image
not
available

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
6
9 F
53

6 9. F. 53

Digitized by Google

6. 9. F. 53

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS DIFFICILLIMAS QVASQ.

uoces iuxta receptos iuris interpretes ediſſerens.

NVNC DEMVM EXACTISSIMA CVRA RECOGNITVM.

NEC NON PAVCIS DICTIONIBVS, ac uocabulis elegantiſſimis hac ultima impreſſione locupletatum.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS

M D LXIX.

COMPENDIOLVM DE ORTOGRAPHIA DOMINI ALBERICI DE ROSATE.

NVNC de ortographia de qua aliquid tangitur in Spec.de reſcrip.præſentatione. §.patris igitur 2.col.uerſi.& quoniam ex forma ſcripture aliqua tradã. Circa quã multis modis errare cõtingit, aut quia geminatur litera non geminanda, aut quia non geminatur geminanda.

Ad euitationem igitur errorum multorum, ſciendum eſt quod quinque ſunt ſigna quibus poſſunt cognoſci, ſ. poſitio, deriuatio ſyllabarum, naturalis terminatio, et ipſarum breuiatio ſeu productio. Ex poſitione.n. inſurgit multiplex uariatio ſcripturæ, ſ. litere geminatio, ut cum ultima litera præpoſitionis ſeu alterius dictionis mutatur in literam dictionis cum qua componitur, ut apporto ſcribitur per geminum pp. quia componitur ex ad et porto.et d.mutatur in p. Litere interpoſitio, ut prodeſt componitur a pro, & eſt, ſed interponitur d.cauſa euphonie, Litere abiectio, ut traduco componitur ex trans & duco ſed abiiciuntur n. & s.

Et litere unius magis quam alterius poſitio, ut comedo componitur ex cum & edo, ſed quia, n, tranſit in m, ſcribitur per m. Syllabe quoque formatio, quia eſt cauſa geminationis litere cum additur litera a qua incipit ſyllaba quæ ſecum adiungitur, ut patet in ſuperlatiuis, in quibus geminatur. ſſ. & ſyllaba ſimus, ut altiſſimus, & in præteritis pluſquã perfectis optatiuorum, ſubiunctiuo ũ, et infinitiuorum in quibus geminatur. ſſ. quia formantur a prima perſona præteriti perfecti indicatiui modi addita. ſ. & ſe ut dixiſſe uel duxiſſe, uel per mutationem ultime ſyllabæ in aliam ut patet in datiuo & ablatiuo pluralibus ſecundæ declinationis, quæ formantur ab ablatiuo ſingulari, o, mutata in, s, ue de in talibus ſi, i, eſt ante, o, immediate, cauſatur geminatio litere ut ſocio ſocij. ſed ſi non prohibetur geminatio, ut domino dominis. cum multis ſimilibus, de quibus perfectæ cognoſcere uolens recurrat ad Priſ. in 7. 8. 9. & 10. libris ubi tractat de formatione nominum & uerborum. Hoc etiam uidetur cauſare deriuatio, ut quia lupus ſcribitur tantum per unũ p. lupinus quod eſt eius deriuatiuum non poteſt ſcribi niſi per unum p. & conſules ſcribitur per unum l. quia deriuatur a conſulo lis. quod ſcribitur per unum l. & mundus cum deriuetur a moueor ris, ſcribitur per, o, nõ per, u, licet aliqui dicant quod o muttatur in u. cauſa euphonie, & ſcamnum ſcribitur ſine p. quia deriuatur a ſcando dis. & quodam ſcribitur per q. quia deriuatur a quodam. nec mirum, quia dictio quæ deriuatur, eſt ſignum certe ſcripture dictionis a qua deriuatur, ut ſicut uelut, non poſſunt ſcribi per d. quia ſicuti ueluti quæ deriuatur, ab his ſcribuntur per t. et apud ſcribitur per d. quia ab ipſo deriuatur ad per ſyncopam, & ſimiliter ſentio ſentis & ſimilia ſi ſcribũtur per t. quia deriuatiua ab

ipſis

ipſis retinent.u ſit mus. Naturalis terminatio ſyllabarum ſimiliter cauſat geminationẽ literarum,ut Abbas ſcribitur per gemnium bb.quia nulla ſuperior ſyllaba in ſimplici dictione deſinit in b.niſi ſequens incipiat a.b.Et ſimiliter fit ꝙ una litera ſæpe magis ponitur pro alia.ut nunquam ſcribitur per.n.non per m quia nulla ſuperior ſyllaba deſinit. in m.Et tamẽ pro regula generali tenendum ꝙ in ſimplicibus nulla ſuperior ſyllaba deſinit in conſonantem niſi ſequens incipiat a conſonante, & ſi ſequens ſyllaba incipit a uocali, oportet quod præcedens terminetur in uocalem, quia ante conſonantem uel poſt non poteſt fieri geminatio conſonantis,niſi altera illarum fuerit l.uel r. Productio etiam uel breuiatio ſyllabæ ſimiliter uariationẽ magnam facit in ſcriptura,ut iuppiter ſcribitur per gemniũ pp. quia cum deriuetur a Ioue haberet primam breuem, ſed quia autores poſuerunt primam longam,geminatur pp.unde Ouidius,Iuppiter ex alto etc.Et ideo in obliquis retinet primam breuem,cum in ipſis non ſit pp.ut in Eſopo.Nam Ioue dante trabem etc. & corruſco & eius deriuatiua tantum,per unum ſ.ſcribuntur,quia corripiunt primã ſyllabam, & legitimus ſcribitur ſine p.quia ſi ſcriberetur per p.gi produceretur per poſitionem quæ eſſet pt.& breuiatur per autores, ut per Horatium patet.Legitimumque ſonum digitis calemus & aure.Si autem latius de orthographia cupis habere, recurras ad libellum orthographie magiſtri Bonauenture de Pergamo.

FINIS.

QVANTVM iuri operam daturum prius noſſe oportet unde nomē iuris deſcēdat. ff. de inſti. & principio. Etiam ut ait philoſophus. 1. elencho. qui uirtutes uocabulorum ignorant, de facili paralogizantur. i. decipiuntur. Niſi enim nomen rei ſcieris, cognitio rerum perit. ſecundum Iſido. Turpe etiam uidetur patricio & nobili uiro, & cauſas perorāti eius ī quo uerſatur ignorare. ff. de ori. iur. l. 2. §. mutii, auditores. uer. nanque eum dixiſſe. & de hære. cum ex iniuncto. 28. diſt. ſedulo. Ex quibus omnibus habetur quod nemo debet ignorare ſcientiam in qua uerſatur. Quod attendēs legiſlator Vlpianus dicit. Bene eſt priuſquam ad uerborum interpretationem perueniamus pauca de ipſius ſignificatione tituli referre. ff. ſi cer. peta. l. i. idcirco quorundam terminorum qui in iure utroque maxime frequētantur, neceſſarium fore duxi deſcriptiones & ſignificationes clarius exponere tam ex ſummis Azo. & Gof. quam aliunde collectorum propter iuuenes maxime iuris utriuſque alumnos. Et hoc breui alphabeti ordine ut eo melius memorie commendentur, & tanto citius inueniatur, perſtringendo etiam cum allegationibus in locis ſuis, & in iure modicum perfecti per ignota minime procedentes, his cognitis principiis & terminorum ſignificationibus, acceſſum faciliorem habeant ut utriuſque notitiam, quia omnium habere memoriam, in nullo penitus errare potius eſt diuinitatis quam hnmanitatis. C. de uet. iu. enuc. l. 2. §. ſi quid autem. uer. quia omnium. Et not. Bart. de reſcri. c. cum adeo in glo. i. de cōfir. uti uel inuti. c. porrecta. in glo. 2. Et ſi lectori aliqua uocabula occurerint quorum expoſitio non inueniatur, de hoc nō miretur, quia nec omnium memoriam potuit occurrere.

DE LITERA A.

QVANDO facit ſeparationẽ & quã do includit, & quando excludit. not. Ioan. Andr. de præben. capitu. ſtatutum libr. 6. & Archid. de elect. cap. 1. eod. libr. Et a & ab in ſimili no. Archid. 21. diſt. aliter. Et de a in c. potuit. de dolo & contu. Et etiam a & ab denotant ſeparationem. C. de nup. l. a caligato. & ibi per Cyn. in glo. 3. l. ordinaria. ff. de libe. cau. & ff. de duobus re. l. ſi ex duobus, ubi tex. cum gloſ. ff. de actio. emp. l. 3. §. fi. Item a uel ab eſt dictio ſignificatiua primi termini a quo. ſicut dictio uſque termini ad quem. Hic autem terminus a quo, ſignificat exclusiue uel icluſiue. de quo Bar. in l. patronus. ff. de leg. 3. Vnde a uel ab ſignificat excluſiue dicendo in ſtatuto. A pulſu campanæ de ſero nullus uadat per uicos ſub pœna tali. Nam hoc ſtatutum intelligitur pulſata campana. Ideo ſi quis uadat quando pulſatur, non incidit in pœnam in cluſiue ut ſignificat ibi. A pulſu campanæ de mane quiſque poteſt domum exire, quia ſtatuens ſic uidetur intellexiſſe &c. Et uide plenius de iſtis dictionibus per Ioan. de Ferra. in ſua practica in forma capituli quando teſtes producuntur ad æternam rei memoriam. Adde hic quod aliquando hęc præpoſitio a ponitur pro fine, ut l. 1. de leg. 2. §. hi quibus. & ibi glo. ſuper uerſi. apolides, & gloſ. in l. quidam decedens in princi. ſuper uerbo, alogiſtes, de adminiſtra. tuto. & de ædilic. edict. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. apud labeonem, ſuper uerbo aſylum. Aliquando ponitur cauſatiue. 22. q. 2. coniuges, & c. coniux. §. ex his. Aliquando pro ex. ut ff. de acquir. rer. dom. l. adeo. §. quod ſi ex uno. & 16. q. 3. poſt quingentos. §. idem ſi de rebus, & capit. ſi ſacerdotes. Aliquando ponitur propter C. de l. Falci. de parri. l. 1. ibi ad quo id eſt per quem, & l. ſeruo legato. §. 2. ff. de lega. 1. Aliquando ſubauditur a iure, ut ff. de re militar. l. militis, ibi militia, id eſt ſi milita, & de negot. geſt. l. liberto. §. litem, ibi ſententia, id eſt a ſententia.

DE iſtis dictionibus a uel ab an includant uel excludant, uide Bartol. in l. patronus. §. 1. in fin. ff. de lega. 3. & an ſeparationem denotent. Bar. in l. meminiſſe. ff. de offi. proconſu. & in l. ſi ex duobus. ff. de duob. reis.

DE A ANTE B.

AB aliquando ponitur pro contra, ut. l.

ut l.commiſſa.ff.de pub. ibi ab hæredibus.l.contra hæredes. Aliquando ponitur pro ob.C. ſi quis impera. male. l. 1. ibi ab iniuria id eſt, ob iniuriam. Aliquando pro per. extra de appel.ab eodem. lib. 6. Et differt a & ab,ut his uerſibus cõtineat.Qđ facit à facit ab, ſed in hoc differre uidentur.Ab cum uocali reliquis uult aſſociari.De ab no. ff.de aqua quoti.& eſti. l.1.§. eſtatem,& C.de tempo.appel.l.fi.in prin.& 55. diſtin.cap.qui parte,& 77.diſtin. in ueteri.35.q.6. ab iſto 37. diſtinct. a quibuſdam.& per Archid. 32 diſt. aliter.

AB aliquando denotat ſeparationẽ, ut eſt gloſ.expreſſa in c. ſtatutam de præben.in 6.gl. in l. ſi ex duobus in uerbo ab altero. ff. de duobus reis.l.& in l. 3. §. fi. in uerb. a Branduſio. ff. de actio. emp.& uendi.Bal.& Alex.de Imo. in l. 1. ff. ſi quis cautio. in 4. col. Ioan. de Im. & domi.in c.frequens. in 7. col. ſupra glo.in uer.15.arctatur tempus, de reſti. ſpol.lib.6.cum concor. ibidem poſitis.

ABBAS ante benedictionem appellatur Abbas, ſecus in epiſcopo. ita Fel. n. c. eam te. de reſcrip. col. 5. uer. 3.reſtringitur.& ibi quæ ſit differentia inter epiſcopum & abbatem,uide ibidem Fely.

ABBATISSA habet dignitatẽ c. ĩdemnitatibus,de elec. in 6.in §. utrum. & l. generali. C. de ſacroſ. eccle. Dominic. de ſanct. Geme. in capit. indemnitatibus. Fely. in capitu.meminimus.de accuſa.uerſic. ulterius quæro.

ABBAS habet dignitatem.cap.apoſtolice,de priu.in 6.& in clem.ſi principalis,de reſcript. & ibidem Card.1. q.imo.abbas omnibus prælatis poſt epiſcopum debet præferri, de quo per Fely. in d. capit. meminimus, eodem uerſi.

ABBREVIATVRA dicitur inſtrumẽtum notarii non extenſum.Bar.l. chirographis. in princi. in uerb. 2. no.ff.de admi.tuto.

ABDICATIO quid ſit uide.l.2. §. & cum placuiſſet.ff.de ori.iur. in l. liber homo.de ſtatu.homi. & l. pen. de of.præſi.& l. abdicatio. de pat. pote. de abdicatione fratrum minorum.no.in cle.exiui de paradiſo uerb.ſig.

ABDITVS id eſt abſconſus.l.1.C. de theſa.lib.10.

ABEAT ſine h.id eſt recedat.ff. de in diem addic.l.1.

ABENA eſt corrigia freni.ad ſille. l. §.impuberes.

ABESSE quandoq. dicitur qui in iure non eſt ut l.3.§.abeſſe.ff. de dã. infe.Quandoq.etiam abeſſe dicitur qui a tribunali abeſt. l. non tantum.§.ſenatus.fideicom.liber.Item abeſſe uel adeſſe, & ſic ſiue per d. ſiue per b, importat abſentiam glo. Bart.in leg. quoties. C. de dignita. lib.12.

ABESSE non dicitur res quæ caſualiter abeſſet.Bar.in l.quæſitum.§. ſi na.de leg.3.

ABESSE cauſa republicę dicitur quis quandiu durat officium, & finito officio quandiu rediit potuit ſecundum qualitatem ſuæ perſonæ, ſcilicet a die receſſus uſque ad reditum, ſi ob commodum ſuum abfuit. Barto.in l.abeſſe. ff. qui. ex cau.maio.

ABHINC aliquando ponitur temporaliter, & reſpicit futurum tempus, ut abhinc eſt ab hoc tempore in auten.C.de ſacro.eccle. l. placet.

AB hoc.id eſt poſthac.ff.de ori.iur.l. 2.§.hunc.

ABOMINATIO appellatur ſeruitus idolorũ, ſecundum Hiero. in homil.

homil. Largius tamen ſumitur in cõmuni uſu loquendi pro qualibet re turpi & abominabili. Vnde dicitur abominatione popu. extra de ele. egro. c. tua nos. Vel abominatio eſt Deo eleemoſina facta de rapina.ſimonia uel uſur.1.q.1.non eſt putanda.14.q.5.ſcriptum eſt.

ABHORRERE aliquãdo ponitur pro differre.l. ſi tibi aree.§.ſed ſi puerũ. de præſcri.uerb.

ABIICERE eſt ſpernere,ut in authen. quibus mod. nat. efn.legi.§.ſi ergo licentia.

ABIRE, id eſt recedere. ut l.1.ff.de in diem addic.

ABIVDICARE & adiudicare differunt.Nam abiudicare idem eſt ꝙ remouere & abdicare. adiudicare aũt,idem eſt ꝙ applicare. facit tex. & ibi no. in c. cum uenerabilis. in uer. quia uero, ibi, eidem epiſcopo adiudicauimus, de exce.& in c. auditis, in uerſi. adiudicantes. de præſcri. & c. cum cauſa. 1. uerſic. adiudicare curaui.de re iud.& iudicatio proprie habet locum in his quæ habent cauſam mixtam ideſt in communibus iudiciis. l. ſi quis fundum.§.offic.ff.commu.diui.& l. ſed & ſi res in prin.ff. de pub. Aliquando exponitur adiudicare id eſt iudicare,ad ſe ſpectare uide Ioã. Mona. Archi.& doct.in c. abbate ſane. in prin. & ibi Domi. de ſanc. Gemi.in 2. col. in uer. Nota quod procedit concluſio. cum ſeq. uerſi. de re iudi. lib. 6.Quandoque ponitur pro confirmare, ut c. qui duas. in fi.de ele. li.6.uide Albe. de Ro.in ſuo dictio. in uer.adiudicatio.

ABAVVS eſt pater proaui uel proauie ſicut proauus eſt pater aui uel auie.

ABAVIA eſt mater proaui, uel proaui ſicut proauia mater aui uel auie ſecundum Iſi.9. l. etymo. & plenius. ff. de grad.l. iuriſcon.§.4. gradu.&.§.3. gradu.

ABAVVNCVLVS eſt frater abauie ſecundum Iſid.

ABAMITA eſt ſoror abaui. ff.de gradi l.præal. §.auunculus.

ABMATERTERA eſt ſoror abauie. De his terminis uide inſti.de gra.§. tertio gradu.

ABNEPOS eſt filius nepotis, ſicut nepos filius, filii uel filie ſecũdũ Iſid. lib.etymo.

ABNEPOTIS eſt filia nepotis uel neptis ſicut neptis filii uel filie filia. ſecundum Iſid.ubi ſupra.

ABIGERE eſt a ſe expellere, uel crimen abigeatus exercere, ut ſequit.

ABACTOR ſecundum Iſid.lib.10.etymo. eſt fur iumentorum, uel pecudum q̃m uulgo uocamus abigeum. Nam abigeus eſt qui crimen abigeatus committit, & proprie ille cui pecora alicuius a paſcuis & armentis ſubducit abigendi ſtudio, hanc artem exercens ut per aliquod ſignum, quod facit ipſa animalia fugiant ſeparentur,& diſpergantur, & ea ſic recipiat ſcilicet cum pãno rubeo uel alias oues quaſ dã a nemo rafugando ut alius accipiat & depredetur. Et eſt abigeatus crimẽ capitale.C. de abig.l. uniſ ca. Et maximus orator apud græcos Demoſthenes differentiam ponit inter furem & abigeum, dicens ꝙ ille qui unam ſolam pecudem ſurripit,fur eſt, & ut fur cohercebitur, ſed qui totum gregem ſubtrahit, abigeus eſt & crimine abigeatus tenebitur. Et ſine inſcriptione recipitur huiuſmodi criminis accuſatio ut d.l. unica.C.de abige.

AB inteſtato id eſt ſine teſtamento in ſtit. de hær.quæ ab inteſta. defe. in rubr.& pigno.

ABDVCI eſt a ueritate ſeparari. unde apl's. Nolite abduci doctrina uariis.

uariis & extraneis 11. diſt. nolit & ad Heb.c.14.

ABOLITIO eſt accuſationis inſtitutę perẽptio uel abſolutio,qua quis nomen alicuius accuſauit, cum omni inſcriptione iam facta in totum aboletur, remiſſa neceſsitate accuſandi, & habet impetrare principe uel a iudice ab illo,ſcilicet qui aliquam accuſationem inſtituerat ea ſe inſcripſerat, talis. n. circa infamiã deſiſtere nõ põt niſi abſolutionem impetrauerit. Sed qñ talis impetrat ꝙ deſiſtat, & ꝙ illud quod per accuſationẽ inchoatum erat,deleatur, rite fit.Et eſt duplex abolitio. ſ. gñalis & ſpecialis. De generali habetur. C. de ano. genera. l. uult.& ff.de aboli.l. abolitio. Et ꝑ hanc eximitur reus quod non incidit in turpillianum ſi non deſerat accuſatum ff.de abol.cri.l. ſi interueniente. Et ſi intra triginta dies poſt abolitionẽ gñalem cauſa ꝓpoſita non põt probari ad eam redire non põt.C.de aboli.generali.l.1.

ABORTIVVS eſt puer uel alter fetus ante debitũ tẽpus natus, & ideo ſic dr̃ ꝙ non oriatur ſed aboriatur & excidatur ſcd̃m Iſid.lib.10.Et mulier quæ ſic aboritur dicitur homicida occaſionaliter 31.q.2.quod uero,&c.moyſes.87. diſt. ſi expoſitus Et paulus nominat ſe abortiuũ. 1. ad Timo.1.& 23. q. 6. in præſenti. de celebr. miſſa. c. cũ Matthe. uer ſic.ſane. alias non eſt homicida ꝗ abortiuum procreat antequam animam accepit corpori infuſam ut eſt embrio 30.q.2.c. quod uero nõ formatum extra de homi. c. ſi aliquis nec talis contrahit irregulariter quo ad promotionem niſi interficiat hominem iam animatum de homi.c.ſicut ex literarum.

AB patruus eſt frater abaui uel abauię,ut inſti.de gra.cog.§. 6. gradu.

AB re id eſt ſine cauſa,ut habetur in l.ſi quis ſeruo alieno.C. de furt.& l.conſentaneum.C. quomo.& quando iudex ſenten.&c.

ABLATIVVS caſus aliquãdo reſoluitur in accuſatiuum & præpoſitionẽ propter,ut mandato,id eſt propter ff.manda.l.ſi manda.§.fin. & l. dotem ferro.§.eam rem.de publi. Aliquando in accuſatiuum & præpoſitionem in ut quiete. i. inquietem. C.de primice.l.1.lib.12.Itẽ ablatiui abſoluti in cõtractibus nõ diſponunt ſed reſoluuntur, patet, quia agi non poteſt,ita not. Bar. & Bal. in l.1.C. quando lic. ab empti. diſ. facit.l.euictis agris.ff.de uſu.l. euicta re, euic. l. acceptis. ad l. falc. Idẽ in ultimis uoluntatibus l. a teſta tore.ubi Bar.& alii.ff.de condi. & demon.niſi uerba referantur ad eũ quem teſtator põt grauare. l. fideicom.§. cum eſſent.cum ubi plenius Bart. ff. de leg. 3. & ibi late per d. Iaſ. Item adde ꝙ aliquando ablatiui abſoluti nihil important, ut eſt tex. ĩ l. 1.§.poſthumus ĩ uer. ſed ſi extraneum.iuncte gl. in uerbo filio præcedẽte. & l. adoptare. ff.de adop. Item etiam adde quod ablatiui abſoluti faciunt conditionem expreſſam, ſecundum Bar. in l.1.ult.col.ff.de cond.& demon.

ABSOLVI dicitur creditor cũ ſibi ſoluitur.l. & ĩ cõtraria. ff. de uſufru.

ABSOLVERE id eſt reconciliare 11. q.3.euidenter.

ABSOLVTA dicuntur lecta & a partibus approbata, uel abſoluta ſubſcripta,ſic exponitur inſtitu.de contrahen.emp. §. 1. & pro hoc C. de fide inſtr.l.contractus.

ABSOLVTE exponitur,id eſt ex toto extra de regula.c.beneficiũ li.6. uel abſoluere, id eſt præciſe. extra de hære.c.contra chriſtianos.lib.6. & in authẽ. ut fratrũ filii §.1. Aliquando

quando exponitur abſolute, id eſt libere, ut in authen. de man. prin. §. ſed neque.

A B S O L V O, id eſt abſolutum eſſe oſtendo xxiiii. q. §. adiuimus. de iureiur. c. 2. & glo. in c. ex diligenti. de ſimo. quæ exponit abſoluimus. i. abſolutum oſtendimus.

ABROGARE eſt deſtruere uel delere in toto. unde dicitur lex abrogata, quando in toto eſt ſublata uel deſtructa. Sed derogatur ei quando in parte tollitur uel ei detrahitur ff. de uer. ſig. l. derogatur. Et etiam abrogare interdum eſt addere aliquid, & ſeptem de cauſis aliquid abrogatur, ut not. diſt. 4. §. hoc & ſi legibus. Primo contraria conſuetudine, ut no. in c. erit autem lex. 4. diſt. & ff. de leg. & ſenatuſcon. l. de quibus. Secundo contraria conſtitutione diſt. xxxi. ante triẽnium. Tertio cauſæ ceſſatione. diſt. lvi. cap. neophitus. Quarto locorum uarietate. diſt. xxxi. aliter. Quinto nimio rigore canonis xxiiii. diſtin. fraternitatis. Sexto ſi precibus occaſione malignandi habeat xvi. quæ. i. legi. Septimo propter malum inde ſequens, diſtinct. l 8. uerum. Sed an abrogata lex poſsit allegari, uide gl. in uer. quicunque c. nouit. extra de iudi. Et qualiter populus poſsit abrogare canonem quem condere nõ poteſt. Solutio. Per expreſſum conſenſum Papæ. de præben. c. cum iam dudum. uel dicitur conſuetudo rationalis præſcripta quæ etiam tollit. de conſue. capit. fin. etiam ſine ſcientia principis, quia difficile eſſet eum omnes conſuetudines ſcire ut in gl. in uerſi. abrogare. c. in iſtis. diſtin. 4.

ABREPTVM, id eſt turpiter acquiſitum uel aliter ut ff. qua. re. ac. non da. l. i. §. ſi manumiſero.

ABSENTIA eſt quintuplex, & quando quis obtentu abſentie in integ. reſtituatur uide gl. l. fi. ff. de in inte. reſti. Item abſentiarum alia neceſſaria, alia probabilis, alia honeſta ſiue uoluntaria. Neceſſaria ut cauſa reipublicæ uel de mandato principis proficiſcẽti ſubuenitur per in integ. reſti. ff. ex quib. cau. maio. leg. i. & l. nec non. Abſentia probabilis ut cauſa ſtudiorum uel mercature, uel uoluntaria, uel peregrinationis ſi procuratorem nõ dimiſit abſens, non ita facile ſubuenitur ei, ut l. ne non præalleg. Sed abſens contumaciter non auditur. vt C. quorum appel. non reci. l. i. Abſens proprie dicitur qui eſt extra prouinciam, ut C. de bo. au. iudi. poſ. l. fi. §. ult. Tamen quandoq. accipitur pro eo qui præſens non eſt eo loco ubi petitur ff. de uerb. ſig. l. abſens. Vnde abſens multis capitur modis. Primo ille dicitur abſens qui alium audire & intelligere nõ poteſt. ſic capitur ibi cum dicitur, ſtipulatio non poteſt fieri inter abſentes. inſtitut. de inuti. ſtipu. §. item uerborum. Secundo abſens dicitur qui non eſt in eadem prouincia. ut C. de longi tempo. preſcri. l. fi. Tertio abſens dicitur ut hic ſequitur, teſtium productio non poteſt fieri parte abſente ſi uelit adeſſe. Et ſic dicitur abſens qui non uidet producere uel iurare teſtes, ut l. ſi quãdo. C. de teſt. Quarto abſens eſt qui non eſt in domo ſeu reſpectu cuius nunciandum eſt nouum opus. ff. de no. oper. nuntia. l. de pupillo. §. ſi quis. Quinto dicitur ille abſens qui faciliter non poteſt inueniri, ut quia præſente principali fideiuſſor non põt conueniri & ita abſente poteſt cõueniri. C. de fideiuſſo. & man. aut. preſente. Sic etiam accipitur in l. preſens. ff. de ꝓcur. ubi dicitur. Preſens eſt qui in hortis eſt. i. qui faciliter põt inueniri

niri. Sexto abſens dicitur q̄d ad lucrandas diſtributiones materiales pręſentiarum abeſt, ſcilicet qui non eſt in choro hora determinata, & ita licet ſit in eccleſia, tamen extra chorum in certis horis dicitur abſens. Abſentem eſſe aliud eſt quam haberi pro abſente. Bart. in l. ſi maritus. §. i. ff. de adul. & quæ abſentia prodeſt Barto. ibidem & quæ abſentia iuuet abſentem aduerſus geſta cōtra eū. Bar. in l. abſentē. C. de ꝓc.

ABSOLVTIO differt a reuocatione, nam abſolutio fit a ſnia excōmunicationis, ſuſpenſionis uel interdicti iuxta formam eccleſiæ cum baculo dicendo pſalmum. Miſerere & De profundis. & fit cum ſolennitate. Sed reuocatio eſt ſententia uerbalis ſine ſolennitate. Etiam abſolutio fit ſi excommunicatio tenuit, & ſi non tenuit, fit reuocatio. Itē abſolutio reddit quod excommunicatio intulit, præterquā fructus quos excommunicatus iuſte perdidit, q̄a per abſolutionem tales non recuperat, ut in auth. ut cum de appel. cogan. §. generalē. uer. ſi uero poſt. col. 8. Et abſolutio eſt falſa cauſa ſuper nota impetrata non tenet, & eſt nulla ut notatur c. quod ſuper his. de fide inſt. Et licet excommunicatio ſit lata ex falſa cauſa, ſemper tamen timenda eſt 11. q. 3. c. i. & de offi. ordi. ex parte in gloſ. Et an pecunia poſſit peti uel dari pro abſolutione, uide de ſimon. ad aures. & cap. dilectus. & i. q. i. nullus epiſcop.

ABSQVE eſt priuatiuum, ut in le. minus. C. de acqui. poſ. & quando ponitur excluſiue, & quando incluſiue, no. Archi. de procura. qui generaliter, lib. 6. Adde quod iſta dictio negat & maxime impoſitionibus & articulis. Bar. in l. inter ſtipulantem. ff. de uerb. oblig.

DE A ANTE C.

AC aliquando ponitur pro ideſt, ut de ſac. ſan. eccle. l. decernimus in prin. Aliquando ponitur copulatiue. C. de ſumm. trin. l. nullus in fin. Aliquando ſimilitudinarie. in cle. i. de iud. & habetur de hac dictione extra de teſti. c. ſignificauerunt. extra de probat. c. licet in prin. C. de rei uendi. le. quoties, cum ſimil. Aliquando ponitur pro ſicut. inſt. quibus non eſt per. §. ex hoc. in fi. Aliquando pro ſic. ff. de acqui. re. do. l. qua Ratione. §. literæ aliquando abiicitur & pro nihilo ponitur inſtit. de tuto. §. eſt autem. ibi, uis ac poteſtas exponitur, id eſt uiolenta poteſtas. Aliquando pro ſed. C. ad l. Iul. maie. l. i. Aliquando ponitur preinde. ff. loca. l. quæro.

ACETVM non continetur appellatione uini. ff. de ui. & oleo. le. leg. ſi quis uinum. Barto. in l. i. de erog. mili. anno. lib. 12. C.

ACCEPTARE eſt frequenter accipere, uel per acceptilationē liberare, ff. de pac. l. tale. §. poſt diuiſionem.

ACCIPERE aliquando capitur pro recipere in authen. de depo. & denū. circa prin. col. 6. Aliquando accipere exponitur, id eſt retinere, ibi. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam 27. q. 2. Accipere uel recipere dicitur quis uere uel interpretatiue, ut no. in gl. l. poſtulante. in fi. ff. ad Treb.

ACCIPERE non inducit domini tranſlationem de neceſſitate. Bart. in l. naturalis. §. & ſi quidem. ff. de præſcrip. uerbo.

ACCIPIENS poſitum in ſubſtitutione eſt uerbum directum. Bart. in l. centurio. ff. de uulga. & pupilla. ſubſtitu.

ACCEPTILATIO eſt liberatio ꝑ mutuā interrogationē quia utriuſq. contingit ab eodem nexu abſolutio,

tio, id eſt diſſolutio. ff. eo. tit. pluribus. & l.1. Vnde acceptifero acceptituli acceptilatum uerbum cōpoſitum a quo uenit acceptilatio, id eſt imaginaria ſolutio, quę ſimulat debitorem ſuum ſibi ſoluiſſe quod non ſoluit, idque animo facit remittendi, quia illa uerba dicendo quicquid tibi per ſtipulationem promiſi, uel ex ſtipulatu debui, habes ne acceptum? et tu reſpondeas, habeo acceptumque fero, quaſi dicas, perinde habeo ac ſi accepiſſem a te per ueram ſolutionem. Et ſic ſicut uera ſolutione liberatus eſſes, ita hæc acceptilatione liberaris. ut C. eod. titu. l.1. in glo. 2. Item acceptilatio inutilis dicitur ratione inepte conceptionis, ut tractatur. ff. eod. titu. l. an inutilis. in glo. 1.

ACCEPTO ferri id eſt approbari, C. de ſuſcep. & arca. l. ſecuritatis. lib. 10. & de apo. pu. l. 2.

ACCESSIO dicitur aliquid adiacens alteri, uel omne id quod eſt acceſſorium & neceſſarium principali. ut capiſtrum equo, uel ueſtis ſeruo. ut ff. depo. l.1. §. quæ depoſitis. Si enim ſeruū emeris, ueſtem in qua traditur acquiris, & ſi de ea mentio non ſit facta. Et acceptiones ciuiles ut uſure non ueniunt in contractu ſtricti iuris, etiam poſt litem conteſta. C. de condi. indeb. l.1. in glo. & ff. de uſur. l. mora. in glo. in uerbo difficilius. & in c. cum uenerabilis. de exce.

ACCESSORIVM idem eſt quod acceſsio, & ſequitur naturā ſui principalis. inſt. de re. diui. §. ꝙ ſic partim. ff. ſi quis cau. l. ſi eum. §. qui iniuriarū. & in regula acceſſoriū de reg. iu. lib. 6. Et quādo acceſſorium uenit officio iudicis mercenario, tunc ſublato principali tollitur et acceſſorium. C. d. poſi. l. 4. Secus quando acceſſorium uenit officio iudicis nobili. ff. de condi. indeb. l. fi. §. lucius. in gl. alias regulariter non tenet acceſſorium ubi non tenet principale cum ſaltem non accedat principali, ut in c. ſi diligenti. de foro compe. Fallit tamen in caſibus. Primo in c. debitores. de iureiur. ubi acceſſorium ſcilicet iuramentum de ſoluendis uſuris factum tenet, principale tamen nō .ſ. obligatione debitoris ad uſuras ſublata, quia ad uſuras ſoluendas nulla eſt obligatio de iure canonico & ciuili, & tamen iuramentum factū de his ſoluendis eſt ſeruandum. Sed regulariter contrarium intelligitur quando acceſſorium & principale regulantur eadem ratione, eodem tempore non mutato reſpectu perſonæ. Sed illa non ſeruantur in promiſsione & iuramento, quia promiſsio ſit parti, ſed iuramentum Deo. & dixit Ludo. de Rom. ſe conſuluiſſe ꝙ acceſſorium etiam pretioſius principali, ſibi tamē accedit. ff. de au. & & argen. leg. l. & ſi non ſunt. §. proueniamus. & l. cū aurum. §. fi. eod. ti. Et facit ad quæſtionem. Si lego mulieri ueſtes quas ſibi feci, ꝙ etiā in legato ueniunt ornamenta aurea uel argentea ueſtium.

ACOR & mucor ſunt uitia uini & panis quando aceſcit & muceſcit.

ACTVS eſt quædam ſeruitus qua is cui ea debetur, habet ius quod poteſt per fundum in quo ſibi hæc ſeruitus debetur, ducere iumentum uel uehiculum ſuū ſcilicet ut non ſolum poſsit ambulare per ſe, ſed etiā iumentum & quadrigam ſecum ducere. ff. de ſer. ruſt. præd. l.1. uerſi. actus. & 1. inter actum. & inſti. eo. ti. §. actus. Aliter capitur actu pro operatione, dum dicitur Actus actiuorum ſunt in patiente

te præ diſpoſitio. ſecundo de anima. & 1.q.1.per Eſaiã.ſi qua. pau. fec. di. l.1. cum arietes. & ff.ad l. Aquil.l.ſi ex plagis. §.tabernarius de pœ.diſt.1. quia diuinitatis. &c. medicina.

ACTA dicuntur publice ſcripture negotiorum quæ in iudicio aguntur,ordinem eorum modum & figuram cõtinentes. Vel etiam ſunt proceſſus ſiue geſta curie, & ſunt communia.C.de iudic. l. ulti. ff. de re iudic. l. actorum uerba. & l. Paulus. quæ ſi perdita fuerint, poſſunt probari per teſtes. ff. de fide inſtr.l. emancipatione. nec ualent niſi teſtium amminiculo fulciantur.c.cum a nobis. de teſti. Debent ergo ſcribi per perſonam publicam,aut duos uiros idoneos capitulo quoniam contra. de probatio.ubi acta originalia debent remanere apud ſcriptores, & qui ea temere uiolauerit, non poteſt poſt modum ea impugnare,capitulo cũ olim.de offi. dele. Sunt autem acta triplicia. ut. ff.iudic. ſol. l.2. Nam quædam ſunt acta iudicii ordinatiua quæ ualent ad ordinationem iudicum.ut eſt libelli oblatio.lit.cõteſtat. Quædam ualent ad ueritatis indicationem, & dicuntur indagatiua ueritatis,ut depoſitio teſtium, editio inſtrumentorum, & confeſsio partium. Et quædam ſunt deciſiua, quæ ualẽt ad deciſionem cauſæ. de his dicit Iacobus de Areti. in d.l.2. ff.iudicil. ſol. quod acta a iudice præſumuntur omnia rite celebrata de elec. bone.1.de renuntia.c.in præſentia. Item acta facta coram ſacerdote in foro pęnitenciali faciunt fidem coram iudicẽ ſęcularẽ,ut in auth.hoc ius porrectum. C. de ſacroſanctis eccl. & C. de epiſco. & cleri. l.ſi quis in hoc genus. Et acta quæ debent fieri coram iudice ſi fiant coram notario non ualent, ut no.in gloſſ.i. fin.C.de lib. cau.& glo. in l.hac cõ ſultiſsima. C.de teſta.Item acta ẽt quandoque dicitur locum in quo reſidet iudex inſtructus de caſu, cognoſcens ubi acta deteguntur, ut quilibet factũ ſuum audiat ſeu uideat,& ſuum conſequatur meritum,qui locus aliter etiam ius appellatur. de iuſt.& iure l.pen.§.fin.

ACTOR eſt qui agit & pulſat alium, rem aliquam ab ipſo petens in iudicio. ff. de de iudic.l. in tribus.ff. fin.regun.l.iudicium.Nam in communibus iudiciis quæritur quis actor ſit,eſt ergo ille qui ſuo nomĩne agit. uel qui conſtituitur ad agẽdum uel defendendum cauſas uniuerſitatis uel alterius. ff. quod cuiuſque uniuerſi l. item eorum.§.ſi decuriones. Vel dicitur qui conſtituitur a tutore,uel curatore ante lit. conteſt. C. de procura. l.neque tutores.C.de act.a tu.ſeu cura. dam. in rub.& in nigro. Et eſt regulare quod actore non probante reus abſoluitur in l.qui accuſare. C. de eden. ubi dicit tex.Actore enim non probante, qui conuenitur & ſi nihil ipſe præſtiterit. obtineat,glo. Accur. id eſt abſoluatur 6.quæſtio. ulti. actor.ut eccleſia benefi. 6. noſtrum. & C.de probatio. l. actor. Fallit enim hoc in caſibus ad minus quindecim, qui bus actore non probante reus non abſoluitur,hoc caſus uide in gloſſ. præallegata c.ut noſtrum.& quod actor ſequi debet forum rei in c.ſi clericus. & c. cum ſit generale de fo.competen.

ACTOR ciuitatis conſtituitur ſine ſolennitate, quaſi dicat. decretum ſuperioris nõ exigitur, uel ſi exigitur, pręſumitur interceſsiſſe.quod eſt notabile dictum ſecundũ Bart.

in

in l. actor.in col.ff.rem ra.hab.

ACTOR tutoris debet conſtitui ſolemniter & cum decreto,ut inſti.de cura. §. fi.& ita dicit glo.in dicta l. acto. ff. rem ratam haberi. ut dicit quod modus conſtituendi eſt quod præcedat mandatum tutoris , & ſequatur decretum iudicis , hoc eſt quod tutoris mandatum interueniat , quod ipſe tutor conſtituat actorem cum decreto iudicis, quod probatur per textus in l. ſolent ff.de iure.ubi tutor dat permittente iudice.

ACTOR uniuerſitatis qualiter inſtituatur uide Abbatem nec in cap. 1. de ſenten.& re iudi.qui allegat Bar. in d.l.actor.ff.rem rat. habe. & in l. 2.C.de iur.lib.10.uide Ioan.de imo. in c.fi.de procu.

ACTIO ſignificat tripliciter,ſtricte,& latisſime . Stricte ſignificatius procedendi quod oritur ex obligatione . Late ſignificat dum ſignificat iuriſdictionem iudicis , & ita nedum ſignificat perſonales , ſed etiam reales actiones . Latisſime cum etiam ſignificat officium iudicis , & hoc modo quærela inofficioſi teſtamenti dicitur actio. ff. de legatis 1.l. cum filius. in prin. facit l. actionis uerbo. ff. de uerborum ſign.& l.actionis uerb. ff. de actio. & obligatio. Et hoc uerbum actio ſignificat bene ſimul ius & factum , nec eſt inconueniens.

ACTIO ergo ſignificat officium , id eſt ius proſequendi , licet officium ſit facti & ponatur differentia inter iuriſdictionem & officium . Eſt enim actio ius proſequendi in iudicio quod ſibi debetur inſtitu. de actio.in princi . Et addunt quidam quod ſuum eſt uel alienum , ita ut illa diffinitio includat omnẽ actionem tam in rem quam in perſonam ſed illa diffinitio præmiſſa ſolum comprehendit actionem perſonalem. illud autem quod tuum eſt tibi debetur.Si uero quod non tuum eſt , & quicquid eſt in iudicio debet includi diuerſimode quo petitur & concluditur in actione reali & perſonali, quia in perſonali peto mihi debitum,in reali uero actione peto aliquid ut meum,quia hoc uerbum actio ſumitur aliter & aliter ut præmiſſum eſt.

ET not. quod hoc uerbum debetur quandoque large ſumitur , ut dicitur quicquid in iudicio tibi debetur , id eſt res quam petis ut rem tuam ſiue rei uendicatione actione commodati ſiue depoſiti ſecundum Azo. in ſumma tit.de edendo circa principium . Olim dicebatur actio conceptio uerborum formata a magiſtratibus. l. 2. §. deinde ex his.ff.de orig.iur.unde dicebatur formula uulgaris. ff. de furtis. l. ſi ſeruus nauem . Hodie autem fit ſine imperatione & conceptione uerborum ſolennium. C.de formu. & impe. act. ſubla. per totum . Nec hodie eſt aliqua differentia inter interdicta & actiones , cum interdictum nihil aliud ſit quam actio prætoria. dicitur ergo actio ius ciuile uel pretorium quo debitum in iudicio a te exigere poſſum , uel petere rem mihi reſtitui ſecundum Azo. & Gofre. de iudi. dilecti & eſt actio de iure ciuili. inſtitu. de iur.nat.gen.& ciui. ff. ius autem . & ſecundum canones actio dicitur cauſa. c.forus.de uerbo. ſignifi. Et ſecundum leges actio debet poni in cauſa, quia nemo ſiue actione experitur. ff. de negotiis geſtis. ſi pupilli. in fin.& cap. examinata . de iud. prohibentur tamen attentus nimis ſubtiles actionum intentiones , ut in cap.

c. dilecti. de iudic.

ACTIONVM uero quædam ſunt in rem & quædam in perſonam. Actio in rem dicitur uendicatio rei, quando, ſcilicet dicit aliquis rem de qua agitur eſſe ſuam, & aduerſarius dicit contrarium. Quando ergo petis rem aliquam ut tuã rei uendicatione, tunc agis actione in rem. Actio uero in perſonam cum petis ab aduerſario aliquid tibi dari uel fieri.

ITEM actiones quædam bonefidei dicuntur, quædam ſtricti iuris. Actiones bonefidei dicuntur non ideo quia in eis debetur ſeruari bona fides, quia etiam bona fides ſeruatur in actionibus ſtricti iuris, ſed dicuntur bone fidei, ideo quia maxime exuberare debet bona fides inter contrahentes in eis, & ultra id etiam ueniunt omnia acceſſoria & ea de quibus nihil eſt excogitatũ ut in actione empti uel contractu uenditi. uenit etiam id quod expreſſe non eſt actum, uidelicet a tempore more qui alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, ueniunt damna & intereſſe quæ debet reſtitui, & ſic in eis multum exuberat officium iudicis pinguius quam in actione ſtricti iuris. Sunt autem actiones bone fidei. 17. quæ enumerantur inſtitu. de actio. §. actionum. & ponuntur in glo. de exceptio. capitu. cum uenerabilis, & continentur in his uerſibus. Empti conducti, mandati, depoſitique Pignora, ciſcunde, communi, pro ſocioque dotis, & hæredibus tutele cõmoda, geſtor. & Præſcriptis uerbis, cum eſtimatque atque permutat. Iſte bone fidei ſunt ſtricti cetere iuris. Alie uero dicuntur actiones ſtricti iuris, ut actio ex mutuo, ex ſtipulatu, ex arbitrio, & conſimiles. Et iſtis non uenit acceſſorium, nec ea de quibus non eſt cogitatum, ut no. Bar. in gl. præalle. Nec in his a tempore more qui alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, ueniunt damna & intereſſe quæ dicuntur reſtitui. Item actionum realium alie competunt pro rebus corporeis & ſic habet locum rei uendicatio. Alie pro incorporalibus & pro ſeruitutibus acquirendis ſeruiendi & defendendi, & ſic competunt due actiones, quarum una uocatur conſeſſoria, alia negatoria.

ITEM not. quod actiones perſonales uſq. ad metas 30. annorum extenduntur, ut C. de. conſt. pecu. l. 2. & ibi not. text. quod poſsibile eſt omnes res in pecuniam conuerti. C. de præſcrip. 30. annorum. l. ſicut in rem. reales autem uſque ad metas 40. annorum. ut C. ſi uen. pig. agatur l. 1. & in glo. de utroque caſu. Eſt ergo (ut clarius dicatur) actio realis quæ obligatum eum contra quem dirigitur, non ſupponit, Sed ideo cõpetit, quia quis contendit reſtituere contra quæ talis actio dirigitur uerbi gratia. Intraſti domum meam uiolenter, ego peto poſſeſsionẽ meam quam occupas, tu nullo iure mihi obligatus es, nec aliquid mihi promiſiſti, nec tecum contraxi, ſed tantum te conuenio, quia res mea apud te eſt. Sed perſonalis actio præſuppoſnit debitorem contra quem dirigitur, obligatum eſſe contractu uel maleficio, ſeu ex uariis cauſarum figuris. Et iſta datur etiam ad rem ſed præſupponit obligationem perſone, ut uendidiſti mihi librum, uel locaſti mihi domum, ut mihi obligaris ex contractu licet agam ad rem, ſcilicet librum uel domum.

Actionum

ACTIONVM aliæ ſunt particulares, alię uniuerſales. Particulares dn̄r q̄ dātur ad res particulares uel ſingulares, non autē ad id quod eſt uniuerſum uel generale, ut ſi peto ueſtem, & ago rei uendicatione, uel alia actione particulari, ſeu peto decem quæ tibi mutuaui, & harum actionum aliæ dicuntur reales, ut quia competunt ad rem, & non dicunt perſonam obligatam. Aliquę uero dicuntur perſonales, quia non ad rem, ſed in perſonam diriguntur ut ſi ago exempto uel actione ex mutuo, dico enim perſonam obligatam & non rem nec pecuniam, & proſequere latius, ut inſti. de act. in prin. Actiones uniuerſales dicit Inno. in c. conquærētes de offi. ordi. quod ſunt quatuor quæ omnes competunt pro hæreditate tantum cuius nomine comprehendetur uniuerſum ius defuncti l. nihil aliud. ff. de uerbo. ſig. & ſunt iſte petitio hæreditatis, familiæ erciſ. actio ex teſtamento, quæ datur pro hæreditate ex trebelliano reſtituēda, & actio exemplo quæ datur quoties tota hęreditas emitur, licet ibi dicat Innoc. quod ſunt quatuor, intellige de iſtis de quibus iura faciunt mentionem aperte, ſed multæ aliæ poſſunt dici uniuerſale ad ſimilitudinem harum quatuor, ut quando petitur uilla ſeu caſtrum, ut ſentit idem Inno. in c. cum ad ſedē de reſti. ſpolia. clarius per Bar. in l. i. ff. de eden. Item quando petitur eccleſia cum pertinentiis ſuis, ut eſt glo. in cap. ſignificantibus, de libe. obla. & Innocentius in dicto capit. cum ad ſedem & in cap. eam te. de reſcrip. Vel dic melius ſecundum Bartol. in d. l. l. ff. de eden. quod actio uniuerſalis poteſt intelligi quando datur ad aliquid q̄ de ſua ſignificatione multa in ſe uniuerſaliter continet ſiue ſit uniuerſitas iuris, ut hæreditas uel bono. poſſeſ. ſimile: ſiue ſit uniuerſitas facti ut peculium, de quo tamen dicendum eſt, ut l. quarta. ff de pe. Actio uero generalis ex eo dicitur, ut dicitur in d. c. cōquærente. de offic. ord. quia competit ad id quod ſub ſe continet plura capitula: non tamen uniuerſum: ut eſt actio negotiorum geſtorum tutele &c. Nam multa potuit habere defunctus quæ non peruenerunt ad filium: ſed continet ſub ſe multa capitula. ut adminiſtrationē frumenti, uini, olei & ſimilium, ſecus autem ſi ex ſe & ex proprio ſignificato non continet plura ſeu uniuerſitatem: tunc enim licet petantur plura bona, non tamen dicitur petitio uniuerſalis uel generalis. Vide Panormi. in d. c. ſignificantibus nume. 18.

ACTIO ad exhibendū datur contra poſſeſſorem, uel aduerſus eum qui dolo malo poſſidet, ut rem exhibeat. i. ſi publicum deducat ut fiat aduerſario copia uendicandi ſecundum Azonem in ſum. titu. ad exhiben. in princi. Nam exhibere eſt rem in publicum deducere, & uidendę tangendeque, & apprehendende rei facultatem prebere, & oſtendere, ut aduerſarius copiam habeat rem ſuam eſſe contendendi, ut cum quis dicit, hęc eſt res mea, quia acta ſeu uiſa ab eo ſibi ſua uidentur, ut ff. ad exhibendum l. ſecunda, cum ibi not. Et ſi erat inſtrumentum res ipſa exhibenda, debet fieri facultas legendi & etiam deſcribendi. ff. quemadmodum teſta. aper. l. prima, & ſecunda. §. inſpectio. Et ſit exhibere dicitur proprie quaſi extra ſecretum habere, & ſecundum Placent. quaſi extra ſe habere, ſicut redhibere quaſi re-

tro habere dicitur.ff. de edil.edi.l. exhibere in princip.

ACTIO arborum furtim ceſarum habet condemnationem aduerſum eum qui arbores furtim cedit inſcio & inuito domino. Et competit contra ipſum damnum dantem ad duplum damni dati. in quo caſu etiam competit huic actio legis Aquiliæ, ita tamen ut deducere poſſit in condemnationem quod actor conſecutus eſt altera actione, ut ff.arborum furtim ceſa.l. prima, & appellatione arborum etiam uites continentur.ff.de arbo.ceden. l.prima §.arboris.Itẽ continentur hedera, quæ impropriæ dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret. ff. arborum furtim ceſarum leg. uitem & in gloſ. etiam, & arundo non male dicetur arbor & idem de ſalicto quando iã radices immiſit, ut eadem l. uitem. iuncta glo.

ACTIO caluiſiana eſt per quam reuocantur ea quæ in fraudem creditorum patroni libertus alienauit ubi etiam locum habet actio fauiana.ff.de iure patro.l. ſi libertus ſecundum Placentinum.

ACTIO fauiana, & pauliana ſic dictæ ſunt ab autoribus & earum inuentoribus & habent locum quando debitor in fraudem creditoris alienauit ea quæ alienata fuerunt creditori.et reuocatur ipſa alienatio.Datur etiam actio fauiana patrono ad reuocandum alienata per libertum uel per debitores in fraudem patroni uel creditoris, in qua ueniunt fructus etiam poſt lit.conteſt.percepti, ut not. ff. ſi quid in fraudem patron.l.2.& ibi per totũ. Sed pauliana datur propriæ creditori ad reuocanda alienata in fraudem per debitorem. de qua. ff.quæ in frau.credi.l.prima.§.fi.& l.hac in factum. In qua etiam ueniunt fructus, ut eod.titu.ait prætor. §. per hanc. & §. præterea quod intellige iuxta. l.fina. §. non ſolum eod. titu.de quibus ambabus. ff.de uſu. l.uideamus ſecundo.§. in fauiana. & inſtitu.de actio.§. item ſi quis in fraudem.1.

ACTIONES ciuiles quæ ſint, & quot require iu Spe.in titu.de actione & exceptione proponẽ.§. poſtremo.Et not.quod quandoque diſtinguitur actio ciuilis contra criminalem, & tunc idem eſt quod actio intentata pro aliquo intereſſe, quandoque diſtinguitur contra prætoriam, & tunc idem eſt quod actio ſaphyria directa in re Prætoria aũt dicitur quæ datur officio iudicis, ut infra actiones prætoriæ.

ACTIO commodati eſt triplex, ſcilicet directa utilis & contraria.Vnde directa competit ei qui rem aliquam commodauit, contra commodatarium ad repetendum ipſam rẽ ut eis & eius acceſſiones reſtituantur facto, & expleto uſu propter quem commodatum eſt ff. commo. l.i.ſecundum Placen.

ACTIO commodataria ei competit qui commodatum accepit, in eũ qui commodauit & impenſas in re commodata factã, ueluti ſi egrũ ſeruum curauit, quod nomine cibariorum impendit, non repetit. ff. commo.l. in rebus.§. poſſunt cum. §.ſequen. Actio commodati utilis ſecundum Placentinum competit ubi non eſt uere commodatum, ſed interpretatiue, ut ſi amicus ex concedentia rem amici ex propria autoritate accepit. Et pone melius exemplum per l. prima. §. fin.cum lege ſecunda & tertia in princip. ff. commo.

ACTIO confeſſoria eſt quæ competit ei qui dicit ſe habere ius uel

ſeiui.

ſeruitutem per fundum uicini eundi, uel agendi uel altius ædes ſuas leuandi, uel quancunque aliam ſeruitutem in rem ipſius etiam inuito eo. hæc autem actio in rem dicitur uel realis quia rem tuam corporalem ſcilicet ius eundi per fundum petis quamuis ipſa ſeruitus ſit incorporalis, ut ff. ſi ſer. uendi. l. 2. in prin. Et dicitur confeſſoria, quia uerbis affirmatiuis conſtituitur, & eius contraria uerbis negatiuis proponitur, quæ dicitur actio negatoria ſecundum Pla. ff. ſi ſer. uend. l. ſi quãdo. §. cum in domo, & ibi no. Vnde actio negatoria competit ei qui dicit aliquem non habere ius uel ſeruitutem ad aliquid quod facere uolebat alter, & ipſum per hanc actionem prohibet, ut quando dominus fundi intendat aduerſus te ſolitum ire per fundum ſuum, dicens: Non eſt tibi ius ire per fundũ meum. & hæc actio ſimiliter in rem dicitur, quia dominus fundi uindicat libertatem dum ipſam intendit uerbis negatiuis, dicens quod alter non habet ius eũdi uel agendi per fundum ſuũ, nec altius edificandi ædes ne luminibus ſuis noceat, & ſic per hanc dominus fundi ad hoc agit, ut fundus ſuus declaretur liber, & alter deſiſtat, & prohibeatur ne eum decreto inquietet. ff. ſi ſerui. uendi. l. 2. & l. loci corpus. §. competit. & inſtit. de actio. §. econtra. Et actio non competit de dominio, ſed de iure prædiorum, ſicut & confeſſoria ut in præalle. l. 2. in prin. Et licet ſecundum Plac. dicatur ideo negatoria, quia uerbis negatiuis intentatur, tamen contrarium no. in l. 2. §. ecõtra ſupra alle. Nam quælibet earum, ſcilicet actio confeſſoria, & negatoria poteſt dari per uerba affirmatiua, & etiam per negatiua. Non ergo ſumunt differentiam per formã uerborum, ſed differunt ratione materie. Vnde breuiter concludendo ſiue per affirmationẽ ſiue per negationem dentur, tamen in hoc differunt, quia confeſſoria datur ad tuẽdam ſibi ſeruitutem debitam, & negatoria datur ad tuendam ſibi libertatem ſuam. Et notant docto. exempla in quibus confeſſoria intentatur uerbis negatiuis & negatoria uerbis affirmatiuis in c. cum eccleſia ſutrina, de cauſa poſſeſ. & proprieta. ubi bona gloſſ. de his extra de iud. in c. examinata. & in d. l. 2. ff. ſi ſerui. uendi.

ACTIO communi diuidundo inter eos datur qui ſine ſocietate nec ex cauſa hæreditaria aliquid commune habent, ut id diuidatur, ſecundum Placen. & Azonem. habet ergo locum hæc actio inter eos ad quos res aliqua communis pertinet, non per ſocietatem, nec per hæreditatem, ad hoc quod res illa diuidatur. Item ſi ex contractu ſocietatis res illa ſit communis, habet locum hæc actio. ff. commo. l. 1. Et de iſta actione. ff. de iudic. leg. in tribus.

ACTIO conducti competit ei qui conduxit a locante uel a locatore fundum, uel prædium uel domum, & competit ei ad hoc quod liceat ſibi inhabitare, uel in uſu habere rem conductam, etiam competit contra locatorem ſi aliquas expenſas utiles uel neceſſarias ibi fecerit.

ACTIO directa eſt quando aliquid directe petitur in ius, ut ex commodato uel depoſito, & huiuſmodi.

ACTIO utilis eſt quæ datur non ex iure aliquo directo, ſed utiliter & ex æquitate cõpetit, ut in publiciana & huiuſmodi, ſecundum Placen. & Azonẽ. De iſta actione utili habetur

betur & notatur. ff. de nego. geſt. l. actio. & ff. ſi quadrupes pauperiem fecis. dica. l. penulti. Et nota quod actio directa, & utilis eiuſdem ſunt effectus, ut in l. actio. præallega. & l. differunt. licet ſecũdum quoſdam differant, ut no. in l. ex legato. C. de lega. & plene per Cynum in l. prima. C. de actio. & obliga. unde directa datur ſecundum uerba & mentem, & interdictum unde ui. directum datur tantum contra ſpoliantem uel mandantem. ſeu ratam habentem ſpoliationem ſuo nomine factam, quia uerba, & intentio prætoris hoc uolunt in hoc interdicto, ſed idem interdictum utile datur ex mente tantum de æquitate quadam non uirtute uerborum. Datur etiam contra eum qui alias ex iuſta cauſa rem poſſidet, non tamen prædictis tribus modis, ſed forte poſſeſſionẽ uacuam intrauit uel rẽ in domo ſua inuenit credens eſſe ſuam de quo in capitul. cum ad ſeden. de reſtitu. ſpoliat. Et dicit Angel. quod habens ius utile & intentãs directum male libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo ſuccumbere debeat.

ACTIO depoſiti eſt duplex ſcilicet directa & contraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum & acceptiones eius, & competit in ſimplum niſi forte res ſint incendio, ruina naufragio depoſite, hoc enim caſu qui depoſitum ſic receperit, ſi negauerit & inficietur, & de hoc conuincatur in duplo condemnabitur, hæc probantur. ff. depoſi. l. prima. §. ait prætor. Sed actio depoſiti contraria competit ei pœnes quem res depoſita eſt ad petendum impenſas ſi quas circa rem impenderit, & illas repetit uel damnum datũ per ſeruum depoſitum. ſecundum Placenti. De illa contraria actione habetur. ff. de poſi. l. ſi apud in princi. & l. actione.

ACTIO de dolo competit mihi quando damnum dolo malo a quouis eſt mihi datum, uel ſi quis aduerſus me uerſetur doloſe confulẽdo uel malitioſe negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt aliqua actio quã poſſum experir. ff. de dolo l. prima. §. uerba. ſed non datur niſi duos aureos excedat. hæc autem non datur, liberis contra parentes. Ratio quia odioſa eſt, & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur libertis contra patronos. Nec humili aduerſus eum ſi dignitate excellit, nec plebeio aduerſus conſularem recepte autoritatis, nec luxurioſo uel prodigo aduerſus hominem uite emendatioris. Datur tamen hæc actio in factum contra predictos, ut fiant mentio bonæ fidei, & uerbis ſic temperandis in conditione libelli in qua nulla eſt facienda mentio doli. hæc probantur. ff. de dolo. l. ſi oleum. §. ſi cum l. ſeq.

ACTIO de dolo & furto eorũ qui in miniſterio cauponum ſtabulariũ uel nauem exercent, datur aduerſus ſtabularios & nautas, qui quando officio malorum hominum utũtur in duplo, ſeu in duplum tenentur, quo dolo uel furtum commiſſum eſt ĩ his rebus quas ſaluas forte recepere. ff. nau. caup. ſtab. l. i. & intra actio in factum.

ACTIO de cõſtitura pecunia competit aduerſus eum qui ſine ſtipulatione conſtituti pro ſe uel pro alio ſolueret. C. de conſtitu. pecu. leg. 2. Nam conſtituere large dici poſſet quilibet qui pro alio ſe obligat, ſed C. de conſtit. pecun. conſtituere ponitur pro eo tantũ qui quod alius debet ſe ſoluturum conſtituit nec diſtin-

iſtinguit ex qua cauſa quis debeat
erta uel incerta uel ciuili uel one-
âria, dum tamen efficaciter debitū
otuerit peti & ex gi, uel ſaltem ſo
utum retineri, ut quia tantum na-
urale era debitum.

CTIO de in rem uerſo datur ad-
erſus dominum uel patrem, ſi ſer-
us uel filius pecuniam in rem pa-
ris uel domini impedit quam mu-
uo accepit. ff. de in rem uerſo. l. i. in
rincipio.

CTIO de tigno iniuncto datur
cuius tignum edificio alieno iun-
tum eſt ab eo qui eſtimabat ſuum
ignum eſſe. Si uero ſciens alienum
s doloſe fecerit id, tenetur de ti-
no immiſſo & furti & actione ad
xhibendum non φ tignum coga-
ur eximere, ſed quod intérſit præ-
ſtare Et hæc probantur. ff. de tit. in-
ūct. l. i. & ff. de rei Vendica. l. in rē.
. i. cum ibi notatis.

CTIO de rebus eccleſiaſticis uen
it cuſtodibus earum datur aduer-
ſus eos qui ſacras res emerunt cir-
a formam nulla eis actione relicta
ontra ſacro ſanctas eccleſias de
retio quod dederunt repetendo.

ACTIO datur in factum cum res
n aliam rem eſt mutata, ut cum
x phiala factus eſt ſcyus. Si uero
i forma ſua fit rei uendicatio lo-
um habet ſi alienetur. quod ex leg.
atur.

CTIO de pauperie competit ad-
erſus eum cuius animal damnum
edit contra naturam ſui generis.
erbi gratia, ut ſi æquus non ex lo
anguſtia uel non inſtigatus calce
ercutiat, uel bos corrupetat ex na
urali feritate. Secus tamen ſi in-
igatus uel ex loci anguſtia dam-
um dederit in huiuſmodi actio-
is condemnatione uenti damni
ſartio, aut in ſolutione uenit ex
ta. tabu. noxe deditio. dominus
enim noxali iudicio ſui nomine cō
uentus ſeruum actorem noxe dedē
do liberatur. inſtit. de noxa. actio.
§. & ſi animalia noxe dedantur, pro
ficiunt reo ad liberationem inſtitu.
ſi qua. paupe. fe. di. Et utrum malit
aut ſoluendo damnum ſufferent,
aut alias pro noxa de. anima. hoc
per eum ſtat. Et probantur hæc. ff. ſi
quadru. pau. fe. dic. l. prima in prin.
& inſtit. eo. titu. §. primo. Et noxia
ſignificat delictum, ſed delinquens
uocatur noxa. inſti. de noxa. in glo.
ſuper uerbo noxia. Vnde uerſus.
Noxia delictum delinquens noxa
uocatur. Et tamen ſæpe unum pro
reliquo dicitur ſeu accipitur, ut ibi
dem dicitur.

ACTIO de appoſito, uel ſuſpenſo
qualiter eſt uulgo, cuius caſus no-
cere poterit datur aduerſus eū qui
in ſubgrunda, uel protecto habet id
appoſitū uel ſuſpenſum quod noce
re potuit cuius cōdemnatio eſt de-
cem ſolidorum. ff. de his qui deiec.
uel effu. l. ſi uero. §. ait prætor.

ACTIO de effuſis & eiectis datur
aduerſus eū ex cui habitatione uel
habitaculo aliquid effuſum uel eie-
ctum eſt contra iter publicam. Vn-
de damnum datur alicui tranſeun-
ti, & reſtaurandum eſt in duplum,
& ſi liber homo inde periiſſet. dica-
tur in 50. aureos hæc datur actio.
Si uero uiuet, nocitumque ei eſſe di
cetur, datur ob eam rem quātum ui
detur iudici ex bono & equo, com-
penſatis impenſis factis & operibus
quib. eſt cariturus inutiliter. ff. de
his qui de ei. uel eff. l. i. in prin.

ACTIO ediliti cōpetit multis mo
dis. Et primo ſi res uendita ſit re
dhibita propter uitium ſiue morbū
nec tamen a uenditore reſtituitur
pretium emptori cum actionibus
& aliis quæ ediles inhibent, & in
hoc caſu eſt perpetua. de hac habe-

tur.ff.de edil.edi.ediles.in princi.§. 1.& fi.&l.illud.2.reſpon.& l.redhibitoria.eo.ti.Secundo cōpetit quando fit ut ſi res uendita non placet, quod reddatur, & tunc eſt tempo ralis uſque ad xl.dies.ut ff.eo.titu. l.quod ſi nolit.§.ſi quid ita uenerit. Tertio cōpetit ſi uenditor nō uult tradere ſeruum uel mancipium uel iumentum cum ornamēto cum quo oſtenderat tēpore uenditionis pro ipſo ornamento,uel ut fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoria, & tunc competit etiam uſq.ad xl.dies.ff.eod.tit.l.ediles. in prin.& §.uendendi. Quarto uero competit quando eo loco qua iter eſt uulgo habebit quis canem lupum,urſum, aprū,uerrem,potherā, leonem,&c. uel animal aliud quod nocere poſſet ſiue ſit legatum,ſiue ſolutum.ff. eo.ti.l.hi enim & ſeq.Et ſi homo liber ab illis damnū patiatur ſeu. perierit ſolidi ducēti præſtabuntur, ut l.qua uulgo.ff.eod.titu.ſed plenius uide de his.Gui.in Spe.in tac. libel.de empt.& uen.§.nunc dicendum eſt.

A C T I O de ſuperficie in rem competit ei qui ſuperficiē habet in alieno ſolo nemine conducto ad repetendum ſuperficiem ſi poſſederat. ff.de ſuperfic.l.1.qui ſuperficiem.in fina.& §. quod autem. uerſicul. & ſane.

A C T I O empti competit emptori rem repetendam quam emerat, in qua uenit cōmodum quod acceſſit. Et ſi quid in ſpeciali pacto compre henditur. In hac actione attenditur prout quiſq.ſibi paciſcitur.ff.de actio.emptio.l.emptor.in princip.& inſti. de emp. & uend.§.ſed noſtra. in fi. huius contraria eſt actio uenditi, quæ competit uenditori ad petendum pretium & intereſſe & uſuras tempore moræ, prout inter partes conuentum ſeu contractum eſt de iſta habetur in l. Iulianus. §.ex uendito.eo.tit.& de emp.& uen.inſti.in.§.prælleg.ſed noſtra.

A C T I O ex ſtipulatu naſcitur cum de re certa in genere,ſed incerta in ſpecie fit ſtipulatio, ut inſti.de uerbo. oblig.in princip.Nam ſi res eſſet ſimpliciter incerta ſtipulatio non ualeret.ff.eo.titu.l. ita ſtipulatus in princi.Et ſtipulatio eſt concepta,ut cum ſpondet dare ſeruum,uel ſpōdet ſe facturum domū. Et pertinet hæc ad actiones in perſonam quæ oriuntur ex contractu uerborum. Et hæc colliguntur.ff. de actio.l.1. §.1.& l.actionum genera.§.in perſonā & inſt.de obl.§. fi.& de actio. §.1. & uer. nanque cum fi.Et nota quod actio deſcendens ex ſtipulatione non habet dilationem anni, ſicut actio de dote.l.1.§.exactor.C. de rei uxor.act.&.§.cum autem de hoc Bar.in l.ſi diuortium.ff.de uerbo. obli.

A C T I O N E S ex contractu, ſicut de actionibus in perſonam inſti. de actio.§.1.quæ naſcuntur ex pacto, ſiue obligatio ſurgit ex re, ut conditio certi de numerata pecu.conditio certidinaria, conditio ob cauſam,actio commodati, depoſiti pignoratitia,de qbus omnibus ſuo loco dicemus, ſiue etiam conſurgit obligatio ex uerbis ſicut in actione ex ſtipulatu quādo res certa in ſtipulationibus deducta eſt. Siue etiam oriatur obligatio ex literis quibus conditio odio deſidie datur in eum qui cum ſpe future numerationis ſcribit ſe debere qđ ei non eſt numeratum. Numeratione autem nō ſequuta intra bien nium non repetit chirographum. Et eſt introducta & excluſa exceptione non numer. pec. cum minime cogatur. ſoluere quod ſcripſit ſe ha-

ſe habere. Siue etiam oriatur obligatio ex conſenſu, ueluti empti uenditi, locati conducti pro ſocio, mandati, præſcriptis uerb. & actio cõſtitute pecu. nec non actio in factum de iureiurãdo. Et de his actionibus in propriis loci ſecundum ordinem patebit. Et iſte ſunt ſpecies actionũ in perſonam, quæ oriuntur ex contractu, ſiue re, uerbis, literis, aut cõſenſu obligatio oriatur de quibus uide. ff. de actio. & obli. l. 1. & 2. & inſti. de obli. §. 1. cũ. §. & 3. ſeq. uſq. ad ti. de obli. quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

CTIONES ex quaſi contractu ſunt de actionibus in perſonã inſtitu. de acti. §. 1. cũ ibi not. quæ neque ex pacto neque maleficio oriuntur, ſed tamen maiorem habent conuenientiam & affinitatem cum pactis quam cum maleficiis, & ſunt iſte ſcilicet condictio indebiti, cõdictio libere actionis.

CTIO negociorum geſtorũ, tutele & ſubſidiaria, communi diuidũdo, finium regundorum familiæ erciſcunde, petitio hæreditatis directa & utilis poſſeſſoria fideicommiſſaria & actio ex teſtamento.

de his omnibus. ff. de actio. & obliga. l. ex maleficiis. §. ſi quibus abſentis &. §. ſequen. & inſtit. de obligã. quæ ex quaſi contractu naſcuntur cum ibidem not.

CTIO de peculio, & quod iuſſu & de in rem uerſo actio tributoria, inſtitoria, exercitoria, actio funeraria, ad exhibendum de tigno iniuncto, actio in factum, de rei uen. actio de paupere, interdictum quorum bonorum, uti poſſi. utrobi. interdictũ ſaluianum. De quibus omnibus require in loco ſuo.

CTIONES uel obligationes ex maleficio ſunt actiones in perſonã, inſtitu. de actio. §. 1. cum ibi nota quibus delicta hominum coercentur, quod publice utilita. intereſt. ff. de fideiu. l. ſi aureo. §. fi. & ff. ad l. Aquil. l. ita uulneratus, cum ſi. ut eſt conditio rei furtiue actio arborum furtim cæſarum, actio furti, actio ui bonorum rapto, actio legis Aquiliæ, actio iniuriarum, quod metus cauſa de dolo. actio ſerui corrupti, actio rerum amotarum, conditio ob turpem cauſam, interdictum unde ui, interdictum quod ui aut clam, interdictum de libero homine exhibendo, de uxore ducenda, de liberis exhibendis, interdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine, ripa uel publica, interdictum de itine. actuque princip. quibus omnibus require in litera l. loco ſuo.

A CTIONES uel obligationes ex ſi maleficio ſunt actiones in perſonam, inſti. de actio. §. 1. quæ neque ad pacta accedunt neque ad maleficia ſunt, tamen ſimiliores maleficiis quam pactis, ut actio in factum aduerſus iudicem qui litem ſuam fecit, & actio in factum de eiectis & effuſis. Et actio in factum de dolo & furto eorum qui miniſterium cauponum, aut ſtabularium, aut nauem exercet. ff. ad act. & oblig. l. ex maleficiis, §. ſi iudex uſque ad finem, & inſtitu. de obligat. quæ ex quaſi malefic. naſc. per totum.

A CTIO exercitoria ſecundũ Azoſum. C. eo. ti. datur contrahentibus cum magiſtro nauis propter nauigandi neceſsitatem contra exercitatorem nauis, qui magiſtrum naui præpoſuit, quem equum fuit teneri, ut tenetur qui inſticorẽ taberne uel negocio ꝑpoſuit. ff. de exerci. actio. l. 1. in prin. Hæc ergo actio non datur cõtra magiſtrum nauis,

ſed contra eum quæ magiſtrum ha uit præpoſuit, ſcilicet in eam cauſam in quam præpoſitus eſt expreſſe uel tacite, ut in ea.l.1.§.non autem & §. igitur præpoſitio. Eſt autem magiſter cui totius nauis anchora & cura mādata eſt l.1.§.magiſtrum,natis.ff.eo. qui uulgari lōbardorum & prouincialium comitus dicitur, & in theutonico & in almanico ſyermam dicitur. Nec diſtinguitur an iſte magiſter ſit liber uel ſeruus maior uel minor. Et ſibi imputitur quæ eum propoſuit, ut. l. 1.præallegata.§.cuius autem conditionis. Sed exercitor dicitur is ad quem obuentiones quotidianæ, aut redditus queſtus & utilitates nauis perueniunt & pertinet, ut ea. l. 1.§. exercitore, ſiue uetus dominus nauis ſit ſiue a domino nauem conduxerit ad tempus, uel in perpetuum, ut dicitur ibidem.

ACTIO æſtimatoria uel extimatoria.i.actio præſcrip.uerb. ſic cognominata eſt actio, quæ æſtimatio ponitur gratia dubitationis tollende quando res æſtimata uendenda datur Dubitandum enim eſt an ex uendito ſit actio, an ex locato, an ex conducto, an mandati ut ſi rem meam tibi do, & æſtimo tibi eam decem, ut aut rem aut decem reddas, ſi uero plus uendas tuum ſit, ut not.ff. de eſti. actio in rubro. & l. prima inſtit. de actioni. §. actionum autem.

ACTIO ex teſtamento non ſolum pro hæredi competit ad petendum hæreditatem, ſed etiam contra hæredem ſcriptum a legatariis & fideicommiſſariis. C. comu. delega. & fideicomiſ. l. 1. Et ſapit naturā actionis bonæ fidei. l. in minorem C. ex quib. cau. in integ. reſt. nō eſt neceſſa. Tamen dicit Bart. quod re uera eſt ſtricti iuris, cum non numeretur inter actiones bonæ fidei. in §. actionum inſti. de acti. ut no. l. huiuſmodi. §. edes. ff. de leg. 1.

ACTIO familiæ herciſcūde inter eos competit qui communem habent hæreditatem diuidendam. ff. familiæ herciſcun. l. 1. & 2. Et dicitur actio familiæ herciſcundæ, ideſt hæreditatis uel ſubſtantiæ diuidendæ ſecundum Azon. in ſum. ut no. ff. eod. titu. in rubro. Nomen autem familiæ quandoque ponitur pro cognitione ut cum dicitur. Illi ſunt de familia priam. Et quandoque pro. ſeruitute & poteſtate ut cum dicitur paterfamilias, filiusfamilias. Hic autem ponitur pro ſubſtantia & hæreditate, ut ff. de uerb. ſignifi. l. pronunciatio §. 1. Sed herciſco eſt uerbum græcum idem quod diuido, inde herciſcunde, ideſt diuidendæ, ut no. glo. ff. eo. titu. in rubr. Et utimur hoc uerbo ſicut reperimus apud antiquos qui gerundia ſua pronunciabant in undo, ut legundo, audiundo, diuidundo, herciſcundo. ſecundum Azo. in ſumma ſua. Et ita etiam hodie dicere poſſumus familiæ herciſcunde pro familiæ herciſcunde.

ACTIO fauiana & pauliana habite ſunt ſ. circa actionē caluiſianā.

ACTIO finium regundorum competit finibus ad diſtinguendum uel ad iudicandum. ff. eod. tit. l. 2. §. iudici. & l. ſe. & inter eos agitur qui agros confines habent uel prædia. inſtit. de actio. §. item finium regundorum, & habet locum in ruſticis prædiis tantum. ff. eod. titu. l. 2. & non in urbanis, quia urbana prædia non ſunt confinia, ſed uicina, quia parietibus diſtingui conſueue re, ſed confinia dicimus quæ adeo ſunt proxima ut nullus paries in medio interponatur. ff. eod. titu. l.

ſed

ſed & loci. §. in iudicio cum ibi nota. Vrbana prædia dicuntur omnia prodia quæ habent edificia; etiam ſi ſint in uilla, quia urbanum prædium non facit locus, ſed materia habitādi cauſa facta. Vnde ſi in urbe edificium cauſa non habitandi. ſed gratia reponendorū fructuum fiat, dicetur prædium ruſticum. Sed & horti in edificiis conſtituti niſi plurimū ſint redditus, uinearii forte, uel etiam olitorii, continentur, appellatione urbanorum prædiorū ff. de uerb. ſigni. l. urbana. Ruſtica autem prædia uocantur agri nō habentes edificia. Et ſi inter te & me, contra quē ago finium regundorū, uia publica uel publicū iter uenit. non habet locū hæc actio, quia con finium non intelligitur, ſecus ſi riuus priuatus interuenitur, quia finium regundorum agi poteſt contra dominum riui. ff. eo. tit. l. 1. ſed & loci. §. ſi. cum l. ſeq. & ibi not. Eſt autem hæc actio duplex, quia in ea uterq. eſt actor, & uterq. eſt reus; extra de probatio. ex literis ff. eo. titu. l. iudicium communi diuidundo, familiæ ercíſ. & l. inter co hæredes. §. ſi familiæ. ff. fami. ercíſ. Item eſt mixta, quia eſt in rem & in perſonam inſtit. de act. §. quædā actiones. & §. item finium regundorum. Item perpetua. eſt ut. C. eo. l. ulti. & ff. eo. l. iudicium communi diuidun. & inſti. de actio. §. quædam, quod tamen non ſic intelligitur, ut ſi uicinus meus ampliores fines ei cui uendiderat oſtenderit, non poſsit ille qui emit longo tempore præſcribere hoc enim falſum eſt ut. ff. pro empto. l. 2. §. ſed & ſi fundum & l. qui fundum. §. ſi fundum. Sed ſic oportet intelligi ſecūdum Azo. ut eſſet poſt 10. uel 20. annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis quamuis de meis finibus aliquid præſcripſeris. Nam & ſi ab initio ſine aliqua præſcriptione hoc conſtaret eſſe tuum, agere poſſem ut commodius termini imponantur agris, ut ita rixarum perimatur occaſio. & c. Si quæras quando incipiat currere præſcriptio huic actioni. Reſpondetur ab eo tēpore quo incipit poſſe hæc actio intentari. Et incipit poſſe intentari cum fines ceperunt turbari. & ex eo naſcitur hæc actio ſecundum Azo. in ſum. C. eo. ti.

ACTIO funeraria contra hæredē bonorū ut poſſeſſorem datur. ff. de reli. & ſump. fune. l. at ſi quis. §. ſi. na. & datur ei qui funerauit ut nō hæres defunctum, ſed cauſa pietatis, ut dicta l. at ſi quis. §. ſed interdum & §. ſi quis cum ibi nota. Per hanc enim actionem ueniunt reficiendæ expenſe ibidem funeratore factæ.

ACTIO furti manifeſti ſcdm Azo. locum habet quando fur rem tenens uiſus uel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuato, uel a domino, uel alio antequam per ueniat ad locum quo perferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur uel cum te uideatur, & ad eum deprehendendum occuriſti ei, licet abiecto furto aufugerit, furti manifeſti tenetur l. ſi quis. 1. §. ſed celſus. ff. de fur. niſi ſurripientis mutatur ſtatus, ut tu mihi ſurripuiſti in ſeruitute manumiſſus in furto deprehenderis cum re furtiua, uel ſi tu pertuleris quo deſtinabas, teneris furti non manifeſti, cum enim deprahenderis cū re furtiua priuſ quam eo loco pertuleris quo deſtinaueras illo die manete cū furto, tūc fur eſt manifeſtus. Hæc omnia dicū tur. ff. de fur. & de peni. di. 1. c. uulgaris. Vtrum qui partem acerui frumenti furatur, totius acerui

furtum

furtum faciat; & datur actio furti manifeſti in quadruplum inſtitu. de obli. quæ ex delict. §. pœna manifeſti.

ACTIO furti non manifeſti competit quandoque prædictis modis furtum non manifeſtum probatur ff. eo. tit. l. manifeſtum. & inſti. de obli. quæ ex deli. na. §. nec manifeſtum. Et etiam ſi uidiſti furtum fieri, te tamen abſcondiſti cum furtũ faceret ne te occideret, non eſt manifeſtum. ff. eodem titul. l. ſi quis in ſeruitute. §. cæterum & datur hæc actio in duplum. inſtitut. de obli. quæ ex delic. naſ. §. pœna manifeſti.

ACTIONES hæreditarie dicuntur quæ tranſeunt ad hæredes uel contra hæredes. ſecundum Azon. Item quæ ab hæredibus incipiunt uel contra hæredes ff. de acti. & obl. hæreditariarum. Vt autem plene ſciatur quæ tranſeunt ad hæredes uel non, diſtingue, aut naſcitur actio ex maleficio uel quaſi, aut ex contractu, uel quaſi potuit præſequetur Azo. in ſum. eo. ti. & ſecundum Pla. in ſum. ſua eo. ti. Hæc actiones conueniũt his qui ſuccedunt in ius, & non his qui ſuccedunt in rem, ut donatarii uel legatarii.

ACTIO in factũ aduerſus iudicem qui litem fecit ſuã, datur aduerſus iudicem qui per imperitiam male iudicauit, & ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri, & inquantum de ea equum religioni iudicantis uidebitur pœnam ſuſtinebit, ut inſtit. de obliga. quæ ex quaſi delic. naſc. in prin. & ff. de ua. & extraor. cogit. l. fi. Si uero dolo malo iudicauit, ut re eſt ex maleficio obligatus actiõe in factũ uel actione de dolo ad omne intereſſe ei quem læſit & infamis eſt. Item tenetur crimine falſi. quod pœnam deportationis uel ultimi ſupplicii continet, ut ff. ad l. cor. de fal. l. 1. §. & qui iudicem & §. ult. ff. de iud. l. filius. Item & tenetur crimine concuſſionibus ut C. de concuſſioni l. ult. Item ciuiliter poteſt cõueniri ex delicto de calumniatoribus in quadruplum ab eo quem debebat damnare per pecuniam ut ff. de calum. l. 1. 3. §. illud ſecundum Azo. probantur hæc. C. de iudice qui male iudica l. 2. & ibi nota. in gl. fi. iniuncta autẽ nouo iure ibid. poſita & l. ſi filius familias. ff. de iud. iudex autẽ eccleſiaſticus male inductus per gratiam uel perſonaliter, ab executione officii per annum eſt ſuſpenſus, ad æſtimationem partis quam leſit, nihilominus condemnatur. Et ſi durante ſuſpenſione ſe diuinis ingeſſerit, irregularis eſt, nec cum eo niſi per ſedem apoſtolicam poterit diſpenſari, ut in capitu. cum æterni. de re iudi. libro 6.

ACTIO in factum, de eo quod certo loco dicitur ubi aliquid eſt promiſſum dari certo loco, ſi tamen iudicium illi loco conſtitui non poſſit introducta eſt quædam actio arbitraria, ut poſſit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniquum eſſe arbitratur non poſſe conueniri debitorẽ in alio loco quã in loco deſtinato ſolutioni, & hæc actio arbitraria ex natura eſt ſtricti iuris, in qua habita cõſideratione aliarum actionum ſtricti iuris quicquid eſſet omiſſum deberet haberi omiſſum, tamen in illa uenit etiam quicquid æquum & iuſtum uiſum fuerit religioni iudicantis, & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis, quia contra natura aliarum actionũ ſtricti iuris eſt, & hoc eſt quod dicit glo. in rubrica ff. de eo quod certo loco, quid ſit actio irregularis.

ACTIO in factum ex edicto prætoris de alienatione iudicii mutādi cauſa,facta datur ei in cuius fraudem & illuſionem facta eſt alienatio, & ſuis hæredibus aduerſus eū qui rem alienauit quem ad inteſtate cōuenit quanti intereſſe actoris corā ordinario uel delegato, de qua Gof. in ſumma de aliena.iudi. mutan.cau.fac capi.extra.eod.titu. in glo. Ceſſat autem hæc actio ſecū dum Hoſtien. in ſum.extra eodem, quando is qui alienauit eandem recuperauit.ſecus in furto.ff. eod. ex hoc.§.ſi quis & depoſi. l.1.§.ſi ré. & de edil. edic. l.ſi quis ſit fugitiuus,Idem ſi res non erat petitoris, uel ſit mortua eſt ſine culpa niſi ſi quid actoris interſit ratione quæſitus uel acceſſionum uel expenſarū ff.eo.non ſolum.§. pœna & de noxa.actio.electio.§.ſi is.Itē ſi res parratus ſit ſubire utile iudiciū, quod eſt intelligendum quando eandem cauſam promittit ſe preſtaturum, puta promittit,ſe reſtituere ſub maxima pœna, alias ſi diceret rem nō reſtituam quia nec habeo ſed quanti intereſt tua,uel quanti in litem iuraueris ſecus eſſet, nam & ſi hoc non offert,tenetur ad idē cum dolo deſierit poſsidere,ut ff.de rei uendi.ſinautem.§.1.& cum autem. & l. ſi poſſeſſor.& l.is qui dolo.

ACTIO factum de dolo & furto eorū quorum miniſterio quis cauponem aut nauem uel ſtabulum exercet datur aduerſus eos qui præſunt caupone aut naui,uel ſtabulo qui quoniam officio malorum hominum utuntur,in duplo tenentur quod dolo aut furto eorum commiſſum eſt in his rebus quas ſaluas fore receperunt.ff.nau. cau. ſtabu.l. prima in princi. & §. idem pōponius & l. & ita.§. idem &.§. ait enim prætor iuncta l.fin.§.hac autem actione & ff. iur. aduer. nau. cau.ſtabu. l. prima inſtitu. de obli. quæ ex deli.naſ.§. nam executor.

ACTIO in perſonā dicit cōdictio quando contendis aliquē dare aut facere tibi oportere. Quando uero agis ut reſtituatur tibi res tuas ſpeciale nomen accipit & indiſpoſitio dicitur ſimpliciter actio perſonalis & non condictio.Hoc autem nomen conditio inde deſcendebat quia olim iudicia erant ordinaria &c. uerba , & quæ oportuit condici.i. ſimul dici ut ſi quis caderet a ſyllaba, caderet a tota cauſa. Sed poſtea ille ſolennitates in diſſuetudinem abierunt attamē nomen remanſit, ut adhuc perſonales actiones quæ ſolennibus uerbis interpretabantur , conditiones uocentur, & hæc colliguntur inſtitu. de actione.§.appellamus, cum ibi nota.& ff.eod.titu. l. actionum genera.Et harum actionum genera quædam naſcuntur ex contractu, quædam ex quaſi cōtractu,quædam ex maleficio ex quaſi male.inſtitu. de obli. §.ſequens. & de actio. §. oīm Require ſcilicet de oīb. his ſupra uerbo actiones ex contractu.

ACTIO in rem,dicitur uendicatio ſcilicet quādo dicis rem de qua agitur tuā eſſe & aduerſarius dicit uel oſtēdit ipſam rē eſſe ſuā ff.de act.& obli.l.actionū genere.& inſt.eo. ti. §.appellamus præa.Et harū actionū alia eſt directa in rē actio,ut rei uēdicatio,actio cōfeſſoria & negatoria.Alia eſt actio in rē utilis,quę ſunt actiōes de dnīo nō directe, ſed utiles quæ ex equitate dātur qñq. nō dnīs,ut ſunt publiciane quæ ex aduerſis cauſis cōpetunt.Et actio,p. quam quæritur an actor iurauit & actio in rē de ſupficie & actio fauiana & pauliana caluiſiana , actio in rem quæ competit inter dominum

tabulæ

tabulæ & pictoram. Sunt & aliæ in rem actiones in quibus non de domini, ſed de pignore agitur, ſicut ſeruiana & quaſi ſeruiana, de quibus uidere loco ſuo. Et nota quod actio perſonalis nō ſequitur fundū ff. de cōtrahen. emp. & uidi. l. titius §. lucius titius. ff. ad Treb. l. 1. §. ſi hæres. ff. de iudi. l. fideicō. §. tract. & ff. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. 3. §. opus in glo. per Dy. in l. fi. ff. de no. ope. nun. Item actio perſonalis eſt ita affixa oſsibus creditoris quod in aliū trāsferri non pōt niſi fictione iuris. ff. de pecu. l. quis ergo.

ACTIO iniuriarū cōpetit ei qui iniuriam paſſus eſt, ut no. in ſtit. de iniu. in rubric. contra eū qui intulit iniuriam uel inferri procurauit inſtit. eo. tit. §. non ſolum & pulſauit, uel uerberauit uel famoſum carmen ad alterius contumeliam ſcripſit, uel quoquomodo iniuriam aliquē affecit. inſtitu. eod. tit. §. iniuria. in qua iudex condēnabit quanti actor iurauit ſe nolle illam iniuriam ſuſtinuiſſe, præmiſſa tamen iudicis taxatione, inſti. eod. titu. §. pœna. ff. eo. titu. l. conſtitutionibus. Quidam enim dicunt quod iurare debet potius uelle de ſuo perdidiſſe tantum uel tantum quam talem iniuriam ſuſtinuiſſe. Et hoc uidetur approbare Hoſtien. in ſum. tit. de iniur. dam. dato. & Specu. eod. ti. Alii dicunt quod ſufficiat eū iurare ſic ꝙ nollet lucrari tm̄ uel tantum ꝓ eo quod talem iniuriā ſuſtinere uel ſuſtinuiſſet. Primū tamen uidetur uerus. Et actio iniuriarum ex pacto non naſcitur ſed ex contumelia. l. ſed ſi unius. §. ſed & ſi pater. ff. eo. ti. ubi tex. inquit. Illa enim iniuriarum actio nō ex pacto naſcitur, ſed ex contumelia. & ex bono & æquo et diſſimulatione abolετur. Nam ſi quis iniuriā reliquerit hoc eſt ſtatim paſſus ad animum non reuocauerit, poſtea ex pœnitentiæ remiſſam iniuriam non poterit recolere. l. non ſolum. §. 1. ff. de iniur. & neque in hæredem, neque in hæredibus datur. l. iniuriarum. actio. ff. eod. titu.

ACTIO inſtitoria ſecūdum Azo. datur contra illum qui præpoſuit aliquem ſtationi uel negociationi gerende contrahentibus cum præpoſitio in eam cauſam in quam præpoſitus eſt expreſſum uel tacite. ff. de inſt. ac. l. 1. & 2. & l. quicunque. §. non tamen. cum ibi not. & dicitur inſtitoria ab inſtitore præpoſito, quamuis exercitoria nominetur a præponente. inſtit. quod cum eo. §. exercitoria. & §. ſeq. Nā inſtitor dictus eſt ex eo quod negocio gerendo inſtet, nec refert an tabernis ſit præpoſitus, uel cuique alteri negociationi. ut dicta l. cuicū que. & l. inſtitor. dicitur ille qui tabernis uinis uendendis uel alicui alteri negociationi præpoſitus eſt.

ACTIO legis aquilie duo continet capita uel tria licet unum non ſit in uſu. ut ff. eodem titu. l. ſi ſeruus ſeruum. §. huius legis. & inſtitu. eodem titu. Primum caput eſſe de ſeruis occiſis uel quadrupedibus quæ numero pecudum continentur ut in l. lege aquilia. ff. eodem titu. ubi dicitur de animalibus qui ſegregatim habentur & paſcuntur, ſicut oues, capre, & equi, muli, & boues, & aſini, & ſecundum Labeonem ſues, ſed non canes. Et longe minus beſtie, urſi, fere, & leones &c. ſed elephantes & cameli quaſi mixti ſunt. Et ideo primo capite eos contineri oportet quo caſu tanti ſit cōdemnatio quanti plurimi ipſa res ualuit anno præterito, ut in d. l. lege aquilia. ff. eodem titu. & inſti. eodem titu. in princ. Secundum caput

put quod non eſt in uſu hic non ponitur, quia. ff. eod. l. ſi ſeruus in §. præallega. ibi dicitur. huius legis ſecundum quidem caput in diſſuetudinem abiit. Sed tertium caput huius legis eſt de eis uulneratis ſeris beſtiis occiſis cæteriſque rebus ruptis ut ueſte, uaſe, & ſimilibus. Quo caſu quis cōdemnatur qui dānum dedit quanti res fuit triginta diebus retro, rei partium & ualorem eſtimando, ut d. l. ſi ſeruus ſeruum. §. 3. autem capite. & inſtit. eodem. §. capite tertio cum. §. ſeq. Et in hac actione ſi quis damnum ſe dediſſe inficiatur, id eſt negat cōdemnatur in duplum. ff. eod. l. 2. §. infra dicitur autem lex aquilia ab aquilio plebis tribuno ſecundum Iſido. l. v. qui ipſam in monte Auentino tempore diſcordiæ populi & plebis conſtituit. ff. eodem l. 1. & poſtmodum concordia facta uicelegis eſt habita.

ACTIO mādati directa cōpetit mādatori & eius hæredi. ff. eod. titu. l. ſi uero. §. fi. & l. ſi mandato titii. i. reſponſo. & §. 1. econtra mandatarium uel procuratorem poſt mandatum ſuſceptum. ff. eo. l. ſi uero nō remunerandi. §. 1. Et inquantum intereſt id factum eſſe quod mandaui puta mandaui ut fundum emeres. ſi mea intereat emit tenebris poſt mādatum ſuſceptum, tamen ſi eundem fundum ego ipſe emo uel alius mihi neque intereſt aliud, ceſſabit hæc actio ſeudum Azo. ff. eo. tit. l. ſi procuratorem. §. mai. * ti actio.

ACTIO mandati contraria cōpetit mandatario ff. eod. titu. l. ſi uero non remunerandi. §. contrario. uel procuratori expēſas aduerſus mandatorem quatenus fines non eſt egreſſus. Si uero aliquid erogauerit utiliter in eo non habet mandatori iudicium, ſed tm̄ negotiorum geſtorū ſecundum Mat. licet Ioan. & Accur. contra prout legi. & not. in ſti. eo. tit. §. is qui. & ff. eo. l. ſi pro re. cum. l. ſeq. in prin. & C. de neg. geſt. l. fi. in gl. ult. Si uero mandauerim tibi ut mihi fundum emeres, et ſi nondum pretiū ſolueris ages mecum mandati, ut ſuſcipiam obligationem qua teneris uenditori. Nam & ego agere poſſum ut cedas mihi actionem empti. ff. eod. tit. ſi mandato meo. 1. reſpon. Competit ergo breuiter actio mandati directa cōtra illum qui mandatum ſuſcepit adimplendum cum primo cogi non poſſet quod ſuſciperet mandatum quantum interfuit mandatoris factum fuiſſe quod mandatur. Et rurſus ipſi mandatario qui mandatum ſuſcepit cō petit actio mandati contraria ad impenſas ſi quas fecit ratione mandati ſuſcepit ſi fines mādati non exceſſit, ſed ſi mandatum exceſſiſſet expenſis factis nō rederet ipſas per huiuſmodi actionem.

ACTIO negatoria. Require ſupra actio confeſſoria.

ACTIO negotiorū geſtorū duplex eſt ſcilicet directa & contraria, unde negotiorū geſtorū directa eſt qua agit dn̄s rei geſte contra eū qui negotia eius geſſit, ut adminiſtrationis rationem reddat. ut puta ſi ego fui abſens & negotia mea ceperūt eſſe deſerta, & male ſe habeant in hoc uidens abſq. mandato a me recepto mei contemplatione ex amicitia quā ad me habes gerebas negotia mea, mihi datur hæc actio negotiorum geſtorum directe, ad hæc ut reddas mihi rationē adminiſtrationis, ut ff. de nego. geſt. l. 3 & inſtitu. de obliga. quæ ex quaſi contra naſcuntur. §. 1. & §. ſicut.

ACTIO negotiorum geſtorum contraria competit illi qui ſine mādato ſe immiſcuit alienis negotiis gerendis

rendis aduerſus dominum negotiorũ geſtorum ad repetendum expẽſas negotiorum geſtorũ factas. Et ueniunt omnia quæ expendit de ſuo neceſſario uel utiliter, non tamen uoluptuoſe. & hæc colliguntur ff.eo.tit.l.2.cum ibi not.

ACTIO de peculio uel peculio tenus competit ei cum filiofami.uel ſeruo peculium habẽtibus contraxit ff.quod cum eod.l.1.cum ſeq. Quæ poſt mortem filii uel ſerui eſt annalis.& non poſt emancipationem manumiſsioné uel alienationem ff.quando actio de pe.eſt annα.l.2.§.quãdiu ubi dicitur. Quandiu filius uel ſeruus ĩ poteſtate eſt, de peculio actio perpetua eſt, poſt mortẽ aũt eius uel poſtquã emancipatus, manumiſſus alienatusue fuerit, temporalis eſſe incipit, id eſt annali, & competit hæc actio aduerſus dominum uel patrem, ut not.ff.de pecu.l.1.§.uerba.

ACTIO noxalis ſecundum Azon. dicitur actio quæ naſcitur uel oritur ex delictis ſeruorum ff.eod.tit. l.1.& inſtitu.eod.titu. in princ. Et dicitur noxalis a noxia, quod ſignificat ipſum delictum, uel a noxa quod dicitur ipſe delinquens. Verſus. Noxia delictũ delinquens noxa uocatur.

ACTIO pignoratitia directa cõpetit debitori contra creditorẽ.inſti. qui.mod.re cõtra.obli.§.fi.uel contra eius tutorem uel curatorem ſi pignora acceperunt ff.eod.tit.l.ſolutum.§.fin.& habet locum ſoluto debito, & aliter ſatisfacto quemadmodum uoluit creditor licet nõ ſit ſolutum, ut ſi pignora alia data ſunt creditori ut a primis recedat uel fideiuſſores ſiue res alienas, uel pretium, uel ẽt nuda conuẽtio ſine pctio uel pacto. Quoties enim uult creditor recedere a pignore uidetur ſatisfactum, ſi ut ipſe uelit uel uoluit cautũ eſt, licet in hoc dece ptus ſit ſui facilitate ſecundũ Azo. ut ff.eo.tit. l.ſi rem.§.omnis,& l.ſi neceſſarias.§. ſi unus. Per hanc ergo actionem debitor repetit expenſas ſi quas fecit in re pignorata obligata. niſi eadẽ res ſit ampla & ad modicũ etiã fuerit alii pignorata, quaſi in nullo captus ſit qui pignorata ſecundo loco accepit.

ACTIO pignoratitia contraria datũ creditori contra debitorẽ & datur ad multa. Si.n. decipiatur a debitore uel ipſa re, uel eius præpoſito, quia obligauit ei rem alienam uel alii pignoratã, tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. ff.eo. tit.l. tutor.§.cõtrariã, iuncta l.ſi quis in pignore.§.fi.& ſi debitor malitioſe uerſatus ſit obligando es uel ſtannum pro auro uel argento.ff.eo.ti. l.1.§.ſi quis.&.in.§.prealleg.l.ſi qs in pignor 2. reſpon. ut ſi obligauit ſeruũ per quẽ damnũ datũ ẽ puta furtum uel aliud huiuſmodi,& hoc ſi ſciuit tenetur in ſolidum, id eſt in totũ, ſecus ſi ignorat, quia tunc liberabitur noxe deditione.ſ. dando ſeruum pro noxe. In his cõpetit hæc actio ſecundum Azo.& alios hæc probantur ff.eod.tit.l.ſi ſeruus pignori. Item ſecundũ Azo. agit creditor actione pignoraticia ſi ſeruos pignoratos artificiis inſtruxit, ſi ceperam imbu antequam ſibi pignorarentur, uel debitori uoluntate creditor eos inſtruxit, Sed ſi nihil h[illegible] intercesſit ſi quidẽ artificiis neceſſariis eos inſtruxit ſecundum Azo.erit actio contraria ff.eod.tit.l.ſi ſeruus.

ACTIO autẽ pignoratitia utilis ſecundum Placen. datur ei qui impignorauit rem alienã ſine conſenſu domini, & poſtea dominus pignoris factus eſt, ff.eod.ti.l.ff.rem alienã ff.

ã ff.de pign.l.1.§.1.& l.ſi titio.cũ eq.& tam recta quam illa dantur rincipali & ſui hæredibus & contra heredes creditores; ut poteſt robare, inſti.de perpe. & tempo. actio.§.non autem.& ff.de actio.et oblig. l.1.§. creditore & inſti.qui. notre contra.obli.§.fi.

CTIO per quam quærit auctor urauerit: ſecũdum quoſdam datur ei qui cum pete et rem ſuam, delato ſibi iureiurando ab aduerſario eam ſuã eſſe iurauit. Ab eo enim rem ſuam petit actione infactũ qui iurauit ſuam eſſe. ff.de iureiu.l.nã poſtea.§.1.& §.fin. Si uero rem ſuã ſibi traditam poſtea amiſit, et ille qui detulit iuramentum, eã nactus ſit, aduerſus eum publiciana cõpetit actio. ff.de public. actio.l.eum qui.§. ſi petẽti. ubi dicitur. Si mihi petenti rem, iuramentum detuleris, iurauero que rem meã eſſe competit mihi publiciana aduerſus te, tamẽ quomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plene, & ſolet iuſiurandum referri ei qui detulit. C.de re. credi.l. generaliter. §.omne igitur. &.§.ſed iuramento.

CTIONES ꝓiudiciales in rẽ eſſe dicũtur per quas quæritur an quis liber ſit, an libertus, & de partu agnoſcendo; ut in.§.pręiudiciales inſti. de actio. Sed illa per quã quęritur an aliquis ſit liber, partim ciuilem cauſam obtinet partim prętoriã. Ciuilẽ aũt ſecundũ formã dominii qua in eadẽ recte agitur, & prętoriã ſecundum formã & modũ petẽdi, quia tuum a te ipſo non ab alio petis poſſeſſore. Cętere uero due formam capiunt ex prętoria iuriſdictione, & in rẽ dicuntur eſſe ad inſtar actionũ de ſeruitute, quia in hac de iure patronatus in re, in illa de proprietatis iure agitur & pręiudiciales dicũtur, quia quemadmodum exceptiones actionibus opponuntur, & ante.1.q.terminantur. Si aũt quis quęrat quare nõ exceptiones ſed actiones dicãtur, illa põt eſſe cauſa, quia nõ eſt exceptio niſi ſit actionis excluſio. De uero pręiudiciales nullã actionẽ excludunt, ſed non competere dicuntur, & ideo actiones dicuntur & nõ exceptiones. uerbi gratia. Pręiudiciales actiones pro tanto dici poſſunt ꝙ in ipſius tractat de magno pręiudicio, uel quia quæſtioni morte præiudicauit, ut agis contra me & aliquid petis, oppono tibi quęſtionem ſtatus, dicendo quod es filius meus uel ſeruus in poteſtate mea conſtitutus aut libertus, & ſic de conſimilibus. Et præiudicabit actioni tuæ contra me motę. Sunt & aliæ in rem actiones in quibus non dicitur de domino, ſed de iure pignoris agitur, ut ſeruiana & quaſi ſeruiana. Require in loco ſuo.

A CTIO præſcriptis uerbis ex contractibus innominatis deſcẽdit, ubi ſcilicet ciuilis cauſa ſubeſt ſufficiens ad actionem introducẽdam, & cum negocium non cadit in certum & ſpeciale nomen contractus nec cauſa huiuſmodi actionis exprimitur, ſed hę actiones exprimũtur ſic, do ut des, facio ut facias, do ut facias. facio ut des. Ex quibus naſcitur actio ꝓſcriptis uerbis nominata; alias ciuilis qñ mihi aliquid adeſt uel abeſt uel abfuturũ eſt, nec tibi adeſt, nec affuturũ eſt, aut mihi non abeſt, nec tibi adeſt, aut ſi nec tibi adſit nec mihi abſit & ceſſes implere quod conuenit inter nos, ego aũt ſi feci, i. ſubſidium intentatur actio de dolo. Nam ubi unus ceſſat implere quod in ſe eſt quod promiſit alteri implere, locũ habet hæc actio.

A C T I O N E S prætoriæ q̃ ſunt & quot.

quot. require in Specula. titul. de actio. ſeu peti. propo. §. poſtremo. Dicuntur autem prætoriæ ſecundū Azonem, quia a prætore ſunt inductæ, ut inſtitu. de actio. in ſumma ſecundum eundem.

ACTIO pro ſocio quę ex utraq. parte directa eſt cōpetit ab uſufructu quē ſolus alter ſociorum percipit, uel ſi dolum commiſit in rebus cōmunibus. Nam locum habet quando duo ineunt contractum ſocietatis, ita ꝙ tam lucrum quam damnū inter eos commune eſt. Et ſi aliquos ſociorum male & doloſe uerſetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. Eſt autem ſocietas ſecundum Azonem duorum uel plurium conuentio cōtracta ob commodiorem uſum, uberiorem quæſtum. Quæ definitio ſecundū quod ipſe dicit nō eſt in legibus, ſed in Marco Tullio reperitur. Contrahitur autem ſocietas ſolo conſenſu, ut ff. eo. l. qui admittitur, & ad tempus, & ex tempore, & in perpetuum, id eſt dum uiuunt ſocii, & ſub conditione, ut ff. eod. l. 1. & C. eod. l. pen. Naſcitur autem hæc actio demum ſocietate finita, quę finitur pluribus modis prout ſequit ipſe Azo in ſumma eodem titulo.

ACTIO publiciana ex equitate datur & qui rem bona fide emit a nō domino, & rem ſibi traditam bona fide cepit, credens uendentem tempore uenditionis & traditionis dominum eſſe. ff. de publ. ſed & ſi res. §. ultimo. & ſufficit, emptori habuiſſe bonam fidem licet uenditor malam fidem habuerit, & callido cōſilio uendiderit. ut ead. l. §. prætor ait. huic autem uidetur contradice e authen. C. de præſcrip. lōg. tēpo. male fidei poſſeſſore alienante ceſſat longi temporis præſcriptio. Solutio habetur in glo. in c. Abbate. de iudic. lib. 6. Si ergō talis emptor antequā uſucapiat uel ante completam uſucapionem a poſſeſſione cadit petat rem a poſſeſſore iure quaſi domini. Et appellatur actio publiciana a publicio authore qui eam inuenit. inſtitu. de actio. §. alie. Ad hoc ut author obtineat oportet iſtum probare iuſtum titulum, & rem ſibi fuiſſe traditam, & bonam fidem habuiſſe tempore emptionis et uenditionis, & quod præſumitur, niſi contrarium probetur, & quia credat modo uenditorē uel donatorem tempore contractus dominum nō fuiſſe alias publiciana non competeret. Permittitur autem tali uenditione ac ſi. ſuſcepiſſet uendicare, niſi forte uerus dominus poſſideat ut quidam dicunt, quia exceptio ueri dominii publicianam excludit. Si autem poſt uſucapionem a poſſeſſione, cadat, tunc non competit publiciana, ſed ciuilis actio uel rei uendicatio, ſecundum quoſdam utilis, ſecundum quoſdam directa. ff. de publicia. l. 1. De hac materia uide nota. per Ioan. Andr. de ſenten. & re iudi. abbate ſane. libro 6. in glo. ubi dicitur quod rei uendicatio & publiciana non ſunt contraria, ſed aduerſa, cum ad eundem finem tendunt. ſecus cum tendunt ad fines diuerſos.

ACTIO publiciana. reſciſſoria datur ei cuius res quā a domino emit credens eum dominum ut ſupra, abſens erat cauſa reipublicæ, uel ſtudii, uel peregrinationis uel legationis ciuitatis, uel cauſa appellationis proſequende, uel teſtimonii ferēdi, uel quia in captiuitate fuit, uel alia cauſa neceſſaria fuit abſens, & talis res cum eſſet abſens uſu capta eſt. Licet enim propter neceſſariam abſentiam intra annū

poſt.

poſtquàm reuerſus eſt reſcindere
uſucapionem, ut dicat aduerſarium
nõ uſucepiſſe q ſuſcepit per auxiliũ
prætoris, hoc auxilium ſibi datur.
Si autem uere fuit dominus rei, tũc
competit ei uendicatio reſciſſoria.
Si uero res talis erat pignori obli-
gata, competit etiam hypotheca-
ria reſciſſoria, & hoc in realibus
actionibus. In actione autem perſo
nali conditio reſciſſoria. De hac
materia uide Gulgel. in Spec. de
in integ. reſti. in tractatu libello-
rum, ſuper uerbo ſed ſcias, & ſequẽ
ti gl. 1. in uerbo dominii uel qua-
ſi circa metum in c. Abbate ſane,
de regu. iur. lib. 6.

ACTIO quanti minoris quædã eſt
prætoria, quædam ciuilis. Præto-
ria locum habet cum quis emit ani
mal uel ſeruum morboſum ſeu ui-
tioſum, qui propter morbum uel ui
tium minus ualet quam emptus ſit,
& datur ad petendum id quod mi-
nus ualet, puta ſi ea non eſſet ui-
tioſa uel morboſa ualeret uiginti,
nunc autem ualet quindecim. pro-
ponitur hæc actio ad petendũ quã-
ti minoris interſit emptoris. Hoc
autem ſciens quod de uitio nũquã
tenetur uenditori niſi in tribus caſi
bus. Primus eſt quãdo nominatim
promiſit, & tunc agetur ex ſtipula
tu. Secundus eſt quando ſciebat ſer
uum habere uitium, & emptorem
non admonuit & tunc tenetur exẽ
pto uel quod redibeatur, uel quod
admittere teneatur. Tertio ſi uitio
animi ſit amixtũ uitium corporis.
Datur autem intra annum utilem.
Sed ciuilis actio quanti minoris cõ-
petit quando librum uel aliam rẽ
uitioſam uel morboſum emit pro-
pter quod res minus ualet & agit
quanti minoris eſſet empturus. De
hac actione nihil dicitur in arbore
actionũ ſed de prætoria ſolũ. Vide
ſimiliter de hac materia in Spec. ti-
tu. de emptio. & uendi. §. nunc dicẽ
dum uer. eſt & alia actio.

ACTIO quod iuſſu perpetuo datur
contra patrem uel dominum, quo-
rum iuſſu cũ filio uel ſeruo aliquis
contraxit, ſiue uideatur iuſſus ad
contrahentem, ſiue ad ſeruum. Nec
eſt in ea opus uerbis, aut ſcriptu-
ra, uel ut diſtinguatur ſecundum
Azonem, an uideatur iuſſus uel
iuſſio ſpecialiter in hoc contractu
an generaliter. ita quod uolens cũ
ſeruo meo contrahere, ſecure poſ-
ſit uideor enim omnia iuſſiſſe, ni-
ſi lex certa, id eſt, conditio uel
pactum contrarium prohibeat. ha-
bet ergo locum actio quod iuſſu,
quando domino uiuente uel pa-
tre ſeruus uel filius contraxit, quia
hæc dominus, uel pater eo quod
iuſſit tenebitur.

ACTIO quod metus cauſa, datur
ei qui probabili uel iuſto metu coa
ctus rem ſuã uendidit, tradidit, uel
promiſit aduerſus eum qui metũ in
tulit. Sed iura annũ trib. quadrupli
propter contumaciã nolentis rẽ re
ſtituere iuſſu iudicis ante lit. cont.
Poſt annum uero ſimpli. ut in l. ſi
cum emptore. i. reſpon. & §. poſt
annum. ff. quod metus cauſ.

ACTIO rei uẽdicationis eſt quãdo
dicis rẽ corporalẽ eſſe tuã, ut hũc
ſeruum, hunc equum hanc ueſtem.
Alia dr̃ uendicatio quã legiſte non
hñt, quæ datur p re incorporali, ut
no. p doc. in c. examinata de iud.

ACTIO reſciſſoria triplex eſt, ut
ſupra de publiciana reſciſſo.

ACTIO redhibitoria datur empto
ri cõtra uenditorẽ, ut ſeruum, uel
animal morboſum recipiat, & pre-
tium reſtituat & datur intra ſex
menſes utiles, quia hæc actio tan-
tum ſex menſibus durat. ff. de edi.
edic. l. 2. uerbi gratia. Si uendis

mihi animal morboſum latentem morbum habēs, uel aliā rē uitioſam tali uitio quod uitium ſi ſciuiſſem nullo modo emiſſem. mihi datur actio contra te ad hoc quod precium receptum reſtituas intra ſex menſes & rem tuam morbidam, uel uitioſam reaſſumas. Sed pactum legis commiſſoriæ habet fieri ſi uendo rem meam tibi ſub illa conditione. ſi ſoluas decē pro eo intra certum terminum, quod ſi non ſolueris ſit res inempta & mea ſicut prius erat, uide infra lex commiſſoria.

ACTIO rerum amotarū cōpetit marito aduerſus uxorem de rebus conſtan. matri. cauſa diuortii ablatis datur aūt poſt diuortiū, & continet rei pſecutionē. Sed ſi pendēte iudicio reintegretur matrimo. ſoluitur iudiciu rerū amotarū. & ſi redintegrato matrimo. iterū fiat diuortiū remanebit actio rerum amotarum ob res amotas prioris diuortii cauſa. Et ī quo caſu actio fuerit datur cōtra extraneū in eodem caſu actio rerū amotarū locū habet, dūmodo illa concurrant. ſ. ut res mariti dolo malo amoueantur, & econtra. Item ꝙ fiat amotio conſtante mat. uel ut aliquid fiat quod pro amotione habeatur. Itē quod fiat cauſa diuortii. Datur ēt hęc actio cōtra patrē filio uel filię quatenus ex ea re locupletior eſt factus uel dolo malo ēius factū eſt quominus fieret. De hæc materia uide no. per Azo. in ſumma. co. ti.

ACTIO rei uxorie uel uxoratitie ſublata eſt, ī cuius locū ſubrogata eſt actio ex ſtipulatu q̄ datur marito uel eius patri ut dos reddatur. Si enim a datione dos inciperet, hæc actio locum non haberet, licet quidam dicunt contrarium, ut dicit Azon. in ſum. cod. titu.

ACTIO ſeruiana domino fundi uel domus competit ad perſequendas res conductoris pro mercede domus quaſi res pignoratas, quæ quāuis non conuentione pignorentur, tamē iuris cōſtit. obligāt tacite ꝓ locatione iure pignoris in urbanis prædiis inuecta & illata, in ruſticis uero pdiis fructus tm̄. De hoc uide l. §. ſeruiana. inſt. de act.

ACTIO quaſi ſeruiana quæ ēt hypothecaria dicit, prætoria, eſt per quā rem mobilem uel immobilem tibi pignori obligatam quam poſſidet aliquis, ſiue ſit debitor ſiue alius, poteris ab eo euocare ſeu petere, & eſt actio in rē utilis, & datur creditori ad parſequendum pignus hypothecarie id eſt rē mobilem obligatam: uide de hoc inſti. de actione. §. quaſi ſeruiana.

ACTIO ſerui corrupti cōpetit non ſolum aduerſus eū cuius hortatu uel conſilio ſeruus corruptus uel deterior factus eſt, ſed etiam contra eum noua lex datur qui ſolicitauit ſeruū licet bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio in dubium habet condemnationem. ſ. quanti deteriorat, eſt ſeruus quanti ue res fuerit a ſeruo ſollicitato, & tenetur qui corrumpit. ſiue ex bono malum ſiue ex malo deteriorem fecerit. de hoc in l. qui ſeruo alieno ſuaſerint. C. de fur. ubi caſus de hoc.

ACTIO ſtricti iuris require ſupra actionū uero quædā & excep. in c. cum uenerabilis. uide inſtitu. de actionib. §. ſed & ſtricti iuris.

ACTIO ſubſidiaria dicitur, quia in ſubſidiū & auxiliū alterius quæ inefficax facta eſt datur ut ſi tutor res pupilli alienauerit, uel male adminiſtrauerit & ipſe tutor & eius hæres ſint non ſoluēdo, id eſt non ſufficientes ad ſoluendum pu-

pillo

pillo, datur actio contra illum ad quem res eius aliena eſunt.

ACTIO tutele ſubſidiaria cōpetit pupillo qñ nec tutor, nec hæres ſol uere habet, cōtra eum cui iura tra dita ſunt a pupillo, ut cautionē exi gat a tutore de indemnitate pupil li, quando uel nullam, uel parum idoneam admiſit cautionem.

ACTIO tutele directa datur aduerſus tutorem ipſi pupillo inquantū conuenit ſi tutor in rebus pupilla ribus damnum dedit dolo uel culpa ipſi pupillo.

ACTIO tutele contraria competit tutori aduerſus pupillum, ſi in rem eius aliquid de ſuo impendit. uel pro eo fideiuſsit, aut rem propriam impignorauit uel obligauit pro pupillo.

ACTIO uenditi cōpetit uenditori ad petendum pretium, & uſuras ex tempore more. Et ſi aliquid ſpeciali pacto comprehenditur, prout is ſibi paciſcitur, uel inter pares cō uentum eſt. Et huius contraria eſt actio empti, quam uide ſupra.

ACTIO ui bonorum raptorum de rebus mobilibus ui ſurreptis datur ei cui res mobiles per uioletiā ſunt ablate, & competit reſtitutio intra annum ad quadruplum, ita qđ in quadruplo cōtineatur ei reſtitutio. Et hæc eſt ablatiua.

ACTIO hypothecarie. uide ſupra de action. §. item ſeruiana. Et hæc actio aduocat nudā poſſeſsionem. ff. de euictioni. l. ſi cum uenditor. §. primo. dicitur tamen iudicium prætorium &cet. Et tantum de actionibus.

ACCIPERE & capere differunt. Nā qui capit rē ſuam facit, ſed qui accipit non facit ſuā. Et qualiter intelligatur hoc uerbum accipit. uide de acquirē. rerum domi l. in laqueum. in gl. 1. & 2. & ff. de fur. l. qui uas. in gloſ. 1. & l. naturali §. turbatio, ubi dicitur, qui accipit furtum committit.

ACCOLA eſt qui colit terrā nō ppriam unde. Accola non propriam, propriam colit incola terram. Et dicitur ab ad et colo, quaſi qui adueniens colit terram.

ACEPHALVS id eſt ſine capite. ab a quod eſt ſine, & cephas caput 24. diſt. nulla in auth. de appellatio. §. generalem. unde Panor. in c. cum ne liceat. in ſecundo not. quū de præſcriptio.

ACCERSITVS eſt, collectus uocatur uel circa ſe ſitus 63. diſtinct. quia igitur 13. quæſtio. 2. quam præpoſterum.

ACCOLITI græce dicūtur cerofe rarii, uel accedētes latine. a depor tandis cereis qñ legendum eſt euā gelium, aut ſacrificium offerendū. Tunc enim accedunt luminaria & portant, licet ſol eo tēpore rutilet, ad ſignum tamen letitie ad demonſtrandum ut typo luminis cor poralis oſtēdatur illa lux. De qua Ioan. primo capit. Erat lux uera, &c. ut inquid tex. in c. clericos, ad fin. 21. diſt.

ACRIMONIA eſt proprie acerbi tas. Sed ſecundum legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis. ſicut incarceratio, uel exilii relegatio. C. de ſacroſanct. eccle. l. placet. q̄ eſt canonizato. 16. quæſtio. 1. c. placet ſub. §. nouarum. ubi etiam dicitur de hoc.

ACCOMMODE id ē, multū cōmode elect. ubi periculum lib. 6.

ACCVSATOR eſt ille qui aliquē corā iudice accuſat. Et criminalem ſibi mouet quæſtionem. Et dicitur, accuſator qa ad cauſam uocat eū quem appellat. ut. in capitu. forus de uerborum ſignificarion. poſt medium. Et ibidem dicitur

Accessio i. lucrum

etiam delator, accuſator, denunciator, Et inquiſitor poſſunt eligi ordinarii, & eis præbende conferri. Et accuſatio, teſtimonium, & ordo pari paſſu ambulant, ut 2. q. 7. cap. ipſi apoſtoli. in glo. ſuper uerbum eſſe. Et admittitur ad accuſandum qui in peccato mortali eſt. Nemo tamen ſine accuſatione damnari debet.

ACCVSATORES uulgo dicunt emuli præſumitur enim ſemper quod accuſatio fiat cauſa inuidiæ. Vnde canon uocat accuſationem illaudabilem intentionem cap. ſi quis epiſcopus 2. q. 7. Nec ſolum uidetur eſſe diſcordia inter accuſatorem & accuſatum, ſed etiam inter domeſticos & amicos utriuſque partis glo. 1. capit. decetero 2. queſtion. 6.

ACTVS legitimi dicūtur oēs quacunque iuris ſcripti parte inuenti. iuris autem ſcripti partes ſunt ſeptem, uidelicet lex, plebiſcita, ſenatuſconſulta decreta principum, reſponſa prudentum, & magiſtratuum edicta, ut inſtitu. de iur. natu. gen. & ciuil. §. conſtat. & l. ius autem ff. de iuſti. & iure. uide de hac materia Dyn. in reg. actus de regu. iuris in 6.

ACCVRATE id eſt diligenter ſtudioſe, curialiter uel compoſite.

ACCVSATIVVS demōſtrans loquētē intelligitur in infinitiuo ex parte eius ff. ad legē aquiliā. l. inde neratius. §. fi. quia extranea perſona nunquā ſubintelligitur ff. de uer. obliga. ita ſtipulatus. §. chryſogonus. Item accuſatiuus, quādo que caret regimine de leg. 1. l. filiusfamil. §. diui & exponitur ibi eos eorum.

ACCVRSIVS ideo dr̄, ꝙ accurrit cōtra tenebras iuris ciui. ut no. ff. ad treb. l. facta. §. ſi in dāda in glo.

DE A ANTE D.

AD ponitur pro iuxta. ff. de ſeruitu. urbano. prædio. l. quidam hybernus. Bar. in l. mulier. codicillis. ff. de teſta. mi. militi. De hac dictione not. Archid. de reſcrip. ſi gratioſe lib. 6. & 88. diſtin. presbyter. Et quomodo differant ad & in uide ff. de iniur. l. item apud labeonem §. cum autem. quod not. pro ſtatutis dicentibus quod aliquid fiat ad domum uel in domo.

ADAM nouiſsimus, id eſt Chriſtus ut in cle. de ſum. trini. c. 1.

ADDVCERE id eſt manus inijcere ff. qui ſine lib. manu. l. impera tor.

ADDVCOR id eſt moueor ꝗ uide c. li. l. quidam in teſtamento. §. fi.

ADEPTVS id eſt aſſecutus cū omni iure. de cōceſ. præbend. c. ne captāde lib. 6. & inſtitu. de rerum diui. §. ſi actio. & deriuatur ab adipiſcor, ris ff. de acqui. poſ. l. 3. §. adipiſcimur ad hoc in clemen. gratiæ de reſcri. & inſti. per quas perſonas no. acqui. §. non ſolum.

ADHERENTES dicunt hi qui ſpōte ſunt eiuſdem uoluntatis, cuius eſt princeps capitulo apoſtolice de re. iudicata in 6.

ADHERENTIA facit eſſe eiuſdē ſtatus eum qui adheret & eū cui adheretur nota Cardinal. in clement. de religo. do. ubi loquitur de adherentiam.

ADHIBERE, id eſt cōuocare ſeu citare, ut ff. de adop. l. nam ita diuus. Aliquando i. præſtare. ff. qui ſatiſda. cogan. l. de die. §. 1. aliquando i. reiterare. 1. q. 1. ꝑ illicitā. Aliquando i. recipere ſeu admittere. ff. de teſtamen. l. 1. & l. ſeio. & l. repetundarū & l. pater. & inſtitu. quod ſal. tut. in princi. Aliquando exponitur i. habere. ff. de oſſi. proconſu. l. nec quicquā. §. obſeruare.

A D inſtantiam iſte dictiones ſonant ſicut ſi diceretur ad petitionē ſeu preces talis, & hoc not. quia facit ad multa & maxime pro inſtrumentis, & artis iudicii in quibus dicitur ad inſtantiam talis promiſſit, uide Fely. in c. cum M. Ferrarien. col. 2. uer. no. 2. de conſti.

A D I T V S domus eſt anterior pars ſiue introitus. ff. de uſufruct. l. ſi cuius. §. ſed ſi odium.

A D I E C T I V V M quī dicatur adiectiue teneri, uel ſubſtantiuum adiectiue teneri dicitur quando uenit ad qualificandum uel reſtringēdū ut ſi dico Petrus albus excludo alio Petro albedinem. Subſtantiue teneri dicitur quando notat ſic eſſe in ſubſtantia, ut ſi dico Petrus eſt quid album, non nego in aliis albedinem, licet ſupponā in iſto. Pan. in c. damnamus nu. 4. de ſum. trinita. & fi. catho. uer. in glo. in uer. nec genita. ibi in ea. gl. ibi te neantur adiectiue adiectiuū autem appoſitū inter duo ſubſtātiua quid importat, uide Bar. in l. cum filio. in fin. ff. de legat. 1. & ſi duo adiectiua adiiciantur uni ſubſtantiuo an requiratur utriuſque concurſus Bar. in l. qui concubinam in princ. ff. de leg. 3. uide Alber. in ſuo dictio. in uerbo adiectiuum.

A D D I T A M E N T V M ē qđ pri ſtinis bonis poſtea accedit. ff. de adminiſtratio. tutorū, lege quoties. §. conſtat, & c. ex quibus cauſis haben. tit. l. fi. & de cura. l. furi. l. fi. §. quod tali itaque.

A D iacentes id eſt confines, in auth. de ſanctiſ. epiſco. §. ſi autem.

A D I A C E R E, id eſt cogere. C. de ero. mili. annio. actu. lib. duodecimo. Aliquando accipitur pro iudicare uel damnare. C. de appellatione l. adiectos.

A D I G E R E id eſt compellere. ff. de

in ius uocan. l. adoptiuum, ff. de iur. patro. l. fi. & de electio. ubi ma ius lib. 6. uel adigere. 1. de domo adducere. 36. q. 1. lex in fi.

A D O L E S C E N S proprie dicitur quis quando exceſſit pubertatem tex. in lege aurelio. §. 1. de liberta. legat.

A D V E R B I V M quandoque reſoluitur, in ſuum nomen & relatiuū quod & uerbum eſt, ut de acquire. poſſeſ. l. 1. §. furioſus, hoc aduerbiū uarie exponitur, id eſt uariis locis. in authen. ut omnes obe. iudi. prouin. §. conſiderantes itē aduerbium tanquam non notat ſimilitudinem, ut in eod. tit. §. ſi autem ille quidem in glo.

A D V E R S V S. i. contra. l. non ſolū. §. fin. de iniur. aliquando ponitur incluſiue, ut inſtitu. de uſucapion. §. penul. & de obliga. ex quaſi contractu. §. 1.

A D V E R S A R I V S aliquando ponitur pro procuratore uel aduocato, ut ff. de calumnia. l. 1. §. ſed aduerſarius principalis eſt inimicus extra ut lit. non conceſta. ca. præcedēns el 2.

A D V L A T I O ē blādus ſermo. 43. diſt. c. ult. ff. ſi quis ali. teſt. prohib. l. ult. itē adulari dicitur quis tribus modis gl. in c. unum. etiam in fi. in uerbo adulte. 25. diſt.

A D V L T E R I N A ſciētia dr̄ falſa ut in phe. ff. §. diſcipuli igit, ut adulterina nonet. i. falſa. C. q. ſa. mo. l. 2. 1

A D I N S T A R. de hac dictione uide C. Vnde ui. l. ſi de. poſſeſſione, & de epiſco. & cle. l. omnia priuilegia. de exercito. l. ult. ff. de publica. l. eum, qui. §. publiciana. C. de liber. exhi. l. ſi ad inſtar. & de ſpon. c. 2. & de præben. c. dudum, circa fin. lib. 6.

A D I V T O R idem eſt qđ actor, inſtitut. de curato. §. fina. de tute. l.

ſolet.C.quomodo & quando iudex l. præſes quandoque pro ſcriniario ponitur.C. de nume.i.nullt.

ADIVTOR laborum,id eſt ordo. de offi.mag.l.1.

ADMODVM id eſt ualde,penulti ma correpta. ff.quod cuiuſque uniuer.l.1.in pri.& C.ne quis in ſua cau ſa iud. l.1.de iureiu.c. Romani uerſic.nos itaque in cle.& decen.ca.gra uis.de corpo.uiti.cap.1.Aliquando profertur accentu acuto,& tunc ex ponitur admodum, id eſt neceſſitatem de uſufru. l. item ſi fundi. In fine.

ADNOTARE,id eſt reprehendere.ff.ſol.matri.l.ſi uero §.de uiro.& de lega.2. l.debitor.Aliquando ponitur pro notare.ff.de inoffi.teſta.l. cum mater.

ADNOTATIO dicitur quæ fit proprio motu principis, ut no.C.de pa. l. non aliter de diue reſc.l. 1.& C.de omni agro deſer.l.quicunque. Vel annotatio eſt reſcriptum princi pis paucis adhibitis factū.C. de ſac. ſan. l.iubemus. Quandoque dicitur adnotatio actus qui ſine teſtib.expe ditur. C.de proba.l.inſtrumenta in glo.1.Aliquando adnotatio eſt ſcri ptura facta propria manu principis C.de preci.impe.offer.l.1.

ADDICO ex ad & dico componitur, & eſt uendere per licitationem. hoc eſt in ueditione publica, ubi alius alio maius prætium pollicetur,ut ſibi potius quam alteri uena lia addicantur,& dicitur in diem ad dictio generaliter quando uendo ti bi rem hoc pacto, quod ſi aliquis in diem talem meliorem conditionem attulerit, fit tibi inépta.Et dici tur melior cōditio afferri ſi aliquid pretio ſit additum,uel maturior ab ſolutio, aut facilior afferatur, uel locus opportunior ſoluendo de pre tio adiiciatur, & ſic de aliis,ut in titu.ff.de in diem addit.& ibi per Azonem.

ADEMPTA legata dicimus illa quæ teſtator adimit a legatario cui primo legauerit, mutata prima ſua uoluntate.

ADERATIO dicitur quaſi eris pu nitio,ual aderata prædia dicebantur ex quibus es puniebatur, ut ha betur ex l.1.C.de co.rei.mil.& C.de col. don. uel rele.aut transla. ſeu adera. l.1.lib.10.

ADMINICVLA dicuntur uehementia iudicia.cap.cum dilectus,de ſucceſſ. ab inteſt.

ADMITTERE eſt recipere,ut.ff. de inof. teſt. l. papinianus.§.ſi quis impuberi,ut ſi dicatur. Iſte eſt ad mittendus.i.recipiendus.Vel eſt.in citare ad currendum. Inde a admiſ ſa eius id eſt uelox.

ADOPTIVVS filius eſt quem adoptat uel accipit datum a patre. Et contra pater adoptiuus eſt qui filium adoptat. inſti.de adop.§.1. & 2.Et ſunt damnati hæretici qui dixerunt Chriſtum non proprium ſed adoptiuū filium dei 24.q.3.qui dam uer.notitiani.& in c. quidam de celeb.miſ.

ADOPTIO eſt gratuita quędā ele ctio qua quis aliquem ſibi eligit in filium,& hoc faciunt plerunque hi qui filios habere non poſſunt ad ipſorum ſolatium. Et talis qui ſic recipitur in filium dicitur adopti uus quia a patre legitimo ſic ei da tur.Et ille qui ſic eum adoptat di citur adoptiuus pater. Et quæ ſit differentia inter adoptionem, & arrogationem uide infra arrogare & inſti.de ado.in prin.Et imitatur naturam carnalis matrimonii,hinc eſt quod per hanc cognationem le galem etiam ſacerdos qui naturali ter & de facto poteſt generare, poteſt filium adoptare.Idem de aliquo

eamq. genere ualentē, ut in l ſi. pa-
ter ff. de adop. & de hoc uide Pan.
plene in c. 1. de cogna. lega.

ADVENA dicitur eo quod aliunde
adueniat ſecundum Iſidor. libro de-
cimo etymo.

ADVENA dicitur quaſi incola l.
pupillus. §. aduena. ff. de. uerb. ſig.
aduenę ueniunt appellatione popu
larium in authen. de quæſt.

ADVOCATVS eſt qui illo nomi
ne quaſi legatus ſeu patronus uo-
catur qui in forenſibus ſeu extra-
neis negotiis præminentibus præ-
bet litigantibus ſuum patrocinium
cuius precium honorariū uocatur
ſub antiquo nomine. Et inde uenit
uerbum aduocare quod eſt poſtula
re proponente & deſiderium eius
corā iudice exponere & patrociniū
in cauſa præſtare. Et aduocatus nō
poteſt eſſe notarius in eadem cau
ſa, ut no. in l. uniuerſas. Accur. de
decur. lib. 10.

ADVOCATVS fiſci dicitur qui
patrocinium præſtat in cauſa fiſci.

ADVOCATVS, id eſt conuictus
uel ſententiatus.

ADEO id eſt in tantū, media corre
pta ut de reſcrip. cum adeo.

ADVLTVS dicitur qui 25. annos
compleuit, uel qui a 14. annis uſq.
ad 25. procedit. Nam adolere in uno
ſignificato eſt creſcere, in alio crema
re uel urere. Et adoleſcens dicitur
tribus modis, ut not. Arch. 26. q. 6.
alligantur.

ADEODATVS eſt nomen Dauid
prophete qui datus fuit a Deo ad
liberationem Iſrael.

ADIMATVR id eſt pro nō dolo
habeatur. C. de iud. lib. l. una.

ADIRE hæreditatem nihil aliud
eſt quam uelle eā habere. Nā adi-
re non tam facti eſt quā animi imo
in nuda & ſola uoluntate conſiſtit.
Nam hoc animo debet eſſe ut ue-
lit eſſe hæres. Ceterum ſi quid pieta
tis cauſa fecit, ſi quid cuſtodie cau-
ſa uel aliud non quaſi hæres fecit,
ſed quaſi alio iure, apparet eum nō
pro hærede geſſiſſe, & ideo ſolet
proteſtari liberi qui neceſſarii exi-
ſtunt, non animo hæredis ſe gerere
quæ gerunt, ſed aut pietatis aut cu-
ſtodie cauſa pro ſuo ut puta pa-
trem ſepeliuit uel buſta fecit ei, ſi
animo hæredis pro hærede geſſit.
Enimuero ſi pietatis cauſa, contra-
rium eſt.

AD quid, id eſt quare de cenſibus
peruenit.

ADVLTER dicitur qui nuptias
uiolat.

ADVLTERIVM eſt illicitus coi-
tus cum uxore ſponſaue alienæ
perpetratus. Et dicitur adulterium
quaſi tranſitus ad alterius thorum
uel ad alterum. Illud uero non eſt
adulterium quo maritus alicuius,
aliam ſolutam cognouit, idem & ſi
coniugatam, nam & tunc non in
dicatur adulterium quia ab uxo-
re diſcedit, ſed quia cognata eſt
uxor alterius. Nam ſecundum Pe-
trum ad Rauen. maior fit iniuria
marito uxorem ſuam adulterare
quam ſuum proprium filium occi-
dere. facit text. ſingula. ſecundum
eum in leg. cōdicillis. §. matre. ff.
de legat. in ſecundo. Item ſecun
dum Azonem in ſumma inter alia
crimina eſt, excellentius adulte-
rium & ſtuprum inceſtus, & leno-
cinium. Omne enim peccatum
quodcunque fecerit homo, extra
corpus eſt, qui autem fornicatur,
in corpus ſuum peccat. Item ex
adulterio omnia fere crimina pro
ficiſcuntur, uiolentia, iniuria ho-
micidum periurium, falſa teſtimo-
nia. Sine colloquino enim adul-
terium non committitur hoc eſt
propter enormitatem adulterii non

licet de eo tranſigere, licet fiat tranſactio de aliis criminibus quæ ingerunt pœnam ſanguinis, ut C. de tranſactionib. l. tranſigere, & quia lex Iulia de adulteriis & ſtupro, & inceſtu, & lenocinio loquitur, ideo plenius uide loco ſuo, uerbo lex Iulia & cæt. Item ſecundum Ludou. de Roma pro adulterio ſtatutæ ſunt quatuor pœnæ de iure hodierno. Prima eſt ſeparatio thori. Secunda eſt. Pœna detruſionis in monaſterium, ut ibi lachrymis lauet peccatum quod eſt pudor fateri. Tertia eſt quod ſcinduntur in pannis & capillis ante & retro. Quarta eſt excommunicatio quæ eſt maior omni pœna in iure canonico, licet pœna adulterii de iure ciuili ſit pœna capitis, ut ff. ad legem Iuliam de adulte. l. coercende ſed Paduæ eſt pœna 60. ducatorum. & hoc in uiro, ſed in muliere eſt pœna detruſionis in clauſtrum ut nota. in lege manci. C. de ſeruis fugiti.

ADVLTERINVS dicitur quę de adulterio cōceptus, ſeu genitus eſt. unde adulterina moneta uel ſigillū dicitur falſa moneta, uel falſum ſigillum ad inſtar uere uel ueri facta uel factum.

DE A ANTE F.

AFFICERE tria ſignificat. Vnde afficit affirmat punit cupit hæc tria ſignat. Item dicitur, affectus nō ſufficit niſi ſequatur effectus, ubi ex neceſſitate opus eſt facto, ut capitulo ultimo de ſpōſali. & de eo qui mitt. in poſſeſſ. c. 1.

AFFATVS id eſt reſcripta quę tacite conceduntur per imperatorē C. de epiſc. aud. l. 4. in gl. C. de diuer. reſcr. l. ſacri affatus.

AFFLVERE id eſt affluētiam habere. C. de meta. l. 1. lib. 2.

AFFICERE eſt lucrum afferre diuor. l. ſi filia. ff.

AFFATIM idelt generaliter uel abūdater, & ſic eſt media breuis, ſed media longa ideſt facunde. Vnde ſi dicas affatim tunc ſignificabis abunde. Affatim dicens, facunde, ſignificabis, ut habetur in c. unico de religio. do. libr. 6. in glo. & 23. diſt. prætérea.

AFFINIS eſt qui habet conſanguineam alterius in uxorem, uel ecōtra habet conſanguineum alterius in ma itum.

AFFINITAS eſt proximitas perſonarum ex coitu proueniens oī carens parentela, & hoc de iure canonico & hoc contrahitur & affinitas tam per coitum legitimum quam per fornicarium. Similiter dicit Goffre. affinitas eſt attinentia perſonarum ex copula proueniens. Nam quando uir carnaliter coniungitur uxori, omnes conſanguinei uxoris efficiuntur affines, uero, & econtra ſed inter cognatos utriuſque nulla naſcitur attinentia. de conſang. & affini. c. quod ſuper his, & impedit matrimoniuum contrahendum & dirimit iam contractum. Dicuntur autē affines quaſi ad alterius fines accedentes, uel affines quaſi propinqui, uel ex eo quod due cognationes quæ inter ſe diuerſe ſunt propter nuptias uel coitum copulantur, & altera ad alterius cognationes finem accedit ſecūdam Hoſt. Sed ſecundum leges affinitas eſt irregularitas perſonarum in nuptiis coniunctarum omni carens parentela, ut C. de nup. l. liberi. Et tamen ſecundum gl. l. contrahitur etiam affinitas per concubinam, ut 25. q. 3. C. de inceſtu. & ibi no. ff. de concubi. l. 1. Etiam per dictum inceſtuoſum uel fornicarium, ut in c. diſcretioni & c. tue de eo qui cognouit cōſan. uxo. ſue. & 35. q. 2.

nec eam. Alii tamen reputant abſurdum quod tale vinculum legitimum oriatur ex coitu damnato, dum ex nuptiis proueniat. ff. de gra. l. non facile. §. affines. & §. ſci. dum. Oritur tamen publice honeſtatis iuſtitia ſecundum Goff. in ti. de eo qui cogn. conſan. uxo. ſue. Vbi dicit etiam affinitas per fornicarium coitum contracta non dirimit matrimonium, ſed exactionem debiti interdicit, ut i. d. c. diſcretioni. Quot ſunt autem genera affinitatis, & qualiter affinitas ipſa genera affinitatis inſurgunt, item uſque ad quẽ gradum in ſingulis generibus prohibeatur, uide plenius per Hoſtien. in ſum. eo. ti.

AFFIDARE idest fidem dare alicui ſuper aliquo facto c. ſuper eo. l. 2. de teſti. & ibi Abb. in primo no. uide tex. in c. fi. in uerbo eſſe affidatam de cogna ſpiritua.

AFFIRMATIO exponitur quandoq. per negatiuam, ut c. uenieus de teſtibus ubi dicitur. In ore duorũ uel trium ſcilicet & nõ paucorum, quandoque e conuerſo, ut diſtinctio. infra ius naturale ubi dicitur tranſire per agrum alienum non tuum phas eſt, iure autem naturali omnia ſunt communia c. quo iur. 8. diſt. adde quod affirmatiua prægnans parit negatiuam ſecundum Bart. in l. fin. C. de hæred. inſtitue. Item adde duob. affirmatiue deponentibus plus creditur quam negatiue. ff. de arbi. l. diem proferre. §. ſi plures. & ibi glo. & notata etiam per Ioan. Andr. in c. 1. de reſcrip. lib. 6.

AFFICTVS, penes uulgare lombardorum & thuſcanorum ſecundum Petr. de Sam. & Abbatem dicitur cenſus qui datur ratione prædiorum prout uidet uelle in Spe. de locatio. & cõduct. §. ſequitur in pri. inde affictare, & eſt locare ad fictum & ad firmum, ut in c. piſanis de reſti. ſpo.

DE A ANTE G.

AGASO dicitur cuſtos equorum, & idem dicitur equitus, proprie tamen agaſo dicitur cuſtos uel paſtor aſinorum, iux. illud Graciſtæ Aſinorum paſtor agaſo & habere l. agaſo ff. ſi quadru. pau. fe. dr.

AGENTES in rebus ſunt illi quibus cura euictionem mandatur & erant olim plures diuerſi diuiſi per certos numeros. Et qlibet numerus habebat propriũ. C. de offi. magis of. & tales dicebantur principis.

AGERE eſt generale ad omnia quæ fiunt tam re quam uerbis tã inter uiuos quam in ultima uoluntate. Nã faciens teſtamentum dicitur agere ſicut & emens, uendens, locãs &c. Sed gerere comprehendit tantum illud quod fit re, & non uerbis, & ſic faciens teſtamentum non dicitur gerere. ff. de uerb. ſigni. l. uerba contraxerunt.

AGER appellatur area uel campus iure, uel locus ſcilicet uacuus qui ſine uilla eſt, ut in l. agere. ff. de uerb. ſig. ager cum edificio appellatur fundus uel prædium urbanũ & ager nudus uel area nuda ſine ædificio dicitur ruſticum prædiũ, uel ager ruſticus.

AGER uectigalis reſpice infra uectigalis.

AGER emphyteoticus, reſpice infra emphyteota.

AGON, eſt certamẽ, inde agoniſta, & agoniculus, & eſt ille qui pugnat uel certat, ut ff. de mu. & hono. l. ſi. § magiſtrophori.

AGONETÆ ſunt principes iudi. ut ff. de alea. l. 1. § in eum ubi no. Accu. in glo.

AGRICOLA dicitur quaſi agrũ uel agro colens, & eſt nomen cõpo-

ne

ne ad omnes agricolas. Sed nomina ſpecialia agricolarum ſunt illa, quia agricolarum quidam ſunt aſcriptitii, quidam cenſiti, alii perpetui, aliqui coloni, aliqui conditionales alii inqlini, alii originarii alii ſimpliciter coloni nuncupātur de quibus omnibus infra locis ſuis dicetur.

AGRICOLE & cenſiti prout quidā dicunt ſunt duo nomina ſubſtantiua per endiadim talem figuram copulata, ut ſit ſenſus de agricolis et cēſitis. i. de agricolis cenſitis qua ſi cēſualibus & habetur. ſimile. ff. de tuto. l. 1. ubi dicitur quod tutela eſt uis & poteſtas, & exponitur ideſt uiolenta poteſtas, ita exponatur agricole & cenſiti, ideſt agricole cenſuales. Vnde uer. Vte: ris endiade ſi dixeris. Arma uirum que ideſt armatum uirum, ſecundum Virgilium & Græciſſam Dicūtur autem quaſi cenſibus aſcripti. Et cōſtituuntur eo modo quo aſcriptitii. Veruntamen inter cenſitum & aſcriptitium eſt differentia, ſed non certa. Quidam dicunt quòd cēſitus ſit ille qui naſcitur ex aſcriptitio. Alii dicunt quòd illa ſit differentia, quia cenſibus eſt ille qui rei certe annuatim præſtande obligatus eſt. Aſcriptitius autem eſt obligatus ad rem incertā puta ad tertiam uel quartam partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliquando tamen etiam cenſitus capitur large, ut etiam aſcriptitium comprehendat quandoq. proprie & ſtricte, quidā tamen dicunt quod hi non poſſunt teſtari inter ſuos cū alienis tamen admittūtur. Ioā. autem dicit quod poſſunt teſtari inter ſuos ſed non inter alienos. Poſſunt enim inter eos qui ſunt de familia ſecundum Ioana. & Accur.

AGRICOLE perpetui uocabātur illi qui ualidi erant in corpore, miſeriamque incertè ſimulantes, & ea quæ ueris miſeris erant ſignata ad ſuſtentationem ex publico percipiēdam diminuentes quis proditor ſtudioſis etiam diligens detegens ad perpetuum coronatum redigit ſi erant liberi. Si uero ſerui qui talia fingebant dominus eis carebat, & proditori aſsignabantur, licet quidam dicant quod ſit correctum per authēticam de quæſtore, alii tamē dicunt quòd non. De alii ſpeciebus & differentiis agricolarū inuenies loco ſuo ſuper uerbo, aſcriptitius & colonus.

AGRIMENSOR eſt qui agros mēſurat, & metitur & fines per debitā menſurā diſtinguit, dictus quaſi agros mentiens et alibi uocatur libripēs q ſi doloſe falſum fecerit, uel fines male diſtinxerit tenetur actione in factū, uide de hoc de præſcrip. c. quia iudicante in glo.

AGGERES dicūtur munitiones q̄ fiunt iuxt. ripam fluminis ne flumē excreſcens ruat per limites, & ſic in ru. de nili agge. nō rum. pen. Bar. in l. fi. de immuni. nemi. concedeu. lib. 10. C.

AGGERIBVS niſi nō rumpēdi dicuntur, quia in egypto non pluit. ſed nilus certis uicib. egreditur & inūdat agros unde qui rumpit ibi aggeres, incurrit crimen quaſi læſæ maieſtatis, & pœna eius eſt ut in eodem loco ubi ruperat aggeres & uſurpauerit ualles niſi fluentis fluminis de propriis & uetuſtis uſib. in duodecim cubitorum flamma cōburatur. Et conſocii & participes ſceleris deportantur & eorum bona publicantur C. de nili agge. non rumpen. l. unica. Adde quòd chomata ēt dicuntur aggeres ſeu inſtrumenta quibus aqua diuidit,

chioma

choma.n.græce dicitur diuiſio latina.& chomata ſeu aggeres diuidunt loca adinuicē, & dicitur fieri cōma uocis cū uox exaltatur ſeu eleuatur in fine,ſyma uero cum in eodem ſtatu,ſeu ſono retinetur,periodus cum deprimitur ſeu breuiatur,ut. ff. de extraordinar. crimin. l.penul.§.in egypto.

AGAPEM, id eſt ſtipa,ut diſt.42. ſi quis etiam agapa dicitur conuiniū pauperum in eodem ſignificato ut in c. ſi quis præallegato.

AGO agonis græce eſt labor latine, quia qui laborat agit. Vnde Chriſtus dicitur fuiſſe in agone, inde agri & fundi agonetici qui dabantur certantibus in agone,uel cum agona ideſt labore ad fertilitatem ſunt perducti,ut C. de fun.patro.l. fi.lib.2.

AGNATI dicuntur q per uirilis ſexus lineam coniuncti ſunt in conſanguinitate ideo ſic dicti quod accedunt & quaſi naſcuntur pronatis,dum ſcilicet deſunt admittuntur cognati. Vnde cognati communiter uocantur omnes qui per uirilem ſexum uel fœmineum in cognatione ſunt coniuncti, hoc de ueteri iure. Hodie uero inter agnatos & cognatos parua eſt differentia per iura aut.

AGNOMINATIO idē eſt quod agnomen quandoq. etiam dicitur fœdus coniugale.

AGELLI parui agri extra de pecu. cleric.c.ultimo.

AGER dominicus eſt ordo monachorum nigrorū in clemen. ne in agro.de ſta. regu. & uide not. per Ioan. And. & licet ord. ſit ager dominichus,monachi tamen ut plurimum ſunt diabolici.

AGITATOR ideſt augur. C. de malefi.l. ultima aliquando dicitur agitator equorum uel aliorū animalium ff.de his qui no.infam.l. 1. in prin. aliquando agitator, ideſt aduocatus qui cauſas agit. C. de adulte.l.finali aliquando, ideſt diſcuſſor, ut extra de teſtibus, cum a nobis.

AGITATA res dicitur perfecta de re iudi.l.prima extra de offic. de leg.cum ſuper.

AGMEN aliquando dicitur multitudo militū, ut C. de iuſtitia codi. cō. circa prin. aliquādo dicitur officium. C.de aduoca. diuer. in lege penulti.in glo.aliquando ideſt certamen.C.de expen.ludo, lege prima lib.11.

AGNOSCERE expunitur ideſt reddere ff.de hæte.uendi. lege.2.§. ſi quid publici.

AGNVS dicitur duntaxat ſex mēſiū aniculus eſt minor,lege cū quæ refertur & lege legatis.§. fi. ff. de lega.tertio.

AGGREDITVR, expone ut C. quis decre.cur.condi.l.1 in fi.

DE A ANTE L.

ALBVM prætoris eſt quędā tabula de albata quæ ponebatur in curia uel in turri prætoris in loco communi in quo ſcribebantur & po[illegible]bantur nomina uocatorum ad iudicium,& ad cuius inſtantiā quilibet citatus eſſet. Et ibi ēt proponebantur ſtatuta & edicta ꝑtoris in gl.litera, ita ꝙ ab omnib. legi poſſent.Et erat certa pœna cōtra illū q delebat iſtud albū, qđ modo eſt ſublatum. De hoc in cle. 1. de iud. in autenti. de litigioſis. §. omnem colla.8.in ſpe. de dol. & contu. §. reſtat.in prin. de citato. §. ſequitur uerſi. & not. Et dicit ꝙ loco huiuſmodi ſunt modo quaterni, & qui corrumpebat uel delebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictū de albo corrū. C. li. 11 Eſt albū prætoris triplex. Vnū in quo

ſcriban-

ſcribuntur edicta prætori,uel lex ci uilis,ut in l.ſi quis.ff. de iuriſ. om. iudi. Aliud eſt in quo ſcribuntur ci tationes; ut in §. præl. in authen. de l.t.col.8. Tertium eſt in quo ſcri buntur nomina d.curi n , ut ff. de albo ſcriben. per totum titulum.

ALBERGARII ſunt ceſus ſeu pa ctiones q̃ debent ꝑ comeſtionib.de hoc gl. in c. ꝑterea. de iure patr.

ALLEGARE eſt argum ti ad ꝓ bationes uel concluſiones ad com muně iudicě pro cōmodo ſuę cau ſe,& proprie pertinet ad aduocat.

ADDE hic quod allegatio quãdoq; ſumitur ꝓ allegatione iuris. ff. de mino. lege minor autentica. & C. de iudi.l.rem non nouam.§.patro ni. aliquãdo pro allegatione iuris & facti.extra de poſtulatió. præla. c.bo.te.§.nos igitur aliquando ca pitur pro probatione, ut l. laudabi le. C. de aduo diuid. & de iudi. au ten. indemnis . Aliquando pro ex ceptione dilatoria uel p rempto ria ſeu declinatoria. C. de iur. & fact.ignoran.l.1.ibi nota & ff de mi no.l.minor.25.annis.

ALLODIVM eſt res libera alicũ ius,ex qua tamen præſtatur tributũ Guil.de Cu.& Bar.in l.fin.famil.er ciſ.in glo. ſi ibi quod ſi uni p diui ſionem iudicis alloquitur. totum al lodium C. fa.erciſ. Bald. in c. 1. in tit.de allo.in prin. ubi dicit ꝙ allo dium eſt id quod eſt proprium ali cuius a nomine alio recognoſcitur, niſi a deo,& de allodio uide l. at ſi quis.§.interdum.ff. de reli.& ſum pti.fun .Et allodium allodii dicitur hæreditas quã uendere uel donare poſſum ſecundum Hug.

ALEAGARIA ſunt procuratio nes quas certe uille debet dominis ſuis ad eas uenientibus. de reſcri. ad audientiam.

ALIMENTORVM appellatio ne cōtinetur calciamẽta, ueſtimẽta et habitatio,ut in lege legatis,& le ge ſi.ff.de alim.et cibat.legat.

ALBA eſt ueſtis ſacra,uel nomen oppidi in Lombardia. Vnde Ver. r. Aeneid. Albaniq; patres &c. dicitur urbs alba , ueſtitur presbi ter alba ſecundum Ioan. And.in clemen.in agro. de ſtatu monacho rum.

ALLVVIO eſt latens incremen tũ,ueluti cũ paulatim aquis abluen do arenam ex fundo meo uel uici ni mei in fundum tuum aliquid ita accreſcit ut facile modus non poſ ſit apprehendi qua hora ſit abla tum , uel hæc augumentatio facta. uide inſtitutio de re. diui.§.præte rea & habet locũ ius allodiationis in agri qui non ſunt limitati ſecun dum Azonem.

ALMA id eſt ſancta & nutriens ab alo alis quaſi alios nutriens doctri na & exemplo ſecundum Raba.Qui dam dicunt alma. i. uirgo nubilis & adoleſcentula . Vel alma in hæ breo,id eſt uirgo in latine.

ALOGRIPHA in Græco , id eſt ſecreta , quia in cameris ſolent uir gines abſcondi 9.q. 3.in antiquis. 11.queſtione. 1.ſunt nonnulli.

ALEOTHETA figura eſt quãdo ſingularis numerus ponitur pro plu ralis notat.ff.de trãſact.l.qui cũ tu tore. §. fi. de petit. hær. l.pinus, ſi cer.pe a.l.eius qui.

ALLODIVM, id eſt l bellarium ut capitulo 2. & 3. ſi de feud. contro. fue. in uſib. feud. & uide quod not. glo.in l.penul. C.de in ge.ma.

ALEATOR eſt q ludit ĩ alea.Etiã ille qui quaſi ſcholam illam tenet & ſi talis clericus fuerit, repello tur à promotione , ut de exceſ. prælato.c.interdilectos . Vel alea tor eſt qui luſum aleæ conſueui

apud

apud ſe cauſa ſui emolumenti exercere ſicut & in caupona dicitur. ff. nau. caupo. ſta. l. i. caupones.

ALIENIGENA quaſi aliene regionis uel aliena gente natus uel gentis, ſecundum Iſidorum lib. x. ethymo.

ALLIBRATI dicuntur qui deſcripti ſunt in libro ciuium uel communitatis alicuius ciuitatis.

ALTARE dicitur, quaſi alta res, uel alta ara, in quo ſacerdos incenſum adolebat, uel quia in eo ſacrificia ardebant de conſe. diſtinct. prima de fabrica, & ibi Archid. & ſignificat Chriſtum qui dator & conſeruator eſt charitatis. 8. q. j. ſcripturis. Item altare non debet eſſe de ligno, ſed lapide uel ferro, de conſec. diſtinct. i. cap. altaria, & ibi uide not. per Archi.

ALTARE eſt duplex quoddam eſt portabile quod portatur de loco ad locum, & eſt paruus lapis continens formam cum conſecratione, & ſigno ſuppoſito. & iſtud non execratur niſi moueatur illud ſignum continens conſecrationem. ſ. c. quod in dubiis. & ibi Panorm. in ſ. not. de conſecratio. eccle. uel alta. Aliud eſt ſtabile, & illud execratur multis modis. Primo ubicunque uiolatur locus conſecrationis, puta quia cecidit aliquid de lapidib. tangentib. ipſam conſecrationem, uel motum eſt ſigillum ipſum, uel ſi tota menſa eſt mota licet ibi non ſit foramen conſecrationis. Ratio quia quoniam altare eſt firmum non conſecratur ſolum tabula, ſed totum altare, unde ſi patitur enormem leſionem amittit formam ſuam, & dicitur execratum, ideo debet de nouo conſecrare, ita concludit Panormi. in cap. j. de conſecra. eccle. uel alta. num. 3. uerſi. in glo. i. ibi unde ſi ius.

ALTERCATIONES ſunt certamina uerborum ſecundum Ioan. And. in proœmio clemen.

ALIAS, hæc dictio ſignificat conditionaliter, quandoq. altercationem ut promittis dare fundum alias ex nomine pœnæ. ff. de iur. iur. l. alias ubi re perempta iuratur, alias nõ id eſt ſi non ſit perempta. Secũdo alias ponitur pro alio loco, l. adeo. §. in ſula uerſi. quod ſi toto alueo naturali relicto flumen alias fluere ceperit. i. in alio loco alio. ff. de acquirendo. Tertio, id eſt alia uice uel alio tempore, ut in l. diem. ff. de arbi. ubi dicitur. alias eſt agitatum. i. alia uice uel alia queſtione. Quarto id eſt alio caſu, ut in l. quia teſtamento. §. mulier. de teſt. ubi mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt alias poteſt, i. in alio caſu quam teſtamenti. Quinto alias, id eſt alio modo. l. i. illud tamen. ff. de aqua plu. arcen. Et breuiter hæc dictio alias ſignificat alterationem diuerſimode, ſed in caſu particulari eo modo tantũ ſecũdum quem ſubiecta materia declarat, alias applicatã caſui ſignificat alterationem eius quod eſt in oratione præcedenti.

ALIA iſta dictio refertur ad ſimilia. Bald. in leg. ſi fugitiui. uerſic. quæro hic dicitur. C. de ſeru. fugitiu. & Bart. in l. & reprobari, in princ. ff. de excuſa. tuto. Feli. in c. inter cæteras. de reſcrip. co. 8. uerſic. denuntias. impropriatur tamen aliquando, ut cum dicitur crucifixus eſt Chriſtus & cum eo alii duo latrones, ut plene per Bartol. in dicto capitulo ſed & reprobari. & in leg. non ſolum. §. quæritur. ff. de procuratoribus.

ALIVS alia aliud denotant diuerſitaté & implicationẽ. l. qdam relegatus. ff. de rebus du. Etiam alius. i. cõtrarius 12. q. i. cap. 11. diſtinct. quis

neſcia-

neſciatur. ubi dicitur nullus alius quam Petrus prædicaſſe in Italia, Gallia, Hiſpania,& cæteris prouinciis. Item alius & allunt præcedentibus implicatiue qualitatis præcedentium. ut leg. ſi donationis C. de his qui ui metui ue cauſa fiunt, licet glo. ibi uelit quod implicet qualitatem contractus, aliter eſt denotatiuum qualitatis non autem ſubſtantie. ff. de uerb. oblig. leg. ſi quis cum aliter. C. de teſti. leg. etiam. & quod ibi notat glo. & etiam denotat diuerſitatem non in ſubſtantia, ſed in qualitate, ut nó. do. Fran. in l. ſi certos nummos. ff. de uerbo. obligatione.

ALIOQVIN dicitur uel ſignificat conditionaliter coniunctiuæ & aduerſatiuæ. Conditionaliter, ut promitto fundum dare, alioquin centũ nomine ff. de dam. infec. l. ſi finita. §. ex Damno. Coniunctiuæ capitur in. leg. damni. §. pen. ff. de dam. infec. aduerſatiuæ in lege fluminum. §. idem ſeruus. eo. titul. ſignificat ergo ſimpliciter ſecundum quod ſubiecta materia declarat.

ALIQVANDIV, i. per aliquantulum tempus, extra de eo qui mitti. in poſſ. c. conſtitutus. de elec. c. cum poſt. de pari. poſt par. ca. i. in fin. Itẽ hæc dictio aliquandiu recepit moderationem ad arbitr. iudicis. ff. de iure delib. l. i. & no. per Arch. extra de reſtit. ſpo. c. 2. lib. 5.

ALIQVOD eſt ſignum partitiuum, & quod unum eſt, diuidi non poteſt, extra de præben. c. ſi pro eccleſiaſticis. lib. 6.

ALIQVORVM dicuntur etiam ſi nõ ſint communes, ſed una unius, alia alterius, ut. ff. de re. di. l. litius. §. fi.

ALIQVID, i. aliquãtulum ff. ne quid in loc. pu. leg. fi. §. ſunt aliquando ſumitur aliquid pro re ſingulari & determinata, ut C. de ſenten. poſſeſſ. l. ſi debitore.

ALLVMNVS eſt qui alit aliquem uel qui alitur ab eod. uel filius ex concubina, ut in leg. alumnus. C. quæres pig. obli. poſſit, & ibi gloſſ. Et ſunt quinque nomina quæ ſignificant indifferenter. actionem & paſsionem, unde hoſpes, zelotipus conuiua uector alumnus. Actum ſiue pati ſub eodem nomine ſignant.

ALIENARE eſt propriæ rem aliquam in dominium alterius trãſferre. inde alienatio eſt omnis pactio per quam trãsfertur dominium de rebus eccle. non alie. cap. nulli. C. de fur. leg Item alienatio ſumitur dupliciter. Vno modo pro dictione ſignificante translationem rei uel iuris ut in l. alienationis ff. de uer. ſigni. alio modo ſumitur alienatio pro ipſo facto quo rei iuris tranſlatio. Tale enim factum quo fit trãſlatio eſt alienatio. Et factum hoc alienatio ſignificat. Nam factis quã doq. ſicut uerbis declaratur uoluntas in leg. de quib. ff. de leg. Diuerſimode ergo ſignificat prout ex eius modo & circunſtantiis adiacentibus infertur. Verbi gratia teſtator legauit ſtichum quem ſi alienauit neceſsitate, legatum non extinguitur, ſi alienauit uoluntate legatum extinguitur leg. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de leg. 3. Ratio quia quando teſtator ex neceſsitate alienauit, non uidetur per hoc uoluntatem mutaſſe, ſecus quando ex uoluntate alienauit legatum, tunc. n. uelle uidetur quod alius quem legatarius illud habeat. finaliter. uerbum alienatio uel alienare ſignificat quod eius impoſitio uel aliud probabile medium declaret ſignificare. Et factum alienationis reuocationem diſpoſitionis ſignificat ſi uoluntate alienantis eſt reuocabilis, & ſecundum ipſum factum

ctum ex ſe, uel ex qui circunſtantia hoc probat.

ALIENARE cauſa mutandi iudicium dicitur qui credens ſe ab aliquo conueniendum reali actione uel perſonali quæ in iure ſcripta ſunt alienata rem dolo mala cauſa iudicii futuri mutandi, id eſt uitandi in qua actione alienator tenetur actione in factum ex hoc edicto cõtra ipſum propoſita, & intentione propoſita, ad intereſſe condemnetur, ſaluis nihilominus priſtinis actionibus aduerſus nouos poſſeſſores, quia ſolam poſſeſſionem alienans tenetur hac actione. quicunque ergo metuens controuerſiam rem dolo in alium transfert ut iudicium mutet & euitet, dicitur alienare cauſa iudicium mutandi, ut titulo de alie.iud.mut.cauſa fac. Et no. quod nomine alienationis continentur quæſtiones ſeruitutũ prædialium & uſucap. Vix eſt enim ut non uidetur alienare qui patitur uſucapi. l. alienationis uerbo. ff. de uerbo. ſignifi.

ALLVSIO quid ſit, uide. ff. de acquirenda poſſeſſione. l. i. in gl. primis. & ſi certum petatur. l. 2. §. appellata. Item alluſio facit præſumi ſignificatũ uocabuli, ut lege, & ibi Bar. ff. de fide inſtru.

ALVEVS propriæ eſt uenter fluminis, ut dicit Bar. ſecundum Hug. in tract. de alueo. in princ. & ſicut ſtomachus continet uinum, ita alueus ſupra ſe cõtinet flumẽ & uulgariter lectum fluminis appellamus, quia ibi flumen cubat. Bald. in rub. de re. diu. ff. in. 12. col. in uerſic. nec ueniamus.

ALTERNATIVA eſt coniunctio alternatiue ſignificans, ſcilicet quando ſignificat alterum de cõiunctis eſſe ſeu orationem factam per hanc coniunctionem in altero ueriſicari. Et quandoq. uariatur ſignificatum, uel ex coniunctionis natura ſubiecta materia, ſeu quauis alia circunſtantia. uerbi gratia. Lego ſtichum uel pamphilum, ſignificatur utrunque eſſe in obligatione, ſed alterum tantum in ſolutione ut alterum ſoluendo debitor liberetur. ff. de uerb. obli. l. ſi duo. in ff. & effectus alternatiue ẽ quod uterque eſt in obligatione, quia uno mortuo alter qui ſuper eſt remanet in obligatione. Eſt autem alternatiua quadruplex. Quædam rerũ, in qua electio eſt debitoris leg. plerunque. §. fina. ff. de iur. do. & arbitraria. §. ſceuola ff. de eo quod cer. lo. facit cap. in alternatiuis de reg. iur. libro ſexto. Secunda eſt locorum reſpectu ſolutionis fiendæ, quia & illa iterum debitoris, eſt electio ante lib. conteſt. ut in §. ſceuola. præallega. Tertia eſt locorum quantum ad iudicium inchoandum in quo loco debeat conueniri, in qua electio eſt actoris. §. prædicto. Quarta alternatiua eſt perſonarum quando ſtipulatio eſt appoſita de ſoluendo, in illa iterum eſt electio debitoris ut in. §. item iulianus leg. arbitraria, præal. Alii dicunt, quod alternatiua legis ſignificat ut eam lex ratio uel ſubiecta materia ſignificare declarat. Sed alternatiua hominis ſignificat ut proferentem ſignificare uerba uelle uel ſubiecta materia uel quauis alia coniectura probabilis concludens declarat. Et de iſtis alternatiuis ſeu, aut, uel require in loco ſuo.

DE A ANTE M.

AMITA eſt ſororis.

AMITA magna eſt ſoror auie.

AMITINVS eſt q̃ ex ea generatur. ſ. amite filius, ut 25. q. c. ultimo.

AMMITAT, hoc uerbum nõ ſonat in præteritum, ſed in futurum, niſi ad

datur

datur ipſo iure. Feli. in c. Rodul. col. 12. uerſi. publica ſunt bona de re-ſcript.

AMBAGES eſt dubia locutio uel effugatio ſermonis extra ꝓpoſitū.

AMBIGVVM eſt ubi opiniones ſunt, & iura uaria uidentur de ſen. excōm. inter alia. de iudic. c. 1. lib. 6. Et ius ambiguū eſt per ſummū Pontificem declarandum c. per uenerabilem. §. rationib. qui fil. ſint legit. de reſcr. ſuper literis de offi. delega. ſuper cauſa poſt. paſtoralis, de præben. quia ſæpe. lib. 6. ſecundum Archid. & de triplici ambiguitate ſcilicet iuris, facti & perſonæ no. 33. diſtin. c. fi. ſecundū Io. An. in proh. cle. ſuper uerbo ambiguitatis. Adde quod dicatur ambiguum per Bar. in l. inter ſtipulantem §. ſi. ff. de oblig. & l. ſi quis intentionem ambigua. ff. de iudi. & per Bart. gloſſ. in l. ſi quidem. in 2. col. C. de excep.

AMBIRE eſt propriæ cupere honores. argu. de cōſue. cap. 1. lib. 6. unde ambitio. i. cupiditas ꝑ Archid. in c. uit. de reſcri. lib. 6. uel dic quod ambire eſt bonorum gradus & ordines per peccatum appetere. Cupere uero eſt terrena lucra optare. Vnde uerſus. Eſt cenſit cupidus uir, ambitioſus honores. no. per Car. i c. auaritiæ. extra de elect.

AMBVLARE. i. tranſire, ſic etiā dicitur ambulatoria uoluntas defuncti uſque ad mortem ff. de adi. leg. l. 4. de don. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ait oratio. Dicitur etiam ambulatoria poteſtas legis ff. de fundo dota. l. erit ergo. Item ambulatoria actio. C. de fur. l. ultim. §. 1.

AMEN exponitur, ideſt uerum. de conſe. diſt. 2. reuera. uel id eſt ita erit, ut no. per Arch. in prohe. lib. 6. in fi. Et de hac dictione amē, ui de de conſe. diſt. 1. hoc quoque.

AMPLIARE & augere licet uideantur idē ſignificare, tamen differunt, quia augere ſpectat ad quantitatem, ampliare uero ad pretium quod fit diligēti rerum cultura C. de ſacroſan. ec. l. iubemus nulli. de iu. fiſ. l. non intelligitur. §. diui.

AMPLIVS, hoc uerbum habetur ff. de dam. infec. l. hoc amplius, & ibi includit, non tamen ſemper eſt exceſsiuum ut. ff. de dam. infec. l. uerbum amplius & l. 1. §. hæc uerba. ff. cui pluſquam per l. fal. Inter dum eſt exceſsiuum, & habet in ſe uim reparationis & exceſſius ff. de leg. 3. ſi ſic. & l. tibi pure & de do. plega. l. qui ita ubi de hoc. Itē ultra ſupradicta adde de hac dictione amplius quomodo repetit uer. comparatiue ponatur Bart. in l. ſi ſeruus legatus. §. ſi ita ſcriptum ff. de lega. 1. & in l. ſi tibi de leg. 3. & ibi an inducat quantitatem uel conditionem, & de hac dictione plenius uide per eundem in l. lecta. ff. ſi cer. peta.

AMPLECTENS. i. undiq. circūplectens C. de leg. lege non dubium.

AMPVTARI. uide C. de iur. deli. l. ſancimus, & lege 1. de plus peti. & extra de reſti. ſpo. c. frequenter libro ſexto.

AMBASSIATOR eſt legatus principis in arduis negotiis, & ambaſſiata eſt huiuſmodi legatio cōſiliariorū uel principū in ſuis cauſ.

AMMINISTRATOR ſiue adminiſtrator rerū publicarū eſt qui tēporalia gerit ſed magiſtratus qui iuriſdictionē exercet ſecundū Azo. C. de admi. reip. lib. 2. in rub.

DE A ANTE N.

AN, de iſta dictione an uide inſti. de re. ciui. §. cum ex aliena. & §. fere l. fi. & §. 1. quib. mod. teſta. infir. l. ſi uſuſfructus, de uſufruc. & lege

prima. ff. ſi uſufruct. peſtem an aliquando ſubauditur a iure l. 1. C. de in integ. reſti.

ANCIANI dicuntur præſidentes uel priores uel regentes qui regunt uniuerſitatem uel prouinciam. ita dicit Panor. in c. ſi. in prin. no. 2. de procura. & debent eligi diuites & non pauperes l. ſubeunda de decur. lib. 10. C.

ANATHEMA uno modo eſt ſubſtantiuum & eſt dãnatio eterne mortis & non niſi pro mortali crimine debet imponi, & in illis qui aliter nõ patiuntur corrigi. 11. q. 3. nemo epiſcoporum. in fin. Vel eſt cõicatio ſeu ſuprema maledictio. Et dicitur ab an. i. ſurſum. & thæma figura, quia olim imprimebatur figura frontibus damnatorũ. de hoc no. Io. And. de iu. cum non homine, ubi poſt excõicationem in corrigibili anathematis mucrone ferітur idem ponitur, ideſt ſolemni excommunicatione cum 12. epiſcopus candela in terram proiicientib. & conculcantib. ut in c. debet q. 3. Et anathema tale uel maledictio ſolebat fieri per prælatos. Vel dicitur ab ana quod eſt rectum. thenus diuiſio quaſi recta diuiſio damnatorum a Deo & a plebe. alio modo anathema eſt adiect. uũ omnis generis indeclinabile, & dicitur excõicatus maledictus, ſeparatus uel damnatus. unde Qui frangit, rapit ac urit, ferit, eſt anathema. Frangit. ſ. eccleſias, rapit res eccleſias, urit etiam eccleſias, ferit perſonas eccleſiaſticas. Inde etiam anathematizare id eſt damnare uel excommunicare, maledicere uel ſeparare, ut ſupra.

ANATHEMATIZATVS dicitur qui tanquam impius a Deo ſeparatus eſt, & ponitur pro excommunicato, ut 24. q. 3. certam eſt.

ANNALIS actio eſt quæ certo tempore finiendo eſt, puta anno, ut iniuriarum uel minorum.

ANCHORA retinaculum nauis eſt. ff. de exercito. l. 1. §. 1.

ANFRACTVS litigiorum. uide extra de ſepul. c. 2. li. 6. §. 1. Et dicitur anfractus litigiorum, quia multas moras habet. ut ff. ut le. no. cau. l. etiam & incertos euentus habet. ff. de pecu. quod debet, & ideo ſic dicuntur, quia undique franguntur uel circueunt. not. per Arch. de ele. quorundam in prin. lib. 6.

ANGVSTIA temporis id eſt breuitas. C. de le. non tãtum. & ff. ſi quis cau. l. 1. §. ſi quis. uer. niſi.

ANGVSTA domus eſt arcta. ff. de ſer uit. ſi tam angu.

ANNONA ſcdm Azonem dicitur ſalariũ quod cuiq. pro capite ſuo remunerationis cã dat. unde titulus. C. de ann. & capite adminiſtra. ly. capite ſecundum Azo. exponitur. i. capitatione. Sicut enim ſcdm eũ capitatio dicit tributum quod datur pro capite. ideo hic capitatio pro capite ponitur pro eo quod datur magiſtratib. uel cauſa ſolarii pro remunerando labore. Et dicitur capitulatio de capite, quia pdictũ de bitũ capiti. i. dignitati. Et erant hæc pretia q̃ ſingulorũ magiſtratuũ de ſciptionibus arctis ligabantur.

ANNONE militares dicũtur quas milites ſingulis diebus conſequebantur, ut C. de anno. mili. l. ul. ubi dicitur ꝙ ipſi annonas & capitia a ſingulis conſequebantur diebus.

ANNONE ciuiles ſunt quæ publice dabantur iudicantibus ciuitatib. uel omnibus tempore neceſſitatis per ſingulos dies, ut C. de anno. & tribu. l. 2. lib. 10. Etiam annona eſt ſeges uel frumentum unius anni.

ANNOTATIO ſacra cõſcriptio bonorũ uel corũ cõnotatio ſe cõfirmatio

ueluti cum aliquis cuiuſcunq. crimi nis reus ſit, abſentat ſe uocatus ad iudiciũ patietur bonorũ annotatio nem ut ſi infra annum uenerit & ſe purgauerit bona ſua recuperet. Si aũt nõ uenerit, tũc fiſco applicẽtur. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spe. in ti. de ac. §. fi. uer. ſed qualiter. dicens ꝙ præſes ſiue iudex ueniet cũ tabellione ad domũ accuſati & inquiret ꝙ domus, ꝙ prædia ruſtica, quot iugere terræ habet in bonis eius. Et omnia bona illius q̃ nõ uenit citatus, ponit ĩ bãno fiſci, niſi uenerit infra annũ. ff. de requi. reis. l. 1. §. 1. Ab hac tñ ſententia cõ ditionalis poterit appellari. de ap. præterea. Et deſcribuntur bona q̃ ta mẽ fiſcus de facto non occupat niſi poſt annum. Poſt hoc iterũ per edicta requiritur accuſatus, & citatus mittit literas ſuas iudici uel recto ri loci in quo degit accuſatus, ut ꝑ illã citato innoteſcat ſe accuſatum uel citatũ, & bona eiuſcẽ. annotata ĩde uenit uerbũ annotare, uel econ tra ab hoc uerbo ipſum nomen.

ANNOTATIO facta dicitur reſcriptũ illud qđ imperator proprio motu mẽtis indulget alicui conſtituẽs ſecundum. præces eius ſeu illis aliud fieri uel nõ fieri. C. de diuer. reſcri. l. fi. & ibi. in glo. Et notat Cardina. Zaba. in c. ſuper literis. de reſc. differentia inter annotationẽ & pragma ticam ſanctionem.

ANIMA no. Ioan. An. in c. unico. §. ſcire, de ſacra unctione. Animalia ſunt in triplici differentia, quædã. n. ſunt manſueta, ut galline, quædam fera prorſus ut lupi, quædã uero fera naturaliter ſed accidentaliter manſueta, ut cerui pauones &c. inſt. de re di. in gl. §. pauonum.

ANTE, ſignificat ante rẽ factã. & bene inchoatã. §. ſi cert. pet. l. 2. & itẽ mu tuũ ubi de hoc. & ff. de uer. ob. l. qui ante & l. eum qui ita §. quæſitam.

ANNVS ꝙ dies & mẽſ. habeat, no. gl. ĩ c. ſi pp de reſcri. li. 6. c. cũ ſit de ele. Nã annus continet. 365. dies ut in l. cum hæres. §. ſtichus. ff. de ſta. l. Et qñ annus inceptus ꝓ cõplemẽto u r. uide Inno. in c. generalem. de ęta. & qualitate Arch. in c. ſi annũ. de iudi. li. 6. & in l. cum biſextus. ff. de uerb. ſig. Itẽ quidã cõputant annũ ab incarnatione dñi, ut 34. diſ. i noĩe dñi ĩ pri. Ali a natiuitate dñi. de hoc gl. ĩ §. for. 2. q. 6. & in ſpe. de inſtr. edi. in prin. in 1. col.

ANNVS iubileus dicitur annus remiſſionis, quia eo anno debita remittebantur, ſerui hebrei dimittebantur liberi, & omnia reuertebantur in priſtinũ ſtatũ, & eſt annus quinquageſimus, ut in c in iubileo. de pe niten. diſt. 1.

ANNVS ad exequendã uolũtatem defuncti currit a die admonitionis iu dicis. extra de teſta. nos quidẽ & C. de fideicom. lege hoc amplius.

ANNVS uel annuatim ex ꝓprio ſigni ficato ſignificat multiplicationem ſimpliciter ſiue indeterminate, ſed quando applicatur caſibus, ſignifi cat diuerſimode, ꝓut ex diuerſifica tione materie cõcluditur proferẽtẽ intellegiſſe, ut pacto ſeu ſtipulatio ne promittis 10. titio annuatim, ſi gnificat multiplicationem perpetuã quia ſignificat promiſſam ſummam deberi & cui permi t t r, eius hære di, & hæredis hære di, & ſic in infinitum, ideo dr̃ in l. ſtipulatio. ff. de uerb. obl. ꝙ ſtipulatio annua eſt perpetua. Et not. ꝙ annum legatũ ꝓ primo anno eſt purũ & pro aliis annis eſt conditionale, q̃a pro quolibet anno debetur legatario ſi tũc uiuit. Si uero mortuus eſt tũc non debetur, nec ſi deportatus eſt quia talis ciuiliter mortuus eſt & non habet ius capiendi ex teſtamento

quod

ꝙ eſt ciuile. l. cum annos ſingulo. ff.de an.l. ubi dicitur ꝙ ꝑ ſingulos ius inſpicitur. Sed promitto tibi 10. annua ut ſis ꝓcurator meus in parlamento, ſignificatur multiplicatio tēporalis ex cā quę opponitur de eſſendo procuratorē quia morte finitur ſic & obligatio quæ ex hoc inducitur. De hoc uide l. ianua. § fi. & totum titulum. ff. de ann. leg.

ANNVERE. i. concedere. ff. de don. inter uir. & uxo. l. ea quæ a marito. Et aliter exponitur ut ibi not. Item annuere domino exponitur extra de iur. iu. c. 1. §. ego huius.

ANORMALVS ſucceſſor eſt ſicut ille qui ſuccedit hæredi non implenti defuncti uoluntatē, ut inſti. de eod. cui. li. ca. §. in primis.

ANNVS ꝑ unū nō exponitur. idē uetula. ff. de carb. edi. l. 3. §. due cāæ.

ANGARIE pe. lōga eſt iniuſta exactio uel cōpulſio. Nā angaria dicūtur ꝑſonalia obſequia propriis ſumptib. præſtita. c. non minus de im. eccl. Sunt ergo quædam perſonales præſtationes quę a uulgo dicuntur captiones. Sed perangaria penultima longa uide infra de per.

ANSA eſt nodus curſilis & facilis ad ſoluendū ita factus ꝙ ſi recte trahitē caput fili oīno ſolutus ē ut no. Ber. ī c. cum olim. de uer. ſi ubi dr̄ ī ie dū anſā ſoluim' nodū dicim' ligauiſſe.

ANTAPOCA ſiue antipocha ſiue antepoca ꝙ idem ſcd̄m aliqs & ſcd̄m Azo. i tu. de fide inſt. uer. de anthepochis. uocatē chirohraphum ꝙ facit debitor creditori. ī quo cōfitetē ſe ſoluiſſe tm̄ & ſic eſt de ſolutis & fit a debitore in hunc modum cōfiteor me tm̄ uſurū noīe uel pēſionis ſoluiſſe & datur creditori. Et ſic nō dr̄ ab anti quod eſt contra ſed ab ante ſcd̄m Ioan. quia fit ante apocham, uel ab anti quod eſt ad qa eſt inducta ad ſecuritatem creditoris & fit etiam ante apocham qs enim alieno nomine poſſedit & penſionem ſoluit. uel qui creditori uſuras repræſentauit, ſi qñ dicat ſe ſuo nomine poſſediſſe, & ita dominum factum uel proſcriptione liberatum contendit, ius agentis facit uacillare, niſi dñs uel creditor uſuras & penſiones præteriti temporis ſibi ſolutas cōprobet, ꝓbat autem per antipochā debitores. C. de fide inſtrumento. l. plures, ubi gl. dat tres modos dicendi. Vel ut alii dicunt antipoca eſt ſcripturas quā facit debitor obligādo ſe, & in qua fatetur ſe debere, & fit contra apochā dicēdo confiteor me debere &c. & ſic dr̄ ab anti qđ eſt contra. Apoche aūt ſcd̄m oēs eſt ſcriptura creditoris confitentis ſibi a debitore ſolutum, & ſic apocha eſt de receptis, & fit a creditore puta cōfiteor me recepiſſe tm̄. ff. de cōd. inde. l. fi. §. titius. ff. de fur. l. qui tabulas §. apocha. & de accep. l. acceptilatio. §. 1. plane. autem cōſulitur creditori uel dño ut dando apochā debitori uel colono exemplar retineat cum ſubſcriptione debitoris uel coloni, uel creditor det colono apocham & recepit ab eo antipocham ſcd̄m Azonem. Dicunt ergo tertii, ut Iac. de Arena ꝙ creditor ſcribat duas apochas, et det eas debitori, ut unā ſibi teneat & in alia ſe ſubſcribat & reddat eam creditori, quod non placet Accur. ut in gl. præalleg. plures. Item Hoſtien. de fide inſtr. §. quid ſit antipocha. ubi. addit uerſum, apocha dantis ſit antipocha ſuſcipientis. Alii tamen dicunt quod apochas, & antipochas hodie generaliter uocamus omnia documenta & ſigna q̄ ſolent fieri, ſiue in ſcriptis ſint confecta, ſiue in trunculis uirgarum quas quidā dicas uocant. Hodie ſie

quenter fieri ſolent inter ſuperiores & inferiores diſpenſatores in domibus dñorũ ſiue diuitũ. Et etiã inter creditores qui retinent ſibi ſamen & debitores qui recipiut ſibi minorẽ quantitatẽ uirge uel dice inſignum ſolutionis faciende. Differt tamen chirographum ab antipoca uel apocha, quia chirographum dicitur cum duo paciſcentes faciunt duas ſcripturas & ſub eadem forma uerborum conficiunt,& mutuo tradunt.

ANIMADVERSIO dr̄ pœna,quia animaduertere eſt punire,unde dicitur animaduertendum eſt in facinoroſos homines. Itẽ animaduerſio dicitur cuiuslibet operis determinatio ſecundum quam quis pro mercede ſua ſuſcipit certum opus & determinatum ſuis impenſis faciendum,ut terram colendam uel domum cõſtruendam. Etiam animaduerſio eſt conſideratio an quis puniendum ſit, & qua pœna qualiter & quomodo in parochiis & circunſtantiis conuerſetur. Hinc etiam ſignificatio uerbi animaduertere conſiderari poteſt ſuo modo.

ANCEPS eſt aliquid ſeu aliquis huc & illuc fluctuans & dubius an iſtud uel illud recipiat, & anxius in quã partem declinet ſecundum Iſido. lib. 10.ethimo.

ANTECESSOR quandoq. dicitur doctor qui alios antecedit.in proemio digeſtorũ.§.ſed cum nos. Quandoque exponitur id eſt, ſucceſſor. in conſti.ff.circa prin. Aliquando anteceſſor dicitur neceſsitudine. C.de uetere.iure enuclean. l. 1.§.quæ omnia:Aliquando antiquitate.35.q.6. de paretela.Aliquando officii prioritate. 3.q.6. hoc quippe.& quæſtione 5.c.accuſatores.

ANTIDOTVM ponitur ꝑ contra a dono uel pro contra dato,ut ſolet dici,quod datur contra uenenum, & ſic ponitur pro medicina, ut in c.cæterũ de iura.calum. Inde antidotarius,& eſt liber medicina.de iure in cap. 1.in clemen.ub: gl.

ANTIDORVM eſt etiam contraria donatio,ita exponit gl.ſuper uerbo antidora.i l. ſed & ſi lege.§. cõſuluit i ti. ff.de peti.hered.& 8.q. 2. illud & de teſta.cũ in officiis.

ANTIDORA dicitur obligatio non efficax ad agẽdũ, ſed equitate ſubnixa ad agendum l.ſed & ſi l.§.conſuluit de peti. hæredi. & l. ex hoc iure.ff.de inſti. & iur. & debetur antidora ab eo qui ſeruitium recipit. Specu.in titu.de expen.§. poſt con. uer.quid ſi uictor.

ANTIPHONA pro pignore ponitur. ff.de pigno. actio.l. ſi pecuniam & ibi glo. ubi ẽt aliter exponitur & melius de pigno.l.ſi is cui.§.Itẽ antiphona poteſt, latine interpretari uox reciproca.in d.l.ſi is cui. §. 1.

ANTIPHORIZAT.i.tacite quæſtioni reſpondet.de ſupplem. negl.prælа.c. 1.lib.6 in princ.

ANTISTES dictũ eſt ſacerdos,eo qđ ante ſtat c.cleros.21.diſt. communiter tñ ſumitur pro epiſcopo ſecũdum gl.in cle.dudũ.de ſepul.

ANTITESIS eſt figura quæ ponit caſum ꝑ caſu &c.diſtin.11.c.ego ſolus eī ſcriptorum id eſt ſcriptoribus ubi ponitur genitiuus pro datiuo. de figuris uide c. forus.de uerbo.ſigni.in glo.

DE A ANTE P.

APPARERE id eſt ad memoriam reducere in auth. de fide inſtr. circa prin. ſecundum unam expoſitionẽ. Aliquando apparere exponitur, ut extra de præſum.c. ſcribam.

APPARITORES dicunt qui citãt partes & eas apparere faciunt in iudicio,hoc nomen in detrahẽtes. Vel dicuntur ideo apparitores quaſi appa-

apparitores, quia ipſi apparent in iudicio. Idem dicuntur catholiciani quaſi communiter & uulgariter uitores, ut bidelli ad iudicium. Itē dñr officiales ſecundum. Azo. ue ſecundum Iſido. appareat & uideatur ut præſto ſit ad obſequium uel aliquid audiens teneat. Et no. ꝙ regulariter ſecundū leges ante lit. conteſt. contra abſentem non præceditur ad diffinitiuam ſentētiam, niſi excepto uno caſu contra apparitores id eſt nuntiōs generales. dū ipſi deliquerunt in officio ſuo. Secus ſi aliter delinquerent, ut not. in gloſ. ſuin. 4 q 9. Et de apparitore hr̄ in c. tue de homi. & glo. magna in c. ueritatis. de dolo & contu.

APERIRE uiam quid ſit. uide. ff. de uia publi. l. 1. 1. reſpon. Item aperire tabulas. unde. ff. ad ſylle. l. ſi quis in graui. §. aperire.

APPENDENTIA quid ſit. uide. ff. de acquir. hære. l. ſi quis hæres. & de admin. tuto. l. tutores. & C. ſi tutor non geſt. l. fi.

APES uel apis eſt auis uolatilís. de conſec. diſt. 5. nunquam de deci. nuntius. Et habet apiū in genitiuo plurali ut inſti. de re. di. §. apium quoque, & hoc quando in nominatiuo habet apes, licet ſecundum Alex. habet um in genitiuo, tñ Apis hēt in noīatiuo. Vnde uer. Vm ibi donat apis, ſed apes dat um genitiuo.

APEX eſt ſummitas honoris uel diſtinctionis no. Nam quando in ſumma eſt diſtat a pedibus uel infimis & hoc ſummitas reſpiciat tēporalia ut ī c. ſolite de maio. & obe. Etiā ſumitur ꝓ litera, ut dicit Chriſtus minimus apex non peribit. Itē ſumitur pro ſubtilitate dum dicimus de apicibus iuris non diſputandum. ff. mand l. ſi fideiuſſor. §. quædam.

APPELLATIO ſecundum Azo. eſt a minore iudice per inuocationem maioris iudicis ꝑtextu iniquitatis prime late ſententie receptio. ff. de minor. l. præfecti. Item eſt de minori iudice ad maiorem ꝓuocatio, ſecundum ſummuliſtas de conſue. c. 1. lib 6. in gl. 4. Vel alter, ſecundum Hoſt. appellatio eſt iuriſditionis prioris iudicis per inuocationem ſuperioris iudicis rite facta ſuſpenſio. & hæc diffinitio ſecundum eū cōpetit tam ſecundum leges quam ſecundum canones, ut extra de offi. de leg. §. præterea. Vel ſic Appellatio eſt ab audientia minoris iudicis ad maiorem propter grauamen uel illatum uel comminatum prouocatio de appel. ut debitus & c. cū ceſſante & ſi extra iudicium appellatur, tunc eſt ſuperiores inuocatio ſeu protectio ab iniuria uel grauamine irrogando. c. cum ſit romana. & ti. de app. rela. & recu. Et appellatio & recuſatio ſunt paria. de appel. ſuper. eo. 2. reſpon. & hoc quo ad modum ſicut nō admittitur fruſtratoria appellatio, ita recuſatio. Differunt tamen, quia recuſo ſi nō grauor, non tamen appello a iudice in quem cōſenſu niſi grauet &c. ut de offi. delega. c. ſi contra. in glo. fi. lib. 6. Et not. aliquos caſus in quibus non appellatur. Vnde uerſus. Appellare uetam ſcelus excellentia pacta. Contemptus partis et interdictio facta. Arbitrum, res quę perit & ſi longius acta. Scelus quia in notorio delicto non appellatur c. cum ſit romana. §. præterea. de appella. &c. contulit. eo tit. Item excellētia iudicis erat appellari quia a Papa, principe, ſenatu, præfecto prætorio non appellatur ſecundum Goff in ſum. Pacta. quia ſi paciſcantur partes ne appellant. non poterunt appellare. ff. a quib. app. non lic. l. 1. Contemptus partis, quia contuma. non auditur appel-

lans.24.q. 3. de illicita. niſi ueniat adhuc iudice ſedente pro tribunalis.ff.de in integ. reſt l.ult. Vel niſi eſſet contumax in exibendo. l. creditor.§.miſſus.ff. eo.ti. Interdictio facta,quia quando inhibetur appellatio appellari nō poteſt,niſi expreſſa cauſa probabili erat probata corā eodē iudice a quo appellatur. Arbitrium,quia ab arbitrio non appellatur.C.de arbi.l.i.Sed petitur reductio.l pen.C.eod.titul.& in ſumma Goff. Res quæ petit. Nam ſi res ex dilatione pateretur detrimētum,ſic quod eſſet peritura non admitteretur appellatio in cauſa.Si longius actu,nā annus datur a iure ad proſequendum appellationem,& decennium ad appellandum a tēpore ſententiæ,uel monitionis.de app.romana lib.6 de reſtit.ſignificauerunt 2. q.6.autenticorum.

APPELLARE eſt a minori iudice ad maiorem prouocare. Et licet ſcdm leges regulariter ſolūmodo appelletur ſententia & in iudicio, tamen ſcdm canon.appellatur etiā extra iudicium 2.q.6. omnis oppreſſus, & tunc paſſim,id eſt ſine aſſignatione grauaminis admittitur,ſeu permittitur quis appellare. c.cum romana.§.ſi uero.in eod.tit. Secus ſi appellatur in iudicio. c. ut debitus eo.tit.Et eſt inductum appellare ſcdm leges ut iniquitas,uel imperitia iudicantium corrigatur licet nonnunquam bene latas ſententias in peius reformet. de appellationi. cum ſpecialis.§.porro. ubi dicitur appellationis remedium non ad defenſionē iniquitatis,ſed ad præſidiū innocentiæ inſtitutum, uel ideo ut homines oppreſſi reuelentur. 2.q. 6. ad romanam. 2. Et quid poſſit appellare,a quo,ad quem,quando, qualiter quoties.infra quod tēpus, & a qua ſententia,uide 2. quæſtio. 6 per totum.& Gof.in ſum.

APOSTOLI ſcdm Hoſt. dicūtur litere teſtimoniales.quia teſtificantur de appellatione facta,& ſecundum eundem,& Spe.in 3. parte. in tract.libel.§.ſequitur. uer. apoſtoli.Ibi uide quid ſint apoſtoli. unde dicantur, & de quadruplici eorum ſpecie,& eorum formis. Nam alii ſunt apoſtoli conuentionales.ſ. qñ pars admittit appellationem ſiue in iudicio iudice refutante,ſiue tacente, ſiue extra iudicium,ut c. ſepe. 2.reſpon. & oblate. de appell. Alii ſunt teſtimoniales teſtificantes de appellatione facta ut ſupra. Alii dimiſſorii per quos apparet quod iudex detulit appellationi. Alii refutatorii per quos apparet,ꝙ iudex non defert appellationi.Alii reuerēdi,uel reuerentiales,ſcilicet qñ ob reuerentiam ſuperioris appellationi defertur. ut c.i.de app. lib. 6.in gloſ.Et cuius expenſis apoſtoli ſint tradendi. cōmunius ſeruatur quod expenſis appellantis, licet contrarium facit cle.quāuis de appellat. dum dicit ablatos,ꝙ ibi bona gloſ. de hoc.Sed de apoſtolis Chriſti qñ fuerunt conſecrati.uide diſtinct.xx. cap.in nouo teſtamento in gloſ.2. in fine.&c.unico.de reliq.& uene.ſācto.lib.6.

APOSTOLIDES dicuntur qui ſunt ſine ciuitate. ab a quod eſt ſine & poli ciuitas.

APOLOGIA eſt excuſatio uel reſpōſio.unde dr̄,clerici qui alios accuſant iuſtā accipiāt apologiam,& eſt apologia poſita in defenſione uel negatione tantum,nam in ea ſolēt quidam accuſantibus reſpondere, unde apologeticus,id eſt excuſatorius, uel reſponſorius not.ꝑ arch. 36.q.2 c.circa.

APOSTASIA ſecundum Hoſt. eſt temerarius receſſus a ſtatu dei obediētie,

tie, uel religionis quã quis profeſſus eſt ſe tenere 26.q.7 .non obſeruaris. ubi de apoſtaſia. Et dicitur quaſi retro ſtans,ab apos,quod eſt retro, & ſtatus,uel dicitur ab apos quod eſt apus, & ſtans, quaſi apte ſtans ad regnum dei per antiphraſim, quia non eſt aptus regno mittens manum ad aratrũ dei & reſpiciens retro. c.magne. §.1 de uo.& uoti redemp.Et monachus nõ apoſtatat,qui de uno ordine transfert ſe ad alium, ſed qui ad ſæculum redit poſt profeſsionẽ c.ex parte.de tempo. & qua or.in glo. Vel dicitur apoſtata ſecundum Azo.qui recedit de uia iuſta poſt baptiſmum & ad idola conuertitur, & plus eſt quam hæreticus. Vel apoſtatæ ſunt hi qui nomine chriſtianitatis inducti,ſacrificia poſtea fecerint uel facienda mãdauerint fidẽ polluendo & per donationem diuini myſterii in prophana migrando. Et quæ ſit pœna eorum. ponitur in lege prima , ſecunda , & tertia. & in lege apoſtatarum. C. de apoſta. & in c. penul.& fi.extra eodem titu.

APOSCRISARII ſunt nũtii dñi pape quaſi ſecretarii,ut diſtinc. 16. cap. 79. Nam criſis dr̃ ſecretum,aurum uel iudicium. c.ſignificaſti. de electio.in glo.1. Vnde. Aurum ſecretum dat,iudicium tibi criſis.

APOCRIPHA uel apocryphum dicitur occultum uel ſecretum, ab apo.ideſt de, & criſis ſecretum,inde dr̃ apocryphus, ideſt liber ſecretus & occultus cuius author ignoratur, uel de cuius ueritate dubitatur, non tamen ab eccleſia recipitur, ſed reprobatur, quaſi diceret, non in eccleſia, ſed remote & longe ab eccleſia ſit legendus. Vnde dicitur apochrypha grece, id eſt ſecreta latine, & quia in cameris ſolent uirgines abſcondi, & includi 3.q. 3. in antiquis 11. q.1. ſunt nonnulli.hinc eſt quod uirgo in hebræo alma, in græco apocrypha. & latine dicitur ſecreta. De apocryphis habetur. 16. diſtin.canones qui. ubi glo.dicit quod ſapientia Salomonis,liber 16.IESV ſilii Syrach , qui dicitur eccleſiaſticus,liber Thobie, Machabeorum. & Iob &c. apocriphi dicuntur , & tamen leguntur, ſed forte generaliter non.

APOTHECA eſt arca uel locus in quo aliquid ponitur cuſtodiendi cauſa , uel in quo publice & communiter merces uenduntur,& ſpecialiter medicinales , qui locus & alio nomine ſtatio uocatur, Inde apothecarius , id eſt ſtationarius qui ſtat ad uendendum maxime medicinas.

APPLVMBATIO eſt diuerſarum materiarum, conſolidatio,ut auri,argenti , aurichalchi, plumbi,ſtanni &c. & earum materiarum coniunctio dicitur applumbatura.

APVD quandoque exponitur pro id eſt ut not.de preb. ſtatutum libro ſexto.quandoque apud id eſt contra, ut Marcellus apud Iulia. no. ff.de pet.hærede.l.nec uillam.§.nõ ſolum. & de requi. reis l.3. quandoque exponitur apud,id ẽ pænes. C. unde ut l. ſi quis intantum.et in quo differant apud & pœnes , uide ff.de tab.exhi.l.1.

APPVLSVS pecoris ad aquam eſt ius adducendi pecus uel gregem ad aquam fontis alieni uel riuum adaquandum.

DE A ANTE Q.

A Q V A quotidiana & æſtiua,aqua pluuiali arcenda & aqua de caſtello educenda. Require infra interdictum de illis.

A Q V A profluens. ideſt de cœlo cadens inſi.de rerum diui.§.1.

AQVARIVS i. aquarũ cuſtos. C. aqueduct. l. decernimus lib. 11.

AQVE dandæ ius ſoli principi competit ff. de aqua quoti. & eſti. l. prima §. penultimo.

AQVE ductus eſt ius ducendi aquã per fundum uel agrum alienum ad irrigandũ agrũ meũ uel alterius iure ſeruitutis conſtitute, ut inſti. de ſer. rub. præd. in princ. Aliter dicitur priuilegium qđ datur illis qui præficiũtur ad cuſtodiã formarũ p quas dicitur uel per quorum fines formam meatus trãſeunt, & quo modo purgant formam uel ductus aquarum l. 1. C. de aqueduc. lib. 11. & l. decernimus eo. tit. & l. 2.

AQVE hauſtus eſt ius hauriendi aquã & portandi per agrũ, fundum ſeu prædiũ alterius ratione ſeruitutis. Et differunt. Nam aqueductus fit in fiſtulis & meatibus terraneis. Sed aque hauſtus fit per animalia portando, ut l. ſi prius. §. 1. & 2. ff. de aqua plu. arcē. ubi dicitur quod non debet ille cui debetur ſeruitus aqueductus, lapidibus ſed fiſtulis ordinare, quia uſus domini plus ĩ commodatur ff. de contrahē. empt. l. ſi aqueductus.

AQVILEGIA nomen loci. ff. loca. l. pen. §. 1. & dr̃ quaſi aquis ligata quia aquis eſt circũdata, et habet pariacham. 9. q. 3. nunc uero.

AQVILLE actio. Require ſupra actio legis aquilie.

AQVILIANA ſtipulatio eſt promiſſio, quæ notat oēm contractum. Dicitur aũt hoc nomine ab inuētore hoc ſtatuēte qui uocabatur aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicam ſic debitori meo. Quæcunque mihi dedes ex quacunq cauſa illa mihi promittis animo nouandi, & dicat mihi promitto, tunc poſtea p acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidentiã not. quod ſic habet fieri acceptilatio, & aquiliana ſtipulatio & eſt quidam circuitus, ſicut quandoque quod quis per ſe immediate facere non poteſt, facit per aliũ, ita & hic. Vnde ſupponendũ eſt quod ſi mihi tenearis in certis libris quas tibi mutuaui, hæc ē obligatio naturalis et re cõtracta, modo immediate per ciuilē obligationem, quæ uerbis cõtrahitur tolli nõ põt, quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere põt, naturalia uero nõ tunc ſi fiet quo illa naturalis re cõtracta in ciuilē mutuabitur per notationē, ut dicẽdo illud qđ ego mutuaui tibi ꝓmittis, ſi tu dicas promitto, tunc obligatio illa prima efficitur ciuilis, & uerbis cõtrahitur p aquilianã ſtipulationē & nouatione. Poſt ſi te dicente mihi ſic id qđ ego ꝓmiſi tibi, accepti ne habes acceptũq. fers? reſpõdeã acceptũ habeo, acceptũq. fero i. teneo me pro pagato, iſto mõ tollitur obligatio p acceptilationem, Et ac patet qualiter habet fieri aquilia ſtipulatio & acceptilatio. De hac uiſum eſt ſupra acceptilatio.

DE A ANTE R.

ARA eſt altare ſi prima producitur uel ſtabulũ porcorũ ſi prima corripitur. unde uerſus. Eſt ara porcorum breuis & non ara deorum.

ARABIA prouincia eſt ut l. pen. §. 1. de extraordi. crimi. ff.

ARTANVM eſt idē quod aratrum, & aſcindendo dicitur ſciſſum.

ARARE ideſt colere, C. de theſau. l. 1. lib. 11.

ARATRVM habentur de pænitentia diſt. 2. pēnaria. Gregorius dicit retro poſt aratrum reſpicit, qui poſt exordiũ boni operis, ad mala reuertit q̃ reliquit, no. per Arch. de elec. c. quorundam, lib. 6. ibi retro reſpiciunt ad aratrum manumiſſa.

ARS quõque dicitur cura animarum.

Vt de eta.& qualita.cum ſit ars artium curat animarum rationem dat ibi gl.1.Item ſecūdam Archi. ars dicitur actus damnatus,ut in c. unico de uit.& hone.cle.li.6. ibi, ſi per annum artem iſtam ignominioſam, facit hoc quod de uſu dicitur 44.diſt. ſicut in interdum ēt uſure arte iniquisſima ex auro aurum naſcitur. Etiam baliſtarii dicuntur exercere artē de ſagit.c.i.& magi dñi exercere artē de conſe.diſ. 5. ne tales. Et qualiter nimiū inherentes artibus ſophiſticis etiā liberalis redarguuntur habes in c.nonne & cap. legimus diſt.ubi quatuor genera hominum redarguuntur uel reprehendūtur.Primo dialecti qui quotidie in ſua garrulitate torquētur. Secūde phyſici qui oculos trans cœlum leuant. Tertio uerificatores.Quarto cupidi auari qui diuitias per pnas et nephas acquirunt.Etiā ibi reprehenduntur a beato Hieronymo qui filios & nepotes faciūt legere comedias et poetica carmina quæ ad turpia cōuertuntur,qui puniendi ſunt ſicut hely qui cecidit.de ſella ſupinus & mortuus eſt, quia filios nō correxit,ut re.c.licet hely.de ſimo. Sunt autem quatuor artes paupertatis,ſcilicet grammatica quæ eſt pricipium, ſed cenſus claudit oſtium Dialetica quæ uerum,& falſum inſtruit,ſed ſepe ſeu ſepius in perſona ridiculū facit Aritmethica quæ docet numerū ſed numerorū neſcit cōputum.Et geometricaq. menſuram terre narrat, ſed numero priuato exultat.Et ſunt quatuor ſcientie ꝑ ceteris diſcēde. Theologia quæ eſt anima pabulum. Leges q̃ ſunt egenis remedium. Decreta ſublimatio humilium & phyſica morbi ſubſidium.Verſus.

Eſurit,ars decreta tument lex lucra miniſtrat.

Pontifex moyſes,thamalos medicina ſubintrat.

Dat Galenus opes,& ſanctio iuſtiniana.

Ex aliis paleas, ex iſtis collige grana.

ARBITER eſt q ēt compromiſſarius appellatur.Et eſt ille q ex compromiſſo.i.cōſenſu partium & ex illigantium electione de cauſa cognoſcit,qui nullam habet iuriſdictionē propriam ſeu delegatam.ff. de arb. l.i. Sed electus eſt partibus diſcordātib.ad earū litem ſua ſnīa dirimēdā.Et ergo ab ipſo nō appellatur cū ipſo iure non teneat ſnia eius, ſed metu pene ſtatur ei.Et ꝙ non tenet reſcindi non p̄t hoc uerū in arbitrio compromiſſario ſecus in arbitro iuris 11.q.i.peruenit C.de iu. l. ult.de off.dele.ſuſpitionis de appe. cum ſpeciali.& cle.i.eo.ti.in gloſ.i. & c.ab arbitrio de off.deleg. lib.6. ubi glo. Item arbiter punitur qñq. proteſte,ut in Gen.c.39. Accidit ut Ioſeph operis quippiam abſq. arbitris facere.Et eſt differentia inter arbitrum et arbitratorem,et amicabilē compoſitorē.Nā arbiter & arbitrator pāt eligi cum pæna,ſe l diffe rēter qa arbiter dr̄ iudex p conſenſum,litigantiū electus, qui iudici partes ſuſcipit & finē controuerſiis ſua ſententia ſe pollicet impoſiturum ff.de arb.l.ſi de meis.§. recepiſſe. Et a ſnīa talis nō pōt appellari ff.de arb.l.diē proferri. §.ſtatı.et l. i.C.eo.ti.Sed arbitratore eſt in quē alicui cōpromittunt tali forma ut poſsit cognoſcere, & ēt iudicare alte & baſſe & qui etiam dici posſit amicabilis compoſitor,& a ſententia talis etiam non appellatur. Sed ſi fuerit lata contra ius conſtitutionis,irrita eſt ipſo iure C.quando ꝓuo.non eſt neceſ.l.2. Sed ſi lata eſt contra ius litigatoris ualet,redigitur

AQVARIVS i. aquarũ cuſtos. C. aqueduct. l. decernimus lib. 11.

AQVE dande ius ſoli principi competit ff. de aqua quoti. & eſti. l. prima §. penultimo.

AQVE ductus eſt ius ducendi aquã per fundum uel agrum alienum ad irrigandũ agrũ meũ uel alterius iure ſeruitutis conſtitute, ut iuſti. de ſer. rub. præd. in princ. Aliter dicitur priuilegium qđ datur illis qui præficiũtur ad cuſtodiã formarũ ꝑ quas dicitur uel per quorum fines formam meatus trãſeunt, & quo modo purgant formam uel ductus aquarum l. 1. C. de aqueduc. lib. 11. & l. decernimus eo. tit. & l. 2.

A Q V E hauſtus eſt ius hauriendi aquã & portandi per agrũ, fundum ſeu prædiũ alterius ratione ſeruitutis. Et differunt. Nam aqueductus fit in fiſtulis & meatibus terraneis. Sed aque hauſtus fit per animalia portando, ut l. ſi prius. §. 1. & 2. ff. de aqua plu. arcẽ. ubi dicitur quod non debet ille cui debetur ſeruitus aqueductus, lapidibus ſed fiſtulis ordinare, quia uſus domini plus ĩ comodatur ff. de contrahẽ. empt. l. ſi aqueductus.

AQVILEGIA nomen loci. ff. loca. l. pen. §. 1. & dr̃ quaſi aquis ligata quia aquis eſt circũdata, et habet pariacham. 9. q. 3. nunc uero.

AQVILLE actio. Require ſupra actio legis aquilie.

AQVILIANA ſtipulatio eſt promiſſio, quæ notat oẽm contractum. Dicitur aũt hoc nomine ab inuẽtore hoc ſtatuẽte qui uocabatur aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicam ſic debitori meo. Quæcunque mihi dedes ex quacunq. cauſa illa mihi promittis animo nouandi, & dicat mihi promitto, tunc poſtea ꝑ acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidentia noſ quod ſic habet fieri acceptilatio, & aquiliana ſtipulatio & eſt quidam circuitus, ſicut quandoque quod quis per ſe immediate facere non poteſt, facit per aliũ, ita & hic. Vnde ſup ponendũ eſt quod ſi mihi tenearis in certum libris quas tibi mutuaui, hæc ẽ obligatio naturalis et re cõtracta, modo immediate per ciuilẽ obligationem, quæ uerbis cõtrahitur tolli nõ põt, quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere põt, naturalia uero nõ tunc ſi fiet quo illa naturalis re cõtracta in ciuilẽ mutuabitur per notationẽ, ut dicẽdo illud qđ ego mutuaui tibi ꝓmittis, ſi tu dicas promitto, tunc obligatio illa prima efficitur ciuilis, & uerbis cõtrahitur ꝑ aquilianã ſtipulationẽ & nouationẽ. Poſt ſi te dicente mihi ſic id qđ ego ꝓmiſi tibi, accepitũ ne habes acceptũq. fers? reſpõdeã acceptũ habeo, acceptũq. fero i. teneo me pro pagato, iſto mõ tollitur obligatio ꝑ acceptilationem, Et ac patet qualiter habet fieri aquilia ſtipulatio & acceptilatio. De hac uiſum eſt ſupra acceptilatio.

DE A ANTE R.

ARA eſt altare ſi prima producitur uel ſtabulũ porcorũ ſi prima corripitur. unde uerſus. Eſt ara porcorum breuis & non ara deorum.

ARABIA prouincia eſt ut l. pen. §. 1. de extraordi. crimi. ff.

ARTANVM eſt idẽ quod aratrum, & aſcindendo dicitur ſciſſum.

ARARE ideſt colere, C. de theſau. l. 1. lib. 11.

ARATRVM habentur de pænitentia diſt. 2. pẽnaria. Gregorius dicit retro poſt aratrum reſpicit, qui poſt exordiũ boni operis, ad mala reuertitẽ q̃ reliquit, no. per Arch. de elec. c. quorundam, lib. 6. ibi retro reſpiciunt ad aratrum manumiſſa.

ARS qñque dicitur cura animarum.

Vt de eta.& qualita.cum ſit ars artium curat animarum rationem dat ibi gl.i.Item ſecũdam Archi. ars dicitur actus damnatus,ut in c.unico de uit.& hone.cle.li.6. ibi, ſi per annum artem iſtam ignominioſam, facit hoc quod de uſu dicitur 44.diſt. ſicut in interdum ẽt uſure arte iniquisſima ex auro aurum naſcitur. Etiam baliſtarii dicuntur exercere artẽ de ſagit.c.1.& magi dñi exercere artẽ de conſe.diſ. 5. ne tales. Et qualiter nimiũ inhęrentes artibus ſophiſticis etiã liberalis redarguuntur habes in c.nonne & cap. legimus diſt.ubi quatuor genera hominum redarguuntur uel reprehendũtur.Primo dialecti qui quotidie in ſua garrulitate torquẽtur. Secũde phyſici qui oculos trans cœlum leuant. Tertio uerificatores.Quarto cupidi auari qui diuitias per pnas et nephas acquirunt.Etiã ibi reprehenduntur a beato Hieronymo qui filios & nepotes faciũt legere comedias et poetica carmina quæ ad rurpia cõuertuntur,qui puniendi ſunt ſicut hely qui cecidit de ſella ſupinus & mortuus eſt, quia filios nõ correxit,ut re.c.licet hely.de ſimo. Sunt autem quatuor artes paupertatis,ſcilicet grammatica quæ eſt principium , ſed cenſus claudit oſtium Dialectica quæ uerum,& falſum inſtruit,ſed ſepe ſeu ſepius in perſona ridiculũ facit Aritmethica quæ docet numerũ ſed numerorũ neſcit cõputum.Et geometricaq. menſuram terre narrat , ſed numero priuato exultat.Et ſunt quatuor ſcientię ꝓ ceteris diſcẽde. Theologia quæ eſt anima pabulum. Leges q̃ ſunt egenis remedium. Decreta ſublimatio humilium & phyſica morbi ſubſidium.Verſus.

Eſurit,ars decreta tument lex lucra miniſtrat.
Pontifex moyſes,thamalos medicina ſubintrat.
Dat Galenus opes,& ſanctio iuſtiniana.
Ex aliis paleas , ex iſtis collige grana.

ARBITER eſt q ẽt compromiſſarius appellatur.Et eſt ille q ex compromiſſo.i.cõſenſu partium & ex illigantium electione de cauſa cognoſcit,qui nullam habet iuriſdictionẽ propriam ſeu delegatam.ff. de arb. l.i. Sed electus eſt partibus diſcordãtib.ad earũ litem ſua ſnĩa dirimẽdã.Et ergo ab ipſo nõ appellatur cũ ipſo iure non teneat ſnĩa eius, ſed metu penę ſtatur ei.Et ꝙ non tenet reſcindi non pˊt hoc uerũ in arbitrio compromiſſario ſecus in arbitro iuris 11.q.i.peruenit C.de iu. l. ult.de off.dele.ſuſpitionis de appe. cum ſpeciali.& cle.i.eo.ti.in gloſ.i. & c.ab arbitrio de off.deleg. lib.6. ubi glo. Item arbiter punitur qñq. proteſte,ut in Gen.c.39. Accidit ut Ioſeph operis quippiam abſq. arbitris facere.Et eſt differentia inter arbitrum et arbitratorem,et amicabilẽ compoſitorẽ.Nã arbiter & arbitrator pñt eligi cum pæna,ſe l diffẽrẽter qa arbiter dr̃ iudex ꝑ conſenſum,litigantiũ electus , qui iudici partes ſuſcipit & finẽ controuerſiis ſua ſententia ſe pollicet impoſiturum ff.de arb.l.ſi de meis.§. recepiſſe. Et a ſnĩa talis nõ põt appellari ff.de arb.l.diẽ proferri. §.ſtari.et l. i.C.eo.ti.Sed arbitratore eſt in quẽ alicui cõpromittunt tali forma ut poſſit cognoſcere, & ẽt iudicare alte & baſſe & qui etiam dici poſſit amicabilis compoſitor,& a ſententia talis etiam non appellatur. Sed ſi fuerit lata contra ius conſtitutionis,irrita eſt ipſo iure C.quando ꝓuo.non eſt neceſ.l.2. Sed ſi lata eſt contra ius litigatoris ualet,redigitur

tur tamen ad arbitrium boni uiri. l. ſi ſocietatem arbitrorum. ff. pro ſocio. Debet enim arbiter obſerua re iuris ordinem tanquã iudex or dinarius, & ſentẽtia eius ſiue iuſta ſiue iniuſta ſemper eſt tenenda ſi pœna fuerit appoſita 2.q. 7. a iudi cibus. Sed arbitrator non tenetur ſeruare iudiciarii ordinem. Sed ſi ꝓfert iniuſtam ſententiã emittitur ad audientiam ſuperioris uel arbi trium boni uiri. Et amicabilis com poſitor eſt ſine pœna qui tentat & experitur an litigatores patiantur controuerſiam ſuo conſilio uel au ctoritate diſcuti. §. ſi quis in prĩal leg. l. ſi de meis. Alias differentias multas uide per doc. plene in c. quintauallis de iureiur. & arbiter eſſe poteſt qui non prohibetur a iu re, ut liber homo, paterfamilias, ẽt filiusfamilias & libertus, ſed non ſeruus. Arbitrorũ duo ſunt genera ſ. cõmiſſarii qui proprie dñr arbi tri, qui eliguntur ut iudices, ut ui delicet procedant ſeruato in ſub ſtantialibus ordine iudiciario. Et dantur ad cognoſcendũ & diffinie dũ, ut ſi petis a me domum, & ego denego, & fiat compromiſſo in ali quẽ ille eſt uerus arbiter, quia eli gitur ut cognoſcat & diffiniat cu ius ſit domus. Secũdi ſunt arbitra tores qui non eligũtur ut iudices a partibus uel ſuper re litigioſa. ſed ut cõponendo uel diuidẽdo in ter partes difiniãt, ut ſi duo ſocii res ſocietatis diuidere uelint ad arbitriũ Petri Petrus erit arbitra tor. argu. ff. pro ſo. l. ſi ſocietatem.

ARBITRIVM eſt actus certarũ perſo narum exequentium compromiſ ſum ſecundum Azo. Nam arbiter exequitur ueritatẽ inquirendo ut iudex 30. q. 5. iudicantẽ. Nam actor uult ut obtineat & reus ut ſolua tur uel actor ad amplificandã cau ſam, reus ad diminuendam eã. Sunt ergo in actu arbitrii tres perſone ſ. arbiter, actor, & reus. Ideo alii di cunt arbitriũ eſt actus trium pſo narũ ſuper ciuili qõne quaſi in iu dicio contendẽtiũ uel ſcdm Ho ſtien. arbitrii eſt poteſtas aliena uolũtarie tradita & recepta ad pro nunciãdum in lite ꝓut arbitro ui ſũ fuerit, aliquãdo certa pęna ual lata & certis terminis limitata. Sed compromiſſum eſt ptãs arbitris data, quorum arbitrium eſt ſnia ar bitralis quæ ẽt laudum dicitur. Et arbitrium ſeu arbitratus ſuo pro prio ſignificato ſignificat liberta tẽ arbitrãdi & uolũtatem ratione regulatã. Et ubi actus ponitur in arbitrio ſeu arbitratu ſignificat ꝑ modum cõditionis, ut ꝙ actus ua leat ſi arbitrio decernat, & hoc di uerſimode ſcdm diuerſitatẽ mate rie ſubiecte. uerbigratia. Promit to tibi æquum arbitratu titii, titio nõ arbitrante, quia nõ uult uel non põt arbitrari, nulla eſt promiſsio nec recurritur ad arbitrium boni uiri l. ſi quis arbitratu. ff. de uer. ob. Rõ, quia cõtrahẽs de arbitrio illius tm̃ itellexit, ꝙ hęc uerba ĩ portãt, ubi aũt ſtat ꝑ illũ cui ꝓmit tit, cõditio ſtatĩ deficit, nec ꝓmiſ ſo decreto ex illa ꝓmiſsione põt obligari. ut l. ſi qs pal. Ecõtrario ſi per ꝓmiſſorẽ ſteterit conditio ſtatĩ habebitur ꝓ impleta arg. l. iu re ciuili. ff. de. cõdi. & demon. ut pro miſsio ſit efficax ſiue ille arbitret ſiue non, ſecundum boni uiri arbi trium ad quod tunc recurritur. Et hoc ideo ne ſit in poteſtate debi toris ſe liberare a p omiſsione.

ARBITRIVM iute. i. actio tutele, eſt q̃ daẽ pupillo & eius heredi cõtra tutorem eius hæredẽ finita tutela, ut rõnes ſui actus efficiat et pupil lo reddat, q̃ hoc ſupra actio tutele.

ARBOR

ARBOR uento deiecta non arboris ſed ligni appellatione continetur l.ligni.ff.de lega.3.

ARBORIS appellatione multa continentur.ff.arb.fur.ceſa. l.1.§. arboris.l.3.&.4.Item uites continentur appellatio arboris, ut ff.de arb.ceden.l.i.§.i.

ARBORES furtim cedere eſt incidere uel incidere arbores inſcio & inuito domino, & competit contra ipſum damnum dantem ad duplum damni dan. Etiam competit huic actio legis aquilie de quibus ſupra loco ſuo.

ARCHI cancellarius, require infra cancellarius.

ARBVSTVM locus eſt,in quo arbores ſunt ad fructum conſiſtet ſicut ſalicetum in quo ſunt ſalices. hoc eſt arboretum. aliqui uocāt ut tradit Aulus Gellius,& meminit Pau. iure conſul.in leg.ſe neceſſarie ff.de uerb.ſigni.

ARCHIEPISCOPVS eſt princeps epiſcoporum 21.diſt.cleros.

ARCHISYNAGOGVS eſt princeps ſynagoge.

ARCHIDIACONVS eſt princeps diaconorum qui imperat ſubdiaconibus & leuitis.Et dicitur ab archos ꝙ eſt princeps &diaconus quaſi prīceps diaconorū.Vnde qn̄ uult ꝑ aliis euangelium legit, uel cui uult legendum committit,extra de offi. archi.c.2.in princ. Vel eſt oculus epiſcopi ad conſpiciendum,corrigēdum & emendandum per epiſcopatum exceptis arduis.Et debet audire iurgia ſingulorum & habere curam & ſolicitudinem in eccleſiis & de clericis,ut in c.ad hoc de offi. archi. inde uenit archidiaconatus & quando fit per electionem,tūc eſt dignitas,ſi uero habitus ſit per collationem,non eſt dignitas,ut no.in l.decernimus de iudi.

ARCHIPRESBIT. quaſi princeps pſbyterorum,q tantum ſubeſt archidiacono,cuius miniſterium & officium cum officio archidiaconi ponitur 35.diſt.ple&is.Item duo ſunt genera archipresbyterorum.ſ.ciuitatenſis ut c. officii eo.ti. & ruralis ut c.ut ſingule de offi.archipresby. ſecundum Hoſtien.

ARCHIFLAMINES qui ſunt uide 21. diſt.in prin.80.diſtin.c.i.& penultimo.

ARCHIMANDRITA eſt paſtor ouium,unde archimādrita ſit ouium tibi paſtor.Et ponitur pro epiſcopo. i.q.7.diſpenſationes quaſi princeps ouiū, ab archi.i.princeps & mandros græce quod,eſt ouis latine.

ARCHIVVM publicum.i.armariū publicum.ſ.ubi libri ponuntur, ſeu inſtrumēta ſeu acta.Et habetur ca.de fid.inſtr.in auth.ad hæc & no. 30. q.infra peruenit. Et deriuatur ab archa. dicit enim Hiero.in prolog. Heſter ſeipſum librū leuaſſe de archiuis hæbreorum.

ARCHARIVS eſt qui ſuſcipit aurum & argentum publicum a poſſeſſoribus ſcdm Accur.in gl.C.de de pon. auri.l.i. lib. x. uel dr̄ cuſtos arce uel qui facit arcas.Et fuerunt tres arce in tribus temporibus. Vnde

Tēporibus tres eſſe tribus agnouimus arcas.

Prima Noe,Moyſi fuit altera,tertia Chriſti.

Lege carens, ſub lege manens a lege ſoluta.

Hanc pelagus tulit, hanc Moyſes.hanc ſpiritus almus.

ARCHIATRI dicuntur ſummi medici.Vel archiatri id eſt militantes in inermi militia intra placitum principis.ſi primi gradus militiam obtinuerunt,ad dignitatem adipiſcuntur quam duces & uicarii principis qui nil tamē adminiſtrauerunt

& etiam

et etiam comites primi ordinis. Et dicuntur archiatri ab arctos, idest princeps ſecundum Accur. C. de cō-muni et Archi. lib. 12. in rub.

ARFA eſt fundus nudus ubi non eſt edificium. ff. de ſol. & lib. l. qui res.

ARCHVS eſt pōs lapideus, nec appel-latione arcus uenit pons ligneus ff. de aqua plu. arc. l. ſupra it. r.

ARCHITECTVS ſeu architectum eſt princeps artificum ut fuit Zorobabel, uel pricipalis edificator, uel domorum tector.

ARDVVM factum eſt matrimonii. extra de procu. c. fi. lib. 6.

ARENGA eſt apta & concors uerbo-rum ſententia quæ ponitur poſt ſalutationem in priuilegiis arduorū negociorum.

ARIDI fructus qui dicantur. uide C. de uſur. authen. ad hęc.

ARISTOTELES eſt philoſophorum princeps, ut dicit Ang. in l. ſicut ff. quemadmodum ſer. amit.

ARIOPAGVS eſt uia uirtutis uel eſt uicus in athenis, ubi fuit olim ſummum ſtudium.

ARRE ptitius. i. poſſeſſus demone.

ARGENTARIVS ſunt quaſi campſores, uel argentarie menſe exercitores, qui ſingulorum ſolebant rationes id eſt calculos & inſtrumenta conficere ſcribentes accepta & data ita quod ex ſcriptis eorū quæ erant communia, doceatur & ſciatur quātum datum ſit, & quantum acceptum, qui alias dicuntur numerarii, ut infra de N.

ARGENTIFODINE, aurifodine, ſulphurifodine, lapidifodine, arene fodine, ſunt loca in quibus huiuſmodi res & mettalla fodiuntur.

ARGVTVS eſt ſeu dr̄ ſecundum Iſido. qui cito inuenit argumenta in loquendo. i. ſubtilis & aſtutus.

ARGVMENTVM eſt ratio rei dubie faciens fidem. de here. cum ex iniuncto. Et dicitur quaſi arguens mentem, uel quaſi argute inuētum. ut no. Bernar. in c. forus de uerbo. ſign. & notat probationem naturalem. Nam arguentis res plerunque noſcitur & comprobatur fecit. l. 1. §. idem cornelio. ff. de q. et arg. eſt probandum quod liquido probari non poteſt. ff. de re milit. l. non omnes. § a barbaris. Et ſunt multiplicia argumenta in iure. Vnum a contrario ſenſu quod uidelicet. ff. de offi. eius cui. man. eſt iur. l. 1. §. huius 25. diſt. qualis Aliud argumentū ab alluſione uocabuli, & hoc ualet negatiue. ff. ſi cer. pe. l. 2. §. appellata. & inſti. de teſta. tute. quid ſi nepote. §. 1. Tertium arg. ab auctor. ff. ſi cer. pet. l. 2 Quartum argu. ab abſurdo. C. de temp. in integ. reſti. l. fi. ff. de bon. lib. l. nam abſurdum de iureiur. quemad. de homi. c. 2. lib. 6. Quintum arg. a fortiori. ſ. Si id qd̄ magis uidetur ineſſe non ineſt, nec id quod minus, & econtra. C. de ſa. ſab. eccl. auth. multomagis. &c. cum marthe. §. ceterum de celeb. miſſ. Sextum arg. a minori, ut ſi id quod minus uidetur ineſſe ineſt, & id quod magis. c. ſi in laicus. 37. diſti. Septimum arg. a ſufficienti partium enumeratione. ff. de lib & poſthu. l. filius a patre. §. 1. in gloſ. ff. de his qui ſunt ſui uel alie in patre furioſo. ſimiliter arg. a ſufficienti diuiſione uidelicet c. ſi uir & mulier de cog. ſpi. Octauam arg. a ſuperiori ad inferius ualet affirmatiue, non loquendo tamen in genere & ſpecie. Nonum arg. a priuatione ad habitum ualet. l. qui poteſt. ff. de re iudic. l. manumiſſiones, de iuſti. & iu. et l. decem ff. de uerb. obli. ubi per Bar. Decimum arg. a toto ad partē, ualet negatiue. de offi. de le. prudentiam. in glo. uerbi circa formam. & ſic de aliis.

ARMENIA uide C.de offi. magi. mili.l.ult.& de agri.& cenſi.l.cum antea.lib.11.

ARMENTVM eſt magnorum animalium ut equorũ,& boum. Grex uero minorum,ut porcorum,caprorum & ouium,licet etiam large ſumatur pro maioribus.ff.de abigeis. l.1.in fin.& cle.1. de deci. Nam armẽta proprie dicuntur pecora gregis,inde armẽtarius ideſt armentorum cuſtos.

ARMAMENTARIVM uel armẽtariorũ eſt locus ubi arma ponuntur.

ARMA ſunt defenſoria. Et nomine armorum ueniunt fuſtes, lapides, ferrum, & omne illud quod manu & arcu mittitur,prout no. Bart. in c ſicut dignum.de.ho.& ſic tela cõprehenduntur, licet arma proprie ſint quibus defendimur. Et ſic tela quibus impugnamus inſtit. de publi.iudic.§.lex Cor.no.in cle. ne in agro. de ſtatu mon. in gloſſ. ſuper uerbo arma. l.annorum.ff.de uerb. ſigni.Et no. quod inſultus armorum punitur, licet arma non extrahantur ac ſi extracta fuiſſent. l. 4.§.armis. uer. qui accuſari. ff. de ui & ui arma. Item expilans aliquem capillis, uel extrahens barbam,non tamen ſanguis exeat tenetur pœna decem librarum parti applicandarum. Et 20. fiſco. ut eſt text. in c.1.§.ſi quis aliunde pace tenen.in uſib.feu.hoc ſecundum Ludo. de Rom. in ſingularibus ſuis.

ARMA clericorum ſunt lachryme & orationes 23.q.8.clerici. & capitu. quibuſcunque & c.conuenior.

ARMVS eſt ſpatula aſſata alicuius animalis,ut i c.unico.circa medium in uer.principis unctio. de ſac. unctio.& ibi per doc.Reg.9.eo.

ARENATORES dicuntur qui in arenis deiecta et collapſa ſolent extrahere,& dicantur humiles perſonæ, ut C.de inceſt.nup.l.humilem.

ARRA dicitur in emptione & uenditione id ꝙ datur in teſtimonium uel ſignum uenditionis, & eſt de iure quod ſi ille qui dedit arram peniteat de contractu inito, amittit arram,ſi uero uenditor peniteat duplicatam arram debet refundere ſcilicet reſtituere quod accepit & tantum de ſuo.Eſt autem arrarũ datio argumẽtum emptionis & uẽditionis contractæ.Et quod datum eſt ſub nomine arrarum ꝑtio datur.uide de hoc.l. 2. C. quando lic. ab emp.rece.text.& doct.

ARRE ſponſalie uel ſponſalitio ſecundum Hoſti. in ſum. de ſpon. & ma.§.unde dicatur. uerſi.ſed quia arre dicuntur donaria data inter ſpõſum & ſposã in ſignum matrimonii contrahendi & remunerandi conſentientes. Et fit hoc per uerba affirmatiua, ſcilicet. Do tibi arras iſtas,ut cum filio meo contrahas. Et he arre dicuntur ſub annulli, quia fiunt per immiſſionem annuli iuxta illud. Annulo ſuo ſubarrauit me, ut patet per eundem. §. quod ſunt ſpecies.

ARRESTARE eſt aliquẽ uel bona ſua ꝑ mandatũ iudicis impedire, ne moueatur a loco donec conquerẽti reſpondeat,ut c.2.de cri. fal. & l. relegatorũ.ff de interdict.& relega.

ARROGARE eſt aliquẽ qui ſui iuris eſt in filium recipere, inde arrogatus filius dicitur ille qui ſic aſſumitur in filiũ. Et ſic arrogator eſt pater qui accipit aliquem hoc modo in filium.Et eſt differentia inter arrogationem & adoptionem,quia ille adoptatur qui non eſt ſui iuris ſed alterius poteſtati ſubiectus ut ſupra uiſum eſt. Sed arrogatur ille qui primo ſui iuris eſt,& per arrogationem tranſit in poteſtatem pa-

tris

tris.ſ. arrogatoris. Vnde arrogo q. ſuus eſt ſed habet meus eſſe neceſ ſe. Patris adopto ſuum,ſed patris permanet idem. De hoc de cog. le. c.unico.in glo.1. Item arrogare in alia ſignatione.i.alcribere. Vnde di citur arrogans quaſi omnia ſibi ſcri bens. Inde arrogantia, id eſt ſu perbia. Differunt tñ, quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo quod quis habet,ut ſunt Philoſophi, Legiſte & alii ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia eſt inanis gloria de eo quod quis non habet, ut cum quis credit ſe ſcire quæ tamen neſcit.

ARTICVLVS eſt pars intentionis cõtinens illud quod actor probare intẽdit facit c.ueniens.2.de teſti.& gl.in c.præſentium.§.teſtes eod.ti. lib.6. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probanda.eo.ti.per tuas. Et quandoque aſſertiones, & quan doq.intentiones.c.ex parte.A.in fi. de teſti.& 6.q.ult.actor.& not. Panor.in c.cum dilectus de fide inſtru mento.

ARS dicitur ſcientia iuris ciuilis, in proœmio. ff. circa princ. §. quibus §.ſed cum uos.

ARS magica.eſt legibus odioſa.C. de theſau.l.unica.lib.10.

ARS mortifera & odibilis eſt ars bal liſtariorum & ſagittariorum. extra de ſagitta c.1.

ARS eſt collectio præceptorum, inſti.de inſti. & in §. iuris præcepta. Vel ars ſecundũ Porphy. eſt de in finitis ſumpta doctrina.no.ff.de iu ſti.& iure.l. 1. ſuper uer. ars. Item ars quandoque ſumitur in malam partem,ut C.de his qui ad ſta. con fu.l.1.& ideo dicitur arte, id eſt do lo.22.q.5.quæcunque.

ARTIFEX quid ſit,& nomina diuerſorum artificũ, uide tex.iuncta gl. quæ exponit ſignificata eorum in l.1.C.de excuſa.artifi.lib.10.

ARTEMONA, id eſt quod retro ponitur ad nauim gubernandam l.ma lum.ff.de uerb.ſigni.& Bal.in l.præ cibus,in 6.col.C.de impube.& aliis ſubſtitu.

DE A ANTE S.

AS dicitur tota hæreditas uel quicquid in 12.partes diuidi poteſt. In aſſe autem comineritur certas partes, ſcilicet quarum 12. quælibet habet proprium uocabulum. Sunt enim iſta nomina 12. partium aſſis. Vncia ſeſcunx,& eſt uncia cum ſemiuncia. Sextans, quia ſextans partem ſignificat, i. duas uncias. Quadrans, quatuor uncias ſignificą. Triens, tres, uncie. Quincunx quinq. ſemis.Septux.bes,dodrans, dextans deunx, as. De qbus omni bus require loco ſuo,& inſti.de hære.inſti.§.hæreditas,& in gl. uerſi. ſeſcunx. As tamen aliter in põde ribus idem eſt quod unum. Etiam ponitur ꝓ obolo. Vnde uerſus.As obolus põdus as eſt poſſeſſio totæ.

ASSASSINI fuerunt quidam infideles qui ex quibuſdam falſis opinionibus nitebãtur ad occidendũ, chriſtianos,cõtra quos ſtatute fuerunt pœnæ grauiſſime extra de ho mi.c.pro humani.lib.6.

ASSOLATVS,id eſt ad terram redactus & inuenitur in Nathan in pro pheta.

ASSERTIO ſcđm Azo.in ſum.de aſſert. tollen. erat quodam uanũ, & friuolũ iudicium quorundã q. dice bantur aſſertores, eo quod aſſerebãt eum liberum qui erat ſeruus.

ASSEVERARE & pronteri quo mo do differant,uide C.de prob.l. non nudis.

ASTA fiſcalia eſt uenditio quæ fit a fiſco ſubhaſtatione.Quãdoque autem fiebat haſtatio cum dicebatur per præconé. Qui plus dederit intra menſem ille rem habebit, licet

ergo

ergo intra menſem aliter uenderetur, tñ admittebatur adiectio intra certum tempus ut. C. de fide inſtr. & iure haſte fiſcalis. & de adiectio l 1. Si aut.cum ipſo emptore conuētum eſſet ut poſſet dare plus offerēti, eſſet pactum in diem adiectionis. ut ibidem.in gl.l.tempora.

ASTRVERE eſt affirmare aſſerere uel aſſimilare de cau. poſ.& proprie.cū eccleſia. & etiam eſt probare.de hærede.cum ex iunctio.

ASSISTERE.i.cum aliis eſſe.C. de adno.diuer.iudi..l.ult.& ibi no.

ASSISTERIVM eſt locus uel domus ſanctimonialium, ſicut monaſteriū monachorum in quo ſeruiunt Deo, & tex. in auth nouo iure.C.de cuſt. reo. Item aſsiſteria eſt illa qui præeſt aſsiſterio, quia ipſa cure aliarum aſsiſtit principaliter. Et ſecundum quoſdam Azo. uidetur exponere aſsiſterias. i. feminarum debilium inſtatrices. in ſum. C. de epiſ. & cle. §. nunc de orphano ophis. Vel aſsiſteria.i.recluſa, ab aſsiſtendo, quia quotidie aſsiſtit orationi. Item aſsiſterium apud grecos eſt locus in quo unus ſacerdos,quinq.acolyti,quinq.mulieres quę aſsiſtere dicuntur, ſunt manentes,ut 27.q.2.ſi quis rapuerit. in glo.

ASSISTRIX.i. ancilla domine aſsiſtēs ad ſeruiendum.

ASSIDVE qualiter intelligatur uide extra de præben. c. ſignificatum. & de offic. archipreſ. c.1.

ASSISII dicuntur q cōtinue ſeruiunt in eccleſia, & dñr quaſi aſini, quia quotidie portāt pōdus diei & eſtus. c.1.de deci.uel dicuntur quaſi aſſaſſini ſicut enim illi exponunt ſe morti obediendo & in malum pro dñis, ut in c.pro humani.de homi. lib.6. ſic ēt iſti ducendo mulierculas do. ſuis canonicis,quod quā peſtiferum ſit,legitur in auth.de leno. col. 2. & ſicut illi corporum, ſic & iſti aiarum aſſaſſini d.r. no. Inno. & Io. An.in c.cum ad hæc de cle.nō reſidē.& ibi.Abb.in gl. pe. in uer. ſi aſciſſi..& eſt peſſimum genus homicidarum aſſaſsinus,& nō dicatur aſſaſinus uide no. per Arch. in d. c. pro humani.de hom. li.6.

ASCRIPTITIVS glebe dr̄ ille q aſcriptus eſt glebe fundo, ſiue ſolo terræ, & aſtrictus per ſcripturam in qua permittit domino ſoli ſe nunquam a ſolo diſcedere. Et ex illa ſcriptura aſcriptitius conſtituitur, ſed tamen per eam ſolum non probatur, imo ſecundum Az. & Hoſt. aliquando ſcriptura eſt neceſſaria in qua confiteatur ſe eſſe aſcriptitium. Et a gleba quā colit, nec uolens recedere permittitur, nec inuitus poteſt compelli ad recedendum, nec ſine gleba poteſt alienari. Et ſic idem ſunt aſcriptitius, & partiarius. Inter aſcriptitios glebe & originarios colonos qdā hāc dicunt eſſe differētiā, quia aſcriptitii inherēt glebe, ut ſine gleba non transferantur. Sed colōi originarii non ſic inherent prædii quin qñq. ſine pdis dñs fundi poſſit eas mutare & transferre ab uno prædio im aliud.Item inter ſeruos, & aſcriptitios ſcdm Azo. & Hoſt. pene nulla eſt differentia. C. de agr. & cen. ſi. l. ne diutius lib.11.Ideo aūt dicitur notanter pene, quia ſeruus pōt uendi ſine peculio, ſed aſcriptitius nunquā ſine ſolo.Item aſcriptitii in pdiis in quibus aſcripti ſunt,contra dñi uolūtatem ordinari poſſunt, & matrimoniū contrahere,ut in auth. de ſan. epiſ.§.aſcriptitius col.9.ſerui uero non C. de epi.& cle.l.iubemus inſti. in perſona. §. 1.& ibi gl. in uerbo aut ſeruo libet ſecundum, canones ſi contrahant matrimoniū tenet. Et aſcriptitii qa tenetur co-

lere

lere terram, dicuntur coloni. Et qui aſcriptitii deputati ſunt ad hæc facienda, ex conditione ſua dicuntur aſcriptitii. Et quia ex ſui origine, uel patrum, uel auorum, ſuorum ita adhærent glebe ut ſine gleba uendi non poſſint, nec gleba ſine illis, ideo dicuntur originari. Require agricola. & infra colonus.

ASSIGNARE fit nudis uerbis teſtamẽto uel codicillis ff. de uer. ſig. aſſiſig. ſignare & ff. de aſsig. li. l. 1. §. aſſignare. Et no. Ange. in c. appellatio. de appel. lib. 6. in gl. fi.

ASSIGNATIVVS libertus, require infra libertus.

ASSECLA, id eſt ſeruus, eo quod ſequatur aliquẽ cauſam lucri ſecundum Iſido. lib. 10. ethimo.

ASSESSOR dicitur quaſi aſsidés iudici in cognitione cauſarum, ſuum præbens conſilium iudici, qui alio nomine dicitur officialis iudicis, & conſiliarius. Item dicitur domeſticus iudicis, de hoc uide Azon. in ſum. C. eo. tit. qui uidetur ponere differentiam inter aſſeſſorem, & domeſticum iudicis, & caſidicum. & Accur. C. de domeſt. & protec. in rub. lib. 12.

ASSIDEI ſunt Iudei qui ſemper cultui diuino inſidebat.

ASSELLARE eſt opus naturæ facere, ut dicitur, dum aſſellaret, emiſit inteſtina.

ASTVTE. i. malitioſe C. de leg. l. 2.

ASTVTIA eſt cum aliquis ad aſſequẽdum aliquid ſiue bonum, ſiue malũ falſis uiis & ſimulatis utitur, unde propriẽ accipitur in malũ, non enim oportet ẽt ad bonum finẽ uti falſis uiis uel ſimulatis. 2. Cor. 4. Addicemus occulta dedecoris non ambulante in aſtutia, neq. adulterantes uerbum de. & ad hoc facit philoſophus ſexto ethimo.

DE A ANTE T.

ATLETHA dicitur propugil. exemplum ponit Bal. in l. athleras ff. de his qui no. infam. in illis qui ſe armant in bello, uel in ludo gladiatorum. & ad hoc ꝙ athleta habeat immunitatem tãquam uictor, requiruntur tria. Primo quod a tenera ætate fuerit in arte pugnandi. Secũdo ꝙ habuerit tres coronas uictorie, & unam ad minus in alma roma. Tertio quod obtinuerit aduerſariis incorruptis. ita Bar. in l. 1. C. de athle. li. 10. & ille tex. facit pro trinà examinatione fienda antequam quis doctorem & trinam approbationem debet reportare ſecundum Bar. ibidem quem refert Abb. in c. cum ſecundum apoſtolum de præben. nu. 7. & in c. quando uenerabilis de excep. in prin.

ATHLETE ſcd̃m Accur. dicunt qui ſine mercede gratia uirtutum pugnabant, ut ff. de infa. l. athletas & C. de athel. e. in prin. lib. 10.

ATAVVS eſt pater abaui, & atauia eſt mater abauie.

ATNEPOS & abnepois eſt filius uel filia abnepotis abneptis, unde eſt auus eſt proauus abauus atauus tritauuſq. Et ſic inde uenit nepos pro. ab. at. tri. ſuſcipit hæc uox.

ATTRITVS eſt afflictus, conſumptus, exhauſtus, imbecillis uel feſſus.

AT dictio aduerſatiua eſt, uel ſuper abundat, ut in auth. de trien. & ſe. §. quod ſæpe. Aliquando at ponitur pro certe, ut inſti. de fidu. tu. §. 1. & de re. diui. §. inſula & qui. alie. li. §. at contra.

ATQVE pro ſicut ponitur ff. de iure do. l. ſi pater mulieris, ſi pars hære. l. illud & quemadmod. ſer. amit. l. non ſatis. §. ſi ego. Aliquando ponitur atque pro id eſt ff. de admini. tuto. l. prima in prin. Aliquando pro ſed. ff. de nego. geſt. l. cum alicui

cui.§.1.Aliquando in eſt perinde. ff.de pact.l. item quia.

ATTILIANVS tutor dicitur ſecundum Azo.i n ſum.inſti.eo.tit.quia olim ex lege attilia Romæ committebatur datio tutoris prætori urbano & maiori parti tribunorum plebis, item prouinciis præſidentibus eorum eſt l.iulia. & titia, ut ibi uidetur.

ATORNATI dicuntur procuratores apud acta conſtituti, in c.unico de ſtatu mona.lib.6.§.porro.

ATROX,id eſt immiſericors uel crudelis,quaſi acris ſit moribus ſecundum Iſido.lib.5.

ATRIARII ſunt ſerui ſiue cuſtodes atrii eo iidem dicuntur etiam etrienſes.

ATTESTATIONES ſunt dicta teſtiũ uel teſtimonia ordine iuris in ſcriptis redacta.

ATTONItus media breui.ẽ eleuatus uel quaſi quodã pauere concuſſus.

ATQVI ponitur ꝑ certe,ut atqui pro ſed certe inſtitutio. de fi. tu. circa medium ff.de offi. preto.l. barbarius uerſi.atqui uerum eſt.

DE A ANTE V

AVARVS appellatur cecus & ambitioſus cap. quorundam de elec.lib. 6.quia excecatur eius animus ut agenda non uideat, & a prohibitis non declinet. l. 7.diſt. uirum &c. ſicut hi.& differentia inter auarũ, largum & prodigum,habentur de conſue.ex parte.

AVTORITAS & conſenſus tutorum & curatorum , requiritur intra tutor & curator.

AVTORITAS præſtãda not.ſecundũ Azo. in ſum. C. de autor. præſtan. Autoritatem præſtare eſt cũ quis dicat ſe approbare id quod agitur hoc eſt authorem fieri , Præſtare auctoritatem poteſt quilibet tutor in rebus minoris ad quam ſpectat periculum adminiſtrationis. Et autoritas uidetur idem quod cõſenſus legitimorum tutorũ et curatorũ.Et differentiam inter auctoritatem & poteſtatẽ uide per Hoſt.in ſum.de ſacra unctione. §.refert autem. Item de autoritate doctorum ſanctorum habetur diſt. 15. c.ult. & gl.in c. ſicut ueterũ.diſtin. 9. ubi dicitur quod inter iſtos tres.Auguſtinum , Hiero.& Gregorium Auguſtino magnis credendum eſt in diſputationibus.Hieronymo in hiſtoriis & translationibus, & Gregorio in moralibus , quia nõ omnes in omnibus, ſed certi ꝑ certa &c.C.de uet.iur.enu.l.1.uer.qa nõ.

AVTORITATES diuinæ ſcript.ſunt approbatæ,& poſſunt tanquã leges allegari in cauſis,ita Fely.in c.ex parte. in antepe. col.uer. autoritates diuinæ ſcripturæ. & idem Fel. in c.qualiter & quando l.2.col.1. de cauſa. & adde quod dictũ unius ſancti munitum autoritate ueteris uel noui teſtamenti præfertur deciſioni papali. ita dicit gl.in c.de libellis 22.diſt. quam exclamat Pan.in d.c. qualiter et qñ.de accu.

AVTORIZARE eſt cingulo militem aut ordinibus clericum decorare, uel ordinare.

AVDAX dicitur qui nihil metuit,& ſumitur propriæ pro arrogante. & ita dicũtur audaces faciẽtes cõtra ius. in auth.de admin.tut.circa prin.col.8. Quãdoq. ſumiẽ ĩ bona parte 8.q.1. audacter. in prin. 32.q. 5.ſi Paulus.uerſi.caue quæſo.

AVDACIA idem eſt quod temeritas, & accipitur in malo 2. decen. lib. 6.diſt.4. factæ ſunt & no. Ar chid. c.2.prealle.in gl.2.

AVDITORIVM eſt forũ cauſarũ,uel locus in quo cauſæ audiuntur.Sed tamen recte poteſt dici auditoriũ magiſtrorum ubi diſputant , & nõ

magiſtri forus ſed iudicis, cum in ab curia Papæ uocetur, & dicitur audiendo.

AVDIENTIA licet etiam taliter capiatur proprie tamen magis dicitur eſſe facultas & poteſtas loquēdi coram ſuperiore alicui conceſſa ꝑut dicimus, data eſt illi audientia. uel denegata eſt ei cōis audientia. Et denegatur audientia in quatuor caſibus, & eſt gl. in uerſi. audientia 30. diſt. in nomine domini.

AVDITVS exponitur, id eſt cōſenſus in aut. & imo. ante nup. do. col. 5.

AVDIENS, id eſt obediens. ff. de arbi. l. ex compromiſſo & de ædil. edic. etiam dum.

AVDITOR in curia papæ uocatur qui uice iudices alicuius cauſam uel cauſas audit. in clem. auditor, de reſcrip.

AVDITOR cameræ pape dicitur qui audit negotia ſuper theſauro papæ & ſuper his quæ ad camerā papæ pertinent.

AVDITOR contradictoriarū dicitur in curia papæ, qui audit impetrantes reſcripta ad lites uel aliter ad ius cōes pertinentes gratias.

AVCVPIVM dicit̄ locus aptus ad capiēdum aues, uel a rete uel uirga uiſcata, uel tugurium ad hoc pręparatum. An aucupare liceat in fundo alieno. ff. de ſer. ruſti. prædi. l. diuus & inſti. de re. diui. §. fere.

AVERTERE. i. tradere. C. de nauicu. cum nauicularium. lib. 11.

AVSCVLTARE, id eſt obedire, attendere & audire mandatum cum effectu. ut in c. illud. de major. & obed. in glo.

AVSPITIVM iuris idē qđ exordiū litis ſecundum Ber. in c. paſtoralis, de cau. poſſ. & propri. in gl. 1. Sed ſecundum Alber. & alios auſpitiū. i. augurium, quaſi auis garriū, ut 26. q. 3. c. 1. quia ſicut ille qui ſe cōmittit augurio. i. diuinationi quæ fit in garritu auium, dubius, eſt ita ille dubius eſt qui ſe cōmittit liti. Quare dominus catho. in l. 2. C. de bono. poſ. ſecundum tabu. ꝙ melior lex quæ ſit corpore iuris, eſt illa. Cauete a litigando, ſaltem pro uobis, quia dubius eſt litis euēctus, pro aliis autem litigare ſæpe iucundum & lucroſum eſt.

AVREVS, id eſt ſolidus. inſti. de pe. teme. litigā. §. fi. & 77. aurei faciunt libram auri. C. de ſuſcep. & arca. l. quoties & no. de in ius uoc. l. fi. & C. de ſer. fugi. l. quicunque. ſed 10. aurei faciunt libram argenti. C. de argen. pre. quod infer. l. 1. lib. 10.

AVRVM coronariu dicebatur quod cōferebatur ad coronationes principū, uel quod coronarū faciendarū noie, præſtabatur quæ in tēplo pendentes a Tito & Veſpaſiano ſublate ſunt. Alii dicunt coronarū illud eſſe qđ dabatur athletis ꝑut no. Azo. de auro corona. C. lib. 10.

AVRVM publicum eſt quod pertinet ad erarium fiſci. C. de au. pub. per ſe, id eſt doctoribus. lib. 10.

AVIA eſt mater parentum, & auus eſt pater parentum.

AVVNCVLVS eſt frater matris, & auunculus magnus eſt frater auie. inde proauunculus frater ꝓ auie. & abauunculus frater abauie.

AVRISPEX eſt inſpector momētorū uel horarū quo puncto aliquid ſit inchoandum, & dicitur ab auis & inſpicio ita dicit gloſ. in l. nullus aruſpex. C. de male. & mathe. Sed uerius eſt aure inſpector ab aura & inſpicio. Nam augur dicitur qui ex garritu auium prænoſticare pręſumit. Et ariolus qui aris. i. altaribus demonum deſeruit, ut eſt gl. in l. nemo. eod. tit. ubi de incantatoribus, uatibus caldeis & magicis omnibuſq. maleficiis dr̄. Si ineat

omnis

omnis perpetuo diuidendi curioſitas,etenim ſupplicium capitis ferte gladio ultore proſtratus.Et dicit tibi gloſ. quod cremabitur uel dentibus ferarum dabitur dilacerandus. Sed iniuriarum non tenetur qui aliquem dixit furem in diuinando. ff. de iniu. l. item apud labeonem. §. ſiquis aſtrologus . Nam dicit ibi text.ſi quis aſtrologus uel qui aliquã illicitã diuinationem pollicetur cõſultus aliquem furem dixiſſet qui non erat iniuriarum agi,cũ eo non põt. Ratio gl.ibidẽ quia nõ dolo ſed artis ſue cauſa facit.

AVTENTICVM eſt liber iuris ciuilis excerptus quaſi quædam ſumula ex aliis legalib. libris cõtinens 11 collationes.& 11.partes principale. Sed autentica authentice eſt lex.§. incorporatus in libro codicis , & ergo ſemper allegatur authentica.C.tit. tali uel tali.ut C. de epiſco.& cler. authen. generaliter. & ſit additur titu. ſed non additur numerus colla.

AVTENTICA perſona quæ dicatur, uide not.per Archid.extra de elect. c.licet canon.

AVTENTICA ſcriptura quæ ſit uide extra fide inſtru.c.1.& 2.per Bart. Inno.& Hoſtien.

AVT. qñq. ponitur diſiunctiue,ut qñ altero poſito neceſſe eſt alterũ tolli,ut cũ dicitur dies aut nox Quandoque etiam ponitur copulatiue ꝓ & . Nam quandoque ſumus in materia in qua requiritur utrunque extremorũ per talem diſiunctiuam coniunctorum, ut c. ſi poſt præſtitum de cõfeſ. lib. 6. de hac dictione habes in auth.ſi quando. C. de conſti. pecu. & l.cum quidam.ff de uerb.ſign.& cle.ſæpe.eo.tit.2. q. 5. omnibus in glo.2. 20. q. l. monachus.& c.cũ uirũ.de reg.l.ul. ff. de uerbo. ſignifi. Sed autem aduerſatur in facto & in re.ſi.de nego. goſti.ſi autem & qualiter accipiatur autem,uide Bar.& docto. in l. hoc amplius.§.de his.ff.de dam.infect. Et qualiter capiatur aut , uide Archi.47.diſtin.c.

AVELLERE eſt auferre uiolenter uel extirpare , ut ff. de incen. rui.nau. l. 3.non ſolum.

AVRIFODINA eſt locus ubi foditur aurum . Sed aurificina eſt locus in quo fabricatur aurum.

AVRIFEX eſt q. operatur aliquid de auro ſicut aurifaber.

AVRICVLARIVS eſt cõſiliarius uel ſecretarius cui ſolent ſecreta domini committi.

AVRICHALCVM dicitur ſecundum Iſido.quod ſplendorem habet auri, & duriciam eris.

AVRIGENERII uel auricẽtenari.no. C de cur.pu.l.quoniam lib.12.

AVSTER, id eſt feruor ſpiritusſancti. in li.de propri.re.ca.ſchalarum aut 3.ult. Aliquando ſumitur pro uento auſtrali. Regina auſtri uenit a finibus terre audire ſapientiam Salomonis.8.q.1.uereor.

A V X A R I A ſecreta nemoris dicta ſunt,eo ꝙ ibi frequentat aues ſecũdum Iſido.17. ethimolo. c. 6. Inde uenit impenſatio auxiaria. C. de fun.patri.l.2.lib.11.

AVXILIVM iuris eſt ſuffragium & beneficium iuris prout dicitur contra hæc prodita ſunt iuris aulia.uide de hoc.ff.ad Sil.l.cum dominus. Fruſtra auxilium legis inuocat qui committit in legem. ff. de mino.leg.auxilium. de uſur. capit. quia fruſtra . Et tantum de litera.A.

DE B ANTE A.

B A B V R T V S uel barboſus idem eſt ꝙ ſtultus uel hebes , & habigor idem.

BAIVLARE idem eſt ꝙ oportare.

BALANVS genus eſt glādis.l.carbonū.ff.de uerb.ſig.licet aliqui ibidem legem mendoſe ballar iis.Acrō.uero ſcribit Balannum eſſe herbā unguentariam, & abhoratio pro unguento mirabolano poſitam Balonus etiam nomen eſt urbis in epiro,ut refert Strabo.

BALVCLA eſt publica utilitas,uel eſt uas luteum.C.de metal.lib.10.ſecū dum Accur.

BALIVVS officium domini temporalis.ut C.de ſen.excom.dilecto.lib. 6.& in cle.1.de pœn.

BALBVS dr̄ balbutiēs,uel titubans q uerba non explicat, ſed frangit, a balbādo dictus. Sed bleſus dicitur qui literas imperfecte profert.

BANNVM ſecūdum uulgare gallicorum & lombardorum uidetur eſſe ædictum publicum iuxta illud qd dicit Rayn. c. quod clericis. de fo. compe.quod græco Pariſienſis nūtiat bānum noīe epiſcopi a rege.

BANNIRE ſecundum dicta uulgariū uidetur idem eſſe quod proſcribere,& dicitur bannitus quaſi proſcriptus de ciuitate. ut in proem.digeſtorum.

BANNITORIVM eſt locus cauſarum,alias panditorium.

BAPTISMVS eſt ablutio corporis exterior facta ſubordinata forma. de conſe.diſt.4.c.neceſſarium,& per totā diſt. De triplici baptiſmo uide ibidem in c.baptiſmi uicem.

BAPTISMVS eſt triplex fluminiſque quotidie utūtur,quod prodeſt tam adultis quam paruulis.c. maiores. de baptiſ. baptiſmus ſpiritusſancti qui inuiſibiliter baptizat cor interius in c. debitum. de baptiſ. & in c.per aquam.de conſecra.diſt.4.prodeſt adultis tantum qui in charitate & fide chriſtiana deceſſerunt nō autem prodeſt paruulis,quia cum ipſi non ſentiant,non habent chriſtianam fidem nec charitatem,& de iſto baptiſmo potuiſſet procedere opinio illorum hæreticorum aſſerētium paruulis baptiſmum non prodeſſe.in præalle.cap.maiores.Baptiſmus ſanguinis eſt quando aliquis occiditur pro fide chriſtiana,& iſta fides prodeſt tam adultis quam paruulis ex quo non contempſerunt baptiſmum fluminis,exemplum eſt in ſanctis innocentibus.Latro uero in cruce non fuit baptizatus baptiſmo ſanguinis, quia non pro fide chriſtiana, ſed pro ſuo demerito fuit cruci affixus,ſed fuit baptizatus baptiſmo flaminis propter fidem quam habuit in Chriſto, ut in c.fi.de pe.di.7.Panor.in c.apoſtolicam. de presby. non bapti. Barbari ſunt quo extra Romanum Imperium ſunt & maxime hoſtes. inſti. in proemio.

BARTOLVS lucerna iuris ciuilis,ſic eum appellat Ang.in l.1.§.c.de iudi. De aut.Bar.uide pulchre p do. Frā. de curte.in repe.l.admonendi.in 1. col.ff.de iureiur.& per do.Iaſ.in l. 1.ff.ſi cer.peta.

BASILICA dicitur palatium regis,& inde dicitur quælibet eccleſia baſilica,quia eſt palatium regis æterni. De hoc per Archi.61.diſt.non oportet 2. & ibi concordā. Adde quod baſilica dicitur eccleſia conſtructa antequam ſit conſecrata, poſt conſecrationem uero eccleſia no.Ioan. And.in c.nobis ſupra in uero eccleſiam.de iure patro.

BASTANGARII ſcd̄m quoſdā dicuntur quaſi beſtie angarie, eo q ruſticos angariabant id eſt augebant ad quintam beſtiam præſtandam, ut C. de nutri. l. quod ad præſens lib.11.& ſecundum Accur.beſtangarii ſunt de domo principis quaſi beſtigarii primo modo, uel quaſi feſtatores animalium ſecundo modo

do aliter teſtatores.

BASES dicuntur orbiculi illi in quibus uaſa in menſis collocantur, ne toralia polluantur, quorum meminit Iaco.in l.hæres meus.§.pen. ff. de leg.3.quamuis apud iurecōſ. uerba meadoſe circūferantur, ſunt & aliæ maiores, ut ſeſsiones ſtatuarū columnam ſeu ſtatuarū ſunt & fabricarum quæ a fundo conſurgunt & ſuppoſitæ fabricare ſuſtinent pondus, de his intellexit Pompo.in pe. ff.de uerb.ſig.

BARIONA id eſt filius columbe, ita dictus fuit Sanctus Petrus diſt. 11. ita dominus & Math.16.

BARILES dicuntur uaſa ſicut in alpibus ſolent haberi.

DE B ANTE E.

BELLVM iuſtum quid ſit, inuitur 24. q.2.per Archid.in ſum. & c. iuſtum bellum. Iuſtum uidelicet illud qđ fit de præcepto principis de reb.repetendis uel propter iniuriam repellandam. Sunt autem ſeptē genera bellorū. Primum eſt bellum Romanorum contra infideles de hęre. excommunicamus 2.& dicitur romanum quia romana eccleſia caput fidei 24.q.1.hæc eſt fides. Secundum eſt iudiciale quod fit autoritate iudicis habentis merum imperium, de ſententia excom.cap.dilecto libr. 7.de rei uendi.l.qui reſtituere. Tertium eſt præſumptuoſum quod faciunt inobedientes iudi.de pe. diſt. 6.ad fi. Quartum eſt licitum quod fit autoritate iuris, quod ad illū cui conceditur, de reſt. ſpo. olim de ſenten.excommu. ſi uero C. unde ui. Quintum temerarium contra illos qui ſe iuſte defendunt. Sextum uoluntarium quo moderni principes utuntur cap.noli.24.q.1. Septimum eſt iuſtū & neceſſarium quod fit ſe, & ſua defendendo. Et in iuſto bello morientes ſalui fiunt cæteris partibus 23.q.5. omnium ueſtrum. & capitu. ſi homicidi. & ea. cauſa.q.8.omni timore. Sed qui ſine iuſſu principis bellum ducit teneatur l.Iulia.maie.ff. ad l. Iulia.ma.l. 3.& in aut.de armis.colum.6.Et in aut.de man.prin.collat. 3. Neceſsitate tamen imminente ſufficit licencia magiſtri officiorum ſecundum Hoſtieu.C.de fabu.l.fin. lib. 11. de bello uide Archid.in roſario. 23. q. 1.capit.iuſtum ubi ponit hęc ſeptē genera.

BENEFICIVM ſumitur latiſsime pro omni liberalitate. Minus late pro liberalitate principis, & ſic ſumptum ſignificat large & ſtricte. Large ut continet beneficium ſtricte ſumptum, & cum hoc reſcriptum & priuilegium. Stricte dicitur beneficiū principis cōceſsio facta a principe de aliqua re uel iure, quod eſt principis concedentis, & per hoc differt a reſcripto uel priuilegio, & licet ita ſtricte ſumatur, tamen eius interpretatio latiſsima eſt l. fina.de cōſti. prin.c. cum dilecti. in fi. de dona. & de uerb. ſig. c. olim. Ex natura enim principis decet eſſe liberalem in his quæ ſua ſunt. uerbi gratia. Princeps alicui concedit domum aliquam delatam ipſi principi cum integro eidem ſtat. hęc uerba ſumuntur latiſsime, ſcilicet cum his quæ inſunt. & adiacentibus & omni iure ſuo. l. ſi qñ. cum ibi not. C. de bon.uac. lib. 10. Sed pone princeps concedit domum, non apponendo cum integro eius ſtatu, certe ſola domus conceſſa uidetur quia uerbum domus ad alia non poteſt extendi, uidelicet curiam, uiridarium, & a diacentia, facit l. ſi quando præallega. niſi aliunde ſumeretur ſciētia quod principes de illis intellexerit. Nam ſola libertas non eſt ſufficiens ſi-

gnificatum, niſi aliud ſignificatum concurrat, quia alias ſequeretur ꝙ concedendo unam rem uideretur alia concedere.

BENEFICIVM iuris eſt id quod a iure nō cōceditur uel indulgetur. Et horū beneficiorum iuris quædā ſunt ordinaria, quædam extraordinaria, ut illa quæ eſt ſpeciali priuilegio quibuſdā ſpecialiter indulgētur, ſicut beneficiū reſtitutionis in tegrū ecclefiæ uel minori 25. annis cōceſſum. facit de in integ. reſt. c. 1. & ff. de conſti. prin. l. ulti.

BENEFICIVM epiſtole diui Adria. Require intra in epiſtola.

BEneficium noue conſtitutionis de fideiuſſore. Require infra fideiuſſor.

BENEFICIVM noue conſtitutionis de duobus reis ſtipulandi uel promittendi eſt per quod ſubuenit duobus reis debendi uel promittendi, ut per ipſum poſtulare poſſint ſe non inſolidum, ſed pro parte poſſe conueniri, niſi obligauerint. & huic beneficio renuntietur, & hoc adiecta noua conſtitutione in actione de duobus reis promittendi & ſtipulandi, quia ut dicit Azo. in ſumma. C. eo. ti. effectus duorū reorum ꝓmiſsionis fuit, ut ſi duo uel plures eandē pecuniā, promiſſerūt, aut ſtipulati fuerunt, ipſo iure ſinguli inſolidum debebatur, & ſinguli debebant. Poterat ergo ab uno eorum inſolidum peti, quia unuſquiſque eorū inſolidum erat obligatus.

BENEFICIVM cedendarum actionū. Require infra cedendarū actio. Quo modo autem renuntietur his inſtrumentis & beneficiis require infra renuntiatio. & de hoc Specul. titu. de renuntia. §. finitis partium. uer. ſed nota.

BENEMERITI ſunt qui aliquid inſigne ſeruitium fecerunt. c. ſi quia Papa. 79. diſt. nam pro premio remunerandus eſt ſeruus libertate c. epiſcopus §. in criminali 12. q. 2. tamen benemeritus large dicitur quicunq. non demeruit l. ſeruos. ff. de manu. teſta. ſic quilibet dicitur dignus qui non eſt indignus c. dudum de præſum.

BENEFICIVM feudorum federici, & beneficium fœmine, hæc duo require in lib. feudo.

BENEFICIVM eccleſiaſticum datur ratione officii. de præben. cum ſecūdum Apoſtolum 80. diſtin. ſi quis ammodo. Et ergo beneficium tale non confertur excommunicatio c. cum bone. de eta. & quali. quia officiari non poteſt, nec fructus percipit ſecundum Gof. de cleri. excommu. miniſt. §. ſi tamen quæris.

BREPHOTROPHVS ſcdm Azo. in ſum. C. de epiſco. & cler. §. nunc de orphanotrophis eſt idem quod gubernator infantium pauperum & orphanorum.

BREPHOTROPHIVM eſt domus in quo alunt pauperes infantes, de hoc uide. C. de epi. & cle. & orph. & po.

BEGVARDVS & beguina uel beguta ſunt uiri & mulieres tertii ordinis qui etiam aliter uocantur fratres de pœnitētia. Et dicit Io. And. ꝙ beguinarum genus pernicioſum eſt, nec de facili alios quā religioſos admittūt, a quibus oibus modis eſt cauendū 18. q. 2. diffinimus. & c. pernicioſam. De his uide cle. 1. de reli. do. ubi Hoſt. idem dicit. Et uide clem. ad noſtram de hær. ubi damnatur ſecta talium bernardorum & beniguarum. Item ca. cum ex ea de exceſ. præl. lib. 6. & cle. cum ex eo. de ſent. excom.

DE B ANTE I.

BIARCHA uel biarchus dicitur princeps 40. militum a bis uiginti, & archos princeps dictus, ut colligitur. C. de offi. queſto. ubi apparet quod

ꝙ biarcha eſt minor dignitate quã centarcha cui eſt poteſtas centena tii.quia dux centum militum.

BIBLIOPOLA eſt uenditor librorũ. no.ff.de p roxene.l. 1.C.demono ſu per rub.

BIGAMVS ſecũdum Hoſt.dicitur qui diuerſis temporibus & ſucceſſiue duas legitimas habuit uxores 31. q.1. apeliant. Sed large & interpretatiue dicitur qui contraxit cũ corrupta uel uidua 32.diſt. ſenatũ. uel qui duas uxores habuit ante baptiſmum, uel unam ante baptiſmum, & aliam poſt 34.diſt. ſi quis uiduam. uel qui caſtitatem promiſſam uiolauit 17.qõ.1.quotquot ut ſubdiaconus uel monachus qui contrahit de facto, cum de iure nõ poſſit, uel qui unam de iure, alteram de facto, uel qui de facto duas duxit uxores,uel qui uxorem adulteram poſtea ſcientes cognoſcit. Nam non poteſt promoueri ad ſacra, cuius uxor adulterata eſt etiã ſi eam uirginem duxerit dum poſt adulterium eam cognouit, alias ſecus 14.diſt.ſi cuius uxorem. Secundum quoſdam autem indiſtincte bigamus cenſetur etiam ſi ignoranter cognoſcat eam, ſicut qui publicam penitentiam egit, uel repudiatam duxit.l. diſt. in capite ieiunii. Dicitur autem bigamus ſecũdum Innoc. iuxta uulgare prouincialium quaſi bis gamus, id eſt ſtultus uel fatuus, quia ibi ſtultus dicitur gamus. Vel dicitur bigamus a bis quod eſt binũ, & gama quod eſt mulier, quaſi homo bine mulieris uel bini coniugii. Et licet bigamus ad ſacerdotium promoueri nõ poſſit c. 1. de biga. quia prohibentur bigami non propter culpam ſed propter ſacramenti defectum. c. ſuper. & c.debitum.eo.tit.tamen in neceſſitate bigamus ordinatur in ſubdiaconum 34. diſt. ſubdiaconus. Et bigamus non eſt ille qui cõtrahit cum uidua ſi eſt incognita c. debitum. præal.Nec eſt bigamus contrahens cum unica & uirgine. de cleri.coniu.cap.ſane.

BIGAMIA triplex eſt, una uidelicet quando quis duas uel plures habet uxores. Alia eſt cũ quis contrahit cũ corrupta. Tertia eſt quãdo quis caſtitatem promiſſam per uotum ſolemne uiolat uel quãdo ſcienter cognoſcit uxorem adulteram, & cum tabulis non diſpenſatur,& qui tales ordinat, priuatur officio & poteſtate ordinandi. Et ſimiliter ordinatus tali ordine priuatur ut not.eod.tit.cap.2.

BIFARIA id eſt, bis nupta.

BIMA i. duorum annorũ de an. leg.l. 3.de uſuf.leg.l.ſi uſufructus.

B I S S E ſunt due partes aſſis,& continet octo uncias, nec dicitur ad reſpectum totius cum nec duplicatur reddat ſuum totum,& alias dicitur bes.uide ſupra as.

BISSEXTVS habet dies. 366. ut not. in l. cũ biſſextus ff. de uer. ſig. ubi glo.de nouis clandis &c.Et unde dicatur,no.Bar.in ca.quæ ſunt de uerbor. ſignifica.& not.ff.de ſtatu lib. in l.cum hæres.§.ſtichus.

BLANDITIE potentium equiparantur minis gl.in l.1.C.ſi rec.prouincia.in uerbo pignora.

D E B A N T E O.

BOETILOGISTARVM adiutores eorum ſunt qui rationes públicas diſcutiunt.Et inde boethius nomẽ accepit Boethius enim græce latine dicitur adiutor ſecundum Accur. C. de ta.ſcrip.& log.lib.10.

BOLIDA uel bolidis eſt maſſa plumbi quam mittunt naute ad mare ad experiendum profunditatem, unde per bolidam plumbi dic miſſam ſignificari, per quam nauta ſo-

let maris explorare profundum.

BONA eorum qui ſubiipſi mortẽ con ſciunt ſeu infligũt,ſecundum Azonem in ſum.C. de bon.eo.qui mortem ſibi conſciunt, ſi hoc faciunt ex impatientia doloris uel ob pudorem eris alieni, tunc non auferuntur bona hæredib. Si autem faciunt ex conſcientia delicti.ſ. ſi aliquis infligit ſibi mortem, ideo quia erat delictum uel crimen ob quod non erant bona publicanda, puta furtum, homicidium, uel huiuſmodi tunc auferuntur bona hæredib. Item ſi erat crimen cuius accuſatio poterat inchoari poſt mortem ut repetundarum, peculatus & læſæ maieſtatis,tunc etiam auferuntur bona heredibus. Si autem accuſatio non poterat inchoari poſt mortem, non auferuntur ſibi bona ſibi adiudicauerit ſibi mortem,poſt quam fuerit in ſcelere deprehenſus. ff.de bon. eorum qui ante ſen.mortem ſibi conſciue.

BONA libertorum patronus ſuccedit in bonis liberti in 3. par. adita te locupletate hæreditatis liberti uel ab uno ex hæredib.& non relictis filiis a liberto, uel etiam relictis, ſed ingratis,ut non poſſint ar guere teſtamenta ſuorum parẽtum inofficioſa.Locuples autem hereditas uocatur ſi eſt maior centum au reis, uidi Azo.in ſum.C.de bo.li.& iure pa.

BONA materna & materni generis ſunt illa q̃ ex matre uel auia deben tur filiisfamilias, uel emancipatis deferuntur, & quandoque pro nepotibus,puta res auie ipſorum.

BONA ciuitatis abuſiue publica dicta ſunt. Sola enim publica ſunt q̃ populi Romani ſunt, ut l. bona ff. de uerbo. ſigni.

BONA dicuntur ſic a beando eo quod beant,id eſt beatos faciunt,uel pro ſunt. Nam beare idem eſt quod ꝓdeſſe, & quod prodeſt beat l.bonorum ff.de uerb.ſigni. Sumitur autẽ hæc dictio pro omni bono utili, delectabili uel honeſto ſpirituali uel temporali,ut infra de anima.In iure autem hæc dictio bona in plurali & neutraliter ſignificat res noſtras quæ ſunt in dominio noſtro uel quaſi in d. l. bonorum & ipſas res ex ſuo proprio ſignificato com muniter accepto ſignificat deducto ere alieno.

Quandoq. autem non deducto ſignificare concluditur, uerbi gratia. Teſtator legat alicui certam partẽ bonorũ & ibi bona dicuntur ere deducto alieno l.cum autem. ff. de lega.2.Nam ſenſus eſt.quod per heredem deducto omni ere alieno de hereditate legatarius habeat quartam in bonis quæ ſuperſunt, ideſt quorum ſibi legatam, & ſine onere creditoris, ut in l.prælleg. Sed ubi teſtator herede inſtituto legat titio omnia bona, uel per fideicommiſſum uult reſtitui, ſignificat es alienum non deduci, imo tranſire ad legatarium uel fideicom miſſarium. Et ita idem ſignificat quod hereditas l. nanq. §.fin. cum l.ſeq. ff. ad treb.finaliter ergo hæc dictio bona ſignificat latiſſime omne quod uno uis modo poteſt ꝓdeſſe, & prout in iure accipitur in communi ſignificato ſignificat quæ ſunt in noſtro dominio uel quaſi deducto ere alieno. Etiam ſignificat hereditatem quando probabile medium commodius hac declarat, & ſic bonorum appoſitio aut eſt ciuilis aut naturalis. Ciuiliter enim ſignificat ſicut lex & eius ſignificat ſe adaptat & in bonis annumeratur ſi quid eſt in action.petitionib.proſequutionib.l.bonorũ, de uerb.ſigni.

BONORVM poſſeſſor dicitur ille qui iure prætorio alteri ſuccedit, quia bonorũ poſſeſſionis a pretore ſunt inuenire, & eſt differentia inter bonorum poſſeſſorum & hæredem, quia bonorum poſſeſſor de iure ꝑtorio ſuccedit inſtit. de bo. poſſeſſio.§.1.& ff.eo.tit.per totum, & eſt nomen iuris, ut not. Ber. de cauſa poſſeſ. & proprie in glo. 4. & ff. de uerb. ſig l.hereditas.Aliud eſt poſſeſſor bonorum, due dictiones, nomen compoſitum ſignificans factũ & non ius, ſed heres ſuccedit de iure ciuili.

BONORVM poſſeſſio ponitur pro una dictione ſecundum Azonē, & ſignificat ius recipiendi proſequendiq. & retinendi illud quod in bonis illius erat cui ſuccedit de iure prætorio, & differt a petitione hereditatis quæ eſt de iure ciuili ut inſt.& ff.præalleg. Itē eſt ius quod proſequimnr & in hoc differt ab actione hæreditaria uniuerſalis. ſ. poſſeſſoris hæreditatis petitione. Et quando ponitur ꝓ una dictione ut bonorũ poſſeſſio ſignificat hoc ius. Si autem dicitur poſſeſſio bonorum, tunc ſignificat factum. Diuiditur autem bonorum poſſeſſio quia alia eſt ordinaria alia eſt extra ordinaria. Alii diuidunt bonorum poſſeſſionem in has duas ſpecies. ſ.bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti quam pretor dat liberis a patre in teſtamento iniuſte præteritis, & bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti, ut infra dicetur.

BONORVM poſſeſſiones extraordinarie ſunt duę ex teſtamento.ſ.ſecũdum tabulas, & contra tabulas.Et quatuor ab inteſtato. ſ. bonorum poſſeſſio unde liberi, bonorum poſſeſſio unde cognati, bonorum poſſeſſio unde agnati,& bonorum poſſeſſio unde uir & uxor Quarum deſcriptiones ſubiiciuntur.

BONORVM poſſeſſio extra dicitur duobus modis.Vel qa nõ eſt ſtabilita certa parte edicti, ſcilicet ex teſtamento tantum, uel ab inteſtato tantum, ſed ut uaga,quandoq. ex teſtamento,quãdoq.ab inteſtato defertur, & competit tamen his qui uocantur ex nouis legibus, ut ecce materialis in teſtamento inſtitutis, poſtea in puerperio deceſſit & filium quem geſtabat in utero præteriit. Preſumitur enim filius hic inſtitutus, & habet bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, & ſeptimam partem extraordinariam. Cuius bonum eſt exemplum ſecundum legem corneliam tam ex teſtamento quam ab inteſtato. Quæ fingit eum qui moritur in captiuitate deceſſiſſe ipſa hora captiuitatis.Et ideo quilibet poteſt ei noua lege Cornelia ex teſtamento ab inteſtato ſuccedere ut inſti. de bo. poſ.§.ſunt etiam,dicitur autem extraordinaria poſſeſſio, quia iur, non tribuit, ut carbonianum & quæ datur uentri, & quæ datur gratia litis agnoſcende. Vnde & extraordinaria datur ſine cauſæ cognitione quæ in ordinariis, quia omne ius tribuit quantum eſt.Item bonorum poſſeſſio aliter diuiditur,quia alia dicitur bonorum poſſeſſio edictalis, ut quæ ex edicto prætoris mortui decernitur. Alia uero bonorum poſſeſſio decretalis quæ a uiuo prætore decernitur uel quia hodie non eſt neceſſarium eam decerni uel pari. Dicitur.enim decretalis ſiue iudicialis a iudicis præſentia quæ in eius agnatione exigitur, quia ſecundum Azonem poſſet, & illud dici unam eſſe bonorum poſſeſſionem edictalem & eandem appellari decretalem ɫ iudi-

iudicialem ex eo quod accipit effi caciam ex præſentia iudicis. Nec eſt differentia inter decretum, & decretalem, licet quidam dicant contrarium, Repelluntur autem bonorum poſſeſsio.qui amiſerunt libertatem uel ciuitatem, ut.ff.eo. l.edicta. Petitur autem bono poſſeſſ. a libertis infer annum utilem ab agnatis autem, & cognatis intra centum utilis dies, & ſi plures ſint in eodem gradu omnes admit tuntur.Si autem repudiauerint uel tempore ſint excluſe ſtatim. poſſunt admitti ſequentes intra eadẽ tempora, ut inſtit. eod.titu.§.liberis itaque.

BONORVM poſſeſsio ſecũdum tabulas eſt ordinaria ex teſtamento.Et dicitur eſſe ex teſtamento ſecundum Azo.non quia iuuatur ex uoluntate defuncti ſed quia non habet locum niſi exiſtente teſtamento, & datur ſcriptis hæredibus,& eis deficientibus uocantur ſubſtituti & inde ſubſtitutis deficientibus uocantur ſubſtituti eis.Petuntur autem ex originalibus tabulis tantum non exemplo. Item ſi fiat quæſtio de tabulis, debet probari cuiuſcunque intẽtio per ſeptem teſtes,& non per duos tantum ſecundum Azo. licet quidam dixerunt contrarium. Si autem teſtator non facit teſtamentum in ſcriptis, ſed in uerbis, uel nuncupatione rerum uel hominum datur bonorum poſſeſsio ſecundũ nuncupationem teſtamenti.

BONORVM poſſeſsio cõtra tabulas quam ptor liberis pollicetur ſecũdm Spec.in trac. de libel.tit. de teſt.§. ſequitur uidere. ubi dicit. Eſt & alia bo.poſ.contra tab.quæ datur filio uel nepoti prætorio cõtra teſtamentũ patris uel aui qui filium uel nepotem in teſtõ ſuo, uel uita præteriit, & aliũ in tabulis, ſi filio uel nepoti l gauit, ipſe tamen legatũ non agnouit.& ſecũdm Azo. in ſumma eo. tit. defertur liberis naturalibus & legitimis tantũ, puta ad optiuis,Item natis & naſcituris. Item emancipatis præcipuæ, & his qui erant in poteſtate defuncti, & datur ex illis ex quibus potuit aut hæreditas aut bono. poſſ. peti de iure communi.Datur autem & patre naturali & in adoptione nõ habet locũ hæc bo.poſ.niſi inſtituantur ab eo hærede. & alius eis committat edictũ. Itẽ alia eſt bo. poſſ. cõtra tab. ſecundũ Spe.ibidem,quæ datur patri uel matri, auo,uel pro auo, ſi ſint præteriti ex teſtõ filii. uel nepotis emãcipati gratis & ſine pecunia cũ quo nõ eſt factum pactum ne pater uel auus inquietaret ſua iudicia,nec receptum eſt ab eo quantum ſatis eſt qui ẽt nec miles nec i militia deceſsit. Itẽ ſecũdm eãdẽ ibidẽ eſt alie bo. poſſ.cõtra tabu.quæ datur patrono ꝑterito contra teſtũ liberti ſi ſic maior centenario ad recipiendũ per patronum tertiã partẽ ſibi debitã de iure,& datur patrono ſi ſit præteritus omnino,uel ẽt ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum,& tunc datur ꝓ ſupplemento uſque ad tertiã partem. Et differt in hoc ſecundum Azo.a bono.poſſ. quæ datur liberis, quia tũc hæc demum datur ſi hæreditas liberti ſit adita ſaltẽ ab uno de hæredib. Sed illa quæ datur liberis, ſatis eſt quod qs potuit eſſe hæres licet non potuit petere ſecundum tabulas bono. poſſ. Itẽ notandum quod quærela inoffi. teſt.fere hoc idem operatur qđ bonorum poſſ. contra tabulas, quia teſtamentum reſcinditur de facto. Sed Specula. dicit quod de iure ſciſſum & irritum eſt. Sed in hoc differunt,quia bono-

bonorũ poſſeſsionis omnes ꝑtorie actiones ſunt, uel edicta prætoria. Quærela aũt inofficioſi teſtamẽti ciuilis eſt, Et premiſſe bonorũ poſſeſsiones ordinarie ſunt, & competunt ex teſtõ. Alie bonorum poſſeſsiones competunt ab inteſtato.

BONORVM poſſeſsio unde liberi ſecundũ Spe. ubi ſupra. §.uiſo datur filio emancipato quando pater decedit ab inteſtato. & eſt ordinaria et eã nõ hñt liberi in linea materna.l.quoties. ff. de ſuis & legi.her.

BONORVM poſſeſsio unde agnati unde legitimi ordinaria eſt,ſecundum Spe. ibid. datur proximis cognatis cõiũctis per uirilem ſexum poſt liberos ab inteſtato. et nota ꝙ bonorũ poſſeſsio unde legitimi nõ eſt caput ſpeciale ſed generale cõcurrẽs eũ aliis ſpecialib.bonorũ poſſeſsionib. ſcilicet cũ unde liberi.unde agnati, unde cognati,unde ex lege ſenatuſconſulto.

BONORVM poſſeſsio unde cognati ſimiliter ordinaria eſt , & ſcđm. Spe.datur his ab inteſtato qui per femineum ſexum coniuncti ſunt,ut ſi neq. liberi , neq. legitimi exiſtent, cognati proximi ſuccedant.

BONORVM poſſeſsio unde uir & uxor ſimiliter ordinaria eſt,& datur uiro, muliere ab inteſtato decedẽte agnatis uel cognatis nõ exiſtẽtibus , uel ecõtra datur mulieri uiro ab inteſtato decedente, agnatis & cognatis non exiſtẽtibus.Et hæc omnes ordinarie quatuor bonorũ poſſeſsionis cõpetunt ab ĩteſtato alie uero quæ ſequunt, ſunt extraordinarie.

BONORVM poſſeſsio extraordinaria eſt quæ noĩe caret ſcđm Spec. ibidem & competit his qui ex lege ſenatuſconſulto ex conſtitutionib. principium tam ex teſtamento quam ab inteſtato ueniunt.ſ.ut cum aliquis uult ſuccedere patri ſuo quem ab inteſtato deceſsiſſe inuenit cum ab hoſtibus redit uel cũ a captiuitate fuerit emancipatus, & ſic iure ciuili cum cognatis in ſucceſsione iure poſtliminii petit ſibi hanc bonorum poſſeſsionem concedi.

BONORVM poſſeſſ. ex l. Corne. eodem modo datur filio emancipato de iure ciuili incognito cum uult ſuccedere patri decedenti ab inteſtato apud hoſtes in capitiuitate.

BONORVM poſſeſ.extraordinaria ſeptima datur uno modo patrono uolenti ſuccedere liberto ab inteſtato decedente ſine liberis.Alio modo filio uolẽti ſuccedere in bonis matris, uł ẽcõuerſo.Et daẽ alio modo infanti uel curatori eius uolenti ſuccedere ex teſtamento matris,quæ teſtamentum narrare non potuit præuenta morte cũ in puer.perio deceſsit, & alios filios cohæredes inſtituit. Datur autem hæc bonorum poſſeſsio filio adoptiuo, uel arrogato uolẽti ſuccedere patri adoptiuo,uel arrogatori ab inteſtato decedẽti.Oẽs autem bonorum poſſeſsiones præmiſſę,ius tribuunt , ſed quæ ſequuntur ius non tribuunt licet facti ſint.

BONORVM poſſeſsio carboniana eſt illa per quã filius impubes uolens ſuccedere in bonis patri ab inteſtato tãquam proximior, uel rũpere teſtamentum per contratabulas,uel dicere ipſum nullum ipſo iure cum fuerit præteritus , cum obiicitur ſibi controuerſia bonorum & filiationis , uel mouetur ſibi quæſtio ſtatus,puta quod ſi ſeruus petit per carbonianum poſſeſſor inſtituit per controuerſiam motam de bonis,& filiationẽ & quæſtionem ſtatus uſque ad tempora pubertatis ſue differri. Et datur ſolum

lum cognitione luminaria. Require infra carbonianum.

BONORVM poſſeſſio nomine uētris datur mulieri prægnanti in bonis mariti iii qui. us ſecundum dignitatem ſuam & ſibi, & familiæ ſuæ alimenta conſtituuntur.

BONORVM poſſeſſio ex dicto diui Adr.tollen.datur alicui uolenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamento in quo inſtitutus uel inſcriptus eſt, ex eo quod oſtendit teſtamentū non cancellatū, nec abolitū nec in aliqua parte ſua abraſum ſcdm Albe. Et datur uolenti ſuccedere. ab inteſtato ſcdm Gof. quod probat ſecunda pars rub.quæ dicit deſcripto hærede. Sed Ratio Gof. dicit contra in ſum. Hoc tñ notādū ſecundum Spec. de bo. poſ. ꝙ bon. poſſeſsiones olim fuerūt utiles, ſed hodie ſunt inutiles prætérquam in quinque caſib. Primo qñ uiuo teſtatore poſthumus prçteritus deceſſit quaſi uideatur teſtamentum ruptum iuris ſolennitate, cum nihilominus hæres ſcriptus ex iſto teſtamento petit bon. poſſeſsionem, ut in l.poſthumus.ff.de iniuſto rup.& irri. teſt. Secundus eſt in l. filius. eod.tit. Tertio inſti.quib.mod. teſtamen.infir.§.2. Quartus in l. res ff.de decre. ab or. fa. Quintus in l. equiſsimum. §. 2. eod. titu. & l.filius C.de inoffi.teſta.

BONORVM poſſeſsio ex teſtamēto militis in militia decedentis nō datur patri uel auo uel proauo uel cōtratabulas,ut C.de teſtamen. mili.l.ne quidam.& l.milites.

BONA uacare eſt ipſa dominum nō habere.

BONEFIDEI poſſeſſor eſt q credit ſe aliquam rem iuſte retinere, ſed malefidei poſſeſſor eſt qui iniuſte ſcit ſe aliquam rem poſsidere, ut in reg.poſſeſſor.de reg.iur.lib.6.& inſti.de uſuca.per totum.

BONEFIDEI emptor dr̃ q ignorauit rem alienam eſſe, uel putauit uenditorem habere ius uendendi, ſcilicet eſſe procuratorem uel tutorē. ff.de uerb.ſig.l.bonefidei.

BOS cornupeta ē bos qui facile cornupetit,id eſt cornibus pungit.

BOVES non continentur ſub appellatione iumentorum, ſed pecudum uel armentorum.ff.de uerb.ſigni.l. boues, unde ſi lego armentū continentur boues.ff.de leg.3 ſeruus. §. armento ſed ſi lego iumenta, non continentur l. legatis.§. iumentis, eo.tit.edil.edic. diles.

DE B ANTE R.

BREVITER no.Io.Gal. in cōmento ſuo ſuper decreta.cum dilectus.de cau.poſſ. & proprie. Et Ioan. And. teſta.c.1.lib.6.

BREVIATORES qui ſint.not.in aut. conſul.ult.col.& ſunt etiam in curia Romana officiales qui ſic dicuntur, qui ſcribunt & dictant reſcripta curiæ Romanæ.

BREVILOQVA, hæc dictio ſignificat ſubſtitutionē,q̄ breuib.uerbis continet ſubſtitutionem,comulationē, ſeu multiplicationem. Etiam breuiloqua eſt illa ſubſtitutio qui ſubſtitutionis unius perſonæ ad aliam fit repetitio. Item breuiloqua illas tot & eodem modo ſignificat ſubſtitutiones, ut ſignificant eius uerba uel que uis aliumde ſumpta ſignificata. Et dicitur breuiloqua, quia breuibus uerbis fit, & breuibus uerbis comprehendit plures ſubſtitutiones,ut no. Accur.Bart.ff. de uul.& pup.ſubſt. De hoc uide infra.Subſtitutio breuiloqua.

BROCARDICA materia,dicitur quę eſt contrariarum opinionum rationibus inuoluta.

BRVTVS dicitur quaſi obrutus,quia ſenſu caret, & eſt ſine ratione, & prudentia

prudentia ſecundum Iſid. unde brutire.i.infatuare.

DE B ANTE V.

BVBVLVS eſt magnus & ſilueſtribos, ſed buculus eſt paruus bos.

BVCVS eſt garrulus qui cæteros oris loquacitate non ſenſu ſuperat ſecundum Iſid.

BVCCELLARII ſunt latrones qui ponunt in ore, captiuorũ, lignum ut nõ clament. C.ad l.Iul.de ui l.ult.

BVLLA eſt ſigillum Papæ uel litera, quam dat Papa uel ornamentum ſchedule.

DE C ANTE A.

CADVCVM legatum ſecundum Azonem in ſum.de cad.tollen.eſt quod deficit poſt mortem teſtatoris quacunque ratione. Et quia quibuſdam modis & rationibus iniquis olim legata fiebant quandoque caduca, ideo lex ponit unam rub. C.de cadu.tol.Et differunt pro non ſcriptum, quaſi caducum,& uere caducum.Vnde legatum pro non ſcriptum eſt quando legatur alicui dãnato in metallum,uel non exiſtẽti in rerum natura, puta non noto. Quaſi caducum eſt quando nõ omnino cadit.Sed uere caducum eſt ſeu dicitur quando legatarius uixit poſt mortem teſtatoris,& ſuperuenit ei conditio propter quam efficiatur incapax legati. Sed in alio caſu legatur illi qui eſt in rerũ natura,ſed moritur ante mortẽ teſtatoris.Primum accreſcit ſine onere,ſecundum uero cum onere.

ADDAT ab omni iure ſuo.iſta uerba important per ſententiam Fel. in c. Rodulphus in 17. uer.cadis ab omni iure ſuo de reſcrip. & ibidem loquitur diffuſe maxime in emphyteota qui non ſoluit canonem uel uendit emphyteoſim irrequiſito domino an cadat ipſo iure.

CALCITROSVS equus eſt qui ſolet calce ferire.i.pedibus retro ſe percutere.

CALCVLATOR ſecundum Iſid. dicitur a calculis, i. lapillis minutis quos antiqui in manibus habuerũt componendos numeros.

CALCVLVS.i.cõputus.C.de erro.calcu.l.unica. Itẽ eſt cauſe cognitio & enumeratio ut C.de iud.l. rem non nouam.Item prima ſnia diffinitiua C.de app.ſi actor. Vide aliquid de calculo de fi.inſt.cum dilectus.

CALVMNIA ſecũdũ Hoſt. in ſum.eſt cum quis ex certa ſcientia iniuſte agit uel reſiſtit.ff.ad turp.l.1.§.calumniari. Vel eſt petitio iniuſta ex certa ſcientia in iudicio facti,& iuſte petitioni iniuſta reſponſio, uel eſt falſi criminis ĩpoſitio.ff.de uerb. ſig.l. 1.in prin.& l.ſi quis calumnietur. Pena autẽ calumnie ſecundum Azonem eſt eadem uel ſimilis quę imponeretur accuſato ſi cõuinctus fuiſſe de crimine.Et eſt hoc apertum ſi crimẽ erat ordinarium ſed ſi erat extraordinarium imponitur eadẽ. i.quanta pro eo crimine ſolet imponi l. ult.C. de calum.& ff.priuari.& l.imperatore.

CALAMITAS eſt infelicitas uel miſeria quæ euacuatur omni bono. uel eſt pena uel labor.

CALVMNIATOR eſt qui ſciẽter alicui falſa crimina imponit uexandi occaſione ut ff.ad turp.l.1. in prin. unde ſecundum Iſid. calumnia or a calumniando.i.fruſtrando uel decipiendo dictus eſt. Et inde dicitur iuramentum calumnie. ſ. uitande. Et eſt aſſertio uere petitionis uel repulſionis ſecundum Gof. cum quis iurat ſe bona fide & non calũniandi animo cauſam mouiſſe, uel ꝙ uenerit reluctandum putans ſe bona iuſtitia uti C. de iura. calum.

L.2.

l.2.§.i. & habet quinque capitula: ut c.i.eo.tit.ubi uerius dicit de hoc in glo. Et qui calumnioſe accuſat debet officio & beneficio priuari,& in exilium deportari cap.i.præ alle. Idem not.Cy.in l.ſciuerit.de excuſa.tot.

CALVMNIARI ſcd̄m Azo. in sū. C. de calum. eſt falſa crimina ſcienter intentare & alicui opponere uel imponere. Et ex eo quod quis non probauit crimen calumniari uidetur.licet tex.uideatur ſonare in cōtra,ꝙ talis nō ſit calumniatus.2.q.3.§.notandum,ubi dicitur.Calumniari eſt falſa crimina intentare ſeu intendere Præuaricari uero crimina abſcondere Tergiuerſari in uniuerſum ab accuſatione deſiſtere.Sed non utique qui non probat quod intendit,calumniari protinus uidetur ſimilis tex.in l.i.ff.ad Senatuſconſul.Turpilia.

CANNIVM potio eſt quæ ſit ex hordeo & aliis frugibus,ſecundum Dioſcoridem uocatur furca,arabes uero uocant foca,& eſt ſpecies ceruiſie,& meminit Vlpia.in l.ſi quibus uinum.ff.de ui.tri.ole.leg.quod legi,nec alibi legitur.

CANCELLARIVS nomen accepit cā cellando Cancellare eſt lineam ducere uel damnare. Vnde litera uel ſcriptura quæ damnatur,cum linea per medium ducta dr̄ cancellata. Et inde dr̄ cancellarius cuius officium eſt reſcripta uel reſponſa Imperatoris, & mandata inſpicere, & mala ſcripta cancellare, & bene ſcripta cum ſignaculo ſuo ſignare, & ſigillum eis imprimere.Inde etiā uenit archicancellarius quaſi princeps cancellarie ſecundum Azo. in ſum.Differunt tamen cancellare & ſuppunctare,quia cancellare eſt literam linea per medium ducta damnare,ſed ſuppunctare eſt literas pū ctis ſuppoſitis damnare.

CALLIDITAS require. infra dolus malus.Eſt.n.calliditas dolus adhibitis tacendo,ut no.ff.de dolo.ma. l.i.in gloſſ. Inde callidus.i. fallax. uel aſtutus.

CALLIGATVS. i. miſerrimus. Inde calligatus miles dr̄. qui habet ferreas ocreas uel caligas de corio. Etiam idem eſt quod infirmus uel obſcurus has expoſitiones facit gl. in l.a caligato C.de nup.

CANONICA eſt ius ꝙ prouenit electione &receptionē in fratrē.uel eſt ius pcipiendi fructum præbende ſiue reditus c.relatum de præben.

CANONICA monitio eſt quando inter uenit citato cum tribus monitionibus,uel una peremptoria tres continens,de qua in capit.conſtitutionem. de ſenten. excommunicat. lib.6.

CANONICA portio de canone deputata eccleſiæ parochiali de relictis a parochiano defuncto illi eccleſiæ ubi elegit ſepulturam cum alibi quam in parochiali elegerit eam. & ſecundum uarias conſuetudines alia &alia.Nam alicui medietas,alicui tertia,alicui quarta datur.de ſepul.c.certificari.

CANON. græce eſt regula latine. 4. diſt.canon. Et in una ſignificatione eſt id quod concilio gn̄ali uel prouinciali ſtatuitur,& ſic capitur de conſtit.canonum ſtatuta.In alia ſignificatione uidetur eſſe id quod ab emphyteota de re emphyteotica ſoluitur, & ſic uidetur ſumi ab Azone in ſum. C. de iur.emphy. uer.ex hoc autem contractu, Etiā dicitur illud quod ſumitur pro pedagio uel uectigali,ut in rub.ff. de publ.& ueſt.Et not. quod quando Papa uult concedere canones poſſunt epiſcopi contradicere ꝙ non conueniunt conſuetudini regionis eorum

eorum.diſ.4.erit autem lex. & no. in c.ſeq. in uer. iudicem ubi quæritur an ſententia Papæ præualeat ſententie epiſcoporum. Et dicit ꝙ non, quia orbis maior eſt urbe 93. diſt.legimus, poſt medium. & ibi gl.quod ſtatutum concilii præiudicat ſtatuto Papæ arg.contra ibidē.

CANON largitionalium titulorum eſt ſumma tributi, & præſtatur de regulari præſtatione a prouincialibus fiſco.Et dicuntur tituli ex ſpecialibus titulis. i. literis breuibus cauta leguntur,ut.C.de iur.fiſ.l.pe. & C.de anno.& trib.l.3.§.acceptiones.& l.i.de cānone.largi.ti.i.lib.x. ſecundum Accur.

CANON frumentarius urbis Romanæ eſt certus numerus menſura rū frumenti, quæ ſingularis annis metiebantur Romæ l.1.& 2.eo. ti.l. 6.quod erant etiam de oleo.Et contra hoc non licebat alicui beneficium uel indulgentiam aut priuilegium impetrare,& impetratum nō uoluit,ut ibidem dicitur. Itē canonum quidam eſt late ſententie qui dam ferende.Et primus exprimitur per uerbū innodatus uel eo ipſo.Secundus ꝑ uerbum innodetur ut eſt glo.in c.qcunq. de hæret.li.6.Item canō habet ſub ſe quatuor ſpecies. 25.q.3.ſi quis dogmata.

CANONIA eſt nomen tituli & iuris. Præbenda uero nomē facti, & cadit in extraneum,ut no.Inn.in c.cū M.de conſti.quære.infra prebenda.

CANTARE & legere differunt,quod no.l.ſtaturis, quia qui tenetur cantare officium,non ſatisfacti diſpoſitioni legendo,ſed cui permittitur legere,permittitur cantare Abb. in c.quod in te.§.no.de peni.& remiſ. & in c.ut quiſque in 2.not.de uita & honeſtate clerico.

CAPERE eſt ita accipere quod id qđ capis tuum fiat. Vnde aliud eſt capere, & aliud accipere, quia capere eſt cum effectu quod ſecum remanſurum eſt,ideo non uidetur qs capere quod erit reſtitutus,Sed accipere eſt ſi quis non ſic accipiat ut habeat, & ſic accipere potes illud quod non ſit tuum accipiendo rub. i.C.lib.x.& ff.de uer. ſigni.l. aliud eſt capere.

CAPIENDIS ſcilicet diſtrahendis pignoribus tributorum require.infra pignus.

CAPTIO ideſt deceptio.inde captioſum ideſt deceptorium, uel decaptioſum aut doloſum,ut no.Io.Andre.de offi.deleg.l.ſi duo.libr. 6. in glo.i.in fi.

CAPTIO cauſa mortis,alias capio ſecundum Azo.eſt qñ per mortem alicuius occaſio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris et cauſis quæ certis & propriis nominibus nuncupantur, ut hæreditas, legatum,& fideicommiſſum,quia.ſ. talis captio uel capio nō incidit in naturā captionis hæreditatis legati uel fideicommiſſ.Et cauſa mortis capio ſecundum Azo.in ſum. C.de dona.cau.mor. eſt eum poſt mortē alicuius aliquid datur alicui cauſa conditionis implende, ut aliquid ꝑuenit ad aliquem mortis occaſione nec tñ aliquo certo tranſlationis uel acceptionis nomine nuncupatur,uerbigratia fundum tibi commiſi ut titio dares,cū tu poſt mortem meam non haberes fundum da rē titio dediſti ſticho qui forte eſt hæres.Et ſtichus tūc cauſa mortis capit cum fundus ei donatur cauſa mortis, quia donatio merā obtinet uoluntatē uel libertatem & nō emptam uel conditionatam.

CAPITATIO reqre. ſupra Annona.

CAPITATIO ciuium cenſibus eximēda capitatio.i. cenſus capitis. Vnde dicebantur ciues Romani per excellen-

cellentiam exēpti, & quædā orientales prouinciæ.l. unica. C.eo. tit. lib.11.Quidam tamē dicunt quod loquitur illa lex in plebe cuiuslibet urbis captioſe per hoc quod dicit & excipitur.

CAPITE cenſeri dicitur qui dat centum pro capite. C.in qui.cau.colo. ce.do.ac.poſ.lib.11.

CAPVT eſt membrum honorabilius inter cætera membra. Pan. in c.cū non liceat. de præſcri. in 2.de Bal.in c.1.§.ad hoc de pa&.iur.fir. et Ang.in c.ſi quis. C.de pe.ubi dicitur quod non ualet ſtatutum ꝙ pro delicto quis bulletur in facie ſeu fronte. adde Fel. in d.c.non liceat.in prin.de præſcrip.

CAPITALIS inimicus quis dicatur, uide Accur. ff. cum arbi.l.licet autem. in gl.3. & Bar. ff. de quæſtio. l.1.§. ſi quis dicatur.

CAPITALES inimicitiæ ſunt cū quis alicui minatur mortem cum odit uel ad mortē deſiderat,uel q eum accuſauit criminaliter. & idē dic qn̄ eſt quæſtio de omnibus bonis uel maiori parte ar. in c. frequentia,de reſt.ſpo.lib.6.nam bona tpalia ſunt uita hominum l. aduocati. C. de aduo.diuer.iudic.ubi eſt glo.uitam,facit tex.in l.2.C.de conſt. pe. quem tex.Bald. all.in c. cū cauſa.de re iudi. c.ad hoc quod pecunia deſeruit neceſsitati humanæ, de hoc uide Paul.in c.cū oporteat.num.2.de accuſa.

CAPITALE crimen quod ſit.uide ff. de penis.l.rei capitales.de bon.poſ. l.edicto.§.rei capitalis.

CAPITALES pene tres ſunt. Prima ē mors corporis l. capitalium ff. de pe. ſecunda eſt damnatiō in metallum,ideſt quidam. ff. de pen. tertia eſt deportatio.& tali non perditur libertas. ſed ciuitas.de hac materia uide Fel.in c.qualiter & quando l.2.de accuſa.

CAPITVLVM uno modo eſt locus ubi res capitales firmant. Secundo ſignificat lectionem. Tertio diſtinctionem,ut illa habet quinq. capitula. Quarto ſignificat congregationē multorum & præcipue uirorum eccleſiaſticorum,ut no. Ioan. And.in capitulum.de reſcrip.

CAPTIVI & poſtlimio reuerſi,requi re.infra poſtliminium.

CAPITIS diminutio eſt ſtatus commutatio, ut qn̄ liber efficitur ſeruus. Et eſt triplex diminutio capitis. ſ.maxima media et minima. Minima capitis diminutio eſt quādo quis nec ciuitatem in qua moratur, nec libertatem amittit, ſed tamen patitur contra ſe ſtatus cōmutationem, uel minorationem circa familiā. ut quæ iuris ſui eſt alieno iuri incipit eſſe ſubiectus, ueluti per arrogationem, aut cum quis emancipatur qui primo erat in aliena poteſtate. Et debet intelligi prædicta præſcriptio cum permutatur ſtatus hominis facto eius interueniente, ut in condemnando uel emancipando, uel arrogando, uel adoptando, uel etiam in reuocando ex ingratitudine, unde licet patre alicuius mortuo mutetur eius ſtatus quia ſui iuris eſt factus, non ideo capite diminutus eſt. Et ſtatus hic ponitur ſecundum Azo. pro ciuitate & libertate uel ciuitate,tantū,uel patria poteſtate ſeu propria poteſtate aut media. Tria enim ſunt quæ habet homo.ſ. ciuitas libertas, & familia,& ſecūdū hæc tria ſunt tres capitis diminutiones. Media capitis diminutio eſt cum ſalua libertatē ciuitas amittitur, ut cum quis deportatur ſeu relagatur ad exiliū per quinquennium uel bannitur. Maxima capitis diminutio eſt cū ciui-

ciuitas amittitur, nec libertas reti netur, ut deportatur quis inſulam, & ſeruus efficitur, aut in metallum damnatur, & ſic etiam ban nitur in opus metalli, uel ſi maior uiginti annis patitur ſe uenundari ad precium participandum, uel ſi manumiſſus in ſeruitutem ex ingratitudine reuocetur. Pena autem damnandi in metallum hodie locum non habet uide inſti.de capit. dimi. per totum. Spec. ti. de tu te.§.tutela. Effectus autem capitis diminutionis maximus eſt. nam ſi quidem fuerit capitis diminutio maxime uel media, certum eſt tali ter capite minutum haberi pro mortuo, ergo non conuenitur a cre ditoribus, nec agit contra debitores niſi pro relicto legato in alimẽta, uel pro habitatione legata. quę legata potius conſiſtunt in factum quam in iure. eius. n. bona publicata ſunt uel in alium deuoluta, datur tamen actio in eos ad quos bona eorum peruenerunt. Item non uocabitur ad tutelam, uel curam, ut eo. l. 2. & l.tut.§.ul. Si aũt fuerit capitis diminutio minima per eam non expirant publica iura, remanet. n. talĩ capite minutus magiſtratus & ſenator & iudex, & in quolibet officio priſtino. Item nec per eam expirant tutele, niſi ſit legitima, illa enim expirat quia refertur agnatis ſecundum Azo.

CAPSARII dicuntur qui in balneis ueſtimenta ſuſcipiunt cuſtodienda, uel aliter ſunt illi qui portant aliis libros ad ſcholas.

CARBONIANVM require ſupra bonorum poſſeſſ. carboniana. unde ſecundum Azo. dicitur a carbonio inuentore uel autore. Et datur ſolinato & non naſcituro. in quo differt ab edicto de uentre in poſſeſſionem mittendo, quod ſubuenit naſcituro.

CARBONVM appellatione qđ contineatur, uide ff. de uerb.ſig.l.carbonum ubi appellatione materiali non cõtinetur materia ut appellatione librorum non charte ff.de lega. 3. l.librorum. §. quod tamen. Nec econtra appellatione materiæ continetur materiarũ. ſ. ſeruus eo. ti. Et ſic non continentur ligna ad coquendum uel calefaciendũ quia non ſunt carbones.

CAREAT uiribus importat neceſsitatẽ ipſo iure. Fel. in c. rodulphus in 20. col. uerſi. careat uiribus de præſcript.

CARPENTVM eſt genus currus. in aut. ut ordi. præfec. & ibi gl.

CHARTVLARII iudices dicebantur olim illi qui ab Imperatore habebant poteſtatem iudicandi & illos ſolum qui ceram eis eligebant litigare poterant eligere ſine conſenſu propriorum iudicium ſicut traditur in glo. l. 1. ff. de iudiciis.

CARTOPHILACIVM eſt armarium uel locus in quo charte reſeruanẽ. Et di citur a charta quod eſt inſtrumentum, uel ſcriptura, & phylace conſeruare, quaſi & cæ. ut not. in cap. 1. de proba. & cap. 2. 90. diſtinctio.

CHARTE appellatione uenit charta papiri, negant membranam l. chartis & ibi Bar. ff. de leg. 3.

CARTOPHILACIVM dicitur a charta, & phylace qđ eſt ſeruare, quaſi locus ubi ſeruantur charte. Alibi dicitur gazophylatium, & dicitur a gaza quod eſt diuitie & phylace, quaſi locus ubi reponuntur diuitie, ut eſt tex. iuncta glo. in cap. 2. 90. diſtinctio. & Panor. in c. 1. in glo. pe. de proba.

CHARTA ſeu inſtrumẽtũ ſeu reſcriptum dicitur falſa ſeu falſum bene quatuordecim modis, ut not. in c.

in memoriam diſt. 19.glo. uerb. fal am. Primo ex dicto uel tacito. Secũdo ſcripto. Tertio facto. Quarto ſine teſtibus. Quinto per ſubſcriptiones uarii manibus notatas. Sexto per alienũ ſigillum dum proprium habeat. ut ibi.

CHARACTER proprie eſt ſignaculũ quoddam quo aliud inſignitur, ut ordinetur in aliquem finem, ſicut charactere inſignitur denarius ad uſum commutationis & milites charactere inſigniuntur, quaſi ad militiam deputati. Homo autem fidelis ad duo deputatur. Ad fruitionẽ glorie. Et ad hoc inſignitur ſignaculo gratie. apoca. 7. Nolite nocere terræ & mari quoaduſque ſignemus ſer. &c. Secundo anima. fidelis deputatur ad recipiendũ uel trahendum aliis quæ pertinent ad cultum Dei, & ad hoc inſignitur charactere ſacramentali, id eſt ſigno indelebili anime impreſsio.

CHARACTER eſt ẽt ordo clericalis in anima fixus. unde ordinati etiã ab hæretico uel ſchiſmatico (dummodo in forma eccleſiæ) talem characterem recipiunt & ordinem, ſed non ordinis executionem. c. conuenientibus. 1. q. 7.

CARENA dicitur a carentia hominum, uel cibariorum, nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua. Et includuntur in aliquo ſecreto loco iuxta eccleſiam, ubi nõ habent conſortium hominum, ut no. Ber. in c. accuſaſti de accuſa. et ſimile no. glo. in c. 2. de ſpon.

CARCVRARII, ſciſſorii, & atriarii idem ſunt uidelicet ſerui uel cuſtodes atrii.

CARDINALES dicti ſunt a cardine, quia ſicut oſtium regitur a cardine ſic per eos regitur eccleſia uniuerſalis. 24. diſt. præsbiteri. Dicuntur etiam, quandoque cardinales. i. principales, quia per eos debet officium in eccleſia regi.

CARDINALATVS ẽ de iure diuino, quia per ſacerdotes leuiticos intelliguntur cardinales, ut in cap. per uenerabilem. qui filii ſunt legiti. & ibi Abba. in 2. col. & idẽ Abb. & Hoſtien. in cap. ex geſtis. de cleri. non reſid. Barb. late in tractatu cardina. in 3. col.

CARNIFICARE ẽ carnes facere ſcilicet mactare. Inde carnifex qui carnes facit & uendit. de app. ſignificauit. Etiam homicide ſolent dici carnifices, ut glo. 4. in cle. i. de ui. & hone. cle.

CASELLE ſunt granaria in quibus fructus componũtur. ff. de iudi. l. 1. dicitur quaſi celluia granariorum alias granorum.

CASTELLVS ſecũdum Alber. uel caſtellum, ſecundum alios dicitur ſecundum Spec. receptaculum quod aquam pulicam ſuſcipit quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum, require infra interdictum de aqua cal. epu. ut ff. de aqua quoti. & æſti. l. 1. §. equiſsimum. Alias, id eſt caſtrũ ff. de leg. 2. l. titia. §. fi.

CASTRATVS caſte natus. ſpado uero qui ſuis teſticulis caret. glo. in l. ſed & quæſitum. §. ſpadonem. ff. de liber. & poſthu.

CASTRVM ſi uendatur, iuſpatronatus, ei annexũ accedit. ſecus ſi uendo palatium ubi eſt eccleſia ubi habeo iuſpatronatus. de hoc uide Inno. in c. ex literis. de iure pat. et Hoſtien. in ſum. de iure patro. §. qualiter. 2. q. 7. accuſatio.

CASITARE eſt minutatim uel minime ſtillare.

CASTRENSE peculium require. infra peculium.

CATHEDRA ſecundũ Hugonem eſt grecum, & ponitur pro excelſa ſede iudicis præſidentis, & dicitur a catos.

catos.i.ſedes.& hedra ſponda. quaſi ſpondata ſedes. Et ponitur etiam pro ſe le doctoris, ita dicit gloſ. in cle.dudum, de ſepul.& allegat ibi grecißimum, unde. Rex ſolium, doctor cathedram, iudexque tribunal.

CATHEDRATICVM eſt quod ſoluitur annuatim epiſcopo a ſuis clericis ſue dioceſis in ſignum ſubiectionis uel obedientie, & etiam ſubſtentationis, & eſt duorum ſolidorum. ut 2.q.3.placuit.& de off.ordi.con. querente. Et dicitur cathedraticum quia ſoluitur ad honorem cathedre epiſcopalis.10.q.3.c.i. Et nō debet exigi ultra antiquum morē. ea. q.nec numerus. Per quod intelligitur ꝙ poteſt currere præſcriptio in quantitate cathedratici c.olim, de cenſi.ſed totaliter non præſcribitur quin ſoluatur ſecundum no. Ioan. Teuto.16.q.7.quicunq. Et uide Archi.c.1.de præben.lib.6.ubi contrarium alleg.Guffre.& Hug.14.quæſtio.2.in prin.

CATHECIZARE eſt imbuere docere ſeu inſtruere uel benedicere. Inde catheciſmus, nam ante baptiſmum inſtrui debent baptizandi in fide, & præcipue adulti. de conſecra. diſtinctio.4.ante. 22. ita not. in capit.per catheciſmum de cog. ſpiri. lib.6.

CATHECVMINVS inſtructus dicitur uel qui baptizari proponit, medio tempore ſymbolum Dei dicens 48. diſtin.§.i.c.quoniam multa.uel dicitur audiens eo quod doctrinā ante ualuas eccleſiæ audiat cum ſuſcipere uelit baptiſmum.

CATHOLICIANVS id eſt uniuerſaliter deſeruiens.ut C.de iudi.l.antep. & ult.& in aut.de iud.§.hic qui cauſas præparant et de deſen.ciui.§.ex prouinciali.

CATILLVS eſt ſuperior pars mollendini.ff.de fun.inſtrumen. leg. cum delanioni.

CASTRA metor, id eſt pono, figo, uel diuido caſtra.

CATHEDRALIS eccleſia, id eſt, epiſcopalis uel regularis collegiata, extra de elec.ne pro defectu.qui In no.& Hoſt.& uide Archid.de reſcri. cap.ſtatutum.ſuper uerb. cathedralibus.

CATHEGORICA propoſitio notatur.ff.de acquiren.rer.domi.l.quæſitum, in fi.& ibi in glo.

CATHOMVS eſt flagellum ex uirgis factum in modum ſcobe,& tali utūtur religioſi in capitulis.

CAVPONA quomodo differt a taberna uide ff.de ri.nup.l. palam.

CAVTHERIA inſtrumenta ſunt inuſtoria quibusbitum inationes et fertiores queque conglutinationes coquuntur,& de his intellexit iuriſcon.in l. pictoris. ff.de.fun. inſtru. quod uis apud eum mendoſe legatur anteria, cauterius etiam utūtur medici in remediis quib.morbi alioquin inſanabiles inuruntur. Hinc illud notum diui Hierony. prouerbium. Putride carnes ferro currantur & cauterio.

CAVTIO.hæc dictio ex proprio ſignificato ſignificat nudam promiſſionem ex qua inducitur firma obligatio. C.de uer.ſig.l. ſancimus. ut quis tenetur cauere de euictione, de uitiis, & morbis. Et intellige nudā a fideiuſſoribus, & pignorib. ſed non a ſtipulatione, nam aſtrictus cauere debet ſtipulatione cauere, ut obligatio ſit firma leg.pen. § docere.ff.ne quis eum qui in ius uoc. ut eximat. & de clericis non reſidem.c.relatum. Quandoq. ſignificat cū pignoribus, uel fideiuſſoribus qn̄ hoc aliud uerbū ei adiūctū declarat, ut mādaui ꝓcuratori ut recipiat idoneā cautionē a debitore alias nō daret dilationē ibi cautio

præſtatur cum tua domus ruinoſa tio intelligitur cum fideiuſſoribus uel pignorib.l.ſi mandato. §. fi. ff. manda. Ratio ſignificati ſumitur ex uerbo idoneam,quod apponitur ut adeat & fortiorem cautionẽ exprimat qualis non eſſet per ſtipulationẽ ſolam. Item prætor ubi iubet pro collatione bonorũ facienda recte caueri, ut l.1.§.iubet.ff. de collatio. bono. ſignificat cum fideiuſſoribus uel pignoribus ut. §. caueri ea. l.& hoc ratione uerbi recte. Quandoque ſignificat cum fideiuſſoribus & non cum pignoribus, quandoque cautio de procuratore exigitur.l.1. de procu. per l. prætorie. ff. de præto. ſtipu. & hæc eſt cautio prætoria requirens fideiuſſores eſt lege poſitiua prætoris præ allega. quæ eſt facta propter honeſtatẽ iudicii, ut enim prouiſio legis aliquid operetur, & non inutilis ſit. l. ſi quando.ff.de leg. 1.tunc, ex iuſta cauſa quando debitor bona dilapidat iudex facere debet quod caueat creditori.

CAVTIO eſt generale nomẽ omnium ſecuritatũ quoties quis ſecurus redditur de eo quod ſibi promittitur, unde cautio priuata cũ trino teſte notata.Hoc ius eſt nacta qđ cautio publice facta. Et diuiditur in multas ſpecies quia alia eſt cautio hypothecaria,alia chirographia.Et poſſunt dici ſatiſdationes etiã cautio dicitur charta in qua ſcribitur computatio.;ut Luc.16.Accipe cautionẽ tuam &c.

Cautio rati danda eſt cum de mandato dubitatur.C.de proc.l.1. Et dicitur illa ſecuritas quæ requiritur a procuratore actoris pro domino cuius nomine agit, ꝙ ratum habebit omne illud quod in iudiciũ per illũ factũ fuerit,unde cauere de rato uel ſatiſdare eſt procuratorem actoris promittere uelle perſeuerare uſque ad finem litis.

CAVTIO fideiuſſoria eſt quando interuenit fideiuſſor principali obligationi.Et dicitur ſatiſdatio, & he ſunt multe, ut de lite proſequenda iudicio ſiſti, iudicatum ſolui, & de rato.

CAVTIO fieri proprie interuentu dicitur quæ fit per fidem præſtitam ſolennitate iuramenti.

CAVTIO iuratoria eſt quando compromiſſo iuramento firmatur, ut quando iuro ſolenniter me debere aliquid, uel impleturum promitto.

CAVTIO nudo pacto eſt cum aliquis fidem tantam habet de me qđ cõtẽtus ſit nuda promiſſione mea. Et hoc ꝓprie dicitur pollicitatio uel pollicita conuentio. Vnde uere & proprie dicitur ſatisdatio, & ſatisfactio dici poteſt.Sed ſatiſdatio proprie eſt cũ duo paciſcẽtes duas ſcripturas ſuo eadẽ forma uerborũ inter ſe conficiũt & mutuo tradũt & pollicitatio & ſatiſdatio cautele dici poſſunt proprie loquendo.

CAVTIO ignoratiua ſiue hypothecaria eſt cum pignus traditur,aut hypotheca ſupportatur,& dicitur etiã ſatiſdatio.

CAVTIO de euictione dicitur quando ſecuritas prçſtanda uel preſtita,emptoria uenditore fit ea conditione ut ſi ab eo euincatur. uenditor reſtituat æſtimationem uel in duplum, uel in ſimplũ, prout inter eos prius conuentum eſt.

CAVTIONVM aũt alie multe poſſunt eſſe ſpecies, prout ad diuerſas materias applicantur. uide Spec. intra.l.ti.de pig. §. ſequitur ubi quaſdam alias ſpecies cautionum proſequitur.

CAVTIO de damno infecto eſt quæ ruinam minatur domui mee, uel etiam

etiam præſtatur ſecundum quoſdã
cum timeo ꝙ aliquis mihi inſidie-
tur,quia poſſum agere ut mihi præ
ſtet cautionem ne meo offendat.

CAVTIO de opere demoliẽdo quam
præſtat ille quandoque cui nuntia-
tur opus nouum ſcilicet ꝙ ipſum
opus demoliatur ſi conſtiterit eum
iniuſte edificaſſe.

CAVTIO de uſufructu, in qua de duo
bus cauetur.ſ. ꝙ uſufructuarius re
non male utatur, & ꝙ ẽt uſufructu
finito reſtituat quod ex re ipſa ſu
per extat.

CAVTIO qua hæres cauet ipſi legata
rio cum hæres dat fideiuſſores lega
tario de legato præſtando.

CAVTIO qua legatarius cauet hære-
di , illa qua legatarius ſatiſdat
hæredi , ſi falcidia locum habeat ,
quod amplius nomine legatari re-
cipit quam ratio legis falcidie pati
tur,id eſt hæredi reſtituat.

CAVTIO arrogatorum qua arroga-
tor ſtipulator ſeruo publico ꝙ re-
ſtituat arrogato quæ ab eo habuit
uel eis ad quos peruenuta ſint & ꝙ
dabit ſibi quartam partem de bonis
ſuis ſi eum ſine cauſa emãcipauerit
ſeu exhæredauerit.

CAVTIO qua cauetur et cui reſtitu-
tio fieri debet, ꝑ quã rogatur reſti-
tuere bona alicuius ſi ſine liberis
deceſſerit,quicquid poſt mortem de
hæreditate extrahit cogitur caue-
re illi cui debet fieri reſtitutio ꝙ ſer
uabit ei quartam partem.

CAVTIO mutiana a mutio iuriſcõſul
to dicta eſt , & habet fieri in conſul
to dicta eſt,& habet fieri in ultimis
uolũtatibus ut communiter ſecun-
dũ doct. non in contractibus, & fit
in conditionibus negatiuis pu ta ſic
dicẽdo. Si titius capitoliũ non aſcẽ
derit ſi ſeruum non manumiſerit le
go ei 10. l.muriane cautionis.ff.de
condi.& demon.

CAVTELA eſt diminutiuum a cautio
ne & tñ quandoque ſuperabundan
tiam importat ut cum dicitur abun
dans cautela non nocet.l.teſtamen-
to.in fi.C.de teſtam. Quinque quæ
propter cautelam fiunt no. Archi.l.
diſt. præsbiteros. Inde. cautelosus.
i. prouidus circumſpectus uel ple-
nus cautelis.

CAVPO quid ſit.patet infra de dictio
ne ſtipularii. in fine.

CATVLVS. i. ſapiens media produ-
cta,ſed media breui eſt animal. un-
de. Eſt animal catulus fruitur ra-
tione catulus.

CAVILLATIO ẽ quando ab euidẽter
ueris trãſitur ad euidenter falſa ꝑ
quandã uerborũ inuolutionem uel
ſophiſticam.c. uenerabilis.

CAVSA eſt quo aliquid producitur
ut pater eſt cauſa filii , & contra-
ctus cauſa obligationis. l. an eam.
§. actiones. ff.de exceptio,rei iud.
Item cauſa eſt finis ex quo impul-
ſio datur faciende diſpoſitioni &
ita ſumitur in tit.de condi. & de-
mon. & cauſis & modis earũ. ubi
patet,quod cauſa differat a modo ,
qui eſt de futuro & a conditione ,
quæ eſt de futuro , & ſuſpendit ẽt
a demonſtratione quæ tantum de-
clarat rem uel perſonam, uerbi gra
tia. Patronus poteſt compellere
libertam ut nubat , ut ciuitates re
pleantur. Iſte finis ut ciuitates re-
pleantur eſt eam condende legis,
ideo dicitur quod ceſſante cauſa ,
ceſſat lex, ut l.adigere.§. quamuis,
ff.de iur. patro. Et utimur promi
ſcue illis uerbis ceſſante cã legis ,
uel ceſſante rõne legis differũt tñ
cauſa & ratio,quia ratio eſt oculus
cordis diſcernens rem per medium.
Sed cauſa eſt quod in facto accidit
per quod ratio deſcernit quid iu
ris, dicitur etiam cauſa efficiens. i.
conditor legis in contractibus con

trahẽdis. Cauſa materialis in legibus eſt materia, de qua in illis diſponitur. Et cã formalis eſt modus tractãdi formã contrahendi uel diſponendi, quæ additur contractui uel diſpoſitioni. Dicitur ẽt cã inſtrumẽtalis, ut eſt inſtrumentũ artificis. Et breuiter quicquid ad eſſe alicuius rei concurrit, cauſa dicitur aliter & aliter tamẽ. Et ſignificat cã p dictionẽ ſi, dicẽdo dono. uel lego illi ſi negotia mea geſſerit. l. de monſtratio. §. 1. ff. de cõd. le. demõſtratio. Itẽ per dictionẽ quia. inſti. de le. §. longe magnis. Et dictionẽ qm. nã exponitur per quia ſignant cã in dictionibus illatiuis, ut dicendo. Titius negotia mea geſſerit, iõ uel idcirco ſibi lego. Itẽ in dictione cũ, ut dicẽdo, cũ Titius negotia mea geſſerit l. ſibi &c. Etiã in dictione ſiue, ut ſiue Titius negotia mea geſſerit ſiue, aduocatus fuerit &c. Itẽ in præpoſitione pro, ut tibi lego uineas pro alimẽtis in fi. §. 1. ff. de al & cib. le. Vnde ſenſus eſt ꝙ ex cã alimentorũ lego uineas. Item ſignificatur cã per dictione nomine, ut dicẽdo lego uxori. 11. nomine dotis. l. cũ quidam uxori. ff. de lega. 2. Cã dicitur a caſu quo uenit. nã caſus eſt materia & origo negotii nedũ diſcuſsionis examine patefacta, quæ dum proponitur cã eſt, dum diſcutitur iudicium, cũ diſtinguitur iuſtitia e. forus. de uerb. ſig. ubi Bert. dicit, in glo. Cã eſt res indicendo poſita cũ interpoſitione certarũ perſonarũ, factoris, rei iudicis & teſtis, & dicitur a caſu, quia caſualiter occurrit præter hominũ uoluntatem. Et differunt cã & actionam cã eſt negotiũ uel contractus ex quo quis mouetur ad petẽdum uel litigandum ut eſt, uenditio uel obliquo & eſt cã ꝓxime obligatio nis quæ obligatio parit actionem cum obligatio mater ſit actionis. Et duplex cauſa ſcilicet proxima & remota quæ differunt in actione reali, & perſonali, nam in perſonali remota eſt ipſum factum. proxima eſt ipſa obligatio, & in perſonalis non ſufficit exprimere cauſam proximam, dicendo, ago contra te, quia obligaris mihi in 10. ſed oportet exprimere cauſam remotam, ut dicendo conuenio te, quia mutuauit tibi 10. In reali proxima cauſa eſt dominium. Sed remota ex eſt, qua conſequitur quis dominium, & non eſt neceſſe exprimere remotam, ut dicendo ago contra te, quia emi domum a Bernardo, ſed ſufficit exprimere proximam cauſam, dicendo ago contra te, quia ſum dominus domus. illius. & hæc not. in gloſſ. & per docto. in c. dilecti filii. de iudi. De diuerſis ſpeciebus cauſarum uide bonam gloſſ. 11. q. 1. in ſumma. Eſt enim quædam cauſa ſpiritualis uel annexa, ſpirituali, ut illa quæ fit de iure patronatus, quædam ciuilis ut cum agitur ſuper rei uenditio. in cauſa pecuniaria, quidam criminalis ut cum agitur directe de crimine quedam mixta, ut cum agitur de crimine ciuiliter, ut de adulterio ad ſeparationem thori. In his tribus ultimis caſibus iuratur de calumnia, in primo non iuratur de calumnia, ſed tantum de ueritate dicenda.

CAVSE criminales dicũtur in quibus agitur ad uindictam, ſiue ad pœnã, & hoc ẽt dr̃ quandoq. agi criminaliter quando agitur ad pœnam per modum inquiſitionis denunciationis, uel ad intereſſe partis per uiam accuſationis.

CAVSA minima eſt duorũ aureorũ uel decem aureorum uel quinquaginta ſollidorum, uel illa quæ non ſuffi-

ſufficit ad ſumptus iudiciale.

CAVSA autem argumento ſcilicet naturalis rationis conſtat. aut probatione teſtium uel tabularum & inſtrumentorum.c.fortius. de uerb. ſig. Facit enim probationem confeſsio.ut ibidem not.in l.1.

CAVSÆ fauorabiles ſunt quatuor.ſ. de libertate mr̃imonio,dote & teſtamento.c. duob. de re iudi. & de cauſa no. Panor. in clę. dudũ de ſepul. ſuper uerbo cauſis.& Io.an.in c. cũ dilecti de accu.

CAVSOR cauſaris.i.conqueror.

DE C ANTE E.

CECITAS morb.eſt ut.ff. de edil. edict.l.1.& Aed.ſciendum.

CECVS dicitur qui ſuperne contemplationis lucẽ ignorat.49.diſt.hinc. Quandoque exponitur cecus. id eſt indoctus & talis non eſt ordinandus.49.diſt.c.ſi.

CEDENDARVM actionum beneficium eſt per quod poſtulare poſſum fideiuſſores,& alii qui obligati ſunt in una obligatione ſibi cedi in alia contra fideiuſſores & alios in quibus ſunt obligati alioquin niſi cedatur eis poſſunt recuſare ſolutiones,ut inſt.de ſatiſd. §. ſi autẽ & C. de ſolu. l.ſtichum uel pamphilum. §. pe. De hoc uide in ſpe.tit.de renun. §. finitis , poſtremo dicẽdum . De beneficiis & aliis requiꝛe ibidem. §. parum autem . uerſi.& nota.& uide infra in uerbo renuntiatio.

CEDA idem eſt ꝙ charta , inde cedula parua carta.

CEDERE bonis eſt uniuerſitate bonorum ſuorum recedere & eis abrenuntiare , ueluti quando aliquis oneratus debitis uel obligatus pluria.non habens unde ſoluat ut ſatiſfaciat omnibus creditorib. abrenuntiat bonis ſuis uniuerſis , cedens illis , uide infra ceſsio. Etiam cedere eſt uendere. l. ſi dubitanter ff. de fide inſtru. & hoc nota pro ſtatutis . Et cedens bonis non liberatur a ciuili obligatione.l.qui bonis.ff.de ceſ. bo.ubi notat Accur.licet contrarium tenueris gl. & male.in l. ubicunq. ff. de fideiuſ. Item non auditur debitor fiſci uel reipub. uolens cedere bonis ſecundũ Barto.in l. is qui. ff. de ceſsio.bon. quamuis uidentur tenere oppoſitum in l. 3.iuncta gl. C. de ceſ. bo. & beneficio ceſsionis renuntiari nõ poteſt ſecundum Bar.l. alia. §. eleganter.ff.ſol.mat.licet Cyn.uideatur tenere contrarium in l. 1. C. qui bon. cede. poſſ. Et bonis cedi poteſt,non tantum in iure,ſed etiã contra ius , & ſufficit per nuntium & per epiſtolam id declarari.l. ſi.ff. de ceſsio bono.

CEDERE actioni eſt ius actionis mihi competentis in alium transferre,& ipſum quaſi in locum meum ponere , ita ut dicta actione poſsis uti aduerſus eos contra quos actio talis poterat intentari.

CEDERE diem eſt incipere diem debiti ut ſi mihi promiſeris cẽtum ſi Titius factus fuerit conſul, uel epiſcopus, uel ſi nauis ex aſia uenerit cum he conditiones extiterint , tunc dicitur dies obligationis cedere,uel diem cedere debiti , eſt pecuniam incipere deberi, ut ſi debes mihi centum in feſto. Ioannis Baptiſtæ. ad uenientem feſto dicitur uenire dies debiti. l. credere diem. ff. de uerb.ſig.

CELERITER id eſt ſumarie. Bart. in l.ſi quis.C.depo.

CELICOLE dicũtur illi q celum uel planetas celi. i. ſolem & lunam & ſtellas quaſi Deum colũt. Et hi licet chriſtiani ſint uel non tamen

non ſunt tenendi in plena uenera-tione chriſtianorum, ſed nec cete-rorum hæreticorum pœnas pati de bent ſecundum leges. ut C.de iudi. & celi.l.celicolarum & quaſi per to tum titu.

CELVM i. celeſtis altitudo imperii, uel expone aliter ut no. C. de ſum. tri.l. ult. in prin. ſuper uer. celum. Vel celum. idest uniuerſalis eccle-ſia.extra de maio.& obe.cap.ſolite. Vel celum.i.aer. ff. de uſufru.c.l. ſi cuius.§.inde quæſitum.

CELLA a celando id eſt, occultan-do dicitur.c. priuilegium. de uerb. ſigni.in glo.5.

CELEBS dicitur eſſe ille qui nō uult contra hære.matrimonium. Et hic ſecundum Azo.forte orbus diceba-tur quia ſine matrimonio & ſine liberis erat. Et illi olim non pote-rant cauſa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, ut pa-tet. C. de infirmandis penis celi-batus & orbitatis. Dicitur autē ce-lebs quaſi celo beatus, quia talis eſt ſecundum Iſido. quales ſunt lu mina in celo quæ abſque connubiis ſunt.

CELIBATVS uenit inde,& eſt ſtatus uel modus permanendi ſeu uiuendi ſine coniugio. Vnde prout dicunt theologi,celibatus Ioannis.i.uirgi nitas uel caſtitas nō præferebatur coniugio Abrahe.

CEMENTARII dicuntur operatores murorum idem quod latomi, quia mentor calcis & arene utuntur.

CENACVLVM eſt locus aptus ad cenandum uel comedendū in quo quis magis de die quam de nocte ſolet reſidere cauſa refrigerii.

CENOTAPHIVM eſt inane ſepul-chrū.i.monumentum, ſiue corpo-re,quod conſtat ad memoriā defun cti. hunc autem locum placet eſſe religioſum ſicut in ea re teſtis eſt Virgilius. Sed duo fratres Ant. & Seue. contrarium ſcripſerunt, quo rum ſententia præualet, ut. ff. de re.diui.l.in tantum.§.fi.

CENOMIVM eſt locus religioſorū. & dicitur a cenon ideſt a cōmune, quia ibi omnia debent eſſe commu nia.c.cum dilectus. de conſue.

CENSERE eſt iudicare,iudicium con ſtituere,præcipere.ut no. Io. An.in uerbi cenſemus in cle. 1. de conceſ. præb. ff. de uerb. ſig. l. cēſeri. Inde nomen cenſorio ſumptum eſt. Præ dia etiam dicuntur cenſeri quia cenſum præbent. Etiam cenſeri eſt in cenſura conſcribi, ut C. in qui-bus cau.pig.taci.contra.l.1.

CENSORES a cenſuris. i. pecuniæ ſunt dicti, quia cenſum tollūt.cum enim auctus eſſet cenſus in ur-be Romana adeo ut conſules non ſufficerent,conſtituti ſunt cenſores & cenſoris nomen inde uel eſſe tractum, quia ſenatum aliquid cen ſuiſſe dicimus l. cenſeri præalleg. Item cenſor eſt iudex. Inde cenſu-ra id eſt iudicium, & per cenſu-ram eccleſiaſticam ſignificatur in terdictum,ſuſpenſio & excommuni catio cap. quærenti. de uerb. ſign. Etiam cenſores Romanos procura-tores dicimus.

CENSITI dicuntur qui cenſentur. i. cenſum præbent require, ſupra a-gricole & cenſiti.1.colonus.

CENSVS tributum, & penſio publi-ca idem ut C.in qui.cau.pig. ta.con tra. l. 1. & C. ſi propter penſionem publicam. l. ſi accipitur. Vnde cen-ſus idem eſt quod penſio quę ſolui tur de prouentibus.

CENSITOR eſt qui recipit præſenta tiones collectorum coloni, & pi-gnoris iure uendit prædium ſi cen ſus non ſoluit, ut. ff. de cenſi.for-ma.§.illa.l.cum poſſeſſor.§.cū pro pecunia.

Cen-

CENSVRA eccleſiaſtica quid ſit,uide extra de ſepul. c. ulti. & ut lit. non conteſta. c. tue. Item qui d importet uide extra de uerb. ſig. c. quærenti.in cle. de iudi. cap. 2. de foro compe.c.1.

CEnodoxa eſt uana & mundi gloria.

CENTENARII dicuntur duces uel magiſtri centenum militum,quorũ poteſtas dicitur centena.

CENTVRIO præeſt centum. C. de inoffi. teſta. lege de in officioſo & ibi.not.& de mili.te.l.ex militibus, & ibi in glo.& de uulg.& pupil.ſub ſti l.centurio.

CERDO dicitur uilis homo qui artes exercet illiberales quodlibet lucrum ſectans, cerdo enim græce,lucrum latine dicitur.de eo meminit iureconſul. in l. cerdonem. ff. de oper.nuntia.

CESSIO eſt iuris & actionis trãſlatio, nam per ceſsionem iura & actiones in eum cui ceſſit,transferũtur, quia ſicut in uenditione uel quolibet titulo alienationis rei corporali neceſſaria eſt traditio quantum ad domini translationẽ, ita ad translationẽ rei incorporalis ſcilicet iuris et actionis utimur ceſsione, quæ reputatur pro traditione. item ceſsio ſecundum Iſid. lib. 6. etymo. proprie eſt rei conceſſio,ſicut eſt ille Ruth. 4. Cedo iuri propinquitas. Nam cedere dicimus quaſi concedere, utpote ea quæ propria ſunt, nam aliena non concedimus ſed reſtituimus. Cedere etiam proprie dicitur qui contra ueritatem alteri conſentit, ut Cice. Ceſsit emiſiſſe auctoritate uiri,id eſt potius paruit. Et eſt ſciendum ꝙ in inſtrumento ceſsionis dicitur quod cedens eum cui cedit, conſtituit procuratorem in rem ſuam. Ad cuius euidentiam notandum. Si cum titio ex mutuo contraxiſti, tibi competit contra eum actio directa & perſonalis, quia eſt eo in tua perſona contraxiſti. Tibi etiam competit actio utilis, qua utiliter & cum effectu debitum ipſum tanquam rem tuam proſequeris. Si autem mihi iure & actiones contra debitorem tuum ex cauſa uenditionis uel ex alia commiſeris, transfertur in me utilis actio qua uti poſſum ad ipſum debitum tuum tanquam meum, exequendam. Directa uero & perſonalis remanet apud te cum a te ceſſio nem non potuerit ſeparari etiam ſi uelis adeo tibi ad hæret.ff.pro ſocio l.1.Et ſic patet quod in directa actione & perſonali ſum procurator tuus, quia aliter non poteram uti,licet enim directa non poſsit cedi, poteſt tamen mandari eius exercitium. Et nota quod ceſsio actionem præſumitur ſimulata ex trib.quæ notas Accur.in l. 1. & pe. C.de man.& ibi doct.& c.fi.de alie. mu.iud.cau.fa. Item ſunt ſex cauſæ propter quas epiſcopus poteſt cedenti ſententiam poſtulare. ſ. conſcientia criminis, debilitas corporis. defectus ſcientie malitia plebis graue ſcandalum, & irregularitas perſone.De crimine de renũcia. niſi cum pridẽ.circa princ.& per totum tit unde.Crimen debilitas defectus plebs mala cogit reddere prælatũ, ſimul addas ſan dala fratrũ. Adde prædictis ſi quis ſit regularis c. 1. de renuncia.in gl.

CESSIONARIVS dicitur ille in quẽ trãsfuſa eſt obligatio uel nomẽ, & debet certiorare debitorem quod nomen eius in ipſum transfuſum ſit ipſum, notificando, uel oſtendendo inſtrumentum & legendo, & copiam ſi uelit habere dando. ut l.nomen quæres pigno. obliga. poſ.C.alia alteri ſoluere poſſet debitum

bitum, non credens ſe obligatum ceſsionaria.l.1.§.1.ff.de no.oper.nũ tiatio & l.1.C.de obli. & actio. per Barto.

CERIMONIA eſt ritus ſacrificandi. Dicũtur. n.cerimonie ſacrificia & ſolennitates iudæorum quæ çereis exercebantur,& ſic in ueteri teſtamẽto peccata purgabantur.

CERIMONIALIA præcepta ſunt quæ ad cultum Dei pertinent.de quibus ratio reddi non poteſt ſecũdum Io. theuto. diſt. 6. §. his ita reſpondet quia ad literam fuerunt mandata, ut non arabis in boue & aſino, non induces ueſtem lino lanaq.contextam,& non feres agrum diuerſo ſemine. Sunt enim tres duplicitates prohibite, ſcilicet in corde in ore.& in opere.

CEROFERARII acolyti ſunt.21.diſt. clericos 32.diſtinc.ſi quis poſt §. de ſeruientes.

CESAR fuit primũ nomẽ proprium Iulii Imperatoris, a quo poſtea oẽs Imperatores dicti ſunt Ceſares.

CESONIVS. eſt puer ſciſſus ab utero matris.Inde ceſer,quia ceſus eo uentre matris,ut per gl.in rub.iuſti. in uerbo ceſar.

CERTARE. i. pugnare,quaſi certũ ſe dices habere, quod ſic etiã diſputando. C. de poſthu.hære.inſti.l.quod certarum.deleg.cum quidam.

CERTATORES & dicuntur monachi. in aut.de mona. §.cogitandum.

CERTVM dicuntur non dubium, unde procurator debet eſſe certus. ff. de procur.l.2. Item arbiter certus debet eſſe.ff.de arb.l.item ſi unus.§. ſi duo.Similiter tutor debet eſſe certus.ff.de teſtamen. tut. l. tutor incertus. & l. duo ſunt titii. ut tenet Vbér.de bobio.c.1.de procura. lib. 6.in glo.

CERTI condictio competit ex omni obligatione & eſt omni cauſa ex qua aliquid certum & determinatum petitur ſiue ex cõtractu ſiue ex cauſa legati, ſiue ex ſuo nomine, ſiue obligetur hæreditario & ſunt due certi condictiones. una generalis in omni contractu ubi certum petitur alia ſpecialis in contractu mutui. Et licet nulla lex hoc manifeſte dicat, poteſt tamen elici ex tex. inſt. qui mo.re contra. obl.§.1. in fi.ibi ex eo contractu. ſ. mutui naſcitur certi conditio, qua ſi pronomen eo demonſtret ſpecialitatem in mutuo. etiam in ſimili licet ſolum una bonorum poſſeſſio nominetur, communiter tamen ſunt due, una generalis, alia ſpecialis. Poſſet ẽt probari ex rub. ff. de re. cre. & ſi cer. pe. & de condi. Quæ rubrica habet tres partes ubi in ſecunda tangitur certi cõdictio ſpecialis. & eſt gl. inſti.§.præall.ſimilis gloſ. in l. certi condictio. in ptin. ff. ſi cer.pet.& in l.1.in prin. ff.de triticaria. &c.Contrarium notauit catho de ſaxis.in l.1.C.qui admit. ad bon. po.ſuper rub.Nam bene datur aliqua bonor.poſſeſsio in generali,ſed nulla generalis, & ſic deeſt certi cõditio ſicut per Ariſt. datur.animal in genere, nullũ tñ reperitur animal generale qđ omnibus participet anima lib. Et nota ꝙ in libello,nõ procedit certi condictio generalis, quia non inſtruitur aduerſarius an debeat contendere an liti cedere,dicendo, re conuenio quia ad centum mihi teneris.

CERVISIA uini appellatione nõ continetur.ff. de uino & oleo legato.l. ſi quis uinum.

C E T V S, uide. ff. ad l. Iul.de ui. l.qui cetu. & in clemen. de electio. cap. hi qui. Et quid ſit cetus, & unde dicatur, unde xv diſtinctio. canones. in fine. Item quos homines faciant cetum. uide Bar.

Bar. in l. prætor. ff. ui. bo. cap.

CETERVM no. Io. cal. in commento decre. ueſtra. de coha. cler. & mul. Pau. in commento decre. nobis. de iur. patro.

CETERA, hæc dictio habet importare in contractu ea quæ ueniunt, quę ſunt de natura ipſius contractus hoc eſt de conſuetudine. ut not. in l. ſi duo patroni. §. ſi quis intrauerit. ff. de iureiuran. & de hoc inferũt doct. quod ſi in protocollis alicuius notarii inueniantur hæc uerba &c. quod intelligantur ea ueniſſe in contractu quæ de natura uel de conſuetudine eius ſunt, ut dicit Bal. ꝙ per uerbum cetera nunquam intelligitur ut ueniat promiſſio cum pœna. Ratio, quia pęna dr̃ eſſe quid extrinſecum ab ipſo contractu ideo non intelligitur uenire niſi expreſſe appareat. ar. his quæ not. i. l. ſciendum. ff. de uerbo. ob. & l. 2. C. de fal. ſi tamen ſecundum. Bal. contractus eſſet conceptus ad conſilium ſapientis, & in ipſo uerbum &c. reperiretur, nunc bene poſſet apponi pœna in hoc contra, & hoc operatur appoſitio illa, ut conſilium ſapientis dicat iſtũ contractum iuxta no. in l. aperte. ff. de uer. ob. Et no. ꝙ dictio & cetera duplici modo ſcripta reperitur, & ſcd̃m hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur indeterminare in fi. orationis ſic quod non regitur ab aliquo uerbo, & tunc debet ſcribi breuiter ut ſic &c. Secundo mõ ponitur determinate ſic qđ refertur ad uerbum in oratione poſitum a quo regitur, & debet ſcribi longe pro duab. dictionib. ut ſic &c. Sic etiã ꝓfertur breuiter & lõgius & utroq. modo ſignat prout uerba ꝑcedentia uel aliud medium ſignificare declarat. Nam breuiter &c. ſignificat illud quod deficit, & ſupplet uerba deficientia, ut in l. gallus. uerſi. credendum. ff. de lib. & poſthu. ubi teſtator dicit. Si me uiuo nepos decedat, tunc qui pronepos &c. credendum eſt gallũ de no taſſe idem de ꝓnepote. Et ſic dictio &c. ſupplet ibi uerba ſcd̃m quæ pronepos poteſt ſubſtitui, quæ ſunt in prin. illius. l. ut gallus introduxit. Item ſi præcedit inſtrumentũ extenſum locationis unius domus factæ uni, & ſequitur inſtrumẽtum abbreuiatum emptionis alterius domus factæ eidem, dictio &c. ſignificat clauſulas in præcedenti poſitas q̃ huic locationi ſunt applicabile, qa præcedentia declarant ſequentia. l. ſi ſeruus plurium. ff. de leg. 1. Item quia in habentibus ſymbolũ facilior eſt tranſitus. l. in rem. §. itẽ quæcũque. ff. de rei uen. Contractus aũt emptionis & locationis ſunt ſimiles. l. 1. ff. loc. Et ſciendum quod notarius quando notam poſitã breuiter in protocollo redigere uult ad inſtrumentum publicum tunc ſignificata per dictionem &c. debet extenſe ſcribere, quia ſcit quod actum eſt, & quid per hãc dictionem intellegit tanquam teſtis ibi contentorum, quia diſpoſitionem contrahentium recepit, ergo mortuo primo notario poſt ꝓtocollũ antequam redigeret illud in plublicũ inſtrumentũ ſecundus notarius nõ debet ſignificata ꝑ dictionẽ &c. in ꝓtocollo poſitam extendere niſi quãtũ ibi ſunt extenſa. l. cõtractũ. C. de fid. inſt. Sed talis no. protocolli legenda eſt parib. coram teſtib. & illis exponentib. uerbũ &c. debet notarius ſecundus ſuper hoc requiſitus expoſitionẽ illorum redigere in publicum inſtrumentũ extẽſũ. alias iudex debet arbitrari ex præcedentib. & ſequentibus & coniecturari quid per uerbum &c. ſignificetur, l. ſi ſer-

l.ſi ſeruus plurium §.i.ff.de leg.i.& l.uoluntatis. C.de fideic. Secundo ſumitur &c. prout longe ponitur & ſignificat alia præter ea quæ enumerata ſunt.l.item quæritur. §. exercitu.ff. loca. ubi dicitur quod milites de domo feneſtras &c. ſuſtulerunt.Item ibi.hæres qui compulſus adit,ſicut cæteris commodis caret,ita hoc commodo quod non poteſt detrahere quartam l.namque §.qui compulſus.ff.ad Treb.ubi dictio &c.regitur a uerbis ſuſtulerunt & caret.

CIBARIA ſunt panis groſſus,caſeus, faba,cepe,& ſimilia ſecundum gl.in l. ſeruus urbanis.in uer. ex libellis. iuncta ſeq.ff.de leg.3.

DE C. ANTE I.

CICERA eſt omne quod bibitur. 23.q.2. admonere circa medium in prin.

CICATRIX dr̄, quæ uultū excecat uel deturpat, & poſt ſanatum uulnus remanet Bar.in l.ſi quis in metallum.C.de pe.

CIRCVITORES dicuntur qui circumeunt uel circundat patrias a nundinis a'l nundinas deferentes res uenales.Et dicuntur alio nomine circumneatores.

CIRCVMFORANEVS ſecundū Iſid. li.10.dicitur qui ad modū rote circumferatur.

CIRCVMSEPTVS eſt circūdatus,uel undiq. cinctus,ut no.in prohe. cle.

CIRCVMDVCERE literā eſt eam circumducta linea dānare,& ſic differt a cancellare,& ſuppunctare.

CEMITERIVM eſt locus ſolenniter per epiſcopum benedictus. de conſec.diſt.i. nemo dicitur a cemos, i. dulce & ſteron ſtotio, quaſi dulcis ſtatio.

CHIROGRAPHVM eſt cū duo pacifcentes duas ſcripturas ſub eadem forma uerborum inter ſe conficiūt & mutuo ſibi tradunt, uel dicitur inſtrumentum,ſeu illa litera in qua debitor cōfitetur ſe eſſe obligatum creditori, idem quod antepocha & chirographa,dum ueniunt nomen, ſiue corpus ueniſſe uidetur.l. ſi ſeruum filii.§.eum qui chirographum ff.de leg.i.

CIRCVNSTANTIA alicuius loci intelligitur p̄ 30 pedes,ut dicit Bart. in l.item apud labeonem.§.conuiuium.ff.de iniu.

CHILIARCA eſt princeps ſuper mille homines.

CILIVM eſt parua pellicula in oculo quæ dicitur lachrymale.

CIMILIARCHIVM locus eſt ubi reponitur theſaurus.C.de bo.auto.iu. poſ.l.fi.§.ſinautem.&.de agric.& cē ſi.l.litibus.§.ſinautem.

CIMIARCHA.i.cuſtos uaſorū,& aliarū eccleſiæ.C.de ſac.ſan.eccl.l. iubemus.in gloſſ.quaſi procuratori &c. ea quæ extra de offic.archid.

CINGVLVM qñque exponitur,id eſt adminiſtrationem in authen.ut liceat ma.& auie.§.quia uero quidā, & C.de dig.or.ſer.l.2.libr.12.de meta.l.omnes . Quandoque cingulum ponitur per enſe,uel pro titulo dignitatis.in auth.ut omnes obe.iud. prouin.§.arripiat.& C.de præp.ſac. cub.l.ult.li.12.

CIRCA eſt ſignificationis reſtrictiue non autem amplitatiue,ut in l.Rutilia polla.ff.de contr.empt. & hoc no.pro ſtatutis . Et quid dictio circa operetur in teſte. Vide Bart.in l. celſus.ff.de uſuca. Et circa pertinet ad tempus circum ad locum circiter ad numerum.

CIRCVNSCRIPTIO quid ſit Bar. in authen.ex cauſa.C.de lib.præ. n.5

CITATIO eſt in ius uocatio,uel inuitatio cum quis de aliquo conqueritur, & quærimonia ſua coram iudice depoſita iudex emisſio citationis

nis edicto, ad eius inſtantiam uocat,uel inuiat illum ad ſe, in quem agere deſiderat qui comqueſtus eſt. Si uero in edicto iudex, uel prætor adiciat hanc clauſulam, ſi in die præſcripto non ueneris quaſi contumax & condemnaberis uel reputaberis,tunc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodie autem ſufficit quod dicatur. Citamus talem peremptorie, & eſt quadruplex modus citandi ſecundu. Guil. de mon.lau. Primus per nuntium literis citatoriis.Secundus per præconem. Tertius per edictum. cle.i. de iudi. Quartus fit ex iuris diſpoſitione.Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis.cap.conſuluit.de offi.delega.Item quædam eſt uerbalis,quædam realis,uel actualis ducendo ad iudicem.Item citationis ſunt tre actus. Primus eſt impoſitio,cum iudex imponit nuntio,ut citetur reus.Secundus manifeſtatio,cum nuntius denuntiat citatio,ut ueniat. Tertius relatio, cum nuntius refert iudici talem in tali loco citaſſe,additur etiā quartus.ſ.comparatio citati, & quando citatus teneatur comparere, & ſi non comparet mulctetur, not.per doct.in c.præterea.de dila. Et de illis actibus in c. fin. de feriis. Et no.quod citatio eſt de iur. natural. ut in clem.paſtoralis.de re iudi.Et citatus ad locum morboſum, ſeu ubi aer eſt peſtilentialis,uel corruptus,non tenetur ire cum ſaluti hominum ſit ratio adhibenda.l. recuſare §.ſi quis in uno. ff.ad Treb. & ibi per doct.Nec citatus peremptorie poteſt dici contumax ante libelli oblationem.l.ſi finita.§.ſi plures ff.de dani.infec.

CITO aduerbiū.i.intra 20. dies in auth.de mand.principis.§. ſed & ſi ſuſcipientes.

CITRA qnque ponitur pro preter. de cal.l.ulc.de pact.l.paciſci.& de mino.l.uerū.§.ex pacto. qnque habes effectum priuationis uel negationis.ff.fa.erciſ.l.ſi filia.§.Papin.Quādoque ponitur pro fine. in aut. iu. fine quoquo ſuffr.§.quod autem a nobis. Quandoque exponitur citra quam.i.aliterquam.in aut.iuſiu. quod præſt. ab his .§. iuro quoque exponitur citra.i.contra.ff.de noua l.ſeruus.Aliquando i.ante extra de teſti.c.dilecto.

CIVITAS dicitur quaſi ciuium unitas,& murorū ambitu terminatur de ſen.excom. ſi ciuitas cuius appellatione etiam comprehenduntur burgenſes.ff.de uerbo.ſig.l.2. Item ciuitatis appellatione comprehenduntur mille paſſus a muro ciuitatis.ff.eo.titu.l.mille. &.ff.de pœ. l. ꝙ liquide.§.ſi ita legitur.Item comprehenduntur orti.argu.ff. de procu.l.præſens.Item ciuitatis nomine non comprehendūtur dioceſes. nec econtra,uocatur autem proprie ciuitas quæ habet epiſcopum ut 85. diſt.in illis.

CIVILIS actio require ſupra actio.

CIVILE debitum.uide in glo.i. in fi. de ſol.Et qnque ciuile,idē eſt ꝙ urbanum & elegans,ut in gl.in l.cui ile eſt.C.de fur.Sic in ciuile. in urbanum uel indecens.l. in ciuile.ff.de legi.ubi dicitur,In ciuile eſt reſpondere.l.tota non inſpecta.

CIVIS eſt natus in ciuitate.l.ciues. ff. de app.ubi glo.Sed quid de natis in comitatu. Dicitur in autentico quib.mo.na.effi.ſui. §.ſi uero neq. ciues col. 7. & ibi per Iacobum de Belui.mouetur quęſtio de rege concedente priuilegium ciuitatibus, & ciuibus regni.

CIVIVM appellatione ueniunt nō ſolū illi de comitatu,ſed etiā illi de territorio. Felyn.in c. Rodulphus, 9.col.

9.col.uer. quarta concluſio. Adde quod ciuium appellatione ueniunt illi qui ſunt de ciuitate, dioceſi uel comitatu in rub.ff. ſolu. matrimo. licet gloſ. aliter ſentiat in d.c. Rodulphus.Barto.in l.i.ff.ad mu.adde quod Bart.in l.3.C.de natu.lib. dicit ibi per illum tex. quod ille qui ex uico eſt,ſortitur originem ex ipſa ciuita.cui ſubeſt uicus, & an repræſalie conceſſæ contra ciues comprehendat conciuitatenſes.Bal.in l. fi.ubi alii.ff.de offi.procon.

CISTERNA eſt locus in quo congregantur aquæ pluuiales.& ibi colle-ctiue uſui reſeruantur, alii ponunt ciſtellam pro eodem.

DE C ANTE. L.

CLAM posſidere.i.occulte posſidere.

CLAMYS eſt ueſtis militum purpura regum, ſtola ſacerdotum, toga aduocatorum,birus ruſticorũ, uel cuſtodum,cucula monacorum, ut C.de ueſti. holoc.& aura.libr. 11. & c.qui mit.non poſſ.leg.ſi clarisſimi.prout not. Azo.in ſumm. C.de offic.præfe.prætor. Apud imperatorem erant in triplici gradu,quia alii erant maiores, & hi uocabantur illuſtres ſicut præfectus prætorio orientis, item aphricæ, item urbis Romanæ. Alii erant minores,& hi uocabantur clarisſimi puta præſides.Alii medii,& inter illos erant ſpectabiles,ut proconſules & præfectus egypti, qui etiam dicuntur auguſtales.

CLANDESTINVM coniugium eſt de ſpecta perſonarum præſentia,uel iuris ſolennitate, uel denunciatione non præmiſſa ſine ſacerdotis benedictione occultum matrimonium.

CLANDESTINA electio dicitur quæ in cameris per occulta conuenticula fit uel illam quam canonici inter ſe ſecretam tenet.

CLARISSIMATVS eſt dignitas.C.de prox.ſa.ſacri. leg. pecuniarie. Aliquando accipitur pro conſulatu.C.de eque.dign. leg.i. Et ibi not.& de dome.& protect.leg.2.libro.12.

CLARISSIMVS dr̃ etiam qui eſt ſpectabilis,eo ꝙ claram habeat dignitatem.C.de prin.agen.in re.l.fi.

CLASSIS.i.nauis inde claſsicus.i. numerus claſſatorum. i. nauium ad bellandum.Ei qui cenſetur uel uoluerit ſe huic miniſterio deputare, dicebatur incenſitus, ut.C. de claſſi.lib.11.

CLAVSTRVM dicitur quaſi claudēs ſiue caſtrans, ideſt priuans habitātes in eis ne euagentur.7. quæ.prima.§.ult.& not.per Arch. de ſtatu. regu.cap.uno.§.uerum lib. 6.ſuper uerbo more. eſt locus religioſus. extra de conſti.c.2.in princip. Aliquando clauſtrum dicitur. inſtrumentum ad claudendum domum. uel partem eius.ff.de acti o.empto. l.fundi.

CLIENS dr̃ ille cuius cauſam aduocatus tuetur,& defendit. Inde clientulus diminutiuum, & idem eſt ſecundum Iſid. Vel dicitur quaſi colens acolendis patronis, Vnde ſolent peruerſi aduocati dicere ſuis clientulis. Si uerum reſponderis, cauſam perdes,ſed non dicunt ſi falſum reſponderis,regnum dei perdes & cum in iuſta ſententia dannationem acquires,ut eſt gloſ. magiſtra. in c.i.de conſeſ.

CLIVI appellantur foſſe terreſtres ꝑ girum.ff.de ſeruit.urba.præd.l.ſeruitutes.§.ſi domo.

CLERICA dicitur corona clericorum raſa,ut no.Io. And. de ui.& hone. cle.clerici.

CLEROS grçce eſt ſors latine, uel hæreditas.Sunt ergo dicti clerici,quia de ſorte domini ſunt.21. diſtin.cleros.ubi ponuntur noĩa omnium graduum

duum in eccleſia Chriſti deſeruięntium. Et appellatione clericorum etiam intelligũtur monachi, licet non econtra. quia ſunt etiam electi in ſortem domini. 12.q.1.duo ſunt genera. Et hoc maxime in cauſis fauorabilib. ſed in odioſis ſecus, ut no.in c.1. de iur.cal.ubi etiã appellatione clerici nõ uenit monachus quia ibi poſtea ſpecificat. uide.c. cum ſecundum apoſtolum.de pręben.& c.cleros.prælleg.

CLERONOMIA, idem eſt quod hæreditas diuina.

CLOACA dr̃ locus concauus, ubi ſordes confluunt ex quocunque uili loco, uel effluunt de uiris & plateis, uel ubi ſtercoram recipiũtur ſcilicet latrine.ff.de clo.l.prima uř cloaca eſt locus cauus per quẽ collumes quædam fuit, & ponit prætor ibi duo interdicta de cloacis. Primum eſt prohibitorium, quo prohibetur uicinis facere uim quo minus cloaca purgetur, & reficiatur. Secundum eſt reſtitutorium. Vnde Flauius mela ſcripſit competere interdictum hoc, ut in uicini edes ueniat,& reſcindat pauimenta purgandæ cloacæ gratia. Et ſi quis uelit priuatam cloacam facere ut exitum habeat in publicam cloacam non eſſe impedimentum Pomponius putat. Et utrunque interdictorum eſt ad ſalubritatem ciuitatum. Nam & celum peſtilens & ruinas immunditie cloacarum minuantur, ut ibi dicitur. Eſt ergo duplex cloaca, priuata & publica. Et appellatione cloace tubi, & fiſtule continentur. ex l.i.præall.ff. de cloacis.

DE C ANTE O.

COACTIO eſt duplex,abſoluta & cõditionalis Coactio abſoluta ẽ cui reſiſti non põt,ut cũ q̃s uioléter trahitur ad aliquid faciendum,quo caſu quia oĩno excuſatur, l.diſ. præsbyteros.& 1.q.i.conſtant. Coactio conditionalis eſt qui metum cruciatus,uel aliquid graue minatur quæ ſi excuſata tanto, non tamen a toto.c.ſacris. de his quæ ui me. ue. cau.ſi.in glo. uerbi attenuet ſecundum Goſ.in ſum.eo. ti. & etiam in c.cum dilectus. eo. tit. uide Bartol. brix.in glo.uerbi minuta diſtin. 6. ad eius uero. ubi bene diſtinguit. Et coacta uoluntas etiam uoluntas eſt.15.q.i.merito.ff.qđ met. cau.l.ſi mulier.§.ſi metu.

COARCTARE. i.reſtringere,ita exponunt Hoſt.& Arch.extra de reſc. c. diſpendia. in prin. lib. 6.& habetur hæc dictio.extra đ imu.ec.c.1.in fi. de offi.deleg.conſuluit.

COCVS uenit appellatione artificis, quia cocum eſſe,eſt ars.l.ſi quis uẽditor.§.1.& 2.ff.de edic.Imo cocus imperatoris habet dignitatem ad quod Baſ.allegat text.in l.i.quis cocorum.in uſibus ſeu.hæc Lu.de Ro. in ſingul.ſuis.

CODICILLI dicuntur codices parui. i.libelli in quib. cum aliquis impeditur aliqua neceſſitate, ne facit teſtm̃ de reb. ſuis diſponit in ultima uoluntate, ſecundum Azo. in ſum.C.de codicillis. In hoc autem differunt a teſtõ.Nam ſi idem poſſent codicilli, quod teſtamentum cur diuerſum his inſtrumentis uocabulum mandaretur,quę uis ac poteſtas una ſociaſſet.Igitur in codicillis hæreditas neque dari, neque adimi põt directe,ne confundat ius teſtõrum,& codicillorum.Nec in eis poteſt exhæredatio ſcribi nec conditio.hæredi inſtituto poteſt adiici nec ſubſtitui in eis directe poteſt ſed per fideicommiſſum in eis hæreditas directe. relinquitur, ut inſtitu.e.§.codicillis. & §.directo. & plura alia quæ not. Azo. & Hoſt.

ternitatis inter baptizatum, & filios ſuſcipientis. Octaua compaternitas inter ſuſcipientem, & patrem ſuſcepti. Nona maternitas inter eundem & matrem pueri. 30. q. 3. per totum.

COGERE exponit, id eſt congregare. ff. de bonorum rap. l. 2. in prin. & §. dolo.

COGNATIO cōſanguinei uxoris eſt coitus cum conſanguinea uxoris.

COGNATI require ſupra Agnati. & habētur poſt agnatos, quia cognati per fœmineum ſexum, ſed agnati per maſculinum cōiuncti ſunt, hoc tamen hodie modicum curatur. Sed an agnatus præſumatur ſcire factum cognati, uide legē octaui gradus. ff. unde cognati. & c. quoſdam de præſum. per doct.

COGNOMEN dicitur a cognatione ff. de lib. & poſth. l. 1. & inſti. de leg. §. ſi quis. In nomine. & . C. de teſta. l. ſi in nomine.

COGNOMINA debent poni quando ex nominib. propriis reſultat incertitudo. Bar. in conſti. 1. ff orum. uer. quæro nunquid ſit neceſſe.

COGNOSCERE inſtrumenta eſt ea relegere & diſtinguere, & conferre accepta & data.

C O H O R S, id eſt ſocietas. ff. ad. l. iul. repe. l. 1. ff. de offi. præfec. uigil. l. 3. in princi.

COHORTALIS eſt appaitor qui ob noxius eſt cohorti l. a cohortalis. C. eod. tit. lib. 12.

COLONVS eſt qui prædium habet agricolendi cauſa. Differt autem colonus ab inquilino, quia hic in rure, iſte autē in ciuitate moratur, & habet plures ſpecies agricolarum ſecundum Azo. quia alii uocantur coloni conditionales, alii coloni inquilini, alii originarii, alii coloni ſimpliciter nuncupati, &c. de quibus infra patebit. Pro differentia coloni ab uſufruc. uide in gloſ. inſt. de rer. diui. §. is uero.

COLONI conditionales dicūtur qua ſi ex ſua conditione prædium, uel agrum colere debentes, & ſecundū Ioan. ſic conſtituuntur ꝙ primo in ſcriptis, uel ſine ſcriptis, perpetuo iure colonos ſe eſſe in fundo promi tunt, ut poſtea per uiginti annos in fundo permanente. Et licet quidam putent hos eſſe aſcriptitius conditionales, tamen ſecundum Ioan. male putant, quia colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari aſcriptitius uero minime ut C. de agr. & cen. l. cum ſancimus. li. 11. require ſupra aſcriptitius.

COLONI dominici dicebant qui colebant agros imperatoris. ut C. de præ. & omnibus re. lib. 11.

COLONI illyrici al:as & melius illyriciani de illyrico. i. de ſclauonia dicuntur, & habetur in l. cum quærebatur. C. unde. ui. ubi dicitur inter illyricianam aduocationem glo. 1. inter aduocatos de yllirico. C. de colle. illyc. lib. 11.

COLONVS inquilinus, licet ſecundū quoſdam inter colonus, conditionales, & inquilinos nulla fit differentia (pro quibus uidetur facere. l. diffinimus. C. de agr. & cen. lib. 11. tamē ſcd̄m Io. hæc eſt differentiam, quia inquilinus minus aſtrictus eſt quam colonus conditionalis, unde inquilinus bene poteſt in alia parte cuiuslibet ſuburbii domum conducere & inhabitare, ſed conditionalis colonus non audet cum ſua familia recedere a fundo quem colit, nec alibi habitare.

COLONVS originarius ſecundū Io. dicitur coloni conditionalis filius ex eo quod originaliter conditioni colonarie ſubiectus eſt, neç refert ſecundum Io. ſiue in ſole fue-

rit natus, ſiue extra ſolum, quia tãquam originarius ad terram illam reducendus eſt quam pater ſuſcepit colendam.

COLONI paleſtini ſunt de paleſtina prouincia dicti.

COLONI partiarii ſecundum quoſdam dicuntur illi qui terram colũt pro parte dimidia uel tertia, ſecundum ſterilitatem terrarum, & ſecũdum Ioan. nullum ius habent ſtatim fructibus a ſolo ſeparatis. Et ille dicitur proprie partiarius qui cõducit rem ruſticam pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro ſocio.

COLONVS ſimpliciter ſecundum Io. dicitur q. ſub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit. Nam ſecundum eum non eſſet locatio ſine pecunia. ff. depo. l. i. ſi quis ſeruum.

COLONVS proprie dicitur qui ruſticam rem conducit nummis, & competit cõtra eũ actio præſcriptis uerbis ſiue in factum ubi ſupra.

COLONVS ad nummum conductus eſt ille qui ſtatim cum fructus fuerint a ſolo ſeparati, ut uſusfructuarius intelligitur, ſecundum Ioan. ff. de furt. l. ſi apes.

COLONVS ſuperficiarius, eſt qui areã conducit ea conditione, ut ſibi liceat in ea edificare, & domum tollere cum uoluerit.

COLONI partiarii ſunt qui totũ agrum ſuis expenſis colunt, & ex fructibus præſtant domino fundi quantum conuenit.

COLONI palatini, habetur. C. eo. ti. libro. 11.

COLLATORES dicuntur a conferendo, quia conferunt in fiſcum, ſiue ordinaria ſit collatio, ſiue extraordinaria.

COLLATIO ſecundum Azo. in ſum. C. de coll. eſt ius quod res quædam nõ hæreditaria fit hæreditaria, id eſt redigitur in commune. Et dicitur collatio quaſi in commune latio. Nam quod erat proprium, dicitur ibi medium, & conferunt. i. communioni ſubiicitur. Vel eſt confuſio ſiue coadiuuatio rerum conferentis in res communes ſecum rebus communibus diuidendis, ut no. in l. ſi ſoror. C. de coll. Item ſecundum Fulgo. in rub. C. eod. titu. collat. eſt triplex. Vna quam faciunt ſcholares diſputando, & de iure diſceptando, ut in authentica, & ſi cõtra. C. de fide inſtrumen. Alia quam facimus bibendo, & comedendo. Tertia quæ fit res coadunando, & iſta hic deſcripta eſt. & in titul. de collatio.

COLLATIO inſtrumentorum eſt quãdo duo inſtrumenta inſpiciuntur, & examinantur, ſimul utrũ in uno ita ſit ſicut in altero, uel uideatur per modum, & formam ſcripture effectus eius.

COLLECTANEVS idem eſt q cõſurgens ſed collectaneus. i. condormiẽs alacte primus. ſecundus aũt a lecto nomen habet.

COLLEGA ſecundum Iſido. dicitur a colligatione ſocietatis, uel complexu amicitiæ, & eſt idem quod ſodalis in officio alterius partis poteſtatis.

COLLEGIARIVS etiam eſt unus ex talibus ſociis.

COLLEGIATI dicuntur aliqui, qui ſunt de aliquo corpore. i. congregatione uel artificio hominum, uelut piſtorum, fabrorum, monachorũ & quorundam aliorum collegium habentium, qui etiam dicuntur chartopatri, quia earum nomina ſcribebantur in charta, uel matricula patrie, ut C. de coll. lib. 11. in rub. ſcribebantur autem pro eo, ut patrie fierent incorporati. Vel dice-

dicebantur corporaliter ementes chartam, id eſt locum, cuique per chartam aſsignatum, ut in eius locum ſurrogentur, & patrie fiant incorpotati, ſecundum Accur. ibidem in l.unica.

COLLEGIVM eſt cõgregatio quam ad minus tres facere poſſunt. Nam duo faciunt congregationem, collegium tres, populum 10. turbam 25. gregem. 5. porci, uel 10. oues, ut no. Ber. de elec. c. 1. Et collegia licita & approbata in his in quib. habent iuriſdictionem, & quo ad ea quæ ad epiſcopos collegiatos pertinent poſſunt facere ſtatuta, ut no. in gl. fi. C. de iuriſd. om. iud. Et expreſsius. C. de conſti. pec. l. 2. in fi. per Bart. in l. omnes populi. ff. de iuſti. & iur. item collegio non approbato non relinquitur in teſtamento. l. collegium. C. de hære. inſti tuen. & de licito uel illicito. l. 1. C. de ſacr. ſanct. eccle. de exceſ. prælat. cum dilecto, & per Bart. ff. de colle. illici.

COLLATERALES, dicuntur qui ſe attingunt uel ſibi attinent tranſuerſaliter per lineam collateralem modo per lineam rectam aſcendentem, uel deſcendentem, ut conſanguinei, uel conſimiles. Dicuntur etiam collaterales generaliter omnes equaliter quaſi lateribus con ſidentes.

COLLOBIVM eſt toga uel ueſtis ſine manicis.

COLLECTIVA dictio dicitur quæ ſignificat collectiua ex ſua impoſitione, quandoque etiam ex ſignificato ſumpto aliũde ex quauis alia materia ſubiecta ſignificatione, uerbi gratia ibi, omnes ferunt lapidẽ, uel trabẽ, ſignificat collectiue. l. ita uulneratus. ff. ad l. aquil. Sed ibi oẽs ſtudent auaritiæ, ſignificat diſtributiue. Ratio quia in primo exemplo ex unitate lapidis ſumitur ſignificatum uerbi, ſed in ſecundo exemplo ſenſus eſt quod q̃libet homo ſtudet auaritiæ. Similiter hic, omnes homines aut ſunt liberi aut ſerui. inſti. de iur. perſo. ſecundum materiam ſubiectã nõ patitur ſenſum collectiuum, quia falſum eſt quod oẽs hoĩes ſunt liberi uel ſerui, qm̃ aliqui liberi ſunt. & aliqui ſerui, ſed ĩ l. ſi neceſſaria. §. ſi anna. ff. de pig. act. ſumitur dictio unaqueq. collectiue, ubi ſi ſtipulatus ſum triginta mihi ſolui annua bina trima die. i. quolibet anno in tribus. mihi ſolui 10. & pignus accepi deinde pactũ eſt appoſitum ꝙ ſi mihi unaquaque die pecunia ſoluta non eſſet, mihi uendere pignus liceret dici tex. quod pecunia non ſoluta uno termino ſcilicet primo uel ſecundo, non licet uendere pignus, ſed omnibus terminis præteritis. Et ſic illa uerba, unaquaque die ſignificant collectiue. ſ. oium terminorum ſimul. Dicitur ergo collectiua dictio quæ ſignificat collectiue per modũ eiuſdem corporis ut ſunt turba, domus, grex, peculium, collegium, hæreditas, ciuitas, uniuerſitas, communẽ, &c. Item dictio quiſque eſt collectiua ibi Titius & ſeius pro quanta parte quiſque eorum me hæredem fecerit, hæredes mihi ſunto. l. hoc articulo. ff. de hær. inſti. quia enim refertur ad utrunque, collectiue dicitur tamen ex ſubiecta materia (. ſ. inſtitutionis) ſumitur quandoque ſignificatum diſtributionis. De hoc in l. fi. C. de impu. & aliis ſubſti. l. & l. ſi filiab. §. 1. ff. de leg. 1. & l. ſi fuerit ff. de reb. dub. hoc ponit Bart. in l. hoc articulo præalleg.

COLLES intelligũtur homines inferioris uitæ. C. de ſum. tri. l. fin. in prin. ſuper uerbo collis.

COLLYRIVM, eſt unguentum ad oculos.inſtitu.de re.di. §. cum ex aliene & ff.de acqui.re.domi.l. adeo §. cum quis.

COLLISVM argentum quid ſit.uide. ff.de aur.& argen.legat. l. quintus. 2.cum aurum.

COLLVCTATIO fit dũ aliqui ſimul luctãtur pugnis uel calcibus,uel uerius quando pugnantes nõ ſtãt certo loco.ff.ad aqui. l. qua actione.§. ſi quis colluctatione in glo.

COLVBER dicit̃ quaſi colãs umbras uel hymbres,quia ſit lubricoſus.

COLVSIO ſecundum Bar.in gl. in c. audiuimus. de collu. deteg. & c. cum clerici. de cenſi. eſt inter actorem & reum latens, & fraudulenta conuentio per quam alter in iudicio ſuperari ſe permittit, qua interueniente ſecundum Hoſtienſ. in ſumm. aliquando delicta remanẽt impunita , uel etiam committuntur.& ſecundum Azo. fit per procuratorem, & aduocatum cauſarũ, qui ſe in lite ſuperari patiuntur,& fit per principales perſonas in ſimilibus tam in ciuili cauſa quam in ſpirituali,ut in d. c. audiuimus , In ciuilib. autem ſecundum Azo. fit impune , ut quando quis per colluſionem patitur ſeruum uel libertum ingenuum pronunciari , & hoc ideo ne per tales degeneres inquinaretur ampliſsimus ordo ſenatorum.

COMMA græce diuiſio. Chomata. i. ad geres. ff. de extraordi.cri.l.pen. §.penul.& ibi no.

COMMENTARIVS eſt ille qui cauſam cõmentatur,uel ſcribit.

COMMENTOR,aris, eſt componere, uel fingere,ſeu gloſſare.

COMMENTVM ſignificat deceptionem uel occultum, ſeu malitioſum tractum,de reſtitutio. in integ. capit.lib.6.38. diſtin. capitu. 2. de teſti.cogen.

COMES orientis ſecundum Azon. in ſum.cod. forte erat procurator reum Cæſaris, quas habebat in oriente.

COMES palatinus , dicitur qui curam gerebat præcipuam,ut miſſorũ notariorum & iudicum negligentiam argueret , & a prouincialibus tributa, exigeret,& conſueta depoſceret, ita quod non in prouincialibus,ſed præcipue iuſſus eſt , ut in iudicib.& eorum officialibus præcepto immineret & ſupereſſet.C. de offi comi.ſacrarum largitionum & de offi.re.pri o.

COMES rerum priuatarum ſecũdum Azo.erat forte procurator ce aris in priuatis rebus , & ſecundũ eum etiam fuit illuſtris. Alii dicunt quod priuati commodi , & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationem,ut eas conſeruaret,& eis negotiaretur.

COMES ſacrarum la gitionũ ſecundum Azo.erat ille per quem principes ſua ſtipendia largiebantur , & hic forte erat procurator reipublice qui gręce logiſta nũcupatur, & illuſtris erat . Alii dicunt ꝙ per hunc imperator libertatẽ ſuam & magnificentiam exercebat , & largitudinem agebat.

COMES ſacri patrimonii erat , qui Imperatoris procurabat patrimonium qui in hoc differt a comite rerum priuatarum , quia hic tenet cuſtodiam rerum priuatarum , & exercet negotiationem circa mobilia,ſed ille patrimonium , & immobilia procurat , & hæc differentia præſumitur ex uerbis. C. de offic. comi. re. priua. & ff. de offic. procu.ceſ.l.1.

COMITES conſiſtoriarii ſunt illi, q̃ peniterunt in principis proſiſtorio , qui dici meruerũt etiam ſpectabi-

ſtabiles, & proconſulibus equipa
rabantur. C. de cōſiſt. li.12.l.1.uel
conſiſtorium dicebantur qui præ-
erant caſtris principis ordinandis,
& erant plures, & eligebantur de-
cani de conſiſtorianis, & miniſte-
rianis, ut eodem tit.præalle. Alio
modo conſiſtoria dicebantur ca-
ſtrenſiarii, & apud nos hodie ca-
ſtellani uocantur, & licet apud a-
lios uocentur omnes, quibus pro-
uiſum eſt de certis redditibus, ut
in caſtro aliquo pro defenſione &
cuſtodia commorentur. de cō.mil.
& qui prouincias regunt &c. uide
C.lib.12. cum ſuis titu.

COMMINVS.i. ſtatim uel ad minus.
ff.de pig.act. l.ſi qua. & de rei uen.
l. ſi a bone fidei. & de uerb.obliga.
l. continuus. Aliquando commi-
nus exponitur,id eſt tota ea die C.
de fruct.& lit. expen.l.terminato.
& ibi no. et. ff.de re iu.l. Pau. uel
cominus. i.repræſentialiter. C. de
le.le.ſi imperialis.in prin.

COMITARIENSES milites,alias co-
mitatenſes dicuntur milites ſtipen
diarii, a comitatu dicti,quia mili-
tant non ſoli,ſed in comitatu.

COMITARIENSIS dicitur cuſtos in
carcere poſitorum. ff. de ori. in l.
2. & C.de cuſto.reo.l. ad commen
ta ienſem, ubi talis punitur tali
pena cum ſocio ſuo, qua punitus
fuiſſet aufugiens ex negligentia eo
rum, niſi neceſſitate procul ab of-
ficio egerit,quia tunc adiutor eius
pari pœna conſtringitur.

COMMENDA eſt cuſtodia eccleſię
alicui commiſſa. c. nemo deinceps.
de ele.li.6.ubi bona gl.de commē-
dis cum multis quaſtioni.in c.du-
dum.de elect.

COMMENDATARIVS dicitur nu-
dus miniſter. ut patet in l.lucius.
ff.de depo.

COMMENDE eſt uerbum importans
fideicommiſſum Bar.in l. fideicom-
miſſa.§.ſi ita ff.de leg.3.

COMMENDARE eſt deponere.ff.de
Verbo. ſignificatio.l. commenda-
re.ff.de po.l. lucius. & 22.quæſtio.
2.ne quis arbitretur.Etiam capitur
pro laudare, ut in gloſſ. præ-
alleg.

COMMODATVM eſt alicuius certa
ad aliquem ſpecialem uſum gra-
tuita facta conceſsio. Ad certum
tempus tacitum uel expreſſum ſe-
cundum Io. An. in c.unico.de co-
mun. & differ. a precario per uſum
ſpecialem,item precarium non po-
teſt reuocari niſi tempore expleto
ſed commodatum non poteſt re
uocari niſi expleto uſu ad quem
datur. Item commodatum ſolum
in mobilibus reperitur precarium
uero etiam in immobilibus inſti.
quib. mod. contrahi. obli. §. item
cui res. uer.commodata autē res.
Et dicitur facta conceſsio, non au
tem tranſlatio,quia is qui commo
dat, dominū poſsidet, proprieta
tem retinet.ff.eo. titu.l.rei commo
date. Dicitur gratuita, quia nul-
la merces interueniret, tunc res.
tranſiret in locationem, uel in con
tractum innominatum do, ut fa-
cias. inſtitu. locati. §.1. & man-
dati.§.ult.

COMMODARE eſt rē ad uſum ali-
cuius quandiu uelit concedere.

COMMODATARIVS eſt ille cui res
aliqua datur utenda, uidelicet ip-
ſum commodatum.

COMMODATI actio.require ſupra
actio commodati.

COMMODVM ſecundum Iſido.lib.
5.eſt illud quod eſt noſtri iuris,&
etiam ad alios temporaliter tranſ-
latum eſt cū modo temporis,quam
diu apud eos ſit, unde commo-
dum dicitur etiam alio nomine cō-
modatum.

Commertium ſcđm Iſi. lib. 5. eſt deriuatum a mercib. quas res uenales nũcupamus, unde mercatus dicit̃ cetus multorũ q res emere uel uẽdere ſolẽt, & eſt cõmerciũ quaſi commutatio merciũ. Etiã, dicitur copula, dicendo, carnale commercium.

COMESTOR uel comeſſor idem eſt quod guloſus.

COMMINATIONES ſunt mine per iudicem impoſite, nec tamen habẽt autoritatẽ rei iudic. ſecundũ Azo.

COMMVNI diui. ſcđm Iſid. li. 5. eſt inter eos quib. res cõis eſt q̃ actio iubet poſtulãtibus his arbitriũ dari cuius arbitratu diuidatur. Require ſupra actio cõmu. diui.

COMMVNIA prædiorum. Require infra prædium.

COMMVNIA de uſucapio. Require infra uſucapio.

COMMVNIA de ſucceſsioni. Require infra ſucceſsio, & inuenies.

COMMEATVS dr̃ licentiatio uel recõmendatio ſeu remuneratio ipſis licẽtiatis tempore licẽtiature facta, ut in epiſtola Alex. mag. & Ariſt. legit. & ẽ qđ uulgo dicitur cõductus lib. 1. trãſitus a cõmeãdo deſcendens, ut ibi dicitur optimis nos ſuſceperunt commeatibus.

COMEDIA. i. uillana locutio, ut in gl. c. nõ li. ha. metr. lo. ſua ad extra neã cõferre. in rub. lib. 11. Item eſt dignitas, ſed ſecũdũ Donatum eſt ruſticana laus ſiue cantilena. a come id eſt uilla, & ode. i. cantus.

COMENDATITIE litere ſunt dimiſſorie q̃bus clericus dimittitur & abſoluitur a poteſtate ſui epiſcopi, in quibus perhibetur de uita & in ordinibus illius teſtimonium.

Comparatiuus capitur interdum pro poſitiuo. ut latius. i. late. c. auaritie de elec. lib. 6. ſimiliter. c. licet pro ce. ſi. de accu. ibi, potius, & c. ſi pignoratiões. de iniur. ibi diſtrictius ideſt diſtricte. Sicut interdum poſitiuus capitur ꝓ cõparatiuo, ut in epõ 117. Bonum eſt confidere in dño, quã in homine. Bonũ eſt ſperare in deo &c. ibi bonũ. i. melius.

COMPENDIOSA hæc dictio ſignificat ſubſtitutionẽ quæ ſub conditione mortis alia multa cõplectit̃ tẽpore ſeu longũ tẽpus, quod dicitur poſt puberem etatem. Et dicitur ideo cõpendioſa, quia ſub uerborum compendio plura cõplectitur tempora, & quandoq. plures ſubſtitutiones. facit l. meuius. §. duorum ibi orationis compendio ff. de leg. 2. & l. precibus. C. de impub. & ali. ſubſt. Et hoc prout adaptatur illud ſignificatũ, quia poteſt ad alia adaptari, ut aliter ſignificet prout uerbum cui adaptaretur ſignificare dictaret. uide infra ſubſtitutio compendioſa.

COMPETERE dicitur cũ ius eſt ad petendũ illud quod petitur. not. in glo. ff. de dam. infe. l. in prin. Item competit exponitur. i. conuenit, ut in auten. de equal. dot. §. quia uero. & ff. ad uelle. l. he actiones.

COMPETENTER no. gl. 24. q. 4. uotũ & uide quod not. de uer. ſig. c. ſi. lib. 6. ſuper uerbo contempſerit.

COMPILATOR ſcđm Iſid. lib. 10. eſt ille qui aliena dicta ſuis permiſcet. Et ſic ſolent pigmentarii in pictura diuerſa mixta confundere. Vnde illud Hora. Pictori atq. poetis. Quidlibet audiendi ſemper fuit equa poteſtas. hoc ſcelere quondam accuſabatur Mantuanus ille uates cum quoſdam uerſus Homeri transferens ſuis permiſcuiſſet, et cũ compilator ueterum ab emulis diceretur, ille reſpondit magna rum eſſe uirium, clauam a manu Herculis extorquere.

COMPLVRES qui dicantur. uide Bar. in l. 1. C. ſi rector prouincie.

Con-

CONCLVSIO eſt terminus excluſiuus ꝓbationũ & allegat.Pan.in cap.cum dilectus.de fi.inſtru.in fin.

CONCVBINA ſumitur duobus modis.Primo dicit illa quã quis cognoſcit fornicario affectu, & talis non īpedit ordinis promotionem. Secundo dicitur illa quam aliquis cognoſcit uxorio ſiue maritali affectu, & talis impedit promouendum ad ſacros ordines. 33. diſt.ſi quis de laicis.de ꝑſum.c.illud de clau. deſpõ. per totum.Item concubina ſecundũ Azo.in ſum.eo.ti. conſtituitur ſola intentione animi, & ab eo quãdoq. qui non poteſt uxorem ducere, ut ecce præſes mulierem oriundam de prouincia non duceret uxorẽ,tñ põt habere cõcubinã. Poteſt autẽ ſecundum leges,ut ipſe Azo.dicit eas ſolas habere mulieres ſine metu criminis,in quibus ſtuprũ non committitur,ſicut in uirgine,uidua,& minore.35.annis.in quibus ſtuprum committitur.

CONCVBINATVS eſt crimen mere eccleſiaſticum, unde debet puniri per iudicẽ eccleſiaſticum,non per ſecularem Feli. c. eccleſia ſanctæ Mariæ. in col.l. alias 44.uer.17.conſti. Adde quod crimen concubinatus non debet puniri per iudicem ſecularem,quia ſecundũ leges ẽ non crimen.l.in concubinatu. ff. de concu. & de hoc tantum cognoſcit eccleſia, ſecundum omnes ſcribentes Fe de.de ſenis conſi.ſuo.152.Ioan. An. in reg. ſine culpa.de reg.iur. in 6. & Abb. in rub. de adul. & in ca. per uenerabilem. 12. col. qui fil. ſint legit. & in cap. cum ueniſſent de inſti.in fi.

CONCLAVE dicitur cella uel thalamus ſecretus ad quem per multas claues uenitur.uide glo.in uerba cõclaue.l quod conclaue.ff.de dam.in fe.& ideo in electione Papæ cardinales intrant conclaue.

CONFESSIO facta alicui de aliqua re, reſpicit perſonam cui fit.nõ autẽ ipſam rẽ,adeo ꝙ finitur morte ipſius cuius facta eſt,nec ad hæredes eius tranſmittitur, niſi in ipſa confeſſione fiat mẽtio de hæredib.l.cum ſeruus.§. ſi quis.ff.de leg.1.

CONFIRMATIO eſt iuris eius habiti corroboratio,ut colligitur de fi. inſt.c.inter dilectos. Alio modo eſt ſacramentorum adminiſtratio,ſcilĩcet in fronte chriſmatis asſignatio. Et ſic confirmatio primo modo dicta his uerbis. Confirmamus te ſicut rite posſides, ut ſicut ſine prauitate facta eſt electio, uel ſicut prouide facta eſt.

CONFIRMARE eſt alicui iuri uel facto firmitatem præſtare.

CONIECTVRA eſt uerisſimilis ratio ſuſpitionem inducens, non de neceſſit ate perſonam uincens.

CONIVNCTIO quãdoq.ponĩt diſiunctione, ut cũ dicitur mihi hærediq. meo.ff.de uer.ſig.l. coniuncti & diſiunctio quandoq.pro coniunctione, ut.ff.eo.. ſæpe.

CONCVRBITA eſt uerbũ iniurioſum, ut no.ff.de his qui.ut indi.l. ſed inimicitiæ, in glo.Alias eſt cõcurbita, & cito creſcit, nec uidetur quomodo inſt.de re.di.§. præterea.

CONDITIO eſt diſpoſitionis ſuſpenſio ex euẽtu incerto futuro ei appoſitũ, in quẽ euentu eius diſpoſitionis facta eſt collatio.ff.ſi cer. pet. l. ita que v.g.promitto,uel lego,ſi Titius fuerit conſul. hæc diſpoſitio eſt conditionalis,eſt incerto appoſito, ſi titius &c. Et per hoc diſpoſitionis uel legati fit ſuſpenſio, & eueniente caſu quo titius fit cõſul purificatur, & non plus ſuſpenditur. inſti. de uerb. ſig.§. ex conditionali, & ff. de condi. demon. per totum Poteſt autem capi cõditio dupliciter

ter. Vno modo pro temporis ſuſpenſione quod ſolet apponi in contractibus aut ultimis uoluntatibus de quo in ti. præal.de cond. & demon. & in tit. de condi. & inſtitu. Secundo modo quando aliquid ſolutum eſt, & illud intendimus repetere,& appellatur condictio quaſi ſoluti repetit.de iſta tractatur in tit. de condit. ob cau.data,& in tit. ſeq. & de ſui natura non ſolet dari domino quia repetitio præſupponit, dominum eſſe translatum.l.ſi. ff.de uſufru. ea re, quæ uſu conſu. Et hæc conditio principaliter,eſt duplex,una generalis concurrens cum quacunq. actione ex qua certum petitur.l.certi condictio.ff.ſi. cer. pet. Alia eſt quæ diuiditur in multa mẽbra. ſ.in condit. ob cauſam ob turpem cauſam indebiti, ſine cauſa furtiua &c. de quibus omnibus infra dicetur. Et nota ꝙ conditio differt a modo & a cauſa, & a demonſtratione,ſecundum gl. in rub.ff.de condit.& demon.

CONDITIO eſt legati cuius de futuro ex defectus ſeu confirmatio pẽdens ſuſpenſio. & ibi legati ponitur exemplariter,& ſic non reſtringit quin conueniat aliis legato; quia exempla non reſtringunt regulam l. damni infecti ſtipulatio. ff. de dam. infect. Bar. ſic diffinit. Conditio eſt quædam euentus futurus in quem diſpoſitio ſuſpenditur. & intelligitur de euentu in facto uel in re. l. multum intereſt de condi. & demon. ſiue conditionis affirmatiue uel negatiue l.in teſtamento eod. titu. Et dicit futurus, quia de præterito & præſenti proprie non eſt conditio, quia non ſuſpendit l.cum ad præſens, cum duabus ſeq. ff. ſi cer.pet. Bal. uero ſic diffinit.Et adiectio quedã per quam diſpoſitum habet in ſui eſſe pendentiam,exiſtentiam uel defectum. Et hæc generalis eſt ad omnem conditionem inductiuam,& extinctiuam, de præterito præſenti, uel futuro. Petrus de Peruſio ſic diffinit. Conditio eſt uerborum adiectio in futurum ſuſpendẽtium,ſecundum quam diſponens uult depoſitum regulari. Significatur autem conditio per dictionem ſi, ut in exemplo,lego ſi titius fuerit conſul. Itẽ per aduerbium cum. ut dicendo cum titius conſul. fuerit. Sed eſt differentia inter ſi & cum,non quo ad cõditionem faciendam,ſed quo ad modum ſignificandi, quia dictio ſi, ſignificat principaliter conditione uel ſuſpenſionem & per conſequens tempus dilationis & diſpoſitionis in euentum futurum. Et quia ille eſt incertus, ideo conſecutiue ſuſpenſionem ſignificat l. ſi titio. ff. quando dies leg. cep. & l. qui promiſit. ff. de condit.& demon. Item dictio niſi ſignificat cõditionem ut uendo tibi librum pro decem, ita ꝙ uenditio ualeat & perficiatur niſi alius conditionem meliorẽ intra menſem faciat. l. 2. cum ibi notatis ff.de in diem adiec.Item dictio alioquin conditionem facit, ut promittis mihi ſcribere librũ intra mẽſem alioquin decẽ nomine penẽ, nã ſenſus eſt, ſi non ſcripſeris &c. l. ſi finito.§.ex hoc edicto. ff. de dam. infect. Item in dictione alias quia eodẽ modo exponitur. i. ſi non ſcrĩpſeris. Item in dictione ſiue dicẽdo, promitto ſi nauis ex aſia uenerit, ſiue titius conſul. fuerit. Et quæ illarũ conditionũ diſiunctiuarũ prior fuerit, purificat diſpoſitionem. l. ſi ita quis ſtipuletur. ff. de ue b. obl. Item in alternatiua, ut dicendo aut relinquas prædia propinquis aut libertis.l.cum pater. §.pen.ff. de lega.2.nam ſenſus eſt,ſi non ſuot propinqui,

pinqui, ueniant liberri.& hoc ſignificatur ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus teſtator primo derelinquere uoluit ut patet ex ordine ſcripturæ.Item in aduerbio quandiu,ut ibi promitto uel lego ſingulis annis decem quandiu res meas uel hæredis mei geſſeris nam ſenſus eſt. ſi geſſeris habeas de cẽ.l.pater.§.fi.ff.de cond.& demon. Item in dictionibus quoad donec quouſq. quia idem ſignificant.Item in dictione dum dicẽdo lego uxori dum cum filio meo erit l.quæ cõcubinam.§.uxori.ff.de leg.3.Idẽ in dictione qñcunq. ut uir legat uxori qñq.filios habuerit.l cum uir.ff. de condi.& demon.Idem de quandoq. ut lego pupillo quando nupſerit l. pupillo. ff. de leg.2.Idem de ubi dicendo, lego, filio ubi nupſerit l. ſi ita ſcriptũ.§.1.ff. de leg.2.Idem de quatenus ut lego quatenus hæres meus erit, quia ſenſus eſt ſi in toto uel in parte l. ſtichum. ff. de leg. 1. Idem de poſtquam & ad ut lego ad tempus liberorum l. ſi uir uxori ff.de cõditio.& demon.Item de præſcriptione cum, ut ancilla cum liberis libera eſto,intelligendo ꝙ ancilla libera non ſit niſi cum liberis l. ſi ita fuerit. ff. de manumiſſis teſt. Idem dein, ut lego titio in diſciplina .l.nec ſolum.§.ſi in habitatione ff. quando dies legati ce.Idẽ in nomine, ut promitto tibi partũ agnetis, uel fructus fundi talis l. interdum, ff.de uer.obl.& l.1.in fi. de condi. & demon. & pendet diſpoſitio ex in certo futuro euentu id eſt pariat, uel fructus ſi creſcant. Idem promitto centum nomine dotis,id eſt ſi matrimonium ſequatur l. ſtipulationem.ff.de iure dot. quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt ergo ſic intelligitur. Idem donatione cauſa mortis l. ſi mortis cauſa ff. de dona. cauſa mort.& hoc ex natura huius contractus qui procedit, ex communi modo ſic agendi. Idem in pronomine ut ueſtem quæ mea erit lego lege nuper ff. de lega.3. Idem de quiſquis ut de quiſquis mihi hæres erit, ſi hæres filio meo l. qui liberis. §. hæc herba. ff. de uulga. ſubſtitu. Idem de quiſque, ut titium & ſeium pro quanta parte quiſque hæredem me fecerit, ipſum inſtituo l. hoc articulo. ff. de hæredibus inſtituendis, Idem de qui, ut qui prius aſcenderit capitolium l. ſi fuerit.ff. de uerbo. obliga. Idem de quicunque. ut quicunque profeſſus fuerit.& l.hoc edicto. ff. de iure fiſc. & hoc ſignificato non tantum pro nominis ſed uerbi futuri temporis.l. ſecunda. ff. de hæred. inſtituen. Similiter ibi emo piſces qui capientur, emptio eſt conditionalis. idem in participio, ut acceptis centum a titio, inſtituo eum hæredem l.teſtatore. ff. de conditio. & demonſtratio. Nam licet acceptis ſit præteriti temporis tamen ſignificat ibi futurum ſcilicet accepere. &c. Idem ibi lego ſtichum futurum meum. argum. l. ſtichum. ff.de leg. primo. Idem in gerundio ut ſum inſtitutus adeundo repudiante Titio l. ſi tu ex parte. ff. de acquirenda hæred. Idem in ſupino, uel lego uel promitto euntibus ſpecialium in die dominico, & ſic de ſimilibus.

CONDICTIO multiplex eſt. Nã quædam eſt conditio certi, quæ competit ex omni cauſa & omni obligatione ex qua aliquid certum petitur, ſiue excepto contractu, ſiue ex lege aquil. agatur, ſiue ſuo nomine, ſiue hæreditario obligetur, Vnde manifeſtum eſt quo iſta condictio concurrit cum actione mandati,

dati,depoſiti,& cæteris ubi qđ certũ petitur. Et ideo ſecundũ diuerſitatem cauſarum nunc re, nunc uerbis,nunc literis,nunc conſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto competit, inmutata tamen pecunia, ſola iſta competit.

CONDICTIO ex lege ſecundum Azo. eod. titu. locum habet quando ſeu quoties ex noua lege ſurgit obligatione in eadem lege cautum eſt quo genere actionum experiatur, quæ pro uarietate cauſarum, nunc ex contractu, nunc ex debito naſcitur,& ſic non ſtatuitur uel cauetur qua actione agatur.

CONDITIO furtiua cõpetit domino rei cõtra furẽ eiuſq. ſucceſſores ad ipſam rẽ proſequendo uel eſtimationẽ eius quanti plurimi fuerit poſtquam ablata fuit, eo quod fur ſemper eſt & fuit in mora.

CONDITIO indebiti competit ei qui per errorẽ indebitam pecuniã ſoluit alicui credens ei teneri cum non teneatur uel cum a procuratore ſuo ſoluta eſſet ipſo ignorãte. Eſt ergo condictio indebiti ſecundum Azonem in ſum.eod. tit. poſtquam ſoluta indebita repetuntur ſiue per ignorantiam facti etiã non probabilem, ut quia errauit quis in facto ſuo, ſiue per ignorantiam iuris talia indebita ſoluantur,quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno uitando, ut. ff. de iur. & facti ignor. l. iuris ignorantia.

CONDICTIO liberationis competit ei qui quod omnino non debuit promiſit.

CONDICTIO ob cauſam datorum ſm Azonum eod. ti.cõpetit & locum habet ubicunque duo contractus innominati interueniunt, ſcilicet do ut des, facio ut facias. In illo autem contractu in nominato.ſ.do ut des,datur actio.de dolo. Et prout alii dicitur, tunc competit ad rem petendam quæ ob cauſam honeſtã ut pote in cauſam futuram uel præterita data eſt cauſa non ſecuta, põt enim condici cauſa non ſecuta ſi penituerit dantem re integra. Si uero dediſti decem, ut Bononiam irem et aliquid quod ero gaui ad profectionem exprimam habes condictionem,ita tamen ut præſtetur mihi indemnitas.Quia autem ex obligatione quæ retrahitur, & non conſenſu perficitur hæc conditio minus eſt, quia res ad aliquem profecta ſine conſenſu utriuſque, contra eundem aſſenſum petitur & reperitur.

CONDITIO ob turpẽ cauſam eſt per quam repetimus ea quæ dedimus alteri,cauſa non ſecuta ob quam data ſunt, ſi turpitudo tantum ex parte accipientis uerſetur. Alioquin ſi ex parte dantis & accipienti, repeti non poteſt, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio. poſſidẽtis c. in pari. de regu.iur.lib.6.& ſecundum Azo.eo.titu.ponitur exemplum. Ego dedi tibi ut ſacrilegiũ non faceres, ab hoc enim debuiſti abſtinere nullo tibi dato.Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi.

CONDITIO ob cauſam. hanc condictionem parit res apud alium cõſtituta ſine ab initio,ſiue iam,ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa poſtea ad inſtantiam rediſ, ut chirographũ apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem recipit. Sed hanc cõdictionẽ ob cãm putant qui dẽ ex contractu ꝑuenire, quia non competit niſi alii contractus præcedant.Alii ex quaſi contractu credũt deſcendere,ad ſimilitudinem condictionis indebiti, quia qui ob cauſam

ſam condicit actori. primum contractum diſſoluit.

CONDICTIO ſine cauſa cõpetit quãdo aliquid primo ex iuſta cauſa eſt apud alterum ſed poſtea per aliquẽ effectum eſſe non debet.uerbi gratia mutuaſti mihi centum feci tibi inſtrumentum in quo confeſſus ſum me tibi teneri,ſoluto tibi,modo inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa per quam repetam ipſum. Competit ergo condictio ſine cauſa,finita cauſa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu qui iã finitus eſt,unde uidetur deſcende. nec inde quod expirauit,adhuc cauſam ſubſiſtendi habere.Item ſi ſine cauſa penes te res eſt quam non habes per contractum,& ita nec ex cõtractu , nec ex maleficio es obligatus mihi.Etiam locũ habet ubicũq. ſine cauſa aliquid quod apud te eſt mea inter eſt me habere .

CONDITIONALIS triticaria gñalis eſt de aliis rebus omnibus competens præterquam de pecunia numerata ſiue ſoli mobiles,ſiue immobiles ſint.Ideoque fundus & uſufructus & cætere ſeruitutes prædiorũ per ipſam repetuntur. Rem autem ſuam nemo petit hac actiõe, niſi ex certis cauſis ut ex cauſa furti uel rapine,cum itaque ſit generalis hęc condictio,ut condictio certi,in multis aliis competet.

CONDITIONES gñales ſemper in pactionibus incladuntur & intelligũtur,ut põte ſi deus uoluerit,tres in eodem ſtatu permãſerit , & ſimilia ut no.in gl.uerbi intelligenda de reſcrip.c.2.& c.quemadmodum,de iureiu.cum ſimilib.Et not.quód condictio in legatis non retrotrahitur ſcd'm Barto.in l.1.§.ſerui.ff.ad ſille & pro ſua opinione facit tex.in l. ſi filie familias.ff.ex qb.cau.in po.ea. Bal.tamen contra, & dicit quod ille caſus.§.ſerui eſt ſpecialis.ergo in contrarium eſt ius commune,& pro iſta opinione facit leg.filius. ff. de uer.obl.Sed iſti legi poſſet rñderi, quod loquatur in contractibus,ſecus in ultimi uoluntatibus , ut in d.l.ſi filiefamilias.

CONDITIONALIS ſtipulatio,require infra ſtipulatio. Et ponuntur tales uerſus de conditione.Si ius dicitur ſi res peiorare timetur . Si per tranſ.detur,ſi ſoluens certus habere.Si res furetur, res ſine duplando legetur.Si non debetur, ſed pro debito numeretur . Si quid ſoluetur, his caſibus non repetetur.

CONDICERE eſt rem ſuam in iudicio petere , perſonam pulſando uel inquietando,& ipſam dicendo obligatam ſibi eſſe ad aliquid dandum uel faciendum . Vnde dicitur indebiti condictio,& tractum eſt hoc uerbũ a uetere obſeruatione , quia olim erãt in uſu ſolẽnia uerba,quę oportebat actorẽ cũ litigabat coram iudice condicere.i.ſimul dicere quando litigaret,ut ſi caderet a ſyllaba, caderet a tota cauſa.Et quia in perſonalibus actionibus hoc obſeruabatur,ideo perſonales actiones dicebãtur,condictiones.Deinde præfata ſolennitas in diſſuetudinem tranſiit,hoc tamen nomẽ adhuc remanſit ut pſonales actiones adhuc dicãtur condictiones, quamuis non ſit neceſſe hanc ſolennitatem obſeruare,& hæc uerba cõdicere.Et ex hoc datur intelligi quod condictio non eſt aliud niſi perſonalis actio.Et cõdicere apud antiquos erat talẽ formã uerborum ut conditionẽ indebiti,uel cõdictionẽ ob cauſam datorũ uel ſimilẽ formã uerborũ tanquam nomẽ actionis exprimere , ꝙ hodie ſublatũ eſt.Verũ hodie res proprie non condic[illegible] niſi a fure, quia nemo condic[illegible] ſuam niſi a fure. §.

idem

idem Iulianus. in l. ſi duo patroni. ff.de iureiur. Aliter etiam ſumitur conditio in titulo de conditio. appo.Et differunt conditio facti, & conditio iuris in teſtamentis, unde conditiones facti dicuntur quę apponuntur teſtatore ſiue ſint conditionales ſiue poteſtatiue. Et uocantur facti quia habent uoluntatem teſtatoris quę eſt facti,quia omnes potentie anime.ſ.uolitiua,appetitiua,concupiſcibilis,ſunt facti ut in l.bone fidei.ff. de acquir. re.do. & de his no.in l.multum inter eſt. ff.de condi.& demon. ubi illa dicitur facti,ſi nauis ex aſia uenerit, ſi titius cōſul factus fuerit. Et illa eſt iuris,ſi quis ſe filium familias exiſtimet cum pater familias ſit. & tibi hoc intereſt, quia in conditione facti non ſufficit uera exiſtentia,niſi non currat opinio & ſcientia hæredis ut audire poſſit ſecus in conditionibus iuris, ubi ſufficit exiſtentia, & purificatio ſine opinione & ſcientia. Ex quo infertur ꝙ mi[illegible]s agitur cum lege quam cū homine l.celſus.ff.de ar.& l. multum intereſt prælegata. Item addo magnam eſſe differentiam inter conditio,& condictio.ut inſt. de ac. §.ſic nanque.ff.re.amo.l.rerum amotarum & no.C.de pac.l.legem ſuper ulti.uerbo.

CONDVCERE dicitur ille qui rem aliquam ab aliquo data mercede prima accipit utendam. unde. Conducit qui dat,ſed qui locat, accipit illud.

CONDVCTI actio competit ei qui cōduxi a locante uel locatore fundū uel prædium aut domum & competit ad hoc ꝙ liceat ſibi uti uel habitare in re conducta.Item eidem competit contra locatorem actio contraria ſi aliquis expenſas neceſſarias ibidem facit aut utiles.Require ſupra actio.

CONFESTIM intelligitur cum prius uel quam prius poterit.l.2. §.pen. ff.ad Trebel.

CONFESSIO ē duplex. ſ.iudicialis,& penitentialis.Et ad hoc quod confeſsio iudicialis præiudicet, debet habere hæc ſex unde.Maior ſponte ſciens cōtra ſe eius ſit,& hoſtes. Nec natura negat fauor,aut lis,ius ue repugnet.uide hoc cum allegationibus ſingulorum in gl c.nos in quem quam.2.q.1.in uerbo confeſſus.& de confeſſio.cap. ex parte in gl.1.& in ſum.Hoſt.eo.tit.§. qualiter.Et confeſsio iudicialis eſt certa & clara aſſertio.1.reſponſio eius de quo quæritur in iure coram legitimo iudice facta eſt.Et fit in iure tripliciter.ſ. ore facti euidentia, & interpretatiue,ſcilicet contumacia enullus dubitet,de præſum.Et præiudicat dū fit in iure,ideſt in iudicio coram iudice competente, & aduerſario præſente, quod intelligitur per dictionem hoſtis ſupra poſi ãm.Itē fit per lit conte.nec fit contra naturā ut eū occidiſſe qui uiuit. nec de religioſa,nec in cauſa fauorabili.ſecundū Bart.in gl.præal.& confeſsio facta in penitentia ſacerdoti non facit fidē coram iudice ſeculari. C. de epi.aud. l.archigerotes. & ibi ꝑ doc.Sicut nec præiudicat confeſsio extra iudicium facta niſi cauſa adiciatur,& confiteor me debere tibi centum ex cauſa mutui.C.de nō numer.pecu.l.generaliter gl.no. 3.q.9. c.teſtes.§ de his.

CONFESSORIA actio. Require ſupra actio confeſſoria.

COMFINIA dicuntur ea quæ adeo ſibi proxima ſunt ut nullus medius paries īterponatur, ſed urbana parietibus diſtingui conſueuerunt.Et ideo ubi non poſſūt dirimi fines occaſione controuerſiarū fini timorum

rum permittitur iudiciũ finiũ regũdorũ.i.dirimendorum uel ſeparandorum,quo caſus opus eſt ut ex alterius prædio alii adiudicandũ ſit, & is cui adiudicatur pro eo quod ei adiudicatur, certa pecunia condẽnandus eſt actio enim fini.regundorum habet locum in ruſticis prædiis tantum, in urbanis autem prædiis locum habere non poteſt. quia urbana prædia ſibi non ſunt confinia, ſed magis dicuntur uicina. ff. .fi.regun.l.4.§.hoc iudicium.

CONFISCARI eſt fiſco applicari,uel in fiſcum induci.unde fiſcus eſt regius ſaccus in quem reducuntur bona damnatorum & proſcriptorum. Vnde dr̄ facta eſt omnium bonorũ confiſcatio.Et caſus in quibus poſſunt bona alicuius confiſcari poſt mortem ſuam,uide gl.& doct.in l. fi.C.ad l.iul.maie. Et qualiter formabitur ſententia, eſt glo. inſti.de hæredi.quæ ab inteſtato. §.per contrarium.Caſus autẽ in quibus poſſit quis incarcerari,not.Bar.in l.i.de cuſto.& exhi.reo.C.

CONNIVERE eſt oculos claudere,& interdum ponitur pro diſſimulare uel pro parum dormire,ut cum dicitur conuenientibus oculis.Quandoque conſentire ut conniues conſentiens dicitur.Vnde. Qui mihi cõniuet,oculis ſignum mihi præbet.

COMPENSATIO ſecundum Azo.in ſum.eo.tit.eſt debiti & crediti adinuicem. i. ab utraque parte inter ſe contrahentes contributio . Dicitur enim compenſatio quaſi communis penſatio , ac ſi aperte dicat lex non eſt niſi in ponderibus & quantitatibus compenſandis . uel eſt debiti ad debitum hincinde facta deductio , ut debeo tibi 40.tum mihi centum dum peto a te centum deducis 40. & non recipit permutationem ſpeciei ad quantitatem. ff. de leg.i.ſed ſi certus.& l.ſi conuenerit.2.in prin.ff.de pigno.actio.ut depoſui pecuniam in ſaculo in centum ducatis depoſitarius mihi totidem commodauit . & non poteſt tenere ſaculum. me penitente, licet Bar.Pet.& Cy.contrafacit.C.depoſiti uel commo.l.fi.

COMPARARE & emere differunt not.l.illam ff.de contrahen. empt. & uendito. & l.illi. C. de rerum permu.

COMPILLARE leges ſiue componere eſt leges ab aliis ſcriptas in unũ uolumen redigere.

COMPITA dicuntur loca ubi plures uie conueniunt ſimul,ut 12.q.2.de uiro.in prin. ibi. per abruta itinera & compita.

COMPROMISSARIVS dicitur cui ſimpliciter uel ad tempus cõmittitur ut eligat uice eorum qui cõpromittunt.ut extra de elec.c.quia propter. Nec eſt per omnia idem arbiter & compromiſſarius ad eligendum datus, ut ibidem c. ſicut cum per formam.ibidem de re. iu.cũ ab una lib.6.

COMPROMISSVM ideſt arbitrium.

COMPROMITTERE ẽ cauſam executoriam uel executiuam ad dictamen arbitrorum dare & ſecundum dictamen recte rationis pro utraq. parte appoſita explicari ab ipſis.

CONCHYLIA concha dicuntur,inde conchylegulus legens conchas uel conchylia.C.de murile.l.qui autem parte.lib.11.

CONIVGIVM idem eſt quod matrimonium & dicitur coniugium,quia communi iugo & æquali coniuges uitam trahere debent licet aliquando diſpari tractu.

CONIICERE eſt perpendere uel præſumere.

CONSEQVENS id eſt conforme inſti.de dona.§.eſt aliud.

Conſe-

CONSEQVENTIA literarum dicitur conſequens ordo ſcripturę.ſ.quando ſcribitur ſine titulo uel titulis .ideſt ſine omnia abbreuiatione. Et dicitur tenor literarum, ſeu tenorē dicimus textum literarū quamuis titulis ſcribatur.

CONSENSVS & auctoritas tutorum. require ſupra auctoritas præſtanda.& conſenſus eſt quadruplex, ſcilicet negligentie, conſilii cooperationis,& auctoritas, aut palliationis uel defenſionis.Et primo & ſecundo conſentis minus ponitur quá faciens, tertio equaliter, quarto, uero plus.unde.Conſenſus ſpernit, ſuadet,iube atque tuetur, Hic minus, ille minus fuit hic æqualiter hic plus. De hoc glo. optima in 1. de offi. delega. ſuper uerſicu. pari pœna.

CONSILIARII dicuntur eo quod alter alteri ſuum præbeat conſilium.

CONSILIVM eſt tractus conſulum. Et conſilium grauibus & expertis eſt requirendum.1. q. infra eſt ore. Et qui fraudulēter dat conſilium, tenetur de dolo. & contra eum agi poteſt.Et dicitur a com.ideſt ſimul & ſales ſalium, quia non eſt præcipitandum conſilium. l. diſt. ponderet.ibi.Nos. n. tempore indigemus ut aliquid maturius agamus, non ꝑcipitemus cōſilia & opera noſtra, neque eorum ordinem corrumpamus.Item conſilium dicitur hominis intencio ſeu propoſitum ut ff. eo.ſi quid fur.§.1.

CONSILIVM eſt conuentus aliquorum tractantium arduas cauſas totam chriſtianitatem concernentes. Et dicitur a uerbo concalare. ideſt conuocare. Vel a communi intentione dictum eſt,eo ꝙ exiſtentes in conſilio in unum dirigant oēm mētis obtuitum.Vel dicitur quaſi conſidiū.in d.l.literam tranſeunte. 15. diſt.c.1.Vbi etiam ſynodus cetus & conuentus exponitur.Et ibi de quatuor conciliis in quibus damnati ſunt hæretici.de fide catho.& ſum. tri.perperam ſentientes.

Conſiſtoriani, Reqre ſupra comites.

CONSISTORIVM idē eſt quod prætoriū uel tribunal, locus ſcilicet in quo ius redditur ex more. Et eſt uulgare italorū ſeu lombardorum cle.paſtoralis de re iud.2.q.6. anteriorum de appella.ex inſinuatione. Et dicitur a conſiſto cōſiſtis. Heſter. 5.c.prin.Sedebat ſuper ſolium ſuum in conſiſtorio palacii.

CONSTITVTIO ſpeciali uocabulo dicit Imperatoris uel alterius principis qui conſtitutionem facere poteſt & deſcribitur ſic. Eſt ius relatum in ſcriptis. redactum. Vel ſecundum Gof. eſt ius ſcriptum di. 1.§.cum itaque. Dicitur autem conſtitutio quaſi commune ſtatum.Nā papa cum fratribus ſuis cardinalibus & ceteri prælati cum capitulis & canonicis ſuis conſtitutiones faciunt de ſenten.excom.inter alia. Et de his quæ fiunt a præla. per totum.Item legatus,ſynodus prouincialis, ſynodus epiſcopalis princeps cū proceribus, præfectus prætorio,populus romanus,collegium approbatum, capitulum facere poſſunt conſtitutiones ſecundum Gof. in ſum.eo.titu.§. nanque Papa. Et ſunt quator uirtutes conſtitutionum, unde. Quatuor ex uerbis uirtutes collige legis. Permittit punit imperat atque uetat. Nam permittit ut uir fortis petat præmium. Punit ſcelera & delicta. Imperat & præcipit ut ſtatura canonica ſeruentur ut clerici regulare propoſitum & honeſtum habitum deferentes, continenter & caſte ſtudeant uiuere. Prohibet clericos ſecularibus immeſceri negotiis.

gotiis. Et conſtitutio cōſulit quæ uirtus poteſt comprehendit ſub prima.nata qui conſulit ſatis pmittit.

CONSTITVTOR dr̄ qui pro alio ſe ſoluturum promittit, uel aliqua factorum, & alterius in ſe transfert uel ſuſcipit obligationem.

CONSTITVERE poteſt quilibet qui ſe pro alio obligaturum promittit, uel obligat ſecundum Azo.in ſum. de conſti.

CONSPIRATIO eſt quædam fraudulenta confederatio facta in prciudicium alicuius perſone uel dignitatis 22.q.2.ſi quis laicus,& eſt palea & dicitur a ſimul ſpirando quando ſcilicet plures ſpirant fiant & tendunt in unum,& fit ſine iuramento a ſpiritu ſuperbie & elationis, & omnis talis eſt illicita ſecundum glo.in c.ex hibita.de iudi. Et quandoque licita,iuſta,& approbata,ut ſi canonici conſpirēt de non obediendo prælato excōmunicato uel de non eligendo indignum in dubio tamen præſumitur illicita: uide 11. q.3.coniurationem &c. conſpiratio num.Nam cōiuratio eſt plurium in unum iuratio.

CONSOBRINI dicuntur duorū ſororum filii.quaſi conſobrini dicti.leg. conſobritorum C. unde legit. in l. i.Etiam poſſunt dici ex duobus fratribus nati, licet proprie dicantur fratres conſanguinei uel patrueles inſti.de gra.§.quarto gradu. &. §. plerunque.

CONSORTES eiuſdem litis dicūtur,illi qui ſimul agere uel conueniri poſſunt.

CONSORTIVM idem eſt quo matrimonium directa quia omnis ſocietas inter eos excommunicari debet. ut no.l.per gl.i.§.ſunt & alie.inſti. de nu.

CONSVL olim dicebatur ſenatus magiſtratus.ut ff.de ſena.& inſtitu. de iu.nat.gen.& ciui. hodie tamen conſul ſumitur a conſulendo,quia reipublice conſulit. Exactis enim a romana ciuitate regibus,conſtituti ſunt conſules ut reipublice conſulerent.

CONSVLARIS dicitur uxor conſulis quia fœminæ nupte clariſſimis uiris clariſſimarum perſonarum nu. & nomine cenſentur ſeu continentur,ut.ff.de ſena.l.fœmine nupte,dixit glo. Fœmine coruſcant a radiis maritorum,ut in auc.de conſul. §. hoc itaque col.4.

CONSVLTVS ideſt interrogatus ff. de pact.l.item quia unde Conſulo te quæro tibi conſulo,cōſilium do. conſulator poſcit quod conſultus bene noſcit.

CONSVLTATIO dicitur in qua alicui papa de iure reſpondet.Et nota ꝙ conſultus poteſt uendere conſilium ſuum.& aduocatus iuſtum patrocinium,nō tamen ideo iudex ſententiam uendere poteſt.c.ſane. 14. quæſt.5. licet contrarium uidetur dicere glo.in c.non licet.11.q.3.dicens. Si doctor ſine reuolutione librorum poteſt conſulere,tunc gratis debet facere.ſed iſta gl. non recipitur hodie a doctoribus quia ſic doctor ſubtilis & memoroſus minoris eſſet reputationis quam groſſus & obliuioſus, ut patet,ſed hoc eſſet inconueniens,ut nota. in c.in nomine domini de teſt. 1.

CONTESTATIO litis ſcdm Hoſt.eo. ti.eſt fundamentum iudicii per petitionem in iure propoſitam,& congruam reſponſionem ad eā ſecutā animo conteſtandi litem facta narratio,quo omiſſo, inanibus uexantur laboribus & expenſis ligantes uel eſt actoris narratio & rei rñſio in iudicio facta uel ſecūdum Gof. eſt hincinde apud iudicem negotii principalis facta narratio per

prin-

principales perſonas,non per aduocatos, niſi forte principales adeo fuerint indiſcreti, ut eorum defe-ctus de licentia iudicis per alios ſuppleatur. & litis conteſt. perpetuat iuriſdictionem de offi. deleg. & debet præcedere receptionem teſtium niſi &c.c. quoniam ut lit.non conteſta.

CONTESTARI litem patet ex dictis.

CONSVMPTVM uel cōſumptio eſt ratio,uidelicet quādo dictio uel ſyllaba abraditur, & alia ſcribitur.

CONTIGNATIO dr̄ lignorum uel tignorum uel aliarum rerum coniunctio.Et quandoque dicitur tegmen. Vnde due edes dicuntur eſſe ſub una contignatione hoc eſt ſub uno & eodem regimine.

CONSVETVDO directe ius quoddā moribus. i.aſſiduus actibus inſtitutum quod pro lege ſuſcipitur cum lex deficit.i.diſt.conſuetudo. Quæ enim in ſcriptis redacta eſt uocatur lex ſiue conſtitutio,quæ autem in ſcriptis non eſt retinet nomen ſuum conſuetudo.di.i.§. cum ergo. Vel eſt uſus rationabilis competenti tempore confirmatus,nullo actu contrario interruptus,frequenti ſeu contradicto iudicio, uel tempore cuius non exta memoria introductus,uſuque communi uiuētium approbatus c.fi. de conſue. & ſi debet præiudicare iure communi uel ſpeciali requiritur quod ſit nō erronea.non contra ius diuinum, rationabilis,præſcriptibilis, præſcripta ſciente populo introducta,quæ maior pars populi utitur,& qua utens intendit ſibi ius acquirere, quam etiam ratio & ueritas ſemper excludunt.diſt.8.c. ueritate. ubi dicitur. Nemo conſuetudinem rationi & ueritati præponat. Nam dominus dicit.Ego ſum ueritas.non ego ſum conſuetudo.ea.diſt.c.ſi conſuetudinem &c.qui contempta. Et dicitur conſuetudo quaſi communis aſſuetudo.glo.inſtit.de iur.nat.gen. §. ex non ſcripto. & ad hoc quod confirmata ſi requiritur uſus decem annorum. ut.ff. qui & a quibus ma.l.non ſi.l.ſi cum fideicom. §.ariſto.

CONSANGVINITAS eſt attinentia perſonarum ex eo proueniēs quod una deſcendit ab alia, uel ambe ab eadem uel eſt uinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali compagine contractū. Vel eſt conuentio unius perſonæ ad aliam proueniens ex parentela,& dicitur conſanguinitas quaſi ſanguinis unitas.

CONSERVATOR eſt iudex datus ad defendendum aliquos contra manifeſtas iniurias, iudiciali indagine non utens.ff.de offi.deleg.c. ſtatuimus.lib.6.Et non ſunt niſi epiſcopi uel eorum ſuperiores, abbates,uel dignitates, aut perſonatus in cathedralibus eccleſiis obtinentes.de officio delega.c.ult.lib.6.ubi ponitur differentia inter conſeruatorem & delegatum.

CONSENSVS dicitur obligatio contrahit,uelut in emptione,locatione conductione, permutatione mandati pro ſocio & ſimilib. In quibus dicitur ideo obligatio contrahi cōſenſu, ui abſque eo ꝙ res in præſenti datur hincinde naſcitur, & erit actio & obligatio utilis & efficax ad agendum.

COMPLEXVS uel copulatio dicitur plurimum in idem unitate ſermonis coniunctio. Et fit ab homine uel a lege. Ab homine fit tripliciter,ut l.triplici.ff.de uerbo.ſignifi. Nam aut eſt cōe complexus uel copulatio nominum tantum.ſ.uerbis, quando unum nomen ſequitur aliud immediate cum copula

uel

uel fine.u. g. Titio & Seio lego fundum pro equis portionibus.l. reconiunċti.1.reſpon. ff. de leg.3. ibi,inſti. non ſunt reconiunċti,ſed uerbis tantum, quia unum ſequitur aliud immediate cum copula, & idē eſſet ſi ſine copula, quia tunc intelligitur.l. triplici.præall. in.§. uideamus. Aut ſecūdum rem tantum quando per rem tantum fit complexus, ut titio lego fundum, & eundem fundum meuio legio.l.præall. re coniunċti. in prin. Aut tertio re & uerbis ſimul complectendo res et nomina, ut Titio, & Seio lego fundum Sempronii,ubi Titius & Seius ſunt coniunċti uerbis, propter uerbum complexum, & re, quia eadē re copulantur. Et ſic teſtator cenſetur cuilibet inſolidum legaſſe eam rem, ut.§.ſi eadem reſti.inſti.de leg.Et ex complexu prędiċtis modis faċto habetur hæc differentia,quia ex complexo re tantum,uel re & uerbis, ſi unus coniunċtorum deficit uel quia repudiat, uel alias non admittitur in perpetuū, uel interim aliter non in totum admittitur,iure non accreſ. l.ſi ſeparatim. ff. de cond.& demō. Nam non pōt partem agnoſcere,& partem repudiare.l. neminem. ff. de leg.2.& l.unica.§.finaūt ad deficiētis perſona. C.de cadu.toll.& res inſolidū cuiq. aſsignatur.d.l. unica. §. ſi uero.Sed in coniunċtis uerbis tantū ſi unus coniunċtorum repudiat uel alias deficit,aliter admittitur ad partem deficientis iure accreſcendi, & cum onere in impoſito, ſocio deficiente,ut l.plane §. ſi coniunċtum. ff.de lega.1.& l.unica. §. ne autem huc. de cad. tol. præal. Item ſi ſocius interim non admittitur, ſed ſpes eſt quod admittatur,alter interum ad hāc partem non admittitur. l. ſi duobus. in prin. ff. de leg.1. ſunt & aliæ differentiæ ex complexu uel coniunċtione prouenientes ſupra de quibus in traċtatu de uer. ſig.qui incipit uerbum. Finaliter ergo complexus, uel coniunċtio ſignificat diuerſimode, ſecundum quod ſunt cōiungendi modī, uel quoduis aliud ſignificatum ſignificare declarat.

CONIVNCTIO autē legalis dicitur quæ l. inducitur, ſignificat id quo ipſa lex uel alia ex ſuis uel alterius legis aut uerbis,aut aliter quo cūq.modo ſignificare debeat.

CONTRACTVS eſt duorū uel pluriū in idē conſenſus.Et ponit quandoq.pro omni paċto, conuentione uel quaſi contraċtu, ut ſi quis geſſit alterius negotia, uel tutelā. de hoc uide Archid. in.§.contrahentes. c.romana,de fo.compe. lib. 6. in glo. uerbi mittis. Ideoque dicimus ꝙ paciſcēdo diuerſas in unū trahimus uolūtates,unde emptiones,conduċtiones, & ſimilia contraċta dicimus, quæ omnino obligationes ex contraċtu naſcuntur. Et no. quod etiam aliquę obligationes dicuntur oriri ex quaſi cōtraċtu,in quibus fingitur tacite cōſenſus interceſsiſſe dato, quod nō interceſſerit expreſſe, ut pote hæres adeundo hæreditatem obligatur creditoribus hæreditatis, & legatariis. Et in plurib. aliis caſibus,de quibus infra.

CONTRAHENDA emptione,ſecundum Azo.eodem titu.contrahitur ſolo conſenſu.

CONTRACTVS etiā eſt nomē iuris, quando naſcitur obligatio, & eſt nomen faċti quando non naſcitur obligatio.l. labeo.§. contraċtum. ff.de uerbo. ſig. & ibi per Bar.ſicut in ſimili dicimus de teſtamento.l. tabularum. ff.quemadmo.te. ſtam. aperi. & ſecundum alios in

aut.ſacramenta puberum.C. ſi aduerſus uend. Et in ſuo generali nomine contractus prolatus continet tam innominatos, quam nominatos contractus,ut eſt gl. ſuper uerbo in ſuo nomine in l. iuſgentium. ff.de pact. Et hoc ualet pro ſtatutis Bal. no. triplicem eſſe contractum.ſ.proprium, improprium & impropriiſsimum. Primus eſt qñ ultro citroque. i.hincinde, ex utraque parte oritur obligatio. §.contractum.in l.labeo,præal.ut in emptione & locat. Secundus ſcilicet improprius eſt quando ſolum una pars obligatur. ut in donatione ſolum donans ad tradendum. & aliquando de euictione, ut not.l. ariſto.ff.de do. cau mor.et in mutuo ſolūmodo recipiens obligatur ad tantūdem reſtituendū. ff ſi cer. pe.l.2. Et in ſtipulatione quando ſolummodo una pars obligatur, nam tunc non eſt proprie contractus. & ita intelligitur gl. inſti.de diui ſtip.§.conuentionales,quæ ſuper uerbo contrahen iarum. Tertius.ſ.impropriiſsimus,eſt quando ex nulla parte oritur obligat o,ſed potius diſſoluitur obligatio facta ut eſt tranſactio facta nudo pacto ex qua non agitur,ante complemētū conditionis. de hoc Saly.in l. ſi ue apud acta. C.de tranſac.ut etiā eſt liberatio per acceptilatiōem.in ſti.quib.mod. tol.obli §.1.& in l. ubi pactum.C. de tranſa. per Bar. Et ergo ſi ſtatutū facit mentionem de contractu intelligitur de ꝓprio tantum,quia uerba ſtatutorū ſunt proprie intelligenda.l.1.§.ſi igitur qui nauem. ff. de exerci.act.niſi diceret omnem contractum, Vt in glo.§.contractum præalleg. Item contractus appellatione intelligitur de ualidis non de inualidis,ut in authen. ſacramenta puberum, præalleg. & continetur inſtrumento.ff.de duo.re.l.eandem.Item continetur donatio. C. quod met.cau. l.ſi donationem Et generaliter omne illud, ex quo naſcitur obligatio appellatione contractus intelligitur.l. ſi ab eo. ff.de legatis ſecundo.

CONTVMAX, a contēmnendo dicitur. Et ſecundum Iſido. Eſt qui comparere debet in iudicio,& non comparet. Et dicitur quandoque uere quandoq. ficte præſumptiue. Vere cōtumax dicitur qui expreſſe dicit iudici uel eius ſeruienti.ſ. nuntio ipſum citandi,quod non cōparebis coram ipſo, uel qui dū cōparet illicentiatus recedit. Ficte uere contumax, ſt qui citatur non tamen uenit, uel latitat, aut facit quod citatio ad ipſum non ueniat, aut eum non apprehendat, uel qui uocem iudicis audire negligit.Sed iſto ultimo caſu potius dicitur uere contumax.

CONTVMACIA eſt erga iudicē uel prælatum commiſſa inobedientia. Et eſt multiplex. Aliquando.n.cōmittitur in non ueniendo. Aliquando in non reſpondendo. Aliquādo in latendo,abſentando uel procurando ne ad citatum ueniat citatio. Aliquando in non reſtituēdo. Aliquando in non emandando delictum. Aliquando in non exhibendo. Vnde Goſ. de ſenten. excōicatio fieri habet, in ſumma & Guil. in Spec. titu. de contuma.§.1.uer. & not. ubi diſtinguo duplicē contumaciam. Primo. ſ.ueram,& præſumptam. Secundum triplicem,ſcilicet ueram, euidentē,& præſumptam, ut in gloſſ.notabili in clemen. unica de do. & contum. quæ eſt gloſſ.fin.& per Innocen. in cap. querelam. de procu. Bar.in l.ſi.ff. de in inte.reſti. & in l.conſenſu.§. 2.ff.de

Contubernalis d[illegible] q[illegible] ſimul habitat cum aliquo [illegible] con cubina ff [illegible] 7°

Contubernales [illegible] milites qui in exercitu in eodem tenorio manent [illegible] in l. pamphilo [illegible] ff de leg. 3°

2. ff. de appel. Cyn. & Pe. poſt Iac. Bu. in l. properandum. §. ſinautem reus. C. de iudi.

CONTINVE & continuo non ſemper notatur. i. ſtatim, ſed recipit interuallum. ff. de uerb. oblig. l. ſtipulatus ſum. ff. de ſolu. tua. 16. q. 3. uolumus & per Bart. in l. celſus. ff. de uſuca. ubi probatis extremis probatur medium. Etiam qualiter continue intelligatur, ponit Bar. in l. ſi quis ita. ff. de cond. & demõ. Nam qui tenetur cum aliquo continue morari, quia non tenetur quolibet momento cum eo morari. facit hoc ad quæſtionem ſi teſtes debeant probare quod titius decem annis continue poſſedit fundum, ſufficit deponere, quod uiderunt eum omni anno colligere fructus, uel arare &c. licet. enim nõ cõtinue ſteterunt in conſpectu titii & fundi, tamen intelliguntur continue per decem annos uidiſſe.

CONTRADICTOR quando dicatur legitimus ad cõtradicendum alicui actui, de mittendo aliquem in poſſeſſioné, uide Bar. in l. a diuo pio. §. ſuper rebus. ff. de re iudi. & Inno. in c. cum ſuper. de re iudi. & Spec. in ti tu. de actio. §. ſupereſt.

COPVLATIVA oratio dicitur ĩ qua plura copulantur, ut in omnibus uerificetur, & ideo ad uerificationem ipſius omnium concurſus exigitur ex proprio ſignificato. Sed hunc concurſum quandoq. diuerſimode ſignificat, prout diuerſa ma teria uel alius quiuis modus ſignificandi ſignificare declarat. v. g. ibi lego ſtichum & pamphilum ſignignificat utrunque eſſe in ſtipulatio ne, uel diſpoſitione. l. inter ſtipulan tem. §. ſed ſtipulante. ff. de uer. ob. l. ſcire debemus. in prin. eo. ti. & l. quo ties. ff. de leg. 2.

COPVLATIVA etiam quandoque ſignificat concurſum alterius tantum prout ex ſignificandi modo concluditur. Et ad ueritatem copulatiue requiritur utranque partem eſſe ueram. ff. de condi. inſtitu. l. ſi hæres. & l. ſi is qui. ff. de rebus dubiis.

CONVERSI, & oblati differunt, quia conuerſi portant habitũm religioſorum, & profitentur ſolenniter, ſed non ſunt clerici oblati uero portant aliquando habitum, & aliquando non, & poſſunt recedere, niſi ſint perpetuo oblati, quo caſu equiparantur aliis profeſſis. Domi. de ſancto Gemin. in c. per exceptionem. in 2. col. de priuile. in 6. Cardina. in clemen. ult. de deciſio. Bald. in authen. ingreſſi. in 3. colum. C. de ſacroſanct. eccleſ. Panormitan. in cap. noſtra. de ſepul chr. Felyn. in cap. in præſentia. de probatio. in 2. colum. uerſi. ibi obtu lit ſe & ſua.

CONVERSI ueniunt appellatione monachorum, & gaudent immunitaté religioſorum. Fely. in c. non dubiũ. de ſen. excom.

CONVITIVM dicitur quaſi conuo ciũ a concitatione, uel cõcentu, id eſt collectione uocum, ſcilicet, quan do in unum plures uoces conferun tur, & iniurium eſſe labeo ait. ff. de iniur. l. apud labeonem. §. con uitium.

CONVENIRE eſt ſimul in unum lo cum uenire. Etiam dicitur con uenire quod alicui competit, ſecun dum conditionem ſuam, ut iſtud conuenit illi. Item conuenire ca pitur quandoque pro conuentione, id eſt pacto ex conſenſu, de aliquo faciendo.

CONVENIRE etiam quandoque ſumitur pro alium in iudicium uoca re, uel facere euocari. Item eſt placere. Vnde conuenire inter

aliquos eſt complacere inter eos, ut conuenit inter te & me, ut des mihi hoc.

CONVENIRE mihi eſt congruere mihi, uel adeſſe mihi quod me decet, & honeſtum eſt.

CONVENIRE me, eſt alloqui me ſuper aliquo facto.

CONTVBERNIVM eſt matrimoniū contractū, & proprie ſeruorū. inſti. de nup. in glo. ſuper uerbo ciues. & l. ſerui. C. de adul.

CORAM no. Paul. in cōmento de conſeſſ. cap. ex parte. de electio. ut circa. lib. 6. Et intelligitur ita ut præſentes intelligant. ff. de arbi. l. diem. §. forum.

CORNICVLARII, dicuntur illi qui gerebant cornua uel aciem in bello, uel qui in aures iudicum uota pertulerunt ſua.

CORNVPETA, require ſupra bos.

CORONA quæ etiam clerica dicit. eſt ſignum regni & perfectionis, cum ſit circularis carens angulo, in ſignum carētie ſordium, quia ubi angulus ibi ſordes. Se igitur & alios uirtutibus regere, & a ſordibus mundare debent, qui coronas gerunt, & ſic in Deo regnabunt 12. q. 2. quo ſunt. & qūo raſura, tonſura, & corona differant, & quid ſignificent. uide gl. in uerbo tonſuram. in cle. 2. de uita & hone. cle. Et differentiam inter diadema, coronam, & ſeruum. uide in clemen. unica. de iureiu Et no. ꝙ rex Romanorum coronatur triplici corona. Primo ferrea ab archiep. Colonienſi Aquiſgrani. & ſignificat fortitudinem qua uincere debet rebelles, & infideles conculcare. Secundo argentea ab archiepiſcopo. Mediolanenſium in uilla Modoetienſi, quæ ſignificat munditiā & claritatem quam talis princeps habere debe.. Et unde ut plurimum datur Mediolani in eccleſia S. Ambroſii ubi Henricus, de quo loquitur clem. & Sigiſmondus nouiſſime fuit coronatus. Tertio coronatur corona de puro auro a Papa in eccleſia ſancti Petri ad altare S. Mauritii. Et quia aurum eſt metallum omnibus excellentius, ſignificat Imperatorem aliis regibus & principibus in potentia & iuſtitia excellentiorem eſſe debere in gl. clemen. unica de iureiu. & Io. de Pla. in proœmio inſti.

CORPORE uitiati dicūtur qui ſunt mutilati in membris, uel debilitati proprie ſicut qui membrum habēt, ſed ineficax ut oculum cecum, manum aridam, crus confractū &c. ſic mutilatus proprie dicitur, qui caret al quo membro.

CORPORATI, id eſt collegiati, require ſupra collegiati.

CORPORATVS urbis Romanæ dicitur, qui in aliquo corpore & præcipue urbis ſcribitur, ſic quodlibet mēbrū hominibus dicitur corporatū, uel ciuis factus uel incola, ut C. lib. 11. de priui. cor. urb. Rom.

CORROGARE eſt quaſi ſimul rogare, & ſimul colligere uel adunare.

CORPVS quandoque dicitur collegium ſiue uniuerſitas, cuius caput eſt prælatus. c. nouit. de his quæ fi. a præla. Et tale corpus poteſt habere unum ſig llu. de exceſ. præla. dilecta. Dicitur etiam congregatio cuiuſcunque ciuitatis uel uillæ, uel caſtri habere corpus. Item quælibet congregatio pro iuſtitia facienda, ut congregatio tabinorum uel totius uniuerſitatis. Item ſocietas cauſa religionis, cui permiſſum eſt corpus habere debet inſtar reipublicæ habere res communes, ſcilicet actorem, ſiue ſyndicum communem, per quem agere poteſt &c. ff. quod cuiuſque uni. no. aga-

agatur.l.1. Item epiſcopus cum capitulo ſuo facit unum corpus cuius ipſe caput eſt. Sed cum clero ciuitatis uel dioceſis non dicitur facere unum corpus, ſic nec abbatiſſa cum clericis ſuis licet ſit caput, unum corpus facit.

COREPISCOPI hi remoti ſunt ab eccleſia ut 67.diſt.§. presbyteri uero. Et poterant conſtitui in uillis uel caſtris, epiſcopi uero non niſi in ciuitatib.côferebant tantum minores ordines.

CORPVS etiam unum dicitur quod uno clauditur ſpiritu ut animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales, ſiue ſibi cohærentes ut domus, uel habet partes diſtantes, ut grex, populus, collegium, ſecundum Bartol. de exceſſ. prælato. lib.6.

CORRVPTELA eſt peruerſa conſuetudo ſacris canonibus inimica. de côſu.c.cum uenerabilis,& de ui. & hon.cle.cum decorem &c.

CORCIVIA dicitur morſum freni, uel ſecundũ alios illud quod come equi imponitur ut curuetur. C. nulli licere in fre.& eque ſellis &c. in li.11.ſecundum Accur.

DE C. ANTE R.

CRASSATVRE dicuntur quæ fiunt a latronibus in itinere dum crudeliter contra trãſeuntes craſſantur, de pœn.diſt.1.a craſſaturis. Et craſſatores ſunt qui prædæ cauſa aliquid faciunt, & proximi latronib. habentur, & ſunt malum nitẽtes, ut eſt tex. iuncta glo. in l. capitolium.§.craſſatores.ff.de pœn. & dicitur a craſſor, craſſaris, alias graſſor, idque rectius.

CREDITOR, eſt qui alienam fidem ſequitur mutuatam pecuniã numerando. Generaliter uero creditor, dicitur qui ex cauſa quacunque alienam fidem ſequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.

CRETA, eſt limus uel gleba, ideſt, arata.ff.de fur.in glo. magna. l. 1. C.de ſer.fugiti.

CRASSARI, eſt quaſi crudeliter gradi. 2. Reg. ult. Ceſſet interfectio q̃ craſſatur in populo, facit.23. q. 3. militare.ff. de pœn. l. capitalium, ad medium.Et no.Io.An.in cle.1.de pœ.in uerbo craſſantibus.

CRIMEN eſt peccatum querela, id eſt accuſatione, & damnatione digniſsimum.

CRIMINVM capitas erant carceris cuſtodes, qui etiam ſtratores dicuntur a ſternẽdo, qui damnatos pungebant.

CRIMEN eccleſiaſticum, eſt quod pertinet ad iuriſdictionem eccleſiæ, ut hæreſis ſacrilegium, ſimonia, periurium, uſura, adulterium. 12. q.2.in ſum.75.diſtin.capit.1. de fo. compe.cum ſit generale, ubi de hoc per doct.

CRIMEN mere eccleſiaſticũ eſt quod principaliter ortum a canonibus ſumpſit, & ſolum coram iudicibus eccleſiaſticis cognoſci habet, de cuius cognitione iudices ſeculares ſe nullatenus intromittere poſſunt ut eſt crimen hæreſis. Sed crimen mere ciuile per oppoſitum eſt delictum legibus ciuilibus prohibitũ, alias in ſe non peccatum, ut in ciuitate ire de nocte poſt ſonum campanæ uel conſimile. Crimen uero mixtum eſt quod ſpectat ad forum eccleſiaſticũ, & põt etiam iudex ſecularis de pœna eius cognoſcere, & ſacrilegium punire, ſecũdum glo.in uerbo audiuimus. in c. fœlicis.de pœn.lib.6. & de hoc eſt glo. in ſum.11.q.1.

CRIMEN læſe maieſta. eſt ubicũque quis contra urbẽ aliquid molitur. aut qui ꝓfugit ad hoſtes, uel illos

iuuat qualicunq. cã.ſ. armis cõſilio uel pecunia, uel qui ſubiectas prouincias nitit facere rebelles uel ſeditiones,aut bella mouet in ciuitate,uel qui prælatum, magiſtrũ uel principem occidit, uel qui contra latus eius militat uel arma fert & occupat cõtra rẽp. Et idem dicitur crimẽ perduellionis. i. hoſtile nam perduelliones dominatur hoſtes. Secus ſi cõmitatur hoc crimen non contra rẽp.quia tũc non dicitur ꝑduellionis ſed ſimpliciter læſæ maie. Et no. nõ ſubditus crimen læſæ maie. nõ cõmittit. ut in §.ruſus. cle. paſto. de re iu. ubi rex Siciliæ Robertus non eo modo ſubfuit Hẽrico imperatori ꝙ crimen læſæ maie.in eum commiſerit.

CRIMEN hæreſis in multis conuenit cum crimine læſæ maieſtatis, & huiuſmodi ſecundum Cano. eſt propriæ læſæ maieſtati, quia ledit rempubli. imperatorem etiam diuinum & cœleſtem.

CRIMEN ſacrilegii ſecundũ Azo. & & ſecundum.ll. fit proprie quando ſacrum de ſacro aufertur. Ac etiã ſecundum eum ſi quis non ſacrum de ſacro recipit, uel ſacrum de nõ ſacro.Sed ſecuudum ll.tunc ſacrilegium non eſt, quia quando res priuatę auferuntur de ſacro tunc actio furti locum habet.Hoſt.tamẽ dicit ꝙ accipiatur ſacrũ de ſacro uel ſacrum de non ſacro ſemper ſacrilegium fit, ut 17. q. 4. quiſquis. uerſi. ſimpliciter. Et ſic ſecundum ll. requiruntur duo ut fiat ſacrilegium. Primo ut auferatur res ſacra.Secundo de loco ſacro. Quorum alterum ſufficit ſecundum Cano.Sed pone ſtatutum eſt ꝙ faciẽs ſacrilegium ſic puniatur,quæro an intelligitur ſecundum ius ciuile uel canonicum.Solutio.Si ſtatutum ſit a ciuitate, intelligitur ſecundũ leges.l.omnes populi. ff. de iuſt. & iure. Si fit per epiſcopum intelligitur ſecundum can. do. Cato putat ꝙ etiã primo caſu intelligatur ſecundum can. quia diſponit de rebus eccleſiaſticis, ergo debet intelligi ſecundum materiam ſubiectam.l.1. C. de adic.ſuc.ubi eſt caſus a contrario ꝙ gradus computantur ſecundum leges, exceptis cauſis matrimonialibus. Quærit idem do.Cato. Sacerdos dicit miſſam in domo laici dimiſit ibi calicem,qui ſubtractus eſt, an competit actio furti, an ſacrilegii? non ſacrilegii, quia de iure ciuili non eſt ſacrilegium rem ſacram de loco non ſacro aſportare. Nec actio furti, quia calix eſt res ſacra quæ in nullius bonis eſt. Dicit Rapha. Fulg.competere actionẽ furti quia talis eſt in domo Dei, cuius loco dominus domus intentare poteſt actionem furti, & forte quilibet hoc poſſe.ff.de iuſti.& iure.l.1.§.huius ſtudii & etiam in uerbo ſacerdotes.Sed de iure cano. intentatur crimen ſacrilegii.

CRIMEN peculatus ſcdm Azo. eo. ti.locum habet pro pecunia publica intercepta uel quocunq. modo cõtaminata, ut ſi aurum uel argentum uel es publicum aliquis ferrũ uel ſimile aliquid inducat. i. adiiciat. Idem eſt in ſacra re. ut in uaſis eccleſiæ.idẽ eſt in religioſis, ut in ornamentis ſepulchri &c.

CRIMEN ſtellionatus ſecũdũ Azo. eo.ti.dicitur a quodam animali reptili qđ dicitur ſtellio, & eſt quaſi ſimile ſerpenti ſtellionatũ,quaſi diuerſis coloribus dictũ ſicut cœlum ſtellis & cõmitie hoc crimẽ qui ex uarietate animi rẽ aliquã pignori obligatam ſiue pignoratam alii poſtea obligat, & dicitur a ſtellione, quia ſicut ille uermis eſt uarius

rius in coloribus. ſic ille qui committit hoc crimen eſt uarius in ore,& inconſtans in mente. Deinde tamen illud crimen locum habet generaliter quando deficiente incriminibus alia ſpeciali actione. equū eſt alicui ſubueniri contra delinquentem. Sicut enim in pecuniariis cauſis actio datur de dolo in ſubſidium ita in criminibus quibuſcunque ubi titulus deficit criminis, crimen ſtellionatus obiicitur, ut ſi quis uēdidit tibi maſſam electri pro argento,uel ſimile,aut aurichalcum pro auro.

CRIMEN fraudati cenſus ommittitur cum quis furatur publicam pecuniam ſibi accommodatam.

CRIMEN fraudate annone eſt cū portores furantur uictualia a republica ad exercitum miſſa.

CRIMEN piaculare ē q morte expiat.

CRIMEN concuſſionis committit qui prætextu officii ſibi commiſſi extorquet comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis pœna quadrupli.i.q.7.ſancimus. in fi.& tam laicus quam clericus punitus pœna concuſſionis 13.q.i. militare.Cuius contrarium tenet. gloſ. in uerbo quadruplum diſtin. 18.§. porro.

CRIMINVM alia ſunt priuata,ut illa quorum excutio, id eſt accuſatio uel denuntiatio pertinet tantū ad illos quibus inferuntur,ut furta,dāna illata,& iniurie. Alia ſunt publica quorū accuſatio datur cuilibet de populo,quoniam ad publicam utilitatem ſpectat ne maleficia maneant impunita,ut ſunt homicidia, parricidia, adulteria, & poſt quadrageſimum tamen diē ut leg. iure mariti.C.de adul. Item crimen læſæ maieſtatis.Item ſunt quædam crimina excepta ſcilicet ad quorum accuſationem & teſtificationē etiam laici contra clericos admittuntur ſi bono zelo procedant, & ſunt iſta crimen ſimonie hæreſis,& læſæ maieſtatis ſacrilegii, de quibus uide concordantiis in glō.ſum.2.q.7.ubi additur crimen dilapidationis, &c. cum P.manconella.de accu. Et no. quòd crimen dicitur quouſque modis. Primo ſumitur pro quolibet peccato,ſiue mortale,ſiue ueniale ſit. Secundo pro crimine irrogante infamiam quod eſt accuſatione & damnatione dignum. Tertio pro peccato q eueniti ex deliberatione, ſiue mortali,ſiue ueniale ſit,quod nō deletur niſi per penitentiam. Quarto quod ſemel commiſſum ſufficit an condemnationem non tamen infamat. Quinto q irroget perpetuam infamiam ut no.25.diſt.c.unum orationum.§.nunc autē.& 81.diſt.Apoſtolus.unde.Si quilibet eſt peccator non tamen quilibet eſt criminoſus.

CHRISMa fit ex duobus liquoribus. ſ.oleo per quod puritas mētis & nitor cōſcientie intelligitur,& ex balſamo,per quæ ordo famæ figatur, ut eſt te.in c.unico.de ſacra unctio.

DE C ANTE V.

CVBICVLARII nominātur ſerui qui cubiculum domini ſui procurant.

CVBICVLARII officium quid ſit, & an ſit dignitas,uide Bar.in l.i. C.de præpō.ſacr.cubi.lib.12.

CVBITVS proprie eſt menſura pedis cum dimidio,ut in hiſtoria ſcholaſti.ſemper Gen.

CVLLEI ſunt ſacci decorio.ff.de pig. act.l.ult.§.fi.& C.de his qui patrem uel fi.occi.l.unica. Et proceſſit illa pœna a Tarquinio Rege Romanorum,ut patet apud Valerium Maximum lib.1.c.14.

CVLPA,dolus & fraus quomodo differunt no.leg.diſtin.§.dolus. Item

quotuplex ſit culpa, quæ ſit leuis le uior & leuiſsima, item quæ lata & la tior, uide per Bart. latisſime in l. quod nerua. ff. depoſi.

CVNICVLVS eſt riuus directus coopertus, ut eſt gl. in l. ſupra iter. ff. de aqua plu. ar. ubi dicitur ꝙ ille cui debetur ſeruitus aque ducende per riuum poteſt facere cuniculum. i. de aperto riuo coopertum.

CVRATOR dicitur qui curam alicuius gerit defendẽdo ipſum a prætore, ſecundum leges legitime datus. Vel ſecundum alios eſt qui res ado leſcentis adminiſtrat. Datur autem ſecundum eos curator principaliter rebus & ſecundario perſonæ tutor uero primo, & principaliter daẽ perſonæ, & ſecundario rebus uel patrimonio. Et hæc eſt differentia una inter tutorem & curatorem. Alia eſt differentia quia tutor datur pupillis intra 14. annum exiſtentibus. Sed curator datur eiſdem ulterius ad 25. annum, maſcũlis quidem ab etate 14. an. & fœminas ab etate duodecim. Et ſimiliter datur adultis furioſis uel ſimilibus inſti. de cura. in i. & §. furi. &. §. ſi mẽte captis.

CVRIA media breuis eſt locus ubi redditur ius uel habitatio principis. Sed media longa eſt meretrix unde. Curia ius curat, meretrix eſt curia dicta.

CVRIALIS dicitur ille qui eſt de officio curie uel iudici obnoxius. i. obligatus, & adulatur principibus. diſt. 37. nonne. Vnde curialis uel curiales dicimus omnes qui quacũque conditione obligati ſunt curie alicuius publice poteſtatis, ſiue milites, ſiue aduocati ſint, ſiue iudices, ſiue officiales, ſiue hiſtriones, & breuiter quoſcunque ſiue ha bentes officium honeſtum, ſiue inhoneſtum.

CVRIOSITAS ſumitur pro ſubtilitate nimia curia exquiſita. de renũ. cap. i. lib. 6. Nam curioſi de his quæ non multum expediunt, ſæpe diſcepant, de re. iud. abbate ſanc. lib. 6. Quod tamen faciendum non eſt, ut in cap. 1. Panor. & in c. 2. de here. lib. 6. & C. de ſum. tri. & ſide catho. l. nemo.

CVRVVS dicitur qui non habet corpus rectum. de ædil. edic. l. 3.

CVRVLES equi. no. C. de. ſpect. leg. nemo libr. 11. Ediles curules quare ſic dicantur uide. ff. de ædil. edi. l. i. in princi.

CVSTODIA exhibitio reorum (ut dicit Azo) ſecundum legiſtas eſt cuſtodia quæ ſit in carceribus publicis, & etiam prohibet carceres priuatos, ut patet. ff. de C. de priua. car ce. inhibendi.

CVPPE ſunt uaſa facta cauſa portandi fructus.

CVLLEVS uel culcipenus eſt idem quod ſaccus in quo portatur triticum, & maxime de corio, qui ſupra ponitur equo. Vel dicitur ſaccus coreus in quo ponuntur interficien tes parentes. l. unica C. de his qui pa. uel fi. occi. ubi dicitur inſutus Culleo cũ cane & gallo gallinaceo, uipera, & ſimilia.

CANICVLVS eſt riuus coopertus. ff. de dam. infe. l. proculus eſt e iã animal minus lupore, & ei ſimile.

C V M accipitur interdum pro & ff. de leg. i. l. Titio. §. nihil. Et de uerb. obl. l. quodcunque. §. non ſolum. Etiam interdum accipitur pro in & principaliter notat tempus, & non conditionem, niſi in conſequen tia leg. centeſimus. in fi. ff. de uerbo. obl. Etiam facit adiunctum uideri acceſſorium, non p incipale, ſicut coniunctio, ut leg. ſi fundum. ff. de fund. inſtru. Et nota quod dictio cum, inuenitur in duabus partibus

tibus orationis. Vno modo eſt prępoſitio, & conſtruitur cum ablatiuo. Alio modo eſt aduerbium temporis. Primo modo ſignificat dupliciter. ſ. acceſſorie & principaliter Acceſſorie, ut lego ſeruum cum ueſte, equum cum capiſtro, fundum cum eius inſtrumento. l.i.ff.de pecu.l.ſi quis fundum.ff.de ſum.inſtr. & inſtr.leg. Idem in contractu, ut depono ſeruum, cum ueſte.l.i.§. quæ depoſitis. ff.depo. Et ibi nota. per gl.& doc.& eſt effectus quòd nõ debet depoſita ius reſtituere acceſſorium ſine principali.& ſi ſeruus moritur ſine culpa depoſitarii. ueſtis per ſe peri poteſt, alias locupletaretur depoſitarius ſine cauſa cum iactura aliena, ꝙ eſſet iniquum. de reg iu.locupletari li.6. Principaliter autem ſecundo modo cõiungit quãdo res coniungit quarum una non eſt alteri acceſſoria, uel cum perſonas coniungit, ut patrem aut matrem l.3.& 4. ff.de pecu. §. ſi eius inſti.de le.& licet inter filium & matrem aut patrem non ſit equa principalitas quo ad honorem debitũ & reuerentiam qui debentur parentib.a liberis.& non ecõtra eſt tamen principalitas equalis inter eos quo ad effectũ iuris, nam extinguitur ſegatum in patre uel matre. Non ſequitur ergo ꝙ in liberis extinctum ſit quia anima quæ principalius eſt in perſona, eſt a Deo, & non patre uel matre. Item ex cõi modo loquẽdi, dictio cũ ſignificat acceſſionem honoris inter perſonas, ut dicendo ueni mecũ, ſignificat te mihi accedere aſſociando acceſſorie ſecus in dictione, & ut dicendo ego & tu eamus, quia ſignificat utrunque, principalẽ. Sed ibi dominus uobiſcũ nõ poteſt ſignificare ꝙ dominus accedat uobis quia hoc modo patitur ſumma & immutabilis maieſtas, Et non refert ſi præponatur acceſſorium ſic dicendo, depono capiſtrũ, cum equo lego inſtrumentum confundo ar. l.propoſteri. C.de teſt.niſi eſſent aliæ coniecturæ ex quibus concluderetur uoluntas teſtãtis legantis uel contrahentis. Item dictio cum poſita circa numerum nõ cludit u. g.teſtator depoſuit apud Seium.200. & legando bona dixit. Seio 300.cum 200.que apud eum depoſui.lego. non includũtur cũ 300. l.his qui ducẽ.in prin. ff. de re.du. Sed cũ ꝓut eſt aduerbiũ ſignificat tp̃s & dilationem quandoque ex cõditione, quandoque etiã accellatio nem tp̃is & dilationem ſignificat, ut ibi promitto cũ Titius morietur l. nam & ſi ff.de condi. & demon.tempus & conditionem ſignificat, ibi lego titio impuberi cum 24.an. erit l. ſi titio.ff.quando di.leg. ce. facit l. qui promittit.ff.de cond. & de. Itẽ ſignificat tẽpus & non conditionẽ ibi.lego titio cum ipſe morietur l. hæres meus.in prin.ff.de condi. & demon idem in l. ex his uerbis. C. quando di.leg. ce. Quandoque nec tẽpus nec dilationem ſignificat, ut ubi promittis decẽ cũ petiero, ubi ſtatim cum petit ſoluere tenetur. Quandoque ẽt nihil ſignificat, & fruſtatorie ponitur. ut ibi lego cum hæres adierit hæreditatẽ.l. 2. ff.de uerſi.ſig.Bar.ꝓdictã ponit i l.gallus §.i.ff.de li.& po.ubi ponit differentiam inter, & cũ ut not.in l.ſtichum qui meus. ff. de leg.i. An inducat cõdi.uel demõ.de hoc tex. ſingularis in l.ſi ita fuerit.§.ſi.ff. de manumiſ.teſt.quandoque inducit copulã in l illi cum illo.ff.de uſufru.leg.& quãdoque eſt cõiunctio non ſfaciẽs conditionem in l.demonſtratio. ff. de condi.& demon. & quando eſt aduerbium, tunc iungitur uerbo futuri temporis, & principaliter

notat

notat tempus,& in conſequentia cō ditionem,ut not.Bar.in l. i.ff.de cō dit.& de.monſt.

DE D ANTE A.

DACHTILOTHECA . f. uas in qua annuli reponuntur. ff.de l. 4. l.argento.

DALMARCHIA eſt ueſtis qua modo utuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolemnitatibus ut 75. diſt.de ieiunio.Antiquitus tamen ſine conceſſione papæ nec epiſcopus nec diaconus licebat hæc ueſtes di. 24.c.omnis filius.

DAMNVM eſt diminutiuo uel ademptio patrimonii, & dicitur a demo uel diminuo ſecundum Hoſt. ff. de dam inſe.l. 3. Etiam quandoque dā num eſt lucrum ceſſans, de quo ac ueniat in condemnationem.no.in c. conqueſtus.extra de uſur. Et diuiditur damnū ſicut actio, quia alia eſt de damno dato.alia de damno inf. & actio de damno dato cōpetit ex l.aqui.require ſupra actio legis aquliæ. Duo aūt in hac actione requirū tur.ſ.ꝙ dānū datū ſit,& ꝙ culpa dā tis præceſſerit.& aliud eſt dānorum reſtauratio quam expenſarum ſatis factio ut de iniu.& dā.c.in noſtra.datur autem alicui damnum in perſona hominis puta ſi ſeruus caſtretur uel ſimile, & etiam in beſtiis, & uel aliis rebus.de qua materia uide Hoſtien. de iniu. & damno da. Nec quæ licet actio iniuriarum eſt prætoria,quia actio damni dati ciuilis eſt,prout patet per legiſtas & Hoſt. ubi ſupra.

DAMNARE & reprobare differunt, Nā damnare eſt rē ſiue remedio ſub leuandi tormentis ſeu ignominie ſententialiter deputare, reprobare uero eſt rationibus euidentibus rem facere.iſtam differentiam aſſignat Panor.in capi.damnamus.in ſ. notabili.de ſum.trinit.& fide catholica.

DAMNVM infectum ſecundum Spe. de noui ope.nuncia. in tract. libellorum.§.nunc dicamus dicitur ſi edificium alicuius ruinam minatur edificio uel prædio alterius uicini. tunc enim edificii iſtius uel prædii dominus a domino edificii ruinam minantis petere poteſt quod ſibi caueatur nomine damni infect. quæ ſtipulatio continebit totum interreſſe illius uicini.ff.eod.titu.leg. ſtipulatione.& l.ſed & ſi conditione & l. damni infect. & damnum pateris,quando rebus tuis aliquid decreſcit, non quando accreſcit. quando autem lucrum amittit damnum non pateris. Etiam quoddam damnum ſiue intereſſe eſt circa rem,ut ſubtraxiſti mihi inſtrumenta quibus poſſeſſio firmatur teneris mihi ad damnum quod contingit propter ablationem inſtrumentorum. Et quoddam damnum eſt extra rem,differunt etiam damnum & iactura ut no.Io. And. in nouella.de ele. quia ſæpe.libr. 6. Et no. quod qui occaſionem damni dati. damnum dediſſe uidetur. ff. de regu.iur.l. is damnum. & c. ſi culpa. de iniur. & da. da. & ideo tenetur ſi dat operam rei illicite, & etiam ſi licite, dum non adhibet diligentiam quam poteſt.

DAMNVS in iure ciuili quandoque eſt nomen adiectiuum omnis generis idem ualens quod damnatus. ut in l.damnas eſto.ff.de uſu & uſu fru.& l.ſi pluribus.ff.de leg. 3.reſpō. §.& ſi ita legatum. alias capiendo in multis leg.bus non eſſe ſtricta cō gruitas.

DAPIFER dicitur ferens dapes.& eſt nomen officii magne dignitatis in curia Imperatoris, unde inter proceres

ceres eligentes imperatorem computatur.

DAPSILIS eſt ille qui liberaliter ſecundum menſuram communicat.

DARE intelligitur qui remittit. l. generaliter. ff. de cal. & l. ſi mulier. ff. de condi. ob. au. Bar. in l. modeſtinus. ff. de ſolu. dare etiam eſt accipientis facere. §. ſic. itaque inſtit. de actio. & l. non uidetur. ff. de regulis iuris.

DARE beatius eſt quam accipere cum Matthe. de cele. miſ. & ibi Abba. in 4. no. & text. in c. prædicator 16. q. 1. & Abb. in c. de dona.

DARE in arte notariatus dupliciter capitur ſcilicet proprie & improprie. Proprie quando res data tranſit in dominium accipientis, ut in inſtrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominii tranſlatione, in quibus transfertur dominum ſit tradens erat dominus, alias non unde dare proprie eſt accipientes facere, aliter enim non datur niſi ſic detur quod in ipſum cui datur, ſtatur dominum transferatur. Improprie capitur in inſtrumentis emphyteoticis & feudi & locationis ubi ille qui locat uel concedit, & licet dare dicatur, nõ tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter, dare, donare, & tradere. Nam tradere dicitur qui ſolum poſſeſsionem transfert, & non dominum. De hoc not. 13. q. 6. ulti.

DATA uel datum eſt caracterizatio in fine conſtitutionum, uel literarum inſcripta, ex qua cognoſci poteſt quo anno, menſe uel die inſtrumẽtum, uel quælibet litera emanauit, & a quo tempore obliget cõſtitutio uel proſit gratia in ſcriptis facta. uide de hoc Io. Andr. in ſi. li. 6. ſuper uerbo data.

DATIO in ſolutum eſt datio pro ſolutione, & ſatisfactione & eſt una ſpecies cõtractus innominati. ſ. do ut facias, u. g. Cum Petrus debere Ioanni centum, agitur inter ipſos ut Petrus det ei in ſolutum id eſt ꝓ ſolutione & ſatisfatione eiuſdẽ unam domum.

DATIVS qñque reſoluitur in ablatiuum per præpoſitionem, ut ei ab eo. l. 2. de condi. tritica. Aliquando ponitur pro ablatiuo tantum. ff. uſu. quemadmo. ca. l. huic ſi cer. peta. l. fin. de do. cau. mor. l. ſenatus. §. ſi duobus, ubi exponitur utri eorum ideſt a quo. Idem not. in l. a diuo pio. §. ſed ſi emptor in gl. quæ incipit ſi eſt. ff. de re iudica.

DATIVVS quid importat uide Bar. in l. impuberem. §. ſi. ff. de falſis.

DE D ANTE E.

DE iſta propoſitio quandoq. auget ut dictione depoſitum ut not. ff. de po. l. 1. in princi. Aliquando priuat. ut 35. diſtin. epiſcopus. Idem quandoque exponitur de. i. propter ut de re familiari l. propter familiam. C. quando ciui. ac preiu. crimi. l. unica in prin. & ff. de petit. hære. l. 3. Aliquando ideſt pro in auten. ut nulli iudi. §. neceſſarium. & ff. de aq. plu. arcen. l. poſt uenditionem. Aliquando ponitur pro a l. ſi is qui rem & §. ſi. ff. de furt. C. de fun. rei ꝓri. lib. 11. ibi de fiſco. l. 1. Aliquando de mutat ex toto ſignificatum dictionis cui adiungitur ut deſtruo, dedecus, de gener. Aliquando nec addit nec minuit, ut detergere. i. tergere in auten. de mona. in prin. Et regulariter ponitur declaratiue. ff. de arbi. l. ſi de meis. cum aliis concordan. Interdum ponitur pro ſuper. C. ſi a non cõpe. iudi. l. 3. interdum ponitur pro ualde ut de properat id eſt ualde ꝓperat. C. de ue. iu. enu. l. 2. §. ſed quia diuine. Aliqñ ponitur

tur

tur pro ſecundum,ut de libellis. i. ſcdm libellos 20. diſtin. de libellis & C de deſcē. ex pro eri. reci. l. 2. Aliquando pro turpiter, ut de pe- ctus.i.turpiter pactus. ff. de calū. l. gnaliter. Aliquando ſubauditur a iure. ff. de adul. l. lenocinii in fin. Aliquando denotat cum materia- lem,ut ff.de comun. cum eman. li. l.1.§. nunc uideamus. Item nulla præpoſito de ſignificet cauſam pro ximam uel remotam, unde Bar. in l. ſi finita. §. de his.ff.de dā. infect.

DEBET,& oportet aliquando dicunt neceſsitatem, aliquando honeſta tem.Vide Io.An.in c. ſi. de iur. cal. ſuper ue. bo partem illā & not. in c.intelleximus. in quam uo.debet. de iu.Et no.quod uerbum debet in propria ſignificatione importat ne ceſsitatem,ut eſt gl.in cle.attenden- tes in uerbo debeant. de ſta, regu. Sed honeſtatem ſignificat 25. q. 7. cap. 1. ubi equitate ſuadente uerba poſſunt impropriari.C. de pig. l. 3. c.intelleximus prea. ff. lo.l. ſi uno 2.tamen l. qui Romæ.§.anal ff. de ue. b.ob.de bap. c.maiores uerſicu. certum. Item debere eſt de alio habere, ergo quod non eſt nec eſſe poteſt.nulli debetur & ſic nec obli gatione nec actionem parit, cum actio ſit ius proſequēdi,in iudicio quod nobis debetur, ſecundum gl. in regula nemo. de reg. iur. lib. 6. Not. tamen ubi materia eſt indiffe- rens uerbum debet regulariter in portat neceſsitatem gl. in c. atten- dentes.de ſta.le.

DEBITVM eſt in quod aliquis alteri ex naturali uel ciuili obligatione tenetur. Et debitum intelligitur re mitti. in redditione chyrographi uel inſtrumenti, non autem ſic in redditione pignoris. Item debitum eſt quod exigitur ab inuito 14. q. 1.quod debetur.ff.de uer.ſign.l. de bitor.& eſt glo.in cle. 1. de petſ. Et debitum ciuile poteſt capi duobus modis. Vno modo efficaciter & proprie, prout eſt in chirographo poſt biennium, uel in obligatione ciuili reſultante ex ſententia l. Iu- lianus ff.de condit. inde. Secundo modo improprio & inefficaciter prout eſt in omni debito reg. cui obſtat exceptio, uel etiam pone exemplum ſecundum glo. in l. 1. ff. de condi. in d. l. in chirogra. ante biennium.

DEBITVM grauius quod dicitur, ut de Bar.in l.ſi quid ex famoſa ff. de ſol.

DEBITOR eſt qui accipit pecuniam a creditore. Item ſecundum Mar- cellum dicitur qui nactus eſt exce- ptionem iuſtam nec a naturali equi tate abhorrentem. i. diſcrepantem. ſecundum Accur.in l. Marcellus.ff. de reg.iur.

DEBITORES ciuitatum ſunt qui te- nentur ciuitati, ſed in actione de- biti fiſcus præcedit,ut C.eod. tit. l. 2.libro 11.

DEBITI uiam uenire eſt debitum poſ ſe petere.

DECANVS nomen dignitatis eſt, & dr a decas.i.decem,& canos canoni cus,quaſi ad minus ſupra decem ca nonicus conſtitutus ſecundum gre ciſtam,licet qñque ſi ſine ſum. Etiā dacanatus eſt ſocietas 10. uirorem ſecundum Hug. & Acc. ibidem in rub.de deca.C.li.12.

DECANICA dicuntur carceres in auten.apud quos oportet.§. pe.

DECIMA ſcdm Hoſt. in ſum. de de ci.§.i.eſt omnium bonorum mobi lium licite quæſitorū pars decima deo data, diuina conſtitutione de bita,ut colligitur.de deci.c. 1. & c. parochianos c.non eſt c. tua nobi- lis.§. uerū ca cū nō ſit ab homine. Et eſt danda de omnibus bonis iu

ſte

ſte acquiſitis eo. tit. c.cum ex tranſ
miſſa. & c. commiſſum. ſ.de lana ſe
no & piſcariis, & nullis deductis
expenſis c. paſtoralis. eo. titu. &c.
cum homines etiam de molendino
aduentum c.cum ex tranſmiſſa præ
alle. Item de apibus & omni fructu
capit. nuntius eo.titu.& tenetur de
cime in ſignum uniuerſalis domi-
nii, nec ſunt retinende, ſed ſoluere
compelli debent per eccleſiam. de
ap. re. c. tua nobis 2.in fi. De hoc.
uide gl. in uerb. præmoniti.in cle.2.
de iudi. quæ dicit... Videtur ex-
pediens eccleſiis quod faciant men
tionem generalem fulminantem ex
communicationis ſententiam in nō
ſoluentes decimas, imo contra per-
tinaces inuocari poteſt brachium
ſeculare ca. poſtulaſti de homici.
Et not. Ludo. Roma. in ſingulari-
bus ſuis quod ſacerdoti potenti, de
cimas non poteſt obiici compenſa
tio & dicit quod gl. ſingularis eſt,
quam legiſte, ignorant. 16.q. c. de
cime. & eſt ratio quia fiſco petenti
tributa non poteſt obiici compen
ſatio l. 3. & 4. & de compen.l. au-
fertur §. qui compenſatione, ff.
de iure fiſ. ergo multo magis nec
in decimus quæ de eo debentur, ut
ſupra.

DECIMARVM tres ſunt ſpecies ſe
cundum Hoſt. in ſum.ſi quidam per
ſonales quæ debentur ex opere per
ſonali ut ex artificio, ſcientia mili
tia, negotiatione &c.quædam pedia
les, quæ proueniunt ex prædiis,
ut uinum, bladum, fructus arborū
&c. Tales enim dande ſunt illi ec
cleſie in cuius parochia ſita ſunt
prædia.de deci.ad apoſtolice. etiam
decimas prædiales tenentur ſolue-
re iudei c.de terris.eo.titu. Item de
bent ſolui de diuerſis ſeminibus u-
nius agri, non tantum de uno, ſi fue
rint ſucceſſiue ſeminata c. ex par-
te canonicorum eo. titu. Etiam ci
ſtercienſes & alii qui nullo gaudent
priuilegio dare tenentur decimas
de terris de nouo acquiſitis licet eas
propriis manibus excolant ca. nu
per eod titu. Quædam ſunt decime
mixte ſecundum Hoſt. ibidem &
poſſunt dici he de quibus dubitatur
utrum ſint prædiales uel perſonales
ut de agnis & fetibus aliorum ani-
malium quæ ſunt in paſcuis & ſe-
gregarium paſcuntur.

DECISIO eſt lex Imperatoris, de quo
uide.C.de contrahen.& commit.ſti.
l.ueteris & de emēda.inſt.eo.in pri.
ſuper uerbo deciſiones, & inſt. de
nup.§.unde quæſitum.

DECESSOR dr̄ qui obiit nullo medio
prædeceſſor qui ante deceſſorem.an
teceſſor qui ante prædeceſſorem 93.
diſt.c.1 per Arch.

DECLINARE ſinam eſt paulatim il-
lā infirmare & ideo niſi ſentētia de-
clinetur, rebus iudicatis ſtabitur.

DECRETVM ſecundum Spe.dr̄ mul-
tis modis, ut in tit.de primo & ſecū
do decreto.§.dicitur ergo. Quando
que dicitur ſententia diffinitiua
ut ff.de re iud. l. decreta uel inter-
locutoria, ut ff. de aſſeſſo. l.1.in fi.
Quandoque dicitur id quod Papa
conſtituit ſ.u ſtatuit de conſilio car
dinalium nulla facta cōſultatione,
tunc in ſcriptis redigitur, uel de re-
ſcrip. præſenti 20 .diſt.decreta. &c.
ſeq.Quandoque eſt conſequens con
ſenſus eligentium in ſcriptis reda-
ctus, ut 2.q.1 legum.& de c.clemen.
innotuit. Quādoque eſt illud quod
capitulum uel ordo uel uniuerſi-
tas uel maior pars ordinauit, ut.
ff. quod cuiuſ. uni no. l. plane. &
quaſi per totum. Quandoque eſt iu
dicis autoritas in alienationibus re
rum præcipue minorum interpoſita
ut C.prædi.mino. l. interpoſita, &
per totum.

Quandoque decretum dicitur au thoritas principis in reſcriptis beneficialibus interpoſita, ut de reſcrip. c. gratia lib. 6. & ſecundum Azo. illud decretum eſt confirmatorium gratie, quia ex hoc princeps inſinuat ſuam uolũtatem, quæ ſeruanda eſt, etiam ſecundum eum legat ignorantes. Eſt etiam quodã decretum decurionũ quod inuitos ſuper munerib. rerum tribu. poteſt. exceptis qui in liberalium ſtudiorum laboribus ſunt, & qui medendi cura funguntur. C. de decre. decurio. l. exceptis lib. 10. Quandoq. decretum eſt iuſſus iudicis quo mãdat bona alicuius propter eius contumaciam poſſideri, & illud diuiditur in primum, & ſecundum decretum. Decretum primum eſt primus iuſſus iudicis quo mandat bona propter contumacia in pœnam contumacis detineri uel ſic deſcribitur. Primum decretum eſt alicuius rei prohibite regulariter, uel premiſſe, regulariter. in certo caſu facta prima ꝓhibitio uel permiſſio. referendo ſingula ſingulis. Secuudum decretum eodem modo deſcribitur, niſi quod ibi ponitur ſecunda prohibitio uel permiſſio. & taliter dicitur primum reſcriptum ſecundi. Quandoque interponitur primum decretum, & non ſecundum, quia in aliquibus non eſt opus ſecundo. ut not. in c. quoniam frequenter. §. in aliis. ut lit. non cõteſt. in gl. ſuper uerbo conſtituitur. Et illud decretum habet locum in actione reali, uel perſonali, licet diuerſimode, ut dicto. §. & §. ſeq. & interponitur ante litem, & poſt quotieſcunque aliquo contumace exiſtente adhuc non, ita liquet de cauſa quod diffinitiua ſentẽtia ualeat, terminari, ut in d. c. quandoque prællega. Decretum ſecundum eſt ſecundus iuſſus iudicis, quo licet bona alicuius propter contumaciam poſſideri, quæ prius ex primo decreto detinebantur ut de eo qui mit. in poſ. c. 1. gl. ult. Et habet locum ſcdm quoſdã in actionibus perſonalibus tantum qua ſecundum Ber. in gloſſ. ubi ſupra in realibus ſolum lapſus anni conſtituit miſſum ex primo decreto uerum poſſeſſorem, nec eſt opus ſecundo ſecundum alios tamen habet locum, tam in realibus quã in pſonalibus de hoc plene no. Bart. in c. contingit. de do. & contum. in gl. ult. Vel ſic ſecundum Lud. de Roma. Eſt prima iudicis aggrauatio punitiua contumace. Et ſic ſuo modo diffinitur ſecundum decretum. Et ſecundum non poteſt interponi niſi contra latitantem. Et latitato eſt debitoris abſconſio fraudolenta, in damnum creditoris l. fulcinius §. ſi quis poſsidet. §. ex qui. cau. in poſ. eatur, quod eſt uerum niſi periculum ſit in mora. tunc enim interponitur ſecundum decretum cõtra nõ latitantem debitorem ut no. Ioan. An. in conſultationibus de offic. dele. in nouella. & Bal. dicit in c. 1. de mi. ua. qui contu. eſt in uſi. feu. Sed utrum ſecundum decretum ſit ſententia interlocutoria, uel diffinitiua effectus eſt magnus ut in c. cum ceſſante. de appel. & l. qđ iuſſit. ff. de appel. ubi per Bart. & C. de epi. audiendi. l. 2. per Bald. & l. ſi finita. §. ſi forte. ff. de dam. infect. ubi per Dyn. & uarie loquuntur. Sed Lud. de Roma. dicit. quod ſecundum decretum eſt ſententia interlocutoria. allegat glo. ſingularẽ in præſenti. §. cum autem in uerbo ad modum. C. de his qui ad eccleſiam confug. & probat rationibus. Nam ſententia diffinitiua non poteſt dari contra minores, ut in c. cã & mino-

& minores. C. ſi aduer. rē iudi. Sed ſecundum decretum patitur minor l. ſi minor. C de bo. auc. iud. poſ. ergo nō eſt diffinitiua, ſed interlocutoria. Præter ea diffinitiua nō fertur lit. non conteſt. l. ſi. §. illius. C. de tempo. appel. & l. probatum ſimilib. Sed ſecundum decretum ſic, ut in l. cū proponas. C. de bo. auc. iud. poſsid. Et hoc ergo iuſtificatur dictum ſingulare Inn. c. dilecto de uer. ſig. ubi uult quod quandoque iudici conſtaret decretum interpoſitum eſſe iniuſtum, poteſt illud reuocare. Quod etiam tenetur Bar. in l. non uidetur. ff. de iudi. licet canoniſte communiter reprobent præfatum dictum Inno. & male. Hæc Lud. de Rom. in ſuis ſingularib. Et nota quod ſecundum Inno. & Hoſt differunt decretum authoritas conſenſus iudicium uel collaudatio. Nam decretū eſt ſententia quia iudex contractum iuſtum futurum fore decernit authoritatē ſuam ince ponendo uel immittendo, declarando &c. Sed authoritas eſt aſſenſus authorizabilis qui cōpetit ſibi ex publico officio iudicis, uel legitima adminiſtratione ut tutori & curatori. Conſenſus autem ſiue collaudatio eſt multorū uoluntas ad quos pertinet, ſimul iuncta. no. Io. And. in gl. magna in ſi. c. 1. de reb. eccle. non alien. lib. 7. & ibi uide iura de hoc.

DECRETVM fuit editum anno domini milleſimo cl. glo. eſt in c. poſt appellationem 2. q. 6.

DECRETALIS epiſtola eſt in qua papa ad conſultationem alicuius rñdet. de reſcript. c. 1. ſiue ſolus, ſiue de conſilio fratrum u. de elec. bone memorie, id eſt. Vnde decretum ſtatuit, decretaliſque reſpondet. Sed canon eſt conſtitutio eccleſiaſtica, uel ſtatutum in concilio generali editum. Vnde conſtitutionum alia ciuilis, qui dicitur decretum forenſe uel ciuile. Alia eccleſiaſtica qui dicitur canon. Et conſtitutio dicitur dupliciter. Vno modo communiter, & ſic comprehendit omnes decretales leges & decreta. Alio modo ſtricte, & ſic conſtitutiones dicuntur principū, leges populi. Ro. edicta prætoriū, uel etiam indictum, quia dicitur. Iudex citare tribus edictis. Et differentia horum nominum, decretalis epiſtola, decretum, canō, dogma, mandatum, interdictum & ſanctio, eſt glo. ſum. diſt. 3. Item no. Archi. 19. diſt. ſuper glo. ſum. in fin. ꝙ decretalis epiſtola aut diffinit ius aut imperat prohibet, aut præcatur aut indulget. Et ſic quo illorum modorum neceſsitatem inferat ponit ibi.

DECVRIO dicitur qui decimam partem de bonis ducit, uel qui eſt ſup decem milites conſtitutus in curia dominorum uel principum ſicut centurio ſuper centum, quia alias etiam uocatus eſt centenarius. Et utuntur illo uocabulo theologi, quia dicitur. 1. Machab. 3. quod iudas conſtituit duces populi tribunos & centuriones. Beda tamen dicit ſuper illud Luc. 22. & Mat. 15. Ioſeph nobilis decurio, quod decurio uocatur ideo quia eſt de ordine curie, & officium curie adminiſtrat. Qui etiam ſecundum eum dicitur curiali, procurando, quia procurat munera ciuilia & curialia. Vide de hoc. ff. de decu. & filio eo. Quidam autem dicuntur decuriones appellari ex eo quod cum ciuitates & municipia conſtruebatur, cuiuſque loci gratia conſilii decima pars hominū pia colligebatur, ut ff. de uerb. ſigni. l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicunt de curio-

curiones eſſe ex eo dictos quod cū colonie ducerentur, decima pars eorum qui ducebantur in conſiliū publicum conſtituebant & decuriones urbi Romanæ a numeribus excuſantur, ut C.eo.tit.lib.7.

DECVSSATE id eſt, ornate. unde dr̄. ille decuſſate loquitur. i. ornate.

DECVBERIT, i. in lecto iacuerit. ff. ſi quis cau. l. 2. §. ſi per ualetudinem.

DEDECVS, quando aliquid dr̄ fieri cum dedecore, uide Bart. in l. 2. §. ſi emancipatus. ff. de bono. poſſeſſ. cōtra tabu.

DEDERIT id eſt, dare uoluit. ff. de arbi. l. ſi cum dies. §. fi. de uer. oblig. l. ſi ſtipulatus ſum dānā. & de iur. dot. l. ſi rem eſtimatam. & ſi quis in ius uoc. non ierit l. i. Aliquando dederit exponitur, i. reddiderit. in auth. de nup. §. dotes. & ff. loca. l. in naue ſaupheli.

DEDITIA libertas ſecundum Azo. in ſum. eo. titu. hodie ſublata eſt, ſed olim eorum dicebatur deditia libertas qui ſic ſequebantur, ut toto tempore uite ſuæ ſeruili iugo detinentur, poſt mortem uero eripere in libertatem. colligitur in leg. unica. C. de la. lib. tol. & in ſtit. de ſucceſ. lib. §. ultimo & l. unica. C. de dedi. lib. tol.

DEDITITII liberti olim erant & dicebantur, quia hi qui ſe debebant timore deſtructionis ſue, hanc talem libertatem conſequebantur, & dicebantur liberti forte propter ſpem libertatis. Vel uerius liberti uocabantur quia uere liberti erant, licet ſeruire cogerentur. hodie uero non ſunt, & ſic hoc nomen deditum nihil ſignificat per ſe uel adiuncte, ſicut chymera, nec illa libertas eſt unquam in uſu frequentata prout hæc omnia ponit Azo. in ſum. C. de dedi. lib. tol. Erant autem hi peſſime conditionis, quia toto tempore uite ſue erant ſerui. & in morte liberti. ut dictum eſt, ut inſti. de l bert. §. libertinorum autem. & dicunt docto. quod tales non erat ſerui. ſed coacti erant, ad ſeruiendum, & erant inducti ex l. alia ſcientia. Etiam multa alia (ſcilicet mala) induxit, ut in glo. inſt. tit. præalle.

DEFALCARE eſt aliquid ab aliquo iure debitum inſolitum cōputare. uel ƌ iure aliter dr̄ defalcare ad modum legis fauiane, iuxta notata in ſtit. eo. tit. ſuper rubrica.

DEDVCTIO eſt defalcatio uel ſeparatio qua deducere ſperare dicitur.

DEFENSOR eſt ille qui ſine mandato cautione pſtita de iudicato ſoluit, alium defendit uel eius defenſionis ſe offert, ut ff. de procu. l. ſi ꝓcurator. §. ſi. & l. ſi defenſor cū ibi not. & inſtitu. de his per quos ag. po. §. procurator. & §. aliis. Et uide ibi Spe. in quibus cauſis interueniat uel non.

DEFENSORES ciuitatum ſecundum Azo. in ſum. eo. tit. ſunt hi qui in omnibus tanquam partes potius quā ut iudices ſe habere debent, ut ita nominis ſui utātur officio. C. eo. ti. l. 3 & in aut. ut iudi. ſine quoquo ſuffra. §. eos. Cōſtituitur aūt defenſor ciuitatis decreto. cum iureiurando ſine electione omnium poſſeſſorum in illa ciuitate conſitentium, ut in aut. eod tit. §. interim illud. colla. 3. Ineſt autem officio. defenſoris huius prebere authoritatem his quæ aguntur apud eum ex uoluntate partium, ut adoptionis, emancipationis manumiſſionis teſtamentorum inſinuationis. ut in auth. eod. titu. §. ſed neque proprias. Item donationis inſinuatio. In contentioſa autem iuriſdictione habet cognitionem uſque ad 30. aureo, ut in aut. præallegata. §.

ta.§.& iudicare.

DEFENDERE eſt uicem domini ſubire, uel illud facere qđ faceret dominus in quolibet, & pro eo reſpōdere. & olim uſque ad undecimum annum potuit, ut C. eodem titu. l.prima.

DEFENSIO quotuplex eſt, uide Bar. in l.de pupillo. §.1 ff. de nou. ope. nū.& quo iure eſt introducta.idem Bar.in l.ut uim.ff.de iuſt. & iur. & quod modis ſumatur defenſio.Barto.in l. liberto. in fin. ff. de nego. geſt. Quando, aliquod dicitur fieri ad defenſionem uide Bart. in l. C. unde ui.

DEFERRE aliquem eſt eum accuſare, ſed deferre alicui eſt grates & reuerētias ſibi facere. ff. de accu. l. libellus. Et ſic dicimus plus Deo deferēdū eſt quam homini.de ſen. excom.cap. relatum 11. q. 3. quiſquis metu,& c. Iulianus. Differunt tamen deferre accuſare in hoc, quia defferre fit reo abſente, ſed accuſare fit reo preſente.

DEFERRE iuramentum eſt aliquem arctare uel aſtringere ad iurandū, & quandoque defertur a iure quandoque a iudice, quandoq. a parte, quandoque etiam delatio a parte parti defertur.de omnibus his nota.C.de iureiuran. l. 1. Poteſt autē ipſum. deferre maior. 15. annis, etiam minor ipſum deferre non prohibetur, dum ſaltem conditio ſua peior non fiat, ſed ſi ledatur. reſtituitur.de iureiu.l. nam poſtea. §.ſed ſi minor etiam paterfamilias non filiusfamilias. C. de iureiu.l.nec filius.Item liber, non ſeruus.ff.eo.titu.l. multo magis alias quanto magis.in fin. Item compos mentis non prodigus,nec conſimiles,ut l.tutor.§.prodigus,ff.eo.tit. & hoc in rebus quæ ad eos pertinent. Si autem adminiſtrationem adiit tanquam procurator, licet ei iuramentū deferri in tribus caſibus ſcilicet ſi ſpecialem habeat adminiſtrationem, ſi in rem ſuam ſit datus, & ſi generalem & liberam habeant adminiſtrationem,ut ff.de iureiu.l.iuſiurandum. §. ſi tibi & l. ſequen. Et epiſcopus habet hanc adminiſtrationem quo ad ea quæ alienari poſſunt. Cui autem deferatur, dicendum eſt ſecundum Hoſt. quod a parte parti defertur quod uocatur ſecundum eundem iuramentum uoluntarium uel extra iudiciale. Verum aliud eſt neceſſarium & iudiciale. ſ. quādo iudex parti defert.ut C. de iureiu. l. 3.§.bonefidei.uide de hac materia. Hoſt. in tit. de iureiur.ſub.§.de iuramento aſſertorio, quaſi per totum.

DEFECTVS huius dictionis ſignificatum clarum eſt,ſignificat qđ impoſitio ſignificare dicat. ſ. deſertum realē, ſed defectus modi uel conditionis pro incomplemento habetur, prout ex natura conditionis uel modi uel quiuis alio ſignādi mō infertur uel ſignificare concluditur,ut dicendo promitto inſtituo uel lego tibi decem ſi capitolium aſcenderis intra menſem, & parte ſtat quominus accendas parando conditioni, & non uis imo recuſas expreſſe. ſi menſis labitur conditio uere eſt defectiua, & hic defectus ſignificat diſpoſitionem defectiuam l.qui hęres. §. fina. per totum. ff. de condi. & demonſt. Si autem legatario uolente implere hęres impedit, tunc defectus iſtę ſignificat implementum conditionis, & per hoc purificationem. diſpoſitionis.l.iure ciuili.ff. de cond. & demon. Si autem tertius impedit impleri,tunc ſi iuſte, ſignāt impletā.l.ti. eo.ti. ſi tertius improprie

iuſte impedit, & eſt ſoluendo hř pro defectiua l.inde neratius.ff. ad l.aquil.Si iſte tertius nō eſt ſoluendo, habetur pro impleta, arg. l. fi. ff.de eo per quē factū eſt. in prin.

DEFLORARE uirginem quid ſit no. per Archid.extrā de deſpo. impub. c.unico.lib.6.

DEFVNCTIO eſt a debito liberatio. inde defunctus.i.liberatus.Secundo idem eſt quod mortuus,ut capitur. C.de ſta. defun. l. poſtquam. & per eo.ti.Et forte dicitur ideo mortuus defunctus,quia liberatus a miſeria conditionis humanæ.

DEFVNCTORIE & ꝑ functorie idē ſonat. qđ tranſitorie, uel corſorie.

DEGRADARE eſt deponere de ordine.ut 81. de dictum. Qualiter autē habeat fieri degradatio, not. de pe. c.degradatio.lib. 6. nā deponere fit ſimplici uerbo ſicut ſuſpendere degradare autem cum ſolennitate.

DEGRADARE pōt per ordinibus nedū presbyter,ſed etiam inferior clericus.Panor.in c. ſi quis presbyter. in 1.no.de cleri.excom.mini.

DEIERARE eſt falſo iurare c.in literis. de teſti. & c. literas de ꝓſump.

DEINCEPS .i.de cætero. in clem. de ſum.tri.cap. unico. §. porro. C. de epiſ.aud. l. nemo deinceps. & ff.de uſu.l.ſeia.

DEINDE uide inſti. de re.diu. §. inſula ꝑ quas pſo.no.aqui.§.fructuarius. in auct. de hære. & falci. §. ſi uero oblatā.& ff.pro dona.l.1.§.1.

DELATOR eſt idē quod accuſator uel qui bona aliqua tāquam uacātia fiſco denuntiat.i.manifeſtat, ut 5.q. 6. delatori. ibi habes ꝙ ei aut lingua capuletur, aut conuicto caput amputetur, & ſequitur. Delatores autem ſunt qui inuidia prodūt alios. Et not. quod deferre dicitur multis modis primo. i. afferre ſeu deferre,unde dicitur hæreditas deferri. ut l.2.C.de carbo.edic. Item accuſare de quilibet crimine, ut l. iubemus.C.ad l.iul repe. Item delator id eſt bonorum denunciator l. intra ff.de di.& tem.præſcri.& Bar. in rub.de dela. & de hac materia uide plane per Bar.in d.rub. de delato.lib.10.C.

DELEGATVS eſt cui cauſa cōmittitur terminanda uel exequēdo, uices delegātis repreſentans,& in iuriſditione nihil propriū habēs, ut ff.de offi.eius. cui man. eſt iuriſ. l. 1. in fi. & extra de offi. dele. ſane. q a.& c.cū olim.& Hoſt.in ſum.eo. titu. uel ſic. Delegatu eſt is cui a ſummo pontefice uel ordinario uel delegato principis cā committitur. Itē inde uenit qua delegatur.ꝗ dicitur reſpectū delegati. Item is cui principiū cauſe uel medium cōmittitur.& ſic iudex proprie dici non poteſt,ut c.ſuper quæſtionū.§.porro delegatus eod. ti. Delegatus tñ proprie delegare poteſt principium medium, & finem in §. intentionis c.ſuper quæſtionum. prægalleg. Vel ſecundum Spe. eo. tit. in prin. eſt is qui ex alterius commiſsione recipit alicuius cauſæ iudicialem cognitionem nā & ſubdelegatus eſt cui per aliquem habentem iuriſditionem demandatur in iudicio aliquod uel extra iudicium, faciendum,non iure proprio, ſed de iure mandātis. Et differt a ſurrogato & conſeruatore. Nam ſurrogatus habet iuriſditionem iure ꝓprio,& merum imperium ſicut iudex principalis cui ſurrogatē, ſed conſeruator nullam habet iudicialem cognitionem ſed tantum poteſtatē ſuper notoriis & manifeſtis c.ſtatuimus de offi.d ele.lib. 6. Iudex aūt delegatus habet iuriſditionem in eccleſiaſticis perſonis, non propriā, ſed a ſuperiore cōmiſſam. uide

uide Goſ.in ſum.eo. ti. & delegatus in cauſa ſibi delegata maior eſt ordinario de off.dele.ſane.2. & de off.or.paſtoralis.quia talis uices gerit delegantis,& poteſt compellere epiſcopum rebellem per ſententiam ſuſpenſionis uel interdicti, ut c.ſane præallega.

DELEGARE plura ſignificat, primo eſt aliquem iudicem loco ſui authoritate ſui iudicaturum conſtituere uel ſubſtiuere. ut l. præcepimus C.de appellatio. circa medium & l.ſeq.in fi.Quandoq. aūt eſt in locum ſuū uel uice ſui aliū rerum creditorē dare uel cui iuſſerit credit. Et hoc modo inter delegatum & eū cui fit delegatio, oportet interuenire ſtipulationem uel litis conteſtatio.His.n.modis fit hæc delegatio,ut leg.delegare. ff. de noua. Et Azo in ſum.eo.ti.de noua. delegare.n.poſſum,id eſt uice mea debitorem meum dare creditori, ex delegatione liberor. ego a creditore meo,& extinguitur ipſa delegatio qua tenebar, ut quando tibi ſum obligatus et alium habeo debitorem mihi obligatum, & iſtum tibi aſſignato ut debitum ab eo recipias te & ipſo uolentibus,hæc delegatio quædam.

DELIBERARE eſt factum diligenter tractare,uel mente in reuoluere,uel cum amicis ſuis explorare an expediat ſibi aliud amittere de quo quæritur. puta hæreditatem agnoſcere uel adire.ut leg.ſi ariſt.in prin.ff. de iure deli. Datur autem deliberandi tempus hæredibus inſtitutis,ut leg.ſi plures.ff.de iu.del.Item tutoribus,ut l.ait prætor.ff. eo.tit. Et curatoribus eorū. Itē heredibus ab inteſtato uenientibus ut l.ſi quis hæres ſuus.ff.eo.tit. Datur etiam ad hoc tempus ab Imperatore uſq. ad annum. Sed ab aliis iudicibus uſque ad octo uel ad nouē menſes, & non ultra.ut C.de iure delibe. l. fi.§.ſed quia. Sed non minus tribus diebus.ff.eodem titu.leg.i.in fin.Eſt autem effectus deliberationis quia interium bona non debent minui niſi cauſa cognita.ut ff.eod.leg.ait prætor.Huiuſmodi autem deliberatio hodie non eſt neceſſaria ſi quis inuentarium ſecundum ll. facere uoluerit ut d.leg.fin.§.ſed quia. De hac materia uide Azo.in ſum.in ti. de iure delibe.

DELIBERATIO eſt prouida cauſæ circunſpectio cum qua ratio totum agit,& furor ſibi nihil non uendicat.11.q.3. illa præpoſitorum. & c. ſeq.qua etiam indiſcuſſi hominum calores poſſunt refrenari. Et in ſententiis ferendis maxima eſt neceſſaria.2.q.11.anteriorum.11.q.3. cum apud.

DELICTVM dicitur quaſi derelictū, & not. prout ſupra tetigi in uerbo contractus quod ſic actionum quædam proueniunt ex contractu uel quaſi contractu,ita actionum quædam præueniunt ex delicto, alie uero ex quaſi delicto. Ex delicto proueniunt actiones ubi delictum perſone uere & directe comprehenditur ut eſt uidere in furto,rapina, homicidio.Ex quaſi delicto ubi perſone delictum uere & directe non comprehenditur,ſed interpretatiue uel iuris fictione, ut ſi iudex per imperitiam ſuam male iudicauit, tenetur parti quam leſit ex quaſi dilecto. Item ſi tenes in domo uel officina aliquem paruum hominem qui damnum dedit mihi, teneris ex quaſi delicto eo quod in culpa ſis utendo malorum hominum ope. Et eſt delictum defectio boni. Peccatum uero prauus actus ſed crimen eſt peccatum graue accuſatione & damnatione di-

gniſſimum. Hæc eſt differentia ſecundum.Augu. 81.diſt.c.i. & not. de pen. diſtinctio.i. ſi peccatum & per Ioan.And. in regula. peccatum. Et pro differentia inter delictum & peccatum eſt bona glo. in l. i.C. ſi ad deli. ubi dicit Accur. Delictum eſt genus generaliſſimum, ſiue ueniat ex animo,ſiue non.Crimē uero genus ſubalternum. Continet enim ſub ſe furtum adulterium, & alia quæ ex animo proueniunt, id eſt ex conſcientia.

DELVDIT id eſt decipit, & ſic deluſio non approbatur a iure.extra de alie.iud. muta.cauſa fac. c.i. de poſtulatio.prælatorum c.2.nec nocebit.& ff.ne quid in locis publi. l.ul. de iudi.ſi prætori ibi deluſoria eſſent prætorum decreta.C.de ſpor. l.fina.in fin.

DEMENS eſt qui neſcit uel nō poteſt exprimere quid uelit aut nolit. c. paſtoralis, de cle.egro. lib. 6.ubi bonus tex. & glo.ubi ſuper uerſic. remitti.

DEMOLIRI eſt diſſipare uel deſtruerē. Math.6. Theſaurizate uobis theſauros in celo. ubi tinea non demolitur.

DEMONSTRATIO idem ſignificat quod oſtenſio. Nam omne uerbum uel factum per quod aliquid oſtenditur,demonſtratio dicitur.Ideo dicit tex.in l.certum. ff. ſi cert. pet. Certum eſt ꝙ nomine proprio uel alia demonſtratione quæ uice nomini proprii fugitur. oſtenditur & ſequitur. Non refert an proprio nomine res appellentur, an digito oſtendatur. Et licet falſa demonſtratio,non ſit demonſtratio tñ ex ea qñq. ſumitur ſignificatum ad inualidandū actū qui alias ea non expreſſa eſſet ualidus uerbis gratia. Teſtator dicit, lego uxori mee ueſtem quæ cauſa eius parata eſt.Hæc uerba quæ cauſa eius &c. ſunt demonſtratiua. Sed pone ꝙ nihil eſt paratum cauſa eius, tunc demonſtratio eſt falſa,& dicit tex. in leg. quintus mutius. ff. de au. & arg. leg. ꝙ nullum eſt legatum. Secus ſi diceretur. Veſtem meam purpuream quæ cauſa eius facta eſt, quia licet demonſtratio ſit falſa, tamen apparet de re legata per uerba præcedentia,ut in leg.quintus mutius. præalle. Item ſi dicat, lego dotem, ſi nihil ſit in dote,nullum eſt legatum,quia ſi demonſtratio eſt falſa non demonſtrat.& non apparet de legato niſi per demonſtrationem l.3.C.de fal.cau. adie.lega. Secus ſi dicat, lego centum, quæ in dotem accepi nam tunc ualet legatum,quia licet demonſtratio ſit falſa tamen apparet de re legata. Item dicendo Titium filium meum hæredem inſtituto, in caſu quo non eſt filius meus, non ualet inſtitutio.Licet enim conſtet de perſona tamen uoluntas teſtatores fuit inſtituere filium, & ſic illum Titium non filium inſtituere non uoluit,ergo non ualet,ut in leg.ſi. pater.C. de hæret.inſti. Similiter ibi, inſtituto titium fratrem meum,quē Seio non eſſe fratrem licet uti fratrem fraterna dilectione diligam eum, non ualet iuſtitutio l.nemo. §.i.ff. de hære.inſti. Item ibi lego decem qui ſunt in arca, ſi ſunt in ea tantum quinque ualet legatum ad illa quinque l. ſi ſeruus. §. qui quinque. ff.de leg.i.& ſi nihil eſt in arca.legatum non ualet. Sed ibi lego decem quæ debeo.ſi nihil debeo adhuc ualet legatum l.ſit. ff.de lega.i.quia licet demonſtratio ſit falſa,conſtat tamen,de re.legata, nam falſa demonſtratio nunquam impedit legatum ubi conſtat de re & uoluntate.Item tibi lego Seio decem

quæ

que ſitius mihi debet.ſi titius nihil mihi debet tūc non ualet legatum l.ſi ſic. ſupra alleg. Ratio.quia ex hoc legato ſignificat ceſsio actionis legate, non.n. uoluit decē lega re ſeio,ſed cedit actionem ſibi contra titium, modo ſi nihil debet titius. non poteſt actio cedit cum nihil ſit in legato Item digito demō ſtrando, lego hunc equum, & eſt bos non equus, ualet legatum ſimiliter etiam ualeret promiſsio talis.ut no. in L quæ extrinſecus.ff. de uerb. oblig. qui per demōſtrationem cum digito, conſtat de corpore, niſi aliū de appareat, niſi crediđiſſem equum fuiſſe, & bouem non fuiſſe legatus. Sed, ibi lego bouē meum, & non eſt bos ſed equus, nō ualet legatum l.ſi qs in fundi uocabulo.ff.de leg.2.ſi.tamē apparet de uoluntate,uel quia iſtū equum ſolebat uocare bouem,forte quia ibat lente, uel quia habet groſſum uentrem, tunc ualeret legatum,ut d.l.ſi quis in fundi uocabulo.Item quidam habebat duos ſeruos ſtichum fullonem, & pamphilum piſtorem,& ſic legauit.Lego uxori ſtichum ſeruum meum piſtorem, quis eorum debebitur, an ſtichus, ut ſic falſa demōſtratio per nomen piſtoris,non noceat an Pamphilus piſtori,ut demōſtratio per nomen ſtichus non noceat.Dixit tex. ꝙ ſi teſtator uere ſciebat tamen proprium cuiuſq. ſerui tūc ille ſeruus debetur cuius nomen ꝓpriū expreſsit, & dicetur in artificio erraſſe. Si autem non uere ſciebat nomē cuiuſque,tunc debebitur piſtor, & dicetur in nomine proprio erraſſe, ut in l. qui habebat. ff.de reb.dub. Itē ibi, ſeruus cōmunis titii & meuii ſtipuletur dominis ſuis. dicit text.ꝙ refert an dicat dominis mei ſimpliciter, an dicat titio & meuio ſimpliciter, an apponat utriuſque nomina ꝓpria & appellatiua, quia ſi tantum ponat nomina appellatiua dicendo dominis meis, uidetur ſtipulari ut dominis ideo ſi ſunt dn̄i pro inequalibus portionibus, ita eis inequaliter, acquiritur,ſi propria nominia tūc licet ſint inequaliter domini, tamē eis acquiritur equaliter.ſicut ſi uni inſolidum nominatim ſtipularetur, ſi per utrunq.ſ. nomina propria & appellatiua refert quod nomen præcedat, an proprium an appellatiuum,nam ſi proprium præcedit, eis æqualiter acquiritur, ſi appellatiuum præcedit. tunc acquiritur eis,prout ſunt domini.l.ſi ſeruus communis.ff.de ſtipu.ſeruo. Item ibi. iudex præcepit ſeruienti, ut citet Petrum Ioā.ipſe citat Petrum martini ſub nomine Petri Ioannis. Dicitur quod ſi hic citatus ſub nomine Petri litigabat coram illo iudice, & in illo litigio iudex fecit eum citari.ualet citatio, quia conſtat de corpore.& quid de illo tam iudex, quam pars litigans egit. Idem dic ſi non litigabat coram illo, ſed cōiter ſic uocabatur quia tam index,quām pars litigans ſe retulit ad illud corpus. quia ſic cōmuniter uocabatur,licet in rei ueritate alio nomine uocetur.Idem ſi nō cōiter ſic uocetur, ſed eſt de illo maleficio, uel debito de qua quærit reputatus obnoxius, quia tam iudex quā pars aduerſa de tali ſenitit.Non obſtat de Iſaac qui benedixit Iacob. & animus ferebatur ſuper Eſau.nam animus ſuus ferebatur ſuper illo corpore quod erat Iacob. licet crederet quod eſſet Eſau, & ideo tenuit benedictio in Iacob quæ procedebat ex animo facto ipſius Iſaac benedicentis. Secus in citatio-

ne q̃ fit ꝑ ſeruiẽtẽ,& nõ ꝓcedit niſi ex aio iudicis l.fin. C. de exhi.re.

DENA.i.decem, ſed improprie. ff.de de uer. obl. ſi ita ſtipulatus & ibi in glo.de annu. leg.l. 3. proprie autem ſignificat bis 10. C.de agen. in reb.l.ulc. & ff.de leg.1.l.ſi quis teſtamento.ubi de hoc.

DENARIVS dicitur a numero decem.de conſe.diſt.5.ieiunium.

DENVNTIARE eſt crimen alicuius ſuperiori nuntiare, ut præpoſito de augeat nũtiationẽ,ut in ſimi.ff. depo.l.1. in prin. Hoſt.aũt in ſum. ti.de accu. & rub.de den.§. 1.dicit ꝙ denũtiatio eſt criminis alicuius apud iudicem ſine inſcriptione facta delatio.ad omnia agenda, uel aliam legitimam pœnam imponẽdam, uel etiam ad utrunq.& in §. ſe ipſe diſtinguit denuntiationem, dicens q̃d eſt quædam denuntiatio penitẽtialis,euangelica,& ad illam quilibet admittitnr.Quædam uero iudicialis et canonica, & ad illam non quilibet admittitur. Vide ibi de illa, & in reprobationis Io.An. in c.noui.de iud.Et Gof.in ſum.ti. de acc. Dicit q̃d mandatũ euangelicum ſi peccauerit 2.q.1. extenditur ſolum ad illos qui in magiſtratu ſunt poſiti,ſiue cleri.ſiue laici arg. 23.q.4. duo iſta nomina. quo ad alios autem eſt conſilium. Et hoc eſt uerum in peccato commiſſo nam in committẽdo omnib.eſt pręceptum 22.q.5. hoc uidetur.Et dicit Gof. ſe approbare dictum Ioã. And.quod quilibet admittatur ad denũtiandũ, dum bono zelo denũtiaſſet. de ſen. & re iud.cũ I. & A. Sed licet infames & irregulares amittãtur, nõ tamen admittuntur criminoſi qui ſua crimina non correxerunt,quia ꝓſumitur quod malo zelo denũtient. Diſtinguit tñ dicens denuntiationem de peccato commiſſo eſſe euangelicam,ſed de cõmittendo canonicam, ad quam q̃libet admittitur ut de cog. ſpiritua.Et ſufficit qualiſcunq.notitia, ut in c. hoc uidetur præalle. Nec turpitudo propria obſiſtit,extra de ſpon.c.præterea 2. Nec impedit iuramentum præcedens.13. diſt.nerui.Et not. quod non ſequitur iſte denuntiatus eſt excommunicatus publice, & nedum in iudicialibus ſed etiã in extraiudicialibus euitari, & a legitimis actibus remoueri debet, ergo eſt excommunicatus quia forte excommunicatus non eſt,ut ſi poſt appellationem legitimam ſnia lata ſit in eum,non tamẽ fuit (ut debuit) proſecutus appellationem eandem intra tempus ab homine,uel de iure ſtatutum ad ipſam proſequendam c licet. de ſententen.excom.lib.6.

DENIQVE no. Archi.14.diſt.in dictione denique.

DENVO id eſt de nouo uel iterum ff.de diſtr. pig.l. cum prior in auc. de nup.§. ſuper his ff.de aduo.diuer.iud.l.1.

DE plano aliquid dicitur fieri quod iudex ſine figura & ſtrepitu iudiciario facit, de cuius uerbi ſignificato habet hodie plene, de uer. ſi. in cle. ſepe. Arch.de elec.c. indemnitatibus.lib.6. ſuper uerbo ſtrepitu figure. de acc. ca. ſicut olim. ubi ſtatuuntur perſone idonee ſimpliciter & de plano abſque ulla iuriſditiõe ſollicite inueſtigantis. Dicit ergo iudex aliquid facere de plano.quando.ſ.non eſt in conciſtorio ut.ſ.reſidens in loco, in quo iudicare conſueuit, & aliqualiter inſtructus. ſine iuris ſolennitate aliquid facit.ſtatuit,aut determinat.

DEPORTARE eſt aliquẽ ꝑpetuo exilio dãnare,ſed relegare ad tempus, ut ff.de interdic.& re.l.legatorum.

§.dif-

§.differentia. Et in gl.inſt. quibus mod.ius pat.po.ſol.§.relegati.

DEPOSITVM ſcdm Hoſt. eo.titu.eſt quo cuſtodiendum alicui uel alicu ius fidei datum eſt uel creditum.in quo debet qui recipit maximam di ligentiā habere, quia in depoſito re cōtrahit obligatio.inſt. quia. mod. re.con.ob.§. pen. Et dicitur depoſitum inter clericos,cōmodatum ue ro inter regulares.Rei autē depoſite ſicut et cōmodate dñium retinemus, ut. ff. cōmodati. l.rei cōmodate. Et dicitur ſcdm Hoſt.a de,& poſitum, ſic qđ ꝓpoſitio de auget. Vel dicit a de.i. deorſū poſitū,alias ſeorſum poſitū. ſ. ad deponente,uel oſtenda tur totum fidei eius cōmiſſum apud quem ponitur quo ad cuſtodiam,& uidetur ſeparat cuſtodia a deponen te. Eſt ergo aliud pono,aliud depono,ut ff.eo.l.1.Quid ſit actio depoſiti directa eſt contraria.Require.ſupra actio depoſiti.

DEPOSITARIVS eſt apud quem res aliqua deponitur cuſtodienda,& ita ſumitur in auc.ſed iā.C.depo.Et dif fert a ſequeſtro, quia depoſitarius ad hoc præciſe tenetur,ut depoſito ri rē reſtituat,tenetur etiā maximā diligētiā adhibere ſed ſequeſter neu tri litigantiū tenetur præciſe rem re ſtituere, ſed indeterminate ille qui uicerit.

DEPOSITARIVS ſi utitur depoſito contra uoluntatē domini uel dene gat illud,committit furtū,& condē natur efficitur infamis. Panor. in c. 1.in 1.not.de depoſi.

DERELICTVM dicitur illud qđ caret poſſeſſore,id quod in nullus eſt poſſeſſione ut inſti. de re. di. §. hoc amplius circa fi.

DEROGARE eſt diminuere uel in par tē tollere uel detrahere. ut ff. de uerbor. ſign. l. derogare, & differt ab abrogare, ibidem require ſupra abrogare.

DISSIDERE eſt diſcordare.

DESSIDIA ſimilis eſt imperitie C. de teſt. l. ambiguitates & quid eſt deſidia.no.per Arch.30.q.i.deinde deſides.i.negligētes C.de anno. & trib. l.iudices lib.10.

DESERTORES dñi clerici qui proprie eccleſiæ miniſteriis deſtitutis, ad aliam uitio fuge ſe transferunt uel confugiūt,ut 21.q.2. placuit & hoc ſecundum canones. Sed ſecūdū leges deſertores domini milites,uitio fuge ſuam militiam deſerētes, ut C.eo.ti.l.1.& 2.lib. 12.

DESERTVM eſt locus non habitatus penitus neque cultus, ultra memoriam ut c.1.de uer.ſig.li.6.

DESVETVDO & conſuetudo differunt ſecundum Bar in l. de quibus ff.de leg.ſuper uerbo de conſuetudinem. Nam conſuetudo eſt quando fit contra legem per ipſam conſuetudinem, deſuetudo eſt quando non utimur,aliqua lege in iure poſita de hoc not.in proe.inſt.in ſi.& in glo.præal.

DETEGERE.i.publicare,uel teſtib.ꝓbare C.de male.l.& ſi excepta.

DETESTARI eſt abſenti denuntiare teſtibus adhibitis ſit l. ſubſignatū. §.1.ff.de uer.ſig.& l. ſeq. Aliter aūt deteſtari eſt facta alicuius ab renuntiare.ſpernere, uel abhominari, ſed non approbare, uel eſt exarari uel deſcribi res aliquas,& eas,quæ qua les,& quāce ſunt, ſcripto comprehēdi,ut ff.eo.l. præal.

DETESTATIO eſt cum teſtibus facta denuntiatio.

DEVNX eſt una pars aſsis,ex 11. unciis perficitur .inſt. de hære.inſt.§. hæreditas.

DEVSDEDIT eſt proprium nomen capitu.tanta.de ſimo.Similiter deodatus eo.ti.c. 3. Et ſic nomen propriū diuerſimode componitur. Quan-

doq. ex noīe & participio. Quandoque ex noie & uerbo. Quandoque ex pronomine & uerbo, & nomine, ut de quo nulli deus, ut c. 1. de iudi. Nec ualet ar. ab etymologia nominis proprii, quia ad placitum ponitur. Sed nominis appellatiui quandoq. ſic. ſ. negatiue. ut l. ſi quis in fundi uocabulo ff. de leg. 1. dextās eſt pars aſsis quæ ex 10. unciis perficitur, nec recipit totum, ut in §. præall. require. ſupra as.

DE D ANTE I.

DIACONVS grece dicitur miniſter latine, quia ſicut in ſacerdote. conſecratio, in diacono miniſterii diſpenſatio habetur. Et hypodiacones grece dicuntur ſubdiaconi latine, quia ſubiacent præceptis leuitarum. Et apud Hebreos nathanei uocantur, ut habetur 21. diſtinct. cleros Diaſtoli uel diaſtoles dicuntur cū aſtu dictatores uel diſtinctores logon; hoc eſt publice rationis. Et ſecundum hoc accipitur in gl. de ta. ſcri. logo C. lib. 11. l. 4.

DIADEMA proprie eſt corona Imperialis & eſt ſolum de auro & lapidib. prætioſis. a dia. i. duo, & demo. quid ex ſui rotunditate principium demit & finē Io. An. in cle. Romani de iureiur.

DIABOLVS idem eſt qđ demon, a dia qđ eſt duo, & bolos morſus, quaſi mordēs corpus & animam, & creatus eſt bonus, ſed ex libero arbitrio factus eſt malus, imo adhuc habet liberū arbitriū, ſed illud eſt tantum ad malum, alioquin non demereretur & quotidie peior efficitur. Similiter angelus habet liberum arbitrium quo quotide meretur, & melior fit, hoc ergo ad bonum tantum homo uero habet liberum arbitrium eque ad bonum & ad malū, ſecūdū gl. 23. diſt. in nomine domini, ubi tex. dicit quod in conſecratione epiſcopi quærendum eſt poſt multa ſi credas quod diabolus non per ordinationem, ſed per arbitriu factus eſt malus, quia hoc quilibet credere tenetur.

DICTATORES olim dicti fuerūt qui ſummum magiſtrū gerebant, & quorum erat in maioribus cauſis ſententias ferre uel dictare ut. ff. de orig. iu. l. 2. Et a populo dicūtur authores quorū creati fuerūt tres a Romanis poſt Cæſares.

DITIO eſt idem quod poteſtas ut ff. de orig. iu. l. 2. §. capta & 2. q. 6. c. a iudicibus ad fi. inde iuriſdictio & cōponitur ab hoc nomine.

DIDRAGMA eſt denarius ualēs duos denarios ſtater ualet duo didragmata (unde ualet nemmos didragma duos ſtater duplicat. idem not. per arch. 11. q. 1. magnum.

DIETA in una ſignificatione eſt cenaculum in quo die magis quam nocte ſolent homines reſidere, ut ff. de dona. l. Lucius, uel domuncula conſtructa in hortis pro colligendis fructibus, ſeu oblectationis gratia, ita capitur in l. ſenatus. §. marcellus ff. de leg. In alia uero ſignificatione dicitur ſpatium unius diei uel lapſus. Quarto eſt unius diei certa & determinata comeſtio. Continet autem dieta legalis 20. miliaria italica. Dieta uulgaris dicitur illa quæ habetur ſecundum conditionem regionis.

DIETARI dicūtur q in cenacula aliena ſe dirigunt animo furādi, & dieta ſecūdū primā ſignificationem ſic dicti. & ſic exponitur in l. ſacularii. in prin. ff. de extraor. cri. licet ibi legatur in tex. directarii.

DIFFAMATOR quis ſit, & quis dicatur diffamare. uide Bart. in l. turpia. ff. de le. 1. & quando quis diffamari dicatur de maleficio, an ſufficit in genere, uel in ſpecie mali fieri requiratur

quiratur, uide ibidem Bar.

DIFFINITIVA ſententia require. infra ſententia.

DIFFICILE dicitur quandoque quod nullo modo fit.2.q.6. biduum uer. ſed aduerſus & gl. fi. de teſti. cap. præſentium exponit non de facili id eſt nullo modo. Adde quod difficile interdum exponitur idest raro. ut. ff. de leg. 3.ſeio.& l.hæres meus. §. uxori. Aliquando difficile id eſt nunquam 1. q. ſi quis neq. & c. principatus,& ibi no. Aliquando difficile exponitur l. laborioſum.in auten..ut hi qui ob.ſe ha.per res mili.§.quoniam autem Aliquando, id eſt 19. 67. diſt. quantumlibet. & ibi not. Ita.qualiter difficile intelligitur, uide de hære. inſt. l. ſeruus.

DIFFICVLTAS & impoſſibilitas ſæpe parificātur,ut pulchre ponit Fel. in eccleſia ſanctæ Mariæ in 39. col. uer.ſecundum notabile eſt quod ecclesia de conſti.

DIGESTVM ſecundum Azo. in ſum. de uet. iur. enu. dicitur legalis liber qui alio nomine uocatur pandecta, ſeu liber pandectarum eo quo omnes diſputationes & deciſiones legitimas in ſe habet, & ꝙ undiq. collectionem in ſummis recipit in centum quinquaginta pœnæ milia uerſuum totum opus perficiens quem in quinquaginta libros partiales digeſſit Imperator. Collectus autem fuit iſte liber ex ueteri iure quod ab urbe Roma condita & a Romuli temporibus uſque ad tempora Iuſtiniani fere, per mille. & 400. annos confuſe ſtatutum obtinuit. Et extendebatur in duo milia pene librorum, & tricies centena milia uerſuum, uel reſponſurum,ut patet C. de) (uet. iur.enu.l.2.§. ſed cum omnia. Et dictum fuit. ff. eo. quia omnia ibi ibidem decidentia) (digeruntur & ſoluuntur. ſecundum Acc. in proe. inſti. Quare autem pandecta diuiſa fuit in tres libros uel uolumina quorum primum uocatur digeſtum uetus, ſecundum inforciatum tertium digeſtum nouum, ratio,quia a duobus imperatoribus nuncupatis hoc nomine Federicus, poſtea maturius ruminatum eſt, ergo ſcribitur per duplex ff. ſecundum quoſdam. Dicitur autem pandecta an pan. quod eſt totum, & decta doctrina quia ibi eſt tota doctrina omnium iuriſconſultorum,ut in §. præal.cum omnia decidentia ibi digerantur & ſoluantur, ſecundum Azo.ac Dy.in prin.inſt.Et no.Ioan. Andr. in proe. cle.ꝙ.digeſtum capitur alibi pro doctorum 15.q.9.apoſtolice de conſe. diſt. 5. natales & cap.præceden.Quidam dicunt quod iſte liber olim per duplex do ſcribebatur,uel per cap.& gra.& poſtea per uitium ſcriptorum corruptum ſit. Sed prima ratio uidetur melior.ſ.quod digeſtum ſcribatur contra morem omnium legalium librorum per duplex ff.(quamuis illę due literæ nec in principio nec in fine huius nominis digeſtum ponantur,)ideo quia ille liber fuit digeſtus ſecundario per duos Federicos Imperatores,a quorum cuiuslibet nomine ſumpta eſt prima litera f. ſic erunt duo ff.licet iſta ratio aliis non placet, quia neuter illorum Imperatorum aliquid fecit exceptis paucis conſtitutionib. poſitis in uſibus feudorum. Dicunt ergo eſſe uitium ſcriptorum. Et unus illorum librorum nominatus eſt inforciatum,quia cum Rome eſſet ſtudium amiſſum, & Bononie inolerer, eius recuperatione facta Rauēne cum eſſet amiſſum ius eſt redditum, forte cum multa adſint qua

deerant

deerant, & ſic ſumitur in pro ualde. Alii dicant quod fortes leges in eo ſunt, ſed certe & in uteri. Alii abinuentore ſeu authore ſic nominatum dicunt. Vel dicitur ꝙ nomina magiſtralia ſunt quare non eſt de eis diſpu andum, ſed relin uitur pertinacibus ſecundum Tulium & qđ plura ſunt negotia quam uocabula. ff. de præſcri. uer. l. natura enim. Alii ab inforciſim chaldeo uocabulo quod eſt diſpoſitio, dictum uolunt, quia ultime diſpoſitiones in eo ſunt unde. Sum liber fortis diſponens ſpolia mortis. Et clauſis portis me diſcat lector ī hortis. Hæc in gl. huius libri reducitur ꝙ unus Federicus de prædictis, q. fecit aut. oẽs peregrini C cõia. de ſuc. natus fuit in ciuitate Pan. ex antiquiſſima muliere quę ne rederet par tū eſſe ſuppoſitū publice in medio palatii peperit.

DIGITVS non eſt membrum, ſed mẽbri officium. ff. de ſtat. hom. l. non ſint liberi adde Bart. in l. 2. de publi. iud. in uer. ſed quid appellatur Adde Fel. in c. ergo enim in 3. col. uer. digitur de iureiur. ubi limitat in ſex caſib. & fallit ſecundum Bar. ad hoc, quando quis eſſet notabilis artifex, quaſi amittit digitum dicitur amittere membrum & iſta confirmat Bar. uide Ioan. de Ana. in c. ex iniuncto. de hæ. in 6. Fel. in c. cum illorum. de ſen. excom. in 3. col. uer. & no. limita uide ibidem late per eum.

DIGNITAS quid ſit, ſecundum Arch. patet de conſue. c. 1. lib. 6. in gloſſ. & hæc erat contra, quæ eſt notabilis. Dignitas quandoq. idem eſt quod poteſtas uel conditio uel prerogatiua ſecularis ut 22. q. 5. adminiſtratores. & C. de dig. li. 11. Et ſic iudex dicitur habere dignitatem, ut ff. de albo. ſcrib. l. ult. De hac etiā not. 4. q. 3. in prin. Item dignitas eſt quædam præeminentia eccleſiæ uel in eccleſia. c. quamuis de uer. ſig. uide no. per Ioan. And. 3. diſt. deniq. & Vin. & ber. de cleri. non reſi. c. 3. & de præben. de mulcta. Et quot modis ſumatur dignitas no. etiam, de reſcrip. ſedes apoſtolica in glo. ſuper uerbo maiores que incipit, ſed quas perſonas. Quandoque autem ſumitur ſtrictius pro eminentia prærogatiue perſonæ eccleſiaſticæ, quæ prærogatiua etiam dicitur perſonatus, qui cognoſcitur quando aliquis habet prærogatiuam in choro uel capitulo in optionibus, in proceſſionibus, in uocibus dandis, & ſimilibus pluſquam alii canonici ſui ordinis, ut in d. cap. 1. de conſum. præla. cum ſi. Et illa cognoſcitur his modis, primo quādo quis habet adminiſtrationem rerum eccleſie cum iuriſdictione. Secundo quando habet nomen dignitatis & prælationem ſeu prærogatiua tam in choro quam in cap. Tertio quando ex conſuetudine eccleſiæ habetur aliquid in dignitate. uide Archid. obl. ſupra. Etiam dignitatis ſignificat latius & ſtrictius ſecundum uſum eccleſiarum. nam quod in una eccleſia continetur ſub nomine dignitatis, in alia continetur ſub nomine officii. & econtra prout cuiuſuis eccleſie uſus habet. Reperitur etiam latiſſima ſignificatio pro qua nis excellentia. ver. gra. eum. aliquis relinquitur prin. & princeps moritur ante diem legati cedentem debetur ſucceſſori. Ratio quia uidetur legatum eſſe dignitati ſignificato ſumpto ex hoc quod relictum eſt ſub nomine dignitatis. Dignitas autem non moritur 12. q. 2. liberti. Sed cum relinquitur auguſtæ, & ipſa moritur ante diem legati cedentem, legatum

gatum perit.l. quod principi. cum l.ſeq.ff. de leg.2.Ratio quia cũ dignitatem non ex ſe, ſed ex auguſto babeat non uidetur ei relinqui ſub nomine dignitatis,ſed ſub nomine proprio relictum eſſet ei, ideo non debetur anguſte ſuccedendi, niſi quocunque alio medio probabili concludatur uoluntas te ſtatoris eſſe talia. Ex his Bar.talẽ decidit quæſtionem. Si relinquitur uicario epiſcopi eo mortuo ante diem, non debetur ſucceſſori, cum uicarius non habeat dignitatem a ſe ſed a ſolo epiſcopo.Et breuiter uoluntas diſponentis debet inſpici.Item ibi concedo domino Ioanni, uidetur conceſſum perſone, ſignificato ſumpto a nomine proprio. Si uero ponitur nomen appellatiuum tantum, uidetur relictum dignitati. Si uero ponitur utrunque proprium & appellatiuum dignitatis, tunc diſtinguitur. Nam ſi proprium præcedit, uidetur concedere perſone. Si appellatiuum dignitatis uel eccleſiæ præcedit,tunc dignitati conceſſum uidetur. hoc per Bar. in l.ciuib.ff.de reb.dubiis.

DILATIO eſt temporis in cauſa prorogatio. Et dilationum ſecundum Hoſtien.in ſum. tit. de dilatio.§. 1.alie ſunt citatorie, quæ dantur uocato ad cauſam, ad ueniendum ad iudicem ante lit.conteſta.intra quas citatus ſe præparabit,ut ueniat in termino, & nihilominus poſt mortem, ut extra de offi. del. conſuluit.de quibus.ff.de iudi.l.ad peremptorium. cum ſeq. uſque ad l.de qua re. Et alie ſunt reſtitutorie,quæ dantur his qui ſpoliari fuerunt ſeu ſunt uel dantur ad appellandum quæ ſunt 20. dierum uel ad reſtitutionem in integrum petẽdam,quæ olim intra annum utilẽ, quæ hodie intra quadriennium,cõtinuum dantur. ut C. de in integr. reſt.l. fin. Alie ſunt deliberatorie, quæ dantur reis ad deliberandum. de quibus C.de lit.conteſt.in auth. auferatur hodie canonizata 3.q.3. §.offeratur. Alie ſunt reparatorie quæ dantur uolenti probare. de quib.in l.1. C.de dilatio. Alie ſunt executorie, quæ dantur condemnato ad hoc quod ſatisfaciat. de his.l.2.C.de uſu. Alie ſunt reuocatorie, quæ dantur habentibus ius reuocandi domum, de quibus habetur lege ſecunda.§.legatis. ff.de iud. Alie ſunt uacatorie ſiue feriales. ut in lege prima ff.de fe.& 25. quæſtione 3. per totum.Alie ſunt proſecutione, quæ dantur ad appellationem proſequendam de quibus in auth. ei qui appellat.C. de tempo.appel. Alie ſunt ſaluatorie, ut penitentiales. Alie præceptorie, de appellatio. cap præterea. Alie electorie, ut de conuer. coniuga.cap. ex. publico.ff.de adopt.l. mancipiorum. & de elect.ne pro defectu. Aliæ experitoriæ. ut extra de frig. & maleficia laudabilem. Alie exemptorie.ut qui matrimonium accuſare poſſunt. cap.fi. & C. de ingen. manu.l.diffamari. Alie ſunt repræſentatoriæ, ut de appellat.cap. perſonas, & cap. de ſecundo requir. & cap. ſepe de elect. dudum prime & de renun. ueniẽs.Alie exceptorie ſcilicet ad proponendas exceptiones conceſſas a iure de exceſſ. paſtoralis hos modos & ſpecies latius proſequitur Hoſtien.ibidem & Spec.eodem. titu. & plures addit. Spec. uide ibidem, & gl.ſum. 3. quæſtio. declarat notabiliter quinque ſpecies iudiciarum uel dilationem Specu. autem enumerat quindecim ĩ ti.de dila.§.1.& Hoſt. in

in ſum.eo.tit.§.i. Nam reſtitutorie induciæ dabantur olim ſpoliatis, uel eiectis, & tandem reſtitutis. in tra quas a iudiciorum ſtrepitu quie ſcebant,& erant minores ſexmenſibus, nec maiores annos. 4. q. 2. eiectis. Vel uerius erant arbitrariæ.c.ſi epiſcopus.ea.qua ſtio. Et de liberatoriæ dantur ante lit. conteſt. Cum enim citatus uenit ad iudicem porrigitur ei libellus, quo oblato dantur a iudice induciæ.20. dierum in quibus deliberat reus ut, cedat uel contendat, ſiue iudicem recuſet. Et talis exceptio dilatio eſt, ideo ante lit.conteſta. proponenda de re iud.c.cum inter monaſterium. Et exceptio recuſatoria iudicis debet prima eſſe inter dilatorias qua omiſſa ſit aliæ proponatur. ad ipſam redditi non poteſt niſi ex noua cauſa.Dantur etiam ante lit.conteſt. quæ paternales adiectiones induciarum dicuntur,ut 5.q.2.præſenti. Præparatoriæ uero dantur poſt lit.conteſt.probare uolētibus intra quas præparent ſuas probationes quarum ſpacium moderandum eſt. ut dicit lex. 4.q.3.§. ſpatium. Et dantur tam actori quam reo & tantum ſemel. ut in. §. ſpatium prææalleg. niſi caſus emergat inopinatus. Iudicatoriæ autem dantur condemnatis, & ſunt quatuor menſium,de re iudi.c.ad conſulationem. Nec habent locum in cauſis criminalibus,in quibus executio non deffertur niſi in quatuor caſibus,ut no.Gof.de iud.§.partib. Et not.quod in ciuilib. cauſis pro qua libet cauſa neceſſario datur una dilatio. In criminalibus uero tres ſunt reo, & due actori. hic Gof.in ſum.eod.tit.

DILATIO poteſt etiam ſic deſcribi ſecundum Bal.eſt tempus quod habet certum principium, & certum finem.Vel ſic.Eſt tempus datum a lege uel iudice paribus ad ueniendū. Et talis eſt duplex ſcilicet prima quę datur ab homine uel a iudice,ſecunda quę datur a iure uel a lege ut patet,in rub.de feriis.

DILAPIDARE eſt res uel bona prodigaliter & indifferenter erogare. ſecundum quod no. Archi. de reſcri. ſtatutum lib. 6. & de ele. quia ſepe eo.tit.Et ſic ſumatur in l.ſi pro ea. C.mandati & ff.de mino.l. uerum. circa finem.

DILAPIDATIO que fit in bonis ex quibus cōiecturis appareat.uide P. in c.licet hely.in 2.col.uerſi.item,n. quod ſuſpitio.de ſimo.

DILIGENTER uerbum exponitur ſecundum ſubiectam materiam,ſecundum Corſetum ſingulari incipiente uerbum diligenter.in litera. D. ubi refert dominum ſuum. Ita tenuiſſe. in c. ſuper eo.de cri. fal. ubi dicit quod aliquando refertur ad oculum intellectus & ad ſubtilem modum inueſtigandi. & optimo probatur ſecundum eum in c.quam graue &c.licet eo.tit.

DE litere eſt latere. Inde delitefcere inchoatiuūm,& utuntur multum oratores dicentes. Vnde tibi ſcribendi capeſſam exordia mea, ſane rationes deliteſcunt. & habetur. in l.dies feſtos. C.de fer. ubi dicitur. Taceat apparitio, addoptatio deliteſcat & ueniat a uerbo de litere, a de,& latere.

DIMINVTIO capitis. Require ſupra capitis diminutio.

DIPLOMA, atis. teſte Seruio dicitur epiſtola uel ſcriptura ad alium miſſa,a uerbo grece diploo, quod eſt duplico inde diploma. i. duplicatio litere eo quod duplicetur. Iure conſultus autem uſus eſt pro itineris duplicatione.in l.cōtinuus.§. cuncta ſtulatus.ff.de uer. ob.quāuis du-

duplomate apud eum legatur.

DIOCESIS ſecundum Archidiac. de reſcrip.ſtatutum. lib.6. dicitur diſtinctio uel diuiſio ſiue gubernatio quia diuiſa & diuerſa eſt ab eccleſia alterius epiſcopatus,& commiſſa gubernationi unius, ut patet 6. q.i.epiſcopum, & 25.q.3. quicunque & c.licet & c. inter.& ibidem not.de tem.ord.c.eos.lib.6.Aliquando ſumitur pro regione uel prouincia,& ſic forte capitur.in l.præſides C.de offi.rec.prouin.Aliquando ſumitur pro prouincia,etiam interdũ ſumitur pro parochia. Vide de hoc Archi. ibidem & 6. q.i. epiſcopum. & dicitur a dis quod eſt duo,& ceſſio.i.ſeparatio, quia ſeparat duas iuriſdictiones. Et no. quod appellatione diœceſis non comprehenditur ciuitas,quia dignius ſub minori comprehendi non debet, ſed ciuitas dignior eſt dioceſi,ſed appellatione ciuitatis bene diœceſis comprehendit,ut not. in capitul.Rodulphus de reſcrip.Et quod nomen ordinarius plura comprehendat quam nomen diœceſanus,uide gloſ.2.cle. i.de uita & honeſt. cleri. & melius glo in uerbo diœceſanus in clem. i. de iure patro.

DIOCESVS tota eſt parrochia epiſcopi.ut in c.parrochianos.de ſepul. & in c.apoſtolice.de don. Panor.in c. quoniam.in 2.no.de dec.

DIPONDIVS eſt genus ponderis leuiſſimi ex duob. aſſib. compoſiti, ut dicit Beda ſuper illud Lu. 12. Nonne quinque paſſare ueneunt dipondio,uel eſt as duplicatus,uidelicet 24.unice ut no.inſtitu.de hæred. inſtit.§. & ſi plures uncie. Et quod in numeri eſt unum,in ponderibus eſt as,quod duo habet dipondia,& dicuntur a dya quod eſt duo & pondus,quaſi duplex pondus leuiſſimi ponderis.

DIRECTVM uerbum eſt quando ſignificat illum cui relinquitur uel in quem diſponitur,ut ſua manu recipiantur.Sy. obliquum uerbum eſt quod ſignificat ut de manu alterius accipiatur. Et commune uerbum eſt quod utranque ſignificationem habet uerbi gratia directum uerbum eſt inſtitutio, quia ſignificat quod inſtitutus ſua & non alterius manu accipiat. ff. de hæred. inſtit. per totum. Idem in uerbo hæres eſto eo. tit. & in uerbo accreſcat, in tit.C.quando non peten. par petentibus accreſcunt. Idem in uerbis accipit,lego, capiat, quia ſunt directe ſignificantia obliquum uerbum eſt reſtituo.l.reſtituta, & per totum titulum ff.ad Trebell. Item ibi,uolo quod talem hæredem recipias quia tunc per fideicommiſſum pars hæreditatis eſt illa reſtituenda l.pater filium.§. fin. ff.de legat. 3. Item ibi,rogo ut titium hæredem facias. l. ex facto in prin. ff. ad Trebell. nam per hoc uidetur uelle intelligere quod hæreditatem ſuam ſibi reſtituat, & ſic non directe hæredum illum facit. Idem in uerbo deſur.l.fundi. trebatiani. ff.de uſufru.legat. Et breuiter non ne uerbum ſignificans quod quis de manu alterius accipiatur, eſt obliquum de communi uerbo, ut ſubſtituo, nam ſi paganus ſubſtituit filio impuberim quandocunque deceſſerit per uerbum ſubſtituo. hæc ſubſtitutio eſt fideicommiſſaria,ut no. in l.centurio. ff. de uulg. ſubſtitu. Si autem ſubſtituit filio ſi hæres non erit ſubſtitutus admittitur ex directo ſuo iure. Eſt ergo commune, quia habet utranque ſignificationem. Et rationem quare non eſt directum, ſit illud uerbum inſtituo ponit Bartol. in præal.l. centu.io. quia magis generale

rale,eſt nam in loco alterius qualitercunque poſitus, dicitur ſubſtitutus etiam in ſingularibus legatis,ſecus de uerbo inſtituto. Idem in his uerbis perueniat,pertineat, habeat, retineat,remaneat,reuertatur,de uoluatur,conuertatur,ſuccedat.Et breuiter quodcunque uerbum ſignificat ſic; utroque modo quod quis ſua manu habebat,uel ab alia,dicitur commune ut no.Bar.in l centurio prærallegata.

DISCRETIO.i.differentia. C.qui teſ. fa.poſ.l.diſcentis.& de ſac.ſan.ecc. l.fi.in prin.

DISCRIMEN.i.damnum C.de fi. inſtr.l. 2. & dic ut ibi & extra de ele.ut quis duas lib. 6. Aliquando diſcrimen.i.differentia inſtitu.de liberri. §.fin.& ibi no.Aliquando. i. periculum. ff. de iure.iur.l.prætor edixit.& C.de pœna iudi. qui male. iud.l.2.

DISPOSITIO debet large interpræ-tari quantumcunque pænalis ſit, ſi aliter non poſſit habere effectum. Pa.in c.bone memorie.2.nu.6.de poſtula.prælat.

DISPOSITIO etiam penalis extenditur ad limites rationis expreſſe Pã. in c.i.quarta col.uerſi. quod autem de re iudicata.

DISPOSITVM in uno utrum ſignificet tantum illa uel etiam diſpoſita in alio diſtingue , quia aut factum eſt denegando,in uno & quæritur an ſignificet. conceſſionem in alio.Et econtra factum eſt de concedendo in uno, & quæritur an ſignificet denegationem in alio. Secundo ſi diſpoſitum in uno habet caſum ſignificatum a contrario ſenſu , an ſignificet diſpoſitionem contrariam in illo caſu . Tertio. ſi eſt diſpoſitum in fauorem an ſignificet diſpoſitum in odium uel econtra . Quarto an diſpoſitum in uno ſimpliciter ſignificet retentionem in alio . Pro quo notandum quod debet regula fieri quod diſpoſitum in uno ſignificet tamen in illo,quia illud continet quod ſignificat quandoque tamen ſignificatum extenditur,prout.ex quouis modo ſignificandi probabili concluditur.Vnde ad primum quæſitum reſpondetur dicendo quod diſpoſitũ de negando in uno ſignificat confeſſionem in alio &c. uerbi gratia teſtator dicit lego domum excepto tali inſtrumento, per hoc denegatum ſignificatur in aliis inſtrumentum conceſſum. l. quæſitum.§. idem reſpondit.uer. denique.ff. de hære. Inſtit. Item in mutuo denegatur eſſe procuratorem , & pupillo teſtem ſignificatur quod aliis cõceditur. Idem dic in omnibus edictis prohibitoriis.l.cum prætor. ff. de iudi.Nam quod de uno negatur de alio conceditur.20.diſtin.qualis 15.q. 3.c. eod.Similiter conceſſum in uno ſignificat denegatum in alio,quia econtra quod de uno cõceditur,de alio negari uidetur.leg. cum ita legum.ff.de conui. & dem. Et notatus in c.nonne. de præſum. & l.quæſitum.§.i. ff. de fund. inſtr. & inſtru. leg. uerbi gratia , teſtator dixit ſic,lego duas ſtatuas marmoreas , & omne marmor. per hoc quod dicit duas ſtatuas marmoreas uidetur denegare de aliis ſtatuis nec compræhenduntur ſub illis uerbis generalibus , & omne marmor, ut l.cum hæres.§.i.ff.de leg. 3.Item ubi collegium conceditur aliquibus aliis uidetur denegatum , ut in tit.de col.illi. C. Item ubi mulier pro bonis paraphernalibus (.i. bonis quæ tradit marito ſupra dotẽ , & non pro dote)ſibi prouidet quod alique res pignori . obligate tunc alie res mariti non ſunt ſibi pignori

ri obligate,& tamen ſi ſibi non pro uideret, omnes eſſent ſibi obligare pignori, & ſic diſpoſitio in uno, operatur denegationē in alio uel l. fi. C. de pac. Item ibi in ſecundo caſu reſpondetur quod diſpoſitum in uno ſi habet caſum ſignatum a contrario ſenſu tunc ſignificat diſpoſitionem contrariam in illo caſu u. g. debes mihi pecuniam pure iuſſu meo promiſiſti eam titio ſub conditione ſi ex ea uenerit diſpoſitum uidetur ſub contraria diſpoſitione. ſ. ut ſi non uenerit, eam mihi non debeas. Et iſta diſpoſitio contrarie contrario non tollitur caſu iſtis uerbis diſpoſitioni ſeu eorum ſignificato expreſſa, ſeu aliqui de ut. l. pecuniam. ff. ſi cert. petat. Item legatum ademptum ſub cōditione ſub contraria conditione datū eſſe intelligitur ut l. aliquando in fi. ff. de condi. & demō. ubi text. non dicit datū eſt, ſed datum intelligitur facit quod no. gl. in l. apud antiquos ſup uerbo coniecturā. §. de fur. Item ibi, dando dotē mulieri ſtipulor mihi reddi ſi per diuortium in matrimonium fuerit ſolutū hoc caſu in caſu contrario. ſ. ſi fuerit ſolutū ne per diuortiū, ſed per mortem nihil uideor diſponere. l. ſi cū dotem. ff. ſol. mat. Item ibi conuenticulam illicitam fieri prohibemus ex ra eccleſiam. l. conuenticula. C. de epi. & cle. Non ideo ſequitur ꝙ in eccleſia permittatur fieri quia cōtra rationem naturalem & ciuilem eſt, & ſic hæc uerba extra eccleſiam ibi nihil operantur ſed ibi ponuntur, quia de facto non fiebant in eccleſiis, ſed in priuatis domib. Et ſic lex prohibet morbū urgentē, quia ꝙ medicamenta morbis hoc exhibent iura negociis in aut. hæc conſtitutio. no. in conſti. in prin. col. 8. facit. c. ut conſtitueret. l. di. Itē in tertio membro reſpondetur ꝙ in diſpoſitio fauorem ſignificatur ēt diſpoſitū in leſionem, ut ſi contrahēdo tecū ſocietatē dico paciſcēdo ꝙ habeo duas partes lucri & tu tertiā, ſignificatur alia diſpō quod ēt habeo duas partes damni & tu tertiā inſti. pro ſocio. §. illud & ſic ſignificatur diſpoſitio retorſiua diſpoſiti in leſionē diſponentis ſeu paciſcentis ſui fauore. Ex hoc deciditur quæſtio talis quod qui impetrauit gratiam ad præbendas integras non habet gratiam ad ſemipræbendas quia in ſemipræbendis nihil eſt diſpoſitum.

ITEM iudei non poſſunt conueniri die ſabbati & non poſſunt conueniere. C. de iude. l. die ſabbato utrunque. ſ. non poſſe cōuenire, nec poſſe cōueniri, diſponitur expreſſe, & ſignificatur ex uerbis diſpoſitionis, nec hoc diſpoſitum quod nō poſsint conueniri, retorquetur in eorū leſionē qđ non poſsit cōuenire quia diſpoſitio utrunque cōtinet ergo nihil ſignificatur aliunde. Itē dicendum indiſpoſitio in odium. ſ. quod etiam ſignificet fauorem, ut aliquis eſt infamis, ecce odium & ſequitur fauor, qđ non compellitur eſſe teſtis. Idē in delegato qui etiā non teſtificatur. Ad quartum membrum reſpondetur affirmatis & qđ diſpoſitum in uno ſimpliciter, etiā ſignificat extenſionem in alio, ut q cōcedit alteri in fundo ſuo aquæ hauſtum, etiam intelligitur concedere ſeruitutem itineris aquæ hauſtum lege item. §. 1. ff. de ſerui. ruſtico. prędio.

DISTRIBVTIVVM dicitur quod diſtributionem ſignificat & hoc diuerſimode, prout diuerſitas ſubiectę materie uel aliud medium probabile habet diuerſificare. uer. gr. ſic dicendo, quilibet fert lapidem ſen-

ſenſus, eſt quod unuſquiſque per ſe inſolidum fert lapidem. Ideo ſi teſtator dicat, quilibet hæredū meorum det titio decem, tunc quo ſunt hæredes, toties titius habebit decem. l. ſi plurib. & ibi no. glo. ff. de leg. 2. Si autem teſtator oſtendens duos uel tres cum digito, dicat ꝗlibet ueſtrem hæres mihi eſto, ſenſus eſt ꝙ quilibet ſit hæres in parte non inſolidum. l. hoc articulo. in te, nō in ſolidum. l. hoc articulo. in fi. de hær. inſt. Nam materia ſubiecta non patitur de pluribus quem lidet ſolidum hæredem eſſe, cum impoſsibile ſit cuilibet eandē hæreditatem inſolidum attribui. Itē ibi quiſquis mihi hæres erit det titio centum, ſiue unus ſolus hæres ſit, ſiue plures, titio debentur centū ſolum. l. ab omnibus in prin. ff. de leg. 1. & l. ſi quis in fundi uocabulo. in fi. eo. tit. Et ſi in eodem caſu hæredem dare titio, uel eximit eū a dando, adhuc centum debentur titio ab aliis. l. ab omnibus in prin. prælleg. Itē ibi quicunque primo ingreſſus fuerit caſtrum habebit centum, duo ſimul ingrediuntur. quilibet admittitur, quia hæc diſtributiua uerificatur in uno ſolo, & etiā in pluribus uel omnibus cōcurrentibus, quia primus eſt qui aliquis ante ſe non habet, & actus primi uerbi diſtribuitur cuilibet inſolidum, ideo etiam actus ſecundi uerbi ergo quilibet qui primo ingreditur, habet centum. l. qui filium. §. 1. ff. de leg. 1. Sed ſi dicatur, quicunque ingreſſus fuerit primo habebit illū equum, uel hunc fundum, tunc pluribus ſimul ingrediē tib. nullus debet habere in proprio ſignificato uerbi, quia unum tantū requiret. Item ibi quicunque repererit uexillum bohemorum habeat centum, duo ſimul capiunt, hi duo ſimul centum tantū habebunt, Ratio Bar. quia actus primi uerbi. ſ. capiendi uexillum, non competit cuilibet in ſolidum, ideo nec actus ſecundi. ſ. habēdi centū & eſt ſimila ſicut cum duo ſimul portāt trabem, & nullus eorū per ſe. l. ita uulneratu. §. 1. ff. ad l. aquilinum.

DISCVSSOR require infra inſpector.

DISSERTVS uel diſſertor ē idē quod fandus & inde deſertatio, & eſt ciuilis ſapientia, ut C. de or. cog. qualis inde uenit ſuperlatiuus diſertiſſimus, ut C. de aduo. diuer. iudi. l. petitionem in iudicio.

DESPVNGERE uel diſtinguere eſt conferre data & accepta, ut in l. cognoſcere. §. ff. de uerbo. ſignifi.

DISPENDIVM dicitur damnum uel detrimentū. Aliter dicitur longum & inutile compendium uero breue & utile. de accu. c. qualiter & quando. 2. ad fi. & cap. diſpendia de reſcrip. lib. 6. in glo. 1. & cle. diſpendioſam. de iudi. facit regula qđ ob gratiam de reg. iur. lib. 6. inde diſpēdioſus. i. damnoſus. cle. pręalleg. de iudi. ubi concor. in gloſſ. Quandoque diſpendium dicitur idem quod tedioſum abſque tamē utilitate, ut in iure. præall. c. diſpendia. & c. qualiter.

DISPENSARE idē eſt quod diſponere unde diſpenſatores dicūtur eo ꝙ domum alicuius. uel res diſponunt, & ita accipitur in l. diſpenſatores. ff. de ſolu. Et dicitur diſpēſare uidelicet rigorem iuris relaxare per eū qui hoc facere poteſt. Et ſi aliter fit nō eſt diſpenſare, ſed diſſipare. Diſpenſatio eſt iuris communis prouida relaxatio utilitate ſeu neceſsitate penſata, ſecundum Guil. in ſpec. tit. de diſpen. Vel ſic, ad rigoris iuris per eum ad quem ſpe-

ſpectat canonice facta relaxatio. 1. q.7. niſi rigor. &c. ſe. Quandoque enim diſpenſatio ſumitur improprie id eſt pro iuris declaratione, ut in c. quintaual. de iureiur. pro ut ponit uram Spec.titu. de le. rub. de diſpen. §. 1. Item ſecundum Io. An.(quem ſequitur dominus Ant. de But.) diſpenſatio eſt quædam communis menſuratio ad ſingula & eſt de iure conceſſa propter impoſsibilitatem prouidendi de omnibus particularibus, ſicut nauigantes quædam proprium, ut alio ſalua ſiut. 1. q. 7. diſpenſationes. Et traxit originem a Deo qui ex ſola miſericordia, & diſpenſatione uniuerſa creauit, & ea ſubiecit huiuſmodi inſtit. de re. diui. §. in pecudum.& diſpēſatio eſt quadruplex ſcilicet ſemiplena ad minoris. in q. 1.ſi.quis hæretice. Plena ad ſacerdotiū.1.q.2. conuenientib. Plenior ad epiſcopum 11. diſt. nos conſuetudinem. Et pleniſsima ad priuatū omnes ordines & dignitates .20. q.4. ipſa pietas, ut no. Io. And. in glo.c.præal.nos conſuetudines.Itē no. quod diſpenſans habere debet intuitum boni uniuerſi, cum omnis lex pro bono & publico ſit inuenta. 4. diſtinct. erit autem lex. & intuitu rationis & cauſæ. Hinc eſt quod ſi diſpenſatio fiat abſque intuitu rationis, diſpenſatio nō dicitur, ut not. in c. quia in tantum de præben.in glo. etiam non tutus eſt quo ad Deum, cum quo ſine cauſa diſpenſatur, ut not.Bar.in capitu. non eſt de uo. & uo. reden. ſa. 11. q.3.is qui præeſt.& 24.q.1. manet. Et debet tria mouere diſpenſantem, neceſsitas, utilitas, & euidens prærogatiue meritorum. q.7. tali coniugio,& capit. exigunt. item diſpenſatio non conceditur cuique niſi habent lege concedere, & tollere, & ſic per principem & papam, uel eorum authoritatem fieri poteſt.Et dicitur notanter quod diſpenſans debet reſpicere cōmodum uniuerſi, quia alias uideretur diſpenſatio impoſsibilis titio. cū ius commune introductum ſit pro bono publico.4.diſtin. c. ſupra alleg.Et quod diſpenſatus priuatum dicatur, patet 4. diſtinct. priuilegia. & quod ius publicum præferendum ſit priuato, patet cap. bonæ memoriæ, id eſt de poſtu. præla. Sic enim diſpenſatio ſit etiam pro bono communi. Item non dicitur acceptio perſonarum quæ prohibetur. cap. nouit. de iud. & de reg. iur. in iudiciis lib. 6. Quoniam enim circa equales equalia, & circa inæquales ſeruantur inequalia, cum bonos non ſolum metu pœnarum, uerum etiam præmiorum exhortatione afficere debeamus.ff.de iuſti.& iur. l. 1. ideo, bene conceditur uni quod alii denegatur. Item licet contra ius naturale non admittatur. capit. diſpē ſatio 13. diſtinct.in prin.& ius commune fundetur ſuper naturali ratione diſtin. 1. conſuetudo tamen diſpenſans mouetur ratione particulari contra ius commune, quod nō poteſt omnibus particularibus prouidere,ergo diſpenſatur ſecundū naturalem equitatem, & rationabilitatem, nam qui pro aliis laborat præmiatur,& plura ſentit commoda, qui plura habuit onera.ut in regula. Quæ ſentit onus &c. de reg. iur.lib.6.

DISPVTARE, eſt allegare, uidelicet intentionem ſuam per probationem in iudicium deductam oſtendere, & eam pro uiribus aſſeuerare,& roborare,ut 11.quæſtio. 3. aliorum & 23. quæſtio. 8. conuenior. & de fid. inſtrumentorum,

inter dilectus.& de re iud. abbate ſane l. 6. cum ſimilibus. Quod autem.huiuſmodi allegationes, & diſputationes fieri debeant ſuper teſtibus, & aliis actibus.patet in capitulo in cauſis de teſt. & in auth.eodem titu.§.quia cum ſimilibus.

De hac mataria uide Specu. titu. de diſpu.§.allegata.

DISTRAHERE, eſt uendere. ut ff. de contrahen.emptio.& uendi. l. ſi ita diſtrahitur. & l. rem alienam & l. quoties. eodem.titu. cum multis ſimilibus.

DISTRACTIO, ponitur pro diuortio.in auct.de nupt.§. nuptias. & ibi in glo. ff. de diuor. & rep. lege ſecunda. Et uide.C. & ff. de diſtractio. pignor. & C. de iure delibe.l.1.

DISTRIBVIT, non eſt uerum directũ in ſubſtitutionibus Bar. in l. cẽturio. ff. de uulg. & pup. & eſt uerum quod dicit Bart. de uerbo diſtribuantur, quia eſt obliquum ſi eſt ſimpliciter prolatum,ſecus cum adiuncto, ſcilicet per fideicommiſſarios,ſeu executores, quia tũc eſt directum, ut ibidem per Bart. in uerſicu. ſed ſi quis teſtator dicit &c. melius per Bartol. in l. fundi trebatiani in fi. ff. de uſufru. deleg. dum loquitur de uerbo dentur. De natura diſtributiui uide Bart.in l. ſtichum.§. ſtipulatio. ff. de uer.obli. & in l.ſi quis in fundi uocabulo.§.1.ff.de leg.1.& in l. qui filiabus. §. fina. eodem titu. Et quæ ſint nomina diſtributiua. Bart.in l.hoc articulo. ff. de hæredi.inſtituen.

DISTRICTVS.idem eſt quod territorium. cle. ne romani de elect. & territorium dicitur a terendo l. pupillus §. territorium.ff. de uerborum ſignifi.

DIV ponitur pro biennio. ff. de re iudi.l.fina.& ff. loca.l.cum domini. Quandoque ponitur pro tribus mẽſibus. 12.diſtin. lectis in gloſſ. Aliquando pro decem. inſti.de li.obli. §.penult.& ff.qui & a qui. ſi cum fideicommiſſaria.§.ariſto. Ponitur etiam aliis modis, ut ibi not. Aliquando pro triennio. ff.de ul uc. l. 1.quamuis aduerſus. Aliquando ponitur pro anno. ff. de ſucceſſ. edi.1.§.largius.§.quibus.Aliquando momẽtum ſignificat.C.de aqui. poſ. lege ſecunda. Item quando diu fieri intelligatur, uide extra de electio. quia propter. &c. offerri de libel. obli. cum multis iuribus.

DIVERTERE, eſt diſcedere diuortio.i.contractum matrimonium ſeparare,unde dicitur, mulier diuertit ſe a uiro ſuo. ut l. 3. ff. de diuor.& l.ſi ita filia.eo.tit.

DIVINATIO, accipitur tripliciter. Primo pro ſcientia theologiæ, a quo theologi dicuntur diuini. Secundo pro ſcientia infuſa a Deo, & ſic accipitur Prouer. 16. Diuinatio in labiis regiis,in iudicio nõ ĩtrabit os eius &c. Tertio pro ſciẽtia magica, uel fallaci.prophetatione uel prophetizatione, quia falſi prophete & magi, fingunt ſe præuidere,uel præſcire futura, ut capitur in l.nemo C. de malematem. &c. & ſic dicitur diuinatio a diuino,nas, nare, id eſt uaticinari, uel futura prædicere. Genus autem diuinationis a Perſis fertur eſſe allatum. Et diuini dicti ſunt quaſi Deo pleni. Sunt autem duo genera diuinationis,cuius quidam quatuor dixerunt eſſe genera. Et habentur hæc omnia.26.quæſt. 3.c. 1.in princ.

DIVORTIVM ſecundũ Goff.& Hoſ. in ſumm. eod. titu. §. 1. inter uirum & mulierem legitime facta ſepara-

ſeparatio. Et dicitur legitime, quia quos Deus coniunxit homo non ſeparat, ſcilicet uiolenter, & abſque ratione. Non enim homo ſeparat, quos pœna damnat, quos reatꝰ accuſat, quos maleficium coarctat, 32.q.2. ſolet. & de conſang. & affini. cap. de infidelibus. Et dicitur a diuerſitate mentium quia illi qui matrimonium diſtrahunt in diuerſas partes eunt. ut ff. eod. titu. l.1. & l.2. & ff. de uerb. ſignifica. l. inter ſtuprum. §. diuor tium. & l. inter diuortium. Sic ergo dictum eſt a diuortiando, quia in ueritate diuerſæ ſunt mentes diuortiatorum, quæ prius erant coniunctæ unitorum, quare etiam repudium dici ſolet. ff. eo. ti. per totum. & C. de repu.

DIVVS, idem eſt quod ſacer, uel diuinus.

DINALEM accipere. i. epiſtolã imperialem, per quam reuelata eſt quantitas, quæ ſolita erat dari in ordinatione pontificis.

DIES eſt duplex, naturalis, & artificialis. Naturalis eſt quæ more romano incipit a media nocte & altera ſequenti media nocte finitur l. more. ff. de fer. Et ſignificat prout quiuis ſignificãdi modus declarat. Nam ibi hæredem inſtituo ex die tali, uſque ad diem talem, dies nihil facit, quia tollitur dies, & diſpoſitio remanet pura. l. hæreditas. de hæredi. inſti. Similiter ibi conſtituo prædio tuo ſeruitutem a tali die uſque ad talem diem. ff. de ſerui. l.4. Ratio quia hoc caſu & præcedenti ſic ciuiliter diſponitur, ut nihil ſignificet ipſo iure, ſed in effectu. Item ibi promitto tibi aſcendere capitolium prima die qua mortuus ero, nihil ſignificat, quia ſubiecta materia ſignificare non dat. Sed ibi, lego tibi fundum poſt decennium per hãc diei appoſitionem impeditur translatio domini, ut in l. ſempronius. ff. de uſufruc. lega. & tamen ibi promitto tibi decem poſt decennium, non impeditur obligatio. l. centeſimis. ff. de uerborum oblihatio. & ita dies appoſita ſignificat ibi dominium impediri. hic autem non ſignificat obligationem impediri, ſed tantum executionem. Sed quæ ſit ratio diuerſitatis doct. ſe multũ inuoluerunt, poteſt tamen dici ita ratio, quia ſi impediretur obligatio nulla eſſet promiſſio uel legatum, nam ad id tempus trahi non poteſt. Secus in conditione quæ de ſui natura retrotrahitur, ſed dies certa non poteſt ſic retrotrahi in domino, & ſic dies optime impedit domnii translationem. Item ibi promitto tibi, qua die mihi placebit. ualet diſpoſitio quia dies. ſed tempus poteſt poni in uoluntate obligantis, licet non ipſe actus etiam dico incertus pro conditione habetur, ut in l. dies incertus. ff. de condi. & demon.

DIES quando apponitur ad aliquid faciendum non eſt opus interpellatione ad morum contrahendam. Panor. in c. potuit. in 2. col. uerſi. item no. de loca.

DICTICE ſunt columnæ eccleſi. in quibus imagines patrum in ſuo cathalogo ponuntur. Vel ſunt tabulæ ſcribendi, uel pingendi a dicto dicte.

DE D ANTE O.

DOCIBILIS proprie dicitur liber. ſed docilis eſt homo doctrinalis. ponitur tamẽ unum pro relinquo. 22. diſtinction. qui epiſcopus in princip. Et Petrus in epiſtola. Erunt omnes dociles Dei 36. diſtin. §. ecce.

DOLONES, dicũtur flagella quedam

 inita

intra quorum uirgam latet pugio de quibus meminit iureconſult.in l. ſi ex plagis.§.i. ff.ad l.aquil.

D O L V S malus ſecundum Hoſtien. eo. tit.in ſumm.& Goff. eſt callidi-tas,fallatio aut machinatio ad cir cumueniendum, decipiendum ſeu fallendum alterum adhibita,ut ff. eod.tit.l.1.§.i. committitur calidi-tas talis in tacendo, uel diſſimu-lando,unde Salo. Qui diſſimulat iniuriam,callidus eſt Prouerb. 12. & poteſt poni exemplum in uen-ditore.qui ſi ſciebat ſeruitutem de-beri, uel rem alienam, uel alii obligatam eſſe,nec certificauit em-ptorem,tenetur ei, quia dolo malo uerſatus eſt. De hoc de reſcrip. ca pitul.ſuper literis,& 15.quæſtio. 2. præſcriptum.Sed fallacia committi tur in mentiendo, & falſum aſſeren do contra conſcientiam. Vnde Auguſti. Mendacium eſt falſa uo cis ſignificatio cum intentione fal lendi.13.quæſtio.ſecunda,ille ergo. Machinatio committitur ex parte uerborum. Nam machinatio eſt occulta inſidiatio. Dicitur autem dolus malus ad differentiam doli boni,nam dolus bonus eſt quando aduerſus latronum, uel inimicum quis machinatur multo fortius in hoſtem publicum.12.quæſtio.ſecun da.utilem.& capit.quæritur. & 23. quęſtio.8.ut pridem.ff.de leg.2.leg. cum pa er.§.titia ad fin.& talis do lus fraudem excludit.ff.de leg.2.prę alleg. Eſt tamen hoſti fides ſeruan da fidem ſeruanti.23. q.i. nolli eſti mare. Sed frangenti fidem fides frangatur eidem.5.C.de pac.capitu. cum pronas in glo. Accur. Vnde ue teres dolum bonum uocabant ſo lertiam,ut ff. eod.titu l.i.§.nō fuit. Vnde dicimus. Iſte eſt bonæ indo lis, quaſi bonum dolum intus ha bens,ideſt ingenuum, & ſolertiam. Vnde & Salomón in iudicando me retricis bonum dolum adhibuit, id eſt ingenium. de præſump. cap. affert. Item dolus bonus fraudem excludit.præalleg. leg. cum pater. Item dolus fraus & ſimulatio ſunt nomina reatuum,qui nunquam per mittuntur a canone, & qui peccat non peccat de legis authoritate.23. quæſtio. 4. quę peccat. Et utilis ſimulatio eſt de his, quæ ui uetus ue cauſa fiunt. Vnde nil refert, ar-mis contingat palma dolo ue. Nam dolus eſt uirtus quam quis i hoſte requirit. Sed ne dum quis alienam perfidiam arguit propriam fidem ſoluat 22.quæſtio.4. innocens. Et quomodo ex dolo detur actio doli quæ dicitur ſubſidiaria, cum nul-lum aliud remedium ſperet, de hoc uide Gofred. Et not. differen-tiam inter iſta quinque nomina, dolus,lata culpa,leuis culpa,leuiſ-ſima culpa,& caſus fortuitus.Nam dolus eſt inſidioſa,uel ſtudioſa ma chinatio ad aliquem decipiendum. ut ſupra dictum eſt de dolo malo. uerbi gratia. Depoſuiſti pœnes me librum, & ego te doloſe ad finē quod titium (quem ſcio furem eſ-ſe,& qui uult furari librum tuum) in domum meam intrare facias, dimitto oſtium apertum ut intret & furetur, ego teneor depoſito ſubtracto, quia commiſi dolum. Sed lata culpa eſt non intelligere quod omnes intelligunt quod ne-ſcire quod omnes faciunt quod ma ior pars.ſcit. Leuis culpa eſt deſi-dia, uel negligentia. Sed leuiſſi-ma culpa eſt quæ aliquo modo po tuit præuideri. Et caſus fortuitus eſt inopinatus rei euentus quia nul lo diligenti potuit precaueri, ut inundatio,naufragium, ruina,in-cedium, tempeſtas incurſus la-tronum, de quibus inſtitu. quib.

modis

modis contra. obli. §. item is cui, & ibi melius quam aliqua alia lex finali.C.de pigno. act. leg.qua fortuitis. Et quando dolum adhibet reus, intelligenda ſunt uerba ſecundum quod actor intelligit, alias debent intelligi uerba in proprio, ſenſu, de ſpon. capitulo ex literis in text. & in gloſ. Item qui dolum obiicit dolum probabit leg. quoties.ff.de probationi. Hoc tamen fallit in paſtore qui negat ſuo dolo uel negligentia quem periiſſe & cuſtode carceris, argu. ff.de eden.leg ſi quis.§.ulti. Item dolus eſt fraus, & non econuerſo.ff.de pact.leg.iuriſgentium.§.dolo. Sed contra ff. de re iudic.leg. fraudem ubi dicitur quod fraus non fit ſine dolo.Solus. Fraus fit dupliciter. Vno modo de re cum conſilio, & ſic fraus nunquam fit ſine dolo. Alio modo de re ſine conſilio, ut quando aliqui decipit aliquem re ipſa ignoranter & ſic fit ſine dolo.

DOLI capax eſt proximus pubertatis ſcilicet quando mas habet 12. annos & dimidium, tunc enim poteſt delinquere, præterquam in adulterio ſecundum Accur. Femina uero quando habet 11. & dimidium annos, ut not. ff.de regul. iur.l.pupillum. Auguſtin.uero dicit in epiſtola ad Renatum, quod puer dicitur doli capax cum eſt ſeptem annorum quia tunc mentiri & uerum loqui poteſt. de hoc not. in c.omnes utriuſque ſexus de pæ. & remiſſ.

DOMICILIVM alicuius eſt ibi maiorem partem fortune ſiue conſtituit, uel magnam partem bonorum ſuorum, uel ſi ibi habet larem ideſt familium. ut C. de inco. & cen.leg.ſine lib. 10. uel nihil ibi habet aſſidue tamen conuerſatur, ſola tamen domus non conſtituit domicilium ſed magis ibi erit ubi ſummam rerum ſuarum conſtituit, unde rurſus diſceſſurus non ſit, unde cum profectus fuerit peregrinari uidetur & ad quem locum cum redierit, peregrinari deſinit de hoc Inn.de fo.com.p. ex parte Abb. tamen non poteſt habere domicilium niſi in ſuo monaſterio licet alii ſeculares clerici, & laici bene poſſint plura habere domicilia ſi diuerſis locis ſe illa inſtruerint, ut non minus in uno quam in alio ſe collocaſſe uideantur. Poteſt etiam quis eſſe ſine domicilio, ſecundum Goffre.de foro competent. Et quamuis Goffred. ſcripſit clericus ibi habet domicilium ubi larem conſtituit & non ſemper ubi eccleſiam ſecundum Archidia. tamen not. quod locus ubi clerici ſeu loca in quibus clerici tenetur ad reſidentiam, ſemper debent pro domiciliis reputari. licet etiam aliqui contra dicant.& ſic etiam not. Innocen. Hoſtien.de priui.cap.ex ore. Vide de hoc Archidiac. de reſcript. ſtatutum.lib.6.in glo.ſuper uerbo actor & reus.

DOMESTICVS quis dicatur. uide Bart.in leg.i.in prin.ff.ad Sylleia.& in l.2.C.de teſtib.in l.præſenti.§. ſane.C.de his qui ad eccleſiam confug.bo glo.3.q.5.in ſumma. Felyn. in c.cum oporteat col.3.uer.nec obſtat.de accu.

DOMINIVM directum ſecũdum Azon. in ſumma de iure emphy. circa finem. dicitur habere ille qui poſſidet ciuiliter tanquam dominus, & illud dicitur dominium directum, quia ſolus dominus directus habet ciuilem poſſeſſionem, ut nota.in leg.3.§. ex cõtrario. ff.de acquiren. poſſe. Vel ideo dicitur habere dominium directum

quia ſine omni alia obligatione liberam poteſtatem habet rei qualiter non eſt in illo qui habet dominium utile, uel mixtum.

DOMINIVM merum forte idem eſt quod directum, licet de illo dominio & ſequenti raro legatur, dicit tamen ꝙ illa duo dominia merũ & mixtum ſunt potius duæ differentiæ quæ diuidunt hoc genus imperii, ut ſic omni imperium aut ſit merum aut mixtum. ut in l. imperium ff. de iuriſd. om. iud.

DOMINIVM mixtum eſt illud quod partim conuenit cum directo dominio, & partium cum utili.

DOMINIVM utile ſecundum Azo. dicitur habere ille qui ſolum naturaliter poſſidet, & non ciuiliter, ut emphyteota uſuſtructuarius et feudatarius, quod Ioã. nõ placet, ut 3. §. ex cõtrario ff. de acquir. poſſ. Sed quidã ut Azo. refert in ſum. C de iur. emphy. dicunt emphiteotam habere quandam ciuilem poſſeſſ. & utilem rei uendicationem. ff. ſi ager uecti. c. 1. Et differt dominium a poſſeſſore. ut l. ſi quis. ff. de acquir. poſſeſ. in §. differentia. & ibi nota. Bar. quid ſit dominium, & quotuplex. Et quamuis communiter dominium tradatur rei traditione, datur tamen caſus quo dominium traditur ſine rei traditione, ſaltem noua quando uidelicet quis prius habet rem aliquo titulo, ſcilicet pignori obligatam ex locato uel conducto, & creditor dicit debitori, placet ꝙ habeas pignus inſolutum & alter reſpondeat, placet, ut not. in l. cum dominam. C. de pigno.

DOMINI recti erant quidam officiales defenſores ciuitatum uel municipiorum.

DOMINI mores magiſtratus ſic dicti, quia domini recti ſuffragio duorum eligebantur, unus conſtituebatur a plebe, aliter a maioribus. C. de iudicils.

DOMVS ſumitur quandoque agnatione. l. cum unus in prin. ff. de alimen. & ciba. lega. & ad ſimiliter in prin. Item pro omnibus cohabitantibus in domo C. ne lic. pot. patr. li. præ. l. 1. in fi. accipitur etiam pro omnib. gerentib. eadem ſigna uel arma. Etiam communiter domus eſt quæ conſtat ex parietibus, tecto & fundamento protegẽs nos a chaumatib. & imbribus. Si omnes de domo nobiliũ dicuntur, an baſtardus cõpræhẽdatur. Et reſpõdetur quod capiendo pro agnatione, tunc nõ cõpræhenditur. Si pro deſcendentibus ex eodẽ ſanguine tunc compræhenditur, ut l. pronuntiatio in leg. ff. de uerb. ſig. Si capiatur pro habitatione, tunc attenditur an ſic habens, uel ne. Similiter accipiendo pro portantib. idem ſignum. eſt uidendum an portet, uel ne, & dicit Bar. quod ſecundum communem modum lombardiæ dicẽdo omnes de domo intelliguntur omnes de eodẽ ſanguine deſcendens, ſed quando ſimpliciter fit mentio de domo, tunc capitur pro loco. De hoc uide Bar. l. tutele. ff. de capi. dimin. Nam appellatione domus ſecũdum Bar. non comprehenditur porticus niſi fiat extenſio uocabuli. & ſic ſtatuta de domo non compræhendunt porticum. Alii contra in l. certa ff. de leg. i. in §. ſed ſi quis ad opus. Stante ergo ſtatuto quod puniatur repertus ſine lumine ĩ nocte extra domum ſecundum illos non punietur repertus ſub portico domus ſuæ.

DOMVM reuocare eſt dicere te non debere litem pati eo loco quo conueneris, ſed ibi domum habes. Vnde legatus qui mittitur Romam, uel

uel uocatur a princi pe pro neceſſitate uel utilitate reipu. non tenebit tunc reſpondere, ſed habet ius reuocandi donum. De hoc uide quod legitur & not. de for. compe. c. ult. & de dilat. expoſuit & ff. de iud. l. 2. §. legatis.

DONATIO ſecundum Azo. in ſum. C. de don. & ſecundum Hoſt. l. ſum. eo. tit. §. 1. eſt rei licite nullo iure cogenti mera liberalitate facta collocatio. ut ff. eo. tit. l. donari. Nam illicita rei donatio non tenetur, ut d. l. 1. §. ſcilicet. Et dicitur donatio quaſi donis gratis contractio. ut ff. de don. cau. mor. l. ſenatus. §. donatio. Donationis autem diuerſe ſunt ſpecies, prout not. Azo. & Hoſt. ibi dem. quis alia eſt inter uiuos. alia eſt cauſa mort. & hæc ſunt duo genera donationum. ut inſt. eo. titu. in princ. Item donationem inter uiuos alia ob cauſam interpoſitam, alia ſimpliciter. Et illarum ſimplicium alia eſt ſimplex pura & perfecta alia imperfecta ſeu conditionalis, & ſub hac ſpecie donationis ob cauſa forte cadunt donationes inter uirum & uxo. imo qñq. ſunt ſimplices, & tunc regulariter ſunt prohibiti propter cauſas quæ not. C. de don. ante nup. l. ſi ante medium ibi ſimplices. Interdũ. enim donationes ille fiunt ob cauſam honeſtã & licitam, & ſunt permiſſe ut in caſibus qui ſunt. ff. de don. inter uir. & uxo. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. uſq. ad. §. ſi maritus. & quæ in illo § et conſueuerunt notari per doct. ſ caſus plures inter quos caſus ſunt aliqui in quib. etiam ſimplex donatio ualet. ideo dictum eſt ſupra regulariter. Et ſponſalitia donatio ſemper in dubio ob cauſam futuri matrimonii præſumitur factu, ut not. in l. cum ueterẽ. C. de don. ante nup. Donationum etiam cauſa mor. tres ſunt ſpecies. non tantum ſecundum ordinem regularem, ſed etiam ſecundum ordinem alphabeti ut in tit. de don. propter nup. A quo iure uero deſcendat. ut de inſti. in glo. de do. §. 1.

DONATIO ante nup. uel ꝓpter nup. ſecundum Azo. in ſum. C. eo. ti. eſt illa quam facit ſponſus, uel aliquis nomine eius. ſponſe uel alteri nomine ſponſe. & hæc donatio eſt ob cauſam. Forte tamen ſic dicitur. l. fi. C. eo. titu. ubi hoc expreſſe habetur ꝙ non ſit donatio ſimplex quia ſicut ſine matrimonio dos eſt nulla ita & donatio ſine matrimonio nulla eſt. Hinc eſt quod illa donatio uocatur antipherna, quaſi contraria donatio. Et dicitur ab anti quod eſt contra. & pherna donatio, ut ptæall. l. fi. C. eo. titu. Maritus enim ab uxore accipit dotem id eſt donationem ad matrimonium, ſic ecõtrario ipſe donat uxori propter nuptias, & ideo licet olim diceretur donatio ante nuptias, tamen qa hodie conceditur poſt nuptias, ideo hodie uocatus donatio propter nuptia, ut inſt. de don. §. eſt & aliud genus & d. l. fi.

DONATIO cau. mor. ſecundum Azo. in ſum. eod. ti. eſt cum quis uidit magis ſe habere quam eum cui donat ſubaudi tradende uel ſe obligando, nec hæc diffinitio. legatum contineat per uerba ibi. poſita. Dicitur .n. attrahẽdo uel te obligãdo, ut nõ referantur ad teſtatorem. Differt aũt hæc donatio. ſ. cauſa mortis a legato, iuxta ea quæ no. C de don. §. 1. in fi. Hoſt. autẽ eo. ti. in ſum. §. 1. eam ſic diffinit. Donatio cauſa mortis eſt timore mortis imminentis uel future alicuius prouide & liberaliter facta collatio. Et huius tres ſunt ſpecies ſecundum Hoſt. ti. de dona. in ſum. quas ponit ſub. §.

quot eius ſub uerſic. donationum. Non donationum cauſa mortis prima ſpecies eſt cum quis donat metu mortalitatis futuræ, & non inſtanti. Secunda eſt cum quis donat metu mortalitatis inſtantis, diſperans omnino de conualeſcentia, & hæc donatio comparatur ei qui eſt inter uiuos. Tertia eſt quando magis uult ſe habere quam eum cui donat, & magis donatariū quā ſuum hæredem. Prædictæ ſpecies poſſunt colligi ex l. ſenatus. §. mortis, iuncta. l. 1. ff. eo. ti. & ſunt expreſſe in l. 2. eo. tit.

DONATIO inter uir. & uxo. ſecundū Azo. in ſum. C eo. ti. eſt quæ fit conſtante matri. quæ ſecundum leges eſt prohibita ideo ne mutuo amore inuicem ſpoliarentur donationibus non temperantes, ſed profuſa erga ſe facilitate abutentes, nec eſſet eis ſtudium liberos potius educandi. & illa eſt ratio ſecundum Azo. quia ſæpe futurum eſſe ut matrimonia ſepararentur ſi non donarent hi qui poſſent, & matrimonia uenialia eſsent. Omnes prædicta habent eo. ti. l. 1. & 2. Aliter tamen accipitur. de hoc uide Hoſt. in ſum.

DONATIO inter uiuos ſcđm Azo. in ſum. eſt quando rem quā dono, malo habere illum cui dono quam me. Hæc diffinitio colligi poteſt ex l. 1. in prin. ff. de donat. Et hæc quinque cauſis poteſt reuocari in glo. inſt. de don. §. ſciendum.

DONATIO inter parentes & liberos, ſecundum Azo. in ſum. C. de don. inter uir. & uxo. omnia illa quæ dicuntur de do. inter uir. & uxo. intelligitur etiam de donatione inter parentes & liberos. Hæc enim (ut no. C. eod. tit. l. donationes) iuris impoſſibilitate prohibite ſunt, cum una & eadem perſona iuris artificio eſtimetur pater & filius genitor. & genitus, ut C. de imp. & aliis ſubſti. l. fi. ad fi. Si enim alter alteri donat ſibiipſi donare uidetur, & ideo nulla eſt donatio, in caſibus puta in dote, & donatione propter nupt. ut ff. fam. erciſ. Pomponius philadelphus. ff. de col. do per totum, quæ equis paſsibus ambulant. ut l. fi. C. de don. ante nup. Item cum donat mobilia filiofamil. eunti in caſtra ut C. fam. erci. l. 4. Item ualet remiſſio uſufructus in rebus aduentitiis. ut C. de bo. lib. l. cum oportet. §. ſin autem res. Et de omnibus prædictis caſibus. ſ. in quibus tenet hæc donatio eſt glo. no. C. de inof. dona. li. 1. in uerbo duabus. Item donatio facta in alimentum. Alias nō tenet donatio. ſed tamen ſi factum eſt in filium tanquam in extraneum uel collata in eū ſupremo iudicio, cōfirmatur eodem modo & cum eadem determinatione qua confirmatur donatio facta inter coniuges, ut l. donationem præall. C. de dona. inter uir. & uxo.

DONATIO mera eſt eadem cum ſimplici. ſ. quando inter uiuos donatio fit, quæ etiam dicitur pura liberalitate fieri non cauſa ſecuta. Si uero ſit ex cauſa præcedente. tūc dicitur remuneratio potius quam donatio, ut C. de bon. liberto. l. cum oportet. §. cum autem.

DONATIO facta ob cauſam interpoſitam ſecundum Hoſt. in ſum. eo. ti. §. ꝙ eius ſpecies, eſt quædam donatio inter uiuos q̄ fit ob cauſam interpoſitam, & donat ut aliquid fiat uel non fiat, uel propter quid ſit donatio ſecuta iuxta ea quæ habentur l. 1. §. 1. ff. de dona. ut etiam ſupradictum eſt.

DONATIO perfecta & pura eſt ſpecies donationis ſimplicis & eſt quando ſtatim pura liberalitate transfertur dominium rei date de illa. C.

da dona & ff.eo.tit.generaliter, per tot.& maxime ff.eo.tit.l.1.

DONATIO autem imperfecta ſiue cōditionalis uel ſub modo eſt ſpecies donationis ſimplicis ſecundum Hoſt.ibidem.Et eſt quando ſtatim transfertur dominium rei datę, & non niſi ſub conditione, uel modo,uel in diem,ut dono tibi ſi rex iurauerit Italiam uel dono ita ꝙ tuum ſit hinc ad annum uel aliquid huiuſmodi. De iſta materia require.C.de dona. quæ ſub modo & con.

DONATIO ſimplex eſt quæ cauſam non habet & cum donans nullo caſu uult ad ſe redire quod dedit uel daturum ſe promiſit, ut ff.de donatio.l.1.

DONATIO ſub modo comprehendit ſupra ſua donatione perfecta uel imperfecta. Donatio ſponſalitia ſecundum Azo. in ſum.C de donat. ante nup. §.ſponſalitia,dicitur illa quæ a ſponſo ſponſæ fit, uel econtra, licet raro accidit.C.ti.præal.l. a ſponſo.§.& ſi ſponſa interuenien te.ubi dicitur ſi ſponſa interueniente uel non interueniente oſculo. donationis ti. (quod raro accidit) fuerit aliquid ſponſo largita &c&t. Ratio, quia fœmininum genus auariſſimum eſt in donando. ff. ad uel !e.l.ſed ſi in ego.in fi.ubi dicitur.Facili ſe mulier obligati quam alicui donet. Et ibi not. Accur. Hæc donatio fit intuitu mulierum, & ideo non poteſt dici uere propter nup.donatio, ſed ſimpliciter.Conditio autem ineſt,ſi ſteterit per donantē, ut C. de don.ante nup.l. cum ueterum ſententia.

DONEC,ut no.Ioan.Cal.in commento decreta.poſt ceſſionem.de prob. ſignificat diuerſimode, prout quod uis medium probabile ſignificare declarat, uerbi gratia, Lego filiæ decem donec nubat ſignificat legatum eſſe annuum.l. legatum ff. de annu. leg. Ratio quia hæc dictio ſignificat limitationem. Et ex hoc ſequitur ꝙ teſtator uoluit facere multiplicationem, cuius ſit limitatio ad tempus nubendi, ut ex tunc non debeatis, item ibi, lego filiæ fundum cornelianum,donec nubat, uel donec capitolium aſcendat, non ſignificat legatum annuū,quia ſubiecta materia non patitur, quæ non eſt multiplicabilis, ſed tantum ſignificat extinctionem aduenientę tempore nuptus uel aſcenſionis capitolii. Item ibi donec inuentarium ſcribitur non licet creditoribus &. legatariis hæredem conuenit.l. fi. §. donec.C. de iur. delib. quia ſubiecta materia hæc declarat. Nam inuentarium debet incipi & finiri intra certum tempus, ut in eadem l.dicitur. Item ibi,creditor facit debitori pactum de non petendo donec titius fiat conſul ſignificat limitationem exceptionis per euentum, & ſic etiam conditionem, ut ſi titius fiat conſul, finiatur exceptio pacti,ſi non ſed moriatur antequam fiat conſul, fiat perpetuo exceptio. l. ſufficit.ff.de con di. & demon.Nam ex euentu incerto futuro ſignificatur conditio l. itaq.ff.ſi cer.peta.idem ibi locus eſt conditioni furtiue donec dominum a domino recedat ſignificat limitationē & ꝙ ipſo iure dominio ab eo recedente non locus conditioni. l. ſiue §.tandiu ff.de condi.furt.Item promitto decem ſingulis annis donec titius conſul fiat,titio exiſtente cōſule adhuc obligatus ſum ipſo iure,ſed petentem repellam.l.eum qui ita.§.qui ita. ff. de uerb. obl.Ratio quia non eſt in poteſtate diſponentiū obligationē limitato tempore ut ipſo iure finiatur ipe.Item lego fundum

dum donec titius fiat conſul, ipſo exiſtente conſule finitur legatum & dominium ipſo iure.ad hęredum reuertitur l. fi.C.de leg.quia in poteſtate teſtatoris eſt facere legatum certo tempore finitur ipſo iure, ut ibid. Item ibi. Dono tibi prædium donec titius, fiat conſul, titio exiſtente conſule non finitur donatio ipſo iure, nec reducitur dominium ad donātē. ar. l.ea lege C.de cond. ab cām.Ratio quia non eſt in poteſtate contrahentium facere contractum finiri tēpore, uel dominiū trāſferri. Et ſic de conſimilibus.

DOS ſecundum Azo.in ſum. C. de iu. do. eſt quod datur a muliere marito. ut l. ſi rem eſtimatam.ff.de iur. do. uel ab eius parte, uel extraneo ut in. §. accedit. l. unic.de rei uxo. actio. C. cum infinitis aliis in quibus dos ſemper marito datur,uel eius patri, ut l. fundus.ff. fami. erciſc. & l.maritus. & l. filia. §. hoc amplius, eo.tit.& hoc propter onera matrimonii, ut l.pro onerib. C. de iure. dot. ut perpetuo ſit penes eum, ut l. 1.ff.de iur. dot. & durat quandiu durat matrimonium, niſi maritus uergat ad inopiam. Hoc ideo dicitur. quia dos ſoluto matrimo. debet redire ad uxorem uel eius hæredes,ſicut donatio pro prer nupt. ad maritum uel hæredes. C. de pac.conuen. ſuper do. l. pen. & in authen. de quali. & propter nup. do.ob.dicit quod bonum eſt argumen de dote, ad dona. propter nup. Fallit hoc in caſibus, in glo. unica circa medium. in c. peruenit.de emp.& uend.Dicitur autem dos pherna, ut canit glo. C.de dona.ante nup.l.fi. 1. donatio quæ propter matrimonium conceditur, & ſine eo non pōt eſſe, ut præall.ff. de dona.ante nupt. ff. de iu. do. l. 3. cum ſim.nec propter matrimonium prohibetur, ſicut prohibentur ſimplicis donationes. Et oportet ut dos ſit quando matrimoniū eſt nedum de facto,ſed de iure contractū, ut C. de cond. ob cau.l. 1.& repetitur quando matrimonium ſtare non poteſt. cap. & ſi neceſſe. de do.inter ui.& uxo. Et redditur mulieri ſeparatæ propter conſanguinitatem.cap.nuper.& c. 1.eo.ti.Diuiduntur autem ſecundum Azo. ubi ſupra dos in profectitiam (de qua habetur in l. profectitia. ff. de iure dot.) & in audentitiam. Quæ diuiſio colligitur ex l. filię dote ibi nec dubium.C.de colla.

DOS aduentitia,ſecundū Azo.eſt quæ non proficiſcitur a parente, ut ſi extraneus dederit patri, ut paret in do.l.profectitia.§.ſi quis certam. ff. de iu.dot.Vel pater non tanquā pater,ſed ut extraneus dedit, puta qa debeat filiæ,& de eius uoluntate dedit in dotem uiro,ut d.l.profectitia. §. fin.uer.cæterum.

DOS profectitia eſt quæ a patre,& tā quam a patre,uel ab auo,uel a pro auo paterno profecta eſt.ſ.de bonis eius,uel facto eius pro filia uel nepote eius,uel quam alias de mandato eorum conſtituit,uel præſes,aut curator dedit de bonis alicuius eorum,ſi erat parens prodigus,uel furioſus. Nec refert an filia uel neptis ſic in poteſtate conſtituta, uel emancipata. Non enim in poteſtatis, ſed nomen parentis facit profectitiam. A parente ergo uidetur data ſi ipſe dedit, uel iuſſit alium dare, uel præſes, uel curator eius dedit, ut dictum eſt.Idem eſt ſi negotiorum geſtor eius dederit, & ipſe ratum habuerit, quæ omnia habentur in d.l.profectitia in pri. iuncto.§.1. & in fin.

DOTIS priuilegia ſunt multa require. de hoc in ſum. de priuil. do. &

Spe.

Spe.in trac.libel. tit.de dona. inter uir.& uxo.§.formatis,ubi not.

DOTIS promiſsio ſecundum Hoſt. uel nuda pollicitatio ſecũdũ. Azo. eo.tit.fit per ſtipulationem, & etiã quandoque ſine præcedenti interrogatione. Nã pollicitatio nihil aliud eſt quam offerenti promisſio,ut no. eo.ſuper rub.

Dotalitium.l.donatio propter nu.uel res paraphernales. i. ultra dotem date.doctor.in cap.ex parte de foro compet.&.in c.nuper de don.inter uir.& uxo.

DE D ANTE R.

DROMONES dicuntur qui præerãt nauibus ad ſeruandum traiectum maris, in hoc reipublice militantes,& mari tranſitum tenentes uel tuentes.C.de offi.præfec. prætorio aphir.l.2.unde etiam adhuc eorundem naues nomine uulgari promonens appellantur.

DE D ANTE V.

DVBIVM ſiue obſcurum uerbum interpretandum eſt pro reo, niſi in quatuor caſibus.ſ.quando agitur cauſa liberali. de inoffici. teſta. de matrimonio, & de dote, ut de fide inſtru.inter dilectos, in glo.ult. & de re iudi.c.ult. Item dubia ſunt in meliorem partem interpretanda.de reg iu.eſtote.In quibus ad cõem intelligentiam uerborum recurrendũ eſt c.ex literis.de ſponſ. & tutior uia in dubiis eſt eligenda. de hom. ad audientiam.& de ſponſ.iuuenis.

DVBIVM eſſe non dr̃ illud de quo eſt regula, licet ſint aliq caſus ſpẽles niſi de caſibus ſpẽlibus mentio facit Bar.in l.quoties.ff.qui cautio.

DVBIVS in fide eſt infidelis de he.ca pit. i.

DECENNARII dicuntur duces uel magiſtri ducentorum militum quorum dignitatem dicimus ſubſtanti uo nomine ducennam.

DVCES factionum.i.malorum operũ ff.de appella.l.conſtitutiones.

DVDVM.i.ante.in aut.ut lib.de cete. §.quia propter.& hęc dictio aliquã do non reſpicit multum retro. in auth.de hær.& fal.§.ſi uero aut. & §.ſi uero nullus.& §.ſi uero nulla. Qñque dudum.i.cũ in auth.de non eligen.ſecun.rub.§.gregoria.

DVMmodo uide gloſ.in c.non poteſt de præben.lib.6.

DVELLVM dicitur ſingularis pugna quæ fit propter probationem alicu ius,ita ut qui uicerit probaſſe credatur. & uictus in probatione defeciſſe.& dicitur quaſi duorum bellum factum ad probationem ueritatis, ac ſi per teſtes qui intentionem ſuam fundaſſet ut capi. 2. de pur.uul.quomodo autem ſi licitum uel non,no.glo.in l.quia actione.§. ſi quis.ff.ad l.acqui. ubi Dicitur.Si quis in collectatione uel pancratio,uel dum pugiles inter ſe certãt alius alium occiderit ſiquidem in publico certamine, ceſſit acquilia, quia glorie cauſa & non iniurie gratia damnum datum uidetur.Et duellum non debet fieri pro eccleſia,ut in c.de cler.pugnan.in duel.Si tamẽ clericus faceret duellum & non ſequeretur mors,uel membri detruncatio, poſſet ex ſui epiſcopi diſpenſatione in ſuſceptis miniſtrare, & & promoueri,ut in c.præalleg. Etiã de iure ciuili duellum non permittitur.l.cum filius. §.i.ff.de leg. 2. & ibi no.glo.ſi. Et ibi dicit Bartol. ſe audiuiſſe ab imperatore quod antequã duellum permittatur,quin q. requiruntur.Primo quod ille qui prouocatur ſit ſuſpectus uel diffamatur.Sc̃do ꝙ non poſſit uera probatio haberi de eo de quo inculpatur. Tertio ꝙ prouocatus ſit par uel maior prouocante, quia minori uel inferiori non licet aſcendere ad

re ad ſuperiorem, Quarto quod cauſa, ſit perſonalis & non pecunialis. Quinto quod electa ſit per duellum uia armorum & non uia ſtrepitus iudicialis. Sed Ioan. de Imo. dicit quod reperit ſecundum leges feudorum in tribus caſibus permiſſum eſſe duellum. Primus caſus eſt in titulo de pace tenenda. §. ſi quis hominem in c. i. col 10. Secundus caſus eſt eadem inſtitutione. §. ſi quis alium Tertius caſus eſt etiam in eādem inſtitutione § ſi quis miles ubi uidetur innuere quod in qualibet cauſa capitali poteſt fieri duellum licet gl. contra teneat de iure Lonbardorum quæ gl. remittit ad Gof. Bononien. qui fecit tractatum de pugna & duello. Et dicitur etiam duellum monomachia a monos qđ eſt onum & machia pugna. quaſi pugna unica, & ſingularis, & ideo inter laicos prohibetur, quia in eo deus tentatur. 2. q. 5 cap. monomachia. Nec ob. exemplum Dauit pugnantis cum Golia, quia priuilegia paucorum, non faciunt communem legem 26. q. 2. c. non exemplo, & in quæ raro fiunt miraculum eſt in anthen. de conſulibus. §. i. circa medium col. 8.

DVELLVM fuit inuentum ex diabolica imaginatione, ſeu inſtigatione, ut homines ſe trucidarent, & ſic inſurgeret periculum animarum. Panor. in cap. i. in fi. de cle. pu. in duell.

DVPLICATIO eſt allegatio que datur reo ad infirmandum replicationem acto is, ut inſtit. de re. §. rurſum. & no. in Spec. de exce. §. nūc de replicatione, uel ſecundum alios eſt eliſio uel annihilatio replicationis & habet fieri a reo contra repli. acto.

DVPLICITAS prohibetur in ſex caſibus ut no. Arch. 18. q. 2. in nullo.

DVPLOMA, ut habetur. ff. de uerbo. ob. leg. continuus. §. cum ita eſt iter duplicatum, uel celeritas ſecundum glo. ibi nam tex. ibi exponit dicens. Neque duplomate. i. diebus ac noctibus & omni tempeſtate contempta iter continuare cogatur. q d. duploma facit nam tex. ibi prohibet eum qui epheſi daturum ſe promiſerit, nec cum duplomate cogiturū. nec tam duplicate progredi, ut reprehenſione dignus appareet. Vel ergo duploma dicitur ille qui duplata uritur dicta, uel eſt ille qui fortuito temporis euentus de duabus dietis facit unam.

DVNTAXAT. de hoc uide Arch. de reſcrip. ſtatutum. §. in nullus. li. 6. & de iueriur. c. i. eo. lib.

DVPLOIS uel dyplois eſt dupla ueſtis.

DVVMVIRI. i. magiſtratus municipii qui curie prǫſunt. C. de decu. l. duū uiris lib. 10. Vtrum ſit magiſtratus uel non no C. quo quiſq. or. conue. l. fi. ita lib. 6.

DE LITERA E.

E PRAEPOSITIO aliquando excludit extra de re. c. i. ibi emeritum. i. indignum, aliquando includit, ut in Lucano. Quæ rura dabuntur emeritis ideſt bene meritis.

EATENVS quot modis capiatur. uide Bar. in l. i. in princi. ff. de no. ope. nnncia.

EBRIETAS refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus uſus uini & duo ſunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideo olim patres abſtinebant ab uſu carnium & uini c. ab exordio & c. ante omnia 36. diſt. ubi dicitur quod ebrietas eſt fomes omnium peccatorum. Pan. in c. a crapula de ui. & ho. cle. Ebrietas asſidua eſt peccatum mortale. §. alias demum 25. diſtin.

ſtin. nam frequenter quis inebriatur, qui ſcienter & uoluntarie inebriatur. Abbas in ca.a crapula, & in c. 1. de reliq. & c. ſane, in princ. ubi dicit etiam quod uix ebrioſi decedunt ſine peccato, & uide glo.in l.1.C.de reliq.& uene.ſanc.

EBRIETAS facit delictum mitius puniri. Bar.in l. reſpiciendum. §.delinquunt.ff.de pe.

DE E ANTE C.

ECCLESIA ſcdm Archi.de ele.fundamenta lib 6. in prin.multis modis dicitur quoque dicit collectio ſanctorū.6.22.q.1, numptiarū 22. q.4.recurrat.ī ff.Secundo eſt catholicorū uel fideliū collectio.de conſ.diſt 1. eccleſia & ſic ſumitur 3.q.4. engeltrudam. Et no. ꝙ ſicut ex decreta. Iulii Papæ.c.2. ſumitur tunc eccleſia eſt nomen græcum.& dr̄ in latino conuocatio propter hoc quod omnes ad ſe uocat. Et de expoſitione huius nominis eccleſia uide. & quæreiā ne præla.6. ſu.ſub.an.ceu. conce.in glo.ubi no.Nam ſinagoga eſt congregatio quæ proprie eſt iudeorū. Sed conuocari proprie eſt utentium ratione.Congregari autem ſolent pecora, ut dr̄ Hug. Et dicitur catholica idest uniuerſalis quia per uniuerſum mundum eſt conſtituta, ita exponitur gloſſ.C. de ſum.tri.& ſi cath.ſuper rub.Vel uniuerſalis dicitur.i. generalis in talem doctrinam ad inſtructionem uel adminiſtrationem, ut impræallega. c. Iulii Papæ. Vel dicitur eccleſia ſcdm græcos, ab eccleſiis, & eſt miſerans, quia ipſa plena miſeric. eſt. Nā nūquā claudit gremiū ſuū redeuntib. C.de ſum.tri.in epiſtola inter claras. quæ eſt Ioannis ſanctiſsimi Archiepiſcopi Romani ad Iuſtinianum Imperatorem,& incipit. Victor Iuſtinianus pius.& habet ſex colūnas,& de here.ſuper eo.lib.6. Tertio eſt collectio malignantiū. pſalmus Odiui eccleſiam malignantium. Quarto eſt murorū ambitus.Et uide glo. in uerbo matricem in cle.1. de ſen. excom.ubi concordantie. Et quandoque ſumitur ꝓ materiali eccleſia & eccleſiæ parietibus. Quinto eſt corpus Chriſti. Sexto prælatura eccleſiæ,Septimo obuentiones eccleſiaſticæ prouenientes rōe eccleſiæ. Octauo epiſcopalis eccl. Et hanc deſponſat eps qñ conſecratur. Nono uri eccleſiaſti. 63. diſt.c.1. Decimo canonici matricis eccleſie 13. q.1.§. ul. undecimo maior pars capitul.56. diſt.apoſtolica Duodecimo ſignificat epiſcopū tm̄ 7.q. 1.ſcire, Tertiodecimo eſt quæ licet eccleſia ꝓuinciæ cathedralis, non Romana. Nam appellatione eccleſia matricis intelligitur eccleſia cathedralis, ſed non Romana,ut in c.cum ſuper.de uſu pallii.uide glo.in c. cū clerici de uerb.ſign. & 10. q.1.c.1. Antiquo eccleſie cathedralis nonnne etiam intelligitur epiſcopus & capitulum illius eccleſie, & non alii clerici. Et eccleſiarum bona ſunt dei, licet omnia ſint eius, hæc ſpecialius. Et earum res & perſone diuino & humano iure ab exactionibus ſecularium perſonarium ſunt immunes c.quanquam decem lib. 6. & eccleſia non debet ditari cum aliena iactura 54. diſt.generalis.de pe. ſuam.ff.de condi.indebit. l.nam hoc natura.

ECCLESIA collegiata quæ dicatur,& quomodo cognoſcatur,uide late per Abb. in c. nobis in 2.col. uer. in gl. in uerbo in conuētuali. de iure pa. & per Arch.in c.monaſterium 16.q. 7.uide ēt aliquid per Car. in cle.2. de eta.& qualit.in q. 4.q. & per Felin. cap. accedentes. in 2. col. uerſi. dicit etiam Oldra.

de

de præſcrip.

ECCLESIARVM appellatione in materia odioſa & penali non uenit hoſpitale, niſi ſit religioſorū. Dominicus de ſanc. Gemi. in c.cupientes.§.1. de ele. in 6.l. 3. col. Fel. in c. de quarta in 6.col.uerſi. quod omne hoſpitale de præſcrip.

ECCE not. Paulus in commento c. tertio loco.de probatio.

ETIAM illa dictio implicat C.ſi tutor uel cura.l.etiam & l.fi.

ECVLEVS eſt genus tormenti ad modum crucis diſpoſitum.C.de male fi.& mathe.l. & ſi excepta. in fi.de hoc 23.q.1.c.1.per Archi.

DE E ANTE D.

EDES ſecundum Azo. dicuntur edificia urbana, ſicut uelle ruſticana. ita exponitur. ff. de uet.ſignificat. l.fundum.

EDERE actionem ſecundum Azo. in ſum. de eden. eſt exprimere uel deſignare ius quo quis petit aliqd ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum uel per libellum indici oblatum.ſ. ut per eum reo detur. & ipſe deliberet uel in alio quem ipſe deſcripſit, uel ſine libello, dictāte authore uel ſapiēte ſuo quid tunc eſt dictaturus, aut quo re eſt uſurus ff. eo. tit.l.1.§.edere.

EDITIO inſtrumentorum ſecundū Hoſt.in ſum. de inſtru. §. an.in ſtrumentum edi poſsit, & qualiter fiat pōt dici copulatio uel communicatio facta coram iudice uel eo præſente, ſiue aduerſarius ſit præſens,ſiue non ſaltem cū conſole,ut l.1.§.editiones ff.de edē.ubi de edictione īſtrumētorū in gl. ibidē.Nā edere eſt oſtendere, & copiā deſcribendi facere,ut no.in ca.1. de ꝓba.

EDICTVM qñque idē eſt qđ mandatum principis. ſecūdum illud l. 2. Exiit edictū a Cęſare Auguſto Quandoq. idem eſt quod generale ſtatutum principis unde . Edicunt reges,indicit feſta ſacerdos. Et differt a conſtitutione quia conſtitutio poteſt eſſe generalis uel ſpecialis,ut l.1.ff de conſti.prin. & ſic accipitur.C. de edicto diui Adr. toll. & ſimilib. Quandoq. idē eſt quod ſtatutum uel mandatū prætoris,ſicut omnia prætoria edicta , ut edictum de albo ſcribendo,& de in ius uocando , & de huiuſmodi , de quibus uide. Spec.de actu.ſeu,peti.pro ponendis.§.poſtremo.uer.nunc dicamus de edic.Et quædam alia differentia edictorum eſt diuiſio,quia quædam ſunt prohibitoria,ut edictū de teſtibus & matrimonio quædam permiſſoria,ut de iureiu.

EDICTVM prohibitoriū eſt illud in quo reguraliter omnis permittitur qui non prohibetur , ut in procuratoribus & in teſtibus.ff.de teſti.l.1.& de transla.epiſco. c. inter corporalia.

EDICTVM permiſſorium ſecundum Io. Cal. de ſupplen. negl.præla.c. Romana lib.6. eſt illud quod regu raliter eſt prohibitorium , & tamen in certis caſibus permittitur, ut in c.Romana.præal.

EDICTVM carbonianum.Require ſupra carbonianum.

EDICTVM diui Adriani , ſecundum Azo. in ſum. C. de edict.diui Adria.tol. continebat quod ſi ſcriptus hæres poſtularet ſe mitti in poſſeſsionem , nō aliter fieret miſſio niſi uigeſima pars daretur reipublice . Et quia multe erant inter prætationes & diſtinctiones circa hoc edictum facte ideo hodie ſublato hoc edicto , fit miſsio in poſſeſsionē rerum hæreditariarū iuxte diſpoſitionem quam ibi diſponit ſeu ponit Azo.& ideo ponitur unica rub.de edi. di. Adria.toll. in 6.libro.C.

Edi-

EDICTVM editium dicitur idem
quod actio edilitia Nam actio edi
litia ab edicto edilitio deſcēdit, ut
l.cū aūt.§.he actiones iuncto §.edi
litie in l. ſi. ff. de edil. edic. de hoc
require ſupra actio edilitia.

EDICTVM prætorium eſt quod præ
tor edicit iubendo,mandando , uel
conſtituendo, ut facit in edicto. de
dam.infect.ut l. ff. de dam. infec. l.
prætor ait.& ff. nau. caup. ſta.l. 1.
& ne quid in flu. pu. l.1.& in aliis
pluribus.Forte pro eodem ſumitur
hic mandare & iubere , ut nota. ff.
quod iuſſu l. 1.in glo.ſuper uer.qué
admodum.

EDICTVM ſucceſſorium ſecundum
Azo.in ſum C.eo.tit. eſt quo proui
detur creditoribus.Et dicit ibi glo.
quod eſt quod prioribus non pe.en
tib..ſequentibus petentibus permit
titur Fit.n.quandoque ſucceſsio de
gradu in gradum , & de capite in
caput C.de ſuc.edicta. l. 1. nam il-
lud edictum propter creditores in-
ductum eſt. ff: ea. l. prima , ubi illa
ſcripta quaſi de uerbo ad uerbum
poſita ſunt , & hoc ideo nec credi-
toribus longior mora fieret dum
bona hæreditaria uacua ſine domi
no diutius iacerent . Bene igitur pu
tauit prætor præſtituere tēpus his
quibus bon.poſ.detulit, & dare ſuc
ceſsionem inter eos, ut citius poſ-
ſent creditores ſcire utrum habeāt
cū quibus congrediantur, an bona
uacantia fiſco delata ſint,an potius
ad bonorum poſ.procedant quaſi ſi
ne ſucceſſore defuncti.

EDILIS olim dicebatur qui nō ſo
lum conſtruebatur a plebe ad hoc
ut præeſſet edib. ut ff. de orig iur.
l.2.itemque ut eſſet, ſed etiam prę
fuit plebeſcitis. qui etiam æditus di
cebatur a nomine edes , & a uerbo
tueor ris , qua tuebatur edes ut in
ſtitu.de tui.§.tutores autem proſpi
ciebat enim ne in ciuitate eſſent
domus ruinoſe uel inordinate po
ſite in præiudiciū reipublice . De-
inde plebs ſibi patres creauit , qui
etiam plebem excederent. De nume
ro patrum uide.ff.de orig. iu.l.2.§.
deinde cum placuiſſem.

EDILES Curules ſunt conſtituti poſt
quam placuit plebi , qui etiam cura
bant de edibus patrum & negotia-
tionibus, uel etiam dicti ſunt quia
curam habebant edendorū anima-
lium ut ſana uenderentur , ut no.
ff.de of.præfec.uigil.l. 1. in glo.

EDILIS cerealis dicitur a cere quia
fuit annone idest frumento diſtri-
buendo . Item etiam dicitur præfe-
ctus annone de quibus edilibus in
præal.l.1. & l.2.§.deinde.ff. de ori.
iur.hic tamen proprie uel impro-
prie de edo es.& nō de edibus edi-
lis dicitur nec enim ſpectat ad eū
cura edium ſed eduliorum. Quan-
doq. eſt alterius adminiſtrationis
nomen alii impoſitum per uſurpa-
tionem eius, & quidam credunt uo
cari continue annone præfectum .
Azo. tamen in ſum. C. de offi.præ-
fe.anno. dicit quod annone & pu-
blice functiones a quo licet debe-
bunt præſtari, & tunc quando ali-
quis priuilegio uel præſcriptione
prætendebat excuſationem præfe-
ctus annone de hoc ipſo cognoſce
bat , alioquin imponebatur ei pœ
na triginta librarum auri.

EDVCARE , eſt ad uictum neceſſaria
præſtare. ff. de ali.leg.l.ult.

EDVLIVM.i.comeſtio.ff.de offic.pro
con.& leg.l.ſolant.

DE E ANTE F.

EFFETA. i. aperire de conſtitu. diſt.
4.c.poſtea tanguntur.

EFFVSSIONIS uerbum abundantiā
ſignificat.15. q. 1. reuertimini. 42.
diſ.ſepe.uide glo. de ſen. excomm.
cap.cum illorum, in uerbo effuſio-
nem

nem ſanguinis.

EFFVSIO, & eiectio requi. ſupra actio. de eff.

EFFEMINATI dicuntur quibus uirilia exciduntur, uel ſodomitæ.

EFFRACTORES dicuntur qui ſiue diurni uel nocturni furandi cauſa ſolent domos effringere, ut ff. de effra. & exp. l. 1. & 2. uel qui carcerem uel aliud frangunt ut euadãt. & aliter puniendi ſunt diurni & aliter nocturni, quia atrociores ſunt, & acerbius puniũtur, ut in c. ſi perfodiẽs de homi. & ff. ad l. aqui. l. 1.

DE E ANTE L.

ELECTIO ſecundum Io. Eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem uel fraternitatẽ ſiue ſocietatem ſeruata forma canonice facta uocatio, & hoc modo electio ſumitur ſtricte, quamuis eligere ad multa ſe habeat ut ẽt no. Gof. in ſum. eo. ti. §. 1. in princ. Vnde ad electionem tria requiruntur. ſ. authoritas, numerusq́, & zelus. Authoritas conſideratur in dignitatibus & meritis uitæ, zelus conſiſtit in animo, ut ſi ne carnali animo fiat, ſed ſecundũ meritum perſonæ eligendæ. 7. q. 1. ſi ergo licet contra iſtam conditionem. ſepius committatur electio de facto, non de iure. Vnde quadrupliciter eligi ſolent uel quatuor portis intrare ſolent uiri eccleſiaſtici. unde poeta. Quatuor eccleſias portis intratur ad omnes. Cæſaris, ſimonis ſanguinis atque. Dei. Prima patet magnis. ſed numinis altera charis. Tertia, ſed paucis quarta patere ſolet de numero patet. Dicit ergo electio fieri ſecundum iſta tria habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex una parte ſit dignitas, & zelus melior tam reſpectu eligentium quam electi, & ex alia parte numerus maior certe præualebit dignitas cũ zelo ipſi, numero. ut extra de ele. eccleſia ueſtra. Item differunt electio, collatio, & præſentatio, nam electio fit per collegium ad dignitates, & papa confirmat, & quo licet collegium debet eligere prælatum ſuum, niſi aliud ſit de conſuetudine uel priuilegio, ut extra de elec. & ele. pote. capitu. 1. collatio fit ad beneficium ſimplex, & pertinet de iure communi ad epiſcopum per totam diœceſim cum conſenſu capituli, niſi aliud habet conſuetudo uel priuilegium, & dat plenum ius, nec indiget confirmatione. Sed præſentatio pertinet ad patronum nec dat plenum ius præſentatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura epiſcopi ut per totum titu. de iur. patro.

ELECTIO debet eſſe communis conſonans & canonica, ita quòd ſi unum deficiat, erit uitioſa. text. in c. nullus laicorum. iuncta. gl. 63. diſtin. Quæ autem dicatur electio canonica, uide Io. And. in c. non pot in uerbo canonice. de præben. li. 6. Spec. in tit. 2. §. uidendum reſtat. uer. nunquid nocet & debet fieri loco determinato alias eſt nulla, niſi cauſa ſubeſſet. c. uenerabilem. de elec. glo. in c. in nomine domini. in uerbo fieri. 23. diſt.

ELEMENTA prima ſunt quatuor, ex quibus omnia corpora conſtituuntur, quorum uiribus totus mundus gubernatur. ſ. terra frigida & ſiccißima, aqua humida & frigidiſsima, aer callidus & humidiſsimus, ignis ſiccus & calidiſsimus, primum melancolicum, ſecundum phlegmaticum uel fleugmaticũ tertium ſanguineum, & quartum cholericum ut no. in gl. in proe. inſt. ſuper uerbo. prima elementa.

ELIMATVM. i. purgatum. C. de uete.

iure

iure enu.l.2.§.ſed cũ proſpeximus.

ELOGIVM idem eſt quo teſtamẽtum uel dicitur etiam eulogium ut infra dicetur.

ELOGIA .i. epiſtole.ff. de cuſt. reo. l. diuus.& de re.mili.l.3.in princ. Ali quando. i. generalis ſermo de edil. edict.l. ediles.2.§.iumẽtorum. Quã doq.i.panis benedictus.1. q. 1. non licet.

DE E ANTE M.

EMANCIPATIO ſcdm Azo. eo.ti.eſt relaxatio patriæ ptãtis coram iudicio facta, & dicitur quaſi extra manum idem ptãtem patria poſt quia quando filius extra manum patris ponitur.tunc emancipatus, ut in ti. C.de eman.li.

EMANCIPATVS dicitur filius uel nepos quia iugo & poteſtate uel manu patris uel aui eſt relaxatus,& ſui iuris effectus quia emancipare eſt a poteſtate manu,& iure,patriæ poteſtatis dimittere uel liberare.Sed manumittere eſt ſeruum a ſeruitute eripere uel emittere ſeu ſinere, & ſic emancipatio pertinet ad liberos, & manumiſſio ad ſeruos. Et not. ꝙ Deus emãcipauit hominem dũ dedit ei liberũ arbitriũ, & ſic ſumus filii Dei emancipati c.niſi cum pridẽ. de renu.§. uerum ubi de) (hoc gl. Et not.ꝙ pater poteſt compelli a filio ad emancipationẽ eius quatuor caſib.ut not. gloſ. inſtitu. de tute. §.& eadem.

EMANSOR dicitur qui diu uagus fuit extra caſtra, tandem rediens ad caſtro ut ff.de re mi. l.3.§.emanſor. Et ponitur de pe.di.cap.pene. Vel dicitur qui imminente lite fugit extra caſtra, & pace reformata reddit.

EMBOLA felix appellatur, uel Romanorum iuuentus exorcens. Vnde annus biſſextilis dicitur emboliſmus uel embolismalis, quia creſcit in uno die. De hoc.C.de ſacro.eccle.l. iubemus in gl.

EMERGERE eſt aliquid ſubito eueni re uel accidere. & ſic forte accipitur.C.de admin.tut. l. cum quædã uer.ſiue huiuſmodi. Et non dicitur iam inter illa quæ ſit quæſtio emergens & incidens & quomodo differant,eſt gl.optima in c.1.de or. cogni. Et dicunt ibi doct. ꝙ incidens reſpicit negotium principale, & tangit merita eius ſiue ſit acquiſitum ante ſiue poſt lit. conte. Emergens uero tantum proceſſum reſpicit, & tendit ad ipſum impediendum ſiue etiam ante ſiue poſt lit. conteſta. oriatur & dicitur emergens id quod extrinſecus euenit, & nihil commune habet cum negotio principali. Scilicet incidens intrinſecus reſpicit negocium principale. Quamuis.n.utrunque oriatur ex circunſtantiis, tamen in hoc intereſt quia incidens eſt ex circunſtantiis cauſe uel negotii principalis & emergens ex circunſtantiis iudicii uel proceſſus unde, Incidens perimit, emergens iurgia differt. Et ad ſaluandam gloſſam præallegatam quæ uidetur deficere in differentiam quam ponit, quia incidens ẽt in iudicio poteſt oriri ſcilicet opponendo pactum de non potendo, & emergens quandoque ante litem conteſtatam, ut ſi excipiatur de excommunicatione ante lit. conteſt. dicas quod incidens dicitur habere cauſam uetuſtiorem ad negotium principale, ſed emergens dicitur de nouo oriri, quia tendit ad impugnandum, & ante proceſſum de nouo factum eſſe non poterat, cum non poſſet impugnare non eſſe facit. cap. ad diſſoluendum de ſpon. impu. & eſt gloſ. bona in l.ꝙ iuſſit. ff. de re iud. quædam exeplũ.incidens ut ſi actor di-

citur ſeruus, emergens ut teſtem nõ admittendo. & ibi doct. plene notãt de hoc an pretor uel iudex poſſit re uocare interlocutoriam per quam quæſtio incidens uel emergens. deci datur.

EMIOLA ex ſeſcupla compoſitum ab emi. i. dimidium, & holon to tum quaſi continens totum, & dimi dium & eſt uſura. quæ continet to tum, & alterum eius patrem, ut ſi de quatuor ſolidis accipiantur in fine anni ſex.

EMERITI dicũtur milites ueteres qui iam ſunt a militia ſoluti, ut in tit. ff. de uete. & mili. ſucceſſione.

EMPTIO require ſupra contrahenda empt. & cõtrahitur poſtquam de pe titio cõuenerit ea mente, ut pretium ſoluatur. Nam ſi imaginarie & ſimi litudinẽ de pretio conueniret em ptio nulla eſſet, & contrahitur ſolo cõſenſu, ſiue inter præſentes, ſiue in ter abſentes per nuntiũ, uel per epi ſtolã, ut probatur inſt. e. ti. in prin. ff. eo. l. 1. §. ul. & l. 2. §. 1. & arreda tio eſt arg. emptio.

EMPTIO præſumitur facta ex pecu nia illius cuius nomine cãtat inſtru mẽtum. Pan. in c. presbyter. in 2. no. de pecu. cle.

EMPTOR bonefidei dicitur eſſe q aut ignorauit rem alienam, aut putauit eum, qui uendidit habere poteſtatẽ uendendi.

EMPTORIS ſecundum Azon. in ſum. C. de iure emphyt. & ſecundum Gof. in ſum. rub. de lo. cõdu. §. quid ſit emphyteoſis dici emphyteoſis grece eſt melioratio latine. Ab ini tio. n. ſterilia tantum per hunc con tractum concedebantur, ut is qui acciperet rem in meliorem ſtatum deducere & ſterilem fertilem red dere. Poſtea tamen premiſſum eſt de rebus fertilibus & fructuo ſiſſimis emphyteoticari poſſe, ut C. de iure emphyteo. l. 1. in princi cipio, & dicitur emphyteoſis, uel emphyteoticus contractus ille, qui in meliorantionibus & in rebus ſo li tantum conſiſtit. Eccleſiaſtica autem emphyteoſis conſiſtit in his immobilibus quę ad hoc cõg ua ui dentur economo & aliis guberna toribus, ut C. de ſac. ſanct. eccle. in aut. perpetua. & aut. leges quas. Et prout communiter dicitur tunc em phyteoſis eſt media inter locatio nem & uenditionem. Et ita diffi nit Zeno Imperator, imo dicit di ctum contractum eſſe quodam ter tium genus ab emptione & loca tione ſeparatum, ut l. 1. C. de iur. emphy. quæ eſt lex zezonis. Sed Hoſtien. ſuam diffinitionem ſecun dum hanc intellexit, ut puta quem admodum Hoſtien. dicit. & eſt hoc ideo quia decretalis potuit emphy teotam ponere ſub titulo de loca. & condu. quia magis ſimilis eſt emphyteoſis locationi quam uen ditioni, cum dominium retineatur & aliquid certum annuatim recipia tur, uide Spec. de loc. & condu. §. nuc aliqua. inde emphyteoticus. ca pitulo cum adiectiuum. unde dici tur emphyteoticus contractus. em phyteotica conceſſio, & emphy teoticum inſtrumentum. Inde etiã emphyteotico eas. id eſt in em phyteoſim concedere. Et eſt natu ra huius contractus ut ſoluatur pẽ ſio ſicut conuentum eſt niſi res ex toto pereat, item q licet domino authoritate ſua emphyteotã & eius ſucceſſorem expellere, ſi per trien nium ceſſauerit ſoluere penſionem, ſed emphyteota eccleſiæ repelli po teſt, ſi per biennium non ſoluerit penſionem.

EMPHYTEOTA uel emphyteoticus dicitur ille qui agrum conduxit, uel accepit ad tempus colendum ſub certo

certo prætio. Cuius contrariũ dominus Vuilardus tenuit, uidelicet ꝙ nũquam ad tempus,ſed bene per p.tuo tempore conduxit quandiu uiuet hæreditario iure tenendum, & colendum ſub certo pretio & certis conditionibus,prout inter ipſos contractum eſt per lege prima. C. de iure emphiteo. ibi perpetua ſtabilitate. ff. ſi ag. ueſtig. uel emphyteoti. de lege prima. §. qui in perpetuum, & dicit hoc expreſſam eſſe in lege prima. §. quæcunque. C. de fund. patri. uel perpetua ſcriptura interueniente, & conſenſu utriuſque id eſt domini & emphyteota adhibito, in hoc ſcilicet ut ſtatim dominus aliquid pro te accipiat ſcilicet quod inter eos conuenerit, uel pecuniam, uel aliam rem, puta prædium aliquod, uel ſimile, ut proprium ſit domini, item ut hic emphyteota de cetero annis ſingulis uel duos Venetos, uel ſimile ſoluant in ſpecie redditus, prout dicit Azo. in ſumm. C. de iur.emphy.

EMPHYTEOSIS perpetua eſt regulariter prohibita in rebus eccleſie, & dicitur perpetua,etiam ſi ſit ad 30.ann. Panormit.in capitu.nulli in ulti. not. de rebus eccleſiæ alie.

EMPHYTEOMATA uel emponemata (alias emphitheomata) ſecundum Azonem eod. titu.ſunt res meliorare & ita exponit text l. 3. C. eod.titu. uel meliorationes quibus ager labore ſic retinentis melior efficitur.

EMPLEVMATA dominatur impoſitiones . unde emple grecæ eſt impoſitio latine. uel ſunt ſuperſtitiones ſiue ſuperabundantia . Item ex pleuma eſt eminens ſcriptura . Et dicit Ac. in l. tigni. ff. ad exhi. quo dempleumata ſunt ornamenta uaſorum uel ornatus aut uarietates colorum,ut ff.de ui.triti.& ole. leg.l.3.§. 1.

I M O uero emblemata legendum eſt non emblomeia, quod nihil eſt. Et dicitur emblema a græco uerbo emballo, quod eſt immitto, in ſero,ſeu iniungo, uide Budeum. ff. a l exhibendum. l. tigni. Emblemnia uero cuius author meminit, nuſquam elgi.

E M O lumentum capitur pro ſuſtentamento in diſpoſitione contento, & onere ſibi annexo, quia ex emolumento regulatur onus, ut ex uoluntate teſtatoris, uel quolibet alio medio diſponente concluſum uidetur & materia ſubiecta patitur. uerbi gratia lego titio decem, & uolo quod dentur ſeio quindecim unn tenet onus in quinque, & ſic in excedenti quantitate. l. Imperator. §. 1. ff. de lega. 2. Ratio quia licet hæc ſit uoluntas teſtatoris, tamen materia ſubiecta non patitur hoc ſignificatum, ſcilicet onus eſſe ſine emolumẽto uel circa emolumentum,quia a quo nõ honoror eundem nec honorare debeo. Item ibi lego decem tibi, ut des titio librum tuum qui ualet quindecim ſi acceptas decem teneris ad onus libri ualentibus quindecim l.Imperator, enim uero. ff. de leg. 3. Ratio quia ſignificatum ſummitur ex uerbis teſtatoris, & acceptatione legati, nam per acceptationem uideris rem tuam tantum eſtimaſſe in qua oneratus es. Item ibi teſtator legat tibi decem & rogat ut ſtichum ſeruũ alienum qui ualet. 15. titio des. ſi acceptas legatũ non teneris titio ultra emolumentũ.l. generaliter. §. qui alienum. ff. de fideicom. hære. Ratio quia acceptans ueriſimiliter ignorat

rat ualorem rei alienę. item ibi.teſtator legat tibi fundum ualentem cētum,ſi centū dederis hæredi alieno, ſi oneraris reſtitue fundum nō teneris ultra emolumentum. l. ciuitatibus.§. 1. ff. de lega. 1. Similiter ſi fundus legatus eſt titio,& oneratus eſt in dando alium fundum qui eſt maioris ualoris, non tenet onus ultra emolumentum præal leg. l. Imperator item ibi teſtator legat menſam quæ eſt debitoris & creditoris, legatarius acceptat, & onus eſt debitoris, ultra emolumentum tenet onus,ut in l.cum pater.§.menſe negotium. ff. de leg. 2. quia ex uniuerſitate concurrit uoluntas teſtantis, & acceptatis. Vnde nota ꝙ minus emolumentum non patitur maius onus, ſed tamē onus non cenſetur minus, quando uere uel ficte eſt equale, & ſic diminuto emolumento diminuitur onus inquantum eſſet emolumento maius, & hoc uerum, niſi ubi poteſt culpa imputari habenti emolumentum. Sed tunc onus uidetur maius, quia equiparaſſe uidetur, & finaliter poſt multa dicta Bart. & doct.in l. plautius. ff. de condi. & demon. concluditur ꝙ emolumentum onus ſibi iniunctum regulat, ut uoluntas diſponentis uel acceptans declarat.

EMOLOGARI alias homologari eſt confirmari,ut dicimus ꝙ arbitrium emologatur id eſt confirmatur ſilentio decem dierum tacite uel expreſſe. ſecundum Goff. in ſum. de arbi.§.effectus.

EMVNITAS ſecūdū Gof.in ſum. eo. titu. eſt libertas conceſſa eccleſiis uel eccleſiaſticis perſonis & rebus aliis ad eas ſpectantibus. Vel eſt priuilegium eccleſiaſtice libertatis uel perſonarum uel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quaſi extra mœnia. i. officia uel onera, a quibus eccleſiæ ſunt immunes,ut eo.tit.c.eccl.unde locus conſecratus.ſ. eccleſia habet emunitatem, id eſt libertatem ut nullus inde trahatur per uim. niſi in caſibus.ſ. fugiēs ad eccleſiam ſit publicus latro,uel nocturnus depopulator agrorum.i.deuaſtator ſiuctum in agris. Etiam ſi in ipſa eccleſia commiſit homicidium furtū uel maleficium quia, fruſtra auxilium legis implorat qui cōmittit in legem de uſur. quia fruſtra de ap. c. an ſit C. de iure lib. l. ſancimus. §. ſi uero uel dicitur quaſi extra munia.i. munera. Non. n. eccleſia ſubit ſordidam munera, ut calcis coquende,arene fodiēde, & ſimilia de quibus uide Hoſt.in ſum. eo. ti.

EMISSARIVS uero dicitur qui facili ter ſalit ſuper aquas uel per aquas & foſſata.

EMVLATIO id eſt inuidia,& habet plures ſignificatio, ut 43. diſt. ſcimus.

DE E ANTE N.

ENCENIA erat feſtiuitas dedicationis templi, græce. n. Kainon, id eſt nouum.

ENERGVMINI ſunt a demonibus obſeſſi uel qui in defectu lune patiuntur defectum mentis,not.de cō ſe.diſt.5.commi.dic.

ENIGMA.i. ſubtilis dubitatio.C. de le. l. fi. circa fin. & extra de relig.& uene.ſan.c. 1. lib. 6. alibi exponitur.i.figura. C. de ue. iu. enu. l.1.§. aliter ſumitur in authen. de equali.do.§.1.uer.ille autem.

ENIM i. certe, exponit glo. in auth. de nup.§. nuptias. & habetur hæc dictio.n.extra de reſti. ſpo.ca. ſrequēs.§.illū aūt. in 6. & inſt. de re. di.§.enim.& §. paruus. Aliquando exponitur enim. i. quia C. de cri. ſacr.l.5.Aliquando ponitur continuatiue

nuatiue cum ſuperiore.ut ff.de.mil.
teſt.l.neque enim.

ENORMIS leſio quãdo dicatur,glo.
in c.cum illorum, de ſen.excom.di
cit quod ſtat arbitrio iudicis Fely.
in c.cum illorũ col.4.uer.in ea glo.
ibi relinquitur.

ENVCLEARE netus iūs.i.extra nu-
cleũ obſcuritatis ponere.Nã prout
Azo.dicit C. de. ue.iur. enu.ſicut
in nuce inuenitur quod eſt amarũ
ita & in ueteri iure erant tot mul
titudines quod nemo eas habere
uel legere poterat. Nam ſicut in
nucleo dura teſta inuenitur,ita ibi
dure & inique ſententie erant.Item
ſicut nucleus cum inutili pelli cu
la tegitur & latet,ita & in illa mul
titudine tãta & ſublata ſuperflui-
tate antique & neceſſariis & utili-
bus collectis prout melius fieri
potuit, ius uetus enucleatum eſt.
Nam melius eſt pauca & idonea
effundere quam multis inutilibus
homines prægrauari,ut C.eo.titu.
l.2.§. ſed & ſi quid. itẽ dicitur ue-
tus. quia ab Vrbe Roma condita
& a Romuleis temporibus uſque
ad tẽ pora Iuſtiniani fere per mil-
le quadringentos annos cõfuſe ſta
tutũ obtinuit.ut C. de ue.iur. enu.
l.1.§.1.ibi reperimus autem &c.

ENVNCIATVM uerbum de ſe tantũ
ſignificat quantum ſonat.ſ.enuntia
tionem eius quod eſt uel quod nõ
eſt, ſicut nũcius dicitur quia refert
uoluntatẽ domini ſui.ſ. quod uelit,
& qd ſi uelit, ut in l.& licet.ff.de
conſti. pec. Quandoque tamen uer
bis enunciatiuis ſignificatur diſpo
ſitio, quando hoc ſignificari con-
cluditur ex quouis probabili ſigni
ficato, uerbi gratia. Creditor di-
cit debitori ſuo quem ſcit eſſe de-
bitorem , confiteor te non teneri
uel debere. Hæc ſunt uerba enun-
ciatiua tantum & falſum enũciãt,
quia uerum eſt ipſum teneri , &
ideo hæc uerba ueram liberatio-
nem inducunt.l. tale pactũm.ff.de
pac. Ratio eſt uoluntas proferen-
tis , ex fauore liberationis.ſecus ſi
ignoranter proferret , item ibi te-
ſtator legauit multa uxori, & di-
xit ſe non dubitare quæcunque ac
ceperit uxor, liberis communibus
reſtituturam. Hæc uera non dubi-
tare,non ſunt diſpoſitiua ſed enun
ciatiua quia enunciant uoluntatẽ
mulieris , & eius factũ futurum in
rebus ſibi latis , tamẽ accipiuntur
pro fideicõmiſſo , & ſic ſignificant
diſpoſitionẽ, ut in l.unum ex fami
lia.§.fi. ff.de leg.2. Ratio quia hoc
importat uoluntas teſtatoris ex ſi
gnificato amoris ad liberos, & ex
infirmitate enunciationis dicit ſe
non dubitare, item ibi. in iudicio
confiteor me tibi deberet decem ſi
gnificatur diſpoſitio,quia per hoc
uerbum obligor ſoluere, licet an-
te non eſſem obligatus l..unica.C.
confeſ. Ratio, quia hoc importat
præceptum iudicis de ſoluendo ex
preſſum uel tacitum,licet.n.expreſ
ſe non præcipiat habetur tamẽ pro
præcepto , & ex confeſsione ſuf-
ficienter probatur debitum, & ſic
lex hoc diſponit etiam præter uo-
luntatem obligari propter neceſsi-
tatem iudicii. item ibi extra iudi
cium confiteor me tibi debere de-
cem & ex cauſa mutui,per hæc uer
ba non ſignificatur diſpoſitio, ſed
eſt tm̃ enũciatio ex qua oritur ſuf-
ficiens probatio debiti. ff. depo.l.
publica.§.fi. Ratio, quia , hoc tm̃
ſignificant uerba,nec poteſt aliun-
de concludi. Alia diſpoſitio. Nam
obligatio faciliter infertur ſicut li
beratio. item ibi , extra iudicium
confiteor me tibi debere centum ,
non exprimendo cauſam, hic tan-
tũ eſt enũciatio,ſed ex ea nõ infer-

tur ſufficiens probatio debiti l. cũ de indebito. §.fi. ff.de proba.quia non ſufficienter concluditur, cum nõ appareat de quo debito.De uer bis enunciatiuis uide plene Bart.in l.ex hac ſcriptura ff.de do.

DE E ANTE O.

E O ipſo, iſta uerba important abſq. alia ſententia.Fel. in c.Rodulphus 22.coll. alias col.19. uerſ.quoties. de reſcrip.

DE E ANTE P.

EPIDEMITICI dicuntur qui habebant ſub ſe menſaratores qui men ſurabant hoſtia, & ineminenti lo co deſcribebant nomina eorum qui ibi habebant hoſpitari.

EPITOGIVM eſt ueſtis uel tabardus ſuperior cleric. Et dicitur ab epi. i.ſupra,tego,quaſi ſuperius tegens not.in gl. in cle.2. de uita & hone. cleric.

EPITIMVM eſt ſuſpẽſio unius ſeptimanę uel eſt quædã increpatio uel genus pene,ſecundum Io.An.in gl. 21.q.4.omnis iactura.

EPITIMIO.i. uoluntate teſtatore.ff. de tut.& cur.da.ab his l.ſcire opor tet.§. ſed & ſi quis.

EPISCOPVS dicitur ab epi,qđ eſt ſupra & ſcopus uel ſcopé intendere quaſi ſupra intendens, quia habet curam ſuperintendendo ſuper omnes laicos & clericos ſibi commiſſos ut 8.q.1. qui epiſcopatum 21. diſt.clericos, ubi etiam interpretatur ſpeculator, eo quod ſpeculetur ſubiectorum mores & uitam cuius officium conſiſtit in confeſſione chriſmatis, chriſmatione frõ tis collatione ordinum conſecratione eccleſiarum altarium ut de ſen.excõ .c. quia periculoſum li.6. in gl.1. Sed quare papa nominat ſe ipſum?Nota quãuis in eccleſia Dei ſint dignitates epiſcopatu maiores tamen quia in eccleſia ſunt nomen ordines præal. c. cleros & 23. diſt. epiſcopus & c. ſeq. licet ſecundum theologos ſolum ſint ſeptem ordi nes, qui epiſcopatum & pſalmiſtratum omittunt & inter iſtos no uem epiſcopatus eſt maior, ideo papa nõ dignitate.ſ. ab ordine ma iori uolens uocat ſe epiſcopum,ſecundum Io. An. in prin.l.6 Et epi ſcopus eligendus debet hẽre has cõ ditiones. unde. Anni triginta ſacer ordo, pura uoluntas. Et morũ grauitas, ſapientia ſpõſa parentis, Cõcurrens, fama, decus,hæc dant pontificatum, ut de elec cum in cũ ctis, Et uide Gof.de temp.ord.qui per longum declarat regulas apo ſtolicas. Et epiſcopus eſt pater eccleſiæ.95.diſt.eſto. & etiam procurator de don. c. 2.10.q.2.caſel.12. q.2.ſine exceptione.Et tenetur reddere rationem pro animabus ſibi commiſſis ſi male cuſtodierit oues ſuas de re iud.c.pen.

EPISCOPI appellatio ĩ materia odio ſa ualde exorbitanti intelligitur ſolum de cõſecrato. Fel. in c.eam te.in 4 col.uel nouiſsime autem de præſcri.

EPISCOPALIS audientiá eſt iuriſdictio ipſius epiſcopi quam habet in ſuos clericos quãdoq. ex neceſſitate,ut ſi clericus cõueniatur ciuiliter uel pro crimine eccleſiaſtico,ut in auten de manda.prin.§. ſi uero canonicum, & in c.fi.quis cõ tra.de for. com. Quandoq. ex uo luntate, ut C.de epiſ.aud. l.ſi quis ex conſenſu.ſ. de cauſa pecuniaria non criminali, ut ff. de reb.l.non diſtinguimus. §.item iulianus. & hoc cum eligitur ut arbiter.Sed & ut iudex ordinarius eligi poteſt ut C. eo.ti.epiſcopale.& ff.de iud. l.1. Aliquando etiã deſideratur ex neceſsitate in quibuſdam negotiis quo non omnino formam iudicii

habent

habent,ut in alienatione rei eccle-
ſiaſticę,ut in auten.de alie.& emph.
§.per eos uero.&.§.ab illis & in ti.
de anna.exce.l.ut perfectius & C.de
epiſco.aud.l.ſi præſens.

EPISTOLA decretalis Require ſupra
decretalis epiſtola.

EPISTOLA diui Adr.ſecundum Gui.
in Spe.de renun.uer.in primis ergo.
ſub.§. finitis,locum habet inter fi-
deiuſſores, mandatores & conſtitu
tores,item inter tutores. & eſt il-
le epiſtolæ officium quod quamuis
aliqui ſint inſolidum obligati tamē
per eius beneficium, ſi omnes par-
tes ſint ſoluendo tempore litis poſ
ſunt poſtulare ut diuidatur actio in
ter eos ut unuſquiſque pro uirili
portione(alias actione) cōueniatur.
Alioquin niſi dicto beneficio iuua-
rentur poſſet creditor quem mallet
inſolidum conuenire.ut C. de con-
ſtit.pe.leg.fin.inſti.de fideiu.§.ſi plu
res.& ff.de fideiuſſ.l.inter fideiu. &
leg.ſi dubitetur. Si ergo huic bene-
ficio fuerit renunciatum poteſt cre-
ditor quem maluerint conuenire.
Quando autem renuntietur huic be
neficio,uide ibidem.

EPITAPHIVM eſt ſcr ptura ſiue titu
lus in lapidibus ſepulchrorum ſcul
ptus.

DE E ANTE Q.

EQVESTRIS dignitas erat in his qui
Romam cuſtodiebant,nam & hi ha
bentur pro abſentibus reipublicæ
cā.Et dicit. Accur.quod aliqui erāt
ſ.ſidentes,quia ſimplex militia nō
eſt dignitas.De hoc uide eo.titu.in
rub.C.l.12.

EQVITVS dicitur cuſtor equorum.

EQVITVM alias equitium eſt grex
equorum,ſecundum Accur.in l.quid
ergo.ff.de uſufr.& quemadmodum
quis utatur.

EQVVLI.i.pulli equorū uel patrui eq
inſti.de re.diui.§.in pecudum.

EQVITAS eſt conuenientia rerum
quæ cuncta coequiparat,& in parti
bus rationibus paria iure uel iudi-
cia deſiderat,ut C.ad l.fal.l.u.g.Mu
tuaſti mihi centum aureos mutuo,
non equum eſt quod iſti. numera-
tioni conueniat ſolutio ſecundum
eandem qualitatem & quantitatem
ut.ff.ſi cer.pet.leg.mutuum.Item de
di tibi damnum centum aureorum,
dignum iuſtum & equum eſt ut ſe-
cundum eadem quantitate dam-
num tibi reſarciam. Equitas etiam
dicitur quædam mitigatio tempe-
rans,iuris ſcripti rigorem. Et in qui
bus, caſibus talis equitas præfera-
tur rigori iuris,no.Io.An. extra de.
tranſa.c.ſi.

EQVITAS nihil aliud eſt quam na-
turalis ſecundum Bald in leg.3.C.
de do promiſ.& uide eundem Bald.
in l.1.in 3.oppo.ff.de iuſti.& iur. &
an æquitas pręferatur rigori. uide
omnino.d.Ia.poſt.alios.in l.placuit
C.de iud.

EQVANIMITER.i.equo animo.

EQVVS calcitroſus dicitur qui ē ſoli
tus calce ferire.

DE E ANTE R.

ERARIVM eſt repoſitorium pecuniæ
ab ære.dictum.

ERGAGABI dicuntur operarii labo-
rantes in ſtationibus ſuis,et dicitur
ab erga.ꝙ eſt opera & gabor ꝙ ē la
bor Rectius tū legas ergo labi.

ERGASTERIA ſunt ſtationes ope-
rarii, & dicitur ab ergo.i.opera uel
opus,& ſterio ſtatio, quaſi operarū
ſtatio.ut no.C.de epi.& cle.l.2.

ERGASTALA dicuntur carceres uel
preſiones, & dicitur ab aer. quod
eſt lis,& ſtolon miſſio.

ERGO no. Io.An.de ſum.tri. damna-
mus in prin.

ERIPERE eſt de manibus auferre per
raptum.

ERMAPHRODITVS eſt quilibet qui

dum donec titius fiat conſul, ipſo exiſtente conſule finitur legatum & dominium ipſo iure.ad hęredum reuertitūr l. fi.C.de leg.quia in poteſtate teſtatoris eſt facere legatum certo tempore finitur ipſo iure, ut ibid. Item ibi. Dono tibi prædium donec titius, fiat conſul, titio exiſtente conſule non finitur donatio ipſo iure, nec reducitur dominium ad donātē. ar. l.ea lege C.de cond. ab cām.Ratio quia non eſt in poteſtate contrahentium facere contractum finiri tēpore, uel dominiū trāſferri. Et ſic de conſimilibus.

DOS ſecundum Azo.in ſum. C. de iu. do. eſt quod datur a muliere marito. ut l. ſi rem eſtimatam.ff.de iur. do. uel ab eius parte, uel extraneo ut in. §. accedit. l. unic.de rei uxo. actio. C. cum infinitis aliis in quibus dos ſemper marito datur,uel eius patri, ut l. fundus.ff. fami. erciſc. & l.maritus. & l. filia. §. hoc amplius, eo.tit.& hoc propter onera matrimonii, ut l.pro onerib. C. de iure. dot. ut perpetuo ſit penes eum, ut l. 1.ff.de iur. dot. & durat quandiu durat matrimonium, niſi maritus uergat ad inopiam. Hoc ideo dicitur. quia dos ſoluto matrimo. debet redire ad uxorem uel eius hæredes,ſicut donatio pro prer nupt. ad maritum uel hæredes. C. de pac.conuen. ſuper do. l. pen. & in authen. de quali. & propter nup. do.ob.dicit quod bonum eſt argumen de dote, ad dona. propter nup. Fallit hoc in caſibus, in glo. unica circa medium. in c. peruenit.de emp..& uend.Dicitur autem dos pherna, ut canit glo. C.de dona.ante nup.l.fi. 1. donatio quæ propter matrimonium conceditur, & ſine eo non põt eſſe, ut præall.ff. de dona.ante nupt. ff. de iu. do. l. 3. cum ſim. nec propter matrimonium prohibetur, ſicut prohibentur ſimplicis donationes. Et oportet ut dos ſit quando matrimoniū eſt nedum de facto,ſed de iure contractū, ut C. de cond. ob cau.l.1.& repetitur quando matrimonium ſtare non poteſt. cap. & ſi neceſſe. de do.inter ui.& uxo. Et redditur mulieri ſeparatæ propter conſanguinitatem.cap.nuper.& c.1.eo.ti.Diuiduntur autem ſecundum Azo. ubi ſupra dos in profectitiam (de qua habetur in l. profectitia. ff. de iure dot.) & in audentitiam. Quæ diuiſio colligitur ex l. filiæ dote ibi nec dubium.C.de colla.

DOS aduentitia,ſecundū Azo.eſt quæ non proficiſcitūr a parente, ut ſi extraneus dederit patri, ut patet in do.l.profectitia.§.ſi quis certam. ff. de iu.dot.Vel pater non tanquā pater,ſed ut extraneus dedit, puta qa debeāt filiæ,& de eius uoluntate dedit in dotem uiro,ut d.l.profectitia. §. fin.uer.cæterum.

DOS profectitia eſt quæ a patre,& tā quam a patre,uel ab auo,uel a pro auo paterno profecta eſt.ſ.de bonis eius,uel facto eius pro filia uel nepote eius,uel quam alias de manda to eorum conſtituit,uel præſes,aut curator dedit de bonis alicuius eorum,ſi erat parens prodigus,uel furioſus. Nec refert an filia uel neptis ſic in poteſtate conſtituta, uel emancipata. Non enim in poteſtatis, ſed nomen parentis facit profectitiam. A parente ergo uidetur data ſi ipſe dedit, uel iuſsit alium dare, uel præſes, uel curator eius dedit, ut dictum eſt.Idem eſt ſi negotiorum geſtor eius dederit, & ipſe ratum habuerit, quæ omnia habentur in d.l.profectitia in pri. iun cto.§.1. & in fin.

DOTIS priuilegia ſunt multa require. de hoc in ſum. de priuil.do. & Spe.

Spe.in trac.libel. tit.de dona. inter uir.& uxo.§.formatis,ubi not.

DOTIS promiſsio ſecundum Hoſt. uel nuda pollicitatio ſecūdū. Azo. eo.tit.fit per ſtipulationem, & etiā quandoque ſine præcedenti interrogatione. Nā pollicitatio nihil aliud eſt quam offerenti promiſsio,ut no. eo.ſuper rub.

Dotalitium.i.donatio propter nu.uel res paraphernales. i. ultra dotem date.doctor.in cap.ex parte de foro compet.&.in c.nuper de don.inter uir.& uxo.

DE D ANTE R.

DROMONES dicuntur qui præerāt nauibus ad ſeruandum traiectum maris, in hoc reipublice militantes,& mari tranſitum tenentes uel tuentes.C.de offi.præfec. prætorio aphir.l.2.unde etiam adhuc eorundem naues nomine uulgari promonens appellantur.

DE D ANTE V.

DVBIVM ſiue obſcurum uerbum interpretandum eſt pro reo, niſi in quatuor caſibus.ſ.quando agitur cauſa liberali. de inoffici. teſta. de matrimonio, & de dote, ut de fide inſtru.inter dilectos, in glo.ult. & de re iudi.c.ult. Item dubia ſunt in meliorem partem interpretanda.de reg iu.eſtote.In quibus ad cōem intelligentiam uerborum recurrendū eſt c.ex literis.de ſponſ. & tutior uia in dubiis eſt eligenda. de hom. ad audientiam.& de ſponſ.iuuenis.

DVBIVM eſſe non dr̄ illud de quo eſt regula, licet ſint aliq̄ caſus ſpāles niſi de caſibus ſpālibus mentio facit Bar.in l.quoties.ff.qui cautio.

DVBIVS in fide eſt infidelis de he.ca pit. i.

DECENNARII dicuntur duces uel magiſtri ducentorum militum quorum dignitatem dicimus ſubſtantiuo nomine ducennam.

DVCES factionum.i.malorum operū ff.de appella.l.conſtitutiones.

DVDVM.i.ante.in aut.ut lib.de cete. §.quia propter.& hęc dictio aliquā do non reſpicit multum retro. in auth.de hær.& fal.§.ſi uero aut. & §.ſi uero nullus.& §.ſi uero nulla. Q̄nque dudum.i.cū in auth.de non eligen.ſecun.rub.§.gregoria.

DVMmodo uide gloſ.in c.non poteſt de præben.lib.6.

DVELLVM dicitur ſingularis pugna quæ fit propter probationem alicuius,ita ut qui uicerit probaſſe credatur. & uictus in probatione defeciſſe.& dicitur quaſi duorum bellum factum ad probationem ueritatis, ac ſi per teſtes qui intentionem ſuam fundaſſet ut capi. 2. de pur.uul.quomodo autem ſi licitum uel non,no.glo.in l.quia actione.§. ſi quis.ff.ad l.acqui. ubi Dicitur.Si quis in collectatione uel pancratio,uel dum pugiles inter ſe certāt alius alium occiderit ſiquidem in publico certamine, ceſſit acquilia, quia glorie cauſa & non iniurie gratia damnum datum uidetur.Et duellum non debet fieri pro eccleſia,ut in c.de cler.puguan.in duel.Si tamē clericus faceret duellum & non ſequeretur mors,uel membri detruncatio, poſſet ex ſui epiſcopi diſpenſatione in ſuſceptis miniſtrare, & & promoueri,ut in c.præalleg. Etiā de iure ciuili duellum non permittitur.l.cum filius. §.i.ff.de leg. 2. & ibi no.glo.ſi. Et ibi dicit Bartol. ſe audiuiſſe ab imperatore quod antequā duellum permittatur,quinq. requiruntur.Primo quod ille qui prouocatur ſit ſuſpectus uel diffamatur.Sd̄o ꝙ non poſſit uera probatio haberi de eo de quo inculpatur. Tertio ꝙ prouocatus ſit par uel maior prouocante, quia minori uel inferiori non licet aſcendere ad

re ad ſuperiorem, Quarto quod cauſa, ſit perſonalis & non pecunialis. Quinto quod electa ſit per duellum uia aruorum & non uia ſtrepitus iudicialis. Sed Ioan.de Imo. dicit quod reperit ſecundum leges feudorum in tribus caſibus permiſſum eſſe duellum, Primus caſus eſt in titulo de pace tenenda.§.ſi quis hominem in c.i.col 10. Secundus caſus eſt eadem inſtitutione.§.ſi quis alium Tertius caſus eſt etiam in eadem inſtitutione § ſi quis miles ubi uidetur innuere quod in qualibet cauſa capitali poteſt fieri duellum licet gl.contra teneat de iure Lonbardorum quæ gl.remittit ad Gof. Bononien. qui fecit tractatum de pugna & duello. Et dicitur etiam duellum monomachia a monos quod eſt onum & machia pugna. quaſi pugna unica, & ſingularis, & ideo inter laicos prohibetur, quia in eo deus tentatur.2.q.5 cap. monomachia. Nec ob.exemplum Dauit pugnantis cum Golia, quia priuilegia paucorum, non faciunt commu nem legem 26.q.2.c.non exemplo, & in quæ raro fiunt miraculum eſt in anthen.de conſulibus.§. i. circa medium col.8.

DVELLVM fuit inuentum ex diabolica imaginatione, ſeu inſtigatione, ut homines ſe trucidarent, & ſic inſurgeret periculum animarum.Panor.in cap.i.in fi. de cle .pu. in duell.

DVPLICATIO eſt allegatio que datur reo ad infirmandum replicationem actoris, ut inſtit.de re.§.rurſum.& no.in Spec.de exce.§.nūc de replicatione, uel ſecundum alios eſt eliſio uel annihilatio replicationis & habet fieri a reo contra repli.acto.

DVPLICITAS prohibetur in ſex caſibus ut no.Arch.18.q.2.in nullo.

DVPLOMA, ut habetur.ff. de uerbo. ob.leg.continuus.§.cum ita eſt iter duplicatum, uel celeritas ſecundum glo.ibi nam tex.ibi exponit dicens. Neque duplomate.i. diebus ac noctibus & omni tempeſtate contempta iter continuare cogatur.q d.duploma facit nam tex. ibi prohibet eum qui epheſi daturum ſe promiſerit, nec cum duplomate cogitarū. nec tam duplicate progredi, ut reprehenſione dignus appareat. Vel ergo duploma dicitur ille qui duplatur dicta, uel eſt ille qui fortuito temporis euentus de duabus dietis facit unam.

DVNTAXAT.de hoc uide Arch.de reſcrip.ſtaturum.§. in nullus.li.6. & de iueriur.c.i.eo.lib.

DVPLOIS uel dyplois eſt dupla ueſtis.

DVVMVIRI.i.magiſtratus municipii qui curie præſunt. C. de decu.l.duūuiris lib.10. Vtrum ſit magiſtratus uel non no C.quo quiſq. or. conue.l.fi.ita lib.6.

DE LITERA E.

E PRAEPOSITIO aliquando excludit extra de re.c.i.ibi emeritum.i.indignum, aliquando includit, ut in Lucano. Quæ rura dabuntur emeritis ideſt bene meritis.

EATENVS quot modis capiatur. uide Bar.in l.i.in princi.ff.de no. ope. nuncia.

EBRIETAS refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus uſus uini & duo ſunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideo olim patres abſtinebant ab uſu carnium & uini c.ab exordio & c. ante omnia 36.diſt. ubi dicitur quod ebrietas eſt tomes omnium peccatorum. Pan.in c.a crapula de ui. & ho. cle. Ebrietas aſſidua eſt peccatum mortale.§.alias demum 25.diſtin.

ſtin. nam frequenter quis inebriatur, qui ſcienter & uoluntarie inebriatur. Abbas in ca. a crapula, & in c. 1. de reliq. & c. ſane, in princ. ubi dicit etiam quod uix ebrioſi decedunt ſine peccato, & uide glo. in l. 1. C. de reliq. & uene. ſanc.

EBRIETAS facit delictum mitius puniri. Bar. in l. reſpiciendum. §. delinquunt. ff. de pe.

DE E ANTE C.

ECCLESIA ſcdm Archi. de ele. fundamenta lib 6. in prin. multis modis dicitur qnque dicit collectio ſancto rū. 6. 22. q. 1, numptiarū 22. q. 4. recurrat. ī h. Secundo eſt catholicorū uel fideliū collectio. de conſ. diſt. 1. eccleſia & ſic ſumitur 3. q. 4. engeltrudan. Et no. ꝙ ſicut ex decreta. Iulii Papæ. c. 2. ſumitur tunc eccleſia eſt nomen græcum. & dr̄ in latino conuocatio propter hoc quod omnes ad ſe uocat. Et de expoſitione huius nominis eccleſia uide. & quæreiā ne præla. 6. ſu. ſub. an. cen. conce. in glo. ubi no. Nam ſinagoga eſt congregatio quæ proprie eſt iudeorū. Sed conuocari proprie eſt utentium ratione. Congregari autem ſolent pecora, ut dr̄ Hug. Et dicitur catholica ideſt uniuerſalis quia per uniuerſum mundum eſt conſtituta, ita exponitur gloſſ. C. de ſum. tri. & ſi cath. ſuper rub. Vel uniuerſalis dicitur. i. generalis in talem doctrinam ad inſtructionem uel adminiſtrationem, ut impræal. lega. c. Iulii Papæ. Vel dicitur eccleſia ſcdm græcos, ab eccleſiis, & eſt miſerans, quia ipſa plena miſeric. eſt. Nā nūquā claudit gremiū ſuū redeuntib. C. de ſum. tri. in epiſtola inter claras. quæ eſt Ioannis ſanctiſſimi Archiepiſcopi Romani ad Iuſtinianum Imperatorem, & incipit. Victor Iuſtinianus pius. & habet ſex colūnas, & de here. ſuper eo. lib. 6. Tertio eſt collectio malignantiū. pſalmus Odiui eccleſiam malignantium. Quarto eſt murorū ambitus. Et uide glo. in uerbo matricem in cle. 1. de ſen. excom. ubi concordantie. Et quandoq ue ſumitur ꝓ materiali eccleſia & eccleſiæ parietibus. Quinto eſt corpus Chriſti. Sexto prælatura eccleſiæ, Septimo obuentiones eccleſiaſticæ pro uenientes rōe eccleſiæ. Octauo epiſcopalis eccl. Et hanc deſponat eps qn̄ conſecratur. Nono iuri eccleſiaſti. 63. diſt. c. 1. Decimo canonici matricis eccleſie 13. q. 1. §. ul. undecimo maior pars capitul. 56. diſt. apoſtolica Duodecimo ſignificat epiſcopū tm̄ 7. q. 1. ſcire, Tertiodecimo eſt quæ licet eccleſia ꝓuincie cathedralis, non Romana. Nam appellatione eccleſia matricis intelligitur eccleſia cathedralis, ſed non Romana, nt in c. cum ſuper. de uſu palii. uide glo. in c. cū clerici de uerb. ſign. & 10. q. 1. c. 1. Antiquo eccleſie cathedralis nomine etiam intelligitur epiſcopus & capitulum illius eccleſie, & non alii clerici. Et eccleſiarum bona ſunt dei, licet omnia ſint eius, hæc ſpecialius. Et earum res & perſone diuino & humano iure ab exactionibus ſecularium perſonarium ſunt immunes c. quanquam decem lib. 6. & eccleſia non debet ditari cum aliena iactura 54. diſt. generalis. de pe. ſuam. ff. de condi. indebit. l. nam hoc natura.

ECCLESIA collegiata quæ dicatur, & quomodo cognoſcatur, uide late per Abb. in c. nobis in 2. col. uer. in gl. in uerbo in conuētuali. de iure pa. & per Arch. in c. monaſterium 16. q. 7. uide ēt aliquid per Car. in cle. 2. de eta. & qualit. in q. 4. q. & per Felin. cap. accedentes. in 2. col. uerſi. dicit etiam Oldra.

de præſcrip.

ECCLESIARVM appellatione in materia odioſa & penali non uenit hoſpitale, niſi ſit reliogioſorũ. Dominicus de ſanc. Gemi. in c.cupientes.§.1. de ele. in 6.l. 3. col. Fel. in c. de quarta in 6.col.uerſi. quod omne hoſpitale de præſcrip.

ECCE not. Paulus in commento c. tertio loco.de probatio.

ETIAM illa dictio implicat C.ſi tutor uel cura.l.etiam & l.fi.

ECVLEVS eſt genus tormenti ad modum crucis diſpoſitum.C.de male fi.& mathe.l. & ſi excepta. in fi.de hoc 23.q.1.c.1.per Archi.

DE E ANTE D.

EDES ſecundum Azo. dicuntur edificia urbana, ſicut uelle rusticana. ita exponitur. ff. de uet.ſignificat. l.fundum.

EDERE actionem ſecundum Azo. in ſum. de eden. eſt exprimere uel deſignare ius quo quis petit aliqd ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum uel per libellum indici oblatum.ſ. ut per eum reo detur. & ipſe deliberet uel in alio quem ipſe deſcripſit, uel ſine libello,dictãte authore uel ſapiẽte ſuo quid tunc eſt dictaturus, aut quo re eſt uſurus ff. eo. tit.l.1.§.edere.

EDITIO inſtrumentorum ſecundũ Hoſt.in ſum. de inſtru. §. an.in ſtrumentum edi poſsit, & qualiter fiat põt dici copulatio uel communicatio facta eoram iudice uel eo præſente, ſiue aduerſarius ſit præſens,ſiue non ſaltem cũ conſole,ut l.1.§.editiones ff.de edẽ.ubi de edictione ĩſtrumẽtorũ in gl. ibidẽ.Nã edere eſt oſtendere, & copiã deſcribendi facere,ut no.in ca.1. de ꝓba.

EDICTVM qñque idẽ eſt qđ mandatum principis. ſecũdum illud l. 2. Exiit edictũ a Cęſare Auguſto Quandoq. idem eſt quod generale ſtatutum principis unde . Edicunt reges,indicit feſta ſacerdos. Et differt a conſtitutione quia conſtitutio poteſt eſſe generalis uel ſpecialis,ut l.1.ff de conſti.prin. & ſic accipitur.C. de edicto diui Adr. toll. & ſimilib. Quandoq. idẽ eſt quod ſtatutum uel mandatũ prætoris,ſicut omnia prætoria edicta , ut edictum de albo ſcribendo,& de in ius uocando , & de huiuſmodi , de quibus uide. Spec.de actu.ſeu,peti.pro ponendis.§.poſtremo.uer.nunc dicamus de edic.Et quædam alia differentia edictorum eſt diuiſio,quia quædam ſunt prohibitoria,ut edictũ de teſtibus & matrimonio quædam permiſſoria,ut de iureiu.

EDICTVM prohibitoriũ eſt illud in quo reguraliter omnis permittitur qui non prohibetur , ut in procuratoribus & in teſtibus.ff.de te. ſti.l.1.& de transla.epiſco. c. inter corporalia.

EDICTVM permiſſorium ſecundum Io. Cal. de ſupplen. negl.præla.c. Romana lib.6. eſt illud quod regulariter eſt prohibitorium , & tamen in certis caſibus permittitur, ut in c.Romana.præal.

EDICTVM carbonianum.Require ſupra carbonianum.

EDICTVM diui Adriani , ſecundum Azo. in ſum. C. de edict.diui Adria.tol. continebat quod ſi ſcriptus hæres poſtularet ſe mitti in poſſeſsionem , nõ aliter fieret miſſio niſi uigeſima pars daretur reipublice . Et quia multe erant inter prætationes & diſtinctiones circa hoc edictum facte ideo hodie ſublato hoc edicto , fit miſsio in poſſeſsionẽ rerum hæreditariarũ iuxte diſpoſitionem quam ibi diſponit ſeu ponit Azo.& ideo ponitur unica rub.de edi. di. Adria.toll. in 6.libro.C.

Edi-

EDICTVM editium dicitur idem quod actio edilitia Nam actio edilitia ab edicto edilitio deſcēdit, ut l.cū aiūt.§.hę actiones iuncto §.edilitie in l. ii. ff. de edil. edic. de hoc require ſupra actio edilitia.

EDICTVM prætoriuum eſt quod prætor edicit iubendo, mandando, uel conſtituendo, ut facit in edicto. de dam.infect.ut l. ff. de dam. infec. l. prætor ait.& ff. nau. caup. ſta.l. 1. & ne quid in flu. pu. l. 1.& in aliis pluribus. Forte pro eodem ſumitur hic mandare & iubere, ut nota. ff. quod iuſſu l. 1.in glo.ſuper uer.quē admodum.

EDICTVM ſucceſſorium ſecundum Azo.in ſum C.eo.tit. eſt quo proui detur creditoribus.Et dicit ibi glo. quod eſt quod prioribus non pe.en tib. ſequentibus petentibus permittitur. Fit.n.quandoque ſucceſsio de gradu in gradum, & de capite in caput C.de ſuc.edicta. l. 1. nam illud edictum propter creditores inductum eſt. ff. ea. l. prima, ubi illa ſcripta quaſi de uerbo ad uerbum poſita ſunt, & hoc ideo nec creditoribus longior mora fieret dum bona hæreditaria uacua ſine domino diutius iacerent. Bene igitur putauit prætor præſtituere tēpus his quibus bon.poſ.detulit, & dare ſucceſsionem inter eos, ut citius poſſent creditores ſcire utrum habeāt cū quibus congrediantur, an bona uacantia fiſco delata ſint, an potius ad bonorum poſ.procedant quaſi ſine ſucceſſore defuncti.

EDILIS olim dicebatur qui nō ſolum conſtruebatur a plebe ad hoc ut præeſſet edib. ut ff. de orig. iur. l.2.iremque ut eſſet, ſed etiam prę fuit plebeſcitis.qui etiam aditus dicebatur a nomine edes, & a uerbo tueor ris, qua tuebatur edes ut in ſtitu.de tui.§.tutores autem proſpiciebat enim ne in ciuitate eſſent domus ruinoſe uel inordinate poſite in præiudiciū reipublice. Deinde plebs ſibi patres creauit, qui etiam plebem excederent. De numero patrum uide.ff.de orig.iu.l.2.§. deinde cum placuiſſem.

EDILES Curules ſunt conſtituti poſt quam placuit plebi, qui etiam curabant de edibus patrum & negotiationibus, uel etiam dicti ſunt quia curam habebant edendorū animalium ut ſana uenderentur, ut no. ff.de of.præfet.uigil.l. 1. in glo.

EDILIS cerealis dicitur a cere quia fuit annone ideſt frumento diſtribuendo. Item etiam dicitur præfectus annone de quibus edilibus in præal.l. 1. & l.2.§.deinde.ff. de ori. iur.hic tamen proprie uel improprie de edo es.& nō de edibus edilis dicitur nec enim ſpectat ad eū cura edium ſed eduliorum. Quandoq. eſt alterius adminiſtrationis nomen alii impoſitum per uſurpationem eius, & quidam credunt uocari continue annone præfectum. Azo. tamen in ſum. C. de offi.præfe.anno. dicit quod annone & publice functiones a quo licet debebunt præſtari, & tunc quando aliquis priuilegio uel præſcriptione prætendebat excuſationem præfectus annone de hoc ipſo cognoſcebat, alioquin imponebatur ei pœna triginta librarum auri.

EDVCARE, eſt ad uictum neceſſaria præſtare. ff.de ali.leg.l.ult.

EDVLIVM.i.comeſtio.ff.de offic.pro con.& leg.l.ſolant.

DE E ANTE F.

EFFETA. i. aperire de conſtitu. diſt. 4.c.poſtea tanguntur.

EFFVSSIONIS uerbum abundantiā ſignificat. 15. q. 1. reuertimini. 42. diſ.ſepe.uide glo. de ſen. excomm. cap.cum illorum, in uerbo effuſionem

nem ſanguinis.

EFFVSIO, & eiectio requi. ſupra actio. de eff.

EFFEMINATI dicuntur quibus uiri lia exciduntur, uel ſodomiτe.

EFFRACTORES dñtur qui ſiue diurni uel nocturni furandi cauſa ſolent domos effringere, ut ff. de effra. & exp. l. 1. & 2. uel qui carcerem uel aliud frangunt ut euadãt. & aliter puniendi ſunt diurni & aliter nocturni, quia atrociores ſunt, & acerbus puniũtur, ut in c. ſi perfodiés de homi. & ff. ad l. aquil. l. 1.

DE E ANTE L.

ELECTIO ſecundum Io. Eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem uel fraternitatẽ ſiue ſocietatem ſerua ta forma canonice facta uocatio, & hoc modo electio ſumitur ſtricte, quamuis eligere ad multa ſe habeat ut ẽt no. Goſ. in ſum. eo. ti. §. 1. in princ. Vnde ad electionem tria requiruntur. ſ. authoritas, numerus, & zelus. Authoritas conſideratur in dignitatibus & meritis uitæ, zelus conſiſtit in animo, ut ſi ne carnali animo fiat, ſed ſecundũ meritum perſonæ eligendæ. 7. q. 1. ſi ergo licet contra iſtam conditionam. ſepius committatur electio de facto, non de iure. Vnde quadru pliciter eligi ſolent uel quatuor portis intrare ſolent uiri eccleſiaſti ci. unde poeta. Quatuor eccleſias portis intratur ad omnes. Cæſaris, ſimonis ſanguinis atque. Dei. Prima patet magnis. ſed numinis altera charis. Tertia, ſed paucis quarta patere ſolet de numero patet. Dicit ergo electio fieri ſecundum iſta tria habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex una par te ſit dignitas, & zelus melior tam reſpectu eligentium quam electi, & ex alia parte numerus maior certe præualebit dignitas cũ zelo ipſi, numero. ut extra de ele. ecclæſia ueſtra. Item differunt electio, collatio, & præſentatio, nam electio fit per collegium ad dignitates, & papa confirmat, & quo licet collegium debet eligere prælatum ſuum, niſi aliud ſit de conſuetudine uel priuilegio, ut extra de elec. & ele. pote. capitu. 1. collatio fit ad beneficium ſimplex, & pertinet de iure communi ad epiſcopum per totam diœceſim cum conſenſu capituli, niſi aliud habet conſuetudo uel priuilegium, & dat plenum ius, nec indiget confirmatione. Sed præſentatio pertinet ad patronum nec dat plenum ius præſentatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura epiſcopi ut per totum titu. de iur. patro.

ELECTIO debet eſſe communis con ſonans & canonica, ita quòd ſi unum deficiat, erit nitioſa. text. in c. nullus laicorum. iuncta. gl. 63. diſtin. Quæ autem dicatur electio canonica, uide Io. And. in c. non põt in uerbo canonice. de præben. li. 6. Spec. in tit. 2. §. uidendum reſtat. uer. nunquid nocet & debet fieri loco determinato alias eſt nulla, niſi cauſa ſubeſſet. c. uenerabilem. de elec. glo. in c. in nomine domini. in uerbo fieri. 23. diſt.

ELEMENTA prima ſunt quatuor, ex quibus omnia corpora conſtituuntur, quorum uiribus totus mundus gubernatur. ſ. terra frigida & ſiccißima, aqua humida & frigidiſsima, aer calidus & humidiſsimus, ignis ſiccus & calidiſsimus, primum melancolicum, ſecundum phlegmaticum uel fleugmaticũ tertium ſanguineum, & quartum cholericum ut no. in gl. in proe. inſt. ſuper uerbo. prima elementa.

ELIMATVM. i. purgatum. C. de uete.

iure

iure enu.l.2.§.ſed cũ proſpeximus.

ELOGIVM idem eſt quo teſtamẽtum uel dicitur etiam eulogium ut infra dicetur.

ELOGIA .i. epiſtole.ff. de cuſt. reo. l. diuus.& de re.mili.l.3.in princ. Aliquando. i. generalis ſermo de edil. edict.l. ed ilis.2.§.iumẽtorum. Quãdoq.i.panis benedictus.1. q. 1. non licet.

DE E ANTE M.

EMANCIPATIO ſcdm Azo. eo.ti.eſt relaxatio patriæ ptãtis coram iudicio facta, & dicitur quaſi extra manum idem ptãtem patria poſt quia quando filius extra manum patris ponitur.tunc emancipatus, ut in ti. C.de eman.li.

EMANCIPATVS dicitur filius uel nepos quia iugo & poteſtate uel manu patris uel aui eſt relaxatus,& ſui iuris effectus quia emancipare eſt a poteſtate manu,& iure,patriæ poteſtatis dimittere uel liberare.Sed manumittere eſt ſeruum a ſeruitute eripere uel emittere ſeu ſinere, & ſic emancipatio pertinet ad liberos, & manumiſſio ad ſeruos. Et not. ꝙ Deus emãcipauit hominem dũ deducit ei liberũ arbitriũ, & ſic ſumus filii Dei emancipati c.niſi cum pridẽ. de renu.§. uerum ubi de) (hoc gl. Et not.ꝙ pater poteſt compelli a filio ad emancipationẽ eius quatuor caſib.ut not. gloſ. inſtitu. de tute. §.& eadem.

EMANSOR dicitur qui diu uagus fuit extra caſtra, tandem rediens ad caſtro ut ff.de re mi. l. 3.§.emanſor. Et ponitur de pe.di.cap.pene. Vel dicitur qui imminente lite fugit extra caſtra, & pace reformata reddit.

EMBOLA felix appellatur, uel Romanorum iuuentus exorcens. Vnde annus biſſextilis dicitur emboliſmus uel emboliſmalis, quia creſcit in uno die. De hoc.C.de ſacro.eccle.l. iubemus in gl.

EMERGERE eſt aliquid ſubito eueni re uel accidere. & ſic forte accipitur.C.de admin. t ut. l. cum quædã uer.ſiue huiuſmodi. Et non dicitur iam inter illa quæ ſit quæſtio emergens & incidens & quomodo differant,eſt gl.optima in c.1.de or. cogni. Et dicunt ibi doct. ꝙ incidens reſpicit negotium principale, & tangit merita eius ſiue ſit acquiſitum ante ſiue poſt lit. conte. Emergens uero tantum proceſſum reſpicit, & tendit ad ipſum impediendum ſiue etiam ante ſiue poſt lit. conteſta. oriatur & dicitur emergens id quod extrinſecus euenit, & nihil commune habet cum negotio principali. Scilicet incidens intrinſecus reſpicit negocium principale. Quamuis.n.utrunque oriatur ex circunſtantiis, tamen in hoc intereſt quia incidens eſt ex circunſtantiis cauſe uel negotii principalis & emergens ex circunſtantiis iudicii uel proceſſus unde, Incidens perimit, emergens iurgia differt. Et ad ſaluandam gloſſam prææallegatam quæ uidetur deficere in differentiam quam ponit, quia incidens ẽt in iudicio poteſt oriri ſcilicet opponendo pactum de non potendo, & emergens quandoque ante litem conteſtatam, ut ſi excipiatur de excommunicatione ante lit. conteſt. dicas quod incidens dicitur habere cauſam uetuſtiorem ad negotium principale, ſed emergens dicitur de nouo oriri, quia tendit ad impugnandum, & ante proceſſum de nouo factum eſſe non poterat, cum non poſſet impugnare non eſſe facit. cap. ad diſſoluendum de ſpon. impu. & eſt gloſ. bona in l.ꝙ iuſſit. ff. de re iud. quædam exeplũ.incidens ut ſi actor di-

citur ſeruus,emergens ut teſtem nõ admittendo. & ibi doct.plene notãt de hoc an pretor uel iudex poſſit re uocare interlocutoriam per quam quæſtio incidens uel emergens.deci datur.

EMIOLA ex ſeſcupla compoſitum ab emi. i. dimidium , & holon to tum quaſi continens totum,& dimi dium & eſt uſura. quæ continet to tum,& alterum eius patrem,ut ſi de quatuor ſolidis accipiantur in fine anni ſex.

EMERITI dicũtur milites ueteres qui iam ſunt a militia ſoluti, ut in tit. ff.de uete.& mili.ſucceſſione.

EMPTIO require ſupra contrahenda empt.& cõtrahitur poſtquam de pe titio cõuenerit ea mente,ut pretium ſoluatur.Nam ſi imaginarie & ſimi litudinẽ de pretio conueniret em ptio nulla eſſet, & contrahitur ſolo cõſenſu,ſiue inter præſentes,ſiue in ter abſentes per nunciũ,uel per epi ſtolã , ut probatur inſt.e.ti.in prin. ff.eo.l. 1. §.ul. & l.2.§.1.& arreda- tio eſt arg.emptio.

EMPTIO præſumitur facta ex pecu- nia illius cuius nomine cãtat inſtru mẽtum.Pan.in c.presbyter.in 2.no. de pecu.cle.

EMPTOR bonefidei dicitur eſſe q̃ aut ignorauit rem al enam, aut putauit eum,qui uendidit habere poteſtatẽ uendendi.

~~EMPTORIS~~ ſecundum Azon. in ſum.C.de iure emphyt.& ſecundum Gof.in ſum.rub.de lo.cõdu.§.quid ſit emphyteoſis dici emphyteoſis grece eſt melioratio latine . Ab ini tio. n.ſterilia tantum per hunc con tractum concedebantur , ut is qui acciperet rem in meliorem ſtatum deducere & ſterilem fertilem red- dere . Poſtea tamen premiſſum eſt de rebus fertilibus & fructuo- ſiſſimis emphyteoticari poſſe , ut C. de iure emphyteo.l. 1. in princi- cipio,& dicitur emphyteoſis , uel emphyteoticus contractus ille, qui in meliorantionibus & in rebus ſo- li tantum conſiſtit . Eccleſiaſtica autem emphyteoſis conſiſtit in his immobilibus quę ad hoc cõg ua ui deantur economo & aliis guberna- toribus, ut C.de ſac.ſanct.eccle. in aut. perpetua.& aut.leges quæ . Et prout communiter dicitur tunc em phyteoſis eſt media inter locatio- nem & uenditionem . Et ita diffi- nit Zeno Imperator, imo dicit di- ctum contractum eſſe quodam ter- tium genus ab emptione & loca- tione ſeparatum , ut l.1.C. de iur. emphy. quæ eſt lex zezonis . Sed Hoſtien.ſuam diffinitionem ſecun dum hanc intellexit, ut puta quem admodum Hoſtien. dicit. & eſt hoc ideo quia decretalis potuit emphy teotam ponere ſub titulo de loca. & condu. quia magis ſimilis eſt emphyteoſis locationi quam uen ditioni , cum dominium retineatur & aliquid certum annuatim recipia tur,uide Spec.de loc.& condu.§.nuc aliqua. inde emphyteoticus . ca- pitulo cum adiectiuum . unde dici- tur emphyteoticus contractus. em- phyteotica conceſſio , & emphy- teoticum inſtrumentum. Inde etiã emphyteotico eas . id eſt in em- phyteoſim concedere . Et eſt natu ra huius contractus ut ſoluatur pẽ ſio ſicut conuentum eſt niſi res ex toto pereat , item q̃ licet domino authoritate ſua emphyteotã & eius ſucceſſorem expellere , ſi per trien- nium ceſſauerit ſoluere penſionem, ſed emphyteota eccleſiæ repelli po teſt , ſi per biennium non ſoluerit penſionem.

EMPHYTEOTA uel emphyteoticus dicitur ille qui agrum conduxit,uel accepit ad tempus colendum ſub certo

certo prætio. Cuius contrariũ dominus Vuilardus tenuit, uidelicet ꝙ nũquam ad tempus, ſed bene perpetuo tempore conduxit quandiu uiuet hæreditario iure tenendum, & colendum ſub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipſos contractum eſt per lege prima. C. de iure emphiteo. ibi perpetua ſtabilitate. ff. ſi ag. uectig. uel emphyteoti. de lege prima. §. qui in perpetuum, & dicit hoc expreſſum eſſe in lege prima. §. quæcunque. C. de fund. patri. uel perpetua ſcriptura interueniente, & conſenſu utriuſque id eſt domini & emphyteota adhibito, in hoc ſcilicet ut ſtatim dominus aliquid pro te accipiat ſcilicet quod inter eos conuenerit, uel pecuniam, uel aliam rem, puta prædium aliquod, uel ſimile, ut proprium ſit domini, item ut hic emphyteota de cetero annis ſingulis uel duos Venetos, uel ſimile ſoluant in ſpecie redditus, prout dicit Azo. in summ. C. de iur. emphy.

EMPHYTEOSIS perpetua eſt regulariter prohibita in rebus eccleſie, & dicitur perpetua, etiam ſi ſit ad 30. ann. Panormit. in capitu. nulli in ulti. not. de rebus eccleſiæ alie.

EMPHYTEOMATA uel emponemata (alias emphitheomata) ſecundum Azonem eod. titu. ſunt res meliorare & ita exponit text l. 3. C. eod. titu. uel meliorationes quibus ager labore ſic retinentis melior efficitur.

EMPLEVMATA dominatur impoſitiones. unde emple grecæ eſt impoſitio latine. uel ſunt ſuperſtitiones ſiue ſuperabundantia. Item ex pleuma eſt eminens ſcriptura. Et dicit Ac. in l. tigni. ff. ad exhi. quo dempleumata ſunt ornamenta uaſorum uel ornatus aut uarietates colorum, ut ff. de ui. triti. & ole. leg. l. 3. §. 1.

IMO uero emblemata legendum eſt non emblometa, quod nihil eſt. Et dicitur emblema a græco uerbo emballo, quod eſt immitto, in ſero, ſeu iniungo, uide Budeum. ff. ad exhibendum. l. tigni. Embleumata uero cuius author meminit, nuſquam elgi.

EMO lumentum capitur pro ſuſtentamento in diſpoſitione contento, & onere ſibi annexo, quia ex emolumento regulatur onus, ut ex uoluntate teſtatoris, uel quolibet alio medio diſponente concluſum uidetur & materia ſubiecta patitur. uerbi gratia lego titio decem, & uolo quod dentur ſeio quindecim non tenet onus in quinque, & ſic in excedenti quantitate. l. Imperator. §. 1. ff. de lega. 2. Ratio quia licet hæc ſit uoluntas teſtatoris, tamen materia ſubiecta non patitur hoc ſignificatum, ſcilicet onus eſſe ſine emolumẽto uel circa emolumentum, quia a quo nõ honoror eundem nec honorare debeo. Item ibi lego decem tibi, ut des titio librum tuum qui ualet quindecim ſi acceptas decem teneris ad onus libri ualentibus quindecim l. Imperator, enim uero. ff. de leg. 3. Ratio quia ſignificatum ſummitur ex uerbis teſtatoris, & acceptatione legati, nam per acceptationem uideris rem tuam tantum eſtimaſſe in qua oneratus es. Item ibi teſtator legat tibi decem & rogat ut ſtichum ſeruũ alienum qui ualet. 15. titio des. ſi acceptas legatũ non teneris titio ultra emolumentũ. l. generaliter, §. qui alienum. ff. de fideicom. hære. Ratio quia acceptans uerіſimiliter ignorat

rat ualorem rei alienę. item ibi.teſtator legat tibi fundum ualentem cẽtum,ſi centũ dederis hæredi alieno, ſi oneraris reſtitue fundum nõ teneris ultra emolumentum. l. ciuitatibus.§. 1. ff. de lega. 1. Similiter ſi fundus legatus eſt titio,&oneratus eſt in dando alium fundum qui eſt maioris ualoris , non tenet onus ultra emolumentum præal leg. l. Imperator item ibi teſtator legat menſam quæ eſt debitoris & crediroris , legatarius acceptat , & onus eſt debitoris, ultra emolumentum tenet onus,ut in l.cum pater.§.menſe negotium. ff. de leg. 2. quia ex uniuerſitate concurrit uoluntas teſtantis, & acceptatis. Vnde nota ꝙ minus emolumentum non patitur maius onus, ſed tamẽ onus non cenſetur minus, quando uere uel ficte eſt equale , & ſic diminuto emolumento diminuitur onus inquantum eſſet emolumento maius , & hoc uerum, niſi ubi poteſt culpa imputari habenti emolumentum . Sed tunc onus uidetur maius, quia equiparaſſe uidetur, & finaliter poſt multa dicta Bart. & doct.in l. plautius. ff. de condi. & demon. concluditur ꝙ emolumentum onus ſibi iniunctum regulat, ut uoluntas diſponentis uel acceptans declarat.

EMOLOGARI alias homologari eſt confirmari,ut dicimus ꝙ arbitrium emologatur id eſt confirmatur ſilentio decem dierum tacite uel expreſſe. ſecundum Goff. in ſum. de arbi.§.effectus.

EMVNITAS ſecũdũ Gof.in ſum. eo. titu. eſt libertas conceſſa eccleſiis uel eccleſiaſticis perſonis & rebus aliis ad eas ſpectantibus . Vel eſt priuilegium eccleſiaſtice libertatis uel perſonarum uel rerum ad eam pertinentium . Dicitur autem emunitas quaſi extra muta. i. officia uel onera , a quibus eccleſiæ ſum immunes,ut eo.tit.c.eccl.unde locus conſecratus.ſ. eccleſia habet emunitatem , id eſt libertatem ut nullus inde trahatur per uim. niſi in caſibus.ſ. fugiẽs ad eccleſiam ſit publicus latro,uel nocturnus depopulator agrorum.i.deuaſtator fructum in agris . Etiam ſi in ipſa eccleſia commiſit homicidium furtũ uel maleficium quia, fruſtra auxilium legis implorat qui cõmittit in legem de uſur. quia fruſtra de ap. c. an ſit C. de iure lib. l. ſancimus. §. ſi uero uel dicitur quaſi extra munia.i. munera . Non. n. eccleſia ſubit ſordidam munera , ut calcis coquende,arene fodiẽde, & ſimilia de quibus uide Hoſt.in ſum. eo. ti.

EMISSARIVS uero dicitur qui faciliter ſalit ſuper aquas uel per aquas & foſſata.

EMVLATIO id eſt inuidia,& habet plures ſignificatio, ut 43. diſt. ſcimus.

DE E ANTE N.

ENCENIA erat feſtiuitas dedicationis templi, græce. n. Kainon ,ideſt nouum.

ENERGVMINI ſunt a demonibus obſeſſi uel qui in defectu lune patiuntur defectum mentis,not.de cõ ſe.diſt.5.commi.dic.

ENIGMA. i. ſubtilis dubitatio.C. de le. l. ſi. circa fin. & extra de relig.& uene.ſan.c. 1. lib. 6. alibi exponitur.i.figura. C. de ue. iu. enu. l.1.§. aliter ſumitur in authen. de equali.do.§.1.uer.ille autem.

ENIM i. certe, exponit glo. in auth. de nup.§. nuptias. & habetur hæc dictio.n.extra de reſti. ſpo.ca. frequẽs.§.illũ aũt. in 6. & inſt. de re. di.§.enim.& §. paruus. Aliquando exponitur enim. i. quia C. de cri. ſacr.l.5.Aliquando ponitur continuatiue

nuatiue cum ſuperiore.ut ff.de.mil. teſt.l.neque enim.

ENORMIS leſio quādo dicatur,glo. in c.cum illorum, de ſen.excom.di cit quod ſtat arbitrio iudicis Fely. in c.cum illorū col.4.uer.in ea glo. ibi relinquitur.

ENVCLEARE uetus ius.i.extra nucleū obſcuritatis ponere.Nā prout Azo.dicit C. de. ue.iur. enu.ſicut in nuce inuenitur, quod eſt amarū ita & in ueteri iure erant tot mul titudines quod nemo eas habere uel legere poterat. Nam ſicut in nucleo dura teſta inuenitur,ita ibi dure & inique ſententie erant.Item ſicut nucleus cum inutili pelli cu la tegitur & latet,ita & in illa mul titudine tāta & ſublata ſuperfluitate antique & neceſſariis & utilibus collectis prout melius fieri potuit, ius uetus enucleatum eſt. Nam melius eſt pauca & idonea effundere quam multis inutilibus homines prægrauari,ut C.eo.titu. l.2.§. ſed & ſi quid. itē dicitur uetus. quia ab Vrbe Roma condita & a Romuleis temporibus uſque ad tē pora Iuſtiniani fere per mille quadringentos annos cōfuſe ſta tutū obtinuit.ut C. de ue.iur. enu. l.1.§.1.ibi reperimus autem &c.

ENVNCIATVM uerbum de ſe tantū ſignificat quantum ſonat.ſ.enuntia tionem eius quod eſt uel quod nō eſt, ſicut nūcius dicitur quia refert uoluntatē domini ſui.ſ. quod uelit, & q d ſi uelit, ut in l.& licet.ff.de conſti. pec. Quandoque tamen uer bis enunciatiuis ſignificatur diſpo ſitio, quando hoc ſignificari concluditur ex quouis probabili ſignificato, uerbi gratia. Creditor dicit debitori ſuo quem ſcit eſſe debitorem, confiteor te non teneri uel debere. Hæc ſunt uerba enunciatiua tantum & falſum enūciāt, quia uerum eſt ipſum teneri, & ideo hæc uerba ueram liberationem inducunt.l. tale pactum.ff.de pac. Ratio eſt uoluntas proferentis, ex fauore liberationis.ſecus ſi ignoranter proferret, item ibi teſtator legauit multa uxori, & dixit ſe non dubitare quæcunque ac ceperit uxor, liberis communibus reſtituturam. Hæc uera non dubitare,non ſunt diſpoſitiua ſed enun ciatiua quia enunciant uoluntatē mulieris, & eius factū futurum in rebus ſibi latis, tamē accipiuntur pro fideicōmiſſo, & ſic ſignificant diſpoſitionē, ut in l.unum ex fami lia.§.fi. ff.de leg.2. Ratio quia hoc importat uoluntas teſtatoris ex ſi gnificato amoris ad liberos, & ex infirmitate enunciationis dicit ſe non dubitare, item ibi. in iudicio confiteor me tibi deberet decem ſi gnificatur diſpoſitio,quia per hoc uerbum obligor ſoluere, licet ante non eſſem obligatus l.unica.C. confeſ. Ratio, quia hoc importat præceptum iudicis de ſoluendo ex preſſum uel tacitum,licet.n.expreſ ſe non præcipiat habetur tamē pro præcepto, & ex confeſsione ſufficienter probatur debitum, & ſic lex hoc diſponit etiam præter uoluntatem obligari propter neceſsitatem iudicii. item ibi extra iudi cium confiteor me tibi debere decem & ex cauſa mutui,per hæc uer ba non ſignificatur diſpoſitio, ſed eſt tm̄ enūciatio ex qua oritur ſufficiens probatio debiti. ff. depo.l. publica.§.fi. Ratio, quia, hoc tm̄ ſignificant uerba,nec poteſt aliunde concludi. Alia diſpoſitio. Nam obligatio faciliter infertur ſicut liberatio. item ibi, extra iudicium confiteor me tibi debere centum, non exprimendo cauſam, hic tantū eſt enūciatio,ſed ex ea nō infer-

tur ſufficiens probatio debiti l. cũ de indebito. §.fi. ff.de proba.quia non ſufficienter concluditur, cum nõ appareat de quo debito.De uerbis enunciatiuis uide plene Bart.in l.ex hac ſcriptura ff.de do.

DE E ANTE O.

EO ipſo, iſta uerba important abſq. alia ſententia.Fel. in c.Rodulphus 22.coll. alias col.19. uerſ.quoties. de reſcrip.

DE E ANTE P.

EPIDEMITICI dicuntur qui habebant ſub ſe menſuratores qui menſurabant hoſtia, & ineminenti loco deſcribebant nomina eorum qui ibi habebant hoſpitari.

EPITOGIVM eſt ueſtis uel tabardus ſuperior cleric. Et dicitur ab epi. i.ſupra,tego,quaſi ſuperius tegens not.in gl. in cle.2. de uita & hone. cleric.

EPITIMVM eſt ſuſpẽſio unius ſeptimanę uel eſt quædã increpatio uel genus pene,ſecundum Io.An.in gl. 21.q.4.omnis iactura.

EPITIMIO.i. uoluntate teſtatore.ff. de tut.& cur.da.ab his l.ſcire oportet.§. ſed & ſi quis.

EPISCOPVS dicitur ab epi,qđ eſt ſupra & ſcopus uel ſcopé intendere quaſi ſupra intendens, quia habet curam ſuperintendendo ſuper omnes laicos & clericos ſibi commiſſos ut 8.q.1. qui epiſcopatum 21. diſt.clericos, ubi etiam interpretatur ſpeculator, eo quod ſpeculetur ſubiectorum mores & uitam cuius officium conſiſtit in confeſſione chriſmatis, chriſmatione frõtis collatione ordinum conſecratione eccleſiarum altarium ut de ſen.excõ .c. quia periculoſum li.6. in gl.1. Sed quare papa nominat ſe ipſum?Nota quãuis in eccleſia Dei ſint dignitates epiſcopatu maiores tamen quia in eccleſia ſunt nouem ordines præl. c.cleros & 23. diſt. epiſcopus & c. ſeq. licet ſecundum theologos ſolum ſint ſeptem ordines, qui epiſcopatum & pſalmiſtratum omittunt & inter iſtos nouem epiſcopatus eſt maior, ideo papa nõ dignitate.ſ. ab ordine maiori uoleas uocat ſe epiſcopum,ſecundum Io. An. in prin.l.6 Et epiſcopus eligendus debet hẽre has cõditiones. unde. Anni triginta ſacer ordo, pura uoluntas.Et morũ grauitas, ſapientia ſpõſa parentis, Cõcurrens, fama, decus,hæc dant pontificatum, ut de elec cum in cũctis, Et uide Gof.de temp.ord.qui per longum declarat regulas apoſtolicas. Et epiſcopus eſt pater eccleſiæ.95.diſt.eſto. & etiam procurator de don. c. 2.10.q.2.caſel.12. q.2.ſine exceptione.Et tenetur reddere rationem pro animabus ſibi commiſsis ſi male cuſtodierit oues ſuas de re iud.c.pen.

EPISCOPI appellatio ĩ materia odioſa ualde exorbitanti intelligitur ſolum de cõſecrato. Fel. in c.eam te.in 4 col.uel nouiſsime autem de præſcri.

EPISCOPALIS audientia eſt iuriſdictio ipſius epiſcopi quam habet in ſuos clericos quãdoq. ex neceſſitate,ut ſi clericus cõueniatur ciuiliter uel pro crimine eccleſiaſtico,ut in auten de manda.prin.§. ſi uero canonicum, & in c.fi.quis cõtra.de for. com. Quandoq. ex uoluntate, ut C.de epiſ.aud. l.ſi quis ex conſenſu.ſ. de cauſa pecuniaria non criminali, ut ff. de reb.l.non diſtinguimus. §.item iulianus. & hoc cum eligitur ut arbiter.Sed & ut iudex ordinarius ſeligi poteſt ut C. eo.ti.epiſcopale.& ff.de iud. l.1. Aliquando etiã deſideratur ex neceſsitate in quibuſdam negotiis quo non omnino formam iudicii

habent

habent, ut in alienatione rei eccleſiaſticæ, ut in auten. de alie. & emph. §. per eos uero. & §. ab illis & in ti. de anna. exce. l. ut perfectius & C. de epiſco. aud. l. ſi præſens.

EPISTOLA decretalis Require ſupra decretalis epiſtola.

EPISTOLA diui Adr. ſecundum Gui. in Spe. de renun. uer. in primis ergo. ſub. §. finitis, locum habet inter fideiuſſores, mandatores & conſtitutores, item inter tutores. & eſt ille epiſtolæ officium quod quamuis aliqui ſint inſolidum obligati tamē per eius beneficium, ſi omnes partes ſint ſoluendo tempore litis poſſunt poſtulare ut diuiditur actio inter eos ut unuſquiſque pro nirili portione (alias actione) cōueniatur. Alioquin niſi dicto beneficio iuuarentur poſſet creditor quem mallet inſolidum conuenire. ut C. de conſtit. pe. leg. fin. inſti. de fideiu. §. ſi plures. & ff. de fideiuſſ. l. inter fideiu. & leg. ſi dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renunciatum poteſt creditor quem maluerint conuenire. Quando autem renuntietur huic beneficio, uide ibidem.

EPITAPHIUM eſt ſcr ptura ſiue titulus in lapidibus ſepulchrorum ſculptus.

DE E ANTE Q.

EQVESTRIS dignitas erat in his qui Romam cuſtodiebant, nam & hi habentur pro abſentibus reipublicæ cā. Et dicit. Accur. quod aliqui erāt ſ ſidentes, quia ſimplex militia nō eſt dignitas. De hoc uide eo. titu. in rub. C. l. 12.

EQVITVS dicitur cuſtor equorum.

EQVITVM alias equirium eſt grex equorum, ſecundum Accur. in l. quid ergo. ff. de uſufr. & quemadmodum quis utatur.

EQVULI. i. pulli equorū uel patrui eq inſti. de re. diui. §. in pecudum.

EQVITAS eſt conuenientia rerum quæ cuncta coequiparat, & in paribus rationibus paria iure uel iudicia deſiderat, ut C. ad l. fal. l. u. g. Mutuaſti mihi centum aureos mutuo, non equum eſt quod iſti. numerationi conueniat ſolutio ſecundum eandem qualitatem & quantitatem ut. ff. ſi cer. pet. leg. mutuum. Item dedi tibi damnum centum aureorum, dignum iuſtum & equum eſt ut ſecundum eadem quantitate damnum tibi reſarciam. Equitas etiam dicitur quædam mitigatio temperans, iuris ſcripti rigorem. Et in quibus, caſibus talis equitas præferatur rigori iuris, no. Io. An. extra de. tranſa. c. ſi.

EQVITAS nihil aliud eſt quam naturalis ſecundum Bald in leg. 3.. C. de do promiſ. & uide eundem Bald. in l. 1. in 3. oppo. ff. de iuſti. & iur. & an æquitas præferatur rigori. uide omnino. d. Ia. poſt. alios. in l. placuit C. de iud.

EQVANIMITER. i. equo animo.

EQVVS calcitroſus dicitur qui ē ſolitus calce ferire.

DE E ANTE R.

ERARIVM eſt repoſitorium pecuniæ ab ære. dictum.

ERGAGABI dicuntur operarii laborantes in ſtationibus ſuis, et dicitur ab erga. ꝙ eſt opera & gabor ꝙ ē labor Rectius ſi legas ergo labi.

ERGASTERIA ſunt ſtationes operarii, & dicitur ab ergo. i. opera uel opus, & ſterō ſtatio, quaſi operarū ſtatio. ut no. C. de epi. & cle. l. 2.

ERGASTALA dicuntur carceres uel preſiones, & dicitur ab aer. quod eſt lis, & ſtolon miſſio.

ERGO no. Io. An. de ſum. tri. damnamus in prin.

ERIPERE eſt de manibus auferre per raptum.

ERMAPHRODITVS eſt quilibet qui

habet utrunq. ſexum. An autem ad teſtificandum exhiberi poſſit, quali tas ſexus inualeſcentis demonſtrabit, ſi enim calore durante pro uiro ſe geſſerit recipitur in teſtem, alias no. 4. q. 3. c. 1. poſt medium, Item talis ponitur inter infames & nō poteſt eſſe aduocatus. 3. q. 7. infamis. Rectius autem ſcribitur per aſpirationem hermaphroditus.

ERRO eſt puſillus fugitiuus, qui non quidem fugit, ſed ex conſuetudine quadam aberrare ſolet, & frequenter ſine cauſa uagatur, tēporibuſq. in rebus nugatoriis conſumptis, tandem licet ſero redit ad dominum, ut leg. quis ſit fugitiuus. §. erronem. ff. de ædi. edic Sed utrum erro faciet furtum ſui ſicut ſeruus fugitiuus & an ſit in uſu capillis. Primum dubium eſt diſputabile ut in gloſ. i. de ſer. fug. quæ dicit in fin. ꝙ aliqui ſunt contra, ut ſunt Bran. Accur. Martia. Sil. &c. Sed Cato ſecus tenet ibi ꝙ ſibi. Ratio prima quia erro habet animum lucrandi uſum ſui. Secunda ratio ſua, quia licet nō ſit furtum odioſum uel pœnale, eſt tamen furum fauorabile & rationabile, præiudicetur domino. Ad ſecūdum dubium ſimiliter reſpondetur quod ſic, notatur plenius per doct. in d. l. i. ſuper glo. 2.

ERRARE eſt aliud pro alio putare 38. diſ. quamuis 22. q. 3. in quibus. in h. & no. Io. And. in cle. i. de iud. ſuper uer. certa ſcientia. Et nota quod errans non ſemper decipitu r. ut ſi ſeruus dicit liberam quem credit ancillam, cum eius conditio melioretur, ergo ratione talis erroris compoſſet diuortium petere uxore conſentiente ſecundum Goffr. de coniu. ſeruo. §. ſi liber. ubi alii aliter dicunt & forte ideo quia ſicut ignorantia opponitur ſcientiæ ſic furor conſenſui ut in gloſ. in cle. præallegata.

ERROR eſt quando aliquid aliter cō tingit uel aliud eſt quā creditur uel putatur de quo c. præal. in fi. ubi dicit Aug. in enchiridon ꝙ in qbus rebus nihil intereſt ad capeſſendum regnum Dei utrum credant, an nō & utrū uera putentur an falſa, in his errare, a i d pro al o putare, non eſt arbitrandum peccatum aut ſi eſt. nimium eſſe atq. leuiſſimum etiam error cōis excuſat, & facit iuris, ut in d. l. barbarius. ff. de of. præſi.

ERROR aduocati in facto pōt redargui uſque ad ſententiam.

ERROR calculi ſecundū Azo. in ſum. eo. tit. eſt error computationis Veteres enim computabāt per lapillos qui calculi uocabātur pro eo quod pedibus quādoq. calcantur licet nō impune, unde Peruſius, Hunc macrine diem numera melior lapillo, qa pro bono die ponebant bonum lapillum. Quandoque etiam calculus ponit pro cognitione, ut. C. de iud. l. rem a. nouam. Etiam quandoque pro ſententia C. de app. l. ſi act. ibi deteriorem calculum, quia cauſa calcatur. i. terminatur per ſententiam eſt gl. in l. unica. C. de errore calcul.

ERROR quadruplex eſt conditionis perſonæ, fortunę, qualitatis, & quis eorum matrimonium impediat. declara. Panor. in c. propoſuit: de coniug. ſerue.

ERROR intollerabilis eſt error a iure reprobatus. Et nota quod error ſumitur pro facto, ſiue ſi error iuris ſiue facti, quia licet ſit iuris in quantum eſt error facti tamen eſt cum ſit in alio quā in ueritate uerbi gratia titius uir honeſtus petiti a me pecuniā ſibi mutuari dixi mutuat, aſſignando ſibi diem, illa die uenit alter titius uilis qui aſſimilabat illi in factis, dicens ſe eſſe il-

lum

lum,& per hoc ſibi tradit, & mutuo. ibi eſt error in quo impeditur dominii tranſlatio.l.ſi quia uxori. §.cum titio.ff.de ter.quia ſignificatum ſumptum eſt ex errore in perſona.nec tradens conſentit in illum qui tradit ſaltem ſcienter ergo ſibi non tradit iure. Item ibi titio amico meo tradit rē ex cauſa donationis,quem credo ſane mentis eſſe cum ſit furioſus. impeditur tranſlatio dominii.leg.quæ meo.§. ſi furioſo ff.de acqui.po quia furioſus non aquirit dominium, cum non habeat ſenſum & ſic error tradentis mihi operatur, quia quantumcunque uellet conſentire tranſferre,non tamen transfertur. Item ibi,filiusfa.aſſerens ſe patremfamilias. Vel ſeruus libertum petit a me ſibi mutuari.& mutuo, & non impeditur tranſlatio dominii leg.ſi quis uxoris præalle.§.ſeruus.& l. falſus.§.ſi quis.ff.de fur.quia error eſt in qualitate ſignificante non cōſenſum transferendi licet aliqui cōtra. Sed ſi trado. ff.uetus credens C.non transfertur diuinum leg. ſi me in uacuam in prin. ff. de acquir. poſſ.quia res quæ tradit,non intenditur,ergo non transfertur, & res quæ transferri intenditur non traditur.Secus ſi in nomine error ſit, ut trado tibi fundum cornelianum ſub nomine ſemproniani,credens ſic uocari certe non impedit translatio dominii, quia conſenſus eſt in re dominii eius translatione, & ſic de aliis ſuo modo.

ERVTACESA dicuntur omnia quę ceduntur & eruuntur.

ERVTACESA apud peritiores dicuntur non eruta.uide But.ff.de actio. emp.l.fundi.§.ruta ceſa.

DE E ANTE S.

ESOPVS eſt humilis herba & medicinalis,cuius radix petre inherere dicitur & purgat pulmonem inflatum. ut not.gloſ.ibi aſperges me domine eſopo &c.per Archi.l.diſtin.cum exaudiero.

HYSOPS omnino ſcribendum eſt per aſpirationē cum y & gemino ſi media longa.

ESTAS quot menſes capiat.Ba.in l.i. §.i.ff.nequid in flu.pub.

ESTIVALIA ſunt ocreę.ſ. calceamenta de corio,quibus etiā aliqui,utuntur interdum in eſtate,& fiunt optima apud ſanctum Seuerinum, ut dicit Ioan.An.in cle.in agro de ſtatu mona.

ESTIMATIO ſignificat taxationem, prout ſubiecta materia uel quod uis aliud ſignificare declarat. u. g. Res traditur eſtimata, hoc addito quod reddatur æſtimatio,& nō res. ex hoc ſignificatur emptio & uenditio,ut in l.quoties. ff.de iure do. ubi dicitur res eſtimata data uiro in dotem ſi empta, uir agere poteſt ex empto contra uxorem, de hoc inſtit.de emp.& uendi. in prin. & leg.æſtimate ff.ſolu.mat.& l.pleraque in princi.ff.de iur.dotr. iuncta leg.neceſſaria.in prin.ff. de peri. & cond.rei uen. Sed ubi res datur æſtimata hoc pacto & res reddatur,& non æſtimatio,tunc non eſt emptio.ſed ſignificatur ꝙ re perempta uel diminuta attendat æſtimatio facta leg.ſi inter C. de iure dot. Nec periculum diminutionis uel peremptionis ſit recipientis, niſi ſit in culpa,quia cum rem traditam teneatur reddere periculum debet eſſe domini rei ſed in caſu præcedent. periculum uel deterioratio rei tranſit in recipientem.ut l. æſtimate præal.Item ibi res datur æſtimata in dotem hoc pacto ꝙ reddatur res uel æſtimatio tunc ſignificat tranſire periculum peremptionis,ſed non deteriorationis leg. ple

runque

runque.§ ſi.cum l.eo.ff de iur. do. Et hoc ex natura contractus & alternatiue. Nam natura dotis eſt φ dominium tranſit in matrimoniū,& ſic periculum eſt ſuum. Sed ex natura alternatiue alterum horum ſufficit,aut rem reddi,aut æſtimationem iuxta regulam, in alternatiuis de reg.iur.lib.6.Sed res perempta reddi non poteſt quæ ſi redditur, non eſt reddenda æſtimatio.

DE E ANTE T.

ETAS legitima ſemper intelligitur de natura,legis non de ea quæ per principis beneficium impletur ut C. de his qui.ue.eta.impe.l.ult.

ETAS pupillaris eſt minor 14. annis in maſculis in femina.12. ff.de uer. ſigni.l pupillus.

ETAS pubertatis diuerſimode, accipitur. Nam in nuptiis contrahendis etas pubertatis eſt in maſculo 14.anno.& fœmina.12.annor.ut inſtitu de nup.in prin.cum ibi not. Non autem item tempus requiritur,ſed alimenta requiruntur uſque ad pubertatem, quæ debentur maſculo ad 14.ad fœmina autem uſq, ad 14. ff.de alim. & cib.l. mela ait in principio.

ETATIS uenia eſt priuilegium quod imperrat minor a principe habeatur pro maiore impetrat eam maſculus maior 20.annis fœmina autem maior.18.ut l.c. de his qui ue. eta impe. Maturior enim eſt ſexus fœminarum hac ratione ut no.Accur.in glo.& 2.l.2.præal.quia mala herba cito creſcit. & citius eſt ſubdola mulier & auar.ff.ad uelle.l.ſed ſi ego in ſi.

NAM regula naturalis eſt.Quanto lō gius res habet eſſe,tanto tardius ad perfectionem deuenit, & econtra, quando breuis eſſe habet,tanto matura ad perfectionem deuenit.patet hoc in plantis & brutis,Sed uir longius habet eſſe quam mulier, ideo tardius ad perfectionem diuenit q̄ mulier,& ideo mulier citius ſubdola & ſagacior efficiunt.

ETAS quibus modis probatur, & cui incumbit onus probandi etatem gl. melior de iure in c. presbyter. 28. diſ.& ibi Arch.Domi.de S. Gemin. Spe.in ti.de act.in prin.Io.An.regula infamibus.de reg.iur. in 6. Saly. leg.ſi maiorem C. de in integ. reſtmino.Bal.in leg.de ætate ff.de min. adde Fel.in cap. in præſentia. in 15. col.per gloſ.in uerbo.ſol. tamen de proba.

ETAS uirilis diuerſimode ſecundū canones & leges interpretatur. l.3.ff.de mi.leg.fin.C.de his qui ue. eta.impe. & illa diuerſificatio eſt quia diuerſos habent effectus gloſ. in c.epiſcopus in uerbo antequam. 78.diſtin.

ESTI idem eſt quod quamuis de ſim. & ſi quæſtiones.de offi.iu.or.c.& ſi ab apoſtolico.in clemen.de iureiu. & ſi Chriſtus.

ETIAM require ſupra ecce.

ET, hæc coniunctio licet proprie copulet.ff.de condi.in leg.ſi hæredi,tamen aliquando ſumitur pro uel. ff.de uerb.ſig. ſæpe cum ſimilibus. Aliquando repetet qualitates præcedentes.ff.de fun. inſtru. & inſtru. le.l.Seio.§. caio. Aliquando pro. i. ut cap.2.de ſpon. Et etiam no.in c. 2.de reſcri.ubi de hoc. Vnde hæc dictio & coniungit principaliter ſimul & ſucceſſiue, prout inſertur ſignificato tunc hoc dictante, & ſecundum quod uolunras diſponentis quouis medio ſignificare declarat.nam quandoque eſt cōiunctiua rerum principaliter,quarum tamen una eſt altera ſucceſſoria,ut dicendo.Lego fundum & eius inſtrumentum.Principaliter.n.ſignificat inſtrumentum legatū, licet ſit Acceſſoriū

ad

ad fundum, & extincto fundo lega to non extinguitur legatum inſtru menti. Secus eſt in ꝓpoſitione cũ, que coniungit acceſſorie facit. l. cui fundus ff. de fun.inſtr. & inſtr. leg. Poſſet tamen et faciliter trahi ad coniungendum acceſſorie ꝓ uo luntate diſponentis qui exprimit & pro cum, Significat etiam ibi ſuc ceſsiue, filiũ meũ uel nepotẽ hæredes inſtituo nã intelligitur ꝙ filius admittatur, & eo deficiente nepos l.gallus.§.ſi.ff. de lib.& poſth.Ratio quia non ſimul admittitur cũ filio, & hoc ex ordinata charitate ſeu naturali affectione. arg.l.naturaliter C. de inſtit.& ſubſt.ſub con ditione factis.l. Lucius.ff.de hære. inſtit. ubi diſiunctiua reſoluitur in cõiunctiuã, pp uoluntatẽ quæ con cluditur ex charitate. fa.l. cum fra ter.§. cũ pater.ff. de leg.2. Idem in cõtractibus ſi qs emit redditus uel fundi ꝓ ſe,l.b. & nepotibus. ib.n. & coniungit ſucceſsiue.ſ.ꝙ primo pater ſolus admittatur,poſt liberi, deinde his deficientibus nepotes.

ETATES ſunt ſex, quibus generatio & ſtatus hominis finitur. 35.q.4. c.1.& Io.An. in prin.lib.6. Alii ponunt ſeptem ætates hominis ſimiliter ſeptem mũdi.unde Infans in de puer adoleſcen. poſt Iuuenis, uir. Dicitur inde ſenex, & poſt ea decrepitus fit. Annos prima tenet ſeptem, poſt altera bis tot Terna quater ſeptem, ſed quadraginta iuuentus. Sed ſi porrigitur ad ſeptuaginta,ſenectus ex tunc de crepitus iu certo tempore durans. Item nota uerſus de ætatibus mun di. Primus Adam, iuſtuſque Noe magnus pater Abraam. Et poſt hæc Moyſes, Dauid natuſque redemptor. Septima fine caret, locat requieque beatos.

ET cætera quandoque ſcribitur extenſe pro duabus dictionibus, ſi diſponi ſecundum quod relatiuum ſequitur. ſi ſaltẽ aliquod ſequitur, ut dicendo & cætera quẽ ſunt ſcri benda. alias reſpicit omnia quæ præmiſſa ſunt, Quandoque ſcribitur abbreuiate ut &c. & ſi oẽs com prehendit clauſulas conſuetas apponi in tali contractu.De hoc traditur in l. gallus in prin.ff.de libe. & poſt. & no.in c. qm cõtra falſam de prob.uide ſupra in litera C.

DE E ANTE V.

EVCHARISTIA græce dicitur panis & calicis ſacramentum & latine bona gratia interpretatur & quid melius corpore & ſanguine domini noſtri Ieſu Chriſti.1.q.1.multi.

EVESTIGIO i. ſtatim uel continuo, ut.1.c.unico.de ſta. mo.lib.6.

EVLOGIVM idem eſt quo teſtamen tũ,ut in c. nos quidem.de teſt.& in l.iubemus. C. de teſt.& l.quædam. eulogio. C. de iure. deli.ita exponit Bartol. de teſt. Apud nos autẽ aliter accipitur,ut ff. de re.mil.l.de ſertorem. circa prin. Dicitur ab eu quod eſt bonum, & logos ſermo, quaſi &c. uel ſecundum Hoſt. ab eu quod eſt flebile,& logos ſermo, quia ut plurimum fit in extremis,& eſt nota doloris. Etiam eulogia dicuntur xenia, quæ olim portabantur metropolitanis ad cõ cilium prouinciale, ut 18.diſt. cap. de eulogia. ubi ſed glo. eulogia dicuntur munera quæ deferunt ſub diti ſuis prælatis.

EVIDENS eſt quod ſemper palam eſt, & euidenter apparet. 1.q.1.ut euidenter.

EVIDENTIA ff.de contrahẽ.emptio. l.ea quæ. & quod eſt in euidenti, nulla poteſt tergiuerſatione celari. de coha. cleri. & mulier cap.ult. de offic. ordina.ſi canonici.§.cæterum lib.6.

EVNVCHI ſecundum Azo. in ſum. C.eo. tit.dicunt ſpadones tantum, & non caſtrati.Homines autem bar bari extra ſolum Romani Imperii poſſunt eunuchi fieri.& facti eunuchi poſſunt uendi,& quolibet modo alienari. Si uero facti ſunt eunuchi in romani,ſolo non poterūt vendi,ſed confiſcabuntur ſi dominis pacientibus hoc fuerit factum, ſed qui fecerit eunucho, pœnam capitis ſubibit.

EVINCERE,eſt aliquid ab aliquo extorquere uel eripere, uel per ſententiam iudicis acquirere.Res ēt euicta dicitur cum eſt amiſſa.

EVICTIO ſecundum Azo. in ſum.C. de euic.ſecundum quoſdam ita diffinitur.Euictio eſt rei empte uel ex alia iuſta cauſa accepte per iudicis ſententiam abductio (uel ut puto) alio euincente cauſæ amiſſio nec enim ſemper eſt neceſſarium rem abduci ut uideatur euicta ut.ff.eo. tit. leg.euicta.§.i.Et euictionis cautio ſolet præſtari a uenditore ipſi emptori ad hoc ut ſi quis ab emptore rem emptam tanquam ſuam petat dicens eam ſibi eſſe obligatam. aut aliquis ius in ea habere emptor recurſum & regreſſum habeat ad uenditorem, cui denuntiare hoc tenetur & uenditor debet aſſiſtere & defendere emptorem in cauſa euictionis. Et dicitur euictionis alicuius rei in cauſam alterius abducte per iudicem acquiſitio. Vide ſupra cautio de euic.

DE E ANTE X.

EXACTIO.i.petitio,nam exigere eſt rem ab alio petere.

EXAVTORARE eſt militem cingulo,uel clericum ordinibus ſpoliare,ut in l.qui cum uno.§. non omnes.ff.de re milit.Vel eſt ſtatutū alicui uel authoritatem auferre. Et qñque habet fieri expreſſe,quandoque tacite, uel ſi princeps uel dux belli militi in exercitu delinquenti calcaria abſciderit,talis dicitur tacite exautoratus dato quod nihil exprimatur.Expreſſe,ut ſi dux exercitus militem fugitiuum exautorauerit.Item poteſt habere locum in clericos, quia exautorare ēt idem ſonat quod degradare.

EXCANDESCERE eſt ſubdito iraſci habendo ſimilitudinem inter feruorem & eſtuantis ferri candorem.

EXCEPTIO eſt rei defenſio,per quam ſe reus defendit & tuetur ab actore ſecundum Azon.in ſumm.C.e.ti. Quandoque ponitur large & improprie pro omni defenſione, prout reo competit etiam ſi nulla actori competit actio, tunc quidam uocant eam exceptionem facti, ut quando ſine actione qui calumnioſe petit. Sed Azo uocat eam exceptionem intentionis. Et de exceptio.intentionis,quæ ſint not. ff. eod.titu.l.i.in princ & leg.2.§.illud C.de tranſact. & talis non poteſt de iure experiri quia nemo poteſt experiri ſine actione, & cum tunc nulla ſit actio, nulla poteſt dici actionis excluſio,ſed dicitur contra intentionem actoris defenſio, ut quando quis ſe in aliquo inſtrumento obligat ad aliquid ſine exceptione iuris uel factis, ſenſu eſt contra hoc nullam faciat defenſionem de iure uel de facto. Differunt tamen exceptio & defenſio. Nam defenſio proprie dicitur quæ ipſo iure actionem tollit ut ſolutio quæ eſt eius quod debetur redditio, & acceptilatione omnis obligatio tollitur inſtitu.quib.mo.obl. tol.in prin.§.& item per acceptilationem. Item renunciatio dicitur defenſio cap.ſuper hæc. de renun. concordat glo.in cap.i.de lit.conteſta. libr. 6. ubi no. ex glo.pe.quod omnis exce-

ptio peremptoria quæ perimit literas & gratiam, opponitur ante & poſt lit.conte. C. de exceptio.l. ul. & no.Hoſt.& Inn.in c. conſtitutus de reſcr. Item large dicitur etiam exceptio replicatio, quæ datur actori, omnis. n. replicatio eſt exceptio,ut ff.eo.tit.l.2.§.replicationis, & ſicut ſe habet excepto ad actionem, ſic replicatio ad exceptionem, ſecundum Gof. de proba. in ſum. Stricte uero & proprie exceptio ponitur pro illa defenſione quæ competit reo contra actionem competentem, in cum, & ſic dñr actionis excluſio, & hæc eſt exceptio iuris, ut petis a me debitum, & ergo excipio quod remiſiſti mihi, uel quod feciſti mecum pactum de non petendo, uel quod non uenit dies præfixus, & ſumitur utraque exceptio ff.eo.ti.l.2. primo reſponſo.& §.replicationis, quod exceptio ſit actionis excluſio, habetur extra de electio c.dudum ſuper uer.irritari. in gl. Exceptio autem diuiditur i plura genera, quia aliæ ſunt temporales & dilatorie, alie perpetue & peremptorio, ut ff. eo. tit.l.1.§.exceptiões. Alie ſunt odio ſe, ut macedoniæ. Alie fauorabiles, ut Velleianæ. Hæc diuiſio colligitur ex l. ſi exceptionem. ff. de condic. inde. Item alie ſunt in rem alie in perſonam.ut ff.eo. tit.l.1.§. exceptione,præallega. item ſecundum Hoſt.& Specul. alie ſunt anomale,alie mixte, & multas alias diuiſiones dicti doct. proſequuntur uide eas.

EXCEPTIO dilatoria ẽ quę cauſam dicti fert,ut in ti.eo.§.appellantur & iſtarum eſt multiplex diuiſio,de qua aliquantulum notatur in l. exceptionẽ.C.de proba eſt enim quædã dilatoria ſolutionis, quæ ſapit iſtã naturam ꝙ reſpicit actionem nimis tempeſtiue intentam, & debet opponi ante lit conteſta. ſed probatio eius ſit poſt.lit. conteſta. c.inter monachos de re iud. Quædam eſt dilatoria iudicii.quæ opponitur proprie ad impediendum iudicium ante lit.conteſta. & probatur tanquam prçiudicialis, & expedienda uenit ante lit. conteſ. Et idem dicendum eſt de replicatione eiuſdem.Quędã eſt declinatoria fori, ut ibi.notatur.Item colligitur hæc diuiſio ex l. 3. in fi.ff.eo.tit.ui de de hoc Spe.eo.ti.Et no. ꝙ declinatorie iudicii ſunt in initio proponende,& ſunt ille quæ contra iuriſdictionem iudicis opponuntur. Rõ, ne ſi eis ſcienter omiſ. quis ad alia procedatur, uideatur quis in iudicem conſentire C. de excep. l. ult.no.Goff.de dilatio.§.ſunt & alie in fin. Sunt etiam iſte probande in initio, ut prius ſciatur de iuriſdictione iudicis antequam proceda tur ad ulteriora hñt tñ etiã locum poſt ſententiã, ſi ex ignorantia omittetur de ſen. & re iudi. ad probandum C.ſi a non compe. iudi. l. ult. Etiam dilatorie proponen le & probande ſunt ante lit. conteſt. c.inter monachos præall. & c. paſtoral.de excep.C.de proba. l. pen. Dilatoris ſolutiones ſunt proponẽde ſimiliter in initio cauſe id eſt ante lit.conteſtat. & probando poſtquam actor ſuam intentionem fun dauerit. Sed peremptorias probabit reus poſtquam actor ſuam intẽtionẽ probarit. De hoc uide Gof. de prob.§.reſtat.

EXCEPTIO pemptoria ſcdm Spe.uocatur ſic qa actionẽ uel inten. agẽtis primi ſcdm Io.An.c.1.de li.conte.lib.6.ſeu ius ledit, ut inſtitu. de ppe.& tẽpo.ac.§.ppetuum,ut pactũ de non petendo in ppetuũ & iuſiurandũ de non agendo uel accuſando,

do, uidelicet petebant a te centum & tu excepiſti quod pepigit tecum de non petendo in perpetuum, uel iuraui non agere uel accuſare, quæ ipſo iure tollūt naturalem obli. ut ff. de in.iu.l.fi. circa prin. quod doctores intelligunt eſſe uerum de uolūtaria & conuentionali, ſecus autem de neceſſaria. Ciuilem autē ipſo iure non tollunt, ſed ope exceptionis elidunt. Et ſecundum Azo. ſemper obſtant hec agenti, etiam ſi ceſſauerit agere per mille annos.

EXCEPTIO perpetua eſt quæ perpetuum habet effectum, ut cum petis à me debitum & excipio quod tu remiſiſti. Hæc exceptio perpetua dici poteſt, & perpetuo competit quandocunque actor agit, quia exceptio non competit niſi quis agat. ff. de exce. l. exceptio.

EXCEPTIO temporalis eſt quæ ad tempus, utilis eſt, ut cum petis debitum, & excipio quod tu feciſti pactum mecum de non peten. Hæc exceptio uſque ad annum utilis eſt poſtea uero non de qua de re ſci. c. plei unqne de of. or. c. paſtoralis in fin. & ff. eodem titu. l. exceptiones. §. temporales & hæc etiam dilatoria dicitur, quia differt & prorogat cauſam non autem auffert. Aliud exemplum, conueniente coram iudice non tuo, & tu excipis te non eſſet de foro eius. Vide glo. in uerbo excuſari. c. ſi autem de reſcrip.

EXCEPTIO anomala. eſt quæ non ſequitur nomen aliarum quia poteſt opponi ante li. conte. & poſt. & in lit. conteſt. ut exceptio excommunicationis & alie. l. de quibus dubitatur an ſint perpetue, an tēporales, ut exceptio matrimonii, & exceptio nō numerate pecu. & non numerate dotis, ut no. inſt. de exce. §. appellantur & plures alie ſecundū Hoſt. & Spe. eo. titu. ut except. quæ cōpetit fideiuſſorib. ex epiſtola diui Adriani contra creditoris ut no. inſt. de fideiuſ. §. ſi plures.

EXCEPTIO rei iudicate non poteſt opponi quando fit ſuper eadem re, & quando eſt eadem re. & quando eſt ex eadem cauſa & eadem perſona.

EXCEPTIO doli eſt quadruplex ut no. Accur. in gl. l. qui ſe debere ff. de condi. ob. cau da cau. non ſe.

EXEMPTIO proprie eſt ubi aliqua cōuentualis eccleſia canonicorum ſecularium uel regularium monachorum, uel monialium, immediate ſubeſt pape. Harū exemptionum alia uniuerſales, alia particularis. Vniuerſalis eſt quæ cum, uniuerſitate iuris ſpectat ad papā, ita quod metropolitano aut dioceſano nihil iuris manet in eadem. Particularis eſt quæ pro parte in certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximitur, & alias ꝑtinet ad eoſdē. u. g. ſi forte aliqua eccleſia quātum ad hoc eſt exempta ut nullus archiepiſcopus. uel epiſcopus poſſint in ea diuina ſuſpendere, ſicut in ſua dioceſi, & alias exhibeat reuerentiā & honorē. itē exēptionis monaſteriū due ſūt ſpecies. Quædam. n. monaſteria non recognoſcunt ſuperiorem, niſi papam, alia ſunt ordinum exemptorū ut monaſteria Ciſtercienſium &c. quæ non corrigit ordinarius loci ſed abbas uel prior eorum gl. eſt in cle. attendentes de ſta. mo. Item exemptionum alia perſonalis, alia localis. Perſonalis eſt ubi archiepiſcopus eximitur, ut a nullo etiam a legato ſedis apoſtolice, nec etiam a iudice de legato excommunicari uel interdici ualeat aut ſuſpendi. Sed localis ſed quæ loco hoc eſt eccleſie datur.

Exem-

EXEMPLARE dicitur illa ſubſtitutio, quæ fit filio furioſo ſeu mente capto in euentu mortis in furore, ſeu non ſana mente, & dicitur exēplaris, quia admittitur fieri prædictis, ſicut pupillus fit, quia ſicut hoc propter eta. ſibi per teſtamentum prouidere neque fiat, ſic etiam prædicti propter furorem. dementiam, ſeu defectum mentis rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. inſtit. de pu. ſub. §. 1. in princip. In multis tamen differt a pupillari, ut infra dicetur de ſubſtitutionibus. Sgnificat autem hæc ſubſtitutio diuerſimode, ut ſignificatum ex eius uerbis, uel alias undecunque ſumptum ſignificare probat. Significat enim primo, uel eius uerba ſignificant ſeipſam, ſcilicet quid filio cui facta eſt ſubſtitutio mortuo in furore, uel dementia, ſubſtitutus admittatur, ut. §. inſtit. de pupil. ſubſtit. Significat ulterius tacitam uulgarem argu. l. iam hoc iure. ff. de uul. & pup. ſubſti. §. 1. inſti. eo. tit. præa. ratio. ſicut enim in primo ſignificato conſiderantur proprietas uerborum eius, ſic in ſecundo ſignificato conſideratur identitas perſonarum, ut quod per ſubſtitutionem. teſtator filio prouidetur ſic, niſi aliud appareat ſignificat etiam hæc ſubſtitutio pupilla. uer. gra. facta eſt furioſo impuberi, ſi in furore deceſſerit, ſenſus eſt quod ſi decedat in etate pupillari, tunc ſignificat exemplare, quia facta impuberi. licet furioſo. & ualet pupillaris tantum, quia uerba hoc ſignificant, & quia defectus naturalis potius extenditur quam accidentalis. l. 3. §. 1. de tute. & hoc quando illa concurrunt, quæ requiruntur in pupillari, quia filius eſt in poteſtate patris, & ſic de aliis. Si autem non concurrunt, tunc intra tempus pubertatis ualet ut exemplarius, poſtea non, propter limitationem illam. ſi etate pupillari deceſſerit. Si autem factum eſt ſine temporis limitatione, tunc ualet ſimpliciter, ſeu pro omni tempore ut exemplaris. Significant ulterius hæc uerba filio furioſo ſubſtituo, ſubaudi. i. [illegible] ſi filius furioſus in furore deceſſerit, & requiritur quod ſit furor tempore mortis. ut in §. 1. inſt. de pupil. ſubſtitu. præal. & l. ex facto. §. 1. ff. eod. titu. licet alias per, iſta uerba Titio furioſo lego talem qualitatem, ſufficiat ad eſſe tempore diſpoſitionis, ut in l. mela, in prin. ff. de ali. & cib. lega. quia opponitur cauſæ demonſtrationis. Ratio utriuſque quia ſignificatum ſumptum eſt ex affectione, qua ſignificatur ei prouideri cui prouidetur, cū eo modo, quo poteſt modo in primo caſu melius prouidetur ei recipiendo a uerba in illo ſenſu. Sed ſecundo caſu melius prouidetur furioſo recipiendo uerba demonſtratiue tantum, quod eſt proprium eorum ſignificatum. Significant ulterius quod exiſtente conditione ſubſtitionis, ſubſtitutus admittatur uolens, uel inuitus ſecundum qualitatem perſonæ ſubſtituti. Si enim eſt ſubſtitutus filius furioſus, qui erat in eius poteſtate tempore mortis eſt neceſſarius uel uoluntarius, ut in §. inſtit. de hæredem quali. & differen.

EXCOMMVNICATIO, eſt extra communionem eccleſiæ ſeparatio, uel cenſura eccleſiaſtica excludens a communione fidelium. 11. q. 3. c. nihil &. §. euidenter, uel eſt eterne mortis damnatio 11. q. 3. nemo epiſcoporum. & c. nullam ergo feſtinare debemus, ut mortuus Chriſto ſepa.

ſeparatus per excommunicationem redintegretur, & reconcilietur Chriſto per abſolutionem. Maioribus.enim malis debet ſincera charitas ſubuenire l. di ut conſtituere tur. Et gl. in c. præſenti. eo. titu. li. 6. uel ſi generaliter, eſt qualibet licita communione, uel legitimo actu ſeparatio, uel a ſacramentis excluſio. Species excommunicationis infinite poſſunt eſſe, quia tot quot ſunt ſpecies communionis. Due tamen ſunt ſpecies eius quæ præcipue ſecundum canoniſtas communiter uſitantur, ſcilicet maior & minor. de utráque illarum habetur. 3. q. 4. engeltrudam. Nam una excommunicatio quæ maior eſt dicitur anathena, & excludit ab ingreſſu eccleſiæ, & a communione fidelium, & a ſacramentis, hæc uocatur maior, & fertur cum ſolennitate, de qua etiam datur præcedens deſcriptio cum dicebatur. Eſt a qualibet licita communione hominum, uel legitimo actu, & ſacramentorum ſeparatio. Vnde & Adam excommunicatus fuit ab eſu ligni. in §. euidenter præal. q. 3. & de ſen. excommu. ſi quem in glo. 3. Alia dicitur minor, & illa tantum ſeparat a ſacramentis, & eſt duplex, una per præceptum a iure, uel per ſententiam ab homine. Alia ſeparata a communione fidelium non ſacramentorum. 5. q. 2. præſenti ſecundum Goff. & de cleri. excommu. mi. §. item ſciendum. Eſt enim quædam excommunicatio iuris a quo abſoluit epiſcopus, niſi abſolutio ſit ſummo pontifici reſeruata. de ſen. excommu. nuper. Alia hominis, ut epiſcopi, uel ſui uicarii; uel dele. de offi. or. cum ab eccleſiarum. de maio. & obe. c. unico. l. b. 5. in glo. Et nota quod excommunicatio eſt medicinalis, non mortalis, diſciplinans non eradicans dum is quem lata fuerit, non contemnat eſſe. capit. l. 1. eo. tit. lib. 6. Etiam excommunicatio dicitur mucro epiſcopi. 16. q. 2. cap. uiſis in fi. ubi dicitur felici mucrone epiſcopi ſacerdotum piacula reſecentur. & 24. q. 3. corripiantur. Item dicitur anatema improprie ob ana. i. ſurſum. & thema figura olim in frontibus damnatorum impreſſa, & ſic quaſi anathema dicitur, & hæc maior quæ dicitur, duplex eſt. Quædam ſiue ſolennitate. Alia ſolennis quando 12. epiſcopi uel præsbyteri candelas in terram proiiciunt, & pedibus calcant, & non differt ab alia, niſi in ſubſtantia, quia maior eſt terror, & confuſio. De his duabus in ca. cum non ab homine de iudi. & excommunnicatus amplius, & ſepius excommunicari poteſt, de treu. & pa. cap. 1. Item excommunicatio poſſunt participare, & communicare familia & uxor & liberi, quia ſunt a canone exempti. de ſen. excommo. quod in dubiis. Et participans in loquela, quo ad correctionem non eſt excommunicatus. eo. ti. porro. nec prædicatores uel alii recipiendo eleemoſinas. eo. ti. cum pro uoluntate, uel prædicando, ſeu monendo. eod. tit. reſpondeo. Et not. caſum in quo quis eſt excommunicatus, uel excommunicatur ſiue peccato mortali in cap. literas. de reſtitu. ſpolia. ubi mulier uolẽs reddere dubitum propter conſcientiam conſanguinitatis (in quo bene facit) tamen excommunicatur, & ſic excluditur ab eccleſia militante, non tantum triumphante. cap. inquiſitionis da ſen. excommu. quamuis alias non niſi pro peccato mortali ſit quis excommunicandus. cap. nemo epi-

epiſcopotum. 11. q. 3. Et not. per 18.conſtitutiones cler. comprehẽſi ſunt.i. caſus (quorum ſexdecim reſeruati ſunt Pape) quibus quis ipſo iure excommunicationem incurrit expreſſe, & per duas tacite. Vide gloſ.in uerbo excommunicationis,in clem.1.de ſenten.excommunica. ubi enumerantur loca iſtorum caſuum, item excommunicatio maior contrahitur in decem & octo caſibus, ſecundum Goff.in ſum. de ſenten. excommu. §. contrahitur. Item excommunicatus nihil dare debet pro ſua abſolutione. c. ad aures de ſimo. Si tamen pro manifeſta offenſa eſt excommunicatus primo debet ſatiſfacere, & poſtea abſolui de uerbo.ſignifi. ex parte. Sed pone ſtatutum epiſcopi eſt ꝙ quilibet excommunicatus antequam abſoluatur debet ſoluere decem pro quolibet menſe, utrum ualeat ſtatutum. Reſpondetur quod non in c.ad noſtram & c. nemo. de ſimo. licet in contrarium determinet Hoſtien. & Ioann. And. in c. ad aures præalle.

EXCOMMVNICATIONIS appellatione intelligit de maiori ita ex.ſin in c.pen.de ſen. excõ.Adde quòd ui detur dicendum contrarium, quia in priorib. mitior pœna eſt infligenda.Hoſt.in d. c. pen. dicit quod ex quo excommunicatio eſt medicinalis in his quæ concernunt animam eſt capienda pars tutior, & idem tenet Abb.in d.cap.pen. Et ibidem uide Fely. & contra iſtam ſolutionem docto.uidetur tex. in cõtrarium, in cap. pia de excep. in 6. ubi dicitur ꝙ ſi opponitur in iudicio ꝙ aliquis ſit excommunicatus oportet quod exprimatur ſpecies excommunicationis ſi intelligeretur de maiori, hoc non eſt neceſſarium, uide per Fel. late in d. c. pen.uer. 3.requiritur.

EXCONSVL eſt qui deſit eẽ cõſul.ſimile.no. de queſtore & ex queſtore.inſti.in prohemio.§.cum hoc.

EXCVSATIO eſt alicuius iuſte cauſæ allegatio in defenſionẽ uel ſupportationẽ alicuius ne cogatur cõparere in iudicio.de quo i l.2. ff.ſi. quis cautionibus,& in ti. de ua. & execu.munerum.

EXCVSATIO tuto.fit ex uariis cauſis, & quædã innitur equitati. Quidam enim excuſantur ad tempus ſcilicet qui cauſa recip. abeſſe ceperint reuerſi ad nouam tutelam intra annum non uocantur, ſed ueterum coguntur ſtatim recipere, ut inſti. de excu. tut. uel cu. §. item qui reipub. Eſt & alia excuſatio a tutela,quæ dicitur excuſatio ueteranoru, qui excuſantur a tutela ſi ſint a militia dimiſsi honeſta cauſa interueniente & iuſta, puta propter infirmitatẽ,uel aliam cauſam.Sed illa quæ alio modo fit non uocatur honeſta,ſed cauſaria, ut ff.de his qui no.infa.l.2.§.ignominie. Et perpetuo excuſantur qui ſoluũtur a militia poſt 20. annos. Sed ad tẽpus qui intra 20. annos, & hoc diuerſimode tenetur quia ſi intra quinque, nulla ſibi uendicant immunitatem. Si uero poſt quinque ann.ſolutus fuerit, habet immunitatẽ unius anni. poſt octo annos habet immunitatem biennii poſt 12.triennii, poſt 17. quadriennii poſt.20.annos habet excuſationem perpetuam. Eſt & alia tutele excuſatio eorũ qui numero liberorũ ſe excuſant, ut Rome liberorum trium.C.eo.ti.l.1.cũ concor.in Italia quatuor in prouincia quinq. Et eſt & excuſatio eorũ qui morbo excuſantur, ut ceci, ſurdi, muti,furioſi, & ꝑpetue ualetudine

M de-

detenti.C.de excu.l.uete.l.unica.

EXERCITOR dicitur is quem quo tidianus queſtus & utilitas nauis ꝑtinet, magiſter uero nauis dicitur cui tota nauis, & anchora commiſſa eſt. Require ſupra actio exercitoria,ubi de hoc.

EXCVSATIO eorum qui etate excuſantur,ut maior.70.ann.l.unica pr̨ all.& inſti.de excuſ.tuto. uel curato.§.item maior.

EXCVSATIO eorum qui numero tu telarum excuſantur. l. qui habent tria onera tutele. i.tres honores tu tele ſcd̃m Azo. quæ oĩa habetur. C. ſub his ti. in rubro & in nigro. uide de hoc Azo.ibid.in ſum.

EXCVSATOR ſecũdum Azo. & Spe. eo.ti.eſt qui uenit ad proponẽdum cauſas abſentie alicuius qui non poterat ſimul ratione ſui uel cau ſe procuratorẽ conſtituere, ut in cauſis criminalibus in quibus licet procurator non interueniat (ut in l.1.ff.de pub. iud. §. rei) excuſatur tamen allegatis cauſis abſentie, & bene admittitur, ut l. abſens. ff. dę procu.uel uocatos erat ut perſona liter compareret.

EXECVTOR ſecundum Spe.eo.tit.eſt officialis per quem litis executio uel ipſius cauſe præparatio iubente iudice ſuo expedit, uel ſecundũ Azo. proprie eſt ille qui diſcuſſa cauſa ſniam executioni mandat. Vocatur ẽt in iure apparitor. Require ſupra Apparitores. Alias ẽt uocatur in iure diuerſimode. De iſtis modis eſt glo. no. C. de excu. rei iudi.l.ſit ut proponis quã proſe quitur.Spe.in ti. de cita.§.ſequitur prope prin.Item appellatione executoris intelligitur delegatus c. ſciſcitatus,de reſcrip.& cap. ſi contra.de fo. competen.unde executores ſunt illi ꝑ quos iudex ſententiã ſuam exequitur & rẽ iudicatã man cipiat effectu, & mandat executioni.Et duplex eſt executor. ſ. merus & mixtus. Executor merus dicitur quando per nuntium non eſt de mã data aliqua cognitio, ſed tantum cauſe executio, & talis non debet audire exceptiones, ut C. de execu. rei iudi. l. fi. ut proponis, præ alleg. cap. de cetero. de re iudi. & ff.de iud.l.prætor,& de tali loquitur c.paſtora.§. quia uero de offic. deleg. ubi bona gl. de executione duplici ſecundum Hoſt. eũ tenetur admittere exceptionẽ excõmunicationis, alias applicari poteſt. De hoc uide Archid. de excep. pia lib. 6. Vel ſic.Executor merus eſt qui non poteſt de fraude interpoſita cognoſcere, nec ab illa appellatur niſi modum executionis excedat.ff.de ap. & rel. l. ab executore & de re iud. qui ad conſultationem in fi.& 2.q 6.ſub illo. §. ſunt quorum, & §. ab executore 1. c. ſi uerum & §. ſeq. Sed a mixto executore bene appellatur ſi non admittit legitimam excep. uel alias partes grauauerit de ap. cap. dilectus c. ult. debitus, ſed executor mixtus eſt qui habet cognitionẽ cauſe annexam, ut in c. nouit, de appe.& de iudi.c.de cetero præall.de offi.deleg. paſtoralis in glo. ut cum Papa mandat alicui reſtitui rem ſuam, uel alicui dari beneficium &c.talis debet recipere legitimas exceptiones, quantuncun que ſcribatur ſibi abſolute a Papa ut de offi. dele. ex parte de reſcri. c.ſi quando,& c.cum adeo 25.q. 3. & c.ſi non.

EXCEPTIO eſt actionis uel intentionis excluſio.ſecundum Pau.in rub. de excep.in 2. col. uerſicu. quæro quid dicit. Adde quod communiter tenetur quod exceptio proprie eſt illa quæ excludit actionẽ

acto-

actoris de quo uide per Bald. in l. 1.col.22.uer.7.C.qui accuſa.nō poſ. & per Felyn.in d. rubr.de excep. in princi.

EXCEPTIONVM uariæ ſunt ſpecies, & uariis tempoɼib. opponendę. Alia.n.eſt dilatoria, alia pereınptoria, alia media ſiue mixta. dilatoria diuiditur in dilatoriam indicii., & dilatoriam ſolutiones. Dilatoria iudici in prin.actus eſt proponenda. c. inter monaſterium. de ſen. & re iud.& l.fin.C.de excep.niſi illa exce. ad ei de nouo peruenit. cap. in noſtra, de proc. &c. pa.de exce.uel niſi de nouo competente ceperit. c. inſinuante, de oſ.iud, dele.l. non diſtinguemus. §.cum quidam.ff. de rece. arb.&c.ſi quis epiſcoporum. 3. qō. 6. Dilatoria autem ſolutionis debet ante lit.conte.obiici, ſed probari debet poſtquam actor intentionē ſuā fundauerit. l. ſi quidem. C.de exceptio. & l.exceptionem. C. de prob. Peremptoria dicitur, quæ pōt opponi & probari quandocunque dummodo ante ſententiam opponatur, ut l.peremptorias.C. ſenten.reſcin. nō poſ.& l.pſcriptiones.C. de exce. Media aūt uel mixta dr̄ quæ in hoc habet ſimilitudinē cū peremptoria, ꝙ poſt litē cōteſtatā pōt obiici, ſed in hoc habet diſſimilitudinē cū dilatoria, quia pōt qn̄cunq. ante ſnīam obiici c.per tuas, qui matri. accu. poſ.ſed in hoc habet ſimilitudinem cū dilatoria quia ante lit. conteſt. pōt obiici.c. exceptionē extra de ex cep.Sunt & alie exceptiones anomale quæ etiā poſt ſnīam obiiciuntur ut exceptio uelleiani macedoniani, armatæ militie, & ſimiles de quib. agitur a uell.ad mace.ff.& l.1.C.de iu.& fac.igno.

EXEMPTVS dicitur qui a ſuo iudice ſiue iuriſdictione ordinarii ſubductus eſt, &c.

EXECRARI eſt abominari uel deteſtari, & ꝓprie attribuitur delictis; dicēdo hoc dictum eſt execrabile.

EXEMPLA non ſunt ſemper immitanda, ſed exemplum Pape eſt nobis ſequendum 16.q.3.licet diſt.9.cap.ſane. ubi gloſſ.1.cap.de quib. diſt.20. Quod per exempla ſit iudicandum cum ius deficit, intelligitur de exemplis publice uel autentice perſone ut principis uel apoſtolorum, & de exemplis plurium, & non paucorū, uide ibid.

EXEMPLIS ueteris teſtamenti licite iudicamus, maxime ſi ſint diuina, ut in c.qualiter & qn̄.2.de accuſ.Deus omnipotens 2.q.1.Panor.in c.afferte.in 1. no. de præſump.

EXHEAREDATIO eſt alicuius a ſua ſubſtantia uel hæreditate excluſio, & alterius ſeu alieni inſtitutio ueluti cū parētes exhæredāt filios, & ſcribunt alienos hæredes in teſtamento. ita accidıtur inſt. de exhær. lib. per to. Et ſic exhæredare eſt filium conſtituere aliena ſubſtantia uel hæreditate paterna.& debet fieri cauſa incerta & probata. Et propter quas & quot cauſas per filiū, & econtra filius patre poſſit exhæredare. no.glo.in c.quintauallis de iu. iu.& uide.Bar.in l.filio ptō.ff.de iniuſto ru.& irri.te.

EXERO.i.peto.ſic ponitur exeratur.i. petatur.l.ut uerborum quæ eſt ſi.C. qui admit. ad bo. poſ. ibi.glo.pen. uel eſt idem ꝙ aperiatur ut petenti.

EXESTVARE eſt feruere, bullire, uel caleſcere, ut eſt glo.in clemen. dudum.de ſepul.

EXHIBERE eſt rem in publicum deducere ſeu oſtendere, ut copiam habeat aduerſarius rem ſuam tāgendi & eam ſic uiſam ſi ſibi ſua uidetur, uendicandi. de hoc. ff. ad exhiben. l. 3. & de lib. homi. exhiben. l. 3. & l. ait prætor. Require ſu-

pra actio.ad exhibendum.

EXILIVM triplex no. Archid. 45. diſt. cum beatus in fi.

EXIMERE eſt quoquo modo auferre puta ſi quis nõ rapuerit quemquã, ſed moram fecerit quominus in ius ueniret, ut actionis dies exiret, uel res tempore amittetur, & datur in eum qui ut exemerit actio in factum, quæ non id continet quod in ueritate eſt, ſed quanti ea res ab actore eſtimata eſt, de qua cõtrouerſia eſt.

EXPENSE ſunt ſumptus uoluntarii. & non neceſſarii, & dicitur expenſa quaſi extra penſas & debitum facta. Sed impenſe ſunt utiles & neceſſarie, a uerbo impendere dicte, unum tamen multoties pro alio ponitur, ut l. iulianus. in fin. ff. de minor. ubi expenſe pro neceſſariis & utilib. dumtaxat ponũtur prout ibi not. Etiam impenſe pro uoluntariis ponuntur, non ſolum utilibus & neceſſariis. ff. de uerbo. ſig. l. impenſe. quamuis differentia prædicta contrarium dicat. Et expenſe differunt a damnis unde iuramentũ factum ſuper unum non extenditur ad alterum nam expenſe fiunt cauſa litis, damna uero ex diſcordia proueniunt, ut deſtructio domus, & ſimilia, de iureiur. c. noſtra in tex. & in glo.

EXPILATORES ſecundum Azon. in ſum. C. & ff. de crimi. expila. hære. hi ſunt qui ex reb. uacatis hæreditatis aliquid ſurripiun. & expilant. de pe. diſt. 1. aut facta. Require ſupra actio expi. her.

EXPERIRI quandoque ponitur pro reſpondere ſeu defendere, ut extra de iud. c. 1. de procur. cap. qui generaliter. lib. 6. Quandoque pro agere ut de cauſa poſ. & proprie c. paſtoralis.

EXPLICATIO eſt allegatio quæ ſupplicationem infirmat, unde replicatio eſt allegatio contra exceptionem & adiuuat actorem, & ſupplicatio eſt allegatio quæ replicationem infirmat, & reum adiuuat. Sed explicatio eſt allegatio infirmans ſupplicationẽ, & ſic pro actore contra reum.

EXPONERE. i. contra ſe ponere.

EXPONI autem dicuntur infantes ſerui liberi, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, uel eis alimenta negantur a parentibus, a dominis uel a patronis, ut in cap. unico. de infan. & langui. exponere enim aliqui ſolent relegato pietatis officio infantes uel languidos ante eccleſias ut eos alii miſeratione moto colligant. 78. diſtinctio. ſi expoſitus.

EXPOSITVS infans a patre uel ab alio eo conſentiente uel ratum habente, hoc ipſo a patria poteſtate liberatur, & ſic paria ſunt patrem exponere, uel alium eo ſciente & non nomine patris, uel etiam non nomine patris, & patre poſtea factum ratum habente. Abb. in cap. 1. de infantibus expo. numero 2.

EXISTERE proprie eſt ab inuito extorquere. ff. de le. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi rem licet quandoque exigere dicatur quis etiam a ſponte ſoluente, ut C. de fur. l. falſus.

EXPRESSVM quomodo dupliciter ſumatur, not. ff de uulg. & pu. ſubſt. l. 1. in prin. & de præben. ſi epiſcopus in glo. certas. lib. 6.

EXPRESSA pupillaris ſubſtitutio require infra ſubſtitutio.

EXORCISTE grecæ latine dicuntur adiurantes. 30. diſt. cleros.

EXTIMARE eſt alicuius rei certum pretium dare, & eſt idem quod taxare uel certum prætium diffinire & determinare.

Ex-

EXTRAORDINARIVM remediũ qđ ob aliquē cauſam extra uel ultra curſum ſolitum alicui datur, ut re ſtitutio minori leſo uel abſenti cauſa iuſta neceſſaria, uel probabili ad quæ remedia nunquam reccurrendum eſt quandiu remedio ordinario locus eſt ad quod poteſt haberi recurſus.

EXTRAORDINARIVM iudi. eſt coram delegato, uel quando non proceditur in figura iudiciis, ſed ex officio iud. in modum inquiſitionis uel denunciationis, uide tex. innc̃ta glo. in cap. quoniam contra de probation.

EXTRA no. Archid. de præſcire. ſtatutum lib. 6. §. 3.

EXTRA ordinem quid importet, uide Bar. in l. i. ff. de fur. & Bal.

EXTERMINATE eſt quaſi extra terminos uitæ uel iuriſditionis ſue ponere cle. uni. de iure iu. & de hær. ex cõicamus. §. moueantur & §. ſeq. ponitur etiam pro deponere, deſcolari, in exilium mittere.

EXTVNC tp̃s extremum ſignificat. ff. de condi. & demon. l. ſi is. §. ſi ita.

EX, no. Arc. 4. q. 5. quiſque, & plenius. Io. Cal. in c. ueſtra de cohabita. clerico. & mulier, Ioan. No. de hære. ex cuſamus libr. 6. etiam Archidia. de præben. cum in illis eod. lib. & Pan. in c. in literis. de reſti. ſpo. etiam no. C. de legi. l. non dubium, & quandoque, in compoſitione ſtat aug. mentatiue pro ualde ut exequare. i. ualde aquare ut l. i. ff. de l. ubi dicitur per omnia exequata ſunt lega ta fideicommiſsis.

EXPLOSA id eſt excluſa. c. inquiſitioni de ſen. excom.

EXTORRES. i. immunes uel inſontes de ſen. excom. contingit. & diſtin. 19. nullis fas eſt. ubi dicitur ſed extorris a ſancto fiat miniſterio. & ea. d. capi. ita dominus. §. in omnem terram ubi dicitur ut extorrem. i. alienum miniſterii diuini intelligere ſe eſſe. &c. & habetur. C. de cuſto. reo. in l. i. de his quæ eſt l. fi. & de pe. diſt. 2. item proinde ubi dicitur nudari facultatibus propriis & patrie ſue extorres fieri etiam 11. queſt. i. conſpirationum. Quod author hic citat ex. 19. diſt. capit. nullis fas eſt extorris fiat &c. in libris quibuſdam legitur exors. id quod eandem pœnæ ſignificationem habet cum dictione extoris. hoc præcipue loco cum exorrem cum intelligamus, qui extra fortem (hoc eſt partem) ſit, cui contrarium eſt conſors hoc eſt particeps.

EX queſtor eſt qui publice pecunie cõgregande, conſeruande, & quærende officium. habebat, ſed hanc admĩniſtrationem depoſuit, uel dicitur ille qui queſtoris depoſuit adminiſtrationem, ut not. inſti. l. pen. §. cũ hoc c. in gl. uide ſupra. ex conſul. & infra quæſtores.

DE F ANTE A.

FABER lignarius dicitur non ſolum qui ligna dolat. ſed generaliter omnia qui edificat. ff. de uerb. ſig. fere. §. fabros.

FABER non debet mallare iuxta ſcholas doctoris, & poteſt cogi ad uendendum ſuam domum, ut not. Bar. cap. alii in l. i. ff. ſol. ma. & gl. & do. in l. prima. C. de libro urbis Ro. libr. 11.

FABRICENSES dicebantur qui erant deputati armis faciendis, reparandis, uel uendendis, ut l. i. de fab. lib. 11. C. Io. an. in cap. ſi iudex. de ſen. excom. lib. 6. dicit quod fabricenſis dicitur qui publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio ut reponat in publicis armamentis quo-

rum brachia ſtig mate figurantur, ... l. ſtigmata. C. eodem tit. re quire infra ſtig.

FABRILES opere. ff. de præſcri. uerb. leg. pen. & de op. lib. l. fabriles. Et quæ ſint fab. & que obſequiales. & que artificiales uide. C. de condi. in. l. non ſortem. §. ſi libertus.

FABVLA eſt quæ nec uera nec ueriſimilia continet. in prohe. inſti. §. 2. ſuper ue. rabulis. & l. antiqui. ff. ſi pars hæred. peta.

FACERE dicitur ille cuius autoritate fit. de ſent. exc. cap. mulieres. & facere dicitur quis ſtatim confeſtim incontinenti, mox, illico quod facit ſine interuallo, nullo actu contrario aut impertinente intermedio de electio. quia propter. ubi dicitur ꝙ poſt collationem mox debet electio celebrati. Similiter cum uis, infertur perſonam incontinenti repelli debet, id eſt ſine interuallo quaſi bello continuato. Item id quod in triduo. C. de erro. aduo. l. ultima ubi dicitur quod aduocatus poteſt reuocare errorem ſuum ſtatim, id eſt intra triduum. Et hoc intelligit Placentin. ſicut ſonar. Sed Accur. hoc intelligit, quando cauſa durat poſt errorem tantum per tres dies. Item quod facit in decem dieb. ff. de conſtitut. per. l. promiſſor. ubi dicitur quod ſi quis ſine die conſtituerit ſe ſoluturum pecuniam, alicui, contra eum agi poteſt ſi ſtatim non ſoluerit intra decem dies. Item quod facit in uno anno. 20. queſtio. 1. puella ubi dicitur ꝙ ſi inſciis parentibus intra 12. annum uelum acceperit. parẽtes uel tutores poſſunt hoc ſtatim irritare intra annum. Item quod facit cum quodam temperamento temporis ita quod nec nimium nec maximum tempus aſſumit, quod magis poteſt intellectu concip. quã dici. ff. de ſol. l. ratum. & l. quod dicimus. ubi dicitur ꝙ hæres fideiuſſore teſtõris hoc quod ante aditam hereditatẽ ſoluit ꝓ defuncto ſtatim ſoluere debet. ſ. cũ quodã tẽperamẽto tẽporis, nec. n. ſtatim cum ſacco paratus uenire debet. Item ꝙ facit quam. primum põt. de reſt. ſpo. olim cauſæ, ubi dicitur ꝙ uim illatã reb. põt quis repellere incontinenti. i. q̃ cito poterit, collectis amicis ita tamen ꝙ illud incontinenti non extendatur ultra annum. Hoc ber. de cle. quia propter, Idem qđ facit in uno menſe. i. q. i. conſtat, ubi dicitur ꝙ ſi aliqui ordinati ſunt hæreticis per uni ſi ſtatim renuntiauerit concilia bulo hæreticorum. i. intra menſem, tunc excuſatur. Item q̃ cito, ſit, ut 32. q. 5. mulierem. Item ꝙ facit quandoq. ut ff ſi cert. pet. l. 1. ubi dicitur cuicunq. rei aſſentimus alienã fidem ſecuti, mox recepturi, quid ex eo cõtractu credere dicimur.

FACINVS, ideſt dolus. ff. de act. & ob. l. ſeruus.

FACTITARE eſt frequenter facere. l. fulcinius. §. latitare autem. ff. quib. ex cau. poſ. ea.

FACTIO eſt conſpiratio. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maie. ubi glo.

FACTIONVM duces qui dicantur. uide Bar. in l. conſtitutiones. ff de appel.) Facultas magne dicuntur 50. aurei. ut C. de def. ci. l. i. uel 10. liber auri, ut in auth ad appella. §. 2. colum. 3 uel 30. aureorum, in aut. de def. ci. §. eius. colom. 3. Vel ulteriũs uſq. ad 50. ſolidos ſumme pac ue ſi ultra ſumme mag. inſt. de act. in. §. nos autem.

FALCIDIA dicitur lex Falcidio tribũno plebis quo ipſam adinuenit ad hoc quod qs extraneo teſtõ ſuo legare non poſſet q ad minus quarta remaneret hæredi, ꝙ ſi contrafacere, locum non haberet, & ſic dicitur

citur falcidia a falce, ad defalcandum ſingulis mandantis per quam permittitur hæres habere quartam partem legationis, uel hęreditatis, quãdo etiam tota hæreditas, uel maior pars eſt legatis exhauſta. Et eſt triplex falcidia ſecundum Ioan. And. in glo. diſt. reſponſa prudentum. Require. l. falcid.

FACTVM fieri contentum diſpõne ſignificat ipſum ad hæredẽ uel aliũ trãſire, ſeu trãſire poſſe uel nõ. põt enim ipſum factũ, uel qđuis aliud mediũ probat, ſignificat uel declarat. u. g. in conuentiõne deducitur hoc factũ licere ire agere per fundũ pmittentis ad fundum eius cui permittitur hęc conuentio non trãſit ad hæredes, ſiue ſit appoſitum uerbum perſonale. tibi uel mihi. ſiue nõ immo ſimpliciter dictum eſt cõuenimus licere fermo agere ſed factũ nõ trãſit ad dominum. §. ſoc cum factum inſ. de ſtipu. ſeruo. Sed ibi, debitor conuenit cum credito re quod ei non liceat debitum petere, & ita ſit pactum de non petendo ſimpliciter, hoc factum ſeu pactum tranſit ad hæredes.

FACERE quod põt qualiter quis conueniatur & qũo intelligatur habetur in l. ſunt qui cũ 9. legibus ſeq. ff de re iud. nam patronorũ liberti & parentes eorum, miles armatæ militiæ, uel doctor presbyter &c. ſi condãnantur ad id quod facere poſſunt, nõ totum, quod habet extorquendũ eſt, ſed ratio habenda eſt ne egeant, ut l. in condemnatione. ff. de reg. iur. Nã intelligĩt quis facere debere quod commode & honeſte poteſt. Nec enim uidetur fieri poſſe quod non poteſt fieri honeſte. ff. de uerbor. ſignifi. l. nepos proculo. Et quando factum pro non facto haberi non poteſt. de capit. & poſtli. reuer. l. in bello. §. fact. Item per factũ probatur uoluntas. ff. de legi. de quibus c. cũ lecti de appel. c. fi. de coniu. ſer. Et factum uel de facto conſtat quatuor modis. c. quæſitum. de cohab. cleri. & mulie.

FALLONIA (alias felonia) eſt culpa iniurię propter quam uaſallus amittit feudum, eſt quædam culpa quæ reſpicit dñium. ſ. quando tribus uicibus citatus legitime, fidelitatem præſtare noluerit, ut in uſi. feu. quæ ſit prima cauſa beneficii amit. c. 1. Eſt & alia cauſa quando infeudauit alia lege quam ipſe habet uel talem uaſallum qui. feudum deſeruire nõn poteſt. Quædam uero eſt culpa uel fellonia quæ non reſpicit dominum ſcilicet quando uaſallus interficit fratrem uel filium ſuum, uel filium fratris, uel aliud crimen commiſit quod parricidii appellatione continetur, & plures alias fellonias tam reſpicientes dominos quam alios propter quas feudum amitti tur not. Hoſt. in ſum. de fun. C. qui. mod. feud. amitta.

FALSARII ſunt qui crimine falſi tenentur uel qui crimen falſariorum admittunt, ut de crimine falſi. c. ad falſariorum extra.

FALSITAS eſt imitatio ueritatis de crim. fal. cap. 1. & c. l cet. & per totũ ti. not. de preſcr. ſi per literis per doct. eo quod falſatores ſemper ſtudent imitari ea quæ uera ſunt ut falſa uideantur uerifimilia, ut in auth. de inſtru. cau. in prin. colũ. 6. & ſecundum ea quæ no. Azo. in ſum. C. ad l. cor. de falſis.

FALSITATIS ad eſſe tria requirunt. ſ. mutatio ueritatis, dolus. & ꝙ alteri ſit nociuum, quorũ ſi alterũ deficit falſitas non eſt punibilis. iux. no. per Hoſt. Azo. & Tanc. in ſuis ſum. per tex. in l. quid ſit falſũ

ff.ad l.cor.de fal.& l. nec exemplũ eundem.tit.C.& l. damnus C. eo. Pet.de Anch.conſ.24.& Pau de Ca. conſi.149.

FALSVM eſt quod caret ueritate, ut reſcriptum falſum eſt quod non habet aliquod primordium ſeu ſub ſtantia ueritatis.ſ.quod non emanauit a Papa, & tamen apparet emanaſſe.c.ſua nobis de off. uica. ubi de hoc.Et no. in c. ſuper literis de reſcrip. per F. an. de Zabar. Vide falſa.i.inulta.& uera.i. iuſta. inſtitu.qui ex quibus cau. manumit. non poſſ.§. eadem.l. alia ſcientia. ubi dicitur quod cum cauſa ſemel approbata ſiue uera uel falſa non tractatur.

FALSVM exprimere deteſtabilius eſt quam uerũ tacere Pau.in c. quia circa de conſan.& affi.

FALLACIA ſecundum Hoſt. in ſum. de do.& cont. §. i. committitur in metiendo in his quæ aſſerit aliquis falſo ex certa ſcientia.ff de fur.l.falſus.§.ſi quis.

FAMA ſecundum Spec.ti.de noto.cri. §.fama eſt ille dignitatis ſtatus uita & moribus comprobatus & in nullo diminutus ſecundum glo. C. ex quib.cau.infra.irro. l.i. & gloſ. 3.ut in cap.ueſtra.de cohabi.cleri.& mulier. Et hæc fama quandoque minuitur, quandoque conſumitur ex toto pro extincta habeatur. ſ. cum media uel maximo capitis diminutio interuenerit,minuitur uero cum ciuitas & libertas retinetur,ſed circa ſtatutum pœna plectitur,ut ff.de uar.cogno.l.penulti. §. exiſtimatio.&.§.minuitur.fama hominis. Sed fama de aliquo negotio quæ eſt medium ueritatis eliciende deſcribitur ſic. Eſt cõis & clamoſa inſinuatio inſurgens apud totam uel maiorem partem populi ex incerto authore proueniens, & dicitur a for faris, & dicitur ab opinione quæ ultra communem opinionem requirit communem locutionem,& ſic duo exigit. Et in deſcriptionem famæ per Spe.nomen dignitatis non ponitur pro honore publico,ſecundum Azo. ſed pro potentia a natura cunctis attributa. Et hæc deſcriptio locum habet in bona fama. Quandoque etiam fama ponitur pro infamia ſiue mala fama ut in cap. tua. de cohabi. cleri. & mulie. & non ſecundum Spe.fama poteſt aliter deſcribi, ut comprehendat utranque, id eſt bonam & malam, ſic fama eſt uehemens uulgi,& minoris partis opinio rei de qua quæritur conſentiens uel conſonans,fama de homine ſic conſueuit deſcribi. Et dignitas ſtatus,uita & moribus comprobata,ut.ff. de uar. & extraordina. cogni. l. cognitionis & qui talem famam negligit crudelis eſt 12. q. i.nolo. & fama opi. & exiſtimatio idem ſunt.

FAMA inter homines eſt publica & communis inſinuatio ex ſola ſuſpitione, & ex certo authoritate proueniens.

FAMA differt a rumore, quia rumor eſt ab incerto, fama autem a certo procedit authen, Item fama procedit a maiori parte uicinie, rumor a minori,no.Io.An.c.nr̃a.18.col. uer. ad gradum.de coha.cle. & plus eſt fama quam clamor.quia plurimorum eſt fama,clamor paucorum.Fe ly.in c.qualiter & quãdo.2. in prin. de accuſ.

FAMILIA ſecundum Azo.in ſum.C. de edil. Actio appellatione familie continentur omnes qui ſunt in ſeruitio alicuius etiam liberi homine qui ſeruiunt ei bona fide uel etiam alieni ſerui,& etiam qui ſunt in poteſtate eius ſimiliter omnes pin-

pinqui liberti & patroni. ſic generaliter ſumitur.C. de uerbo.ſign. l.fin. Vnicus uero ſeruus familiæ nomine non continetur, nec duo faciunt familiam ibidem. Et dicitur a femore, quæ eſt pars hominis genitiua, ut dicitur l. fin.C.de uerb.ſignifi.

FAMILIE appellatione quid uenit uide Bar.in l.1 §. familie.ff.de ui & ui arm. & l.fi.C. de uerbo. ſigni. idem Bart.in l.ſi cognatis.ff. de reb. dub.

FAMILIE erciſ. ideſt hæreditatis diuidende. no. in rubro.ff.fam erciſ. Require ſupra actio famil. erciſ. Et differentiam inter famulum, mancipatum & ſeruum no. Arch. 22.q.3.c.patrem.

FAMILIARIS & domeſticus in quo differunt, ponit Bal.in c.in literis.de teſti. & Fel. n c. inſinuante. in.3. col. uer. & quæ differentia ſit,de offi. deleg. & debet deſinere eſſe familiaris quando dominus eum licentiauit, uel q uaſi ipſe familiaris ſic ipſum licentiauit, ut not.Io And.in c.ſi.de uerb.ſigni. in nouella.in 6.

FAMOSVM carmen ſecundum Azo. in ſum. C. de iniur. eſt dictamen. uel hiſtoria compoſita ad alicuius infamiam, prout ibi notare uidetur Azo.

FAMOSVS libellus pōt proprie dici liber cōſcriptus ob alicuius infamiam.ff.de iureiur.l.lex.tormentorum.§. ſi quis liberum.Et imponitur ei pœna capitis, qui famoſum libellum inuentum non corrupit, ſed alii manifeſtauit. Et qui eum dictauerit, ſi non probauerit de calumnia capitaliter punietur, ſecundum Azo. C. eodem titulo. Hæc plura ibi uide per eum. Et hoc eſt uerum ſi reo conuicto capitalis pœna eſſet impoſita, aliter non ut no.in l. unica.C. eod.titu.

FASCES ideſt honores ſeu dignitates in auth. de conſul. circa princ. & ut iud. ſine quoquo ſuffra.§.neceſsitatem, & uide.ff. de offi.procon.& l. l.pen. & ibi in glo.Faſtigium,id eſt altitudo uel magnitudo.C.de nota. eod. compo.§.1.uel i.culmen dignitatis,uel ſummas honor, ſecundum Papam, ut not.per Arch.lix diſt.ordinationes.et C.de procu.l.penul.

FATVM eſt genus diuinationis, cui qui intendit damnationem animæ ſuæ incurrit.27. q.ulti.non obſeruetis.

FATALIS dies ſecundum Azo. in ſum.C.de temp. appel. dicitur ſpatium temporis, intra quod appellās debet appellationem proſequi, & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat ſpacium ſex menſium,& hoc ſi appellatum fuit a ſententia clariſsimi uiri, uel ſpectabilis uiri, uel delegati a principe. Secundi autem dies fatales ſunt ſpatium 30.& unius dierum.Tertii & quarti ſunt ſimiliter totidem ſi ſaltem facta fuerit appellatio a delegato uel ſpectabili uel clariſsimo uiro. prout hoc habetur in 2.l. C. de tempo. appel.Hodie autem ex ordine unius tantum fatalis dies eſt id eſt unicus. Sed ſi iuſta cauſa interceſſerit, alius annus indulgetur & ita erit ſecundum dies fatalis, quo tranſacto lite non conteſtata rata manet ſententia ut in aut.ei quæ appellat in dicto titulo de temp. app. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum,id terminus cauſæ imponitur, uel mors accidit cauſæ.

DE F ANTE E.

FELONIA dr̄ delictum quod cōmittit uaſſallus cōtra dominū,ut habetur

betur in uſib. feu.c.1. de abre.feu.

FEMINA ſcd͂m aliquos dicitur a fedirate, eo ꝙ fedas et enormes ſu pei fluitates menſtruales emittit. Sola enim femina eſt animal menſtruale, cuius cruoris cõtactu fruges nõ germinant areſcũt herbæ, arbores amittunt fructus, ferrum rubigine corrũpitur, & ſi quid inde canes comedãt, rabiem incurrũt uerificantur hæc in adamante.

FEMINA quare citius pubeſcant quã maſculus, dicit glo. in l.2.C. de his qui ue.eta. imp. ꝙ mala her ba cito creſcit, ſed alias rationes reddunt doct.in c.literas.de deſpõ. impu. & illas enumerat Pa.in c.2. eod.titu.

FENVM an ueniat appellatione frugum, no.in l.1. §.labeo. ff.de aqua plu.arcẽ.& ſumitur fenũ octo mo dis ſcd͂m Arch. in c. unũ orarium. §.pe 25. diſ. Venit aũt appellatio ne fructum, ut eſt tex.in l.ſi uſufru ctuarius meſſem. ff.quibus. mod. uſuf.amit. ibi in uerbo. fructumq. percipit ſpica aut feno ceſo. & eſt tex.in l.pratum.ff. de uer.ſignifi.& l.ud Rom.in ſuo not.560.

FERIE ſcd͂m Azo. in ſum. C.eo.tit. dicuntur a foro quaſi fœrie, quia præſtant uacationẽ ab his quæ cõ ſueuerunt agi in foro.Hoſt.tamẽ ĩ ſum.tri. eo.tit. dicit quod ferie dicuntur per contrarium. Cum.n.ferie colende non ſint, he tamen coluntur. Vel dicuntur ferie dies qua ſi dies feſtinandi ſecundum Papiã quia iſtis feriari id eſt a malis ope rib. abſtinere debemus. & nihilominus pſtant immunitatem a mer cãtiis.cum difficile ſit inter emẽtes & uẽdentes peccatum nõ interueni re.83. diſt.eiiciens.de pœni.diſt.5. c.qualitas & negocium. Et tñ quæ pertinent ad diſciplinã militarem uel ſcolaſticam ut artes liberales uel ius ciuile in dieb. feriatis pera gi poſſunt ſcd͂m Az. ff.eo.ti.l.1.ui de no. per doct.in c.conqueſtus.ex tra de feriis. Vbi cum q̃ritur an liceat ſtudere leges, uel ꝓ ꝑtio ſcribere in diebus feriatis uel feſtiuis uel dominicis, dicit Io.An.quãdo ſtudium ſit ſine ſolennitate, non propter lucrum qđ tunc licet.cum non opus ſeruile ſed cum ſolennitate ſcilicet in publicis ſcolis non licet.dominus Ant. de But.dicit & cauſa cõſilii dandi, ubi neceſſitas ſuadet ſcilicet quia cauſa tempore peritura eſt. uel de loco longinquo &c. tunc licet ſtudere etiam ad lucrum alias non, nec in ſcientiis poſitiuis quæ ad lucrum uel honores tẽdunt, ſed ĩ theologia & in ſpeculatiuis licet & addit.Pa.ẽt in iure canonico, quia tali laborat in uinea domini. & efficitur homo ſpeculatiuus. & abſtrahitur a uitiis. Nõ autem cultus diuinus uel officium prætermittatur, quia ſanius eſt maiorib. ſtudere & mẽ tes occupare quam ocium inſequi, uel in laruis uagari, immo melius eſt domi manere quam feſta eccle ſiarum propter dominas uiſitare. 24. quæſtio. 1. odi. & proieci. ubi gloſ.& l.penul.ff. de fer. Deſcriben tibus & legentibus uide in titul. de fer. per docto. Et ſic ferie ſunt quædam ſolennitates tẽporum, in qbus cauſe tractari nõ debẽt, & ſe cundum. Gof. dñr ferie, quia forẽ ſibus negociis immunitatẽ præſtãt. l.diuus.ff. eo.titu. Vnde feria uno modo capitur pro qualibet die in hebdomada & ita ſeruet eccleſia dicẽdo, feria prima, feria ſecunda, & dicitur a for faris.ſ.a fando.i. lo quendo, quibus ſingulis feriis ſolo uerbo loquendo Deus creauit ho minem & omnia. Alio modo capitur pro die ſolenni feſtinanda, &

ſic dicitur a feriendis uictimis quæ offerebantur in feriis,uel a feriendo ſecundum Papiam,quia & ſi omnibus diebus abſtinendum ſit a malis iſtis tamen præcipue,ut in c.i.de fe. Sunt ergo ſic ferie cauſarum feſtinande,& ferie nuptiarum,de quib. c.capellanus de fer.23.q 4.nō oportet 15.q.4.placita.75.diſt.quod die dominico.

FERIARVM alie ſunt repentine quas imperator uel princeps indicit repentine propter uictoriam, uel uxorem ductam, uel filium natum,uel propter publicam congratulationem ob diem natalis imperatoris,ut C.eod.tit.l.i.& dicuntur repentine,quia ſunt certe. imo quia repente, & ſubito indicuntur, & a nullo iudice indici poſſunt niſi a principe. ut in leg. i.C.de ferd. A nullo enim iudice præſumi debet út auctoritate ſua aliquas concedat ferias. Nam feriales ferias nouari oportet quas adminiſtrator edixerit. Alie ſunt ſolẽnes quarum quædam inducuntur ob reuerentiam dei,ut dies dominicus, ut l.2. C.eo. titu.& l.omnes dies & præcipue omnes dies & omnis feſtiuitates glorioſiſſime Virgin. Marie ſanctorum apoſtolorum.& aliorũ quæ numerantur.c.ulti.eo.titu.& de con ſecra.diſtin.3.cap.i. Alie ob honorem principis, ut dies natalis uel coronationis eius.C.eo.l.fi.& in d. l.omnes dies.Alie autem ob honorem ciuitatum & diei natalitii maximarum urbium, ut Rome & Conſtantinopolis.l.omnes prælleg.Alie ob neceſſitates hominum, uel publicam utilitatẽ.ut ſunt duo mẽſes unus gratia meſſium alius cauſa uindemie,de quibus etiam in pręallegata.l.omnes dies ubi dicitur. Omnes dies iubemus eſſe iuridicos illo tam manere feriarum dies fas eſt quos geminis menſibus ad requiem laboris indulgentior annus accepit eſtiuos quidem dies feruoribus mitigandis, & autumnos fructibus decerpendis.Has uero ferias Specu.eod.titul. non uocat ſolemnes ſed indicat ruſticas uel publicas quia propter rempub.uel utilitatem ruſticam indicantur, & forte Specu.mouetur ex l.i.in prin.ff. eo. tit.Et ſtatuuntur de ferie ſecundum conſuetudinem loci, ſecundum uarios terrarum ritus ut.ff.de fer.l. præſides.

FERRI proprie dicimus ea quæ quis in corpore baiulat, portari uero ea quæ quis iumento ſecum ducit. Agi uero uel duci dicuntur animalia.ut.ff.de uerb.ſig.l.ferri.

FERRAMINATIO eſt eiuſdem generis materiarum ſolidatio & cõiunctio ut ſcypho argenteo fundus ferrus apponatur & hoc not.in l.rem. ff.de rei uen.ſed applumbatio require.ſupra in A.

FEVDVM ſecundum Hoſt. & Azon. eo.t.in ſum.§.i.eſt beneficium alicuius rei. inueſtitura interueniente ſic conceſſe ſeu date alii, ut dominium pœnes concedentem remaneat,cuius occaſione recipiens, & ſucceſſor eius concedenti domino ad id de quo & quoſque conuenit. aut feudi natura require ſecundum diuerſarum regionũ conſuetudines obligatur quid deficientibus iuriſcripto obligatur. Pro diffinitione feudi, & denotationes eius uide gl.in uſib.feu. & quib. mod. feu. ami.in prin. & ſummam ad quã ibi remittitur.dicitur autem feudum a fidelitate uel a fide quẽ uaſallus domino præſtare tenetur. Nec. n.debet aliqua inueſtitu fieri ei qui fidelitatẽ facere recuſat niſi feudum eo pacto.ſit acqſitum ut de eo fidelitas non præſtatur,ut in conſt.feudorum

dorum per quos fiat inueſtit. & per quos reperiatur.c.nulla.& cap.ſeq. in quib.cau.feu.amitta. in i.capit. §.i.in uſib.feu.no. Item feudum eſt res conceſſa alicui ad utendum pro ſeruitio. Secundum Gotfr. eſt beniuola conceſſio rei pro homagio facta. Et additur conceſſio beniuola,quia fit ex gratia & beniuolentia, & ergo beneficium dicitur. Etiam ideo conceſſio dicitur, quia apud dominum remanet proprietas & dominium directum, ſed uaſallus acquirit uſumfructu. & utile dominium.arg eorum quæ not. de emphyteota.ff.ſi ager.uer. penul. l. pen.§ quæ in perpetuu & fuit hoc dictum ſupra. Poteſt ſic deſcribi. Feudum eſt beniuola actio tribuens gaudium capienti cum ſeruitio tribuendo, per quam transfertur utile dominium de domino in uaſallū & dicitur a fidelitate quam uaſallus tenetur domino preſtare de quo in c.ex diligenti.de ſimo.& in ti. de feu.per totum.

FEVDVM ligium ſecundum Spe. tit. de feu.in tract.libellorum.§. quoniam ſuper homagium uerſ.porro. eſt quando cauſa & occaſione homagii cœperit a domino,ut cum baro dicit alicui pauperi militi, ꝙ aliquam rem immobilem ſibi daret ſi ei facere homagium & illam, dedit talis res uocatur feudum ligium,& talis uaſallus homo ligius uocatur & hæc probantur in l.feud.ſi de feudo controuerſia fuerit, uide infra homagium.

FEVDATARIVS eſt qui feudum recipit,qui etiam uaſallus dicitur.

DE F ANTE I.

FICTIO iuris eſt quando ius certum de aliquo facto fingit ſtatuendo oppoſitum exemplum, bene fingit uxorem ſtipulatam dotem reddi ſibi,licet ſit certum ꝙ non fuerit ſtipulati, ſed in fauorem mulieris, hoc fingit Abb.extra in ca.his qui. nu.6.de ſponſ. & in cap. quanto.de præſum. De materia fictionum.uide latiſſime per Iaſo. in repetitio. ſolemni.l. ſi is qui pro emptore. ff. de uſuca.

FICTIO iuris differt a præſumptione,quia fictio iuris ſemper eſt contra ueritatem, ut in iure poſtliminii &c.Præſumptio autem frequenter intelligitur ſtare cum ueritate, ſicut ſæpe ſtat. Ius. n. fingit aliud quam eſt,ut fingit mulierem ſtipulatam quæ non eſt l. unica. in prin. C.de rei uxorem acti.Fingit natum quod non eſt.ff.de ſtat.homi.l.qui in uero fingit non eſſe natum quod eſt natum.ff.de libr. & poſth. l.titius teſtamento.§.Lucius.fingat uiuere quod non uiuit inſtitut.de excu.tut.§. defuncti autem uer. hi.n. fingi non conceptum eum qui mortuus naſcitur.ff.de uer. ſign. l.qui mortui.no.Azon.in princi. ſunt circa 10.prędicamenta.Et Gof.in ſum. de præſumpt.

FICTVS ſecundum Bal. aliquando appellatur cenſus.Bal. in tit.de pa. conſtan.in uerſ.perſoluere cenſualis.C.de don.& Fel.in c.ad audientiam.7.col.uerſ.& dum remi.de præſer.

FIDES eſt ſubſtantia rerum ſperandarum argumentum non apparētiū & ſecundum Ariſt.eſt ratio rei dubie faciens fidē.Et fideles ſecundum Apoſtolum in epiſtola ad Gal. 5. (ut ſumitur extra de ſum.trin. firmiter)hæc eſt quę per dilectionem operatur. ſed in epiſtola ad Hebr. 11.dicitur.ut iam dictum eſt quod fideles eſt ſperandarum ſubſtantia rerum,arg. non apparentium. primum dicitur quia ſperare debemus quod dictū eſt, a prophetis futurū. Secundū dicitur,quia prophetias iā com-

completas debemus habere argumẽ
tum, id eſt probationem apparen-
tium,id eſt,de futuris complendis.
Sed illa quam notificatio, & non
uera diffinitio, quare magiſtra-
liter ſic diffinitur. Fides eſt uo-
luntaria certitudo abſentium, in
fra ſcientiam, & ſupra opinionem
conſtituta. Augu.dicit. Fides eſt cre
dere quod non uides. Et due ſunt.
ſpecies eius.ſ.formata, & ĩformis.
Et capitur multis modis de quo ui
de glo. bonam in c. firmiter.de ſũ.
trin. & fide catho.

FIDEICOMMISSVM eſt illud lega-
tum uel relictum, quod committi-
tur fidei hæredis alicui dandum ab
eo conteſtator dicit. Heres, fidei
tue committo,ut des legata & com
miſſ. ut ſecundum Azo. in ſum. C.
eo.tit.§ ſ.qui u.Hodie tamen non
eſt differẽtia inter fideicommiſſa &
legata, ſed olim multe erãt differen
tie.Omne.n.legatũ. fideicõ.dici põt
& econtra pro quo eſt text.inſt. de
leg.§.ſed non uſq.Nã ipſorũ eadem
eſt natura. ff. de leg.i.l.i. ubi dici-
tur.Per omnia exequata ſunt lega-
ta fideicommiſſis.

FIDEI cõmiſſarius eſt ille cuius fidei
legatũ uel relictum committitur.

FIDEICOMMISSA libertas require
infra libertas.

FIDEICOMMISSARIE hæreditatis
petitio eſt quæ cõpetit ei cui fideiuſ
ſoria hæreditas reſtituitur ſenatuſ-
conſulto Trebelliano, ut qui habẽt
agros confines, quod per ipſam di-
uidantur agri uel fundi.

FIDEIVSSOR eſt qui aliquam obli-
gationem in ſuã recipit uel ſuſcipit
fidem principali nihilominus ma-
nẽte obligatio,uidelicet quo ſe pro
alio obligat,ut eo.ſ. principali debi
tore non ſatisfaciente, ipſe ſatisfa
ciat.Et dicitur quaſi iuſſu alteri po
nens fide ſuã, ut inſt.eo tit.in prin.
& ff.eo. l.2.Eſt autem fideiuſſor no
men generale, qui cõpræhẽdit ſub
ſe mandatorem & conſtitutorem,
& eum qui ex toto ſin ſe alienam
obligatione transferri, qui & pro-
miſſor uocatur. Sed hi differunt in
ter ſe,quia conſtitutor non obliga-
tur niſi præcedat obligatio qui in
iuribus data ſit,ut in l. & l. 3.§.1.
cum aliis ff.de conſt.pe.& l.2.C.eo.
tit. Fideiuſſor uero obligationem
præcedit & ſequitur inſt. eod. titu.
§. fideiuſſor.Mandator autem nun-
quam ſequitur ſed ſemper præcedit
obligationem.ut. ff. man.l.ſi uero
non remunerandi cauſa. §. ſi poſt
creditam.niſi in caſu qui habetur in
eo.§.uer. plane. Et differentiam hic
poſitã no.glo.in prælleg.§.ſi poſt.
in princ.Qui eſt ſimilis glo. C.eod.
titu.ſuper rub.Et quod præcedat ob
liga ionem uide Hoſtien.in ſum.eo.
titu:§ 1.

FIDEIVSSOR in rẽ ſuam dicitur qui
fide iubet pro aliqua re in ea cauſa
qua res futura eſt eius uerbi gra-
tia dedi procuratorem ad defenden
dum in cauſa mea, & fideiuſſi pro
eo iudicatum ſolui hoc caſu fideiuſ
ſor in rem meam dicor,ut l.ſi defun
ctus.ff. de procu.

FIDEIVSSIO ita fit, ſi interrogetur
fideiuſſor ſic. Fide tua iubes qđ ille
debet & ille reſpondeat.Fideiubeo,
ut inſt. eo.tit. §.in ſtipulationibus.
Hodie tamen ſed Hoſtien. in ſum.
eod.titu.§.qualiter. uulgares utun-
tur hoc modo. Et fideiuſſ. pro tali?
& promittis mihi pro eo? Et iſte re
ſpondet.Sic. uel promit.

FIDEIVSSOR ſecundũ Hoſt. in ſum.
de ſenten.§. quid ſit fidelitas, nihil
ſit aliud eſt niſi iuſiurãdum quod a
uaſallis præſtatur domino. Et ibi
dem habetur plena forma fideli-
tas,ut 22.queſtio.5. de forma de iu
reiuran. cap.ego. N. Et in quo dif-
fert.

fert ab homagio nota.in clemen.pa ſtoralis.§.rurſus de iudi.

FIGVLINE dicuntur loca in quibus figuli exercēt officia ſua uel artē. Filius arrogatur. Require ſupra arrogatio.

FILIVS adoptiuus. require ſupra adoptio. Et filius eſt is quem nuptie demonſtrant .ff.de in ius uocan.l.quia mater. uel per confesſionē patris & matris.cap.tranſmiſſe.qui fil.ſint legi. uel peraffectū. extra de præſum. afferre 2.quæſt. 8. ad Romananı. & ſtatus his conie&uris donec probetur contrariū ſecūdum Gof.in ſum. titu.

FILIVSFAMILIAS dicitur qui eſt in poteſtate patris uel parentis,ut accipitur in l.fi. ff. de his qui ſunt ſui uel alien. iur.ſicut filius emancipatus dicitur qui extra poteſtatem patris eſt.

FILII naturales ſecundum Azo. in ſum. C.eod. titul.ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, ut qui naſcuntur per legitimum thorum. Alii ſunt legitimi tantum, ut adoptiui. Alii naturales, tantum, ut nati ex concubina, unica & in domo indubitato affe&u coniuncta. Alii neque naturales neque legitimi, ut qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt. de his omnibus eſt glo.inſtitu.de adopt.in princ. & glo.in c. per uenerabilem, qui fil. ſint legi. Et quot modis naturales de ſoluta cum ſoluto efficiantur legitimi, patet in c. tanta qui fi. ſint leg.ubi etiam dicitur quod filii uulgo nati, uel concepti ſunt qui non habent patrem determinatum. Sed ut Azo. dicit, hæc diſtin&io ſecundum iura ciuilia imperatorum datur, & non ſecundum iura naturalia quia forte ſecundum theologos non eſt uſque quaque uerū ſecū dum quos matrimonia ſeu indiuidue maris & fœminæ cōiun&io eſt de lege natura, qa ſcd͂m Ariſto. & philoſophos. i. politicorū Natura lis uī coniun&io unius ad unam,& uagus concubitus contra naturam.

FILIVS naturalis & baſtardus idem important.glo. & in rub.ff. de concu.Bar. in l.ex facto.§.ſi quis rogatus.in fi.ff. ad Trebel.

FILI ſpurii dicuntur qui de adulterio ex ſoluta cū non ſoluto,uel ecōuerſo concepti ſunt.ca. tranſmiſſo præ alleg.l.uul.ff.de ſtat.ho.

FILI nomine in ſtatutis filia non uenit. Fel.in rub.de fi.inſtr.col.fi.filiatio probatur ut ꝑ Doc in l.Lucius. ff.de cond.& dem.ſ.per communem nominationem parētū, & qđ natus eſt in domo matri commorātis uxori uel concubinæ lege filiū.ff. de his qui ſunt ſui.gloſſ.capitul. michael. de fil.præsbyt.

FILIASTER filiaſtra eſt filius uel filia ex alio coniuge genitus uel genita, non ex eo quem modo habet mulier. 30. q 1.ſi qs filiaſtrū filius eſt agnatus patri proximus, & cōpræhendit in ſe maſculum & fœminā poſthumū poſthumā,filia autem non, qm̄ maſculus pōt concipere fœmininum,& non econtra.gl.inſt.de leg.agno.tu.§. ſi quis.

FINIVM regundorum. Require ſupra A&io finium regundorum.

FINIMVS.l.uic.cap.per tuas.de ſen.ex com.Fit & fiunt,hæc uerba non tantum reſpiciunt præſens, ſed etiam futurum.25.q.1. generi. in tex. & in glo.

FIERI in continenti dr̄ hoc quod poteſt committi iudicio arbitrio ut dicit Alanus ad appel. ca. an ſit.in gl.ult.id eſt,in a&u ſe tenente hoc eſt antequam contrahentes ſe aliū a&ū & negotia diuertant.ff.de uer. obll.continuus. uide ſupra facere. ubi de hoc.

Fini-

FINITIMI, i. uicini Ioſuæ 11. 22. q. 3. §. ſed cum ex his. & capitu. in noc. §. illicitum & extra de elec. uenerabilem.

FIRMVM & ratum differunt quia firmum dr eſſe de facto, ratum uero de iure Bar. in l. id quod pauperibus. iuncta gl. C. de epiſ. & cler.

FISCVS. eſt ſaccus regius in quem reducuntur uel cui applicantur bona bannitorum uel proſcriptorum, taliter accipitur ff. loca. l. ſed ædes. §. fiſcus. uel eſt regii uel imperialis theſauri congregatio uel imperialium bonorũ collectio, uel priuilegium, quia fiſcus multa habet priuilegia ut no. Azo. in ſum. C. de priuile. fiſc. ad quod uide not. C. de iure fiſ. in rub. Et no. ꝙ differentia eſt inter fiſcum & rempublicam, ſicut inter ſpeciem & genus fiſcus. n. eſt burſa ſolũ de commodo pecuniario, ſed reſpublica pecunias honores. præmia. & alia cõſiderat nota in l. emancipia. C. de ſer. fugi.

DE F ANTE L.

FLAMINES dicebantur ſacerdos gẽtilium, a filo quo in capite utebantur, a quo dicebãtur flamines quaſi filamines, nam iudex eos capitibus penitus incedere nephas erat diſt. 21. cleros poſt medium. Inde Arch. flamines dicebantur & protoflamines. ut eadem diſt. §.

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas lõgas & amplas. Cuculæ uero nomine habitus longus & amplus ſine manicis, ut in cle. ne in agro §. uerum de ſtat. mo.

FLVCTVARE id eſt dubitare. 12. diſtin c. ita autem nauicula. 1. q. 3. §. his ita.

DE F ANTE O.

FODINE, dicuntur loca uel fouee ubi aliquid foditur. diſ. 21. cleros inde dicuntur ferrifodine fouee ubi foditur ferrum, & aurifodinæ, ubi foditur aurum.

FOMES carnis eſt languor naturæ uel animæ qui appellatur concupiſcentia carnis. 16. q. 1. §. ut itaque & non eſt peccatum, ſed pœna peccati. Et dicitur animæ infirmitas quia accedit animæ ex coniunctione carnis §. utraque. præal.

FORMVLA require ſupra Actio.

FORVS eſt exercendorum litium locus a fando dictus, uel a Foroneo rege qui primo græcis literis legẽ dedit, ut extra de uerb. ſig. c. forus & 7. diſtin. Moyſes. & conſtant ex tribus ſcilicet cauſa, lege, & iudicio. Item forus idem eſt quod tributa, & ut Azo dicit, forus ponitur pro burſa, & alio modo dicitur forum, ut ait Placen. de quibus ſedilia iudicantium conficiuntur idem quæ appellatur præto. Tribunal autem dicitur maiorum iudiciũ ſcilicet qui habent merum imperium. Papæ autem proprie dicitur conſiſtorium. Item eſt planicies in naui. Item eſt locus ubi merces reponuntur. Item eſt foramen rei manis. Item ſcriptoriũ formoſum pro imponendis pennis, & coronibus uel calamis ad ſcribendum deputatis. Et hæc ſignificatio habet forus ut plurimum in maſculino genere ſecundum Hoſt. in ſum. de foro competen. §. 1.

FORVM ante in neutro genere ſecundum Hoſt. ibidem ponitur pro loco deputato ad emendum, uel uẽdendum res. Aliter autem ſecundũ Azo. dicitur diſtrictus ciuitatis uel territorium iudicis in quo animaduertere & punire habet delinquẽtes l. pupillus. §. territorium. ff. de uer. ſig. Et ueniunt. ibi quæ ſunt iuriſdictionis ſi quę ſunt ordinis, et dicitur quaſi fodiũ eo quod q̃ ſunt in diſtrictu ad fodi uel nume a ſeu angarias compelluntur. Vel dr ſe-

tendo

tẽdo eo quod numera ſubeunt, & renun. Aliter Gof. & Hoſt. ibidem connenientes, forum inquiunt eſt idẽ ꝙ tribunal quia tribunal forte habet aliquam ſimilitudinem cũ foro, quia ſicut in uenali quod nos nominamus forum cõueniunt multi uendentes & ementes, ſiue res uenales inferentes, ſic etiam in foro iudiciali ſcilicet in tribunali conueniunt multi litigantes ſeu cõtentiones & lites inferentes & ex inde diffinitiones.

FORNICATIO eſt cuiuslibet illiciti coitus genus qui fit extra uxorem legitimam, ſpecialiter in uſu uiduarum, meretrice, uel concubinarium. Sed ſtuprũ, raptus, inceſtus require locis ſuis. Et quælibet fornicatio ſimplex eſt peccatum mortale ut cle. ad noſtram de hære. ergo de iure canonico hodie prohibitus eſt concubinatus, qui tamen permittebatur tanquam licitus de iure ciuili l. in concubinatu ff. de concubi. in ſtit. de pat. pote. in glo.

FORNICATIO cũ meretrice uel concubina eſt mortale peccatũ & a iure diuino prohibita, licet quidam uulgares & ignorantes credant oppoſitum, quod eſt falſum. ut no. Pan. in c. inter opera ad fi. de ſpon.

FORESTA eſt locus ubi fere inhabitant uel includuntur glo. in cap. cũ dilecti de notat. alios dicitur latũ nemus de his ponit Felyn. in c. Rodulphus in 91. colum. alias 14. uerſic. quid autem ſi foreſta de reſcri. Et ubi quis habet uſum uenandi ſecundum Ber. de dona. cauſa. dilectus in glo. 1.

FORANEVS, dicitur qui forum tenet uel de foro uenit 3. q. 6. peregrina.

FORTE quando ſit dubitatiuum facti. & quando iuris no. Archi. 11. q. 3. nolite, etiam quandoque capitur certitudinaliter pro expreſsiuo ueritatis, & non pro nota dubitationis ut in multis iuribus.

FORTVITVS caſus eſt inopinate rei euentus qui præuideri non poteſt, ubi ergo diligentiſsimus præuidiſſet, non eſt caſus fortuitus, ut in ca. Io. de homi. Et de materia caſus fortuiti, uide Abb. in cap. Io. nu. 4. ubi etiam dicit Abb. quod caſus fortuitus non imputatur dando operam rei illicite, ut in capitu. dilectus eo. tit. de homi Et no. caſus in quibus diligentiſsimus prouidere non poſſet in l. ſi quis domum. ff. loca.

FORSITAM, etiam quandoque capitur non dubitatiue. de uo. & uo. reden. c. magne. & ſic eſt expreſsiuum ueritatis, de procu. tue. 32. q. 2. admouere circa medium, & de pe. diſtin. 1. quam obſec. de ſup. neg. præla. cap. 1. libro 6. Quandoque eſt note dubitationis, de teſta. capit. 2. clemen. paſtoralis, uerbo nunquam etiam de re iudic. uide gloſ. in præallega. capitul. ſecundo de teſtam.

DE F ANTE R.

FRAMEA, pe. cor. accipitur pro lancia ſeu haſta, de qua meminit Iuuenalis cum dicit. Et martis frameã, & tirtei ſpecula uatis. & in electione Zacharie prophetæ. capitu. 13. framea inquit ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper uirum coherentem mihi. & ita debet intelligi locus ulpiani in l. 3. §. armis. ff. de de ui & ui arma. licet aliqui aliter intelligant.

FRANCIA conuerſa fuit ad Chriſtum tempore Ioan. pape. 1. ut not. in martiniana diſtin. 25. & de conſecr. diſt. 1. eccleſias Arrianorum. Et nullo modo ſubiicitur imperatori, ut c. per uenerabilem, extra qua fil. ſint legiti. & per dominum Iaſo.

Iaſon.inſt.de pat. pot.circa princi-pium. ubi dicitur ꝙ nati in illa pro uincia ideo appellantur franci,quia liberi. Et hac materia uide pleniſſime in pragm. ſanctione circa principium. & in tract atu de regia poteſtate.

FRATER dicitur quaſi ferens alium uel alterum.

FRATRES conſanguinei ſunt fratres ex eodem patre & eodem ſangui ne gemitti. ita exponit text. §. ſunt autem cognati, inſti. de legi.agna. ſuc.&.l.itaque.C.eo.ti.

FRATRES patrueles ſunt duorum fra trum filii. ut d. §.ſunt autem uerſi. eod. numero. & inſt.de grad.4. gra du.

FRATRES uterini ſunt filii eiuſdẽ ma tris,ut exponit gl.inſt.de leg.agna. ſuc.§.hoc habendum.

FRATRES communiter dicuntur oēs chriſtiani tam laici quam clerici per lauacrum regenerationis in bap iſmo c.ad menſam 11. q. 3.& cap.Io annes de reg. per Io. And.in 2. q.1. ſi peccauerit. Sed an denuntiatio Euangelica habeat ſolum locum in fratribus iſtis,uel etiam in fidelibus uidelicet ſi chriſtianus denuntiaret pagano. Videtur ꝙ non quia dicitur ibi, frater tuus. Poteſt dici ſecundum Pan. ꝙ ſic ſaltem aliquo modo. ſ. quando peccat contra præ cepta naturalia.cap.quod ſuper his de uo.& uo.redem.Sunt.n.proximi noſtri quorum animas lucrifacere debemus. ſecundum glo.in cap.proximus de pœn. diſt. 2.Et ſic conclu ditur denuntiationem Euāgelicam aliquo modo locum habere contra infideles. Item ante concilia Apoſtolorum in primitiua eccleſia om nes appellabantur fratres diſcipuli Chriſti 22. diſt.ſacroſancta proprię tamen religioſi mendicantes non habentes bona in communi fratres dicuntur & alii habentes bona in communi, ut ordinis ſancti Benedic.Ber.&cęt. qui monachi dicuntur cle.dudum.de ſepul.& cle. exiui de paradiſo. de uerb. ſign. & ſecundum Pan. monachi non appel lantur fratres proprie, licet large lo,uendo. Sic etiam demonialibus quæ de ordinibus mendicantium dī cuntur ſorores,& alie monache mo niales uel ſanctimonia.

FRATRES appellatione, continetur ſoror.tex.in l. Lucius.§.quæſitum. ff.de leg.3.& nota in l.res fratres ff. de pact.

FRATERNITAS quod modis ſumatur in iure no.Ioan.And.in cõmento decre.Ioannes de reg.& tranſeun ti ad re.

FRAVS id eſt quod dolus. Nota tamen quandam differentiam in l. iu riſgentium.§.ait prætor. C.de pac. ubi uide. hic tamen fraus capitur prout fit legi, quando quis facit contra ſignificatum legis, quæſita palliatione qua uideatur non agere in fraudes legi. ff. de legi. fraus uer. g. filiusfa.indiget pecunia. petit a me ſibi mutuari. uideo ꝙ per hoc inciderem in ſenatuſconſultum Macedonianum.pecuniā nõ mutuo, ſed frumentum ut uēdat. & pecuniā habeat, ne uidear incidere in Macedonianum, certe ego nihilominus incido.ut l. ſed Iulianus. §. mutui ff. a Maced. quia frumentum non trado nec recipit niſi ad palliationem. patet hoc, quia frumento nul latenus indigebat,& pecuniam habebā ad mutuandum. ſed nolui mu tuare ne inciderem, & tamen incido mutuando frumentum. Nam attento animo meo & recipientis, non mutuo frumentum, ſed pecuniam.Et idem ſi trado librum ut uē dat.Idem ſi uir donat titio ut titiū. donec uxori.l. ſi ſponſus.in prin.ff.

de dona.inter uirum & uxor. quia in animo donantis eſt ſimpliciter donare uxori, non titio ideo facit fraudem legi. fit autem fraus legi quando fit contra ſignificatum legis palliatione quæſita,ſed fit con tra legem quãdo fit contra id quod per legem ſignificatur nulla palliatione quæſita.ff.de legi.l.contra legem.Ex his patet quod ſi bona fide mutuo filiofamil. frumentum credens ipſum indigere, non incido in macedonianum, quia nec facto nec animo facio contra eius ſignificatum. Et hoc etiam ſi ſit error intollerabilis, quia fraus requirit animam ſecus in pœcuniam mutuo, errans in iure quia talis error non excuſaret. eo quod factum eſt contra ſignificatum legis. arg. l. 2.C.ad ma.patet in ſtatuto pedagii in ponte aurelianenſi quo cauetur ut quælibet nauis tranſiens onerata ſubitus pontem ſoluat certum quid,ſi habens duas naues oneratas exonerat unam & ponit in alia,ut ſoluat tantum pro una,certe talis non incidit in legem, nec facit contra legem,nec fraudem legi quia lex non prohibet hoc facere, & iſte non poteſt ſibi prouidere de meliori ſuo ſeruando ſignificatum legis. Et idem eſt ſi ſtatuto caueatur ꝙ ducens quadrigam oneratam per pontem ſoluat tantum, quia poteſt exonerare eam ut nihil ſoluat, & facere tranſire per flumen, uel portare per homines, quia licite poteſt ſeruato termino legis, ſicut põt non ducere merces per terras ne pedagia ſoluat. Sed ſi ducerẽ nauem uel quadrigam oneratam,& non ſoluerem, uel ſoluerem pecunias tamen ſcienter inuiles,tunc facerem contra legẽ uel in fraudem legis.no.Ioa. facit ad hoc. §.penult. inſti.de adoptio.

FREQVENTER fieri dicitur quod aſſidue fit.ff. de inof.teſta.l.nam & his de mi. l. & ſi fine. Quandoque dicitur fieri frequenter quod bis fit. in auth. defen. ciui. ad ſi. & ibi no. Quandoque exponitur.i.multoties in proe. decretalium. §. ſane. Quandoque. i. uoluntarie. C. de uſur.pupil.l.1.Quandoque. i. ſepius 18.q.non ſemel habetur hęc dictio, extra, ut l. non conte queniam frequenter.

FREQVENTIA quid operetur uide in ſtit.ff.de uſuc.& unum not. per Corſe.ling.ſuis in litera.E.inci.dominus feudi.

FRVCTVS dicuntur qui ſuperſunt deductis expenſis quę fiunt gratia fructum acquirendorum & colligendorum & conſeruandorum, quod locum habet iam in bone quã in malefidei poſſeſſoribus & in prædonibus,ut ff.de pe.hære.l.ſi a te. §. fructus & l. placet. in fin.C.de fruc.& li.expen.l.1.

FRVCTVS appellatione continetur collatio beneficiorum, quæ dicuntur eſſe in bonis & fructu menſe epiſcopalis. no. glo.in c.cum olim, de maio.& obe.

FRVCTVM autem alii ſunt induſtriales ut frumenum,uinum oleum & ſimilia. ſ. lac & lana, quæ ſine induſtria hominis non proueniunt. Alii ſunt fructus naturales qui ex ipſa natura proueniunt, ſine magna ſcilicet induſtria hominis, ut poma, pira,ficus & huiuſmodi. Vtraque diffinitio poteſt colligi ex l. 1. §.fructus.ff.de uſuris.de reſtit. ſpo. c. grauius in glo.ſi. Sunt ergo naturales fructus in quibus factum naturale præcedit factum hominis, & ex ſolo rudi uſu poſſumus illis uti,ſed induſtrialibus non ſic ſolo uſu rudi, ſed curis adhibitis, licet enim etiam natura cooperetur cura

cura tamen maior reperitur non modica & perfectoria ſicut in naturalibus.uide glo.in l.ſequitur.§. fructus.C.de uſucap.

FRVCTVS percepti dicuntur qui aliquo modo ſunt a ſolo ſeparati & in horreis reconditi.

FRVCTVS percipiendi dicuntur qui immaturi ſunt, quos uerius dominus poſſidet. de his in Spec. eod.ti. uel fruct.& lit.expenſe. & Azo. in ſum. C. de rei uen. Vnde fructus diuerſimode ſignificat acceſſionem uſumfructum,ſeu ius utendi fruendi & ius fruendi dempto, uſu primo ſignificat acceſſionem, & hanc dupliciter.ſ.ſtrictius ex eo quod ex prædiis percipitur ut non comprehendat fetus animalium uel uſuras pecuniarum ſicut ſumitur in rub.de uſu & uſufru.nā ibi fructus ſumitur prout diſtinguitur ab uſura & pecudibus, quia in his etiam fructus eſt legatū in pecudib. ff.de uſu.non autem comprehendit partum ancille.Magis late autem ſignificat etiam comprehendat uſuras, ut lege uſure.ff.de uſu.Item & penſionis prædiorum l.prædiorum.eo. tit.Secundo ſignificat uſumfructū. Nam legato fructu fundi uidetur legatus uſufructus, quia dicit tex. uſufructui ineſt,non econtra. l. per ſeruum.§. ſi uſufructus. ff. de uſu & ha.Ex hoc ſequitur quod ſi legato fructu fundi uſus adimatur, & inutile ſit legatum uſuſfructus, ſed utile manet in eo quod ſupereſt uſui.Et idem intelligo uſufructu legato,ut.§.præalleg.non obſtāte illo tex. qui in fin. dicit inutilis eſt ademptio,quia uerum eſt in fructu qui ſuperet uſui uel quando teſtator uoluit adimere uſum legatum quaſi perſonæ legatū, quia cū non legauerit prout continetur in uſufructu,nulla eſt ademptio.

FRVI dicitur qui fructus precipit.

FRVCTVARIVS eſt qui rei dn̄s non eſt,ut in l.uti frui.ff. ſi uſufru. pet. Vnde in quibuſdam caſibus pro domino habetur.ſ.in percipiendis fructibus.ff.de uſufru. l.ſi titio.§.i. Ad hoc facit quod uſufructuarius non ſit dn̄s.Nam ad id quod dictum eſt ad eum omnes fructus generaliter ſpectant ſecundum Placen.ff.de uſufru.l.uſufructu.præalleg.in prin. & in ſum.C.de uſufru. Et quo modo differant ab uſurario,require.infra uſurarius.

FRVSTA no.Arch.de accuſ.c. 2.lib.7.

DE F ANTE V.

FVGITIVVS eſt qui ea mente receſſit,ne redeat ad dominium,licet poſtea redeatur, ut ff.de ædil.edict. l. quis ſit fugitiuus hoc uide Azo. in ſum.C.de ſer.fugi.

FVGA quid operatur, uide in auth. de exhib.re. §.ſi uero. & ibi not. & extra de præſumpt.c.nullus, & ibi ponitur,& plene. C.de aſſeſſo.l.conſiliarios.

FVLMINARE dicitur iudex iniuſte,uel indeliberate ſententiā proferens ſine maturitate.de ſentē. excommu.c. i.libr.7. Non ergo leuiter dicatur fulminat ſed cōiter ferre ſententiam, etiam contra abſentem pro mere ſententiam non ceſſet.C.de iudi.l. properandum circa medium legis.

FVLLONES dicuntur mūdatores & dealbatores ueſtium, & earundem decoratores ſeu coloratores.

FVNCTIO eſt uſus cōſuetus functus ab eo qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dicitur functus uita qui iam impleuit officiū uite.unde dicitur quod mutue pecunie magis functione in gn̄e ſuo recipiūt per ſolutionē quam per ſpeciē

 idest

id eſt ſoluendo mutuam pecuniam magis utimur genere i. remaneri e quã ſpecie.i. eodem corpore, aliter nõ eſſet mutuum uel mutuatũ.ſ. de meum tuum, ſed commodatũ.ſ. ad cõmodum utentis datum.ff.de reb. cred.& ſi cert.pet.l.mutuum.

FVNCTIO publica.require. ff.de publi.uect.l.1.§.hic titulus, ſuper uer. impendatur.

FVNERARIA actio. Require. ſupra actio funeraria.

FVNDATVR intentio per teſtes uel inſtrumenta,uel confeſsionem,uel euidentiam facti, uel præſumptiue, ut eſt glo.in uer. infundauerit.c.finem de do.& contu.

FVNDVS eſt manſio alicuius cum acceſsionibus. Aliter diffinitur in l. ff.de uerb.ſig.Et not. ꝙ fundus eſt nomen homogeneum, quia quælibet pars fundi dicitur fundus. Sunt enim homogenea in quibus eſt idem prædicatum in parte quod in toto ut aqua terra,lignum pannus &c. Alia dicunt heterogenea in quibus pars non capit eandem denominationem cum toto ut domus,cathedra,tunica, nauis,pons. Vnde non ualet legatum fundi, & eſt deriſorium.l.legato. ff.de leg. i. nam legãdo ſpacium,palme de fundo,diceretur fundum legaſſe. Sed ibi bona glo.quam non ualet legatum generale legando rem ſubſtantiam,uel animal,quia muſcam dando liberaretur.

FVNDVS dotalis.i. qui matrimonio contracto datus eſt ſponſo.

FVNDVS quaſi dotalis dr̃ qui traditus eſt ſponſo nondum ſecuto matrimonio, pro quo etiam ſuperiori dicto facit.l.i.ff.de fund.dot.

FVNDVS inſtructus eſt edificatus uel cultus.

FVNDVS ingens eſt terra quæ modo non aratur,licet olim fuerit ferti lis,alias q̃ modo aratur, licet olim fuerit ſterilis.

FVNDVS limitrophus, (alias limitrophus,& alias militatrophus)di c.t a trophos ideſt deſcriptio, & limite uel militie,quaſi deſcriptus ad uſum militum qui milites imperium cuſtodiunt,ut C.de fun. lim. l.i.& l.fi.accipitur lib.11.Aliter dicitur fundus limitoſus, ut ibidem de fun.limi.& paul.

FVNDVS agonoteticus.Require Az. in ſum.C.eod.titu.

FVNDVS ſaltuẽſis eſt fundus in quo eſt ſaltus.C.de fun.patri.& ſal.l.fi. li.11.require infra ſaltus.

FVNDVS releuatus, dicitur quo olim erat paluſtris,nũc autẽ factus eſt ſerenus alias terrenus.D.de fun. pa.ff.lib.11.

FVNDITVS aduerbium eſt,& quãdoque exponitor.i.ex toto, ut de ele. c.quia ſæpe.circa fin.5. Quandoq. i.pœnitus.C.de ſacroſan.eccle.l.decernimus. Quandoque exponitur ideſt uſque in fundo. ff. de uſucap. l.fi.Item uide plene de hoc, aduerbio per Bar.in auth. decernimus C. de ſacro.ſanct.eccle.

FVRTVM eſt contractio uel contrectatio fraudulenta ſeu frauduloſa rei aliene mobilis corporalis quæ fit inuito dño cuius res fuit,animo lucrandi.l.gratia rei uel poſſeſsionis,uel uſus,ut ff.eo.tit.l.i. Dicitur aut furtum ſecundum Azo. a furuo id eſt,nigro.eo ꝙ clam & obſcure, & plerunque de nocte fiat, & dicitur a fraude uel a ferendo, ut l. i. in princip.ff.eod.titul.& inſtitut.de oblig.quæ ex de li.naſ. in princ. §. furtum autem & §.placuit, & prohibetur in decalogo.14.quæſtio.5. penale.& not.32.quæſtio.12. quod in omnibus.Et not. quod pro furto non debet quis mori nec membrum perdere, ſed fugiſtari (ſcopari,

pari, uel aliter caſtigari. C.de ſer. fug.auth. ſed nouo iure. Sed cōtra quis ſuſpendi debet pro 15.ſolidis §. ſi quinque ſolidos, ut in authē. de pa. te. col. 10. dicit Iac. columbi bononiēſis non ſeruari. §. prçallegatum. ergo ſecundum Salic. non eſt curandum. Et dicit Fulg. quod ille. §. procedit ex conſuetudine. quem Richar. de ſal. intelligit caſu ſingulari, ſcilicet quando propter furtum tale.v. ſolidorū, pax uiolatur. Dominus Cato dicit ꝙ quinque ſolidi ſunt quinq. aurei, quia etiam ita capitur ſolidus pro aureo. C.de ſer. fug.l. quicūq. ibi, uel uiginti ſolidos reddat. ubi gl. dicit Talem ſolidum accipe qui ualeat unum aureum. Quorum 72. faciūt unam libram auri. ſic inſt. de pe. te. lit. §. fi. Iure digeſtorū ſui puniebatur extraordinarie, nec moriebatur niſi famoſus latro. Iure authen. habetur ne moriatur, nec membrum perdat, ut ſupra authen. ſed nouo iure. poſtea in tit. de pa. te. pro quinque ſolidis. deinde tit. de pac. iura. fir. debet legitime puniri, quod multipliciter intelligitur. Tandem iura municipalia puniūt aliter. Nam princeps poſſunt ſtatuere quod nemo moriatur niſi ipſi diſpoſuerint, no. gl. in. §. furtum. de pace iuramen. firman. colū. 10. quæ eſt magiſtra furtorum. Nā quædam ſunt furta domeſtica, non publice cohercenda l. reſpiciendum. §. furta. ff. de pen. Dicunt enim doctores quod nullus famulus ꝓ furto in domo cōmiſſo mori debet. Alia ſunt furta non domeſtica, & tunc fures balneari uel ſaccullarii fuſtigantur gloſſ. eſt in l. ſi ſe. alias cum te. ff. de his qui not. infam. Alii diurni. & hi remittuntur ad iudicem. Et not. ꝙ furti emptor debet ipſum reſtituere ſine pretio, nec poteſt ipſum pro pretio retinere. l. in ciuilem. C. de furt. immo eſt modicum quod reſtituat, ne ſaltem in ſuſpitionem furti cadat, & ſic ad furcas uadat, ut ibi.

FVRTVM conceptū eſt cum quis prçſentibus teſtibus apud aliquem rē furtiuam quærit, & inuenit, ut inſti. de obl. quæ ex delic. naſcun. §. conceptum furtum.

FVRTVM oblatum eſt cum quis rē furtiuam alicui obtulit, ut potius penes eum quam penes ſe inueniretur, ſed illa nomina nunc non ſunt uſitata.

FVRTVM prohibitū dicitur cū quis uolentem rem furtiuam, quærere prohibuit, ut dicto tit. de obligat. quæ ex delic. §. eſt etiam. ubi dicitur ꝙ he actiones furti concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, in deſuetudinem abierunt.

FVR eſt qui clam obſcuri & plerumque de nocte rē alienā amouet inuito dño gra ia lucrandi, ſubaudi, ſine armis, ut in auth. ſed nouo iure. C. de fur. & ſer. cor. & dicitur fur a furto quod idem eſt quod nigrum, quia ut plurimum in obſcuro furatur, unde. Qui male agit odit lucē. de offi. deleg. conſuluit.

FVR manifeſtus dicitur qui in ipſo maleficio eſt deprehenſus, uel in loco in quo cōmiſſum eſt furtū, uel poſt furtum dum tamen cum furto deprehenditur antequam deportauerit ad locum quem deſtinauerat inſti. eo. ti. §. manifeſtus.

FVR non manifeſtus dicitur qui rē detulit quo deſtinauit titu. præal. §. ſed ſi pertulit. uel ſic dicitur qui cum re furtiua in ipſo actu furādi non deprehenditur, ſed iam deportauerat rem furtiuam in locum in quem deſtinauerat, nihilominus conuincitur poſtea de furto.

FVRARI qñ liceat tantum quantũ ſibi furatum fuit, uide Panor. in c. 1. in 2.col. quod met.cau.Inn.in c. olim cle.1. in ult.col. uer.itẽ plus dicimus de reſt.ſpo.

Furti actio require ſupra actio furti.

Furti cõditio, require ſupra cõditio.

FVTVRVM ponitur pro præterito, ut ff.ſi cer.pet. ul.ſecundum unam lecturam. Quandoq. futurum com prehendit preſens a præterito, ut ff.de iur.codi.l.plotiana.

DE G ANTE A.

GALLICANTVS eſt in ſecunda hora noctis.C.de tranſac.l. non minorem.

GANEA eſt amica uel amaſia,& non poteſt eam ſcholaris inuitis ſociis in hoſpitium ducere.l. non aliter. ff.de uſu.& habi.

GAZOPHYLATIVM eſt locus ubi charte reponuntur.extra de prob. c.1.& ibi per Ber.

GASTALDVS eſt maior dominus qui habet curam exteriorem rerũ epiſcopi.

DE G ANTE E.

GENER meus eſt maritus filie meę ut in l.non facile ff.de gra.afſi.

GENERALIS abolitio require ſupra Abolitio & uide de hoc Azo. in ſum.C.eo.tit.

GENER ideſt cõſanguineus.in auc.de inceſt.nup.in prin.

GRNERALI ſermone perſona loquentis intelligitur excepta de iureiu. petitio. ubi concor. in gl.Et intelligitur de hoc regulariter.qui fallit interdum ubi obligatio uel pactum pręcedit quod inducit equitatem quandam includentem etiã perſonam loquentis, ut ſi recepiſſem. 10. a te promiſiſſem tibi dare turrim contra omnes homines, tunc teneor etiam dare contra me. ex pacto.de hoc in c.de forma.22. q. 5. quandoque etiam generali ſermone nec familia loqueuti ſi intelligitur.

GENERALIS locutio generaliter eſt intelligẽda.ff.de off. præſi.l.præſes.19. diſt. c. ff. quod met.cau.l. metum aũt.§.animaduertendum.licet generale uerbum non ſit ſemper generaliter intelligendum, de iureiu.c. ad noſtram in gl. ult.

GENERALITER dicitur quod immo et finite intelligendum eſt,de conſu.lepro.c. quoniam in glo. ſuper uerbo infinita.& 19. diſt.ſi Romanorũ.ff de pub.l.pretio.

GENERALIA uerba ſunt ad ciuilem modum referenda. ff. de ſerui. urb.acceſſorie appoſita reſtringuntur ad ſuum principale l. præditis prin.ff.de leg.3.

GENERALIS allegatio quando ſufficiat & quãdo no.in c. ueſtra de coha.clerici, nam qñq. ſufficit.42. diſt.c.ſi quis deſpicit.§.hinc etiam ubi alleg Ioann.Euangeliſta in epiſtola ſua ſine quota.ſimiliter habet in c. ueſtra præalleg. Aliter dicitur quod alibi legitur. Sed quod non ſufficiat generalis allegatio facit cle. conſtitutionem de elec. & 2. q.1. in primis.inſtit.de pe.te. lit. in ſi. Finaliter dicitur ꝙ ſufficit generaliter allegare coram principe, quia princeps cenſetur omnia iura habere in ſcrinio pectoris ſui l. omnium teſtamentorum uerſi.ſicut igitur in ſi C.de teſti. ſecus uero coram aliis uel ſi princeps allegat deciſiua promulgando, tunc ſufficit ei generaliter allegare de cau. po.c.1.de no.ope. nun. c.1. Si autem allegat ſuper uerbo in iudicium deducto, tunc ſpecialiter debet allegare & ſpecificare legem ſi eſt peregrina quia licet princeps uirtualiter omnia iura in mente habeat, non tamen formaliter, ut not.in ca.1. de conſti. lib.6.

lib. 6. Quando enim conſtat de lege, ſufficit generalis allegatio. alias eſt neceſſaria ſpecialis. Debet enim ſic allegari ꝙ iudex reddatur clarus, & nihil obſcurum remaneat 28.q.1.ſic enim in fi.

GENERALIS clauſula ſignificat eius ſignificatum probare uel ſignificare,probat,& tunc non pertinet ad expreſſe nominata. ff. de uerb. ſig.l.doli.uerbi g. teſtatet filios inſtituit, & inuicem ſubſtituit, & poſt filium exheredauit quæ exheredatio uel clauſula non reuertitur ad inſtitutionem, imo ad ſubſtitutionem,ut in l.1.in fin.C.de lib. præte. uel exhere. Item ibi pater unam filiam inſtituit, & filium exheredauit, deinde alium filium ſubſtituit exheredatio refertur ad ſolum gradum inſtitutionis, ut l. 3.§.filius ff.eo.titu.

GENITIVVS importat dominium, Fely.in c.quia gu. de iud. in princ. non tñ ſemper importat dominiũ, & aliquando denotat nudam detentionem ex communi uſu loquẽdi, ut ſunt iſti ſimplices detentores depoſitarii, commodatarii, & coloni, qui ſolent appellare poſſeſsionem ſuam quam colunt. de quo uide bo.glo.in l.2.ff. de orig. iur. adde tamen ꝙ genitiuus ex propria & ſtricta ſignificatione uerborũ denotat dominiũ, & ideo genitiuus poſitus in ſtatutis debet intelligi in dominio uero. Abb. in c.1.de poſtu.præla.in 7. col. uerſi. uide tamen ad principale & per Bar.in l. 1.§.poteſtatis. ff. de pecu. & in l.parui.ff..nau. cau. ſta. & in rub.de no.ope.nun.

GENITALIS ſeritas.i. a genere prouenies inſt.ſi quad.pau.ſec. di.§.1.

GENITORES noſtri dicuntur noſtri priores maiores in authen. de mand.princ.§.1.

GEMME ſecundum Pompo. in l. & ſi non ſunt.§.ſi.ff.de auro & argento leg. ſunt perlucide materiæ, ue luti ſmaragdi,chryſoliti, ametiſti lapida autem ſunt contrariæ naturæ gemmis.

GENVS eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. inſt. de iur.nat.gen. & ciui.§. conſtat uer. & blebiſcitum. Et quando iuriſcõ. dat doctrinam,tunc capit genus ut logici, & ibi ponuntur exempla nota.l.2.§.1.ff. ſi cer. pet. ubi capitur ſpecies pro genere, unde uocabulum genus non ſumitur ipſa dictione, ſed pro ſignificato ꝑ ipſam & ſignificant diuerſimode, prout ſignificat um ex ea ſumptum & quodlibet aliud mediũ ſignificare declarat, uerbi gratia, teſtator legat uel quis promittit ens ſubſtantiam, uel rem ſiue animal, nullum eſt legatum, uel nulla promiſsio. l.cum poſt. §. generali. ff. de iure dot. & no.in l. legato generaliter. ff.de lega. 1. ratio quia ens & ſubſtantia ſignificant generaliſsime. Et hæc dictio animal licet non ſignificet ita generaliter, tamen adhuc ſignificat multum generaliter & in tantum, quod dicere totum genus comprehendit in legato uel promiſsione eſt dicere legatum uel promiſsionem continẽre impoſsibile,etiam dando muſcam,uel uermem liberaretur, hæres uel promiſſor,quod tamen nullius eſt ualiditatis, unde dicitur, generis obligatio perire non poteſt. l. in ratione.§.2.ff.ad l.falci. Sed tamen ſi diues ruralis diceret in teſtõ uel donatione inter uiuos, ego dono bubulco meo unum animal, intelligeretur de uno boue ad arandũ, uel de uno aſino ſi hæc erat qualitas perſonæ cui donat. Nã qualitas perſonarũ, & præcipue illarum

quibus relinquitur dat intellectum uerbis, & ſic ſummitur communis modus intelligenda uerba prædicta ſecus in genere generaliſsimo, quia non eſt ibi modus intelligendi qui ſignificet aliquod utile & idem in alio genere ſubalterno, in quo non eſſet modus cõis aliquod utile ſignificando, ut dicendo lego rẽ corporalẽ uel incorporalẽ, quia nihil comprehenditur ſicut nec in generaliſsimo. Item ibi teſtator legat uel quis promittit domum in genere, & nullam habet domum, non tenet legat uel promiſſum ſecus ſi habet in patrimonio l. ſi domus, ff. de leg. 2. Ratio primi, quia generaliter ſignificat quod non apparet de qua re uoluit intelligere. Ratio ſecundi, quia de rebus propriis quis ſolet diſponere, & ſic ſignificatum generis reſtringitur per ſignificatum hoc quod habet in patrimonio. Similiter ſi quis legat uel promittit fundum in genere, nulla eſt promiſsio uel legatum l. ſi domus præal. ſiue in patrimonio, ſiue non ſecundũ Bar. Item ibi teſtator legat rem in genere, ſignificatur quod hæres ſoluendo faciat rem accipientis. l. ſi domus. §. de euictis. ff. de lega. 2. Ratio quia natura legati eſt quod res transferantur in legatarium, & efficiatur ſua propria, niſi alias reſtringatur. Item ibi teſtator legat unum de ſeruis qui cum eo commorantur, ſunt alieni hæres unum tradit liberatur, nec tenetur de euictione. Ratio quia ſignificatum ſumptum ex hoc genere ſubalterno habet inſtar ſpeciei l. in ratione. §. diligenter. ff. ad l. fal. cum decem. §. ſtichum. in fi. ff. de ſolu. Item ibi quis promittit uel legat hominem ſignificat quòd nullus certus eſt in obligatione, ſed homo in genere, prout quælibet reſpicis l. meuius. §. duobus teſtamentis. ibi, ordinis compendio. de leg. 2. Vnde iſte ſtant ſimul promitto tibi hominem, & nullum hominem tibi promitto, ſicut & iſte ſimul ſtant, ſemper fuit homo (ſcilicet a tempore Adam) & nullus homo fuit ſemper, quia nullus determinatus ſemper uixit. Nam dicendo promitto tibi hominem dictio hominem ſupponit confuſe, tantum, & dicendo nullum homine tibi promitto ſupponit determinate. i. illum & illum & ſic de aliis non promitto. Finaliter ergo genus deductum in legato uel in obligatione ſignificat nil ibi iſte uel eſſe prout ipſo genere medio uel alia quamuis ſignificatione concluditur, & genere deductio in obligatione uel legato, electio eſt eius cui datur.

GERONTOCONION, locus eſt ubi hi qui ob ſenectutem uires amiſerunt aluntur & curantur de quo meminit imperator in l. illud. §. 1. & ibi glo. C. de ſacroſ. eccle.

GENVS & populus idẽ ſunt, & ideo quod faciunt populum, tot faciunt gentem. l. omnes populi. de iuſti. & iu. & inſt. de iur. nat gen. & ciui. §. omnes populi x autem faciunt populum ut eſt glo. in §. 1. de elec. uide Bar. in l. pen. §. in decurioni. ff. quod quiſque iuris, & in l. prætor. ff. ut no. rap.

GERVNDIVM, ſumitur ꝓ eo quod per hanc dictionem ſignificatur, & ſignificat cõ ditionem, declarationẽ modũ uel quod ſuum ſignificatum uel aliud aliunde ſumptũ ſignificare probat. u. g. duo ſunt inſtituti, & unus alteri ſubſtitutus, ſi unus repudiat partẽ ſuam, adeundo partẽ alterius deficientis, ex ſubſtitutione pars per ipſum repudiata ſibi queritur, hoc gerundiũ adeunde

de exponit cõditionaliter.ſ. ſi adie rit.l.ſi tu. ex parte & ibi not. ff. de acq.uel amit.hære.Item ibi uim fa cit qui poſsidentē nō permittit uti arbitrio ſuo,ſiue edificādo, ſiue arā do uel ſerendo, uel quicquid aliud in faciend.l.uim facit.ff.de ui & ui ſignificat declaratione illorum uer borū, & non poteſt ſignificare con ditionē, quia refertur ad uerbum præſentis temporis quod eſt facit. Nec eſt ibi aliqua diſpoſitio q̄ po teſt ſuſpendi per hæc gerundia edi ficando arando &c Sed ibi lego ad monumentum, faciendū,ſignificat modum.l.quibus diebus §. fi. ff. de cond. & demon. Et differentiam in ter conditionem & modum uide gl.2.c.uerum de cond. app. unde. Scito ꝙ ut modus eſt, ſi conditio, quia cauſa.Item ibi lego pro decen do talē diſcipulum ſignificat condi tionem, quia moris eſt prius doce re quā ſalarium ſolui.l. nec ſemel. ff.quando di.leg.ced.

DE G ANTE I.

GIFFARE, ideſt ſigna rebus à ſe uel ab alio poſſeſsis imponere.c. l. 1. & ibi glo. C. nemini licere ſine iu. aut ſi reb.&c.

Gyneciarii ſunt qui pannos imperia les texūt inſerēdo ſerciū & aurū.

GYNECIVM eſt locus ubi hæc fiunt, & dicitur a gynos quod eſt nudū, quia nudo pāno ueſtitur aurum,ut C.de mur.& gyn.lib.11.

DE G ANTE L.

GLANDIS noīe oēs fructus conti nentur.ff.de glan.legen.l.unica.

GLEBA eſt quædam ſpecies terræ,ge neraliter tamen ſumitur pro ſolo uel terra culta.Require ſupra aſcri ptitius glebe.

GLOS dicitur uxor fratris ff. l. non facile.§.affin.ff.de grad.

DE G ANTE N.

GNARVS,id eſt ſapiens uel prouidus cui opponitur ignarus quod inde uenit.i.inſipien s.

GVLIARDI id ē buffones,ioculato res iidem ſunt.

DE G ANTE R.

GRADVS ſecundum Gof. & Hoſt. in ſum.de conſan.& affi.eſt quædā ha bitudo ſiue diſtantia perſonarum adinuicem conſanguinitate & affi nitate ſibi coniunctarū facta colla tione ad cōem paren ē.uel eſt unius perſonæ diſtantia ad aliam in linea conſanguinitatis, ut l. 1. cum ſeq. §. 1.uſq. ad affinitatis.& l.non fa cile.eo.ti.ff.qa diuerſimode contin git diuerſos eſſe gradus,ut patet in toto ti.præal.& in §.affinitatis. in l.non facile præal.

GRAPHIA,id eſt ſcriptura.gl.in l. ſi. quis de decu.lib.10.C.

GRATIA apl'ca perfecta,dicitur quā do ſuper eā confecte ſunt licere, & ante literas habetur canonicus titu lus Rom.conſ.456.

GRATIA duplex eſt,operans & coo perans ut eſt gl. in uerbo cooperan te gratia cle. 1. de magi. Et gratia eſt habitus qui fundatur in uolun tate in eſſentia.animæ.gloſſ. in cle. 1.de ſum.tri.

GRANARIA ſunt loca in quibus gra na ſeu fructus cōponunt ſic.accipi tur.ff.de act.emp.l.granaria.

GRANGIA habetur in fin. de cenſi.

GRAVIS habetur de teſt.cap.licet ex quadam in glo.4.

GRAVES perſonæ dñatur quæ non ſunt leues, puta homo bonæ famę & opinionis & antiquus homo gl. in c.licet ex quadā in uerbo gra ues.de teſt. quā gl. dicit ibid. Abb. facere ad ſtatura quæ in multis ca ſibus requirunt homines graues.

GRAVAMEN eſt mediata cā appella tionis.c. omnes oppreſſu.2. q. 6. c. ad noſtrā.& c. ſuggeſtū de appell. Abb.in c.ſuper eo.lib.6.eo.titu.

GRAS-

GRASSATORES idẽ ſunt qđ dietari de huius dictionis exſpoſitione uide ꝙ no. ff. de pœn. l. capital. §. graſſatio. Require ſupra dictarii.

GRASSARI dicitur latrocinari uel crudeliter agere. Inde graſſor graſſaris. i. nitor ad malum. inſt. in glo. de ſuc. tuto. §. nouiſsime.

GRATIANVS eſt nomen proprium illius qui compoſuit decretum, & fuit ab eo editum anno Domini. 1151. ut 2. q. 6. §. forma.

GRANDEVVS dicitur annorum. 29. uel quia hæc ætas uirilis eſt ut no. 87. diſt. quicunq. per c. epiſcopus. eadem diſt. Quandoq. dicitur grandeuus. i. ſenex. 1. Reg. 4.

GREX eſt collectio pluriũ animalium. ſ. decem ouium quinque porcorũ, ut no. inſt. de rer. di. §. ſed ſi gregis. require ſupra congrega.

DE G ANTE V.

GVIDAGIA dicuntur quæ dantur alicui productu uel conductu ꝑ terra alicuius ut ſecurius uadat. Sed gabellæ dantur de contractibus ut de emptione per emptorem. Et tangit Bal. in rub. C. de reb. cre. eſt caſus in debet in fin. ff. de ædi. edic. & poſſunt abradi uel deleri de ciuitate tex. eſt & non alibi in l. eorum. ff. de pœn. ſtatuitur cõiter ꝑ Italiam ꝙ de quolibet contractu debet ſolui gabella. Sed pone duo forenſes contrahunt Senis, an debeant ſoluere gabellam ſecundum ſtatutum ut contrahunt? Regula eſt ꝙ non, quia ſtatutum non ligat forenſes; quia extra territorium ius dicenti &c. c. ut animarum, de conſt. lib. 6. cum a nobis de ſenten. excom. l. fi. ff. de iuriſdi. omn. iud. Sed contrariũ eſt uerum ſecundum Bal. l. 1. de contrahen. emp. rationẽ allegat, quia gabella uenit in conti nentia contractus ergo ſicut ratione contractus poſſunt conueniri in loco ubi cõtraxerunt, ita ad id quod in contractu deuenit. hæres abſens. ff. de iud. & ita conſequenter ad gabellam & hypothecam. gl. ſingularis in authenti. ut diffe. iudi. §. hoc conſiderantes in uerbo hypothecam col. 9. & in l. 2. ad fin. ff. manda. Et dicit Ludou. de Roma in ſingularibus ſuis. quòd dicit ea a Bal.

GVARDIA ea ſunt quæ conſtituuntur aliquibus propter cuſtodiam rei domini conſtituentis.

GVARDIO dr̃ ille cui talis cuſtodia eſt commiſſa, uel dicitur guardianus qui eſt ſuperior inter fratres minores cuſtodiens cõuentũ.

GVARENTARE. i. defendere in uſi. feu. de de le corr. c. ſunt pares.

GVLA eſt mater luxuriæ, quia uenter & genitalia ſunt uicina. c. cum autem 44. diſt. & c. nihil. de conſecr. diſtin. 6.

DE H ANTE A.

HABERE ſignificat diuerſimode prout ſuum proprium ſignificatum uel ſignatum, uel aliud quod uis medium ſignificare declarat. u. g. Res tua eſt penes me, & promittis mihi ſtipulare eandem habere licet ſignificat quod dominium iſtius rei transfertur in me. l. ſtipulatio. §. habere. ff. de uer. ob. & ſic rei poſſeſſe ſine traditione dominium quæritur poſsidenti. §. interdum. inſti. de re. di. Item ibi, res tua non eſt penes me, promittis habere licere, ſignificat ꝙ dominium transfertur per traditionem. l. in traditionibus. C. de pact. Itẽ ibi promittis rem alienam habere licere, perſeuerante aliena. nulla eſt ſtipulatio. l. ſtipulatio. §. quæſitum. eo. tit. quia in re aliena promiſſor non põt conſtiuere ius dñii. Si autem efficiatur promiſſoris

ſoris ualet ſtipulatio, ut ibidem, quia tunc poteſt facere uel conſti tuere ius dominii. Item ibi uendo tibi rē alienā, & promitto tibi habere licere ſignificat habere iure poſſeſsionis.l. habere. ff. de uerbo. ſig.& hoc natura cōtractus emptione de cuius natura eſt quod ſufficit rem tradere qn̄ res aliena eſt uendita.l.exempto.ff. de actio.emp.

HABERE actionem eſt minus quā habere rē, & hoc eſt quod dr̄.Melius eſt pignori incūbere quam in perſonā agere.ff. de re iudi.l. minus.

HABERE, tenere, poſsidere, quando hæc tria uerba ponūtur in aliquo inſtrumento ſic debent exponi ſcilicet quod recipiens habeat de iure teneat naturaliter & de facto poſsideat ciuiliter & de iure, quia ciuilis poſſeſsio eſt cauſa quærendi dominium, licet aliquando poſſeſsio ſit tantum naturalis non ciuilis, ut illa quā habet uaſallus.

HABITARE quis dr̄ in loco ubi hēt familiā, licet ipſe non ſit præſens.Fel. in c.qm̄ in prin.de offi.ordi.uer.dicitur autem habitare.

HABITATIO eſt ſeruitus perſonalis habitando conſiſtens, & conſtruitur in domo aliena, ut not.ff. de uſu & ha.l.1.in glo. cum pactionibus & ſtipulationibus, ut. ff.de uſufru. iuncta l.1. ff. de uſu & ha. uel in ult.col. differt tamen ab uſu & uſufr. quia illa iura amittuntur non utendo, uel capitis diminutione. ut ff.ſi uſufr. l.pe.ſicut habitatio aūt non niſi morte finitur,ut l. ſi habitare. ff. de uſu & ha. Itē pōt inhabitator aliis uendere, uel locare ius quod habet,ut l.quod antiquitus.C. de uſufr.ſicut & fructuarius & non uſurarius,ut ff.de uſu & habi.l. ſed neque uide ſup hoc Azo.in ſum.C.de uſu & habi.

HABITVS qualis eſt, quis geſtat talis præſumitur. tex. & ibi Abb. in c. ſi uero. 2. de ſen. excom.& c. in audientia.eo ti.t.faciat.ad hoc c. iudex laicus. eo.tit. li.6. & in c.ex parte. de priui. lib. 6. & l.itē apud labeonem. §. ſi quis uirgines. ff.de iniuriis.

HAC qn̄que denotat non excluſionē ſed incluſionem, ut in c. ego enim ep̄s de iureiu. & ſic ſumitur in iuramentis dicēdo Ab hac hora.ſignificat enim præſens tempus cum futuro.de hoc per Io. An.in c.1.de ordi.ab epiſ.qui reſig.epiſ.

HARENE ſunt loca ubi foditur harena l.ſed & hi.de publ.

HASTARI dnr qui rem proponunt uenalem haſta ſuppoſita, & dicuntur a nomine haſta,quod idē eſt ꝙ uenditio,ut not. C. de fi.inſtr.& de iur.haſte fiſc.in rub.lib.10.

HASTARI, eſt rem proponi uenalem haſta ſuppoſita.ita enim olim fuit conſuetudo.

HAVSTVS, eſt in ius hauriendi aquā de puteo uicini. cui eo inuito iure ſeruitutis aſcribitur.

DE H ANTE E.

HAEREDITAS, eſt ſucceſsio in uniuerſum ius quod defunctus habuit. ut ff. de uerbo. ſig.l.nihil aliud eſt hæreditas,& l.bonorum.eo.ti.

HAEREDITAS adita eſt illa, de qua hæres ſe intromiſit authoritate p̄toris,imo authoritas prætoris non eſt neceſſaria, ſed ſola uolūtas ſufficit, ut inſti.de hære.qua.& diffe. §. itē extraneus. ſecus in petitione bo.poſſ. ut ibi no.& de aditione & repudiatione hæreditatis no.in l. qui ſe patris. C. unde lib.ubi dn̄s Cato ſaccus ſic concludit.Aut debens ſuccedere protulit uerba præſentis temporis indicatiui modi. aut futuri temporis.ſi præſentis tēporis, aut ſine infinitiuo,aut cū infinitiuo,ſi ſine, aut affirmatiue,ut adeo,

adeo,& inducit aditionem hæreditatis,& repudiatio inducit repudiationem. Aut negatiue.ſ.non adeo, non ſum hæres, & ſecundum gl. & Saly.non inducitur repudiatio niſi interrogatio præceſſerit, uel terminus præfixus ſit,tunc.n. inducitur. Si cum infinitiuo etiam affirmatiue ſcilicet uolo adire,uolo eſſe hæres, & inducitur aditio. Aut negatiue, & tunc aut uolũtas proponitur negoriationi,ut uolo non eſſe hæres, & inducitur repudiato.Similis ſi dicit, nolo amplius, nolo unquam adire,præponendo negationem uoluntati, adiunctis talibus aduerbiis temporis inducitur repudiatio. Secus ſi dicat nolo nunc adire hæreditatẽ. Nam ſi non inducitur quia intelligitur ſecundum natura aduerbii. De his eſt gl.in l.2.§.obſeruari. C. de iura.ca[l].l.plurimum. ff.de acqui.hæ.l.pro hæreditate. §. i.& l. i.eo. tit.gl.in l.ſi eam. C. qui acco. non poſ. Aut. nullum aduerbium.i.nolo adire tunc ſi terminus eſt præfixus inducitur repudiatio l.omnes.ff.ad Trebel.Si nõ eſt præfixus. tunc tantum cadit coniecturationis, uel præſumptio propter mentis ambiguitatem, ut uſque ad annum poſsit deliberare. Si futuri temporis aut negatiua, ut non adibo,& eſt repudiatio,quia ſubſtantia additionis negetur ex tunc pro ut alias & ſemper in ſecula ſeculorum.Aut affirmatiua, ut adibo. & non inducitur aditio de præſenti ſecundum Cato. non obſtante quod uidetur quod ſtatim adeat, eo qđ contrariorum ead. eſt diſciplina.ff. de procur.l. Pomponius.§.ſi ſtipuler. Nam adibo, & non adibo,non ſunt oppoſita uel contraria, quia non adibo, negat totũ tps, ſed adibo,ſolum tempus futurũ dicit, & excludit p̃ſens & ſic eſt plus in negatione quã in affirmatione, & eſt dare medium inter iſta. Hæc Cato. Item ad probandũ hæreditatis aditionem poſt longã diſtinctionẽ concluſit quandam notabilem doctrinam in iſta ſingulari quæſtione.Pone,Ago contra hæredem debitoris mei ipſe negat ſe hærede,coram iudice conuinco eum habere anulum ſignatorium defuncti ille uidens ſe ad deprehenſum,dicit.Furatus ſum anulum de manibus dominidum eſſet in agone.Quæritur an ſit conuictus ut hæres, uel an debeat puniri ut fur?Cato reſpõdet. Si ille erat ſuus hæres. i. filius.&c.tunc conuictus eſt hæres.Si erat extraneus tũc ut fur.l.ſi ſeruum. §. prætor.& l. ſi extraneum.ff de acqui.hære. Ratio quia ipſo iure filius eſt hæres, ſed extraneus non antequam adeat hæreditatem.

HAEREDITARIA actio.Require ſupra actio hæreditaria.

HAEREDITAS decurionum,nauiculariorum,& chortalium militum,& fabricenſium ſecundum Az.in ſum. C.eod.tit. in rub.& l.ul. dicitur in qua quoddam ſpeciale ius obſeruatur,de quo notatur ibidem.

HAERES eſt ille q ſuccedit in uniuerſum ius defuncti.l.cum hæres. ff.de diuer.& temp.præſcri.uel eſt dominus hæreditatis,qui fiat aditione in uoluntariis.§.fi.inſtitu.de hær.qua. & diffi.ſed in neceſſariis defertur ipſo iure hæreditas.

HAEREDEM inſtituere eſt aliquem poſt mortem ſuã loco ſui in omnibus bonis dominum conſtituere. Nam dr̃ hæres ab hæros.i.dominus ſibi.n.ſuccedunt uniuerſa bona defuncti, & ad eum commoda, & incommoda hæreditaria redeunt. Et poſſunt inſtitui hæredes generaliter omnes & accipere quicquid a teſtatore eis relinquitur, ſiue ſine

filii

filii,ſiue extranei ſiue liberi, ſiue ſerui teſtatoris uel alieni, ſiue paterfamilias ſiue impuberes,ſiue per ſona priuata,ſiue eccleſia, ſiue uniuerſitas,his exceptis qui non poſſunt inſtitui hæredes.ſ. deportatus propter delictum in inſulam ſiue bānitus perpetuo damnatus in metallum fodiendum.C. de hæredi.in ſti.l.i.collegium illicitum,non approbatum ut l.collegiū tit. alle.inceſtuoſus natus ex dānato coitu.ſci licet ſpurius. Teſtatoris ſeruus accuſatus de adulterio cum domina ſua cōmiſſo,& ab illa domina inſti tui non poteſt.Hæreticus, apoſtata mulier conuolans ad ſecundas nuptas intra tempus luctus.i. in annū poſt mortē primi uiri, ut C.de ſecun.nup. l.i. & hoc de iure ciuili. Qui ſcienter contraxit cum aliqua muliere ignorante ſecūdas nuptias eſſe illicitas,non poteſt ad illa inſtitui &c.& ſunt diuerſi hæredes. Nam hæredes alii ſui & neceſſarii alii neceſſarii,tantum, alii uoluntarii alii legitimi, alii legatarii, alii teſtanti,alii fideicommiſſ.

HAERES ab inteſtato eſt ille qui ſuccedit in ius defuncti ſine omni teſtamento.ut inſti.de hære.quæ ab inteſt.defe.

HAERES fidecommiſſarius eſt cui ex fideicommiſſo relicta eſt hæreditas dauda illi cui teſtator diſpoſuit,dicendo ſic. Fidei tue committo ut hoc des illi.Et not.quod illa ſunt diſparat ſed forte pro tanto dicitur hæres fideicommiſſarius quia fideicom. loco hęredes habetur,ut inſti.de fideicom.hære.§.reſtitu. de fideicom. hære.§. reſtituta. ut quo directe & immediate ex teſtamento nihil capere poteſt qua lis eſt ſpurius ſaltem. capiat ex fideicom. Sed ipſe uere non eſt hæres,cum ſit rogatus a teſtatore hæreditatem adire & poſtea reſtituere,licet reſtitutione factū poſt ſemper hæres maneat,ut d.§. reſtituta. Duo ergo hæres in ſolidū eſſe non poſſunt.ut.ff.commo.l.ſi. ut certo. §.ſi duobus,licet aliqui dicant contrariū, uidelicet ꝙ ille cui teſtator dari uel reſtitui hæreditatem diſpoſuit, ut manifeſte colligitur ex §. ſed etiā inſt.de fideicō. hæ licet uerba ibi poſita uideantur innuere oppoſitum,ſi ſuſpiciantur.

HAERES legatarius eſt qui legatum accepit,uel cui legatum factum eſt, ut l.quoties,ff.de hęre.inſti.

HAERES legitimus eſt qui ex lege 12. tabu.aut ex iuris conſtitutione etiā ſine teſtamento ſuccedit defuncto, ut ſunt agnati proximi,inſti.de legi.ac.ſuc.in prin.

HAERES neceſſarius eſt ſeruus hæres inſtitutus in teſtamentum domini ſui ab eo qui facultas ſuas habet ſuſpectus ne poſuit ex ipſis ſatisfiet creditoribus quibus eſt obligatus adeo ꝙ non credit alienum hæreditatem ſuam adire,ſi hæredem eū inſtituere, qui ſeruus hæres factus,ideo neceſſarius hr̄ hæres,quia ſiue uelit ſiue nolit cogitur ſuā hæreditatem adire,ut ſatisfaciat credi toribus,ut inſt.de hęre.qua.& diſ. §. i.& hoc uerum niſi illi ſeruo debeatur fideicōmiſſaria libertas.i. is qui ſoluendo.ff.de hær.inſt.aut hoc eo non faciente.ſ.non adeunte hęredi tatem eius nomine potius quā dn̄i defuncti res hęreditarie uendantur defunctus contumelia quadam uel iniuria afficiatur,dicēdo ꝙ res eius uenderetur.

HAERES ſuus dicitur filius qui eſt in poteſtate patris tempore mortis ip ſius patris.

HAERES domeſticus dicitur qui eſt ī poteſtate morientis tpe mortis dū cum alius nō præcedit. Filio enim

ſuperſtite, & in poteſtate patris exiſtente, nepos ex eo qui in poteſtate aut eſt, ſuus hæres non eſt inſtit. de hære. quali. & diffe. §. ſui.

HAERES ſubſtitutus dicitur qui alii hæredi inſtituto ſubſtituitur. u. g. ſi teſtator ita dicat ille hæres eſto qui ſi non uelit uel non poſſit hæres iſte eſto & ſubſtitutus & hoc ſiue ſecundo ſiue tertio uel quarto loco, alio in loco inſtituto deficiente ſubſtituta. Nam ſecundus dicitur omnis qui poſt primum ſequitur, etiam ſi dicimus ſit ff. de uulg. ſubſti. in princ. prout no. Hoſtien. in ſum. de teſta. §. quid ſi ſit perfectus ubi dicitur inſtitutio.

HAEREDES ſui & legitimi ſecundũ Azo. tit. de ſuis & legitimis hæredibus appellantur qui in poteſtate morientis fuerunt, ut filius filia, nepos nepotis, ex nepote natus ex filio pronatus pronata, ſeu pronepos proneptis, legitimi, & naturales, uel etiam legitimi tantum, ut adoptiui.

HAEREDES teſtamentarii dñr qui ex teſtamento hæredes ſcripti ſunt.

HAEREDES tutorum licet non ſint tutores tenẽtur tñ in quibuſdã qua ſi tutores inchoationis. ſ. p defectũ omiſſum, ut ff. de hær. inſt. l. i.

HAEREDITAS ſumitur loco bonorum quando dicitur in contractu inter uiuos ut ſi quis dicat, dono tibi hæreditatem meam no. Bar. in l. quandoque. §. ſeruum. ff. de leg. i. Item hæreditas uenit appellatione rerũ, nã ſi bona relinquũtur ſub appellatione rerum continetur tota hæ. no. Bar. licet C. de pac.

HAERCISCO, id eſt diuido, inde dicitur familiæ erciſcun. i. iudicium hæreditatis diuidende. Require ſupra actio familiæ erciſ.

HAEREMITA dicitur perſona eccleſiaſtica. gl. a do. ĩ l. 2. ff. de in ius uo. doct. & glo. in c. qui uere. 16. quæ. i. Pan. in c. monaſterium de elec. dicit ꝙ non gaudet priuilegio eccleſiaſtico reſpectu perſone uel fori. & uide eundem Abb. in c. 2. plene. n. 3. de foro compe. & gl. in c. nulla ratione. 93. diſt.

Imo uero eremita ſcribendum eſt ſine h, ſignificatque proprie eremi hoc eſt deſerti habitatorem, eremus enim deſertum interpretatur.

HAERESI archa eſt qui falſam de fide opinionẽ gignit. uel primo inuenit ſicut Arrius. Vuielef. & alii conſimiles.

HAERESIS græce ab electione dicitur, eo quod quicunque una opinionem hæreticam uel diſciplinam ſibi elegerit putat eam eſſe meliorem, ut 24. q. 3. hæreſis alias dicitur quaſi diuiſio.

HAERETICVS dr̃ errans in fide. unde quicũque in fide dubitauerit friuola adheſione hæreticus cenſetur ut in cap. i. de hæreticis. Etiam pro hæretico habetur qui ſcienter hæreticum non reuocat, ſic e. ti. c. 2. Et ſecundum Aug. dicitur qui certam opinionẽ nouã & peruerſam gignit uel ſequitur gratia alicuius temporalis commodi uel alicuius gloriæ principatus. Dicit̃ gignit ut aliquis hæreſiarcha, ut Arrius, Sabellius &c. Dicitur, & ſequitur, qui errorẽ illum imitatur prout hæc leguntur 23. quæ. 3. hæreticus. Dicitur hæreticus qui peruertit ſacramenta eccleſie, ſicut ſimoniacus. i. q. i. eos. itẽ ſacrę ſcripture peruerſus intellector. 24. quæſt. 3. hæreſis, ubi dicitur. Quicunque ſcripturam aliter intelligit quã ſenſus ſpiritusſancti flagitat. a quo ſcripta eſt licet ab eccleſia non receſſerit, tñ hæreticus appellari poteſt &c. Itẽ omnis excõicatus. 4. q. i. quod autem. Itẽ Romanæ eccleſiæ publicus iniuriator. 22. di.

22.diſt.omnis.Item qui alter ſentit de articulis fidei quam Rom. eccl. 23.q.1.hæc eſt fides.

HAERETICVS eſt priuatus omnib.iurib.& bonis & eſt excommunicatus ut in c.excõicamus.de hære.Pan.in c.cum non liceat.in 2.col.uer.& hæc eſt ratio, de præſcrip.

HERMAPHRODITVS Require ſub litera.F.

HAERVS uel heros græce idem eſt quod dominus latine.

DE H ANTE I.

HIC,hæc, hoc,an & quãdo ſint demõſtratiua Bar. in l. 1. in prima oppo. de oper.no. nuncia. & in prima conſtitutuione C. & in l.meuius §.duobus ff.de leg.2.& plene de iſtis. in l. 1.§. huius ſtudii.ff.de iuſt.& iur. Alex.& Iac.& Bar.in l.1 uer.itẽ oppo.ff.de pecu.Quandoq.faciunt ſimplicem relationem uel demonſtrationem.16.diſt.c.1.

HYMNVS angelicus eſt gloria ĩ excelſis de celeb.miſ.c.conſiliũ & de elec. quod ſicut.

HIRCOSVS dicitur qui os olet,ut l. qui clauum. §.is.cui.ff.de edic.

DE M ANTE O.

HODIE hæc dictio non importat dilationem.l.liber homo.§.1.ff. de uer. obl.& l.pretor.§.preterea.& §. poſt ſe.ff.de iniur. & facit diſpoſitionẽ. præſentem, ut idem notatur.

HOMAGIVM eſt idem quod fidelitas tamen Specul. eod.tit. in li. de feu. ponit illam differentiam quod Homagium eſt de his quæ ad temporalia pertinent ,& ideo pro ſpiritualibus indignum eſt ut quis Homagium facere compellatur . Fidelitas tamen pro ſpiritualibus præſtatur, quia prælati bene præſtant fidelitatem ut in cap.antiqua.de priui. uel ſic poteſt deſcrip.homagium eſt quidam aſtrictio ſeruitutis liberi homin tacta domino per pactionem uel petitionem ſiue ſtipulationem, promittente libero homine domino ſuo fidelitatem , a conſtituente ſe hominem uel uaſallum ſuum . Et ſic in aliquibus partibus hoc modo ille qui facit homagium corã domino ſuo flectit genua ſua tenẽdo manus ſuas coniunctas ſimpliciter inter manus domini iuſiurandum de fidelitate præſtans , & mutuo ſe ĩ ſignum fidelitatis oſculantur , cuius forma ponitur in lib. cu.de no.fi. for.cad.eſt & alia ſcilicet poſt rub.illam defor.c.Ad idem facit de iureiur.cap.ego N.& 64.diſ. cum duo. & Hoſtien. ponit eam in ſum.de feud.§. quid ſi fidelitas , & qualiter ſit facienda. ex dictis homagium deſcribi poteſt ſecundum formam ꝙ eſt quãdo aliquid flexis genibus iunctis manibus in manus domini poſitis aliquid promittit , quod pro ſpiritibus fieri non debet de quo ad.ueniens de ſimo. ex diligenti.de exceſ.præal.graue.de re iudi.c. ſi.

EST autem homagium multiplex ſecundũ Spec.ubi ſupra quoddam eſt legium. quoddã eſt non legitimũ , quoddam edictale, quoddã decretale &c. de quibus infra.

HOMAGIVM decretale eſt . Nam hæres domini mei qui illo feudi ex conſuetudine poſſet infeudari. & per conſequens in homagium ſuccedere, debet intra certum tẽpus me in dñm agnoſcere,& fidelitatem mihi præſtare , & ego teneor eum ratione eis feudi in hominem recipere , & in recipiendo uideor ſibi ius feudi decernere , pp quod dici poteſt homagium decretale,ſic etiã bonorum poſſeſſio decretalis,& quod ius mihi tribuit ſicut & talis bonorum poſſeſſio l. ſi nullu s ſit proximior. Et ideo in curia Francie ſemper recipiũtur fidelitates & homagia

gia alterius ſaluo iure. Quod autem in Italia & alibi uocatur uaſallicium in Francia uocatur homagiũ &c.etiam dicitur homagium cap.ue ritatis de iu.iu. Differũt tamen, quia homagium eſt quando iuratur alicui fidelitas nomine excepto, ſed uaſallitium ſuperiore excepto ſcilicet imperatore. De hoc optima gloſ. in uerbo homoque ligius cle. paſtoralis, de re iud. ubi etiam dicitur quod quis non poteſt eſſe ligius duorum, ſed bene ligius, unius & uaſallus alterius, uel uaſallus plurimũ, & ſic homagium, poteſt dici hominis ligium.

HOMAGIVM edictale eſt ſicut bonorum poſſeſſio edictalis. Vnde ſecundum Specu. ibidem homagium edictale uel hæreditarium eſt quod quis habet eo ipſo quod eſt hęres, nam eo ipſo quod adit hæreditatẽ hominis mei, perſonam eius repreſentat, & uidetur hominis homagium ſubiſſe, & tale homagium poteſt finiri, tempore, ſi domino placebit, quia ſi domino non placet, non finiretur, etiam ſi uaſallus nellet bonis feudalibus cedere, imo ageret contra ipſam, ut eum in dominum agnoſceret, & hoc ex contumelia ſua, unde puniri debet ne inuitus conſequatur immunitatem, quod eſſe non debet. pro quo ff. de nego.geſto.l.ſiue hæreditaria. Et ideo poſſum eum cogere ut ſubeat homagium decretale & etiam quod plus tribuat ei in effectu quã edictale.

HOMAGIVM, legium, eſt ſecundum Spec. ibidem, quod ſit imperatori uel regi nullius alterius fidelitate ſalua. illud autem quod fit aliis, nõ dicitur legium, quia ut uel iuratur ſalua imperatoria, uel regia fidelitate. multi enim putant homagium legium eſſe quando uaſallus mittit manus ſuas inter manus domini, & ſibi homagium facit & fidelitatem promittit, & ab eo ad oſculum recipitur, quod non eſt uerum ut etiam ibidem dicit Specu. ſed ut ipſe dicit tunc alii ponunt quod duplex eſt homagium, homagium legum, in quo nullus recipit quantum. Et uerba, ſed quantum ad mentem. Et aliqui qui ſupremam & generalem habent authoritatem & iuriſditionem, pura imperator uel rex intelliguntur excepti &cæt. Item ubi ponitur legium ſupra, & infra, habent aliqui legum. homagium non legium eſt quando, aliquid excipitur; puta facio tibi homagium excepta fidelitate ad quam domino meo tali legio teneor, uel ſaluo quod poſſum cum uoluero dominũ legium mihi conſtituere, uel ſaluo quod uolo tibi contra talem iurare. Sed dictum primum eſt uerius ſecundum Spec. licet hoc ultimo deſignatũ cõmunis uſus approbet. Et ſecundum ultimum modum ſequitur per totum & illo utitur Spe. de homagio legio, uide ſupra feudum legum.

HOMO legius ligius ſecundum Spec. ibidem dicitur quaſi ſuo domino ligatus, uel quaſi legalitatem continens. Vnde tex. Sicilie eſt homo ligius Romani iudicis, ut clem paſtoralis de re iudi. præalleg. poſt medium in §. rurſus ubi gloſ. not. Et omnis homo ligius eſt uaſallus & non econtra.

HOMO eſt nobiliſſima omnium creaturam ut ff. de edi. edic. l. iuſtiniane. Abbas poſt Ioan. And. in cap. ſi quis de fur. nume. 3. ubi dicit. in eod. attenditur renerentia diuine pulchritudinis l. ſi quis in metallum. C. de pe. & cap. ad audientiam, de cri. fal.

Homi-

HOMICIDIVM dicitur hominis oc ciſio ab homine facta, & dicitur quaſi hominis cedium ab homo, & cedo ſecundum Goſ.in ſum. eo. tit. Hoſtien.& Io.An.& Specu.& eſt duplex ſcilicet uoluntariũ.& ca ſuale. Vnde caſuale non eſt impu tandum quo ad ordinem ſuſce ptionem & omnes caſu non præui dit, & operam rei licite dedit c. quidam c.Ioan.cap.ſicut eod. titu. Etiam cõmuniter homicidium fa cto,conſilio,præcepto,& defenſi o ne cap.ſicut eo.ti.ubi gl.no.& ho micidii cauſam dominus, homici da pari pœna ſunt feriendi eod. ti. ſuſcepimus. & c.tua nos ille enim eſt homicida qui conſilium præ bet,& qui fratrem odit uel ei de trahit.de pœn.diſt.1. periculoſe. & c. homicidiorum. Fit etiam homi cidium ſpirituale ex quadã iuris fictione ſpiritualiter octo modis. Primo per fratrũ detractores eos odientes iniquitatem oppreſsionẽ, & iniuſtitiã facientes, fr atrib.ma le perſuadentes &c. & c. homicido rum præall. c. omnis iniquitas. & cap.noli.ea diſt. Et generaliter ini quus motus ad nocendum fratri in homicidii genere deputatur. Item homicida cēſetur qui tempore ne ceſsitatis.proximis alimenta negat 76. diſt. paſce. Corporale homici diũ eſt hominis peremptio corpo raliter. Et fit dupliciter. ſ. lingua, & facto. lingua tripliciter. præce pto,conſilio,& defenſione.l. ſiquis uiduam & c. periculoſe. prælleg. Facto quadrupliciter,iuſtitia, neceſ ſitate,caſu,& uoluntate.

HONESTVS dicitur qui nihil habet turpitudinis ſecundum Iſi. 2. Ety. & dicitur honoris ſtatus, & de il la honeſtate uide Goſ.Hoſt. & Spe cu.in rub.de uit.& hon.cle.

HONESTAS iuſtitiæ publicæ.i. con ſtitutiones eccleſiæ ſacre pp publi cam honeſtatẽ, iudicauit. n. eccle ſia eſſe honeſtũ ut nũquã cõſangui neus duceret ſponſam conſangui nei ſui uſui uel mortui, ſecundum Archid.de ſponſa.c.1. de hac hone ſtate uide in c.ad audientiam, & c. ſponſam. deſpon. & matri. ubi per doct. Honeſtas magis conſideratur q̃ rei ueritas mrĩmonio. contrahẽ. Pan.in c.iuuenis. in 2.no. de ſpon.

HONORARIA dicũtur premia lega torum ſeu aduocatorũ.l.1.§. in ho norariis.ff. de uac. et extraordina. cogni.Require infra legatus.

HORTAMVR aliquando importat mãdatum neceſsitatis, & per ipſum confertur iuriſdictio c.quia iudican te,de reſcri.& c.1.de teſta. et c. hor tamur 3.q.11.Idem de uerbo roga mus 11.q.3.rog.

HOSTIARIVS olim in ueteri teſta mento idem erat quod ianitor, ut 34.diſt.cleros.

HOSPES dicĩ qui recipit & recipitur ff.de exercit.ac.l. 1. §. magiſtri. in glo. dicitur uector & ad legem rho. de iac.l.3.tertio reſponſo.

HOSPITALIVM rectores qui præfi ciuntur quomodo ſe tenere de beant,no. bene in clem. quia contin git.de relig.domi.

HOSPITALARII & conuerſi alicu ius monaſterii nõ ſunt perſone ma teriales.Panor. in c. dudum. in 2. no.de deci.

DE H ANTE V.

HVMANVS.i.ſecularis.diſt.ca.12. q. 2. qui diuinis & humanis. de teſta. cũ omnis. Item idem eſt ꝙ humi milis 50.diſt.eos 22.q. 1. ſi quis de derit. & habetur in regula. ſemel Deo de reg.iur.lib.6.

HVMILITAS ſeu humiliatio not. Ar chi.12.q. 2.cum humilitatis. Vnde humilitas eſt uirtus qua homo ue riſsima cognitione ſibi uileſcit. de

qua gl. optima in uerbo humilitatis & eſt gl. ſi.in cle.1.de rel.domi. quæ multa per pulcra ponit de humilitate. Vnde melior eſt in malis factis humilis cōceſsio quā in bonis ſuperba gloriatio.10.q.in iuſtū. in fi.Itē humilitas humilib.nō prodeſſet, ſi contumacibus non doceret de poſt.præla.c.1.in fi.

HVMILIORES perſone dicuntur pauperes.l. 1. illicitas. §. ne potentiores.ff.de offic. præſi. & dicitur humilis quaſi homo ac cliuis, ſecundum Iſid. not. Arch. in c. quoniam epiſcopus 23.diſt.

HVMILIATI ſunt quidam religioſi,qui fuerunt condemnati ab eccleſia per Lucium Papam qui noluerunt iurare,poſtea temporis Clementis recepti ſunt ab eccleſia quia ſe correxerunt, & iurant quando expedit not. in cap.olim cauſam de reſtitu.ſpo.

DE I ANTE A.

IACTVS. Require infra lex rhodias de iactu.

IACTVRA eſt damnum uel periculū quod quis patitur quando imminente tempeſtate proiiciuntur bona in mare ad exonerandum naues,& ita proprie, ſed larga poteſt capi pro quocunque damno alicui per uiolentiam illato undecunq. proueniat. Vel dicitur leſio facta cum lapide uel ligno.Require ēt infra lex rhodia.

IACTVRA & damnum differūt, quia iacturam ſcienter & ultro patimur ut patet in iactura quæ fit per tempeſtatem maris, ut titu. ad. l. rhodiam de iac. & c. diſpenſationes 1.q. 7. damnum uero inſolito & nobis inſcientibus fit cap.in primis 2.q.1.& l.1. ff. ad l. aql. & no. per Ar.in c.quia ſepe.de ele. in 6. in 2.colum.

IACINTHVS lapis ē ptioſior alias, C.nulli lic.in fre.l.unica lib.11.

IAM hæc dictio denotat perfectionē actus & continuationem Bart. in l. celſus.C.de uſucap. & in l. 1. ff. de aqua quoti.& eſti.& text.in conſtitu.C.uer. omne tam conſti. & ibi Bald.& in paſsione domini. Cū iam fero factum eſſet.

IAM quandoque ponitur,ut interrogatiue.ff.ad l.aquil.l.ſtichū.Quandoque retro tempus ſignificat & continuum.de acqui. re. do.l. nonnunquam.§.theſaurus.

ITEM quandoque ſumitur de futuro & præterito, ſecundum ſubiectā materiam,ut l.quamuis.ff.de fur.& ibi not.

IANVARIVS eſt menſis ideo ſic dictus quia eſt principium & ianua totius anni,ut not. per Archid. extra de reſcri.cap. ſi propter. 3. colum. in glo.debet hoc intelligi.

DE I ANTE B.

IBIDA eſt de ſchorto natus alia nomina illegitimorum require infra. Manſer,ſpurius,anſer,nothus.

DE I ANTE C.

ICONOMVS dicitur ille cui eccleſiaſtica res gubernanda mādatur,ut C. de ſacro ſanct. eccle. l. iubemus circa princip.90.diſtin. enim quibuſdam,& glo.3. c. imperatorem de iura.cal. ubi non differentiam per doc.inter iconomum ſyndicum pro curatorem,& actorem quia ibi ling. in lata ſignificatione idem ſignificant.De quo due glo.notabiles una in capit.ſi quis erga 2. q. 7. alia in c.quoniam 16.q.7.& habetur 10. q. 2.ſi iconomus.

ICONOMVS per œ diphthongō ſcribendum eſt non per i nec per y ſignificat autem proprie curatorem domus, hinc & oeconomica Ariſtotelis.

DE

DE I ANTE D.

IDCIRCO & ideo ſunt dictiones cauſa Bar. in l. demonſtrati.§. quod aut.ff.de condi.& demon.

ID eſt,eſt dictio expoſitiua.ff.ad leg. aqui.l. itē mela.§. legis & de ſpōſa.cap. primo uide late.de hoc dictione per Bar. in lege prima.ff.ad legem aquil.

IDIOTA eſt græcum, & eſt idem quod imperitus,ſecundum Iſid.lib. 10. ut eſt laicus qui literas neſcit, ut in auth. quomodo opor.epiſco. §. 1. quandoque dicitur ille qui oſtendit ſe ſcire cum neſciat, unde uerſus. Vir bene ueſtitus, pro ueſtibus eſſe peritus.Creditur a mille quamuis idiota ſit ille & dicitur ab idus id eſt, diuiſio, & ota id eſt litera, quaſi aliter diuiſus,ita dicit Io.An. in addi..ad Spe. in tit.de arbitrio.§. reſtat.uer. ſic item ferende ſunt.

IDONEI proprie dicuntur qui poſſunt & uolunt in eccleſiis deſeruire de præben. ſuper in ordinata. Et dicuntur idonei qui ſunt moribus honeſtate, & literarum ſcientia decorati, de inſti.cap.in eccleſia.in glo. 4. etiam ſunt prouidi,& circunſpecti.

IDONEVS tutor dicitur qui eſt ſoluendo quatenus ſunt facultates pupilli l. 2.§. idoneos & ibi Bart. ff. ad tertu. & pſumitur quilibet idoneus niſi quo ad facultates Bar.in l.ſi uero. §.quo pro rei. ff. qui ſatiſ.cog. Item iſta dictio non ſolum eſt declaratiua, ſed etiam expoſitiua.not.Bart.in l.quæ ſitum.§.pe.ff. de fide inſtru.

DE I ANTE E.

IEROCINIVM eſt locus ubi aluntur pauperes,ſecundum quod accipitur. C.de ſac. ſan. eccle.l. illud..

IERETOCOMIM eſt locus ubi ſenes & ualitudinarii, & propter ſenectutem tantum infirmi homines curantur glo.in cap.tributu.§. ſancimus 23. q.9. hinc dicitur gl. in c. 3.de re. domi. Ponitur.in prothoc.cagerotho, bepho, orphano..xenon.Infirmus, uetulis, puer,oxiphanus,& peregrinus.

DE I ANTE G.

IGNARVS eſt q. ignorat,uel ignoratur, ſecundum Iſid.l. 10.unde ignorans ignorabitur. & 38.diſt.qui ea dicitur. Qui ea qui dei ſunt neſciunt a Deo neſciuntur.

IGNAVVS idē eſt quod ignarus uie, id eſt, rōnis uite ſecundū Iſid.ibi.

IGNORANTIA eſt d facto uel de iure nihil ſcio, nec mihi aliqd ſuſpicior. ſecundum Azo. in ſum. C.de iuris & fact.

IGNORARE proprie eſt neſcire quod aliquis debet ſcire. Neſcire autem eſt cōmunis quam ignorare.Vnde proprie omnis qui ignorat neſcit, & non econtra. ut not. ff.de iur.& fac.igno. ſuper rub. Et in hac materia quatuor ſunt quæ uidentur idem, ſunt tamen diuerſa ſcilicet ignorantia, neſcientia, error & titubatio. Primum ſumitur in mala parte, quia ſcilicet dicit ſcire, & ignorat, unde dicitur qui ignorabitur. de renuncia. capitu.niſi cum pridem. Neſcire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorans neſcit. ſed non conuertitur,ut dictū eſt. Error aūt eſt cum aliud eſt quā credam. Quod aūt aliud ſit errare quā ignorare, patet cum dicit lex, ſi poteſt poſſeſſio acquiri ignoranti. ergo & errāti. ff. de acquir. poſſeſſ.l.ſi me in uacuam.§.1.Titubatio uero eſt cum hincinde diuerſa uel cōtrariā ſcire uideo,nec alicui earum magis animū applico. C. de condi. indeb.l. fina. Et ignorantia diuiditur ex parte materie

circa quam eſt, quia alia eſt ignorantia iuris, alia facti,& harũ una probabili,alia non. Ignorãtia facti eſt ut ſi neſciam illum deceſsiſſe qui mihi cognatus eſt,uel aliquod ſimilẽ. Et ignorantia facti alia eſt facti differentia ad ſalutem uel ad officium. & hæc excuſat, ut 1.ad Corintho. 10. Omne quod in macello uẽditur mãducare nihil interrogantes propter conſcientiam. Alia eſt facti neceſſarii ad officium ut in presbytero quod ſit facta manum impoſitio, & hæc nõ excuſat. Alia eſt neceſſarii facti ad ſalutem ut quod Chriſtus paſſus eſt,& hæc etiã non excuſat inhabentib.uſum rationis. Item ignorãtia facti alia eſt proprii facti, alia alieni,Si proprii aut ergo quis dat operam rei illicite, & tunc nõ excuſat,aut rei licite. & tunc aut habuit indebitã diligentiam, & ſic non excuſat a toto,ſed a tanto.Si uero debitã habuit excuſat a toto. Si uero ſit facti alieni, aut ẽſt ignorãtia probabilis ſcilicet ad quam non requiritur & ſi nimis diligens,aut curioſus inquirendo, uel etiam quod ſit nimis negligens, & hæc excuſat, aut eſt craſſa & ſupina,ut cũ quis ignorat ea quæ ſunt publice facta coram populo. & tunc non excuſat. ut not. Bernardus in cap. requiſiuit. de ord.ab epi.qui reſigna. epi.& cap.1. de poſtu. de cler.excommu. mi.cap. apoſtolice. & de con.ut animarum lib.6.

ITEM ignorantia alia eſt ſimplex, ut cum quis tenetur ſcire quod neſcit, & facit ad hoc quod ſciat,ſed non quicquid poteſt. Vel ſecundũ aliquos poteſt dici ſimplex ignorãtia quæ priuat ſcientiam, nec ponit debitum ſciendi, nec contemptum ſciendi, & hoc eſt in his qui nõ habent uſum rationis. Alia eſt craſſa, ut cum quis negligit ſcire quod tenetur ſcire, nec tamẽ uult ſcire. Alia eſt affectata, ut cum quis negligit illud quod tenetur ſcire, et placet ei neſcire, ibi prima excuſat a tanto, ſed non a toto, ſecunda adhuc excuſat,ſed minus quam prima. Tertia uero non excuſat,ſed accuſat.Item ignorantia alia eſt uincibilis, alia inuſcibilis. Inuincibilis autem eſt introducta præter omnem culpam, aut per culpam præambula. Si primo modo,aut ſimpliciter priuat cognitionem. ut in his qui carent omni uſu rationis, & hæc excuſat a toto.aut non tollit omnino rationis uſum,& tunc nõ excuſat a toto,ut in his qui nõ ſunt plene furioſi,ſed habent aliqua lucida interualla,& in pueris qui ſunt capaces aliquo modo præcepti, licet non plene. Si per propriam culpã, ut in ebrio & furioſo. quorum uterque præcipitauit. ſe in hoc per ſuam culpam non excuſat, quia ſecundum Ariſto.3. Ethic. ebrio debetur duplex pœna, licet furioſus excuſetur ſaltem a tanto. Si autem ſit uincibilis tunc diſtinguitur, ut ſupra in craſſam & ſupinam, & affectatam. Sed quod duplex ſit ignorantia. tex. eſt optimus.1. quæſt.4 §.his ita reſpondetur. Itẽ quod ait Ambroſius. Turbatur nauicula Petri. ibi in uerbo ignorantia.glo.optima omnino uidenda. Alia ergo eſt ignorantia iuris,ut ſi neſcio me illi poſſe ſuccedere qui mihi cognitus eſt diceſsit. ut ff. de iuris & fact.igno. l.1. & hæc non excuſat. regula ignorantia, de re. iur.l.6. Eſt etiam quædam ignorantia probabilis ut ſiquis errat in facto.alie. & ignorãtia nõ probabilis,ut ſi q̃s errat in facto proprio, uel rebus ſuis ut. ff.pro ſo. l.ult.uel ſi igno

rat aliquis quod omnes de ciuitate ſciant uel maior pars ciuium ſcit l. regula §. ſed facti.ff.de iur.& fa. ignoran. Turpe enim eſt patritio & nobili uiro & cauſas per oranti ius in quo uerſatur ignorare. l. 2.§.ab his.ff.de ori. iur. Et differentia inter ignorantiam errorem, titubationem, & neſcientiam notat Archid. 34.q.3. Item ignorantia dicitur eſſe triplex. Prima negationis, qua ſcientia negatur, nec debitum ſciendi ponitur, & ſimpliciter hæc excuſat. Secunda eſt ignorantia priuationis, qua etiam ſcientia negatur, ſeu aptitudo ſiue debitum ſciendi ponitur, & hæc in eis quæ pertinet ad ſalutem, excuſat a tanto, ſed non a toto. Tertia eſt ignorantia diſpoſitionis quæ ponit errorem ſiue conceptionem contrariã rectæ ſcientie, & hoc in his quæ pertinent ad ſalutem, accuſat, non excuſat. Et ſic patet ꝙ ignorantiarum quædam excuſat quædam non, quædam magis, & quædam minus. & quædam omnino nil excuſat, ſed incuſat, uel accuſat. Nam ignorantia iuris ſi aliquid excuſat minus tamen quam ignorantia facti. Et ignorantia iuris alia eſt iuris naturalis, alia iuris diuini, alia iuris canonici, alia iuris ciuilis. Ignorantia iuris naturalis nullum habentem uſum rationis excuſat, quia hoc eſt in corde hominis ſcriptum.1.q.2.§. his ita denotandum. Ignorantia uero iuris diuini quantum ad aliqua ſimpliciter excuſat laicos, & quantum ad aliqua excuſat eos a tanto, non a toto. Legere enim prophetias & Euangelium & doctrinam apoſtolice ſcientie tenentur epiſcopi & prælati maiores qui debent domino omnipotenti ſeruire & reddere rationem de ea quæ in eis eſt fide & ſpe. unde eis requiritur ſcientia ueteris & noui teſtamenti. Sed laici ad hoc non tenẽtur niſi ad notitiam decalogi & articulorum fidei, prout in apoſtolorum ſymbolo continẽtur. Ignorantia autem iuris canonici aliquos excuſat, aliquos non, continet enim ius canonicum conſtitutiones per quas diſcernuntur peccata, & has tenentur ſcire præſbyteri curam animarum habentes.ſ. confeſſores. Non autem ita tenentur alii & multominus laici. Sed ipſi præsbyteri & alii clerici ſecundum ꝙ ſunt in maiori gradu conſtituti, ſecundum hoc etiam plura ſcire tenentur. Ignorantia uero eorum quæ publice promulgantur ad laicos pertinentium non excuſat eorum peccatum quod per ignorantiam perpetrant 16. diſtinctio. quod dictis. Ignorantia uero iuris ciuilis aliquibus prodeſſe poteſt, ut militib. ruſticis mulieribus, & minoribus annis, & maxime iu damno euitando, non autem in maleficiis. unde. Leges ciuiles ſi neſcit femina, miles clericus & cultor, iudex ſibi parcet & ultor. Nam ruſticani ſuccurritur in ignorantia iuris. ut in l. quicunque. C. qui adimit. ad bo. poſ.gloſ. 1.quæ allegat ad hæc iura. Sed ibi Cato de ſaxis concludit contra Sali. quem dicit ruſtice loqui, ꝙ ruſtico ius ignoranti non debet ſuccurri, quia debet conſulere petitiores. Si enim non parcitur mulieribus & nobilibus ad indulgentias euntibus, cum oporteat conſulere peritos, nec ruſtico eunti ad ſiluas parci debet. Sed tamen ruſticitati parcendum eſt. ut C.de teſta. & quemad. teſt ord.l. ſi item ignorantia dicitur craſſa & ſupina per metaphoram hominis craſſi & ſupini, qui non uidet etiam ea

quæ ad pedes eius ſunt.

IGNOMINIA eſt uerbalis læſio contra honorem alicuius, uel etiam turpitudo. Et ſic dicitur ꝙ ignominioſum eſt epiſcopo ſi quærat ab aliis doceri, cum ipſe alios docere debeat, ut in authen. de ſanc. epiſ. §. damus. col. 11. & 36. diſt. §. ecce. 1. q. 1. uiliſſimus 8. q. 1. licet & arg. l. argentarius. §. prohibetur ff. de eden. Inde dicitur ꝙ ignominia & confuſio eſt Chriſtum crucifixum pauperem & eſurientem fratris prædicare corporibus, & ieiuniorum doctrinam rubentes buccas tumētiaq. ora proferre 35. diſt. eccleſiæ princeps.

DE I ANTE L.

ILLVSTRIS eſt nomen notitiæ eo ꝙ multis careat ſplendore generis uel ſapientiæ uel uirtutis, quamuis ſit obſcure natus. ſecundum Iſido. Et nota quod quatuor ſunt nomina dignitatum, ſcilicet maximi, ut ſunt ſuper illuſtres, magni, ut illuſtres, medii, ut ſpectabiles, minimi, ut clariſſimi. in aut. de app. §. 1. & tribus ſeq. inſt. in proemio. §. cum que ubi glo. Illuſtres etiam dicūtur qui ſunt de conſilio, & conſiſtorio Imperatoris. l. quiſquis C. ad leg. Iul. maieſtatem. Vide late Barba. in capitulo nouit de offi. deleg. in cap. noui de iud. & in cap. tua de ordi. cog. & per Alex. de Imo. in l. 1. 11. colum. ff. de offi. eius cui manda. eſt iuriſd. in gloſſ. in uerbo tribuuntur.

ILICO dicitur fieri quod ſit antequā diuertat ſe ad alia facienda l. litigatoribus. C. ad appel. ubi conceditur ilico appellare uiua uoce in criminalibus & ciuilibus cauſis etiam ſine ſcriptis. ff. eo. ti. l. 1. §. fi. & l. a ſententia. §. fi.

ILLATA ideſt oppoſita. de præſump. nonne.

ILLVSIO eſt deceptio uel deriſio. clem. unica. de renun. ubi concor. mul. in glo.

ILLYRICVS ideſt ſclauus. ſcilicet aliquis de ſclauonia. uide ſupra coloni. illyriciani. C. de colo. illyri lib. 6.

DE I ANTE M.

IMBECILLIS ē fragilis, & incōſtās, & dicitur quaſi ſine baculo.

IMPEDIRE dicitur qui retardat. cap. pia. §. fin. de exceptio. lib. 6. & ibi not. per Bar.

IMPETERE. i. accuſare, ut ex de iureiu. c. quemadmodum.

IMPERITIA. i. ignorantia. de præſcri. ſicut graue.

IMO, ſtat quandoque correctiue. c. accedens, ut lit. non cont. de hoc tex. iuncta glo. 6. q. 1. prædicator. & l. ſtichus. ff. de manumiſſis teſt. & ibi plene per do. Ba.

IMMVNITAS eſt priuilegium quoddam uel remiſſio a iure ad non ſubeunda numera uel honores conceſſa, qualia enumerantur in titu. ff. de iur. immun.

IMMVNITATE eccleſiaſtica gaudet fugiens ad locū ubi eſt corpus Chriſti ēt ꝙ non ſit in eccleſia, puta quā do portatur per ſacerdotem. Paul. in c. ſane. uer. ulterius. quæritur. de celeb. miſſa.

IMPERPETVVM. Impenſe.

IMPLEMENTVM. Impenſe.

IMPVBES. Require. infra de impu.

DE I ANTE N.

INCAPACITAS dicitur pro ipſa rei incapacitate. prout natura rei dicta uel diſpoſitio legis admittit. aut quolibet medium operari uel ſignificare declarat. v. g. promittitur uel legatur res ſacra in capacitas rei huius operatur ꝙ nō ualet nec in re, nec in eſtimatione, quia non commercium rei ſacræ l. inter ſtipulantem & ſacra. ff. de uerbo. obl.

obl Ratio, quia res Deo dedicata eſt extra commertium hominum. ſed ubi legatur columna aurea uel marmor pictum ad conſtructionem domus de alia domo, non ualet legatum in re licet ualeat in æſtimatione.l.certa.§. ſi duobus. ff.de legat.i.quia res de ſe eſt in commercio hominum, ſed ne deſtruatur, uel deterioretur non tollitur de domo, ſed debetur æſtimatio rei. Item ſi legatur prædium quod eſt incorporatum patrimonio celaris ſignificat ꝙ nulla eſt diſpoſitio in re, uel in æſtimatione leg. apud Iulianum. §.fin. §.de leg.i.quia res eſt ſimpliciter exempta a commercio hominum, niſi de licentia principis. Item ſi legatur, uel promittitur res aliena, non poteſt ſolui quia non dominus, uel nimis magno pretio uult uendere l.non dubium.§.fin. ff.de leg. 3. quia licet res in commercium ſit, eſt tamen difficultas in habendo & ſoluẽdo. Item ſi legatur iudæo mancipium Chriſtianum, non ualet diſpoſitio nec debetur res uel æſtimatio ratione in capacitatis, ut l.multum intereſt.ff.de uerb. obl. Et ſumitur ſignificatum ex re perſona nã mancipium Chriſtianum iudæo quæri non poteſt. C.ne chriſtia. manc. l. unica.& c.1. de iudæis. igitur contractus ſuper illa re nullus eſt ipſo iure, & legatum nullum. Sed ſi iudæus legat Chriſtiano mancipiũ Chriſtianum ualet diſpoſitio in re l.multum intereſt præal. quia nil impedit. Et ſi diceres obſtare, quia legans debet transferre dominium, ideſt ubi autem.§.fi. ff. de uerbo. obli. Sed iudæus non habet commercium mancipii Chriſtiani ergo non transfert dominiũ. Reſpõdetur, licet non habet commercium ut apud ſe remaneat, habeat commercium ut ad aliũ transferatur, & ſic de aliis exemplis.

INCANTATIONES an ſit prohibite & punibiles. Bar. in l.i.C.de male. & mathe.

INCAPITA ſuccedere ſecundũ Hoſt. in ſum.de ſuc. ab inte.§.uiſo uerſi. quid ſi tactum eſt quando filii præmortuorum fratrum ſuccedunt in portionibus quot ſunt capita. u.g. tres ſunt filii ex præmortuo fratre & unus ex alio fratre. ſi tantum capiat filius ex uno fratre genitus, quantum tres ex alio geniti, ſuccedunt in ſtirpes ſuas quia quilibet capit certam portionem ſtirpis ſuæ. Si uero fratres tot portiones capiente quot ſunt capita, tunc ſuccedunt in capita, uide infra in ſtirpes ſuccedere. & Azo. in ſum. C. de hæred.inſti. & Hoſt. & Spec. in tit. in tracta.libellorum. uerſicu. nunc de collateralibus.

INCONCVSSA id eſt inuiolata, ſeu inconcuſſe id eſt quiete ſine interpellatione c.illud &c.auditis.de pręſcript.

INCENDIARIVS eſt q ob inimicitiã aut prede gratia, edes, arbores ſiue ſegetes incendit, ut ff. de pœn. l. capitalium paragrapho incendarii per ſententiam ab eccleſia denotati tantum a Papa abſoluuntur de ſenten.excommunic. tua nos alias incendens domum. uel aream alterius punitur de iureiuran.ca.ſi quis domum.

INCIDENS & emergens quomodo differant.no.in c.i.de ord.cog. &c.a nobis. de exce. uide de hoc ſupra. emerg.

INCENTOR dicitur ideo quia ipſe alios praua ſuggeſtione ſuccendis ad uitia, & perſuadendo inflammat ſecundum Iſido.

INCENTiuũ idẽ eſt quod appetitus uel audacia ſeu uoluntas, de uit.& hone.

honeſt.cleri.c.ut clericorum.

INCESTVS uel abuſus conſanguinearum uel affinium.ut.§. cum ergo.36.quæſtio.prim.& 35.cauſa. quaſi per totum uide.poſt. duo folia de inceſtu.

INCESTVOSVS dicitur qui cognatam,uel affinem uel etiam ſanctimonialem nefario amore uel coitu uiolat ſeu maculat ut in matrimonio,ſiue ſine matrimonio, ut in.§. præal.27. diſtin.uirgines. & de monialibus eſt pœna capitalis leg. ſi quis non dicam rapere. C. de ep. & cleri.l.unica de rap.uir. C. in prin. quæ ſic incipit. Raptores uirginum honeſtarum uel ingenuarum, ſiue iam deſponſate fuerint ſiue non, uel quarumlibet uiduarum & c. capitis ſupplici plectendos decernimus.

INCOLA dicitur qui in aliquam, regionem domicilium contulit,uel contrahit, quaſi ſedem ibi poſiturus uel manſionem,ita quod trāſactis decem annis domicilium retinuit licet etiam cauſa ſtudii ibidem ſteterit,ut ff.de uerbo.ſigni. l pupillus, & l.incola. uel qui propriam terram colit. Require ſupra agricola.

INCOLVMIS dicitꝰ a nomine columna, quia ſicut columna eſt erecta, fortis, & ſtabilis,ita incolumis conſimiliter.Et iſta ratione forte filius dicitur habere in bonis patris quartam incolumen id eſt fortem, ſtabilem, quia fideicomniſſa legata minui non poſſunt, ut lege ſecunda cum ibi not.C. de inoff.do.

INCVRIA eſt negligentia.cle.quia cōtingit.de re. do. & c. quæſitum. de pœn.& remiſ.

INCERTITVDO nihil uel minus ſignificat, quia nihil uel minus oſtendit,ideo actus ſub incertitudine poſitus effectum non habet,uel habet quando quouis probabili medio incerti ſit declaratio, uel ſignificatio.v.g.Teſtator inſtituit heredem & ab eo. legat titio magnam partem hæreditatis per modum quo te uel ſingularis rei, deinde legat.Sejo certam ſummam & non dicit a quo,an ab hærede,an a legatario intelligitur ab hærede, quia hoc ſignificatum ſumitur ex communi modo agendi quo hæredes ſoluit onera,& ſic ex communi modo intelligendi uidetur hæres onerari,facit l.ſi ſeruus legatus. §. qui margaritam. ff. de leg.i. Item ibi teſtator legat ſeruo libertatem ſi dederit decem, & non dicit cui, certe intelligitur quod det hæredi. l.qui pecuniam. ff.de ſta.l.quia hæres habet onus ideo & recompenſationem.Item ibi teſtator hæredē inſtituit,& rogauit eū reſtituere omne hæreditatem. Titio deinde teſtator relinquit quindecim Seio, & non dicit a quo, intelligitur a fideicommiſſario uniuerſali. l. fi. C. ad trebel. ibi teſtator hæredem inſtituit,& uult eum dare 10. non dicit cui, non ualet leg. Paul. reſpondetur. ff. de reb. dub. Ratio quia nullum eſt ſignificatum ex quo concludit poſſit cui debeatur ideo nulli debetur. Item ibi teſtator legauit Titio, & duo ſunt huius nominis amici teſtatoris, legatum ualet,poteſt hæres uni ſoluere cui uoluerit, nec tenebitur alteri niſi probet teſtatorem de ipſo,& non de alio ſenſiſſe. Si autem hæres uult, non tenetur ſoluere uni uel alteri niſi probet teſtatorē deſenſiſſe. & ſecundum hoc neutro probante nō ualet legatum ſeu nō habebit effectum. l. ſi quis ſeruum §.ſi inter duos. ff. de leg. 2. Ratio quia licet nomen propriū eius cui relin-

relinquitur ſic expreſſum, tamen propter conuenientiam nominis & circunſtantiam in altero remanet incertitudo. nec poteſt dici deberi utrique quia teſtator legat uni tantum, ut pareat ex numero ſingulari. ideo niſi hæc certitudo declaretur non debetur, quia non apparuit cui. Item ibi teſtator legauit Titio albo. 10. deinde Titio nigro. 10. deinde Titio 10. ſibi legata adimit, non declarando de quo intellexit, non ualet ademptio niſi doceat de quo teſtator ſenſerit. leg. 3. §. ſi duobus. ff. de adi. leg. ratio eſt eadem. ut ſupra in legato facto Titio non declarando de quo, ſed ibi teſtator Titio albo & Titio nigro legat domum, deinde dicit Titio adimo domum non declarando de qua ualet ademptio in utroque l. ſi fuerint. ff. de rebus dub. Ratio quia ſignificatum illud ſumitur ex domo quæ tota adimitur, & tota in legato facto utrique continebatur, ideo legatum factum utrique adimitur, hoc ademptione totius legati declarante illud. Item ibi lego pauperibus. ualet l. id quod pauperibus C. de epiſcopis & cleri. Ratio, quia ſignificatum ſumitur ex paupere declarante quibus relictum eſt, & licet aliquo ſunt pauperiores aliis, declaratio tamen ſuppletur arbitrio boni uiri.

INCESTVS eſt maior adulterio l. ſi adult. §. i. uer. duplex de adulte. & eſt coitus carnalis inter affines & collaterales. §. ſed ſi aduerſus. in. de nup.

INCVNCTANTER. i. de cætero. 3. q. 6. hæc quippe in ſi. quandoq. ideſt ſine mora. ff. de admin. tuto. l. tutor qui repertorium §. 1. Quandoque ideſt indubitanter, quia cunctari idem eſt quod morari uel dubitare. & ita ſumitur extra de his quæ fiunt a me parte. capitulo. i. de ſenten. excommuni. cum quis. lib. 6. & ibi per Archi. 9. diſtin. c. nulli. 3. quæſtion. 6. hęc quippe. & extra de ſchiſma. capitul. fraternitati. & in utraque ſignificatione poteſt ſumi. dict. c. nulli. & ibi de hoc per Arch.

IN iſta dictio per ſe ſumpta aliquando notat terminum in quo, aliquando pro fine, & pro aliis multis ſignificationibus, de quibus uide Aut. in c. in literis in princi. de reſt. ſpolia.

IN quando priuat uel coget, no. Io. An. de conſue. ad noſtram. Et dat remiſſionem ad Spe. de iur. pa. nobis autem. Sed plenius not. Ai c. 40. diſt. ſi Papa. & in quandoque notat intricitatem, iuxta Alexandrum, In campo curro &c. Et habetur in l. ſi cui in principio. ff. de leg. 1. Quandoque ponitur pro ualde, in compoſitione ut inuigilare id eſt ualde uigilare. clerico paſto. de re iudici capitulo primo de fideiuſſo. Spec. de diſtin. & alleg. §. poſt hæc uerſi. alibi imponitur. ibi etiam imperſonale ſignificat ualde. Interdum ponitur pro non in compoſitione, ut iniuſtus, iniquus. i. non iuſtus, non equus.

INCORRIGIBILIS ſecundum Bald. dr̄ qui non paret iudici in extremo iuriſdictionis quod eſt ſententia. Sed contumax dicitur qui non paret in principio iuriſdictionis, quod eſt citatio uel in ius uocatio. Secundum Anto. de But. dicitur incorrigibilis qui poſtquam penitus eſt condennatus, iterum reuertitur idem crimen c. ut fame. de ſenten. excom. licet enim non faciat pœnitentiam non dicitur propterea incorrigibilis, niſi reuertatur ad ſimile uel ad peius delictum, nec fa-

ciat

ciat ſui præſentiam iudicis. c.quoniam frequenter.§.i.ut lit. nõ cõte. dum. n. facit ſui præſentiam ut iudex eum apprehendere poſsit, non eſt incorrigibilis,q.a eccleſia habet adhuc quid ultra faciat c. cum non ab hom:ne de iudi.

INDEFINITA capitur pro oratione cui non præponitur ſignum uniuerſale uel particulare. Et oratio indefinita ſignificat indifferenter, quandoque etiam uniuerſaliter diſtributiue ſeu collectiue ſeu aliter, prout eius ſignificatum uel materia ſubiecta, uel queuis circunſtantia ſeu aliquod medium probabile concludit. v.g. ibi lex loquitur indefinitæ dicendo, uenditor tenetur rem tradere uel tenetur de euictione, uel homicida uel fur eſt puniendus, ſignificat uniuerſaliter, quia ſenſus eſt qđ omnis homo qui eſt uenditor, tenetur tradere rem, & omnis homo qui eſt homicida uel fur, eſt puniendus. Et hoc patet ex omnibus legibus ſic loquentibus cum earum intellectu. Nam natura legis eſt omnia quibus eſt medium, ſub eadem regula concludere. Cum. ibi.n. ibi ſit eadem ratio, ibi & idem ius eſſe debet. l. illud. ff.ad l.aquil. Item qua ratione de iſta lege detraheretur unus eadem & alius, & ſic remaneret deluſoria, & ſic dicit ſeu ideo dicit uniuerſaliter. Differt tamen indefinita ab uniuerſali.ſecundum Bar.quia uniuerſalis omnia ſignificat ex ſuo ꝓprio ſignificato, indefinita uero non comprehendit omnia ex ſua ſignificatione propria, ſed ex identitate rationis, interpretatione iuris, uel diſpoſitione legis, u. g.lex dicit homicidam puniendum morte, non tamen ſub hac lege compræhenditur homicida iuſte occidens ſcilicet ad ſui defenſionem, uel per ſententiam, ut in l.i.C. ad l.corne. de ſicc.ſecus ſi lex loqueretur uniuerſaliter, quia tunc ex proprio ſignificato contineret omnia, & non interpretatione iuris, ſicut indefinita. Item cum profertur ab homine in materia naturali, dicendo, homo eſt animal, ſignificat uniuerſaliter, quia ſenſus eſt ꝙ omnis homo eſt animal, quia ſignificatum ſumptum ex natura in neceſſario, ineſt omni homini. Idem cum profertur a lege dicendo, obligatio eſt iuris uinculũ, uel actio eſt ius proſequendi &c. quia cuilibet obligationi & actioni neceſſario conuenit diffinitio, item ibi, in iudicio interrogatus de pluribus criminibus an fecerit, reſpondet ꝙ illa non fecit equipollet uniuerſalis. puta ſenſus eſt ꝙ nihil horum fecit. l.ſi is qui ducenta.§.utrum.ff.de reb.dub. quia ſignificatum ſumitur ex interrogatione & rñſione facta in iudicio nã reſponſio facta ibi debet certiorare interrogantem, alias non dicitur reſponſio. modo accipiendo uniuerſaliter interrogans certioratus quia reſpondes omnia negat. Si autẽ non acciperetur uniuerſaliter certioraretur aliquo modo quia nõ appareret quid negaret, & quid confiteretur. Et ſumitur hic ſignificatum ex equipollentia, quia negatio præpoſita ſigno facit orationem equipollere ſuo contradictorio. Nam licet tibi negatio poſtponatur in ordine ſcripture, præponitur tamen in ordine conſtructionis, dicendo, quid eorum non fecit. i.non fecit quid eorum, & ſic equipollet iſti, nihil eorum fecit, iura tamen parum intendunt ſignificatum equipollentiarum. Item ibi, promitto per hæredem meum nõ fieri quominus tibi ire agere liceat, hæc uerba, per hęredem meum, ſignificant uni-

uniuerſaliter, quia ſenſus eſt, per nullum hæredem meum. l. 2. §. fin. ff. de uerb.obli. quia nomen hæredis licet proferatur in ſingulari tamen ſignificat omnes hæredes, alias ſtipulatio non haberet hæreditatem, nec eſſet certitudo de quo intelligeretur, & ille de quo non. Item ibi teſtator dicit ergo ſeruos meos textores, ſi omnes ſunt textores, ſignificat uniuerſaliter, quia ſenſus eſt, lego omnes ſeruos meos l. ſeruus urbanus. §. fi. ff. de leg. 3. quia ſignificatum hoc ſumitur ex accidentia facti, quod omnes ſunt textores. Si autem aliqui ſunt textores, & alii non ſignificat uniuerſaliter omnes textores, & non uniuerſaliter omnes ſeruos l. præalle. quia uerbum textores ponitur ad reſtrictionem, ut alii non contineantur in legato. Item ibi teſtator dicit, lego lanam argentum ſignificat uniuerſaliter, ut omnis lana, omne argentum uideatur legatum l. ſi cui lana. ff. de lega. 3. quia qua ratione unum ibi comprehenditur, eadem ratione & aliud, & qua ratione unum excluditur, eadem & aliud, & ſic nihil ſignificatur. Item ibi, obligo bona mea non ſignificat uniuerſaliter, quia ſupellex, filii naturalis, & concubina non continentur l. obligatione ff. de pig. quia ex natura iſtarum rerum quis ad iſtas ita afficitur quod nunquam, uel raro obligatur ergo in obligatione eas nouit comprehendere, ſed comprehenduntur alia ad quæ quo ſolet obligari pro debito, quia ſignificatum ſumitur ex uerbo. & communi modo agendi ſeu obligandi. Debent enim uerba deſeruire intentioni, & non intentio uerbis, nam per uerba exprimitur intentio. q. 5. humane aures 23. di. ſedulo. 1. q. 1. marchion. ff. de uer. ſi g. intelligentia. & c. præterea. Idem ſi dicit uniuerſaliter, obligo omnia bona mea, quia adhuc prædicta non comprehenduntur. Item ibi ſi teſtator dicit, hæres meus damnatus eſto, clare ſignificat uniuerſaliter, quia ſenſus eſt ꝙ omnes hæredes teneamur l. ſi pluribus. ff. de leg. 2. Finaliter ergo indefinita equipollet uniuerſali de priuile. quia circa 29. diſtinct. ſi romanorum. ff. de ſeruis leg. ſi cui. & hoc uerum eſt de infinita legis uel canonis, & ius tradere intendentis. talis. n. indefinita equipollet uniuerſali, ſi lege uel canone non diffinitur 31. q. 1. quod ſi dormierit Io. An. no. qđ ſi non eſt eadē ratio & conditio ꝓpter aliquod accidens omniū particularium in uniuerſo cōprehenſorū, tunc indefinita nō equipollet uniuerſali. u. g. legatur lana indefinite, non continetur tincta in legato. l. ſi cui in prin. ff. de leg. 3. Sed ſi legatur omnis lana. tincta etiam cedit legato l. pediculis. §. labeo. ff. de aur. & arg. leg. in glo. ſuper uerbo aliorū eccleſiaſticorum in c. circa. de elec. lib. 6. ubi de hoc plene not.

INEPTE ſunt fatuitates. c. qua traditione. 22. diſt.

INDVLGENTIA no. Archi. q. 3. c. fi. & de pe. & remiſ. c. 1. li. 6.

INDVLGENTIE ad quid ualēt, uide glo. in c. quod aūt, in uer. ut proſint & ibi Panor. de peni. & remiſ.

INDOLES eſt quædam imago futuræ uirtutis, ſcđm Iſi. proprie dicēdo.

INDIGNARI & dedignari differunt, ut patet. in c. uera iuſtitia. diſt. 45. unde indignari ſapit uirtutem, ſed de dignitati arrogantiam.

INDIGENA dr̄ indegenitus uel quaſi in eo loco natus ſecundum Iſid.

INDICTIO eſt numerus annorū conſiſtens ex tribus luſtris. Eſt autem

luſtrum quinquennium, & quali ter poſsit inueniri indictio habetur in glo. indictionis c. inter dilectos. de fide inſtr. Sic.n. faciendum eſt annis domini addas tres, & diuide totū per quindecim,& id quod remanet completa diuiſione numero diuidendo, hoc oſtendit indictionem in iſto, ſeu pro iſto anno. glo.in auth.ut præpona.nomen imp.col. 4. & C.de iuſti.codi.infir. in fi.uide latius de hac materia.

INDVCIE ſcdm glo. ſum. 3.q.2.ſunt quintuplices.ſ.reſtitutorie, præparatorie,citatorie,deliberatorie, iudicatorie ſiue executorie.Et ibi ponitur tēpus omnium quam gloſſ.uide ſupra dilatio.

INDEX proditor, dictus ab indicando,ſecundum Iſido.

INDICTVM eſt quod inducitur.i. notificatur ut ſciatur & fiat, ab indicēdo dictum, & ſic fit indictum ſuper iudicium,ne procedatur.

INDICIVM, eſt medium intellectuale ueritatis elicende, ex aliqua ſingulari circunſtantia inſurgens,C.& ff. de rei uen.l.indicia.& dicitur ab indiciando,quia indicatur. i. notificatur.

IN diem addictio eſt quando quis ita uendit rem, ut ſi quis infra certum diem meliorem partem obtulerit cōditionis, ſcilicet plus quā prior emptor, res uenditori tradatur,ut alii uendere poſsit, quicunque uelit. ff. eo.tit.

INDIVIDVVM eſt quod de uno ſolo prædicatur,ut de ſeipſo,ut titius nihil aliud ſignificat. quia ſeipſum no.Bart.in l.quæſitum.§.pen.& ſeq. ff. de fun. inſtr. & alio modo capitur. ut no. in l.2.§. harum.& l.4.§. carbo. & ibi not. per doct.ff.de uer. oblig.

INDVCERE circunducere & cancellare differunt. Nam inducere eſt per mediam lineam pennam trahere circunducere eſt circumcirco pēnam ducere,cācellare uero eſt admodum crucis pennam ducere gl. no. in l. ſi quis libertatē. in uerbo inducatur. ff. de pet.hær.& alia glo.in l.inductum.C.de ſolu.

IN expiabilis dr̄ eo qđ nunquam expietur. i. purgetur.ſecundum Iſido.

INFICIATOR.i. negator,quia nō fatetur, ſed contra ueritatem mendacio innititur.

INFICIATIO.i.negatio. l. ea quæ C. de nego. geſt. Et inficiari.i.negare. hinc eſt quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus quod creſcunt per inficiationē, quia ab initio com petunt ad ſimplum, hoc eſt ad rem uel æſtimationem ſeu damnum datum,& ſi ille hoc negauerit, & de hoc conuinciatur, condemnabitur ad duplum, ut in actione depoſiti de eo quod depoſitū eſt timore ruine incēdii uel naufragii,uide ſupra de act.actio in factum.

INFANS eſt paruulus circa ſeptem annos ut l. ſi infanti. C.de iur. deli.

INFANTI proximus.i. uſque ad decē anno s,& dimidium.

INFAMIA eſt fame priuatio, ſiue diminutio. Fama quandoque ſumitur, ut ex toto pro extincta habeatur. ſ. cum maxima, uel media capitis diminutio interuenerit, uel ſic. Infamia eſt communis opinio uerbis pronunciata, ex ſuſpicionibus orta.Item infamia eſt aliud quā ſcandalum,& plus importat, quia hæc per purgationem tollitur, ſed in illo purgatio non inducitur de beni. ex lite ug. i. in glo.Item infamia eſt illeſe dignitatis ſtatus, uitā & moribus reprobatus. Per oppoſitum fama deſcribitur. Require ſupra fama & de cohab. cler. & mulie.c.ueſtra in gl notorium, Vnde duplex eſt infamia.ſ. iuris & facti.

Infa-

Infamia iuris eſt quando ius dicit aliquem eſſe infamem. ſed infamia facti eſt quando apud bonos & graues uiros eſt opinio de crimine alicuius. de hoc. l. 1. ff. ex quib. cau. in fa. irroga. Infamia iuris duplex eſt. ſ. ciuilis & canonica. Et infamia iuris ciuilis contrahitur ex ſententia criminis publici. ſ. diffinitiua, non autem ſententia interlocutoria nec arbitri. Etiam quandoq. ex ſententia criminis priuati, ut furti uel iniurie. Etiam quando ex facto abſque ſententia quis incidit in infamiam. Infamia canonica contrahitur ex quolibet peccato mortali. Et quando infamia & quæ repellat teſtem a teſtificando in cauſa criminali uel ciuili criminaliter ſeu ciuiliter intentata, no. in c. teſtimonium de teſtibus.

INFAMIS eſt q accuſatus de crimine infamante etiam ſi ciuiliter agatur, condemnatur gl. in c. cum te. de re. iud. & in c. multi 2. q. 1. Fely. & Abb. in d. c. cum te.

INFRA, hæc dictio includit nam ſi quid intra. 20. dies fieri debet uiceſima dies includitur. ita no. Io. An. in c. præterea. uerſic. intra 20. dies de appella.

INFRA no. per Inno. de fide inſt. in ter dilectos. & Io. mona. de excep. pia. ſuper uer. octo. lib. 6. ibi habes quando includit uel excludit. & Io. And. de cler. coniug.

INFINITAS in multis iuris regulis prohibetur. de reſcri. cum multis lib. 6. Et exemplificatur de reli. do. cap. ult. & eo. titu. cap. religionem. lib. 6. de teſti cum cauſam. & c. ſignificauerunt. ff. de teſti. l. 1. in fi. Item in relictis pro redemptione captiuorũ ubi etiam reſtringitur infinitas. Item cũ multitudo peccauit. Item non oneratur hæres in infinitum fideicommiſſum ſoluere. Item in ſtipulatione damni infecti non debet quis in infinitum eſſe obligatus. & ſic de aliis, & merito reprobatur infinitas, quia multitudo eſt canonibus inimica de præben. quia inctãtum & onerosa multitudo nihil habet honeſti in authẽ. de refe. ſa. pala. §. propterea igitur col. 3. & de hoc habes plures concor. de eta. & quali. cap. pen. uide de hoc per Io. An. in gl. cum multis præalleg.

INFVLA ſumitur interdũ pro corona imperiali. C. de qua præſcri. l. 1. in fi. Quandoque pro alba faſciola ſacerdotalis capitis, ſecundum gl. in cle. 2. de uita & hone. cleri. Capitur etiam pro mitria epiſcopi uel abbatis & ſignificat altitudinem ſapientiæ qua præcellere debet epiſcopus 1. q. 7. contrauenientibus. 1. quæſt. 1. utiliſsimus. 25. diſtin. §. nunc aũt. 91. diſt. in ſacerdotibus. & duo cornua eius ſignificant duo teſtam. ſ. uetus & nouum, quæ epiſcopus debet memoraliter tenere 23. diſtin. qui epiſcopus. Et duo pẽdula quæ ſunt in poſteriori parte ſignificant memoriam duplicem. ſ. mandatorum diuinorum. 62. diſt. fit rector. & peccatorum ſuorum ad compunctionem de peni. diſt. 3. i idas. in fi

INFINITIVVM uerba actiui aliquãdo reſoluitur in participium ſui paſsiui, & in infinitiuum alterius uerbi, ut tribuere, id eſt tributum ſerua. ff. de ma. uin. l. iuſta. §. ſciendum. Quandoq. reſoluitur in infinitiuum alterius uerbi, & participiũ ſui actiui, aliud nomen, ut manumittere. i. manumittẽdi autoritatem præſtare, ut exponitur. ff. de manu. uin. l. ſi rogatus. §. fi. ſecundum unam expoſitionem. Quandoque in gerundium & aliud uerbum ut arcere id eſt arcendo infringere. C.

re.C.de decu.urb.Romæ.l.1.Quandoque reſoluitur in ut, & uerbum alterius modi, ut naſci.i.ut naſcatur ĩ authẽ. quibus modis natura. effici. legi.§. Quandoq.infinitiuum præſentis temporis uerbi actiui reſoluitur in infinitiuum præteriti temporis eiuſdem uerbi, & infinitiuum alterius uerbi, ut præſtare i. præſtitiſſe uideri. ff.de repu.l.uxores.De infinitiuo uide per Bar.& alios in l.5.ff.de uer.obli.

INGENIOSVS dicitur quaſi intus habens uim gignendi quamlibet artẽ ſcdm Iſido. Et ingeniũ qñque ponitur pro fraude dolo & calliditate. Abb.in c.licet.de ele.nu.16.

INGENIVM ſupplet tempus in bene ſtudentibus, ut dicit gl.in c.cum ex literis. de in integ. reſt. Panor. in c.fi.de mag.

INGENVVS eſt cui ex natiuitate competit libertas, q̧ non eſt factus liber, ſed natus inſti.de ing. ĩ prin. uide de hoc ẽt Azon. in ſum.C.de ingen. uel eſt qui ſtatim qñ naſcitur liber eſt. de ſer.nõ ordi.c.inſtituendi.in gl.1. Et ingenuitas dicitur libertas. de purg.can.c.1.in gl.

INGRATITVDO eſt uentus urens ſiccans fontes pietatis, & fluenta gratie, ſecũdum Bar.de contemp tu mundi. in ſermone.2.hoc pacto laborant recipientes libenter dona & beneficia, nec tamen habent illa gratia, & donatores quibus tenẽtur ad antidota, remunerãt peſſime. facit ad hoc.c.ſi iudeos, de iude.& prouenit hæc ingratitudo ex ſuperbia quia illi ingrati putant omnia ſeruitia eſſe ſibi debita, ut inquit Seneca. Ingratus qui nõ reddit, ingratior diſsimulat, ingratiſsimus omnium qui obliuiſcitur. & Cice. Immemorem beneficii omnes oderunt. Et ideo eſt in maximum uitium ut donatio ſimel perfecta reuocetur. Abb.in c.fi.de dona.nu. 98.poſt Hoſt.Io.An.& alios.

INGRESSVS religionem dicitur ille qui proceſſus eſt.aliter non, ita Fel. in c.cum deputati.de iud.

INITA.i.cõtracta. ꝯ pac.e.amigonus.

IN integrum reſtitutio eſt prioris ſtatus, quam facit princeps, redintegratio, uel iuris prioris.per quam ſubuenitur minoribus & eccleſiis ut in l.1.C.de ſen.paſſ.etiam eſt audienti redintegratio, ſecundum Spec.eo.tit.& l. quod ſi minor.§ ſi reſtitutio.ff.de mino.

IN integr. reſtituere eſt reducere in eũ ſtatũ in quo erat ante leſionem. de in integ.reſt.c.auditis.in glo.fi. & per hunc modum ſubuenitur minoribus & eccleſiis. C.de repu.l.1. & C. de in integ. reſt.l.poſtulatu. Et qñque ex legitima & iuſta cauſa ſubuenitur ẽt maioribus, ut ex qui.cau.mai.per to. Et ſic intelligũtur c.ex literis.e. ti.& c. cũ ber. de re iudi.& c.ſignificante de pi.

INIVRIA uno modo gñali dr̃ eſſe illud ꝙ nõ fit iure, & dr̃ quaſi nõ iure factum.Secundo iniuria, ſpecialiter dr̃ culpa, ut in l.a qui.Tertio de iniquitas, uel iniuſtitia iudicantis, ut inſt.e.tit. in prin.Quarto dr̃ cõtumelia, ut.ff.de iniu.l.1.ĩ prin. & l.apud labeonem. eo.titu.Dicitur ergo iniuria grauis iniquum, ex eo ſic dicta ꝙ iure & iuſtitia caret. Erit autem iniuria tribus modis.ſ.re, uerbis, & literis.Re, ut cum manus inferuntur, ut d.l.1. §.1. uerbis ut cum fit cõuitium.ut in.§.1.iam alle. quod fit a concitatione uel conuentu, hoc eſt a coll. uocum. Cum.n. unum plures uoce cõferuntur conuiciũ dr̃ quaſi conuocium.Et fit conuocia non tantũ præſenti, ſed ẽt abſenti, ut uociferando uel alios ad uociferandam concitando contra certam perſonã

ut

ut l.1.& l.apud labeonum.§.conuitium.cum.§.feciſſe. ff. de iniur. Iniuria literis fit eum quis ad infamiam alicuius libellum uel famoſum carmen uel hiſtoriam conſcribit, ut. ff. de iniur. l. lex Cornelia .§ ſi quis uerborum. Require. ſupra famoſum carmen. Item iniur. triplex eſt.una leuis, ut ſi modico ictu quis a patre uel ſuperiore percutiatur, alia atrox. ut ſi aliquis a minore ſe fortiter, uel etiam modice uerberetur uel in conſpectu iudicis uel oculo aut membro priuetur.Et ſic dicitur pluribus modis,ut præmiſſum eſt.

INIVRIARVM actio. Require ſupra act.iniuriarum.

IN ius uocare eſt in ius cauſa iuris experiendi uocare apud eum qui ius dicturus eſt,ut experiatur actor an ius ſibi competat, an non. uide de hoc Azo.in ſum.C.eo.titu.& habetur C.& ff.eo.titu.l.1.

INIBI eſt aduerbium compoſitum,ét q̃nque eſt nomen libri quem compoſuit Ouidius contra ibi aduerſarium & cortiualem ſuum quem uituperans ibi nominabat, q̃a ibis, i.ciconia, eſt auis uituperabilis & immũda, adeo ꝙ eius immunditiã exprimere uoluit ſecundum Ioan. And.in cle.de re iud.in gloſſ. uerſ. inibi.ubi hæc ponit.

DELIRIA mera ſunt quæ hic author de Ouidii libello commemorat, nempe cecum ducem ſecutus.Proinde ꝙ legimus Oui.in ibin ſtili aciẽ ſtruxiſſe duę dictiones ſunt in, & Ibin.Ibi.n. emulum quendam ſuum ab ibis auis ſimilitudine uocat.

INIMICVS capitalis dr̃ qui alteri mortem minatur, uel eum accuſat de crimine capitali no.glo. in l. licet ff.de arbitr.Et quæ dicantur inimicitie capitales uide Bart. in l. 3. §.ii.ff.de adi. leg. & Abb. in capitu. accedens. 2. ut lit.non conteſta. in 2.col.uerſi.& no. bene & ibidẽ Fel. & glo.inſti.de excuſa.tut.uel cur.§. inimicitie.

INHIATIO eſt frequens requiſitio. C.de pe.bo.ſubla.l.1.li.10.

IN litem iurare eſt arbitrio.præſtito iuramento, pro quanto nollet re carere rei æſtimationem ſecundum ſuum intereſſe ſingulare facere, & hoc taxatione facta per iudicem,ut l.uideamus §.iurare.ff.de in lit. iuran.C.l. arbitrio. ff. de dolo. & ita hoc iuramentum fuit affirmationis, in qua opinione fuit gloſ. ff. de in lit.iuran.ſuper rub.licet contrarium teneat dominus Iacob. de Rauen.in eo.titu.lib.6. per hoc de eo not.plene uel rei æſtimatione. & ſu um ſingulare intereſſe facere. Innoxius qui non nocet,ſic noxius nocens dicitur.

INOCVS dicitur cui nocuum non ſic ſecundum Iſid.

INOFFICIOSVM teſtamentum dr̃ ꝙ factum eſt contra officium pietatis,ut l.ſupra.ff.de inoffi.teſtamen. que.ſ. extraneus hæres inſcribitur alias inſtituitur(idem ſi non eſt extraneus,ut l.licet his.§.1.ff.eo.tit.) filius uero proprius aut præteritur aũt inique exhæredatur. hoc eſt quando pater uel mater fecit teſtm̃. Item quando filius in teſtõ patre ſiue cauſa exhæredat, etiam ſi fratrem frater, exhæredat tribus perſonis inſtitutis in duobus caſibus. Et dicitur teſtamẽtũ inofficioſum, ut inſt.eo.ti.§.1.& 2. Officiũ.n. inter patrem & filium dicitur pietaſ ff.de obleq. præſt. l. pen. Inter patronum & liberũ dicitur obſequiũ C.de nego.geſto. l. fi. Interdum & hominẽ dicitur religio.Inter hominem & hominem ſtat in nomine generali,ut quod habet homo.homini ex natura. ff. de ſer. expor. l.ſer-

l.ſeruus uide Acc. per ordinem hæc notantem in glo.ff.eo.tit.

INOFFICIOSA donatio dicitur quæ contra officium pietatis facta eſt, & fit ad ſimilitudinem inoffi.teſta. ut C. eod. tit.l.1.& per totum titu. ſequen.quia per eum liberi uel parentes excluduntur a bonorũ ſubſidio,uel ex propoſito donantis,uel re ipſa, quod per ſe ſufficit ad re uocationem donationis, licet propoſitum uel conſilium donantis non interueniat iuxta no.in l.fi. liqueat in glo.C.eo.titu. uide de hoc ibidem.

IMPRESENTIARVM habet in l. de etate.§.ex cauſa.ff.de interr.act.

IMPERPETVVM quandoque ſignignificat donec uiuo.ff.pro.ſoc. l.1. quandoque ſignificat per infinita ſecula, et poſt mortem ſecundum gl. in uerbo perpetuatur in §. at ſi ita inſti.de uerb.ob.

IMPENSE ſecundum Azo.in ſum.de reſcin.uen.dictæ ſunt ab impendendo, & ſunt tripliceſ;quædam neceſſarie,quædam utiles, quædam uoluntariæ.Neceſſarie dicuntur quibus non factis res erat peritura, uel quæ ſi factæ non eſſent,res longa deterior effecta fuiſſet, ut in l. impenſe.ff.de uer. ſig. u.g. Conduxi a te domũ quæ ita ruinoſa erat quod niſi releuaſſem eam erat caſura,he impenſæ dicuntur neceſſarie,& ipſas repetam, per contrariam actionem conducti. Vtiles dicuntur quibus non factis res nõ erat peritura, ſed ipſi factis melior efficitur, ut pote ſi faciã feneſtras utiles in domo, uel ſimilia faciunt ergo utiles impenſæ rem deteriorẽ eſſe meliorem, Voluntarie (alias uoluptarie) dicuntur quibus nõ factis res non erat peritura, nec ipſis factis res efficitur melior ſed bene amenior, ut pote ſi facio picturas in domo mea, he repetuntur nec deducuntur(quamuis ſecus ſi de neceſſariis & utilibus) ſed has licitum eſt mihi abradere ſine leſione prioris ſtatus ſi abraſe poſſunt mihi aliquam utilitatẽ afferre alioquin non eſſet mihi licitum quia malitiis hominum (qui nihil aliud quærunt niſi ut noceant) nõ eſt indulgendum, ſed obuiandum & ſibi imputet qui eas fecit, quia donare uidetur iuris fictione. uide ſupra expenſe.

IMPERATOR non dicitur niſi poſt coronationem.Fel.in c.eam te.de re ſcrip. in 1. col. uerſi. ſimiliter dicit glo.& uide ſil.in cle. 1. de iure. iu. in uerbo futurum.

IMPERATOR electus an poſſit adminiſtrare antequã coronetur uel approbetur uide Pan. c. uenerabilẽ circa fin.de electio.

IMPLEMENTVM ſumitur ꝑ implemẽto cõditionis,& hoc mõ ſignificat actum nedum eſſe purificatũ, imo & hæreditatem eſſe acquiſitam uel legatum l. iam dubitari ff. he hær.inſt.Sed tibi inſtituo uel lego ſi capitolium aſcenderis, impletur cõditio te aſcẽdente capitoliũ, hoc implementũ ſignificat purificationẽ actus, & nõ acquiſitionem l. antepen. ff. de condi. inſtit. Si autem conditio eſſet grauis puta ſi alexandriam ierit, ſi centum dederit tunc implementum ſignificat etiam ſicut acquiſitionem, quia ſignificatum ſumitur ex onere magne conditionis quam nullus cõiter poteſt implere niſi poſt deliberationem acquirendi. Item dic quod in legato licet implementum conditionis tantum ſignificet purificationem, tamen per hoc etiã importat acquiſitionem commutabilem. l. tranſmiſsionem legati ſi decedit, quia conditione purifica-

ta

ta legatum tranſmittitur l. unica §.ſententia. C.de cad. toll.Secus in hæreditate quia illa non adita non tranſmittitur l.quoniam C.de iur. deli.Item ibi, pupillus eſt inſtitutus ſub conditione ſi ierit Alexandriam,que diſtat per 20.uel 30.dietas,licet conditio ſi grauis, attamẽ hoc impedimentum ſignificat tantum purificationem quia non plus poteſt ſignificare,licet.n. pupillus hoc fecerit animo acquirendi hæreditatem, non tamen ſibi acquiritur,quia non poteſt adire ſine tutoris authoritates. Sed in legato ſecus.nam ſibi acquireretur l. pupillus.ff.de condi.inſtitu. iuncta l.con ditionibus ff. de condi. & demon. Sed ibi pupillus filiusfamilias uel ſeruus eſt inſtitutus a patre uel a domino ſub conditione adimplet conditionem, hoc implementum trahit acquiſitionem, quia purificata inſtitutione non eſt in eius uo luntate uel poteſtate acquirere uel non acquirere unde neceſſarius eſt hæres, ut inſti.de hær.quali.& di. §.i.Nec obſtat ꝙ non põt acquirere ſine tutoris authoritate,ſed hoc uerum eſt ubi per ſe ſibi acquirit. Sed hic iure ciuili ſibi quæritur, etiam eo inuito,& ſic de aliis.Finaliter ergo implementum conditionis uel modi ſignificat quod ipſum factum ipſa cõditio uel modus ſeu ſignificatum alias undecunque ſumptum ſignificare dictat.

IMPOSSIBILE no.71.diſtinct. catulenſis eccleſiæ. Vnde impoſſibilitas proprie eſt triplex, uidelicet iuris, facti & naturæ ſecundum Io.An. in regula nemo.de reg.iur.l.6.Et not. ꝙ impoſſibilitas appoſita actui di uerſimode ſignificat ex ſignificato ex ea ſumpto uel alias undecũque cõcludit diſponentẽ uoluiſſe. uer. grauendo uel promitto tibi ſi cœlum digito tetigeris, ſignificat deciſionem & non cõſenſum l.nõ ſolũ.ff.de act.& obl.Ratio,quia ſignificatum hoc ſumitur ex impoſſibilitate adiecta,quæ exiſtere nõ põs, & ideo nec ualet actus ſub ea celebratus, etiam quia ſic apponens impoſſibilitatem & ſcienter ꝑ hoc intendit nihil agere.Item ibi, ſtichus ſeruus, meus ſi uille dederit liber eſto, licet hæc conditio non ſi impoſſibilis, difficilis tamen eſt quia mille dari per ſeruum nõ poſſunt niſi cum maxima difficultate, imo quaſi impoſſibile eſt, quare non ſignificat conſenſum l.cum hæres.§.i.ff.de teſt.li. Et ſumitur hoc ſignificatum ex quaſi impoſſibilitate qui ſignificat quod nõ fuit animus libertatem dare. Item ibi ſic hæres meus ſi digito cœlum tãgat, & ſi non tetigerit Titio. cap. loco pœnæ ſoluat.Titio centum non debentur.inſtit.de leg. i. quia impoſſibile præcipitur hæredi, ideo præceptum nullum cui pareri non poteſt,ideo pœna appoſita locum nõ habet.Item ibi, filius conſtituitur ſeu inſtituitur ſub cõditione impoſſibili ſi digito celum tetigerit.inſtitutio nulla eſt l.ſi filius. ff. de condi.inſtit.& hoc ratione impoſſibilitatis,ut ſupra. Item ibi promitto hodie centum dare Romę & ſumer fodie,non ualet promiſſio. inſti.de uerb.oblig.§.loca.Item ibi exiſtens erfodie dicit. uolo preſtari titio ſer uos meos quos habeo rome, intra decennium mortis mee ſi teſta. ſtatim moritur, ita quod impoſſibile ſit eos præſtari intra decennium, nihilominus ualet legatum.l.ſi mihi & tibi. §.i. ff. de l.i.quia licet ex euentu feſtine mortis teſtatoris ſit impoſſibilitas ab initio tamen non eſt impoſſibile, quia dum dixit hoc, uiuere potuit per tantum

P tem-

tempus quo erant poſsibile ſeruos illos præſtari intra decenniũ mortis ſue. Debet ergo intelligi impoſſibilitas uel difficultas talis per q̃ cõcludit poſsit animus non legã di probabiliter. Ideo ſi quis locauit uel conduxit opus fieri, & apposui tẽpus intra quod fieri impoſſibile ſit impoſsibilitas non uitiat, & intelligitur tempus intra quod fieri eſt poſsibile.l. Inſulam. §.in operis.ff. de loca. & conduc.Item ibi contraho cum matrimonium ſi digito celum letigeris, ualet matrimonium, & conditio habetur pro non adiecta, ratione impoſsibilitatis.c.fin. de cõdi. appo.niſi enim euidenter conſtet de diſenſu, iudicandum eſt pro matrimonio. Nam licet impoſsibilitas ſignificet non conſenſum, non tamen ita euidenter ſignificat quod per hoc contra matrimonium iudicetur. Sed ibi, cõtraho tecum matrimonium ſi ꝓlem euitaueris, ſi adulteram te præſtiteris &c. non tenet matrimonium,ut in c. præall. Ratio eſt diſſenſus ſeu non conſenſu, ſignificatus ex impoſsibilitate iuris. Nam matrimoniũ fit propter prolem,& fornicationẽ euitandã,ideo lex canonica, ad hoc ſe adaptat. Sed ibi contraho tecum ſi furtum feceris uel homicidium, tenet matrimonium, niſi ubi per hoc euidenter appareat de diſſenſu.Nã ubi tenet matrimoniũ oĩs turpitudo de iure eiicitur q̃s reſiſtit ergo in obligatione nullatenus ſubſiſtit, & ualet matrimoniũ ꝑp cõſenſum,et ſic de aliis exmplis de impoſsibilitate.

IMPOSSIBILE dicitur illud qđ per ſolum principẽ explicari põt, ut not.gloſ. in l.continuus.§.cum quis. ff.de uerb.obl. Pan.in repe. cum eſſet. in 6. colum. uerſi.item quia rerum.de teſta.

IMPVBES eſt qui ex habitu corporis. ſui impubertatem oſtendit, & ꝗ generale uel concipere nondum poſsit ſicut maſculus an.14.annũ, & mulier ann. 12. Femina.n. citius pubeſcit quam uir. ut 11. q.2. ſi puelle. 2.q. 5. §.diffinitiua.Et eſt ratio ſecundum Placen. quia citius creſcit mala herba quam bona,Alii dicunt quod frigidior homo de mũdo, eſt calidior calidiori muliere de mundo, & ideo mulieres minus uiuunt, & citius conſumuntur. Quanto igitur facilius & citius conſumuntur,tanto citius perficiuntur & creſcunt. Vel dic quod mulier eſt callidior & ingenioſior homine, unde et facilius impetrat ueniam erat. 11. quia in 18. anno & homin.in 20.C.de his quã uen. eta.imp.l.2.Et dicitur pubertas a pube. id eſt,pudentia corporis. hoc eſt pudore ſiue uerecundia qua afficiuntur is qui inſpiciebatur an barba inferior iam pungeret, ut capit.puberes, extra de deſpon. impub. Vel dicitur pubertas a probitate animi, et tunc ita prob. efficitur, quod coire poteſt, ſeu uirũ pati. Vnde homines dicuntur puberes, & mulieres uiri potentes, ut inſt.de nup.i.reſponſo. Probatur autem pubertas tri. modis. Primo per aſpectum corporis, antiquiſsimo enim tempore inſpiciebantur loca ſecreta ſeu barbe inferiores an pungerent, uel lanuginem ducerent, tunc iudicabatur pubes & non aliter, ut d. c. puberes. Secundo inducitur probatio per numerum annorum,ut dictũ eſt. Tertio probatur pubertas ipſo facto, ſeu per rei euidentiam ſcilicet quia malitia ſeu uiri potentia aliquando ſupplet quod in etate deficit &c. Et de iſta materia uide plenus per Hoſt. in ſum.

extra

extra de deſpon.impub.

INDIGNARI & dedignari diffe runt,quia indignatio ſpectat ad ma los, dedignatio uero ad bonos, & illud odiu eſt bonum quouis odit peccata & non homines.cap. odio. 86. diſtinct. quia iuſtus iraſcetur peccatis populorum quæſt.§.i. cum uero glo.in c.due ſunt eleemoſi. in fin.45.diſt.

INQVILINVS dicitur qui conducit rem urbanam l. errorem in gloſſ. iuncta.l.licet C. locati. An autem detrahat de fructib.expenſas quas fecit in re quam conduxit uel contulit, uide plene per Bart. ff.ſoluto matr.l.fructus. ubi facit bonã diſt. not.dignam. unde inquilinus reſidet in ciuitate.colonus uero in uilla.ff.de acquir.poſ. l. qui pignoris. & l.ſi id quod.§. etiã per colonus eo.tit.ubi glo.& qui apes.ff.de fur. Inquilinus tamen proprie dicitur colens prædium urbanum,ſed colonus prædium ruſticum.Require ſupra.Colonus inquiſitio eſt alicuius criminis per ſuperiorem reſpectu inferiorum ſuorũ inueſtigatio, ut in titu.de accu.& inquiſi.& denunt.Et adde quod regulariter non eſt facienda inquiſitio niſi fama præcedat a fide dignis perſonis & hoc non ſemel ſed ſepius.c. qualiter.& c.cum oporteat.de actu.& inquirere ſumitur pro inueſtigatione facti ut no.Ant.in c.ueſtra.de coha.clerico & multi.

IN REM uerti eſt alicuius utilitatem uerti.uide ſupra action. de in rem uerſ.

INSPECTOR dicitur qui ad prædia prouincialium accedere,habet,forte ut referat uel reformet ſi aliqua eſſent deſerta, uel male equata, ut hæc tollantur.C.de an.& trib. l. fi. & etiam dicitur diſcuſſor,C.de cen. & cenſito, & equato l.per equatores.l.11.

INSCRIPTIO eſt quidam libellus quem accuſator offert iudici ſub hac forma ſcriptus. Ego.N.coram uel apud. N. prætorem uel iudicem de fero talem reum l.Iul.de adult. de adulterio quo commiſit cum B. dum eſſet cum ea menſe tali.in domo tali,conſulet tali regnante. Et operatur in ſcripto quod accuſator ſi crimen non probauerit quod impoſuit, ad talionem obligatur. Habet autem inſcriptio locum ſolum in criminibus ubi per modum accuſationis inſtituuntur, non ſi per modum exceptionis apponantur,uel ut de eis ſine accuſatore cognoſcatur,ut l. qui crimen.cum ibi not.C.de his qui accuſat.poſt. Qualiter autẽ talis libellus debeat formari & quæ continere.no.in l.pen. C.de accuſa.

INSCRIBERE eſt ſe obligare, ſi non probauerit ad ea pœnam quã reus debet pati uel quam accuſando inferre intendit ſi probauerit accuſato,ut in c.ſuper his.de accuſ. in gl. 2.q.8. quiſquis. nam calumniantes ad uindictam poſcit ſimilitudo ſupplicii ut ibi dicitur.

INSINVATIO eſt ſcriptura facta in præſentia publicarum perſonarum & in actis ubi ſuperfluum eſt teſtes adhiberi cum publica monumenta ſufficiant.ut C.de do. lege data. & in l.in dona.

INSTIRPES ſuccedere ſecundum Hoſtien.de ſucce l.ab inteſt.ſub. §.contra uer.in ſtirpes ſuccedere eſt ſuccedere filiis præmortuorum in eam partem quam eorum parentes erant habituri ſi uiuerent. unde ſi quis ex uno filio unum nepotem ſuſcepit,& ex alio decẽ uel plures tantum capit unus ex parte una quantũ 11.ex parte altera, & hoc ſi tractetur de ſucceſſione deſcendentium,

tium. Collaterales namque ſemper ueriſimiliter ſuccedunt & hi qui ſunt in eodem gradu ſuccedunt uiriliter. l.pro equis portionibus, ut in auth.de hær.ab inteſt.§. ſi uero. col.9.fine in capit.C.de leg.hæred. l.fin.& aut.ceſſante licet quidam dixerint quod in capita ſemper ſuccedant.uide Hoſt.ibi.ſub.§.niſo. uer. ꝙ ſi factum filii.require ſupra in capita ſuccederet.

INSERVIRE.frequentiam notat.de fide inſtru.c.i.glo.

INSOLIDVM id eſt,in totum,& ponitur in inſtrumentis,maxime in procuratoriis ut in c.ſi duo.de procur. lib.6.ubi de hoc.

INSOLVTVM,id eſt in ſolutionem.

INSCITIA id eſt ignorantia. 38. diſtin.Si in laicis uidetur intolerabilis inſcitia quanto magis in eis qui præſunt.

INSTITVERE & inueſtire idem ſonant,ſed inſtituere ſecundum proprietatem uocabuli eſt in poſſeſſionem ponere quaſi intus ſtatuere,& in hoc differunt, quia inſtitui dicitũ quis præſentialiter,inueſtiri autem in abſentia. ſecundum Hoſt.& Ber. extra de inſti.c.authoritate.

INSTITVERE eſt ſpirituali iuris beneficii uel dignitatis corporale tradere poſſeſſionem.Inueſtire aũt eſt ius canoni.ut dignitatis tribuere,ꝙ poteſt fieri per annulum uel librum indifferenter tamen unum pro alio ſumitur.uide in ca. authoritate & præalleg.in glo.

INSTITVTIO ẽ primus gradus oĩm inſtitutorum, ut no.C.de li.præte l.i.etiam ſi mille eſſem.ſecundũ leges.Sed ſecundum canones inſtitutio eſt eccleſiæ uel eccleſiaſtici beneficii collatio,quaſi ius habentem ad beneficium per præſentationem intus uel in beneficium ſtatuens. Et ſecundum Gof. inſtitutio proprie eſt prælatorum perſonarum & clericorum, collatio uero beneficiorum,& præbendarum. Inueſtitura autem eſt traditio , uel quaſi traditio,quod additur quia cõmuniter fit per annulum uel librum. unde inueſtitura eſt corporalẽ poſſeſſionẽ uel in quaſi poſſeſſionẽ inductio,ſeu traditio. Inſtituti dicuntur hæredis ab aliquo in hæreditatẽ ducti,& hoc in primo gradu , ut ff.de uulga. ſuſti.l.i.in prin.Subſtituti uero dicuntur qui in locum inſtrumentorum deficientium , id eſt morientium, ad hæreditatem inſtituuntur,ut in ſubſtitutione pupillari.inſti.de pupil. ſubſti. in princi. dicitur autem ſecundus gradus omnis qui ſequitur poſt primum, & in ſimili notab.C.de ſecund.nupt. ſuper rubri.ff.de uulga. ſubſtitutione ſuper rubr.

INSTITVTIONVM liber dicitur quaſi inſtructionum,quia in his primis regum præceptis inſtruimur. uel quia in ſtatum humani uel romani iuris nos erigit.ut Accur. dicit in gloſ.in prin.inſtitutionem uel inſtitutorum unde liber inſtitutionum eſt collectus ex uoluminibus iuris & autenticis, & codice Iuſtiniani ꝙ nunc non eſt in uſu ſecundum Acc. ibid.quia poſt digeſta & primã compoſitionem codicis factus eſt liber iſte qui inſt. intitulatur ſed tamen ante compoſitionem codicis qui nunc eſt in uſu. Vnde eſt quod quandoque per codicem corrigitur quod in inſtitutis dicit etiam in ſecunda compoſitione codicis Iuſtinianus facit mentionem de inſtitutis,ut C.de emen inſti.eo. l. unica. circa medium.ibi non ſolum inſtitutorum uel digeſtorum. Hæc Ac. ubi ſupra.

INSOLENTIA eſt morum inconuenietia,fatuitas , ſuperbia,uel prauus

ſus quaſi contra ſolitum & debi-
tũ naturæ curſum,de accu. c. quali-
ter & quando. ſecũdum §. uerum,
& de offi.ordi.c.1.in cle.

INSTANTIA eſt tempus quo iudiciũ
diſcutitur & finiri debet,ut in c.ue-
nerabilis de iud.

INSTITOR eſt ille qui tabernis, ui
nis uendendis,uel alicui alteri nego
tio eſt propoſitus.l.inſtitor.i.ff. de
inſti. act. ubi dicitur inſtitor ap-
pellatus eſt ex eo ꝙ negotio geren
do inſtat,ſiue taberne, ſiue alii ne
gotiationi ſit præpoſitus. Item
in eo.tit. in l. inſtitor. 2. dicitur is
qui taberne loco ue ad emendum
uendendum ue præponitur,quique
ſine loco ad eundem actum præ-
ponitur.

INSTITORIA act.Require ſupra act.
inſtitoria.

IMPOTENTIA coeundi eſt uitium
uel defectus naturalis uel acciden-
talis qui quis impeditur alteri car-
naliter commiſerit.

INSTRVCTVS hoc adiectiuũ ſignifi
cat adiectionem, & hoc dupliciter
ſcilicet acceſſorie principaliter.
Acceſſorie cũ res adiiciuntur quæ
conſueuerunt accedere, uerbi gra-
tia dicendo, fundum inſtructũ. nã
inſtrumentum fundi adiicitur ac-
ceſſorie. Principaliter cum res
adiiciuntur quæ non conſueuerũt
accedere. u. g. fundum inſtructum
inſtrumẽto patriſfamilias qñ nõ eſt
inſtrumentũ fundi adiicitur princi
paliter.concordat. l. ſi cui fundus.
ff.de fun. inſtru. ubi dicitur quod
extincto legato fundi non extin-
guitur legat inſtrumenti. Et ad. §.
ſi quis ancillas inſti. de leg. ubi dr
ꝙ extinguitur, dic ꝙ intelligitur
de inſtrumẽto acceſſorio fundi. l.ſi
cui fundus prælleg.in nõ acceſſo-
rio. Et ratio huius duplicis ſignati
eſt. uoluntas proferentis declarata
ex qualitate rei adiecte. ſ. an ſit ac
ceſſoria, uel non quia adiectiuum
inſtructus,ut præmittitur duplici-
ter accipitur.

INSTRVMENTVM ſecundum Hoſt.
in ſum.tit. de fid.Inſtru. & ſecundũ
Spec.tit.de edi.inſtru. in princ. eſt
ſcriptura ad aſſertionem ſeu proba
tionem alicuius rei facta. Eſt au-
tem inſtrumenti appellatio gene-
ralis, qua continentur omnia ea
quibus cauſa inſtrui poteſt. Et ſic
teſtamẽtum,codicillas,teſtimonia,
& perſona teſtes, quibus cauſe in-
ſtrui debent loco inſtrumentorum
habentur. l. 1. ff. de fide inſtru. &
eſt glo. in cap. cum dilectus de fi.
inſtru. Dicitur autem inſtrumen-
tum quia inſtruit,& documentum
quia docet, ut l. prælleg. Tamen
inſtrumentum proprie dicitur ſcri
ptura ad memoriam alicuius confe-
cta ſiue charta. & ita ſumitur in
aut.de inſtru.cau.& fin.col.6. Nam
inſtrumenta fiunt ad memoriam
perpetuam. 2. qõ. 6. ſaluberrima.
27.q.1.cap. omnes femine. Et in-
ſtrumentum edactus uoluntarie iu
riſdictionis. Et communiter ſecun
dum do.poteſt fieri diebus feriatis
etiam ab honorem Dei & ſancto-
rum, licet do. Ant.de Bu.dicat con-
trarium ꝙ tabellio ſine peccato nõ
poteſt conficere inſtrumentum die
ſic feriato, ut dominica uel diebus
apoſtolorum, ſit tamen faciat licet
peccet, actus propterea non reddit
nullus Ratio,quia pœna nullitatis
eſt odioſa, ergo reſtringenda. de
pe. diſt. 1.pœne & regula odia. de
re.iu. lib. 6.uide notata per doct.
in c.conqueſtus.de feriis.Et ꝑ quos
teſtes. reprobatur inſtrumentũ. no.
.n.l. in exercendis. C.de fideiuſ. &
in cap.cum Ioannes,de fide inſtru.
uide Goffr. de prob. §. ſed quæri-
tur. Et dixit Lud. de Rom. in ſing.

ſuis ꝙ hæc dubitatio ceſſat cum in inſtrumento aſſeritur per notariũ de ſpontanea uoluntate nam tunc indiſtinctè poteſt reprobari per duos teſtes, ſecundum Ba. in diſputatione ſua allegat. Inn. in c. ſuper hoc de renun. & l. obſeruare ff. de offi procon. nec inſtrumentum probat niſi ſit in eo dies & locus. c. inter dilectos. de fid. inſt. & c. abbate ſane in gl. de re iu. lib. 6. Hoc uerum niſi probetur dies & locus eſſe originalis. licet ſi omibus in inſtrumento. ſecundũ Spe. in ti. de inſtru. edi. §. inſtrumentũ. uer. ſi quis ergo. Etiam inſtrumentum de falſo ſuſpectum reddit diuerſitas ſcripturarũ uel manũ. caſus ſingularis & unicus in auth. de trien. & ſemiſ. §. quod & ſæpe ſecundũ Bald. in l. contractus. C. de fid. inſt. & ſimiles in c. inter dilectos, de fi. inſt. Et dicit glo. in aut. ut proponatur nomen imperatoris. ſi notarius dimittit hæc uerba, in nomine domini in inſtrumẽto, ꝙ illud inſtrumentum non ualet. Quæ gl. poteſt eſſe uera in arduis & perpetuis. ſed in minoribus & breui tempore duraturis non tenet. & contrarium poteſt teneri ſecundum Spe. in tit. de inſtru. edi. §. 1. circa princi. Sed utrum ualeat inſtrumentum per tabellionem excõmunicatum confectum? Videtur ꝙ ſic. de hære. ex cõmunicamus. §. credentes. ubi dicitur. Si excõicatus ſatiſfacere cõntempſerit infra annũ tunc inſtrumentũ per eã cõfecta non tenent. ergo a contrario ſenſu prius, idest ante annũ facta ualent, licet ſit excõicatus. Sed in contrariũ ꝙ non ualeãt. 3. q. 4. nullus. de ſen. excom. nouerit. Dicunt Hoſtien. & Guil. quãdiu eius excõicatio eſt occulta, ualẽt inſtrumenta ab eo confecta, uel ſi ſit manifeſta, nec poteſt probari. 3. q. 7. §. tria de re iudi. ad probandum, de excep. pia. §. ſi uero li. 6. Secus ſi notitia. c. exceptionem de excep. & c. ueſtra. de cohabi. clerico. & mul. Et ueterum per inſtrumentum probetur crimen, iſtam quæſt. Io. An. in c. cum impoſitibus de iureiu. lib. 6. in glo. uer. bis datis. dicit ſe diſputaſſe quã uide ibidem & etiam Gemi. Sed aliter dicitur inſtrumentum apparatus fundi quo exercetur poſſeſſio & ita accipitur in l. 4. ff. de fund. inſtruct. Vnde inſtrumentorum quædam ſunt cauſa agrorum colendorum ut aratrum, raſtrum, traha, quæ equandis ceſpitibus trahuntur. Alia colligendorum fructuum, ut ſarculus quo cardones & herbæ inutiles exciduntur, & ſimilia. ut falces herbarie, falces meſſorie, & falces putatorie legationes. torculator, corbes quelli uindemiatorii quib. uindemia portatur cauſa ſeruandi fructib. ut dolia. granalia caſelle in quibus fructus reponuntur. ſ. celulle granariorum. Vnde inſtrumentum capitur tripliciter, uno modo latiſsime & ſic omne uas uel ſuſceptibile in conſtructione domus uel fundi inuſitatũ, dicitur inſtrumentum. Secundo late pro omni eo quod cauſa inſtruit, ut ſcripturę, teſtes facit c. peruenit. extra de teſtib. cogen. facit l. nationẽ. §. inſtrumentorum, ff. de uer. ſig. Tertio ſtricte ſolum proſcripturis, ut in tit. de fid. inſtr. Et ſic differunt teſtes ab inſtrumentis, quia probatio teſtium fit uiua uoce. ſed inſtrumentum uoce mortua. Ex quo ſequitur quòd ſtatutum diſponens & producens falſum inſtrumentum puniatur in decem non habet locum in producente falſum teſtem, quia ſtatuta ſunt ſtricte intelligenda facit ca. ex lite.

lite. de ſpon.Sunt autem due inſtrumentorum due ſpecies. Nam aliud publicum, aliud priuatum inſtrumentum. Publicum eſt ſolennis & rite ordinata ſcriptura, per autenticam perſone manum publice facta ex cauſa memorie. c. ſcriptura. fin.inſtr. Et ſunt ille de ſolennitate quæ faciunt inſtrumentum publicum,& autenticum regulariter, ut ſ.præponatur nomen imperatoris & annus imperii, nomen conſulis & annus conſolatus. Hodie uero ponitur nomen ſummi Pontificis cum aliis ſeptem ut ſunt annus domini,indicio,menſis,dies, locus cum nomine notarii &cæt. de quib. no.in gl.in l. generaliter. C.de tab. lib.10.Et dicitur publicū inſtrumentum, quia iudicis authoritate eſt exemplificatum & autenticum, ut in ca.cum dilecta. de confir.uti. uel inuti. Item publicum inſtrumentum, quia autentico ſigillo eſt ſigillatū,eſt ut c.1. de fid. inſt. Item dicit publicum inſtrumentum, quod in iudicio dicitur ſeu ſcribitur apud acta publica, & ualeat etiā per quemcunque ſcriptum ſit. de prob.quoniam item dicitur publicū inſtrumentum quod habet ſubſcriptionem trium teſtium uiuentium, ut ca.ſubſcripta præall. Item dicitur publicum quod de archiuo publico uel de armario producitur, ut liber cenſualis in quo ſcribuntur cenſus,uel liber annotationum, & ei creditur ſi habet publicum teſtimonium. ſ. ꝙ iudex confiteatur illud de archiuo publico eſſe productum.c.ad audientiam.de præſcr. ubi dicitur quod Papa credit cuidam libro cenſu.lib.Et ciuilibet alii inſtrumento fides adhibetur. ut patet per iam dicta & per multa alia iura. Inſtrumentum priuatum eſt quod per manum priuatam confectum eſt uel a tabellione. non tamen in forma publica ſcriptum ut quia nec nomen Imperatoris, nec conſulis nec Papæ(de quibus ſupra proxime dictum eſt) appoſuit, ut C. qui pot.in pigno. habean.l.ſcriptas.ut ibi notatur. Et tale inſtrumentum debet habere trium teſtiū ſubſcriptionem.ut d. l. fi. Et priuatum inſtrumentum a quocunq. ſit ſcriptum,niſi aliquo dictorum modorum ſit roboratum, non ualet. Inſtrumentorum priuatorum tres ſunt ſpecies. Nam aliquando facit ſcripturam, ibi tantum aliquando tibi & alii,& aliquādo alii tantum, Illi ſcripture quam quis facit ſibi uel pro te nulla fides adhibetur ut C.de proba.l.1.Si autem facit ſcripturam contra te, puta creditori tuo,de eo quod accepiſti ab ipſo, creditur ei contra te, ut primo quæſito. ultima. ſaluberrimum. Si autem tibi & alii facit ſcripturam, ſicut eſt codex rationum tuarum,ei interdum creditur ut 10. q. ſecunda. Eſt autem aliquod inſtrumentum guarentigie, uel guarentigiatum, uidelicet quod habet executionem paratam, ut ſi cantat aliquem eſſe debitorem alterius ſtatim exhibito in iudicio iudex, executionem facit, ut ſi communiter. Papiæ. De his not. in l. a duo Pio. ff. de re iud. De inſtrumentorum raſura uidi in cap. ex literis in glo. 2. de fide inſtrumentorum. & in cap. cum uenerabilis, in glo.ſi.ff.de rer. domi.& cap.licet in glo. 4. de crimine fal. Nam inſtrumentum raſum de falſitate ſuſpectum habetur. Ergo dicitur ab inſtruo. quia eo mediante cauſe inſtruuntur.

INSVLA trib. mo.capitur.Primo pro domo in mari poſita quia in ſalo ideſt falſo poſita eſt ſecundū Iſido,

& no. gl. in §.inſula inſt.de re. diui. & uide Bart.in tract.de inſulis. Secundæ ſumitur pro qualibet domo,ut inſulam.ff.de uerb.obl.& l. 4. §. effracture in uerſi. inſulis. de offi. præfec. uig. non tamen proprie eſt inſula, ut dicit glo. in d.§. effracture. Tertio modo dicitur inſula locus undique circundatus aqua ut l.adeo.§.inſula. & ibi glo. ff.de acquir. rerum do.& no. Barr. in ſuo tract.de inſulis.in pri.& iſta dicitur crementum patens diſtinctũ ad differentiam aluuionis quæ eſt latens incrementum, ut no.Ang. in l. item ſi fundi.§.1.ff.de uſufr.Et de hoc uidi inſt. de rerum di. ubi in gl.ponitur etiam alia diuiſio inſulam.§. inſula.

INSVLARII ſerui ſunt q in inſula retinent.ut l.in l.ff.de uerb.ſig.

INTERCESSOR dicitur qui pro alio præces facit & fundit.Item dicimus intercelſorem illum qui intercedit & interponit ſe inter debitorem & creditorem, ad hoc quod ei pecunia mutuetur, & eſt qua fideiuſ.& conſtitutor.

INTERCEDERE proprie idẽ'eſt quod pro alio præces fundere, ſummitur tamen communiter in iure pro interuenire.

INTEREMPTOR,id eſt mediator in emptionibus.

INTRVSI dicuntur qui non per electionẽ canonicã,ſed per uiolentiam occupant honores, officia, uel eccleſiaſtica beneficia.

INTENTIO ſiue capitaliũ in iure dicitur illud quod intendit probare per teſtes qui inducat eos.

INTELLIGENTIA dictorum eſt ex cauſis aſſumenda dicendi.de uer. ſig.c. intelligentia, & non ex opinionibus hominum, ſed ex cõmuni uſu ſunt intelligẽda nomina.ff. de ſupel.leg.l.labeo.

INTERROGATORIA ſunt quæ facit pars teſtib. pductis contra ſe & danẽ ſuper articulis de quibus præmiſſum eſt, & formanẽ per circunſtãtias cauſæ & perſonarum. ut eſt glo.in c.præſentium. de teſti.lib. 6.

INTERESSE mea eſt mihi expedire uel meũ damnum uel lucrum quod facere uel capere potui, non feciſſe uel non recepiſſe,unde hoc uerbum intereſt imperſonaliter poteſt poni in conſtructione. Et quandoque conſtruitur cum pronominis poſſeſſiuis, & tunc exigit ablatiuos fœminini generis hoc modo, mea intereſt debitum ſolui die ſtatuto. Similiter dicitur tua, ſua, noſtra, ueſtra intereſt. Et illorum pronominum ablatiuos regit, captum pro pertinet. Cum uero conſtruitur cum cæteris dictionibus, tunc exigit genitiuum ſingularem uel pluralem uerbi gratia. illius intereſt rem ſuam non parire. regis intereſt regnum ſuum gubernare reipublice intereſt ne crimina maneant impunita, litigatorum intereſt iuſtum habere iudicem uel fauorabilem. Intereſt hoc uerbum pro nomine neutrali ponitur, & quandoque ſignificat damnum ꝙ euenit, quandoque lucrum amiſſum. Damnum quod accidit. u. g. Perſuaſiſti familiæ meæ ꝙ de domo uel poſſeſſione cederet, quo facto damnum mihi euenit. tu teneris ad intereſſe mihi præſtandum i.damnum quod paſſus ſum. refar ciendum. item de lucro amiſſum ponitur exemplum. Debuiſti mihi ſoluere centum aureos Romæ, tu ſoluere deſidera: Baſileæ eſtimandum eſt quantum interfuerit meam pecuniam ſuo loco mihi. ſolutam fuiſſe id eſt lucrum ꝙ ex mea negatione in eo loco facere potuiſſem. Et hæc actio per quam

hæc

hæc fit, dicitur arbitraria loci. Sed notandum quamuis lucrum amiſeri, non ideo damnum paſſus es, quia damnum dicitur ademendo, ſcilicet quando ex facultatib. aliquid demitur, aut ex propria ſubſtanti diminuitur, ita quod damnum pateris quando rebus tuis aliquid decreſcit, non quando accreſcit rebus tuis. Vnde intereſſe eſt damnum emergens uel lucrũ ceſſans ſupeneo ꝙ dari uel fieri omiſſum eſt u. g. in Papia dare mihi pecuniam promiſiſti tali die, & nõ feciſti. hic damni & lucri ratio eſt habenda. Damni, quia in mora fuiſti, & non ſoluiſti, die tali ſicut promiſiſti, unde non habui ut ſoluere quare pœnam incurri & damnum, quod non incurriſſem ſi mihi loco & termino præfixis ſoluiſſes, nec damnum hoc paſſus eſſem. Lucri etiam conſideratio habenda eſt, quia ſi mihi in loco & termino debitis ſoluiſſes, mercimonia comparaſſem & multa lucratus fuiſſem. Eſt ergo intereſſe eſt imitatio damni quod taliter euenit, uel lucri quod ceſſat ex eo q̃d aliquid tibi non datur uel non fit ut debet.

INTERESSE conuentum eſt. ſ. cum non facis quod promiſiſti mihi, uel cum non fecero quod promiſi tibi. Aliud intereſt eſt commune ſcilicet æſtimatio communis damni uel lucri quod euenit uel ceſſat. Aliud ſingulare, ſcilicet æſtimatio quæ euenit ex ſpecialis caſu uel utilitate uide de hoc Specu. in titulo de fruc. intereſſe.

INTERDVM dicitur fieri quod fit inter diem. i. de die in diem.

INTERPELLARE quandoq. idem ſonat interrumpi, unde dicitur quod per lit. conte. interpellatur. i. interrumpitur actio, poſſeſſio, uel præſcriptio. item interpellare idem eſt quo monere, ut dicendo. Dies interpellat pro domino. i. monere c. potuit in fi. de loca. & conduc.

INTERDICTVM olim nihil aliud erat quam quædam formata & ſolẽnis cõceptio uerborum quibus prætor aliquid fieri iubebat uel prohibebat, quod tunc maxime faciebat cum de poſſeſſione uel quaſi poſſeſſione inter aliquos contendebatur. ut inſt. de interdi. circa princ. & ff. eo. tit. & dr̃ interdictum quaſi inter duos dictum uel redditum ut inſt. eo. titu. §. exhibitoria alias §. ſunt tamen in fi. Vel ſecundum aliquos dicitur ab interdicendo ideſt prohibendo. quod non placet. cum per interdicta non ſemper prohibeat imo aliquando aliquid fieri iubeat iudex. ut inſt. eo. tit. §. 1. Differebat autem interdictum ab actione, quia ſolennitas actionum erat inducta de iure ciuili, interdictum autem iure prætorio uel ſecundum Azo. quia in actione uerborum ſolennitas non formabatur in ſingulorum perſonis, ſed erant generaliter in omnium perſonis formata ſolemniter uerba. In interdictis aut quod erant hominis qui nolebant eam proponere tot eis deſiderantibus, & petentibus formabantur uerborum ſolennitas uel conceptiones quibus contra ſuos aduerſarios in cauſis ſuis utebantur, quas interdicta uocabant. de hoc no. inſt. eo. tit. in princ. & ff. eod. ſuper rubrica. Hodie autem inter actiones & interdicta nulla eſt differentia, ut inſt. eo. titu. §. fin. Eſt ergo interdictum actio in factum prætoria. i. prætore inuenta. Et aliquod nomen ſortitur ab inuentore ut Saluianum. Aliquod a principio formæ uerborum, quorum bonorum, quorum legatorum ut poſſi-

poſsidetis. Aliud materia de qua tractat nomen accipit, ut ne quid in loco ſacro fiat. de locis & itineribus publicis, ut ne quid in loco publi. & itinere publico fiat de loco publico fruendo &c. Vnde interdictorum aliud petitoriũ, aliud poſſeſſorium, & aliud mixtum. De petitorio. ff. l. eo. ti. interdictorum. §. quædam. De mixto. ff. unde aqua quot. & eſti. l. 1. §. ſi. de poſſeſſorio. inſt. eo. ti. §. ſequens diuiſio. Et huius interdicti tria ſunt membra, quia aliud interdictum poſſeſſoriũ datur pro adipiſcenda poſſesſione aliud pro recuperanda, & tertium pro retinenda. Primum competit ei qui non fuit ante nactus poſſesſionem, & illud eſt triplex. ſ. quorum bonorum, quorum legatorum, & Saluianum. Primum competit hæredi uel filio emancipato pro poſſesſione hæreditatis a prætore petita. Nam filius emancipatus de iure ciuili non admittebatur ad hæreditatem paternam, ſed quia emancipatus ita eſt filius ſicut in patria poteſtate exiſtens, ideo prætores (i. magiſtratus a populo Romano creati gratia emendandi defectus legis duodecim tabu. ſecũdum equitatem dum tamen non tollerẽt diſpoſitionem iuris ciuilis) ſtatuerunt iure prætorio emancipatum admittendum ad res uniuerſas, corporales, & non ad iura incorporalia. Et datur directum de iure prætorio, utile uero de iure ciuili, Et eſt effectus huius interdicti ꝙ ex eo filius emancipatus agere poteſt contra poſſeſſorem rerum paternarum, ſic concludendo. Peto talem condemnari ad dandum mihi talem rem cuius hæres factus ſum de iure prætorio. Secundum. ſ. quo legatorum, competit hæredi contra legatarios qui propria authoritate legata apprehendunt, quorum ipſe debet eſſe diſtributor poſtquam falcidiam deduxit. Vnde aliquis habet tres filios & domum & uineã, domum legat primo, ſecundo uineã, & tertiũ hæredem uniuerſalem inſtituit, qui nihil reperit in hæreditate. Debet ergo tertius habere falcidiã, i. quartã partẽ hæreditatis, & ſic deducta quarta parte a domo & a uinea, ille tertius diſtribui, aliis filiis. 1. & 2. legata reſidua de manu ſua, quæ ipſi proprie authoritate non debent apprehendere. Eſt ergo affectus huius interdicti ꝙ petat legatarios cõdemnari in omnibus legatis reſtituendis quorum ipſe hæres eſt. Tertium. ſ. ſaluianũ competit locatori contra inquilinum qui deportat bona ſua hoſpitio ſibi locato. nec reducit ad priſtinum ſtatum, quia oĩa obligata ſunt hoſpiti tacite pro cenſu. Secundum. ſ. pro recuperanda poſſ. competit eiecto de poſſ. & hoc tripliciter. ſ. unde uide poſſeſsionem immobili, ui bono. rapto. ſpoliatore mobili, & quod ui aut etiam contra eũ qui in ſolo alicuius edificauit. Tertium. ſ. pro retinenda poſſe. interdictum poſſeſſorum competit contra moleſtantem aliquem in poſſeſsione, & eſt duplex. ſ. uti posſidetis. quod competit inter duos qui eandem rem immobilem contendunt poſsidere. & utrobi quod gratia poſſeſsionis eſt inter duos ſuper re mobili. De his uide gl. 4. & 7. in cap. paſtora. de cau. poſſ. & proprie. ubi plene. Et not. optimam glo. & magiſtralem in l. ſi quis in tantam. C. unde ui. ubi ponuntur multi caſus in quibus quis non incidit in pœnam huius nouæ conſtitutionis ſi quis. Nam enim dicitur agi unde ui. ſed ex illa conſtitutione. Interdi-

terdictorum etiam quædam ſunt publica,quædam priuata. Quædam ſimplicia in quibus alter eſt actor, & alterius ut ſunt reſtitutoria, uel exhibitoria. Quædam duplicia in quibus par utriuſq. litigatoris conditio eſt nec quiſque actor uel reus præcipue intelligitur, ſed quilibet tam rei quã actoris partes ſuſtinet, inſti. de interd. §. 3. & §. duplicia. & ff.eo.tit.l. 2. ubi de hoc. & in l. 3.eod. titu. Hæc & alie diuiſiones interdictorum plures ponũtur,quæ ſunt de libero homine exhibendo, ne quid fiat in loco ſacro ſancto & religioſo, in flumine ripa ue. & in flumi. pub. de cloacis publicis & c. ut infra de ſingulis dicetur in locis ſuis.Sunt autem interdicta publica nomen in uniuerſo ſecundum Spe. in tra.libellorum. tit. de cau. poſ. & proprie. §. quia uero. Alia omnia ſunt interdicta priuata, quia propter utilitatem priuatam inducte, & ſunt in toto. 28.ſecundum Spe.ibi.§.priuata.Item interdictum generale dicitur quando regnum, terra,aut uilla interdicitur. Particulare uero quando una eccleſia interdicitur, & hoc modo ſumendo interdictum pro cenſura eccleſiaſtica.

INTERDICTVM de aqua quot. & eſti.datur habenti ius aque quotidiane uel etiam eſtiue. deducende ad prædia ſua aliquis ducere prohibetur, ut ff. eo. ti.l.1. in prin.Et quòd interdictum aliquãdo ſit prohibitoriũ, aliqñ reſtitutorium, ut ſequitur de hoc eſt caſus in d.l.1.§. 1.& eſt prohibitorium & retinende poſſeſsionis, quãdoq. autem eſt reſtitutorium ſecundum Specu. ibi dem uerſic. alio modo. & §. præal lega. ubi ſubdit pretori. Quotidiana autem aqua non tantum illa eſt quæ quotidiana dicitur, ſed illa eſt qua quis quotidie poteſt uti ſi uelit duo autem ſunt genera aquarum quæ differunt.

Quotidiana quæ duci ſolet aſsidue etiam ſi aliquando ducta non eſt. Ea quoque dicitur quotidiana cuius ſeruitus intermiſsione temporis diuiſa eſt. Sed aqua eſtiua ea eſt quia eſtate uti expedit, ſicut dicuntur ueſtimenta eſtiua, ſaltus eſtiui, caſtra eſtiua, quibus interdum hyeme, plerunque tamen eſt eſtate utimur, ut habetur in lege præalleg.in prin.

INTERDICTVM de aqua de caſtello ducem dat,datur habenti ius ducendi aquã de canali uel de caſtello, quod eſt diminutiuum a canna ad irrigandam.uide Spec. ubi ſupra qui dicit hoc interdictum haberi & bene.ff. de aqua quotidiana & eſtiua.l.1.§. ait prætor. 2. de quo dic ut ibi. & in 3. & ſequen. uſque ad fin.l.ubi dicitur. Hoc interdictum neceſſario propoſitum eſt. Nam quia ſuperiora interdicta ad eos pertinent qui a capite ducunt &c. equiſsimum uiſum eſt quoque qui ex caſtello ducit, (id eſt ex eo receptaculo quod aquam publicam ſuſcipit)interdictum dari, idque a principe conceditur, alii nulli competitius aquæ dande. uide ibi pulchrum text.

INTERDICTVM de arboribus cedẽdis datur contra eos qui habent arbores,quarum folia pendent ſuper edificia uel agrum, ita ꝙ eis damnum inferant,& conſulitur eis ꝙ huiuſmodi arbores ſuccidãt, & ligna tollant,& eas deglobẽt a terra uſque ad 15. pedes, idem eſt ſi per radices minatur periculum, ut l.1.C.de interd.& hoc interdictum prohibitorium eſt, Si aũt arbores edibus alienis impendant, utrũ totas iubeat prætor adimi, ad uero id ſolum

id ſolum quod ſupra extiterit. Rutilius a ſtipite excidendas, idq. pleriſq. uẽ uerius & niſi adimeret dominus arborem. Labeo ait permitti ei cui arbor officit, ſi uelit ſuccedere eã, lignaque curare. ut eſt text. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. eo. titu. ubi ſubditur in §. ſeq. Arboris appellatione etiam uites cõtinentur. Non ſolum autem domino edium ſed etiam ei qui uſumf. habet competit hoc interdictum, ut ibidem.

INTERDICTVM de cloacis priuatis reficiendis. Si uolẽs quis ſuam cloacã priuatã uel ẽt publicã, uel fiſtulas meatus reficere uel purgare, uel de nouo facere ab alio prohibetur tunc prouiſum eſt ei de interdicto de cloacis, quod eſt inter dictum publice deputatũ & priuatum de priuatis cloacis, & eſt prohibitorium. Etiã eſt aliud reſtitutoriũ. ſ. quod dat contra immittentẽ in cloacam meam uel publicũ, uel quod immiſſum in cloacam impedit. uel quo iubetur auferri quod immiſſum eſt, ut ff. de cloacis l. 1. §. 1. & §. deinde. & §. cloacę. l. fi. eod. tit. & Spec. ibidem. uerſi. porro. uide ſupra cloaca.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda, uel de aqua ple. immo nõ eſt interdictum, ſed actio ciuilis deſcendens ex l. 12. tabu. ut ff. de aqua plu. arcen. l. ſi uſufructus, & ibi no. ſuper uerbo legitima, ubi allegatur. l. Labeo. ff. de ſta. lib. Et dicit ibi tex. Sed & ſi fructuarius opus fecerit per quod aqua. plu. alicui noceat, erit quidẽ actio legitima cũ dño proprietatis, an uero ẽt utilis uſufructuariũ actio aque pluuie. arce. ſit danda, quæſitũ eſt, magis eſt ne detur ſupple dicendũ. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo, propter quod aqua pluuialis nocere poteſt fundo uicini tui datur contra te actio aque pluuie arcen. per quam tuis expenſis opus teneris deſtitueret, & damnum contingens emendare. Si uerbo poſſideas opus ab alio factũ teneris patientiã præſtare, ut deſtruatur arg. l. 1. & §. 3. in fi & l. ſi tertius colonus (alias uicinus). §. Celſus ſcribit. uer. ſi q̃s alius. ff. eo. titu. & Spe. ibidem. Et dicit Vlpia. in l. 1. in prin. ff. eo. Aquam pluuiam dicimus quæ de cœlo cadit, & quæ imbre excreſcit. ſiue per ſe hæc aqua celeſtis noceat ſiue cũ alia mixta ſit. Et ſequitur ibi ſtatim. Hæc aũt actio locum habet in damno nõdũ facto, opere tamen iã facto, ex quo damnũ timetur, totieſq. locũ habet quoties manufacto opere agro aqua nocitura eſt, id eſt cum quis manu fecerit quo aliter fieret quam natura ſoleret. ſi forte mutando (alias immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem uel rapidiorem, aut uehementiorẽ, aut ſi cõprimendo redundare fecerit eã. Nam ſi natura aqua noceat, ea actione non cõtinetur & in ea. l. dicitur. De reo opere quod agricolendi cauſa aratro ſit. Quintus Mutius ait non cõpetere hanc actionem.

INTERDICTVM de fonte eſt quod datur ei qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec ui, nec clam, nec præcario de alterius fonte ut ff. eo. tit. l. 1. in prin. uel lacu, puteo, piſcina, foſſa, ſtagno. Hoc interdictũ proponitur ei qui lontana aqua uti ꝓhibetur, ſiue haurire, ſiue pecus ad eã appellere. l. unica præal leg. in prin. Et de iſtis omnibus ſeruitutib. datur hoc interdictum, ſi tamen perpetua ſit cauſa ut colligitur ex §. primo dicte l. unice, & §. hoc interdictũ de ciſterna in uer. denique a contrario ſenſu. Non aũt datur reſciſſoria actio, ut d. §. hoc

inter-

interdictum ubi dicitur quod de ciſterno non competit. Nam ciſterna non habet perpetuam cauſam, nec uiuam habet antequã. Ex quo apparet in his exigendum, ut uiua aqua ſit Ciſterne autem imbribus concipiuntur. Cætera uide in dicta l.unica ff. de fonte ubi dicitur in fine lege de lacu, puteo, & piſcina reficiendis purgandis interdictum competit, & omnibus perſonis datur quibus illud de aqua æſtiua.

INTERDICTVM fraudatorũ eſt quo tutoris creditor pupillo tenetur, ut ſi eum conſiliis fraudũ participaſſe conſtauit, ut frauderetur. De hoc interdicto hr ff. de ſol. l. pupilli. circa prin. Hoc interdicto tenet qui fraudem participando emit a creditore qui non ſit ſoluẽdo, melius forte diceretur a debitore.

INTERDICTVM de glande legenda uel alio fructu datur ei cuius glans uel alius fructus in fundum alienũ ceciderit, ut l.unica. ff. eo. tit. ut ſingulo tertio die legere & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continetur, ut dicitur in fi. eiuſdem l.unice.

INTERDICTVM de itinere actuque priu. reſtituendo prohibitorum ad tuendas tantummodo ruſticas ſeruitutes datur contra prohibentes aliquem ut ſeruitute ſua. ut ff. eod. tit. l.i. §.i. & datur confeſſoria contra negantem ſeruitutem, ut l.ſi forte. §. ſciendum. ff. ſi ſer. uen. Et etiam aduerſus eum qui alium iniuſte prohibet ſua ut ſeruitute. Imo etiam tunc datur confeſſoria, ut d. §. ſciendum l. præalleg. unde datur mihi, quia in itinere actu, uel uia priuata uſus ſum hoc an. 30. diebus non ui, non clam, non precario. ff. eo. ti. l.i. §.i. hoc interdicto & hoc ſi fecit iure ſeruitutis. alias ſecus, ut ff. de aqua plu. arcen. l.i. in fin. & ideo ante non debeo prohiberi quominus utar interim uel tanto tempore quoaduſque de ſeruitute cõſtet. Ait. n. prætor. Quo itinere actuque priuato de qua agitur, hoc anno nec ui, nec clam, nec precario ab aduerſario uſus es quominus ita utaris. uim fieri uero. ut. ff. eodem titul. l. i. in prin.

INTERDICTVM de libero homine exhibendo competit unicuique de populo ad petendum in publicum hominem liberum contra & aduerſus eum qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinet in ſeruitute. Et proponitur hoc interdictum tuẽde libertatis cauſa ui delicet ne homines liberi retineantur a quo quam pro exhibitione facienda ut homo producatur in publicum, & tangendi udiendique hominis facultas præbeatur. Et exhibere eſt extra ſecretum habere. ff. eod. titul. l. 3. §. ait prætor. Hoc etiam interdictum competit aduerſus abſentem, ut l. præalleg. §. i. & a quocunque hoc interdictum poni poteſt, quia cuilibet de populo competit & cuiuslibet intereſt no hoc fiat. Nemo. n. prohibendus eſt libertati fauere, ut ea. l. §. hoc interdictum. i. & nihilominus lex faciti accuſari, ut eodem tit. l.i. in prin. ub tex. inquit. Quem liberum dolo malo retines, exhibeas &. ff. ad l. faui. de pla. l. non ſtatim. §. fi. & C. eo. ti. i. ſi fratrem.

INTERDICTVM de liberis exhibendis, ſeu deducendis datur partibus uel parentibus contra eos qui liberos uel nepotes in poteſtate eorum exiſtentes, ſine uerum uoluntate detinent. Vnde l.i. ff. eo. tit. ſic air, Ait prætor, qui quæ ue in poteſtate Lucii Titii eſt, filiis ea ue apud te eſt dolo ue malo tuo factum eſt

quomi-

quominus apud te eēt, ita eũ eã ue exhibeas. Hoc interdictnm & illud de uxore deducenda non ſolum ſunt exhibitoria, ſed etiam deductoria ſeu deductiua, quia per ea uxor, & liberti non tantum exhibentur, ſed etiam deducuntur. ut ff. eodem tit. l. 3. §. Et de interdicto de uxore poſtea dicetur.

INTERDICTVM demigrando datur inquilino, ut ipſe libere [cum rebus ſuis poſſit de habitatione migrare, ſi tamen locatori ſatisfaciat, & de penſione totius temporis], ut ff. eo. ti. l. i. §. ſi penſio. & de damno ſi quod in domo conducta dederit. Sed etiam gratuito inquilino datur, colono autem non datur, ut ff. eo. tit. l. i. §. i. ſed alias ei iuxta ordinem iudicis ſubuenitur ſi uelit non dico migrare, ſed colonariam poſt tempus exactum de relinquere. Dicitur enim ibi in texto. Hoc interdictum proponitur inquilino qui ſoluta penſione uult migrare. Nam colono non competit cui etiã extraordinem ſubuentri poteſt, ergo infrequens eſt hoc interdictum. Si tamen grauitam quis habitationem habet hoc interdictum utile ei competit.

INTERDICTVM de mortuo inferendo habet locum ut quis nõ prohibeatur mortuum inferre & ſepelire quo licet ei inferre & ſepelire, ut ff. eod. tit. l. in prin. ut ſi in uita prohibeatur ut ſepulchrum edificare, uel lapides ad edificandum per fundũ ducere, ut ff. eo. tit. l. i. §. prætor ait. &. §. ſi iter. mihi. §. uim habere &. §. fi. &c.

INTERDICTVM momentanee poſſeſſionis eſt quo agitur de poſſeſſione retinenda, ſicut uti poſſidetis ũt. ff. uti posſide. l. i. §. i. & utrobique de quibus infra dicetur, uel quo agitur de poſleſſione adipiſcenda, ut ff. quorum bonorum. l. i. §. i. ut eſt quorum bonor. quorũ legatorũ, uel quo agitur de poſſeſſione recuperanda ut unde ui. ff. e. tit. l. i. §. i. Et dicuntur momentanee poſſeſſiones, quia licet obtineat aliquis in poſſeſſione, tamē continuo elapſo momento ſuccũbere poterit in iudicio proprietatis, ut C. ſi de momē. poſ. fuerit ad. l. i. Et ꝙ hæc ſint interdicta momentanee poſſeſſionis, dic ut no. C. qui le. perſo. hñt in iudicio ſtandi. l. momētanee. Et naturam illorum prædictorum proſequere, ut no. in c. paſt. de cau. poſ. & proprie. & inſtit. de interdictis per totum prout etiã ſupradictum eſt in prin. de interdictis. Hoc autē interdicto poteſt quolibet minor & ſi impubes ſit, etiam ſine tutore uti. ff. unde vi. l. i. §. ſi filius.

INTERDICTVM ne quid in loco ſacro fiat & ſequentia omnia huiuſmodi dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat, contra quã prohibitionē ſi quid factũ fuerit interdicto quod ui, aut clam. ſuis ſumptibus uel deſtruere cogetur omne quod factũ fuerit, aut in priſtinum ſtatum reducere uel reddere tenetur, ut ff. ne quid in loco publico. 2. §. ait prætor qđ in uia. Hoc autem uerum eſt de hoc quod ipſe fecit ue l mandauit, alias ſecus eſſet ut ff. quod ui aut cla. l. alios. Vbi hæc interdicta locum habeãt, ſignificatio ipſorum nominum denotat, ut pupillaris actio eſt qua ius pupilli tuetur, ut ff. de pupil. act. l. i. Et dic ibi in rub. ff. de iur. om. iud. l. ſi quis illud. Et dantur ẽt ad intereſſe, ut ff. ne quid in loc. publi. l. i. §. i.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco ſacro patet. Et quod ait prætor. ne quid in loco ſacro fiat, non ad hoc pertinet quod ornamenti cauſa fit,

ſa ſit,ſed deformitatis cauſa uniuerſali commodi eſt, ut l. 1.§.qđ ait. ff.eod. ti. ubi etiam l.2.dicit. In muris itéque portis & aliis ſacris locis aliquid facere ex quo damnum aut incommodum irrogetur,non permittitur.

INTERDICTVM ne quid fiat in lo. rel..patet ſimiliter.

INTERDICTVM ne quid fiat in lo. publico uel itinere hoc interdictum prohibitorium eſt, & tam publicis utilitatibus quam priuatorum per hoc proſpicitur loca.n.publica utique priuatorum uſibus deſeruiũt iure ſcripto ciuitatis ut l.1. §.1.ff.eo tit. ubi ſequitur per publicum locum. Labeo diffinit ut areas ad inſulas, ad agros, & ad uias publicas itineraque publica pertineat. Hoc autem interdictum ad ea loca quæ ſunt in fiſci patrimonio non pertinet.In his.n.neq. facere quidquam nec prohibere priuatus põt.res enim fiſcales qua ſi ꝓprie & priuate principis ſunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locũ habet,ſed in hac controuerſia præfecti eorum iudices ſunt,quia hoc interdictũ ad ea loca pertinet quæ publico uſui deſtinata ſunt,ut l.1. præall.§.2. & 3. De hoc uide ibidẽ plura,ea.l.& eo.tit.

INTERDICTVM ne quid fiat in mari uel flumi. pub. ripa ue eius quo peius nauigatur, aut in uia publica quo peius eatur , hoc interdictum datur perpetuo omnibus, & in oẽs habet condemnationẽ in id quod actoris intereat,ut l.1.in fi.ff. de uia publ. & itinere publico reficiendo & ſi quid in ea factum eſſe dicatur ubi lex ſecunda ponit ꝙ uiam publicam populus non utendo amittere non poteſt. & l.fi.dicitur qui uiã publicã exarauerit ad munitionẽ ciuẽ ſolus compellitur. Itẽ flumen a riuo in magnitudine diſcernendũ aut eſtimatione circuncolentiũ. Itẽ fluminum quædã ſunt perennia,quædã torrentia.Perennia ſunt quæ ſupfluunt torrẽs eſt quod ex hyeme fluit,& nõ aliquando in æſtate. Etiã eſt flumen publicum , & flumen priuatum & ripa , quæ omnia deſcribuntur in tex.& gloſſ.in l.1.ff. de flumini.& ne aliquid in flumine ripa ne eius fiat quo peius nauigetur.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico ut aliter fluat quã prior eſtate fluxit. ut aqua fiat altior depreſsior & rapidior cum in commodo accolentium, ut. ff.ne quid in flumine publico.l.1.in princip.§.quod autem ait.

INTERDICTVM de no. ope. nun. datur ei qui , prohibetur edificare poſtquam ſatisdederit,ut ff.eo.tit. prætor ait. §.hoc autẽ interdictũ. Nam hoc interdictum competit ſi in ſolo ſuo edificat alter locum habet remiſsi. ut eo.tit.l.non ſolum §.ſciendum. & tunc non poteſt ultra edificare, niſi conſtet eum habere ius edificandi, ut in. §.præal. leg. Hoc interdictum etiam datur in eum qui ſatisdedit ut edificet,ut ff.eo.tit.de pupillo §.ſi plurium & §. meminiſſe & tenetur denunciare etiam ſi ius edificandi habet, ut ea l.§.1.& §.ſi is cui.Et ſi poſt edificauit totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri. ut.ff.eodem titu.l.ſtipulatio.§. ſiue autem. Et interdictum de no.ope.nun.imperator nomina edictum.l.1.ff.eod.tit.ubi dicit.Hoc edictũ remediumque operis noui nunciationis aduerſus futura opera inductum eſt,nõ aduerſus præterita , hoc eſt aduerſus ea quę nondum ſunt facta. Nam ſi quid operis factum fuerit quod fieri

ri non debuit ceſſat edictum de noui oper. nun. & erit tranſeundum ad interdictum quod ui aut clam factum erit ut reſtituatur. Et hæc nominatio non habet neceſſariam additionem prætoris poteſt enim quis nũciare nouum opus,& ſi prætorem non adierit. Item poteſt fieri proprio & alieno nomine,& omnibus diebus etiã aduerſus abſentes inuitos, & ignorantes, ut hæc clare ponit tex.l.1.poſt princ.ff.eo. ti.ubi ſubditur.Opus. nouum facere uidetur propter quod locum habet nunciatio,quia aut edificando de nouo , aut detrahendo aliquid priſtinam faciem operis mutat.Et hoc interdictum non omnia opera complectitur.ſed ea ſola quę ſolo coniuncta ſunt quorum edificatio uel demolitio uidetur,opus nouum continere. ergo non pertinet ad hoc edictum ſi quis in fundo alterius meteret , uel arborem ſucciderer , uel uineam pụtaret,lites opus faceret, quia ſolum ad ea opera quæ in ſolo fiunt pertinent nec locum habet ſi quis uetus edificium fulciat,quia non opus nouũ faciat , ſed ueteri ſuſtinendo remedium adhibet,ut l.1.præal.§.opus nouum cum ſequentibus. Subdit. Nunc uideamus quibus ex cauſis fiat hæc nuntiatio. & quæ perſonæ nuntient, & quibus nuncietur, & ſic quibus locis nunciatio fiat, & quis ſit effectus. nunciationis, quæ per ordinem ibidem in dicta l. prima.

INTERDICTVM de loco publico fruendo eſt publice utilitatis cauſa propoſitum , quia tuetur uectigalia publica , qui prohibetur quis uiam facere ei ſocio uel eius qui cõduxit locum publico fruendum ab eo qui locandi ius habuit,quo minus loco publice ſibi frui liceat. ex lege locationis uel conductionis , ut hæc habentur in l.1.§.1.& in princip.ff.de lo.pu.fru.

INTERDICTVM de precario (quod reſtitutoriũ eſt,ut ff.e. ti.l.2.§.1.) datur ei qui precario rogauit , & precatio habet.imo etiam ſi nõ rogauit, dũ tamen poſsidet , ut ff.eo. ti.l.in rebus.§.1.et per totam legẽ. Precarium uidetur , rogare & habere ſi rogauit pro ſe,& habet pro ſuo , uel rogauit procurator ſuus negotiorum geſtor, & ipſe ratum habet,ut ff. eo. tit.l.certe.§.1.dum tamen accipiat in perſonam ſuam contractum aliter non, ut ff.de acquiren.poſſeſſ.l poſſeſsio.§.ſi. Datur etiam contra eum qui dolo fecit.& ff.de acquiren. poſſ.l.ſi in infinitum. §.1. Et illud eſt regulare quod dolo deſinens poſſidere pro poſſeſſore habeatur , ut ff.de peti. hæred.l.etiam.§.item ſi quis dolo. ff. de rei uendi.l. qui reſtituere, & ſic pro poſſeſſore habetur de reg. iur. in rub. lib.6. ſi non ſit proximus pubertati,quia tunc ſicut quilibet maior tenetur de dolo & lata culpa, ut ff. conmo. l. 3. in princ. alias ſecus , ut ff.de rei uen.l.quod infans & pupillum qui rogauit precarium ſine tutoris authoritate. Et quid ſit præcarium require loco ſuo , imo dic ut legitur.ff.de precar.l.1. ubi ſtricte accipitur, ſecundum Accur. & C. de præſcrip. 30.ann.l.2.ubi large capitur.

INTERDICTVM quod ui aut clam datur aduerſus eum qui loco alterius aliqđ opus conſtruxit uel deſtruxit, dum tñ ſit factum in ſolo. ff.eod.titu.l.1.§. hoc interd ictum. Et etiam ſi ui.i.per uiolentiam aut clam.i. occulte ſine notificatione alteri facta fecit , cum timeret ne ſi ſciret ſibi ꝓhiberetur , ut ff.eod. titu.l.1. Cõpellitur autem per hoc

inter

interdictum quod deſtruxit, ſuis ſumptibus reponere in priſtinum ſtatum, uel quod conſtruxit deponere. Idem ſi alteri mandaſſem opus fieri, quia ego teneor ad opus deſtruendum, & ad impenſas. ff. e. ti. l. aut quis aliter. §. hæc uerbi. Si tamen alius fecit, & ego poſsideo tunc teneor ad patientiam preſtandam ut opus tollat. ff. eo. tit. l. fi. §. alius in princi. Et hoc eſt interdictum reſtitutorium, per quod occurſum eſt caliditati eorum qui ui aut clam quædam moliuntur & deſtruunt, iubentur enim reſtituere ea, & parum refert utrum ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit quis ſiue nō tamen tenetur interdicto hoc qui ui it, aut clam fecit. Tueri enim ius ſuum debuit, non iniuriam cōmittere, ut l. 1. §. 1. ff. quod ui aut clam & ſequen. §. hoc interdictum ad ea ſola opera pertinet quæcunque in ſola ui at clam fiunt. Et infra ui factum. Quintus Mutius ſcripſit, ſi contra quam quis prohibetur fecerit. Et placet hæc diffinitio Vlpiano Pedio & Pomponio, ut ibidem dicitur. Sed Ariſtot. ait eum uim facere, qui ſciens ſe prohibitū per uim molitus eſt ne prohiberi poſsit. Et idem ſentit. Labeo ibidem. Sed l. 3. §. fi. eo. ti. clam facere Caſsius ſcripſit eum qui celauit aduerſarium, nec ei denunciauit, ſi modo timuit eius controuerſiam, aut debuit timere. Ariſto. putat eum quoq. clam facere qui celandi animum habet eum quem prohibiturum ſe intellexit, & id exiſtimat, aut exiſtimare debet, ſe prohibitum iri.

INTERDICTVM quorum bono. a prætore inuentū eſt & datur filio emancipato aduerſus hæredem, uel poſſeſſorē uel cōtra illum qui pro hærede uel poſſeſſore poſsidet, ad uniuerſa bona adipiſcenda, nō ad ſingulas res. Et cum ſit quoddam directum & quoddam utile, directum datur ei qui eſt bonorū poſſeſſ. Vtile datur ei qui ſuccedit iure ciuili ex teſtamento uel ab inteſtato, & hoc eſt interdictum reſtitutorium, & adipiſcende poſſeſsionis. ff. quorum bonorum. l. 1. §. hoc interdictum. Sunt ergo interdicorum quædam recuperande poſſeſsionis quædam retinende, & quædam adipiſcende, ut ſupra in principio præmiſſum eſt, & hic deſcribitur.

INTERDICTVM quorū legato. competit hæredi ad repetendum legata, q. ſine uoluntate eius legatarius occupauit, repetet itaque hæres ut deducat falcidiam, alioquin ſi re petere ſtatim repetituris. exceptione doli poterit remoueri, & hoc interdictum uulgo ſic appellatur, & eſt etiam adipiſcende poſſeſsionis. l. 1. in prin. ff. quorum lega. & qui. non reſtituit in id quod inter eſt, debet condemnari. ut l. §. ex hoc interdicto. ff. eo. ti.

INTERDICTVM de riuis eſt utiliſsimū, quia riuos ſpecus & ſepta reficere & purgare prætoria quæ ducende cauſa permittit dum tamē non aliter aquam ducat quā prior æſtate fluit. ut l. in prin. ff. de riuis. Et ſequitur in §. 2. Riuus eſt locus per longitudinem depreſſus quo aqua decurrat cui nomen eſt tyrax. Specus autem eſt locus in quo deſpicitur, inde ſpectacula ſunt dicta. & dicit ibi gloſſ. Specus eſt locus altus a terra ædificatus ex quo ducitur aqua. ff. eodem titulo l. ſeruius, autem. Sed quando que ponitur pro foſſa qua recipitur, & colligit aqua. Et in auctoribus ponitur ꝓ loco umbroſo & te-

nebroſo, ſecundum Azo. ſed ſecundum Hugon. dicitur ſpecus eſſe fouea habens undique locum eminentiorem, unde poſsit proſpici aqua in fundo collecta. ut ff. de aqua plu. arcen. l. ſupra inter alienum, & capitur pro ſubterraneo meatu. l. ſeruius in princip. & §. 1. eodem tit. Septa uero ſunt quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæ ut ex flumine cauſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue de alia quolibet materia ff. de riuis. l. 1. §. ait prætor. Et ſubdit text. Incile eſt locus depræſſus ad latus fluminis ex eo dictus quod incidatur.

INTERDICTVM de ſuperficientib. quod ét actio nũcupať proponitur duplex, exemplo interdicti uti poſſideris. Tuetur itaq. prætor eũ qui ſuperficiem, & defendit ueluti uti poſsidetis interdicto, & omnia quę in uti poſsidetis interdicto ſeruantur, hic quoq. ſeruabuntur, ut in l. 1. §. proponitur. ff. de ſuperfi. ubi etiã in l. 2. dicitur. Superficiarias edes appellamus quæ in conducto ſolo poſitæ ſunt, quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius eſt cuius & ſolum.

INTERDICTVM ſaluianum competit domino fundi aduerſus colonũ in ſua domo habitantẽ & eius hæredes de rebus coloni tacite pignoratis pro mercedibus quas colonus in fundũ intulit. ut ff. eo. ti. ubi tex. inquit. Si colonus ancillã in fũdũ pignoris noĩe induxerit & eam uendiderit ꝙ apud emptore ex ea natũ eſt, eius apprehẽdi gratia utile iterdictũm reddi oportet. Nã utile dať ei contra extraneum poſſeſſorem pro adipiſcenda poſſeſsione eorũ quæ tacite locatori ſunt obligata. Differunt aũt interdictum ſaluianum & actio ſeruiana, quia in tentans actionem ſeruianam ad rem ſibi obligatam reſtituendam debet probare hmõi rem in bonis coloni fuiſſe eo tpe quo res fuit illata. Sed hoc non eſt neceſſarium in interdicto ſaluiano, imo ſufficit probare talem rem fuiſſe illatam, ita dicit glo. in. §. item ſeruiana inſt. de actio. qđ in ſeruiana oportet quod creditor probet de rebus domini fuiſſe tempore obligationis, ſed in ſaluiano ſufficit quod probet eum poſſediſſe, nam omnia poſita ab ipſo colono, tacite ſunt domino fun. obli.

INTERDICTVM de ſepulchro edificando locũ habet, ut quis non prohibeatur edificare ſepulchrum quo licet mortuum inferre ut ff. de ſepul. edifi. & mor. infe. per totum.

INTERDICTVM đ tabulis exhibendis datur oibus quibus aliquid eſt ſcriptũ in tabulis, uel pure, uel in diem, uel ſub conditione, ſiue ſint hæredes ſiue legatarii, ſiue cõmiſſarii. Et pertinet hoc interdictum non tantũ ad teſtamenti tabulas, uerum etiam ad omnia quę ad cauſam teſtamenti pertinet ſcilicet codicillos, ut l. 2. §. hoc interdictum. ff. de tab. exhibendis.

INTERDICTVM de ripa munienda merito propoſitũ fuit, nã ripas flumini publicorũ reficere & munire utiliſsimũ eſt, ne ob id omiſsũ nauigatio deterior fiat, ut l. unica. §. 1. de ripa muni. & ſequiť in. §. 2. de hoc interdicto expreſſum eſt, ut dãni infecti in annos decem utri boni arbitratu uel caueatur uel ſatiſdetur, dabitur autem ſatis uicinis. Et in fine dicit tex. illud notãdum eſt ꝙ ripe. lacus foſſe, ſtagni muniendi cauſa nihil prætor cauit ſed idem erit obſeruandum quod in ripa fluminis munienda.

INTERDICTum vt i flumine publico naui-

nauigare liceat, eſt quo proiicitur ne quis in flumine publico nauigare nauim ratē ue agere, uel in ripa onerare prohibeatur, ſed ut per lacū foſſam, ſtagnum publicū nauigare liceat, ut l. unica. §.i. in princ. ff. eo.tit. ubi ſubdit Vlp. Lacus eſt qui perpetuam habet aquam. Stagnum eſt quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnātem quæ quidem aqua plerūque hyeme colligitur. Foſſa eſt receptaculum aque manu factum. Poſſūnt autem hic eſſe publica & non publica. Plane qui lacum uel ſtagnum conduxit ſi piſcari prohibentur, utile interdictum ei competere. Sabinus cō ſentit, & Labeo, ergo ſi a municipibus conductum habet equiſsimū erit ob uectigalis fauorem eum tueri, ut l. unica præal. ff. ut in flumi. publ. naui. liceat.

INTERDICTVM unde ui, locum habet cum quis poſſeſsionem ſoli per uim amiſit, & datur directe contra deiectionem illi qui ui de poſſeſsione alicuius rei immobilis deiectus eſt ſine omni cauſa, ut reſtituatur ei poſſeſsio de qua deiectus eſt, & omni ablata, imo data ꝙ ibidem eſſent aliqua quæ pœnes uiolentum fuerint mortuo, uel aliqua res q̄ caſu fortuito perierunt, non propter hoc liberabitur, ſed in totū condemnabitur ad earum æſtimationem, quia nec mortalis, nec fortuitus caſus liberat c. electorem. Dicit in l. 1. C. unde ui. Recte poſsidenti, ad defendendam poſſeſsionem quam ſine uitio (ſupple maxime) tenebat, in culpa tutelæ moderatione illatam uim propulſare licet, & ibi not. & ff. de ui & 6. argu. l. 1. §. uim ui.

QVID ſit uim ui repellere, eod.ti. l. 3. §. armis deiectum. Dicit quod arma ſunt omnia tela fuſtes, lapides gladii haſtes, frameæ & rompheæ. Et eſt hoc interdictū annale, quia poſt annum non tenetur niſi quantum peruenit ad eum. Ex conſtitutione autem grauius tenetur qui mihi feciſſe detegitur, ubi dolus prohibetur perenniter, & ignorantia excuſatur.

INTERDICTVM de ui & ui ar. cum interdicto unde ui, datur & proponitur, & qui ui deiectus eſt. Fuit enim equiſsimū ui deiecto ſubueniri, ergo ad recuperandam poſſeſsionem hoc interdictum inuentum eſt. Ne quid enim per uim admittatur in legibus proſpicitur publicorum & priuatorum, necnon conſtitutionibus principum ut l. 1. eod.tit. §. hoc interdictum &. §. ſequen. ubi dicitur. Hoc interdictum non ad omnem ūim pertinet, uerum ad eos tantum qui ui de poſſeſsionibus deiiciuntur, & ſolam atrocem uim, & ad eos qui de ſolo deiiciuntur uel de re ſolo coherent, uel de edificio, etiam ſit a ſuperficiaria inſula quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, ubi furti, uel ui bon. rap. actio competit. cætera uide in l. præalle.

INTERDICTVM uti poſsidetis locum habet in rebus immobilibus ſ. ſi de fundi uel edium poſſeſsione contenditur inſti. eod.tit. §. ſed interdicto. Nam ibidem in. §. retinende dicitur. Et quia longe commodius eſt potius poſsidere quam petere, ideo plerunque & fere ſemper ingens exiſtit contentio de ipſa poſſeſsione. Habet etiam locum in corporalibus, ut in quaſi poſſeſsione, & datur poſsidente ciuiliter & naturaliter, uel etiam quaſi poſsidenti gratia retinendi poſſeſsionis, & proponitur quoties inter li-

tigatores contentio eſt utrum,poſ ſideant, quia alteruter magis ſe poſsidere affirmat. Eſt autem hoc nomen uti poſsidetis proprie ad immobilia accommodatum, quia ſolum illa dicuntur proprie poſsideri,eo quod eis qui pedibus inſiſtat,inde enim appellata eſt poſſeſſio, ut in l. 1. ff. de acquirenda poſſeſsione.

INTERDICTVM utrobi idem eſt cũ interdicto uti poſsidetis,niſi quod in hoc differunt, qua illud locũ habet cum quæſtio eſt de retinenda poſſeſsione rerum mobilium, ut ff. utrobi. l. unica. §. hoc interdictum. Sed uti poſsidetis locum habet cum quæſtio eſt de retinenda poſſeſsione, rerum immobilium, ut ſupra dictum eſt. Et componitur ſecundum Azo.& Accu.in glo. 1.l.præal.ex utrum & ubi & ponitur ubi pro apud & utrum pro quem quaſi ſi dicat prætor, apud quem eſt res mobilis, nec ui, nec clam nec præcario, ab aduerſario tempore litis mote ei uim fieri uero quominus eum inducatis. Rite enim hoc nomen utrobi, eſt ad mobilia introductum uel atributum. Nam mobilia proprie dicuntur apud uel penes nos eſſe. unde Accur.in glo. ubi ſupra quærit quare diuerſa nomina dantur his interdictis?Et reſpondet, quia immobilia proprie dicuntur poſsideri. Nam poſſeſsio dicitur quaſi pedum poſitio,ergo merito datur eis uti poſſidetis ꝙ ad mobilia aptari non poteſt niſi hodie quando abuſiue mobila dicuntur poſsideri. Vel ſecundum alios dicitur interdum utrobi propter uerba ſolemnia olim in hoc iudicio uel edicto reddita ſcilicet utrobi. i. utrum ibi uel ibi fuerit poſſeſsio,uel alibi plures ſolemnitates circa hoc quæ hodie non ſunt in uſu fuere.Et hoc inter dicto prætor iubet indici eũ in poſſeſsionem qui ex duobus potior fuerit & per maiorem partem anni poſſederit, ſecundum Accur. in glo. 1.præall.ff.eo.ti.

INTERDICTVM de uxore ducenda marito, datur marito aduerſus eũ qui dolo eam obtinet ſine uoluntate mariti, licet ipſa uolente.§.e. ti.l.1. Alia interdicta patent & ex ponuntur ſuis uerbis incluſis.

INTERDICTVM & ceſſatio quo modo differant,patet,quia per interdicta prohibetur adminiſtratio ſacramentorum paucis exceptis,quod tamen non fit per ceſſationem,in qua ſolum ceſſatur a diuinorum ſolemnitate.

INTERPRETATIO eſt multiplex, ut cap. 1. de poſthum. præla. noua. Et quando interpretatio fieri debeat in obſcuris, habetur extra de ſpõſa.c.ex literis. i. & ff. de pac. l. ueteribus. & uide glo. bonam in regula contra eum de reg. iur. lib. 6.quæ declarat ſi obſcuritas opponitur in ultimis uoluntatibus, & conuentionibus factis in iudicio in confeſsionibus in contractibus pactis uel ſententiis ſub diſtinguendo ſingula. Item interpretatio iuris prorogatio ratione fauoris, ut ſi cui indultum ſi retinere beneficia uacantia in ſua ecclesia, & fructus eorum percipere, extenditur nomen beneficii per interpretationem ad præbendas & beneficia maiora capit. tua nobis. de uerbo. ſigni. Similiter ſi quis legat uina, interpretamur & uaſa uinaria legata. ff.de ui.tri.& ole. leg. l. ſi cui. §. ſi unum.ff.de pen.leg.l.1.§.ult. l. qui penum. & l. namq. & quibus legatis,uinaria debentur.ff. de pe. le. 1. qui penum.§.ſi. Itẽ ratione generalitas cũ quis obligat bona ſua,

futura

futura noua intelligitur obligare. C.quæ res pigno.obli. poſſunt leg. ulti. Item quando arctatur iuris in terpretatio, ut in procuratione exigenda, ne ſubiecti grauantur, ut in c.quanto de cenſi. Item ut exactionis & auaritiæ, not.uitetur. de cenſibus.ex parte. Idem odii ratione, ut cum decime laico conceduntur in feudum capitulo cum in apoſtolica.de his quæ fiunt a præla. ſine conſenſu.c.

INTERPRETATIO triplex eſt, quædam probabilis & non neceſſaria, ut magiſtri.l.unica.C.de profeſ.qui in urbe conſtanti. Quædam eſt neceſſaria & non generalis, ut iudicis l.nam ut ait.ff.de leg. Quædam eſt probabilis neceſſaria, & generalis ſed non in ſcriptis redigenda, ut ſunt conſuetudines l.ſi de interpretatione.ff.de leg.& c. abbate extra de uerbo.ſig.

INTERPRETATIO plena fit in côtractibus, in teſtamentis plenior, in beneficiis pleniſsima. Pan.in c.cum dilecti.in 3.no.de do.

INTERLOCVTORIA ſenten. require infra ſententia. Sed utrum ſententia. interlocutoria tranſeat in rem iudicatam, uide c.cum ceſſante, de app. Et ſufficit eam eſſe ſcriptam in actis, licet non feratur in ſcriptis, ut eſt gloſ. in uerbo interlocutiones c.quoniam contra de proba. Et breuiter eſt omne uerbum iudicis faciens ad cauſam & c. & not. in c. cum olim.de teſt.& in auth. de litigio.§.ad excludendas.col.7. & l.i. ff.de re iud.

INTESTATVS dr̃ qui omnino non facit teſtamentum, uel ſi fecerit, non rite, & poſtea rupit ex certis cauſis, uel ſi ex iſto teſtamento nemo ſit hæres inſtitu.de hæred. quæ ab inteſt.defe.iu prin.

INTRONIZATIO eſt alicuius in ſuã dignitatẽ uel ſuum thronũ introductio uel inueſtitura.

INTRVSVS dicitur ille qui eſt poſitus auctoritate ſuperioris non habentis poteſtatem conferendi. Do. de ſanc.Gem.in c.propter 19.diſtin. in ult.col. Adde quod non habẽs aliquem colorem in beneficio dicitur intruſus, & qui habet ſine auctoritate ſuperioris, & qui eſt depoſitus a beneficio, & remanet in eo, item ille qui eſt electus, & miniſtrat ante confirmationem, ut in cap.2.de reſt.in inte.& ibi Abb. in colum.i.. Item eſt intruſus qui commiſit crimen depoſitione dignum, gloſ. 2.in c. cum ſuper. de cauſa poſ. & proprie. Item intruſus dicitur qui habet beneficium ablatum alteri iniuſte cap.tanta de exceſſ.præla. & de hac materia uide late Fely. in c. ueniens..de accuſa.uerſi.not. quod intruſus.

INSRVSVS in beneficio dicitur ille qui ſine auctoritate illius ad quem ſpectat collatio illud tenet in c.qa diuerſitatem.ubi Pano.in 2. not.de conceſ.præben.

INVESTITVRA eſt alicuius in ſuum ius introductio, & eſt proprie poſſeſſio. Sed abuſiue dicitur inueſtitura quando dominus haſtam uel aliqd corporeum præbet uaſallo, dicens ſe per hoc facere inueſtituram, ut in li.feu.in ti.quid inueſtitu. Olim aũt dicebatur de prouiſione quã Imperator per urbem Romanam inſtituit archiepiſcopos & epiſcopos per annulum & baculum. Require ſupra Inſtituere.

INCESTAS regiones fundum diuidi eſt in partes determinatas diuidi.

INVOLARE.i. furari a uola dictum, quod malum ſignificat. unde in medio rendi uix eſt uola plena ſciendi.ideſt in medio opinione uix eſt plena manus ſcientiæ.

ET ita apud Calliſtratum accipitur. ff.de incen.rui.nau. l.expugnantur, cum uela conſciduntur,aut autho re inuolantur de mari.

INVALESCERE id eſt, ualde uolere & creſcere & abundare.

INVENTARIVM dicitur libellus quidam in quo omnia bona hæreditaria q̃ apud aliquẽ inueniuntur, cõſcribũtur, & omnia in illo libello cõtinentẽ,ut ſciatur quãtũ eo tẽpore uel die quo ſcribebantur, in bonis ſuis continebatur. Et tutum eſt hæredi ꝙ faciat, quia ſi fecerit ultra uires hæreditatis non poteſt onerari,ſi non fecerit, omnibus legatariis legata reſtituere oportet, & cogetur etiam ſi excedat uires & facultas hæreditatis. Etiam poteſt fieri in aliis factis nedum in rebus hæreditariis. Et etiam inuentarium quoddam genus inſtrumentorum. Et licet per teſtes posſit probari contrarium eius quod in inſtrumento publico continetur ſcilicet quando teſtes improbantes ipſum in binario numero excedunt munerum teſtium cum tabellione ſubſcripturum tabellione pro duobus computato(debent enim in tot excedere quot per ſe facerent plenã probationem ſcilicet in duobus ca. cum Ioannes.de fid.inſtr. tamen inuentarium non improbantur per teſtes,propter nimiam eius ſolennitatem.C.ar.tu.l.ult.& Goffre. de pro. §.ſed quæritur.cum ſeq.not.in l.fi. C unde lege.de hærede, qui non facit inuentarium Breuiter not.quòd inuentarium eſt ſcriptura quam hæres inchoare debet intra tres dies poſt mortem teſtatoris, uel poſtquam ſcit ſe inſtitutum hæredem, & ibi ſcribere omnes res defuncti ſub teſtibus,eamque perficere ultra 40.dies, uel in annum ſi res ſint remote, & tunc non tenebitur creditoribus ultra illud quod inuentum fuerit in hæreditate. Si autem non fecerit inuentarium, tenetur inſolidum.

ET pro hoc uide in gl.inſti. de hæredum conti.l.ſed noſtra.

DE I ANTE O.

IOTA neutri generis 15. diſt.ca. ult. ubi ſcripta beati Aug. & aliorum ſanctorum patrum iubentur teneri uſque ad unum Iota.

DE I ANTE P.

IPSA de hoc relatiuo uide Ioann. And.in quæſtione poſita ſuper reg. contra eum &c.in 2.arti.de regulis iuris lib.6.

IPSE id eſt,ego.ff.quod me.cau.l.metum autem.§.ſed licet.

IPEREOLICA locutio eſt exceſſus, ueritatis,ut Frigidus glacie pectus amantis erat.Ouid.in epi.

HYPERBOLICA rectius ſcribas.

DE I ANTE R.

IRREGVLARITAS eſt nota ſiue impedimentum canonicum ex facto ſiue de facto proueniẽs,quo quis ad eccleſiaſticos ordines promouerit, & iam promotus in eis miniſtrare prohibet, & degradari ſiue deponi qñq. meretur. Vel ſic Et habilitas quædam canonica per quam quis efficit inhabilis ad ordinẽ ſuſcipiẽdum.Et dicitur ab in.i. non,mutando n in r & regula,quia non poteſt exigere regulas ab apoſtolis & alii ſummis Pontificibus.

IRREGVLARIS quis non eſt ex ſola uoluntate.Pan.in c. ſi aliquis. in fin.de homi.

IRROGARE.i.deficere, unde dicitur crimen uel damnum irrogat infamiam uel mortem id eſt,infert, C. ex quib.cau.infa.irro.in rubri.

IRRONIA eſt cum quis minora de ſe dicit q̃ ſint et eſt quod per deriſionem

nem id eſt per contrarium dicitur & ſic eſt figura de qua, & multis aliis uide gl. bonam in c. forus de uerbor.ſigni.

IRREPERE i.latenter inualeſcere.

IRENARCHE dicunt qui diſciplinæ publicæ & corrigendis morib. præficiuntur ut milites qui uadūt perquirere latrones. Et dicuntur quaſi arcentes iram uel quia ire ſumēde in turbatores publicæ pacis gerunt monarchiam, ſecundum quod accipitur.C.de irenarchis lib. 10.

IMO uero irenarcha dictio græca eſt, cōpoſita ab eirene,qđ eſt pars, & archos princeps, quaſi dicas pacificatorem ſiue pacis conciliatorem, ſeu qui ſedandis ſeditionibus electus ſit.

DE I ANTE T.

ITAQVE not.Ioan.Calde.in cōmen. decr.c. poſt ceſsionem, de reprobationibus.

ITER eſt ius eundi uel ambulandi hominis, ſiue homo eat ſolus; ſiue uehatur ſella uel lectica, uel in equo uel in quouis animal. Seorſum, uero non poteſt iumentum ſecum agere, uel uehiculum ducere qui iter tantum habet. Quandoque tamen iter dicitur uulgariter ipſum ſolum per quod itur,uel tramites uel calles tranſeunt, ita ꝙ qui actum habet, habet iter & commoditatem itineris,& non econuerſo uide infra de uia. ut inſt. de ſerui.in prin.

ITERATO quid importat not.Arch. 11.q.3. non uero.

ITERVM hæc dictio ſecundum ſuum proprium ſignificatum denotat actum geminarum, quod not. pro ſtatutis permittentibus aliqui iterari, uel punientibus facientem aliquid iterūm, habet enim locum ſtatutum in geminante actum quandoque ex natura actus cui adiicitur exponitur id eſt quoties opus fuerit glo.& ibi doct.in cap. ſua nobis. de appel. & Ang. Are.in proe. inſt. in uer. quorum & docto. in l. ueluti.& l.fideicommiſſa.§. ſi quis decem ff. de lega. 3. ubi ſi teſtator legat decem titio, & ſi perdiderit, iterum legat, non intelligitur ultra duos præſtationes quod facit ad quæſtionem quando arbitro datur poteſtas prorogandi compromiſſum ſemel & iterum, non enim intelligitur in infinitum ſed ꝓ duabus uicibus tantum ſecundum Bal. in d.cap.ſua nobis in fin.facit quod no. in l.ſi finita.ff. de dam.infe.ubi plene de docto.

ITERVM not.Bar. in c. ſua nobis de appell.in glo.

ITEM hæc dictio ex ſuo ſignificato ſignificat adiectionem,coniunctionem, ſeu cotinuationem, de qua Barto. de publi. & uectigal. l. in princi. Eſt etiam repetitiua ſeu repetitionis ſignificatiua. Repetit autem illa quorum repetitionem ſignificare concludit quodlibet medium probabile uerbi gratia teſtator dicit, lego titio fundum ſeianum ſub conditione. Item fundum ſeianum hæres meus dare damnas eſto, intelligitur ſua eadem conditione. ut l. in repetendis. ff. de lega.tertio & ſumitur ſignificatum ex dictione item, & ex oratione ſequente quæ eſt declaratiua præcedentis. Et idem dic in die uel in alia qualitate poſita in oratione præcedenti quia reperitur & in ſequenti. Item ibi teſtator dicit lego titio fundum ſeianū ſub conditione, & poſt ex interuallo dicit. Item fundum ſeianum titio lego,hoc caſu legatum ualet,& uidetur primum reuocatum, nec uidetur repetitio conditionis, ut l. non ad ea ibi eum dicit, ſi prius

ſub conditiona. ff. de condi. & demonſtra. quia hæc diſputatio debet adherere & operari quod non fieret ſi cõditio repeteretur, & ideo teſtator uidetur a cõditione & receſſiſſe, & pure legare uoluiſſe. Item ibi teſtator pluribus legatis factis filium hæredem inſtituit: & adiecit quod ſi ipſe filius abſque liberis deceſſerit, relinquo, titio centum, item relinquo titio domum, licet relinquo ſempronio fundum. Prædicta conditio ſi deceſſerit intelligitur repetita in duobus ſequentibus legatis, & ſic obtinet in tribus prædictis legatis, quia ſumitur ſignificatum ex legatis pure prius factis, & ex ſignificato conditionis. Nam ex conditione ſignificatur quod teſtator non uult plus grauare filium ſi nupſerit, ſed uult grauare in ſequentibus ſub illa, conditione deceſſerit. facit l. ſi ita ſcriptum. ff. de libe. & poſthu.

ITIDEM.i.ſimiliter.C.de emanci.li.l. pen.de iniur.l.fin.Aliquando id eſt tantundem.C. de appella. l. quoniam iudex.

ITINERARCHE dicuntur itineris cuſtodes. a uerbo eo is & archos græce.i.princeps latinæ,hoc nomen trahentes, quia ad pronuntiatum tutelam per ſingula loca pacis & quietis faciunt ſtare cuſtodiam l.1. C.de cuſto.reo.

DE I ANTE V.

IVDEI dicuntur qui Moſaycam legẽ ad literam imitantes,tenent ſe circuncidendo, & alia legalia faciendo. Et dicuntur a nomine digníoris tribus, ſcilicet Iudæ, quæ inter alias tribus, bellicoſor erat, & in bellis primam aciem & regni uel regis priuilegium obtinebat, cum quibus Chriſtiani non debent manducare, nec bibere, nec balneari, nec medicinam eorum percipere 28.q.1.nullus.& cap.ſequen. & dicit Bart. brl. Cum eis loquimur,ratio quia maior familiaritas eſt in cibis quam in colloquio, & facilius quis decipitur inter epulas 20. q. 4 uniuſquiſq. Dant enim nobis eandem retributionem quam dat mus in pera. ſerpens in gremio, & ignis in ſinu.cap.& ſi iudeas. de iude. & ſarra.Item iudeus non poteſt eſſe doctor neque tabellio. l.fi. C. de iud. l. generaliter.§. eos qui iudaicam. ff. de decurio. 54. diſt. nulla. Sed quid de eo qui factus eſt Chriſtianus. Videtur admittendus, quia ceſſante cauſa &c. Ludoui. de Roma. in ſingularibus ſuis dicit contrarium. nam tex.eſt ſecundum uerum intellectum gloſſ. 1. cap. conſtituit. 17. q. 11. licet. ſint ,neophyti.i.nouiter facti Chriſtiani, prohibentur officiis eccleſiaſticis, ergo & a temporalibus, ſed non ſequitur, quia alia eſt ratio in uno quam in alio. Si diceres quare iudei puniuntur, cum Chriſtus omnino paſſurus erat. Solu. in c.ne legentes.24.q.5.quia non fecerunt ob finem boni,ſed cauſa uindictæ & inuidiæ.

IVDEVS conuerſus ad fidem debet habere omnia bona, niſi ſint quæſita per uſurariam prauitatem. glo. eſt no.iuncto.tex. c.iudei.de conſe. diſt.4.quam glo.dicit eſſe not. Pano.in c. ex literis circa fin. de conuer.infide.

IVDEX dicitur quaſi ius dicens populo ſiue quod iure diſceptet. Iure autem diſceptare eſt iuſte iudicare. Non eſt ergo iudex,ſcilicet bonus,ſi non eſt in eo iuſticia,ut in c. forus.§. in omni quoque negotio. de uerbo ſign. Et iudex eſt qui ex iuriſdictione propria aut ſibi delegata & commiſſa ius habet ſuper.

cauſas

cauſas litigiorum uel litigatorum cognoſcendi, & qui ex propria iuriſdictione illud habet dicitur iudex ordinarius ſed qui ex delegata, dicitur delegatus & extraordinarius.

IVDEX ordinarius eſt ille qui habet poteſtatem iudicandi a ſe iure ſuo hoc eſt eo ipſo ꝙ talis, ut epiſcopus, balliuus, præſes prouinciæ & conſimiles.

IVDEX delegatus eſt ille qui habet poteſtatem de cauſa aliqua cognoſcendi ab aliquo ſibi commiſſam qui etiam dicitur iudex extraordinarius.

IVDEX competens dicitur qui cauſæ iuriſdictionem habet cum exercitio dato quod per exceptionem poſſit elidi, ſiue exceptio contingat perſonam, ut quia ſuſpectus, ſiue iuriſdictionem ut quia reſcriptum ſurreptitium, ut eſt glo. in cle. cum lite. ur lite pendente.

IVDEX incompetens eſt in quem licet conſenſerimus id tamen quod ab eo ſtatutum eſt, firmitatem non habet iudicati, uel quia ipſe nullam iuriſdictionem habebat, uel quia interuenit error in adducendo uel adeundo ipſum, uel quia ui compulſus ſum in eum conſentire.

IVDEX compromiſſarius, Require ſupra arbiter.

IVDICES pedanei dicuntur illi quorum officium eſt de minutis cauſis & infimis cognoſcere inutilib. uel uilibus. licet ordinarii dicuntur a pede quæ eſt extrema pars corporis. Maiores uero cauſas debent & tenentur maioribus referre, cum ipſi per ſe non poſſint terminare. C. de pe. in. l. 2.

IVDICES chartularii erant olim qui ab Imperatore priuilegiati erant, & qui uellent coram eis litigare poſſent ſed ipſi non poterant cogere aliquem ad litigandum coram eis. Et dicuntur etiam hodie iudices ordinarii creati a comite Palatino qui non habent adminiſtrationem niſi habitu, ut not. in l. 1. ff. de iud. & l. fi. C. ubi & apud quem cog. in integ. reſt. agitam ſit.

IVDICES domeſtici. Require ſupra domeſtici & aſſeſſores.

IVDICEM delegare eſt uide ſua alium de cauſa cogniturum reſtitue re. & no. ꝙ iudex debet eſſe bonus & grauis, ideo quia ſicut mulier impregnata eſt grauis & tarda in eundo, ſic iudex tardo paſſu ire debet morigerate & non currere ut ribaldus. Etiam iudex debet eſſe bonus ideo quia debet iudicare gratis. nō. n. licet uēdere iuſtū iudicium etiam regulare. Poteſt tamen ſi indiget, expenſas moderatas petere, & recipere de ui. & honeſt. cle. cum ab oī. & 14. q. 5. non ſane. Non ideo debet iudex uendere iuſtum iudicium, & teſtes uerum teſtimonium quia uendit aduocatus iuſtum patrocinium, iuriſperitus uerum conſilium. Et ſubditur ratio ibi. Illi enim inter utranq. partem iſti ex una parte conſiſtunt. Nemo tamen de ſuis cogitur facere beneficium. 12. q. 3. non l'cet. & 10. q. 2. præcaric. Et ſi iudex poteſt opera locare & pro dandis conſiliis quæ ſine labore, per legendo libros allegationes quærēdo fieri non poſſunt, aliquid recipere poteſt ut modica xenia, quæ inter lucra non computantur, ut l. ſole. §. ultimo ff. de offi. procon. Nec debent illa xenia in anno centum aureos excedere. l. eadem. in fin. ff. ad l. Iul. repetum. & hoc maxime de iudice delegato. Sed iudex ordinarius non poteſt petere expenſas cum ſint ei certi redditus cōſtituti. 24. quæſt. 1. militare,

militare. Et iudex in cauſis decidendis debet ſequi communem opinionem, non ſingula eſt alicuius doct.l. qui ſolidum. §.etiam.ff.de leg.1. ubi. n. ſequitur communem opin. etiam ſi male iudicauerit excuſabitur in ſyndicatu.inſt.de ob. quæ ex quaſi delic. in prin. etiam iuriſperitus ex uerbis ſenum ruſticorum argumentatur l.ſi chorus.§. 1.ff.de leg.3.

IVDICIVM hæc dictio multipliciter ſi ſignat. Primo modo idem eſt quod caſus fortuitus ut dicitur hoc de meo iudicio uenit. Secundo eſt diſcretio ut dicendo in pueris non eſt iudicium facit inſt. qui non eſt permiſ.fa.reſt.§.præterea. Tertio eſt actio. ut cum dicitur iudicium famil. herc.ff. de iudi.l. in familie. Quarto eſt ultima uoluntas teſtatoris.Quinto eſt iudicium uel ſententia iudicis l.1. C. de re iud. Sexto ponitur pro examinatione uel deliberatione. Septimo authoritate.43.diſt. cap.2. Octauo quando que pro pena. l. dic. expurgabat. Nono capitur pro inſtantia uel ordinatione cauſæ diſcutiendæ in iure coram iudic.ſi ſumitur. in titu. de iudi l.properandum. §. 1. C. de iudi. & ff. eod.titu. proponebatur. & in hac ſignificatione diffinitur ſic. Iudicium eſt actus legitimus trium perſonarum, ſcilicet iudicis,actoris,& rei ſuper talem quæſtionem, aut ſuper eodem Iudicio contractus. de uerb. ſigni.ſorus in glo. Et dicitur iudicium quaſi iuriſdictio, ibidem & ſecundum Goff. deſcribitur ſicut arbitrium, exceptis his. Primo quod iudicium eſt de ciuili, & criminali ſed arbitrium de ciuili tantum. Secundo quod iudicium neceſſario, arbitrium uero uoluntarie ſubditur, & prius inquiſitio uocabitur unde ſecundum Cardinalem. Iudicium eſt inueſtigatio quam ſecundum iuris ordinem facit iudex per uarios modos ad ueritatem eliciendam, & elicitam cuſtodiendam. ut 30. q. 5. iudicantem oportet. Et quod dicitur actus trium perſonarum, intelligitur uere uel ficte ſeu repreſentatiue, quia in notoriis fama repreſentat actorem, & fingitur accuſator. Item ſecundum Goff. iudicium finitur quatuor modis. Primo tem pore, ut cauſa criminalis biennio. C. ut infra certum temp. cau. cri. ter. per tot. Cætere triennio. C de iud. properandum. Secundo ſententia, quia iudicium finem accipit ex re iudicata. cap. iudicium de re iud. Tertio prohibitione. Et quarto ſtatus mutatione quia iudicium ſoluitur uetante eo qui iudicare iuſſit, uel eo qui maius imperium in eadem iuriſdictione habet, uel ſi ipſe iudex eiuſdem imperii eſſe ceperit cuius eſt qui iudicare iuſſit.ff.eod.titu.l. iudicium uide Goff.de offi. ord.§.finitur. & hic ſumma de iudi. Item diffinitur. Eſt diſcuſſio cauſæ coram iudice.præalleg. cap. forus. ibi, dum diſcutitur iudicium. Et not. quod proprie ante lit. conteſta. non eſt iudicium quia nulla cauſæ diſcuſſio.l.1.C.eo.tit. hoc reſpectu cauſæ non autem reſpectu aliorum actuū iudicialium, ut ſunt examinatio partium & confeſſio. cætera quæ bene fiunt ante lit. conteſta. imo quandoq. iudicium capitur pro eo quod procedit ſententiam.ut in c. in iudicis.de reg. iu. lib. 9. Et non debet claudicare iudicium, & qualiter hoc contingat,uide in c.cum inter de excep.

IVDICIVM contradictorium dicitur ſi dicerem hoc eſſe conſuetudinem,

& tu

& tu aduerſarius meus diceres nõ eſſe conſuetudinem, & in c. abbate in gl.fi.de uer.ſig.Et iudici maioris ſtandum eſt generaliter, niſi in caſibus in gl.ſuper uerbo plures.c.paſtoralis.de reſcrip.

IVDICIA capitalis ſunt quibus caput eximitur in ciuitate more uel exilio.de his uide inſt.de publi. iudi.§.publicorum.

IVDICIA publica ſunt de publicis cauſis,& dicuntur quaſi publica.q͂a cuilibet de populo commiſſa eſt executio & contra crimen leſæ maieſtatis,in quo oĩs de populo poſſunt accuſare.Quandoq. iudicium pub. dicitur iudicium quod intenditur a crimine de hoc inſti. de pub.iudi. in princ.

IVDICIA priuata ſunt quæ ciuiliter tractantur ſiue intentantur. Itẽ de multiplici iudicio.ſ. authoritatis, miniſterii approbationis. &c. not.Arch.l.5.diſ.percepta. & gloſ. ſuper regu.in iudiciis de re iud.lib. 6.Tangit aliqualiter Archi. 2. q.i. ſicut.Et ſecundum Anto.de but. diuiditur triplicitur. primo ratione materie,ſecundo ratione forme, tertio ratione quantitatis. unde ratione materie duplex eſt iudicium, aut temporale aut ſpirituale uel aut ciuile aut criminale. Vnde ſemper dicitur iudicium criminale quando finis tendit ad commodum reip. ut fiſci. &c. ſiue pœna ſit corporalis ſiue pecuniaria. Sed dicitur ciuile dum finis tendit ad commodum patris glo.no.in l.prætor in prin.ff.de ſpecul.uio. & fuit opinio Inno.in c.qualiter & quando.2.de accu.& doc. in c.i. de iud. Secundo ratione forme iterum duplex eſt iudicium. ſ. ordinarium. Tertio ratione quantitatis duplex eſt ſcilicet uniuerſale & generale quæ etiam differunt de hoc plene in c. 2.de libel. obla.Item iudicium triplex reperitur, primum inter ſanguinem,ſecundum inter lepram tertium inter cauſam, ut in cap.per uenerabilem qui fi.ſint le.etiam iudicium humanum quatuor peruertere ſolent. ſcilicet fauor odiũ præmium timor, ut in capitulo primo de re iudica.libro 6. quæſtione 3. c. quatuor.

IVRAMENTVM eſt affirmatio uel negotium ſacre rei aſſertione, uel atteſtatione affirmata, ſecundum Goffr.uel adhibita religione ſecundum Placen. Et eſt triplex, uidelicet,uoluntarium cum fit extra iudicium neceſſarium, & iudiciale, ut no.gl.inſt.de act.§.item ſiquis. Et iuramentum dicitur ſpecies probationis quædam.

IVRAMENTVM aſſertorium,eſt cum iuratur de præſenti uel de præterito ſic eſſe uel non eſſe, fuiſſe uel nõ fuiſſe.Sed iuramentum promiſſoriũ eſt quando iuratur de futuro aliquid da[illegible]turum uel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem. ut ſi hoc non fecero, hoc accidat mihi uel filiis meis, huiuſmodi.Ponitur ergo triplex iuramentum, ſcilicet promiſſorum, aſſertorum & confirmatorium, ſecundum Hoſtien. in ſumm. de iure iur.& Bar.in l. ſi quis eo.ff. de fide inſtru.22. q. 2. per totum. & habetur. l 3.ſenten. diſtin.31. De primo. in c.debitoris in c. quintauallis & c.ueniens de iureiur. De ſecundo in c.ſi.eo.ti. De tertio in ca. cum contingit eo.tit. Et iuramentum uergit ſex modis in peiorem exitum,ut no. Archi. 22.q.3. ſi aliquem. Et debet iuramentum habere tres comites. ſcilicet ueritatem iudicium, & iuſtitiam, &c. ſi Chriſtus de iureiurand.& capitu. anima duertendum. 22. quæſtio. 2.

Et hier.4. ubi dicitur. Et iurabunt in ueritate iuſtitia & iuditio. Et iuramentum non extenditur ad illicitum mandatum ca. quintauallis, & c.ueniens eo.tit. immo præſtans recipiens iuramentum contra canones punitur ut not. in gloſſ.pœnam c.grauis,de ſenſi.alias iuramentum eſt ſeruandum niſi fiat diſpendium animæ,uel per ſuperiorem abſoluatur c.ſi uero eod.tit.

IVRAMENTVM culumnie eſt cum quis iurat ſe bona fide et nõ animo calumniandi agere uel reſpondere, nec egiſſe, uel reſpondiſſe, unde illud.Illud iuretur quod lis ſibi iuſta uidetur. Et ſi quæretur uerum non inficietur.Nil promittetur, nec falſa probatio detur.Vt lis tradetur, dilatio nulla petetur ca. i. de iura. calum.in glo.4.

IVSIVRANDO quamuis competentius poſſet dici factũ iuramentum,uel factum in ratũ eo quod ſuper facto iuratur,uel iuſiurandũ ꝙ ſuper iure quod iuranti competit iuratur quaſi iuſiuratum, placuit tamen ut factum dicatur ius, quia ſuper facto iuris iuratur, adiicitur iurandum quia illud debet eſſe iuratum quod antea fuerat iurandum relatione, facta non ad id quod fit,ſed ad id quod fieri conuenit.l.ius pluribus.ff.de iuſt.& iure.uel ut dicit Azo. forte ius ponitur pro religione,quaſi diceret. ius iurandum.i.religione firmanda.Vnde iuſiurandum idem eſt quod iuramentum factum,& dicitur quandoque conuentionale, quandoque iudiciale & neceſſarium. Conuentionale, eſt quando a te peto aliquid,& tu negas tamen deferta iuramentum ut iurem ſi.n.in hoc caſu iuro & uocatur iuſiurandũ cõuẽtionale & uoluntariũ,quia extra iudicium conuentione, & uoluntate partium abſque alia coactione iudicis præſtatur.Iuſiurandum iudiciale & neceſſarium eſt cum in caſu primo iuro quod mihi debetur, quod peto.ſ.iudice in iudicio mihi conferente ut iurem. Ex hoc autem iuramento donatur actio ei qui dũ peteret rem ſuam delegato ſibi ab aduerſario iuramento uel a iudice ſuam eſſe rem illa iurauit, ab ipſo enim tunc peteret rem ſuam actione in factum quæ oritur ex tali iuramento.Et dicit Goffre. quod duplex eſt iuramentum ſcilicet aſſertorium, & promiſſorium, & aſſertorium triplex eſt. ſ. uoluntarium ut eſt conuentionale.ff. eod. titu.l. iuſiurandum. Neceſſarium quod neceſsitate à iudice impoſita defertur, uel ſuſcipitur,& non poteſt recuſari niſi ex iuſta cauſa. ut ff. de iureiur.l.mandante. Et iudiciale quod in iudicio defertur,uel refertur a parte parti. quod non eſt neceſſarium ſubire, immo delatum recuſari poteſt hodie, licet olim non potuit recuſari, ſed referri. Vnde uide gloſſ.in cap. fin. de iureiurando.

IVRATI, dicuntur conſiliarii uel anciani,uel priores qui regunt uniuerſitatem,& dicuntur a iuramẽto ꝙ præſtẽt,ut eorum officium fideliter exequentur. & ſic uniuerſitas quandoque habet ſuos præſidẽtes qui diuerſis nominibus appellantur ſecundum loci conſuetudinem uide no.per Abb.in c.fin.in princip. de procu.

IVRISDITIO eſt poteſtas de publico introducta cum neceſsitate iuriſdicendi uel equitatis ſtatuẽde ſecundũ Azon.& dicitur a noĩbus ius & dictio.i.poteſtas.Hæc autem quãdoque eſt ordinaria, quandoq. delegata.itẽ alia eſt plena.ſ.ſolius principis. Alia aũt ſemiplena,alio rum

rum uidelicet a principe. De hoc ui de Spe.eo.ti.C. eo. l. 3. Nota quod quatuor dant iuriſdictionem ordinariam. Primo lex inanimata uel canon,& hoc in dubio,ſecus ſi appa ret uelle dare delegatam. Secundo lex animata,ſcilicet papa uel imperator. & non inferior niſi epiſcopus ſuo uicario. tertio cõſuetudo. Quarto uniuerſitas approbata, ut mercatorum cerdonum & aliorum artificũ qui poſſunt de ſuo corpore erare & eligere iudicem ordinarium. Similiter uniuerſitas facultatum artium uel iuriſtarum. de hoc no.circa cap. cum ab eccleſiarum. de of. ordi. Et iuris prout eſt genus diuiditur in merum imperiũ, mixtum imperium, & ſimplicem iuriſditionem. de quauis in litera M. require.

IVRIDICVS eſt qui iura dicit ſecundum Iſido.li.11.ethimo.

IVRISPRVDENTIA eſt diuinarum & humanarũ rerũ notitia, iuſti ac q. iniuſti ſciẽtia iuſti. ſ. ad faciendum, iniuſti ad euitandum, quia non ſufficit ſcire quid ſit iuſtũ uel iniuſtum, niſi & ipſarum rerũ contrariũ uel corporaliſi habeat quis notitiã ſecundum quã ſecũdum uarias conditiones uaria iura sũt ſtatuenda iuſt.de iuſti.& iur. in prin.

IVRISPERITVS non præſumitur dici Panor.in c.ſuper de regula.

IVRE proprio dicitur aliqua res uendi in inſtrumento uenditionis,quã do proprietas transfertur in emen tem.

IVRGIVM dicitur quaſi iurgis garriũ eo quod hi qui cauſam dicunt, iure diſceptant c.forus extra de uer. ſig.arg. quod iurgia non pertinent ad præsbyteros,quia non tenentur eſſe iuriſperiti 38.diſt.quia ipſi nec poſſunt aduocare niſi in certis caſibus doct.cap.ſi.

IVSTITIA eſt conſtans & perpetua ius uoluntas ſuum unicuiq. tribuens,nõ quãtum ad actum, ſed quantum ad effectum inſt. de iuſt. & iure.in rubro & nigro, Iuſtitia.n. eſt animi diſpoſitio, ut mẽtis effectus qua quis dicitur iuſtus(ut grammaticus grãmaticus)dũ ſine pſonarum acceptione uel diſtinctione uult cuilibet(quantũ in ſe eſt) ius ſuum tribuere. Et quot modis dicatur iuſtitia,no.Arch.24.q. 1. c. ubi ſana fides.nam dicit ibi.Iuſtitia eſt equitas tollerandi inopiam, & tẽperantiam habere in abundantiam. Item eſt patriã & ſocios defendere, quia uera iuſtitia compaſsionẽ habet, & nõ ex odio,ſed bono zelo exercenda &c. ut ibidem. Item iuſtitia ſic deſcribitur Eſt habitus bonus tribuens cuiq. ſuam dignitatem deo religionem, parentib. obedientiam., maioribus reuerentiam, partibus concordiam minoribus diſciplinam, ſibiipſi caſtimoniam, & pauperibus ſeu miſeris cõpaſsionem operoſam. Dicit ergo Tullius quod iuſtitia eſt habitus animi,cõi utilita e ſeruata, ſuã unicuiq. tribuens dignitatem. Et Plato dicit q iuſtitia eſt uirtus quæ plurimum poteſt in his quæ minimũ poſſunt.Item ſic eſt animi cum grata diſpoſitio in ſingulis rebus recte diiudicans, cauſas uide glo. inſti.ubi ſupra. Vbi etiam dicitur quod iuſtitia eſt mater iuris.

IVS habet plura ſignificata. Primo i.rigor.l.1.C.de legi. & talis rigor iuris in eccleſiaſticis negotiis non eſt ſeruandus,ſed ſola equitas c.interpoſita de appell.Secundo, id eſt uerborum cõceptio, ut cum dicimus ꝙ in ſtipulationibus uerſatur ius,ut l.ſi unus.§. pactus ne repeter ff.de pac. Tertio.i. recti. uel iuſtũ quod deriuat a iuſtitia. Quarto

to id eſt aqua pinguis. Quinto capitur per toto corpore iuris. Alia plura ſignificata ponit Ioan. And. de re.iur. in princ. libr. 6. bieuiter ius ſignificat quod ſubiecta materia uel uſus communis id recipiendi in tali loco in quo profertur ſignificare declarat. Vnde ius eſt nomen generale, & lex iuris ſpecies, & dicitur ius quaſi iuſtum id eſt diſt.ius autem, & ſecundum Iſi. lib.5. ethimo. Omne autem ius legibus & moribus conſtat ſecundũ Iſid. ubi ſupra c.2. Et diffinitur ſic ius eſt ars boni & equi, cuius merito, quis nos ſacerdotes appellat, ſua iura cuilibet miniſtrantes ff. de iuſt.& iur.l.1.2. reſponſo. Hoc eſt dicere quod iuſtitia ē collectio legitimorum præceptorum quæ arctant nos ad obſeruandum bonum & equum. i. utilitatẽ & equitatem ſeu ueritatem. Quamuis. n.uſucapio contra equitatem uideatur introducta, tñ ſubtili conſideratione maxime innititur equitati cum præcipue equum ſit quod publice utilitati deſeruit. Vel dicitur quod in uſucapione uel præſcriptione ex cã & pro bono publico inducitur quandoq. rigor contra naturalem equitatem, ut dicitur in gl.1. diſt. ius aũt ubi datur quandoque ius quod non eſt iuſtum uel equum, ut ibi exempla plura. Dicitur autẽ ius a iuſtitia. Et aliter ſic diffinitur. Ius eſt præceptum ſub ordinatione principalis ſeu domini circa ſubditos quantum ad ea quæ poſſunt ſubeſſe poteſtati ſubditorum. Talis aut uel eſt deus,& tunc dicitur ius diuinum.uel eſt natura, & tunc dicitur ius naturale.Vel eſt hõ & tunc dicitur ius humanũ qđ regitur duob.ut in principio decre. Et ſic ſcđm tripliccm gradum ſummorum diſtinctum eſt triplex ius.ſ.ius diuinum, quod eſt præceptum ſeu ordinatio diuina, & ius naturale, & ciuile dicitur. Etiam aliquando ius anguſtioſus, aliquando iniquũ, ut inſt.de ſcna. ter. & in gloſſ. §. 1.

IVS naturale eſt quod cõmune ē omni nationi eo quod ubiq. inſtinctu nature habetur, non aliqua conſtitutione facta ab homine, ſed ab ipſo nature conditore, ut maris & fœminæ coniunctio, liberorum ſucceſsio.ſ. in bonis parentum, uel etiam per carnis propagationem. non per hęreditatem,quia illa ſucceſsio non eſt naturalis ut eſt glo. ſuper uer.ſuceſsio.diſt.1.c. ius autem, ubi ponitur hæc diffinitio. puerorũ educatio, cõmunis oium poſſeſsio (quia iure naurali. oia ſunt communia.i. cõmunicanda tẽpore neceſcitatis c. ſicut 47. diſt.) & omniũ uno libertas, acquiſitio eorũ quæ in cœlo terra mariq. capiũtur(gl.dicit.Hæc.n.& alia quæ in nullius boni.ſunt. cedunt occupanti, id eſt conducentur.) Item rei depoſite uel pecunie cõmodate reſtitutio, uiolentie per uim repulſio. Nam hoc & ſi quid hinc ſimile eſt nunquã iniuſtum, ſed naturale equumq. habetur ſecundũ Iſi. libr. 5.c.4. Et eſt tex. totius. c. ius autẽ diſt.1. & ibi. uide gl. huius diffinitionis. Itẽ ius naturale eſt quod in lege & euãgelio cõtinetur quod quos iubetur alteri facere quod ſibi uult fieri, & prohibetur alteri inferre quod ſibi nolit fieri diſt. 1. in princ.& l. diſt.põderet(alias conſideret)in prin.& in aut. ut cum de appell. cog. §. certum c. dilecti. de maio. & obe. Vnde. Quod tibi uis fieri mihi fac, quod non tibi noli, Si poteſt in terris uiuere iure poli. uel aliter. Ius naturale dic ur uno modo motus ex inſtinctu natu re proueniens quo ſingula anima lia

lia ad aliquid faciendum.inducuntur. Eſt enim debitum quoddam quod natura cuilibet repreſentat, & hoc debitum ſecundum Iſid. communi eſt omni nationi, eo quod inſtinctu nature uel naturali conditione ubique habetur, & non ex conſtitutione aliqui facta ab homine. Item ius naturale dicitur inſtinctus nature ex ratione proueniens. Et ſecundum hoc ius omnia dicuntur communia id eſt communicanda, ut ſupra dicitur. Item ius commune dicitur induſtria hominum ſtatutum.Item ius naturale dicitur equiſsimum.Item præcepta naturalia, ſunt quæ in lege & euangelio continētur ut non furtum facies, non mechaberis. ſed quod tibi uis &c. c. præall. Ius autem naturale in gl. ubi prima deſcriptio data eſt ſecundum motum ſenſualitatis. Aliæ autem ſecundum motum rationis. Item ius naturale ſecundū glo.1.inſt.de iur.natura. gentium & ciui.poteſt dici quatuor modis. Vno modo ius gentium inſt. de re. diui.§.ſingulorum.Secundo ius pactorum.ff. de pac.l. 1. Tertio ius contrarium ſ. quod reſcindit pacta ut reſtitutio minoris.ff. de mi.l.1.Quarto ꝑ inſtinctu nature. ut quod in lege moſaica uel euangelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab aliis iurib.ſ. in origine, in dignitate,in amplitudine, & ſententie rigore, ut declarat gl.1 diſt.5. nā cępit ab exordio naturalis creature,& nullam patitur immutationem,& ſibi omnia cōmmunia ſunt, nec contra ipſum fit diſpenſatio, ſed de aliis iuribus ſecus,ut ibi.

IVS ciuile inuenit accipi diuerſimode,ut d. 1.c. ius naturale.Ciuile autē uno modo eſt quod quiſque populus uel queq. ciuitas ſibi proprium diuina humanaq.cauſa conſtituit ſecundum Iſid.li 5. Secundo dicitur ius ciuile ex l.12. tabularum, Tertio dicitur quod ex legibus plebiſcitis, conſtitutionib. ſenatuſconſultis, principium decretis, uel authoritate prudentum inuenitur. Quarto dicitur ius quod non eſt prætorium.Quinto dicitur diſputatio prudentium, quæ fuit facta ſub l.12. tabularum. Sexto quicquid habemus ſcriptum de iure. Septimo quicquid iure naturali uel iure gētium ſubtrahitur, uel quod non eſt ius naturale nec gentium, Et ſic capiendo ius canonicū dicitur ius ciuile, & ſic ſumitur 1. diſt. ius autem naturale ut in gl.1.no. In fine.Et quia ita diuerſimode ius ciuile inuenitur accipi in iure de prima acceptione habes inſt.de iure natu.§.1.De ſecunda habes ff. de iuſtitia & iur.lege ius ciuile. §. hæc igitur. De tertia & quinta ff. de orig. iur. l.2.§. diſputatio. De quarta leg .ius ciuile prealleg. in prin. De ſexta ff.de uariis & extraor. cog.l.1.§.proinde. De ſeptima inſt. de uſucap.in prin.ut eſt gl. in §. ſed ius quidem ciuile.inſt. de iur.natu.gentium & ciui. Item ius ciui. dicitur tripliciter. Primo pro eo qđ in unaquaq. ciuitate ſeruatur, & ſic dicitur in genere. Secundo in ſpecie dicitur ius proprium certe ciuitatis, & ſic loquitur §. alie.inſtit. Tertio dicitur per excellentiam ius Romanorum qñ non exprimitur proprium nomen ciuitatis,et ſic in uer.ſed & quoties inſti. eo.ti.præalleg. & ſic cōcordat.§. omnes popu.i.cum dicto uer. in quo §.dicitur quod oēs populi reguntur legibus emulgatis ab imperato. in uer. dicitur qđ unaqueq. ciuitas iure ſub proprio utitur, ſed primum intelligitur, de

gene-

generali ſecundum de particulari.

IVS autem gentium eſt ſedum hoſtilium occupatio, munitio bella captiuitates, ſeruitutes, poſtliminia fœdera, paces, inductæ, legatorum non uetandorum, uel uiolandorum regio, connubia inter alienigenas prohibita, & ideo ius gentium appellatur, quia eo omnes fere utuntur c. ius gentium prima diſtinctio.

IVS aureorum annullorum ſecundum quoſdam dicitur quod olim liberti annulos aureos ferre non poterant, ſecundum Azo. eſt priuilegium quod concedebatur libertis, in ſignum ſemiplene ingenuitatis uiuebant enim ingenui, ſed moriebantur ut liberti. C. de iure annul. au. in ru.

IVS militare eſt belli inferendi ſolennitas fœderis faciendi nexus, ſigno dato egreſſio in hoſtes, & pugne cõmiſſio. Item ſigno dato receptio, item flagitii militaris diſciplina ſi locus deſeratur. Et ſecundum canones qui fugit in bello publico infamis eſt. 6. q. i. infames, & ſecundum leges capite puniuntur. ff. de re milita. omnia delictum. §. qui in acie. Item ſtipendiorum modus dignitatum, gradus premiorũ honor, ueluti eũ corona uel torques dat. Item prædæ diuiſio, pro perſonarũ qualitatibus & laboribus iuſta diſtributio, ac principis portio ut d. ſt. i. ius militare & ſecundum Iſi. lib. 5. c. 6. Et ergo nõ omnia quæ in bello capiuntur ſunt principis, quia dicitur hic principis portio, ſed ipſe tenetur ea diuidere, ſecũdum numerum ſeu naturam perſonarũ. ſic etiam rex cuius ſunt omnia. 23. q. 5. dicat.

IVS poſcendi eſt ex habitatione domicilii & communitatis.

IVS patronatus eſt authoritas, ſiue poteſtas quam patronus habet in liberum. Aliter ſecundum Goſtr. eſt authoritas ſiue poteſtas proueniens ex beneficiis ante conſecrationem eccleſiæ collatis. Et prouenit ex tribus ſcilicet fundatione, donatione, & edificatione, uel ſola co. ut 26. q. 7. filiis & c. quicunque 18. q. 2. abbates. Vnde patronum faciunt dos, ædificatio fundus. Cõpetit autem patrono aliquid honoris, ut ſi eccleſia non fuerit collegiata, preſentet. Sed ſi fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciende, ſed iam facte honeſtius patroni poſtulatur aſſenſus, niſi ex ſpeciali conceſſione obtineat ut partes ſuas interponere debeat electroni tradende c. nobis detur. pat. Item habet aliquid honoris quia primus in proceſſione incedit, ut 16. q. 12. pie mentis. Habet aliud oneris, quia tenetur defendere eccleſiam ab omnibus oppreſſionibus ut 27. q. 7. filiis. & habet ꝙ uergat ad ſi inopiam alendus de bonis eccleſiæ. ut cap. filiis preal. & c. quicunq. Vnde patrono debetur bonorum onus, utilitasq. Preſente præſit defendat, alatur egẽs poteſt etiam patronus præter egeſtatem aliquos redditus moderatos habere ab eccleſia cuius patronus exiſtit ſine preſentatione inſtitui quis non debet in ea eccleſia quæ patronum habet. Et ſi ipretis patronis hoc factum fuerit, ſecundum rigorem iuris inſtitutio retractanda eod. titu. c. illud uel irrita nuncianda, & ad inſtituentis uerecundiam inſtitutus amouẽdus eſt, & alius quem patronus dignũ elegerit ordinandus, ut 16. q. 2. decernimus. Sed ſi laicus præſentet unum & poſtea uariet alium preſentando, Videtur a primo diſcedere, poſteriorem præſentando. ff. de procu.

procu.l. ſicut §.ult. Et tūc uidetur arbitrio epiſcopi relinquēdū quis eorum alteri præferatur 2.diſt.c. eccleſiaſtici. uide cap. quod autem de iur. patro. ubi de hoc.c.cum autem aduocatus. Item ius patronatus quandoq. aduocatio, quandoq. uicedominatus, uel cuſtodia, uel guardia, uel ius eſt frequentationis uel proceſsionis, & quandoq. gratia, ut in glo.1.c. quia clerici. de iure patro. & ſecundum Goſ.in ſum.eo. titu. ubi ponit ſupradicta. Et not. ꝙ ius patronatus non perdit quis per damnationem, uel cōfiſcationem iudicis ſecularis. glo. eſt in uerſi. ſubiecte.§.rurſus in fi. c. paſtoralis in cle. de re iud.& eſt not.dignum. Vnde ubi fit confiſcatio bonorum, non confiſcatur ius quod non tranſit ad hæredes extraneos, ſed tantum ad filius l.1.§. ibi glo.C. de bo.quæ libe.ideo non confiſcatur ius patronatus libertorum, uel emphyteoſis eccleſiaſtica, uel feudum, ut ibi ſecundū Bal. & in l. qui ſe patris C. unde liber. Item præſentatus ab eo qui ius pręſentandi habet & idoneus non admiſſus a prælato, ſi patronus non uariet, debet ius in re, & poteſt agere contra inſtitutum a nemine uel a falſo patrono præſentatum de re iud.c. cum Bertholdus & c. decernimus 17.q.7. Si autem uerus patronus uariat, primus præſentatus non habet ius ad agendum contra ſecundum præſentatum & inſtitutum, ſed poteſt agere contra prælatum qui eum præſentatū ideo neum malitioſe non admiſit diffe- rendo eum inſtituere, & difficultates ingerendo, ut prouideat & in beneficio competendi iuxta c. paſtora.eo.ti. Itē ius patronatus trāſfertur in aliū gratuito titu.cum ſit ſpirituali annexum niſi cū uniuer ſalitate tranſeat, ut c.ſeculū.eo.ti. unde uerſus. Iura patronatus trāſire facit nouus hæres. Res permutata donatio, uenditioq. Item plerumq. hoc nomen eccleſia pro iure patronatus ſupponit 16. q.ult.ſi plures 15. q. 3.nemini, & c.1.de iu. patro. Et ergo ſi quis utatur tali ſimplicitate uerborum, dono tibi eccleſiam uel concedo intelligitur donare ius patro.quod habet in ea c.quod autem. eo.tit.

IVS publicū conſtat in ſacris ſacerdotibus & magiſtratibus ſecundum Iſid.lib.5.etymo.cap.8.ff.eod. titu.l.1.§.publicum & 1.diſtin.ca. ius publicum, ubi gloſ. dicit, qui ledit ſacerdotes uel res ſacras ob omnibus tāquam pro publico crimina accuſari poteſt. 2.q.l. in primis. Vel ſic. Ius publicum eſt quod generaliter, (alias principaliter) ad publicam deſeruit, uel ſpectat utilitatem, ueluti, ne in portis uel in muris ciuitatis & alias ſacris iudicibus, uel ſacerdotibus, uel magiſtratibus, aliquid committatur, uel inferatur.

IVS priuatum dicitur quod ſpecialiter ad ſingulum utilitatem alicuius pertinet, ſecūdario tamen etiam ad rempublicam, ut in pactis, & conuentionibus mutuis priuatorum ſpecialiter iuris conſpicitur inſti.de iuſt.& iur.§.2.

IVS reipublicæ.ſ.alterius quam romanorum eſt ius cuiuslibet ciuitatis indubitanter ſecundum omnes ꝙ ciuitates regulariter utuntur iure priuatorum, ut. ff.de uerbo. ſignifi l.eum qui. & C.eo.tit.in ſuo. l.1.in glo.lib.10.

IVS quaſi naturale eſt quod dominus uel patronus habet in ſeruum & libertum.

IVS quiritum dicitur a Quirino.i. Romulo, et eſt proprie Romano-

R rum

rũ quia nulli tenẽt hoc ius niſi qui rites.i. Romani ſcd̃m Iſid.li.5.ety. i.diſt.c. ius quiritũ, in quo agitur de legit. hæredib. de tutelis, de cu rationib. de uſucap. Cõſtat autem ius quiritum ex legibus, & plebiſcitis,et ſenatuſconſulti,cõſtitutionibus principũ, edictis ſenatorũ et reſponſis prudentum, ut ſcd̃m Iſi. ibidẽ & diſt.2. in prin. ubi de ſpeciebus Romani iuris, de q̃bus omnibus lex plebiſcitum. ſenatuſcõ. prætorum edicta, reſponſa prudentum &c. quæ ſint require loco ſuo & inſt. de iur. nat.gent.& ciuili.§. conſti. & ſe. ubi hoc ius apud Romanos tantum reperitur diſ. 1.ius quiritum.Et dicũtur Romani omnes qui Romano imperio ſubſunt prout dicitur. Propium Romanorum eſt habere filios in poteſtate & etiam gentiles ſunt ſub Romano Imperio. Nam Imperator eſt princeps totius mundi, ut ibi glo.

IVS ſibi facere uel dicere, eſt ꝙ manifeſte ſpectat ad iudicis officium ſ.ꝙ a iudice faciendum ſit, ſibi uẽdicare,ueluti ſiquis rẽ ſua propria rapit autoritate,putans ſibi hoc licere,& in iure contitetur ſe hoc feciſſe de quo quæritur utroq. caſu ipſe facit, unũ debet ſuſtinere cõtrariũ calculũ. i.cõtrariã ſniam ut præ debito quo teneris alicuius pignus tuum capit te inuito, ius qđ ſibi iure competebat amittit.

IVS habere in re,et ius habere in rem ſunt diuerſa.de conceſſ. præb.li.6. c.fi.& cle.uni de ſequeſ.poſ.uer.& nihilominus.

IVS prætorium eſt quod prætores induxerunt, adimẽdi, ſupplendi,uel corrigẽdi iuris ciuilis gratia,ut ff. de iu.et iur.l.ius autem.Hoc etiam ius honorarium dicitur, quia qui honores gerunt.ſ.magiſtratus,autoritatem huic iuri dederunt, ut inſt.de iur. na. gen.& ciu.§.pi ætoriique edicta.

IVS ſuccedendi habet hæres, item patronus in bonis liberti.

IVS uerſutum dicuntur præſtigie ſiue captiones uerborũ quibus obũbrantur delicta & dicuntur uerſuta ſecundum Azo.quia quis repellebatur ab actione per quaſdam uerſutias. i. machinationes uerborum. Vel ſecundum Martinum dicitur uerſutum ad exemplum ueſtimenti, quandoq. eſt illud intus quod debet eſſe extra &c.Sic etiam erat uerſutum ius quo illud quod erat puniendum abſoluebatur, & qđ erat abſoluendum, puniebatur.

IVRIS prudentia eſt diuinarum atque humanarum rerum notitia iuſti atque iniuſti ſcientia. inſti.de iuſt.& iur.in prin.

IVRIS auſpicium.i.exordium litis ut in c.paſtoralis. de cau.poſ.et C.de excep.l.pen. & de codic.l.ult.i.reſponſo.

IVRIs precepta tria ſunt. ſ.honeſte uiuere, alterum non ledere,& ius ſuum unicuique tribuere. Inſti. de iu.& iur. §. iuris præcepta concor. c.cum deuotiſsimam.12.q.ubi dicitur quod ſummum bonum in terris eſt iuſtitiam colere, et unicuique.&c. Sed queritur,utrum ſeipſum quis ledere poſsit.Et uidet ur quod ſic, quia quod de uno conceditur de altero negatur, & econtra.25. diſtin. qualis. 16.q.3.c.ex eo.ff. de iudi.l. cum prætor. ff.de condi. & demon.l. cum ita legatũ. & glo. in c. nonne. de præſumpt. Sed hic dicitur alterum non ledere, ergo uidetur permiſſum ſeipſum lædere. facie ad hoc l.& ſi dãnum §.ſi pater. ff.de pecu.Et ſi uidetur quod clericus ſe uulneratur animo irato, non ſit excommunicatus. Cuius contrarium tenent doct.

doct. per l. omne delictum. §. qui ſe ff. de re mil. Et uidetur ex alio ꝙ non permittitur militi armate militie, ut manus uiolentas in ſeipſum immittat, ergo nec militi ſpirituali. Etiam nullus eſt dominus ſuorum membrorum. l. liber homo. ff. ad l. aquil. So. dicit Io. fabri quod quis ledens ſeipſum non incidit in canonem. ſi quis ſuadente & cap. 17. q. 4. quia ille loquitur ubi alius eſt agens, & alius paciens, & ſic credit talem non eſſe excommunicatum, ſed alias grauiter puniendum. Sed opinio doctorum dicens contrarium eſt uerior, ſcilicet ꝙ talis eſt excommunicatus. Idem tenet Io. And. c. cum contingat. de ſen. exc. Etiam mutilans ſeipſum eſt irregularis ſicut mutilans alium c. 1. de homi. Et ſi prohibitum eſt ne quis alium ledat, multo fortius ne ſeipſum, quia charitas incipit a ſeipſo, c. niſi ſpecialis, de uſuca & de pe. diſt. 3. qui uult. & c. non licet 23. q. 5.

IVS canonicum diuiditur in decretum, & decretales quarum uolumen dicitur extrauagans in quinque libris, maxime reſpectu iuris ciuilis. Quorum librorum materia his habetur uerſibus.

Pars prior officia creas, eccleſieque miniſtros.
Altera dat teſtes, & cætera iudiciorum.
Tertia de tribus & uita presbyterorum.
Dans thorum quarta mulierum qui docet eſſe.
Vltima de uitiis & pœnis tractat eorum.

Vel in uno uerſu.

Iudex, iudicium, clericus, ſponſalia, crimen.

Quibus autem liber habet plures rubricas ſiue titulos, in quibus permittitur materia in generali, de qua tractatur in capit. ſequentibus in ſpeciali. Sub quamlibet autem rubrica ſunt unum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales uel conſtitutiones, & aliquando in capitulis ſunt. §. unde quando allegabis aliquid ex decretalibus non allegabis librum, ſed titulum, & capitulum in eodem, & ſi ſit capitulum longum dices, c. tali, circa principium, medium, uel finem. uel ſi ſint in capitulis paragraphi allegabis tali. c. §. 1. uel. 2. Et poſt compoſitiones quinque librorum dictorum per magiſtrum Raymundum Capellanum Gregorii Papæ noni, circa annum domini 1221. elapſis multis annis, uidelicet anno a natiuitate, uel incarnatione domini 1298. nonas Martii pontificatus Bonifacii. 8. anno. 4. compilatus eſt liber ſextus non quidem ſextus cum aliis quinque partialibus prædictis in uno uolumine, ſed liber ſpecialis continens etiam quinque partes, & ſupplens defectus caſuum emergentium in libris decretalium non comprahenſornm. Deinde clementis conſtit. a Clemente Papa 5. ſub anno domini, 1311. in concilio Viennenſi, quod ſex menſibus tantum durauit, concepte, & edite ſunt, licet idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioannes Papa 22. de poſt compleuit, correxit, & mutauit. & executioni demandauit. Et fuerunt promulgatæ anno domini 329. calen. Nouemb. De hoc uide gloſſ. in proe. Clementi. ſuper uerbo Nouembris, & uerba pontificatus. Et dicit Ioann. Andr. quod iſte liber non debet alleg. ſeptimus, ſed debet intitulari Clemētinæ. ſcilicet conſtitutiones Clementis 5. Sed

decretũ quod magiſter Gratianus circa annum domini 1309. compilauit diuiditur in tres partes. Prima diſtinctio quia eſt diſtinctum per centum & unam partes, quarum quelibet habet unum uel plures canones, quæ ulterius ſubdiuiduntur in §. & uerſ. Sed ſecũda pars decreti nominatur cauſe quia continet in ſe triginta ſex cauſas, a quibus nomen accepit. Quæ alterius ſubdiuiduntur in qõnes & hæ in canones, qui ultra in §. & uerſi. ſubdiuidi poſſunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in cauſa 33. in q. 3. Et habet ſeptem diſtinctiones, quarũ quælibet habet canones plures, cum. §. & uer. ſuis. Tertia & ultima pars decreti nuncupantur de conſecratione, & habet ſub ſe quinq. diſtinctiones cum canonibus uel capitulis, paragraphis, uel uerſic. Vnde decretum dat centum diſtinctiones & unam. Triginta cauſas & ſex addit tibi mixtas. Diſtinguit ſeptem, pœnitentiã, conſecrat quinque. Authorem quãtum tibi declarato Gratianum. Et in dictis quatuor libris ſatis patet modus allegandi qui in fundamentis alumnorum iuris poni conſueuit, quare his ſuperſedeo.

IVS uero ciuile diuiditur in quatuor libros principales, ſcilicet. Digeſtũ C. Inſtitutiones. Autenticas. Quibus additur collatio decima, ſeu liber feudorum. Primus ergo liber iuris ciuilis eſt digeſtum, qui continet leges & ſtatuta romanorum, & diuiditur in tres libros principales. ſcilicet digeſtum uetus quod habet libros partiales uigintiquatuor. Infortiatũ, quod habet libros partiales quatuordecim. Et digeſtum nouum quod habet libros partiales duodecim. Quibus connumeratis erunt libri partiales quinquaginta digeſti ueteris infortiati & digeſti noui. Et uocatur digeſtum ſeu etiam pandecta, uel liber pandectarum, unde ſupra in litera D. Secũdus liber iuris ciuilis uocatur Codex, qui continet ſtatuta ſanctiones & præcepta imperatoris. Et fuerunt tempore Iuſtiniani Imperatoris tres Codices, ſ. Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, de quibus codicibus extrauagantibus diuus Iuſtinianus animum ſuum ad Imperiales conſtitutiones dirigens unum codicem fieri fecit quẽ ſuo felici nomine intitulauit, Codex Iuſtiniani, ut in rubrica proemii codicis. Et diuiditur iſte liber in duodecim libros partiales, quorum nouem primos doctores legere ſolent, ſed ultimi tres qui longe poſt primos nouem compoſiti ſunt raro legi conſueuerunt. In quorum allegationibus hoc eſt ſpeciale qđ ad tit. & ad l. cum. §. additur numerum, uidelicet li. 11. 12. &c. ut C. de murilegu. & gynecia &c. libr. 11. & de dign.l.ſi ut proponis. lib. 12. Tertius liber principalis dicitur autenticum uel autenticorum & ſunt quædam excerpta quaſi prędictorum librorum ſummula. Et diuiditur iſte liber in nouẽ collationes, quarum quælibet ſudiuiditur in titulos, & tituli non in leges, ſed in §. Et differunt autenticum & autentica, quia autenricum uolumen eſt per ſe, ſed autentica eſt lex una uel paragraphus incorporatur libro codicis, & antiquo iuri ſuperadditu. Et allegatur ſic C. de epiſcop. & cleric. autent. generaliter. C. de ſecroſanct. eccleſ. autenti multomagis. Sed in autentico ſimpliciter allegatur titulus & paragraphus. ut in autentico.

ut

ut iudices ſine quoquo ſuffra. §.ta li uel tali,& ſufacit. Item decima collatio intitulatur liber feudorũ & habet duos libros partiales, quorum quilibet ſubdiuid.tur in titulos, & iſti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur inſtitutiones uel inſtituta. Et iſte diuiditur in quatuor libros partiales, & eſt introductorius in ius ciuile & canonicum, maxime quo ad declarationem terminorum in utroque iure uſitatorum qui tanquam oſtium in donum præbet introitum in ſapientia iuris. Quare conſulitur omnibus quaſi modo genitis iuris alumnis, ac iuris concupiſcentibus. per inſtitutiones documenta ſua primordialia capeſſere, & nutrimenta, ut ali doctrina primitus inforciati ſecurius mereantur inhærere ſanctioni Iuſtiniani Imperatoris Chriſtianiſſimi. Nullus ergo præſumptuoſe ſine inſtitutionum doctrina, iuris maxime ciuilis ſublimitates tenet abſcendere, ne corruat ex alioqui ſatagit uolare ſine pennis. Et hæc denominibus diuiſione.quæ librorum principalium iuris utriuſque ſufficiant. Quorum modorum allegandi in ſingulis cum exemplis tuis,uide in fundamento iuris. Et not.quod ius ciuile tripliciter ſe habet ad ius naturale & tres operationes circa ipſum & eius materiam exercet,aliter, tamen & aliter. Nam ius ciuile primo addit ſuper naturalem determinationem per congruos modos ut eſt uidere in delictis uerbi gratia ius naturale, & eius rectitudo dictat delictu puniri.inſt. de ob. quæ ex del. naſcun.in prin. ff.de fur.l.i. Et ita omnia præcepta decalogi ſunt a iure naturali ſuper illis principiis fundata quæ ponit iuriſconſultus, de iuſt.& iur. ff.eod.titu.l. iuſtitiæ §.1. & in proe. de ſcilicet honeſte uiuere, alterum non ledere, ius ſuum cuique tribuere. Secundo rectitudo naturalis uult nemini ſubtrahi ꝙ ſuum eſt, & ius legale diſtinguit actus ab illa rectitudine deuiantes.ſ. actum furandi, fenerandi,rapiendi, &c. Et ultra oſtendit quomodo unus illorum actuũ plus uel minus deuiet a rectitudine nature & ſecũdum illud maiores ſiue minores paternas ſtatuit. Tertio declarat,nam iure naturali rectum eſt nemineni cum alterius iniuria uel detrimento locupletari, non tamen habetur ex eodem iure ſi ſit poſsibili euentus in quo quis locupletari poſsit cum alterius iactura, ſine tamen eius iniuria, ſicut in præſcriptionib. & in uſucapic. De iſta triplici operatione loquitur.l.ius ciuile. ff. de iuſti. & iure.

IVSTITIARII ſunt qui deputãtur ad iuſtitiam faciendam,& eſt uulgare apulie,ut in c.literis, de pign.

IVSTVM eſt quod ex præcepto uel ſuperioris ordinatiõe alicui cõceſſum eſt, & ſic iuſtum eſt illud quod ordinatur iure.l iuſte. ff. de acquir.poſſ. Sed iuſtitia eſt habitus,ſeu uirtus ſuperioris ad præcipiendum bonum ſubditorum. Quare &c.

IVSTVM & honeſtũ ſi concurrũt præferendum eſt iuſtum. Panorm. in cap. bonæ memoriæ in 15. not. de poſtu.præla.

IVXTA, aliquando exponitur, id eſt prope uel a latere, extra de maio.& obe.c. ſolite. uer. hoc aũt prudenter. Aliquando id eſt ſecundum, ut iuxta uerbum Apoſtolice, id eſt ſecundum extra de bapti.c.maiores,cir.prin.& dic. quòd

quandoque ponitur ſimilitudinarie. ut tu uiuis iuxta Petrum id eſt ad ſimilitudinem Petri. Aliquando ſignificat uicinitatem temporis, ut iuxta feſtum paſcatis, id eſt prope & uide not. extra de uerbo. ſignific. Item adde quot modis iuxta ſumatur Barto. in l. i. ff. teſta. in extrauag. ad reprimendam, in uerſi. iuxta.

DE K ANTE A.

KALENDE ſunt certi dies menſium a calo greco quod eſt uoco latine, ut nota in l. qui ante Kalendas, & in l. eum qui. ff. de uerb. obli. quia promiſsio talis. promitto ante Kalendas, dupliciter accipi poteſt. ſ. ante finitas & in dubio interpretatio debet fieri contra ſtipulatorem. l. ueteribus. ff. de pact. l. quicquid aſtringende. ff. de uer. ſi. oblig. Ergo perinde eſt ac ſi promiſiſſet ante Kalendas finitas, & tunc bene ſequitur quod qui aliquid promiſit ante Kalendas ſit illi ſimilis qui promiſit Kalendis. Et allegantur iſti tex. cum ratione præmiſſa in arg. ad teſtes concordandos, quorum aliqui deponunt ante gueiram, alii poſt, ut qui dixerunt poſt, intelligantur poſt inceptam & qui ante, intelligãtur ante guerram infinitam & hoc fuit dictum Ang. & Imo. l. ſi quis peremptorie ſuper 1. glo. & doc. l. 2. §. pen. & l. 3. §. cum quid. ff. ſi certum peta. per Bart. in l. 1. C. de uſufru. l. inſulam. §. penul. ff. ſolu. matri. per Ia. Bu. in l. ſed & ſi poſſeſsio. §. item ſi iurauero. Imo. ff. de iureiuran. l. inter ſtipulãtem. §. 1. ff. de uerborum obligatio. In not. in capitulo cum contingat, de offic. deleg. in capitulo cum tu. & magiſtralis in cap. in noſtra de teſti. Et aliqui dixerunt quod teſtes tales ideo concordantur, ne puniantur de falſo, non ut probent, ut per doct. in legibus allegatis. Alii dicunt ꝙ concordãtur ut probent, ut per glo. in dicto capitulo cum tu. Sunt ergo Kalende prima dies in quolibet menſe, etiam dictæ a colo, quia antiqui colebant primum diem menſis, & ſic dicuntur quaſi colendi. Vel dicuntur a uerbo greco calo, id eſt uoco, quia Romani habebãt præcones quos prima die menſis mittebant per terram dicentes, uocat uos ſenator ad nundinas, præparate uos, de hoc eſt gloſ. nota. in l. cum biſſextus ff. de uerbor. ſigni. quæ etiam declarat nonas & idus de quib. uide in fine primi libri computi chirometralis, & in aliis. Item in fine libri 6. in gl. i. ſuper data lib.

DE L ANTE A.

LABRA ſunt imagines quæ diſtillant aquam, ſalientes ſcilicet aque, & fiſtule quæ ſalientibus iunguntur.

DELYRIA ſunt quæ hic auctor de labris affert, nempe Accurſium ſecutus. ff. de actione emp. & uen. leg. limes (ſeu ut nos impreſsimus, funes & labra) in gloſſ. & text. Sunt enim labra apud iuriſconſultum loco iam citato, crateres lapidei. quibus aqua ſaliens ex ſiphunculis concupitur. Vide Budeum in legem iam citatam.

LAC dicitur fructus induſtrialis ſecundum Bar. in lex diuerſo, in repetitio. ff. de rei uen. & idem dicit de mala ibi.

LANIO onis eſt macellarius, uel beccarius, a laniando ſic dictus, quia dilaniat & dilacerat animalia & per fruſtra carnes incidit & uendit,

dit, uel eſt ille qui lanam ſeparat a coriis beſtiarum & exuit ſiue excoriat beſtias & ſic dicitur à laniſicio ſecundum glo. in l. cum delanionis. ff. de fun. inſtru. legat.

LATA culpa non eſt intelligere quod omnes bene intelligunt, non facere quod omnes faciunt, uel maior pars uel id facere quod nulli uel pauci faciunt. ff. de uerbor. ſignificatio. l. late.

LATOMIE apud antiquos locus dicebatur ubi lapides cedebantur Liuius in 11. belli punici. Compræhenſa poſtea priuata ædificia, comprehenſe latomie, & meminit Calliſtratus in l. ſuccurritur. ff. ex quib. cau. maio. licet in uulgaris cod. latumiis mendoſe eſt ſcriptum.

IMO uero recte ſcriptum puto. Vide Bal. in annotationibus ad pãdectas, ad l. iam citatam.

LATITARE eſt malitioſe occultare animo fraudandi creditores ſuos agere uolentes. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. fulcinius. §. quid ſit latitare, & habetur in glo. c. conſultationibus 2. de offi. deleg.

LATINI ſunt uel dicebantur olim quidam qui ita erant a dominis manumiſsi ut eſſent in uita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis ſuis ſed in morte ſerui erãt, quare poſt obitum eorum non poterant ſuccedere parentibus & bona eorum tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur, & hæredes eorum nihil poſt mortem eorum conſequebantur. Sed contrarium habent conditionem dedititii, ut ſupra dictum eſt in litera D. & in deſuetud:nem abierunt, quia peſsima conditio erant, ut inſt. de liber. uerſus. Vita latini gaudent dedititii morte.

LATRO dicitur qui per uim & de die furatur. in auth. ſed nouo. C. de ſer. fugit. & differt a fure, quia fur eſt qui clam aufert ſecundum Bar. ibidem. Item latro eſt qui de die, fur uero qui de nocte. l. congruit. ff. de of. præſi. Itẽ latro dicitur qui maxime eſt perfidie. l. in omnibus C. de emen. ſeru. & uide. aut. ut nulli iud. §. pe. & l. capitalium. ff. de pe.

LATRO publicus eſt ille qui palam, & publice furatur ut ſunt pirate, uel qui publice ſtant in ſtratis, uel iſti qui habentes arcem, & caſtrum diſrobant homines tranſeuntes. Nocturnus uero depopulator agrorum dicitur qui obſidet ſtratam publicum diſrobando tranſeuntes, & differt a publico latrone quia iſte clandeſtine furatur & moratur in loco, unde dicitur nocturnus depopulator agrorum quia in nocte ſegetes deſtruit dum ibi ſe abſcondit. Iacet & tacet. Pan. in c. inter alia. in ult. not. de immu. eccle.

LAEGVS eſt medius inter prodigum & auarũ. glo. & ibi doc in c. ex parte de conſuetudine.

LARVE ſunt deformationes hominũ propter appoſitionem coloris.

LAVDVs eſt ſententia arbitri. Et laudare eſt ſententiam arbitralem ferre.

ITEM laudare debet arbiter in loco ubi compromiſſum eſt factum, alias non ualet laudum. l. ſi cum dies. §. ſi arbiter. ff. de arbitris. Sed quomodo locus accipiatur, dicit Ludouicus de Roma. quod pro ciuitate, & allegat Specula. ſingulariter in titu. de arbi. uer. item quæritur aſtricte. &. §. ſequitur. Item laudum arbitrorum non poteſt reſcindi prætextu inſtrumentorum de nouo repertorum, ſi equiparas arbitramentum tranſactioni. Si autem uis equiparare reductioni appellationis, tunc poſſes ſicut in appellatione, in qua non probatum

probabo , dicit Federi. de ſenis in conſi.ſuo,238. quod incipit Petrus teſtatur.

LAXAMENTVM uocat lex iudicias duorum menſium qui dantur tutoribus ad pecunias collocandas. in authenti. ut hi qui obliga. ſe habe. præhibent res mino. §. quoniam autem uidemus.

LAICVS eſt ſecularis & de populo , & qui non habet ſacros ordines c. duo ſunt 22.quæſt.2.gloſſ.in c.1.de prcou.in 6. & dicitur a laos græce quod eſt populus latine c. duo. 11.q.1.

LAICVS poteſt excommunicare , & eſſe commiſſarius in cauſa ſpirituali ex permiſſu Papę,ſed ea quæ competunt ſoli ſacerdoti , ut eſt confectio euchariſtiæ non poteſt Papa cõmittere laico. Panor.in c.conſultationibus uerſicu.4.dubitatur. de cleri.agro.

DE L ANTE E.

LEVIS culpa ut in. §. præterea quibus mod.re contra obl.init.

LEVISSIMA culpa,eſt non præuidere. quod ſapientisſimus præuidiſſet. ut poſui rem in capſa & claue clauſi, & credebam eſſe clauſam , claue amota non probans an eſsent clauſa.Et ſimiliter de leui depoſitarius non obligatur, ſi res depoſita perditur niſi paries ſi conuenerunt . Sed de lata culpa ſemper tenebitur. Et etiam eſt lata culpa neſcire iura ciuilia l.leges. C. de legibus , ubi caſus ad literam , quia omnes debent ſcire iura ciuilia . Non ergo excuſatur dicens , neſciebam ꝙ lex prohibebat . Etiam in maleficiis ignorantia crasſisſima , & negligentia maxima lata culpa eſt , quæ dolo comparatur . Sed caſus fortuitus eſt inopinate rei euentus , qui nullo homine remedio præuideri poteſt , ut C. de pigno. actio. quæ fortuitis & inſtitu.eodem titulo. §. item is eui. uide ſupra culpa.

LEGATVS eſt ille cui certa patria, uel prouintia committitur gubernãda , ut in c. nouit.de app. Poteſt et dici legatus quicunq. ab aliquo ad aliquos eſt miſſus.

ALITER legatos dicimus eoſdem quos aduocatos uel patronos cauſarũ qui in foréſibus negotiis præeminentibus litigantibus ſuum præbent patrocinium . Et nota ꝙ ſunt tria genera legatorum. Quidam de latere domini Papæ mittuntur , ut cardinales , quod appellant fratres. Et tales poſſunt abſoluere homines ſue & alterius prouincie & extra & equiparantur pro conſulibus . Alii ſunt non de latere , ſed datiui , & illi ſimpliciter in legationem mittuntur , ut prælati quæ tantum abſoluunt prouinciales & in prouincia , non extra conſtitutos , & equiparantur præſidibus prouinciarum . Cæteri ſunt natiui. qui ſuarum eccleſiarum prætextu legatione funguntur , ut archiepiſcopus Cantuarienſis,de quo in cap. 1. de offic. delega. lib. 6. Et tales ſunt quatuor ſcilicet archiepiſcopus Eboracenſis Cantuarienſis , Remenſis, & Piſanus ,ut no.in allegat.c. 1. eod.tit. lib.6. Et legatus per literas de ſua legatione ſidem facere debet ſi exigatur , ut C. de man. prin. l. unica eius uice fungitur , a quo deſtinatur , & uicem alterius gerit quare honorandus eſt , ſicut ille qui uicem gerit. 89.diſtinct. ca.ult. ubi dicitur ꝙ diaconus non debet ſedere ante præsbiterum niſi locum habuerit ſui Patriarchæ , tunc cum ſicut illius locum tenens honorabitur ut 94.di-

94.diſtinct. capit.i.Item legatus generalis, poteſt cognoſcere per ſimplicem querelam, per appellationem, de cauſis ſubditorum ſuffraganeorum ſuorum, ut nota. in glo.cauſæ illorum.c.1.eod titu. Et legatus a latere conferre poteſt eccleſias uacantes, ſi eſt cardinalis, alias non, ut not.in c.2.eo. titu. lib. 6.

LEGATVS proconſulis eſt cui proconſul poſtquam prouinciam eſt ingreſſus, mandat iuriſdictionem determinatam & aſsignatam ut quandoq.inicere moram neceſſariam paſſus trahens, ut in l.aliquando.ff.de offi.procon.& leg.

LEGATVM eſt donatio quædam in teſtō a teſtatore relicta inſt.de leg. §. 1. & ff. de leg.1.l.legatum, uel eſt deliberatio hæreditatis, quia teſtator ex eo ꝙ uniuerſum hæredis foret alicui quid collatum ue lit eſſe in l.legatum.ff. de le.1.& relinquitur legatum, non ut hæredi ſed cui placet, ut dicendo, hoc illi do, lego, uel relinquo, ideſt dandum deſpondo. Vigebat āt legatum olim pluribus modis. Quādoque per uendicationem, his uerbis. Ille ammodo uendicat a me illam rem ſibi, ut dicat ſuam eſſe, & petat ut ſuam. Quandoque per donationem his uerbis. Hæres meus damnatus eſto.i.obligatus eſto, hoc illi dare. Quandoque ſecundum quoſdam legatur per condemnationem, quando a teſtatore aliquid relinquitur in pœnam & in damnum hæredis hoc modo. Si hæres meus titiam duxerit in uxorem, in damnum ſuum, & pœnam centum ei lego. Quandoque uigebat legatum per uerbum ſinendi. his uerbis. Sino illi hanc rem.i. permitto illum habere. Si uero res apud illum eſſet aptus eſſet hic modus legandi, ut ſineret cum habere quod apud eum tunc eſſet. Quandoque per præceptionem, ſcilicet cum duos, uel plures hæredes inſtituit, & alteri eorum prælegauerit aliquid, ad hoc ut id præciperet.i.præ aliis, ſeu ante alios haberet. Et no. quod legatum regulariter trahitur ad hæredes. Et fideicommiſſum fere idem eſt, quod legatum, ſed eſt dictum fideicommiſſum, id eo quia olim pēdebat ex fide hæredum, ſed modo quò d iuris eſt in uno. idem eſt & in alio.

LEGATARIVS eſt cui aliquid legatum eſt, & qui legatum accipit. Et talis poteſt eſſe teſtis in teſtamento ut inſt. de teſt. ordi.§ legatarius. Sic etiam fideicommiſſarius ut ibi dicitur.

LEGARE, eſt ultimam uoluntatem teſtatoris de ſingulis rebus diſponere.& legatum ab hærede præſtandam alicui relinquere. Etiam legare alia ſignificatione eſt mittere, & ſic inde dicitur legatus, id eſt, miſſus, ſed cum ſignificat relinquere, uenit inde legatum. Et legare omnes poſſunt qui teſtamentum facere poſſunt, & legare poſſunt omnibus illis, quos poſſunt hæredes inſtituere. Item legari poteſt res teſtatoris & hæredis, & etiam res extraneæ perſonæ, & ſic quando teſtator ſciebat rem alienam eſſe, tunc debet hæres rem illam emere a domino, & tradere legatarios, & ſi dominus uendere noluerit, debet hæres legatarios tradere æſtimationem. Item poſſunt legari fructus futuri, item iura actiones & ſeruitutes, ſed non res quæ non eſt in rerum natura, ut hypocentaurus, & ea de quibus non eſt commercium, ut forū Romanum, baſilicæ uel templa, & quæ publico uſui deſtinata ſunt. Item poteſt legatum

gatum relinqui quibuſcunque uerbis, aptis tamen & idoneis, ut ſi dicat teſtator lego dari iubeo, impero, mando, præcipio, & ſic de aliis. Item relinqui poteſt legatum pure, in diem & ſub conditione. Et poteſt teſtator huiuſmodi legatis apponere conditionẽ quam uoluerit, quia hæredis inſtitutio eſt caput & fundamentum teſtamenti. Et quia ſine hæredum inſtitutione non ualet teſtamentum, ideo multum intereſt tabellionis de hærede conſiderare & inquirere, ſecundo de hæreditatis diuiſione, tertio qui poſſunt & debent inſtitui, quarto quo modo & qualiter fiat hæredum inſtitutio.

LEGITIME partes hæredum. his uerſibus continentur. Quatuor aut intra damnatis iura triennem. Semiſſem uero danmatis quinq. uel ultra Arbitrium ſequitur ſubſtantia cætera patris. Quarta tibi ſatis eſt ſi extraneus hæres. Tunc tabellaris cum reddete cũcta rogaris. Tunc de falcaris cum per legata grauaris. De iſtis partibus uide glo. in c. raynutius. de teſta.

LEGITIMVM dicitur ſex modis. Primo quod non eſt prohibitũ & ſic ꝑ abnegationem ꝓhibiti. ut ſucceſsio de legitima. Secundo ſtrictius quicquid eſt permiſſum, non eſt per abnegationem prohibiti, ſed per poſitionem liciti. Tertio in poſitiuo digniori, ſcilicet a iure ciuili conceſſum, capiendo ius ciuile largiſſime pro prætorio & omnibus partibus iuris ciuilis. Quarto conceſſum a iure ciuili, reſtringendo ut non comprehendat prætorium, ſed omnes alias partes. i. ſenatuſconſulta, principium placita, & reſponſa prudentium. Quinto ad huc plus reſtringendo ius ciuile ſolum pro l. 12. tabu. Sexto maxime reſtringendo ſolum pro lege 12. tab. excluſis reſponſis pendentium. & dictis prætorum. ita notatur in l. unica. C. quando non pet. par. pe. accreſ. hæc Cato. ſaccus.

LEGVLVS. i. collector. C. de muri legulis, ſuper rub. lib. 11. l. ſi cuius §. inde quæſitum. ff. de uſufr.

LENO eſt qui pretium pro comperto ſtupro accipit, uel damnatam de adulterio ducit, uel qui eam adulterio ſubiicit, uel adulterum ſe facit uel quæſtum de adulterio, uxoris accipit. uel mancipia quæſtuaria habet ſcilicet qui tabernæ uel alicui negotiationi præponit, meretrices ut plus lucretur. (& hic eſt infamis) uel qui uxorem depræhenſam in adulterio, in matrimonio retinet ut C. ad leg. iul. de adulter. l. crimen. lenocinii. & gloſſ. de multis modis lenocinii concordantie allegantur. C. de ſpect. & ſcenino, & lenoni l. 1. §. lenones & l. 2. & 3. lib. 9.

LENOCINIVM facere non minus eſt quam corpore ſuo quæſtũ facere. l. palam. §. lenocinium. ff. de ritu nupt. & de crimine lenocini not. in l. athletas. §. ait prætor ff. de his qui not. infa & l. 2. §. lenocinii. ff. de adult. & uide aut. de lenoci. per totum ubi prohibendo lenocinium tangit multas fraudes lenum.

LEVITA hæbraicum, latine diaconus. c. cleros. 21. diſt.

LEO eſt beſtia nec continetur appellatione pecoris. l. 2. ad. l. aquiliam. & l. hi enim. ff. de edi. edi.

LETAMEN eſt ſterquilinum a letando dictum, quia letas facit ſegetes.

LETALE eſt idem quod mortiferum, unde dr̃ de aliquo uulnerato ad mortẽ ꝙ letale uulnus habet & uenit a letũ, ideſt mors, unde Bo-

leti leti cauſa fuere meti.

LEX eſt conſtitutio populi q̄ua maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt, ſecundum Iſi. lib. 5.& diſt. 1.c.lex eſt. Et dicit glo. ꝙ olim populus ſtatuit leges ſed hodie tranſtulit hanc poteſtatem in Imperatorem, inſti. de iu. na. gen. & ci.§. ſed quod principi. Vel aliter, Lex eſt ſpecies iuris & ponitur quandoque ſtricte, ſcilicet pro eo quod populus Romanus ſenatorio magiſtratu interrogante uelu ti conſule conſtituebat. inſtitu. de iur.nat.gent. & ciui. §. conſtat autem. Nam conſul, eſt qui ſenator erat, & populum conſulebat, an eis placeret ita ſtatui, & populus reſpondebat ita. Et etiam ſic diffinitur.

LEX eſt commune præceptum uirorum prudentium conſultatio. delictorum quæ ſponte uel ignoranter contrahuntur, coërtio communis reipublicæ ſponſio.ff. de leg. 1. Quandoq. ponitur large pro omni rationabili ſtatuto. Vnde etiam dicitur.

LEX eſt ſanctio ſancta iubēs honeſta prohibes cōtraria.quæ ſumitur ex lege græca, ff.de leg. & ſenatuſc.

LEX etiam quandoque dicitur conſuetudo.i.q. 1.c. 2. Quandoque ratio.1.diſt. conſuet. Quandoque ius ſcriptum, ſiue conſtitutio quicunque Quandoq. conſtitutio ciuilis tantum.Et qualis debeat eſſe lex, habetur in c. erit.3. di.ubi dicitur. Erit autem lex honeſta,iuſta, poſſibilis ſecundum naturam & patrie conſuetudinem, loco, tempori que conueniens, neceſſaria, utilis, & manifeſta, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat. Et ibidē in c. ſeq. §. leges dicitur q᷑ non eſt iudicādum de legibus, ſed ſecundum ipſas inſtituūtur autem leges cum promulgantur, & firmantur cum moribus utentium comprobantur. Nam lege non tota perſpecta, inciuile eſt iudicare uel reſpondere. ff. de leg. l. in ciuile. Et leges ipſæ canones ſacros imitantur. in auth.de eccl. tit.§. 1. col.9.c.1. de iur. cal. & c. 1. de no. ope. nunt. ubi ſubditur. Sacrorum ſtatuta canonum principum conſtitutionibus adiuuantur. & ſic econ uerſo in materia ciuili ius canoni cum cedit & imitatur. Lex alia priuata, alia publica. Lex publica eſt quæ ſanctis patribus ſcripturis eſt confirmata, ut lex canonū. Lex priuata eſt quæ ex inſtinctu ſpiritusſancti in cordibus fidelium eſt ſcripta,ſcilicet charitatis quæ dignior eſt ei prima 19. quæſtione.2.duæ ſunt.

LEGVM authores ſeu inuentores ponuntur diſt.2.c. Moyſes, & capit. fuerunt uſque in fi. diſt. eiuſdē ubi dicitur Moyſes gēti hebræ prius omnium diuinis leges ſacris literis explicauit. Phoroneus rex primus grecis leges iudiciaq. conſtituit. Mercurius trimegeſtus primus egyptiis leges tradidit, & dicit gl.ꝙ trimegeſtus dictus eſt propter tres potentias eloquentiā,ſciētiā, & uirtutē. Solon primus leges Athenienſib. edidit. Licurgus primus lacedemoniis iura legum ex apollinis autoritate confinxit, Numa Pōpilius qui Romulo ſucceſsit in regno primus leges Romanis edidit, deinde cum populus ſeditioſus magiſtratus ferre non poſſet, decemuiros legib. ſcribendis creauit, qui leges ex libris Solonis de græco in latinum ſermonē tranſlatas, duodecim tabulis expoſuerūt. Fuerunt aūt hi decem uiri. Appius claudius, Titus Genocius, Publius ſeſtus, Lucius Veturius

turius, Caius Iulius, Aulus Mālius Sulpitius, Publius Curiatius, Titus Romulus, Sp rius poſthumus. Hi decem ſunt electi ad ſcribendas leges ſecundum Iſido. lib. 5. eti. Leges autem in libris primus conſul Pompeius redigere uoluit, ſed non perſeuerauit, obtrectatorum motu. deinde Ceſar, id eſt Iulius edi cepit idem facere, ſed ante interfectus eſt. Paulatim autē antique leges uetuſtate atque incuria aboleuerunt, quarum & ſi iam nullus uſus, ſit notitia tamen neceſſaria uidetur ſecundum Iſidor. lib. 5. ety. c. & 2. diſtin. 2. ubi glo. dicit cauſam quare notitia illarum legum eſt neceſſaria, & eſt ut ſciatur cauſa quare tollantur. C. de caduc. tollen. l. unica quia papa arguit etiam ab abrogatio iure, c. no uit. de iud. Vel ideo notitia talium eſt neceſſaria ut reprobentur maledicta. 37. diſtinc. legimus qui de menſa.

LEGES noue, & legum codices & a quibus ceperunt, habetur in ca. fuerunt, præalleg. dum dicit Iſido. ubi ſupra. Noue autem leges a Cōſtantino Ceſare ceperunt & reliquis ſuccedentibus, erantque permixte & inordinate. Poſtea uero Theodoſius minor Auguſtus ad ſimilitudinem Gregoriani & Hermogeniani codicem factum conſtitutionum a Conſtantini temporibus ſuo proprio cuiuſque imperatoris titulo diſpoſuit, quem librū a ſuo nomine Theodoſianum uocauit.

LEGES quibus nos utimur quomodo fuerunt facte, require. ff. & inſtitu. de exhæred. lib. per totum, & in multis paſsibus. Nam ut dicitur, diſtinctio, 2. c. quædam. Leges quædam dicuntur ab his qui eas condiderunt, ut conſulares, tribunitie, Iulie, aquilie, cornelie, & pręcipue lex pompeia, lex papia, a papio alias papiniana, a papiniano. Lex falcidia, & complures alie, de quibus infra. Quædam etiā dicuntur a locis, ut lex Rhodia & conſimiles.

LEX aquilia loquitur in eo caſu, quis culpa ſua alicui damnum dederit, ueluti equum, ſeruam uel aliud animal occiderit, uel uulnerauit, ſeu ueſtem ſuam ſciderit, aut illius rebus damnum dederit, & in hac l. uenit culpa leuiſsima, ut ſi quis ex alio ſe præcipitauerit & ſuper alium ceciderit tenetur lege aquilia. Caſus uero etiam occidentem excuſat, inſtitu. de leg. aqui. §. iniuria. Et ſi putator ramū deiecerit, & non proclamauerit, & ſic aliquem occiderit, tenetur ea leg. ſed non tenetur l. Cornelia. de ſiccar. in qua uenit tantum dolus. ff. ad legem aquil. & ad leg. Corne. de ſiccar. Require ſupra Actio legis aquilie.

LEX commiſſoria proprie non eſt lex neque ſenatuſconſultum, ſed potius pactum, & habet locum cū uenditor conuenit cum emptore ut ſi intra certum diem non fuerit ſolutum pretium totum, uel pars, cum de pretio per parte certis diebus ſoluendo conuenit ut in tali die uel tempore ſit res inempta uel inuendita ſi dictum ſit ut reddeat poſſeſsio uel dominium ad uenditorem. Tale autem pactū non habet locum in pignoribus, ſed in emptionibus ut ff. de leg. cō miſſ. l. ult. & l. ſi fundus. Et ꝙ res dicitur inempta, ita accipitur ſi uēditor inemptam eſſe ueluti, cuius cauſa id cauetur alias fraudaretur uenditor, ſi ex iſta ulla in poteſtate emptoris eſſet, non dando pecunia, pecuniam ineptum face-

te fundum,tex.eſt in l.2.ff.eo. ti.

LEX cornelia de falſis pœnam irrogat his qui falſum teſtimonium dixerunt, uel falſum teſtamẽtum, uel aliud quodlibet teſtamentum ſcripſerunt, aut ſigillauerunt, aut alias falſum commiſerunt puta in moneta uel menſura. Et eſt dicta lex cornelia a Cornelio ſcilla primo inuentore. Dicitur etiam teſtamentaria, & eius pœnam ſeruos eſt ultimum ſupliciuni, in liberos uero deportatio. inſtitu. de publi. iudi. §. item lex cornelia de falſis.

LEX cornelia de ſicca.loquitur de his qui dolo malo interficiunt ſcilicet telo uel iactu fulcire, & huiuſmodi.Vel etiã dicitur lex cornelia de beneficiis, a ueneno, puta quando quis alium interfecit ueneno aut magis ſenſuris uel incantationibus, uel qui mala medicamenta publice uendidit. Et dicitur deſi carus, a ſica acuta uel cultello, eo, quod.ſignificat ſeruũ uel cultum ut inſt.de pub. iud.§.ſiccarii autem unde dicit gloſſ. ibi, quod ſica eſt cultellus utrinque ſcindens quem portant peregrini quandoque in baculo quoddam, ita quod non patet unde uerſus.Et ſica mucro latens, ſicarius, inde nocatur.

LEX duodecim tabularum fuit origo totius iuris ciuilis, ſecundum gio.inſtit.de iure natu.gen. & ciui. §. ex non ſcripto. in uer. origo. ff. de orig.in l. 2. §. 1. Et di. lex ſcripta in 12. tabulis, quarum decem a ciuitatibus Athenientium & Lacedemoniorum, a decemuiris fuerunt alia re & due ad allatam declarationem per eoſdem decemuiros poſtea addite, ut dicit gloſſ. in uer.decẽuiros. §. deinde c. Moyſes diſ.7.Dũ.n. leges propter diſcordiam plebeorum cum nobilibus fere p 30.ann.in deſuetudinem abiiſ ſent,creati ſunt decẽuiri, qui tranſtulerunt leges grecorum in latinum,& eas in decem tabulis eburneis ſcripſerunt. Et his decemuiri poſtea uidentes in illis decem tabulis multas leges deeſſe accepta poteſtate corrigendi diminuendi interpretandi addendi & ſupplendi, duas alias tabulas addiderũt, & exinde dicta eſt lex duodecim tabularum. Poſtea cum prædicti uiri ſibi magiſtratum uſurparent a populo ſunt creati, & ſic conſules facti qui ſenatuſconſulta compoſuere.Poſtea prætores cõſtituti ſunt qui electa prætorum fecerũt. Et lex duodecim tabul.ſic dicitur, & hoc nomẽ olim accepit cum romani iura pœnes ſe non haberent ſed eſſent pœnes græcos.Ipſi .n. leges ſcriptas deſiderantes a græcis miſerũt nuncios,ad græcos, q ſupplicarent eis iura traderent, quod græci Romanis tenuerunt, ſed mi ſuerunt & ſuis ſapientẽ quendã, ut exploraret an digni eſſent Romani leg.q cum Roma uenisſet Romani excogitantes qd fieri poterat quendam ſtultũ ad diſputandũ cũ græco poſuerunt ut ſi pderet,de riſio eſſet. Græcus natu diſputare incepit, & leuauit digitum unum ſi g ans ꝙ unus eſſet deus. Stultus credens ꝙ uellet eũ non oculo cecare,duos eleuauit digitos. ſ. indicẽ & mediũ(q ẽt ad iuramentũ ne ceſſarium leuatur) & cum eis etiã pollicem (ſicut naturaliter euenit) quaſi grecũ cecare uellet utroque oculo Græcus autẽ credidit quod trinitatem oſtenderet. Iterum ergo grecus apertam manum extendit, ut oſtendere omnia nuda & aperta eſſe deo. Stultus,autẽ timẽs alapam ſeu maxilatam ſibi dari pugnum clauſum quaſi repercuſſurus leuauit Græcus intellexit ꝙ deus omnis

omnia clauderet parma. Et ſic credens Romanos dignos legibus, abiit,& decemuiris diſcretis a Romani electis, quos greci dignos legibus indicauerunt leges cōdi. fecit. Et ſic greci tradiderunt ipſis 10.tabulas eburneas, quibus continebatur tam ius ſcriptum quod in ciuitate athenarum frequentabat quam non ſcriptum, quod in altera ciuitate ſcilicet Lacedemoniorum erat in uſu. Poſtquam uero iſti decemuiri fuerunt ſic cū decem tabulis reuerſi, ab ipſo populo Romano habuerunt poteſtatem ſuper illas decem tabulas examinandi, addendi &c. ut ſupra de hoc in gl. l.1.ff.de ori.iur.

LEX falci.diſt.2.quædam in fi.prohibet ne quis in teſtamento plus extraneis legare poſsit quam ut quarta pars ſit hæredibus data. Dicit autem falcidia a falcidio tribuno auctore,uel ſecundum Azo. dicta eſt a fabri falce. i. a diminutione quam imponit ſingularib. relictis, reſecat. n. de legatis ut falce reſecātes ſegetes. Nam olim licuit cuilibet totam hæreditatem ſuam alteri relinquere ſed poſtea Falcidius ſtatuit quod quarta pars hæreditas deberet relinqui hæredibus legitimis &c. ut ſupra De F. Triplex autem eſt falcidia, una debita iure nature, alia iure inſtitutionis,tertia dicitur quarta trebelliani quæ competit hæredi inſtituto qui rogatus eſt hæreditatem aliis reſtituere diſt.2. reſpōſa de teſta. c. raynutius,& c.raynaldus.

LEX flauia de plagiariis eos proſequitur qui liberos aut ſeruos uel filios alienos ab urbe uel de una prouincia ad aliam ſubducunt & eos uendunt fraudulenter inſciis dominis & patribus ut ff. ad leg. fal.de pla.l. ſi.& l. lege, & l. eum.

SVNT q. malunt legere, lex fannia de plagiariis. Sunt q. legant flauia. Tu uide catellianum cottā in dictione plane plagiarii nomine.

LEX fuſia(alias ſuſia uel ſuſſia) canina non permittebat in teſtamento manumiſsio fieri uſque ad certum modum uel numerum ſeruorum,licet inter uiuos ſit, ſed hodie iſta ſublata eſt, & multomagis hoc liceret in ultima uoluntate. Et dicitur canina fortes quoddam inducta quis canis uocabatur. Nā canis naturam ſeruabat, qui ſtat in palea, quam nec ſibi habere poteſt,nec alii fauet, ut ſit conſonans rei nomen inſtitu.de dona.§. eſt & aliud. Talis ergo moriebatur tanquam canis, quia non poterat tenere ſeruos,nec libertatem patiebatur eis dari. inſtit. de le. fuſi. cani. tol. in glo.1.

LEX helieſcentia deditiorum eſt de latina libertate, de inſtitu. qui & quibus mo.manu. non poſ. §. eadem lege elieſcentia, ubi dicit quod domino minori 20. ann. non aliter manumittere permittitur quam uindicta (ideſt uirga prætoris)apud conſilium(ideſt apud locum conſilii ſuper hoc) iuſta cauſa manumiſsionis approbata fuerint manumiſsi, ut ibidem text. inquit.

LEX Iulia de adulteriis & ſtupro perſequitur adulteros, ſi eos, qui ſi ue uirgines, uiduas, aut honeſtas aut honeſte uiuentes corrumpunt aut uiolant. Et non ſolum temeratores aliarum nuptiarum gladio punit, ſed etiam eos, qui cum maſculis nephandam libidinem exercere audent, ſiue non ferentur, inſtitu. de publi.iudic. §. item lex. Iul. de adul. & ibi per totum de legibus hic poſitis, quia publica iudicia ſunt.

LEX

LEX Iulia de ambitu punit eos qui per ambitum ſeu ambitionem muneribus datis ad honores ſeu ad officia publica accedunt ſeu ſuccedunt, de quo inſtit.de publ.iudi.§. ſunt præterea. in gloſſ. & in l.1.ff. ad l.iul de ambitu.

LEX iulia leſe maieſtatis eos punit qui in principem aut in remp.aliquid committunt & machinatur. Et eſt contra tales ſtatuta pœna capitalis. Item ꝙ uſque ad quartã progeniem non ſuccedunt nati ab eis niſi per principem diſpenſetur eum eis, & ſic pœna eius animē amiſsionē ſuſtinet, ut C.ad l.iuliam.maie.§. publica autem.

LEX iulia repetundarum loquitur de his plectendis quo tempore ad miniſtrationis aliquid acceperint ut iudicarēt uel non iudicarent, uel aliquem in uincula conijcerent uel non. Ad hoc enim competit ut datum reſeruetur, & ꝙ alter puniatur. Vltra hoc etiam competit contra eoſdem illis qui ipſis aliquam uiolentiam paſsi ſunt, ut ſi coactus fuerit quis a talib.uendere rem ſuam minori pretio quam ualebat, & in ſimilibus caſibus.ff.ad leg.iul.repe.l.1.3 4.& 5.

LEX iulia de reſiduis punit eos qui officium publicum ad adminiſtrationem habuerunt, & tempore ad miniſtrationis ſeu publicam pecuniam quem accederunt in quodcũque negotium erogandam, retinuerunt, & non erogauerunt, uel qui rempublicam quam acceperunt trahendam in co.muni erario, non repoſuerunt ibidem, ſed pœnes ſe furtiue & doloſe retinuerunt, ut ff. ad leg. Iuliam. pecul.l.2.& l.4. § lege.

LEX Iulia de ui publica punit eos qui uim cum armis fecerunt uel intulerunt, & eſt pœna deportationis, ut inſtit. de publi.iudi.§.item lex iulia.

LEX iulia de ui priuata punit eos qui ſine armis uim inferunt publicatione tertie partis bonorum. ſi autem ui raptus uirginis uidue uel ſanctimonialis aut alias fiat faciẽtes & opem flagitio dantes pœna puniuntur, inſtitu.de publi.iudi.§. item lex iul.de ui priua.

LEX iulia norbana loquitur, de latina liber. ut inſti.de li.§. libertinorum autem.

LEX iulia de annona competitur contra illum qui facit uel procurat annonam fieri cariorem, quia in hoc leditur reſpublica.ut ff.ad.l.iul.de anno.l.2.

LEX iulia peculatus competit contra illos qui pecuniam uel rempubli.uel ſacram uel religioſam furantur, puniuntur autem, ut 2.inſti.de pub.iu.§.lex.iul.

LEX iulia miſcella (alias uiſcella) habet locum quando maritus relinquit uxori in teſtamẽto aliquid ſub certa conditione ſi alteri non nupſerit. Et conditione non ſeruata non tenetur hæres relictum per illã legem. Et qualem faciat cautionem, uide in authen cui relictum.C. de indict.uidu.tol.& de l.iul.miſce. tol. l.ibidem.

LEX hortenſia lata.i. facta. & a rege nomen ſortita eſt, qui eam ſtatuit & fecit, quæ concordauit inter plebem, & populum & principem qua conſtituitur ut non minus aut plus ualeat plebi ſcita quam lex populi, de quo inſtit. de iur. na.gen.& ci.§. ſed & plebiſcita.

LEX papia patrum continet premia pro ſuſcipiendis liberis, & dicitur a papio authore alias papiniana, a papiniano authore uide de hoc inſt.per quas perſo.no.ius acqui.in §.ſanctitum etenim.

LEX

LEX Pompeia da parricid.(alias parricidiis) punit eos quo patri aut matri aut auo, aut proauo, aut alteri de conſanguineis, aut parentibus ſuis mortem infligunt, Et ſtatuit illa lex pœnam acerrimam ꝙ tales inculeo.i. corio bullito conſumantur, in quo ponatur uipera cũ ſimia, cane, & gallo gallinaceo & in mari uicino ſic proiiciantur uel in flumine propinquo ſi mare nimis remorum fuerit. De his omnibus.no.inſtit. de pub.iudi.§.alia deinde. Lex populi antone matice dicitur lex per eccellentiam.

LEX publiciana dicta eſt a publiciano prætore authore. Require ſupra Actio publiciana.

LEX rhodia de iact. ſubuenit his quorum merces cauſa communis periculi euitandi eiectæ ſunt, & propter iactum nauis ſalua facta eſt, Quibus datur actio contra magiſtrum nauis uel eos quorũ merces ſunt ſalue, Et dicitur rhodia ab inſula rhodo alias rhodoſis in qua antiquitus plurium fuit uſus mercatorum, & dicit glo. hæc iniquiſſima eſt, ſcilicet pro patientibus naufragium, omnia auferant inhabitatores, ut l.modeſtinus.ff.eo.ti. hodie autem excommunicati hac lege utentes, ut diſtin.2. quidam, & ſequen.

LEX ſatyra eſt quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta ſic a copia rerum, & quaſi a ſaturitate.Vnde & ſatyra ſcribere eſt poemata uaria condere, ut Horatii,Iuuenalis. Perſii &c. diſt. 2.c. ſatyra.Et ſecundum Iſid. lib.5. de qua.C.de la.li.tol.l.unica,in princ.

LEX attilia loquitur de commiſſione tutele in prouinciis præſidibus eorum. Rome prætori urbano & maiori parti tribunorum plebis de quo uide iſti. de attilie.tu.ꝑ to.

LEX uicellia loquitur de liberto appetente ea quæ ingenuis tantum competunt,priua.honores & dignitates aſſerendo ſe ingenuũ eſſe ff de qu.ff. de teſta.ho.l. ingenuum.

LEX uiarum dicitur ſolitaria per excellentiam.

LEX municipalis dicitur quam aliqua ciuitas conſtituit ſibi,& eſt ius ciuile inſt.de iur.natu. gen.& ciui.§. 1. in tex. & glo.

LEX canonica appellatur diuina.cap. nimis,de iur.iur.cap.1.de ius. cal.& lex ciuilis dicitur ex humana cap. 1. de præſcri. l. 6.poteſt tamen ius canonicum etiam dici lex humana, quia ſunt in eo multa ab hominibus ſtatuta, licet reſpectu aliorum iurium ciuilium dicatur lex diuina. Similiter lex ciuil. poteſt dici diuina aliqui reſpectu, imo ſacra dicitur, & per ipſam quis religioſus efficitur. ut C. de legi. conſtit.l.leges. Quare Imper. dicitur religioſiſſimus in proe.inſtitu.uide cap.quo iure,di.S.& l.ſi C.de preſc. lon.temp.& Archid.in uerſi.humane.c.ſi. de præſcri. libr. 6. ubi dicitur quod leges diuinitus pro ora principum ſunt promulgare. 16.q. 3. nemo.11.q.3.Imperatores. Et aliquando uocantur leg. public. 3. q.5.c. de accuſationibus. Aliquando leges exterorum, uel leges ſeculi.ut ibidem. Sed canonice diuine dicuntur,3.q.5.quia ſuſpecti. & canonibus & legibus quælibet ſtudere deberet, quia permittitur quenquam in eis peritum in paupertate uiuere, uel anxietate mori ut inquit Iuriſcon. in auct.de hær. & ſal.§.ſi. col. 1. & in proe. ff. ubi dicit tex.legum oratores nitisſi.efficiantur.§. nos uero. & glo.in uerſ. ditisſi. ponit uerſus. Dat galineus opes & ſanctio inſt. Ex aliis paleas, ut ſupra de A.in dictione a.s.

LEG IVS

LEGIVS. Require ſupra homogium legum.

DE L ANTE I.

LIBELLVS pluribus modis accipitur,ut no. Spe.in trac. libellorum. Quandoque enim dicitur paruus liber codicillus,uel ſchedula inqua actor cauſam & actionem ex primit, & eſt duplex. Quidam eſt accuſationis, & ille criminalibus locum habet.Et quidam conuentionis, & ille in ciuilibus, ut eſt glo. unic.in prin. c.1. de libel.ob.Et debent plura contineri in libello, ut in his uerſibus continetur. Quis, quid coram quo,quo iure petatur, & a quo. Recte compoſitus quiſq. libellus habet. Nam libellus conuentionis debet continere nomen actoris ſcilicet quis ſit qui conueniat. Et quid uetatur.ſ.rem quæ petitur & nomen iudicis, ſcilicet coram quo agitur & ius quo res petitur, ſic cauſam petendi. Et nomen rei.ſ.a quo res petitur, etiam tempus & diem in quo libellus datur.Sed in libello accuſationis cõtineri debent nomen accuſatoris, nomen rei & iudicis, & crimen de quo agitur, & quandoque perſona cum qua crimen dicitur commiſſum & locus in quo, & dies accuſationis coram iudice,& menſis in quo crimen eſt commiſſum, ſed diem & horam ibi ponere non eſt neceſſe,ſecundum Gof. quandoque & ſecundum ponitur pro pane azymo ſeu ſub cynericio. ut C.de epi. au.l. iudices ubi tex.inquit ꝙ incarceratis debet uictualis ſubſtantia miniſtrari uel tradi libellis duobus aut tribus diurnis. Et dicit ibi glo.1. pamb.a libet ibi, uel a liba libe,quod eſt panis albus uel ſubcinericius, & ſic libellus diminutiuum eſt, unde dicitur.Pueri noluit libum a ſacerdote accipere,in authoritate ibi allega. Quandoq. & tertio capitur pro precibus princi pis oblatis. C. quando libel.prin. obl.lit.cont.fa. Quarto pro iudice deleg. de offi. coſu.l ne quiſquam. Quinto pro ſcriptura demandatoris. Sexto pro ſcriptura recuſationis. Septimo pro ſcriptura quã uir dat uxori quam repudiat & ille dicitur libellus repudii. Octauo pro ſcriptura appellationis. ff.de appel.l.1.Nono pro ſcriptura quã iudex dat appellanti.ſ.pro apoſtolo de appel.c. cordi. lib. 6. Decimo pro ſcriptura infamatoria quæ dicitur libellus famoſus, quam nullus ſcribere debet, nec dictare ſub pœna capitis ſecundum leges. Pro prie tamen libellus eſt ſcriptura agentis quæſtionem continens,& facturam actionem depromens.& dicit Cy. quod eſt breuis ſcriptura intentionem actoris acuſatoris contra reum clare depromens. Et ſic libellus non debet eſſe uerboſus,uel utens ſuperfluis nec obſcuris,uel alternatiuus,quia alternatiua ponit obſcuritatem, ut not.in glo.in l. ſi rem, ff.de rei uendi.eſt tamen libellus incertus admittendus ubi incertitudo prouenit ex facto aduerſarii iuxta not. in c.ſi gnificantibus. de libel. obla. Et ꝙ quandoque libellus alternatiuus admittatur no. ibidem,uidelicet de conſuetudine, nunquam tamen de rigore iuris. inſti. de act. §.ſunt & alii. alias.§. ſed iſte quidem.& ea quæ ſunt cõſuetudinis obſeruãtur. ff.de edil. edict.l.quis ſit fugitiuus §. apud Labeonem. & melius eo titu. ꝙ ſi nolit. §. qui mancipia. & glo. in c.abbate ſane de iudi. lib. 5. in gl.in uer. domini uel quaſi quæ eſt elegantiſsima & aurea dicenda. Vel ſic. Libellus eſt breuis membrana actoris petitionem com

pletes. Dicitur autem libellus a libro diminutiue propter ſui breuitatem ſicut codicillus codice ſecũdum Spe. in ti. de li. conce. in prin. uel dicitur libra. i. iuſtitia unde iudex debet ſtateram equalance miniſtrare. 45. diſt. omnia. 24. q. 1. offeramus, & c. abbare ſaue de re iudi. l. 6. §. præfatus ergo. & c. ii eod. tit. lib. 6.

LIBELLVS repudii. Require Repudium.

LIBERALIS cauſa eſt quando principaliter mota quæſtione ab aliquo dicitur aliquis ſe alius ſuus ſeruus eſſe ipſe uero contendit ſe eſſe liberum. Si uero confiteatur ſe eſſe ſeruum nõ actoris, ſed alterius non eſt cauſa liberalis, ſed cauſa dominii & cauſa hic ponitur pro iudicio.

LIBERI ſunt qui ex ingenuis naſcuntur, fiunt autem liberi qui manu mittuntur, Et dicuntur a libertate & ſunt filii & filiæ, et cæteri oẽs in recta linea deſcendentes uſq. ad trinepotes, & ulterius dicuntur inferiores ſeu poſteriores. Similiter parentes dñr oẽs aſcendentes per paternam ſeu maternã cognationẽ nobis coniuncti uſq. ad tritauũ & ulterius dicuntur ſuperiores ſeu maiores. Appellatione ergo libertorum intelliguntur nepotes ex filiis & aliis deſcendentibus. ff. de uerb. ſig. l. liberorum & hæc ex maſculis. Sed appellatione filiorum regulariter non comprehenduntur nepotes. inſti. qui da. tut. poſſ. in fi. & eſt gloſ. ſuper uerbo. liberi. in clementina. de baptiſmate. facit gl. in c præſentia. de probat.

LIBERA, hæc dictio ſignificat ꝙ poſſit fieri libere quod mandatur, non tamen ſignificat ultra mandatum generale & ſic nõ uiderentur conceſſa quæ requirunt mandatũ ſpeciale. Et hoc de uſu cõi, licet ſecus ex ſignificato attento de iure ſcripto. Tunc. n. ſignificat poſſe fieri quod ſine mandato ſpeciali non fieret, excepta denotatione, l. procurator generaliter. ff. de procu. iun cta l. filius. ff. de dona. Significat ergo quod poſſet alienare, quod non poſſet procurator cui eſt conceſſa generalis adminiſtratio non expreſſo uerbo libera, cuius ſignificatum addit & operatur, non autem ſignificat donationẽ, quia donatio ex natura ſua eſt gratia. Vndẽ not. ſcd̃m Bar. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de uer. ob. uerbũ libera in illo tm̃. operatur ad quod refertur uer. gr. dicendo conſtituo te procuratorem ad agendũ & defendendum litem conteſtandam, dans, & concedens liberam poteſtatẽ &c. non uidetur cõceſſa adminiſtratio cauſæ, ſed ſolum inſtãtiæ, quia hæc uerba important, & de cauſa non poſſunt trãſigere, ſed ſolum de inſtantia. Item ibi conſtitutioni procuratorem ad recipiendam ſolutionem dans ei liberã poteſtatẽ, ibi poteſt prorogare terminum. facit ad procur. qui ad agendum. li. 6. & l. duo. ff. de admi. tut. Idem de uerbo, plena. l. ſi procurator. §. ꝙ ſi plena. C. de proc. Idem ſi dñs conceſſit ꝙ procurator poſſit ꝙ ipſe dñs licet non expreſſit uerbum libera uel plena poteſtate. l. creditor. §. Lucius. ff. mã. Idem ſi dominus promiſit ſe ratum habiturum quicquid per ſuũ procuratorẽ actum fuerit. l. 1. ff. de procu.

LIBERE poteſt illud fieri quod non dependet ex conſenſu uel licentia alterius Pan. in c. ſtatuimus. in i. not. dẽ regula. adde eũdem Pan. c. lator. in fi. de homi.

LIBERATIO ſumitur pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimode, Nam ibi teſtator legat

debitori ſuo qui ſolus eſt liberatio nem, ſignificat debitor agere poſſit contra hæredem ut eum liberet per acceptilationem. l. 2. §. nunc de effectu. ff. de libr. leg. quia quando teſtator dicit uolo liberari, uel lego liberationem, ſignificatur quod uult ab hærede liberari, ex communi modo intelligendi. Item ibi duo ſunt rei promittendi qui tenentur ad idem debitum quilibet in ſolidum, teſtator legat uni liberationem, ſignificat ꝙ ille poſſit agere contra hæredem, ut liberetur per pactum. Sed alter non liberatur niſi ille unus liberaretur ex maiori ui, uidelicet acceptilatione. Nam tunc etiam alter liberatur ſicut acceptilatio capitur pro tali ſolutione, ꝙ uno ſoluente, alter liberatur. ſecus in pacto. Sed certe pactum liberationis in ſimplici ratione ualet tantum ſicut acceptilatio. Item duo ſunt rei promittendi ſocii uni legata eſt liberatio, ſignificat, ꝙ etiam ille cuius nomen aſcriptum non eſt, habetur pro legatario, & ſic agere poteſt ut liberetur ſicut ille qui nominatus eſt, & hoc ſi teſtator ei prouidere uoluit, quod probatur ex ſimilib. coniecturis ſufficienter, quia in contrahendo ſocii ſunt. Et intellige ſocio ſecundum Bart. quibus omne lucrũ & damnũ eſt cõmune in illo debito. Itẽ ibi duo ſunt rei promittendi non ſocii, facti debitores ex pecunia quæ peruenit ad utrunque uel conuerſa eſt in cõem utilitatem teſtator legat liberationẽ uni. non liberabitur acceptilationem, ſed per pactum, & iſtud pactum proficiet etiam alteri in parte ſeu mediata debiti. Et ſic intellige quod nota. glo. in. §. nunc de effectu. præalleg. Conclude ergo, aut ſunt ſocii, & liberatio fit per acceptilationem, & ſic facta uni prodeſſent alteri, ſed iſte alter non legatarius non poteſt agere niſi ubi teſtator ei prouidere uoluit. Aut non ſunt ſocii, & tunc liberatio fit per pactum de nõ petendo, & prodeſt alteri in medietate, ut in altera medietate tantum conuentatur. Item not. ꝙ pactum factum uni prodeſt alteri prout actum eſt, & non alias. nam ſi eſt actum ius ex eo quæri. n. illi cui fit illi quæritur tm. Si uero actum eſt ius quæritur utriq. tunc quæritur utrique. In dubio uero pactum factum reo prodeſt fideiuſſori, ſed non pactum factum fideiuſſor econtra prodeſt reo, niſi ubi fideiuſſori ſit appellatio, & principalis obligatus eſt re, quia tunc hæc acceptilatio reſpectu principalis contiuet pactum quod ſibi prodeſt l. & per iuſiurandum. §. & ſi fideiuſſori. ff. de accu. Poſſet tamen dici ꝙ principalis liberatur ipſo iure, quia hoc fit per conſequentiam, ut ibi not. In acceptilatione autem ſi fit principali prodeſt fideiuſſori. Facta autem fideiuſſor prodeſt ei tantum, ſi hoc eſt actum. In dubio prodeſt principali licet non ſemper prout notatur in l. ſi quis reum. ff de li. lega. Et finaliter concluditur, ꝙ liberatio legata uni ꝑſonæ in una re, uel in uno debito, ad aliam perſonam, aliam rem, uel alium debitum extenditur ſi hoc diſponentem quouis probabili medio uoluiſſe ſignificatur. Et liberatio generalis non comprehendi non contineri aliquod medium concludit. Et liberatio conceſſa ſpecialiter, generaliter inter uiuos, & in ult. uoluntate ſignificare quod ius mediũ probabile declarat.

LIBERTAS eſt res ſpiritualis, & ideo poteſt uenire in commutationẽ cũ alio ſpirituali. de re. perm. c. ad quõ-

nes.de ſer.non ord.c.nullus.in glo. ult.Item libertas eſt naturalis facultas eius quod cuique facere libet, niſi quo ui aut iure prohibetur. inſt. de iur. perſ.in prin. & hæc facultas quãuis late pateat,tamen tiquandoq. reſiſtitur de facto, & qñ que non poſſumus quod deſideramus, uel de iure, ut quando facere furtum aut rapinam prohibemur.

LIBERTAS latina libertas quæ habebat, quòd ſi moreretur ille cui dabatur libertas tunc renuit, ſed ſi ſuperuixit,tunc non tenuit. Sed hodie eſt correcta per l. 1. C. de la. lib. tol. Require ſupra Latini. Et dicebatur latina per ſimilitudinem. Nam ut Romani nominati ſunt, quia Romanis ſubiiciebãtur & incolumes mittebantur. licet ſecundum rẽ latini uel Romani uel eſſem illa libertas latina dicebatur, cum non eſſet uera libertas.

LIBERTAS dedítia. Require ſupra de diticia.

LIBERTAS fideicommiſſaria ẽ q̃ teſtator directe nõ uoluit cõpetere ſe p manumisſionẽ alterius cuius fide hoc cõmiſit. ſ.ut manumitteret. libertas teſtamentaria eſt quæ ex ipſo teſtamento directe competit, ut C.de teſt.ma.in prin. in gl.

LIBERTAS uindicte eſt q̃ fit per uindictam.C.de uin.liber. in prin.gl.

LIBERTI ſiue libertini ſunt qui ex iuſta cauſa a ſeruitute manumisſi ſunt, nec eſt inter eos differentia, licet quidã minus prudenter dicant libertinum eſſe filium liberti. Vnde libertus meus uel libertinus dicitur ille qui ſeruus meus fuit, ſed manu miſſi eum, & ego ipſo dicor patronus.de quo ſuper uerſ.in ſeruitute. inſt.de liber.

LIBEBTVS arbortiuus eſt qui in teſtamento eius qui abortus eſt, id eſt, mortuus manumittitur.

IMO uero libertus orcinus dicitur ab orco, quod ab eo manumittatur, qui ad orcum tendit. Alii libertum orchinum uocant,a græca dictione orthos directum ut directũ libertum intelligas.Vide Alcia.in dictione orcinus.lib. præte.i.

LIBERTVS asſignatitius eſt quem patronus eius cuius ex liberis ſuis eſſe uelit, ei asſignauit.

LIBITVM dicitur,ꝙ iure licet,ſemper in prin.ff.de rit.nup. aliqñ etiam dicitur & quod de facto licet.l.1.§. ſi cui uentrem.& ibi gloſſ.ff.de uentre inſpi.

LIBRARIVS eſt q libra apponẽdo põderat cauſas rerum determinat, uel eſt libros uendens & cuſtodiens.

LIBRA auri conſtat quandoque ex c. aureis.Bart.in auth.ſed nouo iure. C. ſi cer. peta. hodie uero conſtat ex 96. ducatis Venetis Bart. in l. quoties. de ſuſcep. & arca. libro. 11.C.

LIBRIPENS idem eſt ꝙ librarius. de quo gl.inſt.de teſt. ordi.in prin.

LIBERATIO ſumitur pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimode, ut ſupra habetur.H.D.

LICERI uel licitari eſt rem appretiare, unde dicitur. Non curo centum græce uno obolo liceri. Sed licere actiuũ ſignificat rem prætio menſurabilem eſtimare, quanto pretio ualeat. unde uerſus.Diues in orbe licet,pauperem ſed.nemo licetur. Liceor enim eſt actiuum in ſignificatione,& paſſiuum in uoce. Sed liceo contra,unde. Non licet aſſe mihi qui me non aſſe licetur. Inde licitari eſt frequenter eſtimare uolo rem rei uendibilis. Et licitator, id eſt ſuaſor, uel procurator ſeu proxeneta.

LICITATIO eſt uenditio propoſita, ut cum aliquis emptor in re ab altero uolente emere pretium

auget,

auget. Vnde quando aliqua res publice uenalis exponitur, & unus offert decem, & alter quindecim, quando proclamatum eſt ꝙ quis plus offert, eam habebit illæ qui plus offert, dicitur alium uincere licitatione. unde cum alterum ſic intendit ſuperare plus offerendo in quacunque negotiatione licitatio eſt, & qui in licitatione uincit rem fert. C. de fac. ſan. eccl. auct. qui res, & C. de fid. inſtru. & iure haſte fiſcalis. l. quicunque lib. 10. Et ergo licitario ſubhaſtatione uel oblat. ad ſubſtatationem, ut licitatio. ff. de pu. & ue.

LICITARII dicuntur, qui emendo, uendendo, uel conducendo rem aliquam, uel negotiando, aliquid aliud plus differendo, alter alterũ contendit ſuperare.

LICENTIA multiplex eſt, ut no. Archi. 24. q. 2 ſi abſtinere.

LICTOR dicitur q magiſtratus fert inſignia l. ego cum in uilla, & l. manumiſſio ff. de manu. uindic.

LIBITINARIUS is dicitur, qui quæ ſtui inſeruiens libitinariam exercet, quique neceſſaria funeribus uendit, uel qui curam mortuorum ſepeliendorum habet, ſeu qui conducit funera, dictus a libitina dea in cuius templo quæ ad ſepulturam pertinebant uendebantur. Refert Seneca uota libitinariorum eſſe, ut mortes plurimorum optent, quod illis queſtuoſiſsimum ſit, & de his intellexit Vlpia. in l. quicunque. §. idem ait. ff. de inſt. act.

LIMA eſt inſtrumentum fabrile, & ferreum quo metallo roduntur, poliuntur, minuuntur, & purgantur, 7. q. 1. §. cum uero. uerſi. ferrum. & glo. in cap paſtoralis, de re iudi. in clemen.

LIMITES ſunt fines uel termini regionum, inde limitare terminare dicitur uel reſtringere, unde limes eſt terminus agris poſitus, uel pratis ſeu cãpis, uel etiam dicitur meta. Sed limen eſt introitus domus, dictum a limite. Nam limina ſunt edium limites uero regionum uel finium, de quo inſti. quib. mod. ius pat. po. ſol. §. dictum eſt aut.

LIMES epiſcopatuum ſeu parochiarum ſicut non poteſt præſcribi, ita nec iura adherentia limiti, ne ex hoc oriatur confuſio limitũ, quod eſt menti tenendum ſecuudũ Pan. in c. cum ſint. circa ſi. de deci.

LIMITANEI dñr qui conſtitutio ſunt inter caſtra et ciuitates uel cõfinia oppida, ut limites defendant et colãt, ut C. de fun. limi. l. ult. in ſi. lib. 11. Et dicit Acc. ſuper rub. ibi dé ꝙ quidam habent pro limitofis trophis, a trophos. l. deſcriptio, & limites. l. deſcriptio ad uſũ limitũ alias militũ qui ĩperiũ cuſtodiunt.

LIMINARCHE dñr pricipes locorum in quibus ſunt diuerſarum prouinciarum diuerſarum aut regnorũ diuerſorum limites, et termini, unde ẽt dicũt colliminatio qui confinia oppida uel ciuitates tenent trans limitem locorum.

LIMINARCHA eſt uocabulum græcum, qui limen portum dicunt hinc limenarchæ qui præſunt ore maritie maxime in hoſtium confinio de quibus meminit Archadius in L. muuerum ciuilium. §. qui annonã. ff. de muu. §. ho. & Pau. in limenarche. ff. de ſer. fug. & Impera. in l. non idcirco C. de lib. cauſ. in quibus tamen locis liminarcha legitur. tanquam a limine deſcendat, ſecũdum glo. noſtram. Poſſet ẽt forte dici liminarchas, aſq. aſpiratione, ideo ſic uocitatos, quia ad hoc conſtituebantur ut hoſtes a limine pellerent, & ſic erit uocabulum latinum & compoſitum, & cõis lectio

S 3. ſer-

ſeruabitur, & ſecundum hæc caſtiga uerba imperatoris, in l. 1. C. de offic. comiori, ubi alitarchia mendoſe legitur, pro limenarcha.i. liminum perfecta.

LINEA eſt collectio perſonarũ ab eodẽ ſtipite deſcendentium diuerſos gradus continens, & numeros diſtinguens, & eſt linea graduũ deſcendentium & collateralium l. 1. & l.iuriſconſultus.ff. de gra. affin. diffinit.Ioã.And.in appa. ſuo ſuper arborem conſanguinitatis, ubi ui de late per eum.

LINTEVM non dubitatur uelum uocati.

LINTEARII ſunt qui lintea nauis uel nautum uel lineariorũ negotiationem exercent &c.

LINTEARIA dr̃ talis negotiatio.

LINTEARIOSA uel lintearium eſt negotiatio lintneariorum.

LITEM pendere eſt litem conteſtatã eſſe, uel litem in incerto eſſe, cum ambiguus ſit eius exitus euentus. nam lit s & iudiciorum euentus eſt incertus. ff.de pecu.l.quod debetur. Pendere autem dicitur lis per appellationem, uel recuſationem con ſultationem uel relationẽ uel quan diu diffinitiua ſententia non eſt lata, de quo per doctor. ut lite pen. per totum.

LITEM conteſtari dicitur quando actor proponit intentionem ſuam & actionem coram iudice contra aliquem, & illa ſtatim negat, tunc eſt lis conteſta. Et dicitur pendere nam in ſuſpenſo ſunt omnia donec lis ſopiatur.i.terminetur, ut ad ſuperiorem negotium tranſmittatur. Et dicitur lis pendere quoad hoc ut mihi innouetur quatuor cõcurrentib. Primo quod citatio emanuerit. Secundo ꝙ a iudice competente. Tertio ꝙ ad partem peruenerit, uel a parte impediẽte factum ſit quominus peruenerit. Quarto ꝙ in ea talia ſine expreſſa per quæ pars inſtruatur ſuper quibus conueniatur, ut in cle.fin.ut lit. pen. Et poteſt addi quintum, ut ibi no. quod emanat & perueniat debito tempore.

LITIS conteſtatio eſt negotii principalis ab actore & reo hincinde facta narratio, quam narrationem præcedere debet libellus, niſi forte de conſenſu partium remittatur. Fit autem litis conteſtatio coram iudice per narrationem actoris, & contradictoriam. reſponſionem rei, ut quia negat, uel per aliquam exceptionem quam opponit animo cõteſtandi litem, id eſt ea mente, ut in cauſa procedat uel reſiſtat. Eſt ergo litis conteſtatio ſecundum Goffre. hincinde apud iudicem negotii principalis facta narratio per principales perſonas, non per aduocatos, niſi forte principalis adeo fuerint indiſcreti, ut eorum defectus de licẽtia iudicis per alios ſuppleantur, ut in cap. paſtoralis, de iudic. Et litis conteſtatio in initium actionis & conflictus, in cauſa de hoc uide gloſſ.bonam, in cap.dudum 2. uerbo propoſitam, de electio.quomodo & quando fiat litis conteſtatio.

LITIGIOSA res eſt mobilis uel immobilis res uel ſe mouens, de cuius dñio cauſa mouetur inter petitorẽ & poſſeſſorem conuentione iudiciaria, uel precibus princip obligatis, & iudicibus inſinuatis, & per eum futuro reo cognitis. ff. de litig. aut. litigioſa. Fit autem res litigioſa incontinenti oblato libello. Alii dicunt rem litigioſam non eſſe ante lit. conteſt. de hoc glo. in c.1.ut lit.pend.lib.6.

LIS a contentione limitis prius nomẽ ſumpſit, de quo Vir. limes erat

poſitus

poſitus litem ut diſcerneret agris c.forus.de uerbo.ſign. ad medium. Et lis dicitur mota cum fuerit cōt teſt.c.ex parte.ii.de uerb.ſignific.& c.aduerſatio.de excep.

LITIS quaſi conteſtatio eſt quando aliquis conuentus in iudicio ſuper rebus mobilibus, quas poſſidet nomine alieno, nominat dominum in iudicio; & accipit inducias ad denuntiandum domino ut ad iudicem ueniat uel mittat.Si autem ipſe dominus non comparet in termino ſibi dato, tunc lis quaſi conteſtata eſt dominum,ſiue habetur pro conteſtata, ad interrumpendum lōgi temp. præſcrip. ut in c, quoniam frequenter .§. in aliis. uer. ꝙ ſi ſuper.ut lit.non conteſt.

LITERIS dicitur obligatio contrahi,quando quis cōfitetur in aliquo inſtrumento ſe recepiſſe pecuniam quam nondum recepit, ſub ſpe numerationis futuræ ſibi faciendæ, prout a creditore eidem promiſſum extitit illi competit actio non numerante pecuniæ ſi exigitur ab eo debitum antiquum recepit.

LITERE de rato dicuntur procuratoriæ quia conſtituens procuratorem ſemper adiicit in fine quod qc quid procurator fecerit ſuper cauſa ad quam datus eſt, gratum, ratum.& c.habebit. ut in c. cum dilectus.de relig.domi.in glo.

LITIGATORIS nomine non ſolum actor ſed etiam reus intelligitur,ut in c.1.de litis conte. lib.6.

LIVELLVS differt a feudo, primo quia in eo iuratur ſicus quam in liuello. Item feudum datur amore,liuellus uero pro mercede. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ in liuello ſecus, & de multis aliis differentiis uide Fely.in c. cæterū col. 5.& ſequen. in uerſicu. 9. fallit de iudi.

DE L ANTE O.

LOCATIO eſt perſonæ uel rei ad uſum facta conceſsio uel mercede uel pecunia numeranda conuenta, alioquin de alia re erit contractus innominatus,de quo uide not. per docto. de loca. & conduct. ſuper rubr.

LOCVLVS eſt burſa uel marſupium in capit. primo de depoſi.in gl.dominus loculos habuit ut indigentibus ſubuenire. 12.q. 1.habebat dominus loculos.

LOCATOR eſt ille qui rem aliquam pro certo pretio uel certa mercede alicui utendam concedit, uel alium re ſua mercede ſibi conuēta uti permittit, ut cum loco tibi domum meam ad habitandum in ea, ego dico locator, tu uero, qui ſic uteris ſeu ad uſum recipis, conductor nuncupatis,ut in c.1.de loca.& conduc.

LOCATI actio. Require ſupra. Actio locati.

LOCVPLES. Require ſupra bona liberorum.

LOCVS religioſus. Require infra religio.

LOCVS ſanctus dicitur qui firmus eſt, uirtutibus munitus, Domino quidem quod ſanctum ſcilicet a ſanguinibus .i. peccatis immolari debet. de quo inſti. de rer. diuiſ.§. ſanctæ quoque res.

LOCVS inſignis ſecundum Io. An. in c. ſtatutum. de reſcr.lib.6. eſt ciuitas. licet ibi non ſint periti. Et de hoc dat ibi rationem. Sed ſecūdum Inn.Hoſt. Abb. non ſufficit eſſe ciuitatem, niſi ſit ibi pia peritorum. Com. dicit ſufficit ſi de uicino loco poſſunt haberi periti Paul. de Leaza. in cle.unica, de foro competen.dicit inſignem locum in quo poteſt copia habere neceſſariorum pro epiſcopo, familia, & equitib. ſuis,

ſuis, licet non ſit copia peritorum.

LOCA uicina quæ dicantur, uide Panormi. in c. ſuper ſpecula. in fin. de priuileg.

LOCI adiectio ſignificati diuerſimode diſponit u.g. teſtator dicit. Titio lego centum quæ ſibi uolo ſolui de pecunia quam habeo in tali loco, puta tali caſtro tali arca. Et ſi in illo loco nihil eſt, tunc nihil debetur, ſi minus eſt, nihilominus tota pecunia debetur l. quidam teſtaměto. ff. de legat. 1. Lucius. ff. de ali. & ciba. de ubi teſt. legauit alimenta libertis, poſtea ſcripſit ꝙ ex certis fundis percipiantur ſi non poſſunt percipi ex illis fundis, aliunde debent ſuppleri. facit l. Paulo Callimacho. §. fina. ff. de lugat. 3. Ratio quia locus hic apponitur ad demõſtrationem unde ſolutio fieri poſſit, & nõ ad raxationem ſeu reſtrictionem legati, quare legatum non reſtringitur, etiam qua legatum fuit factum in genere, & ſic remanet in genere. & adiectio loci refertur ad deſignationem fiendæ ſolutionis. Et quod de legato dicitur, idem in contractu intelligitur paritate rationis, ut ſi dicatur. Promitto tibi centum ſoluenda de pecunia quam habeo in tali loco. Et ibi lego uel promitto decem quæ habeo, in arca ſi nihil eſt nihil debetur ſi minus eſt illud tantum debetur l. ſi ſeruus. §. qui quinque. ff. de legat. 1. quia locus adiicitur ſummę immediate, & per hoc ſignificatur ꝙ illa ſumma quæ ibi eſt debebatur, & non alia. Vnde teſtator uel promiſſor ſe refert ad illum corpus pecuniæ quod ibi eſt, & ideo ſi nihil eſt, nihil debetur, uel quatenus eſt eatenus tãtũ debetur. Cætera multa exempla ponit Petrus burgundi §. ſacramenta l. inter ſtipulantem. ff. de uerb. oblig & finaliter loci adiectio operatur quod ratio dictat, uel lege diſponitur, uel prout uoluntas diſponentis dictat, quam quoduis medium probabile declarat. ut l. cum certus. ff. de uino tritico & oleo lega. ſi debitor. §. 1. ff de contrahen. emp. & uendi. l. eum qui Kalendis. ff. de uerbo. oblig. l. legatum. §. uim. ff. de annu. lega. cum ſimilibus.

LOGOGRAPHIVS. i. ſcriptor publice rationis, & dicitur à logos ſermo uel lexis ratio, & graphos ſcriptura, ſecundum Accurt. in rubr. C. de tabel. ſcri. & logo lib. x.

LOLIVM herbe genus, alio nomine zizania dicitur, ut etiam declarat glo. in cle. dudum de ſepul. in uerbo zizania. Proinde corrigenda ſunt uerba Celſi apud Vlpianum in l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. ff. ad l. aquil. dum quærit ſi lolium aut auenam in alienam ſegetem, caſtiga ſi lolium.

LORICE genera ſunt armorum, ut in aut. de armis. § penul.

LONGA conſuetudo eſt quæ 10. uel 22. annis inducitur & multomagis longo tempore, ut ſi 30. uel 10. annis perdurat.

LONGVM tempus, longiſſimum & longeuum. uide Azon. in ſum. quæ ſit longa conſuetudo. §. 1. & dicitur longum tempus inter præſentes decennium, & inter abſentes uicenniũ l. fi. C. de præſcri. long. tempo. & §. 1. inſt. de uſuca.

DE L ANTE V.

LVCRIFACERE. i. acquirere.

LVCRVM refertur ad omnia prouenientia ex proſperitate fortunæ qualiacunque ſint, quæſitus tamen comprehendit ſolum lucrum proueniens ex induſtria perſonæ, ut eſt tex. & gloſ. in l. & ſi adiecit. ff. pro ſocio not. Abb. in ca. ſedes, nu. 13. de reſcr. Quæ autem ſint hone-

ſta

ſta lucra.uide ſpe.in tit. de cleri.cõ iu.uer.ſed quam dicee.

LVCTVS tempus alii uſque ad triſgeſimum diem, alii uſque ad quadrageſimum obſeruabant 13.q.2.& fœmina ſi nubat intra tempus luctus infamis eſt cõtra leges ciuita. ut C.de ſecund.nup.l.1.& 2.

LVERE id eſt liberare unde dicitur, pignus luitur.i.liberatur. Alio modo accipitur pro puniri, unde dicitur Luo penas, id eſt punior. Vnde. Ereluo pignus penas cruce, luce tenebras. Dicitur & luere quando ſalitur ouis. De primo ſignificato.uide inſti.de leg.§. ſed & ſi rem.

LVERE debet in corpus obligatus ad pœnam pecuniariam pro maleficio commiſſo, ſi non eſt ſoluendo, ſecus ſi eſt obligatus ex contractu uel quaſi, quia tunc expectatur donec peruenerit ad pinguiorem fortunam. Panor.c.ſtatuimus in 3.not. de maledic.

LVGVBRARE .i.uigilare,& nocti proprie attribuitur. Sic dicitur, luna habet radios lugubres, & ſol claros. uide inſtitu. de leg.§.noſtra in tex.& glo.

LVPINVM eſt genus leguminis non minus terram appetens quam lupus pecudes, & inde nomen ſumpſit, tellurem mirum in modum amat ut quamuis fructeto ſolo con iectum inter folia uepreſque, ad terram tamen radice perueniat, & inter fruges enumeratur a Iuliano in l.frugem.ff.de uer.ſig.

LVSTRVM eſt ſpatium quinque anno.unde dicitur. Indictio cõſtat ex tribus luſtris.i. durat uſque ad xv. annos ut extra de fide inſtr. inter directos. uide ſupra indictio.

LVXVRIA no.Arch.de conſue c.fin. lib. 6.

DE M ANTE A.

MACHINATIO. uide ut ſupra dolus, & eſt quaſi aſtutum ingeniũ quid eſt quod homo ſemel deditus malitiæ non adueniat in aut. ut hi qui ob. ſe habere perhi. res mino. poſt prin.cle.6.

MAGNANIMITAS eſt ornatus omnium uirtutum ſcđm philoſophum 5. ethi. & eſt magnanimitas in imperatore, l.1.C.de teſta.lib.6.

MAGNIFICVS dicitur quaſi magna faciens, & ideo hoc uerbum competit regi ex etymologia uocabuli. Ab.in c nouit de offi.deleg

MAGISTER nauis reqre ſupra Actio. exercitoria & C.e.ti.l. unic.li.12.

MAGISTRI ſcriniorũ dicebãtur qui ſcriniis ſacri imperii præpoſiti erant, uel ſunt pragmaticarii, ſic dicti, quia pragmaticas ſanctiones illas.ſ. quas principes faciebant & ſtatuebant concilio procerum ſuorum ſcribebant,& exempla earum in ſcriniis repoſita ad memoriam cuſtodiebant.

MAIOR dicitur ille qui xxx.annorum impleuit ætatem. de quo not. inſti.de cu. per totum & per docto. de reſt.in inte.c.1.

MAIOR pars attenditur quo ad numerũ & ſanior quo ad zelum iudicum. Vel põt dici maior pars quæ maiori innititur rationi, ut 9. diſt. ſana.& 18.diſt.c. multis.

MAIVMA eſt ludus qui uigebat in maio & dicitur a malo, uel maium græce, latine ingreſſus .ſ. æſtatis quando herbæ frondeſque uirentes letificant. Inde uenit maius. C. de maiuma in rub.lib.11.

MAIVMA erat quidam ludus qui fiebat in menſe maii not. C. de maiuma lib. 11. in rub. & ſic fieri debebat ut morum ſeruaretur hone

ſtas

ſtas,& uerecundia caſtis moribus p ſeueraret.l.unica.eo.ti.

MANGONES ſiue mercilarii ſunt qui in ſerui emendis uel uendendis mercationem exercent.

MAGI ſunt qui uulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur, hi ſunt qui permiſſu Dei maleficiis elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium & cap.22. quæſtione 5.nec mirum. Et ibi qui ſunt necromantici, hydromantici, & de auguriis & auriſpiciis quæ omnia ibi reprobantur. Dicit enim Auguſtin. x. libr. de ciui. Dei,ibi ad finem, quod ideo quiſquam non debet eis credere,quia aliquando ueniunt quæ prædicunt, aut ſanare uidentur infirmos, aut lædere ſanos, quia hoc permiſſu Dei fit, ut ipſi qui hoc audiunt uel uident probentur, & appareat quali fide uel deuotione ſint in gratia erga deū. Hæc ibi.

MACELLARE eſt mactare uel trucidare.Inde dicuntur macellarii qui pecora uel quadrupedia mactant, ut eſt glo.ut in clemen.1.de uita & honeſta.cleri.

MAGISTER dicitur qui præ cæteris alicuius rei ſiue negotii curam gerit. Et interpretatur ſyllabaliter quaſi in maiori ſtatu exiſtens,ſed literaliter ſic quaſi manum ac rem gerens inter ſcolares tenens eos rigide,ſed gloſſ. uerbo capitulo. 1.de magiſter. dicitur a monendo ſiue a moſtrando,ut ff. de uerbo.ſignificatio.l.quibus uim.Magiſtratus,prætores uel conſules dicti ſunt, eo ꝙ maiores reliquis officiis, & illi ſunt tanquam capitis principis, membra, ut C. ad l. Iuli. maieſta. quiſ nis. Et horum alii ſunt maiores,alii minores.alii medii. Maiores,ut illuſtres,qualis eſt perfectus prætorio orientis, item illyrici itē aphricæ, item urbis Romæ. Minores ſunt clariſsimi, puta præſides prouinciarum. Medii ſunt ſpectabiles ut proconſul. præfectus ægypti qui dicitur auguſtalis. ut ff. de officio præfecti auguſta. Eccellentiores præfecti ſunt præfectus prætorio orientes, & illyrici quorum officium eſt, ut ab eorum ſententiis non appellatur. Item nec contra eorum ſententias datur, reſtitutionis ab ipſis. Item concedere poſſunt, leges. ut tamen non ſint contrariæ general.bus legibus uel conſtitutionibus ut C. de offici.præfect. orientes & illyrici l. formam.

MAIORITAS eſt multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia ſenectutis, alia prælationis, de quibus uide per Abba. in cap. ſtatuimus, in princip. de maio. & obed. uel dic, quod quis quis maior altero quatuor modis nobilitate, diuitiis potentia, & honore,ſecundum Abbat.in cap. ſuper, eod. de teſtib.in uerſic. not. quatuor qualitates, & Felyn.eod.ca. uerſi.not.2.ibi ſuperior.col.3.

MALEDICVS eſt qui obloquitur de homine detrahendo ei, & eum obloquiis deprimendo, ut capi. 1.de cler. maled. Summa autem iniquitas eſt detrahere, & omnis qui detrahit fratri ſuo, homicida eſt 6.q. 1.c. ſumma. & detractores fratrum homicidæ ſunt.de pe.diſt. 1. homicidiorum. Non tamen ſemper peccant maledicentes, ut 23.diſt.c.in nomine domini, in fi. ubi ponitur longa maledictio, quia maledicorū duo ſunt genera.ca. cum ſcin.24.illi. Omnis enim blaſphemus Dei & ſanctorum maledicus eſt. c. ſtatuimus.eod,tit.

MALEFIDEI poſſeſſor eſt, qui ſic ſe alie-

alienum occupaſſe §. quod autem inſti.de uſuc.

MALLEAtores adulterinæ monetæ ſunt qui falſam monetā malleant.

MANCIPIVM eſt ſeruus uel ancilla, & eſt neutri generis in uoce ſed communis generis in ſignificatione, & dicitur quaſi manu capiū, & dicitur mancipium omne quod manu capi poteſt, ſicut homo, equus, & hoc generaliter, ſed ſpecialiter tantū ſignificat homines, quia tales erant ſerui capientium eos in bello iuſto.

MANCVS eſt defectuoſus & ſecūdum catholicō dicitur quaſi manu cærens, ut cui manus abſciſſa eſt, uel is qui imbecillitate dextere facilius utitur ſiniſtra ff. de edil.edic. c.qui clauium.§.pe.

MANDATVM ſecundum Azon. eſt officium ab eo qui gratuito ſuſcepit exhibendum. Et dicitur mandatum quaſi manu datum. Quod enim aliquis per ſe facturus erat, alii gerendum committit contrahitur ſolo conſenſu. Et nota.quod mandatum poſterius factum non derogat priuilegio niſi de hoc faciat mentionem capitulo graue. de offic. ordi. Item per mandatum generale non prohibentur niſi illicita capitu. ſuper quibuſdam de uerbor. ſignificatio. Item tantum ualet mandatum generale quo ad omnia, quantum ſpeciale quo ad quædam de uo.& uo.redem.cap.magne. §. 1. Item rei turpis mandatū nullum eſt.ff.mand.l. 3. Item quando mandatum uel pactum unum continet in ſe duo quorum unum eſt poſsibile, & alterum impoſsibile, non obligat in contractibus, ut ſi ego exiſtens Romæ promitto tibi hodie dare x. erfodie. Sed quandoque obligat in iudiciis ut ſi iudex mandet alicui quòd compareat coram eo die impoſsibili, tunc tenetur comparere de impoſsibili ſecundum Hoſtien. capitulo dilecti. de do. & contume. Item qui exequitur mandatum, non debet excedere fines mandati inſtitutio, manda. §. ſi iniqui. Item mandatum ſpeciale derogat generali, etiam ſi Deo non facit mentionem capit. paſtoralis, de reſcri. ſecundum Ber. in quæſtionibus & hoc fallit in quatuor caſibus. Primo in mandatis generalibus, quæ ſunt in effectu ſpecialia capi. ex parte de offic. delega. Secundo in priuilegiis, de reſcrip. cum ordinem. Tertio quando res non eſt integra. Quarto in legatis. ff de ſupel. leg. l. 3. Et differunt mandatum, iuſſio & præceptum, quia miſsio importat neceſsitatem, nec finitur morte iubentis, quia ſucceſſor id facere tenetur. Mandatum uero importat liberam obſequendi uoluntatem, & finitur morte unde præceptum non præcipitat mors præcipientis. Mandatum mandato re cadente cadit, ut no.de reſcri. eam te & cap. in his,de uerb. ſigni. Quidam tamen dicunt quod tam præceptum quam mandatum finitur morte, ſi nominibus expreſsis ſcribantur ſecundum Ioan.And.14. q.1.quod præcipitur.

MANDATOR dicitur ille qui aliquid mandat alicui ut ſibi uel alii aliquid faciant. Require ſupra ſi-i deiuſſor.

MANDATARIVS eſt qui mādatum ſuſcipit adimplendū.Et qn̄ mandatarius accuſatus de crimine conueniri poſsit ex ſua perſona, uide l. nō ideo minus C. de accu. & inſcri. & no.in c.mulieres, & c.ut fame, de ſen. excom. Et inter iſtos oriuntur actiones hincinde,quod ille qui ſic mādat alteri, cōtra illū qui mandatum

tum ſuſcipit adimplendũ, cũ prius cogi non poſſe ꝙ reciperet mandatum, competit actio mandati directa inquãtum eius interfuit factum fuiſſe quod mandabatur, Rurſus ipſi mandatario qui mandatum ſuſcipit, competit actio mandati contraria ſi quas expenſas fecit uel impenſas ratione mandati ſuſcepti, in quantum non exceſsit fines mandati. Si uero mandatum exceſsit in impenſis factis, ipſas non repetet per actionem mandati contrariam. Sed inquantum utiliter expendit per actionem negotiorum geſtorũ repetet.

MANIFESTVM eſt publica uel famoſa proclamatio ex certa ſcientia & certis authoribus proueniẽs. Et poteſt manifeſtum probari per multos teſtes uel authores, non tamen per tot quod fiat notorium uide gl. in cap. conſtitutionum de uerbo.ſig. li.6.& 6.q.placuit, Specu. tit.de noto.cri. §.ſequitur de manifeſto circa prin. ubi dicitur, manifeſtum eſt patet quod pluribus ſed non omnib. ſed notorium oĩbus, patet, ut no.in l.ciues.C.de app. per Bal.& Butr.

MANIFESTVM illud dicitur quod ex coniecturis apparet cap. 1. & ibi Abb. in 2.not.de cleri.non reſi.

MANIFESTE uel palam teſtari dicitur qui non in publicũ hæredẽ nominat, ſed corã teſtibus qui ad ſolẽnitatem ſufficiant teſtatur.

MANET.i. tenet uel aſtringit ca.cum laicis de reb.eccle. non alie. Vbi dicitur ꝙ laicis quãuis religioſis diſponendi de rebus eccleſiæ, non eſt data poteſtas, apud quos obſequẽdi manet neceſsitas, non authoritas imperandi de conſtit.c.eccleſia ſanctæ Mariȩ.

MANICHEI ſunt qui Chriſtum dñt non eſſe uerum hoĩem, ut dicit glo. in l.manicheos C. de hær.& mani. Extiterunt a quodam perſa qui nocatus eſt Manes qui duas naturas & duas ſubſtantias introduxit. i. bonam & malã, & animas ex Deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit Teſtamentum uetus reſpuunt, nouum ex parte recipiunt ita dicit tex.24.q.3. cap. quidam, ubi uarie ſecte hæreticorum enumerantur & in l.arriani. C. eo. De multiplici hæreticorum nomine uide in d.ca. quidam.

MANSER eſt filius illegitimus proprie diſcorto natus ſecũdum Hoſt. quaſi uulgo quæſitus. Vnde ſecundum Abb. Manſeribus ſcortum, ſed mecha nothis dedit ortum. Vt ſeges a ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica. Dant naturales quæ nobis ſunt ſpeciales c.niſi cum pridem de renun.in.§.perſone in fi.ubi glo.

MANSVS ſecundum uulgare Italorum dicitur quantitas terræ quæ duobus bobus ſufficit in anno ad laborandum.

MANVMISSIO eſt datio libertatis, i.detectio.ff. de acquiren. rer. do. l. adeo.§.cum quis in fin. Sed ſecundum Pla.Ioa. & Azo. datur ſeruo libertas quam prius non habuit, alias non diceretur dare ſibi. ff. de acti.§.ſic itaque l.1. & glo. inſti.de liber.in uer.datio, ubi uide utrum quis det quod non habet. & ca.i.de ſup. negli. præla. ubi pro & contra de domino dante uſumfructũ formalem, & de creditore transferente dominium pignoris. Et manumiſſus dicitur qui eſt liberatus a manu, & poteſtate domini. Nam quandiu in ſeruitute eſt, ſub manu & poteſtate domini ſui eſt, ſed poſt ꝙ manumiſſus ab illo liberatur, ergo dicitur quaſi extra manum, id eſt poteſtatem domini ſui miſſus & talis dicitur libertus domini ſui,

ſui,& dominus patronus eius.

MANVMISSIO teſtamentaria, dici poteſt omne illud quodcunque ex cauſa teſtamenti præſtatur, uel propter teſtamentum contingit. Et not. ad hoc ꝙ fiat manumisſio inter amicos requiruntur quinque teſtes.C. de lati. li. tol.l. unica §. ſancimus. Verum eſt in ultima uoluntate. Sed ad manumittendum inter uiuos ſufficiunt duo teſtes, ut notab. in gloſſ. & §. & lege præalleg.

MANVALIS obedientia no.de maio. & obe.his qui, de teſti. ſpol. olim cauſam ad quam ſubditi tenentur præclaris ſuis ſine ſcriptura & iuramento,ut no.in c.legebatur, de maio.& obe.

MAPPA, eſt ornamentum equi. & ſunt linteamina alba, quibus cooperiuntur equi cardinalium, cum faciunt proceſsionem, nota.in authenti. de conſuetudine.§.quantuncunque.

MANIPVLA,eſt quoddam ornamentum,quod Imperator Cōſtantinus Cardinalibus conceſſit. Alii dicunt manipula eſſe mitrā epiſcopalem,ui de Spec. in rationali diuinorum lib. 3.ſub rub.de manipula, & uidebis pulcherrima.

MARITI, appellatione non ueniunt ſponſi de præſenti in materia odioſa,ſecus in fauorabili, quia tunc ueniunt ſponſi de futuro, ut dicemus infra in litera, in uerbo uxoris appellatione.

MASSARITIA eſt idem quòd ſupellex, ualet omne utenſile domus cuius appellatione ueſtis non continetur, ut l.ſi quis in fundi uocabulo. ff.de leg.1.

MASTICONIVM, eſt domus ubi leproſi congregātur.

MASCVLINVM concipit fœmininū, ut ff.de leg.3 l.qui duos, & capitu. generali, de elec. libr.6.& l.quicunque.§.de ſer.fu. & ſignificantur per dictionem maſc. gene.uerbi.gratia. ibi. Filiis meis do tutores etiam filio ſignificantur. ff. de teſt. & l. ſi ita. Ratio eſt uoluntas ex equali affectione prouidendi eis, ut tueātur & bona ſua conſeruentur. Sed ibi, filios meos exhæredo, maſculinum non concipit fœmininum,qa filia non comprehenditur l. 1. §. quæritur. ff. de uend. in poſ. mitt. quia maſculinum de ſe prolatum, non ſignificat fœmininum, ut eſt ibi aliqua coniectura probabilis, qua hoc concludatur,ſed eſt odium exhæredationis quod dicat ſignificatum uerbi non extendi, ut in gula odia de reg.iur.lib. 6. Item ibi quicunque it uel proiicit de nocte per feneſtram nocens, ſoluit decem, ſignificatur etiam fœmina. l. quicunque præalleg. Et ſumitur ſignificatum extra paritate delicti. Similiter ibi, uirum ſanguineum, & doloſum abominabitur dominus, comprehenditur etiam fœmina ratione delicti quod odit etiam deus in mulieribus licet ceteris partibus magis peccet maſculus quam quod fœmina, quia ratio naturaliter in eo plus dominatur. Et ergo in crimine læſe maieſta. criminoſus punitur, & filii ſui ubi etiam filie comprehenduntur mitius, tamen puniuntur fœminæ l. quiſquis C. ad L. Iul. maie. Item ibi, ſi mihi filius natus erit, ex beſſe hæres eſto, & ex triente uxor. Si uero filia naſcetur, & triente hæres eſto, & ex beſſe uxor. ſi filius filia naſcuntur, hæreditas diuiditur in ſeptem partes, ut filius quatuor, uxor duas, & filia unam habeat, ſic uidetur uoluiſſe teſtator, nam appellatione filii nō continebatur filia l. ſi ita deo, de lib.

libe.& poſthum. Nec ibi ſignificatur fœmina, dicendo quis poteſt eſſe aduocatus in ætate. 17. annorum patet exedicto de poſtulando quo prohibetur fœminæ poſtulare ſaltem pro aliis.l.1.§.ſextum.ff. de poſtu. Et idem de procuratore quo ad eſſe procuratorem in iudicio. l. fœmine. ff. de procurato. Idem etiam in teſte ad teſtamentum, iure ciuili romanorum, ut in §. teſtis inſt.de teſta. immo quod plus eſt ſi exprimatur nomen communis generis, ubi autem numerus teſtium non adhibetur, duo ſufficiunt l. ubi numerus. ff. de teſti. & continetur etiam mulier. Idem in omni materia in qua ratione uel lege,ſtatuto, uel uſu non fit differentia inter uirum & mulierem quia tunc ad paria iudicatur. Aut enim eſt adiectiuum ipſum maſculinum ut quicũq. quiſquis,qdã &c. & concepit fœmininum quia intelligitur homo uel perſona, ut l. metum §.animaduertendum. ff. quod met. cauſa. & l. unica. in fin.C. de rap.uirg.Aut eſt nomen appellatiuum, ut filius, & tunc ſi de fauore agitur, concipit,ſi de odio non concipitur,ut no.in l. quicuqnue. C. de ſer. fugi. præall. & l. 1.de uer.ſign. ubi glo.ponit exceptiones.Sed econuerſo fœmininum non competit maſculinum,quia appellatione fœminini non ſignificatur intelligi maſculinum niſi euidentisſime appareat,ſicut ſub nomine appellatiue aliud ſignificatur. l. ſi quis in fundi uocabulo.ff. de le.1.cum ibi nota. Et hæc dicta intelliguntur de maſcul. no.1.dictione maſculini generis. Sed maſculinum quandoque ſignificat maſculinum, uerbi.gra. teſtat. legat ancile libertatem ſi primo pareret filium peperit filium & filiam ex eodẽ utero, & incertum eſt quis primo natus ſit, dicit tex.qđ filius cẽſetur prius editus l.ſi fuerit §.fi. ff. de reb. du. Ratio qa de natura maſculus fortior eſt femella eiuſdem etatis.

MASCVLINVM concipit fœmininũ; ſed nõ cõtra.Panor.in c. ſuper inornata,in 1.c.col.uerſi. nec ſtatutum. de præben.

MASCVLINVM ẽ dignius fœminino quod concipit ad mentem legislatoris, non quantũ ad uerba ut l.ff.de uer.ſig. ubi bona glo.

MATEMATICI ſunt qui dicunt ſe ſcire aliquam artem diuinãdi, & dicuntur a mateſis media lõga quod eſt diuinatio, & profertur penultima producta ſine aſpiratione. Sed matheſis penultima correpta cum appellatione ſignificat quadriuium, unde.Scire facit matheſis, ſed diuinare matheſis.

MATRICVLA dicitur habens curam eccleſiæ tex. & gloſſ. in c. mulieres 32. diſt.

MATERFAMILIAS eſt quæ in honeſtate uiuit, unde nec nuptie nec natales faciunt matremfamilias ſed boni mores.

MATRICVLA eſt chartula ĩ qua ſcribitur aliquid & præcipue liber uniuerſitatis in quo nomina ſuppoſitorum conſcribuntur & matriculantur, & eſt diminutiuum a matre l.matricula.C.de agen.in reb.lib.12. & in l.2.eo.titu. & l. petitionem de aduoca.diuerſo.iudi.ff.& cap.perlectis, iuncta gloſſ.in uer.matriculis 25. diſt.

MATERTERA eſt matris ſoror inſti. ut de gradi.cog.ĩ gl. uerſ. patruus.

MATER tera magna eſt auie ſoror, ſicut pro matertera pro auie ſoror.

MATRICVLARIVS dr̃ habẽs officiũ pulſandi campanas, uel qui habet matriculare ſtudentes.

MATRIX eccleſia ponitur pro maiori

ri baptiſmati quæ generat baptiſmū ſicut mater, ut gloſ.in uerbo, matricem in cle.i. de ſen. excom.

MATVRARE quãdoque ſignificat feſtinare quandoq. eſt per ſolem digerere,ut fructus maturantur.

MATVRVS quis tripliciter oſtenditur uultu, geſtu, uoce.Spec.in tit. de aduoca. §.5.uerſic. cum autem.

MATRIMONIVM idem ſonat quod nuptie & eſt legitima maris & fœminæ coniunctio indiuiduam uite conſuetudinem retinens. 27. q.2.§.1.& de præſum.c. illud de cõuer.in.fi. ex literis & ſubaudi hoc ſcilicet ad propoſitum in quo debet eſſe tempore quo nubunt uel matrimonium contrahunt inſt.de pa.po.in prin.Et matrimonium eſt duplex.ſ. uerum & præſumptum. Verum, quo contrahitur inter perſonas legitimas per uerba,apta,nullo impedimento ſub exiſtente.Præſumptum dicitur quando inter perſonas legitimas internenit tractatus de contrahendo,uel uerbo,apta, in euentum tamen conditionis uel arbitrii alieni, & ſuccedit copula carnis, ut inquit Gof.Et non dicitur patrimonium, licet a digniori debeat fieri denominatio,& tantum uotum habeat uir in libe ros, ſicut mater.l.liberorum.ff.de uerb.ſig. ideo quia mr̄ maius exercitum uel officium exercet circa liberos quam pater, capit. fina.de conuer. coniuga. qui ante partum oneroſa, in partu doloroſa,& poſt partum laborioſa. Igitur ad honorem eius dicitur matrimonium, ut etiam de conuer. in h.capi. ex literis. Et nota quod matrimonii tria ſunt ſubſtantialia quæ dicuntur bona eius, ut de condi. appo. c.ult. & 17. q.2. omne itaque ſcilicet fides, proles & ſacramentum. Et ſi apponitur conditio contra aliquod bonum matrimonii uel eius ſubſtantiam nullum eſt matrimonium exemplum de primo, ſi dico, contraho tecum ſi te pro quæſtu adulterandam expoſueris, non eſt matrimonium;quia eſt contra bonum fidei quod conſiſtit in eo quod alter coniugium ſuum corpus (quod ſuum non eſt, ſed conſortis ſui) non exponat uel det alteri, alias eſt adulter, fur, & fidei fractor. Exemplum de ſecundo, ut ſi dico, contraho tecum, ſi generationem, prolis euites ſi uenenum ſterilitatis accipias non eſt matrimonium quia contra ſecundum bonum eius ſcilicet bonum prolis, propter quam multiplicandam fuit matrimoniū a deo inſtitutum. Exemplum tertii, dico, contraho tecum donec ditiorem uel pulchriorem habuero non tenet matrimonium; quia eſt contra ſacramentum indiuiduitatis, quia nullum debet eſſe diuortium inter coniuges.Sic eodem modo dic quod profeſsio religionis non tenet dummodo ſit contra bona uel ſubſtantialia religionis quæ ſunt etiam tria ſcilicet caſtitas obedientia, & addicatio proprietatis, & de his pone exempla ſuo modo ut ſupra. At ſi dico, contraho tecum ſi furtum feceris, ſi digito cœlum tetigeris, non eſt matrimonium quia turpis & impoſsibilis conditio quæ eſt contra ſubſtantiam matrimonii habetur pro non adiecta, c.1. & ultimo, de conditio. appo. Et nota quando contrahatur matrimonium, & quando ſponſalia de futuro, declaratur ex ſignificato uerborum prolatorum, & actum ſequentium. Vnde uerba formalia matrimonii ſunt illa quando uir dicit accipio te in meam

meam mulierem, & mulier. Accipio te in meum uirum c. licet de ſponſuo. &c. ſi inter de deſpon. Similiter eſt matrimonium, ſi quis iuraret quod aliquam ad hoc tempore pro coniuge teneret. & ſicut uxori fidem ſeruaret,& ipſa eidem iuraret ſe illum pro marito habituram, & ſibi tanquam uiro proprio ſeruituram, ut in cap.ex parte,de ſponſ. Nam licet ibi nō exprimantur uerba formalia, tamen idē eſt ac ſi unū de equipolitibus fiat ut l.certum ff.ſi certum, peta. Dicunt etiam quidam doctores quod uerbum habiturum hic ſignificat præteritum, non futurum. Similiter dicendo, promitto tibi quod nūquam habebo aliam uxorem, niſi te, uel uolo te, & non aliam in uxorem, uel conſentio in te ſicut in meam uxorem, uel promitto quod uolo te habere in uxorem, uel placet mihi te habere in uxorem, uel promitto quod tibi ſeruabo fidem ſicut uxori meæ, uel uolo quod ab hac hora in antea ſis mea uxor, uel iuro quod habebo te pro legitima uxore,de hoc uide 22.quæſtio 4.§.ultimo uerſicu. eſt etiam. Item ſi dixerit,iuro uel promitto tibi tanquam uxori dummodo uerba mulieris ſequantur, contrahitur matrimonium per quemlibet prædictorum modorum, ut not.ibi Spec.eodem. titu.§.primo. Item ibi ſi dicat uir, iuro quod tu es uxor mea,et mulier econtra. Iuro quod tu es uir meus dicunt quidam quod non fit matrimonium de præſenti, ſed ſponſalia de futuro, capiendo es,pro eris ff.de uer.ſign.l. uerbum erit. Nam & ſi ſint uerba præſentis temporis, non tamen ad matrimonium apta, ergo alii dicunt quod nec ſponſalia contrahantur. Sed ibi promitto quod te ducam in uxorem, & de cætero tenebo te uxorem ſunt ſponſalia,quia ſenſus eſt, ego te ducam, & ex quo te duxero decreto te tenebo argu.ac.ex literis 2.de ſponſa. Secus ſi non addito uerbo ducam,dicat, promitto quod tenebo decetero in uxorem etiam dimiſſo hoc uerbo decetero, tunc eſt matrimonium, ut capit. ex parte, & ſponſa prædlleg. Item ſi dicat promitto, quod tenebo te ī uxorem donec terra ponatur ſuper oculos meos,& mulier eodem modo reſpondeat, & uir intelligit deceptorie, id eſt donec ſibi placuerit, quia dum non placebit ponet terram ſuper oculos, ſi ſibi appareret de diſſenſu, non eſt matrimonium, alias ſic, quia iſte uerba donec terra. &c.ſignificant tempus mortis. Similiter donec oculi & os mihi claudantur.capit.ex literis. 1. de ſponſ. Item ſi uir contrahit cum una ſub conditione,& cum alia pure, & conditio ſub qua cum prima contraxit, exiſtit, iudicandum eſt pro matrimonio ſecundo contracto, c.ſuper eo,& c.de illis. & c.per tuas. de cond. appo.ſecundum Hoſtien. quia matrimonium purum præfertur ſuſpenſo,& conditionali. Alii dicunt iudicandum pro primo, quia per primum partes ligarunt ſe ſub conditione,nec habent in poteſtate ſe ſoluere,donec eueniat conditio, & per conſequens non alio contrahere. l. potior. C. qui potiores in pigno. habentur,& dicūt quod dictum præcedens eſt potius ex ratione ciuili inductum propter melium bonum matrimonii præſentis & certi quam futuri & incerti. Alia exempla ui de ſupra de conditio. Item nota de matrimonio beatę uirginis quid iſta conſenſit in copulam carnalem

cum

cum Ioſeph, nec illam committen do, nec appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in utroque obediendo 26.q.2.§.cum ergo. non propoſuit ſe ſeruaturam uirginitatem in corde ſed uotum uirginitatis non expreſsit ore, ſubiecit enim ſe diſpoſitioni diuinæ proponens ſe præſeruaturã in uirginitate niſi Deus ei aliter reuelaret ſecundum Gof. de ſpon. De origine autem matrimonii ꝙ fit a triplici iure, uidelicet, a naturali, gentium, & ciui. uide in gloſſ. inſti. de iur. nat. gen. & ciuili. §. matrimonium, & quot modis poteſt impediri, uide inſtit. de nup. in glo. §. enumerari. ubi ponunt quatuordecim.

MATRONA dicitur quæ iam nupſit, quaſi quæ in mr̃imonio conuenit.

MATVLA genus uaſis eſt ad urinam & aquã tenendã proinde mundo muliebri continetur, ui ſcripſit Vlpi. in l. argumento. §. mundus. ff. de auro & ar. leg. Alio nomine matella & metellio dicitur Plau. in amphi. Ne tu poſtulas metallam unem tibi aquæ infundi in caput.

MAXIME quandoq. dicitur comparatiue. Aliquando pro tantum, de fil. preb. c. ad abolendam. Aliqui legunt maxime quia pro magis & tenetur proprie, ſecundum Barto. ibidẽ. Item maxime ſupponit idem in alio caſu, ſed maiore eſſe rationem in expreſſo. C. unde lib. l. ſi aliquando ſubauditur. ut l. uerum. in prin. ff. pro ſoc. Ad primum facit. ff. de probat. l. cauſa deinde in prin. & ibi maxime. de pœni. & re. c. officio. in fi. de ſpon. c. ſponſam. uide hic not. c. prꝫalle. ad abolendam. in addi. gl. 1. & per Io. An. ſuper ea etiam not. de hoc in c. cum contingat. de foro comp. in glo. 1. de elec. c. cum inter, & c. quoniam frequenter. §. porro, uel lite non conteſt. & proprie implicat idem in contrario ſenſu.

DE M ANTE E.

MECHIA poteſt dici omnis fornicatio 32. q. 4. omnis machia & ibi plene.

MEDOGRAPHIA. i. litera. Inde medographus. i. medicinæ ſcriptor ſic accipitur. C. de tab. ſcri. & c. li. 10.

MEDIASTINVS ſeruus eſt ex abiectoribus, ita dictus quia domeſtica quæque uiliſsima miniſteria obire. in domo cogebatur, ut ligna cõgerere, domũ purgare, & huiuſmodi. Hoc aũt nomine inde utitur, quia in media domus partem ad omniũ aliorum iuſtus præſto eſſe debet. de quo meminit iureconſultus in l. fi. ff. de no. oper. nun. & in l. item apud Labeonem. §. prætor ait. ff. de iniu. & in l. 1. de exercitoribus. ff. de nau. caup. ſtab.

MELO proximus una dictio eſt, & eſt nomen dignitatis, ut no. in l. peculiari. C. de proxi. ſacro. ſcri. l. 12. Mẽbrana ſpecies charte in qua deſcribentur inſt. & alia quæ conſeruatione indigent. & ideo dicitur quia de membris animalium eripitur, ut inſti. de re. diui. in gloſſ. §. litere.

MEDIVM dicitur hæc uita. 34. q. 4. hæc aut uita. & not. Io. And. in proe. cleri.

MENDACIVM. Require ſupra dolus. unde Aug. dicit mendacium eſt falſa uocis ſignificatio cum intentione fallendi. quod ſic debet intelligi, cum intentione fallendi quæ tunc ibi eſt, uel poſtea aduenit. Quandoq. n. aliquis aliquid promittit, non tamen uoluntatẽ fallẽdi actu habet ſed poſtea acquirit.

MENDICANTES dicuntur quas in publicum quæſtũ in tua mendicitate uocauit. et illi reficiebantur publiçis annonis. Validi aũt et ro

T butti

buſti non debent mendicare ne miſeris, & debilibus panē auferant C.de mendican.ual.l.unicam.li.11. & in auth.de quæſt.colu. 6. Conceditur tam aliquibus papa occupatis circa doctrinam fidei ut de eleemoſinis fidelium uiuant, ſicut apoſtoli uiderunt, quo ſeminantes ſpiritualia temporalia metere poterant quaſi de iure naturali, ut dicit Apoſtolus.

MENIVM uel minarium idem eſt quod ueſtibulum a menibus ſeptē. Et dicitur ideo quia menibus adhereret, ſecundum Hugu. Alii ponunt manerium.

MENSOR eſt qui metitur agros, colūnas uel ſigna uel homines uel frumentū uel menia iuxta caſtrum uel hoſpitia uel etiam qui omnia officia aſſignat ſecundum Accur. C. de menſ.in rub.lib.12.

MENSVRATIO uide quomodo debet fieri, dic ſecundum Abb. in c.olim, de excep.in pe.col. uer. 3.quæritur, ꝙ quãque ritu de diſtantia locorum ratione itineris conſiderantur magis uſitata quam aliã uĩs licet ſit breuior, ſecundum Bartol.in l.2.in fin.ff.ſi quis cau.ubi dicit, ꝙ quando tractatur deſperatio locorum ratione itineris, conſideratur uia magis uſitata, non aũt fit commenſuratio per indirectum, uel per aerem, ſecus ſi fit commenſuratio non reſpectu itineris, ſed ſolius diſtantiæ dicitur fiet uia breuiori & rectori terreſtri, ſi fieri põt, alias per aerem.ſecũdum Bar. in l.3.ff.de uerbo.ſigni. Adde Felyn in d.ca.olim uerſi. ex quo formatur hæc queſti. column.2.

MENSVRAS uel põdera fraudãs qua pœna uenit puniendus.Panor. ca.ut menſure circa fi. de emp.& uen.

MENIA dicuntur proprie edificia murorum ciuitatis ſic dicta, quia muniũt ciuitatem. Et interdũ dñr menia ſiue oĩa edificia uel dicuntur amene græce. 1.defectus latine qa deficit murus ubi ſunt menia.

MERA Donatio. Require ſupra donatio.

MERETRIX dicitur quæ multorũ libidine parat.1.obedit. 34 diſt.uide.uel cuius turpitudo publice uenalis eſt 32.q. 4. meretrices. & in gl.2.c.inter opera, de ſpon. Dicit .n.Aug. in qõnibus Deut.. Meretrices eſſe, & ad meretrices accidere prohibet dñs, quarũ publice uenalis eſt turpitudo. In decalogo aũt machinæ noīe nõvr̃ hoc prohibuiſſe aperte qm̃ machina nõ niſi adulteriũ eſſe ſolet, ſeu intelligi ſolet. ut etiam in c. præalle.meretrices.

METVS eſt inſtanti uel futuri periculi cauſa mentis trepidatio, ut ff. eo.ti.l.1. Et not.quod licet non ſi neceſſarium periculũ eſſe præſens, tamen exigitur metum eſſe preſentem, ſaltem pro futuro periculo. ff.e.ti.l.metum.2. nam per metum nõ quemlibet timorem accipimus ſed maiori mali, ut in l.metum p̃alle.Et dicitur metus quia mentem tenet uel tenet ſeu impedit.Qui.n. timet, non ſemper gerit in corde quod habet in ore, de hoc uide gl. 2.c.ad audientiam. de his quæ ui me.ue.cau.ſi. Inde meticuloſus metu plenus. ſ. qui metuit tim nda & non timenda. Et ſic dicitur iuramētum meticuloſum. Et utrum hoc obliget ipſo iure. Quod ſic uidetur de iureiuran.in c.ſi uero. & ca. uerum quod non patet, quia uotum factum per metum eſt nullũ ipſo iure, cum uoluntas in uouendo debeat eſſe libera.c. integritas. 32.q.ergo & iuramentum pari ratione Inno. concludit, ſi iuramentũ eſt impoſitum turpiter & ſuper re turpi. ſ. occidere innocentem, uel

uel non minſtirare alimenta parentibus &cæt.tunc nullum eſt ipſo iure,nec obligat iurantem, & licet contrauenire propria authoritate eſt.inter cætera.& cap. in malia pro miſſis 22.q 4.Sed ſi iuramentum ſit turpiter emiſſum non tamen ſuper re turpi, ſi dolo uel metu,ſic obligat ipſo iure ſed abſolutio poteſt impetrari ex ſuperioris uel iudicis officio. ca.ſi uero,& cap.uerum, præalleg. Addit idem ſi iurans metu pōt ſibi prouidere per aliam uiā q̃ per uiam abſolutionis a iuramento melius eſt ꝙ ſoluat,quod iurauit. & deinde repetat. Nam quæ fiunt per metum.tenet ipſo iure,ſecundū Gof.ſed reſcinduntur per actionem quod metus cauſa, ſi ſunt perfecta. Si uero imperfecta tunc per exceptionem. ff.eo.l.tit. l.metum.§.ſed propter. Exceptis ſex quæ per metum non tenent ipſo iure, ut contractus matrimonii promiſſio dotis aditio iudicis præſtatio autoritatis, alienatio eccleſiaſticæ, pro nuntiatio ſiīæ. Et dicit Io. An. qui. uenit contra iuramentum meticuloſum,non peccat mortaliter, licet peccet uenialiter, ut caput. ucte rum. ad fin. de iureiur. de hoc uide glo.pleniorem in l.extat.ff.eo.titu. Et diſtingue metus, quia alius eſt probabilis, qui cadit in conſtantem uirum & animoſum, & hic excuſat ut eſt metus pœnæ mortis, & cruciatus corporis, metus ſtupri, & ſeruitutis. Alius eſt non probabilis.ſ. qui non cadit niſi in hoiem puſillanimum, & formidoloſum, & hic non excuſat,ut in c.cum dilecti.eo.titu. Et regulariter (ut prædictum eſt)ea quæ fiūt per metum,ualent & obligant, ut dictum eſt, & ut no. 55.q.6.authoritatem. & ca. Abb. eo.titu. Fallit tamen in cenſibus ibi notatis. ad quos adde caſum c.uinci eo.titu.li.6.Etiam ſcd̄m coactionem abſolutam uel conditionalem diſtinguitur excuſatio metus. De hoc uide ſupra coacto. Sed utrū metus excōmucationis ſit iuſtus metus. Quod ſic uidetur,qa continet corporis & animæ detrimentum.unde.q.1.de manifeſta.11. q. 3. audi ubi dicitur quod per excōicationem mutatur ſtatus de corpore eccleſiæ.in poteſtatem diaboli. Timenda ergo eſt quaſi mors eterna.11.q.3.nemo.& c. 1. Quod non patet quia eſt medicinalis,non mortalis ut c. 1.de ſen.exc.li.6.& 2. q. 1.multi.Et ſi eſt iniuſta, uacua nec curāda,quia non ligat quo ad Deū. ſi eſt iuſta, imputet ſibi qui meretur excommunicari. igitur non eſt iuſtus,metus nec excuſatis excommunicatio eius l. ſi mulier.ff.eo.titu.& no.Goffr.in ſum.de his qui u. met. ue cauſa fiunt.

MERITORIA dicuntur diuerſoria uel diuerticula,id eſt ſacrata ædificia alias montaria.

M E R C I S nomen ad mobilia tantum pertinet. ff. de uerb. ſignific. l. merces.

METALLVM & es ſunt nomina generalia uumeras ſignificantia. Et differunt metallum & opus metallum.unde ille damnatur in metallum, qui legitur cum ferro & onere & labore grauatur, ut non liceat ei facile abire. Sed ille damnatur in opus metallicum, qui ibidem liberas habet habenas, & alius metallum fodientibus miniſtrat, & illius leuior eſt pœna. alterius autem grauior.de.quo gloſſ.noc. inſt. quib. mod.ius pat.pot.ſol. in pœnæ ſeruus.

METALLARII ſunt qui affluentiam exercitii metallorum habent,ut C. de metal. & metal. & proc. metal. & ſcd̄m Accur. ſuper rub. lib. 11.

METAS ſi alias dicuntur metharii purpurei. C. qui res uendi. non poſ. l. 1. Vel eſt celox quidam.

METROCONIA, eſt utile menſura quæ datur traslatis iuſſu principis ut C. de iur. fiſ. l. certa. unde metros græce menſura latine dicitur & co meuilla. inde metroconia quaſi men ſura uille. Inde & comedia. l. uilla nia uel ruſtica laus, ſecundum Accur. C. non lic. habita. metro. loca ſua ad extra. confer. ſuper rubr. li. 11. Etiam metrocomie ſunt parochie, uel dioceſes.

METRO POLITANI a menſura ciuitatum dicuntur, quia decem uel undecim debent ſub ſe habere ciuitates. 7. q. 3. ca. 1. uel dicitur a meter. i. mater, quia metropolis eſt mater aliarum eccleſiarum, ſecundum gloſſ. ibidem. Etiam metropolitani ſingulis prouinciis præminent quarum authoritati & doctrine cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt ſine quibus reliquis epiſcopis nihil agere licet, de his quæ ſpectant ad totam prouinciam ſecundum glo. 22. diſtin. cleros. §. metropolitani.

MERVM Imperium eſt habere gladii poteſtatem ad puniendum facinoroſos. Vnde merum imperium dicitur quedam ſum. poteſtas per quam ea quæ ſunt iuriſdictionis maxime explicantur. Et merum dicitur quia ſeparatum a cognitione pecuniaria, eo quod inde nullum ſequitur commodum pecuniarium ut inſtitu. de publi. iud. in princip. Hæc autem ſunt meri imperii facinoroſos punire, delinquentes incarcerare, membra mutilare, pœnam capitalem imponere. hæc pœna eſt triplex, ut dicit Hoſtien. de iureiuran. capitu. uenies, ſcilicet mors, exilium & relegato. ff. de publ. iud. l. 2.

DE M ANTE I.

MIXTVM imperium eſt poteſtas media per ea quæ ſunt in iuriſditione media explicantur. Et dicitur mixtum. quaſi ex iuriſditione, & mero imperio, quod habet commodum pecuniarium, & pertinet ad ipſum bonorum poſſesſioné dare in poſſesſionem mittere, iubere cauere pupillis tutores dare & oẽs aliæ pene graues præter penam capitalem mutilationem, ut eſt relegatio fuſtigatio, uel grauis correctio. ff. de iuriſd. om. iu. l. 1. in gloſſ. & in tex. Aliter diſtinguitur prout recitari ſolet circa cap. quod ſedem. in gloſſ. de offi. ord. Merum imperium eſt quædam ſum. poteſtas & alta ex publico inducta, ut gladii poteſtas ad animaduertendũ in facinoroſos, & eſt apud principes principaliter. ſ. papam & imperatorem. Et in ſpiritualibus merum imperium eſt ut depoſitio, translatio ſedium epiſcopalium & diuiſio duarum eccleſiarum catedralium, uel diuiſio unius in duas ut in ea. quod translationem. de of. deleg. ubi uide plura in glo. Sed in ſecularibus merum imperium eſt pœna capitis (ut ſupra) quæ principaliter eſt apud principes ſeculares. ſ. reges, duces, marchiones, comites &c. Et etiam apud archiepiſcopos, patriarchas, & epiſcopos tanquam apud miſſos. ut in ca. ſolite §. ſubdi. de maio. & obedien. cum ſuis concord. Mixtum uero imperium eſt quadam baſſa uel media poteſtas ex publico inducta, partem capiens ex mero imperio, & partem iuriſdictione, ut eſt ſpiritualibus dedicare eccleſias, uel altaria conſecrare, & uergines uelare. Et talis poſſunt committi non habenti iuriſdictionem. ut in gloſſ. prællega. & ea

quæ

quæ ſunt meri imperii expediuntur iudicis officio nob.li, & principaliter tendunt ad bonum publicum.

MIXTI imperii quæ ſunt, etiam expediunt iudices ex officio nobili, ſed principaliter tendit ad bonum priuatum. Sed ea quæ ſunt ſimplicis iuriſditionis, expediuntur iudicis officio mercenario, & tendunt etiam ad bonum commune. Venit ergo ad imperiolum. i. paruum imperium, quod habetur iudices inferiores. de hoc no.in c.ſi diligenti.de fo.compe.

MILES, eſt qui iurat ſe non euitaturum mortem propter reipublicæ ſalutem, uel qui iurauit a ſignis non recedere. C. qui ex cau. mai. l. pe. & ſcriptus in matricula, ubi alii milites ſcripti ſunt.ff.eod.titu. l.1.per totum.Etiam dicitur a malo quod ſuſtinet pro aliis, uel a mille quia ex numero mille hominum eligitur, ut ff. ex quibus cau. ma. l. 1.§. miles. Vnde ſecundum Azon.miles dicitur a malitia ideſt duritia.uel a mille, quia de mille forte ſolum unus eligebatur in militem, & ſic dicitur quaſi milleſimus.Et no. ad hoc quod quis dicatur uerus miles, ſex ſunt neceſſaria. Primus ut non ut negotiator, C. de milit. leg. 1.li.12.Secundo ut examinetur. C. qui mili. non poſſ. l. 1.lib.12.Tertio quod eis enſis cingatur.ff.de teſta.mili.l. 3. Quarto ſtigma. i. no.publi. debet ſuo quia achio inſcribi uel imponi. C. de fabric.l.3. li. 11. Quinto in numero aliorum debet poni & ſcribi. ff.de teſta. mili.l. ex eo. Sexto ꝙ talis habeat priuilegium legis conceſſiſſe militibus. Vnde ſtigma, mucro ſcriptum, genus, examen, ſacramentum. Hæc ſex, quæ dici poſſunt in milite quæri, ut notab. inſtit. de teſt.mil. in prin. circa gloſſ.

MIMI, ſunt ioculatores uel dominorum ſeruitutes ſeipſos inuitantes iuxta illud, Muſca,canes. mimi, ſunt ad conuiuia primi. Non inuitati ueniunt prandere parati. De quibus dicit Ludo. de Roma. Si tales dicunt animalia fera, (prout communiter fit) uidelicet leones, uerſos, ſimias.& c.& ab his aliquis occiditur, puniri debent pœna ducentorum ſolidorum. text. eſt ſingularis in l.qui uulgo. ff. de edili. edic.iunctis legibus præcedentibus & non debetur eis pœna mortis, quamuis enim qui occaſionem dat, occidiſſe uidetur, tamen hoc eſt propter tacitum conſenſum ciuium qui illos cum animalibus ciuitatem intrare, & in ea manere permiſerunt. Hæc ille in ſingularibus ſuis.

MINOR, eſt qui nondum impleuit uiceſimumquintum annum, & talis reſtituitur in integrum, uſque ad quadriennium, non in dilectis atrocibus, ſed quatenus miſeratio ætatis ad minorem pœnam indicem,induxerit, alias minor ſumitur generaliter, pro quolibet inferiori dicitur. Minus aſſurgat maiori, nec ſedeat ſtante maiori, nonageſimatertia diſtinctione oportet. ſecundum Goffr.in ſum.de maiori. & obe. Maior præcedat, & minor ſequatur in ſedendo, & ſub ſcribendo. decimaſeptima diſtin.§. ulti. In incendorum Romana conſuetudo ſeruas contrarium quia minor præcedit ut ibidem iu ſumus.

MINIMA cauſa eſt cauſa duorum aureorum, quia pro eo non datur actio de dolo, uel decem aureorum alias decem ſolidorum uel quæ ad ſumptus iudiciales non ſufficit.

T 3 2.q.6.

2.q.6. anteriorum. §. illud, de hoc eſt glo. uſucap. in cap. de appellatio. titu. de app. Miniſteriarii (alias miniſteriani) dicebantur forte a miniſtrando, quia præerant caſtris principum. C. de caſtren. & miniſter. lib. 12.

MIRACVLVM, dicitur proprie illud quod contingit contra naturam, nã ſi naturaliter aliquid poſſet contingere, non eſſet miraculum. & quot ſint neceſſaria ad eſſe miraculi. ui de glo. pen. circa fin. in i. de reli. & ue ne. ſan. lib. 6. & qualiter probetur, uide Gemin. in cap. 1. nume. 3. & ibi in apoſtil. in uerbo directa probatione. C. de confeſſ. lib. 6. Bald. in l. ſolum, colum. fin. C. de teſt. & hæc in c. uenerabil. co. titu. Alex. conſil. 3 uolu. 3.

MISTERIVM, dicitur illud quod ſecretam, & reconditã habet diſpenſationem, hoc eſt occultam, & inuiſibilem uirtutem, & gratiam a Deo diſpenſatam & collatam. 1. q. 1. multi ubi datur differentia inter myſterium, ſacrum, & ſacramentum.

MISERABILES, dicuntur omnes illi quibus non ex natura mouetur ad miſerãdum propterea fortium iniuriam, puta ſenes decrepiti, debiles diuturno morbo fatigati etiam ſi ſic ſunt diuites, uiduæ, etiã religioſi inter perſonas miſerabiles computantur. nota. per Azo. in ſumma, quando Imp. inter pup. & uid. in fi. & uide late Alber. in ſuo dictionar. in uerbo, miſerabiles perſonas.

MISSA ſolennis, eſt illa quæ dicitur etiam non pulſatis campanis, nec alta uoce, Abb. in cap. permittimus de ſent. excom. quod eſt intelligẽdum, niſi communis uſus loquendi aliter ſe haberet, ſecundum Fely. in d. c. permittimus.

MISSA (alias miſſalia) dicuntur donaria, uel quædam præſtantiores quas nouus prætor creatus mittebat in uulgis, ut quod quiſq. apprehenderet, eius fieret & in coronatione Papæ, uel Imperatoris fieri ſolet, ut per hoc preſſura minuatur, de quo glo. in. §. hoc amplius. inſti. de re. diui.

MITTERE in poſſeſsionem, eſt poſſeſsionẽ facere, aut in poſſeſsionem dicere, ut rem cuſtodiat, uer. g. contendiſti mecum fundum caſtellanum eſſe tuum, & probaſti, iudex per executorem mittite in poſſeſsionem, id eſt facit te poſſeſſorem. Item uolui agere cum titio, quis ſcitatus noluit uenire ad iudicium, iudex me mittere debet in poſſeſsionem fundi quem petebam non poſsideam, ſed ut cuſtodiam rem, & maneam in fundo, ut ipſe titius tandem tedio affectus ueniat, & litem ſuſcipiat, donec probauero illam rem eſſe meam, uide glo. fi. in cap. de contingen. de do. & cont. quod operatur miſsio in poſſeſsionem, in actione reali, & perſonali, ex primo, & ſecundo decreto. Et nota. quod prætor miſſionem in poſſeſsionem ex ſecundo decreto ſibi ſpecialiter reſeruauit, & ſic legatis, aut ſubdelegatis non eſt conceſſum dare, uel confirmare miſsionem in poſſeſsionẽ ut not. in glo. fin. cap. quod tranſlationem de offic. deleg. De hac materia, uide in cap. quoniam frequenter, ut lit. non conteſta. circa medium, uel poſt. & glo. in c. contingit præalleg.

MITTERE in poſſeſsionem, nomine uentris eſt mittere in poſſe nomine eius qui eſt in uentre, ut cũ mulier prægnans mittitur in poſſe. nomine filii uel filiæ hæredis quem habet in utero ex marito præmortuo.

tuo. Et nota ad hoc ꝙ iudex actorem mittat in poſſeſsionem, uel bona uendat, uel eum ſoluat, requiruntur quatuor neceſſaria. Primo ꝙ citet reum abſentem trina citatione, uel una peremptoria ad domum. Si non reperitur, citentur amici uel affines generali interdicto. Et ſi non cōparet aliquis procurator uel defenſor ex primo decreto, id eſt mandato, mittitur actor in poſſeſsionem cauſa rei ſeruandæ quæ ꝑſsio non tribuit ius ſed ſolum detentionem, ut reus tedio affectus ueniat reſponſurus, quare dicitur poſſeſsio tediales ex primo decreto: Secundum requiritur congruum tempus inter primam & ſecundam miſsionem quod eſt arbitrarium, poſtquam iure non inuenitur determinatum, uel annale &c. Tertio ꝙ abſens malitio ſe uoluit cōparere, & animo fraudandi creditores. Secus ſi malitio ſe tantum, uidelicet propter maleficium aliquod non tamen animo fraudandi. Quarto ꝙ conſtet de debito legitimo per ueras & plures probationes, nec ſufficit iuramentum calumniæ cum agitur de magno præiudicio rei abſentis quibus omnibus habitis mittitur actor in poſseſsionem uere & ex ſecundo decreto. Et ſic miſſus in poſſeſsionem habebit omne ius dominii uel quaſi quod habuit, reus, imo reus poſtea non eſt audiendus, niſi non fuiſſet per cōtumaciam abſens. ut in c. conſultationibus de offi. deleg. cuius eſt hæc materia, & ibi glo. bona.

DE M ANTE O.

MODVS eſt moderamē diſpoſitionis per appoſitionē oneris tāquam cauſæ finalis, ut patet ex legib. de ipſo loquentib. Et dicitur moderatio ad differentiā conditionis, quæ non eſt moderatio, ſed ſuſpenſio dicitur tanquā cauſæ finalis u.g. promitto, uel lego ut illud facias, nam ſi dico promitto ut illud facias, tūc non eſſet illud per modum cauſæ, ſed alterius diſpoſitionis, & hoc capiendo modum ſpecialiter, ſed generaliter eſt omnis diſpoſitio, uel qualitas adiecta diſpoſitioni. l. obligationum. §. modus. ff. de actio. & obliga. Fit autem modus per illas dictiones, ut dummodo. ne. i. ut non &c. Sed quia facit cauſam, & ſi conditionem, ut ſupra de condit. Nam modus ſignificatur per omnē dictionem, uel orationem ex ſuo proprio ſignificato, uel alias moderationem importantem. u.g. dono uel lego equum, ut des illi equam. C. de his quæ ſub mo. leg. relin. l. 2. & l. cum ab eo. ff. de contrahen. emp. ibi ueluti ſeu hoc modo, ubi dicitur ꝙ ſi emendo fundum pignori obligatum a te, quo modo dicam ut liberes, tunc liberare teneris. Et ſic modis fit per dictionem ut. Etiam in dictione dummodo eadem eſt ſignificatio. ut d. l. cum ab eo. Idem eſt in aduerbio ne, ut dicendo: Titium hæredem inſtituo, ne fideicommiſſa ex teſtamento ſempronii retineat quia dictio ne exponitur pro ut non, ut ſenſus eſt ut non retineat l. cum pater. §. titio uerſi. plane. ff. de leg. 2. Idem in præpoſitione ad ut dicendo. Lego illi mille ad monumentum meum ædificandum, quia ſenſus eſt ut ædificet monumentum. l. quibus diebus. §. fin. ff. de condi. & demon. Idem in dictione prout lego decem procura corporis mei ſuſtinenda. l. lucius. §. fin. ff. de legatis. 2. Idem in præpoſitione id, ut dicendo, in cura corporis mei, in monumento faciendo &c. Sed ſi diceretur, lego

uxori meæ in tempus libertorum tunc faceret conditionem. Item in dictione nomine ut dicendo, nomine dotis puellarum pauperum uel redemptionis captiuorum lego, &c. ubi non ſignificantur conditio, ſed modus. l. nul. i. C. de epiſ. & cler. Ratio. quia captiui ſuper ſunt capti, & puelle ſemper ſunt paupe es. Secus ſi relinqueretur nomine dotis certæ perſonæ, uel redemptionis certæ perſonæ. quia tunc faceret conditionem. Et idem omni alia parte orationis quæ ad hoc ſignificatum poteſt adaptari ex ſe uel ſubiecta materia.

MODERATIO importat diminutionem. Et ſic no. pro ſtatutis quæ dicunt de moderatione pœne ad arbitrium poteſtatis. quia moderatio importat diminutionem ita Fely. capitulo ex literis contraxi, uerſiculo fallit ſecundo & uerſiculo tertia declaratio, colum. 13. de conſtitutio.

MODVLI dicuntur quædam formule, & menſure cementariorum per quas modi & quantitates lapidum compræhenduntur.

MONACHVS eſt unius animæ cuſtos a monos quod eſt unū & icos cuſtos. Et dicitur fieri de regula c. 1. eo. ti. lib. 6. Dicitur etiam creari. c. ulti. eo. ti. Et dicitur recipi. c. indemnitatibus. §. ſi uero. de ele. eodem li. Item dicitur ordinari 16. q. ult. c. fin. Et eſt mundo mortuus, Deo uiuens extra clauſtrum ſicut piſcis extra aquam, in uita ſpiritua li ſubſiſtere non poteſt 16. q. 1. placuit. Et non pōt habere proprium. de ſtatu. mo. c. 2. & c. cum ad monaſterium ubi habens proprium in morte ſepeliri debet in ſterquilinio. Item non poteſt eſſe aduocatus in cauſa c. 1. & 2. de poſthu. Nec procurator niſi conſentiente abbate & in utilitatem monaſterii quæ duo debent cōcurrere. 16. q. 1. monachi & c. religioſus, de procurato. in cle. Et not. Lud. de Roma quod ēt nec pro amico ſui monaſterii nec pro laico ſecundum Inn. in c. cum l. & A. de re iud. niſi habita licentia, ut ſupra. Item non poteſt deferere prioratum uel adminiſtrationem ſine licētia abbatis c. porrecta. de confirma. uti. uel inuti. & c. 2. de ſtatu mon. Sed poteſt ſe transferre ad ſtrictiorem regulam petita licentia, licet non obtenta c. licet & c. non eſt de regula. & l. qui prætextu. C. de ſacſanct. eccle. ubi glo. Sed ad latiorem regulam non poteſt ire ſine licentia Papæ imo ſecundum Ludo. de Rom. inter pares eſt multū dubium cuius licentia tunc requiratur. Inn. in c. fi. de renun. Archi. 16. q. 3. ſtatuimus. Io. An. in c. ſi religioſus de ele. lib. 6. & c. 2. de teſt. eo. lib. in nouel. Pau. de Leaz. in cle. fi. de elec. Lapus abbas allegatione. 62. & c. 30. uariam. Lu. de Roma. dicit ſuo uideri quod requiratur licentia abbatis non enim ſufficit habere a priori conuentua li, quia pater totius ordinis eſt abbas. Dubium tamen facit c. fin. de pact. lib. 5. a ſimili ratione & gloſſ. in c. cum ſingula. de præben. libr. 6. Hæc Ludo. de Rom. in ſingu. ſuis. Item in refectorio carnes edere non poſſunt c. cum ad monaſterium præalleg. Quidam tamen monachi ſecundum quoſdam ar. a contrario ſenſu, extra refectorium poſſunt, quod non eſt uerum niſi ex cauſa, ut propter infirmitatem uel debilitatem, ut not. Fran. Zabare. in d. c. cum ad monaſterium. prealleg. adhuc quidam inſtant contra. per c. regulæ. 29. diſtin. ubi dicitur ꝙ a carnibus quadrupe-

drupe-

drupedum debeant ſe abſtinere, & ſic permitti uidetur de bipedibus perdicibus, gallinaceis & c. Hoſt. dicit quod huic intelleſtui contradicit ratio naturalis ut prohibitio de quadrupedibus, fortius intelligatur de bipedibus de quibus eſt maior ratio. Secundum hoc dixit de quadrupedibus propter cômunionem frequentiam talium. Illi dicunt quod propter minutionem concedi poteſt quibuſdam mo nachis uſus carnium. Et dicit Vincentius reuelatum per Angelum, qui minuit. 13. Februarii non morietur illo anno ex febrili diſtemperantia.

MONETA adulterina.i. falſa. C.de fal.mone.l.2. ſicut & ſcientia non uera dicitur adulterina, ut in prohe.ffórum.§. hæc autem.

MONETE falſarius qua pœna puniatur uide Panor. in c.quanto.in 2.col.uer. uenio ad glo.de iureiu. & adde quod debitum contractum in quantitate debet ſolui ſecundû monetam quæ erat tempore contracti debiti, uel ſi non reperitur, ſoluêda eſt ipſius æſtimatio, & hoc procedit ex quacunq. diſpoſitione contractum ſit debitum. Pan.in c. olim uer.item no.de cenſi.

MONAGAMVS eſt uir unius uxoris. ſicut bigamus duarum uxorû. Require ſupra Bigamus.

MONAMACHIA. Reqre ſup duellû.

MONOPOLIVM eſt alicuius negotiationis aut officii ſuperioris unica exercitatio cum prærogatiua, & ſingu.inito pacto. uer.gra.cauſa negotiationis aliqui inter ſe paciſcuntur ne poſſeſsio aliqua pretio minori uendatur quam ipſi inter ſe conſtituerunt, uel uenditores panis, uel cuiuſcunq. negotiationis inter ſe pacti ſunt, ut rem aliquam uernalem utilem, & neceſſariam reipublicæ non dent pro minore pretio quam conuenerunt uendere, uel ne aliquos inſtruant in arte ſua niſi filios uel nepotes, ut ipſi ſolum commodum artis uel negotiationis faciant, & habeant. Iſti enim dicuntur monopolium exercere, & grauiſsime puniendi ſinit quia directe huiuſmodi conuentiones ſunt contra principem. Et dicitur ſecûdum Azo. a monos quod eſt unum, & polus id eſt ciuitas, quaſi una negociatio in ciuitate, uel ſocietas una ex pacto. & inde dicitur monopolia pluraliter a monopolis, & eſt qui uult eſſe ſolus in ciuitate uenditor ſcilicet is qui impetrat, quod ſibi ſoli liceat in ciuitate aliqua ſpeciale uêdere emere, uel facere, uel monopole ſunt qui impetrant quod ipſius ſolis liceat huiuſmodi facere, etiam in uendendis rebus certum pretiû ſtatuere, contra quod nemini liceat uendere. Vel dicitur monopolium a monos, & poleo, idest uendo quaſi uno modo facienda uel ditio, & talia commercia ſunt prohibita.C.de mono.& illi.commen. nego.l. unica. Eodem modo binopolium dicitur a binopolis, & binopola quaſi bino modo facienda emptio.

MONS dicitur a mouêdo per contrarium, quia non mouetur, ex figura antiphraſi, ſicut bellum, punctus lucus, & ſimilia ſciendum Bar. in tracta.Tiberiadis.1.2.3.charta uer. eſt autem mons.

MONIALIS eſt quæ profeſſa eſt ſe uelle uiuere ſecundum regulam beati Benedicti. Baſilii, uel Augu. c.perniciofam.18.q.2.

MONVMENTVM eſt illud repoſitoriû in quo mortui reponûtur, ſcilicet ſepulchrum ſine corpore. Et dicitur a moneo, quia extat ad memo-

memoriam defuncti, l.monumentum ff.de reli. & ſumpt. fune.

MORBVS eſt habitus cuiuſcunque corporis contra naturam, qui uſum eius ad illud facit deteriorem, cuius cauſa nobis natura ſanitatem dedit, ſiue in toto corpore ut febris ſiue in parte, ut cecitas.ff.de ędili. edic. l.1.§. ſed ſciendum. ff de iud. l 1.§.ſed quæſitum.

MORES dicuntur frequentes actus hominum ſecundum Ioan. Theu. in prin. d.cle. in glo.& 1.diſt.mos.

MOS ſecundum Feſtum de uer. ſig. eſt inſtitutum patrium pertinens ad religionis cerimoniaſq. maiorum. Ex quibus uerbis apparet morem obſeruationum quandam eſſe non lege, ſed iudicio & opinione confirmatam. uide Budeum in an no, ad pandectas.ff. de iuſt.& iu. in l.ius ciuile.

MORES alicuius ſunt requirendi in loco ubi diu ille fuit uerſatus. Panor. in c.ſcriptum. in 5 not.de ele.

MORBVS ſumpticus alias ſonticus eſt qui cuique rei nocet. ff. de uer. ſig.l. morbus, & dicit glo.ibi cuiq. rei agendi, ut ff. de ædili. edict.l. finali.§.fina.ff.de re iudicata l.quæ ſitum.

MORTVVS eſt rebus humanis exemptus de offi. dele. quamuis & c. ſi delegatus. eo.ti.li.6. Vel eſt uia uniuerſæ carnis ingreſſus c.1.ſi ſub ſubdelegato eo. titu. & lib.Vel de medio ſublatus c. licet.eo.titu.natu medium dicitur hæc uita, & quare ſic dicatur no. 13.q.4. hæc autem uita, ut ſupra.Dicitur autem quis mortuus ſex modis,Primo ſpirituali, & ſic dupliciter ſcilicet.bene. & male.Bene dupliciter.Per baptiſmum & pœnitentiam de conſe. diſt.4. ut oſtendet.de pœ. diſt.1. multiplex. Male tripliciter. baptizatus, ab eccleſia tñ unitate diuiſus, de cõſe.di.3.Xp̃s. Secundo baptizatus in eccleſia unitate conſiſtens, tamen criminoſus 3. q.4. hi qui ubi dicitur. Nolo mortem peccatoris &c.c. canoni. ea. cau.q. 5. Tertio baptizatus & æternaliter damnatus de conſe. diſt.4. filius. Secundo ciuiliter, ut ab hoſtibus captus ſeruus effectus,libertus in ſeruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtrario uiuere, qui immaniter occiſus eſt pp fidẽ Xp̃i, quare mors ſanctorũ frequenter dicitur ab eccleſia natalis eorum quaſi tunc ad uitam nati ſint. Tertio ſeculariter,ut monachus. 16.q. 1.placuit.1. Quarto effectualiter,ut Paul.mortuus fuit, ut ait Mihi mundes crucifixus eſt, & ego mundo.26.q.1. qui Chriſto. Quinto carnalis, et ſexto corporaliter, qui duo modi poni poſſunt pro eodẽ, & ſic Lazarus mortuus erat 24. q.1. ſi quem forte. Et differunt mortuus et occiſus l. proinde. ff. ad l. aquilinam quilibet mortuus non eſt occiſus,ſed econuerſo, & ita hæç duo ſe habent ut genus & ſpecies & creditum & mutum. l.2. §. appellata. ff.ſi cer. pet. & ſimile inſt. de iur. natu.§.lex. Et qui mortui naſcuntur,neque nati,neque procreati uidentur lege.2. C.de poſtu.hære.inſtitu.

MOVERI controuerſia dicitur non ſolum agendo, ſed etiam reſiſtendo.l.non ſolum.§. ſi ſtatus,& ibidem gl.C. de procu.,& per Dyn.in §.omnium.inſti.de actio.

MORTIS cauſa donatio. Require,ſupra donatio.

MORS ciuilis equiparatur naturali in caſibus a iure expreſsis glo. mag in c. ſuſceptum,de reſcri.in 6. & gl.in c. placuit. 16.q.1. Vide tamen an & qñ equiparantur, per

Bar.

.Bar. in l.ex ea parte. §. in inſulam. ff.de uer.ob.Inno.& Anto. de But. in.c. licet,de offi.dele.& Fely. ibidẽ in 1.col.

MORS ciuilis an & quib. caſib.equi paretur morti naturali uide Pan. in c.cum ſis de conuer. coniuga.

MORTVARIVM dicitur quod quis reliquit in morte,ut no.in cap.conquerente de offi.ordi.

MOLIRI eſt conari,cap.quia ex eod. de pa.lib.6.

MINVS not.Pau.in commento decretalis,& ſi unanimiter, d poſtu. præla.

MOS eſt longeua cõſuetudo, de moribus tractatus in c.mos autem di-ſtin.1.uel ſecundum Iſido. mos eſt conſuetudo uetuſtate præſcripta & de hac dictione no.in l.pẽ.& in aut. conſequenter. C. de ſent.& interlo. om.iudi.

MOTV propria gratia fieri cenſetur qñ hoc expreſſe cautum eſt in eadem, nec ſufficit ſi probatur pro papa motu proprio fecerit, niſi con tineatur in literis ca. ſi motu proprio,de præben.lib.6. & ibi concor. in glo.ſi.

MORTENVS id eſt a mortem. 23.q. 5. notificaſti te morte tenus innirmatum.

MOX qualiter capiatur eſt gl.in cap. quia propter de elec. ſuper uerbo. mox,& in l.1.ff.ſi cer.peta.

DE M ANTE V.

MVCRO eſt uitium panis,unde dicitur.Panis muce ſcit, uel mucidus fit.

MVCRO eſt enſis,de hoc uide Archi.in ca.ſi. de exce.libr 6. Et ſumitur quandoque pro excommunicatione,ut 26.q.1.c.uiſis, ubi in ſi.dr. Felic. mucrone epiſcopi, ſacerdotum piacula reſecantur. i. ſalubri excommunicatione epiſcopi ſacerdotum crimina puniantur,24.q.3. corripiantur.

MVLCTA eſt animaduerſio uel pœna pecuniaria arbitrio iudicis inflicta,ad correctionem malorum morum, pœna autem eſt certa impoſita a lege, quam quiſque in gl. ſuper uerbo, uel tertio. C. de ſer. fu.in l.mulcta. ff. de condit. & demon. ubi gloſſ. dicit quod ſit pœna extraordinaria pro arbitrio & ibi a teſtatore imponitur. Dicitur autem mulcta illa pœna quæ non eſt a lege ſtatuta uel expreſſa, nam iudices in pluribus caſibus legibus non ſcriptis ſic mulctare poſſunt litigãtes. Ex hoc patet differentia inter mulctam & pœnam. Nam pœna generaliter ſumitur tam pro pœna pecuniaria, quam pro pœna corporali ſeu capitali, ſed mulcta pro pœna pecuniaria, & per ſententiam a iudice irrogata, unde bene app llatur a mulcta non autem a pœna.l.ſi qua pœna. ff.de uerbor.ſignifica. Item mulcta non inducitur niſi a maioribus ma giſtratibus,ſed pœna a quolibet iudice.

MVLIO eſt cuſtos multorum, unde mulio agit multos, ſed agaſo ducit aſelos.l.idem iuris. ff.ad.leg. Aquiliam.

MVLCERE eſt lenire, placare uel blandiri.

MVLIER, dicitur mollitie mentis, & ideo uarium & mutabile teſtimonium profert. facit gl.in c.fortus.extra de uerborum ſignificationib.

MVLTIFARIAM.i.multis modis.ff. de incen. rui. & nau.l.ne quid. ſic plurifariam. i. pluribus modis. ff. de in integ.reſt. l.1.Item trifariam & omnifariam,ut ff.de mun.& ho, l.ſi. §. hæc omnia. & C. de con. & com.

com.ſtipula. optimam.

MVNICIPIVM eſt oppidum in Italia uel in prouincia aliqua conſtitutum, in quo pacis obſeruandæ cauſa milites conſtituti erant. Si autem in municipio nati ſunt non minus dicuntur municipales, ut l. municipes. ff. de uerb. ſig.

MVNICIPES dicuntur qui cuiuſcunque municipii, manerieí loci ut tenent cuſtodiam. Et dicitur a munere & capio, non obſtante ꝙ munus non capiatur, Et tñ municipes dicuntur qui in eodem municipio nati ſunt, ut l. municipes. prꝗalleg. Vel dicuntur qui in municipio faciunt munera, ſed abuſiue.

MVNICIPIVM eſt ciuitas. & municipes cuiuſcunq. ciuitatis ciues appellantur. ff. ad l. iul. de am. l. 1.

MVNICIPALIS honor eſt adminiſtratio reip. cum gradu dignitas ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens. ff. de mun. & hono. l. honor.

MVNICIPALIS magiſter dicitur ille qui preeſt municipibus.

MVNICEPS originarius dicitur ab origine patris, non ſua cauſa, ut in l. filius. C. de mune. orig lib. 10.

MVLTOTIES & toties, no. Archi. 19. q. 3. non eſt.

MVLTI dicuntur duo aut tres. c. intratur, de conſe. diſtin. 2. & l. multis C. de lib. cau. Aliquando multi dicuntur uigintiquatuor diſciplina 45. diſtin. quandoque quadraginta. capit. minus extra de clem. excom. Aliquando decem, ut in aut. de trien. & ſemiſ. in princ. Et quot faciant multitudinem, uel dicantur multi, uide late per Bar. in l. prætor. ff. ui. bo. rap. Et an duo dicantur multi uide. Abb. in c. ad noſtram de reb. eccl. non alie. Et qui dicantur pauci, uide capitulo latores, de cle. excom. min.

MVLTIPLICATIO eſt quando diſpoſitio iteratur ſeu multiplicatur, uer. gra. teſtator pluribus hæredibus inſtitutis legat ab uno decem titio, & ab alio decem, & ſic de aliis a quolibet hærede decem inſolidum debẽtur. l. ſi pluribus. §. 1. ff. de leg. 1. quia ſignificatum ſumitur ex multiplicatione diſpoſitionis, iuncto quod qualitas eſt multiplicabilis, ideo ex qualibet diſpoſitione debetur quelibet qualitas adiecta. Item ibi, teſtator ab hærede inſtituto legat decem titio, & ſi hæres non erit, ſubſtituit ſeium, & ab eodem legat decem idem titio, inſtitutus non eſt hæres, & ſubſtitutus tenebitur tantum ad decẽ ab ipſo relicta uel ab inſtituto quod idem eſt, arg. l. licet. ff. de le. 1. & l. ſeruo. §. ſi quis apud eod. titu. Ratio quia ſubſtitutio ſignificat ſubſtitutum eſſe appoſitum loco inſti. Item teſtator legat decem titio in teſtamento, & eidem titio legat decem in codicillis, ſingula debentur, quia multiplicatio ſignificatur. l. quinquaginta. ff. de proba. Sed ibi teſtator legat decem titio in teſtamento, poſt in eodem teſtamento legat titio decem ſemel tantum debentur. l. plane. §. ſed ſi, non. ff. de leg. 1. quia ex eodem teſtamento & eadem quantitate concluditur teſtatorem quantitatem non uoluiſſe multiplicare, niſi euidenter probaretur contrarium. Sed ibi teſtator leg. decem titio poſtea in eodem teſtõ lega titio 15. utra quæ quantitas debetur. l. plane. præalleg. & a contrario ſenſu, cum dicit eadem, & eſt ratio ex diuerſitate quantitatis. Secus ſi diceret, titio cui legaui. 10. uolo præſtari 15. tunc enim 15. tantum debentur Idem dic in contractibus, prout quodlibet probabile mediũ cõcludit.

dit. Item multiplicatio deberi ſignificatur, uerbi gratia numerauí tibi decem, & incontinenti ſtipulor. 20. illa debentur. l. ſi ita, ff. de noua. & dele. quia ſignificatum ſumitur ex ſtipulatione facta incontinenti poſt numerationē. Item ibi promitto tibi decem, tibi promitto. 10. bis teneretur, quia ſi intelligeretur de eiuſdem promiſſio ſecunda eſſet fruſtatoria, ꝙ non eſt dicendum. argu. l. ſi quando. ff. de leg. 1.

MVNVS eſt duplex, aliud publicum, aliud priuatum. Publicum eſt ꝙ in adminiſtranda republica cum ſumptu ſine dignitatis titulo ſubminiſtratur. ut. ff. de mun. & ho. in prin. Et differunt munus & donū. quia munus eſt cum aliquid datur cauſa præcedente, donum uero ſine cauſa. ut ff. de uer. ſigni. l. inter ponum, & cap. peccatum, de reg. iu. libr. 9. Et inquit Paul. in l. munus ff. de uerb. ſigni. munus tribus mod. dicitur. Vno modo donum. Altero modo onus inde immunitas appellatur. Tertio officium, unde munera militaria. Inde municeps qui numera ciuilia capit, unde dicitur. Det meritum munus, ſed con fert gratia donum.

MVNVS cū cauſa datur, domum ſine cauſa. De hoc etiam p Io. Andr. in glo. in c. accuſatus, de here. lib. 6.

MVNIMENTVM eſt oē quo quis inſtruitur & munit, c. cū qui, de proba. & per Arch. in c. quamuis, circa fi. de elec. in 6. & c. pia, de exce. in 6. idem dic de documentis.

MVNERA patrimonalia & mixta, ui de Spe. tit. de cenſi. & exa intracta. libel. §. nunc autem dicendum. uerſi. quæ autem ſunt munera. Item munerum alia ſunt ſordida ut arene fodiende, calcis coquende, quæ in dignitatibus conſtituti non cōſeuerunt ſubire, Alia ſunt ſordida contrario modo ſe habentia.

MVREX eſt quoddam genus piſcis, inde muragulus quaſi legens murices. Sunt autem murices piſces ex quorum ſanguinem fit attramentum imperiales in quo purpura tingebatur, ſecundum Accur. in l. 1. C. quæ res uen. non poſ. Etiam conchilium eſt animal ſimile. & utrū quæ debet ſimul comburi et ſimulteri, ut ex eis fiant ſigna.

MVRGISO dr̄ ille qui iners eſt & inſidioſus, & hoc intellexit Vulpia. in l. 3. §. idem pomponius. ff. de edi. edic. licet in incorrectis codicibus legatur murionum.

MVRILEGVS dicitur ſeruus authoritate iudicis manumiſſus, quem dominus liberos grauando manumitti diſpoſuit, liberi tamen mortuo parte ſeruum iſtum non manumittunt, & ſic tanquam mus perforamina liberatur. i. libertatem conſequitur, quia iuris poteſtate manumittitur. C. de murile. in rub. li. tit. ſecundum Accur. ubi dicuntur murileguli ſerui qui capiunt piſces qui dicuntur murices, ut ſupra & in illis ſeruis partus non ſequitur matrem, ſed ſuccedit patri in offi. & in hoc eſt ſpeciale, ut l. qui autem patrem. & l. hi qui. li. & titu. prælleg. & hoc de iure romano, ſecus autem de iure longobardorum, quia ſemper in deteriorem trahitur ſtatum, ut ſi matrimoniū. Si autem cōcubinatus ſeruatur ius romanorum quod ſequitur uentrem, inſti. de inge. in glo.

MVSIO id eſt fatuus.

MVNIMENTA dicuntur probationes & inſtrumenta quæ cauſam muniunt, uide de elec. c. quamuis in gl. fi. libr. 6. alias monimenta dicuntur eo ꝙ monent & informant iudices quid facere debent.

MVNI-

MVNIFICVS, eſt ille cui quod officium eſt impoſitum, & res munifica dicitur quaſi munus faciens l. 1. C. de prædiis & om. rebus nauicula lib. 11.

MVTATORIA dicuntur uulgo diuerſoria uel fallonica quaſi ſecreta edicia, & ponitur et pro ueſtimẽtis pluribus mutationum habentibus.

MVTVS eſt qui proprie loqui nõ põt §. item ſurdus. inſt. qui nõ eſt perẽ. ſ. facere teſtamentum. & l. diſcretis. C. qui teſta. fa. poſſ.

MVTATIO capitur pro uariatione in facto, uer. gratia teſtator legat ſcyphum uel poculum, & fit maſſa, uel econtra, legatum non perimitur, immo debetur maſſa poculo legato uel econtra. l. ſeruũ filii §. ſi procula. ff. de le. 1. quia non ſignificatur uoluntas teſtatoris mutata, & qa proculi ad maſſam & maſſe ad proculum facilis eſt reductio & ſic non eſt magna immutatio, etiã nec in eſtimatione eſt magna diſtinctio. Item ibi, teſtator lanam legat & inde facit ueſtimentum, legatum perimitur, l. lana. ff. de le 3. quia ex immutatione rei, ſignificatur uoluntatis mutatio. Et ſumitur ſignificatum ex hoc, quia lanę ad ueſtimentum non eſt facilis reductio, & quia quo ad eſtimationem magna eſt diſ. ſimiliter quo ad adaptationem qa ueſtimentũ uni aptatum alteri uix adaptatur, & adaptatur, hoc ſit cum magna diminutione ſui ſed ibi teſtator lanam legauit, hæres de ille ueſtimentum fecit legatam non perimitur. l. ſeruũ. §. item ſi lana. ff. de leg. 1. ſecundum intellectum gloſſ. ibidem. Ratio, quia mutatio facta per hæredem nullatenus ſignificat uoluntatis teſtatoris mutationem. Et idem dic in aliena lana legata ponendo quod dominus ex ea ueſtimentum fecit, nam ex hoc non ſignificatur, mutatio uoluntatis teſtamentori niſi alias appareat. Non eſt tamen dicendum quod debetur ueſtimentum, ſed eſtimatio lane. Item ibi, teſtator legauit aream, deinde domum deſuper edificauit domus debetur. l. ſerue filii §. ſi aream. ff. de leg. 1. quia area eſt fundamentum & pars potiſſima. Etiam quia teſtator modo uidetur in eadem remanere uoluntate, nec impoſitio edificii ſufficit ad mutationem uoluntatis, immo quia uoluntas remanet in legato, & edificium ſequitur ſuum ſignificatum ꝙ teſtator legat domum. Item ibi, teſtator legat domum, domus ad aream reducitur, area debetur, quia legatum tenet in tota re & qualibet ſua parte, ergo & ſi in parte perimitur, tenet tamen in parte remanent, hoc addito quo ex mutatione rei nulla ſignificatur uoluntatis mutatio. Sed ſi teſtator legat domum quæ ad aream reducitur, deinde aree edificium imponit nihil debetur. l. ſi ita. § ſi domus, in fi. ff. de lega. 1. Ratio quia alia domus eſt, & non eſt illa quam teſtator legauit. Item ibi, teſtator legauit nauem deſtruitur nauis, & extra eiſdem tabulis reficitur debetur. l. ſi res §. areã. ff. de ſol. Ratio quia eſt eadem nauis ex eiſdem tabulis refecta.

MVTILARE eſſe aliquod membrum, amputare, uel aliquod integrũ detrũcare. ut hoĩni manũ uel pedẽ uel aliquod membrum auferre.

MVTVVM eſt quod alicui præſtatur, ut tempore ſuo reddat. Et dicitur quaſi meo tuũ, unde eſt nomẽ compoſitum ex corrupto & integro, qa qđ meum fuerat mutuando tuu facio. Vnde res q̃ ponderantur ut arctum, & ſimilia quæ numerantur ut.

pecunia,

pecunia, & quæ menſurantur ut frumentum mutuari poſſunt, ut l. 2.ff.ſi cer.pe.§.mutui datio, ubi dicitur ꝙ mutui datio cõſiſtit in his reb.quæ põdere, menſura numero ue conſiſtunt inſtit.qui.mo.contr. obli.l.prin.ueluti oleo, frumento, pecunia numerata &c. Et licet uſura ſit quicquid accedit ſorti in mutuo ex pacto uel intentione principaliter tamen in aliis rebus, puta ueſtibus, uel aliis nõ in mutuo conſiſtentib. ét uſura cõmittitur, ut 13.q.3.c. plerique & c. ſeq. vſura eſt. Vbi amplius requiritur quã datur. Pro quo diſtingue duplicẽ uſuram, ut infra, dicetur in litera V. Sed nunquid erit mutuum ſi qs oues ad mutuum dederit Rñde ꝙ non quia in mutuo inſpicienda eſt natura eſt cõſuetudo rei mutuate. Nam pecuniæ conſuetudo natura & aptitudo eſt ut ad numerum detur.l.1.de contrah. emp. & uen. & ſic de frumẽto. Sed libri oues & ſimilia, non dantur ad numerũ, nec non pondus, uel menſuram eo ꝙ res mutuata non eadem ſed conſimilis reddi debeat & in hmõi rebus nõ põt omnimoda ſimilitudo inueniri, ita ꝙ res ſemper omnino ſimilis reddatur. Mutuum.n. dantes & nihil inde ſperantes & c.de uſu, conſuluit, & c.nauiganti e.tit. in gl.& mutuum tripliciter poteſt recõciliari, ut no.gl.inſtitu.quibus al.licet.§.licet ſi. & ibi.qui.mo.recon.ob.§.item is in gloſ & differt mutuum a cõmodato, quia cõmodatum eſt de eadem re præciſe mutuum aũt eſt de conſimili reſtituto, ut no.gl.ibidẽ, & unde ibi aliam differentiã notatam, & mutuũ etiã dr̃ eſſe triplex naturale tantum, ſ. quando fit numeratio ſine ſtipulatione de ſoluendo, ciuile tantum quãdo ſtipulatio interuenit de ſoluendo ſiue numeratione, ciuile & naturale quando numeratio & ſtipulatio interuenit.

DE N ANTE A.

NANCISCI eſt aliquid acquirere cõſequi ual adipiſci unde dicitur nactus ſum illa.i. adeptus ſum uel acquiſiui eam.

NATVRA dr̃ multi modis qñque uis inſita rei. ſimilia de ſimilibus procreans. Secũdo ſtimulus uel inſtinctus naturæ ex ſenſualitate ꝓueniens ad appetendũ procreandũ uel educandum. Tertio inſtinctus naturæ ex ratione proueniens, ut eſt gl.1. diſt.ius autem naturale.

NATVRALIS eſt filius ex concubina qui in domo propria tenetur unica quaſi loco uxoris, & ita is i bonis paternis ab inteſt. ſuccedit in duas unica paternæ ſubſtantiæ, ſi alii filii legitimi nec uxoris extet.in bonis autem maternis cum filiis legitimis ſuccedit.

NATVS uiuus dr̃ q uocem emittit uel aliter diſcernitur eſſe uiuus, & habet formã hominis, ſcd̃m Bart. ĩ l. qd̃ dicitur.ff. de liber. & poſthu.

NATALE dr̃ ſcriptura cum annis domini, & præconizata, quæ dicebat lucium eſſe natum n.genuum & ſic in legendis ſanctorum intitulatur natalis ſancti Io. quando moritur quaſi naſcatur nunquam moriturus, uel dicitur prima natiuitas qui eſt de iure naturali, & oẽm hominem dicitur liberũ unde conſtitutum eſt nõ officere manumiſſionem natalibus, i.genuitati inſt.de inge.in fin. Item dicimus ſeruus iſte reſtituitur natalibus.i. libertati quam habet ex iure naturali.ff.de na.reſt.l.2.

NATIVITAS eſt triplex naturæ grẽ, & gloriæ. Naturæ prima eſt in utero

ro iuxta illud. Quod in ea natũ eſt & c. firmiſsime de conſe. diſt. 4. natiuitas gratiæ eſt ſecunda quando quis renaſcitur ꝑ baptiſmũ, iuxta illud. Niſi, quis renatus fuerit de nuo, & c. qui in maternis cadẽ di. Natiuitas gloriæ eſt quando depo ſita uetuſtate pene homo naſcitur ad gloriam. cap. poſt baptiſmum c. di. ſicut mors ſanctorum natalis dicitur. c. ſane. 34. q. 2.

NATVRA ſumitur multis modis. Primo eſt ius inſitum rei, ſimilia de ſimilib. procreans. Secundo eſt quidam inſtinctus nature ex ſenſualitate proueniens, ad appeſtendum, procreandum & educandum. Tertio eſt inſtinctus naturæ ex ratione proueniens. Quarto eſt ius naturale. i. ipræcepta naturali in prin. decre. §. ius autem, & ibi not. Aliquando natura. l. conſuetudo. l. 1. ff. ad maced. & ibi glo. in uer. natura, aliquando idem eſt quod poſſibilitas naturæ. l. ſi quis poſthumos. ff. de lib. & poſthu. Aliquando pro diuina ſcientia, l. ſed & ſi. §. paterfa. ff. de iud. Aliquando pro naturali ratione inſita a natura. l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condi. indeb.

NAVLVM eſt uectura ſiue pretium quod præſtatur pro eadem facta conuentione inter uectores. i. uehendos pro mercede nauigationis cum illis qui nauigium exercent uel ducunt, unde Lu. de Ro. in ſingul. ſuis, dicit talem. Nauem conduxi, uel mulionem, aut galeam, ad portandum familiam meam. Quid ſi moriantur aliqui in naui, utrum pro illis natura debeat naulum uel penſionem habere. Subdiſtingue, ſi ſit conuentio de illis ducendis, uel ad talem locum ddportandis tunc pro mortuis non debet ſolui naulum. Si uero ſit de illis pactum in naui ponendis, tunc ſecus. Tertio dubitatur de uerbis tunc etiam debetur naulum, text. eſt fin. in l. ſi uehenda. in princ. ff. ad l. rho. de iac. Similiter dicetur de infante nato in naui. ff. Io. l. ſed addes. § ſi quis mulierem.

NAVTA eſt qui miniſtrat in naui, uel ducit nauem eam gubernans, & ea quæ ad uſum eius pertinent faciens. ff. nau. cau. ſtabu. l. 1. §. 2. ff. furt aduer. nau. l. unica.

NAVTICVS tyberinus eſt qui naui uigat in flumine Romæ, uehendo in Romam uel extra uehendo ad caſtra, ut C. de nau. tyb. lege ad caſtra lib. 10.

NAVTICVM fænus eſt quod ꝓpter nauticam pecuniam uel quaſi nauticam exigitur. ff. de nau. fe. per to. & C. eo. ti. l. cum proponas.

NAVTICA pecunia eſt quæ periculo creditoris in nauigio ſuſcepto datur traiicienda. Sed quaſi nautica eſt cum periculum mutuare pecuniæ in me recipio ſi aliqua conditio non exiſtat, puta ſi piſcator non capiat piſces et huiuſmodi. ui de glo. C. de nau. feno. in rub.

NAVFRAGIVM eſt naue fracta ſubmerſio rerum, uel corporum, & dicitur quaſi nauis fragium. i. fractura. C. de nauſi a. lib. 11.

NAVICVLARII ſeu naucleri ſunt q̃ tranſportant publicas ſpecies ſecundum Accu. C. de nau. pub. Spec. tranſpor. lib. 6. in rub. Et dicuntur etiam illi qui annonarias ſpecies a ſuſceptoribus in prouincia accipere, & Romani uel in caſtra ubi erant milites deferre debeant.

NAVSOcomium eſt domus in qua iuuenes educantur.

. DE N ANTE E.

NECESSARII. i. conſanguinei inſtituti. de hære. qual. & diffe. §. ſui.

NECESSITVDO ẽ parẽtela uł cognatio

tio.l. non eſt ſingulis.ff. de reg.iu. ubi glo.ſic exponit.

NE prout quandoque capitur. ff.de acquir.poſ. l.abſenti.§.1.de hac dictione uide. C. de iudi.ui.tol.in auten.cui relictum.

NEC implicat ſenſum contrarium expreſſe, ut no.in l.iuris ignorãtiæ C.qui admit.in bo.poſſ.poſſunt.

NEGOTIVM eſt triplex, i. commune,publicum,& priuatum. Commune eſt quod pertinet ad diſpoſitionem alicuius regionis. Publicum quod pertinet ad regimen alicuius ciuitatis, ſed priuatum quod pertinet ad priuatam perſonam. Et iſtis tribus negotiis correſpondet triplex diſpenſatio ſcilicet politica quæ conſiſtit in prouiſione pluriũ ſeu totius communitatis, & hæc docetur in octo libris politicorũ. Ariſt. Economica,quæ conſiſtit in diſpoſitione familiæ,& habetur in duobus libris economicorũ Ariſt. Et monaſtica uel ethica quæ conſiſtit in regimine ſui ipſius tantũ, & illa tractatur decem libris ethicorum eiuſdem.

NEGOTIORVM geſto. dicitur qui negotia ſine mandato gerit.inſt.de obligatio.§.1.

NEGOTIATIO eſt in commerciis,ſicut negotium in diſpenſatione,unde etiam negotiatio quam negotium aliquando ſignificat actionem alicuius rei , cuius contrarium eſt otium.Aliquando actionem cauſæ, quod eſt iurgium litis , & dicitur quaſi negans otium.c. forus. §.negotium de uerb.ſig.

NEGLIGENS dicitur quaſi nec legens ſecundũ Iſid. lib. 10.ety.in 2. lib.de negligentia. c.ad ſecundum, & uide Ioan. And. in c.cupientes. §. ꝙ ſi per uiginti. extra de ele. ubi ponit differentiam inter negligere & contemnere.

NEGLIGENTIA eſt eius quod fieri debet uel poteſt omiſsio.

NEGLIGENTIA in prælato eſt peccatum mortale. Panor. in c. nihil in 1.col.uerſ. quo ad ſecundum de præſcrip.

NEGATIVA apud iuriſtas eſt improbabilis , ut 6.q.ult.accuſator. C.de proba l. actor.de elect bonæ memoriæ.i. ubi dicitur. Negantis factum nulla eſt probatio,ſubaudi recta , quia quod nihil eſt,non cadit in ſenſum. Vnde ſciendum ꝙ multiplex eſt negatiua ſcilicet facti,dicti, iuris, qualitatis, & quædam pura. Vnde negatiua facti duplex eſt ſcilicet pura, quæ habet determinationem temporis , loci uel alterius rei, puta quia eſt coarctata ad certas perſonas de qua é caſus in c. tertio loco,de probat. ubi coarctatur ad ꝑſonas capituli. Et illa probari poteſt indirecte, uerb.gr. ſi inſtrumentum exhibeatur continens ſtipulationem factã tali die uel loco, ar. c. ex tenore, de teſ. Aut non habet aliquam talem determinationem, & tunc probari non poteſt directe uel indirecte. Vnde onus probandi transfertur in aduerſarium,et hoc ideo qa negatione an non ſunt cauſe nec circunſtantie , quæ ſunt neceſſariæ in probatione, ut ſi quis dicit nunquam contraxiſſe cum berta, uel non cognouiſſe Bertam , quæ dicitur negatiua explicita de fri. & male.c.1. Vel dicitur negatiua poſitio.Eſt enim poſitio negatiue implicita, ut pono quod in electione tantum quatuor canonici præſentes fuerunt , ut in c. cum Eccleſia de cauſ.poſ. & propr. quas poſitiones negatiuas iuris rigor repellit ſed æquitas admittit,ſi iudici uidebitur,ut c.1. de confeſ.li.6. Etiam ibi, ſi aliquis dicat ſe eſſe non cita

tium. Et negatiua facti mixta dicitur, quæ cum affirmatiua implicita miſcetur, vt illa quæ habet affirmatiuam implicite, dicendo. Ego non renuntiaui ſponte, quaſi dicat renunciaui coactus vel inuitus. Et hæc debet probari ab eo qui negat. c. ſuper hoc. de renun. Sed negatiua iuris probari poteſt, vt ſi dicat quis alicui. Non poteſt eſſe teſtis, debet hoc probare. Similiter ſi negetur emancipatio rite facta, negans iuſte factam, debet hoc probare, ꝙ non ſit facta de iure, ſed contra ius. in l. ab ea parte. §. i. ff. de proba. vbi dicitur, ab ea parte quæ dicit aduerſarium ſuum ab aliquo iure prohibitum eſſe ſpecialiter lege vel conſtitutione, id probari oportere. Item reſpondet, ſi quis negat emancipationem recte factam, probationem ipſum præſtare debere.

NEGATIVA vero qualitatis duplex eſt. i. aut qualitatis intrinſece, aut qualitatis extrinſece. De qualitate intrinſeca, vt cum homo naſcitur, tunc præſumitur negatiua, niſi probetur affirmatiua. Vnde ſi negetur ſcientia probandum eſt hoc examinatione iudicis, de præb. c. cum ſecundum apoſtolum. Si ætas per aſpectum corporis. Si ille gitimas, aut ergo is, cui illegitimas apponitur, eſt de hoc infamatus, & tunc cogitur ſe purgare. c. bonæ. præalle. Dicendo ergo. Ille non eſt idoneus, non eſt legitimus, non eſt ſoluendo &c. probari debet ab eo qui dicit, quia quilibet præſumitur idoneus, bonus &c. niſi contrarium probetur, de præſump. dudum. de ſeru. in or. ſa. c. vnico. & niſi ius præſumat in contrarium. ff. de do. inter vir. & vxo. l. quintus. ff. de proba. l. ſi pactum. & l. ſi chirographum. Etiam iudex qui habet ex officio ſuo cuncta rimari. c. iudicante. 30. q. 5. & 23. q. 8. occidit, de off. deleg. ſuper quæſtionum. §. intentionis poteſt, & debet, ſi viderit expedire interrogare ſuper negatiua argumen. eſt. ff. de inter. act. l. vbicunque. & c. cum Io. de fid. inſtru. vbi iudex facit interrogationem quam etiam pars facere non poterit, cum eſſe in cauſa concluſum faciunt not. per Hoſtien. & Innoc. in c. ſuper his. de accuſa. maxime ſuper negatiua, vbi agitur de ſalute vel periculo animæ argum. de re iud. c. lator. ad fi. Ex prædictis elicitur ꝙ quis in iudicio excuſatur a reſpondendo poſitioni negatiue, ideo quia qui negat non ponit, ſed remouet, ſiue ſit negatiua implicite ſiue explicite, q̃ faciunt hæ dictiones, tantum ſolum &c. Spec. in tit. de po. §. 8. ſic probat neutram prædictarum poni poſſe. Nam poſitiones ſuccedunt in locum probationum. vt in auct. de his qui ingredi. ad appo. §. fin. vnde id ſolum veniet in poſitione quod in probatione. Sed negatiue (ut prædicitur) nulla eſt directa probatio, ergo nec poſitio, & dat Bald. rationem, quia reſponſio ad poſitionem fit ad reuelandum ab onere probandi. Sed poſitiones negatiuas non habet neceſſe probare, ergo non ei eſt reſpondendum. Et ita dicit ſentire gloſſ. in l. 2. in §. quid obſeruari. C. de iur. cal. Si uero habet & neceſſe probare, tunc deberet reſponderi, ut in cap. primo, de confeſſ. lib. 6. Item dicit negatiuam poſitionem eſſe in qua ponitur dictio abſque. ut not. Cy. in l. actor. C. de prob. in 3. q. Hoc uerum quando iſta dictio abſque uenit ad excluſionem alicuius affirmatiue, & ita ex ſe non implicat affirmationem, ſecus ſi implicaret illam, uerb. gr.

pono

pono ꝙ heri fui abſque eo ꝙ litium tali die percuterem, quia tota die fui abſens alibi, nam talis poſitio non dr̃ mera negatiua, quia oritur ex affirmatiua. ſ. fui alibi. Et hoc tenet Spe. in titu. de poſ. uidendum. uer. 8. fa. no. inſtitu. de inuti. ſtip. §. item uerborum. Item quia ponens illud qđ ponit, ſi negatur, neceſſe habet probare. l. actor. prælleg. quæ eſt canonizata. 6. q. ult. accuſator. in qua dicitur. Accuſator quod aſſeuerat. profitendo probare ſe non poſſe, reum neceſſitate monſtrandi contrarium non aſtringit cum per rerum naturam factum negantes probatio nulla ſit. Et ſicut præpoſitio negatiua (ut prædictum eſt) ſic etiã poſitio negatiua eſt triplex. ſ. facti iuris. & qualitatis. Et facti duplex. ſ. ſimplex & pura quæ non habet determinationem loci temporis uel rei conſimilis, ut illa pono me non cognouiſſe, Bertam. c. 1. de fri. & maleh. & cap. De tali etiam in cap. cum eccleſia de cau. poſ. & propr. Et talia impura uel mixta, uidelicet quæ eſt certo loco coacta, ut in c. propoſuiſti. de proba. ubi per loci inſpectionem probatur non cognita: & habet in ſe ſenſum affirmatiuum implicitum, ut non cognita. i. uirgo. Et dicit Bart. de ſax. in l. quicunque præallegat. ſe ſemper defendiſſe quod qui proponit negatiuam, debet cauſa probare etiam ſi non ſit coarctata loco uel tẽpore, quia intelligitur coarctata perſona proponens. per cap. plerique. 2. q. 7. ubi boni uiri ſufferunt peccata aliena, & tacent quæ ſciunt inducibus probare non poſſunt. Et hoc ipſe idem concludit. C. de ſer. fug. l. quicunque præalleg. Ponat actor quicquid uelit affirmatiue uel negatiue pro intentione ſua fundanda, hoc probare debet. Nota ꝙ antiquĩ Doct. negatiuam probari non poſſe intellexere per teſtes. Sed hodie poteſt iudex admittere poſitiones negatiuas quæ non poſſunt probari niſi per confeſſionem aduerſari, ſi ſaltem hoc uideatur equum & expediens. De hoc de temp. ord. c. dilectus. de æta. & qual. c. ult. & gl. antepe. in c. 1. de confeſ. lib. 6.

NEPOS eſt filius filii uel filiæ, ſed neptis filia eorundem. Etiam nepos capitur pro filio fratris. c. 2. de arbi. & c fundamenta. de elect. li. 6.

NEPOS poſthumus eſt qui poſt mortem aui natus eſt ſuperſtitie ſuo patre. Neophytus dicitur nouus in fide. 44 diſ. quoniam a neos quod eſt nouum. & phytos, quod eſt fides. Item dicitur nouus in religione. ea. diſt. ſicut olim. Et probabetur talis ordinari duabus de cauſis, ut ponit Goffr. in ſum. de tem po. or. cap. ſequitur. Imo neophytus dicitur a neos, quod eſt nouus, & phyton, planta ſeu germen quaſi dicas nouam plantam, ſeu nouum germen.

DE N ANTE I.

NIHIL quandoque eſt aduerbium negandi. i. non. ff. ad leg. Aquil. l. qui foueas & C. de contrah. empt. l. cum ipſe. Quandoque id eſt non omne. ff. de acqui. poſſ. l. naturaliter. §. nihil. & C. de nat. libr. l. fin. Aliquando nihil id eſt nullum. inſti. de bo. libr. in prin. Aliquando id eſt perum. C. de com. pec. l. cum allegas. lib. 12.

NISI quot modis capiatur, uide per Dyn. in regula peccati libr. 6. & in actione. C. de tranſa. Nam quando dictio niſi, ſequitur negationem, tunc ſtat incluſiue, & ſic ponitur reſpectu excipiendi, ut in ca poſtulaſti,

& in c.ſedes. de reſcrip.capi.Romana.uerſi. 2. de ap.lib. Si uero præcedit affirmatio & hoc reſpectiuo excipiendi, tunc priuat.c.1. de ap. c.ſi uero, de ſen. excom.cum ſim. Item & ſi adiicitur rationi affirmatiue, priuat.de teſt.ca.de teſt. in fi.Quandoque nec ponit,nec priuat 2.q.1.Hæc eſt ratio,nam oratio præcedens non complectebatur illum caſum. Interdum ponitur pro ſede. 28.ſi deinde.Quandoque pro ſi non ut c.præterea.2.de ap.c.& c.quicunque,de ſen. excom.li.6.Vnde quãdo ponit niſi de ſententiis & ultimis uolunta. uidetur inducere conditionem, ſecus in contractibus. De hoc uide per dominum Dyn. ubi ſupra. Et dicitur niſi componitur ex ui. i. & non ſi quaſi ſi non. Et ſumitur tripliciter. Primo conditionaliter. Secundo exceptiue. Tertio bis modis ſimul. Item conditionaliter tripliciter, uel quo ad reſolutionem, uel quo ad diſpoſitionem,uel quo ad emptionem. Quo ad reſolutionem ibi,uendo tibi fundum pro decem niſi aliud infra menſem attulerit meliorem conditionem. Nam uenditio puta ſolutio conditionalis quia reſoluitur uel reſcinditur ſi alius infra menſem attulerit maius prætium, ſed non ſtabit, uenditio n. l. 2.§.ſi in diem. ff. pro empt. Item ibi lego decem niſi nauis ex Aſia uenerit infra menſem, diſpoſitio eſt conditionalis, quia ſenſus eſt, ſi non uenerit legatum ualeat & perficiatur. Similiter ibi lego niſi noluerit diſpoſitio conditionalis eſt, & legatio conditionale, & eſt ſenſus, lego ſi haberes non contradixerit, ſeu reprobauerit,ſicut appoſita conditione, ſi capitolium non aſcet.de rit.l.fi. ff. de condi.inſtitu.Item ibi lego decem, & adimo niſi nauis ex Aſia uenerit, ademptio conditionalis eſt, & ſic eſt ſenſus,adimo legatum, & nolo tenere ipſum ſi nauis uenerit, & quia ademptio eſt ſub condi. uidetur datum ſub contraria conditio.l.quibus diebus.§. qui titio. de condi. & de. Significatur etiam exceptiue quando eximit ſeu tollit aliquid quod eſt in oratione præcedenti,ut nõ ſit idem ius uel idem affectus. Et hoc dupliciter, ut præmiſſum eſt. ſ.affirmatiue poſt orationem negatiuam, & negatiue poſt orationem affirmatiuam,ut nullus homo currit, niſi Socrates, omnis homo mouetur, niſi Plato. facit l. 1. C.de tranſac. & l.ſi eum.in fin.ff.ſi quis cau. cum ibi nota Item in prædictis ubi refertur ad reſolutionem & ademptionem facit conditionem. Et ſignificat etiam aliqualiter exceptiue, & ſic conditio ſignificant,& exceptiue ſimul.

NIHILOMINVS, & nihilomagis differunt quia primum includit affirmationem ſecundum negationem. ut inſtitu.qu'b non eſt permiſ. fac. teſt.§.1.in glo.

DE N ANTE O.

NOCERE proprie dicitur qui nocet perſone non rebus.ff.de his deie.uel effu.l.§.huius autem.

NOCET exponitur. i. non prodeſt in auct.de app.in princ.col.4. quandoque id eſt nocere poteſt.de ſta.libr. l.Labeo,in prin.

NOMINATOR, id eſt elector officialium,ut C.de peri.nomina.l.1.& 2. lib.11.

NOMEN quandoque idem eſt quod ius debitoris,ut ff.de re iud.l. a diuo pio,ubi dicitur,quod primo debent uenire. i. uendi mobilia, ſecundo immobilia, tertio nomina.

id eſt

id eſt iura debitorum condemnatorum & ſpecialiter in.§.ſic quoque, & ſeq.Item quandoque nomē idem eſt quod fama, ut dicendo. Melius eſt habere nomen bonū quàm unguenta precioſa.Eccl.7. Etiā qnque capitur pro nomine rei proprio, uel appellatiuo,& ſic dicitur. Nomen conſonans debet eſſe rei 21.di. cleros. de præben. cum ſecundum Apoſtolicum. inſti. de do. §. eſt & aliud genus.27.q.1. ſi cupis de nomine proprio dicitur quod ſimilitudo nominis inducit affectionem ff.de leg.2.l.cum filius.§.pater, iuncta gl.& ff.de leg.1. ſi quis in fundi uocabulo ubi dicitur quod de nomine proprio non eſt cura uel de cognomine, dum in ſubſtantia non erretur, quia nomina hominum mutabilia ſunt, rerum autem immutabilia.

NOBILITAS ſecundum Bart. de Sax. fer. in tract. de nobile, quem compoſuit circa l. ſi ut proponis. C. de digni. lib. 12. ponit quatuor opin.de nobilitate quos reprobat. Nobilitas eſt qualitas illata p principatum tenentem, quæ quis ultra honeſtos plebeos acceptus oſtenditur. Primo dicitur qualitas, quia poteſt adeſſe, uel abeſſe præter ſubiecti corruptionem. Nam mulier plebeia nubens nobili nobilis efficitur. l. mulieres. C.de digni.l.fœmine. ff.de ſenat, & his quibus imperator de nouo concedit dignitatem, ut in eo.tit. prealleg. Ita mulier nobilis nubens plebeio efficitur ignobilis.ſicut ille qui propter delictum perdit dignitatem.l.quoties.& l.iudices.C.eod.tit. Et ſic in aliquo tempore quis eſt nobilis in alio ignobilis, imo in uno loco, & non in alio, ut ſarracenus nobilis captus à Chriſtiano,eſt ignobilis, & ſeruus, & econuerſo. Dicitur illata, quia nullus a ſeipſo põt habere dignitatem uel nobilitatem ſed oportet quod per alterum cõferatur,imo qui ſua auctoritate aſſumeret, in crimen falſi incideret, ut in l. Iuliam Maieſt. ff. de fal. & de reg.iur.c.1.lib.6.Vide not. per Bar. in l. reddatur. C. de profeſ. & me. lib. 10. & in l. 1. C. ut dige. ordo ſeruetur.& Bald.in l.data opera.in 17.col.C.qui accuſ.non poſſ.ubi ponit de nominante ſe comitem qui non eſt,& de creante notarios cum non habet poteſtatem. Etiam quia diuitias confertur, in alium ex mera gratia concedentis ſcilicet principis qui non recognoſcit ſuperiorem, alias enim ſuperior coget inferiorem, ut daret dignitatem ſi eſſet ex debito. Poſſunt tamen præcedere aliquæ cauſæ ex congruo impellentes concedentem, ut ſunt uirtutes & actus uirtuoſi.ff.de origi.iur.l.2.in pen.& ult.colum. Dicitur per principatum tenentem, ſed principatum omnium tenet Deus, qui quandoque nobilitas & dignitates temporales immediate inſtituit, quandoque alius princeps nõ recognoſcens ſuperiorem in temporalibus. Nam baro qui non eſt miles poteſt certo caſu facere militem. licet contrarium not. Cy. in l.3.C de hære.inſt. & Bart.in l.fin. C. unde lib. ubi dicitur quod qui non eſt doctor, non poteſt facere doctorem. nec militē qui non eſt miles. Poſſunt tamen reges uel duces extra regnum ſuum in alienis partibus facere milites,quia ea quę ſunt uoluntarie iuriſdictionis (ut eſt facere militem) poſſunt exerceri extra territorium. l.1. & 2.ff. de offi.procon. & le. Dicitur qua quis ultra honeſtos plebeios, quia plebeiorum, quidā ſunt honeſti quidā uiles.l.mulier.C.eod.tit.licet. Ergo

honeſti plebei ſint magis accepti non tamen ſunt nobiles, quia nobilis eſt acceptus, ultra honeſtos plebeios. Et dicitur acceptus quia nobilitas conſiſtit in hoc ꝙ princeps facit quem gratum & acceptum licet in ciuitatibus, quæ regũtur per populũ nobiles ſint interdum minus accepti, & plus puniantur in pœnarum impoſitione. Dicitur ultimo in diffinitione oſtẽditur, quia ſi quis per mille annos uiueret cũ omnibus uirtutibus, & princeps eum ſumme diligeret & acceptum haberet, tamen plebeius remanet donec in eum cõferretur dignitas nobilitatis per principẽ, qua oſtendatur acceptus ultra plebeios. Et poteſt oſtẽſio fieri uerbis expresſis, hoc continentibus. l. ille autẽ. §. cũ in uerbis. ff. de legat. 2. Quandoque etiã nõ exprimit uerbis, & tunc debet fieri aliquo actu hoc quaſi de neceſſitate importante. l. pro hærede. § papinia. ff. de acquir. hær. ut ſi conceditur alicui officium quod habet dignitatem uel nobilitatem annexam, ut commitatum, ducatum &c. Cætera de nobilitate, uidelicet quatuor opiniones, & tres nobilitates, qualiter aliquis debeat probare nobilitatẽ, uide in tracta. præalle. Et utrũ nobilis propter ingreſſum religionis perdat nobilitatem. uide Ludo. de Ro. in ſing. ſuo 37. Bar. in l. deo nobis. C. de epi. & cle. Et quod nõ facit ff. de reg. iu. l. iura. quæ dicit, iura ſanguinis nullo iure ciuili dirimi poſſunt. Et nobilitas eſt qđdam ius ſanguineis quod eſt incõmutabile. ut l. ius agnationis. ff. de pact. uide gloſſ. or. 27. q. 2. ſcripſit 20. q. 3. præſens clericus, quæ uolunt, quod ſic quas approbat. Spe. eo. titu. de ſtatu. mon. §. 1. uer. 11. Itiam domini de Rota, inter quos talis quæſtio de facto fuit mota allegabant duas gl. apertẽ uolẽtes monachum nobilitatẽ ꝑdere, Primam in c. 1. de pur. c. ſuper uer. ingenuus nõ eſt. Secũdã in c. ea quæ. de ſta. mona. ſuper uer. perſonarũ defectu. Quibus tamẽ nõ obſtantibus domini de Rota cõtrariũ determinauerũt per rationes ut ſupra.

NOBILES & honeſtiores ciues nõ dehoneſtanter in ultimo ſupplicio inferẽdo, quemadmodũ plebeii, unde ſolent iſti fures ſuſpẽdi, alii uero decapitari. Pan. in c. paſt. in prin. in ult. not. de off. deleg.

NON obtẽperare, id eſt non obedire, ut qui ſciens non paret uocatus a domino uel iudice. ſi quis ius di. non obtemp. in rubro & nigro.

NON, ſignificat negatiue cõmuniter qua aduerbium negandi. Quandoque, tamen, etiam ſignificat affirmatiue, ut ibi, Promittis mihi decem, & reſpondes quare nõ. l. 1. §. 1 ff. de uerbo. oblig. Nam ſenſus eſt quod promittis & conſentis, ſignificato ſumpto ex dictione qua re. iuncta dictioni nõ, quaſi diceres non eſt ratio negandi, ideſt aſſentio. Et idem ibi ſi interrogatus an uelim adire hæreditatem mihi delatam, reſpondeã cur non? uidet adire hæreditatẽ. Secus ſi dicerẽ, hæc hæreditas non diſplicet. Nam tunc non uideor adire, quia non ſequitur, non diſplicet, ergo placet, quia eſt medium inter diſplicet & placere ſcilicet non placere. ſic eſt medium inter nolle & uelle ſcilicet non uelle. Nec obſtat. l. cum antea. C. de arbi. ubi tex. non diſplicet & partes ſententiam ab arbitrio latam uidetur approbare quia ibi non diſplicere capitur pro placere, & hoc ex approbatione arbitrii. Etiam quandoque duplicatur dictio non, & tunc ſignificat

cat affirmatiue.l.duobus, ff.de uerbo. ſigni. Nam due negationes faciunt unam affirmatiuam, quia negatio deſtruit negationem niſi probabili medio proferentis inferatur uoluntas,ut l.1.C.de ſer.fugit. & ff.de offi.prefect. urb. promulgatis & ff.de ſena.l. feminæ & de iureiurando capit. & ſi Chriſtus in principio.

NOTABILIS,i.notatus uel infamis.c. ex parte ade de teſti.

NON admitti ad partem,capitur pro ipſo quod eſt non admitti facta diſtributione a parte quando pars cui facta eſt nõ admittitẽ uel ideo, quia in rerum natura non eſt, uel quia alias admitti non poteſt.uerbi gratia legatum relictum eſt mihi & poſthumo. Poſthumus exiſtens in utero,licet non admittitur ad partem, ſignificatur tamen me tantum admittendum ad partem. lege ſi duobus. in princi.ff.de lega. primo.Ratio,quia mihi pars tantũ relicta eſt. Et ſi dicatur,deficit coniunctus, quia non admittitur ergo pars eius mihi accreſcit ex diſpoſitione legantis, ut patet in materia coniunctionem, & ſic admittor ego ad totum. Reſpondetur ꝙ non deficit coniunctus in caſu præmiſſo, quia eſt ſpes eum naſci & admitti. Item ibi, teſtator mihi & ei qui capere non poteſt,legat 10, ego ad v. tantum admittat.l.ſi Titio. ff. de legat.2. intelligit Bart. ꝙ capere non poteſt, quia auffertur ei res ex teſtamento tanquam indigno, & ſi non admittitur,loco eius admittitur fiſcus, & ſi pars eius non deficit, nec mihi accreſcit. Item ibi teſtator legat mihi & ſeruo ſuo proprio ego admittor tantum ad partem l. plures.§ ſi coniunctim ff. de lega.1.quia ex parte tantum mihi relictum eſt,& pars coniuncta non omnino deficit,quia naturaliter ſeu de equitate ſibi debetur. Sed ibi legatur mihi & illi qui non eſt in rerum natura nec eſſe ſeparatur, admittor ego ad totum l. ſi duobus præall. §.fin.ff.de lega.1. Ratio,quia pars coniuncta omnino deficit. Idem ergo in omni caſu in quo pars totaliter deficit,uel quia coniunctus moritur ante teſtatorem uel relictum eſt poſthumo qui naſcitur abortiuus, uel ſi coniunctus repudiat,quia tunc pars coniuncti omnino deficit, & ideo propter coniunctionem alteri parti accreſcit, licet de conſuetudine quarundam partium (ut Franciæ) coniunctio non ſignificet ius accreſcendi ideo quantumcũque deficit pars unius, aliter tantum ad partem admittitur ſcilicet ſibi relictam. Significat ergo, non admitti ad partem ipſum coniunctum ad partem tantum, uel totum admittendũ prout hoc quodlibet medium probabile declarat.

NOLLE & non uelle differunt, quia nolo importat præciſe reſiſtenda, contemptum & omnimodam contractionem uel repudiationem, & non ſolum abſentiam uoluntatis, ſed non uolo, tantum aliqualem & non omnimodam importat contraditionem, ut nota. Ioan. Andre.de offi. delegato.capitulo prudentiam.§.primo ſuper uerbo non uelit. Et quandoque capitur nolo ut etiam non importet præciſe reſiſtentiam pro non uolo, ut in c. finem litibus, de do. & contumac. ibi nolit aut nequeat ſecundum Ioan.And.& ſequitur. Vincen. Similiter dormiens non uult legere tunc & tamen expreſſe legere non negat. ut not. extra de ſ.c.2.& dictio nolle componitur de non & uelle.

uelle. Alii tamen ponunt differentiam dicentes quod non uelle ſignificat priuatiue.i.non eſſe uoluptaté ſeu motum uoluntatis. Sed nolle ſignificat poſitiue.i.eſſe motum nõ fieri,uel non obtinere illud de quo quæritur. Et per hoc dicunt doct. quod ſi hæres deliberando de adeundo dicit ſe non uelle adire, hæc uerba non ſignificant repudiationem, quia non uelle adire eſt non habere motum animi adeundi, non autem per hoc ſequitur quod repudiet. Secus ſi dicat, nolo adire quia ſenſus eſt quod habet motum animi ad non habendam hæreditatem, & ideo ſignificat repudiationem.facit l.filii.§.1.ff. ad tertul. propter hoc dicit lex quod iter uelle & nolle eſt medium ſcilicet non uelle & nolle l.1.§.ſciẽtiam.ff.de tribu.ac.& hoc de proprio ſignificato uerbi, ſed ex circunſtãtiis poſſunt recipi alia ſignificata.

NOSOCOMION locus eſt conſtitutus propter pauperes egrotantes & languentes in quo infirmis alimenta ſubminiſtramus de eo meminit imperator in l.illud. §. 1. & in l.pen.C. de ſac. ſanc. eccle. & in aut.de alie.& emphy. §.emphyteoſis.uer.& hoc quidam, quamuis in aliquibus codicibus mẽdoſe legatur noſocomium, cuius meminit etiam Diuus Hierony. dum inquit. Quæ habere poterat, diſtribuit dilapidauit ac uendidit, & in pecuniam congregatam uſibus pauperum præparauit. Et primo omniũ noſocomion, id eſt languẽtium uellam inſtituit, in quo egrotãtes colligere de plateis, & conſumpta languentibus atque inedia miſerorũ membra reſolueret.

NOTA eſt idem quod infamia l.2.ff. de his qui not.infa.

NOTE ſunt ſigna ſcripta quibus aliquid ſignificatur,nõ tamen ſunt litere l.ſed cũ patrono.§.fi. ff. de bo. poſſ.& ibi Alex.& 72.diſt.c. monachus.& ibi glo.

NOTARE quandoque eſt reprehendere c.fi.de ſortile. Quandoque infamare. c. accedens de purga. can. Quandoque conſiderare. c.cũ olim 2.de offi.deleg.

NOTARIVS eſt publica perſona, quia eius officium ad publicã utilitatem inuentum eſt, dicitur a notando, quod eſt negotia hominis publice & autentice in publicam & autenticam formam redigere. Et idem dicitur ſcriba a ſcribendo, & tabellio ſeu tabellarius, a tabula. Reqnire ſupra locis ſuis.

NOTITIA noſtra triplex eſt, quædã per auditum, quia ſcire dicimus quod ab aliis audiuimus alia per uiſum quãdo negotio interfuimus c.hoc uidetur.22. q. 5. aliam habemus ab hominibus fidedignis per literas autenticas,quos non eſt uerisimile mentiri.argu.c.1.§.2. extra de poſt.Eſt & alia iudicialis, ut per teſtes & ſimilia ut not. per Garſiam in c.cupientes. in princ.de ele. in 6.

NOTHVS dicitur illegitimus & proprie de adulterio natus, ſicut dicit no.febris quæ affligit ut quartana, ut no.glo.in.§.perſonæ uero. in fi. c.niſi cum pridem. de renun. etiam dicitur a nota,id eſt infamia, quia talis infamiam incurrit.

NOTORIVM eſt triplex. Quoddam eſt notoriũ preſumptionis, ſcilicet quod eſt euidentia iuris uehementis præſumptum, ut paternitas filiatio,ubi non requiritur alia probatio c. quoniam de fil. preſbyter. Nam quod quis ſit alicuius filius non poteſt uere probari lege Lucius.ff. de condit. & demonſtrat. Vnde filius eſt quẽ nuptiæ demonſtrat.

ſtrat.ff. de in ius uocan.l.qua ſemper.in fin. Nam ſi uir & uxor aliquem infantem nutriunt, & dicũt eum filium eorum eſſe, tunc præſumitur eorum filius. Eſt ergo notorium præſumptionis euidentia rei euidenter a iure præſumpta.

Aliud eſt notorium iuris, & eſt clara iudicialis confeſsio inconuincibilis probatio, & irretractabilis diffinitio, de quo ſcilicet notorio quis damnatus eſt, uel in iure confeſſus. Et ſic illud eſt duplex, uidelicet per confeſsionem factam in iure, & per ſententiam iudicis, ut in c. ueſtra de cohabit. cleri. & mu. Tertium eſt notorium facti ſcilicet quod commiſſum uel factum non dubitatur a populo uel a maiori populi parte, & per euidentiã rei nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec oportet ꝙ omnes circunſtantiæ facti ſint notæ. ut c. ultim. de cohabi. cleri. & mu. c. cum dilectus.de purg.cap. in fin. 2. q. 1. de manifeſta. & capit. ſequent. Et illud notorium eſt triplex ſcilicet ſecundum triplicem diſtinctionem facti quoddam eſt facti permanentis & continui,ut ꝙ Deus ſolis ſtat in palatio Papienſi continue. c.dilecto de appella. & illius non indiget probatione. Aliud eſt facti tranſeuntis, ut quod quidam in publico palatio occiditur coram populo. Tertium eſt notorium facti interpellati, ut quia uſurarius una die tenet menſuram paratam, alia, nõ. Et illud ſic deſcribitur,eſt quędam intellectuale & notum ſic ꝙ non poteſt aliqua tergiuerſatione celari, ut ꝙ presbyter cognoſcat concubinam, cum quam habet animalia gradientia circa focum panem poſcentia. De hoc plenius no. per docto.in capit. ueſtra præalleg. ubi tractatur materia notorii, quæ eſt adeo intricata,ꝙ dicit Ioan. de Ligna. & dominus Anto. de But. quod multi loquuntur de notorio & quid ſit notorium ignorant. Et in concilio Baſilienſi in ſeſsione. 20. additus eſt quartus modus ultra tres communes notorietates ſcilicet quando ſacerdos mulierem de incontinentia ſuſpectam & infamatam tenet, & per ſuum ſuperiorem admonitus ipſam cum affectu non admittit, ut in decret. quod incipit quicunque clericus in quo etiam notorii concubinarii a perceptione fructuum omnium beneficiorum ſuorum trium menſium ſpatio ipſo facto ſuſpenduntur,quos fructus ſuperior conuertat in fabricam uel in aliam euidentem utilitatem eccleſiarum ex quibus iſti fructus percipiuntur & niſi monitus concubinam dimittat, aut aliam non reſumat,omnibus beneficiis priuetur. Et nota quod moderni ponunt nouem genera probationum quæ in iure formaliter differunt,ut ſunt argumentum, præſumpcio, iudicium, fama, rumor, pœne occultum, occultum omnino, manifeſtum, & notorium. Unde argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem. de hære. cum ex iniuncto, de uerb. ſignifi.cap. forus. Præſumptio eſt quoddam medium intellectuale ueritatis eliciendæ ex circunſtantiis inſurgens, de præſumpt. ex ſtudiis. De illa quæ eſt iuris tantum, & quæ eſt iuris & de iure.not. in cap. is qui fidem. de ſpon. ubi glo. not. de quintuplici præſumptione. Iudicium eſt medium intellectuale ex aliqua ſingulari circunſtantia inſurgens.C.& ff.de rei uendi.l. iudicia. Fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus, uita & moribus comprobatus, Hoc uerum de fama hominis,

nis, ſicut infamia eſt læſæ dignitatis ſtatus uita & moribus reprobatus. Sed fama de aliquo negocio eſt medium ueritatis eliciende, & communis clamoroſa inſinuatio inſurgens apud totam uel maiorē partem populi, ex incerto auctore proueniens. Rumor eſt particularis inſinuatio clamoroſa, ab incerto auctore conſurgens. Pene occultum eſt quod probari poteſt ſed difficulter. Occultū omnino eſt quod nullatenus probari poteſt,& ſubiicitur iuri diuino, de ſimo. c.ſicut. 6.q. 1. ſi omnia. Manifeſtum dicitur quod de facili probari poteſt. Et notorium ſupra deſcriptum eſt de quo etiam datur exemplum de ſtatua & percusſione, ut not.in c. ſuper eo. de teſt.cogen. & in l.ciues.C. de appel.

NOVATIO eſt prioris debiti ac prioris obligationis partibus hoc uolentibus expreſſe in aliam obligationē transfuſio uel trāſactio u.g. debiti tibi centum aureos ſub conditione ſi nauis ueniret ex aſia,placuit inter nos nouare obligationem, ut illud quod debui tibi ſub conditione, pure & ſine conditione debeam. Hoc eſt nouatio,ita q prior obligatio conditionalis tranſit in poſteriorem pernotionem. Eodem modo pone exempla in ſimilibus, ut ff.de nouat. & C.eod. ti. per totum.

NOVALE eſt terra præciſa (alias prætermiſſa) quæ per annū ceſſat. Alii dicunt quod eſt ſilua quæ arboribus extirpatis ad cultum redigitur,& fieri nouale dicitur & utraque illarum interpretationem colligitur ex legibus ciuilibus. Sed apud notarios Romani Pontificis nouus uſus obtinuit q noua le etiam dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus,de quo nō extat memoria q aliquando cultus erat, ut in c.quod per nouale. de uerb.ſig.ubi de hoc.

NOVELLARVM liber autentic.eſt de eo de quo fit mentio extra de teſtator.c.2.

NOVERCA dicitur quaſi nocens arcus uel quia eſt noua arca ſine fructu. inſt.de nu.§.ſocrum.Et dicitur uxor patris naturalis uel adoptiui C.ad l.fal.l licet.

NOVERCA non cogitur ſtare cum priuignis.Bar.in l.ſi diſc.ff.ubi pupil.educ.de.

NOVICIVM dr̄ aliquod habitu reſpectu ætatis l. pretium.ff.de ædil. edic. quandoque ex qualitate ſeruiendi.l.ſi eo. ti.quandoq.qui minus uno anno ſeruiuit.l.ſi.§. quoties.ff.de publi.

NOVVM opus facit qui aut edificando,aut deſtruendo,aut foueam faciendo, priſtinam faciem operis immutat. Secus ſi uetus eficiat, uel incrementum imponat, quia tunc non uidetur nouum opus facere, ff.eo.titu.l.1.§. nouū.§. ſi quis edificium.

NOVVM dicitur quod non eſt uetus ff. de ui.tri. & ole. le. puta quod eſt ante annum.l. fin.§. quoties.ff. de publ. quandoque dicitur quod eſt ante bienniuim.l. qui agros. C. de omni agro deſer. l.11.Aliquando dicitur nouum, quando extat memoria, & eius contrarium dicitur uetus.l.1.§.fin. ff.de aq.plu. arc. Aliquando dicitur nouum,licet ſit aliquid de ueteri.ar. l.prætor.§.ſi. ff.de dam. infe.&.§.ſed ſi eadem inſti. quibus mod.tol.obli. Nouum aliquando id eſt ultimū c.cum marte. de celeb. miſſa.non. quod ab initio eſt ſtatutum capit. cum uenerabilis. extra de cenſi. Item dicitur noua hæreditas quantumcunque lege ſtatuo uel ſenatuſcon-

tuſconſulto deferatur, excepta lege 12.tabel.quæ dicitur uetus l.1.2.3.§.non.ff.de peti.hære.& l.1.§.capitis.ff.ad tertul.& inſtit.ad orſi §.ſciendum.

NOVVS homo dicitur ſeruus manu miſſus poſtea in ſeruitutem redactus.l.ſi ſeruus in fi.ff.de adimē.l.

DICEBANTVR & homines noui teſte Budeo in adno. ad pādectas,in l.2.ff.de ori.iur. q; ius gentilitatis & maiorū imagines nullas habebāt,terre filii, & uelut a ſeſe orti.

NOVI operis nunciatio ſecundum Hoſt. eſt illi qui de nouo edificat in præiudicium alterius, legaliter facta prohibitio l.1.ff.de no.oper. nun. Et pertinet ad ea tātum, quæ ſunt ſolo coniuncta,ut in l.1.præall. Fit autem tripliciter. Primo ſolo uerbo dicendo. Nuntio nouum opus, & hoc in loco edificii ipſo domino noui operis. Secundo per pactum lapidis uel lapilli. Tertio per iudicis prohibitionem. Primo modo nunciās perdit poſſeſſionē. & facit aduerſarium poſſeſſorem. v.g. uoluiſti domum edificare in fundo meo, & nunciaui tibi quod non faceres,dicendo. Nouū opus nuncio.i.prohibeo.Nuncians uero ſecūdo & tertio modo retinet poſſeſſionem, ſecundum Ber. in c.ex parte,de uerb.ſigni.

NOVVM opus nuntiare eſt prohibere ne edificium fiat, ut quando nuntio tibi ne edifices in fundo meo, uel per iactum lapilli præſentibus teſtibus. Hæc nunciatio habet talem effectum ꝙ ſi edifices ibi ſpreta nuntiatione mea,abſque hoc ꝙ caueas de opere demoliendo ſeu deſtruendo ſi te apparuerit iniuſte edificare, quicquid poſtea edificaueris ſiue iuſte ſiue iniuſte, totū debebit deſtrui,ut in l.1.præal.§.opus nouum, & §.nūciamus.

Et ſi aliquid ī publico fiat, omne ciues opus nouum nunciare poſſunt.Nam reip.intereſt quam plurimos ad defendendū cauſam ſuā admittere l.2. in fi.ff.de no.operis nuncia. Et dicitur in §. opus præalleg. quod hoc edictum non complectitur omnia opera, ut ſupra. de interdictis.

NOXA dicitur quod nocet uel nocuit,ut ceruus, aut aliud aīal nocens,ut ff.de nox. ac. in rub. Item adde quod noxa aliquando ſumitur pro culpa aliquando pro peccato,aliquando pro pena,extra de reſcrip.c.ſtatutum lib.6.

NOXIA dicitur ipſum delictum, maleficium, uel damnum datum unde. Noxia delictum, delinquens noxa uocatur. ut inſti. de noxal. act.in glo.

DE N ANTE V.

NVDVM poteſt dici quod non eſt ueſtitum rei traditione.l.traditionibus. C. de pac. uel quod non eſt ueſtitum pignore uel fideiuſſore.l. ſancimus.C.de uerb.ſig. Item dicitur nudum quod eſt fictitium & ſimulatum, ut uenditio nuda.l.nuda.ff.de contrah. emp. & quod eſt ſine fructu,ut nudus uſus.l.1.ff.de uſu & habi. & qui non tegitur aliquot tegmine. c.felicis. & ibi glo. in uerſi.nudi.de pe.in 6.

NVLLATENVS, uide in cle.unica. de ſequen.in gl.per ordinarium.

NVLLITATIS ſententiæ ſunt multi modi,ut not.Io.Andr. de re iud.c. 1.ubi remittit ad Spe. de ſen.præl. §.iuſta. Et ſententia nulla non meretur habere nomen ſententię, de re iud. c.fi. lib.6.eo.tit. l.4. §.condemnatum,& eſt glo.fi.in cle.unica.de ſequeſt. præalleg.

NVMERVS pluralis an & quando uerificetur in uno uel duobus? Dy. in c. pluralis, de re. iur. in 6.

& an

& an & quando, reſoluitur uel reſtringitur in ſingularem, uide per Bar. in l. pe. C. de imp. & aliis ſubſtit. Item numerus pluralis qñ geminat, uel inducit plures ſingulares. Bar. in l. 2. §. h. ff. de condit. & dem. cum aliis iuribus.

NVMERATA pecunia duobus modis dicitur. Vno modo reſpectu creditoris qui proprie dicitur numerare pecunias debitori ut ſibi reddantur. Alio modo reſpectu debitoris quæ proprie dicitur ſoluere creditori & improprie dicitur numerare cum ſoluit quod debet. Datur aut exceptio non numeratæ pecuniæ a creditore principali debitori, uel fideiuſſori. Sed numeratio pecuniæ large ponitur hic pro omni re quem quis numerauit uel ſoluit.

NVMISMA ſecundum quoſdam eſt idem quod moneta currens & ſpecialis, uel eſt idem quod nummus. Sed olim numiſma, & aureus & ſolidus auri idem erant, ut C. de ucr. numiſ. po. l. 1. lib. 11. & C. de ſpor. li. 2. & in Euangelio Matth. Et dicit philoſophus, li. 5. ethi. ꝙ numiſma factum eſt non ex natura rei ſed ex lege.

NVMISMA paſsim legas per o, in prima ſyllaba non ꝑ u, ita. n. græci efferunt. Certum qualiter inſtitutum ſit uide Bud. in anno. ad Pã de. in l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur. & ff. de contrah. emp. ad l. i.

NVMVLARIVS eſt numerorum numeratorum uel malleator, quoniam & ipſe accipit pecuniam & erogat ſicut campſor & inde facit ſcripturam, ad quam frequenter recurritur in dubio, ut per eam data & accepta probentur. Hic etiam argentarius dicitur, ut ſupra in litera A.

NVMMVS. i. denarius, de quo dicit Phil. 5. eth. quod eſt menſura omnium rerum, quia eſt fideiuſſor nobis in omni neceſsitate pro qualibet re qua indigemus.

NVMMI ſunt inducti de iure gentium cum ciuili. Barto. in l. i. ff. de contra. emp.

NVMMI cadunt in obligationem. Bart. in l. cum tabernam. §. creditor. ff. de pig.

NVNCIVS eſt qui uicem gerit epiſtolæ, & qui ſine mandato literis mittitur, qui eſt uelut pica & organum & uox domini mittentis ipſum, & large quilibet nuntius poteſt dici procurator, ſed non e conuerſo.

NVNCVPATIO eſt quam in cereis tabulis recitat teſtator dicens quod hoc uult in his cereis tabulis quæ ſcriptæ ſunt ita dico, ita lego, ita quod uos ciues mihi teſtimonium perhibeatis.

NVNCVPARE eſt palam nominare, uel uocare & confirmare, ſecundum Iſid. li 6. Require infra. Teſtamentum nuncupatum.

NVNQVAM quandoque idem eſt quod raro. 1. q. 1. nunquam.

NVNDINE ſunt generale forum ad quod unicuique homines confluſit & concurrunt. C. de nundi. l. unica. & clam. §. qui ad nundinas. ff. de acquiren. poſ. Aliquando etiam nundine dicuntur epulæ. l. cum ſocietaa. ff. pro ſocio.

NVPTIE ſunt matrimonium, uel uiri, & mulieris coniunctio indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens, diuini & humani iuris cõicatio. 30. q. 5. nullam. Et dicunt nuptiæ ex eo quod nubentium in capita ſolenni benedictione ne labantur & quaſi nube cooperiebantur. ea quæſt. noſtras, & capi. femine. Et illud indiuiduam uitæ conſuetudinem retinens, tantum ualet ſicut conſor-

conſortium omnis uite,& hoc quã tum ad propoſitum, quia hanc intẽtionem habere debent ut perpetuo ſimul manere debeant quamuis poſt contractum matrimonii ante carnalem copulam poſsit alter altero in uito religionem intrare. Et quãdo nuptie ſunt prohibite celebrari habetur in ca. capellanus,de feriis,& in his uerſib. Aſpiciens ueterem circum quaſi quis benedicta Nõ licet hic licet hic,hic non licet hic licet, hic non.

NVPTIE ſecunde dicuntur oẽs quæ ſequuntur primas,licet ſint tertie, quarte, uel quinte & c.ui qñ aliqs nubit,alicui poſt primas nuptias.C. eo.titu.l.ſi quis.§.tale.& ff.de nul. & pup.ſubſt.in prin.

NVRVS eſt uxor filii, & eius appellat.pronurus & deinceps continetur.ff.de uerbo.ſig.l.nurus.l.2.§.nurum.ff.qui ſatiſd.cog.& etiam ſponſa. ff. de gra. co. l.labeo.& l.ſeruus contrarium uidetur inſtitu.de nup. §. & ſi qua.

NVNC no. Arch.63.diſt.ego, & glo. 33.q.5.audieris,& ſimiliter, de offi. deleg.c. prudentia.§. ſexta.

DE O ANTE B.

OB id eſt propter. ff. rem ra.ha.l.ſi ſine. §.qui patris.ſol.matr.l.ſi ab hoſtibus.§.ſi uir.& de diſt.pig.l.1.quã doque ſubauditur. ff. de me. cau.l. non eſt ueriſimile.§.1.

OBITER id eſt ſtatim. ff. de reſcin. uen.l.1.in fi.

OBLIGATIO eſt iuris uinculum quo neceſsitate aſtringimur alicuius rei ſoluende ſecundum noſtre ciuitatis iura,inſt.de obl.in prin.Et eſt duplex. ſ. ciuilis & prætoria.

CIVILIS eſt quæ aut legibus conſtituta aut certo iure ciuili comprobata eſt. Sed prætoria eſt quam prætor ex ſua iuriſdictione conſtituit,quæ etiam honoraria uocauit. Et dicitur obligatio mater actionis, ut ff. de procur.licet §.ea. ob. & inſtitu.de iuſtit.& iu.in princ. in glo.differt autem ab actione & contractu, quia contractus eſt uerborum conceptio uel conſenſus, obligatio autem eſt qui inde naſcitur ac actio eſt quod poſtea inde ſurgit, & ſic nullum eſt alterum, ut no.glo.inſtit.quib.mod.re. con. ob §. ultimo.

OBLIGATVS dicitur qui exceptione tueri ſe non poteſt l.uel obligatus. §. 1.de li. cauſa.

OBTEMPERARE eſt obſequi uel obedire, uel iuſſu iudicis comparare.ff. ſi quis ius. di. non obtemp.in rubro.& nigro.

OBAVDIRE eſt quaſi de mente deducere,ſecundum Ioan. And. de elect. lib.6 c.fundamenta.

OBOLVS põderis genus eſt quod ſex ſiliquas continet, de eo meminit tex.in c.iudices.1.q. 1.

OBSCVRITAS eſt illa quæ fit ĩ dictione, ſed ambuiguitas quæ fit in oratione,ut not.glo.tertia, in l. ueteribus. ff. de pactis, uerbi gratia uendidiſti mihi fundum, & dictum eſt accedere ſtichum,non apparet de quo ſticho, ergo non fit condemnatio in actione contractus niſi oſtendatur de quo ſticho uenditor intellexerit l. ſi in emptione, in princip. ff. de contrah. emp.& uen. quia ratio dictat actorem probare, & quia emptor agit & probat de ſticho, ſed nõ de quo ſtatur reo,declaranti obſcuritatẽ. Ceteris enim paribus reo fauẽdum eſt potius quam &c. ut in regula, cum ſint.de reg.iu. Item ibi, uendidit tibi domum locatam per me cuidam, & dixit quod penſionem primi anni haberem,& ſequentium

annorum

annorum tu haberes, & dixi ius pignorum utrunque ſecuturum. Dicit tex. ꝙ ius pignorum primo ptinet ad me pro penſione primi anni, & ſi quid ſupereſt, tunc pertinet ad te, & ſic fit interpretatio pro proferente. l. Iul. ff. de pi. quia in principali ego mihi prouidi prius retinendo penſionem priorem. Ex quo colligitur & declaratur obſcuritas quæ eſt in acceſsione, & ſignificat ꝙ pro illa penſione uoluit etiam prius ius pignoris retinere. Item ibi, ſi quis ſtipulatur 10. calendis, intelligitur de prioribus l. eum qui calendis. ff. de uerb. obl. Ratio, quia qua ratione intelligeretur de ſecundis l. eadem ratione de tertiis &c. & ſic ſtipulatio redderetur inutilis. Item ibi, actor petit ſtichum in iudicio, ſed dixit ſe intellexiſſe de nigro, & actor de albo ſtatur dicto actoris l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de uerb. obl. quia ibi actor oſtendit de quo intellexit, & quis ſibi debetur, ideo pro eo debet ferri ſententia, nec debet reus audiri, quia de alio intellexit, quia non eſt actoris impediendi proceſſum iudicium & iuſtitiæ, nec inter eſt quod ſtatur dicto actoris cum probat ſibi deberi, & ſic de aliis.

OBREPERE eſt, quaſi latenter ſub intrare. 61. diſtin. nullus inuitus, de celebra. miſſa. cum creatura, eſt capitulo ne in agro. in princ. de ſtatu monacho.

OBREPTITIVM, reſcriptum, & obreptitio. Require infra reſcriptum.

OBREPTIO, id eſt mendacium. l. ſin. autem §. 1. ff. de neg. geſt. & eſt mendacium fraudulosum. l. ſed ſi. §. patronum. ff. de in ius uocan. & proprie conſiſtit in pacti narratione, non iuris. l. ſum uero §. ſubnentum. ff. fideicom. liber.

OBRYZIATI dicuntur ſolidi de bono aureo ſimpliciter excocto l. uniuerſos. C. ue. numi. po. li. 12. lice in utroque loco mendoſe legatur, & legitur ſecundum aliquos obriatici. Et ideo aurum obryzum refert Sueto. Neronē exegiſſe, dū inquit, Argentum, poſtulatū, aurū obryzū, ut pleriſque omnem collationem, palam recuſarent. Diuus Hieronym. in Daniele. Ecce uir unus ueſtitus line. s, & renes eius accincti auro obryzo.

OBSTINATVS eſt qui poſt inſpirationem & reuelationem, ſibi factam in eo quod errauerat perſeuerat. 8. diſt. conſuetudo, in fi.

OBSES uocatur ille qui iurat ꝙ non recedet de certo loco quouſq. fuerit ſatisfactum. Et an liber homo poſsit dari in obſidem & inferiori a principe an poſsint dari obſides, uide Abb. & do. in ca. ex reſcripto. de iureiuran.

OBTIO eſt unum genus exactionis. C. de iure fiſci. l. penult. ſuper uerſi. optionem lib. 10.

DE O ANTE C.

OCCASIO difert a cauſa, ut in c. ſolite. de maio. & obed.

OCCIDITVR quis multipliciter, uidelicet actum in corpore, odio in mente & corde, detractione in ore c. homicidorum, de pe. diſtin. 1. & Panis ſubtractione c. paſce. 86. di. c. immolans 14. q. 5. & non corrigendo delinquentes, quia cū paſtor non corrigit delinquentes tacendo occidit c. epheſii. 44. diſt.

OCIVM philoſophicum eſt ſtudium, quia philoſophus otiatur quando ſtudet. Sed otium uulgare eſt quando uocatur ab opere ſeruili, & nota quod otium eſt triplex. ſ. deſtituto-

tutorium, quod eſt ribaldorum qui apud atgenas ſuſpendebantur. Et de hoc dicitur quod otioſitas & uoluptas a ma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas de renuntia niſi cum pridem §. uerum ſi propter. Ego dicit Hierom. ad Ruſtichum monachum. c. nunquam de conſe. diſt. v. Semper aliquid operis facito, ut te diabolus inueniat occupatum. Secundum eſt reſtitutorium, quando quis ceſſauit a labore & iterum accedit ad opus. Tertium retributorium quod datur emeritis & ſenibus.

OCCVLVS eſt quadruplex, ut not. Archi. 32. q. 5. nec ſolo.

OCCVPARE capitur quandoque in mala & qñque in bona ſignificatione. Et proprie mobilia occupantur, & immobilia inuaduntur, ut in glo. ſuper ho. uerbo. in c. generali de elec. lib. 6. ubi concor.

OCCVLTO omnino (ut permiſſum eſt) dicitur quia nulla ratione probari poteſt & tale uocatur ſecretū uel latens uide infra. Probatio.

OCCVLTVM pene eſt quod per paucos probari poteſt & quod pauci ſciunt ut puta quinque de pe. diſt. 1. §. ecōtra alias incipit. hæc autē ſecreta, circa fin. uide ſupra notoriū, in generalibus probationum.

DE O ANTE F.

OFFICIVM dicit̃ multis modis. Primo miniſterium. Secundo obſequium. TERTIO actus perſone corrigentis 21. quæſt. 1. monachus. Quarto plebania. de ſtatu. mona. quod dei. Item aliquando ſumitur pro dignitate uel perſonatu. de præben. ad hæc de cleri. non reſi. quia de conceſ. præben. c. 2. §. 1. Aliquādo pro litigio. 21. q. 1. de præſentium in fi. ubi litigantes dicunt officium exercere. Item is cui commiſſa eſt diſpenſatio habet officium. Item qui habet poteſtatem ſecularem in tabellionatum. Item dicitur præpoſitura. Sed proprie eſt aliud a dignitate & a perſonatu. Et dicitur ſimplex officium quando quis habet adminiſtrationem aliquarum rerum ſine aliqua prærogatiua in choro uel capella ultra alios ſui ordinis ratione huius officii. Et ſic habet onus annexum ſine honore uel prærogatiua honoris, ut ſyndici, procuratores gaſtaldi. 1. q. 3. ſaluator uer. in nomine. Item uicedominus qui habet epiſcopatum diſponere dicitur habere officium xc. diſt. §. officium 1. q. 1. quis epiſcopus. 1. rñ. Hæc & plura uide per Archi. de conſue. c. 1. in gloſſ. Et hoc erat contra iura, ubi tractat de dignitate perſonali & officio, ut hic dictum. eſt. Item officium ſecundū Car. eſt poteſtas exiſtens in iudice exercendi omnia ea quæ pertinet ad eius iuriſdiction., & capitur hic iuriſdictio generaliter, ut includat omnia pertinentia ad merum & mixtum imperium. Et loquitur de officio iudicis, cuius iuriſdictio mater eſt, ſicut obligatio actionis. Nec eſt uera opinio Pe. de Bella. quod officiū iudicis, ſit exercitium uel executio iudicii, quia magis ſtat in habitu quam in act. Nec ſecundum opinionem Mar. appellari debet actio, cum differant ſurrogatum, & cui ſurrogatur inſt. de act. in prin. in glo. 4 Item officium proprie dicitur quod homo debet homini ex natura, ut in c. cum officiis de teſt.

OFFICIVM iudicis ſecundum Goffr. eſt poteſtas iudicis iure ſumpta. Et habet locum tam in his quæ ante iudicium fiunt, quam in his quæ in iudicio occurrūt facienda. Et imploratur loco principalis actionis cum

alia

alia ordinaria actio deficit ut in c. fi. de offi. iud.

OFFICIVM judicialis eſt duplex ſ. nobile, & mercenarium. Nobile ideo appellatur, quia a ſeipſo interponitur, nec iure actionis ſiue obligationis, ut puta ſi minor petit ſe reſtitui integrum, hoc non petit iure obligatus, quia iudex non fuit obligatus nec iure actionis, ſed iudicis officium miſericorditer implorat &c. Mercenarium iudicis officium eſt ſeu ſic appellatur, quia deſeruit actioni intentare, puta peto a te 20. actione mutui, iudicis officium deſeruit mihi in hac actione, quia cõdemnat te, ut reſtituas mihi uiginti.

OFFICIOSA dicuntur quæ continẽt pietatem, quæ nulli obſunt & alicui proſunt ſicut a contrario teſtamentũ dicitur inofficioſum quod eſt contra officium pietatis, diſt. 11. ſi ad ſcripturas in gl. 1.

OFFICIALES iudices. Require ſupra Aſſeſſor.

OFFICINA eſt quaſi tugurium uel tegmen qñ uidelicet palee, id eſt ſtramina ponuntur ſuper arbores ut paſtores ſubtus exiſtẽtes ab imbribus protegantur.

DE O ANTE L.

OLOBERATVS eſt ueſtis totali er deaurata, & dicitur ab olon id eſt totum, & baris quod eſt aurum. Et differt a ueſtibus deauratis, quia hæc de optimo auro, quod in uulgari foliatum, in legibus obryzia ron dr̃, ſed illa de quolibet auro, uel hæc de optimo auro tota erat ueſtis, illa deaurata ſimiliter in totum. Eſt & alia ueſtis quæ habet aurum tantum in paragandis, ut C. de ueſti. olobe. & aura. li. 11. in rub. ſecundum Accur.

OLFACERE eſt naſum ad culum ponere ita exponit gl. in uer. olfacit in l. agaſo. ff. ſi quad. pau. fe. di. ubi agaſo ducit equum ad tabernam, qui mulam olfecit, quæ calcitrauit. & agaſonis crus fregit. Et dr̃ ibi quod dominus mule tenetur de pauperie. Alias generaliter olfacere eſt odorem odorare, & olfactus odoratus. Et ab oratoribus ponitur proſcire, ut dicendo. Tanta ſunt in mutua beneficia ut quo pacto correſpondeam nec utique olfacere poſsim.

OLIM aduerbium temporis, & proprie reſpicit tempus præteritum. ff. de contrahen. empt l. nec emp. & ibi no. ff. de ope. no. nun. l. 1 §. 1. aliquando exponitur id eſt dudum retro. in aut. ut iud. ſine quo. ſuf. §. 1. de ex cauſa t ut. l. ſed &. §. quæſitum. Item adde quot tempora ſignificet dictio olim. Bart. in l. 1. in prin. ubi Alex. & alii. ff. de ope. nou. nun.

DE O ANTE M.

OMNINO tangit Arch. de præb. c. beneficia. lib. 6. & plenius in c. licet canon. de elec. & glo. in cle. 2. de ui. & honeſt. cle. & etiam gloſſ. in c. & ſi Chriſtus. de iureiur.

OMNIA comprehendit ſingula. Nam ſi epiſcopus dicat. Do tibi talem uillam & omnia iura quæ habeo ibi, ſingula iura comprehenduntur, ſed non intelligit dare decimas, et alia iura quæ ſunt mere ſpiritualia, quia dictio omnia licet ſe extendat ad ſingula, non tamen ad ea quæ ſunt penitus naturæ alterius & iuris quamuis ad ea quæ principaliter trãsferunt. Sed quando datur aliquid quod habet temporalia & ſpiritualia iura, cum omnibus pertinentiis ſuis ut præbenda habens poſſeſsiones & decimas tunc omnia transferuntur ſimul ſecundum Hoſtien. in c. literas, de iure patrona.

Omniſa-

OMNIFARIAM. i. omnibus modis. C. de arb. l. ne in arbitriis. §. 1. de cont.commit.ſti.l.optimam.

OMOLOGARE eſt idem quod cōfirmare uel ratificare, & ſic dicitur quod arbitrium ſit omologatum. Alii dicunt omologare idem quod conſecrare.

DE O ANTE P.

OPERA eſt diurnum officium, ſcilicet quod quis exhibet alicui per diē artificialem,& non naturalē, ſicut dicitur Geneſis.i. c. Veſpére & mane dies unus. Aliquando ponitur pro breui temporis obſequio uel eſt idem quod obſequium. Dicitur ergo opera officium tempore limitatum, ut l.i. ff.de operis libert. Limitatio autem ſtat in diſponentium uoluntate, quia per contrahentes poteſt limitari maiori uel minori tēpore puta quod dies capiatur ad integram uel ad mediam noctem uel ad ueſperam tantum, qualiter diſponant contrahentes,& erit lex. Idem in teſtatore. Et quando aliud non apparet de artificiali intelligitur, quia ad hūc communiter fit relatio. Sed in proprie opera accipitur pro reuerentia uel obſequio, ut no.in §. libertus.l.ſi non ſortem. ff.de cōd.indebi.& ſic de aliis.

OPPIDUM dicitur terra murata nō habens epiſcopum l. pupillorum, §.oppidum ff.de uer.ſig.

OPILIO dicitur cuſtos ouium l. cū quærebatur. §. fin.& ibi not. ff.de legat.3.

OPINIO ſecūdum Spe.eſt dubia particularis arbitratio, quæ a doctoribus alicuius ſcientiæ authoritatem habet. Hæc tamen non eſt præponenda ueritati. Sed ſecundum Goſ. eſt probabilis arbitratio doctorum non niſi ob inſtructionem ſtudentium in ſcriptis redigenda, Et dicit quod habens pro ſe opinionem doctorum in aliquo caſu licet ſuccumbat, tamen authoritate illius opinionis releuatur & excuſatur a condemnatione expenſarum. Rō quia in iure doctor habet authoritatem, interpretandi pro ſuo uideri.

OPINIONI illi ſtare debemus quæ plurimorū teſtimonio comprobatur,& credere illud quod communiter credunt & tradunt ſapientes l.1.uerſicu.ſane ex qua ita colligit Bal.ff.de offi.quæſt.

OPINIO communis eſt aliud quam fama. Nam opinio communis facit ius C.de re iud.l.1. Fama uero non facit ius. Item opinio communis probat, fama uero non. Item opinio communis differt a notorio, quia opinio communis eſt de longe præteritis quæ probari non poſſunt de facili.ſ.per teſtimonium uiſus &c. Sed notorium eſt de præſentibus uel proxime præteritis, quæ de facili probari poſſunt per teſtes diuiſim. Et quod opinio ueritati præferatur eſt glo. cum con cor.pro & contra, abundans in iuribus, in cap. nuper. de biga. ſuper uer.uidentur. concludit tamen ibi quod caſuale eſt, ut opinioni potius ſtetur quam ueritati, in fauorem contrahentium teſtamentorū ſententiarum uel prolis. Alias regulariter ueritas præfertur opinioni ſecundum Ber. in gl. 3. c. ad audientiam, de ſpon. Etiam ueritas præfertur authoritati nemo iudex.C.de ſen. & interlo. om. iud.. Item conſuetudini.c.ſi conſuetudinem. cum ſex capit. ſequentibus, di.8.ubi dicitur. Veritas ualet, & inualeſcit in æternum, & uiuit in ſecula ſeculorum.

OPINIO cōmunis illa dicitur quam plures, grauioreſque amplectuntur

ut dicit Panor. in c. prudentiam, in prin. in 1. col. de offic. deleg.

OPISTOGRAPHVM ideſt tabula lignea, in qua ſcriptæ ſunt opes. l. charte. & ibi glo. ff. de bo. poſ. ſecundum tab.

OPTIMATES ſunt quaſi meliores, & ditiores de populo, ab opibus dicti.

OPORTET aliquando dicit neceſsitatem 3. q. 9. non oportet. Aliquãdo honeſtatem. Item oportebit ſignificat tam præſens quam futurum. de uer. ſig. uerbum. & not. glo. 25. q. 1. & glo. 3. c. 1. de præſcrip. lib. 6. ſuper uerbo, oportet.

OPVS nouum. Require ſupra. Nouum opus, & opus laudat magiſtrũ. C. de uete. iur. enucl. l. 2. §. cõtra autẽ ſic in aut. de mona. §. ſancimus. col. 1.

DE O ANTE R.

ORBVS dicitur qui ſine liberis eſt uel ſine matrimonio, ut ſupra celebris.

ORACVLVM ideſt reſponſum, quia præcando, ſeu orando, impetratur c. per tuas, de maio. & obe.

ORA ſine aſpiratione ſignificat finẽ uel extremitatem rerum, præcipue regionum uel ueſtiũ ideſt Reg. 24: Dauid oram præcidit chlamidis. Saul. 2. q. 6. de his gen. 13. ad heb. 11. ſecundum Io. And. in cle. 2. de ui. & hone. cleri.

ORCINVS, ideſt directe manumiſſus. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis. & l. ergo. §. hi qui. ff. de fideic. liber. & not. in l. tutela legitima. ff. de leg. tu. Et dicitur ab orco, id eſt manu miſſus ab eo qui tendit ad orcum id eſt infernũ, uel ab orebos, quod eſt rectum quaſi directe manumiſſus, uel ab orce quod eſt capio, nam & inde archiorchus quia multa capiunt manumiſsi in teſtamento in quo multa ſiunt.

ORPHANO trophus eſt orphanorũ & pupillorum tutor, & adoleſcentium curator, qui eos facultatibus & parentibus quaſi deſtitutos ſuſcipit alendos.

ORPHANO trophium eſt locus in quo talibus alimenta adminiſtrantur. 23. q. 8. tributum quamuis, & Spec. in tit. de his qui alie. non in iud. interue. ubi ponit quid ſit procurator, coniuncta perſona, defenſor, excuſator, ſyndicus, oeconomus, actor uicedominus, uicecomes, gaſtaldus, tutor, curator &c. Et de orphanotrophos. C. de epiſc. l. orphanotrophos C. de epiſcop. & cleric.

ORTVS olearius eſt ortus in quo olus creſcit.

ORDINARIVS eſt qui ſuo iure, uel principis beneficio uniuerſaliter iuriſditionem exercere poteſt ubilibet. Item eſt is cui uniuerſitas cauſarum commiſſa eſt, unde ſecundum Specul. Officiales epiſcoporum ordinarii uocantur. Item ſecundum Goffr. ordinarius iudex eſt quia collegio eligitur, & a ſuperiore confirmatur, ut electus in rectorem, qui per confirmationem ſortitur iuriſditionem, ſicut & epiſcopos in omnibus præter ea quæ maiorem diſcuſsionem exigunt. Item ſecundum Spec. ordinarius eſt legatus in prouincia ſuper decretum. Et ſunt duplices. Quidam habent adminiſtrationem ut epiſcopi habentes epiſcopatus quos actu regunt, & iſti habent reſtituere in integrum. Alii ſunt ordinarii non habentes adminiſtrationem, ſed tantum facultatem iudicandi, ut ſecundum iura ciuilia quæ honorem tantum & dignitatem habent ratione cuius iudicare poſſunt ſi quis in eos conſenſerit. l. 1. ff. de iudi. Secundum iura canonica ſunt epiſcopi renunciantes loco epiſcopali, non dignitati, retinentes honorem

ſine

ſine adminiſtratione.de renun.niſi quando cum priden. de ordi. ab epiſ.qui re.epi.c. 1. Item epiſcopus cuius epiſcopatus omnino deſtructus eſſet,qui eſſet epiſcopus, nullius tamen epiſcopatus ſecundum Goſ.in ſum.de in integ.reſt.

ORIGINARIVS, require ſupra,colonus. Nam originarius colonus, & aſcriptitius idē ſunt in re.ſ.eiuſdē ēt conditionis homo, ſed ratio ne differunt. Nam aſcriptitius dicitur, quia ſic aſcriptus eſt terris colendis, ꝙ nō poteſt a cultura recedere ſine uoluntate domini ſui. Sed colonus quia tenet colere terram,& ordinarius quia origine ſua adhæret glebe,ut ſupra.

ORDINARII locorum ſunt non tantum epiſcopi,ſed etiam quicunque inferiores qui habent inſtitutionem & deſtitutionem.c. cum eccleſiarum,de offi.ordi.c.3.§. in conferendis.eo.tit.lib.6.

ORDINARIA onera ſunt illa quæ ex conſtitutione uel conſuetudine præſtantur, ut quod quilibet talis fundus uel domus quolibet anno tantum debeat præſtare domino ſuo uel principi. Sed extraordinaria onera ſunt quæ extra curſum, & morē ex inopinato euentu uel caſu, ſeu neceſſitate emergenti indicuntur, ut ſi dominus uelit maritare filiam ſuam, uel guerre immineāt,& ideo a ſuis ſubditis exigat aliquid.

ORDO ſecundum magiſtrum ſententiarum.& Th.in 4.diſt.24.& quoddam ſignaculum in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato ad officium in ſum.con.li.3.in tit.22.

ORIVNDVS de ciuitate, uel loco &c. dicitur qui uel ibi uel in uico ciuitatis illius ortus eſt. ff. ad muni. l. qui ex uico. Vel ſi pater eius inde ducit originem. ff.eo.tit. l.aſſumptio.§.filius.& C.de muni. & orig. l.i.& l.filios. li. 10.Et no. in c.uſurarum.de uſu.in uer. alieni genas lib.6.

ORTHODOXVS, id eſt catholicus, extra de ſum.tri.c. 1. lib.6.& dicitur ab orthos.i. rectum & doxa id eſt gloria,ut C.de ſum.tri.& fi.catho.l.2.in fi.& ibi glo.

ORTVS eſt locus ſine redditu factus ad amenitatem,& dicitur prædium urbanum.iura tenet Fel.in c.Rodulphus. in uerſ. ortus autem eſt.col. 16.alias 14 deſcri.

DE O ANTE S.

OSANNA, id eſt,ſalua obſecro.Mat. 21.de conſe.diſt.4.c.multi. per Archid.

OSTENDERE,id eſt monſtrare, uel probare. ff.de act. tribu. l.ſed & ſi ſeruus,& de accu.l fin.

OSVS, nomina terminata in oſus ſignificāt plenitudidem. not. in cap. quanto. de iureiur.

DE O ANTE V.

OVES dicuntur animalia minuta, id eſt oues. & ibi Bar. ff. de abig. & appellatione ouium non ueniunt agni, niſi eſſet de conſuetudine, Bar.in l.legatis.§.ouibus. ff. de legat. 3.

DE P ANTE A.

PACTVM uel pactio dicitur a uerbo paciſcor, & ſic deſcribitur. Eſt conſenſus duorum, uel plurium in idem placitum, ſ. ad dandum uel faciendum aliquid alteri ab altero eorum. ff. de pact.l.1.§. 1. Et dicitur quaſi de pace factum, uel pacis actum. Et ponitur ibi in idem placitum. Nam non fit eodem uero uel falſo,quia ſi duo uel plures conſentiant in hoc uero titius ē homo uel i hoc falſo, titius fuit aſinus non erit pactum, quia

non eſſet obligatorium. talis enim conſenſus neutrum obligat alteri. Item ſecundum quoſdam pactum eſt contractus, quia paciſcendo di uerſas in idem contrahimus uolun tates. Et capitur quandoque late pro eo quod non tranſit in contra ctum nominatum, ut uenditio &c. Et ſic omne pactum poteſt dici con tractus innominatus, ut tranſactio do ut des &c. Quandoque ſtricte pro ſimplici pacto gratis facto, ut promitto tibi 10. &c. Et a tranſa ctione, & pollicitatione differt, quia pollicitatio eſt ſolius offeren tis. Et aſsignatur differentia inter pactum et tranſactionem, quia pa ctum eſt de re certa & non litigio ſa & gratuita. Tranſactio uero de re incerta & litigioſa, & non gra tuita. Et quid ſit actum habes etiã de uerb. ſig. c. pactum, ubi dicitur pactũ eſt inter partes ex pace con ueniens ſcriptura legibus actioni bus comprobata. nam ſepe ad pro bationem pacti ſcriptura interpo nitur ſecundum glo. ibidem.

PACTORVM diuerſa ſunt genera. Nam pactum conuentum dicitur, quod ſub certis uerbis, & forma factum & expreſſe redactum eſt, u. g. nam clarum eſt pactũ in uer bis, quia fit uerba obligatoria, pa ctum eſt obligatorium, ſi ſunt deli beratoria eſt liberatorium, ſi ex ceptionis inductiua, tunc eſt exce ptionis inductiuum, ut ſi creditor tradit inſtrumentum debitori, ex hoc ſignificatur pactum liberato rium factum a creditori debitori, ut l. labeo. ff. de pac. Ratio ut red ditio inſtrumẽti aliquid operetur, ſ. uoluntatem creditoris liberare uolentis debitorem. Sed ibi credi tor pignus reddit debitori non ſi gnificatur liberatio, ut l. ſe. ff. eo. u. quia hæc redditio poteſt aliquid operari, ſcilicet conferre utilita tem debitori in uſu pignoris. Se cus in caſu præcedenti, in quo non operatur niſi ut dictum ex quo pa tet quod redditio pignoris non ſi gnificat remiſsionem eorum. Item inſtrumentum debiti reperitur pe nes debitorem, ex hoc ſignifica tur redditio creditoris niſi contra rium probetur l. ſi chirographum ff. de pig. quia inſtrumentum præ ſumitur perueniſſe ad debitorem per reditionem & uoluntatem cre ditoris & hoc ſi debitor eſt extra neus. Si uero familiariter in domo creditoris conuerſatur, tunc ſecus quia præſumitur quod faciliter potuit habere inſcio creditore. l. unica. §. ille. C. de lat. li. tol. Item ſi aliqua bona cõductoris ſunt per eũ inuecta, illata uel inducta &c. ex hoc concludit pactum quo pi gnus cõſtituitur locatori. ut l. cer ti iuris. C. de locat. & conduc. & hoc ex communi modo agendi, quo inuecta atque illata ſunt loca tori tacite obligata, quia contra hentes uidenter ſe referre ad com munem modum, ſeu morem. Etiam hoc uerum ſimpliciter, non ſolum in prædio urbano, ſed & in ruſti co. Sed tunc demum ſunt obligata cum domus ſcit inuecta & illata eſſe bona conductoris.

PACTVM tacitum dicitur quod in ueritate non eſt expreſſe factum ſed ex aliqua lege ſpeciali, ac ſi fieret ſtatutum ex caſu habetur iu betur. u. g. conduxi domum a Seio, & res meas intuli, in hoc caſu res mee illate pro mercede domus de bentur Seio, iure hoc ſtatuente, uel iubente lege pignori ita eſſe obli gata, ac ſi ſpecialiter & expreſſe inter nos concordatũ eſſe & cõuen tũ, dato tñ ꝙ nõ cõuenerimus, nec ſuper hoc quid dixerimus. Vnde ſic.

ſic. Pactum tacitũ dr̃ quod non eſt factum expreſſe, ut cum conducto domum non tangendo de pretio dando, tamen ſecundum leges adhuc uenit pretium dandum ac ſi paciſcendo ita fuiſſet expreſſum.

PACTVM aditionis in diem tale eſt, ut uendo tibi domum, & ſi potero habere maius pretium, uſq. ad menſem, ego repetam ipſam domum.

PACTVM legis commiſſoriæ eſt, ut uendo tibi domum, et ſi non ſolueris intra menſem uolo ꝙ ſit inẽpta, ut C. de pac. inter empt. & uenditio. Item ibi, creditor paciſcitur cum debitore quod a debitore non petet tali caſu non intelligitur, ꝙ et non petat ab hærede, quia pactu quo quis ſibi prouidet ſolet extendi ad hæredem, quia per hoc uidetur etiam hæredi ſuo prouidere, et per hoc contractus conditionalis tranſit ad hæredem, inſt. de uerb. obl. §. ex conditional. Si uero creditor dicat debitori paciſcẽdo, non petam a te ſignificat perſonam tm̃ fieri, uidelicet quod a te tantum non petam, ſed non ideo minus ab hærede petere poſſum, & hoc faciunt uerba a te, quæ ſic reſtringũt ut l. qui in futurum. ff. de pac. Sed ſi per pactum unus obligat ſe alteri facere domum, tranſit ad hæredes. l. omnes. C. de contrahen. & committen. ſtipu.

PACTVM perſonale eſt quod non generaliter fit ſed tantum pro una perſona, uel duabus. Et dicitur una tantum perſona, quia fit perſonæ ſoli, ſic ꝙ tali & non alteri prodeſſe poſſit, ut ſi paciſcor pecuniam a te mihi debitam non petiturũ me a te, ſed a tuo hærede tunc illud pactum tantum perſonam tuetur, & non hæredem tuum.

PACTVM reale, uel in rem eſt generale, & non continet ſpecialiter unam, duas, uel plures perſonas, ſed generaliter, complectitur oẽs ad quas illa res pertinet, uel pertinere poteſt, ut cũ debitum meum omnino remitto, tam ibi, quam hæredibus tuis ita ut omnes liberemini tu, & hæredes, & fideiuſſores, & nullus mihi reſeruetur regreſſus ad pecuniam, uel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud ueſticum. Et qui plane uellet hoc examinare, traheret magnam cauſam, & controuerſiam inter docto. Hæc tamen cum paucis ſufficiant.

PACTVM ergo nudum dici poteſt quod ab omnibus iuris ſolemnitatibus deſtitutum eſt, id eſt tam ſolemnitate uerborum quæ ſolent concipi & attendi in ſtipulationibus, q̃ etiam per conceptionem literarum ſcilicet quando chirographum non interuenit, nec aliud inſtrumentum ſuper hoc confectũ, quo nudum pactum cõfirmaretur. Et dicitur nudum a cauſa quæ ſufficere poteſt ad perfectam obligationem, ut do ut facias, facio ut des &c. cuiuſmodi conuentiones dicuntur contractus innominati. Item dicitur nudum a foro negotii, ut quando negotium non incidit in certum nomen actus, ut nomen emptionis, uenditions, locationis, & ſimilium. Item nudum dicitur a rei interuentu, ut talis non intercedat res, quæ poſſit ſuo interuentu perfectam reddere cauſam obligationis, ſicut in mutui datione. Item dicitur nudum a coherentia, bene ſi incontinenti poſt contractum adiiciatur pactum, ex præcedenti obligatione uires contrahit, ut uideatur in eſſe contractui, & cauſam ueſtire, ut ſi pactum ſemel factum eſt,

& poſt traditionem intercedit res ſic ueſtitur interuenti rei. Item pluribus aliis modis ueſtitur, ſecundũ diuerſas opinio. docto.

PACTVM ueſtrum dicitur ſex modis, ſecundum quod ſex modis ueſtitur, ſ. re uerbis literis, contractus cohærentia, & ſecundum Gof. inſt. de uerb. obl. Et dicit Gof. quod pactum in rem eſt quando generaliter paciſcor ne petam & in perſonam, ne a perſona petã. ff. eo. tit. l. idem. §. pactum, & non minus ex uerbis quam ex mente contrahentium eſt æſtimandum an pactum in rem uel in perſonam ſit, plerunq. enim in perſonam pactum interitur non ut perſonale ſit pactũ, ſed ut demonſtretur cum quo fit pactũ ff. eo tit. l. 1. §. pactorum.

PACTORVM aliquid utile aliud inutile. ſ. ratione perſonarũ, ut furioſo fatũ qui nec tacite nec expreſſe cõſentire poteſt, quare matrimonium contrahere non poſſunt, nec ad religionem ſe obligare, & hoc de continuo, ſecus ſi habens lucida interualla, ut 7. q. 1. quamuis. Quomodo enim reus conſtituitur qui neſcit quid facit. 15. q. 1. aliquantos. Item pupillus qui nondum eſt doli capax ubi uult obligari, ſecus, ſi uellet alium obligare, quod poteſt. Item in prodigo. Item monachi & regula eſ profeſſi & conuerſi niſi pro contemplatione monaſterii paciſcantur, cui per tales acquiritur. Item uiri & uxores qui ſibi donare non poſſunt ſed uendere. Item ratione poteſtatis. Item in legatis dum legatione funguntur. Item inter patrem & filium, niſi in caſtrẽſi peculio quaſi. Item ſi res in pactum deducta non ſit in rerum natura, niſi mora præceſſerit. Item ſi homo res ſacras uel religioſas deducat in pactum. Item ceſſat pactum collatione rerum ſpiritualiũ 1. q. 1. quam pio. & in rebus prohibitis etiam ſi iuramentum fuerit appoſitum ut in animæ detrimentum uergentibus. Item pactum turpe, aut rei turpis aut impoſsibilis de iure uel de facto, nullam obligationem iudicis c. ul. e. ti. 2. Go. in ſu. Dicitur ẽt pactũ a pactione. ff. eo. t. l. 1. pactio uero a pace & actu. nam qui paciſcuntur ex diuerſis & contrariis moribus animorũ poſt multa uariaq. certamina in unam conſonantẽq. ſententiã conuenire dñt C. de reſc. uen. l. ſi uoluntatẽ ff. eo. ti l. 1. §. conuentionis. Et hoc pactũ generale eſt ad omnia quæ contra hunc uel aguntur inter partes cauſa contrahende uel tollende obligationis, ſed nomen conuentionis generaliſsimũ eſt, nam ſcholaris in ſcholis clerici in c. populus in foro conuenire dicuntur, ut in. §. præalle. conuentiões. Vel dicitur pactũ a percuſsione palmarum. Veteres. n. cum ſe obligabãt, palmas porrigebant in ſignũ inuiolande fidei unde dicitur pactum quaſi palmæ ictus. Item pactis priuatorum iuri publico minime derogatur. Et quando quis poſſit renuntia iuri publico, uide in c. ſi diligenti. de fo. cõp. & eſt glo. not. in aut. ut ſine prohi. matrès. col. 7. quæ exponit hunc articulum ſatis clare.

PACTVM per donationem. Require infra tranſactio.

PADVS eſt flumen publicũ trãſiens per Lombardiam, de quo fit mentio inſt. de rer. diui. §. 2. in glo.

PAGANI dicuntur in iure, quandoq. increduli ſeu hæretici. Item quandoq. dicuntur priuati homines ſeu uillani & omnes qui neq. milites neq. magiſtri, a pagos græce quod eſt uilla latine, ut inſt. de mil. teſt. §. illis aũt tẽporibus in fin. ubi gl.

PAGANICVM aduenticium eſt p culũ quod eſt proſpera fortuna a uenit ueluti ex teſt. cognatorur uel etiam agnatorum.

PALLIVM eſt inſigne ornamentur archiepiſcopi uel epiſcopi, qđ e priuilegio ſibi cõceditur, ſumptun de corpore beati Petri in ſignu plenitudinis pontificalis officii, u de elec. ſignificaſti, de authoritat & uſu pallii præ ſleg. c. Vnde ant pallii receptionem eccleſia dicitu uiduata, ut d. c. quoniam in uerb deſignat plenitudinem poteſtatis

PALATINI aliter dicuntur uicarii quia quodam modo gerunt uicen principis, ſecundum Acc. in rub. C de pala. ſaclar. li 12.

PALATINVS comes dicitur qui cu ram gerebat præcipuam ut miſſi. notariis ſuis n gligentiam iudici argueret. C. de offic. rect. l. nullam Require ſupra comes.

PALLA dicitur ueſtis quia altare co operitur, uidelicet lineus pannus conſecratus qui ſuper altare ponit ſuper quem extẽditur corporale. Sumitur etiã quandoque pro corti na uel pãno ſerico, unde. Lætitiæ cauſa cibus eſt, non ſerica palla.

PAPA Idem eſt quod admirabilis, di citur a pape interiectione a

ſeruorum Dei. c. relatum. de ſent. excom. & in prin. [illegible] non debet habere gladium [illegible] anima diuiditur a corpore. [illegible] duo principia in eccleſia [illegible] cap. ſolitę præalle. [illegible] per [illegible] & [illegible] deſignata. Nam imperator poteſtatem habet a Deo [illegible], ſed nõ immediate [illegible] medium ordinatum a D[illegible], [illegible] per Papam a quo [illegible] collatiue. Hic eſt [illegible] imperio uacante, iuriſditio [illegible] Imperii [illegible] Papæ. c. [illegible] ſuſcepto. de foro compe[illegible] non [illegible], uidelicet quod [illegible] Impera[illegible]or ſuccedet [illegible] ſpiritual[illegible] qualiter. de [illegible] ſecundum [illegible] Ro. qui etiam q[illegible] quid [illegible] ato ſe[illegible] Ap[illegible] cæ, [illegible] etiam competit [illegible] iuriſdictio uacante Imperio, & uidetur [illegible] quia de gremio Papæ c. [illegible] ii. q. 6. & [illegible] uice fung[illegible]. Dicit ibidem quod contra[illegible] uerum ſecundum Specul. in [illegible] de lega. §. nunc oſtendendum [illegible] 19. Ratio quia nemo debet [illegible] manum authoritate gen[illegible] commiſſionis in his quæ ſpecia[illegible] prorogatiua Papæ compet[illegible] c. quod tran[illegible] de offi. deleg. ſed hoc P[illegible]

ſeſſor. de re iudi. lib. 6. licet alii dicant quod indiſtincte quo ad utrũ quæ forum Papa poſſit [illegible] tollere x. diſt. conſtitutiones [illegible] c. cum eſſes. de teſta. Et quamuis Papa ſit dominus mundi & Imperator dominus mundi dicatur. ff. ad legem rho. de iac. in l. deprecatio. & 7. q. 1. in apibus & in cle. pasti oralis de re iud. ſecundum Ioan. An. differentes tamen ſunt domini mũdi, quia Imperator ſicut luna ſub ſole, ita ſub apoſtolico dominio eſt, quia eſt filius eccleſiæ, & inclinabit caput ſuum epiſcopis, a quibus excõmunicari poteſt, ut diſt. 96. c. ſi Imperator catholicus eſt. c. certum di ſtin. x in glo. 3.

PANDECTA dicitur a pan. i. totum, & dectem. i. doctrina iuriſcõſultorum. l. 2. §. cum antea. & ibidẽ Alb. C. de uete. iur. enu.

PARABOLANI ſunt medici qui ad curandum egra membra uel corpora d bilium deputãtur, dicti parabolani a parabola, quia plura promittunt hominibus quam faciunt & quia ſepius parabolis utuntur, ut C. de epiſc. & cle. l. parabolani. ubi tex. Parabolani qui ad debilium &c. & ibi ſexcentos præcepimus conſtitui.

PARAPHERNALIA bona uel res paraphernales dicuntur res quas mulieres iuxta dotem inferunt in domũ uiri a para, idest iuxta & pherna ꝙ eſt dos uel donatio. inde paraphernale dicitur quicquid mulier habet ultra dotem undecunque. Et ſi eſt conſuetudo, poteſt talia retinere pro ſe, nec maritus debet ſe de his intromittere mulier in uita, ſed Hoſt. de do. propter nuptias. Et mulier propter fornicationem non ſolum perdit dotem, ſed etiam dotalitium, ideſt paraphernalia, ut eſt glo. ſing. in uerbo dotalium, in c. plerũq. de dona. inter uirum & uxo.

PARENTES ſunt illi qui nobis cognatione ſunt iuncti, per cuiuſcũq. etiã lineã ſexus hoc fiat ſecundũ etiam in erpretationem iuris dicũtur omnes aſcendentes ſiue deſcendentes in ſupremum ſiue infimum per paternam ſiue maternã cognitionem, ſed ſecũdum Azo. proprie dicuntur parentes uſque ad trita uum, & ultra dicitur maiores. Et idem eſt de lib. in deſcendendo.

PATRES curie dicuntur uaſalli qui habent conſimilia feud. a domino illius feudi de quo agitur, prout nota in c. cæterum. de iud.

PANCRATIVM eſt colluctatio cum fuſtibus uel locus lignis circundatus in quo certo ordine ſtant pugnãtes ut in pugilib. uidemus glo. eſt in l. qua actione. §. ſi quis in colluctione. ff. ad legem aquil. require ſupra colluctione.

PANCRATIVM genus certaminis eſt quod aduocatis omnib. corporis uirib. omniumq. neruorũ cõtentione tranſigitur. Budeus in l. qua actione. ff. ad legem aquil.

PARANYMPHVS uel paranympha dicitur parans uel procurans ſponſalia. Require infra Proxeneta.

PARAVEREDE indeclinabile dicitẽ a para. i. iuxta, & uerede equo ducente rhedam, a ueho his. hære. & rheda. ſecundum Hugo. & ſic bubulci & aurige. parauerede dicuntur ſecundum Accur. C. de curſu pu. l. 2. lib. 12.

PARAFIDICVS componitur a para uel paruum, & fidus, i. fidelis, & icos cuſtos quaſi parũ fidelis ad cuſtodiendum uel obſeruãdum quæ obſeruare debet, ut colligitur C. eo. titu. & lib.

PARAGRAPHVS dicitur quaſi diuiſio a fares i. diuiſio, & graphia, i. ſcri-

ſcriptura inde paragraphus id eſt ſcripturæ diuiſio per Iſid. nota. in prin.decretorum.

VIDE de paragrapho alci. li.diſp.3. c.16.delirat enim hic auctor.

PARRICIDA proprie eſt qui patrē occidit, extenditur ad aſcendentes & deſcendentes & multas alias pſonas coniunctas. l.1.2. & 3. ff. de parrici.& eo.tit.C.per tot.tit.

PARATITIA greca dictio eſt qua utitur Iuſtinianus in l.1 §. pen. C. de ne e.iur.enu.apud quē tamē piratitia mendoſe legitur. Paratilia autem in eo loco . Iuſtiniani apud nos ſumme rerū interpretari poterunt,quales ſcripſerūt Azo. & alii qui titulos & admonitoria quædā ſine præludia collegerunt,quod ab Imperatore ibi permiſſum eſt.

PARITER i.ſimul.extra de temp.or. na.c.1.lib.5. & de hoc aduerbio ui. etiam per Bart. in l.ſi fun.§.ſi duo. ff.de pigno.

PARS & totum differunt. ff. de euic. l.1.& uide quod no.Arc.diſt.75.ꝙ partibus. Item adde quid ueniat appellatione partis.Bar.in l.ſi plures.ff.de dam.infec.

PARIPVS dicitur a parum & pus pu ris quod eſt cuſtodia, quaſi parum cuſtodiens mandata, ut.l.paripum. C.eo.tit.& lib.pralle.

NESCIO an parephippiū exprimere uoluerit , de qua dictione uide Alcia.in li. C.12. ad legem parephippium.de cur.pu.Nam paripum uox eſt mihi incognita.

PARTICIPIVM ſignificat prout tēpus eius ut aliud medium ſignifica re declarat.v.g. ibi lego ſtichū ſeruum meum fugitiuum hoc partici pium fugitiuum ſignificat cōditionem quia ſenſus eſt ſeruū qui meus eſt,ſi erit fugitiuus.l.itaq. ff.ſi cer. pet.l.ſtichum.ff.de leg.1.Sed ibi.lego ſtichum, ſeruum meum præſentem , uel receptum ex teſtamento titii uel factum artificem, ſic de aliis non facit conditionem , quia hæc participia ſunt præſentis & pteriti temporis, ideo nō poteſt cōprehendi ſignificatum conditionis. Item ibi , lego hæredi ut acceptis centi a titio reſtituat hæreditatem ſignificat conditionem.l.a teſtatore.ff.de cond. & demon. quia participium acceptis ablatiui caſus, etiā ſignificat futurū , licet ſit præteriti tēporis, quia ſenſus eſt ſi acceperit centum in futurum &c. Item ibi uendo tibi certa uina &c. hoc pacto, ꝙ erunt deguſtanda infra certum diem , hoc participium deguſtanda, non ſignificat cōditionem, quia uenditio eſt pura , & ſi ſtares per emptorem quod non deguſtaret tunc die pari præterita periculum eſſet ſuū.l.quis uina in princ. ff.de peri.& com.rei uen.Ratio, ſecundum Bar.licet hoc participium ſit futuri temporis, non tamē fuit adiectum diſpoſitioni,ſed exactioni etiam habuit limitationem certi temporis. Alii nitūtur dicere quod ibi ſignificentur conditio reſolutoria.ſ.ſic ut deguſtando reprobētur uel approbentur uina.

PARTICIPATIO cum excommunicatio duplex eſt , quædam inducit maiorem excommunicationem,ſcilicet quæ ſit in crimine, de ſen. excom.l.ſi concubine.& c.nuper. Alia inducit minorem.ſ.quæ ſit in locutione , oſculo , ſalutatione , menſa thoro,& ſimilibus, ipſo iur. 11. q. 3. c. cum excommunicato. & c. qui communicauerit , & quibus repellantur hæ excommunicationes, habes. 3.q.4.engeltrudam. de exce. c. a nobis , & de cler. excommuni. muni.cap. ſi celebrat . Sunt autem quædam perſonæ exceptæ, quæ ſine hac pœna excommunicato

parti-

participiant. ſ.uxor, filius, ſeruus, colonus &c. 11. q. 3. quoniam multos. de ſen. excom. quod in dub. is & ca. inter alia ſecundum Specu. & Garſiam, mittendo nuncium uel literam excommunicatio incurrit, minorem, quia loqui uidetur. ff. de conſtit. pecu. l. licet & eſt gloſſ. in c. ſtatuimus, & c. conſtitutiones de ſen. excom. lib. 6.

PARTVS antequam edatur eſt pars uiſcerum matris. l. 1. §. ex hoc reſcripto. ff. de uen. inſpi. l. ſi aliena. §. ceuola. ff. de uſucap. & continetur appellatione redditus, non autem fructus. l. deducta. §. hæreditatem. ff. ad treb. & l. Pau. ff. ad l. falc.

PARVM & nihil non bene conueniũt nec in una ſede morantur. ſic. C. de lati. lib. tol. l. 1. §. illud.

PASCVA loca ſunt ubi beſtie paſcuntur l. diuortio. ff. ſolu. matr. & C. de paſc. pub. quaſi per totum titu. libr. 11.

PATER eſt ille quem nuptie deſignant. i. præſumunt eſſe, ut dicitur Azo. in ſum. C. de in ius uoc.

PATERFAMILIAS dr̃ is q̃ ſui iuris & poteſtatis proprie, cuiuſcunque ſit etatis, ſed filiusfamilias econuerſo. Require loco ſuo.

PATRES etiam dicti ſunt quos plures ſibi creauit ut ipſi plebem excederunt.

PATRES conſcripti dicebant quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur. Patria poteſtas eſt ineſtimabilis, ut habetur de leg. 1. filiusfa. §. promulgarem & ſecundum Azo. in ſum. C. eo. tit. eſt ius quoddã quod habent hi qui ſunt de imperio romano, liberos naturales & legitimos qđ ius alii non habent, ut in ſti. de pa. po. per totum.

PATRICI dicuntur ideo quia præto rie poteſtati præſunt, ſecundum Iſid. libr. 9. c. 3. Etiam patricius eſt is quam imperator ſibi elegit in patrem, ut inſt. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. filius familias. & C. de conſor. eiſdem. lit. l. fi. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patricii quidam nobiles de ciui ate, & olim dicebantur patres principium ſcilicet ad conſilia præſtanda.

DICIT Iſid. lib. 9. etymo. ca. 3. Patricii inde uocati pro eo quod ſicut patres filiis ita prouideant reipubli. Vnde dignitas patriciatus dicta eſt, erat enim patritius, quaſi princi pis pater.

PATRICIDA eſt qui patrem occidit, alias in iure ciui. ponitur patricida. C. de his qui pa. uel libr. occi. l. unica.

PATRICIDIVM alias parricidiũ eſt homicidium nephãdum qđ cõmitti tur in parentes, in liberos in proximos. collaterales & affines. Require ſuper ad leg. Pompeiam.

PAROCHIA eſt locus in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus, ſecundum Goff. in ſum. eod. titu. Et parochiarum diuiſio incepit a Dionyſio. 13. q. 1. c. 1. Conſiſtit autem ius parochiale in hoc ſecundum Goff. in ſum. eo. tit. ꝙ omnes parrochiani diebus dominicis, & feſtiuis miſſam audiant in eccleſiis in quorum parrochiis habitant, ut in c. eod. tit. de conſecra. diſti. 1. ſi quis, etiam conſiſtit in decimis perſonalibus quæ eccleſiæ parrochiali debentur 21. q. 1. ſi quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parrochiali, qui pro populo orare debet. 10. q. 1. quia ſacerdos.

PATRVVS uel patrina dicitur filius uel filia ſpiritualis compatrum uel commatrum matris uel patris quẽ uel quam quis de fronte baptiſmatis leuauit, uel ad ſacramentum cõfirmationis tenuit.

PATRVVS

ſcriptura inde paragraphus id eſt ſcripturæ diuiſio per Iſid. nota. in prin.decretorum.

VIDE de paragrapho alci. li.diſp. 3. c.16.delirat enim hic auctor.

PARRICIDA proprie eſt qui patrē occidit, extenditur ad aſcendentes & deſcendentes & multas alias p̄ſonas coniunctas. l. 1.2. & 3. ff. de parrici.& eo.tit.C.per tot.tit.

PARATITIA greca dictio eſt qua utitur Iuſtinianus in l. 1 §. pen. C. de uete.iur.enu.apud quē tamē piratitia mendoſe legitur. Paratilia autem in eo loco. Iuſtiniani apud nos ſumme rerū interpretari poterunt,quales ſcripſerūt Azo. & alii qui titulos & admonitoria quædā ſine præludia collegerunt,quod ab In.peratore ibi permiſſum eſt.

PARITER i.ſimul.extra de temp.or. na.c.1.lib.5. & de hoc aduerbio ui. etiam per Bart. in l.ſi fun.§.ſi duo. ff.de pigno.

PARS & totum differunt. ff. de euic. l.1.& uide quod no. Arc.diſt.75.ꝙ partibus. Item adde quid ueniat appellatione partis.Bar.in l.ſi plures.ff.de dam.infec.

PARIPVS dicitur a parum & pus pu ris quod eſt cuſtodia, quaſi parum cuſtodiens mandata, ut.l.paripum. C.eo.tit.& lib.præalle.

NESCIO an parephippiū exprimere uoluerit, de qua dictione uide Alcia.in li. C.12. ad legem parephippium.de cur.pu. Nam paripum uox eſt mihi incognita.

PARTICIPIVM ſignificat prout tēpus eius ut aliud medium ſignificare declarat.v.g. ibi lego ſtichū ſeruum meum fugitiuum hoc participium fugitiuum ſignificat cōditionem quia ſenſus eſt ſeruū qui meus eſt,ſi erit fugitiuus.l.itaq. ff. ſi cer. pet.l.ſtichum.ff.de leg.1.Sed ibi.lego ſtichum, ſeruum meum præſentem, uel receptum ex teſtamento titii uel factum artificem, ſic de aliis non facit conditionem, quia hæc participia ſunt præſentis & p̄teriti temporis, ideo nō poteſt cōprehendi ſignificatum conditionis. Item ibi, lego hæredi ut acceptis centū a titio reſtituat hæreditatem ſignificat conditionem.l.a teſtatore.ff.de cond. & demon. quia participium acceptis ablatiui caſus,etiā ſignificat futurū, licet ſit præteriti tēporis, quia ſenſus eſt ſi acceperit centum in futurum &c. Item ibi uendo tibi certa uina &c. hoc pacto, ꝙ erunt deguſtanda infra certum diem, hoc participium deguſtanda, non ſignificat cōditionem, quia uenditio eſt pura, & ſi ſtares per emptorem quod non deguſtaret tunc die pari præterita periculum eſſet ſuū.l.quis uina in princ. ff.de peri.& com.rei uen.Ratio, ſecundum Bar.licet hoc participium ſit futuri temporis, neq tamē fuit adiectum diſpoſitioni,ſed exactioni etiam habuit limitationem certi temporis. Alii nitūtur dicere quod ibi ſignificentur conditio reſolutoria.ſ.ſic ut deguſtando reprobētur uel approbentur uina.

PARTICIPATIO cum excommunicatio duplex eſt, quædam inducit maiorem excommunicationem,ſcilicet quæ ſit in crimine, de ſen. excom.l.ſi concubine.& c.nuper. Alia inducit minorem.ſ.quæ fit in locutione, oſculo, ſalutatione, menſa thoro,& ſimilibus, ipſo iur. 11. q. 3. c. cum excommunicato. & c. qui communicauerit, & quibus repellantur hæ excommunicationes, habes. 3.q.4.engeltrudam. de exce. c. a nobis, & de cler. excommuni. mini.cap. ſi celebrat. Sunt autem quædam perſonæ exceptæ, quæ ſine hac pœna excommunicato

parti-

participiant. ſ.uxor, filius, ſeruus, colonus &c. 11. q. 3. quoniam multos. de ſen. excom. quod in dubiis & ca. inter alia ſecundum Specu. & Garſiam, mittendo nuncium uel literam excommunicatio incurrit, minorem, quia loqui uidetur. ff. de conſtit. pecu. l. licet & eſt gloſſ. in c. ſtatuimus, & c. conſtitutiones de ſen. excom. lib. 6.

PARTVS antequam edatur eſt pars uiſcerum matris. l. 1. §. ex hoc reſcripto. ff. de uen. inſpi. l. ſi aliena. §. ceuola. ff. de uſucap. & continetur appellatione redditus, non autem fructus. l. deducta. §. hæreditatem. ff. ad treb. & l. Pau. ff. ad l. falc.

PARVM & nihil non bene conueniũt nec in una ſede morantur. ſic. C. de lati. lib. tol. l. 1. §. illud.

PASCVA loca ſunt ubi beſtie paſcuntur l. diuortio. ff. ſolu. matr. & C. de paſc. pub. quaſi per totum titu. libr. 11.

PATER eſt ille quem nuptie deſignant. i. præſumunt eſſe, ut dicitur Azo. in ſum. C. de in ius uoc.

PATERFAMILIAS dr̃ is q̃ ſui iuris & poteſtatis proprie, cuiuſcunque ſit etatis], ſed filiusfamilias econuerſo. Require loco ſuo.

PATRES etiam dicti ſunt quos plures ſibi creauit ut ipſi plebem exce derunt.

PATRES conſcripti dicebanẽ quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur. Patria poteſtas eſt ineſtimabilis, ut habetur de leg. 1. filiusfa. §. promulgarem & ſecundum Azo. in ſum. C. eo. tit. eſt ius quoddã quod habent hi qui ſunt de imperio romano, liberos naturales & legitimos qđ ius alii non habent, ut in ſti. de pa. po. per totum.

PATRICI dicuntur ideo quia prætorie poteſtati præſunt, ſecundum Iſid. libr. 9. c. 3. Etiam patricius eſt is quam imperator ſibi elegit in patrem, ut inſt. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. filius familias. & C. de conſor. eiſdem. lit. l. fi. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patricii qui dam nobiles de ciui ate, & olim dicebantur patres principium ſcilicet ad conſilia præſtanda.

DICIT Iſid. lib. 9. etymo. ca. 3. Patricii inde uocati pro eo quod ſicut patres filiis ita prouideant reipubli. Vnde dignitas patriciatus dicta eſt, erat enim patritius, quaſi princi pis pater.

PATRICIDA eſt qui patrem occidit, alias in iure ciui. ponitur patricida. C. de his qui pa. uel libr. occi. l. unica.

PATRICIDIVM alias parricidiũ eſt homicidium nephãdum qđ cõmittitur in parentes, in liberos in proximos. collaterales & affines. Require ſuper ad leg. Pompeiam.

PAROCHIA eſt locus in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus, ſecundum Goff. in ſum. eod. titu. Et parochiarum diuiſio incepit a Dionyſio. 13. q. 1. c. 1. Conſiſtit autem ius parochiale in hoc ſecundum Goff. in ſum. eo. tit. ꝙ omnes parrochiani diebus dominicis, & feſtiuis miſſam audiant in eccleſiis in quorum parrochiis habitant, ut in c. eod. tit. de conſecra. diſti. 1. ſi quis, etiam conſiſtit in decimis perſonalibus quæ eccleſiæ parrochiali debentur 21. q. 1. ſi quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parrochiali, qui pro populo orare debet. 10. q. 1. quia ſacerdos.

PATRVVS uel patrina dicitur filius uel filia ſpiritualis compatrum uel commatrum matris uel patris quẽ uel quam quis de fronte baptiſmatis leuauit, uel ad ſacramentum cõfirmationis tenuit.

PATRVVS

ſcriptura inde paragraphus id eſt ſcripturæ diuiſio per Iſid. nota. in prin.decretorum.

VIDE de paragrapho alci. li.diſp.3. c.16.delirat enim hic auctor.

PARRICIDA proprie eſt qui patrē occidit, extenditur ad aſcendentes & deſcendentes & multas alias pſonas coniunctas. l.1.2. & 3. ff. de parrici.& eo.tit.C.per tot.tit.

PARATITIA greca dictio eſt qua utitur Iuſtinianus in l.1 §. pen. C. de uete.iur.enu.apud quē tamē piratitia mendoſe legitur. Paratilia autem in eo loco. Iuſtiniani apud nos ſumme rerū interpretari poterunt,quales ſcripſerūt Azo. & alii qui titulos & admonitoria quædā ſine præludia collegerunt,quod ab Imperatore ibi permiſſum eſt.

PARITER i.ſimul.extra de temp.or. na.c.1.lib.5. & de hoc aduerbio ui. etiam per Bart. in l.ſi fun.§.ſi duo. ff.de pigno.

PARS & totum differunt. ff. de euic. l.1.& uide quod no. Arc.diſt.75.ꝙ partibus. Item adde quid ueniat appellatione partis.Bar.in l.ſi plures.ff.de dam.infec.

PARIPVS dicitur a parum & pus pu ris quod eſt cuſtodia, quaſi parum cuſtodiens mandata, ut.l.paripum. C.eo.tit.& lib.præalle.

NESCIO an parephippiū exprimere uoluerit, de qua dictione uide Alcia.in li. C.12. ad legem parephippium.de cur.pu.Nam paripum uox eſt mihi incognita.

PARTICIPIVM ſignificat prout tēpus eius ut aliud medium ſignifica re declarat.v.g. ibi lego ſtichū ſeruum meum fugitiuum hoc participium fugitiuum ſignificat cōditionem quia ſenſus eſt ſeruū qui meus eſt,ſi erit fugitiuus.l.itaq. ff. ſi cer. pet.l.ſtichum.ff.de leg.1.Sed ibi.lego ſtichum, ſeruum meum præſentem, uel receptum ex teſtamento titii uel factum artificem, ſic de aliis non facit conditionem, quia hæc participia ſunt præſentis & pteriti temporis, ideo nō poteſt cōprehendi ſignificatum condit.onis. Item ibi, lego hæredi ut acceptis cent i a titio reſtituat hæreditatem ſignificat conditionem.l.a teſtatore.ff.de cond. & demon. quia participium acceptis ablatiui caſus,etiā ſignificat futurū, licet ſit præteriti tēporis, quia ſenſus eſt ſi acceperit centum in futurum &c. Item ibi uendo tibi certa uina &c. hoc pacto, ꝙ erunt deguſtanda infra certum diem, hoc participium deguſtanda, non ſignificat cōditionem, quia uenditio eſt pura, & ſi ſtares per emptorem quod non deguſtaret tunc die pari præterita periculum eſſet ſuū.l.quis uina in princ. ff.de peri.& com.rei uen.Ratio, ſecundum Bar.licet hoc participium ſit futuri temporis, non tamē fuit adiectum diſpoſitioni,ſed exactioni etiam habuit limitationem certi temporis. Alii nitūtur dicere quod ibi ſignificentur conditio reſoluto ria.ſ.ſic ut deguſtando reprobētur uel approbentur uina.

PARTICIPATIO cum excommunicatio duplex eſt, quædam inducit maiorem excommunicationem,ſcilicet quæ ſit in crimine, de ſen. excom.l.ſi concubine.& c.nuper. Alia inducit minorem.ſ.quæ fit in locutione, oſculo, ſalutatione, menſa thoro,& ſimilibus, ipſo iur.11. q. 3. c. cum excommunicato. & c. qui communicauerit, & quibus re pellantur hæ excommunicationes, habes.3.q.4.engeltrudam. de exce. c. a nobis, & de cler. excommuni. mini.cap. ſi celebrat. Sunt autem quædam perſonæ exceptæ, quæ ſine hac pœna excommunicato

parti-

participiant. ſ.uxor, filius, ſeruus, colonus &c. 11. q. 3. quoniam multos. de ſen. excom. quod in dubiis & ca. inter alia ſecundum Specu. & Garſiam, mittendo nuncium uel literam excommunicatio incurrit, minorem, quia loqui uidetur. ff. de conſtit. pecu. l. licet & eſt gloſſ. in c. ſtatuimus, & c. conſtitutiones de ſen. excom. lib. 6.

PARTVS antequam edatur eſt pars uiſcerum matris. l. 1. §. ex hoc reſcripto. ff. de uen. inſpi. l. ſi aliena. §. ceuola. ff. de uſucap. & continetur appellatione redditus, non autem fructus. l. deducta. §. hæreditatem. ff. ad treb. & l. Pau. ff. ad l. falc.

PARVM & nihil non bene conueniūt nec in una ſede morantur. ſic. C. de lati. lib. tol. l. 1. §. illud.

PASCVA loca ſunt ubi beſtie paſcuntur l. diuortio. ff. ſolu. matr. & C. de paſc. pub. quaſi per totum titu. libr. 11.

PATER eſt ille quem nuptie deſignant. i. præſumunt eſſe, ut dicitur Azo. in ſum. C. de in ius uoc.

PATERFAMILIAS dr̄ is q̃ ſui iuris & poteſtatis proprie, cuiuſcunque ſit etatis], ſed filiusfamilias econuerſo. Require loco ſuo.

PATRES etiam dicti ſunt quos plures ſibi creauit ut ipſi plebem excederunt.

PATRES conſcripti dicebant̄ quorum nomina in tabulis aureis ſcribebantur. Patria poteſtas eſt ineſtimabilis, ut habetur de leg. 1. filiusfa. §. promulgarem & ſecundum Azo. in ſum. C. eo. tit. eſt ius quoddā quod habent hi qui ſunt de imperio romano, liberos naturales & legitimos qđ ius alii non habent, ut in ſti. de pa. po. per totum.

PATRICI dicuntur ideo quia prætorie poteſtati præſunt, ſecundum Iſid. libr. 9. c. 3. Etiam patricius eſt is quam imperator ſibi elegit in patrem, ut inſt. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. filius familias. & C. de conſor. eiſdem. lit. l. fi. Item in alia ſignificatione dicti ſunt patricii quidam nobiles de ciuitate, & olim dicebantur patres principium ſcilicet ad conſilia præſtanda.

DICIT Iſid. lib. 9. etymo. ca. 3. Patricii inde uocati pro eo quod ſicut patres filiis ita prouideant reipubli. Vnde dignitas patriciatus dicta eſt, erat enim patricius, quaſi princi pis pater.

PATRICIDA eſt qui patrem occidit, alias in iure ciui. ponitur patricida. C. de his qui pa. uel libr. occi. l. unica.

PATRICIDIVM alias parricidiū eſt homicidium nephādum qđ cōmittitur in parentes, in liberos in proximos. collaterales & affines. Require ſuper ad leg. Pompeiam.

PAROCHIA eſt locus in quo degit populus alicui eccleſiæ deputatus, ſecundum Goff. in ſum. eod. titu. Et parochiarum diuiſio incepit a Dionyſio. 13. q. 1. c. 1. Conſiſtit autem ius parochiale in hoc ſecundum Goff. in ſum. eo. tit. ꝙ omnes parrochiani diebus dominicis, & feſtiuis miſſam audiant in eccleſiis in quorum parrochiis habitant, ut in c. eod. tit. de conſecra. diſti. 1. ſi quis, etiam conſiſtit in decimis perſonalibus quæ eccleſiæ parrochiali debentur 21. q. 1. ſi quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ ſunt ſacerdoti parrochiali, qui pro populo orare debet. 10. q. 1. quia ſacerdos.

PATRVVS uel patrina dicitur filius uel filia ſpiritualis compatrum uel commatrum matris uel patris quē uel quam quis de fronte baptiſmatis leuauit, uel ad ſacramentum cō firmationis tenuit.

PATRVVS dicitur frater patris quaſi pater alius.

PATRVVS magnus eſt frater aui.

PATRVELES dicti ſunt quorũ patrẽ inter ſe germani uel fratres fuerũt.

PATRVELES forores ſunt duorum fratrum filie. Sed utrum appellatione patrui cõtineantur patruus magnus, uidetur quo non ut in §. patruus magnus, in lege iuriſconſultus ff. de gradi. ſedi. oppoſitum ꝙ ſic, aliqui defendere nituntur, quia differentia addita generi con trahit ipſum ad ſpeciem ſub illo genere, ut animal rationale ſpecies eſt animalis, ſic & patruus magnus ſpecies paterni eſſe probatur, ſimile ff. de adop. l. 1. Ibi adoptio filii qui ſui iuris eſt ſpecies eſt ado ptionis.

PRO patruus eſt frater proaui, & ab patruus eſt frater.

PATRONVS ſecundum canones dicitur ille qui habet ius præſentãdi aliquem ad beneficium eccleſiaſticum ſed ſecundum leges eſt qui manumiſit ſeruum ſuum ſponte, qui ſeruus dicitur libertus eius a quo ſic manumiſſus eſt. Etiam patronus quandoque dicitur a duocatus uel ẽcõuerſo aduocatus patronus cauſarũ, qua patrocinium præſtat, uel patrocinatur, & iu primo ſignificato trium faciũt patronum. unde patronum faciunt dos, edificatio, fundus. Require ſupra ius patronus.

PASSIM, differenter de appel. cum ſit romana & c. paſtoralis de offi. de. leg. in glo. 3. in c. impetrandum de iura. calum.

PASSIVVM uerbum aliquando reſoluitur in infinitiuum ſui paſſiui, & aliud uerbum ut reponatur id eſt reponi ſinatur. ff. de aqua plu. arc. l. in ſum. §. item uariis. Item paſſiuum uerbum cum ablatiuo quandoque importat actiuam ſignificationem ut petitur a me, id eſt aliquis a me petit. ff. de dam. infe. lege a quo fundus.

PAVPERIS eſt damnum ſiue iniuria facientis ipſum damnum, ut ab animali quod ſenſu caret factum ut ſi equus tuus ſegetem meam pe nit. uel aliter damnum mihi dedit. Non, n. poteſt dici iniuriam feciſſe, cum ſenſu careat. inſtit. ſi qua. paup. fecis. dica. §. pauperis ubi di cit gloſſ ꝙ eſt mirabilis expoſitio & lega. Differunt autem damnum maleficium, & pauperies. Nam damnum fit cum animo iniuriandi, uel habente animum iniuriandi, licet non utatur. Alia patent in locis ſuis. De pauperici actione re quire ſupra Actio.

PAVPER dicitur qui non habet quinquaginta aureos in bonis Bart. in l. qui accuſare ff. de accuſa.

PAVLATIM habetur in aut. de re ſti. & ea quæ pa. in prin. & inſt. de re. di ui § præterea.

PAVLIANA actio. require ibid.

PAX ſecundum Goffred. eſt diſcordie finis, ut c. 1. de treug. & pa. in gl. 1. Item pax eſt uinculum charitatis ut in c. nouit. §. ſed forſan. de iudi. Et ſunt ſex cauſæ propter quas nõ eſt pax inter homines. Prima quia non puniuntur maleficia. Secunda abundantia temporalium. Tertia quia non pugnamus contra demones. Quarta quia non conſideramus damna litis ubi diuitias, corpus & animam perdimus. Quinta dubius euentus belli, qui non conſideratur. Sexta quia non ſeruamus præcepta dei nec ſoluimus decimas, & ſic quod non capit Chriſtus tollit fiſcus 16. q. 6. maiores. Et eſt gloſſ. no. de re. lib. 6. ad apoſtolice.

PACEM rumpere non dicitur ille qui

qui facit furtum ei cum quo pax eſt Bar.in l.uerum eſt.ff.de fur.

DE P ANTE E.

PECVLIVM eſt puſilla ſubſtantia uel pecunia ſeparata a rebus & ratiociniis patris uel domini, data uel permiſſa filio uel ſeruo. ff. de pe.depoſiti.§. peculium.Et eſt multiplex. ſ.caſtrenſe uel quaſi caſtrenſe profectiuum, aduentitium, paganicum, non paganicum. C. de bo. quæ li. l.cum oportet.l.cum multa & l.cum non.Item peculium dr̄ res paraphernalis ff. de iu.do.l. ſi ego. §.dotis.Item peculium ponitur pro hæreditate uel patrimonio C. de epiſc.& cleri.l.ſi quis præsbyter. ff. de treb.l. cogi.

PECVLIVM caſtrenſe eſt quod miles acqrit. dum militat in caſtris & illud eſt filii pleno iure tam quo ad proprietatē quā quo ad uſumfruc.

PECVLIVM palatinorum dicitur etiā caſtrēſe.ſ.militum palatii qui principem ſequuntur, ſecundum Accur.C.eo.ti.l.12. in rub.

PECVLIVM quaſi caſtrenſe dicitur illud quod aduocatus acquirit præſtando clientulis ſuis patrocinium in cauſis,uel quod magiſter grammaticus, logicus uel rhetoricus in ſcholis ſuo lucratur exercitio in l. fi.C.de inof.teſta.

PECVLIVM aduentitium eſt, quod filio aduenit ab auo paterno uel materno uel ab altero, ut ex proſpera fortuna, & ex teſtamento agnatorum uel cognatorum, & qđ filio aduenit,ipſius ex quo ad proprietatē,patris uero quo ad uſumfructum. Et dicitur alio nomine paganicum aduentitium. Item aduentitium ſi ab imperatore uel auguſto datum fuerit, comparatur caſtrenſi peculio,in l.cum multa.C.de bo.quæ lib.

PECVLIVM profectitium dicitur illud quod a rebus paternis uel dominicis proficiſcitur, & filio uel ſeruo datur ut in eo negocietur,& illud eſt patris quo ad proprietatem, ſed filii ſerui quo ad uſumfructu.n. Et etiam alias dicitur paganicum profectitium.

PECVLIVM clericorum eſt patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur ff. ad Trebel. lege cogi. in princ.unde illud quod clerico uelut proprium poſsidetur, eius peculium dicitur. Secundo modo tamen & uſualiter peculium dici ſolet filiorum & ſeruorum patrimonium quod eis a domino uel patre datur,ut ff.co.titu. per totum.

PECVLIVM clericorum profectitiū eſt quod de bonis eccleſiæ procedit uel quod eccleſiæ contemplatio acquiritur.

PECVLIVM aduētitium eorundē, eſt quod acquiritur ex opera eorum, uel alias prouenit ex intuitu perſonę. Et hoc not. Goffred. in ſumma eod. titu. Et dicitur peculium a pecunia.

PECVLIARITER id eſt ſpecialiter. C.de com.rei mili.l. 2.li.10.& ff.de tribu. ac.l.2.

PECVNIA appellatur totum quod homines habent, & dicitur a pecoribus quia quicquid antiqui habebant, totum in pecoribus conſiſtebat, ut. 1. q.4.totum & ſic ſumitur communiter.Quandoque tamen capitur proprie & ſtricte ſolum pro numerata pecunia ut 4. q. 3. putant quidam & ibi gl. Alias appellatione pecuniæ omnes res continentur C.de conſti.pecu.l.2. Etiam proculus ait pecuniæ appellatione rem ſignificari. ff. de uerbo. ſigni. l. pecuniæ. uerbi gratia hæres factus hæreditate adita uendit eam & emptori per ſtipulationem promittit

mittit quanta pecunia ex hæreditate ad ipſum peruenit &c. Appallatione pecuniæ omnis tres ſignificatur, quia ſenſus eſt omnis res quæ ex hæredi ate ad me peruenit, & capitur ſignificatum ex diſpoſitione præcedenti. ſ. uenditione hæreditatis, quæ omnes res ſignificat. Idem ibi late ſignificat dicendo, hæres mi, uolo te reſtituere titio pecuniam meam, id eſt hæreditatem meam. Vnde perinde eſt ac ſi dicat hæreditatem, bonam, ut res meas. ut l. nam quod §. fi. ff. ad Trebel. Sed ſi ſignificat ſtrictiſsime dum filio familias prohibetur mutuari pecunia, quia ſignificat pecuniam numeratam. l. i. ff. ad ſenatuſc. maced. iuncta l. ſed & ſi §. pecuniæ. eod. tit. Ratio utriuſque, quia in priori caſu ſubiectus fuit ex fauore ergo ampliãdus, ſed hic caſus ſubiectus eſt ex odio ergo reſtringendus, ut in regula, odia, de reg. iur. lib. 6.

PEDANEI iudices. Require ſupra iudices pedanei.

PEDAGIA dicuntur quæ dantur tranſeuntibus in locum conſtitutũ a principe. Et capiens pedagium debet dare ſaluum conductum & territorium eius tenere ſecurum, adeo ꝙ ſi aliquis derobetur, id eſt ſpolietur (eſt uulgare gallicorum) tenetur ei dominus terræ rapinam reſarcire ſecundum Bal. in uſib. feu. de pa. iur. fir. in. §. conuenticulas. facie. l. ne quid. ff. de incend. rui nauf. & no. Archi. 33. q. 5. ſi quis peregrinorum. Sed guidagia. require ſupra.

PECORIS nõie continentur boues.

PECORIS ad aquam appulſus eſt ius adducendi uel appellandi pecus ad aquam fontis alieni, iure ſeruitutis.

PEDICVLI dicuntur quædam argentea ſubſtentacula quibus uaſa uel res quelibet uelut pedib. ſubſtentatur, ita ponitur in l. pedibus argenteis. ff. de auro & argen. lega.

PEDETENTIM, uide in glo. i. in clemen.

PEDAGOGVS eſt ille, qui ab initio inſtruit pueros, & dicitur a pais pados id eſt puer, & agogos ductor quaſi ductor ſiue gubernator puerorum, inſti. qui. ex cau. manu. non licet. § ea. l. eliaſcentia, ubi gloſſ. Poteſt. n. 20. annis maior tamen. 17. manumittere pedagogum ſuũ, ut ibi dicitur. Pedamenta dicuntur ſuſtentamenta pedum uinearum & dicuntur. galli paxil.

PENA & ſupplicium differunt, ut no. Archi. xi. q. 3. c. nemo per totum.

PEDICONES gladio puniuntur teſte Iuſtiniano inſtitu. de pub. iudic. §. item lex Iulia, quamuis quidam apud imperatorem in eodem loco in alio capite legis iuliæ hanc pœnam conſtituant, & propterea textum nitidum, deprauantes non peccatoribus, ſed prædicatoribus legendum contendunt. tamen quia hæc eorum lectio minueret pœnam non puto ab antiqua lectione recedendum, cum alioquin tales uita priuari debeant, ut ſancitum eſt in auth. ut non luxu. contra na. circa fi. & in l. cum uir. C. ad leg. Iul. de adul. ſecundum intel. Bald. Inconueniens. n. eſſet nam deteſtabile crimen puniri ſolum priuatione dimidiæ partis bonorum, ſi honeſti ſint, ſi humiles corporis coertione cum relegatione, ut ipſi uellent, cum alioquin crimen adulterii & inceſtus acrius puniatur & iure conſul. l. i. ad fi. ff. de extraor. cog. dicat eum qui ſtuprum ſua ſec capite puniri, & diſtinctio legis Iul. ibi p imperatorem relata. quã hi uellent extendere, ſolum punit eos

eos qui uiduas uel uirgines ſtupta uerunt, ſecundum Matt. not. c. 1. cuius eſt initium no.lex. licet gloſſator neſcio quid inepte ſubintelligendum putet. Præterea nonne legimus apud Auguſt.quod peius eſt contra naturam quam cum matre coire, ut habetur in c.adulterii. & duobus ſeq. 22. q. 7. Ideo conſequens eſt ut maior, pœna & exquiſita ad hoc coerceantur, ut etiam diſponit imperator in dicta. l. cum uir.prælleg.

PELLEX eſt quæ miſcetur habenti uxorem, alii dicuntur quod eſt uxoris loco ſine nuptiis in domo, ut concubina uel amica. l. maſurius. ff.de uerbo.ſignifi uel eſt illa quam quis habet ad tempus ſatuiam de libidinis cauſa tex.& glo.in c.laici iuncta glo.33.d.ſt.

PENE ideſt quaſi.& not. 3. q.7. cap. qui ſine.

PENES no. plene Io.'cal. in com. de cr.poſtulaſti.de conceſ. præben. Et eſt differentia inter pœnes & apud uide per Io.Linconienſis.in l.ſi.qui s intantã. C. unde ui. ubi dicit quod illud eſt pœnes aliquem cuius poſſeſſionem habet, ſed illud eſt apud aliquem cuius ſolam detentionem habet, ut depoſitarius & commodatarius, & dicit quod in d.l.apud ſumitur improprie, ut in l. pœnes. ff.de uerb ſign.

PEIUS not. Pan. in commento. c. in literis.de reſti.ſpol.

PENITUS no. Io.And.in c.1. de ſup pl.neglig.prælato.

PENE eſt delictorum debita coertio uel ſatisfactio, quæ a lege uel a miniſtris legis imponitur not.per Azo. in ſum.de pœn.& l. ſi pœna. ff.de pen. Et ſunt octo pœne iuris ciuilis, damnum, uincula, uerbera talio, ignominia, exilium, ſeruitus & mors. Pœne autem iuris canonici ſunt, ſuſpenſio, excommunicatio, depoſitio, intruſio, incarceratio,& uerberatio,ſecundum Archi. qui hoc not.in c.1.24.q.5.

PENAM committi eſt pœnam deberi.

PENITENTIA ſecundum Am.eſt præterita peccata plangere, & plangenda iterum non committere, uel ſic ſecundum Aug. eſt quædam dolens uindicta puniens in ſe quod cõmiſiſſe dolet, de quo plura uide in tract.de pe.diſt. 3.& 4.

PENULA eſt quædam ueſtis qua nõ utebantur niſi ciues Romani quæ fuit data patri Sauli, quia ſocietatem contraxerat cum Romanis. Et etiam beatus Paulus aduerſus inſultos Romanum ciuem ſe appellauit, capitu. ſi in adiutorium diſtinct. 10.

PENSIO idem eſt quod cenſus uel tributum. In quo differant penſio & cenſus uide glo. in cle. 1.de ſup. neg præla.in uer.penſiones.

PENSITATIONES publice ſecundũ Azo. in ſumma. C. ſi propter pub. pen. uel dicuntur annue exactiones tributorum uel ueſtium, auri uel argenti, quæ a certis perſonis præſtabantur fiſco. Sed penſitationes publice dicuntur quæ ad uiarum uel pontium refectionem præſtande ſunt a poſſidentibus, ut fiat omniũ datorum quædam collatio, & ſic penſitatio eſt quaſi penſionis ſolutio.

PENTATEUCHUM eſt uolumen cõtinens quinque libros Moyſi a penta ꝗ quinque, & teuchum mandatum quaſi & c.ut in c.1.de decimis.

PETANGARIA eſt ſeruitus perſonarum & rerũ, & dicuntur quaſi perfecta & magna angaria. Eſt autem angaria ſeruitus perſonarum,& nõ rerum. Item parangarie dicuntur exactiones & præſtationes patrimonio-

moniorum,ſcilicet onera quædam quæ prædio incumbunt uel impo nuntur, & erant forte exactiones equorum uel uecturarum ad portandum annonam militibus, ut colligitur. C. de curſu pub. & angaris & parangariis, in rubrica.libro 12.

PERAGANDA eſt ueſtis de auro uulgari quod in gaudis ueſtimentorum uel chlamydium poni ſolet, uel ueſtis quæ habet aurum tãtum in ſuperficie, require ſupra. Oloberus.& C. de ueſt. olob.& de aura.l.1.lib.11.

PERDITVM dr̄ aliquid ſi facta diligenti inquiſitione non reperitur Bar.in l. ſi quis ex argentariis.§. an uero. ff. de eden. ubi Iaſ.poſt alios tractat de perditione ſcripture,& cui incumbat onus probãdi, & quomodo probetur perditio,de quo per Abb. in c. ſicut nobis, de re iudi. & c.ſicut, de prob. & per Fel.in c. ſi.eo.tit.

PEREGRINANTES large dicuntur illi quia loco ſui homicidi proficiſcuntur C. de incp.l.ciues.li.10. Proprie autem dicuntur romipete apoſtolorum & aliorum ſanctorũ limina oratoria uiſitantes. 24. q. 3. ſi quis rompeas. & c. paternarum, & c. illi qui etiam dicuntur illi qui accedunt ad præſentiam domini pape, eo.tit. cap.unico,& 2.q. 6.arguta.

PEREGRINI dicuntur omnes qui non ſunt de epiſcopatu ordinandis ſiue ſint clerici, ſiue laici ſecundum Gof.in ſum. de clerici.peregr. quia tales recipi non debent ab epiſcopo alieno ad ordines uel dignitates, aut eccleſiaſtica ſacramenta,ut 71. diſt. per totum, & in ti.de cleri. pere. unde clericus peregrinus eſt qui in alia prouincia ordinatur.

PEREMPTORIVM dicitur a perimendo. eo quod omnino perimat ut terminus peremptorius ultra quem non datur ulteriores dilationes. Simili exceptio peremptoria dicitur quæ perimit actionem. Etiã dicitur citatio peremptoria, quia omnes alie citationes debent fieri antequam aliquis tanquam contumax puniatur. Iudex tamen peremptoriam citationem uel peremptorium dictum extante cauſa ſtatim mittere poteſt, & idem operabitur quod alie tres citationes poſſunt operari.

PEREMPTIO.i.in totũ extenuatio l. qui hominem.ff. de adi.leg.

PERFECTVM dicitur quando omnibus ſuis partibus cõſtat.l.1.in pri. & ibi gl.ff.de ori. iur. uel dr̄ perfectum in quo adſunt quæ ad eſſe debent.l.1.& ibi no.C.de arb. Aliquando dicitur perfectum ex ſola initiatione. ut l. edificia. §.per feciſſe. de uer. & re.ſig.ff.

PER not.Archi.13.q. 2. ca. ebron. & Paul. de Leaz. plene in clem.1. de ſum.tri.& fid.cath.& Ioan. And.de ele.dudum.in ſi.ff.de uerbor. ſig.l. §. per notare, ubi dictio denotat perfectionem, ut habetur in l.ſi tu. ff.de leg.1.

P E R functorie.i.obſcure, uel deceptorie. not. ff. quod ui aut clam.i. aut qui aliter, uel id eſt negligenter.40.diſt.ante omnia.

PERfuſorie.i. ambigue. ff.de euict. l. qui libertatis.§. ſed & ſi quis.

PERGVLA eſt tugurium uel obũbratio frondoſa, & ponitur in gl 1. §. contrahentes, c.1.de foro co npet. lib.6.

PEREQVATVR eſt qui homines, & territoria perequat. i. ualde equat uel qui prædiũ deſertum equa penſione (ut prius) aſsignat nouo poſſeſſori, ut C.de cenſi.& in cenſi o.

ſitio, & perequato.in rub.lib.11.

PER duelliones. Require ſupra. Crimen læſæ maieſtatis.

PERIPSIMA eſt purgamentum uel cortex pomi uel piri. Vnde Tolle peripſimam. edes culpam, ſpernẽs arullam.

IMO uero peripſimalos declinatur per ter iã, & eſt neutri generis, ſcobem quiſquilias ac omnium rerum purgationem ſignificans.

PER IVRVS qui ſcienter tranſgreditur iuramentũ quod contra iura ex certa ſcientia facit c.tua. de iureiu.ſi tamen aliquis falſum iurat ignorãter nullo modo peccat c.homines 22.q.2. ſi tamen licitũ eſt id quod iuratur ueniendo contra peccat mortaliter, ut c. ſi uero. & c. quærelam.eod.titu. ſi autem illicitum ſit, & eius obſeruatio uergat in diſpendium ſalutis uel corporis interitum, non peccat contraueniendo. licet peccet iurando.c.1. 2.& 3.22. q.4. Si tamen iuramentum eſt indiſcretum. tunc ſi ex propoſito & deliberatione fiat mortale eſt cap. qui ſacramento. 22.q. 4. ſed ſi iurat incaute uel iocoſe eſt ueniale ſecundum Hoſt. in d.c. tua nos.

PERMITTI dicitur aliquis tribus modis. Primo quod nullo iure prohibetur.Secundo quod contra humanas conſtitutiones indulgetur. Tertio, illicitum, ut magis illicitum uitetur, ut eſt glo.cum exemplis in c.omnes diſt. 3.

PERMVTATIO ſecundum Goffr. eſt unius re pro alia uicaria præſtatio uel uicaria præſtatione mutatio. Et contrahitur(ſicut plæriſque placet)quando inter aliquos conuenitur, ut certa ſpecies pro certa detur. C.eo.titu.quoniam aſſeris. Si enim conueniretur ut certa ſpecies daretur pro incerta, uel econuerſo non eſſet permutatio, ſed contractus innominatus ſ. do ut des &c. & permutationis contractus ideo fuit inuentus, quia ſæpe poterat aliquis habere aliquid inutile ſibi uel parui commodi, quod alteri multum ualere poterat, & econuerſo. Et prius ignorabatur qualiter res unius alterius fieri poterat, ad quod inuentus eſt ille contractus permutationis.

PERPERAM, ideſt malitioſe iniuſte,inique. l. cum quærebatur. ff. de re iudi.& l.qui interrogatur. ff. de interroga.actio.aliquãdo, id eſt per errorem l.ſi ancillam. §. fin. ff. pro ſuo. Et quando dicatur perperam iudicatũ, uide l. ſi ſeruus quẽ. ff. de libe. cau. Aliquando dicitur perperam quod calumnioſe & ſine cauſa fit.l.ab executione,circa fi.C. quo.appe.non reci.

PERPETVVM quandoque ideſt eſt quod generale, de elect. c.meſſana & c.ut circa. eo.tit. lib.6. ut dicendo, edicto perpetuo, ideſt generali prohibemus.

PERPETVVM dicitur illud quod nõ habet certum finem. Nic. de Neap. in lecturis Bar.in l. iuriſperitos.ff. de excuſa.tuto.

PERPLEXITAS eſt conſtringens & euitabilis neceſsitas peccandi quæ prouenit ex erronea uoluntate, ut cap.primo,in ſum.diſt.13. ubi glo. bona. Etiam de differentia inter mortalia & uenialia ponitur ibi dem exemplum de Iudeis crucifigentibus Chriſtum, & ſi quis reſpondet quærenti inimicum ſi ſit in loco. Item ſi uir denegat uel reddat uxori debitum petenti. Et declarat ibi quod nullus poteſt eſſe perplexus inter duo mala, & ſic perplexio eſt ſolum ad ſtultam opinionem alicuius, de hoc uide in c. nerui teſticulorum. 13. diſtin.

uſque ad finem diſtinct.

PERPENSVS, id eſt perfecte penſatus, & deliberatus. de pac. c. ult. circa medium, li. 6. & ſic dicitur in prohe. cle. iuris ſanctio perpenſa. digeſta conſilio.

PERSONE quædam dicuntur priuate improprie, ut illæ quæ ſunt exẽpte iure communi, ut diſt. 3. priuilegia, ubi dicitur quod priuilegia ſunt leges priuatorum. Quædã uero dicuntur proprie priuatæ, ut illi qui non habent dignitatem 4. q. 5. qui contra. Vnde clerici non dicuntur priuatæ perſonæ, cum habent dignitatem. i. ordinem eccleſiaſticum. in c. priuilegia prælle. & diſt. 4. quinq. ſecundum Io. Item ſecundum Alanum quædam ſunt perſonæ publicæ quæ ſunt in officio publico, ut tabellio, iudex baliuus. Aliæ priuatæ quæ non ſunt in officio publico.

PERIVRIVM proprie dicitur quando aliquis iurat contra canonica ſtatũta uel temerarie. Et dicitur multipliciter. Primo falſa iuratio quæ ſi ignoranter adhibita omni diligentia facta fuerit, nullum peccatum eſt 22. q. 2. homines. Secundo dicitur transgreſsio liciti iuramenti, & ſic eſt mortale. ut 1. q. 1. quicunque. Illicitum aũt ſcienter iurans peccat, ſed non contrauenie͏ns. Tertio dicitur indiſcretum iuramentum, & eſt ueniale. 26. diſ. §. criminis. in fi. Quarto dicitur mendacium iuramento firmatum, & ſuper hoc eſt mortale, 22. q. 2. quid ait. Et eſt crimen adeo magnum ꝙ clericus periurus, ab officio, & beneficio ſuſpendi debet c. peruenit de fideiuſſ. c. inter dilectos, de exceſ. prælat. & c. quærelam, de iureiur.

PERSONALITAS ſignificat per has dictiones tu mihi ego tibi cum alio ſignificato ꝙ probabiliter concluditur, & ſi nullo modo concludatur tunc eſt imperſonalitas, quæ actum uitiat, prout ratio dicta. u. g. ago. ꝙ conſtituas te mihi ſoluturum debitũ mihi a titio. reſpondens imperſonaliter dicendo. Satisfiet tibi ab illo uel ſimpliciter, ſatisfiet. Hæc imperſonalitas ſignificat te non conſtituere mihi, & quod nulla ſit ob. l. ſi quando. C. de conſtit. pecu. Ratio, quia hæc uerba non ſignificant alium obligari. nam alius alium obligare non poteſt, nec uerisimile eſt quem iactare ſuum. l. cum de inde bito. ff. de proba. facit l. Arrianus ff. de actio. & obl. ubi non fit facilis interpretatio pro obligatione. & l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. ff. de uer. ob. Nam communiter quis ſibi acquirere cupit, ideo uerisimiliter ſtipulans uult acquirere ſibi quare licet quis dicendo, promittis decem non exprimat uerbum mihi, uel tibi, & alter reſpondeat non dicendo tibi, tamen uerba mihi, & tibi ſupplentur, et ſufficienter intelliguntur propter cauſam pictam, ut in l. in ſtipulatio p. ual. Item ſi quis ſtipulatur decem dari ſibi, & alter reſpondet dari, ſed non dicit a me. ualet ſtipul. l. fi. §. fi. ff. ſi cert. pet. & l. ita ſtipulati. ff. de uer. obli. & eſt ſenſus, ꝙ dabitur per ipſum promittentem, uel per alium quia hoc ſignificant illud uerbum imperſonale paſsiuũ dari. Ex quo ſequitur ꝙ non eſt obligatus ad dare, ſed tenetur ad factum per ꝙ detur, ſecus in illo qui promittit dare, quia hoc rem accipientis facere quia hoc uerbum importat ꝙ ipſe dabit. Et ſic diceres, hæres qui iuſſit facere, ꝙ Titius centum habeat, tenetur ꝑ ſe dare. l. ii. hæres. ff. de le. 1.

ergo & in propoſitio promittens dari, debet per ſe dare. Reſpondetur q hoc uerbum habeat, ſoluit hoc contrarium quod ſignificat in re domini, ſed ex promiſſore non transfertur dominium. ergo &cæt. Item ſi teſtator legauit Titio ſeruos quos ipſe teſtator manumittere non poterat, & manumitterentur, manumitti non poſſunt hæc impérſonalitas ſignificat, ꝓ legatarius ſeruos non habebit, ſed remanebunt penes hæredem, ut l. ſi qs ff. de leg. 3. Secus ſi diceret ut manumitteret, quia tunc remanerent pœnas legatarium. l. ſi quis, eum quem. ff. de cond. & demon. Ratio quia ex ſignificato uerbi perſonalis imponitur onus legatario, ubi & ſi non tenet onus emolumentū tamen pœnes cum remanet, & ſic de aliis.

PERSVADERE eſt pluſquam cōpelli & cogi ſibi parere, ut l. 1. §. perſuadere. ff. de ſer. corrup.

PERSVASOR a mādatore in quo differat. Bar. in l. non ſolum. §. ſi mandato meo. ff. de iniur.

PERTINERE ad nos dicuntur, quæ ſpectant ad nos aliquo titulo, non cauſa pignoris, & quæ noſtra non ſunt, ſed eſſe poſſunt. l. uerbū pertinere. ff. de uerb. ſign.

PERTINACIA in malo perſeuerantia in uirtute dicitur. Nam pertinax dicitur ualde tenens uel imprudēter durus irreuocabilis, indocilis. & oſtinatus ſecundum Io. And. in cle. 1. de ſum. trini.

PETITIO hæreditatis omnibus illis competit qui iure ueteri, uel nouo hæredes ſunt uel fiunt contra poſſeſſores, uel q pro hærede poſſidēt, nec poſſunt dicere quarę poſſident, ueteri iure, ueluti 12. tabularum, uel ex teſtamento nouo iure, ueluti ex ſenatuſconſul. Qui uero cum titulo poſſident hæreditatem non tenentur petitionem hæreditatis, niſi in tribus caſibus, ut ſi uenditor non apparet, uel modicus diſtraxit, uel de prætio non ex factus locupletior quibus caſibus utilis petitio hæreditatis liberis competit contra teſtamentum parentum & parentibus contra teſtamentum liberorum & fratri contra teſtamentum fratris qui turpem perſonam inſtituit hæredem. Hæc autem de inofficioſo utilis eſt, quia competit a tempore adite hæreditatis uſque ad quinquennium exheredato non dominus contraſcriptum hæredem aditione iam factum dominum.

PETITIO hæreditatis fideicommiſſaria competit ei cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituitur ex ſenatuſconſulto trebelliano.

PETITIO hæreditatis poſſeſſoria (quæ dicitur bonorum poſſeſſio. intra annum utilis) datur emācipatis uel ſuis hæredibus intra cētū dies, cæteris uſq. ad 30. annos ꝑ durat. in ſti. de bon. poſſ. §. liberis.

PYCTACIVM eſt ſcriptura cōtinens petitionem alicuius. c. pyctaciū. 3. q. 3. uel dr̄ breuis ſcriptura, quæ in tuſcia dicitur apodiſia. C. de ero. mili. ano. l. actuarii lib. 12. & glo. in c. ſi quis papa. 79. diſt.

DE P ANTE H.

PHILANTROPVM idem eſt quod ſalarium.

PHILATERIA dicuntur chartæ in quibus continentur incantationes, 26. q. 5. in prin.

PHITONES ſunt incantatores uel diuinatores, dicti a phitone qui fuit author diuinandi.

PHYSIS græce idem eſt quod natura latine, & idē intelligitur in uerb. oī modam, ut in cle. 1. de ſo. compate.

Sed an poſſidens eccleſiam pleno iure poſſit eius bona conuertire in uſum proprium. Et dicitur quod non.in glo.uerbi ad menſam.in cle. 1.de exceſſ.præla.

DE P ANTE I.

PIGER & tardus differunt, piger.n. eſt incipiendo, tardus uero perficiendo.l.ſi quid uenditor, circa prin.ff. de edil.edict.

PIGNVS eſt res mobilis uel ſe mouens apud creditorem a debitore tradita & collata ad præſtandum ſecuritatem de ſoluendo debito, uel adimplendo promiſſo. uel ſic. Pignus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem creditoris, & dicitur a nomine pugnus, quia pugno, uel manu traditur, & conſiſtit in re mobili proprie quamuis hypoteca ſit proprie obligatio rei immobilis. Et dicitur hypotheca ab hypo, quod eſt ſub & theſis poſitio, quaſi ſuppoſitio. Item pignus ſecũdum Papi. eſt quod datur propter rem creditam, quæ dum redditur ſtatim pignus aufertur, cuius poſſeſſionem ad tempus ſolũ conſequitur creditor, cæterum dñium pœnes debitorem eſſe. Et ponit ipſe differentiam dicendo. Pignora natorum, dicuntur pignora rerum ſubdens. Sed utraque confundit authoritas doctorum.

PIGNVS prætoriũ dicitur illud quod alicui a iudice datur pro maiori ſecuritate rei petite & adiũdicate. uide l.ſi decreto.C.qui po.in pig.hab. & l.1.C.de prec.pig.

PIGNVS committi eſt in eum ſtatum peruenire, ut debitor dominium pignoris amittat. uerb. gr. tradidi uel mutuaui tibi pecuniam ſub pig. cõditione.ut niſi ſtatuto de pignus luas uel redimas, debitum ſoluendo, quod ipſum committatur, id eſt amittatur.

PIGNVS eſt duplex prætorium, & iudiciale. Prætorium eſt quando mittitur actor in poſſeſſionem propter contumaciã rei in nõ comparendo ante lit.conteſt.uel poſt. Sed pignus iudiciale conſtituitur quando poſt ſententiam mittitur actor in poſſeſſionem ob uicti cõtumaciam in nõ ſoluẽdo, tũc.n. uictor ſtatim acquirit naturalem & ciuilem poſſeſſionẽ de hoc no. per doc. in c.contingit. de do.& contu.

PIGNVS luere, id eſt redimere, ſicut dicimus luo pœnam, & luo peccatum non peccatum ſoluitur pœna qui enim crimine tenetur, obnoxius eſt pœnæ. Et qualiter pignus a priſtina liberetur obligatione. uide ff.quib.mod.pig.uel hypot.ſol. per totum.& C.de luitione pignorum per totum.

PIGNORARE eſt rẽ aliquã pro debito obligare creditori, ut ſecurior ſit de ſolutione debiti, uel eſt facere cõtractum ſic dictum.

PIGNORATITIA actio. Require ſupra Actio pignoratitia.

PISTORES olim dicebantur facientes panem palatii, qui ſuberant comiti horreorum, ut c.de piſt.li.11.ſecundum Accur.

PISCINA locus dicitur pro nutriendis piſcibus, & conſeruandis piſcibus deputatus, quãdo placuerit domino, de ipſis capiat.

PILEVS dicitur a pilis, quia pilos capitis tegit & ſtringit, ſecundum Io. And.in cle.2.de uita & hone.cle. poteſt etiam dici a pilis, quia de pilis factus eſt.

DE P ANTE L.

PLACERE.i. arbitrari ſecundũ uoluntatẽ rõne regulata, & eſt actum ponere in placentia.ut in arbitrio, ut in l. thais ancilla. §.ſorore.ff.de ſi deicom. li. ubi relicta libertate ſi hæredi placeret, inſpicitur quid

bono uiro placeret, & per hoc dicitur quæſtione conduxi famulum uſq. ad annum,pacto appoſito, ꝙ ſi mihi diſpiceret,iuxta annũ poſſum ipſum expellere. ſ. ex cauſa ex qua uir bonus expelleret, ſed ex uſu cõi intelligendi ſignificat meram uoluntatem & forte idem de iure ſcripto per l. ex placito. C.de rer.per Rõ, quia certum eſt, ꝙ placitũ ſignificat ibi uoluntatẽ faciendi.§.pe. inſti.de contr.empt. ubi recipitus pro mera uoluntate, ſed non obſtat.§.ſorore,præal. qa ibi ſignificat arbitrium ratione ſubiectæ materie. ſ.liberatis & facilius ualeat. Item paria ſunt actum ponere in alterius libito uel uoluntate.l.fideicõmiſſaria,prope princi. ff.de fideic.libr.in uerſ. ſed & ſi ita ſcriptum.ubi eſt idem dicere, lego libertatem. ſi hæres uoluerit uel ſi ei libuerit.

PLAGIARII ſunt qui liberos homines ſeducũt uel ſeruos alienos ſurripiunt & uendunt a plaga maris ubi quis ſeruos uel liberos furtim ſubreptos uendit piratis,& barbaris.C.ad l.fal.de plag.l.fi.

PLAGIVM eſt plaga uel dolor que parẽtibus uel dñis infertur de ſurreptione filiorum,uel ſeruorum ab ipſis plagiariis.Aufertur.n. dominis uel partibus per tales facultas filiorum uel ſeruorum,& dicitur a plaga, quia eſt magna plaga patri uel domine ſecundum gloſſ. rub. ad l.fauiam,de plagiariis.

PLAGIARIVS (alias plagiarus) etiã eſt idem quod fideiuſſor, ut in c. uenientes,de iureiur.

PLACET, licet uideatur importare omnimodam uoluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni uiri.l.thais.§.ſorore. præall. Nam licet dicam faciam quæcunq. tibi placent intelligitur,tamen iuxta arbitrium boni uiri.l.ſi ſic. ff. de leg.1.ubi per Bar.& not.in c.de quo uult deo.de iudi.

PLENO iure exponitur.i.quo ad tẽporalem & ſpiritualem iuriſditio. c.cũqueſtus de fo. compe.& hoc ſi concedens habet poteſtatem, uel iuriſdictionem utranque.in c.quoniam.de priui.& 16.q.2.c.1.

PLENVM dicitur cui nihil deeſt,uel plenum.l.merum.l. fideicommiſſa. §. quanq ff.de leg.3.uel plenum.i. ualidum.l.ſi.de mei. ff.de arbi. uel dicitur ubi nõ eſt aliqua exceptio. c.uera.de conſ.diſt.2.& c.ieiunium. 66.diſt.

PLEBISCITVM eſt quod plebeio magiſtratu.i.tribuno interrogante an omnibus placeat,plebs inſtituit, dictum quaſi a plebe ſtatutum,orta enim inter plebem & maiores ciuitatis Romanæ diſcordia,plebs ſibi leges cõſtituit, quæ dictæ ſunt plebiſcita,ut ff.de origi.iur.l.i. §. hiſdem.Reliqui uero hoc eſt populus cum ſenatoribus & patritiis ius ſibi conſtituerunt,quod dicuntur lex populi antonomaſtice, id eſt,per excellentiam,ſecundum Iſi. li.5.dicũt plebiſcita eo quod plebs ea ſciat uel quod ſciſcitatur & rogat,ut fiant di.2.plebiſci.

PLERVNQVE. i. regulariter inſti. de leg.patr.tut.in fi.cum glo.impropriatur.ff.commo.l.ſi is qui.§.fi.

PLEBS differt a populo, ut ſpecies a genere,quia populum continet minores & maiores nobiles & ignobiles, plebs uero tantum minores & inde plebiſcitum, id eſt a plebe ſtatutum.inſti.de iur.nat.gent. & ciui.§.plebs autem.

PLVS petitio eſt ſolius offerentis promiſſio.ff.eo.tit.l.3. uel eſt plus & aliter quam pactum ſit exactio. Et fit quatuor modis tunc plus petitur cauſa, uel tempore,neque lo-

eoque ut not.in c.1.de plus peti.

PLVS ſub ſe minus continet,uerbi gratia licet patri uel marito occidere adulterū cum filia uel uxore depræhenſum, per hoc ſignificatur ꝙ ét licet uulnerare, uel iniuriis afficere.l.nec in ea. §. ius occidendi.ff.ad l.iul.de adulte. quia plus eſt occidere quam uulnerare uel iniuriis afficere, quia illa continentur & ſignificantur ſub uerbo occidere. Item iudex defert iuramentum in l.rē & taxat uſq. ad certam quantitatem,tamen licet ei cui defertur iurare in minori quantitate l.uideamus.§.pe.ff.de in lit.iuram. Item uendidi uinum quod eſt in dolio,appoſita eſt dies in qua uinum tollere debes,non tollis,uel die nō appoſita, te interpellato & expectato ſufficienter non tollis indigeodolio,qua ſunt uindemie dicit tex.ꝙ licet mihi totum uinum effundere, & tamen non licet tantū partem uini effundere.l.i. §. licet. ff de peric. & com. rei uendit. quia effundendo tantum partem de dolio, ita parum me iuuare poſſet ac ſi nihil effunderē & ideo ratio non dictat tantum partem effundendam ergo ſi partē tātum effundero obligor emptori.ſi totum effundā non tenebor,licet rogatus poſſim bene dimittere partem.Et ſic de aliis.

PLVRALIS locutio plura ſignificat duorum tamen numero cōtenta eſt c.pluralis libr.6.de re. iu. Quandoque aūt plura ſignificat geminatiue in ſuas ſingulares, ſic ꝙ quilibet ſingularis in uno ſolo uerificatur.Quandoq. aūt non geminatiue ſic ꝙ una ſingularis per ſe nō attēditur,ſed ipſa pluralitas ſimul pro ut ſingulare concludit uel quodlibet aliud probabile medium. u. g. teſtor dicit. Lego ſtichum & Titiū ſi mei erunt cum moriar, tunc altero alienato & altero non iſte non alienatus poteſt peti à legatario. Licet enim ſermo pluralis ſit, oportet tū accipi ac ſi ſeparatim dixiſſet,ſi ſtichus meus erit cum moriar, & ſi titius meus erit &c.ut l. falſa.§.fi.ff.de condi.& demō. Ratio Bar. quia hæc ſeparatio reſpicit diuerſos effectus & ſeparatos. i.dominium legatarii in quolibet, & quia ſunt duo ſerui diſtincti,ita duo nomina diſtincta & ſeparata, & ſic ſeparati effectus.Et ideo quia legaui quēlibet nominatim, & ſic refertur ad quelibet diſtincte, & hoc ex fauore legati & teſtamenti. Sed ibi teſtamētor duob.impuberibus inſtitutis filii ſuis dicit ſi uterque impubes,deceſſerit,titiū ſubſtituo,tunc ſi unus moritur impubes, ſubſtitutus,non admittitur imo ut admittatur, requiritur utrunque decedere in impuberi ætate. l. pen.C. de impub. & ali.ſub. Ratio Bar. eſt ex dictione uterq. quæ eſt collectiua.Alii tamen dicunt,quód fauore inſtitutionis dictio collectiua ſumitur diſtributiue.l. hoc articulo.ff. de hær.inſti.modo omnis ſubſtituto. ergo &c, & ſic Bar. in l. haberes.§.cū ita.ff.ad tre. dicit quod in d.l.pe.uno filio moriēte impubere remanet alter filius teſtōris,qui ex præſumpta uoluntate excludit extraneū ſubſtitutū.arg.l.cū acutiſsimi.C.de fideic. ideo uno moriente impubere, non exiſtit cōditio ſubſtitutionis & ſic de aliis exemplis.

DE P ANTE O.

PODAGRA eſt egritudo.C.de mune. l.a muneribus.lib.10.

PONDVS differt ab onere. quia pondus dicitur quoddā leue,& quoddā graue,unde dicitur,pondus meum (id eſt corpus)ego fero quocunque uenero. Sed onus dicitur quia ſemper onerat & deprimit.

Polia

POLIA quia ſignificet apud Vlp. in l.ediles aiunt.ad fi.ff.de ædilic.edi. & unde deducatur. ſæpe quæſitum eſt.Equidem puto poliam idem eſſe quod equitium,hoc eſt equorũ mãdra,ſeu armentum equinum,deſcendereq. nõ a pluralitate (ut uolũit Accur.) ſed potius a grece nomine popos quod pullum & maxime equum ſignificat, unde polo dama xem eſt equos domare.

POLICITATIO in inſtrumento operatur effectum pacti ſimplicis , ut inſtrumentum aliquid operetur,ita ſingulariter. Bal.in l. 1.uerſ.itẽ oppo.C.de dot. promiſ. & pro ſingu. citat.Bald.nouel. in tra. dotis in 1. priuilegio.ix.partis. in 2. col. Vbi dici quod licet alias ex mera pollicitatione non poſſit agi etiam de iure canonico, tamen non proc.,ppter fomentum inſtrumenti. Carellianus cotta in dictione pollicitatio.

POLICITATIO eſt ſolius offerentis nuda promiſsio.l.pactum.ff. de pol.& l.ſciendũ. §.1.ff.de ædil.edi. aliquando eſt nuda promiſsio . l. pollicitatione.C.de don. ante nu.

POLINCTORE dicebantur curatores cadauerum,de quib. Plautus in prologo pen. Eorum (inquit) alter uiuit,alter eſt mortuus, propterea apud uos dico confidentius , quia mihi pollinctor dixit qui eum pollinxerat.de his expreſſe ſenſit Vlp. in l.quicunque.§.idem ait.ff. de inſti. act. dum inquit ſeruum pollinctorem habuerit , iſque mortuum ſpoliauerit, licet alii aliter , & minus recte.

PONTONES dicuntur quædam naues . Vnde dicitur . Si pontionibus traiiciatur id eſt mare transferetur, uel nauibus tranſeatur.

PONTIFICES olim dicebantur Imperatores.xxi. diſtin. cleros. l.diſt. 6.de capitulis.

PONTIFICALE eſt ornamẽtum epiſcopale,& ſecundum Hoſt.eſt autẽticum ille liber ut de ſeruis nõ ordi c.conſulit.& not. Ioan.And. in clem. unica.de iureiu.

PORCARIVS i.ſuarius. require infra ſuarius. & dicebant olim qui cuſtodiebant porcos ciuium urbis Romanæ in paſcuis , & excuſabãtur a numeribus ſordidis. ut in c. de ſua & ſuſce.l. 1.lib.11. ſecundũ Accur.

PORCORVM dicitur quædam præſtatio quæ datur pro nauium applicatione , ſeu fruſtatione & mercatione quacunque facta in portu. Vnde differũt pedagia & guidagia ſalinaria.Require quodlibet ſuo loco,& iſta omnia dicũtur prætoria. C.de uec. & com. l 3.c. ſup quibuſdam.de uerb ſigni.in glo.6.

POSITIO ſecundum Goff.eſt dictum quod loco interrogationis ponebatur olim . hodie de plano ponitur, & poſitiue fit,ſicut olim interrogatiue fiebat. v.g.ſi uolebam te conuenire hæreditatio iure tunc ſic dicebam . Domine iudex interrogetis hunc an ipſe ſit hæres talis ex qua parte ſit hæres. Hodie uero ſic dicetur. Pono te eſſe hæredem talis. Item pono ipſum exaſſe hæredem ſcilicet extitiſſe . Sed quia hodie ſimpliciter fiebant ſeu fiunt interrogationes ſuper poſitionibus igitur aliter deſcribitur a Speculato.eod. titu. ſic. Poſitio eſt breuis uerborum formula mentem ponentis continens ad ueritatem eliciendã concepta . Et habuit hoc uerbum ortum non ſolum ex uſu hominum diu in cauſis inolito,ſed ex antiqua l. ff. de leg. 3.l.offidius. §. ex his diuerſo. ibi pone inquit. Poſitio igitur nihil aliud eſt quam dictum de credulitate afferta in uim præſtiti iuramenti, faciens ad

probationem aut ipſam adminiculans habens annexam, interrogationem aut iudicis ſuppletionem. argu. in auth. de his qui ingred. ad appel. §. fi. col. 5. ſic dicta ex communi conſenſu, non tamen ſine ratione. ff. de ſuppel. leg. l. labeo inuenta ut partes ex onerantur probationibus & ne fatigentur laboribus & expenſis, ut. §. fin. præalleg. uel poſitio dicitur dictū facti nondum probati per articulos rite diſtinctum, loco probationis propoſitum, ſpectans directe, uel indirecte, ſimpliciter, uel adminiculatiue ad intentionem ponentis quod intendit probare ponens per confeſsionem aduerſarii ſui uel eius procuratoris arg. de elect. dudum. 2. de teſti. præſentium, de confeſ. ſtatuimus libro 6. nec debet poni niſi hoc quod eſt facti. ff. de dote præleg. l. 1. C. de legi. l. leges. unde quæ uocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica dicunt articuli in curia ſeculari, & differunt a rationibus, quia rationes ſunt iuris, ſed poſitiones uel articuli ſunt facti. Item poſitiones differunt ab interrogationibus, licet tam poſitiones quam interrogationes fiant, ut per confeſsionem aduerſarii releuetur ponens ab onere probandi, quia poſitiones fiunt aſſertiue, & a parte, ſed interrogationes fiunt interrogatiue, & a iudice, & ad poſitiones debet reſpondere pars non aduocatus, & quandocunque ſunt faciende probationes fieri poſſunt poſitiones ſiue ante lit. conte. ſiue poſt de hoc uide glo. in c. 1. de confeſ. libro 6. quæ plures ponit concord. & allega. cum exemplis. De poſitione ante lit. conteſt. & etiam poſt. ſ. de exceptione quod actor ſit excōmunicatus ponit reus hoc modo pono quod percuſsiſti talem in tali parte corporis tali loco, tali die talibus præſentib. Item turbatus ex tali cauſa animo iniuriandi illum qui tunc erat clericus & erat in poſſeſsione clericatus, & ſciebas eum clericum eſſe. Item uidiſti eum coronam habentem & tonſuram clericalem deferentem. Quibus per actorem confeſſatis probanda non eſt excommunicatio ante lit. conteſt. ſed poſt litem conteſt. Pono quod petam aliquem ab eccleſia quam contra iura retinet remoueri, dicam pono iuramento quod habet & poſsidet eccleſiam ſancti. M. Item quod habet & poſsidet eccleſiam Sancti. P. Item quæ licet earum habet curam animarum & eas poſt conſilium acquiſiuit. Hoc confeſſato ſuccumbit reus, niſi diſpenſationem uel iuſtam cauſam oſtendat. Item debent fieri poſitiones ſuper contentis in libello. Et not. quod multiplices ſunt poſitiones. Vna dicitur poſitio pertinens & ad talem coget iudex reſpondere, ut in c. præſentium. de teſti. lib. 6. & ſi dubium eſt an pertinens ſit uel ne, inclinabit ſe iudex ad id quod ueriſimilius eſt, & in dubio tutius eſt quod faciat reſpondere, ut confeſ. c. ſtatuimus. lib. 6. ff. de interro. actio. l. de æta. §. ex cauſa. & lege, ubicūque eod. tit. alia eſt potio impertinens. cui non cogitur quis reſpondere. Item quædam eſt negatiua poſitio, & talis debet admitti, quia uerbis affirmatiuis ponenda eſt. Nam negatiua non probatur, & id quod ponitur ſi negatur, ponens ipſum probare habet. ff. de proba. l. 2. C. eo. tit. l. actor. & de proba. quoniam contra falſam. Fallit quando alias quam per talem poſitionem probari non poteſt. c. ſtatuimus. præalleg. uel ſuper facto prægnanti. ubi in

direċte probatur c. ex tenore. de re ſtitu.& C.de contrahen.& commit. ſtip.l.optimam. Item poſitio quæ non releuat ponentem, uel ei non prodeſt, non debet admitti, quia non debet quis ad probandum id amitti quod probatum ei non prodeſſet.l.ad probationem.C.de probat.c.dilecti de except. Item poſitio quæ non facit ad cauſam, uel quæ non ſuper re de qua agitur in libello, uel ſuper eo, quod repellat agentem, ſi proponitur ex parte rei dicitur impertinens, & non eſſe admittenda. Item poſitio quæ dependet ex alia quæ fuit negata uel conceſſa, non eſt admittenda, quia ſuper ea non eſt amplius quærendum argu ff.nau.cau.ſtab.l.licet ne reſponſioni ſit contraria, ſicut nauta uentis coutrariis nauigans, ut in auth. de his qui ingre. ad ap. §.1.col.5. & in c.per tuas.de prob. l.generaliter.C.de non nume. pecu. Item poſitio implicita non debet admitti propter periculum periurii. Et ideo debet diuidi ut certum & uerum reſpondeatur argu. ff. de interrog.actio.l.de ætа.§.quod autem.&.§ nihil. quia etiam iudex cauere debet ne ſit author periurii. C. ſi aduerſus uend.l.i.c.ſi uero.de iureiu.C.de indiuidui.tol. l. 2. Item no. quod effectus poſitionum eſt quod qui eas confitetur habetur ꝑ conuicto.C. de confeſſ l.unica. §.1. & poſitionibus non reſpondens habetur pro confeſſo. c.ſi. de iur. cal. de confeſſ.poſt propoſitum. lib. 6. Item poſitionibus ubi iuratum eſt de ueritate non poteſt reſponderi per procuratorem, niſi ſit cauſa uniuerſitatis uel conuentus. c.præſentium. de teſtibus.prææalleg.c.paſtoralis, cum ſua gloſſ. de iudi. Item poſitionum utilitas eſt, quia aliquando quod direċte negatur, indireċte conceditur in toto uel in parte ut de iur. c. cum impoſition. lib.6.

POLLICITATIO eſt ſolius offerẽtis promiſſio.ff.de pub. l.3. & differt a ſtipulatione & a pacto quod eſt duorum conſenſus atq. cõuentio.

POSSESSIO ſecundum Azo.C.de acqui. & reti. poſſ. eſt corporalis rei detentio, corporis & animi & iuris adminiculo concurrente, uel ſic eſt ius quoddam quo aliquis rem corporalem uere in poteſtate habet. Et dicitur corporis rei,ideo quia ſola corporalia poſſidentur, incorporalia autẽ dicuntur quaſi poſſideri & quaſi tradi per patientiam & uſum. Nam incorporalia non poſſunt corporaliter apprehendi ſicut iura & ſeruitutes, & ideo non poſſidentur. c. conqueſtus. de foro compet. in gloſſ. ff.de uſucap. l.ſequitur.§.ſi uiam. ff.de acquiren. poſſ.l.3.in princi. & tamen præſcribuntur c. cum eccleſia.de cau.poſſ. ideo regula in ſexto dicit. Sine poſſeſſione præſcriptio non præcedit, & debet intelligi etiam de quaſi poſſeſſ. & ibi hoc not. Item impoſſibile eſt plures eandem eccleſiam, uel beneficium inſolidum poſſidere. c. licet. de probationi. de eleċt. ut quis duas li. 6. clem. ſi duobus.ut lit.penden. ubi gloſſ.uide etiam in c. cum ueniſſent. de procurat. Et ideo bene dicitur detentio quia res naturaliter tenetur ab eo qui corporaliter inſiſtit ei. Item dicitur corporis animi & iuris qui hæc tria ut quis uere dicatur poſſidere, concurrere debent ſcilicet actus corporis affectus animi & adminiculum iuris; nam opus eſt quis corpore adipiſcatur, uel ſaltem oculis. Sufficit enim plerunque uiſis oculorum, & animi affectus cum uoluntate tradentis,

tis, quia ipſe animi affectus neceſſarius eſt, non autem per ſe corpore aut per ſe animo poſsidetur, quia certum eſt poſſeſsionem ſolo animo amitti, puta ſi quis ſe poſſe re pelli ſuſpicetur. Item oportet ꝙ ius approbet, nam licet quis ſacrę rei uel religioſę corpore & animo inſiſtat, non tamen de iure poſsidet, quia res ſacra, uel religioſa nec ab ignorante a ſciente poſsidetur. Et dicitur poſſeſsio quaſi pedum poſitio.

POSSESSIONVM alia eſt iuris tantum, alia facti tantum, alia facti & iuris ſimul, & hæc interdum habet plus iuris minus facti, interdũ ecõuerſo, ut not. de conceſ. præb. cum noſtris & C. de acquir. poſſeſ. l. 1. Item Hugo. de porta rauennatã differentiam poſuit inter poſſeſsionem uacuam, & uacuam rem, ut in gl. 2. C. unde ui. l. fi. & Io. ibi reprobat & ſic glo. concludit ꝙ non differunt. Sed uacua ſiue uacans eſt quę a nemine poſsidetur animo uel corpore propter longum tempus, uel propter obliuionem ex longo tempore. & not. ꝙ ſi quis propria autoritate poſſet ingredi poſſeſsionem alicuius rei & accedendo ad iudicem ab eo impetrat licentiam ingrediendi, talis ꝑ ſtatutum, ſi oppoſitum caueatur nõ punitur, quia potuit ſine authoritate iudicis, ergo multo magis cum eius authoritate ingreditur, hoc colligitur ex gl. uerſi. in tranſitu. §. multis modis. inſtitu. de lib. Item poſſeſsio ciuilis quandoque requieſcit ſuper naturali, ut ſi tu poſsides nomine meo, uel præcario a me. Quandoque non requieſcit, ut in uſufructuario meo qui naturalem habet poſſeſsionem ex iure, ſed ego dominus habeo ciuilem rationem dominii nõ requieſcentem in naturali uſufructuarii.

FIDVCIARIA poſſeſsio dicitur teſte Budeo in anno. ad pande. ad l. 2. de origin. iur. quã ſub manu regia poſsidere uocant quaſi fide dota acceptam a fiducia dictam, quaſi dicas depoſitariam, quã ſi cauſa ceciderimus, reſtituere debeamus.

POSSESSOR bonorum. Require ſupra bonorũ poſſeſſor, ut filius emãcipatus uel agnatus, qui dicuntur bonorum poſſeſſores ex bonorum poſ. edictali & decretali, nã ſtatim ut habeant edictam & decretã poſſeſ. ex hoc habent interdictum decretum ad hoc ut conſequantur hę reditatis poſſeſsionem. Differunt autem hæres & bonorum poſ. ut ſupra bono. poſſ. unde aditis hæreditatibus hæres non deſiderat authoritatem iudicis, ſed bonorum poſſ. requirit authoritatem & patientiam iudicis. inſt. de bo. poſſ. §. quos autem.

POSSESSORVM iudicium eſt triplex l pro poſſeſsione adipiſcenda retinenda, recuperando, ut in c. paſtoralis. de cau. poſſ. in gl. 4. & uide ſupra interdictum.

POSSIDERE naturaliter dr̃ quis cũ eſt in re uel eius parte, uel ſaltem cum res eſt in conſpectu eius ut ipſam uideat uel partem eius ſecũdũ Azo. in ſum. C. de acq. & ret. poſſ.

POSSIDERE ciuiliter dicitur quis cũ nec eſt in re nec res in conſpectu eius ſed poſſeſsionem ſolo animo habet, & rem de iure retinet ſcilicet ꝙ talis ſit perſona in quam cadere poſſit huiuſmodi poſſeſsio, ut no. Io. And. in regula, ſine poſſeſsione lib. 6. & allegat ibi iura, nam laici quandoque de facto poſsident decimas & ſpiritualia, ut not. Bart. Brixi. 14. q. 1. in prin. in glo. magna in fin. Nam aliud eſt poſsidere, & aliud legitime poſsidere, de reſti.

ſti.ſpol.ad decimas.li.5. Et not. ꝙ pol.ciuil:s & naturalis ſimul, uel ciuilis tantum, requiritur ad præſcriptionem, ſed naturalis tantum non ſufficit niſi alias ciuiliter poſſideret ut tractat prolixe Dyn. in regula ſine poſ.li.6. Et eſt rō, quia habens naturalem tantū, acquirit eam clam per introitum qñ ādo dominus eſt abſens, quem credit ſibi quæſtionem moturum, & ſic mala fide habet naturalem ergo nō præſcribit.§.& qui ad nundinas. l. clā poſsidere.ff.de acquir.pos.

POSSIDERE clam eſt abſente domino & fructuario excluſo clanculo poſſeſsionem ingredi ut dominum poſſeſsione priuet.

POSSIDERE ui ē uiolēter poſsidere.

POSSIDERE præcario eſt rem ad petitiones uel præces meas mihi conceſſam ad uſum poſsidere quamdiu patitur is qui conceſsit.

POSSIDERE pro indiuiſo eſt aliquā rem ita poſsidere ut nullam partem in ea habeat ab aliis diuiſam, uel ut nulla ſit pars quam poſsideat ſeparatim ſiue diuiſim.

POSSIDERE pro hærede eſt ita poſſidere ꝙ putat ſe hæredem uerum, cum non ſit.

POSSIDERE pro poſſeſſore dr̄ ille qui ita poſsidet ꝙ ſcit ſe nullam caufam iuſtam poſſidendi habere, ut ſi interrogatus fuerit quare poſſideat, uel quomodo nullam ratonem prætendat quare poſſideat, ſed reſpondeat, poſſideo.

POSSIDERI proprie dicuntur immobilia eo ꝙ eis pedib.quis inſiſtit, unde a plana uenit iſta poſſeſſio.

POSSIDETVR autem hoc iure, quod iuſte, hoc iuſte, quod bene quod autē male poſſidetur, alienum eſt, male autem poſsidet qui male ſuis utitur, uel aliena præſumit, de uer. ſigni.ius dictum.eſt.

POSSIBILE dicitur id quod commode fieri poteſt l. nepos proculo & ibi Bar.ff.de uer.ſig. & no. ꝙ ſatis eſt fieri quod poſsibile eſt cle. ſæpe in prin.de uer.ſign.

POSSESSOREM facere cauſa rei ſeruande aut in poſſeſſionem mittere eſt.u.g. contendiſti talem fundum eſſe tuum,& probaſti iudex per executorem ſuum mittit te in poſſeſſionem, & facit uerum poſſeſſorē. Item uolui agere contra.G.& eum uocari feci ad iudicium,& contendit uenire, iudex mittet me in poſſeſſionem illius rei quam petebant nō ut faciat merum poſſeſſorē, ſed ut in feudo maneam cauſa rei ſeruande & cuſtodiendæ,& rem illam tenebo donec probauero meā eſſe & ſic auerſarius meus tandē tedio affectus moueatur,& de ſuā contumacia reſipiſcat mecum litem, ſi ue lit aliquid dicere habebit, de hoc require ſupra mittere in poſ.

POSSE, id eſt debere, ff.de libe. & poſthu.l.placet, regulariter tamen contra.ff. de off. presb.l.ſæpe.cū l. ſeq.& de iudi. non quicquid.& C. quomodo & quam.iu.l. 1. & multis modis dicimus poſ. Vnde poſſe quidem rebus dant ius, natura poteſtas, officium meritum ſextū diuina uoluntas; de hoc uide gl.in c.ſciſcitatus, de reſcrip. & ibi concor. Nam poſſe dicimur etiam illud quod licite, & ſine incommodo noſtro poſſumus.ff. de uerb. ſigni. l. nepos proculo. in fi.ſimile de cond.inſt.l. filius qui.in fin.ubi tex. ut generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt nec facere nos poſſe credendum eſt. Vt 22.q.2.faciat homo, ubi etiam de multiplici potentia.& Innocen. de conceſsio. præben. accedens. & ff. de re iudic. l. in condemnatione. ubi glo.& 3. quæſtio. 6. hoc quippe

pe.C.de legibus.l.non dubium.

POST quandoque etiam notat ſtatim poſt inchoationem, ut l.2.§. item mutuum.ff.ſi cer.peta.

POST l cum eſt poſterior aditus domus,l.ſi cui.§.cum edium.ff.de uſu fruct.leg.

POTEST neceſsitatem importat interdum.ff.de offi.præſi.l.ſepe. & l. ſeq.de hoc.ff.de iu.l.non poteſt,ubi plege,& eſt glo.in uerſi.non poteſt in regula beneficium, de regu. iur.lib.6.

POTIVS aliquando ponitur electiue,non comparatiue.ff.de neg.geſt. l.ſi communes,& uide.ff.de hæred. uel act.uend.l. uenditor ex hæreditate. Aliquando ponitur comparatiue,extra de ſpon. requiſiuit & ibi per Hoſt. Aliquando ponitur correctiue,extra de teſt.c.1.

POSTLIMINIVM eſt ius amiſſe rei recuperande ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reducende, quam quis per captiuitatẽ uel per ſeruitutem amiſit,moribus & legibus inſtitutum, ut colligitur.ff.de cap. & poſtlimi. reuer. l.poſtliminium id eſt,reſpon. Vnde per hoc ius recuperat quis cum a captiuitate reuertitur,iura qua amiſerat, & ipſo reuerſo fingit hoc ius ipſum ſemper in ciuitate fuiſſe. Vnde breuiter poſtliminium eſt ius quo reſtituitur res uſucapta uel præſcripta ab aliquo alicui, quam per captiuitatem amiſerat.16.quę. tertia præterea. Dicitur aut a limen.& poſt,id eſt iuxta quaſi iuxta limen domus ſue ſemper fuiſſet & poſſediſſet, quia captus ab hoſtibus & ultra limina noſtri imperii deductus poſtea intra limina reuertitur. Nam ſicut limina ſunt in domo, quæ finem quendam faciunt, ita & imperii limina ueteres uoluerunt eſſe,ſecundum Azo. C.de capt.& poſtlimi. reuer. & inſtit.quib.mod.ius pat.pot.ſol.§.di ctum autem eſt poſtliminiũ. Et dicit lex ꝙ omnib. eque poſtliminiũ eſt non ſolum his qui pugnare poſſunt, ſed omnibus qui eius nature ſunt, ut cõſilio uel aliis modis utiles,eſſe poſſunt ut l.poſtliminium. ff.de capt.& poſtlimi. reuer.& extra de uo.& uo.reden. c. ex multa in gloſſ.6.

POSTERIOR lex uel poſterius ſtatutum, reſcriptũ uel pactum derogat priori quando concurrunt u.g.lex præcedit, & lex contraria ſequitur tunc prior etiam de ea nõ facta mentione l. non eſt nouum, & l. ſed & poſteriores. ff. de legi. dum dici. lex niſi contrarie ſint, de hoc c.1.de conſtit.lib.6. Ratio eſt uoluntas condentis legem & ſumitur ſignificatũ ex ſcientia prioris leges, & contrarietate poſterioris.Nam condens poſteriorem, ſcit etiam priorem quia princeps habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui c. præalle.& l. omnium teſtimonium.C.de teſta.ideo condendo poſteriorem contrariam uidetur tollere priorem, quia ſi uult ualere illam,non uult ualere iſtam illi contrariam,alias eſſet in compaſsibilitas. Ex hoc colligitur ratio cur tam uarie reſcriptum poſterius non reuocat prius, niſi expreſſe fiat de priore mentio, & tamen conſtitutio poſterior etiam non faciens mẽtionem de priori derogate,ut hic dicitur, quia princeps ex certa ſcientia prioris conſtitutionis (habens omnia iura in pectore ſuo recluſa) præſumitur ſcire priorem, & facere poſteriorem. Sed quia reſcripta continet facta, quæ non ſunt in pectore principis recluſa, quia factorum omniũ habere memoriam,& in nullo de-

ficere

ficere, diuinitatis eſt potius quam inhumanitatis. C. de ueteri iure enuclean. libr.2. §. ſi quid autem ideo non præſumitur conſcius primi reſcripti, concedendo ſecundum, ut dicit Goffre. in ſum.§.derogatur,de conſtitu.Sed ubi conſuetudo in aliquo loco uel ſtatutum municipale præcedit, & lex principalis & generalis ſequitur contraria certe prius non tollitur c. 1. in 2. dicto, de conſtit. lib.6.quia non apparet principem ſcire illam conſuetudinem uel ſtatutum, illud imo uerisimile eſt eum ignorare, cum ex alieno facto inducatur. Ideo non poteſt concludi ipſum tollere uoluiſſe quod uerisimiliter ignorabat, obtinebit ergo lex illa locum tantum in non contrariis priori conſuetudini uel ſtatuto c. 1.præalleg.Sed ſi in lege tali poſteriori cauetur ꝙ ualeat generaliter & ſpecialiter, non obſtante, quocunque ſtatuto contrario uel conſuetudine, tunc tollitur prior conſuetudo uel ſtatutum, argumen ratio.l.ſi quis in dubio.ff. de lega. 3. iuncta l. quoties. & l. reſcripta. C. de precib.imperat.offe.Et ſic eſt ratio ex tenore poſterioris legis quia clare patet poſteriore tollere uelle priorem conſuetudinem uel ſtatum, licet ignoret.

POSTHVMVS uel poſthuma dicuntur qui uel quæ poſt humanitatem id eſt poſtquam pater datus eſt homo naſcitur. Improprie autem quilibet dicitur poſthumus qui naſcitur poſt teſtamentum ſecundum Azon. C.eodem titulo poſthumus etiam dicitur nepos qui poſthumationem aui natus eſt proprio patre ſuperſtitie, & ille proprie dicitur ne poſthumus, quaſi cepus poſthumus.

POSTEA de hac dictione uide per Alexan.poſt Bar.in l.fructus.in fin. ff.ſolu. matrimo.an ſignificet temporis interuallum Barto.in l. quoties §. ſi quis ita. ff. de hæred.inſt. quantum uero tempus includat, idem in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter ff. ex quib. cau. maior. De natura iſtius dictionis eſt denotare longum internallum gloſſ. eſt in l. pacta conuenta,de contrahen. emptio.

POSTVLATIO eſt alicuius perſone ad dignitatem uel ſocietatem fraternam cononica facta uocatio, uel perſone ad eligendum petitio, quæ eligi non poteſt, uel ſi ſecundum Goffre. eſt gratie petitio, ut cum ex gratia petitur aliquem intelligibilem licenter eligi. Et eſt duplex poſtulatio, ſcilicet ſolennis, quæ eſt alicuius in habitis aliter quam propter crimen, a ſuperiore ad beneficium uocatio, & admisſionis petitio ut in capi.unico.de poſt.præla.l.9.Et in hæc confirmata habet uim electionis. Alia non ſolennis eſt petitio facta ſuperior,ut tollat obſtaculum aliquod eligi. & ad beneficium acceptandi illa præponit electionem ante uel poſt fieri, ut monachus electus non poteſt conſentire ſine licentia ſui abbatis, & ſi poſtulatio licentie ab abbate non dicitur ſolennis. Ergo poſtulatio ſolum eſt inuenta propter in capaces, uel illegitimos, & non ſufficientis etatis uel prius beneficiatos. Nam qui capax eſt dignitatis non debet poſtulare, ſed eligi quare poſtulatio non multum differt ab electione. Et not. quod poſtulari debent & non eligi ſextuplices perſone. Primo archiepiſcopus ad alium epiſcopatum, de poſtu.prælat. bone. Secundo epiſcopus ad epiſcopatum uel alium archiepiſcopatum

tum

tum capit. & ſi unanimiter. eodem titu. Tertio laicus ad dignitates 61. di. hoc ius. Quarto clericus in minoribus ordinibus conſtitutus ca. præterea. de eta. & qualita. Quinto illegitime natus de electio. inno tuit. Sexto qui non eſt in etate legitima conſtitutus. de electio. cum in cunctis, & c. non nobis.

POSTVLARE uel aduocare eſt aliquem deſiderium ſuum uel amici ſui coram iudice uel apud cum qui iuriſditioni preeſt in iure reponere, uel alterius deſiderio, contradicere. ff. eod. titu. l. poſtulare. & 3. q. 7. & tria. uer. eſt autem. & C. de procur. l. 1. & C. de poſtu. l. 2. & c. cum ſacerdotis. de poſtu. in glo. 3. unde prætor inquit. Qui non habet ad uocatum, ei dabo. ff. de poſtu. l. 1. §. ait prætor & intelligitur, ſi habere non poteſt dabit enim feminis pupillis, & debilibus, & his qui ſane mentis non ſunt, uel qui propter potentiam aduerſariorum aduocatos inuenire non poſſunt. ff. de offi. procon. l. nec quicquam. §. l. & hoc pro ſalario conuento aperte uel ſtatuto a iudice iuxta facundiam ad uocati modum litis, & fori conſuetudinem, quantitate non excedere unde aduocare, & ſalutarium recipere pro aduocando bene licet. 11. q. 3. non licet 14. q. 5. non ſane, ubi Aug. ad Macedonium inquit. Non debet ideo iudex uendere iuſtum iudicium aut teſtis uerũ teſtimonium, quia uendit aduocatus iuſtum patrocinium, & iuriſperitus uerum, conſi. licet Guiliel. dixerit contra quod nihil poſſit recipi pro iuſto patrocinio, ut not. in cap. non licet præallega. Item aliqui prohibentur poſtulare per edictum prætoris. Vnde uerſus. Non cuicunque datur ut poſtulet, imo uetatur. Ad dictus pene. ſeruns puer, actor arene. Luminibus callus mulier, muliebria paſſus. Caueant autem aduocati poſtulantes ne cauſas diſperatas aſſumãt, & ſi forte a pricipio aſſumpſerint ignoranter, cum de uitio cauſæ patuerit, ceſſent, & ſalaria iam recepta reſtituant. C. de iud. l. rem non nouam. Et no. quod quatuor ſu ob ſeruanda aduocatis. Primo ut cauſe qualitatem examinet & iuſte ſi uoluerint aſſumant, iniuſtam uero repudient. Secundo ut modeſtiam, ueritatem & legalitatem ſeruent in aduocando, Tertio ut ſalarium conueniens petant. Quarto ut nec a principio conueniant de certa parte litis, uel cum graui damno litigatoris nec poſt ceptam litem ullum pactum ineant cum eo quam in propria fide receperunt ſecundum Goſ. in ſum.

POSTHVMVS dicitur octo modis, quinque ponuntur in gloſ. rubrice. C. de poſthu. hære. inſti. Sexto dicitur poſthumus q. poſt teſtamentum conditũ arrogatus eſt uel qui legitimatus ſecundum Alexan. & Iaſ. in rub. ff. de libr. & poſthu. Septimo quando teſtator condito teſtamento ingreditur monaſterium quia ſi prætermiſerit monaſterium rumpitur eius teſtamentum auth. ſi qua mulier, ubi Cyn. & alii de ſacroſanc. eccle. Ioan. And. & Panor. in cap. in præſentia, extra de proba. Octauo dicitur poſthumus qui exacto uentre natus ſeu delectus eſt, ut dicit Sozin. in conſil. 297. colum. 6. per l. quod dicitur. ff. de libe. & poſth. tamen ſecundum omnes doctor. dic. quòd poſthumus proprie dicitur qui poſt mortem patris uel aui naſcitur in rub. de libe. & poſthu.

POTESTAS quinque modis accipitur. ff. de uerbo. ſigni. l. poteſtas.

Item

Item poteſtas quandoque capitur in fœminino genere ut cap. fin. de indi. & ſic capitur ſubſtantiue in abſtracto, & additur ei adiectiuum ut ibi ſto entia poteſtas. Quando que in maſculino genere, ut in c. tua de hom. & ſumitur concretiue ſignificans officialem ciuitatis habentem iuriſdictionem uel poteſtatem primo non dictam, & ſic iterum additur ſibi nomen poſſeſsiuum dicendo noſter uel ueſter poteſtas. De patria poteſtate, uide ſupra in uerbo patria.

POTORIVM dicit̃ uas quo aqua retinetur ad potandum, non uas quo aqua datur ad lauandum. Bartol. in l. argento. §. fin. ff. de auro argen. leg.

DE P ANTE R.

PRAGMA grece dicitur latine cauſa. unde pragmata negocia dicuntur inde pragmaticus idest cauſidicus uel actor negotiorum cauſarum ſecundum Iſido. li. 6. & 10. q. 2. hoc ius porrectum. in ſi.

PRAGMATICA ſanctio dicitur cauſa in conſiſtorio principis uentilata coram proceribus ſacri palatii, & eſt conſtitutio quam imperator cõſilio pro certum ſtatuit ſeu ſanxit. Quandoque etiam dicitur confirmatio in ſcriptura facta ab imperatore cum cauſe cognitione ſuper contractu permutationis. ut c. 1. de re. permu. in gl. & pragmaticum ſacrum eſt principis reſcriptum, ut in c. fundamenta, de elec. lib. 6.

PRAGMATICARII ſunt qui ſcribunt pragmatica ſanctiones, & alio modo dicuntur ſcriniarii, uel magiſtri ſcriniorum, uel ſcriniorum memorales, eo quod adẽpta ſcripture ſanctionẽ in ſcrinio, poſitã cuſtodiebãt ad memoriam.

PRAE exponitur. i. ante. l. ſi fideiuſſor. ff. qui ſatiſd. cog. quicunque & l. mancip. c. de ſer. fugi. & ca. 2. de offi. leg. lib. 6.

PRAEBENDA eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata exactione proueniens competens alicui tãquam uni de collegio, quod ius ex canonica deſcendit, non enim debet eſſe canonicus ſine præbenda, ut in c. relatum, eo. titu. & procedit ex inſtit. & officio quia ex hoc quod facit quis officium debet percipere præbendam & beneficium. Sed canonica quære ſupra in litera. C. ut in c. cum. M. Ferrarienſis de conſti. in gl. 6. Item præbenda quandoque capitur large pro iure quod alicui non tanquam de collegio, ſed ratione miniſterii officii paupertatis uel utilitatis conceditur, utendo & fruendo in uita ſua certis rebus eccleſie, ut de redditibus quos canonici recipiunt uel alii. De tali habetur in c. qui a nonnullis, de magi. 17. q. 1. poſſeſsiones &. §. illud. Et laici maxime nobiles habent tales præbendas ſecundum Compo. in c. cum M. Ferra. præall.

PRAECARIVM ſcd̃m Azo. eo. ti. in ſum. eſt in quod precibus utendum cõceditur petenti tandiu quã diu patitur qui conceſsit. Secundũ Goff. in ſnm. eo. tit. eſt pignus obligatum creditor & a creditore ipſi debitori conceſſum utendum quan diu patitur & permittit qui cõceſſit ut eſt text. in l. 1. de præca. ff. ubi dicit. Vlpianus quod hoc genus liberalitatis ex iure gentium deſcendit, & ſubdit ibidem. Differt autẽ præcarium donatione, quia qui donat, ſi dat ut non recipiat illud quod dat, ſed qui præcarium concedit, ſic concedit, ut recipiat quan-

uſque ad finem diſtinct.

PERPENSVS, id eſt perfecte pen ſatus, & deliberatus. de pac. c. ult. circa medium, li. 6. & ſic dicitur in prohe. cle. iuris ſanctio perpenſa. di geſta conſilio.

PERSONE quædam dicuntur priua te impropriè, ut ille quæ ſunt exē pte iure communi, ut diſt. 3. priuilegia, ubi dicitur quod priuilegia ſunt leges priuatorum. Quædā uero dicuntur propriè priuatę, ut illi qui non habent dignitatem 4. q. 5. qui contra. Vnde clerici non dicuntur priuatæ perſonæ, cum habent dignitatem. i. ordinem eccle ſiaſticum. in c. priuilegia prælle. & diſt. 4. quinq. ſecundum Io. Item ſecundum Alanum quædam ſunt perſonæ publicæ quæ ſunt in officio publico, ut tabellio, iudex baliuus. Aliæ priuatæ quæ non ſunt in officio publico.

PERIVRIVM propriè dicitur quan do aliquis iurat contra canonica ſtatuta uel temerariè. Et dicitur multipliciter. Primo falſa iuratio quæ ſi ignoranter adhibita omni diligentia facta fuerit, nullum pec catum eſt 22. q. 2. homines. Secun do dicitur tranſgreſsio liciti iura menti, & ſic eſt mortale. ut 1. q. 1. quicunque. Illicitum aūt ſcienter iurans peccat, ſed non contra ueniens. Tertio dicitur indiſcretum iuramentum, & eſt ueniale. 26. diſ. §. criminis. in fi. Quarto di citur mendacium iuramento firmatum, & ſuper hoc eſt mortale, 22. q. 2. quid ait. Et eſt crimen adeo magnum ꝙ clericus periurus, ab officio, & beneficio ſuſpendi debet c. peruenit de fideiuſſ. c. inter dile ctos, de exceſ. prælat. & c. querelam, de iureiur.

PERSONALITAS ſignificat per has dictiones tu mihi ego tibi cum alio ſignificato ꝙ probabiliter concluditur, & ſi nullo modo concludatur tunc eſt imperſonalitas, quæ actum uitiat, prout ratio dicta. u. g. ago. ꝙ conſtituas te mihi ſoluturum debitū mihi a titio. reſpondens imperſonaliter dicendo. Satisfiet tibi ab illo uel ſimpliciter, ſatisfiet. Hæc imperſonalitas ſignificat te non conſtituere. mihi, & quod nulla ſit ob. l. ſi quan do. C. de conſtit. pecu. Ratio, quia hæc uerba non ſignificant alium obligari. nam alius alium obligare non poteſt, nec uerisimile eſt quem iactare ſuum. l. cum de inde bito. ff. de proba. facit l. Arrianus ff. de actio. & obl. ubi non fit facilis interpretatio pro obligatione. & l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. ff. de uer. ob. Nam communiter quis ſibi acquirere cupit, ideo uerisimiliter ſtipulans uult acquirere ſibi quare licet quis dicendo, promittis decem non exprimat uerbum mihi, uel tibi, & alter reſpondeat non dicendo tibi, tamen uerba mihi, & tibi ſupplentur, et ſufficienter intelliguntur propter cauſam pictam, ut in l. in ſtipulatio p. ral. Item ſi quis ſtipulatur decem dari ſibi, & alter reſpondet dari, ſed non dicit a me. ualet ſtipul. l. fi. §. fi. ff. ſi cer. pet. & l. ita ſtipulati. ff. de uer. obli. & eſt ſenſus, ꝙ dabitur per ipſum promittentem, uel per alium quia hoc ſignificant illud uerbum impersonale paſsiuū dari. Ex quo ſequitur ꝙ non eſt obligatus ad dare, ſed tenetur ad factum per ꝙ detur, ſecus in illo qui promittit dare, quia hoc rem accipientis facere quia hoc uerbum importat ꝙ ipſe dabit. Et ſic diceres, hæres qui iuſsit facere, ꝙ Titius centum habeat, tenetur ꝑ ſe dare. l. ii. hæres. ff. de le. 1.

tigo

ergo & in propoſitio promittens dari, debet per ſe dare. Reſpondetur q hoc uerbum habeat, ſoluit hoc contrarium quod ſignificat in re domini, ſed ex promiſſore non transfertur dominium. ergo &cæt. Item ſi teſtator legauit Titio ſeruos quos ipſe teſtator manumittere non poterat, & manumitterentur, manumitti non poſſunt hæc im perſonalitas ſignificat, ꝗ legatarius ſeruos non habebit, ſed remanebunt penes hæredem, ut l. ſi qs ff. de leg. 3. Secus ſi diceret ut manumitteret, quia tunc remanerent pœnas legatarium. l. ſi quis, eum quem. ff. de cond. & demon. Ratio quia ex ſignificato uerbi perſona lis imponitur onus legatario, ubi & ſi non tenet onus emolumentũ tamen pœnes cum remanet, & ſic de aliis.

PERSVADERE eſt pluſquam cõpelli & cogi ſibi parere, ut l. 1. §. perſuadere. ff. de ſer. corrup.

PERSVASOR a mãdatore in quo differat. Bar. in l. non ſolum. §. ſi man dato meo. ff. de iniur.

PERTINERE ad nos dicuntur, quæ ſpectant ad nos aliquo titulo, non cauſa pignoris, & quæ noſtra non ſunt, ſed eſſe poſſunt. l. uerbũ pertinere. ff. de uerb. ſign.

PERTINACIA in malo perſeuerantia in uirtute dicitur. Nam pertinax dicitur ualde tenens uel imprudẽter durus irreuocabilis, indocilis. & oſtinatus ſecundum Io. And. in cle. 1. de ſum. trini.

PETITIO hæreditatis omnibus illis competit qui iure ueteri, uel nouo hæredes ſunt uel fiunt contra poſſeſſores, uel q pro hærede poſſidẽt, nec poſſunt dicere quare poſſident, ueteri iure, ueluti 12. tabularum, uel ex teſtamento nouo iure, ueluti ex ſenatuſconſul. Qui uero cum titulo poſſident hæreditatem non tenentur petitionem hæreditatis, ni ſi in tribus caſibus, ut ſi uenditor non apparet, uel modicus diſtraxit, uel de prætio non ex factus locupletior quibus caſibus utilis petitio hæreditatis liberis competit contra teſtamentum parentum & parentibus contra teſtamentum liberorum & fratri contra teſtamentum fratris qui turpem perſonam inſtituit hæredem. Hæc autem de inofficioſo utilis eſt, quia competit a tempore adite hæreditatis uſque ad quinquennium exheredato non dominus contraſcriptum hæredem aditione iam factum dominum.

PETITIO hæreditatis fideicommiſſaria competit ei cui fideicommiſſaria hæreditas reſtituitur ex ſenatuſconſulto trebelliano.

PETITIO hæreditatis poſſeſſoria (quæ dicitur bonorum poſſeſſio. intra annum utilis) datur emãcipatis uel ſuis hæredibus intra cẽtũ dies, cæteris uſq. ad 30. annos p durat. in ſti. de bon. poſſ. §. liberis.

PYCTACIVM eſt ſcriptura cõtinens petitionem alicuius. c. pyctaciũ. 3. q. 3. uel dr̃ breuis ſcriptura, quæ in tuſcia dicitur apodiſia. C. de ero. mili. ano. l. actuarii lib. 12. & glo. in c. ſi quis papa. 79. diſt.

DE P ANTE H.

PHILANTROPVM idem eſt quod ſalarium.

PHILATERIA dicuntur chartæ in quibus continentur incantationes, 26. q. 5. in prin.

PHITONES ſunt incantatores uel diuinatores, dicti a phitone qui fuit author diuinandi.

PHYSIS græce idem eſt quod natura latine, & idẽ intelligitur in uerb. oĩ modam, ut in cle. 1. de ſo. compete.

Sed an poſſidens eccleſiam pleno iure poſſit eius bona conuertire in uſum proprium. Et dicitur quod non.in glo.uerbi ad menſam.in cle. 1.de exceſſ.præla.

DE P ANTE I.

PIGER & tardus differunt, piger.n. eſt incipiendo,tardus uero perficiendo.l.ſi quid uenditor, circa prin.ff. de edil.edict.

PIGNVS eſt res mobilis uel ſe mouens apud creditorem a debitore tradita & collata ad præſtandum ſecuritatem de ſoluendo debito, uel adimplendo promiſſo. uel ſic. Pignus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem creditoris,& dicitur a nomine pugnus, quia pugno, uel manu traditur, & conſiſtit in re mobili proprie quamuis hypoteca ſit proprie obligatio rei immobilis. Et dicitur hypotheca ab hypo, quod eſt ſub & theſis poſitio, quaſi ſuppoſitio.Item pignus ſecũdum Papi. eſt quod datur propter rem creditam, quæ dum redditur ſtatim pignus aufertur, cuius poſſesſionem ad tempus ſolũ conſequitur creditor, cæterum dñium pœnes debitorem eſſe. Et ponit ipſe differentiam dicendo. Pignora natorum, dicuntur pignora rerum ſubdens.Sed utraque confundit authoritas doctorum.

PIGNVS prætoriũ dicitur illud quod alicui a iudice datur pro maiori ſecuritate rei petite & adiũdicate.uide l.ſi decreto.C.qui po.in pig.hab. & l.1.C.de prec.pig.

PIGNVS committi eſt in eum ſtatum peruenire, ut debitor dominium pignoris amittat. uerb. gr. tradidi uel mutuaui tibi pecuniam ſub pig. cõditione.ut niſi ſtatuto de pignus luas uel redimas, debitum ſoluendo, quod ipſum committatur, id eſt amittatur.

PIGNVS eſt duplex prætorium, & iudiciale. Prætorium eſt quando mittitur actor in poſſesſionem propter contumaciã rei in nõ comparendo ante lit.conteſt.uel poſt.Sed pignus iudiciale conſtituitur quando poſt ſententiam mittitur actor in poſſeſſionem ob uicti cõtumaciam in nõ ſoluẽdo,tũc.n. uictor ſtatim acquirit naturalem & ciuilem poſſesſionẽ de hoc no. per doc.in c.contingit. de do.& contu.

PIGNVS luere, id eſt redimere, ſicut dicimus luo pœnam, & luo peccatum non peccatum ſoluitur pœna qui enim crimine tenetur, obnoxius eſt pœnæ.Et qualiter pignus a priſtina liberetur obligatione.uide ff.quib.mod.pig.uel hypot.ſol. per totum.& C.de luitione pignorum per totum.

PIGNORARE eſt rẽ aliquã pro debito obligare creditori,ut ſecurior ſit de ſolutione debiti,uel eſt facere cõtractum ſic dictum.

PIGNORATITIA actio.Require ſupra Actio pignoratitia.

PISTORES olim dicebantur facientes panem palatii, qui ſuberant comiti horreorum,ut c.de piſt.li.11.ſecundum Accur.

PISCINA locus dicitur pro nutriendis piſcibus, & conſeruandis piſcibus deputatus, quãdo placuerit domino, de ipſis capiat.

PILEVS dicitur a pilis,quia pilos capitis tegit & ſtringit,ſecundum Io. And.in cle.2.de uita & hone.cle.poteſt etiam dici a pilis, quia de pilis factus eſt.

DE P ANTE L.

PLACERE.i. arbitrari ſecundũ uoluntatẽ rõne regulata, & eſt actum ponere in placentia.ut in arbitrio, ut in l. thais ancilla. §.forore.ff.de fideicom. li. ubi relicta libertate ſi hæredi placeret, inſpicitur quid bono

bono uiro placeret, & per hoc dicitur quæſtione conduxi famulum uſq. ad annum, pacto appoſito, ꝙ ſi mihi diſpiceret, iuxta annũ poſſum ipſum expellere. ſ. ex cauſa ex qua uir bonus expelleret, ſed ex uſu cõi intelligendi ſignificat meram uoluntatem & forte idem de iure ſcripto per l. ex placito. C.de rer.per Rõ, quia certum eſt, ꝙ placitũ ſignificat ibi uoluntatẽ faciendi.§.pe. inſti.de contr.empt. ubi recipitur pro mera uoluntate, ſed non obſtat.§.ſorore, præal. ꝗa ibi ſignificat arbitrium ratione ſubiectæ materie. ſ.liberatis & facilius ualeat. Item paria ſunt actum ponere in alterius libito uel uoluntate.l.fideicõmiſſaria, prope princi. ff.de fideic.libr.in uerſ. ſed & ſi ita ſcriptum.ubi eſt idem dicere, lego libertatem ſi hæres uoluerit uel ſi ei libuerit.

PLAGIARII ſunt qui liberos homines ſeducũt uel ſeruos alienos ſurripiunt & uendunt a plaga maris ubi quis ſeruos uel liberos furtim ſubreptos uendit piratis, & barbaris.C.ad l.ſalc.de plag.l.ſi.

PLAGIVM eſt plaga uel dolor que parẽtibus uel dñis infertur de ſurreptione filiorum, uel ſeruorum ab ipſis plagiariis. Aufertur.n. dominis uel partibus per tales facultas filiorum uel ſeruorum, & dicitur a plaga, quia eſt magna plaga patri uel domine ſecundum gloſſ. rub. ad l.fauiam, de plagiariis.

PLAGIARIVS (alias plagiarus) etiã eſt idem quod fideiuſſor, ut in c. uenientes, de iureiur.

PLACET, licet uideatur importare omnimodam uoluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni uiri.l.thais.§.ſorore. præall. Nam licet dicam faciam quæcunq. tibi placent intelligitur, tamen iuxta arbitrium boni uiri.l. ſi ſic. ff. de leg.1.ubi per Bar.& not.in c.de quo uult deo.de iudi.

PLENO iure exponitur.i.quo ad tẽporalem & ſpiritualem iuriſditio. c.cũqueſtus de ſo. compe.& hoc ſi concedens habet poteſtatem, uel iuriſdictionem utranque.in c.quo niam.de priui.& 16.q.2.c.1.

PLENVM dicitur cui nihil deeſt, uel plenum.l.merum.l. fideicommiſſa. §. quanq ff.de leg.3.uel plenum.i. ualidum.l.ſi.de mei. ff.de arbi. uel dicitur ubi nõ eſt aliqua exceptio. c.uera.de conſ.diſt.2.& c.ieiunium. 66.diſt.

PLEBISCITVM eſt quod plebeio magiſtratu.i.tribuno interrogante an omnibus placeat, plebs inſtituit, dictum quaſi a plebe ſtatutum, orta enim inter plebem & maiores ciuitatis Romanæ diſcordia, plebs ſibi leges cõſtituit, quæ dictæ ſunt plebiſcita, ut ff.de origi.aur.l.i. §. hiſdem. Reliqui uero hoc eſt populus cum ſenatoribus & patritiis ius ſibi conſtituerunt, quod dicuntur lex populi antonomatice, id eſt, per excellentiam, ſecundum Iſi. li.5.dicũt plebiſcita eo quod plebs ea ſciat uel quod ſciſcitatur & rogat, ut fiant di.2.plebiſci.

PLERVNQVE. i. regulariter inſti. de leg.patr.tut.in fi.cum glo.impropriatur.ff.commõ.l.ſi is qui.§.ſi.

PLEBS differt a populo, ut ſpecies a genere, quia populum continet minores & maiores nobiles & ignobiles, plebs uero tantum minores & inde plebiſcitum, id eſt a plebe ſtatutum.inſti.de iur.nat.gent. & ciui.§.plebs autem.

PLVS petitio eſt ſolius offerentis promiſſio.ff.eo.tit.l.3. uel eſt plus & aliter quam pactum ſit exactio. Et fit quatuor modis tunc plus petitur cauſa, uel tempore, neque lo-

eoque ut not.in c.1.de plus peti.

PLVS ſub ſe minus continet,uerbi gratia licet patri uel marito occidere adulterũ cum filia uel uxore depræhenſum, per hoc ſignificatur ꝙ et licet uulnerare, uel iniuriis afficere.l.nec in ea. §. ius occidendi.ff.ad l.iul.de adulte. quia plus eſt occidere quam uulnerare uel iniuriis afficere, quia illa continentur & ſignificantur ſub uerbo occidere. Item iudex defert iura mentum in l.rē & taxat uſq. ad certam quantitatem,tamen licet ei cui defertur iurare in minori quantitate l.uideamus.§.pe.ff.de in lit.iuram. Item uendidi uinum quod eſt in dolio,appoſita eſt dies in qua uinum tollere debes,non tollis,uel die nō appoſita, te interpellato & expectato ſufficienter non tollis indigeo dolio,quia ſunt uindemie dicit tex.ꝙ licet mihi totum uinum effundere, & tamen non licet tantũ partem uini effundere.l.i. §. licet. ff de peric. & com. rei uendit. quia effundendo tantum partem de dolio, ita parum me iuuare poſſet ac ſi nihil effunderē & ideo ratio non dictat tantum partem effundendam ergo ſi partē tātum effundero obligor emptori.ſi totum effundā non tenebor,licet rogatus poſsim bene dimittere partem.Et ſic de aliis.

PLVRALIS locutio plura ſignificat duorum tamen numero cōtenta eſt c.pluralis libr.6.de re. iu. Quandoque aūt plura ſignificat geminatiue in ſuas ſingulares, ſic ꝙ quilibet ſingularis in uno ſolo uerificatur.Quandoq. aūt non geminatiue ſic ꝙ una ſingularis per ſe nō attēditur,ſed ipſa pluralitas ſimul pro ut ſingulare concludit uel quodlibet aliud probabile medium. u. g. teſtōr dicit. Lego ſtichum & Titiũ ſi mei erunt cum moriar, tunc altero alienato & altero non iſte non alienatus poteſt peti a legatario. Licet enim ſermo pluralis ſit, oportet tñ accipi ac ſi ſeparatim dixiſſet,ſi ſtichus meus erit cum moriar, & ſi titius meus erit &c.ut l. falſa.§.fi.ff.de cond.& demō. Ratio Bar. quia hæc ſeparatio reſpicit diuerſos effectus & ſeparatos. i.dominium legatarii in quolibet, & quia ſunt duo ſerui diſtincti,ita duo nomina diſtincta & ſeparata, & ſic ſeparati effectus.Et ideo quia legatũ quodlibet nominatim, & ſic refertur ad quodlibet diſtincte, & hoc ex fauore legati & teſtamenti. Sed ibi teſtamētor duob.impuberibus inſtitutis filii ſuis dicit ſi uterque impubes,deceſſerit,titiũ ſubſtituo,tunc ſi unus moritur impubes, ſubſtitutus,non admittitur imo ut admittatur, requiritur utruque decedere in impuberi ætate. l. pen.C. de impub. & ali.ſub. Ratio Bar. eſt ex dictione uterq. quæ eſt collectiua.Alii tamen dicunt,quod fauore inſtitutionis dictio collectiua ſumitur diſtributiue.l. hoc articulo.ff. de hær.inſti.modo omnis ſubſtituto. ergo &c, & ſic Bar. in l. haberes.§.cũ ita.ff.ad tre. dicit quod in d.l.pe.uno filio moriēte impubere remanet alter filius teſtōris,qui ex præſumpta uoluntate excludit extraneũ ſubſtitutũ.arg.l.cũ acutiſsimi.C.de fideic. ideo uno moriente impubere, non exiſtit cōditio ſubſtitutionis & ſic de aliis exemplis.

DE P ANTE O.

PODAGRA eſt egritudo.C.de mune. l.a muneribus.lib.10.

PONDVS differt ab onere. quia pondus dicitur quoddā leue,& quoddā graue,unde dicitur,pondus meum (id eſt corpus)ego fero quocunque uenero. Sed onus dicitur quia ſemper onerat & deprimit.

Polia

POLIA quia ſignificet apud Vlp. in l.ediles aiunt.ad ſi.ff.de ædil.c.edi. & unde deducatur. ſæpe quæſitum eſt. Equidem puto poliam idem eſſe quod equitium, hoc eſt equorũ mãdra, ſeu armentum equinum, deſcendereq. nõ a pluralitate (ut uoluit Accur.) ſed potius a græce nomine popos quod pullum & maxime equum ſignificat, unde polo dama xem eſt equos domare.

POLICITATIO in inſtrumento operatur effectum pacti ſimplicis, ut inſtrumentum aliquid operetur, ita ſingulariter. Bal.in l.1.uerſ.itẽ oppo.C.de dot. promiſ. & pro ſingu. citat.Bald.nouel. in tra. dotis in 1. priuilegio.ix.partis. in 2. col. Vbi dici quod licet alias ex mera pollicitatione non poſſit agi etiam de iure canonico, tamen non proc. ꝓpter fomentum inſtrumenti. Carellianus cotta in dictione pollicitatio.

POLICITATIO eſt ſolius offerentis nuda promiſſio.l.pactum.ff. de pol.& l.ſciendũ. §.1.ff.de ædil.edi. aliquando eſt nuda promiſſio. l. pollicitatione.C.de don. ante nu.

POLINCTORE dicebantur curatores cadauerum, de quib. Plautus in prologo pen. Eorum (inquit) alter uiuit, alter eſt mortuus, propterea apud uos dico confidentius, quia mihi pollinctor dixit qui eum pollinxerat.de his expreſſe ſenſit Vlp. in l.quicunque.§.idem ait.ff. de inſti. act. dum inquit ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit, licet alii aliter, & minus recte.

PONTONES dicuntur quædam naues. Vnde dicitur. Si pontionibus traiciatur id eſt mare transfeſretur, uel nauibus tranſeatur.

PONTIFICES olim dicebantur Imperatores.xxi. diſtin. cleros. l.diſt. 6.de capitulis.

PONTIFICALE eſt ornamẽtum epiſcopale, & ſecundum Hoſt.eſt autẽticum ille liber ut de ſeruis nõ ordi c.conſulit.& not. Ioan.And. in clem.unica.de iureiu.

PORCARIVS i.ſuarius. require infra ſuarius. & dicebant olim qui cuſtodiebant porcos ciuium urbis Romanæ in paſcuis, & excuſabãtur a numeribus ſordidis. ut in c. de ſua & ſuſce.l.1.lib.11. ſecundũ Accur.

PORCORVM dicitur quædam præſtatio quæ datur pro nauium applicatione, ſeu fruſtatione & mercatione quacunque facta in portu. Vnde differũt pedagia & guidagia ſalinaria. Require quodlibet ſuo loco, & iſta omnia dicũtur prætoria. C.de uec. & com. l 3.c. ſup quibuſdam.de uerb ſigni.in glo.6.

POSITIO ſecundum Goff.eſt dictum quod loco interrogationis ponebatur olim. hodie de plano ponitur, & poſitiue fit, ſicut olim interrogatiue fiebat. v.g.ſi uolebam te conuenire hæreditatio iure tunc ſic dicebam. Domine iudex interrogetis hunc an ipſe ſit hæres talis ex qua parte ſit hæres. Hodie uero ſic dicetur. Pono te eſſe hæredem talis. Item pono ipſum exaſſe hæredem ſcilicet extitiſſe. Sed quia hodie ſimpliciter fiebant ſeu fiunt interrogationes ſuper poſitionibus igitur aliter deſcribitur a Speculato.eod. titu. ſic. Poſitio eſt breuis uerborum formula mentem ponentis continens ad ueritatem eliciendã concepta. Et habuit hoc uerbum ortum non ſolum ex uſu hominum diu in cauſis inolito, ſed ex antiqua l. ff. de leg. 3.l.offidius. §. ex his diuerſo. ibi pone inquit. Poſitio igitur nihil aliud eſt quam dictum de credulitate afferta in uim præſtiti iuramenti, faciens ad

probationem aut ipſam adminiculans habens annexam, interrogationem aut iudicis ſuppletionem. argu. in auth. de his qui ingred. ad appel. §. fi. col. 5. ſic dicta ex communi conſenſu, non tamen ſine ratione. ff. de ſuppel. leg. l. labeo inuenta ut partes exonerantur probationibus & ne fatigentur laboribus & expenſis, ut. §. fin. prælleg. uel poſitio dicitur dictū facti nondum probati per articulos rite diſtinctum, loco probationis propoſitum, ſpectans directe, uel indirecte, ſimpliciter, uel adminiculatiue ad intentionem ponentis quod intendit probare ponens per confeſsionem aduerſarii ſui uel eius procuratoris arg. de elect. dudum. 2. de teſti. præſentium, de confeſ. ſtatuimus libro 6. nec debet poni niſi hoc quod eſt facti. ff. de dote præleg. l. 1. C. de legi. l. leges. unde quæ uocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica dicunt articuli in curia ſeculari, & differunt a rationibus, quia rationes ſunt iuris, ſed poſitiones uel articuli ſunt facti. Item poſitiones differunt ab interrogationibus, licet tam poſitiones quam interrogationes fiant, ut per confeſsionem aduerſarii releuetur ponens ab onere probandi, quia poſitiones fiunt aſſertiue, & a parte, ſed interrogationes fiunt interrogatiue, & a iudice, & ad poſitiones debet reſpondere pars non aduocatus, & quandocunque ſunt faciende probationes fieri poſſunt poſitiones ſiue ante lit. conte. ſiue poſt de hoc uide glo. in c. 1. de confeſ. libro 6. quæ plures ponit concord. & allega. cum exemplis. De poſitione ante lit. conteſt. & etiam poſt. ſ. de exceptione quod actor ſit excōmunicatus ponit reus hoc modo pono quod percuſsiſti talem in tali parte corporis tali loco, tali die talibus præſentib. Item turbatus ex tali cauſa animo iniuriandi illum qui tunc erat clericus & erat in poſſeſsione clericatus, & ſciebas eum clericum eſſe. Item uidiſti eum coronam habentem & tonſuram clericalem deferentem. Quibus per actorem confeſſatis probanda non eſt excommunicatio ante lit. conteſt. ſed poſt litem conteſt. Pono quod petam aliquem ab eccleſia quam contra iura retinet remoueri, dicam pono iuramento quod habet & poſsidet eccleſiam ſancti. M. Item quod habet & poſsidet eccleſiam Sancti. P. Item quæ licet earum habet curam animarum & eas poſt conſilium acquiſiuit. Hoc confeſſato ſuccumbit reus, niſi diſpenſationem uel iuſtam cauſam oſtendat. Item debent fieri poſitiones ſuper contentis in libello. Et not. quod multiplices ſunt poſitiones. Vna dicitur poſitio pertinens & ad talem coget iudex reſpondere, ut in c. præſentium. de teſti. lib. 6. & ſi dubium eſt an pertinens ſit uel ne, inclinabit ſe iudex ad id quod ueriſimilius eſt, & in dubio tutius eſt quod faciat reſpondere, ut confeſ. c. ſtatuimus. lib. 6. ff. de interro. actio. l. de æta. §. ex cauſa. & lege, ubicūque eod. tit. alia eſt potio impertinens. cui non cogitur quis reſpondere. Item quædam eſt negatiua poſitio, & talis debet admitti, quia uerbis affirmatiuis ponenda eſt. Nam negatiua non probatur, & id quod ponitur ſi negatur, ponens ipſum probare habet. ff. de proba. l. 2. C. eo. tit. l. actor. & de proba. quoniam contra falſam. Fallit quando alias quam per talem poſitionem probari non poteſt. c. ſtatuimus. prælleg. uel ſuper facto prægnanti. ubi in directe

directe probatur c. ex tenore. de re ſtitu.& C.de contrahen.& commit. ſtip.l.optimam. Item poſitio quæ non releuat ponentem, uel ei non prodeſt, non debet admitti, quia non debet quis ad probandum id amitti quod probatum ei non prodeſſet.l.ad probationem.C.de probat.c.dilecti de except. Item poſitio quæ non facit ad cauſam, uel quæ non ſuper re de qua agitur in libello, uel ſuper eo, quod repellat agentem, ſi proponitur ex parte rei dicitur impertinens, & non eſſe admittenda. Item poſitio quæ dependet ex alia quæ fuit negata uel conceſſa, non eſt admittenda, quia ſuper ea non eſt amplius quærendum argu ff.nau.cau.ſtab. l.licet ne reſponſioni ſit contraria, ſicut nauta uentis contrariis nauigans, ut in auth. de his qui ingre. ad ap. §.1.col.5. & in c.per tuas.de prob. l.generaliter.C.de non nume. pecu. Item poſitio implicita non debet admitti propter periculum periurii. Et ideo debet diuidi ut certum & uerum reſpondeatur argu. ff. de interrog.actio.l.de æta.§.quod autem.&.§.nihil. quia etiam iudex cauere debet ne ſit author periurii. C. ſi aduerſus uend.l.i.c.ſi uero.de iureiu.C.de indi.uidui.tol. l. 2. Item no. quod effectus poſitionum eſt quod qui eas confitetur habetur ꝓ conuicto.C. de confeſſ.l.unica. §.1. & poſitionibus non reſpondens habetur pro confeſſo. c.ſi. de iur. cal. de confeſſ.poſt propoſitum. lib. 6. Item poſitionibus ubi iuratum eſt de ueritate non poteſt reſponderi per procuratorem, niſi ſit cauſa uniuerſitatis uel conuentus. c.præſentium. de teſtibus.præalleg.c.paſtoralis, cum ſua gloſſ. de iudi. Item poſitionum utilitas eſt, quia aliquando quod directe negatur, indirecte conceditur in toto uel in parte ut de iur. c. cum impoſition. lib.6.

POLLICITATIO eſt ſolius offerẽtis promiſſio.ff.de pub. l.3. & differt a ſtipulatione & a pacto quod eſt duorum conſenſus atq. cõuentio.

POSSESSIO ſecundum Azo.C.de acqui. & reti. poſſ. eſt corporalis rei detentio, corporis & animi & iuris adminiculo concurrente, uel ſic eſt ius quoddam quo aliquis rem corporalem uere in poteſtate habet. Et dicitur corporis rei, ideo quia ſola corporalia poſſidentur, incorporalia autẽ dicuntur quaſi poſſideri & quaſi tradi per patientiam & uſum. Nam incorporalia non poſſunt corporaliter apprehendi ſicut iura & ſeruitutes, & ideo non poſſidentur. c. conqueſtus. de foro compet. in gloſſ.ff.de uſucap. l.ſequitur.§.ſi uiam. ff.de acquiren. poſſ.l.3.in princi. & tamen præſcribuntur c. cum eccleſia.de cau.poſſ. ideo regula in ſexto dicit. Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit, & debet intelligi etiam de quaſi poſſeſſ. & ibi hoc not. Item impoſſibile eſt plures eandem eccleſiam, uel beneficium inſolidum poſſidere. c. licet. de probationi. de elect. ut quis duas li. 6. clem. ſi duobus.ut lit.penden. ubi gloſſ.uide etiam in c. cum ueniſſent. de procurat. Et ideo bene dicitur detentio quia res naturaliter tenetur ab eo qui corporaliter inſiſtit ei. Item dicitur corporis animi & iuris qui hæc tria ut quis uere dicatur poſſidere, concurrere debent ſcilicet actus corporis affectus animi & adminiculum iuris, nam opus eſt quis corpore adipiſcatur, uel ſaltem oculis. Sufficit enim plerunque uiſis oculorum, & animi affectus cum uoluntate tradentis,

tis , quia ipſe animi affectus neceſſarius eſt, non autem per ſe corpore aut per ſe animo poſſidetur, qa certum eſt poſſeſſionem ſolo animo amitti , puta ſi quis ſe poſſe repelli ſuſpicetur . Item oportet ꝙ ius approbet , nam licet quis ſacrę rei uel religioſę corpore & animo inſiſtat , non tamen de iure poſſidet , quia res ſacra , uel religioſa nec ab ignorante a ſciente poſſidetur . Et dicitur poſſeſſio quaſi pedum poſitio.

POSSESSIONVM alia eſt iuris tantum, alia facti tantum, alia facti & iuris ſimul, & hæc interdum habet plus iuris minus facti, interdũ ecõuerſo, ut not. de conceſ. præb. cum noſtris & C. de acquir. poſſeſſ. l. 1. Item Hugo. de porta rauennata differentiam poſuit inter poſſeſſionem uacuam , & uacuam rem , ut in gl. 2. C. unde ui. l. fi. & Io. ibi reprobat & ſic glo. concludit ꝙ non differunt . Sed uacua ſiue uacans eſt quę a nemine poſſidetur animo uel corpore propter longum tempus , uel propter obliuionem ex longo tempore . & not. ꝙ ſi quis propria autoritate poſſet ingredi poſſeſſionem alicuius rei & accedendo ad iudicem ab eo impetrat licentiam ingrediendi , talis ꝑ ſtatutum , ſi oppoſitum caueatur nõ punitur , quia potuit ſine authoritate iudicis , ergo multo magis cum eius authoritate ingreditur, hoc colligitur ex gl. uerſi. in tranſitu. §. multis modis. inſtitu. de lib. Item poſſeſſio ciuilis quandoque requieſcit ſuper naturali , ut ſi tu poſſides nomine meo , uel præcario a me . Quandoque non requieſcit , ut in uſufructuario meo qui naturalem habet poſſeſſionem ex iure , ſed ego dominus habeo ciuilem rationem dominii nõ requieſcentem in naturali uſufructuarii.

FIDVCIARIA poſſeſſio dicitur teſte Budeo in anno. ad pande. ad l. 2. de origin. iur. quã ſub manu regia poſſidere uocant quaſi fide data acceptam a fiducia dictam , quaſi dicas depoſitariam, quã ſi cauſa ceciderimus, reſtituere debeamus.

POSSESSOR bonorum . Require ſupra bonorũ poſſeſſor, ut filius emãcipatus uel agnatus , qui dicuntur bonorum poſſeſſores ex bonorum poſſ. edictali & decretali , nã ſtatim ut habeant edictam & decretã poſſeſ. ex hoc habent interdictum decretum ad hoc ut conſequantur hęreditatis poſſeſſionem . Differunt autem hæres & bonorum poſ. ut ſupra bono. poſſ. unde aditis hæreditatibus hæres non deſiderat authoritatem iudicis , ſed bonorum poſſ. requirit authoritatem & patientiam iudicis. inſt. de bo. poſſ. §. quos autem.

POSSESSORVM iudicium eſt triplex 1 pro poſſeſſione adipiſcenda retinenda, recuperando , ut in c. paſtoralis. de cau. poſſ. in gl. 4. & uide ſupra interdictum.

POSSIDERE naturaliter dr̃ quis cũ eſt in re uel eius parte , uel ſaltem cum res eſt in conſpectu eius ut ipſam uideat uel partem eius ſecũdũ Azo. in ſum. C. de acq. & ret. poſſ.

POSSIDERE ciuiliter dicitur quis cũ nec eſt in re nec res in conſpectu eius ſed poſſeſſionem ſolo animo habet, & rem de iure retinet ſcilicet ꝙ talis ſit perſona in quam cadere poſſit huiuſmodi poſſeſſio , ut no. Io. And. in regula, ſine poſſeſſione lib. 6. & allegat ibi iura , nam laici quandoque de facto poſſident decimas & ſpiritualia , ut not. Bart. Brixi. 14 q. 1. in prin. in glo. magna in fin. Nam aliud eſt poſſidere, & aliud legitime poſſidere , de re-

ſti.

ſti.ſpol.ad decimas.li.5. Et not. ꝙ pol.ciuilis & naturalis ſimul, uel ciuilis tantum, requiritur ad præſcriptionem, ſed naturalis tantum non ſufficit niſi alias ciuiliter poſſideret ut tractat prolixe Dyn. in regula ſine poſ.li.6. Et eſt rō, quia habens naturalem tantū, acquirit eam clam per introitum quādo dominus eſt abſens, quem credit ſibi quæſtionem moturum, & ſic mala fide habet naturalem ergo nō præſcribit.§.& qui ad nundinas. l. clā poſsidere.ff.de acquir.pos.

POSSIDERE clam eſt abſente domino & fructuario excluſo clanculo poſſeſsionem ingredi ut dominum poſſeſsione priuet.

POSSIDERE ui ē uioleter poſsidere.

POSSIDERE precario eſt rem ad petitiones uel præces meas mihi conceſſam ad uſum poſsidere quamdiu patitur is qui conceſsit.

POSSIDERE pro indiuiſo eſt aliquā rem ita poſsidere ut nullam partem in ea habeat ab aliis diuiſam, uel ut nulla ſit pars quam poſsideat ſeparatim ſiue diuiſim.

POSSIDERE pro hærede eſt ita poſſidere ꝙ putat ſe hæredem uerum, cum non ſit.

POSSIDERE pro poſſeſſore dr̄ ille qui ita poſsidet ꝙ ſcit ſe nullam, cauſam iuſtam poſſidendi habere, ut ſi interrogatus fuerit quare poſſideat, uel quomodo nullam ratonem prætendat quare poſſideat, ſed reſpondeat, poſſideo.

POSSIDERI proprie dicuntur immobilia eo ꝙ eis pedib. quis inſiſtit, unde a plana uenit iſta poſſeſſio.

POSSIDETVR autem hoc iure, quod iuſte, hoc iuſte, quod bene quod aute male poſſidetur, alienum eſt, male autem poſsidet qui male ſuis utitur, uel aliena præſumit, de uer. ſigni.ius dictum.eſt.

POSSIBILE dicitur id quod commode fieri poteſt l. nepos proculo & ibi Bar.ff.de uer.ſig. & no. ꝙ ſatis eſt fieri quod poſsibile eſt cle.ſepe in prin.de uer.ſign.

POSSESSOREM facere cauſa rei ſeruande aut in poſſeſſionem mittere eſt.u.g. contendiſti talem fundum eſſe tuum, & probaſti iudex per executorem ſuum mittit te in poſſeſſionem, & facit uerum poſſeſſorē. Item uolui agere contra.G.& eum uocari feci ad iudicium, & contendit uenire, iudex mittet me in poſſeſſionem illius rei quam petebant nō ut faciat merum poſſeſſorē, ſed ut in feudo maneam cauſa rei ſeruande & cuſtodiendæ, & rem illam tenebo donec probauero meā eſſe & ſic auerſarius meus tandē tedio affectus moueatur, & de ſuā contumacia reſipiſcat mecum litem, ſi uelit aliquid dicere habebit, de hoc require ſupra mittere in poſ.

POSSE, id eſt debere, ff.de libe. & poſthu.l.placet, regulariter tamen contra.ff. de off. presb.l.ſæpe.cū l. ſeq.& de iudi. non quicquid.& C. quomodo & quam.iu.l. 1. & multis modis dicimus poſ. Vnde poſſe quidem rebus dant ius, natura poteſtas, officium meritum ſextū diuina uoluntas, de hoc uide gl.in c.ſciſcitatus, de reſcrip. & ibi concor. Nam poſſe dicimur etiam illud quod licite, & ſine incommodo noſtro poſſumus.ff. de uerb. ſigni. l. nepos proculo. in fi.ſimile de cond.inſt.l. filius qui.in fin.ubi tex. ut generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt nec facere nos poſſe credendum eſt. Vt 22.q.2.faciat homo, ubi etiam de multiplici potentia.& Innocen. de conceſsio. præben. accedens. & ff. de re iudic. l. in condemnatione. ubi glo.& 3. quæſtio. 6. hoc quippe

pe.C.de legibus.l.non dubium.

POST quandoque etiam notat ſtatim poſt inchoationem, ut l.2.§. item mutuum.ff.ſi cer.peta.

POST l cum eſt poſterior aditus do mus,l.ſi cui.§.cum ediumſ.ff.de uſu fruct.leg.

POTEST neceſsitatem importat interdum.ff.de offi.præſi.l.ſepe. & l. ſeq.de hoc.ff.de iu.l.non poteſt,ubi plege,& eſt glo.in uerſi.non poteſt in regula beneficium, de regu. iur.lib.6.

POTIVS aliquando ponitur electiue,non comparatiue.ff.de neg.geſt. l.ſi communes,& uide.ff.de hæred. uel act.uend.l. uenditor ex hæreditate. Aliquando ponitur comparatiue,extra de ſpon. requiſiuit & ibi per Hoſt. Aliquando ponitur correctiue,extra de teſt.c.1.

POSTLIMINIVM eſt ius amiſſe rei recuperande ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reducende, quam quis per captiuitatẽ uel per ſeruitutem amiſit,moribus & legibus inſtitutum, ut colligitur.ff.de cap. & poſtlimi. reuer. l.poſtliminium id eſt,reſpon. Vnde per hoc ius recuperat quis cum a captiuitate reuertitur,iura qua amiſerat, & ipſo reuerſo fingit hoc ius ipſum ſemper in ciuitate fuiſſe. Vnde breuiter poſtliminium eſt ius quo reſtituitur res uſucapta uel præſcripta ab aliquo alicui, quam per captiuitatem amiſerat.16.quç. tertia præterea. Dicitur aut a limen.& poſt,id eſt iuxta quaſi iuxta limen domus ſue ſemper fuiſſet & poſſediſſet, quia captus ab hoſtibus & ultra limina noſtri imperii deductus poſtea intra limina reuertitur. Nam ſicut limina ſunt in domo, quæ finem quendam faciunt, ita & imperii limina ueteres uoluerunt eſſe,ſecundum Azo. C.de capt.& poſtlimi. reuer. & inſtit.quib.mod.ius pat.pot.ſol.§.di ctum autem eſt poſtliminiũ. Et dicit lex ꝙ omnib. eque poſtliminiũ eſt non ſolum his qui pugnare poſſunt, ſed omnibus qui eius nature ſunt, ut cõſilio uel aliis modis utiles,eſſe poſſint ut l.poſtliminium. ff.de capt.& poſtlimi. reuer.& extra de uo.& uo.reden. c. ex multa in gloſſ.6.

POSTERIOR lex uel poſterius ſtatutum, reſcriptũ uel pactum derogat priori quando concurrunt u.g.lex præcedit, & lex contraria ſequitur tunc prior etiam de ea nõ facta mentione l. non eſt nouum, & l. ſed & poſteriores. ff. de legi. dum dici. lex niſi contrarie ſint, de hoc c.1.de conſtit.lib.6. Ratio eſt uoluntas condentis legem & ſumitur ſignificatũ ex ſcientia prioris leges, & contrarietate poſterioris.Nam condens poſteriorem, ſcit etiam priorem quia princeps habet omnia iura in ſcrinio pectoris ſui c. præalle.& l. omnium teſtimonium.C.de teſta.ideo condendo poſteriorem contrariam uidetur tollere priorem, quia ſi uult ualere illam,non uult ualere iſtam illi contrariam,alias eſſet in compaſsibilitas. Ex hoc colligitur ratio cur tam uarie reſcriptum poſterius non reuocat prius, niſi expreſſe fiat de priore mentio, & tamen conſtitutio poſterior etiam non faciens mẽtionem de priori derogate,ut hic dicitur, quia princeps ex certa ſcientia prioris conſtitutionis (habens omnia iura in pectore ſuo recluſa) præſumitur ſcire priorem, & facere poſteriorem. Sed quia reſcripta continet facta, quæ non ſunt in pectore principis recluſa, quia factorum omniũ habere memoriam,& in nullo deficere

ficere, diuinitatis eſt potius quam inhumanitatis. C. de ueteri iure enuclean. libr.2. §. ſi quid autem ideo non præſumitur conſcius pri mi reſcripti, concedendo ſecundum, ut dicit Goffre. in ſum.§.derogatur,de conſtitu.Sed ubi conſue tudo in aliquo loco uel ſtatutum municipale præcedit, & lex principalis & generalis ſequitur contraria certe prius non tollitur c. 1. in 2. dicto, de conſtit. lib.6.quia non apparet principem ſcire illam conſuetudinem uel ſtatutum, illud imo ueriſimile eſt eum ignorare, cum ex alieno facto inducatur. Ideo non poteſt concludi ipſum tol lere uoluiſſe quod ueriſimiliter ignorabat, obtinebit ergo lex illa locum tantum in non contrariis priori conſuetudini uel ſtatuto c. 1.prælleg.Sed ſi in lege tali poſteriori caueatur q͡ ualeat generaliter & ſpecialiter, non obſtante, quocunque ſtatuto contrario uel conſuetudine, tunc tollitur prior conſuetudo uel ſtatutum, argumentatio.l.ſi quis in dubio.ff. de lega. 3. iuncta l. quoties. & l. reſcripta. C. de precib.imperat.offe.Et ſic eſt ratio ex tenore poſterioris legis quia clare patet poſteriore tollere uelle priorem conſuetudinem uel ſtatum, licet ignoret.

POSTHVMVS uel poſthuma dicuntur qui uel quæ poſt humanitatem id eſt poſtquam pater datus eſt homo naſcitur. Improprie autem quilibet dicitur poſthumus qui naſcitur poſt teſtamentum ſecundum Azon. C.eodem titulo poſthumus etiam dicitur nepos qui poſthumationem aui natus eſt proprio patre ſuperſtitie, & ille proprie dicitur ne poſthumus, quaſi cepos poſthumus.

POSTEA de hac dictione uide per Alexan.poſt Bar.in l.fructus in fin. ff.ſolu. matrimo.an ſignificet temporis interuallum Barto.in l. quoties §. ſi quis ita. ff. de hæred.inſt. quantum uero tempus includat, idem in l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter ff. ex quib. cau. maior. De natura iſtius dictionis eſt denotare longum internallum gloſſ. eſt in l. pacta conuenta,de contrahen. emptio.

POSTVLATIO eſt alicuius perſone ad dignitatem uel ſocietatem fraternam cononica facta uocatio, uel perſone ad eligendum petitio, quæ eligi non poteſt, uel ſi ſecundum Goffre. eſt gratie petitio, ut cum ex gratia petitur aliquem intelligibilem licenter eligi. Et eſt duplex poſtulatio, ſcilicet ſolennis, quæ eſt alicuius in habitis aliter quam propter crimen, a ſuperiore ad beneficium uocatio, & admiſſionis petitio ut in capi.unico.de poſt.præla.l.9.Et in hæc confirmata habet uim electionis. Alia non ſolennis eſt petitio facta ſuperior,ut tollat obſtaculum aliquod eligi. & ad beneficium acceptandi illa præponit electionem ante uel poſt fieri, ut monachus electus non poteſt conſentire ſine licentia ſui abbatis, & ſi poſtulatio licentie ab abbate non dicitur ſolennis. Ergo poſtulatio ſolum eſt inuenta propter in capaces, uel illegitimos, & non ſufficientis etatis uel prius beneficiatos. Nam qui capax eſt dignitatis non debet poſtulare, ſed eligi quare poſtulatio non multum differt ab electione. Et not. quod poſtulari debent & non eligi ſextuplices perſone. Primo archiepiſcopus ad alium epiſcopatum, de poſtu.prælat. bone. Secundo epiſcopus ad epiſcopatum uel alium archiepiſcopatum

tum capit. & ſi unanimiter. eodem titu. Tertio laicus ad dignitates 61. di. hoc ius. Quarto clericus in mi- noribus ordinibus conſtitutus ca. præterea. de eta. & qualita. Quin- to illegitime natus de electio. inno tuit. Sexto qui non eſt in etate legi tima conſtitutus. de electio. cum in cunctis, & c. non nobis.

POSTVLARE uel aduocare eſt ali- quem deſiderium ſuum uel amici ſui coram iudice uel apud eum qui iuriſditioni preeſt in iure repone- re, uel alterius deſiderio, contradi cere. ff. eod. titu. l. poſtulare. & 3. q. 7. & tria. uer. eſt autem. & C. de pro cur. l. 1. & C. de poſtu. l. 2. & c. cum ſacerdotis. de poſtu. in glo. 3. unde prætor inquit. Qui non habet ad uocatum, ei dabo. ff. de poſtu. l. 1. §. ait prætor & intelligitur, ſi habe- re non poteſt dabit enim feminis pupillis, & debilibus, & his qui ſane mentis non ſunt, uel qui propter potentiam aduerſariorum aduoca tos inuenire non poſſunt. ff. de offi. procon. l. nec quicquam. §. l. & hoc pro ſalario conuento aperte uel ſta tuto a iudice iuxta facundiam ad uocati modum litis, & fori conſue tudinem, quantitate non excedere unde aduocare, & ſalutarium reci pere pro aduocando bene licet. 11. q. 3. non licet 14. q. 5. non ſane, ubi Aug. ad Macedonium inquit. Non debet ideo iudex uendere iu- ſtum iudicium aut teſtis uerū teſti monium, quia uendit aduocatus iuſtum patrocinium, & iuriſperi- tus uerum, conſi. licet Guiliel. di- xerit contra quod nihil poſſit re cipi pro iuſto patrocinio, ut not. in cap. non licet præallega. Item ali- qui prohibentur poſtulare per edi ctum prætoris. Vnde uerſus. Non cuicunque datur ut poſtulet, imo uetatur. Ad dictus pene. ſeruns puer, actor arene. Luminibus ca- lus mulier, muliebria paſſus. Ca ueant autem aduocati poſtulantes ne cauſas diſperatas aſſumāt, & ſi forte a pricipio aſſumpſerint igno ranter, cum de uitio cauſæ patue rit, ceſſent, & ſalaria iam recepta reſtituant. C. de iud. l. rem non no uam. Et no. quod quatuor ſu ob ſeruanda aduocatis. Primo ut cau ſe qualitatem examinet & iuſte ſi uoluerint aſſumant, iniuſtam ue- ro repudient. Secundo ut mode ſtiam, ueritatem & legalitatem ſeruent in aduocando, Tertio ut ſalarium conueniens petant. Quar to ut nec a principio conueniant de certa parte litis, uel cum graui damno litigatoris nec poſt ceptam litem ullum pactum ineant cum eo quam in propria fide receperunt ſe cundum Gof. in ſum.

POSTHVMVS dicitur octo mo- dis, quinque ponuntur in gloſſ. ru brice. C. de poſthu. hære. inſti. Sex to dicitur poſthumus q. poſt teſta mentum conditū arrogatus eſt uel qui legitimatus ſecundum Alexan. & Iaſ. in rub. ff. de libr. & poſthu. Septimo quando teſtator condito teſtamento ingreditur monaſteriū quia ſi prætermiſerit monaſterium. rumpitur eius teſtamentum auth. ſi qua mulier, ubi Cyn. & alii de ſacroſanc. eccle. Ioan. And. & Pa- nor. in cap. in præſentia, extra de proba. Octauo dicitur poſthumus qui exacto uentre natus ſeu dedu ctus eſt, ut dicit Sozin. in conſil. 297. colum. 6. per l. quod dicitur. ff. de libe. & poſth. tamen ſecundum omnes doctor. dic. quòd poſthu- mus proprie dicitur qui poſt mor tem patris uel aui naſcitur in rub. de libe. & poſthu.

POTESTAS quinque modis accipi- tur. ff. de uerbo. ſigni. l. poteſtas.

Item

Item poteſtas quandoque capitur in fœminino genere ut cap. fin.de indi. & ſic capitur ſubſtantiue in abſtracto,& additur ei adiectiuum ut ibi ſi entia poteſtas. Quando que in maſculino genere, ut in c. tua de hom. & ſumitur concretiue ſignificans officialem ciuitatis habentem iuriſditionem uel poteſtatem primo non dictam, & ſic iterum aditur ſibi nomen poſſeſsiuum dicendo noſter uel ueſter poteſtas.De patria poteſtate,uide ſupra in uerbo patria.

POTORIVM dicit uas quo aqua retinetur ad potandum, non uas quo aqua datur ad lauandum. Bartol.in l. argento.§.fin. ff.de auro argen.leg.

DE P ANTE R.

PRAGMA grece dicitur latine cauſa. unde pragmata negocia dicuntur inde pragmaticus ideſt cauſidicus uel actor negotiorum cauſarum ſecundum Iſido.li.6.& 10.q.2.hoc ius porrectum.in fi.

PRAGMATICA ſanctio dicitur cauſa in conſiſtorio principis uentilata coram proceribus ſacri palatii, & eſt conſtitutio quam imperator cōſilio pro certum ſtatuit ſeu ſanxit. Quandoque etiam dicitur con firmatio in ſcriptura facta ab imperatore cum cauſe cognitione ſuper contractu permutationis.ut c.1.de re.permu.in gl.& pragmaticum ſacrum eſt principis reſcriptum,ut in c. fundamenta,de elec. lib.6.

PRAGMATICARII ſunt qui ſcribunt pragmatica ſanctiones, & alio modo dicuntur ſcriniarii, uel magiſtri ſcriniorum, uel ſcriniorium memorales, eo quod adē pta ſcripture ſanctionē in ſcrinio, poſitā cuſtodiebāt ad memoriam.

PRAE exponitur.i. ante.l. ſi fideiuſſor.ff. qui ſatiſd.cog.quicunque & l.mancip.c. de ſer.fugi. & ca. 2.de offi.leg.lib.6.

PRAEBENDA eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata exactione proueniens competens alicui tāquam uni de collegio,quod ius ex canonica deſcendit, non enim debet eſſe canonicus ſine præbenda,ut in c.relatum, eo. titu.& procedit ex inſtit.& officio quia ex hoc quod facit quis officium debet percipere præbendam & beneficium. Sed canonica quære ſupra in litera.C.ut in c.cum. M. Ferrarienſis de conſti. in gl.6.Item præbenda quandoque capitur large pro iure quod alicui non tanquam de collegio, ſed ratione miniſterii officii paupertatis uel utilitatis conceditur, utendo & fruendo in uita ſua certis rebus eccleſie,ut de redditibus quos canonici recipiunt uel alii. De tali habetur in c.qui a nonnullis, de magi.17.q.1.poſſeſſiones &.§. illud.Et laici maxime nobiles habent tales præbendas ſecundum Compo.in c.cum M. Ferra.præall.

PRAECARIVM ſcdm Azo.eo. ti.in ſum.eſt in quod precibus utendum cōceditur petenti tandiu quā diu patitur qui conceſsit. Secundū Goff.in ſum.eo.tit. eſt pignus obligatum creditor & a creditore ipſi debitori conceſſum utendum quandiu patitur & permittit qui cōceſſit ut eſt text.in l. 1. de præca.ff. ubi dicit. Vlpianus quod hoc genus liberalitatis ex iure gentium deſcendit, & ſubdit ibidem.Differt autē præcarium donatione, quia qui donat,ſi dat ut non recipiat il lud quod dat, ſed qui præcarium concedit, ſic concedit, ut recipiat

quan-

quandoque placebit. Vel præcla riſi eſt contractus inter dominum & colonum, & eſt contractus gratuitus, & ſimilis commodato intra tum ut quidam dicant hos contractus non dfferre niſi uerbis qui tamen etiam differunt in re. Nam licet in multis conueniant præcarium & commodatum, differt tamẽ præcarium a commodato, nam cõmodatum fit ad certum uſum, nec poteſt reuocari niſi uſu expleto. præcarium uero quandoq. placuerit poteſt reuocari. Item præcariũ quandoque dicitur contractus de quinquennio in quinquennium reuocaudus. Et ſi quinquennio elapſo ſub taciturnitate prætereatur, tunc reuocari intelligitur contractus. Dicitur autem præcarium ideo quia eſt contractus ad præces factus.

PRAECARIA uerba ſunt hæc rogo, uolo, mando, fido, committo, iubeo autem præceptiuum eſt. C. communia deleg. l. 2. in princ. Mando quandoque eſt uerbum præcarium, arg. 2. q. 2. mandaſtis, ubi epiſcopus mandat papæ. Quandoque tamen mãdato ponitur præceptiue, ſicut etiam rogo, ut 11. q. 3. rogo. Quandoque mandatiue. ut ff. de nego. geſt. l. ſi ſerui mei, rogato, id eſt mandato ſuſceperis. Item quandoq. deprecatiue, & ſic ut frequentius ponitur.

PRAECARIA dicitur donatio ad pręces facta uſque ad mortem recipientis 12. q. 2. ſepe 16. q. 3. clerici. Et eſt contractus ille affinis emphyteoſi. Item præcariæ dicuntur quædam præſtationes ſeu conceſsiones uſusfructus ad præces facte in recompenſationẽ eius proprietatis quæ datur eccleſie, cuius forma habetur 10. quæſtio. 2. præcariæ.

PRAECEPTVM. Require ſupra Mandatum.

PRAECO eſt qui apud acta aut in ciuitate publice proclamat uel pronunciat aliquid faciendum dimittendum ue, per quæ plerunque fiebat edictorum narratio, i. recitatio, & publica in ius uocatio, & citatio alicuius matrimonii uel rei uendende nunciatio & ſubaſtatio.

PRAECISE ſcd̃m Cardinalem in reſcriptis tantũ ualet ſicut abſolute & ſine cõe cognitione, ut de hære. c. contra chriſtianos, libr. 6. dicit Car. Si ponitur in ſtatuto, operatur ut ipſum nõ tollatur ꝑ ſequens ſtatutũ in caſu in quo ſublatũ fuiſſet ſi non apponeretur. Et dat ſimile de iuramento appoſito, in l. ſi quis in prin. ff. de leg. 3. Bal. autem dicit, ꝙ non ualeat præciſe. i. ſine cauſe cognitione, quia tex. eſſet. ſuper fluctus in c. 2. de reſcri. ubi ponitur expreſſe præciſe, et etiam ſine cauſe cognitione. Saluãdo tamen primum dictum dicitur ꝙ ille tex. ponitur declaratiue uel expoſitiue, & pro id eſt, quod dictum magis placet doctoribus.

PRAECIPITIVM fit ſine modo, & cum periculo de ſepul. ex parte. & ſecundum Io. An. in cle. paſtoralis. de re iudi.

PRAEDA eſt quod in bello capitur l. antepe. ff. de capti. & poſtli. reuer. uide Ray. in ſum. de rap. rub. de prædonibus.

PRAEDITA ſtipendiaria ſunt que in militibus pro ſtipẽdiis dãtur, ut ff. de rei uen. item ſi uerberatum. §. 2.

PRAEDIA tributaria ſunt tributa quæ Romæ reddebantur.

PRAEDIVM dicitur fundus, uel ager. Require ſupra Ager.

PRAEDIVM urbanum & prædium ruſticum, require ibidem et etiam Act. finium regun.

PRAEDIVM

PRAEDIVM dotabile eſt quando iſta duo concurrunt.ſ.quando matrimonii contractum eſt & traditio prædii interuenit, ſecundum Azo.C.de fun.do.ideſt ſum.

PRAEDIVM tamia ſcdm Ioann. & Accur.C.e. ti.in rū. fuit prædium in quo fuerūt cellule. unde tamiacus.i.cellarius, alias cellularius nā rami.græce cellarium dicitur latine. Vel aliter erant prædia empta ut canonē redderent inter cellulas.ſecundum Azo.ibid.lib.11.& eorum colo. dicuntur tamiaci uel dominici coloni, quia dicta prædicta erant Imperatoris.

PRAEFECTVS auguſtus uel auguſtalis dicitur præfectus ægypti.ut ff. de offi. præfect.auguſta.l.unica C. eo. tit. quia Imperator.nam Imperator maximus Auguſtus in Egypto. primo præfecti poteſtatem introduxit.

PRAEFECTVS prætorio ab initio magiſter equitum creatus eſt, cum dictatores ſibi antiquitus magiſtros militum eligerent, qui principali ſolicitudini aſſociatiſsimam poſt dictatores gerent poteſtatem, Hoc exemplo principes ad quos gubernaculum reip. peruenit poſtea elegerūt præfectos prætorio, quibus publice diſciplinæ emendatio conceſſa eſt, quorum auctoritas ita eſt ampliata & adeo approbata, ut nec ab eorum ſententiis appellari nec in integrum reſtitutio facile poſſet poſtulari.Et erant quatuor ſ.pręfectus prætorio oriētis præfectus prætorio aphrice,cuius ſedes eſt in chartagine, præfectus prætorio illyrici, & præfectus urbis. ff. de offi.præfecti prætorio.l.1.& ibi not.

PRAEFECTVM uigilū idē eſt quod præfectus nocturnus. Horum autē offi. erat de nocte facere excubias præerantq. incendiis arcēdis, qui etiam cauebant, inquirebant,& puniebant incendiarios, fures graſſatores, effractores, niſi delinquens eſſet tā famoſa perſona ut ad præfectum urbis deberet mitti puniendа. Poterant etiam iudicare de capſariis in balneis ueſtim iuta cuſtodienda ſuſcipiunt, ſi aliquid dolo fecerant,ut ff.de offi.præfe. uigil.l. 2.§.cognoſcit.

PRAEFECTVS annone dicebatur q de annona i.de blado curam habebat.Require ſupra Edilis creatis.

PRAEFECTVS urbis dicebatē cui ab imperatore conceſſa erat urbis adminiſtratio,qui cæteris magiſtratibus ex quacunq. cauſa ab urbe proficiſcentibus & recedentibus, in urbe relictis ius dicebat. & omnes dignitates in ciuitate antecedebat ſua dignitate,qui cum ab urbe progrediebatur,non habuit iuriſditionem, quam præbere tamen potuit in ciuitate. Sed ſecundum Azo.C. eo.ti.etiam extra urbem intra centeſimum nulla re habebat iuriſditionem.uide de offi. præfec. ut per totum.

PRAEIVDICIVM eſt quaſi quædam prælatio uel præpoſitio, ſiue prælocatio unius rei reſpectu alterius nam aliquid præiudicare alteri eſt illud illi præferri: Tamen hoc uerbum præiudicare alterius modi conſtructionē, & ampliorem ſignificationem habet quā hoc uerbum præferri. Dicitur. n. perſonaliter ex propria confeſsione in iudicio mihi præiudicabit,id eſt confitendo mihi ipſi in iudicio præiudicium feci. Hoc enim præiudicium non ſignificat commodum meum eſſe factum, ſed incommodum, ut ſic iudex non ſequatur ueritatem, ſed meam confeſſionem. Ita dicitur res iudicata ue-

ritati facere præiudicium non ut ueritas rei iudicare præiudicet. 1. præponatur, ſed res iudicata ueritati præiudicet. igitur præiudicari eſt alicui aliquid præponi, et ſic dicimus rem iudicatam ueritati facere præiudicium.i. quod præiudicandum eſt,dato. ꝙ non ſi uerum, nã dato ꝙ ita nõ ſit ſicut iudicatũ eſt,tamen præponitur ueritati.

PRAEIVDICIALES actiones pro tanto dici poſſunt. ꝙ in ipſis tractatur de magno. piudicio, uel quia quæſtioni mote præiudicant.u.g.agis contra me, et aliquid petis,oppono tibi quæſtionem ſtatus, dicendo,ꝙ tu es filius meus, uel ſeruus meus in poteſtate mea conſtitutus aut libertus.& ſic de conſimilibus.

PRAEPOSITVS poteſt dici, quilibet qui aliis præeſt. Vſus tñ obtinuit, ut præpoſitus dicatur qui quandã prioratus curam ſuper alios gerit extra de uer.ſig.c.quamuis.

PRAEPOSITI labarum, alias laborum, & ſecundum aliquos labiorum, a labiis, dicuntur quia forte corrigebant eos qui male de principe loquebantur Dicuntur autem præpoſiti labarum pro laborum ſicut dicitur, deum pro deorũ,a laboro ſigno bellico quod fecit fieri Conſtantinus ex auro & lapidibus prætioſis, inter alia ſigna bellica excellentius, & deriuatur a labor. Qui ergo tabulis faciendis præponebantur, dicebantur præpoſiti,ut ſupra.

PRAEPOSITI ſacrorum ſcriniorum erant illi qui preerant ſcriniis imperialibus, qui alias dicebantur proximi, eo ꝙ magis principi approximabant quam alii. Tria aũt erant ſcrinia ſiue camere, de quibus tractatur. C. eo. tit.l.12. Primum ſcrinium erat camera epiſtolarum quæ principi mittebantur, uel ab eo mittebantur. Secundum fuit libellorum conuentualium uel conuentionalium & cognitionum uel conuentionum. Tertium erat diſpoſitionũ, ut eſt regiſtrũ,ſecundũ Acc. in rub.eo. ti. & lib.præal.

PRAEPOSITIO in compoſitione auget. extra de præb. c. ſi pauper clericus. lib. 6. An præpoſitiones faciant conditionem, dic ꝙ ſi regunt accuſatiuum & adiicitur diſpoſitioni de futuro,faciunt conditionem. ff. de condi. & demonſt.l. cum tit. idem ſi regunt ablatiuum. ff.de ma.teſt.l.ſi fuerit. Idem ſi regunt utrunque caſu, quando dies legati cedit.l nec ſemel.§.ſi in habitatione. & de condi.& demon l.ſolemus.

PRAEROGATIVA i. aliquod priuilegium,de quo infra dicetur.

PRAECENTORES dicuntur cantores qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata. i.cum olim. de conſ. Et dicuntur duo genera cauſa orum in arte muſica. ſ. præcentor, qui uocem in cantando promittit, & ſuccentor qui ſubſequenter canendo reſpondet et additur concentor, qui conſonat prædictis.ut 21.diſt.cleros.uerſus finem.

PRAESES eſt nomen generale ad omnes proconſules & legatos Ceſaris, & omnium prouinciarum rectores, ſiue moderatores. ut ff.de off. præſid. l.1. Et eſt præſes clariſsimus,ut. ff.de præuari.l.1.

PRAESES non poteſt concedere edificari in publico ad priuatã utilitatẽ, ad publicã ſic Bar.in l.ſi finite §. deinde. in ti.ff.de dam.infect.

PRAESES prouincie dr̃ qui in prouinciis poſt principem ſummã gerebãt poteſtatem. Nam regna redacta erant in prouinciis, quarum rectores dicebantur præſides, & ſunt clariſsimi, ut balliui, & ſic

prop.18

proprie capitur ſiue ſtricte, ſed gene
raliter ſumitur. ut ſupra.

PRAESENS dicũtur qui in eadẽ ſunt
prouincia. l. ſi. C. de præſcri, 30. an-
norum.

PRAESENTES dici poſſunt exiſten-
tes in diuerſis loci dummodo ſe
exaudiant. Bart. in l. 1. in prin. ff. de
uerb. oblig.

PRAESERTIM ponitur aliquãdo in
iure pro maxime. ut c. ex literis 2.
de ha. mi. Aliquando pro tantum.
ut ibidem in glo.

PRAELATI nomine intelligitur ec-
cleſia & miniſterium prælati, & ec-
cleſia eſt in epiſcopo, & non econ-
uerſo non tamen nomine prælati
ſemper intelligitur eccleſia, ut in c.
edoceri, de reſcript. in glo.

PROPERE proprie. i. nimis cito.

PRESBYTER græce interpretatur
ſenior latine, & eſt nomen digni
tatis, non ætatis tantum licet al ibi
dicatur nomen ætatis. 93. diſt. legi
mus. Nam propter honorem & di-
gnitatem quam accepit, præsbyter
nominatur, & dicitur quaſi præ-
bens inter. & non (ut quidam inter-
pretantur) quaſi præ calicis bibens
ter. de hoc 21. diſtin. cleros. poſt me
dium.

PRAESCRIPTIO ſecundum Goff. C.
eod. titu. eſt quoddam ius tempore
ſubſtantiam capiens. i. firmitatem
habet locũ in rebus immobilibus.
Et hæc diffinitio impugnatur ab
aliis, nam ex præſcriptione non
competit ius, ſed exemptio. Vnde
ſic diffinitur, præſcriptio eſt exce-
ptio rei ex tempore ſubſtantiam ca
piens. quæ diffinitio etiam ab aliis
impugnatur, quia præſcriptio non
capit ſubſtantiam ex tempore, ſed
ex authoritate legum. Ideo præſcri
ptio ab aliis ſic diffinitur. Eſt ex-
ceptio ex tempore congruens, ab
authoritate legum uim capiens ne
gligentibus pœnam infligẽs, & finẽ
litibus imponens, quæ omnino ma-
gis uidetur completa. Inducit au-
tem præſcriptionem bona fides, iu-
ſtus titulus cõtinua poſſeſsio, & ſi-
ne rei uitio. ſ. qñ res eſt præſcripti-
bilis. ſcdm Gof. Et no. bonam glo.
ult. in cap. illud. de præſcrip. ubi ha-
bes quod modis fiat interruptio
præſcriptiones naturaliter & ciui-
liter. Vnde habemus dormitionem,
per priuationem, & incorruptionẽ
preſcriptionis. Et requiruntur ſex
ad preſcriptionem, ſi ualere debet.
ſ. titulus poſſeſsio, bona fides eſt
preſcribenda, perſona deſcribens,
& perſona contra quam præſcribi-
tur, inter quem poſſeſsio & bona
fides ſunt maxime ſubſtantialia,
ut no. in c. illud præal. Et ſunt 30.
caſus in quibus non currit præſcri
ptio, quos habes in glo. fi. cap. cum
liceat. de præſcri. uide etiam gloſſ.
ſumme. 26 q. 3. de uſuc. & preſcri.
Item preſcriptio eſt longi temporis
continuata poſſeſsio, inter præſen-
tes 30. annorum inter abſentes 20.
annorum. Alia eſt præſcriptio lon
giſsimi temporis. ſ. 30. uel 40. an-
norum, & illam dicitur longiſsimi
temporis. Vnde cum aliquis rem
aliquam tanto tempore poſſederit
ipſam poſſeſsionis diuturnitate &
temporis continuatione præſcri-
bit & actorem remanent, ſiue per
uim, ſiue aliter ſiue titulo nactus
eſt poſſeſsionem, uel alio quocunq.
iniuſto principio. Sed diceres ex
hoc uidetur ꝙ decime laicis præ-
ſcribantur diuturnitatem poſſeſ-
ſionis, & continuatione tẽporis. Re
ſpondeo notando ꝙ ſeruitutes, &
alia iura incorporalia bene præ-
ſcribuntur ſpatio 40. anno. dum ta
men talia ſint præ ius cõmune non
uetat posſidere, alias quæ posſideri
non poſſunt de iure, non præſcri-

buntur, ſicut decimæ per laicos, ut c. prohibemus, de deci. ex quo colligitur argu. contra laicos uolentes ſe tueri præſcriptione temporis, ut posſint decimas posſidere, uide ca. præuenit. de cenſi. ubi glo. eccleſia contra eccleſiam gaudet præſcriptione 30. annorum, ſi ſine interruptione posſideat monaſterium gaudet præſcriptione 40. annorum, nec minor exceptio religioſis domibus opponi poteſt cum effectu, & Romana eccleſia centum annorum gaudet præſcriptione. Item preſcriptio. 30. annorum ſecũdum antiqua iura, ſed modo 40. annorum, tollit omnem actionem, & omne ius c. auditis. de præſcrip. ſed non currit tempore ſchiſmaticis, eo. tit. cum nobis, nec ſede uacante. c. de quarta, & c. deci. & c. autem. eo. titu. nec etiam tempore hoſtilitatis. c. ex tranſmiſſa. eo. tit. etiam nec currit contra uiſitationem epiſcoporum, & procurationem debitam. c. cum ex officiis & c. cum accedens. eo. ti. & eſt introductum propter deſidiam ius ſuum negligentium. Et qui posſint præſcribere, qui non, & etiam quæ res non posſint præſcribi, no. in c. cum non liceat. eo. tit.

PRAESCRIPTIS uerbis dicitur contractus innominatus, & fallit quando eſt factum ineſtimabile, ut manumisſio quia ineſtimabilis eſt, & tũc datur actio de dolo, ut in l. dedi tibi. ff. de cond. ob. cau. da l. naturalis. §. quod ſi facio. ff. de præſcript. ne inde naſcitur ciuilis actio quæ præſcriptis uerbis dicitur de qua ſupra actio præſcriptis.

PRAESTIGIVM eſt quod perſtringit aciem oculorum. id eſt obumbratio quædam, uidelicet cum uidetur alicui ſe aliud uidere quam uidet ut in incantationibus. Et hoc patet, ut legitur inuitis patrum de quoddam coniugacio uolente, accedere ad propriam uxorem, quia uidebatur ſibi equa, quouſque per quendam uirum beatum tale præſtigium fuit ſublatum. Dicebantur ergo præſtigia captiones uerborum, quibus obumbrantur delicta, & ideo dicebantur præſtigia uerſuti iuris, ut ſupra ius uerſutum. Hæc Azon. C. ad leg. Iul. de adult. & de hoc 26. q. 5. nec mirum, poſt primam col. ubi dicitur magorum præſtigiis, quæ non ſunt uera, ſed fantaſtica eſſe probantur, & præſtigium dicitur interueniſſe mercurios ut ibidem tex.

PRAESVMPTIO ſecundum Spec. eo. tit. eſt argumentum ad credendum uirum factum, ſurgens ex probatione alterius, ut ex coexiſtentia uel complacentia perſonarum ſuſpectarum præſumitur coitus cl literis. eo. ti. ubi ſolus cum ſola, nudus cum nuda in eodem lecto, ex præſumptione uiolenta comprobantur copulari carnaliter. Sed ſcdm Go. diffinitur ſic, eſt alicuius facti. dubii aliquoties plena, aliquoties ſemiplena inueſtigatio, ſeu probatio. Item præſumptio eſt quoddam medium intellectuale ueritatis eliciendæ, ex circunſtantiis exemplum pone in c. ſtudiis. eo. tit. illa tamẽ probatio nõ infert de neceſſario, quia aliter põt ſe res habere, niſi ſit præſumptio iuris & de iure. unde ſunt tres ſpecies præſumptionis. Vna eſt temeraria quæ conſurgit malis hominibus, & ex cauſis pluribus alias pueribus, & ſuſpicionibus leuibus, & hæc repellitur & reprobabilis eſt, ut 2. q. 1. c. 1. oues. de ſen. excomm. inquiſitioni. Alia eſt probabilis, ſiue ueriſimilis, quæ conſurgit ex multis cauſis, & ſuſpicionibus, & hæc admittitur

mittitur ad probationem ſemiplenam, ut de præſumpt.in multis c. & in c.ſolicite.de reſt. ſpol. Vnde coadiuuat ad probationem ſi ſint alia coadminicula. c. a nobis, qui mat.ac.poſ.ubi gl. admittitur etiã ad purgationem inducenda cap. ſi quis.de purg. c 2.q.4. præsbyter. Tertia eſt uiolenta, quæ ad pronunciandum uel condemnandum ſufficiens deputatur 22.q.1.dixit dominus.ff. de his qui ſunt ſui, uel ali. iur.l. filiũ,& c.literis, de præſum. Diffinitiones præſumptionum, uide plene in c.is qui. de ſponſal. in glo.2.ubi de quintuplici præſumptione. Et uide no.per Io.theuto.1. diſt.c.ferrum, ubi de diuerſis præſumptionibus. Nam præſumptio uiolenta ſubdiuiditur, qui alia iuris, alia iuris & de iure, iuris eſt cum ius præſumit aliquid, ſed non ſtatuit ſuper præſumpto, & illa recipit contrariam probationem. 35. q.3.extraordinaria.27.q.1.nec aliqua. Iuris & de iure eſt cum ius fingit & ſtatuit de ficto, contra quam fictionem non admittitur contraria probatio. c. ad id, et c.is qui de ſponſ.& de condi. appo. ca. per duas. ubi uide concor. multas & qualiter ius fingit, uide Goſ. in ſum.eo.ti. Nã differũt præſumptio & fictio iuris de quo ſupra fictio. Et una præſumptio tollit aliam. c. cum inter. R. de elec. uide gloſ. optimam in l. non eſt uerisimile, ff.quod me.cau. Et no. doc. regulã quod præſumptio cõis transfert in alium onus probãdi.l. generaliter § ſi petitum. uer. ſed cum ex præſumptione.ff.de fideicom. lib. Item præſumptio ex neceſſitudine ſanguinis uincit oẽs alias præſumptiones, ut eſt glo. in c. ſi. de teſ. ut ſi lego Ludouico, & ſunt duo eiuſdẽ nominis proprii & cognominis, præſumitur pro illo, qui mihi neceſſitudine coniungitur. Et quia præsũptio ſurgit ex qualitatibus ſciendum ꝙ quædam ſunt qualitates intrinſece, & naturaliter homini inherentes. Et harum quædam adherent anime, & quædam corpori exemplum de primis ut bonitas, malitia, & in dubio præſumitur ad bonam partem, quia naturaliter naſcitur ſine malitia ca. ad menſam.6.q.4.& talis præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium, & ſic intelligitur. c. unicum, de ſcruti.niſi ſemel eſſet conuictus de malitia. talis. n. ſemper malus præſumitur. 2. q.4. per tot. & c.ſemel.de reg. iur. lib. 6. uel ſi eſſet infatus, ſic.n.ad eum transfertur onus probandi. De ſecundis ut ſanitas, infirmitas & iterum indubio præſumitur in melius & negans probabit, ut l.nec codicillos C.de cod.niſi quis fuiſſet infirmus infirmitate aliqua de ſui natura ꝑpetua, uel epilepſia, uel apoplexia c. cum inter, de ele.ubi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis ut in furioſo, id qui allegat contrarium, debet probare. 3.q.9.indicat. Similiter ſi negetur quis legitimus probet negans c.tranſmiſſa.qui fil. ſint leg. Secundo alique ſunt qualitates extrinſece & accidentales ut eſſe diuitium iuriſc.muſicũ, medicum, choraulem &c. quæ non naturaliter adueniunt nã natura non facit artẽ, ſed bene præparat, ſcd̃m Bal.& in his onus probandi incũbit cuicunq. alleganti ad fundandã intẽtionem ſuam, ſiue affirmatiue, ſiue negatiue alleget maxime cum pars aduerſa fundauit intentionẽ ſuam, non tamen ſemper ſuccumbit non potens probare, ſic quod alter propter iſtius probationem non admittatur ad intentum ſuũ.

nam iudex ex officio poteſt illum refutare ſi ſibi conſtituerit cum indignum & hoc in cauſa in qua ultra allegationes partium, iudex pōt impartiri officium ſuum ſecus ubi hoc non poſſet niſi petitus.

PRAETER quãdoque capitur excluſiue qñ que incluſiue. uide cã. literas in ſi de præſum. etiã uide Inn. in c.dudum.2. de elect. & in cle.1. de ſum.tri. & fide catho. per glo. & Arch. in c. ebron.13. q.1. Item Bar.in l.1.in ſi .de pig. actio.& per alios in l.actione C. de trãſa. & in regula peccatum de reg.iur.libr.6. Stat enim incluſiue & augmentatiue quando cadit inter res penitus ſeparatas, ut dicendo.Lego tibi omnes uineas meas præter domum . Sed ſtat excluſiue quando cadit inter dictiones ſignificantes res ſub ſe inuicem contentas ut lego tibi omnes libros meos præter Salice. ambos. Richar. & Bar. uide de hoc Albe. in alphabeto ſuo & no.in l.medic.§.uxori.ff. de au. & ar.leg. Item capitur excluſiue. Lego omnes ſeruos meos præter Sẽpronium. Ratio , quia Sempronius eximitur de oratione præcedenti ut ibi non includatur l. namque.§.fi.ff.de pe.lega. & ſunt ratio ex hoc qa eſt uoluntas proferẽtis declarata eo ꝙ alias hæc uerba præter Sẽproniũ nihil operarẽtur. Sed ibi ſumitur incluſiue. Lego omnes libros meos tali præter ſcyphum argẽteum quem apud eum depoſui. Ratio quia hæc uoluntas proferentis. & uerba præter ſcyphum &c.aliter nihil operarentur, niſi excluſiue exponerentur. Item ponitur quandoque coniunctiue, non excluſiue,ut ibi, de his ſeruis qui ſunt in patrimonio meo, præter decem quos legauit titio, lego decem ſeio,quia ſenſus eſt, & decẽ legaui titio,& ſic per legatum fractũ ſeio nõ reuoco factũ titio & ſic intellige hic coniunctiue. i. continuatiue ſicut fit continuatio per dictionẽ,& qñ continuat orationes. Nã in prædictis legatis titius & ſeius non ſunt coniuncti coniunctione quæ facit unum corpus, de qua in l.re cõiuncti. ff.de leg. 2. & iõ ſi in patrimonio eſſent tm̃ 15. ſerui, titius haberet x. & ſeius tatũ quinque l.ſi ita legatũ.ff.de leg.1. Et eſt rõ, quia ſignificat ſic ipſa uolũtas proferentis declarata ex coniectura ꝙ teſtator non uult reuocare, niſi expreſsius appareret . Si.enim hoc cauſa poneretur incluſiue, tũc ſeius haberet decẽ legata titio & tum hoc alia ſibi legata ſ. ſeruos in patrimonio exiſtentes,& ꝑ hoc eſſet reuocatum legatũ titii, quod non eſt dicẽdũ. Itẽ ibi cũ papa dat diſpẽſo te cũ ut alia bñficia preter obtenta poſſis obtineri,ponitur ẽt continuatiue ſiue coniunctiue. Nã ſenſus eſt talia obtineas cũ obtentis & ſuper iſtis de nouo obtentis diſpenſo ita ꝙ obtenta non includuntur in diſpenſatione,ut in c.dudũ.de ele. quia hoc nõ uidetur de uoluntate proferentis,niſi expreſſis declaretur, eo ꝙ diſpenſatio in caſibus odioſis ſemper reſtringitur. Item excluſiue non exceptiue ponitur pro ſiue, ut ibi præter ſpẽ. i.ſine ſpẽ, & ſic dicitur dilatio danda eſt illi qui præter ſpẽ trahit ad alienum iudicẽ l. ſi quando C. de dilatio. ibi enim nõ ponitur exceptiue nec incluſiue quia oratio illa non patitur, & ſic tantum ponitur excluſiue,& ſic de aliis.

PRAETERIRE eſt teſtatorem omittere aliquem qui ſuus hæres eſt,eo non inſtituto,ſiue eo exheredato,ut habuiſti ſupra de he.

Præteritio dicitur talis omiſſio uel

exhe-

exheredatio ſecŭdum Azo. in ſum. C.de prete uel exhære. inſti.de hæred. quæ ab inteſt.defe.§.eadem ut ſupra.

PRAETEXTA eſt genus ueſtis quæ nobiliores ciues romani uti ſolebāt §.iniuria. inſt.de iniu.& uide l.3.§. fi.& ibi glo.ff.de lib.exhiben.

PRAETOR eſt qui in urbe Romana iudicio ſenatus ad diſceptandum dubios actus & cauſas ordinabat. Et erat eius officium annuum quia ſolo anno durabat. Et antequam populo Romano ad principē trāſlata fuiſſe poteſtas, uel antequam Romana poteſtas ſub Imperatore ueniret habuit poteſtatem plenam faciendi ius & ſtatuta & edicta, cuius edicta iuris honorarii nomine cēſentur, quia qui honores gerunt i. magiſtratus, authoritatem huic iuri dederunt, ut C. de offi. præto. l.1.& inſti. de iur.nat.& ciui.§.prætorum quoque edicta & no.in l.cer tum C. unde legi. ꝙ prætor uiuus potius debet ſequi prætorem mortuum quam ius ciuile.

PRAETOR fideicommiſſarius diceba tur ille qui de fideicommiſſis reli ctis cognoſcebat & ius dicebat & reddebat, dicens ius dabo.ff.de ori. iur.l.neceſſarium.

PRAETOR peregrinus dicebatur ille qui inter peregrinos qui in ciuitate affluebant uel confluebant red debat.

PRAETOR urbanus dicebat qui cū cōſules ad bella finitima uocarentur, ius neceſſarium in ciuitate reddebat.ff.de orig iur.l.2.prealleg.

PRAETORIVM eſt locus in quo ius ex more redditur etiam dicitur in quo quis præfecturam exercet cum ſuis officialibus, & cauſam tractare ſolet. Item eſt domus præſidi prouinciæ aſsignata, & locus deputatus iudicibus ad cognoſcendum & deputandum uel ad ſententiandum de cauſis.

PRAETORIVM pignus dicitur illud quod alicui datur a iudice.

PRIVIGNVS dicitur qui ex marito mulieris natus eſt antequam fuiſſet maritus eius, & econtra.

PRIVIGNA dicitur propriæ quæ ex uxore uiri nata fuit antequā eſſet uxor ſua, eſt ergo filia uxoris ab alio uiro priori genita, & priuignus alius taliter genitus, quorum pater uitricus eius appellatur.

PRAEVARICATORES ſunt qui uera crimina fraudulenter occultant, dicitur autem præuaricator quaſi uaricator, a uarica ceruice quia ad uerſam partem adiuuant prodita ſua cauſa propria dum huic inſtat corpore ex una parte, & illi mēte & corde ex altera parte, ut.ff. de præuarica.per totum.

PRIMATES proprie loquendo ſunt patriarche. diſt.99. c.1.& 2. Etiam ponitur primas pro archiepiſcopo c.ſane de fo. compe. Nam non eſt differentia inter primatem & archiepiſcopum quātum ad effectum, ut in c.duo. de offi. ordi. nam ius canonicum non curat de nominibus c.petitio. de procur. diſt. 21.cleros. & c.præce. ubi eſt diuiſio nominum cum dicitur archiprimates, ſiue primates, ſiue patriarche.

PRIMATES officium ſunt qui officiis preſunt.

PRIMICERIVS dr̄ ille qui primo loco ſcriptus eſt in matricula notariorum & primū locū obtinet ſcdm ll.ut C.de primice.lib.12.in rub.Sed ſcdm canones eſt nomē dignitatis que ſubſtet Archi. ut no.c.unico.de offi. primic. Dicit.n.primus in cantu uel choro, qui in aliquibus eccleſiis dicitur cantor ſiue ſuccentor.

PRIMI pilarii dicuntur primi adminiſtrantes, qui. ſ. primo actionem

 ſui

ſui officii adminiſtrauit. Vel ſecundum Hugo. qui primum pilum, id eſt telum uel Haſtam portant & utroque, non accipitur, ſeccundum Accur. C. eo. tit. in rub. lib. 12.

PRIMOGENITVM uocat ſcriptura non quem fratres ſequuntur, ſed qui primo natus fuit, de uerb. ſign. c. Ioſeph.

PRIMITIE ſunt primæ partes fructuũ Deo offerendæ. Hinc eſt qđ ſacerdos primam miſſam cantans dicitur celebrare primitias.

PRINCEPS quis dicatur habetur Eſa. 11. ibi Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Interdum dicitur Angelus. Ioſue 9. Ego ſum princeps exercitus &c. Interdum Papa de conſe. diſtinct. 1. corpora. Interdum epiſcopus de maiori. & obe. ſi quis uel alius iudex eccleſiaſticus. 27. quæſtio. 4. diffiniuit in fi. Item dicitur Imperator, de re iu. ad apoſtolicæ, in prin. lib. 6. Et appellatione principis intelligitur rex cle. unica de baptiſmo, ubi bona glo. & in uſibus feu. ſecundum Bal. Item princeps dicitur diabolus, ut Luc. 11. cap. in principe demoniorum eiicit demonia ſimil. 23. quæſtio 8. §. ecce. uerſic. ſed notandum ibi, uenit princeps Ioan. 14. Item dicitur quilibet ſecularis dominus. ut 33. q. 5. princeps. Item dicitur principalis pars in quolibet iudicio, ut. ff. de foro comp. el. 1. §. in hoc iudicio. Etiam princeps dicitur quilibet prælatus eccleſiæ, ut diſt. 35. c. eccleſiæ principes, & cap. corpora præalle.

PRINCIPIVM cuiuſque rei potiſsima eſt pars l. i. ff. de or. iur. & uide Bar. in l. 2. ff. de furt.

PRINCIPIVM ſpectatur quando finis habet neceſſariam conſequẽtiã ad principiũ. Bar. in l. unica in fin. C. ſi in commu. eademque cauſa.

PRINCIPIVM rei dicitur a parte ſuperiori, inferior autẽ pars ad quã deſcendit curſus aquæ dicitur finis, arg. l. 1. in fi. ff de aqua plu. ar. Bar. in l. 3. in fi. ff. de fur.

Priuata pſona eſt pſona carens functione publica. uide ſupra perſona.

PRIVATVM ius eſt illud quod principaliter ad ſingulorum utilitatem pertinet, ut in pactis & conuentionibus ſingulariorum perſonarum quod require ſupra ius publicum.

PRIVATA delicta dicuntur quæ ciuiliter tractantur, ut ſi mihi furatus ſis x. & ego ut rehabeam ago, non ut corporaliter puniaris, ſed publica delicta ſunt quorum proſecutio eſt permiſſa cuilibet de populo, quale eſt crimen læſæ maieſtatis uel accuſatio de ſuſpecto tutore uel curatore, in quibus omnes accuſare poſſunt.

PRIVATI dicuntur proprie qui non ſunt conſtituti in aliqua dignitate 24. q. 1. qui contra. Item dicuntur omnes exempti a iure communi, ſiue ſit collegium, ſiue aliqua ſpecialis perſona. 7. q. 1. petiſti. & di ſtin. 3. priuilegia.

PRIVILEGIVM eſt principis beneficium contra ius cõe indultũ. Non enim eſt priuilegium niſi aliquid indulgeat ſpeciale. c. abbatem, de uerb. ſig. & c. in his, de priui. & dicitur quaſi priuans legem, uel eſt lex priuata ideſt unius ante alios honor uel dignitas aut immunitas, quæ ſibi conuenit, eorum quæ & aliis incumbunt, uel quæ de iure cõmuni allegantur. Nam priuilegium ſecundum Iſid. lib. 6. inde dictũ eſt quod in priuato cõceditur. de hoc diſt. 3. priuilegia. Ius enim commune ad unam perſonam directũ, ad omnes extenditur 41. diſt. miramur. de iudi. in cauſis. Dicuntur ergo priuilegia priuatorum leges id eſt

id eſt a iure communi exceptorum, ut in c. priuilegia.præall.Et not.ꝙ priuilegium non tollitur per ius commune, niſi de ipſo mentio fiat. de reſcript.per ordinē.Nec tollitur unum per aliud,niſi in ſecundo fiat mentio de primo c.ueniens.de præſcri. Et priuilegium eſt duplex perſonale, & reale.c.mandata.de præſum. Perſonale extinguitur cū perſona, imo quandoque ante perſonā extinguitur,ut cum eo male abutitur & ſequitur perſonam, & hoc uerum de conceſſio indeterminate, quia cum determinatione loci uel temporis conceſſum non ſequitur perſonam extra locum, ut eſt priuilegium uſus pallii.cap.ex tua rum. de autho. & uſu pallii. Etiam extinctale extinguitur priuilegium reale. 16.q.7.& hoc diximus in cap. abbatem. in fi.de uerb.ſig.& glo. in regula priuilegium de reg.iu.lib.6. Item priuilegium perditur propter lex,ut in glo.uni.in ca.renouantes. diſt. 22. & eſt duplex priuilegium, ſ. generale & ſpeciale. Generale eſt quod cōmuni corpori uel collegio conceditur, ut in c.cum & plantare. eod. titu.uel uniuerſitati. 17. q. 4. ſi quia ſuadente.Et quod conceſſum eſt fratribus & eccleſiis circa contractus uel quaſi & circa iudi.Item quod conceſſum eſt mulieribus circa fideiuſſor. Speciale eſt quod perſonæ conceditur, & illud extinguitur cum perſona.7.q.1. pe tiſti, & regula priuilegia &c.& pone exemplum de priuilegio. uer. g. princeps concedit deportato uel alii non ualenti teſtari ſecundum ius commune Romanorum ciuile liberam teſtamenti factionem,hoc priuilegiū ſignificat ꝙ poſſit teſtari ſeruando ſolennitatem quæ de iure ciuili requiritur in teſtamento ut l. ſi quando.C. de inoffi. teſt. Et ſumitur ſignificatū ex ſolennitate quæ multis uigiliis eſt excogitata quare non eſt ueriſimile principem tam faciliter illam tollere uelle, & ex priuilegio ſiue natura eius eſt quod priuet ius cōe, & ſic uerba debent recipi in ſuo ſignificato ſtricto ri. Item ibi princeps ualenti teſtari concedit liberā teſtamenti factione intelligitur quod poſſit teſtari non ſeruata ſolenmitate iuris cōmunis ciuilis dumtamen conſtet ſicut de milite dicitur quod ſignificatum ſumitur ut priuilegium ualeat & aliquid concedatur niſi. n. ſic intelligeretur nullum eſſet priuilegium. Item princeps conceſſit alicui ædificare lic.re in loco publico, intelligitur ſine alterius iniuria uel incommodo. ut l. 2.§. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub. Ratio quia omnes tuetur ab iniuriis, uerſimiliter non uult aliū ledere, nec princeps uult ualere ſuum priuilegium quod eſt in alterius detrimētu, uel quod tollit ius cōe, ut l. quoties.& l.reſcripta.C. de prec.Imp.offe.& hoc uerum niſi in priuilegio fieret reuocatio legis derogatiue. ſ.dicendo,non obſtante. l.tali uel tali,ut l.ſi quis.in pri. ff.de leg. 3. idē in quouis caſu quo euidenter apparet principem uelle tollere legē derogātem priuilegio, quia uoluntas ſua eſt lex,niſi contrarietur legi euangelii, quia hanc tollere non poteſt.

PROBATIO ſecundum Azon. eſt rei dubie ꝑ argumēta oſtenſio,ſed hæc difinitio ſcdm Goſ.loco ſolum hēt in his quæ probanē per inſtaatiam diſputationis,non autem in iudicio ubi probatio fit ꝑ teſtes & inſtrumēta & plerūq. per iudicia,& præſumptiones. Et dicitur probatio ab aduerbio probe. Nā probe facit quę probat ꝙ intendit,quia per hoc pe-

nas

nas nõ probantiũ euadit. Vel probatio eſt rei dubie in iudicio legitime facta declaratio quamuis hæc diffinitio moderetur contrariis. Et dicitur etiam probatio quaſi proba actio ratione qua ſupra. Et not. ꝙ probatio ſit mul ipliciter. Primo per aſpectũ, ut in notorio qđ probatur per facti euidentiã c. euidentiã de accu. c. propoſuiſti. de prob. ff. de uẽ. inſp. l. 1. in prin. 16. q. 3. inter memoratos. Nec obſtat quod oculus plerũq. fallit. c. cauſam. eo. tit. 37. q. 1. nec aliqua, quia frequentius non fallitur. de hoc uide Gof. de proba. in ſum. §. inſinuata nobis. Etiam fit probatio per aſpectũ in atroci iniuria. ff. de iniur. l. 2. Itẽ in ætate ut l. minor. ff. de min. Secundo fit per teſtes plures uel etiã per unũ cum aliis præſumptionib. uehementib. Tertio p inſtrumenta. Quarto per confeſſionẽ. Et hi quatuor modi ponuntur in c. cũ ſeden. de reſt. ſpo. Quinto fit per ſcriptura antiquorũ librorũ. c. cum cauſam. eo. ti. Sexto per uiolentam præſumptionẽ. 32. q. 1. dixit dominus, Septimo per famã cum aliis præſumptionibus. c. 3. loco. eo. ti. Nam uicini famã facit probationẽ c. ulti. de frig. & malefic. etiam per famam cum uno teſt c. ſicut. de probat. & ſi iudex dubitat de fama quærat a uicinis. ff. de magiſt. conue. l. 1. Poteſt autẽ fama probari per duos teſtes c. in literis de teſti. & magis probat fama quam unus teſtis, ut dicitur in c. ſuper. e. de conſan. & affin. 4. q. 3. § ſæpe. Sed nunquid per famam & unum teſtẽ debet quis condemnari de crimine. Bar. in gloſſ. c. ueniens. de teſti. dicit quod non. Ratio, quia in crimine debent eſſe probationes apertisſime & meridiana luce clariores, ſecus in cauſa ciuili. C. de prob. l. ul. Octauo per iuramentum. Et no. ſoli ſacramento creditur quando de cõſcientia alicuius quæritur ſiue dubitatur. de ſent. excõ. ſi uero aliquis. Item probatio teſtibus & fide tabularũ conſtat c. forus. de uerbo. ſigni. uide Gof. eo. ti. §. ſpecies probationum.

PROBATORIA uel probatorie officiorum ſunt documenta ad probandum aliquem eſſe priuilegiatum ad officium aliquod authoritate imperiali, ut poteſt colligi. C. de diuer. offi. l. probatorias. lib. 12.

PROCONSVL. dicitur iudex ordinarius, & eſt a populo cõſtitutus, non a principe delegatus nec ab alio, ſed ante imperatoriam maieſtatem creatus, cuius officium erat in prouinciis dirigi, ſcilicet in regno tributariis, ut per eum prouinciales ſua negotia expedirent. Hic uero pluries non poteſt uiri faſcibus ꝙ ſeries, nemo enim ſeptimo eſt creatus proconſul, & non niſi ſemel procõſulatus fungebatur inſigniis & in prouincia ad eum pertinebat ut ad quoſdamq. magiſtratus reſpiceret. ff. de offic. proconſul. l. proconſules.

PROCONSVL legatus eſt cui procõſul prouinciam ingreſſus mandat iuriſdictionem.

PROCVRATOR eſt qui aliena negotia mandato ſibi a domino facto gerenda. gratuite ſuſcipit plura uel unum. ff. de negot. geſt. l. tertia. §. negotium & ff. ui bonorum. rapt. l. 2. §. quod ait. Et dicitur gratuite, quia ſi interuenit merces non eſt procurator, ſed locator operam. Dicitur mandato domini, ad excludendum tutorem, curatorem collegia & prælatos eccleſiarum qui procuratores conſtiquere non poſſunt, ſed ſyndicum, uel actorem. Et quæ ſit differentia inter procuratorem, & ſyndicum ꝗ actorem

actorem & uice dominum notatur de ſyndi.capit.1. de offi.ordi. cum uos. Et conſtituitur de mandato generali uel ſpeciali. ff. eo.tit.l.1. & ff.manda.l.ſi remunerandi. §.1. Vel ſic. Procurator dicitur is qui in iudicio uel mandato,domini negotia adminiſtrat agendo uel defendẽdo.l.1.§.1.ff.eo.tit. inter quẽ & aduocatum hæc eſt differentia, quia procurator cauſam abſentis tractat aduocatus uero cauſam præſentis, uterque tamen poſtulare dicitur,uel ſecundũ cano. Omnis adminiſtrator rite dicitur ſeu uocatur procurator,ut.1.q. 3. ſaluator. Nam procurator eſt nomen generale ad quemlibet adminiſtratorem,per ſequentia quæ traduntur in conſtitutione reſtringitur ad id de quo agitur.Oportet.n.officium procuratoris eſſe gratuitũ, quia ſiquid recipit facit contra bonos mores,& hoc intelligitur quãdo paciſcitur ut habeat certã partem eius de quo eſt quæſtio,quod non licet, poteſt tamen licite recipere ſalarium pro labore ſuo. Et no.quod duplex eſt procurator.ſ. ad iudicia,& ad negocia,qui differunt in tribus, quia primo procurator ad iudicia non conſtituit ꝓcuratore alium niſi poſt lit. conteſta.cum iam eſt dominus litis, & ante lit.cont. alium procuratorem dare non poteſt nec tutorem niſi ſit procurator in rem ſuã, qui ante & poſt lit.conteſt. conſtituere poteſt.Sed procurator ad negocia cõſtituere poteſt libere alium procuratorem quemcunque ult. c. 1.de procura.lib.6. Secunda differentia habetur in c. qui generaliter in fin.de procura. libr. 6. quia primus non datur niſi maior 25. an ſecunda uero poſt 17. annos. Tertia differentia habetur de reſcrip.tex.parte decani. Et no. optimam rationem prime differencie iſtorum procuratorum,quia negotium extra iudicium ſumit originem a miniſtro, & poſtea tranſit in dominum l. quæcunque gerimus ff.de act.& obl. ſed in iudicio negocium originaliter eſt in domino, & poſtea transfunditur in procuratorẽ.l.ſi procurator meus. ff.de.neg. geſt. Et dicit Lud.de ro. in ſing.ſuo.115.ꝙ procurator conſtitutus ad agendum cenſetur etiã conſtitutus ad defendendum, ut l. mutu̅s.§.pœna.ff.de procu. Et hoc uerum eſt in procuratore actoris. Secus in procuratore rei,quia licet ſit conſtitutus ad defendendum nõ tamen ad agendum. Et dicit idem quod de hoc eſt caſus unicus in c. cõſtitutus.de procur.legiſtis pœnitus incognitus, & etiam non nullis canoniſtis, & dicit eſſe mirabilem tex.bene menti tenendum.

PROCVRATORIVM & mandatum differunt,ſicut etiam eſt differentia inter literas procuratoris, & literas de rato,de hoc uide de reli.do. c.cum dilectus,in glo.1.de off.dele. c.coram. Et not. procuratorium mandatum debet fieri legaliter,ad quod quatuor exiguntur. Primum ut dirigatur aduerſario cui etiam mandati reuocatio eſt inſinuanda, uel ſaltem iudici cui fides eſt facienda. Secundum ut contineat nomina inſtituentis & inſtituti. Tertium nomen iudicis coram que procurator debet experiri. Quartum cauſam in qua, dum coram iudice eodem plures cauſas habet inſtituens, ꝙ a notariis bene eſt notandum.

PROCVRATOR Ceſaris eſt quæ ex mãdato Ceſaris cauſas, & negotia agit. Et quæcunque acta aut geſta ſunt a procuratore Ceſaris, ſic a Ce-

a ceſare comprobantur atque ſi ita a ceſare geſta eſſent. Et ſicut ad procuratorem ceſaris tantum rerum pertinet adminiſtratio, ita ad iuridicum Alexandrie iuris tantum & non rerum ſpectat ſolicitudo,ut.ff.de offi.procur.ceſa.l.1.

PRODIGVS eſt qui neque tempus, neque finem expenſarum aduertit, neque modum.ff.de cur.fu.l.1. ſed bona ſua dilapidando & diſſipando profundit cui interdicitur bonorum adminiſtratio a iudice per l.12.tab uel alias a lege,ut quia in l.iul.maie.commiſit, ut C. ad leg. iul.maie.l.fin.

PRODIGVS famę ſue dicitur quis qñ non curat de infamia turpiter uiuendo,& talis negligens famam ſuã crudelis ẽ c.nolo.12.q.1. Pan. in c.prælatorũ in 2.not.de accu.

PRODIGVM quid eſt notatur.ff.de ſtat.hom.lege non ſunt liberi. C. de poſthu.her.inſtit.l.3.& l.oſtentum.ff.de uerb.ſigni.

PRODIGVM neutri generis eſt cibus qui intra proximos dies prodigatur.i.conſumatur,& ipſis prodigis cum interdicitur eis bonorum adminiſtratio,plerunq. a fiſco præſtatur, ut.ff.de offi.præſi.l.plebiſcito.Et Accur.in glo.3.l.quæcunque pro reliquis prodigorum.C.de fide inſt.lib.10.

PROBATE caſtitatis dicitur qui nõ manifeſte apparet incontinens. c.a multis,de etate & qualitate.

PROGRAMMA ſecundum quoſdam dicitur præcedens ſcriptura quæ per plures prouincias, ſiue loca deſtinatur.Sed ſcđm Azo.in ſum. C. eo.tit.eſt ſcriptura publice propoſita ut ibi dicitur in .§. mutationes.

PROGRAMMA(inquit Alcia.li.præter.i.in hac ipſa dictione)greca uox eſt ſignificatq. in iure quod latine appellat Vlpianus proſcriptionem. tit. pro.inſti.act. Capitor & pro edicto ut in uita auidii, caſſii imperatores legitur.

PROGNATVS eſt qui uocatur ab nepos quaſi procul a me natus quia quarto gradu & quinto.

PROHAERES eſt qui putat ſe hæredem eſſe cum non ſit lege pro hærede ff.de petit.hære.

PROEMIVM eſt ſermo generalis pręambulans in principiis librorum, oſtendens in generali quæ poſtea continentur in ſpeciali interdum alia pleraque complectens, ut no. Ioan.And.in exordio cle. ſub uerbo,quoniam.

PROHIBITA intelliguntur omnia quæ non ſunt conceſſa uti in c.inter corporalia,de transla. licet uideatur arg. contra ꝙ omnia intelliguntur conceſſa quæ non ſunt expreſſe prohibita ideo no. quod ubi aliqua conſtitutio promulgatur affirmatiue,ſemper intelligitur conceſſum quod non inuenitur prohibitum,exempl.31.q.1.c.ult. ubi dicitur, quod ſi dormierit uir eius, cui uult nubat in domino.Non dr̃ duobus uel tribus, unde poteſt cõtrahere communis omnibus, ubi uero promulgatur negatiue, ſemper intelligitur prohibitum niſi inueniatur conceſſum, maxime ubi fuit eadem ratio, ut cum dicitur non occides,hoc nulli licet,niſi inueniatur expreſſum,ut iudice, cui lex hoc concedit ſecundum Ber. in glo.c.inter corporalia,prælega. Poteſt etiam dici (ſecundum quod no.ibidem)quod hæc regula ſcilicet quod non eſt conceſſum intelligitur prohibitum, habeat locum in iudiciis & contractib. ſtricti iuris, ut in arbitriis & priuilegiis & in reſcriptis licitis. Hoc autem regula quod non eſt expreſſe prohibitum intelligitur conceſſum

ſum locum habet in iudici & contractibus. bonefidei in beneficiis abſolutionibus. & edictis prohibitoriis. In illis. n. quilibet admittitur qui non prohibetur, ut in edicto de proc. teſti. & matri.

PRODITOR eſt ille qui ſecreta ſibi commiſſa revelat. de pe. diſt. 6. ſacerdos, & peni. & remiſ. omnis utriuſque. Et de multiplici ſpecie proditorum notatur in c. clericus. 46. diſt.

PRODIGUS dr ille qui in ſe tantum prodigalitatem exercet, & in ſe delinquit, ſcdm Bal. in ſing. in l. 1. §. exigitur. ff. de bon. poſ. contra tab. ex quo deprehenditur quod quis ſit prodigus. Bart. in l. qui habet. in prin. de tut. & in l. is qui. §. 1. ff. de tut. & cura.

PROLES proprie ea dicitur quæ eſt ex iuſtis nuptiis, in auth. de nu. in prin. col. 4.

PROIECTUM dr quoddã genus edificii quod nulla columna ſuppoſita ita edibus appendet uel menibus ut terram non tangat. Et alio modo dicitur appendix.

PROMULGARE legem eſt eam condere. & conditam recitare, proferre pronunciare, patefacere prodere, uel manifeſtare.

PROMISSIONEM committi dicimus qn peruenit in eum caſum, ut ex ea aliquid peti poſſit. u.g. promiſit ibi equum, ſi non darem eum eo die, promiſi me tibi baturum. c. aureos, ſi modo eo die non darẽ tibi equũ committitur promisſio uel ſtip. c. aureorum.

PROMISSIO & repromisſio ſic differunt quia promittendo negocium inchoamus ſed repromittẽdo adimpletũ cõſolidamus. Et eſt repromiſſio quaſi iterata promiſ. ut res magis ſit ſitim ſecuro. ſicut ſit facto ubi fideiusſio interuenit. Nam debitor promittit et fideiuſſor repromittit, uel potius & melius debitor promittit, ſed debitor uiceuerſa quã pluries repromittit.

PRONEPOS eſt filius nepotis, ſicut pro neptis eſt filia neptis.

PRO & propter differunt, nam aliud eſt ſoluere pro debitoribus, aliud propter debitores not. in l. dominus ſticho. ff. de pecu. leg. item pro ſignificat cauſam finalem propter uero cauſam impulſiuam, ut d. l. do minus.

PROPRIETARIUS idẽ eſt qđ dominus ſcilicet qui cuiuſque rei proprietatem habet.

PRO rogare eſt prolongare, producere, uel primũ tps extendere. ff. de iu dic. l. 1. de offic. delega. p. & g.

PROROGATIO fit de tempore ad tempus c. de cauſis. de offi. delega. & fit etiam de re ad rem. ff. de iudic. l. de qua re. §. 1. & c. cum olim. de offi. delega uerſus finem. Item de perſona ad perſonam etiam altera parte inuita. cap. 1. de alie. iu. mu. cau. fa. Item fit de iudice ad iudicem. ff. de iudic. l. 1. ubi not. quod fundamentum prorogationis eſt iuri ditio ergo in iudicem non habentem iuriſdict. non poteſt fieri prorogatio, quia non entis non ſunt. qualitates l. eius qui in prouincia. ff. ſi cer. petat. & c. ad audientiam 2. in fin. de eccle. edific. aliud fundamentum eſt conſenſus partium. nam ſi eſſet error uel titubatio non fieret, prorogatio. l. fin. C. de conditio. indeb. metus enim & error excludunt prorogationem. l. 1. ff. de iudi. quia error excludit conſenſum, qui eſt cauſa prorogationis.

PROXENETA eſt paranymphus. i. media perſona per quam aliquis contractus celebrandus aut ineundus procurator. Et talis procurator

tor in ſpõſalibus dicitur paranymphus, qui explorat uoluntatem hominum, qui & cum quib. uelint cõtrahere, & quæ ſit facultas contrahentium uel contrahere uolentiũ cuius remuneratio uel merces dicitur proxeneticum. Et conſiſtit officium eius circa amicitias complendas, & circa aſſeſſores conquirendos ordinariis iudicibus uide c. primo de hoc in glo. 2. de reſt.li.6. Sed utrum proxeneta uel mediator talis poſſit adduci in teſtimonium, & compelli in contractu in quo fuit mediator? Reſpondetur quod ſic, utraque parte conſentiente. Et regulare eſt quod in ciuilibus de conſenſu partium admittatur, alias non, ut in auth. de teſtib. §. quoniam uero. col. 7. ſed utraque parte contradicente non admittitur. Quid autem altera parte uolente, & altera non? Dicitur qd hoc caſu compelli non poteſt, ſed uolens teſtificatur, uide gl. in uerbo, ciuiliter c. 1. de teſtibus. l. lib. 6. & ad prin. glo. in c. dilectoru. de teſti. cogen. Item utrum proxeneta ex contractu uſurario teneatur ad reſtitutionem uſuarum? Dicitur ꝙ ſic, ſecundum gloſſ. fin. l. ſi ſciente, ff. ad l. pompe. de patri & Bart. fecit mentionem in l. 1. §. inci dit. ff. ad tur. Bar. in c. 1. §. ſi mulier in pen. col. de controuerſia inueſt. feu. contrarium ponit rationem aſſignans optimam. Et dicit Ludoui. de Roma. ſingul. 271. quod ipſi ambo neſciunt quid dicunt, ſicut muſcipula ſuper prunas, & alleg. Inn. & Io. An. c. Michael. de uſu. & Archidia. latius in 43. diſt. ſicut non ſuo. & Lapus de Caſtellione in allegationibus ſuis. 93. plenius omnibus diſcurit.

PROSCRIPTIO eſt aduerſus abſentem iudicialis pronunciatio, ut in poſterum procul agat. i. maneat ab imperio, & talis contra quem fit pronunciatio, talis & cuius bona palam & aperte ſcribuntur, dicitur proſcriptus, & debent omnia bona ſcribi, & de ipſis inuentarium fieri continens tam mobilium & ſe mouentium diuerſas ſpecies & qualitates. quam immobilia ut menſuram agrorum & numerorum, uinearum, quantum ſit in uineis oliuetis, arbuſtis, aratoriis, & paſcuis. hanc proſcriptionem greco uocabulo dicimus pragmaticam quæſtionem, licet aliqua ſignificatio. qõ tormentum dicatur, quia tormentis cõmuniter ueritas inquiritur, quare tortores dicuntur quæſtionarus, ut infra de quæſtio.

PROSOCER dicitur mariti auus.

PROSOCRVS eſt uxoris auia.

PROSOCRVS eſt qui ſtat armatus cũ principe uit Obuius & Biliſiarius erãt domeſtici protectores Iuſtiniani, ſecũdũ Acc. in rub. C. de domeſt. & prote. per totum li. 12.

PROTERVIA eſt crudelitas uel terribilitas ſcdm Io. An. in c. cle. unic. de foro compet. ubi allegat. Greciſmũ dicentem. Improbus eſt aliquis uerbis, factiſq. proteruus.

PROTYRVM & hyprotyrum ualuarum habitas cauitas appellari poteſt, nam ipſa oſtiorum latera antas dicimus, & in hac ſignificatione accipitur. a Pomp. in l. pen. ff. de uer. ſig. & ab Vlp. in l. quæſtiam. §. papinianus. ff. de fun. inſtit. Vitruuius tamen ſcribit pro thyra pen. correpta eſſe ueſtibula in domorum ianuis quaſi ſit magnum ſecretum nã grecis thyra ianua, & pro ante interpretatur.

PROTESTATIO nihil aliud eſt quã animi agentis expræſſio. c. conſul. extra de reg. & l. ſi duo. §. cum inquilinus. ff. uti poſſi. Quid ſit proteſtatio

teſtatio quotuplex ſit, quid declaratoria, cũ ſit facienda, quis poſſit proteſtari qualiter ubi & quando fieri debeat, quis ſit eius effectus, an requiratur cõſenſus proteſtanti, & multa alia no.& dubitabilia in hac materia plenios quam alibi uide per Bar. in l.non ſolum, §.morte.ff. de oper. no.nun. & in l.1. eo. tit.in quibus locis uide plene Alex.& alios doct.

PRO tutore ſe gerere dicitͬ qui munimine tutoris fungitur de iure, ſiue putet ſe tutorem, ſiue ſciat ſe non eſſe fingit tamen ſe eſſe.

PROVISIO electio, poſtulatio differunt de elec.c.1. li.6. & prouiſio eſt latum uerbum quod comprehẽdere poteſt nominationem, poſtulationem, præſentationem, & collationem, ut eſt gl.in cle.ſi.de elec, quæ alleg.ipra concor.

PROVINCIA diuerſimode conſideratur diſtingui. nam in materia præſcriptionum diuerſæ ciuitatis in quibus habentur & exercentur diuerſæ iuriſdictionis ſeparatæ dicuntur prouinciæ.qñque diuerſitas archiepiſcoporum facit aliam prouinciam & ſic prouinciæ quãdoque modicum diſtant, ut Piſana & Florẽtina,qñque diſtinguũtur prouinciæ medio freto, ut Hyſpania, Gallia,Sicilia, & ſic ſumitur diſtinctio prouinciarum 3.q.3.§. ſpatium ubi dr̃ ꝙ ad producẽduũ teſtes de eadem prouĩcia dantur tres menſes de contigua ſex, de tranſmarinis nouem menſes, de hoc in c.ultra tertiam de teſtibus.ſecunndũ Inno.

PRVDENTIA eſt carnalis concupiſcentia. 32.q.1. non.n.Alibi appellatur malitia de deſpon.impu.c.de illis.2.ſic etiam in delictis,de deli. pue.capitulo pueris.de deſpon.impub.c.tue. in gl.3. (res.

Prochotrophi ſũt paupũ ſuſtentato-

PROCHOTROPHIVM græcum eſt uocabulum & denotat locum quo medici aluntur, ut ſcribit Suidas nos cõi uocabulo hoſpitale uocitamus, & in hunc ſignificatum accipitur ab imperatore in ſuis cõſtitutionibus, licet codices pleriq. omnes mendoſi circunferantur,ut in l.omnes qui. §.priuilegiis. & in lege ſi quis ad declinandam. §.fin autem amplio res.&.§.hæc tamen loca. & in l.omnia priuilegia C, de epiſcop.& cle.& in l.illud.§.1. ubi glo. & in l. pen. in prin. C. de ſac.ſan.eccle.

PROXIMVS eſt quem nemo præcedit.l. proximus. ff. de uer. ſig. &ͭ ſi ſolus ſit, ut l.proximus eo.tit.& not. per Arc. in c.cui.de praben,& in l.1. §. proximus, unde cogna. Itẽ proximi ſunt non illi tantum quos nobis ſanguinis gradus iũgit, ſed oẽs hoĩes naturæ participes c. charitas,uerſi.Item nonnulli.

DE P ANTE V.

PVbertas. Require ſupra impubes.

PVBLICANI dicuntur qui publica uectiga. adminiſtrant,unde eorum nomen deſcendit ſiue ad hoc conſtituti ut publica uectigalia exigant, ſiue tributa conducant.ff.de pe.& uectig.l.1.nam etiam dicũtur uectigaliũ conductores fiſci uel rerũ publicarũ, & qui lucra uel publica negotia ſeculi ſectantur ibi dem.l.3. Aliter publicani dicuntur qui publice peccant ut in Euang. Lud. 18.c.d phariſeo & publicano.

PVBLICARII dicuntur ea quæ ob aliquid delictum ſic enorme in publicum erarium deuoluuntur.

PVBLICARIA dicuntur ea quæ ab aliquod delictum ſic enorme in bulicum erarium deuoluuntur, & tũ dicitur publicatio bonorum.

Publice

PVBLICE honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſponſalib. proueniens robur trahens ab eccleſie inſtitutione propter honeſtatem. Nō enim eſt honeſtum ut quis eam ducat quam ſuus conſanguineus deſponſauit cap. ad audientiam,&c. ſponſam, de ſpon. unde huiuſmodi prohibitio non conſurgit ex conſanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis conſummatis, ſed ex quadam publica equitate inductum eſt hoc ius prohibens matrimonium contrahi, & contractum dirimens. Et nota quod ideo dicitur publice honeſtatis iuſtitia, qa in matrimoniis non ſolum quod liceat, ſed quód honeſtum eſt conſideratur. ff. de ritu. nuptiarum lege ſemper, & oritur etiam ex ſponſa libus quæ de iure non ſortiuntur effectum, ut in ca. ad audientiam. prælleg. ſecus in matrimonio, qa affinitas non contrahitur ex nuptiis interdictis, uide Gof. in ſum. de ſpon. ubi dicitur quod ſecundū quoſdam in nullo caſu locum habet hodie publice honeſtatis iuſtitia, niſi in ſponſa fratris, de qua in ueteri & nouo teſtamento prohibitum eſſe uidetur, quam ſponſam fratris frater habere non poteſt d. c. ad audientiam cum concord. in gloſſ. & rationem dicunt quia ſublata eſt in eo caſu in quo de maiori equitate locum habuit ſcilicet in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptiis, cognationi uiri, non copulāda prioris, ut de conſangui. & affi. non debet. ideó & in aliis reuocata uidetur, quia de ſimilibus idē eſt iudicium, ut ibi.

PVBLICA iudicia ſunt dicta quaſi populi c. quia cuilibet de populo promiſſa eſt eorum perſecutio, ut ſupra priuata delicta.

PVBLICVM ius eſt quod principaliter ſpectat & publicam utilitatē. Require ſupra ius publicum.

PVBLICIANA actio. Require ſupra actio publiciana.

PVBERES a pube, id eſt a pudendis corporis ſunt dicti. Et dicitur eſſe pubes qui iam compleuit. 14. annum, ſi eſt maſculus, & generale poteſt. & 12. ſi eſt femina capitulo puberes eo. tit.

PVBERTAS eſt quæ parit in annis puerilibus, ut inquit tex. in c. puberes de deſpon. imp.

PVERI dicuntur filii, non filie. Secundo dicuntur omnes ſerui pueri etiā ſexagenarii. Tertio dicuntur omnes qui ſunt in ætate pueri ſcilicet mares a ſeptennio uſq. ad 14. annum. ff. de uerbo. ſignific. pueri de æta. & quali. & ratione in glo. de regularibus. ad noſtram. 21. q. 1. c. 1. Quando tamen legantur pueris alimenta. pueri & puellæ dicuntur uſque ad trigeſimum annum. ff. de ciba. & alimen. legat l. mela.

PVGILLARES, id eſt tabulæ certe. l. in commodato. §. ſicut autem. uerſ. pugillares ff. commo.

PVLSARE differt a uerberare, quia pulſamus ſine dolore, ſed uerberamus cum dolore.

PVPILLVS dicitur, quia cum impubes eſt, definit eſſe in poteſtate patris, aut morte patris, aut emancipatione patris, & ſic pupillus dicitur etiam ſi habet patrem l. ſi ſeruus. §. pupillus. ff. de uer. obli. ubi dicitur. Si eſt defectus etatis, patris authoritas non ſufficit ad eum obligandum nec obligari poteſt ſi eſt patris poteſtate etiam patre authore, quod eſt ſingulariter notandum. §. prælle. quia non eſt alibi niſi in. §. pupillus. in fi. inſti. de inutili. ſtipula.

PVPILLA ſimiliter dicit itra annos puber,

pubertatis emancipata, uel morte patris deſinens eſſe in poteſtate eius.ſ.12.anno.ſicut pupillus intra 14. annum.

PVPILLARIS ſubſtitutio dicit quæ fit impuberi in euentu mortis eius in ætate pupillari, ſiue uerba ſint expreſſa, ſiue tacite intellecta.inſt. eo.tit.Proprium enim ſignificatum uerborum ſignificat ulterius tacitam uulgarem. ut l.nam hoc iure. ff. eo.titu.& econtra uulgaris non ſignificat pupillarem.Alia uide infra in uerſi. ſubſtitutio.

PVRGATIO eſt de obiecto crimine innocentie. oſtenſio.Et eſt duplex. I.canonica, quæ fit per iuramentum,& hæc approbat & uulgaris,ſ. quam ſibi uulgus inueniret hæc. ſic per ſertum cadens, per duellum, per aquam frigidam ſiue bullien te, & hæc reprobatur, ut eod. tit. c.ex tuarum.& per tot.eo. titu. 2,q.3.me unam. Forma autem purgationis hæc eſt ꝙ infamatus iurabit ſe immunem eſſe a crimine quo infamatur, & cum purgatores iurabunt illum uerum ſe credere iuraſſe.c.quoties.& c.ulti.eod.titu. Aliter autem deponere non debet, ne ſubeat anceps periurium. ff. de in lit.iuran. l. uideamus & numerus compurgatorum habetur 3. q. 4.omnibus uobis. & ca. præsbyter ſi a plebe unde Pontificem partum manus excuſat duodena. Sexta ſacerdotem, leuitam tertia purgat. Quem plæbs infamat purgabitur in manifeſto. Quem chorus, ante chorum ſua ſit purgatio preſto. Nam ubi contingit, malum ibi moratur. 2.q.1.ſi peccauerit. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius eſt, inſpecta perſonæ qualitate & infamiæ quantitate.c. cum. ne iuuentute. eo. titu.Ideo alii dantur uerſus. Hoc hodie reſtat arbitrio iud. extat. Maior maiori, minos imponenda minori.Nam in pœnis in imponendis ſicut & in purgatione indicenda quatuor ſunt cõſideranda per iudicem, ſcilicet perſona.cauſa, locus,& tempus. ut in cap.ſi tranſa.ubi tex. & gl. concor. Et hæc de forma purgationis canonicæ. Sed de purgatione uulgari patet in eod.tit.per totum.1.2.q. 4.monomachiam.capitu. menan.& conſuluiſti.Et eſt triplex ratio quare huiuſmodi ratio prohibetur. Primo quia facta ſunt inuidia fabricante, ut in c. mennam. præall. Secũda quia Deus in eo tentari uidetur, ut in eo. titu.c.ulti. Tertia quia ut plurimum innocens condemnatur, ut in c.ſignificantibus.eo. titu. Deus autem tentari non debet.22.quæritur.

PVTEAL eſt illud quo puteus cooperitur. Et tantum de P.

DE Q ANTE V.

QV ADRANS eſt quarta pars asſi a qua perficiuntur tres unciẽ.Alia nomina require ſupra As.

QVADRAGESIMA ſex ſeptimanas habet cui Teleſphorus ſummus Pontifex addidit unam.cap.qua.4. diſt. Quadripendium eſt as quadruplicatus.10.48.

QVAMVIS hæc dictio habet ampliare ad maiora expresſis.in cle.de re iudica.

QVASI,qñque eſt expresſiuum ueritatis ut Io. 1. Quaſi unigeniti a patris c.parochianos.de deci.ubi glo. & ff.ex quib.cau.maio.l.ait prætor. §. item &c.

QV A S I ſententia eſt ſi quis in iudicio confiteatur ſe furem, ſecus ſi extra, uel eſt cũ quis præmiſſis actionibus quæ naſcuntur ex delicto, non eſt damnatus, ſed, ipſe dedit,

uel dare debet pecuniam ne conueniatur illis actionibus & præſumitur ꝙ illud facit ex conſcia delicti excuſatur tum ubi cum iuſſu prætoris cum eo tranſigitur.

QVANTI minoris actio. Require ſupra Actio.

QVANCITIVS. hoc tempus eſt arbitrarium boni uiri, cum lege uel canone non terminetur.

QVARTARVM tres ſunt ſpecies. Vna eſt debita iure naturæ, quæ dicitur bonorum ſubſidium quæ honore eſt aucta ad trientē & ſemiſsē ſecundum numerū filiorum, unde Quatuor aut infra dat natis iura trientem. Similem uero dant natis quinque uel ultra, alia eſt trebelliani ca. 3. falcidia de quib. in c. Raynutius. de teſt. in glo. ſuper uer. quartam partem. & in c. ſi pater. eo. ti. li. 6. & differunt trebellianica, & falcidia in hoc qa teſtator poteſt auferre falcidiam & grauare hæredem ꝙ ipſam non detrahat, trebellianicam uero non poteſt interdicere ſibi.

QVERELA eſt ius quoddā reſcindēdi teſtamentū uel donatio, uel dotem in totum captam, & competebat reo ex his, quæ acta ſunt uel in partem. Non enim eſt proprie act. qa nō agitur ut quid detur uel præſtetur, nec eſt ꝓprie accuſatio, quia non accuſatur quis ut puniatur in corpore ſed obtinet mediā uiam, & aperit uiā ſuccedenti, ſecūdum Azo. in ſum. C. de inoffi. teſt.

QVERELA inofficioſæ donationis inducitur ad inſtar inofficioſi teſti & competit liberis uel parentib. a debito bonorum ſubſidio excluſis. Eſt enim cauſa huius querelæ, iniquā excluſio a debito bonorum ſubſidio, & datur contra illos quibus datum eſt in immenſum, ſecundum Azo. C. eo. tit.

QVERELA inofficioſæ dotis inducitur ad inſtar donationis inofficioſæ, & cōpetit filiis cū matre, cū oīa uel pœne omnia in filiorum fraudem dedit pro ſe uel filia uel muliere alia, ſecundum Azo. eo. titu.

QVERELA inofficioſi teſti datur omnibus qui tēpore mortis imminētis ab inteſtato poſſunt ſuccedere exhæredatis uel præteritis contra ſcriptos hæredes uel fideicommiſſ.

QVESTIO eſt inquiſitio ueritatis ꝑ tormenta ſecundum Azo. in ſum. eo. ti. uel eſt oratio interrogatiua. Alia ſignificatione idem eſt quod tormentum, quia tormentis ueritas inquiritur, ut cum ſeruū torquetur pro crimine fraudati cēſus, aut læſæ maie. ut de domino dicat quę nouit, ita capitur pro tortura in l. ſi ſeruus. §. ſi quis ante quæſtionem. ff. de uſuf. inde quæſtionariis. & dicuntur tortores.

QVESTIO incidens dicitur illa quæ ante litem ceptam competebat reo ex his quæ acta ſunt inter reum & actorem, ut pactum de non petēdo rem iudicatam.

QVESTIO emergens dr̄ ea quæ proponitur ex q̄ his emergūt in lite, ut ſi quærit an iſte poſſit teſtari, uel an dāda ſit dilatio, uel conſimilia.

QVESTIO proprietatis eſt in qua de ſola proprietate hoc eſt de dominio uel quaſi dominio eſt qō. de cau. poſſ. & pro. cum dilectus. & dico quaſi dominio propter res incorporales quæ non poſſidentur, ut in ſpiritualibus inſt. de reb. corpo. & incor. §. incorporales.

QVESTIO poſſeſſionis eſt in qua de ſola poſſeſſione controuerſia uentilatur. extra de ordi. cog. c. ſuper ſpoliatione.

QVESTIO mota dicitur quādo quis uocatus eſt per exce. uel ſupplicatū eſt. i. datus libellus. arg. l. ſi quis maior.

maior. C.tranſeat.uel forte uerius ꝑ litis cōte.l.amplius.ff.rē ra.ha.

QVESTIO ſtatus mouetur cum quis uēdicatur in ſeruū.C. de aſſer.tol. l.unica in prin.& 54.diſt.frequens. Item qō debet eſſe de dubio. c. cū in iure. de elect. c. de muliere. de ſpō.& l.ancille.C.de fur. Itē debet eſſe de difficili.ff.ad carbo. l.idem.

QVESTORES illuſtres ſic dicti ſunt eo quod pecuniæ publicæ quærendæ per mundū,& cōſtruēdę ſiue cōgregandæ curam & ſolicitudinem haberent,& ad hoc creati erant.Et dicebātur quæſtores erarii ab ere. i.pecunia dicti.ff.de orig.iur.l.2.§. exactis deinde reg.poſt prin.

QVESTORRS ſacri palatii dicuntur in palatio principis qui libris principalibus legēdis uocabant,non dico ſententiis quia illuſtres tantum illas legebant, uel dicebantur qui id officium gerebant in domo Imperatoris. Talis etiam candidatus principis dicebatur, & ſic capitur in prohemio inſt.& de off.q.& l.1. in fi.& ff.de orig. iur.l.2. §. deinde Accur.in gl.3.in.§.cunq. inſti. ubi ſupra.

QVESTORES patricidii dicūtur qui cauſis capitalibus præfecti uel præpoſiti erant.ff.de orig.iu.l.2.§.præal.Inde ex quæſtos.i.extra quæſturam poſitus.

QVESTOR.1.cācellarius.l.fi.C.de di uer.præſc.& in aut.de exhi. reis.§. quia uero.Et nota.ꝙ tribus modis dicitur quæſtor. Primo ille q. quærebat pecunias tributoriū ꝑ mūdum & ſeruabat. Secundo ille qui præerat capitalibus cauſis. Tertio qui ſtabat ut legeret libros, qui cādidatus principis dicebatur quō in prohemio inſt.ſumitur. & nota ꝙ ſecundum primum modum dictum iure uariis nominibus nūcipatur, ſcilicet ſuſceptor & opinator,& ut C. de ſuſce.& Archa.l.niſi opina. lib. 10.

QVESTVS eſt qui ex opera ſolertia, uel diligentia alicuius prouenit,& ideo hæreditas legatum donatio continetur appellatione quæſtus l.coiri.& l.quæſtus.ff.pro ſoc. & lege,aditio.§.1. de acquirenda. heredi.

QVINCVX eſt pars aſſis conſtans ex quinque unciis & non dicitur reſpectu totius aſſis,quia nec multiplicatus nec duplicatus reddit ſuū totum inſt.de hær.inſt. §. hæreditas in glo.

QRIRITES ſunt Romani, ſic dicti a quirino Romulo eorum rege ſic dicto, uel a quiris,i. haſta quia magna haſta in bello utebātur.

QVISQVILIE dicūtur ſordes domus mundate, quæ ſcopis eiiciuntur.ſ. lapides,folia, ſtramenta pulueres, oſſa.

QVIS uel qui reſtinguit præcedentia etiam quandoque declarata. ut not.in l.1.C.de ſum.tri. & fide ca. Et refert aliquando antecedens in genere.C.de iniu.l.dominum, ſicut & alius.iuxta illud. Et alii duo ne quam.Et qui eſt relatiuum ſubſtā tiæ.C.de ſum.trinita.& fide catho. l.1.in glo.

QVILIBET eſt diſtributiuū, ut not. ff.de duob.reis.l.duos reos.Et aliquando ponitur pro aliquis. ut in c.de homine.de celeb.miſſ.

QVOD iuſſu act. Reqre ſupra Actio.

QVID met.cā.Require ſupra Actio.

QVOD ut aut clauſulam Quorū bonorum Quorum legatorum Require ſupra de interdictis.

QVO eſt idem ꝙ ut, ut C. de pe. l. ſi quis in metallum.

QVOMINVS aliquādo eſt una pars. exponitur.i. in præſentia.l. fin.C. de le.aliquando.i. in continenti. l. ſi quaſi.ff.de pi.act. Aliquādo ſunt

due partes & exponitur, ut not.l. quominus.ff.de flum. Aliquando.i. nō l.ſi ego. ff. ſi cer.pe.l.cū ipſe de excu.tu. & l.ſi dolo.ff.de do. Aliquando exponitur quo prout, minus pro non C.ne uxo.pro mari.l.i. Aliquando quominus.i. quā l.liber homo.ff.de uer. obli.& de hac dictione uide doc. in l.continuus. in prin.ff.de uerb.obli.

QVONDAM poteſt ſignificare tria tēpora, præſens, præteritum, & futurum. ut no.per glo.l.nec emptio. §.fi.ff.de contrahē. emp. & c. cum olim in priu.de offi.del.c.ex parte de fo.comp.ubi dicitur. Quodam regimen, & ſecundum ueriorem uiam ſignificat præſens tempus. in ea parte præal.quia regina dicitur donec nubat inferiori.ut ibid.in glo. fi.in fi.Item dicit Bart. in l. 1. ff.de no.ope.nun.ſi tabellio ponit inſtrumento. M. quondam filius. P.licet priuatum inſtrumentum per uerbum quondam non uitiatur. de quo Spec. in tit.de inſtru. edi.§.reſtat ad fi. unde Olim iam dudum, quondam tria tempora ſeruant. Tempus præteritum, præſens, ſignificatq. futurum.

QVOTIES intelligitur quamdiu fieri poteſt id de quo agitur. niſi tempus fuerit appoſitum l.ſicut.ff.quē admo.uſufr.amit.& l.ueluti. ff. de eden.& differunt quoties & rurſus in reiteratione, ut no.in l.fidei commiſſa. §. ſi quis decam.ff.de leg. 3. per Cy. in legem.C. de indi.uidui.tol.

DE R ANTE A.

RABIES eſt furor ſiue diſcurſus cum impetu.c.de uiro.& ibi no.Arch. 12. q.2.rancor & iniuria differunt.quia licet iniuriam non teneatur quis remittere, rancore tamen tenetur remittere.Spe.in ti.de treuga & pa.uer.& not.

RATIO ſecundū Azo.de edendo. eſt ſcriptura cauſa negotiationis mutue edita de datis & acceptis.ſecus ſi ibi continetur de pignore, tantum, uel de mandato tantum, uel de conſtituta pecunia tantum, Aliter accipitur ratio dum dicitur rationem eſſe reddendam de omnibus ar.extra de reſcri.ſi quando in uer.rationabilem cauſam quia teſtis non ualet niſi cauſam ſui dicti reddat, ſi quæratur ab eo.2.quomodo.1.in primis tunc enim ratio ſumitur pro cauſa. ſimiliter ibi. Quod ratione caret, extirpare neceſſe eſt, ut 68.diſt.c.epiſc. Etiam prælatus debet eſſe paratus rationem reddere omni poſcenti. §. ecce.in fi. 36. diſtin.& in l.ſi quis.§. ſed interdum. ff. de reli. & ſumpfune.& intelligitur illud dictum ſi poteſt quia per impotentiam, quandoque non eſt omnium reddenda ratio.ff.de leg.non omnium & præcipue in arbitrariis, ut quod Spe. intitulat de teſte in ſingulari, hoc Greg.9.de teſtib.ſecundum Io.An. ergo dicitur, Sic uolo, ſic iubeo, ſit pro ratione uoluntas.

RATIOCINIA ſunt rationum redditiones ad quas aliquis obligatur ex adminiſtratione reip.uel priuatæ quam geſſit, unde publica ſunt illa quib.obligatur officialis curiæ ex adminiſtratione aliqua ad rēpub. ptinentie, ut in l.officia. C. de epi. & cle. Priuata autē ſunt illa quib. obligantur alicui ex adminiſtratione rerum pertinentium ad priuatos, ut tutores, uerſicul. procuratores, gaſtaldiones, & balliui aliquorum. Vnde obligatus ad ratiocinia eſt ad rationem reddendam alicui aſtrictus.

RANCOR eſt uitium carnis, ſicut

mucor panis, et acor uini. Vnde dicitur caro ranceſcit, uel rancida eſt.

RAPTOR rerum dicitur ille qui bona aliena ui rapit & aperte. ff. ne quis eum qui in ius. l. ſed eximendi. et ſic etiam eſt raptor hominum & maxime mulierum.

RAPTOR & fur, ex aĩo dicuntur inſti. ui bonorum rapto. in glo. 4. Et quomodo diſtinguuntur uide ibidem.

RAPTVS tus tui, dicuntur rerum ut ff. de incen. rui. nauf. per tot. Et hominũ, ut C. de rap. uir. uel uid. l. unica licet quidam teneant contra primum. Et loquitur ſolum de mulieribus raptis à uiris, non de mulieribus rapientibus uiros. ff. de lega. 2. ſi ita ſcriptum. in princ. quia non eſt eadem ratio uiri & mulieris, nam maior caſtitas requiritur in fœmina quam in uiro. C. de nupt. l. a caliga. & probatur. ff. de ritu nup. l. palam. §. qui in adulterio & quod ibi not.

RAPINA eſt uiolentia receptio rerũ. ut in l. 1. ff. ui bo. rap. ſed raptus proprie eſt uiolẽtia receptio mulierum ſecundum Gof. ar. l. 1. §. ſciendum. & §. ſequen. ff. de ſepar. & l. filiusfamil. ff. ad macedo. C. de iur. dot. impe. l. 3. & ff. eo quod cer. loco. l. 1.

RAPINA eſt furtum ſed non econtra Barto. l. duobus. §. ſi quis. ff. de iniur.

RATIHABITIO retrotrahitur &c. c. ratihabitionem. de reg. iur. lib. 6. & hoc eſt uerbum ſi ſit tale factum quid ab initio mandati potuit, & is concedere qui ratum habuit, aliter non, ut in c. ſignificaui de regula. & tranſ. ad reli. & c. cum uirum. Et eſt duplex ratihabitio, que dam tacita, & quedam expreſſa in l. ſi uiro. in fi. ff. de ſol. C. ad macel. ſi. & de iud. l. 1.

RATIONALIS ceſaris idem eſt quid procurator ceſaris, a rationibus gerendis ſic dictus. uide conſtitutionẽ gratiam. C. de ra. ope. pu.

RAVCE uocantur que in radice quercus naſcuntur & tranſeunt, de quibus habetur in l. ex condict. §. 1. ff. lo. licet gl. intellexerit de ſpinis.

DE R ANTE E.

REBELLIS dicitur inobediens principi circa cõcernentia proſperitatẽ imperii, in extrauaganti, qui ſunt rebelles. & ibi per Bar.

REBELLIS & contumax differunt, ut no. doc. in c. ſane. de offi. deleg. Et not. ꝙ rebellis offi. domini Papæ uel Eccleſiæ uel Imperii, dicitur rebellis Papæ & Imperatori l. hoſtes. & ibi Bart. ff. de cap. & poſtli. reuer. & uide etiam Bar. in l. 1. de ſer. lib. 12. C. de pœna rebellantis. uide Bartol. in d. extrauag. in 12. col.

RECEPTORES dñr qui aliquos receptant, & ut frequentius ſonat in malum ſunt enim illi qui fures, raptores, & cæteros malefactores recipiunt, ut C. de his qui latro. l. 1. & ff. de recept. l. 1. ſine quib. latere non poſſunt, ut in ca. ſicut ait de hæret. ubi hæreticorum receptores anatematizantur, ſed receptores ſecundum Inno. dicũtur aduocati in c. ex parte, de poſtulan.

RECVSATIO ſecundum Specu. eod. titu. eſt iuriſditionis uel audientiæ cauſa ſuſpitionis propoſita declinatio, ut C. de iud. l. apertisſimi. & dic ut no. ibi. & ff. de lib. cau. in l. fi. & C. de iur. dot. l. quæ etiã de for. comp. ſi quis & melius de app. c. 1. in gloſſ. 2. & ſi. uſque ad xxii. dies ſecundum leges. ut C. de lit. conte. auc. offeratur.

RECTA linea aſcendentes ſunt pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus, ſicut in fœmin. lineã dicimus

matrem, auiam, proauiam, abauiam.

RECTA linea deſcendentes ſunt filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, abnepos, abneptis, &c.

RECISVS idest breuius. c. cum ſit Romana, de appella.

RECIDIVANS comparatur illi qui manumittit ad aratrum & retro reſpicit. §. quærendum. de pœ. diſt. 2. & an dicatur uere penituiſſe qui recidiuauit, & an recidiuans poſt pœnitentiam iterato ſi pœnitentia iniungenda, uide. §. his auctoribus de pœn. diſt. 3.

RESCISORIA actio. Require ſupra Actio reſciſſoria.

RECTE notat iuſtitiam ſicut rite ſolennitatem. ff. de inoffi. teſt. l. 2. in glo. & ſic ſtat aliquid actum eſſe rite, uidelicet ſecundum ordinem uel ſolennitatem iuris, quod tamen non eſt actum recte ſecundum iuſtitiam & equitatem, ut no. Ioann. Andr. in cle. fin. de appell. & no. in c. quoniam contra. de proba. eſt gl. in l. iuſte poſsidetur. ff. de acqui. poſſ.

RECTOR eccleſiæ parochialis habet tantum ius in eccleſia ſua quantū habet prælatus in eccleſia collegiata, ut in c. ult. de loca. & condu. in glo. uerbi. expelli potuiſſet, quæ eſt ſingularis, & dominus Anto. de Bu. dicit eam alibi non reperi. in toto corpore iuris.

RECTOR uniuerſitatis in Italia eſt competens in declarando capitaneum ciuitatis periurium ſecundum Ludo. de Ro. in ſingularib. licet quidam ignorantes de hoc dubitent, ſecundum eundem, ſed dubitare non debent, quia lex punit per iurium, ergo iudex ſecularis poteſt declarare periurium. l. 1. ff. ad turpilian.

RECONTRAHITVR obliga. traditione ab altera parte certo pacto. inſti. quib. mo. re contrahi. obliga. per totum.

RECONVENTIO ut fiat in crimina lib. diſtinguitur, aut reus accuſatus obiicit crimen contra ſuum accuſatorem in modum exceptionis aut in modū accuſationis Si in modum exceptionis, tunc excipiēs auditur. c. cum dilectus. de ord. co. Si in modum accuſationis obiicit uel reconuentionis, tunc aut nomen rei delate eſt ſcriptum in matricula reorum, aut non. Primo caſu poteſt reaccuſare ſuū accuſatorē niſi ſuam uel ſuorum pro ſe quæritur iniuriam. Secundo uero caſu aut reus uult ſuum accuſatorem reconuenire de maiori crimine, & poteſt, aut de pari crimine uel minori, & non poteſt, ut probatur. 3. q. 9. neganda & c. ſeq. & no. in c. at ſi cle. de iud.

RECVSARE dicitur qui debite requiſitus ſine cauſa rationabili differt executionem, no. in auct. de exac. inſtant. doc. §. illud. col. 6. & pro hoc facit. l. tutor. qui repertorium. §. ſi deponi. ff. de admi. tuto. uerſic. ſed præceptum iuncto uerſicu. ſequen. & hoc modo intelliguntur not. per Innocen. in capit. ſignificauerunt, extra de teſti, uide not. per Hoſtienſ. in c. cum interpoſita iuncta prima gloſſ. extra de appella.

REDHA eſt quoddam uehiculum ad eundum uel redeundum habile, & eſt quatuor rotarum. l. cum in plures. §. fi. ff. loc.

REDHIBITIO eſt emptionis reſolutio, ut ff. de acqui. poſſ. l. pomponius. §. preterea in fi.

REDACTVM dicitur quod non eſt exactum, ſed exigi poteſt. l. ſi poſſeſſor. §. redacte. ff. de petition. hæredi.

REDDITVS anni inter immobilia cōputantur in auth. ut hi qui obliga. ſe hab. per his res mino. §. licebit autem & l. iubemus nulli, §. 1. C. de ſacroſ. ec. & ibi Bar. Et redditus appellatione omnes prouentus continentur ſecūdum Pau. de leaza. & zab. in clemen. unica de exceſ. prælat. & uide no. in c. paſtora. de deci. & dicitur redditus quaſi retro datus. Bar. in l. filio. in ſecun. not. ff. de li, & poſthu. & in rub. ff. ſol. mat. in 4. col. uerſic. idem dic, de uerbo reddendi, & idem ſunt redditus & fructus. l. fundi trebatiani. ibi Bart. in 1. col. ff. de uſu & uſufru. lega. Sed Spec. facit differentiam in ti. de loca. & condu. §. 1. uerſic. illud. Quid ſint redditus & fructus, eſt bona gl. in ca. generali in uerſic. redditus de elec. in 6.

REDHIBERE eſt aliquē facere rehabere iterum quod prius habuit, ut ff. de edi. edict. & de redhibi. ac l. redhibere in prin.

REDHIBITORIA actio. Require ſupra actio redhibitoria.

REFRAGARI eſt nocere uel impedire ſiue contradicere.

REFERRE quandoq. idem eſt quod accuſare aliquem.

REFERENDARII ſunt aduocati qui referunt hominū negotia corā principe. in auct. de referenda colum. 3. & ibi glo. in curia Romana ſunt ſpeciales officiales qui referunt pape ſupplicationes. ca. ex literis. de in integr. reſtitu. ubi Inno. & Hoſtien.

REFICERE eſt quod corruptum eſt in priſtinū ſtatū reſtaurare. l. 1. §. 1. ff. de riuis. & uide ibidem no. de hoc uerb. & in l. 3. §. pe. ff. de itine. actuque priu. & in l. 1. §. 1. ff. de uia pub. Quæ requirantur in refectione, uide Bart. in l. 1. ff. de ritu nupt.

Redhibere est facere ut rursus habeat venditor quod habuerat d. l. redhibere

REGALIA ſunt quedā iura imperii. ut portus & flumina. & alia ut no. in uſib. feu. quæ ſint rega. & per Inno. in c. generali. de elect. libr. 6. & ibidem per Card.

REGVLA ſecundum Az. eſt plurium rerū compendioſa narratione facta traditio uel eſt compendioſa diffinitio rerum uniuerſitatem complectens. Item regula quandoque dicitur ſpecialis norma uel modus uiuendi monachorum uel canonicorum, uia talē normā uiuendi prebet. de ſtatu. monac. per totum & inde dicitur regularis. Item quandoq. regula dicitur conſtitutio canon ca. 11. diſtin. hoc ueſtre iudicimus charitati. Item regula ſecundum Goffr. & legiſtas eſt quæ rem breuiter enarrat, non ut ex ea ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt regula fiat, ut ff. de regul. iuris. l. regula. Nam ex regula non fit ius, ſed ex iure quod eſt regulare fit regula. Alias enim dici deberet ius regularum, & non regula iuris. Et dicitur regula ideo quia recte ducit, nec aliorſum trahit, quaſi a rego, eo quod recte regat, & debet regula fieri ſigno uniuerſali uel indefinito. Aliter in grammatica. Regula eſt multorum ſimilium collectio uel cōiunctio. Quid ſit regula ut poteſtas eius? quis effectus? quod officium eius? & qualiter perdat officium ſuum? dic. ut ff. de reg. iur. l. 1. eod. titu. in rub. libr. 6. Sed utrum regula compræhendat in ſe exceptiones, fuerunt opiniones, quæ notantur ff. eodem tit. l. 1. facit quod nota in c. regula. 3. diſtinct.

SOLV. quod ad poteſtatē uerborū q̄ in ea proferuntur uniuerſaliter uel indefinite affirmatiue uel negatiue tunc compræhendit exceptiones, alias non diceretur exceptio,

ut omnis hō currit præter equum non eſt exceptio, quia equus nōn comprehenditur ibi ſed quo ad materiam de qua fit mentio quo ad iuris determinationem exceptio non comprehenditur ſub regula, quia contraria rō & ius eſt in exceptione q̄ in regula. de hoc uide glo. in rub.de reg.iur.l.i.6. Et quòd ſit officium, & poteſtas regulæ, an ius nouum conſtituat antiquum recitet, datur diſtinctio ibidem. Nam doct. dicunt tres caſus uel ſpecies caſuum eſſe. Quidam dec crimina ri ſunt. Alii ſunt excepti a legis determinatione, & in illis regula non conſtituti ius, quia in primis inuenit iam conſtitutum, & ſecundi nō clauduntur ſub regulæ determinatione. Tertium ſunt in quibus eſt eadem equitas, quæ ēt eſt in caſibus a iure determinatis, nec tamen reperiuntur a iure poſiti & in illis facit regula ius propter identitatē rationis non patientis ius ſimilium caſuum eſſe diuerſum. Cuius datur apertior diſtinctio. Aut conſtitutio iuris præcedit traditionem regulæ, & locum habet diſtinctio pręd dictorum caſuum. Sed ubi conſtitutio ante regulæ diſpoſitionem, ſed inuenitur ſola ſimplex traditio regulæ, tunc ipſa regula eſt ius. Sed & finaliter. Ioa. An. dicit quod per regulam non ſtatuitur ius, ſed ex iure ſumitur regula, & ideo dicitur regula iuris, quaſi ex iure ſumpta, quia neceſſe eſt ius quo eſt materia præcedere regulæ diſpoſitionem ius. enim idem eſt qui ratio. 1. diſt. conſuetudo 9. diſtin. ſane quippe. & ab exordio rationalis creaturæ proceſſit. v. diſ. in prin. Et hæc eſt uera ratio quare regulæ ponuntur in fin. decretalium & ſexti ut oſtenderetur ius non ſumi ex regula, ſed regulam ex iure ut ff. eo. ti. l. 1. ubi dicitur. Non ut ex regula ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt, regula fiat. Licet alii reddant coloratam rationem illam. ſ. quæ ultimo dicuntur, melius me. morte comendantur. de conſecr. diſt. 2. liquido. uide etiam gloſſ. in c. regula. diſt. 4.

REGVLAM nō fallere ineptū eſt ubi ſua det equitas, ubi dicit gl in auth, ut ſine prohi. ma. col. 7. Panor. in c. intelleximus. in 2. colum. uerſi. ſed ex prædictis de ind.

REGVLA catoniana dicit ꝙ legatum quod fuerat inutile ſi teſtator moritur licet ex interuallo moriatur non conualeſcit. ut ff. eo. tit. l. 1. in prin. & ff. de leg 3. l. cætera. §. 1. Et non proprie dicitur regula, nec inter eas ponitur.

REGVLARES ſecūdum Gof. ſunt qui ad uiuendum regulariter ſe aſtringunt, ſiue ſint monachi, qui debent uacare diuinis. ut C. de epi. & cle. l. generaliter. §. 1. ſiue ſint canonici regulares, nam idem eſt iudicium de ambobus. ut in ca. ex parte. de poſtula. & cap. non magnopere, uel mona. & hoc eſt uerum quo ad rē, nón quod ád regulam latiorem, ut in tit. de teſta. monac. Vnde monachus dicitur a monos. i. unum. & icos cuſtos, uel a chos. i. triſtis. qa ſolus debet ſtare triſtis. ut nor. C. de epi. & cle. in rub. 16. q. 1. cap. placuit 2. ubi dicitur. Quia mundo mortuus eſt Deo, autem uiuit. Et interpretatur unus triſtis, ut ea. quæſt. ſi cupis. ubi dicitur. Monachum quem ſenſeris crebro de nummis tibi loquentem, inſtitorem potius habeto quam monachum. ibi tamen excipitur eleemoſinam, quæ omnibus eſt indifferens. Sed canonicus dicitur a canon. i. regula. & icos cuſtos, quia ſemper debet eſſe ſub regula, quare di-

ſe dicitur regularis. Nam trigularis eſt qui per poſſeſſionem imperio prælati ſe ſubiicit.

REGVLAM dñr proprie habere illi qui profitentur tria ſubſtantialia cuiuslibet religionis approbare. uidelicet paupertatem, caſtitatem, & obedientiam, ut in c.cum ad monaſterium, de ſtatu regular. Pa.in rubrica de regula.

REI uendicatio ſecundum Azo.C.eo.ti. eſt actio quædam quæ datur ſola ratione dominii & poſſeſſionis uel quaſi, ut l. in rem.ff.de rei. uend. l.1.& 2.C.ubi in rem act. Et dicuntur uel quaſi propter iuriſdictionẽ quæ ratione quaſi dominii dantur, ut not.inſt.de act.

RELATIO ſecundum Spe. C.eod.titu. eſt iudicis dubitantis de iure. ad principe miſſam conſultatio. Et quomodo debeat fieri relatio. not. C. de re. l. 1. Et utrum reſpiciat ius uel factum eſt caſus in l. quacunque.§.1.ff.de iud.

RELEGARE eſt aliquem in inſulam uel in alium locum mittere, ut ibi propter delictum aliquod quod commiſit, moram ad tempus faciat, ſcilicet per quinquennium, & eſt quaſi bannire, & debet ſe in loco tali a delictis abſtinere, alioquin pœna augmentatur uel perpetuatur, ut ff. de pen. l. relegati.in principio, & tacite non adimuntur bona, niſi exprimatur in ſententia. ff. de interro. actio.& releg. l. relegatorum.§.ad tempus.& ſi adimatur pars bonorum in ſumma. C. de reb. alien. cau mor. l. ſi quis. §. fin.accipitur quod non debet fieri. Si tamen lata fuerit ſententia, ut dic.l.relegatorum etiam ad tempus deportatus nudus exulat, ut ff. de capit.dimi.l.tutelæ.§.1. de re iudica.l. ea ſola. & C.de deportatorum.

RELEGATIO eſt deportatio quauis proprie capiendo differat, quia relegatio fit ad tempus, deportatio in perpetuum, uide de hoc.ff.de inter dict.& rele.l. legatorum.

RELIGIOSI ſunt qui uitã regularem profeſſi ſunt. Et large dicunt religioſi qui in propriis domibus religioſe uiuunt, quamuis non ſunt profeſſi unde tria ſubſtantialia uitæ regularis profiteri debet religioſus, ſcilicet obendientiam caſtitatem, & proprietatis abdicationem.ut 12.q. 1. non dicatis 19. q. 3. qui ingredientibus nec in his diſpenſandum eſt, in c.cum ad monaſterium, de ſtatu mo.a.in fi.nam profeſſio eſt ſolennis promiſſio religionis, in qua predicta tria concurrunt. Et religioſi ſicut & alii prælati phyſicam & leges non legant neque audiant, & ſi contrafecerint, ipſo iure ſunt excommunicati c.non magno.& c.ſuper Specu.ne cleri.uel mona.

RELIGIO principaliter ordinata eſt ad opera uitæ contemplatiue, quæ in oratione & ſtudio cõſiſtũt, & ſecũdario eſt annexum opus manuum ſecundum Ioa. An.in c.ſane. ne reg.in nouella. Et quæ religio ſit maior ſubdit eidem Ioa.And. dicens, oportet principaliter maioritatem ordinum attendi ex parte finis, ſecundario autem propter exercitium, nam finem quærimus propter ſe, & exercitium non propter ſe, propter finem. Ex quo ſequitur illam religionem maiorem eſſe quæ eſt ordinata ad finem abſolute potiorem, uel aliud eſt magis bonum ad quod ordinatur. uel quia ordinatur ad plura bona. Si uero utriuſque religionis ſit idem finis, attenditur quæ eminentia ſecundario non ſecundum quantitatem exercitii, ſed ſecundum

pro

proportionem ei ad finem intentum. Vnde beatus Antonius in collationibus patrum prætulit diſcretionem per quam quis omnia moderatur in ieiuniis, uigiliis, orationibus eleemoſynis &c. Nam illa quæ ſiue diſcretione fierent, facile annexum haberent deficiē di: pe uculū, de quo in c.nō mediocriter. de conſecr.diſtin. 5. quia nō ſunt religiones potiores, ideo quia habet obſeruantias arctiores, ſed ex eo obſeruantiæ ſunt ordinatæ cum maiori diſcretione ad ſuum finem. hoc declarat Abb. Moyſes in collationibus patrum dicens, Ieiunia uigiliæ, meditationes ſcripturarum nuditas, ac priuatio omnium facultatum non ſunt perfectio ſed perfectionis inſtrumenta deſeruientia ad eſſentialia religionis, quę tria ſunt, ut dictum eſt. Nā, multi philoſophi ut Socrates &c. diuitias contempſerunt, non tamen perfecti fuerūt, ni ſi ſecuti fuiſſent dominium, ſed eſt proprium Apoſtolorum ſecundum Bea. Hiero.in homilia ſuper Euangelio. Ecce nos relinquimus omnia.

RELIGIOSE domus ſunt domus & monaſteria Chriſtianæ fidei, & alia ſimilia pia loca ad pios uſus religionis deputata, quocunque nomine cenſeantur. Et ſecundum Gof. religioſe domus dicuntur monaſteria, templa, hoſpitalia, & alia loca, ut ſupra, & in c.de xenodochiis.eo.tit.& C.de epiſc. & cler.in l.omnia oratoria. Etiam illa quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus epiſcopi autoritate conſtituunt, loca religioſa ſunt, ut 62. diſt. oratorium.

RELIGIOSVS locus eſt in quo mortuus ſepultus eſt, uel etiam caput eius, ut ff.de relig. & ſump. fu. per totum. unde mortuo illato in prædium ipſum religioſum efficitur & pignori obligari non poteſt C. quæ res quæ pig. obli.poſſ.l.1.poteſt ius, uel uſusfructus talis prædii pignori obligari uel uendi ut not.ibi fa.l.quid ergo.§.ſed ſi mortuum.ff. de leg.1.

RELINQVERE uerbum proprie eſt in ult. uoluntate. ff. de tab. exhib. l. 2. C. de ſacro.eccle.l.1.& l.iubemus. §.fi. in ult.gloſſ.item adde de hoc uerbo relinquo. Bart. in l. illa inſti.ff.de hære. inſti.

RELIQVVM ſeu reſiduum aliquando totum admittit, ut l.2.C.de hæred. inſtitu. aliquando nihil addit, ſi nil reperiatur. ff. de hæred.inſti. l.item quod.ſabinus §.ſed ſi. Item adde quid ueniat relinquorum appellatione.Bar. in l.officius.ff.de legatis 3.

REMISSIO eſt cauſæ commiſſæ ad cōmittētē facta miſſio.Item quādoq. ſignificat idem quod indulgētia ſecundum Spe. & ſic ſumitur in ti. de pœn.& remiſſ.

REMVNERATIO non fit ſecundum opera, ſed quo ad intentiones.Nam Deus nō remunerat bonū quod fit, ſed bonū quod bene fit. Iō dicitur ꝙ Deus non eſt remunerator nominum, ſed aduerbiorum, ut de colluſio. c.1.ubi gl.neque ad actus Deus reſpicit. ſed ad cor, & ad ſpōtaneas uoluntates. 15.q.6.c. in fi.

RENVNTIARE eſt remittere uel negare.require. ſupra lex aquilia.unde dr.Liberum eſt unicuique. iuri ſuo renuntiare. i.remittere ius ſuum & negare eo ſe uelle uit. ut in ca.ad apoſtolicam. de regula. & 7.q.1.quam periculoſum. de foro compe. c. diligenti. non tamen poteſt quis renuntiare iuri ſuo cum ex ſua renuntiatione etiam iuri alterius per iudicium generetur, nec his per quæ Deo & homini obligatur,

tur,ut uotis pollicitationibus iuramentis conuentionibus compromiſsis & matrimonio,quamuis iuri exigendi debitum bene renuntiare poſsit.c. quodam de conuer. coniu. Item renuntians beneficio non poteſt illud repetere.c. ſuper hoc. de renun. niſi ui uel metu renuntiauerit. tunc enim ipſum non admittit.ut c.proxi. præalle.& ca. accepta de reſt. ſpol.& poteſt quis renuntiare beneficio perſonali,non illi quod eſt collegio indultum de pacto non facto. & de hoc in ca.ſi diligenti præalleg.

RENVNTIATIO proprie eſt rei uel iuris ſpontanea refutatio, & poteſt fieri per illum ad quē pertinet illud cui renunciatur,alias generaliter renuntiatio poteſt fieri per quem licet de re ſua, uel iure proprio,ut 6.q.1. quam periculoſum. C.de pact.l. ſi quis in conſcribendo ç.ad apoſtolicam. & cap.ſi diligenti.præalleg.

RHENVS flumen eſt per bononiam. ſeu Alemaniam currēs.ff.de euict. lucius & inſtit.de re.di.§.2.in gl.

REPETITIO capitur in iure pro re acceptione in teſtamento, uel ſub ſtitutione hęredū,ut dum quæritur de receptione emolumenti, oneris conditionis, modi alterius qualitatis, & ſignificat eodem modo quo probabiliter ſignificati concluditur.u.g. teſtator hæredē inſtituit qui legata ab eo relinquit, & nulgariter ei ſubſtituit ibi repetitio facta cenſetur a ſubſtituto, ut in l. licet. ff.de legat. 1.& ratio ſumitur ex uoluntate in ſubſtitutione.Item ibi teſtator hæredem inſtituit titium & ab eo nomine proprio legata relinquit, uulgariterq.ei ſubſtituit ibi non cenſetur repetitio facta ſubſtituto, ut l.1.§. id quod ibi nominatim. ff. ad l.falc. de hoc uide no.in l.licet præall.per Bar.ubi multos ponit caſus.

REPLICATIO ſecundum ſpec.eo.ti. de excep. multū eſt exceptionis facta excluſio, & eſt quædam exceptio competens actori contra exceptionem rei,& iſtam ſemper opponit actor & contra replicationē actoris datur replicatio reo,& iterum contra duplicationem rei datur actori triplicatio, & ſic in infinitum extendere licet.inſti.eod.tit. in princip.de replicatione. uide Io. And.per modum ſumme in cap.nobis de excep.

REPLICANS non uidetur fateri ea quę in replicatione includūtur. Panormita.in cap.cum uenerabilis in 7. col. uerſi. tertio limitari poteſt de except.

REPROMISSIO eſt promiſſionis iam facte confirmatio. uide ſupra promiſſio.

REPRESALIA eſt poteſtas pignorandi contra quē licet de terra.debitoris data creditori pro iniuriis & damnis. De his repreſaliis dicitur de iniu.& dam.da.c. ſi pignorationes lib.6. ubi prohibentur extendi contra perſonas eccleſiaſticas ſub pœna excommunicationis, uel interdicti. Vnde breuiter repreſalia dicuntur quando aliquis oriundus de una terra ſpoliatur. uel dānificatur ab alio oriundo de alia terra, uel etiam ſi debitum non ſoluerit ei, tunc enim datur poteſtas iſti ſpoliato ꝙ ubi ſatisfaciat contra quemlibet in terra illa unde eſt ſpoliator uel debitor.

REPVDIVM eſt renuntiatio ab uxore remiſſa marito,uel contra, quia mittens conditioni alterius petit renunciari.Itē dicit pōt repudiū quod ſub teſtimonio trium teſtiū. uel a preſenti remittitur. Etiam repudium eſt reſidentium diſcor-

dantia. Inde dicitur libellus repudii ſcriptura in quo alter alterius conditioni renunciat, in libello autem repudii ſcribebantur hæc uerba: res tuas tibi habeo ē, uel res tuas tibi agito, nec tamē poteſt mulier mittere repudium niſi cauſa approbata, aut ſi forte maritus propter naturalem imbecillitatē minime poſsit, in libello diſcutiendo rum ſpōſalia hæc uerba erāt in uſu conditione tua nō utar ff. de diuor. & rep l. 2. Quæ autem ſit differentia inter diuortium, & repudium, no. ff. eo. ti. in rub.

REPVDIARE eſt ſpernere, reſpuere, uel dedignari.

PEPVTATIO ſcdm Pla. eſt compēſatio ut. l. 1. ff. de ſolutio. uel ſecūdū Azon. reputatio. i. reſtauratio, uel ſecundum Accur. eſt computatio.

RES ē uerbum gñale ut ff. ſi cer. pet. l. 1. & in re ſua quilibet eſt moderator et arbiter C. man. l. in re mandat. C. de his. qui. ut indi. poſſa. in prin. Item res deterior reddita non uidetur ff. commoda. l. 3. §. primo & ff. depoſiti. l. 1. §. its etiā res ſua nemi ſeru. l. in re cōmuni. ff. de ſerui. urba. predio.

RES iudica. ſecundū Azo. eod. tit dicitur ſententia quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accipit, ut ff. eo. tit. l. 1. Vel eſt quod condemnatione uel abſolutione coniungit. Et addunt quidam, ſi nullo iuris medio ſententia poſsit attentari, aut lapſis. 12. diebus poſſit reformari, Sed hoc non placet Azo. Item res iudicata eſt a iudice eius quod in iudicio deductum eſt ratione, per eum adiudicatio. ut d. l. 1. cum ibi not. Nam ibi notatur quod res iudicata non eſt ſententia, ſed id quod eſt deciſum pronūciatione iudicis Snia Goff. eſt diſpoſitio uel pronunciatio iudicis legaliter declarata, licet gl. uideat hoc ignoraſſe. Ex quo ſequitur ꝙ interlocutoria non pōt appellari res iudicata quia non capit finem controuerſiarū, licet quandoq. & interlocutoria cauſa diffiniatur. Nec ſententie arbitrorum dicuntur res iudicate, quia nōn imponūt finem. Nam per ſolutionem pœne poteſt reſiliri.

RES communes naturali iure dicuntur quarū uſus oībus aīmalibus ē cōis, ut aer, acqua profluens & mare, & eius litora. ſecundum Azo. & inſtit. de rerum diui. §. flumina autem & ff. de acqui. re. do. l. 1.

RES publice dicuntur quę ſunt omnium populorum, & hominum tātum, ut ſunt flumina & portus, & quæ ſunt dedicata uſibus populi, ut forum ſtudium.

RES ſancte dicūtur quæ ab oī leſione munite ſunt necnon muri & porte ciuitatis quo iō ſancte dicuntur q̄a pœna ſanguinis cōſtituta eſt cōtra eos ſeu aduerſus eos qui aliquod his delinquūt uiolando uel aliud cōmittendo uel tales res traſcendendo ſcalis admotis, uel etiā aliquid in eorum leſionē auferendo, uel qualibet alia ratione occupando, ut inſtit. de rer. diuiſi. §. ſi quia uero. Nam ibi ciues romanos alia quam ꝑ portas egredi nō decet, cū iſtud hoſtile & abominandum eſt nam & rhenus & frater Romuli occiſus traditur ob id quod murum tranſcendere, uoluit unde Lucanus. Fraterno primi mandauerunt ſanguine muri.

RES ſacre dñr quæ rite deo per Pontifices cōſecrate ſūt, ut edes ſacre & alia dona pia quæ ad diuina miſteria conſeruanda dedicata ſunt ut cruces & thuribula, quæ etiam alienari prohibentur, excepta cauſa redemptionis captiuorum, ut C. de

de cap.& poſtli. reuer. l.ab hoſtib. & i.fi.de hoc uide c.1.de pig. & ibi glo.Et hoc etiam uide inſt. de rer. diu.§.ſacra res & in glo.

RES religioſe ſepulchra ſunt,in quib. homines ſepeliuntur,ut inſ.de rer. diui.§.relig.

RES ſoli eſt res immobilis,ut ff.de di uer.& tē p.præſc.l.quibusdam.

RES emphyteotica eſt res emphyteo ticæ conditioni ſubiecta. ſ.illa quā eccleſia uel aliquis dominus domi nio & proprietate retenta conceſ ſit emphyteote quantum ad ſolam poſſ.unde ſi hic emphyteota rem illam in aliam perſonam tranſpo nere uult non poteſt tradere eā.i. dominiū transferre, eo ꝙ ipſe nec habet,nec habuit illud,& ideo al teri dare non poteſt, quia nemo in alium plus iuris transferre poteſt quam ipſe habet ut in litera nemo plus de reg.iur.lib.6.

RESARCIRE eſt reſtaurare,unde di citur compelli debes mihi damnū reſarcire.i.reſtituere.

RESTITVTIO in integ. require ſu pra in integ. reſt. & datur tam ec cleſie quam minorib. ratione æta tis quare eſt prioris ſtatus uel iu ris integratio quia ſuccurritur per reſtitutionis auxiliū minorib. 25. an.& etiam eccleſiis, quæ minorū iure cenſentur, ſemper enim eccle ſia debes iure minoris illeſa ſerua ri,ut in c.1.eo.tit.& reſtituitur mi nori uel eccleſia ſiue læditur , ſiue decipiatur ipſe minor , ſiue tutor ſiue procurator eius, uel ſi præla tus, ſyndicus , economus eccleſiæ decipiatur , nam dictum perſonæ, non debet in detrimentum eccleſiæ redundare, in regula delictum. de re iu. lib. 6. & ſi reſtitutio ſit iure minoris, differt ab ea reſtitutione quæ fit iure maioris qa iure prima datur officio iudicis deficiēte actio nem,ſecunda uero habet actionem ſubire.ſ.utilem, officio iudicis ac ceden.ut in c. cum ueniſſent de in inte.reſt.in glo.uerbi reſtituimus. Etiam reſtitutio quandoq. petitur ubi nulla poſſeſſio poteſt eſſe , ut cum petitur reſtitutio conſangui nei,ut c.cum ueniſſent.eo. ti.in gl. in c.in literis de reſt.ſpo.

RESTITVERE in integrum Require ſupra dele.

RES dicitur in contractu uenditionis adhuc eſſe integra quando res non eſt in toto uel in parte tradita, & pretiū in toto uel in parte non ſo lutum,licet contractus ſit factus,a liter etiam dicitur res integra re ſpectu iudiciis,quando lis nondum ſuper tali re accepta eſt , uidelicet ante lit.conte.ut in c.ex inſinuatio ne de procur.

RESCRIPTVM ſecundum Gof. eſt mandatum principis quod ad inſtā tiam alicuius uel aliquorum, ſiue proprio motu, uel ex relationibus abſentium , uel ex ſuggeſtionibus præſentium , uel ad alicuius con ſultationem facit , uel cum alicui uel aliquibus corpori collegio uni uerſitati uel ciuitati aliquid, man datur uel indulgetur , talia enim ius faciunt , non generale ſed ſpe ciale in negociis & inter perſonas in quibus & inter quas promulga ta ſunt ut C. de legi.& conſtit.l.2. Et not. reſcriptum capitur triplici ter. Primo generaliter,& ſic quæ libet ſcriptura continens aliquam diſpoſitionem ſuperioris dicitur reſcriptum , & ſic idem eſt quod ſcriptum & ſecundum hoc ſi papa reſpōdeat etiam de iure dicitur re ſcriptum, Secundo minus generali ter,ut cōcernit ti. de reſcrip. & ſic eſt ſcriptum ſuper negotio uel ne gotiis particularibus alicuius , uel aliquorū, ſiue ſingulorū, ſiue uni

uerſi

uerſitatis, ſiue motu proprio ſiue ad inſtantiam, ſiue cauſa cognita, ſiue non cognita, a ſuperiore emanans, ſiue aliquid iuris tribuat ſiue tribuat ſolum exercitium iuris alicui cōpetentis, & ita comprehendit reſcriptum ad lites, de quo de reſcrip. in cle. 1. & 2. Si autem ſuper literis plerunq. ſimilib. & dicitur reſcriptum ad beneficia. de quo eo. titu. ſuper liter. præall. & comprehendit etiam annotationē, & pragmaticam ſanctionem. Tertio capitur ſpecialiter & ſtricte pro ſcriptura continente diſpoſitionē per quā datur iudex, nec aliquid aliud cōceditur, niſi ut coram illo iudice ius tibi competens conſequaris & hoc dicitur reſcriptum ad lites, quod datur alicui ad confirmationem ſui iuris. de quo in cap. ſuper literis. eod. titu. & ſic eſt ſpecies diſtincta a priuilegio (quod concedit aliquod ius particulare contra ius commune) & a reſcripto ad beneficia quod magis proprie comparatur priuilegio uerbi gra. iure ſcripto alicui conceſſo cauetur quod iudicem adire poteſt. Ex his uerbis nō imponitur neceſſitas iudici ſuſcipiende cognitionis, ut l. ſepe. ff. de offi. præſi. ratio, q͂a uerba iſta ſignificāt in poteſtate eius eſſe cui concedetur iudicem adire, non autem in neceſſitate iudicis cognoſcere. Similiter in reſcripto cauetur quod adire debes iudicem, ut not. in l. ſepe præalleg. quia de iure communi non imponitur alicui neceſſitas agendi, nec illa uerba ſignificant neceſſitatem imponi iudici ſuſcipiende cognitionis, Item principis alicui concedit iudicem extraordinarium, quia iſte cui conceditur aſſerebat ordinarium ſuſceptum, uel impeditum multis negotiis, ſiue inuitum, & ſic intelligitur obtinere conceſſionem ſi præces ueritati inuitantur, ut in l. fi. C. de diuer. reſcri. Ratio quia conceditur tanquam ex uera cauſa, igitur ſi non eſt uera, nō cōceditur. ex quo patet quod ſic conceditur illo expreſſo mendaciter uel per ignorantiam, quo non expreſſo uel tacito illo quo expreſſo non conceditur, tunc non cenſetur conceſſum. de hoc uide c. ſuper literis eod. tit. Item ibi princeps cōcedit alicui quod poſſit uti frui rebus ſuis non ualet l. unica. de theſ. lib. 10. Ratio, quia nihil poteſt operari, eo quod illud quod conceditur, iure communi habetur. nā fruſtra precibus impetratur quod iure communi conceditur. l. unica præal. & ff. de mi. in cauſa 2. & l. cum ſuper. C de rei uē. Et prædicta uera ſunt de unico ſcrip. Si uero plura ſunt cōtraria, uel diuerſa, ſiue unū alteri derogans uel utrunque ualet, uel alterum tantum. uerb. gra. quidā impetrauit gratiā ad beneficia unius collationis, impetrat ſecundo aliam ad beneficia alterius collationis. Si ſecundum facit mentionem de primo, ualet utrunque ut c. in noſtra. de reſcr. & reſcriptū in eccleſiaſticis pōt concedere papa, & in ſecularibus imperator. unde etiam reſcriptū dicitur quo imperator uel alter p̄cibus & ſupplicationibus alicuius reſpondens reſcribit ei fieri uel non fieri debere ꝙ poſtulat. Et not. ꝙ in reſcripto ſemper intelligi debet ſi preces ueritati imitantur, ut ſi ita eſt c. 2. eo. tit. in tex. & glo. Et ponitur ibi hæc clauſula ſi ita eſt, debet referri ad omnia præcedenti ſecundum Ber. in c. olim eod. tit. Ponuntur tamen ibi opi. in gl. Item hæc clauſula et quidā alii talis diocesis non extendit ſe ad illos de ciuitate,

te, niſi dicatur, & quidam alii de ciuitate & dioceſi. Secus ſi diceretur talis epiſcopatus, ut in cap. Rodulphus. eod. titu. in glo. Item hæc clauſula ſi pro alio non ſcripſerimus, ſemper debet intelligi in reſcripto quando Papa ſcribit ꝙ prouideatur alicui de beneficio in eccleſia aliqua etiam ſi non apponatur. Si uero Papa uelit alicui facere gratiam plenam, tunc ſcribat non obſtāte quod alias direxerimus ſcripta noſtra c. mandatum. eo. tit. in glo. Item hanc clauſulam generalem, quidam alii nō ponunt plures quā quatuor citati, quorum etiam nomina debent in primo citatorio nominari uel exprimi. in c. cum multis eo. tit. lib. 6. in tex. & glo. olim trahebant xl. ar. de teſta. cum cauſam. & c. ſignificauerunt. de cleri. excomm. c. latrones. Et ratio quare reſtricta ſit c tatio ad quatuor eſt arbitria l. non omniū ff. de legi. potuit enim plus uel minus reſtringi uel reddere rationē ſimilitudinariam quam habes de conſan. & affi. c. non debet. Tamē ſecundum Ber. ſuper re indiuiſibili ſcilicet iudicio diui. fac. here. poſſunt per generalem clauſulam ultra quatuor euocari ad iudicium. Item omnes ultra illos quatuor qui ius habent in re poſſunt agere uel defendere pro iudi. c. cum ſup. de offi. deleg. ſuper eo. de elect. c. 1. Idem Hoſt. & Arch. Sed pene quatuor expreſſit poſtea alium conuenit, nihil excipitur, an ualeat iudicium. uide ibidem in gl. Item i reſcriptis debet ſeruari ordo ſcripturæ c. cum dilecta. eo. tit. in gloſ. in uerb. tranſponentes. Et Io. And. ſuper hoc plures alias ſententias inſer. de hoc uide de ele. generali. lib. 6. tandem dicit ꝙ maſculinum ſubiectum a canone comprehēdat fœminas quod probatur 16. q. 7. ſi quis ſuadente. iuncto c mulieres. de ſent. exc. quod eſt uerum niſi eadem conſtitutione femina excipiatur uide c. indemnitatibus. §. ſed eas. de ele. lib. 6.

RESIDERE in eccleſia ſecundū Gof. eſt in eccleſia deſeruire beneficio & eccleſiæ curam habere c. conquerente. de cler. non reſi. parum. n. eſt reſidere niſi reſidens curā habeas eccleſiæ in qua beneficium habet uel perſonarum, ut in c. nōnulli, de cle. non reſi. Debet autem reſidere per ſeipſum, non per uicarium c. quia nonnulli præalleg. nam per uicariū deſeruire nō licet niſi in caſibus, ut cum ex indulgentia ſpeciali competit alicui non reſidere uel cum conſuetudo excuſat non reſidentem, uel cum eccleſia dependet ex præbenda, uel cum perſona ſine culpa ſua incidit in debilitatem, deformitatem uel morbum ut per ſe deſeruire non poſſit. uel cum neceſſaria profectio imminet, uel etiam uoluntaria utilis tamen & honeſta ut ſtudiorum uel peregrinationis cauſa cum licentia tamen prælati uel conſenſu capituli, ut nota. Gof. in ſum. de offic. uicar. §. nūc uidendum. Sunt ergo clerici non reſidentes qui in eccleſiis in quibus intitulati ſunt non faciunt reſidentiam, & ſi perſonaliter reſident, non tamen deſeruiunt beneficio, nec eccleſiæ curam habent, & quamuis uicarius non det uicarium. (cap. clericos. de offi. uicar. cum illud ſit ſatis abſonum & abſurdum) tamen Ioan. An. in cle. unic. de offi. uica. in glo. ſuper uerbo ſacerdotum. putat contrarium per cap. cum ex eod. de elect. lib. 6. ubi epiſcopi generaliter cum his qui obtinent eccleſias diſpenſant & ubi ratio com-

communis ibi idem ius c. tranſlato de conſti.& ſic cum per ſeptennium diſpenſatur cum uicario uicarius non dat uicarium, ſed epiſcopus diſpenſans dat eum ſecundum Ioan. An. ibidem.

RESPONSA prudentum ſunt quæ iuriſcon. reſpōdere dicuntur conſulentibus. §. conſtat. & c. reſponſa diſt. 2. unde etiam reſponſa Pauli dicta ſunt. Fuerunt enim quidam prudentes & arbitri æquitatis qui inſtitutiones iuris ciuilis ædiderūt, quibus diffidentium lites & contētiones, ſopirentur ſecundum Iſid. lib. 5. ætymo. cap. 14.

RETIARIVS poteſt dici ille qui facit retes ad piſces capiendos, ut patet. in l. ſi iactum. ff. de act. emp. Sic etiam retiarius dictus eſt aliter ex gladiatoribus qui fugiētem uel fugam ſimulantem ſequeretur ut rite immitteret, quod genus pugnæ primo a pitraco mittilineo uno ex ſeptem ſapientibus inſtitutum eſt, de quo Valer. maxi. in primo, & Feſtus, Retiario (inquiens) pugnanti aduerſus Mirmilonem cantatur. Non te peto, piſcem peto, quid me fugis galle. Interpretatio tamen illa eſt melior ut a rate ratiarium deducamus. quemadmodum a naui nauicularius formatur Ie. 1. ff. qd cuiuſq. uni. nomi. piſcatores enim communiter ratem habent. quod etiam inuit. Sceuo. in l. periculi pretium. ff. de nau. feno.

REVS eſt qui defendit & propulſat actionem uel accuſationem, non a reatu dictus ſed a re quæ petitur ab eo præſtanda uel ſuper qua ipſe impetitur quia ꝗ uis conſcius ſceleris non ſit, reus tamen dicitur quandiu in iudicium pro re aliqua petitus; ut cap. forus. de uerb. ſigni. ad fi. 15. quæſt. 3. c. ult. 3. quæſt. xi. cap. non eſt. Etiam quandoque reus a reatu dicitur ille, uidelicet qui conuincitur criminoſus cap. 1. de re iudi. lib. 6. uel ſic. Reus eſt ille qui neceſſario ſe habet defendere cap. dilecti filii. de except. & ſic dicitur a re quam ipſe defendit c. forus. præall.

REVS promittenti dicitur qui ſtipulatur, & dicitur a re uel firmitate, quia firmiter & omnino uerum eſt eum ſtipulatum uel obligatū, nam reus ſignificat firmitatem, ut dicit Virgil. Voti reus. & Azon. C. de duob. reis ſtipul. in ſum.

REVERENTIA eſt honor qui exhibetur cum pauore c. 2. de of. deleg. lib. 6. per Arch. in c. decet. de immu. eccleſ. & eſt exhibenda patri & patrono tam uiuo quam mortuo. l. apud celſum. §. aduerſus. ff. de doli. excep.

REVOCARE domum eſt allegare & dicere ſe non poſſe compelli eo loco quo conuenitur ad litem ſuſcipiēdam, ſed remitti ad locū in quo domicilium habet. Inde dicuntur legatos qui Romam mittuntur, non debere conueniri ipſis inuitis ſed habere ius reuocandi domum, De hoc uide c. fi. de for. com.

REX uel Imperator poteſt quilibet dici in domo ſua, ut in capit. duo ſunt. Ioan. And. in c. uenerabilis. de elect.

DE R ANTE I.

RIGOR iuris obſeruandus eſt in duobus caſibus ſcilicet cū populus inde ſcandalizatus eſt c. cum teneantur. de præben. c. cum nobis de præſcr. Secundo quando multis graſſantibus opus eſt exemplo c. ut clericorum de uit. & honeſt. cleri. Et nota quot rigor iuris quando que ponitur pro ſolennitate & ordine iuris communis, habito reſpectu ad reſcriptum Papæ. c. ſuper literis. de reſcript. Secundo ponitur pro

pro auſteritate cōtraria diſpoſitio ni, alias deſpenſationi & miſericordie, & ad aliorum terrorem inducta. Tertio pro ſtricto ordine iuris communis, & ſic ſumitur in c.ſi clericus, de foro comp. & not. glo. in c.ut conſtitueretur. l. diſt. Riuus dicitur locus per longitudinē depreſſus de quo aqua decurrit in l. 1. §. 5. ff. de riuus.

RIVALES ſunt qui per eundem riuū aquā deducunt. l. 1. §. ſi inter riuales. ff. de aqua quot. & eſti. & c. honorandus. 32. q. 2. ubi not. quod et riuales dicuntur illi qui exquiſita libidine cum eadem muliere conſuetudine habent.

RIXA ex litibus & contentione naſcitur l. ſeruus ff. de act. & obli. & eſt inter duos l. prætor cuius. §. 1. ff. ui bo. rap. & l. ſi non cōuitiū. C. de iniur.

DE R ANTE O.

ROBVR eſt debita proportio omniū ſuorum membrorū ſecūdū Egi. de regimine princi. capitu. 13. habetur inſt. de don. §. perficiuntur, & de tranſac. c. 1.

RHODVS inſula eſt in qua antiquitus uſus mercatorum fuit & inde dicūtur leges Rhodie, ut no. ff. ad l. Rho. de iac.

RODIVS eſt genus piſcis cuius ſanguis ualet ad tingendū ueſtes. ut in c. de ueſti. olob. & de au. lib. 11.

ROGO capitur quandoq. pro præcipio 11 q. 3. rogo quamuis qui exhortatur mandatoris operam nō fungatur. ff. de his qui not. infa. l. ob. hæc uerba.

ROGVS. uide 22. que. 7. conuenior. ſuper uer. buſto. ubi gl. ꝙ buſtum dicitur cum res eſt exuſta, rogus cum comburitur, pyra eſt congeries lignorum ad comburēdum. ui de ibi Arch.

ROMA eſt cōmunis patria l. Roma. ff. ad muni. & in c. expoſuit. de dila. ſecundum Inno. & ca. ult. de foro comp. ubi dicitur Roma mater & magiſtra omnium eccleſiarum c. baſilicas, de conſecr. diſtin. 1. Et quod dicitur. Vbi Papa, ibi Roma, ſecundum Inn. in c. enim de iureiu. dicit Ludo. de Rom. pro hoc non eſſe in mundo aliquem text. licet multi multos allegent. Et de præminentis Papæ uide per Bald. in l. reſcripta. C. de præci. Impe. offer. Bene dicit glo. Roma caput auaritiæ. cunctor. pueros doli capaces generat, ut in l. ſequitur dicere. ff. de uſucap. glo. ſuper uer. animum poſſidendi.

ROME diuinitus apoſtolica ſedes ē collocata. Pau. in c. per uenerabilē. in 3. col. qui fil. ſint legi.

ROSTRVM dicitur forus cauſarum. ubi cauſe tenentur uel tractantur.

DE R ANTE V.

RVBRICA eſt qua legum tituli, & capita notantur a textu rubei coloris & minio proxima. Quæ aliquā do generalior eſt nigro. inſtitu. de inſt. & iur. in prin. & iu.

RVDERA ſunt ea quæ eiiciuntur do mibus diſcuſſis, uel a domo mūdata cum ſcopis uel fragmenta lapidum uel demolimenta cementorū uel folia fauillæ pulueres.

RVMOR ſecundum Spec. de notorio crimine eſt particularis aſſertio. uel inſinuato ex ſola ſuſpitione, & incerto authore proueniens ca. ſuper eod. de eo qui coga. conſan. 15. ſacro. & his minus probat quā fama, quia fama eſt communis aſſertio, rumor uero cum pauci aliquid, non tamen publice dicunt, & ideo non probat, ſed ſolā ſuſpitionem, & præſumptionem inducit.

RVSTICANI ſunt idem ꝙ ruſtici. C. de ruſt. lib. 11. & ruſticitari par-

cendum eſt.C.de teſta.l.fin. in prin. & l. ex quacunque. ff.ſi quis in ius uoc.non ierit. Et dicit do.Cato.circa.l. præall. ꝙ conſuetudo ruſticorum eſt ut non equi,etiam,ergo ex penſe in factis alicuius pro æquitatu nō debent eis reficit, ut eſt gl.in l. idemq.§.item labeo.ff.man.Item in l.ſeruis.2.ff.de leg.1. ubi glo. ꝙ ruſtici non utuntur panibus albis, ſed groſſo,& aliis caſeo cepis & fabis, & non pullis uel aliis cibariis delicatis, ſecundum Acc.ibidem.C. de epiſ.aud l.iudices.

RVSTICA prædia, Require ſupra ruſtica.

RVTACESA ſunt quæ ceduntur,uel eruuntur. ff.de ac.emp.l.ſi fundus. §.ſi rupta.

RVRSVS id eſt iterum, uel quotieſcunque.& ſignificat prout ſignificatum proprium, uel aliud medium ſignificare declarat.uer.gr.teſtator reliquit alicui 10. & ſi perdiderit rurſus ei reliquit, dicit tex.ꝙ non amplius quam ſemel poſtquā perdiderit eſt iuuandus. Et ſic dictio rurſus aliquando uerificatur ī una uice.l.fideicommiſſa.§.ſi quis ff.de leg. 3. Ratio, quia niſi in ſigni ficaret hæres grauaretur ſepius nouā quantitatem præſtando quod non eſt ueriſimile teſtatorem uoluiſſe & c.Et tantum de R.

DE S ANTE A.

SACCVLARI dicuntur qui ueritas artes exercentes, & ſacculo partem ſubducunt,& partem ſubtrahunt, uel diſtrahunt, ut ff.de extraordi. crimi.l. ſeculari.

SACRA quæ ſint. Require ſupra res ſacræ.

SACRARIVM eſt locus in quo ſacra ponuntur.

SACER locus dicitur qui manet ſacer etiam dirupto ædificio. Quomodo autem deſinat eſſe ſacer. uide glo. iuſt. de rer.diui.§.locus.

SACRVM oraculum dicitur reſcriptū imperatoris quod orādo quis impetrauit, uel eſt idem quod reſcriptum.

SACRAMEMTVM eſt ſacræ rei ſignum. Et qualiter differant,ſacramentum, ſignū ſacrificium & myſteriū probatu. 1.q.1.multi de con ſec. diſt.2.c. ſacrificium,& c.ſignū. Et nota ꝙ ſacramentum ueritatem quædam dicunt non eſſe apud hereticos. 24 q. 1. chiſma.1.q.1.extra eccleſiam.Hug.tamē dicit ꝙ heretici habent ueritatem ſacramentorū ſed non execcutionem eorū de con ſe.diſt. 4. ſicut in ſacramentis, & no. 1.q.1.qui perfectionem.& c.domiinus.& 19.diſtin.c.2. Item ad ſacramentū dignitatis. ſ.ordinis tantum dignitate admittuntur. Ratio quia illud ſacramentum non ſolū propter ſe, ſed etiam propter alios ſuſcipitur.1.q.1.§.apparet. Alia autem liberius cōferuntur,quia propter ſe tantum recipiuntur,& effectus corū eſt ut talia ſint accipientibus quali corde, & conſcientia ſummuntur,ut in.§.præalle.& quę ſint ſacramēta reiterabilia, & quæ non.not.extra. de ſacramen. reitera.ſuper rubr.

SACRA annotatio dicitur reſcriptū quod imperator proprio mentis motu alicui indulget conſtituens ſcd̃m præces illius aliquid fieri, uel nō fieri. Vide ſupra reſcriptum.

SACRIFICIVM dicitur quaſi ſacrum factum, quia præce myſtica conſecra ur pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis. 1.q.1.capit.multi.

SACERDOS hoc nominē intelliguntur quandoque inferiores, & nomine clericorum ſuperiores, & compo-

componitur ex dictionibus græca dos id eſt datio, & latina, ſacer, ut 21.diſt. cleros, ſicut enim rex a regendo, ſic ſacerdos a ſacrificando dictus eſt. Et ſacerdos gentilium dicebantur flamines quaſi filamines a filo quod gerebant in capite in ſignũ ſacerdotii, & aliqui fuerunt protoflamines, ut in c. cleros præal. Et no. ꝙ ſacerdos debet eſſe prudens triplici peritia. ſ. ſacra ſcriptura ad ſubditorum animas informandas 26.q.2.c.eccle. & c. ſi quis & per totum. ergo in eccleſia metropolitana tenentur doctores theologiæ. Secundo in ſeculari ſcientia, ut ſciat diſcernere uerum a falſo, & uiam habeat ad ſcientias pietatis maxime ad triuium, non ad declarationem, uel ad uoluptatem. ſ. ad quadriuium. 37. di. §. cur ergo, &. §. ſed contra & c. turbat. Et ergo in cathedralibus eccleſiis haberi debent magiſtri artium liberalium magis ad triuium, quam ad quadriuium, docendum, cuius ratio patet ſupra, & 37. diſt. ſi quis artem. ubi dicitur in fi. Grammaticorum autem doctrina poteſt etiam proficere ad uitam, dum fuerit in meliores uſus aſſumpta, & ſic etiam authores gentiles legi poſſunt dum bonum ibi repertum ad bonos uſus conuertatur, quia bonum eſt, non quia illi dixerunt capit. turba. præalleg. Et ſic Paulus ſepius in ſuis epiſtolis inſerit aliquis ex poetis, ut in epiſtola ad Titum epimenidis. Cretenſes ſemper mendaces male beſtie, uentres pigri. Et ad Corin. Sæpe bonos mores corrũpũt, colloquia praua. & Hier. inſertit uerſus Virgilii. ca. nunquam, de conſe. diſtin. 5. & authoritates Bal. & Hi. cap. di. ne tales. Etiam Augu. utitur uerſibus Lucani cap. nec mirum, circa. prin. 26. q. 5. Sed de legali, & phyſica, uide c. ſuper Spe. in cle. uel mona. Tertio in ſingularibus negotiis, quia etiam temporalia debent ſubditis miniſtrare & neceſſitatem patientibus. ut 39. diſt. & per totũ. & 86. diſt. c. fratrem. & cap. niſi de renuntia.

SACERDOTES in diuinis eloquiis aliquando dii, aliquando Angeli uocantur, & a regibus ſunt honorandi non iudicandi, dicente Conſtantino imperatore. Dignum non eſt ut nos iudicemus deos. 12. q. 1. ſacerdotibus. Etiam ſumitur ſacerdos quandoq. in malo. C. de male. & math. l. nullus aruſpex. ubi ponitur pro incantatore.

SACER locus dicitur qui rite per pontifices conſecratus eſt, l. 2. ff. ne quid in loc. ſacro. §. nullus, inſti. de rer. diui. & differt locus ſacer a ſancto, ut colligitur in glo. lege ſecunda. §. interdicta. ff. de re. interdi.

SACRARIVM eſt locus in quo ſacra reponuntur. L. 1. ff. ne quid in loc. ſac. uel dic ꝙ eſt illa pars quæ eſt prope altare in qua ſunt clerici ad celebrandum propter ſacramenta quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori (cum ſoleat eſſe ſacrarium) includuntur reliquie. de conſecra eccle. uel alta. per totum. docto. in c. 1. glo. fin. de uita & hone. cleri.

SACRA ſcriptura continet ſolum libros ueteris & noui teſtamenti. & non alios & ratio redditur in cap. quis neſciat. 9. diſt.

SACRAMENTA eccleſiæ ſunt ſeptẽ, duo uoluntaria, & quinq. neceſſaria. no. gl. in c. ueniens, de tranſ. & 1. q. 1. §. notandum. laicus in neceſſitate poteſt conferre duo. ſ. baptiſma & pænitentiã, alia aũt non poteſt etiam neceſſitatis tempore.

not.in c.quanto de conſu.maxime Pan.in 2.col.& in d.c.ueniens.& in c.paſtoralis,§.præterea,ubi etiam Barb.de offi.deleg.

SACRILEGIVM, de iure ciuili eſt cũ ſacrum de ſacro tollitur.l.4.ff.ad leg.Iul.de pec.& l.aut facta. §. locus.ff.de pen.& C.de crimi. ſacrile. per tot,de iure cano.quid ſit, uide c.ſi quis cõtumax.§. ſacrilegium. iuncto capit.ſe.17. q. 4. uide Alb. in ſuo dictionario in dictione ſacrilegium.

SACRILEGIVM dicitur quaſi ſacrũ lędens, uel ſacrum legens.i.furans de quo 17.q.4.per totum.& maxime in c. quiſquis ad fi. Et eſt crimen mixtum ut ſupra dictum eſt de crimine.uide bonã gl.in c. ſunt qui opes.17.q.4. ubi dantur deſcriptiones ſacrilegii, & pæna cõmittentis.i.ſum.& melius.in c. ſacrilegium.ea.q.in glo.1.

SANGVINIS munitio neceſſaria eſt ad morbum euitandum in multũ repletis ſecundum Hippocrat. de conſec.diſt.6.ne tales, ubi Hie. recommendat cibi parcitatem & reprehendit guloſitatem oſtendens commoda parcitatis & incommoda guloſitatis.Et de ſanguinis minutione dicitur in c.cum ad monaſterium. de ſtat. mon.ubi poteſt cõcedi carnium eſus monachio minuenti.& ibi Fran.de Zab.alle.Vincen. dicentem reuelatum per Angelum ꝙ qui minuit. 13. Februarii, non morietur illo anno ex febrili diſtemperantia, & dicit quod propter hoc aliqui faciunt ſe minui etiam non indigentes quo nihil ſtultius eſſe poteſt quia munitione uita decuratur , & ſenſus uiſus maxime offenditur , hoc Zabarel. ibi.

SAGMINA ſunt quædam herbæ, quas legati populi Romani portabant interlocutores pacis,quia nemo alias herbas portantes lędebat ſicut legati græcorum ſolebãt ea quæ uocantur cerytie ferre. ff. de rer.diui.l.ſanctum.

SOLARIVM eſt uectigal domiciliorum dictum quaſi ſolarium a nomine ſolũ,eo ꝙ redditur & impeditur pro ſolo nomine penſionis. Alias ponitur pro præmio uel pro mercede laboris , & pro remuneratione ut ſalarium aduocatorum.l.ſalarium.ff.mand.quandoq. pro ſolatio.l. per hanc.C.de erog. mili.anno.aliquando pro expenſis l.ſi cum dotem.ff.ſol.mat.aliquando pro honore ex parte eius , cui debetur.l.ſi remunerandi.ff.mãd.

SALVBRIS dr̃ quaſi ſalutis uber. ſecũdum glo,in cle.dudum.de ſepul.

SALINARIA dicũtur ea quæ dantur pro ſale.Etiam dicuntur portoria. Require ſupra Portorium.

SALTVS, cui eſt denſitas altarum.arborum, dicitur nemus ratas habẽs arbores,ubi fere canes , & uenatores ſaliunt.Vnde eſt nemus ſaltus ſalientis dicitur actus . Et dicitur a ſalio ſalis,eo quod exiliat in altum , & in ſublime conſurgat ſecundum Iſid.lib.14.c.6.& inde uenit fundus ſaltuenſis.C.de fun.pa. & ſaltuen. lib. 11. Etiam dicuntur talia loca uiuaria & foreſta , ut cle.in agro.de ſta. mona. Et eſt duplex ſaltus,ſcilicet hybernus,& eſtiuus.

SALTVENSIS dicuntur conductores pratorum,coloni uero prædiorum l. 3.C.qui mili.non poſ.& l. 3. §.ſaltus.ff.de acqui.poſſ. l.creditores.ff.de act.empt.

SALVO eſt dictio modificatiua,& reſeruatiua præcedentium.gl.fin.Itẽ labeo.ff.fam.erciſc.

SALGAMVM ſecundum Hug. eſt idem quod culcitra, dictũ a ſaluo, uel

uel ſalica,& gamos nuptie, uel gamia mulier, quia maxime propter talia fiunt culcitre.ſ.qui maxime propter mulieres,ut in rubr.C.eo. titu.lib.13.

SANCTIO dicitur proprie illa cõſtitutio uel lex contra quam ſi factũ fuerit pœna irrogatur & imponitur,ut no.3.diſt.in ſum. & capitur quãdoque late,ut in prohe. cle.no. Io.And.in uer.ſanctio.

SANCTIO imperatoris,eſt cui pœna ſanguinis additur.

SANCTIO pragmatica. Require ſupra P.

SANCTIO quandoque dicitur quælibet imperialis conſtitutio uel inſtitutio,quandoque dicitur totius iuris collectio. Et ſumitur etiam ſtricte pro conſtitutione penali, ut no.3.diſt.in ſum.

SANCTE res. Require ſupra Res ſancte.

SANCTVM dicitur quod defenſum, & munitum eſt ab iniuria hominũ. ut.ff.de rer.diui.l. ſanctum. unde Iuſtinianus dictus eſt uir ſanctus.i. firmus,& uirtutibus munitus.Martianus autem unus ex authoribus legum ait ꝙ ſancti dicuntur a ſanguine quaſi immolando ſe effuſionem ſanguinis Deo.Alias a ſanguinibus ſanctus, dicitur quod nomẽ herbas ſignificant quas ſolebant portare legati populi Romani, ne quis eos uiolaret. ff. de rer. diui.l. ſanctum.Sic dicta dicuntur quæ neque ſacra,neque prophana ſunt.Sic leges dicuntur ſancte.

SAMARITANVS & ſarracenus differunt.unde ſarraceni ſecũdũ Gof. dicuntur illi,qui nec uetus nec nouum recipiunt teſtamentum,q non ab Agar ancilla Abrae,de qua fuit eorũ origo, uocari uoluerũt agareni,ſed potius a Sarra uxore eius libera ſe ſarracenos uocant. Tamen ſunt quidam inter ſarracenos ſamaritani uocati a ſamaria ciuitate, qui receperũt quinque libros Moyſi,ſed prophetas reſpuerũt, & quia illos reſpuerunt,ideo dicitur quod coniunguntur iudei ſamaritanis.

SAPAMVSTVM dicitur uſque ad tertiam partem,uel quidam uolũt, uſque ad dimidiam de centũ.l.quæ ſit um eſt.§.cellarium. ff.defun. inſtru.uas inquiens eneum,in quo ſapa coqueretur.

SAPIENTIA eſt de diuinis, ſed ſcientia de mundanis,& ponuntur quinque habitus itellectuales apud Philo. 6. ethi. Primus ſapientia,& eſt aſſenſus alicuius propoſitionis cuius terminis ſupponunt pro principiis eſſendi, ut ſunt Deus intelligẽtie.& ſic theologia,& metaphyſica dicuntur ſapientia.Secundus habitus eſt intellectus, & eſt aſſenſus alicuius propoſitionis per ſe note ad experientiam, ut illud omnis ignis eſt calidus,uel illud l.quodlibet eſt uel nõ eſt, & generaliter cuiuslibet principii. Tertius dicitur ſcientia,&eſt aſſenſus alicuius propoſitionis,cuius termini ſupponũt pro effectibus ſecundis naturalibus,&ſic philoſophia naturalis eſt ſcientia. Quartus ars, eſt habitus ſenſitiuus inclinãs intellectum ad recte operãdum.Et dicitur habitus recta ratione factus, quia ibi debet apparere bonitas facti uel operis non curando de bonitate operantis, ut eſt ars grammaticalis & fabrilis &c.Quintus habitus eſt prudentia quæ inclinat intellectum ad debite eligendum & obtinendum ut philoſophia moralis, ſub qua comprehenditur ius ciuile & canonicum. & hæc notantur ex 6. lib. ethic.Ariſto.

SAPIENS præſumptio eſt ſapientem non errare.ff.de off.præfe. prætor, l.1.

l. 1. C. de lega. humanum. Require ſupra diligens proſumptio.

SARCINATOR uel ſaltor eſt ille q nouit artem faciendi & ſuendi ueſtimenta, & dicitur a ſarcio. Et differunt ſarciator a fullo. ut no. inſt. mandati. in fi in glo.

SARCOPHAGVS eſt locus uel tumba quo ſepellitur defunctus, & dicitur a ſarx ſacros, quod eſt caro, & phagein grece id eſt comedere latine quia ibi caro hominis comeditur a uermibus.

SARCVLVS eſt inſtrumentum cum quo ramus aſcinditur uel aliquid aliud & cardones, & herbæ inutiles exciduntur & euelluntur quæ naſcuntur inter bonas. Eſa. c. vii. Omnes montes in ſarculo ſarcentur, & 1. Re. 14. l. fin. ſecundum Io. And. in proemio clem. in uerſi. ſarculum.

SARTA TECTA dicuntur ædificia q̃ reparatione indigent.

SARTA TECTA dicuntur opera publica quæ locantur ut integra præſtentur. uide Bud. l. hactenus. ff. de uſufru. in anno ad pandec.

SATISDATIO eſt cautio fideiuſſoria uel etiam iuratoria ſi fideiuſſorem quia dare non poſſit. Require ſupra Cautio.

SATISDARE eſt ſecuritatem per fideiuſſores dare. ff. qui ſatis. co. l. 1. Vel ſecundum Azo. eſt alicuius implere uoluntatem.

SATISFACERE quid ſit, patet in l. 1. præal. & de pi. act. l. ſi rem alienã. §. omnis, & ſatisfactum intelligitur qualitercunque ſatisfiat. ff. qui mo. pig. uel hy. ſol. item liberatur in pun. & ff. de pig. act. l. ſi rẽ præal. §. ſi ſatisfactũ. Et not. Dy. in regula pactũ. de reg. iur. lib. 6. Et ſic cui remittitur reſtitutio, regulariter intelligitur reſtituiſſe uel ſatisfeciſſe, ut ibidem, niſi in caſibus ubi remiſſio non liberat, ut c. ſtatutum. §. ſi quidem. de reſcript. libro 6.

SONTICVS morbus eſt ille qui perpetuo nocet niſi ſit curatus.

DE S ANTE C.

Scaph. eſt parua nauis. l. ſca. ff. de eui.

SCRATVRA eſt locus uillis ad iacẽdũ diſpoſitus in aut. de monachus. §. cogitandum.

SCAPVLA cuculla ueſtes ſunt monachales in authen. de nupt. §. ſancimus.

SCRAPHINAGENVS eſt cinguli. l. quintus. §. fi. ff. de aur. & arg lega.

IMO uero illic legitur ſcaphia in numero plurali, a ſingulari ſcaphiũ quod ſignificat uas mulierum ad alui excrementa ſuſcipiendum.

SCHENA. i. ordo iudiciorum. in aut. de iud. in prin. uel ſchema id eſt ſententia eo. tit. §. 1. aliquando ſchema id eſt, eremodicum. not. in aut. qua in prouincia. C. ubi de crimi. agi oportet. Aliquando accipitur pro titu. pro ſoluto. in aut. de eccle. rerum alie. §. pe.

SCENA ſecundum unam ſignificationem eſt obumbratio uel uelatio in theatro uel in alio loco in quo hiſtriones. mimi uel ioculatores ſiue comedi ludos ſuos exercent & ſic uidetur accipi. C. de ſpect. ſceni. & le. no. li. 11. Idem uerbum habes. ff. de his qui no. infa. l. 2. §. prætor. & 33. diſt. maritum, ibi, exponit Arch. Vel ſecundum aliam ſignificationẽ dicitur. ſcena quia promptionem habet leuam (alias ſcenam) & expeditorem. ff. de ædil. edic. l. qui clauum. §. item ſciendum.

SCENICE mulier. i. proſtibularie uel meretrices nullam cautionem præſtare debent ſuo hoſpiti uel leoni, neque lenones talẽ debent cautionem exigere. Tamen etiam ſi fideiuſſores dant uel iureiurando

do promittant de perſiſtendo in lupanari uel proſtibulo, nihilominus poſſunt ſine periculo diſcedere, quia iuramentum ſuper re illicita ſeruari non debet. Et dicuntur ſcenice mulieres, quæ in ſcena id eſt, loco turpi ut proſtibulatio ſtant, a ſcen. id eſt theatrali infibratione uel ſpectaculo circi, ubi conſueuerunt tales proſtare ff. de infam.l.2.

SCIENTIA triplex eſt, eminens mediocris & ſufficiens. Eminens dicitur illa per quam quis ſcit difficilimas quæſtiones explicare, & diffinire in promptu, ſine reuolutione li. Mediocri uero per quam quæſtiones difficiles decidit cũ reuolutione librorum. Sufficiens autem eſt legitima requiſita ſecundũ qualitatem officii ſeu beneficii ſecundum Inno.& Abb. in c.cum in cunctis numero 4.de elect.

SCIENTIE triuiales dicũtur quibus maxime utuntur.ciuitates ut grãmatica, retorica, dialectica, phyſica ſeu medicinales inſti. de exc.tu.§.grammatici in glo.

SCIENTIE quadriuales ſunt ut muſica, aſtronomia, geometria &c. iſt. ut ſupra.

SCIENTIA & ſtudium conueniunt omnibus maxime clericis ex ore Dei. Pan.in c.cum magno. in 3.col. uel.& ꝙ ſtudium conueniat. ne clerici.uel mona

SYNTESIM græce latine omnem poſſeſſionem importat l.alumne.§.titio.& ibi glo.ff.de adimen. lega.

SCHIMA ſecundum Goff. eſt illicita diſſenſio, diuiſio uel diſceſſio eorum inter quos unitas eſſe deberet. Vel ſic. Et illicitus ab unitate eccleſia uel ab uniuerſitate diſceſſus. Et dicitur aſceiſſura, quia per ſchiſma ſit ab unitate ſciſſura. 24. q.1.ſciſſura, & differt ab hæreſi, qui hæreſis in princ. ſui habet peruerſum dogma, ſed ſchiſma in fine fingit aliquam hæreſim ut recte ab eccleſia uideatur receſſiſſe, ut dicit Hie.24.q.3. hæreſis. Et ſic ſchima & hæreſis differunt ſicut genus & ſpecies, quia omnis hæreticus eſt ſchimaticus, & non econuerſo, niſi durauerit.

SCHITA ſunt ea quæ plebs tantum conſtituit, & uocantur ſcita eo ꝙ plebs ea ſcit & ſciſcitat ſeu rogat ut fiant, ſecundum Iſid.6.

SCRIBE tabularii ſecundum quoſdam olim credebantur ad tempus triannii ad ſcribendum publica ratiocinia prouinciarum ſeu ciuitatum, ſcdm Accur.C.eo.titu.in rub. lib.x. Et proprie ſunt illi qui ſcribunt nominatos ad munera & honores, & tributa colica, & ſunt tabularii, quia publicis inſtrumentis præſunt in ſingulis ciuitatibus & hi appellantur librarii ut ff. de reg.iur.l.ſi librarius, & tabelliones. ut in aut.de tabellio. coll. 2. & ſic poteſt acci.C.de bo.li.l.ſi quis poſt §.1.licet & aliter ibi exponatur. Alias ſcribe dicũtur qui circa princeps uel alios magnos iudices ſunt deputati pacis & geſtis conficiendis. Hi quoque uocantur ſcriptores, notarii libellenſes per grammaticales epiſtolares ex quæſtores.ut C.de app.l. percipimus. & in l. offerendis.

SCRIBE logographi ſecũdum Accu. dicuntur qui publicis rationibus ſcribendis deputati ſunt, nam locus græce rõnes publicas dicimus latine, & graphos ſcriptura. Hi etiã numerarii appellãtur.ut C. de ſuſceptor præp. & Arch.l.duos li.10.

SCRIBE cenſuales ſunt qui ſcribunt cenſum C.de tab.in rub.lib.xii.

SCOLA dicit ſocietas ſcholariorum, uel locus in quo diſcunt aliqui,

ut ſcholares ut ſciant ſcientiam & prudentiam, alii militiam, ut tyrones. ut C. de priuilegiis ſchola. lib. 12. nam ſchola græce eſt uacatio latine.

SCOLARIS eſt perſona uacans ab humanis negociis ſcholaſticis de dita diſciplinis. Et dicitur a ſchola græce .i. uacatio latine, & ares uirtus, quaſi uirtutibus uacans. Et ſcholaris proficere cupiens debet habere quinque conditiones. Primo ſingula conſideret diligenter, quia ſi certa ſunt, a ſignificatione uerborum non eſt recedendum. ff. de exer. act. l. 1. §. ſi his qui nauem. & l. non aliter. ff. de leg. 3. ſi dubia non ſunt maligne, ſed benigne interpretanda. de re iu. c. 2. & c. ad audientiam. deci. Secundo ꝙ de probabili dubio non reddat ſe certum, ſed dubium & interroget certiores uel peritiores. C. de inge. ma. l. ſi durant ipſe ſolus excuſatur qui quod diceret, non inuenit. Tertio ꝙ habeat ſenſum capacem ut in c. unico de offi. pri. non inni tens prudentiæ ſuæ, & ueram intentionem ſententiæ non peruertés c. ne innitaris de cõſti. Quarto ſtudium continuet, quia doctrinæ pater eſt uſus, doctrinæ mater eſt ſcolaris. Vnde intercisa perit, continuata uiget etiam. Deficit ambobus qui uult ſeruire duobus. Quinto non dedignatur a quocunque inſtrui cui magiſterii officium ſit iniunctum, ut in c. unico præal. de offi. primi. 24. q. 3. Sic habens contra quoſdam ex ſuperbia & uerecundia interrogare nolentes ꝙ neſciunt, & minorum dicta ex quadam indignatione ſuperbiæ, deſpicientes, ut dicit Hoſt. in c. unico. præalleg.

SCOLARIEVS in aliquibus locis lecturæ ſtatuũtur ut addiſcant potius quàm ut doceant, & ut ſe aſſuefaciant, nam multum proficit quis in docendo alios, iuxta illos uerſus. Diſcere ſi cupis, doceas, ſic ipſe doceris. Nam ſtudio tali tibi proficis atque ſodali. Refert Pan. in c. 1. in fi. de magi.

SCISARII, runcarii, & oratorii, idem ſunt.

SCRINIARII, ſcriniorum memoriales idem ſunt, & magiſtri ſcriniorum etiam ſcriniarii appellantur tabelliones ut in c. ad audientiam. de præſcrip. in glo.

SCRVPVLOSITAS .i. nimia ſubtilitas. l. poſthu. in princ. ff. de iniuſto teſt. Aliquãdo. i. dãnũ. no. in glo. §. qa uero leonis. in aut. de non alie. & in l. fi. C. de neceſſ. ſer. her. inſt.

SCRVPVLVS eſt 24. pars unciæ tres ſcrupuli faciunt dragmam, octo drachmæ faciunt unciam l. 1. C. de metal & metalla. lib. 11. & uide ibi dem Bar.

DE S ANTE E.

SECVNDICERIVS olim dicebantur qui ſecundum locum obtinens, ſcriptus erat ſecundo loco in matricula notariorum, ut C. de primic. & ſecũdice. l. 1. & 2. lib. 12.

SECVNDE nuptiæ dicunt̃ cum aliquis cum aliqua ſecundo nubit, & ſunt oẽs nuptiæ quæ ſequunt̃ ſepulturam uel primas nuptias ſiue ſint tertiæ, ſiue quartæ & ſic de aliis de hoc. C. de ſecun. nup. in rub.

SEDITIO dicitur quaſi ſeorſum itio quia in diuerſum uadunt, alioſque trahũt, uir a ſedo ſedas per cõtrarium, ut dicit glo. in rub. C. de ſeditioſis. Et dicitur ſeditior quietis publicæ turbatio. C. e. t. l. 1. & 2. de hoc no. 46. dif. ſeditionarios, & ibi per Arch. & Io. An. de immu. eccl. c. decet. li. 6. Et tales concitantes ſeditionem puniuntur pœna capitis, ut not. in l. denunciamus. C. de

C.de his qui ad eccle.confu.

SEMESTRE eſt tempus ſex menſiũ & duo ſemeſtria faciunt annũ. uide inſti. de excu. tuto.§.Item di uus in glo.

SEMIS colligitur ex ſex unciis,& eſt dimidia pars aſsis,& dicitur quaſi ſemias.C.de metatis.lege hac lege lib.12.

SEMINECIS.i. ſemimortui ut in l. quam indignũ. C.de teſt. ubi dicitur. Non ſunt neceſſaria obſeruari momenta uerborũ quæ ſeminecis, & balbutientis lingua profundit.

SEMITA id eſt uia.l.ſi ex plagis.ff. ad legem aquiliam. & c.ad audientiam de honu.

SEMPER id eſt omni tempore & om ni caſu.l.ſemper.ff.de iure immuni. & nota.l.1.ff.ſolu. matrimo.& denotat continuationem. ut inſti. in proe. ibi ſemper Auguſtus. & l.2. in fi. C. de epiſcop. & cleri. Aliquando hæc dictio ſemper ſubauditur a iure.l. iuriſgentium, in prin.ff.de pac. Aliquando ſemper fieri dicitur quód horis debitis & ordinatis. & ita exponitur c.ſi lai cus 31. diſt. & in c. quoniam de conſecra.diſtin.5. Aliquando ſemper.i. imperpetuum.l.fin. ff. ad l. pomp.de parri. Aliquando ſemper i ſine temporis præfinitioné. §.ap pellantur. inſt. de exce.& l.in conditionibus. ff. ad ſylle. Aliquando denotat animi motum. Iuuenalis. Semper ergo auditor tantum.& de ſua expoſitione uide Spe. in ti.de reſt.in integ. §.4. circa medium & per Bar. & alios docto. in d.l.1.ff. ſolu.matri.

SECVNX conſtat ex uncia & dimidia, & eſt octaua pars aſsis,& debet eius litera tertia ſcribi , & non 10.ut inſt.de hær.inſti.§.hæreditatis ſecundum Accur.

SEXTANS eſt ſexta pars aſsis ex duabus unciis conſtans.

SED capitur quandoque aduerſariue,& aduerſatur in iure. Quãdoque autem adiuncta copula , aduerſatur etiam in facto ff. de peti. hære. l.ſed & ſi in prin. cum glo. impropriatur tamen,ut in l. 2. in fiñ. ff. ſi quis cau. ubi quando cum copula ponitur,ut dicendo,ſed & ſi aduerſatur ad factum,non ad ius , immo ſignificat identitatem iuris , & ſumitur illud ſignificatum ex copula,quæ copulat nomina , & non factum ſequens cum præcedenti quia non poteſt , cum ſit factũ diuerſum copulat ergo quo ad ius . Quando autem ſine copula ponitur cum cõditione ſi,uel ſine ea, tunc ſimpliciter ſignificat aduerſatiue quo ad factum, & quo ad ius ut in l ſed & ſi præalle.ſimiliter in l.2.glo. ſuper uerbo fortius.ff.ne quis eum qui in ius uo. ui exi. Significat ergo dictio ſed aduerſatiue ſimpliciter uel tantum ad factum , pro ut ſignificatum ſuum uel aliud declarati uel concludit.

SENATORES dicuntur magiſtratus populi,quaſi ſeniores,nã ſecun dũ Azo. leges prius fiebant a populo eiuſq. interueniente , ſed quia aucto populo cœpit difficile conueni-re in legibus condendis , ideo eligit populus centum ſenatores , ut C.de peti. hære.l.ulti. ut ipſi uice populi conſulerentur , & quicquid ſtatuerent, lex eſſet. Senatores autem ſunt qui a patritiis & conſulibus uſq. ad ueros illuſtres deſcenderunt & hi ſolebant dicere ſententiam in ſenatu , quare etiam conſulem Romanum , uocamus ſenatorem magiſtratus, ut ff. de ſena.l. ulc & inſt.de iure nat. gen. & ciui. §. lex eſt. Senatores etiam dicũtur ſenatorum filii & nepotes ex filiis nati, non autem nati ex filiabus,

bus,ut l.liberos.ff.de ſenato.

SENATVS eſt certus ille honeſtiſſimus enatorū, qui centum erant numero, ut dicit Azo. ff.de legi.& ſena.conſul. & parificatur ſenatus principi, ut puta cum habeatur uice populi, & ante imperatorem per populum, & poſt imperatorem per principem conſtitutus fuit ſenatus,ut ff.de ori.iur.l.2.

SENATVSCONSVLTVM eſt quod tātūmodo ſenatores habito conſilio populus conſulendo decretauerunt ſecundum Iſido.l. 5. Et nota quod multiplex eſt ſenatuſconſultum ut infra pater.

SENATVSCONSVLTVM romanū alias ſeptimanum oībus ciuitatib.fideicommiſſariam hæreditatem iubet reſtitui.& in eam & ad eam omnes actiones tranferri.

SENATVSCONSVLTVM artificianū alias artificulianū eſt quo cauetur ut præſides prouinciarum cognoſcat in prouinciis deliberare,licet hæres nō ſit illius prouincie.

SENATVSCONSTLTVM claudianū tollendum ſtatuerat quod mulier libera ſeruili amore capta, ſi ei denuntiatum eſſet a domino ne cōmiſceretur ſeruo ſuo, & iudex ſuper cauſa admonuiſſet, nec ipſa acquieſceret ſubſtantiam & libertatem amittebat, & fiebat ſerua uel ancilla domini denunciantis,quod quia uiſum miſerabile & indignum ſublatum eſt.

SENATVSCONSVLTVM libonianū enim coercet obſtruendā actionem uel teſtimonium dicendum, pecuniam acceperit pactuſue fuerit. Item qui perfecto inſtrumento legatum ſibi aſcribi. item qui hæredem in exheredationem.aut in alicuius condemnationem legatum aſcribit.

SENATVSCONSVLTVM macedonianū habet locū quando aliquis filiofamilias in poteſtate patris exiſtenti mutuo pecuniam tradidit,quia hoc ſenatuſconſultum prohibuit mutuā pecuniam dari filii familias ne onere debitorum pergrauati eſſent occaſio machinandi mortem patri. Si aut contra ſenatuſconſultum iſtud quis filiofamilias nummos tradiderit,traditos ammittat, niſi ipſe filiusfamilias habeat caſtrenſe peculium uel quaſi caſtrenſe, eo enim utitur paterfamilias. Eſt autem dictum macedonianum ſecundum Azo. C.eod. titu. macedone peſſimo fœneratore, qui tradendo pecuniam & ſi non expreſſe, tamen tacite & uelatis uerbis ſuadebat de occaſione patris. Et no. ꝙ auxilio ſenatuſ. uelle. renunciatur, ut in l.ult.ff. ad uelle. et C. quando mulier tut. of. fun poſſit aut.matri. ſed macedoniano renunciari.non poteſt, unde poſt ſententiam datur exceptio ex eod. ff.ad macedon.l.1. & ratio eſt, quia primam ſenatuſcon. eſt fauorabile tātum in fauorem mulierum inductum,ſed ſecundum in fauore filiorum familias, & in odium creditorum.ff. de condi.inde.l. qui exceptionem hæc Goff.de renunc.§. renunciatur.

SENATVSCONSVLTVM orficianum ad ſucceſsionem matris inteſtate filias, uel filios legitimos, ſiue uulgo quæſitos uocat,niſi mater ſit illuſtris, cuius filium nominare ſpurium ſatis eſt acerbum,uocatque ex teſtamento nepotes,qui omnino præteruntur cōſanguineis & cognatis ſiue agnatis.

SENATVSCONSVLTVM pegaſianum ſtatuit ut qū ſcriptus hæres rogatus eſt totam hæreditate pluſ quam dodrantem reſtituere al.cui liceat ſcripto hæredi totius hære-

dita-

ditatis quartam partem retinere, quo caſu onera hæreditaria ſuſtineat inter ſe & illum cui hæreditas reſtituitur quem & ipſum cui hæreditatem reſtituit, ſtipulationes ſolebant interponi ut côicent pro rata parte lucrum,& damnum.

SENATVSCONSVLTVM piſanianũ ut ſi pœnæ obnoxius ſiue ſeruus ueniſſet, quando animaduerſum ſit in eum pretium uenditor præſtet emptori.

SENATVSCONSVLTVM plantianũ de liberis agnoſcendis loquitur, qui poſt diuortium educatur, per hoc permittitur mulieri ſi putet ſe prægnantem denunciare marito ſuo intra 25.dies uel 30 poſt diuortium, ita ꝙ niſi maritus cuſtodes miſerit,aut contrarium nunciauerit ex ſe eam non eſſe prægnantem cogatur partum agnoſcere tanquã ſuum. Si uero ipſa oppreſſa fuerit, nullum huic partui generat præiudicium.

SENATVSCONSVLTVM iuliani dicitur quo directam ſibi ſerui accipiunt libertatem, cum illa quibus libertates erant relictæ, a prætore uocati nolunt adeſſe.

SENATVSCONSVLTVM ſylleianũ & claudianum ponit ſeruos capite qui dominus ſuis conuocarentur omnimodam opem uel auxiliũ inquantum potuerint non tulerit uel impenderunt, cum ipſi hoc uiderent & audirent. Et ponit edictum in quo prohibetur teſtamenta aperiri, recitari uel deſcribi, uel hæreditates adiri,ſub certa pœna ante quæſtio adhibitam de morte defuncti, & contra facientibus pœnã imponi.ut l.ſi quis i graui. §.quod autem.ff.eo.tit.

SENATVSCONSVLTVM tertulianum quo cauetur matri non auie de ab inteſt. ſucceſsione deferenda. ut mater ingenua trium liberorum ius habens,ſi libertina quatuor, filio ſuccedit defuncto, non exiſtentib.ultimis liberis uel emancipatis nec a patre nec a matre defuncti, ſed nouo iure & ſolum unum periſſet, ſiue ſit ingenua,ſiue libertina.idem ius uerſatur. Vel ſenatuſconſultum tertulianum dicitur cũ matres uocantur ad hæreditates filiorum per ſenatuſconſultum,tertul.ut inſt.de teſt.per totũ. & not. ff.de exce.re.iud. l. ſi uir. in princi. & maxime in l.1.ff.eo.tit.

SENATVSCONSVLTVM trebianum alias curuianum, ſtatuit ſi inter plures hæredes infans ſit qui fieri non poſſit,&ipſi rogentur ſeruum manumittere, non ideo libertas intercidat, quia fari non poteſt infans nec ſeruum poteſt uendere,ſed æſtimatis partibus ſeruum manumittant ſalua portione infantes.

SENATVSCONSVLTVM damaſianum dicitur quo cautum eſt ſi abeſt ille iuſta cauſa qui libertatem debet, & hoc pronunciatũ ſit quod perinde libertas ei competat ac ſi ab ipſo directe data eſſet.

SENATVSCONSVLTVM trebellianum a nouo iure incrementum, & formam hanc accepit, ut excluſo ſenatuſconſultum pegaſiano, liceat hæreditatem reſtituenti quartam partem retinere inter ipſum fideicommiſſarium pro rata portione, dimiſsis actionibus contra communem ſtipulationem, & ſi totam hæreditatem uolens reſtituerit, ad eũ & in eum,omnes transfert ſtipulationes.

SENATVSCONSVLTVM turpillianum quo ſtatuitur ne quis publici iudicii crimen intentans, ab accuſatione publici criminis cauſa ordinata.i.poſt inſcriptionem & fideiuſſionem

ſionem datam, reſiſtat abolitione non impetrata.

SENATVSCONSVLTVM uelleianum inductum eſt in fauorem mulierum.ſcilicet illarum quę leuitate ſua & ſexus fragilitate ſe & ſua obligant pro aliis fideiubendo,uel obligationem in ſe recipiẽdo. Per hoc ſenatuſconſultum eis ſubuenitur & cõceditur ut ipſe indemnes ſeruentur, & ſi conueniatur pro tali obligatione, poſſunt opponere exceptionem ſenatuſconſulti uelleiani. Ceſſat autem hoc ſenatuſ. cum mulier renunciauit uelleiano & omni auxilio.ff.eo.titu.l.ult. Et dictum eſt a uelleio conſule, q fuit auctor illius ſtatuti. Et nota quod mulier poteſt renũciare uelleiano abſque alia certioratione, ut no.in l.iuris ignorantia. C. qui admit.ad bon.poſ. & Bald. ibi diſtinguit tria membra, aut mulieris in erces ſio uel fideiuſſoris eſt ſecundum leges, aut præter leges, aut contra.Primo caſu nõ eſt quærenda certificatio,cũ non ſit opus renunciatione ex quo lege permittente fideiuſſit.Et ſunt quinque caſus.Primus ſi intercedendo aliquã pecuniam recipit, & ſic ſe obligat ſicut in ...an prin.ff.ad uelleianum. Secundus ſi ſecundo interceſſit.l. ſi mulier perfectæ etatis. ff.eo.titu. Tertius ſi pro dote fideiubat. l. fi. eo.titu.Quartus ſi pro libertate alicuius & in cã pia. Quintus ſi apud minorem intercedat. ff. de minori. lege.apud Secundo caſu,aut eſt certificata,aut non. Si primum ualet renunciatio ſeruata ſolennitate, uidelicet cum inſtrumento publico, & teſtium ſubſcriptione. Si ſecundum, non ualet fallit tamen in duob.caſib. Primo, quando fit renunciatio in iudicio, ualet colore & fauore iudicii. Secundo ſi interuenit iuramentum, ualet ſecundũ Bar.in l.ſciendum.ff.de uer.obli. & ſecundum Bald. in aut.ſacramenta puberum.C.ſi aduer.uen. Tertio caſu contingit contra legem fideiubere duobus modis. Primo pro marito,non in ſui utilitatem, ſed mariti. Secundo omiſſa ſolennitate in ſtrumẽti & teſtium.Hæc addit Bal. ſuper additionibus Io.An.in ſpe.titu.de diſpu.& allega.

SENATVSCONSVLTVM iunianum poſt uocationem ad libertatem producit proprium hæredem ſeruum uel emptum, ſiue dominus iuſta cauſa abſit uel latitet,ſiue nõ uult, manumittere, ſi ſeruilis conditionis ſcitis priuatis pactis ſuam uelit mutare ſententiam ſiue conditionem, pœna contra colluſorẽ promiſſa, & detegenti præmia taliter donando ut de iure patronatus nanciſcatur.

SRNATVSCONSVLTVM uoluſianum ſtatuit quod qui improbe in litem coeunt ut quicquid ex condemnatione in rem ipſius redditũ ſiue relatum ſit, inter eos excommunicetur.l.Iulia. de ui priuata tenentur.

SENATVSCONSVLTVM ſanianum in deſuetudinem abiit introducens adoptionẽ fieri per tres mares adoptantes,& tres intercedentes emãcipationes.

SENATVSCONSVLTVM largitianum merito eſt abrogatum latinam inducens libertatem, quia quis morte ſua recipiebatur extra libertatem.

SENECTVS eſt quidam defectus habens in ſe magnos labores, nam ſenectus eſt morbus, ut in c. magne. de uoto.unde Terentius ipſa ſenecta morbus eſt,& ideo ſtatutum diſponens in caſu infirmitatis habet locum in caſu ſenectutis, ſecũdum

Abb.

Abba.in d.c.magne.in 2.collo.

SENEX multipliciter dicitur.no.ff.de adop.l.ſi pater.§.2. de teſta. l.inu. & uide.C. de his qui non imple.ſti pen.l.2. Aliquando dicitur ſenex, maior 70.annis,C.qui eta.l.uni ad de quis dedicatur ſenex per Fely. in c.quoniã in prin. in 6. col.uerſ. ad tertiam. ut lit.non conteſt.

SENEX & ualetudinarii qui dicantur uide Pan.in cap. quoniam frequenter in 8. col.uerſicu. 3.principaliter quæro & uerſicu. ſeq. ut lib. non conteſt.

SENIVM eſt quadruplex. ſ.nature. gratie, culpe, & eterne glorie Nature & hoc prætendit ad defectum c.tanta.86.diſt.& c.illud 13.q.2.Senium gratie ca.porro 84. di. ubi dicitur quod canities ſenum prudentia eſt, & hoc ſenium perducit ad perfectum c.de quibus. 20. diſt. & ancillam 32. q.2. Senium culpe eſt quod ducit ad interitum.c.paulus dicit 2.q.7. Senium eternæ gloriæ perducit ad præmium,de quo dicitur.Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mentem habui.uide Ald.in ſuo dic.in uer.ſenium.

SENTENTIA ſcundum Azo.in ſum. C.quomodo & quando iud.ſentẽt. profer. debet quandoque poteſt dici cuiuſcunque orationis ſignificatio.Quandoque ponitur pro opinione magiſtrorum quæ dicitur quicquid alicui de re aliqua placet. Quandoque eſt deportatio. Quandoque excommunicatio uel interdictum,ſed improprie quia ex communicatio uel interdictum potius punit quam finem cauſe imponit.Ideo potius poteſt pœna dici quam ſententia uel diffinitio., Quãdoque ſententia dicitur quod cunque iudicantis preceptum, non nature, non iuri,non bonos moribus contrarium. Et ſecundum hanc ſignificationem diſtinguitur quia ſententiarum alia eſt diffinitiua, alia interlocutoria,alia conuentionalis, alia quæ dicitur præceptum, alia mulcta, alia diſpenſationis. Et poteſt ſic deſcribi ſententia diffinitiua. Eſt diffinitio iudicialis controuerſie finem imponens.ff.eo.titu.l.i. Et addunt quidam ad diffinitionem indebita, & quæ nullo remedio attentari poſſit,per l.elegantur.§.ſi poſt rem iudicatam.ff.de tranſ. Vel ſic deſcribitur ſententia diffinitiua.Eſt diffinitio iudicialis controuertie finem imponentes,ex pronunciatione iudicis damnationem uel abſolutionem continens. Et hæc principalem diffinit quæſtionem ut quando auditis utriuſque partis allegationibus cauſa terminatur & finis principali negotio imponitur, quam ſemel dictam iudex reuocare non poteſt, & iudex eſſe deſinit,quia officio ſuo functus eſt, licet retineat iuriſditionẽ ad exequendam de off.dele. ca.in literis. de cap.quærenti. Sed an corrigere poſſit ſi dicat abſoluo pro condẽno,uide Goſ.in ſum. de ſenten. & re iudi.

SENTENTIA interlocutoria eſt ſententia ſemiplena, quæ profertur inter principium & finem cauſe, non ſuper principali, ſed ſuper emergentibus & incidentibus quæſtionibus,puta ſuper libello offerẽdo uel concipiendo, uel danda dilatione aut deneganda, & ſimilibus.principali cauſa durante,unde quãdo iudex non reſidens pro tribunali,interloquendo inter partes ſine ſolennitate ſcripture aliquid pronunciat de plano.ſupra aliquo incidenti uel emergenti extra primum intentum principale,& hanc reuocare poteſt iudex ſiue ſit ordinarius,

narius,ſiue delegatur, ſiue arbiter, debet tñ cum cauſe cognitione ferri & iudice concedente non procedēte 3.§. ſpatium ſcđm Hoſ. & ſententiam interlocutoriam fere iudex contra reum contumacem quādo citato reo & nō ueniente pronūciat actorem fore mittendum in poſſeſſionem rei aut bonorum pro menſura debiti declarati uel rei perite. De emergēti, quæſtione, ut qñ eſt qō inter partes uel aduocatos utrum aliquis ſit recipiendus in teſtimonium &c. ut ſupra. Et illa ſententia tranſit in rem indicatam quo ad duo. ſ. ut remedio appellationis attentari non poſſit, & ut excipiatur ex ea. c. cum dilectus, de elec. in fi. non autem ut ex ea agatur actione in factum, ſicut ex diffinitiua. A qualibet enim tali poteſt appellari ſecundum canones, non autem ſecundum leges generaliter fallit in caſibus l. 2. C. ut li. pen. uel dicitur ſi interlocutoria ſit talis quæ abſorbeat totum ius alicuius, & inſtar habeat diffinitiue, ita ut poſt interlocutoriam non ſit opus ad appellandum diffinitiua, ſi ab ea appellatur, ſecus ſi poſt interlocutoriam ſaluum ſit beneficium appellationis a diffinitiua. Goſ. tenet primum in ſum., eod. tit. de ſenten. & re iud. Itē interlocutoria ſecundum eundem eſt declaratio iudicialis ſuper aliquo articulo ſummarie ius tribuens inter partes. Et finaliter omne uerbum a iure in iudicio prolatum, iudicialiter taciens ad cauſam, eſt ſententia interlocutoria, ut in aut. de liti. §. omne. col. 8. &c. Et notandum ꝙ aliud eſt ſententia. & illud eſt ſtatutum. Nam ſtatutū fertur pro fu'uris delictis, dicendo. Statuimus ut nullus hoc faciat & faciens ſit excommuuicatus ipſo facto, ut no. in c. fi. de conſti. lib. 6. Sententia uero prolata ſic. Excommunico te ſi furtum feceris, prohibetur furtū, quia tractatus futuri temporis non ſpectat ad iudicem. de hoc gl. opt. de ſen. excom. c. romana. li. 6. & c. a nobis. de ſen. excom. Item differt ſententia a canone in hoc, quia canon archiepiſcopi in prouinciali concilio ligat ſubditos totius prouincie. 18. diſt. c. ult. Sententia autem archiepiſcopi dicendo. Quicunque furtum fecerit, ſit excommunicatus non cōprehendit ſubditos totius prouinciæ, ſed ſolius dioceſis ſue ut eſt gl. in c. romana, præalleg. Item ſententia excommnnicationis ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta tenet 11. q. 3. c. 1. niſi in duob. caſib. ſ. poſt appellationē legitimam. & in tollerabilem errorem in forma. c. per tuas. de ſen. excom. ſolet & c. uenerabilis. eo. ti. li. 6. Et qūo ſentē. trib. modis dicit iniuſta. ſ. ex cauſa ex animo & ordine, eſt glo. 3. in c. ſacro, de ſen. excom. & illud iterum eſt in ſentētia excommunicationis, in qua eſt ſpeciale ꝙ teneat non ſeruato iuris ordine, alias aūt ſententia lata iuris ordine non ſeruato nō tenet. C. de ſen. & interloc. om. iu. l. prolatam, Item diffinitiua & interlocutoria eſt gl. in cle. unica ſuper uerbo diffinitiua. ne ſequeſ. poſ. & f. uctū. Et no. ꝙ ſentētia lata ſuper uerbo poſſeſſorio dicitur diffinitiua, ſecūdum glo. in c. fi. de iudi. & intelligitur quādo cauſa poſſeſſionis & deducta principaliter in iudicium, uel habet annexum petitorium, ſecus ſi per accidens ueniret in iudicium. E iam diffinitiua prout imponi. finem cauſe nunquam datur ſuper poſſeſſiōe, niſi ſit proprietas annexa, ut ibi not.

SENTENTIA conuentionalis eſt

emica-

emicabilis compoſitio, ut quando iudex cõuenit aliquem & commouet eum ne faciat contra conuentionem. Alias ſententia ſcilicet præceptum multam diſpenſatione. Require in locis ſuis.

SENTENTIA per errorem lata a oua nam eſt appellatum, reuocatur ſi error probabilis poſtea detegat ut in c. fraternitatis. de frig. & ma.

SEPTVNX ſeptem habet uncias, & non dicitur ad reſpectum totius aſſis. Require ſupra As.

SEPVLCHRVM eſt locus in quo mortuus continetur uel ſepultus eſt. Sed monumentum. dicitur idem locus ſine corpore. Require. ſi. M.

SEPVLTVRA ſecundum Goffred. quandoque dicitur officium quod impenditur ſepeliendis. Quandoque ipſa terra ad uſum ſepulture deputata. Quandoque tumba marmorea, uel lapidea, ut locus concauus in eccleſiaſtico cemiterio factus in quo corpus catholici quieſcit. Item ſepultura eſt ius funerãdi in eccleſie ceniterio. Et no. qđ in 23. caſibus prohibetur eccleſiaſtica ſepultura. Primo in mortali peccato publice decedenti decimatertia quæſtione ſecunda, non eſtimemus. Secundo latroni & furi. capitulo fures, de furtis. Tertio in adulterio occiſo, uigeſimatertia quæſtione quinta, placuit. Quarto in torneamento occiſo. de torneamentis, cap. primo. Quinto raptori occiſſo. ca. ſuper eod. de rapto. Sexto heret. uigeſimaquarta quæſtione, ſecunda, ſane profertur. & cap. ſacris de ſepulch. Septimo ſeipſum interficienti. c. placuit prælleg. Octauo excommunicato etiam minori excom. de ſenten. excom. a abſo. & c. ſacris. prælleg. Nona interdicto. de pe. & remiſſ. quod in te. Decimo publica uſurario. de uſur. quia omnibus. Vndecimo contemnenti confieri, & communicare. c. omnis. de pe. & remiſ. Duodecimo in taberna occiſo. 23. q. 5. placuit. Tredecimo proprietatio monacho uel regulari, c. monachi. de ſta. mo. & ca. cum ad monaſterium, cum ſi. eo. ti. Sed clerici uel boni laici ab oſtibus occidũtur uel ſubmerguntur, uel per parietes opprimuntur, debent habere eccleſiaſticas ſepulturas ca. ſicut dignum. de homi. c. ex parte parẽtum, de ſepul. 23. q. 5. quid ergo. Eſſet autem ius funerandi poteſtates ſepeliendi in cymiterio prouenieniens, eccleſiis ex conceſsione põtificis. Et ſepultura eligenda eſt apud loca magis religioſa. ca. fraternitatem, de ſepul. Nam ſepulture electio in loco non religioſo fieri non debet. Sed quæritur, legauit quis prædicatoribus. 30. pro ſepultura efficitur uſurarius, & ſic carebit ſepultura, an adiuuẽtur per legatum. Reſpondet Florianus ꝙ non ſimiliter ſi legatur pro celebratione miſſe. & interuenit interdictum eccleſie, tenet legatum in primo caſu. Ratio quia fratres non ſunt in culpa, uel cauſa. Similiter in ſecundo caſu, ut not. dominus Bartol. de ſaxo. C. de inſtit. & ſubſti. l. 1.

SEPE no. regulam in contrarium, ut in §. fraudem. inſtitut. qui. ex cau. manu. non licet. Sepius, id eſt aliquando regulariter, tamen contrarium ſignificat. & uerificatur ĩ duabus uel tribus uicibus. Item facit contrarios caſus ſpeciales. l. ꝙ in diem. §. ſeruo. ff. de condi. & dem. ſecundum Dy.

SEPTA ſunt clauſure, & dicitur a ſepio. ut eſt glo. in clem. ne in agro. de ſta. mu.

Sequela

SEQVELA dr̄ omne quod naturaliter ſequitur ad aliud, ut inmētū, uitulus, uacca, & ſic aliqua prohibentur non qa ex ſe mala, ſed quia ex his mala ſequūtur. 22. diſ. denique, & 22. q. 1. in nono.

SEQVESTER eſt apud quem res litigioſa deponitur pluribus & ſequeſtratur, ut ei qui in cauſa uicerit reddatur, dictus ab eo quod occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui cōtendunt, committitur res, de uerbo. ſig. ſequeſter, uide extra de iudi. c. examinata. Eſt enim ſecundū Gof. depoſitarius rei in indicium deducte, ut ff. depoſiti. l. proprie.

SEQVESTRVM eſt illud ſcriptum quod de ſequeſtratione conficitur, & ſi fit ex cauſa uoluntaria, tranſfert poſſeſſionem in ſequeſtrum, ſecus ſi ex cauſa neceſſaria. l. intereſſe puto ff. de acqui. poſ. & no. in c. examinata. de iudi. in gl. & in gl. in cle. 1. de ſequeſt. poſ.

SEQVESTRATIO eſt rei de quo agitur, uel controuerſia eſt ſeparatio uel depoſitio uel poſſeſſionis interdicto. Interim, enim quòd res apud ſequeſtrum eſt, nec actor, nec reus poſſidet, ut ff. de ſtat. ho. l. libertus. Non poteſt autem illa depoſitio quæ ſequeſtratio dicitur fieri niſi a pluribus quanuis alias & unus plures deponere poſſint, ut l. licet. ff. depoſi. Nam plures rem litigioſam deponūt, quando de uoluntate partium fit. Etiam unus deponere poteſt de mandato iudicis ut in glo. c. examinata de iudi. & ibi per docto. Et not. ꝙ ſecundum Gof. ſequeſtratio fit aliquando cauſa omittente poſſeſſionis, & tunc neuter litigantium poſſidet, ſed ſequeſter. Aliquando cauſa cuſtodie & tunc poſſeſſio remanet penes poſſidentem. Et generaliter prohibita eſt ſequeſtratio. C. de prohi. ſequeſtra. l. unica permiſſa uero caſualiter. Primo uoluntate partium, ut lite finita res uictori detur. Secundo ex neceſſitate, ne perſona ſuſpecta cum re mobili aufugiat. Tertio ne pſona ſuſpecta circa rem immobilem fructus depopuletur uel diſſipetur. Quarto propter contumaciam non cauentis de collatione bonorum facienda. Quinto ſi ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis proclamat in libertatē. Sexto cum appellatur ab executore. Septimo cum timetur de ſeuitia uiri, nec poteſt ſufficienter uxori caueri. ſequeſtratur uxor. Octauo ne perdatur uendendi commoditas. Nono cum aliquis de comitib. præſidis furtum patitur, nam res ſequeſtratur uſque ad tempus ſucceſſoris præſidis. Merito enim ſequeſtratio fieri non debet niſi tūc demum cum timetur ne poſſeſſor, uel appellās fructus depopuletur, ſecundum Gof. in ſum. Alios caſus uide in cle. uni. eod. titu. & l. 1. ff. de col. bo. & ſecundū Archi. in c. quia res. 11. q. 1. ubi late. de hac materia. Et per Io. Mo. & Io. Andr. in regula locupletari. de reg. iu. li. 6. uide etiam gloſſ. fi. in c. dilectus. de ſequeſt. poſſ. cum ib. no. Sed ponamus ꝙ eccleſia eſt apud aliquam ſequeſtrata, utrum iſte ſequeſter lite pendente ſuper iure patronatus poſſit pręſentare ad illam Inn. tenet ꝙ ſic, quia talis habet fructus. cap. conſultationibus. de iure patro. Imo. conſentit ibidem, ratione talis motus, ponendo diuerſitatem inter uenditorem, cui impignoratum eſt ius patronatus, & ſequeſtrum, nam creditor non poteſt præſentare aliquem, quando ſupereſt uerus dominus, qui præſentare habet, ſed ſequeſter pendente lite poteſt, ne eccleſia diu

uacet,

quia neutra partius præſentare poteſt ante litem ſopitam,facit bona glo.in uerbo beneficium in clem. unica. de ſequeſtra. poſſeſsio. quæ dicit ſequeſtrum poſsidere iure beneficii beneficia, & remittit ibi ad not. in capitul. examinata. de iudi. per Ioan.And. Hoſtiē.tenet contrarium ꝙ ſequeſter apud quem ius patronatus ſequeſtratum eſt, lite pendente non poſsit præſentare, nam non habet poſſeſsionem iuſpatron. & arguta fortiori,cum creditor cui impignoratum eſt ius patronatus non poſsit, qui tamen habet poſſeſſionem eiuſdem pignoris &c.& hæc tenendo dicitur ad motiuum Ioannes de Imol.quod non diu uocabit Eccleſia.Nam poſt quatuor menſes immo layci,& ſex in clericis epiſcopus prouidebit,capit. cum propter. & capitu.ea auten.,de iur.patronat. & uidetur melior hęc opinio quia ſequeſter ſolū cuſtodire debet fructus,ut illi reſtituat eos qui ſententiam pro ſe portabit, quæ eſt natura ſequeſtri. Sed ſi præſentet aliquem,quomodo fructum illum reſtituet?ſecus ubi nulla debet fieri reſtitutio,capitul.ex literis,de iure patruo.& capitul. cum ueniſſent, de in integr.reſtitutio. Hic articulus ſatis diſputabilis eſt,& notā.in capitu. examinata,de iudic. uide clemen.prææalle.de ſequeſtr.poſſeſſ.præcipue,glo.in uerb.reſtituat ubi dicitur quod ſequeſter limitatam habet poteſtatem de reſtituendis fructibus qui ſupportatis oneribus ad huc ſuperſunt,quod non poſsit illos in emptionem prædiorum pro beneficio uel alias in utilitatem beneficii conuertere,ergo minus uidetur poſſe præſentare.

SENSVS ſapientis non arbitratur contra iura,unde quando alter contrahentiū paciſcitur aliquid facere ad ſenſum ſapientis, alter contrahentium tenetur ea facere quæ de iure fieri debent ſuper illo contractu,quia ſapiēs arbitrari cōtra iura non poteſt alias ſapiens non eſſet.

SERIE uaſa ſunt fictilia oblonga de quib. Liuius in 4. ſecundi libri belli punici ſic inquit.Et in uico hiſtrico fontem ſub terra tāta uia aquā fluxiſſe,ut ſerias doliaque in eo loco erant prouoluta uelut impetus torrentis tulerit, & de his intellexit Vlp.in l. Vinaria uaſa.ff.de uer. ſign.licet,alii aliter, & id l.ſed & ſi quid.§.proprietatis,uide ibi glo.ff. de uſufru.

SERVITVS eſt conſtitutio iuriſgentium,qua quis contrarius naturale alieno ſubiicitur dominio. Et quando ſeruitus inducta ſit, uide glo.ſuper uerbo ſeruum,de iudē.& ſarrace.c.ita quorundam,optimam glo.ſuper uerbo ſeruitutes, diſt.1. ius gentium, ubi dicitur inducta per ebrietatem, uel præſcripta ſeptennio,ſimile habetur ca.6.die.35. diſtin.ubi dicitur quod nemo ſciebat a conſorte naturæ ſuæ obſequi ſeruitutis exigere, quia manebat antequam uinum inueniretur omnibus inconcuſſa libertas, & non eſſet hodie ſeruitus,ſi ebrietas non fuiſſet &c.ſunt autem duplices ſeruitutes ſcilicet prædiales & perſonales.

SERVVs prædiales eſt quædam conſtitutio,quia prædium prædio ſubiugatur,& ſeruientes prædiales lex reales appellat, quæ ſequuntur prædia,& earum conſtitutio eatenus tenet quatenus expedit prædiis,id eſt, ad fructus eorum percipiendos.

SERVITVTVM autem prædialium alia ſunt urbanæ & alie ruſtice, ſed has quidem ſeruitutes lex dicit eſſe iura cōia ꝗ libertatis ſunt, unde

no. ſcd̃m Azo. in ſum. C. de ſer. & aqued. ꝙ hoc uerbum ius in eadẽ lege, & in eadẽ uoce ſupponit pro ſeruitute. Dictio enim ſemel poſita duas, quandoque importat ſignificationes, ſcilicet propriã et improprium, utranque. Proprie autẽ ſecundum diuerſa dicuntur ſeruitutes. Nam ſi nõ poſſem ex edibus meis exire in agros meos, uel peruenire ad uiam publicam, niſi per agros tuos, uel ortus emi a te licẽtiam eundi, hæc licentia dicitur ſeruitus itineris, quia prædium tuum in hoc mihi ſeruit.

SERVITVTES ruſticæ ſunt quæ prædiis ruſticis debenĩ, uelut iter actus uia aque duſtus, aque hauſtus pecoris appulſus ad aduam, ius paſcendi, calcis coquẽdi, arene fodiendi. quæ tria ultima poſſunt dici nominate ſeruitutes ruſtice, ſed ſuperiora propriis nominibus carent, quæ omnia require locis ſuis. Nã iter eſt ius quo exede mea ꝑ agros tuos poſſum in uicos publicos exire uel intrare, ſed aque hauſtus eſt ut aquam haurire poſſim de puteo tuo.

SERVITVTES urbane ſunt quæ prædiis urbanis debentur. ſ. intuitu alicuius edificii, nam edificis inhærẽt uelut altius tollendi, aut non tollendi ne officiatur luminibus uel proſpectui domus uicini. Item ſtillicidum auertẽdi, uel non auertendi in tectum uel in aream uicini, ut ſtillicidium tecti mei cedat in aream, uel fundum eius. Item ut liceat immittere uel proiicere tignum in parietem uicini. Et not. quòd an ſeruitus ſit urbana uel ruſtica, colligitur ex qualitate prædii, cui debetur ipſa ſeruitus, quod patet. Nã talis eſt ſeruitus, quale eſt prædium cui debet, ſi. n. ſtillicidia domus mee, quæ eſt urbanum prædiũ cõuerto in aream tuam quæ eſt ruſticum, prædium, dicetur, ut bana ſeruitus, & econtra ſi tignũ edificii mei cauſa imponendorum fructuũ facti, quod eſt prædium ruſticum immitto in parietẽ domus tuæ, dicetur ruſtica ſeruitus, ẽt ſi domus tua ſit urbanum prædium. Itẽ not. iuxta primam acceptionem ſeruituiis ꝙ multis modis quis redigitur in ſeruitutem, de quib. inſt. de iur. perſ. in tex. & in gl. Vnde ut liber ſeruus fiat ſunt iſta neceſſaria. Annis 20. iuuenem qui uenditur eſſe. Rurſus eũ ſeruum cui uenditur eſſe putare. Et iuuenẽ pretiũ quòd uelit percipere. Et ꝙ ſic liber ſciat hoc, qui uenditur iſte. Quæ ſi defuerint, ſeruus non cogitur eſſe patent ergo ad hoc quatuor requiſita. Primo ꝙ ſit annorũ uiginti. Secundo ꝙ uendatur ignoranti cõditionem libertatis. Tertio ꝙ eo animo ut pretii partem habeat. Quarto ꝙ ſciat ſe liberũ. de hoc ui de gl. §. pe. inſt. tit præalle.

SER RVVS eſt qui de iuregentium, uel ciuili dominio alieno ſubiicitur, in hac parte & iusgentium & ius ciuile detraxerunt iuri naturali. Et dicuntur ſerui non a ſeruiẽdo, ſed a ſeruando. Imper. n. uel princeps captos ab hoſtibus qui ſerui ſunt capientium, uendere iubet, & per hoc ſeruare, & non occidere. hoſtibus. n. captis, & ſic in ſeruitutem redactis, hoc ſeruandum eſt, quod utile & benignũ uiſum eſt. ſ. eos ſeruari, & non occidi, hoc. n. benignitatis eſt, ſed occidi, crudelitatis, ideo etiam dicta ſunt mãcipia, quia ab hoſtib. manu capiatur ut inſt. de iur. perſ. & ff. de ſta. ho. l. libertus. Sunt etiam ſerui uernę qui ſunt ex ancillis manentib. in domo nat. l. titiæ textores. ff. de lega. 1. Alii ſunt ſerui lecticarii, quã faciunt

faciunt lecticas, eodem titu.

QVIBVS autem modis conſequi poſ ſunt libertatem. uide in gloſ. inſ. q. bus & ex ca. ma. li. §. multis.

SERVI ſtricto modo dicuntur carentes libertate. Sed largo modo etiã ſeruientes pro pecuniis, & mercede dicuntur ſerui a ſeruiendo. Parum. in rub. de iudeis.

SERVVS ordinarius dicitur, qui aliis ſeruis eſt præpoſitus ſcilicet q̃ habet alios ſeruos ſub ſe quibus præ eſt & precipit eis quod uult.

SERVVS uicarius eſt qui ſeruo ordinario ſubminiſtrat.

SERVVS mediaſtinus uel medianus eſt qui medium gerit actum. ſ. qui nec eſt ordinarius, nec uicarius, ſed medius inter hos & illos connumerandus.

SERVVS librarius a libra dictus eſt, quæ ſcilicet penderibus præeſt, & libre nummorum, & permutatorum cuſtodiam habet domum domini ſui.

SERVI inſulani alias inſularii ſunt qui retinẽtur in inſula. i. in domo, nec mittuntur in agros nec in uillam. Domus autem inſula dicitur eo quod inſunt ei habitatores, licet inſula quandoque dicatur ĩ ſalſo, id eſt mari ſita.

SERVI uillici ſunt qui ad uillã mittuntur.

SERVI uictores ſunt quos quis uictos habet præparandi cauſa.

SERVI cubicularii dicuntur qui lectum & cubiculum domini ſui procurant qui uulgo camerarii uocantur a camera.

SERVI dedititii dicuntur qui in morte liberi, & in uita ſua ſerui ſunt quorum libertas ſublata eſt, ut inſti. de liber. §. libertinorum.

SERVI latini ſunt quia dominis erãt manumisſi, ut in uita eſſent liberi, & in morte ſerui & eorum bona tanquam ſeruorum ad dominos deuoluebantur, ut in. §. prę allega. inſtit. de liberti.

SERVI atriarii uel atrienſes ſunt illi qui atrii cuſtodiam faciunt.

SERVVS corruptus dicitur ſeruus q̃ per alicuius inductionẽ factus eſt, de bono malus, uel de malo deterior. ſ. in anima & corpore.

SERVI corrupti actio. Require ſupra act.

SERVIANA & quaſi ſeruiana actio, Require ſupra Actio.

SERVVS publicus dr̃ tabellio, non quia ſeruus, ſed q̃a publicũ exercet officium. ff. de adop. l. non aliter.

SERVVS hæres. Require ſupra H.

SERVI arcarii. require ſupra Arc.

SERVVS ordinatus poſtea reſtitutus domino gaudet priuilegio. c. ſi q̃s ſuadẽte. 17. q. 4. nec matrimoniũ cõtrahere poteſt poſt uotũ. de cõuerſ. coniu. ꝙ quidam. eſt hoc no. gl. 54. diſt. c. 2. nec iudicabitur a dño, ſed ab epiſcopo. 96. diſt. ſi imperator.

SERICOBLATE dicuntur ueſtimenta quæ inſeruntur & texuntur ſerico, ut l. lotas. C. de metalla. lib. 11. ſecundum Accur.

SEV dictio eſt diſiunctiua. C. de ſac. ſan. eccle generaliter, & aliquando ampliat. ff. de aur. & arg. leg. l. ſi q̃s ita. & ſecundum Bar. in l. genera. & no. 63. diſt. ego. Lud. & 75. diſtin. c. ult. in fi. & per Arch. de fo. compe. in c. 1. lib. 6.

SEVERITAS dicitur rigorum integritas iuſtitie. Arch. in c. ut officiñ §. uerum in uerb. ſeueritas. de hę. in 6. uel dic quod ſeueritas eſt p̃ quã iudicialis ſententia, uel uindicta diſtricte exercetur, uel eſt uirtus debito ſupplicio coercens iniuriã ſecundum Alber. in ſuo dictio. in uerbo ſeueritas.

DE S ANTE I.

SIC, qualiter intelligatur uide extra

tra de priui. c. ex ore confir. uti. c. examinata. & de uerb.ſig.c.abbati. cum ſimi.

SICARII dicuntur homicide, & interfectores, dicti a ſicca.i.ferro uel cultro.inſt.de publ. 3.§.ſiccarii.etiã dici poſſunt ſica qui alicuius uite armis inſidiantur de pe. diſt. 1. ſi quis cum telo.de homi. c. ſicut dignum.in glo.

SICA eſt ferrum uel cultellus breuis in utraque parte ſcindens, & acutus,quo maxime utũtur qui apud Italicos latrocinia exercent, ſed huius interpꝛ atio eſt larga,ut non tineat telum, lapidem lignum, & quodlibet ferrum, ut inſt.de publi. iudi.§.item lex.&.§.ſiccarii.præallega.

SIGNVM quid ſit; & quomodo ſignum differt a ſacrificio, de conſe. diſt.2.ſacrificium. & c. ſignum, & quomodo multiplex eſt ſignum,ui de extra de conſue.c.2.in glo. Et ſignum perditionis, religioſi eſt quã do propter proprietatem ſepelitur in ſterquilinio,ut de ſta.mon. cum ad monaſterium.

SYLLAPE error non nocet,ut no.extra.de fid.inſtr.ex parte per gl.

SYLLABAM ſuperfluam lex habere non debet,ut dicit gl. in l.1.ff. qđ met.cau.

SIGNARE eſt aliquam formam, uel ſignum alicui imprimere, uel notam imponere, unde teſtamentum ſignare, id eſt notare debet quis ut notam ſit illud quod in teſtamento ſcriptum.Iſid. lib.5.etymo. Sed ſubſignare eſt ſubſcribere, ut ſi teſtes uocati, & rogati a teſtatore ſubſcribant.

SIGILLATIM. i. ſingulariter,ita exponit Hoſt.in c.uenerabili.de teſti. & Archi.in c.præſentium. §.teſtes, eo.titu.lib.6. facit ad hoc de præb. c.ad hæc licet.29.c. ſingu.in princ. Item in ſymbolo Athanaſii. Quicunque uult ſaluus eſſe, uel ſigilla tim id eſt non plures ſimul, alias ſemel. no.Arch. in c. is cui eligendi de ele.in 6.& habetur de hac dictio ne in l.i ẽd & ſi per prætorem. §. ſi. ff.ex qui. cau.maio.& in l.cum quidam.C.de uerb.ſigni.

SIGNIFICATIO ſecundum Azo. de uer.ſig.proprie eſt demonſtratio facta proprio nomine rei de qua quę ritur attributio ſed large ponitur ſi proprium nomen nõ interueniat, ſi tamen res per aliud uerbũ quod aliquo modo accedere poſſit ad rei oſtenſionem,notificetur.

SIGNIFICATIONES uocabulorum uulgus adinuenit.Vnde dicunt grãmatici ꝙ ignoramus iuxta uulgare ponamus,ut refert Bal. in l.maximum uitium. 3.col.uer.præterea. C.de lib.præte.

SILENTIARII ſunt idem quod con ſiliarii, uel ſecretarii principis qui ſilere debent & occultare principis conſilia,ut ff.de minor.l.uerum. & glo. 3.l.illud C.de col.

SILIQVA ſecundum Iſido.eſt uigeſima quarta ſolidi, alii dicunt octaua, alii quarta pars unciæ, ſuper quo uide.l.ſi liber. §. filium. ff. de ann.leg.& in auct. ſed hodie. C. de epiſc.& cler. & in aucte. de ſanct. epiſ.§.ſportularum. Aliquando eſt cortex ſeu pellis fabe, & ciceris, l. frugen.§.ſi.ff.de uerbo. ſig.& ibidẽ gloſſ.

SILVA cedua eſt quæ ad hoc, ut cedatur deputata eſt, & dicitur apta cedi,quia facile ſucceſſit.

SILVA paſcua dicitur quæ paſcuis pecudum eſt aſſignata.

SILVA palaris ex qua pali & pedamenta ſumuntur.

SIMILITVDO eſt rerum differentium comparatio, ſecundum Boet. & quæ ſimilitudo ad ſpeciem, uel genus

genus referatur eſt glo. not. in uerbo, curam animarum in c.non poteſt.de præb.lib.6.

SIMILE dici non poteſt ubi diſſimilitudo ſubeſt. 27. q.1.ſicut enim & l.3.ff.de iniuſt. rup. & irri. teſt. & qualiter interpretatur hoc uerbum ſimile. uide capitu.olim.de uerbor. ſignifica.

SIMONIA ſecundum Goff.eſt ſtudioſa cupiditas uel uoluntas emendi uel uendendi ſpirituale, uel ſpirituali annexum, quod ſpirituale cenſetur, ius enim percipiendi prouentus præbendales ſcilicet ratione præbendæ uel prælaturæ, ſpirituale non eſt, ſed annexum ſpirituali, ſcilicet canones, propter res temporales quæ ex illo iure proueniunt, ut.ſ.fructus.i.q.2. ſi quis obiecerit, ſic & ius patronatus dicitur annexum ſpirituali propter quandam confederationem, quia cadit in laicum a quo poſſidetur ut c.de iure.eo.titu. Et dicitur a Simone mago, q fuit primus author huius ſceleris in nouo teſtamento, Ipſe enim uoluit emere gratiam ſpirituſſancti a beato Petro, ſic Giezim in ueteri teſtamento uoluit gratiã ſanitatis. Naamam ſyro uendere, ut 4.Reg.5. Vnde ſimoniacus dicitur proprie emptor ſpiritualium. ſed Gieziticus uenditor eorũdẽ. 1.q.1.ſtudet. Et eſt ſimonia peccatum enorme reſpectu eius qui per ſimoniam beneficium acquiſiuit, qui penitentiam agere non poteſt beneficio retento, uel dicitur enorme.i.indiſpenſabile, quia diſpenſari non poteſt cum ſimoniacó niſi beneficio reſignato, ſicut in ſimoniaco in ordine contingit, ut 13 di. nerui. Et ſimoniacus etiam occultus in ordine ſuſcepto qui uitioſum habet characterem. ut 1. q. 3.in quibuſdam, ſuſpenſus equo ad ſe, & quo ad alios. i. q.i.Reperitur etiam ſimonia ſola intentione abſque pacto, uel facto committi, ut in capitu. qui ſtudet. præallega.

SYMBOLVM eſt quadruplex, quoddã apoſtolorum, ꝙ ſecundam quoſdam theologos continet 12. articulos fidei propter 12. apoſtolos Chriſti, qui in una & eadem hora inſtinctu ſpirituſſancti ipſum conpoſuerunt, unde dicit ſymbolum a ſyn, quod eſt ſimul & bolus morſellus, quia quiſque apoſtolorum ſuum bolum.i. partem appoſuit. Secundum alios theologos uerius eſt quod principales articuli fidei noſtre ſunt tantum 7. ſecundum quam tantum ſeptem ſunt dona ſpirituſſancti, quos quilibet Chriſtianus ſcire tenetur, clerici explicite, laici implicite, ut patet de ſum.tri.c. firmiter, in tex. & glo. Aliud eſt ſymbolum maius quod canitur in miſſa, factum in ſynodo Nicena propter grecos qui non credebant ꝙ ſpirituſſanctus procederet ab utroque, ſed a patre tantum, de conſecr.diſt.5.ca.ulti.& pe. Tertium ſymbolum eſt Athanaſii. ſ.Quicunque uult ſaluus eſſe quod canitur in primis. Quartum ſymbolũ eſt iuris, ſcilicet primus titulus de ſum. tri.& fid.catho.ut ait Iſid.7. li. ety.c.6.in quo id quid de fid. cath.& ſum tri.in prædictis ſymbolis continetur confirmatur & reperitur.

SIMPLEX præceptum eſt cum præter lit.cõte. iudex confeſſione partium accedente aliquid præcepit.u. gra.ſi quis a reo in iudicio abſque libello cum inſtrumento debiti petat 10.& confiteatur in plano, tunc iudex ſine alia cã cognitione uel commiſſione ſibi præcipiet, ut certo termino ſoluat, & hoc dicitur præceptũ

& non ſententia quia ſententia nō dicitur niſi quando ordo iudicatus eſt ſeruatus.

SIMPLICITER, quid hoc uerbum im portet. not. per. Inn. & Hoſt. in cap. olim. de acc. & in Spec. de inquiſi. §. 3. uer. ſed quid ergo. Item de hac di ctione uide per Bar. Io. de Imo. Ale. & Fran. de Ar. in l. 1. §. ſi quis ſim pliciter. ff. de uer. ob.

SIMPLICITER contraria dolo commendatur c. ſi. cupis. 15. q. 1. & c. ueritatis. Et hæc eſt legib. amica, ut inſt. de fideicom. hæred. §. ſed quia. ubi Panor. in 1. not. de iureiuran. & Pan. in ca. cum dilect. quod met. cau. ubi dicit ꝙ nimia ſimplicitas eſt quædam fatuitas.

SYMPHONIACI ſerui erant hi quibus antiqui utebantur ut in claſſe claſicum pugnantibus canerent ut docuit Aſconius referens celeuma cani conſuetum per ſymphoniacos ſeruos remigibus, & de his meminit Vulpia. in l. ſed & ſi quid ff. de uſuf. & Cicero. in li. de diuinatione. Ad hac (inquit) muliere præfectus Antonii quidam ſymphoniacos ſeruos adiiciebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat.

SYNDICVS eſt procurator uniuerſitatis uel collegii pro certo ſentētiario ad iudicia cōſtitutus. ſ. qui cauſas uniuerſitatis agit uel defendit & dicitur quaſi ſingulorū cauſas dicens. Eſt enim ſyndicus græce defenſor latinæ. Nam officiū eius eſt agere uel defendere nomine uniuerſitatis cauſas præſentes, uel emergētes, ut ff. quod cuiuſque iur. in rub. & in glo. 1. in cap. unico eo. tit. & quando dicitur cauſa uni uerſitatis agi per procuratorem debet exponi, id eſt ſyndicum uel actorē, ut de procu. c. quia in cauſis. & de iur. calum. c. cum cauſam.

SYNODVS ex græco interpretatur comitatus uel certus, & inter cætera concilia quatuor uenerabiles fuerunt ſynodi quæ totā fidem complectūtur quaſi quatuor euāgelia & quatuor ſymbola & totidem paradiſi flumina. Prima nicena, 328. epiſcoporū a Conſtantino imperatore peracta, qua damnata eſt blaſphemia Arriane per fidei de inequalitate Trinitatis. Nam ſecundum gloſſ. dicebat partem maiorem filio. & filium maiorem ſpiritu ſancto. Secunda centum quinquaginta patrum Theodoſio ſeniore Conſtantinopoli condemnans Macedonium negantem Spiritum ſanctum eſſe Deum & conſubſtantialem patri, ſed (ſecundum gloſſ.) ſeruum patris & filii. 1. q. 1. eos qui. Tertia epheſina centum epiſcoporum Theodoſio Iuniore quæ damnauit. Neſtorium aſſerentem duas perſonas in Chriſto, & beatam Virginem non Dei, ſed hominis tantum genetricem. Et hæc oſtendit in duabus naturis unam Chriſti perſonam, & dicitur prima ad differentiam ſynodi epheſinæ ſecundæ quæ fuit reprobata. diſtin. 16. quoniam ſanctæ. Quarta calchedonenſis quingentorum centum & triginta ſacerdotum ſub Martiano principe damnans Euthicem Conſtantinopolitanum Abbatem uerbi Dei & carnis unam naturam pronuntiantem, ſcilicet diuinam poſt. reſurrectione. diſ. 16. capitu. ſexto, & Dioſcorum eius defenſorem quondam Alexandrinum Epiſcopum, & Neſtorium epiſcopum cum reliqui hæreticis. De his eſt tex. ad literam diſt. 15. cap. canones. & §. gatum prior. & ſecundum Gregor. in capi. ſeq. & de eiſdeam Gelaſius Papa in cap. ſeq. De his etiam uide tex. §. ſuſcipimus.

mus. in epiſtola inter claras. C.de ſum.trini.& fid.catho.

SI de proprio ſignificato importat conditionem non tamen ſemper ſignificat, unde quandoq. facit diſpoſitionem conditionalem quandoque executionem. tantum quandoque ſignificat cauſam incertam quandoque certam quandoque euẽtum incertum non conditionalem quia non ſuſpendentem, quandoq. accelerationem, & quandoq. nihil ſignificat. Exemplum primi ibi, promitto uel lego ſi nauis ex aſia uenerit. fit in l.itaque ff.ſi cer. pet. Secundi. ibi, iudex dicit do tutorẽ ſi ſatiſdederat, quia ſenſus eſt ꝙ pure datur, & immediate fit tutor, ſed adminiſtrare nõ debet niſi prius ſatiſdederit. ut l.mutue. §. hanc autem. ff.de tut. ubi dicitur hãc cõditionem ſi ſatiſdederit conditionem non facere ratio eſt uoluntas proferentis. Nã tutor a iudice non poteſt dari ſub conditione. c.actus legitimi.de reg.iu. li.6. Etiam quia inuitus datur tutor, ergo non ſtabit in uoluntate ſua per conditionem. Hęc iudices in decernendo ſolent facere iudicia ſua conditionalia. Exemplum tertii. Lego titio ſi negotia mea geſſerit. Et eſt aliud exprimere cauſam per quia, & aliud per ſi. Nam per quia exprimendo falſa cauſa non uitiat, ſed per ſi uitiat. l.demonſtratio. ff. de cond.& demõ. niſi aliud appareret ex uoluntate diſponentis. Etiam quãdoq. ſi capitur pro quia, ut ibi Si Deus eſt, quia hic ſubiecta materia & fides catho. habet ꝙ Deus creator eſt omnium certitudinaliter. Quarti quando ille euentus eſt de præſenti uel de præterito, ut tibi promitto uel lego ſi rex eſt Pariſius uel fuit tali die ubi euentus eſt diſponentibus uel diſponenti incertus, non tamen conditionalis, quia non ſuſpendit. Nam actus purus ſtatim ualet uel non ualet. ut. §. fina. inſt. de uerborum obl.& hic accelerationem ſignificat etiam quandoque nihil ſignificat, ut ibi promitto ſi talis morietur. arg.l.ſi pupillus.§. qui ſub conditione. ff. de nouatio. & delegat. quia non poteſt ſignificare conditionem quæ eſt de euentu futuro certo. Sed quia nihil certius morte, ergo materia ſubiecta non patitur. Dicit tamen Bar. quod in ultimis uoluntatibus operatur conditionem, dicẽdo lego ſi hæres morietur, uel ſi Sempronius morietur non ex eo quod mors ſit incerta, ſed quia incertum an legatarius morietur antequam hæres uel ſempronius. allegat l quibus diebus.§. cuidam titio. ff.de conditio. & demonſtratio. ubi dicitur quod legatum tale, ſi mater tua morietur eſt conditionale Petrus dicit contra quod eſt purum. Et ſic in text. allegato debet ſumi pro cum quod ſignificat principaliter tempus & ꝑ conſequens conditionem. Item nihil ſignificat ut ibi, promitto ſi uolueris, lego ſi hæres noluerit. l.ſub hoc. ff.de actio. & oblig. quia actus in uoluntate obligandi eſt, & ſic nulla eſt diſpoſitio uel reſtrictio ſit niſi diſponens uideatur decidere l.ſi ita expreſſiſſet. ff.de cond. & demon.

SI non dederis, hoc complexum ſic applicatum duobus ab eodem ſtipulantibus uel per pactum acquirentibus dicendo. Tu promittis mihi Petro ſi non dederis Henrico. Et Henricus ſimiliter dicat. Tu promittis mihi Henrico ſi non dederis Petro cappam tuam. Senſus huius dictionis eſt quod altero. Itẽ conceſſato deficit conditio-

per alterũ appoſita, & exiſtit conditio per ipſum appoſita ſuper re ſibi data, ut in l. ſi titius. ff. de uer. obli. Ratio eſt uoluntas proferentis ſumpta ex hoc ꝙ ille non uult rem habere in caſu in quo iſte habebit. Item ibi promittis mihi ſtichum, & ſi eũ non dederis promittis mihi decem nomine pene uel loco eius ſignificat quã ſi non detur ſtichus cũ põt dari. ſic ꝙ eſt in mora dandi. exiſtat conditio & ſtipulatio ſiue cõuentio penalis, quæ per dationem decem committitur ſiue purificatur, ut l. ſi ſtipulatus. §. 1. ff. de uerb. obli. Ratio eſt uoluntas proferentis ſumpta ex hoc ꝙ ſtichus eſt in obligatione primo deductus pure, & per hoc agitur eum dari cũ poterit & promiſſor interpellatur date & ſi de aliis. Finaliter autem ſemper ad mentẽ diſponentis recurrendum eſt, quia ſepe contingit quod una dictio uel oratio per unum capitur in uno ſignificato, & per alium in alio, ſunt ergo circunſtantie attendende per quas mens proferentis declaratur, ut ſunt qualitates perſonæ &c.

SI capitolium non aſcenderis, ſi titio non nupſeris, ſi nauis ex aſia uenerit, hæc conditio per cautionem impletur prout teſtatorem uoluiſſe concluditur ſicut conditio per illum modum deficit uel exiſtit per quem deficere uel eximere proferens intelligit prout ex conditionis ſignificato proprio, uel alio perſonali medio concluditur ex euentu uel defectu.

SI non ualet hoc iure, ualeat illo. Si non ualet iure teſtamenti, ualeat iure codicillorum &c. Hæ clauſulæ ſignificant, ſi nõ poteſt ualere ex defectu ſolennitatis ut teſtamentum. ſ. ꝙ non ſunt ſeptem teſtes, uel non ſigillauerunt; eodem contextu, ualeat iure codicillorum ſi ſint quinq. teſtes, quia diſponens hoc uoluit, & lex admittit. Significat ergo dictio ſi appoſita his uerbis, uel aliis ꝙ uoluntas diſponentis declarata ex uerborũ ſignificato, uel aliis quouis modo dictat.

SI peperit, hæc dictio & applicata uerbis diuerſimode ſignificat, prout diuerſimode applicatur. u. g. dicendo, ſi res peperit, liber eſto, ſignificat ꝙ quartus partus ſit liber ut l. arethuſa. ff. de ſtatu hom. ſi ergo unum primo peperit ſecundo tres ex eodem utero, uel primo duos & ſecundo duos ex eodem utero, tũc qui quarto naſcitur eſt liber, nec poteſt dici ꝙ duo ſimul naſcuntur, quia natura hoc non patitur, ut in l. arethuſa. præallega. Alii dicũt ſi naſcitur maſculus & femella, maſculus præſumitur prænatus quia fortius, ſed hoc eſt in contrarium, quia fœmina citius pubeſcit & perficitur. Alii dicunt ꝙ omnes erunt liberi. l. cum matter. §. fin ff. de fideicom. lib. ſed hæc non fuit mens teſtatoris, ergo primum dictum melius.

SINE hæc dictio tria importat. Eſt n. priuatiua, negatiua, & excluſiua no. ff. de pig. actio. l. 1. §. præter. Item importat argumentum a contrario ſenſu. extra de his quæ fiũt a præla. ſine cõſenſu capituli. cum apoſtolica. §. fin. Aliquando includit. 5. diſt. ad eius. & tempo. ordi. c. nec epiſcopi. & in gl. Aliquando ponitur pro non. ff. mand. l. ſi mandauero. §. fugitiuus. Aliquãdo pro contra. ff. de acqui. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione. & plene de hac dictione, uide per Alb. de Roſ. in auth. quod ius C. de procu.

SITOCOMIA. i. fames uel guerra. ut C. nemi. liceat in em. ſpecie. in glo. rubr. uel dic ſitocomia frumen-

mentaria dicitur, unde ſitacomia præfectus frumentarie. Nam ſiton frumentum & como curo dicitur, ut habetur l.ſi.ff. de admini.re.ad ciui. pertinē. ubi corrupte legitur ſitonias. pro ſitocomas.

SIVE euenerit ſiue non euenerit hæ orationes de ſe ſunt contrariorum caſuum, & tamen coniunctæ ſignificant puritatem.ſ. quod actus qui diſponitur his uerbis ſit purus, & ſumitur ſignificatum ex hoc quod certum eſt alterum caſuum euenturum, & ſic diſpoſitio redditur pura, facit l.ꝗ ſi petente.§.ulti. ubi habetur ꝗ uenditio facta hoc modo ſiue nauis ex alia uenerit ſiue non eſt pura.ut l.ſi pupillus.§. qui ſub conditione. ff. de noua.ubi habetur quod qui ſtipulatur ſub conditione omnino extitura,pura ſtipulatur, ut l.itaque. ff. ſi cer. pet. ubi conditio dicitur cum in incertum confertur. Et ſic patet quod hæc conditio non reddit actum conditionalem de per ſe, ſed hæc oratio applicata diſpoſitione ultimæ uoluntatis eam reddit conditionalē,ut l. huiuſmodi.ff.quando di. leg.ce. ubi dicitur ꝙ legatum hoc modo factum ſiue illud factū fuerit ſiue non eſt conditionale, & intellige ſiue non fuerit intra certum diem ne in infinitum expectetur. Et licet certum ſit alterum caſuum euenturum, tamen incertum eſt an uiuente legatario uel non, & ſic incertitudo facit conditionem in ultimis uoluntatibus facit l.1. de condi. & demon. Secus in contractu qui pure tranſmittitur, ſiue factum exiſtat ſiue non,ergo contractus factus cum ille morietur non eſt conditionali ſed in diem.l. nam ſi cum moriar ff. de cond.inde. Et ſumitur in his ſignificatum ex communi modo intelligendi, niſi aliud certe apparet ex uoluntate teſtatoris uel contrahentium.

DE S ANTE O.

SOBRINI & ſobrine dicūtur qui uel quæ ex patruelibus fratribus uel ſororibus conſobrinis uel amitis progeniti uel progenitæ ſunt.

SOBRINVS propter & ſobrina proprior ſunt patrui magni uel amitæ magnæ filii filiæ ue.& ſobrinus naſcitur ex ſorore.

SOCER eſt pater mariti uxoris,in l. ſicut autem.ff.de re iudi. etiam eſt pater uxoris mariti,ut ea.l.

SOCRVS eſt mater mariti uxoris. pro ſocer proauus, & pro ſocrus, proauia mariti. Societas eſt duorū plurium ue conuentio honeſte cōtracta ad uberiorem quæſtum, & cōmodiorem uſum qui poteſt ſolui multis modis,ut not.glo.inſt.de ſocietate.§. manat & pro hac, requiquire ſupra Actio pro ſocio, nam uera ſocietas fraternitatem inducit ut in l.uerum.ff.pro ſoc.

SOLET quid importet. uide Bart. in l.1.C. quomodo & quando iudex.

SOLVTIO ſcd͡m Gof. eſt rei quæ debetur redditio.inſt.qui.mo. tol.ob. in prin. uel large eſt ab obligatione liberatio. Et alia eſt naturalis ſiue uera quæ fit per redditionem eius quod debetur,alia ciuilis ſiue imaginaria, & fit multipliciter per nouationem delegationem acceptilationem uel compenſationem, de quibus in locis ſuis.

SOLVENDO eſſe eſt habere unde ſoluat uel ſoluere poſsit inſolidum per ſe uel per alium. ff. de uer.ſig. ſoluendo, & ſic dicitur quis eſſe ſoluendo. Econtra non ſoluendo dicitur ille qui ſoluere non poteſt.

SOLEMNITAS ſumitur ꝓ actu reali,ut ſolēnitas ſtipulationis dū quis fideiubēdo ſe obligat interroga

tione præcedente, & reſponſione
ſequente,inſti.de fideiuſſ.§.fin. Et
hoc eſt notandū pro intellectu hu
ius ſcriptum reperietur aliquem
fideiuſsiſſe, quia ſub hoc uerbo ſi-
gnificatur ſolennitas ſtipulationis
niſi fieret in patria tali in qua effi-
cax eſt ſimplex promiſsio, ſimili-
ter in autentico inſtrum nto ſi re-
peritur tibi ſcriptum aliqnem pro
miſiſſe, ſub hoc uerbo includitur
ſolemnitas eſt ſtipulationis.l.1.C.
de uſus. & §.ſi ita ſcriptum.in.ſti.
de inu.ſtipu. Et ſumitur ſignifica-
tum ex ſolemnitate inſtrumenti
quod ſignificat ibi contentum ſo-
lemniter factum etiā ex parte no-
tarius, quia notarii non redigunt
inſtrumenta in ſcriptis publicis ni-
ſi ne actibns coram eis ſolemni
ter celebratis. Alias promiſsio non
facit de ſe ſolemnitatē ſtipulatiō-
nis ſecus de fideiuſsione dum ſal-
tem apparet in quantum pro quo
& penes quem, alias etiam nulla
eſſet fideiuſsio.l. cum de indebito.
ff.de proba.§. fi.iuncta l.1.de fide-
iuſsio:& ſic de aliis in quibus in-
cluditur ſolemnitas uel non.

SOLVS eſt cui nullus eſt contrarius.
diſt. 8. ſi ſolus. ſi ſolus Chriſtus
audiendi eſt, non debemus attende
re quid aliquis ante nos faciēdum
putauerit, ut 8.q.1. ſciendum in fi.

SOLA eſt quæ fidei poſsidet meritum
obedientia.

SOLERTIA.i.cautela.de in.pat.c.lib.
6.per Arc. uel ingenii ſcientia uel
aſtutia no. in l.1.§. non fuit.ff.de
dolo & in l.1.C.ſi maior fac.

SOLVM idem eſt quod terra unde.
Si tibi terra ſolū quo poſſunt uin-
cere ſolum. Vbi primum eſt ſub-
ſtantiuum neutri generis, ſecun-
dum adiectiuum maſculini gene-
ris, unde dicitur. Quicquid plan-
tatur ſeritur, uel ædificatur. Om-
ne ſolo concedit radices, ſi tamen
egit. inſtitut.de rer.diui. §.cum in
ſuo.

SOLIDVM.i.firmum. Et componitur
cū in ut inſolidū. i.quilibet eorum
per ſe ſolum, unde locū habeat in
promiſsionibus ſtipulationem ual
latis, quæ ſtipulatio accipitur per
uerba futura, ut inſerit inſolidum
ſedaturos uel ſeruaturos.

SOLLICITVS dicitur iquietus, quaſi
ſoles & citus ſecundum Iſid.in ti-
tu.de ſolicitudine.

SOLIDVS eſt idem quod aureus, &
82. ſolidi faciunt libram auri, inſt.
de pena teme.lit.§. fi.ff. de in ius
uoc.l.libertus. Item ſolidus & au-
reus qualiter accipiantur in iure,
& quot ſolidi faciant libram. Pa-
normi.in c.conquerente, de offic.
ordi.ubi Fely.

SOLIVM latini, greci tronum uocant
& eſt locus in quo reges ſedent.c.
quorūdam.& ibi Arch.de ele.in 6.

SOLVTVM matrimonium dicitur
ſiue morte ſiue diuortio.l.cum quę
rebatur.ff. de uerb.ſig. & l.ſi quis
ff.ſolu.matrimo.

SORS eſt ars diuinandi. Diuinatio
aūt proprie in malo ſumitur. Idem
ē t ſors idem eſt quod ſortilegium,
ut extra de ſorti. Item ſors eſt por
tio hæreditatis eo ꝙ per ſortes ſo
lent diſtingui hæreditatum portio
nes. de preben.cū ſecundum Apo-
ſtolorum 21. diſt.cleros Sumitur
pro fortuna, uel euentu.26.q.2.
ſors. Item pro capitali capitur, ut
de uſur.c.1.& 2. de hoc uide gl. in
prohe.cle.in uerbo ſortis.

SORTILEGIVM eſt quando ali-
quid per creaturam diuinatur. Et
ſpecies diuinationis numerantur.
26. q.3. igitur et eadem cau.q.5.
epi.& c.nec mirū ē t oīs diuinatio
quocunq. modo fiat & qualitercū
que uocetur eſt prohibita, et dam-

nata,ut 26.q.5.per totum.

SORTILEGI uel ſortilegiſte ſunt diuinatores, uel iſti quo ſunt nomine ficte religionis per quaſdã quas ſanctorum nec apoſtolorum uocãt ſortes uel diuinationes ſnĩam uel ſcientiam profitẽtur, ſiue dominationis aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt,ut 26.q.c.1.

S O T V LARES dicuntur, quaſi ſubtalares a ſub & talo.Et alias ſabbati genus calciamenti, ut in c.ne in agro de ſtatu mo.

DE S ANTE P.

SPADO quis uide.ff.de excu.tut.l.ſpadonem & inſt.de adop.§.illud & uide ſupra in uerbo caſtratus.

SPADO carens utroq. teſticulo non põt contrahere matrimoniũ, ſecus ſi caret uno teſticulo tantum,Pan. in ca. quod ſedem.de frigid.malefi.

SPECTACVLA ſunt quæ fiunt in loco ubi ludebant tragedi & comedi, ut dicuntur græci & habetur in aut.de conſulibus. Et ſpectaculum prohibitum eſt prout importat effuſionem ſanguinis.C. de gla.l.1.li. 11. & l. legatum.ff.de uſu.& uſuf. Sed ludi permittebantur ad letificationem populi, ut comedie & ſimilia.l.1. ſecunda & tertia. C. de ſepul.lib.11.

SPECVS eſt altus locus ſupra terram per quam ducitur aqua.ff. de riuis. l.1.§.ſpecus.Item ponitur pro foſſa qua colligitur aqua, & eſt ampla & rotunda.ff.de aqua plu.a c. i. ſupra iter.ibi gloſ.ponit differentiam inter ſpecus & cuniculmni, uide ſupra in litera.C.

SPECIES ſignificat terminnm ſignificationum plurium differentium numero,ut homo,ille terminus ſignificat omnes homines inter ſe differentes numero,quis terminus homo ſignificatur hoc nomen ſpecies prout eſt unum de quinque prædicabilib.Sed ſecundum legiſtas ſumitur ſpecies quandoque pro indiuiduo, ut ſecus ſticus,fundus cornelianus dicitur ſpecies prout ex ſignificato ſuo uel quouis alio medio concludit proferente ſignificare uoluiſſe, ut ſi dicat teſtator. Titio lego omnes ſeruos meos, ſeio lego ſtichum ibi ſeius in ſticho præfertur l. uxorem. §.felicisſimo ff. de legatis 3.nam ſpecies expresſius legatur quam genus & legatur ſpeciei præualet, & aliquid ſignificat, & operatur. Similiter ibi lego titio unum de ſeruis meis, ſeio lego ſtichum. ſeius in ſticho præfertur l. cũ ita. §.1.ff.de optio. & cle. leg.non obſt l. ſi haberes. §. 1.eo.titu.quia ibi optauit de facto. Sed ibi lego tibi ſundum Sempronianum ſeio eiuſdem fundi uſum fructum Seius in uſufructu nõ præfertur, modo inter utrunque communicatur. l. ſi alii.ff.de uſufructu lega. Sed ſi iudex diuidendo dicit Titio asſigno feudum Sempromiano Seio eius uſumfructum, ſolus Seius habet uſumfructum,l. & puto.§. 1. ff.famil. erciſcun. Ratio eſt uolnntas iudicis ſumpta ex natura diuiſionis qua agitur recidi. a communione. Nam ſi uſusfructus remaneret communis non fieret diuiſio, nec recederetur a communione. Et hæc diuiſio & ſententia iudicis eſſe euidenter iniqua, qua in fundo eque uni adiudicaretur tota proprieras, & cum hoc pars uſus fructus ideo ſumitur intellectus talis quod unus ſit proprietas, & alterius uſusfructus, qua hic nulla apparet inequalitas, Item ibi teſtator legat omnes ſeruos cuidam nõ capaci, puta deportato. & Stichum ſeruum Titio capaci. Titius habebit Stichum, nec de-

derogat legato generis per legatū
ſpeciei, quia legatum generis nullū
eſt ipſo iure, & ſic ei non deroga-
tūr, ut l.nam & ſi.ff.de iniuſt.rupt.
& irri.teſta. ubi quod nullum eſt,
rūmpi non pōt.Item ibi papa,conce
dit gratiam alicui ad primum bene
ficium uacaturum in prouincia,alii
ad primum uacaturum in dioceſi,
ét prior profertur ad primum uaca
turum in dioceſi propter ius acqui
ſitum priori cui papa per ſecundam
gratiam non uult deragore,nā papa
ſpecifice nominat dioceſim ab ip-
ſius gratie reſtrictionem ut in illa
dioceſi gratia tantum habeat effe-
ctum. Etiam quia hęc gratia pōt ha
bere effectum abſque hoc quod de-
roget gratie generali, ſecus in le-
gatis ubi omnes ſerui uni legatur,
& alteri ſtichus legatur, quia niſi
derogetur legato generis, legatum
ſpecie non habebit effectum, & ni-
hil operabitur.

SPECVLATORES proprie dicuntur
præſides prouinciarū.l. 1. C.de pri-
ua. carce.& ordinariorum.C.de co-
habita.lib. 12 & eorum auctoritas
eſt magna.Pan. in c. ſuſpicionis de
offic. delega.

SPECVLVM quaſi exemplum eſt cap.
enimuero.19 di.unde eccleſia Roma
na eſt ſpeculum aliarū,ut d.c. enim
uero, & eſt ſpeculum ſecundum Ar
chi.in §.ecce 36.diſ.

SPECVLARII inter artifices nominā
tur.l.1.C.de excu.mine.libro 10.

SPERANT.i.putant inſt.quib.ex cau.
manumit. non licet. §. in fraudem
uerſic. ſepe.

SPOLIATIO eſt poſſeſſione rei immo
bilius uiolenta & iniurioſa deie-
ctio,uel rei immobilis ablatio dici-
tur uiolēta quia ſi quis ſponte poſ-
ſeſſionem ſuam renunciauerit uel
abiurauerit, locum non habe-
bit ſpoliatio.& per conſequens nec
reſtitutio, nā reſtitutio ſpoliatorū
eſt ablatorum in iudicio redinte-
gratio. Et quia credendum eſt ca
nones loqui ſano intellectu,ſpolia
tus intelligitur in caſu quo crimi-
naliter accuſatur qui tota ſua ſub-
ſtantia, uel maiori parte ipſius ſu
per uiolentiam deſtitutum affir-
mat, quia nec nudi contendere, nec
inermes inimicis non opponere
debemus. Habet.n. ſpoliatus priui-
legium ut non poſſit exui iam nu-
datus,ut eſt tex.in c.frequens, de
reſtit. ſpol.lib.6.unde. Cantabit ua
cuos coram, latrone uiator.uide
Goffred.in ſum.de reſtit. ſpol. ubi
prædictam diffinitionem ſpoliatio
nis ſubtiliter declarat.

SPONSVS & ſponſa ſunt qui inter
ſe de futuris nuptiis promittunt
per uerba de futuro, a ſpondeo ſic
dicti id eſt promitto, ut l. 3.ff. de
ſponſa.

SPONSA dicitur etiam quam pater
ſpondet alicui futuram ſponsā uxo
re.ut l.2. ff.eo.tit.

SPONSALIA ſunt futurarū nuptia-
rum conuentio & repromisſio. ff.
eo.tit.l.1.30 q.5.noſtras & ita iſte
conſenſus eſt de futuro matrimo
nio. conſenſus uero nuptiarum eſt
de præſenti matrimonio. Sed dicit
placē. eundē eſſe cōſenſum ſpōſaliū
& nuptiarū.Sponſalia, autem dicta
ſunt a ſpondeo,nam moris fuit ue
teribus ſtipulari & ſpōdere ſibi uxo
res futuras, ut l.2.ff.eo.titu.& inde
ſpōſi & ſponſe appellatio nata eſt,
& certe ſtipulatio poteſt interueni
re ſed non neceſſaria.& nota ꝙ ſpō
ſalia diſſolui poſſunt pluribus mo.
ſecundum Ioan.Andr.in trac.ſuper
quarto decretali, & not.ſuper rub.
de ſponſa.

SPONSALITIA largitas dicitur qđ
dat ſponſus ſponſe, ſine animo ta-
men recompenſandi, ſed omnino

gratis

gratis uel econuerſo. Et iſta donatio dicitur contractus de iure ciuili. Et illi ſunt quatuor ſcilicet ſtipulatio literarum obligatio contractus emphyteoticus, & ſponſalitia largitas, ut in §. ius autẽ gentium. inſtitu. de iur. natur. gent. & ciui. in glo. ſuper uerbo pœne.

SPORTVLE ſunt ſalaria apparitorum, uel ſecundum Azo. C. eo. titu. forte apparitores iſta non ſibi, ſed pro fiſco recipiebant, & illa reponebantur in ſporta uel in aliquo ſimili uaſe, ut corbe, in quo cõſueuerunt aliqua portari, & ita ſub tuta cuſtodia fiſco conſeruabãtur, & ſic continentia ponuntur pro cõtentis, ut C. de ſpon. & ſum. in rubro & nigro. & l. 12.

SPVRCA eſt aliquod turpe per quod aqua turbatur ſcilicet apud trebarium. ff. de aqua. plu. ar. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit ad l. aquil. & l. 1. §. 1. ff. de extraordinariis crimi.

SPVRIVS eſt filius ex inceſtuoſis nuptiis natus, & dicitur a greca uoce ſporandin, qđ eſt uulgo cõceptus, uel ſine patre nomen ſumpſiſſe, ut ff. de ſta. ho. l. uulgo concepti. Vel eſt natus de concubina, ut de renun. c. niſi cum pridem. §. perſonę uero, in gloſſ. quæ diſtinguit notum, ſpurium manſerem, & naturalem.

SPVRII qui dicantur. uide Pan. in c. tanta. in pe. col. uerſic. quidam ſunt filii ſpurii qui filii ſunt legi.

SQVALOR eſt infectio propter multitudinem carceratorum. l. ſi quis. C. de cuſt. reor.

DE S ANTE T.

STATVA ſecundum Pap. eſt ſimulacrum, idolũ imago. Et eſt differentia inter ſtatuam & imaginẽ, quia in ſtatua nihil eſt quod non deſignet effigiem hominis, in imagine, eſt pictura ſola, & multe partes quæ non deſignant membra hominis, ut dicit glo. ſuper rub. C. de ſtatu. & Ima. & Azo. in ſum. C. eo. tit.

STABVLARII dicuntur qui aduocatis hoſpitibus & ſtabulariis præponuntur, a ſtabulis ſic dicti. Qui uero ſic receperunt, hoſpites, & qui ſine equis uocantur caupones.

STALLVS in choro & locus in capitulo cenſetur de partibus beneficii canonicalis. Pano. in c. cum inter. in 1 col. de renuncia.

STATIONARII dicuntur milites qui ut alicubi teneant ſtationẽ ſunt conſtituti. Poſſunt etiam dici librorum uenditores quia ſtationem faciant pro libris uendendis. Item dicuntur eleemoſinarum quæſtores in c. cum ex eo de pe. & remiſſ. ubi prohibetur talib. prædicare & ponitur ibi forma de uerbo ad uerbum eorum quæ tales dicere debent populo.

STADIVM eſt octaua pars miliaris Italici, quod (ubi hiſtorice refertur) Hercules uno anhelitu currebat, & poſtea ſtabat, & eſt ſpatium centum & triginta paſſuum ſecundum Azo. inſt. de rer. diui. §. uniuerſitatis. in gl. uer. ſtadia.

STATORES ſunt nuncii uel apparitores magiſtratuũ, qui reos in ius uel in carcerem ducunt, l. obſeruare. ff. de offi. proconſu. & lega. licet alibi mendoſe legatur ſtratores. uel in ea. ff. ex qui. cau. ma.

STATVS eſt cõditio hominis in qua ut plurimum poteſt. ut ait Pla.

STATVRA libertas eſt libertas conceſſa ſub conditione, ut dicendo, lego ſeruo meo libertatẽ, ſi nauis ex Aſia uenerit. l. 1. ff. de uer. obli.

STATVIMVS bene ſignificat ſententiam diffinitiuam, ut cap. in his. de uerb. ſig. & importat cõiter nouum

ius

cus decernimus,& innouamus, ut in c.decernimus, de iud.& in c. innouamus,de tre.& pa. Nam decernimus diſcusſione dubii innouamus antiqui iuris renouationem & ſtatuimus noui iuris promulgationem importat.

STATVM eſt ius ab homine poſitũ uel diſpoſitio ex qua ius producitur.inſt.de iur.na.gen. & ci.& ſignificatur ius ſtatuti ex uerbis in ſtatuto poſitis, quæ ſignificant quod ſonant,aut ſtrictius, aut extẽſius, uel alite. prout obſcuritas eorum declaratur ſuo quouis modo probabili concluditur. Nam in quibuſdam ſtatutis uerba clare ſumuntur in ſuis propriis ſignificatis nõ reſtringendo,nec extendendo, ut ibi ſtatutum imperatoris dicit ꝙ iudex qui dimittitur ab adminiſtratione nõ ſoluat pecunias uſure ab eo debite,nec ab eo exigantur, nec a fideiuſſore.l.conſtitutionibus. ff. ad mu.&c.Quandoque autẽ reſtringuntur uerba ſtatuti ut ibi ſtatutũ eſt ꝙ ſi uir manumiſerit ſeruũ dotalem de uoluntate mulieris,teneatur mulieri ſolu. matrimonio reſtituere quicquid peruenerit ad ipsũ a liberto,& etiam hæres eius ſi ad ipſum peruenerit in quo ſtatuto ſolum comprehenditur uir & hæres eius ſed nõ ſocer pater uiri.l.ſi uir. § de uiro.ff.ſol.matri.Quandoque ſignificat extenſius, v.g.ſtatutũ eſt ꝙ conductores domorum habitent in illis,& non conducant aliis, nec alios ſecum in domo cõducta pro pretio uel gratie teneant uir conduxit domũ taliter, certe extenditur ꝙ poteſt inhabitare cum uxore & familia ſua tota,nec facit cõtra ſtatutum, ut l.ſi ita ſtipulatus fuero.ff.de uer.obli.Bart. hic decidit hanc qõ, ſtatuto cauetur ꝙ quicunque fecerit, effundi ſanguinem in palatio,capite plectatur, barbitonſor phlebothomat aliquem,an incidat in pœnam. Et dicit quod non,quia ſtatutum intelligitur quicunque iniurioſe &c. Etiam pœna non debet imponi niſi pro delicto, ſed barbitonſor in tali non committit delictum agitur &c.niſi appareret de mente ſtatuemus ꝙ uellet prohibere de ſe licitum, puta effundere ſanguinem etiam licite per phlebotomiam, propter loci honeſtatem, nam tunc bene ſtaretur uerbis ſtatuti, & ſic contra faciens incurreret pœnam damni, & non lucri appoſitam. Si ſtatutũ uelit prohibere de ſe licitum, in dubio non eſt tenẽdum niſi clare hoc pateat. Et prædicta intelliguntur de extenſione uel reſtrictio, ultra quam uerba ſignificant de ſe. Si autem uerbum plures habet ſignificationes tunc illa eligitur quam eligendam ſignificatu uerbi declarat, ut quando lex dicit naturales filios eſſe in poteſtate patris intelligitur de naturalib.& legitimis, qa aliis legibus declaratur ꝙ filii naturales tantum non ſunt in patris poteſtate. Et not.quod ſignificatio propria uerbi dicitur illa in quo communiter capitur ipſum uerbum ut in l.labeo. ff. de ſuppel.le. Item ſtatutum imponens pœnã pecuniariam pro adulterio uel homicidio,pro quib. eſt pœna mortis de iure communi utrũ ualeat. Archid.in c. duo iſta nomina. 2 3.q.4. & in c.ſi.ne cleric. uel mona. lib.6. Hoſt.& Ioan.An.in c. ſi. de conſue. decidunt ꝙ non ualet, quia conſtitutio debet eſſe iuſta equa & uniuerſalis.iiii.diſtin. c.erit autem lex ſed iſta eſt iniqua, quia per quam datur occaſio facile delinquendi. l.ſi unus.§.illud uero. ff. de pac.c. quemadmodum & c. & Chriſtus.

uer.

uer.quædam. n. de iureiur. Nihil enim magis apperimus quam ſatu rare uoluntatem noſtram cũ poſſu mus. Cum ergo quis ſcit ſe pro ho micidio moriturum, citius facit nec ſuã culpã pertimeſcit cum ſperat poſſe redimere eam Bal. ſolus apud legiſtas. capit. 1. §. iniuria de pa. iu. fir. in uſi. feu. dicit ſine allegatione hoc ſtatutum inualidum eſſe quan do ponit pœnam pecuniariam par uam, & ſic con emptibilem, alias ſecus & nihil allegat. Sed Lud. de Rom. probat per tex. in §. pœna in ſtit. de iureiuran. ubi dicitur quod uidua erat lex 12. tabu. olim quæ propter delictum imponebat pœ nam pecuniariam & hoc propter magnam ueterum paupertatem. Item intelligat gl. dicentem. Qui ruſtico aufert portum aufert ſibi oculum. l. illicitas. ff. de offi. p. æſid. Item ruſtici non audent optare pecunias in comitatu florentino l. domini prædiorum C. de agri. & cen. lib. 11. Item ſtatuta communiter ſiunt quod qui ſteterit in ciuitate p tot annos efficitur ciuis ꝙ ſi non ſteterit continue, ſed pro maiori parte tpis, an locũ habebat ſtatutum tex. eſt ſingularis in l. cũ delanionis. §. ſabinus. ff. de fun. inſtruct. & inſtrum. lega.

STRAGVLA ueſtis eſt l. ueſtis §. 1. & fi. ff. de au. § arg. leg. l. 1. iũcta. l. ſe. & l. qſitũ. §. ſed ſi fundus, ff. de fun. inſt. & in parab. Solomo. ca. ſi.

STATVTVN ſin lex puniens unum delictum, & præſupponens aliud non ualet illud in quo non uerificatur delictũ & pręſuppoſitum. gl. unica in l. mancipia. in uerbo aduo candum C. de ſer. fugi. uer. g. ſtatutum dicit, turbans aliquem in poſſeſſione puniatur pœna centum, & reſtituat poſſeſſionem punit. n. turbantem, & p̃ſupponit poſſeſſionẽ iniuſtã, ſi ergo quis nõ abſtulit poſſeſſionem nõ puni ur pæna ſtatuti per hoc dicit Lud. de Ro. ꝙ lucratus fuit ſex florenos. Itẽ rome erat ſtatutum ꝙ quicunque nõ exequeretur diſpõnem defuncti intra annum priuaretur omnib. beneficiis ſuis, & excõicaretur, & ſtatim reſtituere bona teſtatoris, iuxta c. ſi hæredes de teſta quidam relictus executor ex teſtamento, nunquam habuit bona in poſſe. ſuo, ſed erant pænes hæredem, non fuit executus intra annum, & cum fuiſſet beneficiis priuatus & excõicatus. dicit Lu. de Ro. ſe determinaſſe qui male uerat excõicatus, quia præſuppoſitum ſtatuti. ſ. ꝙ habuerit bona in poſſe ſuo non uerificabitur in. eo. ubi dicit hoc bene notandũ. Itẽ ſtatuti cã cõpromitti nõ põt caſus. é. in l. non diſtinguemus. C. de libe. rali. ff. de arbi. & c cã. de in integ. reſt. Põt de ea incidẽter cognoſci. caſus ſingularis i gl. 1. cum propo nas. C. de reb. cre. quia idẽ eſt in arbitro quod iudice. de qui. in l. quo ties. C. de iudi. Item ſtatutum prohibet habentem unum offm̃ acceptare aliud, ſic acceptat pæna habet ut careat acceptato, & priuetur officiis & ſolatio primi, text. ſingularis eſt in l. qſquis. C. de co ha. prin. li. 12. & ibi p Bar. Item ſtatutum eſt quod credatur teſtibus deponẽtibus de crudelitate, an ualeat? dicit Hoſt. & dominus Anto. de But. in c. 1. de appell. quod non ualeat. De hoc ſecundum Lud. de ro. in l. 1. ff. de uentre inſpic. & in l. quid tamen. ff. de arbi. plene per dominum Ant. in c. quoties. ff. de teſte. ubi nõ ualet dictum per uerbum credo. Item ſtatuta ciuitatis iudex ſeruare iurat. Quæritur an iudicans cõtra ſtatutum continens id quod ius cõe ſit periurus? & re-

cidit in hoc an ſtatutum continens in quod ius cōe, fit ius cōe municipale Bald. in l. 2. ff. de conſtit. princ. dicit eſſe caſum ſingularem in l. magiſtratus. ff. ad muni. & dicit Lud. de Roma. hoc neſcio extendere. Item ſtatutum prohibet aliquādo ne doctores ſalarii uadant ad allegandum ſeu aduocandum, & ſi faciunt debent deponi a matricula aduocatorum, & priuantur ſalario illius anni, ſecundum Bald. ſingulariter in l. placet in fi. C. de epiſc. & cleri. imo dantes licentiam doc. ſtipēdiariis reipu. aut armigeris (cum non poſſunt, qa eorū officium ad hoc non extenditur) ut uadant ab balnea naturalia, uel alia loco ſimilia, ſalariū illius tpis quo licentiam dederunt ipſi officiales de proprio ſoluere tenentur, caſus eſt ſingularis in l. ſuper hanc. C. de eroga. milita. an li. 12. ſcdm Lud. de Ro. Itē no. quod in ſtatutis cōiter locū habet argm̄ a contrario ſenſu, hoc tn̄ eſt limitando niſi argumentum illud ſumatur ꝙ ſtatuentes in pœnam inciderent, tūc. n. non ualet, ut eſt gl. in cle. 1. ſuper uerbo tacere & c. exquiſitus, de uſuris.

STELLIO dr̄ qui animo inconſtans, & uarius eſt uerbo uel facto uel q rem aliquam obligauit alicui, & deinde impignorat alii non facta mentione de primo generaliter quod in his criminalibus cauſis dicitur dolus, in ciuilibus dicit̄ ſtellionatus. Stellio. n. proprie eſt animal uariis maculis plenum, & uenenatum ſimile lacertę, & eſt corpore pictum lucentibus guttis, uide hoc ſupra crimen ſtellionatus.

STICHVS eſt nomen proprium.

STILLICIDIVM quid ſit uide inſt. de ſerui. §. item prædiorum.

STILVS aliquando opponitur. i. diſpoſitio. C. de ſac. ſan. eccl. l. 1. Item quo differt ab uſu uel conſuetudine ui de. ff. de legi. l. de quibus, & Ioan. And. in no. in c. fi. de conſuetudine.

STIGMA eſt ſignum uel inſtrumentum q brachia fabricē ntium ſignabatur, cui erat impreſſum non. en imperaroris facies uero eorū non figurabātur. ut l. ſiq̃s. C. de pe. ſecundū Io. an. ī c. ſi iudex laicus. de ſē. excō. li. 6. in gl. uerbi agnoſcitur.

STIPES eſt perſona a qua alii originem ducunt.

STIPVLATIO eſt firma uerborum conceptio qua quis aliquid ſe facturū daturū ut ꝓmittit alteri ſup hoc ipſum interroganti, & dr̄ a ſtipulo græce, quod eſt firmū latine denominatur etiā a ſtipite. Cōſtat aūt ſtipulatio ex interrogatione ꝓmiſſa & r̄nſione ſubſequenti quem admodum contradictio ex affirmatione, & negatione, hoc modo promittis uel dabis mihi decem. promittā uel dabo tibi. Quandoq. dicitur ſtipulatus ille qui promittit per ſtipulationē paſsiue. uel ſic ſtipulatio eſt ſolēnis promiſsio facta interrogatione precedente, & reſponſione ſequente. Et omnis ſtipulatio debet fieri aptis uerbis, ut no. gl. inſti. de. uerb. obl. §. in hac.

STIPVLATIONVM alia ē pura alia conditionalis, & alia in idem.

STIPVLATIO pura eſt quæ nec ſit ſub conditione, nec in diem, ſed pure ut dicendo dabis hoc? dabo.

STIPVLATIO cōditionalis habet fieri ſub conditione hoc modo promittis mihi dare cētū ſi nauis ex Aſia uenerit? et r̄ndens promitto.

STIPVLATIO in diem fit hoc modo, dabis mihi decem in calendis Iulii & reſpondeas dabo?

STIPVLATIO aquiliana eſt quæ nouat oēm contractum, ut ſic, quicquid mihi debes ex quecunq cā idē mihi promittis? ſi. n. ex mutui datione

tione mihi debitor ſic, uelimq. acceptũ ferre. i. per acceptilationem remittere non poterit res expediri niſi p obligationẽ q̃ in rẽ cõtrahitur. Require ſupra Aquiliana actio.

STIPVLATIO prætoria ideo dicitur quia a mero præto io officio pficiſcitur. inſt. de diui. ſtip. §. prætoriæ & harũ ſtipulationũ prætoriarũ uidenẽ eſſe tres ſpẽs. ſ. iudiciales, cautionales & cões. Iudiciales eas dicimus quæ pp iudiciũ interponuntur, ut ratum fiat, iudicatum ſolui, & ex operis noui nunciationes. Cautionales ſunt quæ inſtat actionis hẽt, & ut fiat nouatio inter cedunt, ut delegatio ſtipulatio & de tutela, & ratam, rem haberi & damni infecti. Cões ſunt ſtipulationes quæ fiunt iudicio ſiſtendi cauſa. Et oẽs ſtipulationes natura ſui ſunt cautionales, hoc. n. additur in ſtipulatiõib. ut qs cautior ſit & ſecurior interpoſita ſtipulatione.

STIPATVS. i. uallatus, fulcitus ſecũdum Ioã. And. in cle. paſtoralis uer. notorium, de re iudi.

STIPVLVM ueteres firmũ appellabãt forte a ſtipite deſcendens ſecundũ Iuſtinia. in §. 1. de uerb. obli. inſti.

STINARII dicuntur amatores, idem dicuntur carnẽarii.

STRATVM dicitur generaliter oẽ genus ueſtis uel omne indumẽtum, ut ff. de uer. ſig. l. ſtratum alias inſtratũ, ſed magis proprie ueſtes cubiculares dicimus ſtratum a ſternendo. Etiam uia publica ſtrata dicitur.

STRATORES ẽt a ſternẽdo dicuntur quia cuſtodientes in carcere reos cõdẽnatos puniebãt uel ſtratores dicũtur eſſe iſti qui ſtabulis uel equis ſtantibus in eis præſunt. Et dicũtur a ſtratorio. i. ſtabulo ſecũdũ Accu. C. de ſtrato. lib. 12. in rub.

STVDIVM (ut dicit Azo.) eſt uehemens & aſſidua ad aliquã rem agendam cum ſumma uoluntate occupatio ex qua uolũtate labor in opus defertur, & perdit laboris tedium uerſus in obleſtamentum.

STRENA eſt domum factum in calẽ. Ianua. C. de aduo. diuer. in l. laudabile. & 22. diſt. legatum epiſcopi.

STREPITVS c. clamor uel tumultus, extra de cle. c. quorundam in prin. li. 6. per Arch. & dr̃ quandoq. uocatio. l. 2. C. de epi. & cle. & de cauſis commiſsis ſine ſtrepitu & figura iudicii. cle. ſæpe. & ibi plene per Ioann. And. de uerbo. ſignifi.

STREPITVS iudicialis extra de fer. c. ult & uide C. de fal. l. ubi.

STRICTI iuris quot modis dicatur uide C. de iur. l. placui.. & per Arch. de appel. c. fi. lib. 6.

STVDIVM literale & latinũ olim tm̃ erat Romæ & Conſtantino. in aliis aũt locis non niſi ex priuilegiis, ut C. de ſtu. li. in rub. & uigr. l. 11. & in prohe. ff. orum. §. hæc ãt tria. hodie imperio ſciſſo ſtudiũ in multis locis fit, & maxime Bono. q̃ legalis ſtudii obtinet monarchiã. Sed utrũ in feſtis & diebus dñicis liceat ſtudere. Io. An. dicit ꝙ ſic dum ſtudiũ fiat ſine ſolemnitate, non pp lucrũ, cũ non ſit opus ſeruile, ſed cum ſolennitate, puta in publicis ſcholis non licet. An. de Bu. dicit ꝙ cã conſilii dandi ubi neceſsitas ſuadet ſ. quia cã eſt tpe peritura, uel de loco longinquo, tunc licet ſtudere ẽt ad lucrum, alias non, nec ſcientiis poſitiuis quæ ad lucrum uel honores tẽdunt, ſed in theologia & ſpeculatiuis ſic, addit Pan. etiã in iure cano. cum ſit theologia practica, quia talis laborat in uinea dñi & efficitur per hoc ſpeculatiuus, & abſtrahitur a uitiis. non autem cultus diuinis uel officiũ per hoc prætermittitur. Sanius. n. eſt maioribus ſtudere & mentes occupare, quã ocium

otium inſequi,uel in larius uagari, imo melius eſſet domi manere,quã feſta eccleſiarum propter dominãs uiſitare,ut no.c.1. de fer.& c.odi & proieci feſtiuitates ueſtras. 24.q.1. ubi etiam uidua quæ in corbonam duo minuta poſuerat, a Saluatore omnibus præfertur, quia dominus non ea quæ offeruntur ſed uolunta tem offerentium reſpicit. Studeat ergo diligens ſcholaris diebus feriatis,& aliis, quia non ſufficit diu fuiſſe in ſtudiis,ſed bene & laudabi liter uixiſſe commendandnm eſt 12.qõ.2.gloria epiſcopi,in fin. Nec aliquis repete ſummus,de pe.diſ.2. §.hæc quæ de charitate,& gloſſ. in c.cum ex literis, de in integ. reſtit. Et non poteſt quis modico tempo re multum addiſcere.68.di.§.1.quã uis ingenium in bene ſtudentibus interdum ſuppleat tempus 77.diſt. monachus, ubi dicitur Morum hoc doceatur habere ꝓbitas, quód pro lixior conſuetudo non contulit. Aduertat etiam dictum iuriſcon.ff. de fideic.lib.Ber.in l. apud Iulianũ, ubi dicit. Si unum pedẽ tenerem in ſepulchro adhuc q̃dẽ diſcere uellẽ.

STVDIVM literarum an poſsit eſſe in uilla uel caſtello. Pan.in cap. tuæ,de cleri.non reſi.

STVPRVM eſt illicita uirginis deflo ratio,quamuis in uidua committi dicatur,niſi ſit meretrix uel illicita concubina ſecundum. ll.ff.de cõcu. l.in cõcubinatu,in fi.Itẽ cõmittitur in pueris.ff.ad iul.de adul.l.ſtuprũ.

DE S ANTE V.

SVARII: Require ſupra porcarii.

SVASIO accipitur in bona parte, uel in mala.ff.de ſer.cor.l.1.§.perſuade re,& C.de fur. & ſer. cor.l.ſi quis.

SVB aliquando exponitur. i. poſt,de interdi.& releg.l.1.aliquando.i.coram.C.de iureiur.l.generaliter.§.fi. Item ſub qualiter ponatur, nota.in l.mathematicos.C.de epiſ.audien.

SVBARRATIO fit per annulum datum ſponſæ ſine aliis uerbis, fit et aliis modis,ut no.in c.ſi quis uxorẽ.26.q.2.& in c.fi.de deſpõ.impu.

SVBHASTATA id eſt præcõmunicata.l.ordo. C. de exec. rei iud. & de ſubhaſtatione habetur in auc. hoc ius porre.C.de ſacroſ. eccl.& quali ter fiat,uide Spe.in tit.de emptio.& uend.§.4.uerſi. hoc quoque & per Bar.in l.licitatio.ff.de pub.& in l.ſi tempora.C.de fid.inſtru.

SVBDITVS proprie dicitur ratione domicilii, glo. eſt in clem.unica,in uer.ſubditos de for.compe. & uide Panormi.in cap.3.de appel.& in gl. in cap.nuper,de ſent.excom.& glo. id eſt in c.ſtatutum.§.cum uero,de reſcrip.lib.6.

SVBDIACONI dicuntur qui ſubiacent officio & præceptis leuitarum cap.clero s.21.diſtin. & eorum officium eſt calicem & patenam ad altare deferre & leuitis tradere. cap. perlectis.25.diſtin.nec debet aliquis ordinarii in ſubdiaconum niſi pro miſſa cantãdo. 38.diſt.§.ecce.& ca. 2.ſeq.& tempore apoſtolorum ſub diaconatus non erat ordo ſacer.c. nullus.60.diſtin. hodie ſecus,cap.a multis,extra de ætа.& qualitat.

SVBIECTIVVM. eſt de natura ſubiũctiui.Fel.pulchre,in cap.ad hæc de reſcriptio.& c.1. poſt princip.de teſta.cog.

SVBSTANTIVVM reuertitur ad adiectiuum,ut ratio uindicta , id eſt rationabilis uindicta ff.de offi.pro conſul.l.obſeruare. §. proficiſci,& aqua pluuia, id eſt pluuialis . ff. de aqua plu.arcen.l.in prin. item ſubſtantiua duo copulatiua quandoque reſoluuntur in adiectiuum ,& alterum ex ipſis duobus ſubſtantiuis,ut ius acceptans,uiolenta poteſtas.ff.de tut.l.1.

SVB-

SVBGRVNDA. eſt una pars tecti uniuſcuiuſque domus quæ incumbit extremis capitib. tignorum tectualium. ut ff. de his qui deic. uel eſfude. l. ſi uero. ff. pretor ait. & alias dicitur ſubgrundia uel ſubgrādia.

SVBROGARE eſt aliquem in locum alterius ſubſtituere uel cōſtituere, ut officiales uel iudices alios ſubrogant. Et poteſt ſcribi, r pro b cō mutando ut ſurrogare.

SVBORNAtio eſt informatio facta ꝑ aliquem de ueritate tacenda & falſitate dicenda, ſecundum Guil. de mon. Lau. in cle. teſti. de teſti.

SVBSIGNARE eſt ſubſcribere, ut teſtes in chirographo ſolēt ſignare, & quaſdam notulas ſubſcribere Et quando ſubſcribens ſe conſentire dicatur, & quando non eſt bona gl. in c. presbyterorum. in uerb. ſubſcripſerit. de reb. eccle. non alie.

SVBSTITVTIO eſt ſecunda cōditionalis inſtitutio, quia inſtitutio dr̄ primus gradus, & ſubſtitutio ſecundus. Et licet ſubſtōnes in infinitum de uno in aliū posſint procedere, tamen oīs inſtitutio poſt primā dicitur ſubſtitutio & ſecūdus gradus ſicut ſecunde nuptie dicuntur oēs quæ ſequuntur primas. Et diuiditur, quia ſubſtitutionum alia eſt directa, alia obliqua. & nota differentiam inter uerbum directū, & obliquum & commune. Vnde directum eſt quod ſignificat, ut ille cui relinquitur, uel in quem diſponitur ſua manu recipiat, ut eſt uerbum inſtituo, ut patet. ff. de here. inſtit. Item illud heres eſto, ut ibidem. Item accreſcat, ſimiliter uerbū capiat, uel accipiat, ſed uerbum obliquum eſt quod ſignificat ut ille in quem diſponitur uel cui relinquitur de manu alterius accipiat, ut eſt uerbum reſtituo. facit l. reſtituta. ff. ad treb. & per tot. titu. Item uolo, & quando per fideicōmiſſum pars hereditatis eſt reſtituenda. l. pater filium. §. fi. ff. de leg. 3. Itē uerbum rogo &c. ſed uerbum cōmune eſt, quod utranque ſignificationem habet, ſiue de manu ſua, ſiue de alterius quis recipiat, ut eſt uerbū ſubſtituo, ſicut in l. centurio. ff de uul. ſubſt. Habet enim quandoque directam ſignificationem, quandoque obliquam.

SVBSTITVTIO directa dicitur cum nullo mediante quis capit hereditatem deficientis, & directe efficitur heres ipſi teſtatori qui inſtituit eum inſti. de uulg. ſubſti. §. quo caſu. Et hæc ſubdiuiditur, quia alia eſt uulgaris, alia pupillaris, alia exēplaris, alia breuiloqua, ſiue reciproca, alia compendioſa.

SVBSTITVTIO uulgaris dicitᷓ quia uulgo & a quolibet fieri poteſt, dum tamen hic teſtamentum facere, & ille ex teſtamento capere posſit. Et hoc diuiditur, quia quædam eſt uulgaris expreſſa. Et quædam tacita. ſubſti. uulga. expreſſa eſt quæ fit, uel bis negatiuis expresſis, hoc modo. Titius heres eſto, & ſi ipſe heres non ſit uel erit ſeius heres eſto. i. ſit ſic. n. inſtituo mihi Titiū heredē, ut ſi ipſe noluerit uel non potuerit eſſe heres Seius. Subſtitutio uulgaris tacita fit per uerba affirmatiua, ueluti cum hō miles puberem et impuberē heredes inſtituit, & cōi uerbo eos inſtituit, hoc modo, ſi impubes & meui pubes heredes eſtote, uel ſunto, quos unanimiter inuicem ſubſtituo, uel ſic & in idem redibit, puberem ſeium, & impuberem meuium hæredes facio, & eos ſibiinuicem ſubſtituo. ex qua ſubſtitutione colligo quod ſi unus non fuerit heres, uel ſi unus moriatur alius inſolidum ſit. & dicitur uulgaris,

quia fit a quolibet de uulgo, ſiue ĩ poteſtate ſiue non. Et dr̃ tacita q̃a puberem tacite uulgariter impuberi ſubſtituit, quæ ſubſtitutio magis eſſet pupillaris, niſi propter adiunctã perſonã, ſed in milite talis ſubſtitutio pupillaris ẽ pp priuilegiũ militis. Quæ ſubſtitutio quantũ ad puberẽ uulgaris eſt, quantũ ad impuberẽ pupillaris, q̃m ſi pubes hæreditatem adeat pro parte ſua, non euaneſcit ſubſtitutio prius facta, ſed ſi impubes hæreditatem adeat priuſquam expleuerit pubertatem, euaneſcit, unde ſub expreſſa pupillari continetur tacita uulgaris. ff. eo. tit. l. nam hoc iure.

SVBSTITVTIO pupillaris eſt quæ ſoli pupillo & impuberi fit, & eſt etiam duplex alia expreſſa alia tacita, ſubſtitutio pupillaris expreſſa fit, hoc mõ & iſte filius meus impubes hæres eſto, & ſi hr̃s nõ erit, aut ſi hæres erit, & intra pupillarũ etatẽ deceſſerit, ille heres eſto, uel ſic ĩſtituo mihi heredẽ. T. filiũ meũ pupillũ, & ſi ñ erit heres, aut ſi primus heres & intra annos pubertatis uel in pupillari etate deceſſerit, ſubſtituo, ei ſeiun. hæc dicitur expreſſa ſubſtitutio, quia in ea oĩa uerba exprimũtur quæ exprimi oportet.

SVBSTITVTIO pupillaris tacita eſt hæc, filius meus ipubes heres eſto, & ſi ille non erit, iſte heres eſto, uel ſic quiſquis mihi heres erit, ſit heres filio meo hęc dicitur tacita, q̃a uerbo quedã nõ expreſſa hic tacite ſubintelligũtur, quæ exprimuntur in expreſſa ſubſtitutione pupillari. Nam per hãc tacite intelligitur q̃ ſi filios deceſſerit in pup. etate, ille qui erit heres patri, erit heres filio. Et debentur ille pupillares ſubſtitutiones ſolis pupillis poteſtate parentũ exiſtentibus & ab ipſis parentib. fiunt. per q̃ euidenter patet quod nõ a matre, ſed a ſolo patre fiunt cum mater filios non hẽat in ptãte. Sed nunquã ſubſtitutus ex pupillari expreſſa repellitur a matre pupilli, & ſubſtitutus ex tacita repellitur a matre pupilli, & ſuccedit ipſi pupillo mater. Item quo eſt ſubſtitutus ex pupillari ſubſtitutione fit heres ipſi pupillo, ille uero qui eſt ſubſtitutus ex uulgari, fit heres ipſius teſtatoris. Item pupillaris tacita intelligitur eſſe uulgaris expreſſa, qua mater ſubſtituitur pupillo, & hoc propter priuilegium matris. Item eo modo quãdo quis pupillo, uel alii ſubſtituitur propter adiunctam perſonam.

SVBSTITVTIO cõpendioſa eſt quæ fit ſub uerborũ cõpẽdio, quæ uerba in pupillari expreſſa ſunt prolixiora, ex hoc dr̃ cõpendioſa. & hic fieri hoc mõ. inſtituo titium filium meũ mihi in heredẽ, & q̃ncunq. deceſſerit ſine filiis, ſubſtituo ei ſeiũ uel ſic. Iſte filius impubes heres eſto, & quocunq. tp̃a deceſſerit ille heres eſto, quæ ſubſtitutio tantum locũ habet in militie. de hoc in l. p̃cibus, C. de impu. & ali. ſubſti.

SVBSTITVTIO breuiloquia ſiue reciproca eſt quæ continet duas uulgares, & duas pupillares ſubſtitutiones, ut duos ĩpuberes inſtitui a parẽte qui hẽt eos in ptãte inuicẽm ſubſtituũtur hoc mõ. S & T. filios meos impuberes mihi inſtituo heredes, & eos inuicẽ ſubſtituo. Vnde quia continet expreſſam pupillarẽ ſi aliquis prædictorũ deceſſerit in impuberi etate, mater impuberis decedentis omnino repellitur, & ſuccedit ſubſtitutus. & hanc ſubſtitutionem lex appellat reciprocam, & omnes quatuor expreſſe ſunt.

SVBSTITVTIO exemplaris, uel exẽplaria eſt q̃ fit a parẽtib. utriuſque ſexus, filio furioſo uel mẽtecapto.

Et

Et dicitur exemplaris, quia fit ad exēplū pupillaris ſubſtōnis, quia ſicut pater prouidet filio pupillo qui teſtari non poteſt de hærede, ita prouidet filio mentecapto uel furioſo, & hoc modo. Te filium furioſum uel mentecaptum mihi heredem inſtituo, & ſi deceſſerit furioſus uel mentecaptus antequam ad ſanam mentem peruenerit, ſubſtituo ei talē filium ſuum uel fratrem uel aliquem alienum ſi deficiat filius uel frater.

SVBSTITVTIO obliqua ſiue non directa & fideicommiſſaria eſt illa, quæ fit per fideicōmiſſum, ut hic quicūq. uſtrū ſine liberis deceſſerit, rogo eius portio ad ſuperſtitem perueniat, & qñ quis inſtituit hæredem & eius fideicōmittit, ut quam cito poſsit eius hæreditatem adeat & eam alteri certe perſone cui & qñ teſtator voluerit reſtituat uidelicet tali die, uel ſub tali conditione ſi deceſſerit ſine filiis, ut ſi forte in ea conditione fuerit qđ teſtator magis diligat eum ex teſtamento eius directo nihil capere poſsit, puta quia directe & immediate capax non eſt (qualis eſt ſpurius) ſaltem hoc modo aliquid capiat & conſequatur ex hæreditate uel totam ipſam hæreditatem, ut C. ad treb. per totum quaſi. & ff. eo. ti. in multis. ll. & in c. Raynutius, & c. Raynaldus. de teſt. Et no a qđ in ſubſtitutionibus fideicommiſſariis locum habet quartarum deductio, in directis autē non c. ſi pater. de teſt. lib. 6. ubi eſt caſus. & ibi uide gl. De his ſubſtitutioni. & gl. in c. Raynut. præall. & inſti. de uul. & pup. ſubſt. per. tot.

SVBSTITVTVS hęres, require ſupra hæres ſubſtitutus. Et not. ꝙ in omnib. ſubſtitutionib. primo præcedere debet inſtitutio ſicut primus gradus, & poſtea poni debet ſubſtitutio, ut ſecundus, hinc eſt ꝙ dicitur inſtitutus primus hæres & ſubſtitutus ſecundus. l. cum proponas. C. de hęre. inſtituen.

SVBASTARI eſt rē uenalē proponi haſta ſuppoſita quod frequens eſt circa prædia quæ nūtiantur uel cēſentur fiſco uacare, & ſic ꝑ ſubhaſtationem plus offerenti debetur.

SVBSIDIARIA actio. Require ſupra Actio ſubſidiaria.

SVPVNCTARE literam eſt eam dānare punctis ſuppoſitis, ut quando litera ſuperflua inferius punctatur, ut habetur ſupra in litera C. de uerbo cancellare.

SVBTILITAS etiam de iure canonico commendatur in doctore, & intellige de ſubtilitate ueritatis inueſtigatiua non autem de illa quæ inducit ad perniciem, iuxta illud Teren. Summum ius ſumma malitia &c. Pa. in c. capellanus. in pen. col. uerſi. & ultima de feriis.

SVCESSIO naturalis eſt ex parte matris, legitima eſt ex parte patris. ita no.. ſingu. gloſſ. in l. 1. C. unde uir. & uxor.

SCVLA machina eſt tractatorii generis antemoni ſimilis de ſucula meminit Vlpia. in l. ſed addes. §. illud nobis, ff. loca. & Cato de re ruſtica. in inſtrumento torcularis, tradit eſſe debere ſuculas quinque, funes ductarios per quinque trochleas decem.

SVCESSIO quandoque fit de capite in caput, & quandoque de gradu in gradum ſecundum Azo. in ſum. de ſucceſsio. edi. C. & ff. eodem titu. l. 1.

SVCESSIO de capite in caput eſt cū deficiente primo capite liberorum oritur ſecundum caput agnatorū, & iſto deficiente ſuccedit tertium caput cognatorū, & cognatis defi-

cientibus ſucceditur quarto per ordinem unde uir & mulier uel uxor ut C. in ti. unde uir & uxor in auth. præterea.

SVCCESSIO de gradu in gradum eſt quando plures perſonæ ſunt in eodẽ capite in diuerſis gradib. nam prior, alter apoſterior, nam priore repulſa ſpe uel repudiatione ſequẽs ſuccedit, ut ff. de ſucc. edi. l. 1. & C. eo. ti. p Az. in ſum. Et ad pleniorem. ſ. doctrinã ſucceſsionem ab inteſtato, ſit eſt diſtinguendũ, aut dubitatur qualiter deſcendentes ſuccedant aſcẽdentib. aut qualiter, aſcendentes deſcẽdentib. aut qualiter collaterales collateralibus. Primo caſu aut ſuperſunt legitimi naturales, aut legitimi tm̃ aut ado ptiui aut naturales tm̃, aut nati ex illicito coitu ut ſpurii &c. Si legitimi & naturales, aut ſuperſunt tm̃ filii pimi gradus, aut ulteriores. Primo caſu, aut oẽs emancipati, aut omnes in ptãte ſunt, & tunc iure ueteri & nouo ſuccedũt equaliter ſublata diferentia ſexus, ut l. 12. tabula. & inſtit. de hæredita. quæ ab inteſtat. deferat. §. emancipati. C. de ſuis & legitimis hære di. lege ultima, & authentica in ſucceſsione ibidem. Aut ſuperſunt quidam emancipati, & quidam in poteſtate, & tunc iure ueteri digeſtorum uocabantur emancipati de iure prætorio exiſtentes in poteſtate, & de iure ciuili omnes equaliter, licet diuerſis iuribus uocarentur. C. de legit. hæredi. l. meminimus ibi, cum igitur prætorem filium emancipatum &c. ff. de bonor. poſſeſſ. l. ſed cum patrono. §. bonorũ. in iure uero authenticorum uocabantur etiam emancipati, cum ſuis equaliter, ut in auth de hære. quæ ab inteſta. defer. §. reliquum ibi in illa &c. Si uero ſuperſunt ulteriores, aut erant concepti uiuente eo de cuius hæreditate agitur aut eo mortuo. Si eo uiuente aut naſcuntur eo ſuperſtite per quem coniunguntur, & conſtat eos excludi ſi uelit ille adire hereditatem, quia præcedit eos in gradu. Sed ſi nolit uel non poſsit quia moritur antequam adeat uocantur ulteriores per eum coniuncti, & ſoli in eodem gradu uocantur equaliter, ſed cum patruis uocantur in ſtirpes iure ueteri & nouo. Idem ſi naſcuntur mortuo patre, quia paria ſunt eum eſſe mortuum & repudiare, & moriatur antequam repudiet. Si uero erant concepti mortuo eo de cuius hæreditate agitur, nec prætorio nec ciuili iure uocantur nec excludunt ſequentes, ut hæc omnia euidenter probantur. C. de ſuis & legiti. hæredi. l. nepotes, & in authenti. in ſucceſsio, ibidem præallega. l. & inſti. de hæredita. quæ ab inte. defe. §. cum filius. & in authenti. de hæreditate quæ ab inteſtat. §. reliquum, præal egat. colum. nona & ff. de iniuſto rupto & irri. teſtamen. l. ſi quis filio. Sane tamen hæc intelligũtur eſſe uera non equalitate tit. C. de his qui ante aper. tabul. unica, & de cad. tollen. l. 1. §. in nouiſsimo. eo caſu quando ius competebat adulto filio. ut C. ad ſenatuſconſultum orficianum. l. ult. prædicta procedunt ſi naſcuntur eo exiſtente in ptãte per quem coniunguntur. Si uero ſit emancipatus, & nepotes reponantur. i. remaneant in poteſtate eius de cuius ſucceſsione tractatur cõſiderato iure ciuili antiquo præferuntur nepotes. ſed per edictũ de coniungendis eum emancipato liberis eius uocatur ſimul, & tantum conſequitur filius, quantum

tum omnes nepotes ex eo nati, ut apparet. ff. de coniugation. cum emancipation. lege eius. §. inter ipſum. ff. de contra tabul. l. 1. §. qui habebat, & l. qui habet, & l. qui emancipatus. §. ſi pater. Sed iure nouo authenticorum, præferuntur filii, quia prius in gradu, cum ſublata ſit differentia patriæ conteſtatis. Et ſic eſt correctus ille titulus, de coniugation. cum emancipatio. ut notat. eo. tit. l. 1. in principio, & C. de ſuis & legitimis hæredi. l. fin. & authen. in ſucceſsione, ibidem, quod intellige ut ibi dicitur, nam titulus ille adhuc hodie manet ſecundum Iacobum de Rau. alias de Rauani, ſcilicet quo ad ſucceſsione ex teſtamento. Si autem mortuo aſcendente ſuperſunt aſcendentes legitimi tantum, ut adoptiui, tunc ſi dantur in adoptionem deſcendentibus per lineam maſculinam uel fœmininam ſuccedunt eis ex teſtamento & ab inteſtato & ex hereditati habent quærelam. Si dantur extraneis in adoptionem, aut moritur pater adoptiuus teſtatus, aut inteſtatus. Si teſtatus regulariter nihil relinquere cogitur. Fallit in caſu ſi arrogatus ſit impubes, cui cogitur quartam relinquere ex conſtitutione diui pii. l. papinia. §. ſi quis. ff. de inoffi. teſtamen ita ſimpliciter dicit Cyn. Sed quid ſi erat factus pubes an debeatur ſibi quarta? dic ut no. C. de ado. l. 2. Si autē moritur pater adoptiuus inteſtatus, aut ſine legitimis & naturalibus, & tunc ſecundum omnes ſuccedunt adoptiui. Aut extantib. legitimis & naturalib. & tunc (reprobata quorundam opi. qui dixerunt contrarium) uocantur ēt cū legitimis & naturalib. æqualiter ſi tēpore mortis reperiantur in poteſtatem. Hæc probantur. C. de ſuis & legi. hær. l. fin. tertio caſu quando mortuo aſcendente, naturales tantum ſuperſunt aut extantibus legitimis, aut non extantibus. Primo caſu aut decedit pater teſtatus aut inteſta. Si decedit teſtatus, tūc poteſt eos inſtituere in uncia. ut in l. 2. in auc. ibi poſita. C. de natu. li. Si inteſtatus in nihilum ſuccedunt, ſed aluntur in auc. de natu. lib. §. ſi uero. & C. de na. li. auc. licet. Secundo caſu quando non extantib. legitimis filii naturales ſuperſunt aut extantibus parentibus, aut non extantibus. Si extant aut decidit teſtatus, & tunc poteſt naturales inſtituere inſolidum parentibus relinquendo legitimam. Aut inteſtatus. & non ſuper ſit coniunx legitima, & tunc ſuccedunt in duas uncias, ut in auc. licet. præallegat. Quarto caſu quando ſuperſunt ſpurii, aut tractatur de ſucceſsione lineæ paternæ aut maternæ. Si paternæ ſpurii ex illicito coitu na. nulli ſuccedūt in auc. quibus mod. na. ef. ſui. §. ult. Si maternæ aut tractāt de ſucceſsione matris aut ſucceſsione coniunctorum per matrem. i. matris, aut non eſt illuſtris, aut illuſtris. Si primum uidelicet non illuſtris aut ſuperſunt ſpurii uulgo quæſiti. aut ſuperſunt ſpurii inceſtuoſi uel nepharii. Si ſunt uulgo quæſiti, ſuccedunt matri indiſtincte, ut ff. ad turpi. l. 1. §. 1. & inſt. eo. ti. §. nouiſsime. Si ſunt ſuſcepti ex damnabili coitu, non ſuccedunt, ut in auc. quib. mo. na. ef. ſui. §. fi. Si uero mater eſt illuſt. tunc aut extantib. iuſtis filiis aut nō. Et dic ut C. ad ſena. orf. ſi quis Si uero de ſucceſsione cōiunctorum per matrem indiſtincte ſuccedunt, & eius ſucceditur, ut ff. unde cog. l. ſi ſpurius & l. in hac pte. Secūdo caſu principali. ſ. quando agit̄ qua

liter aſcẽdentes ſuccedãt, aut ſuper eſt pater, & mater, uel mater tm̃, aut uterq. ſimul cum fratrib. utrinque coniunctis. aut cũ cõiunctis ex altera parte tãtũ aut ſupſunt auus uel auia una cũ fratrib. Primo caſu iure ueteri pferebatur pater matri, ſi filius fuit in poteſtate q̃a olĩ occupabat iure peculii, & q̃a erat agnatus, mater uero cognato, ut ff. ad turpill. l. ult. Item hæc erãt tunc uera in naturali & legitimo patre ſecus in naturali tantum quem nõ habet in poteſtate, & ſic non habet beneficiũ manumiſſorũ. Item ſecus in legitimo, ut ff. ad turpi. l. ſi patrem, hodie uero filius habet hæredem, & non occupat iure pec. ut in auc. de hær. quæ ab inte. deſe. §. 1. Itẽ ſublata eſt differentia agnationis cognationis. ut eo. tit. §. nulla. & ideo pater & mater pariter uocantur. ut C. ad turpil. in auc. defuncto. Secũdo caſu habet locũ, in ſti. ad ſenatuſconſul. orfician. §. 1. quia hodie ſimul uocantur in portiones uiriles, ut in actu. de hære. quæ ab inte. deſe. §. conſequens. & in auct. defunc. præalle. Tertio caſu præferuntur pater, & mater fratribus coniunctis ex altera parte tantum ut in auc. præal. defuncto &c. Quarto caſu eſt opinio inter Bulgarum ex una parte, & Martinum & Ioannem ex altera parte, ut in iam alle, aut. defuncto. Tertio caſu principali cum tractatur de ſucceſſione collateralium aut ſunt fratres utrinque coniuncti tantum & ſuccedunt, ut ff. de ſuis & legi. hære. l. 1 §. ul. aut ſuper. ſunt coniuncti ex altera parte tantũ ut uterini tantum uel conſanguinei tm̃. & tunc aut ſuper ſunt ex legitimo nati matrimonio, aut non. Si primum, tunc ſuccedunt, ut C. de ſuis & leg. hær. aut. poſt fratres. Si ſecũ do, aut ſunt cõiuncti per patre tantũ & nõ ſuccedunt, ut in auc. qui. mo. na. eff. ſui. §. filium. Si per matrem ſuccedunt etiam ſpurii uel uulgo quiſiti. ut ff. unde contra. l. 1. Aut ſuper ſunt uterini tantum, & conſanguinei tantum, & tunc pariter ſuccedunt in bonis a ſe quæſitis, quia cognatio hodie ab agnatione non differt, ut in auth. poſt fratres. præal. Sed in bonis quæſitis a patre præferuntur conſanguinei, & in quæſitis a matre præferuntur uterini, ut C. de ſuis & leg. & hære. l. de emancipatis. Et in hoc non remanet illa lex incorrecta. Aut ſuperſunt utrinque coniuncti cum conſanguineis tantum, uel uterinis tantum & præferuntur an undecunque quæſitis, ut in auc. itaque C. communia de ſucc. Nam duplici iure utuntur, ut in corpore unde ſumuntur. Aut ſuperſunt fratres & filii fratrum, & tunc ſuccedunt eadem diſtinctione. ſeruata utrinque coniunctorum, ut in auc. ceſſante C. de ſuis & legi. hær. dic ut ibi. Vel ſuperſunt ẽt nepotes fratrũ uel ulteriores, & tunc qui prior ẽ in gradu potior erit in iure aut. poſt fratres præal. ſecundum Dy. cuius fuit hæc diſtinctio paucis per Cyn. additis qui hanc ponit ad literam. C. communia de ſucc. præal. Et datur ſuper c. authoritate. de conceſ. præben. libr. 6. Ex dictis de ſucceſſione hæreditaria talis oritur quæſtio, Vtrum qui præferantur in ſucceſſione, inter pueros fratris ex matre tantum ex una, & inter pueros filiæ ſororis patris uel pueros filiæ fratris patris, aut pueros filii ſororis patris, parte ex altera. In hac q̃ſtione incidens caſus eſt talis. Quidam. H. fuit frater ex parte matris tantum, cauſam G. uxoris. H. Idem. H. cum quadam. N. famula

mula ſua generauit duas filias in ſtatu ſoluto, & poſt cõtraxit H.cũ N. matrimonium, & ipſa.N.in celebratione matrimonii ſua tenuit filias ſub mantello ſurgit ex hoc q̃ſtio an iſte filie ſint legitimate & poſſint ſuccedere uel nõ?Et reſpondetur qđ ſic uidelicet quod ſint legitimate & ſuccedant ac ſi fuiſſent legitime a principio generationis, facit.§.dubitatũ in aut.de ince.nup. coll. 1. quia legitimati per ſubſequẽs matrimoniũ hẽt oẽs ſucceſſiones quas habẽt illi qui ſunt ab initio legitimi & naturales. ita dicit Bar.1.§.dubitatum ꝑal.facit. ẽt. §. tribus.in aut. qui mo. natu.offi.ſui uer.reliquum coll.7.ubi dicit Bart. ꝙ tales ſic legitimati efficiuntur primogenito, ſiue poſtea alii liberi naſcuntur ex eo. matrimonio ſiue nõ, & ſuccedunt illis perſonis quibus ſuccedunt illi qui ab initio legitimi nati fuerunt, facit ad hoc l.cum quis C.de nat.libe.& inſt. de nup.§.ſi ubi glo.ſuper uerbo interdictum cum glo.pe.Item in c.tñ in prĩ.q fil.ſint leg.Et ad q̃õnem principale, quia in caſu pñti pueri filiæ ſororis patris pueri filii fratris patris, & pueri filii ſoro. patris ſunt in eodem gradu,tũc filia fratris ex una parte præfertur in ſucceſſione pueris ſupradictis. patet hoc C. de regi. hære.autẽti.poſt fratris. cũ fi. ubi dr̃. Quãdo defunctus non relinquit fratrẽ ſororẽ ex utroq. parente nec eorundẽ fratris & ſororis liberos ex tunc ꝑferuntur in ſucceſſione fratres & ſorores ex una parte, & eorũdem liberi & ſunt in gradu uiciniori quã pueri ſupradicti.i. filiæ ſororis pr̃is, & pueri filiæ fratris, & pueri filie ſororis patris ut in aut.de hær.ab.intr.ueniẽn.§.reliquũ. & §. illud palam. idem dicit Bart.de ſali.in au. poſt fratris ꝑal. & probat C.de legi.hær.in aut.poſt fratres.2.ubi habetur ꝙ poſt fratrer & ſorores & eorũ liberos ſuccedẽt primo alii ſcđm gradus ſuos nã puer fratris ex uno parente eſt in tertio gradu cõſaguinitatis, ſed ſupradicti pueri ſunt in 4. gradu,& qui uicinior eſt in gradu præfertur in ſucceſſione. ergo &c.

SVFFRAGIVM eſt proprie patrocinium quod præſtat aduocatus,aut conſilium uel ſeruigiũ 12.q.2.ſuffragia.Quandoq. ponitur ꝓ ſalario qđ debetur Aduocato ſcđm Az.C. de ſuff.Quãdoq. eſt cõſenſus inſcriptis redactus.ſ. cum dicitur ego.N. nomino.P.in Prælatum.& ſicut ſumitur. de ele.c. perpetuo.li. 6. Et ẽt auxilium deprecationis pro aĩab. factũ.Et ſic ſunt quatuor modi ſuffragãdi pro animabus ad quos oẽs alii reducuntur.ſ. oratio beatorum hominum ſiue amicorum.ieiunium eleemoſyna,& ſacramẽtum altaris, unde Miſſa,præces, dona, ieiunia quatuor iſta Abſoluunt aias quas purgans detinet ignis, de hoc.uide gl.in c.cum creatura de cele. miſſa.

SVFFRAGARI,auxiliari.Inde dicũtur ſuffraganei.i. auxiliari dioceſanorum epiſcoporum. de elect.c.ſuffraganeis, ubi epi dioceſani dicuntur archiepi.metropolitani, & poſſunt eo tm̃ confirmato,nõdum conſacrato nec palliato de mandato eius conſecrati, ut ibi dicitur.

SVGGILLARE.i. diminuere l. ſed ſi hac.§. prætor ff. de in ius uo.no. per Arch. in c.fundamenta col. fi. de elec. in 6. & l.uerbum C. de his qui no.infa.& l. apud celſum §.aduerſas ff.de dol.excep.

SVMMA ſcđm Papi.ſuprema uel prima quo ad tract.i. uel sũma.i.breuis, ut inſt.de act.§.oium in gloſſ.

SVPER hæc præpoſitio de ſuo ſignificata ſignificat in iure hypoteca-

tionem

tionem & per hoc ſi teſtator legat annua decem ſuper tali fundo, ſenſus eſt ꝙ ipſum fundū hypothecat pro illo legato.& idē in ꝓmiſſione nā hypotheca dicitur ab hypo. ſ. ſub,& theſis poſitio, quaſi ſuppoſitio.Itē dictio ſuper, quandoq.non ſignificat hipotecationē,quandoq. aliquid impedit. u. g. concedo tibi decem annua ſuper tali re,. transferens in te dominiū ex hac cauſa ꝑ trāslationē dominiū impeditur hypotheca, ut in l.pignus ff de re iu. Itē dictio ſuper quandoq. ponitur pro de.ut in c. ſuper ſpoliatione de ord.cog.c. ſuper literis.de reſcri.c. ſuper eo.de ele.Et ſic dicit Alexander.Cum ſuper eſt pro de &c.Quandoque ſuperponitur pro propter ut no.in dictis iuribus.

SVPER inductū ſcđm Place. eſt quod propter fertilitatem inducitur, uel neceſſitatem pub.extra ordinē non per luſtra.Indictio aūt uel in dictū quod ꝑ luſtra indicitur ut no. Bal. in l.fi.C.ſine cen.uel reli.

SVPER indictū eſt munus extraordinarium quod ꝑꝑ neceſſitatem.belli indicitur,ut declarat glo.& Bart.in rub.C.de ſuperindicto.lib.10.

SVPEREXACTORES dr̄ q ultra quā debet nomine tributi exigūt,& tales tenent in duplum,& propter cōſuetudinem capitaliter puniuntur l.1.C.de ſuper exac.& debet reſtitui protinus ei a quo exactum eſt. de quo in l.ſi bene ff.de uſur.& in l.fi. ff. quod met.cau.

SVPERLATIVVS aliquādo ponitur propoſitiuo. inſt.loc.§.ult.Aliquando reſoluitur in poſitiuum l.cū pater. §. rogo ff. de leg.2.& de tut. & cur.da.ab his l.diuus.& in auth. de mona.§.fi.& no 8.q.5.licet.

SVPERSEDERE dicitur q uolūtarie differt.no.l.fi.C.depo.& l.lucius.in prin.ff.ad mun.

SVPRA.i.ꝑter ff.loc.l.ex conducto.§. ſed ſi labeo. Aliqñ.i.ultra in auct. de nup.§.illud quoq.Aliquando refert ad modicum tps ff.ex qui. cau. maio.l.ab hoſtibus. §. ſed ꝙ ſimpliciter.Aliquādo ſtat in propria ſignificatione, ut cum dicitur porticus mea eſt ſupra tuū ff. ad l.aquil.l.1. §.quomō. Itē an hæc dictio includat uel excludat. not. per Iaco.de Are.& Bar.ff.de do.præl.l.cum ita.

SVPREMVS eſt quem nemo ſequitur l.proximus.ff. le uer.ſig.& l.duob. ff. de uul. & ſub.aliqñ ad eum q ſolus eſt refertur l.in uul.ff.de uerbo. ſig.de bo.poſſ.ſcđm tab.l.1.2.reſpō. ff.de rebus du.l.qui duos.

SVPINVM habet duos caſus tm̄,accuſatiuum & ablatiuum, in ablatiuo ſignificat terminū a quo ut minor natu, ut in l.4.§. minorē.ff.de mino.nam tempus legis computantur tempore natiuitatis ut a termino a quo, ſed in accuſatiuo ſignificat terminum ad quem.Ratio,quia uoluntas defuncti. ſ. ei obtemperari, eſt terminus ad quē. Et nec iſto caſu nec præcedenti ſignificat conditionem,quia nihil qđ ſuſpendi poſſit,ſubeſt.Supinum ergo in utroque caſu.ſ.accuſatiuo & ablatiuo ſumptum,de ſe ſolo non importat conditionem niſi addatur ei uerbum uel participium futuri tpis, ut uenturus uel iturus, tunc.n.ex adiuncto qđ continet euentum conditionem ſignificabis ſed nō ex ſuo proprio ſignificato,quo tantum ſignificat terminum a quo uel ad quem.

SVPERFICIALES edes ſunt q̄ in ſolo cōducto,uel empto ſunt poſite,quarū propinquitas ſeu proprietas ciuili & naturali iure eius eſt cuius eſt ſolum,ut ff.de ſuperficie.l.2. uel edificia ſuꝑ ſoli faciem facta,puta, quia dn̄s ſoli ex locatione conceſſit ſuper ſolum ſuum edificia fieri.

SVPER-

SVPERFICIES de ſuperficie in rem actio. Require ſupra de actionibus.

SVPERFICIES & emi & locari poteſt.l.1.§.3.ff. de ſuperficie.

SVPELLEX eſt domeſticum patrisfamilias inſtrumentum in quo continẽtur menſe, ſcyphy trapezofora, ſubſellia, culcitretoralia naſa aquaria pulues, quiminaria, candelabra, uaſa enea uulgaria.i. ad certũ officium attribuita, & c.inſtrã domus, ut ſcribit Pan. Dr̃ aũt ſupplex (ut labeo ait) quia hi qui in legationẽ mittebantur, ſecum ſuppellectiles deportabant. ut in l. labeo. ff. de ſup. leg. Quæ aũt cõprehenduntur ſub uocabulo ſuppellectilis determinat Bald. in l. legatis. C. de leg.

SVPPLICARII dicuntur qui ob aliquod delictũ enorme in publicũ de uoluuntur erarium, que deuolutiõ dicitur bonorum publicatio.

SVPPLICATIO eſt petitio unde prioris erroris, uel eſt quædã benignitatis ipſius ſuperioris imploratio. Et ponuntur tres dr̃ie inter ſupplicationem & appellationem, ut in gl. 3.cap.ex literis, de in integ.reſti. Et ſumitur ſupplicatio ſtricte pro ea quę porrigitur aduerſus ſniam quę petitur reuocari quamuis alias capiatur large pro qualibet pcum ꝓtectione. Et ponit But. quartã differentiã quia non licet tertio appellare, ſed bene licet tertio ſupplicare quã drĩã Io.An. (quẽ ſequit̃ Bart.) reprobat dicens But. erraſſe, quia ſi intelligit̃ ꝙ poſt duas ſupplicationes tertia admittitur, tunc eſt cõtra caſum.i.ſi aduerſus.C.de præb.imp. off. Si ſcdo intelligit̃ ꝙ poſt duas ſnĩas latas in cã appellationis liceat poſtea loco tertie ſnĩe facere ſupplicationẽ itẽ falſum eſt, quia qñ non licet tertia uice appellare, nec licebit ſupplicare. Alia drĩa Licet in appellatione a ſnĩa diffinitiua, (ſecus tamen in interlocutoria) non ſit neceſſe ex primi cauſam aliquam tamen in ſupplicatione neceſſario apponitur cauſa ſaltẽ colorata, alias ſuperior nõ debet admittere ſupplicationem. Item differunt qa ſolus princeps ſuperior cõcedere habet ſupplicationem, ſed appellatio etiam fit ab inferiori.

SVRREPTIO eſt repentina & feſtina alicuius falſitatis ſuggeſtio. Et dicitur a ſub & repo.de hoc not.in c.ſuper literis.de reſcrip.

SVSPENSIO, excõicatio, & exilium differunt quia poteſt ſuſpenſus ſine peccato excõicare aliis hominibus, & alii ſibi, ſecus in excommunicatione & exilio quæ tamẽ differũt inter ſe, quia excõicatus poteſt manere in ciuitate licet priuetur hominum cõione. Sed in exilium miſſus repellitur tam a ciuitate quã a cõmunione hoĩum, ut ſuſpẽſus celebrans ꝑpetuo deponi debet c. clericorum.de ui.& ho.cleri. & c.clerici. & c.latores.de cle.excõm. miniſt.

SVSPENSVM dr̃ id quod excedit domos uel ultra eas extẽditur, quod nõ excederit & alicui nocuerit uel damnum intulerit in uia publica eunti, tenebitur dñs domus illius, de qua damnum illatum eſt, ut.ff. de his qui deiec. uel effu.per tot.

SVSPECTVS dicitur qui non ex fide adminiſtrat, ut inſti. de ſuſpe.tu.§. ſuſpectus.

SVVS qui dicatur cum dr̃ quis proſe qui in iniuriã ſuorũ, unde in c.de cetero.de teſta. & in l. ſi fœmina. C. ad tur.nam dicitur ille qui etiã admittitur ad ſucceſſionẽ ab int. ſiue iure agnationis, ſiue cognationis, ꝺ quo in l.negãda.C.qui ac.nõ poſ. canonizata.3.q.11. c.negãda Bald. & moder.dicũt illum eſſe ſuũ, pro quo poteſt quis agere ſine mãdato cum ſola cautione de rato, ut ſunt

omnes

omnes agnati, cognati, filii, liberti patroni &c. contra quos nō poteſt qui cōpelli teſtificari in cā criminali, ut no. in c. de cetero. præall. Itē aliter capitur cū quis dr̄ eſſe ſuus. i. ſuæ mentis, ut apud ſe ut in l. ſul cinius. §. adeo aūt latitatio. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. Et ibi pulcher modus loquendi ꝙ furioſus, ebrius dormiens pupillus &c. dr̄ non eſſe ſuus nec patitur uenditionem alias uendicationem de qua ibi. Nam nō ſe occultat qui ſuus non eſt, ut in §. pal. Itē ſuum eſt uerbum ambiguum. Iō dicens ſuū non eſſe adiicere debet neq. ſibi commune. ff. de uer. ſig. ſi pupillus. in fi. &c. & quid commune eſt meum dici poteſt, ut l. ſerui electio. §. adeo. ff. de lega. I.

DE T ANTE A.

TABARDVM eſt genus ueſtimenti cle ſi. uerſi. ſed & tales. de uita & honeſta. cleri.

TABE. i. putredine C. de cuſt. reo. l. I.

TABELLARIVS, ſiue tabellio eſt publica ꝑſona ſacro aſtricta in ciuitate ut rationes & acta in formā publicam redigat a principe, ad hoc officiū deputatus, & confirmatus, uel ſic. Eſt perſona publica habens offm̄ ſcribendi inſtr̄i ſuper cōtractibus uel aliis rebus ad faciendā fidem ſuper eiuſdem, & tabellionatus offm̄ per beneficii ſubtractionem appellatione poſtpoſita interdici debet clericis in ſacris ordinib. conſtitutis c. ſicut extra ne cle. uel mo. Et dat ibi gl. rōnē, quia genus negotiationis eſt, & finaliter tenet gl. ꝙ in cā eccleſiaſtica, uel ſpūali pōt exercere offm̄, ut in c. qm̄. de proba. & 27. q. 2. multorum. Itē tabellio debet eſſe requiſitus, & rogatus, ut in ſpe. de inſtru. edi. §. 2. uer. ſed pone. &. §. 3. in 1. col. ut eſt gl. in uerſ. requiſitus. in cle. romana. de iureiu. Item tabellio compellitur conficere inſtr̄a rogetur. Sed pone mandato ſuperioris non uult cōficere, quid erit Rn̄det ꝙ priuatur officio tabellionatus ſcd̄m Bal. in l. prouidendū. C. de poſtula. Et eſt rō. quia eſt ſeruus publicus, hæc tn̄ limitatur niſi una cū officio notariatus habeat aliud offm̄ annexum, & illud per quinquennium exercuerit, tunc. n. inuitus cogi non poteſt. Caſus eſt unicus, & ſingularis ut ibi no. Ange. in l. I. C. de tab. li. 10. Sed q̄ritur utrum tabellio qn̄cunque uult poſſit renunciare officio tabellionatus? Rn̄detur, qd̄ non ratio q̄a nemo poteſt renunciare ſuo officio, niſi in manu ſupioris concedentis l. legantis. ff. de offi. præſi. c. admonet. de renun. & c. ꝙ in dubiis. e. tit. Bal. ad hoc īducit l. filiis. ff. de fur. Itē quæritur an tabellioni cum ipſe rogatus fuit ſoluto de mercede confectionis inſtr̄i debeat iterum ſolui qn̄ pars uelit habere copiam inſtr̄i? Rn̄detur quod ſic gl. eſt not. l. fi §. exēplaria. C. de prin. agen. in re. lib. 12. quod eſt menti tenendum. ſcd̄m Lu. de Ro. quia quotidianum. Cætera quam plura uide ſupra de l. & N. & quot perſonis equiualeat tabellio in fide ſcriptis adhibenda eſt glo. in uerbo. duos uiros. in c. qm̄ contra falſam de proba. Et no. licet ſacerdos non debeat exercere offm̄ tabellionatus c. ſicut te. præal. tn̄ ſi conficit ualeat ſcd̄m Bar. in l. uniuerſis. C. de eden. Sed pone, ſacerdos ſcribit legatum, ſiue eccleſie ut tabellio, an talis ſcriptura ualeat & pbobet? Rn̄detur quod ſic c. cum inter nos. de re iu. ubi determinat Io. An. & probatur, quia pōteſt eſſe teſtis. c. raynutius, de teſta. non obſtan. quod pater non poteſt conficere inſtr̄um pro filio, ut eſt glo. ſing.

ſing.in l.impuberes.§.1.ff.de fal.qa non eſt eadem ratio in patre, & ſacerdote. Item punitur tabellio qui accipit aliquid etiam a ſponte ſoluente ultra proprium ſalarium ſecundum Bal.in aut.ſed hodie. C.de epiſ. & cle. Item ſcribens falſum in ſtrumentū īmunitatis debet puniri pœna ignis.caſus in l.1. C. de mu. cōceſ.li.x. Et ſcribens illicitum inſtr̄m perdit manum. c.impialem.§. ſcriba.de prohi.ali. per Fede.Item ſcribens inſtr̄m uſurarium eſt periurus,& nō poteſt amplius conficere, & poteſt prenūciari infamis ſecundum Hoſt.in ſum.de uſu.in fin. §.in fin.uer.quid de notario. & Archi.de hoc 38.di.c.ſicut.

TABVLARII etiā ſcdm Accu. ſunt qui faciēdis publicis inſtru.publice præſunt in ſingulis ciuitatibus. Require ſupra ſcribere.& 36.q.in 3.§. poteſt ad fi.& C.de tab.lib.x.

TABERNARIVS dr̄ qui tabernam exercet uinum uendens, q taberne inſtitor dicitur ff.de exer. act.l.1.

TABERNA generaliter dr̄ omne edificium utile ad habitandum.l.taberne ff.de uer.ſig.non ſumpta abuſione uocabuli p etymologiam l.2 §.appellata.ff.de reb.credi.ſicut ēt ſumitur in l.hæres abſens, ff. de iudi.& l.tabernam.ff.de ſun.inſtrum. Stricte tñ dr̄ domus in qua uinum uenditur l.palam in prin.ff. de trib. ac.Aliqñ taberna.i.ſtatio & tūc improprie l.2.C.de epi.& cle. differentia eſt inter tabernā & cauponam, quia taberna eſt locus in quo paratum eſt uinū uendi, licet non uendatur, caupona uero ubi uenditur.

TABERNACVLVM dr̄ a taberna.l. taberne.ff.de uerb.ſig.iuncta l.dein de no.in l.palam.ff.de ritu nupt.aliquando eſt domus deo dicata c.1. & ibi Arch. extra de ſen. & re iudi. Aliquādo dr̄ habitaculum militare no.p eūdē Arc.ī c.& hoc 21.q.1.

TABVLAE teſtamenti inde uocatae ſunt,qa ante chartarū uſum in tabulis tam teſtamenta, quā epiſtolæ ſcribebantur quarum partitores tabularii uocabantur ſcdm Ibd.li 5. Et tabulæ teſtamenti proprie ſunt teſtamentum editum in ſcriptis ſignatum & perfectum. Sed abuſiue etiam illa teſtamenta tabulis appellamus quæ falſa ſunt & illicita ſcdm Azo.in ſum.C. de tab.exhi.

TACITVRNITAS eſt qñque habēda pro cōfeſſione.Etiā qñque tacitum habetur pro expreſſo ff.ſi cer.pet.l. cum quid & c.gratum. de of.dele.

TACENS uerum ita cucurrit crimen falſi ſicut ſi falſum diceret. c.1. de cri.falſi.l.qui teſtamētū ff.d falſis.

TACERE, hoc uerbum de ſe, nec ſignificat conſenſum nec diſſenſum, ſed tenet medium.Vnde no.eſt dare conſenſum nec diſſenſum, & medium quod non eſt conſenſus, nec diſſenſus,uel aliter. Nam habemus uelle & nolle, & medium quod nō eſt uelle, uel nolle nam uelle eſt conſentire, nolle eſt diſſentire,ſiue reſiſtere per motum animi, unde in utriuſque.ſ.uelle,&nolle eſt motus animi ad hoc quod uult, uel non uult.i. reſiſtit. Sed non uelle, ſiue nō nolle eſt cum nullus eſt motus animi ad unum, uel ad aliud pro uel contra facit l.i. in §. ſciam ff. de trib. ac. ubi dicit Vlp Scientiā hic eā accipimus q̄ habet uoluntatem,ſed(ut ego puto) non uoluntatem,ſed patientiā.Non. n. uelle debet dñs, ſed non nolle, ſi igr̄. ſcierit, & non proteſtatur, & non contradicit tenet tributoria actione, ſi uero diſſentit non tenentur ille actione, tenentur autē ſi cōſentit,aut ſi non conſentit ſi tñ nō diſſentit. ut ubi dr̄. Sequitur ergo q tacere de ſe nec cōſenſum, nec diſ-

ſenſum

ſenſum ſignificat. Qñq. autem ſic,
quãdo aliunde ſumpto quouis pro
babili medio cõcluditur tacentem
conſentire uel diſſentire u.g. facta
locatione prædii refici uſque in an
num, ſi finito anno tacente locato-
re conductor remanet in fundo, cõ
cluditur rem conduxiſſe pro alio
anno , & ſi prima locatio erat ad
maius tempus puta, quinquẽnium,
ſcd̃m vr̃ facta tan. um pro illo an
no. In prædiis etiã urbanis uidetur
facta noua locatio ſed aliter quam
in ruſticis, qa tãtũ pro tpe quo ibi
habitatur , niſi prima locatio eſſet
facta in ſcriptis, quia tunc ſecunda
non ur̃ fieri eo ꝙ nulla ſcriptura
interuenit, quæ ur̃ reqri ſicut in l.
1. itẽ quæritur §. fi. ff. de loc. & cõd.
Patet ergo ex hoc ꝙ tacẽs hr̃ pro
conſentiente. Rõ ſumitur ex ſcien-
tia & patientia in habitatione. Sed
ibi facta locatione ad annum, ſi in
fine anni locator efficitur furio-
ſus, & eo exiſtente furioſo anno fi
nito conductor remanet, dicit tex.
ꝙ conductio non renouatur. Et ſic
tacere non ſignificat conſenſum l.
cum ad certa. ff. locat. quia non põt
concludi in furioſo conſenſus, cer-
tum eſt. n. ꝙ nõ hẽt conſenſum ſal
tem ualidum ad diſponendũ, nimis
ex patientia ſua concluditur. Et ex
parte conductoris remanẽtis bene
concluditur conſenſus , non tamẽ
ſufficit ad contractum, niſi concur
rente conſenſu ſuperioris locato-
ris, quia non currit propter fauo-
rem. Item pater pro dote dotalia
noĩe filie põt agere ſi filia non diſ
ſentit. Et ſi filia eſt furioſa, poteſt
agere, quia tunc nõ diſſentit l. etiã
non conſentiat l. 2. §. uoluntate ff.
ſol. matr. Nec obſt. tex. ibi dicens ꝙ
creditur conſentire , quia debet in-
telligi ꝙ ueriſimile eſt ꝙ conſen-
tiret ſi furioſa non eſſet, uel cenſe-
tur conſentire quo ad effectũ, quia
quoad materiam illius. §. idem eſt
effectus filiam non diſſentire, & eã
conſentire cum utroque caſu pater
agere poſſit licet quo ad rei ueri-
tatem nõ conſentiat nec diſſentiat.
Item res animo furandi ſurripitur
tacenti , & pone abſenti hoc tacere
non ſignificat conſenſum , nec diſ-
ſenſum, quia nihil mouet animum
ad cõſenſum uel diſſenſum , tamen
hoc nõ impedit furtũ cõmitti, licet
furtum dicatur conteſtatio rei alie
ne dño inuito, ſed ſubaudi, uel non
uolenti patet , quia furioſo domi-
no fieri põt furtũ , licet uere inui-
tus nõ ſit, ſed uere non uolens eſt.
Nec ob. §. uetare. in l. qui uas. ff. de
fur. ubi dr̃. Vetare dr̃ qui non con-
ſentit. ut ſupra de filia furioſa , qa
uetare ur̃ quo ad effectũ . uel dr̃ ꝙ
reuera diſſentit diſſenſu generali
quo quilibet uult res ſuas retinere
& non ſurripi , & diſſentit ſibi eas
auferri & iſte diſſenſus qui ſemel
fuit ĩ animo ſemper ur̃ ꝑſeuerare.
Eſt ergo abſens, dormiens, ignorãs
furioſus diſſentire ur̃ diſſenſu ge-
nerali & ũuenĩẽte caſu particulari
hr̃ pro particulariter diſſentiente,
& ſic in furio neceſſario non requi
ritur uoluntas ut diſſenſus, ſed ſuf
ficit nõ conſenſus, ut patet in ſemp
furioſo & infante qui nunquam ha
buerunt motũ animi in diſſenſum.
Item ſi frater unus rem cõem cum
alio fratre ſuo ipſo præſente & ta
cente donat uxori ſue ſcilicet donã
tis, alter frater tacens uidetur non
ſentire , & ſic ualet donatio pro
parte illius tacentis, & nõ pro par
te donantis, quia inter uirũ & uxo
rem eſt , ut in l. ſi ſeruus commu-
nis. ff. de do. inter ui. & uxo. Item
ſi ſciente creditore & tacente de-
bitore uendit pignus , non ideo ui-
detur creditor pignus remittere

l.ſicut

l.ſicut.§.non uidetur.ff.qui mo.pi. uel hyp. ſol. quia ex illo actu non poteſt inferri conceſſus creditoris in iure pignori,nec ex illo actu ius creditoris leditur. Item ſi uendis fundum in quo habeo ius ſeruitutis,paritate rationis.

TACITE intellectum diuerſimode capitur in iure.ſ.per modum diſpoſitionis conditionis, uel aliter,prout ex diuerſificatione ſignificat uel clauſula concluditur, u. g. in contractus ſocietatis facta conuentione quod unus ſociorũ habet duas partes lucri, intelligitur etiam tacite quod habeat duas partes damni. Et hoc tacite intellectum capitur,per modum diſpoſitionis, ſeu conuentionis,ut in §.illud,inſtitu. de ſocieta. Et ſumitur ſignificatum ex æquali mente paciſcentium in tacito expreſſo. Item ibi conceden do aquæ hauſtum, intelligitur con cedi iter ad illum. Et hoc tacite intellectum ſumitur etiam per modum diſpoſitionis ſed non principaliter ſed acceſſoriæ ſeu conſecutiue,ut in l.3.ff.de ſer.urb.præd.Ratio quia in itinere nulla eſt utilitas niſi inquãtum deſeruit ad aquæ hauſtũ. Item ibi, promitto partum filiæ uel fructum fundi, intelligitur ſi naſcantur. l. interdum. ff. de uerbo. obligatio. quia niſi naſcantur nihil eſt in legato uel in conuentione,ſic utilitas eſſe non põt. Item ibi debitum ſub conditione acceptum ſimpliciter intelligitur tacite, ſi conditio debiti extiterit quo ad defectũ acceptilationis non quo ad diſpoſitionem,ut l.ſub con ditione.ff.de accep.Item ibi promitto tibi 10. intelligitur ſi patieris, non per modum conditionis, ſed per modum admonitionis & interpellationis, ut ante non ſim in mora poſtea ſic. l. ſi cum petieris. ff.de uer.obli.functa l. mora. ff. de uſur. Ratio quia debitor non eſt in mora retinendo debitum uolente credi re,ſed eo inuito quando fit interpellatio.Item & ibi patronus operas ſtipulatur a liberto ſimpliciter, intelligitur cum fuerit indicte,quæ adiectio requiritur in operis, ſicut in alia ſtipu. intelligitur cum petis,& eſt ratio,quia patronus ſtipulatur operas ad utilitatem ſuam.

TACITE ineſſe multipliciter contingit.u. g. conuenio cum depoſitario propter amiſsionem rei depoſitæ, ne agam contra ipſum in iſta conuentione tacite ineſt uel continentur remiſsio quia ſi per dolum perdidit agere non poſſunt depoſiti, ſed pone, facio conuentionem ꝙ non agam de dolo, dicit tex. quod non ualet conuentio.Et ſic ualet tacita remiſsio, & expreſſa non l. ſi unus.§.illud ff.de pa.Et ſic expreſſio eorum quæ tacite inſunt nihil ibi operatur.Ratio,quia expreſſum aliter ſignificat,quia in primo caſu ſignificatur remiſsio doli,non ſimpliciter,ſed prout cõtinetur in obliga.ſiue act.depoſiti.Iõ ꝓ dolo non põt agi actione depoſiti,ſed alia actione.ſ.rei uẽdicatione, quia dolo deſiit poſsidere uel actione de dolo.Sed in ſecundo caſu, dolus ſimpliciter remittitur, & ſic ſi cõuẽtio teneret,nõ poſſet pro dolo agi aliqua actione & ſic remaneret impunitus & iõ nõ tenet cõuẽtio qui daretur occaſio delinquẽdi,ut l.cõue nire.ff.de pac.do.Itẽ ibi cõcedo rẽ ꝑcario ſimpl̃r, tacite intelligitur ꝙ durat donec uoluero ſi reuocauero l.1.ff.de ꝑcario. Etiã morte mea nõ finitur l.4.ff.loca.qui ꝑcario ſimpliciter cõceſsio intelligũtur uoluntas.ſ.ꝙ ꝑ uolũtatẽ cõtrariã ſiue reuocationẽ nõ perſeueret, & ꝙ perſeueret donec reuocatur,ſed mortẽ

non

non reuocatur, igitur perſeuerat. Sed quãdo concedit quãdiu cõcedẽs uoluerit, tũc ſignificat quod durat quandiu uoluntas adeſt. Sed morte quis deſinit uelle, ideo tunc finitur præcariũ. Itẽ ibi iudex cõdenat aliquem pęna capitis ſiue deportationis, ad quem tacite ſequitur pœna ademptionis bonorũ. Pone, condemnatus appellat, pendente appellatione moritur ipſa pęna principalis tollitur, & etiam acceſſoria. ſ. adẽptionis bonorum. Tunc morte illius pœna principalis. ſ. deportationis tollitur, ẽt acceſſoria. ſ. adeptie bonorum, ut in l. 3. C. ſi pe. ap. mors inter ne. Rõ q̃a tacitũ intelligitur aſſeſſorie conſecutiue, modo ſublato principali expreſſo, aufertur, & acceſſoriũ. Sed dum duo exprimuntur q̃ ambo principalia ſunt, & ad ſublationẽ unius non aufertur aliud, ſicut dũ pœna imponitur in duobus factis utrunque eſt eque principale. Alii dicunt ꝙ etiã in iſto caſu pœna adẽptionis tollatur quia expreſsio (ut dicis) non fit niſi ad maiorem declarationem. Etiã pœne in dubio ſunt molliende, de pœni. diſt. 1. §. pęne licet forte ſecus in uſuris. Eſt tamen in arbitrio iudicis, cuius mens attẽdi, debet, q̃a ſcdm eius mentem uel arbitrium morte finitur uel nõ. Itẽ ibi. lego alicui ſimpliciter intelligitur præſenti die & ſic ex primo in præſenti die, tunc ſignificat qđ uerbo ſonant. ſ. ꝙ præſens dies iſti legato, apponitur, & hæc expreſsio illud non eſſet, nihil operaret̃ aliud quã tacitũ, nec aliud tacitũ quã expreſſum. Sed ex clauſula poſtea appoſita. ſ. legata, q̃b. dies non eſt appoſitus uolo ſolui annua bina truma die aliud ſignificatur in tacito aliud in expreſſo q̃a ex tacito cui clauſula appoſita non eſt uel dies ex clauſula ſecuta, debentur annua bina &c. In expreſſa ubi dies eſt appoſitus dicẽdo p̃nti die ad ipſum legatum ꝑdicta clauſula non refertur, quia iſti legato dies eſt appoſitus. Vbi aũt tacite intelligitur, non appoſitus, licet idẽ operetur, ſi aliud non ſequeretur. Sed ſi dicat, legata quibus appoſui uerbum pure, uolo ſolui poſt annũ, tũc operatur ꝙ legatum relictum pure, hoc uerbo expreſſo, debeatur poſt annum, uel legatũ ſimpliciter relictum debetur ſtatim, quia hæc eſt mens teſtõris ſignificata ex uerbis, Item ibi lego tibi pure, intelligitur ſi uolueris hoc tamẽ nõ facit legatũ rondõnale nec impedit tranſmiſsionẽ legati ſi legatarius ante moritur, & tñ exprimendo hoc in legato, dicendo lego tibi pure ſi uolueris legatum eſt conditionale. l. ſi ita expreſſum. ff. de condi. & dem. Item ibi filium meum exheredo, intelligitur tacite conditio ſi hæres adiecit. Sed pone ꝙ hæc conditio exprimatur. dicit tex. quod exheredatio uitiatur l. ſi quis. ff de her. inſt. Ratio ſecundum doct. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nam intelligitur quo ad effectum. ſ. ut exhæredatio habeat effectũ ſi heres adierit, non autem intelligitur quod exheredatio ſi conditionalis, ſed quando exprimitur, tunc refertur ad diſpoſitionem, & ſic exheredatio eſt conditionalis, & ideo uitiatur quia eſt actus qui non recipit conditionem, per ca. actus legitimi, de re. iur. li. 6. Et eſt ratio diuerſitatis in legato, & in exheredatione quia ueriſimiliter non uidetur teſtatorem, legatũ uelle facere conditionale per expreſsionem illius conditionis ſi hæres adierit, ſi apponatur illa, ſecus in exheredatione quĩ teſtatur uidetur uelle facere cõditionalem dum apponit cõditionem talem

lem ut magis reſtringatur. Sed ꝑ appoſitionem cõditionis uitiatur l. poſitiua, ideo non ualet conditio ergo expreſſa ad diſpoſitionẽ uitiat, ſed tacite intellecta ab effectu non uitiat ẽt quando apparet de mente exprimentis quod per expreſsionẽ uult aliud ſignificare. ſ. facere actũ cõditionalẽ q nõ eſt cõditionalis, ex tacito intellectu tunc actus eſt cõditionalis, q̃a exprimens hoc uult, q̃ ad hoc conditionem exprimit & ſic tunc legatũ relictũ ſi hæres adierit, eſt conditionale, & uerisimile eſt quod conditio exprimatur, ſicut intelligitur ad maiorẽ declarationẽ, & ſic licet actus non recipiat conditionẽ, ꝑ illã tñ expreſſionẽ non debet uitiari, quia ſolum q̃d tacite ineſt exprimitur, & lex poſitiua non admittẽs cõditionem uĩ intelligi de conditione extranea, & non de illa quæ ineſt, quem exprimitur ex abundanti. Sic etiã exhæredatio põt eſſe conditionalis qñ teſtator ſic uoluit, ſed quia non recipit conditionem uitiatur ẽt acceptilatio erit conditionalis ꝑꝑ uoluntatem acceptũ ferentis, ſed quia etiam nõ recipit conditionẽm, uitiatur. Et ita in his debet attendi mẽs diſponentis, & ſeruari ꝙ uult, & ꝓut uult, niſi ubi lex poſitiua hoc impedit. Item ubi iudex dat tutorem pupillo ſimpliciter, intelligitur tacite quod miniſtret ſi ſatiſdederit. Sed pono ꝙ iudex in dando tutorem hoc exprimat, dicit tex. ꝙ ualet datio, & eo modo intelligitur quo exprimitur. l. mutuo. §. hanc autem ff. de iu. & hæc lex facit pro prædictis. Et eſt rõ huius legis, q̃a ueriſimiliter exprimitur ſicut intelligitur in dubio, hoc iuncto q̃d ſi faceret conditionem, actus uitiaretur, quod non eſt dicendum in dubio maxime in hoc caſu, ꝑꝑ periculũ quod pupillo immineret ſi tutoris datio non teneret. Itẽ ibi ꝓmitto. 10. ſimpliciter, intelligitur tacite ꝙ ſoluant cum petieris, dicit tex. q̃d idem ſignificat aliud operatur. ut l. ſi cum petieris. ff. de uer. obli. quia ẽt intelligit, ſicut exprimitur, nec habet aliud ſignificatũ q̃ expreſſum ex cõi modo intelligendi. Sed ibi lego illi ſi capitolium aſcenderit, hæc cõditio tacite continet ſi uoluerit, quia uolẽs aſcendit, tñ exprimendo hanc conditionem aliquid operat, quia legatum uitiatur q̃d non uitiaretur tacite intellecta l. nonnunquã. ff. de cond. & demon. Et eſt rõ, q̃a aliud ſignificat conditio ſi aſcẽderit, & ſi uoluerit, nam legando ſub cõditione expreſſa ſi uoluerit legatum ponitur in ſua libera & mera uolunta. ideo uitiatur per legem poſitiuã ſtatuentem q̃d legatum poſsit poni in libera uoluntate, ſecus in illa cõditio ſi aſcenderit, quia ſi aſcenderit, ſiue libere uolens ſiue non tamen conditio impletur, & ſic de aliis exemplis.

TACITVM propriæ, & uere dr̃ quod nullatenus eſt expreſſum, & hoc in iure nihil ſignificat eo ꝙ non eſt ſignificatum eius nec apparet. Dr̃ aũt in iure expreſſum quod aliter q̃ uerbis expreſſum eſt, nam inter modos ſignificandi uerbi obtinent principatum, ideo uerbis expreſſum dr̃ uere expreſſum. Et quod dico uerbis, idem dico ſcriptis, quia illa continent uerba. Aliter aut expreſſum quam uerbis dr̃ tacitum ad differentiam expreſſum uerbis. Et hoc eſt tacitum iuris quod non eſt expreſſum uerbis u. g. mutuaui dolium uini, nõ exprimitur ꝙ reddatur uinum eiuſdẽ bonitatis, hoc tñ tacite intelligitur. l. cum quid. ff. ſi cer. pet. & ſumitur rõ ex natura mutui, q̃ eſt quod res reddatur q̃ eadẽ in ualore in commutuata eſſe cenſetur hoc eſt ſi eiuſdem naturæ

& bonitatis, hoc tacitũ intellectũ idẽ ſignificat & operatur ac ſi eẽt uerbis expreſſum.l. cum quid ꝑall.

TACITVRNITAS nõ rñdẽtis hr̃ ꝓ cõfeſsione, l.de ætate.§.q tacuit & §.nihil.de interrog.act.gl.& Pan.c.quoniam. in 8. col. de prob.

TAXARE eſt idem quod eſtimare.

TANQVAM eſt nota ſimilitudinis.c.ſolite.de maio. & obe. Aliquã do nota ueritatis.c.parte.de ſpõ.De iſta dictione tanquam uide in l. ſi pater.§.qui duos ff de adop.

TALIS id eſt ille.C. de ſum.trin.& fid. catholi.l.1.

DE T ANTE E.

THEATRVM eſt locus in ciuitate communis & publicus ad ſpectacula & dr̃ a theorando. i. incipiendo, ut in foro, uel palatio communi. Sicut in harena Veronenſi. initi. in glo.de re.diui.uer.theatra.

THEATRALIS liberalitas eſt, quod dari conſueuit ad ludũ theatri C.de perd.curia.l.ult.in glo.

TEGVLE ſunt lateres, differunt tñ quia tegule dicuntur a tego, quaſi tegẽtes, & nõ ſunt cocte, ſed ligna ſub laterib.poſite pro eorum ſuſtẽtatione. Sed lateres fundatur ex lapidib.& argilla & coquuntur.

TELVM nõ dr̃ tantũ quod ab arcu mittitur, ſed eſſe qd manu . eo. quod in longum mittatur, ergo lapis, lignum, ferrum, nomini teli continentur.tex.eſt inſt. de pub. iudi.§. telum autem. ſecundum Caiũ in interpretatione legis 12.tab.

TELOS græce tributum dicitur latine.¶Inde telonerii publicani dicuntur & tributorum collectores, ſeu exactores. Et etiam telonium dr̃ locus in quo tributũ exigitur.

TEMERITAS eſt cũ quid facimus ꝓpria uolũtate, & ſine ſuperioris authori.ita diffinit Gem.in c.cũ qui.§.inſuper.de præb.li.6. ubi etiã dicit q temeritas eſt qñ quis facit actum ſibi a iure prohibitũ, & de temeritate uide Bar.in l. 2. ff. ad tur.

TEMPLARII ſunt pceptores uel commendatarii & perſone religioſe ut cle.de re do.& cl.cũ ex eo.ac ſẽ. exc. per. Io. An. in rub. de re. & c. eccleſia s.Mariæ. de cõſt. tales deputãtur ad adminiſtrationẽ eccleſiaſt. & ſic poſſunt agere & defendere iura eccleſiæ ut cle.1. de reſc. Et poſſunt ẽt eſſe perſonæ incognite & de longinquis partib.c. deputati.de iud. & qñq. eligũtur, & hñt eccleſias parochiales, & ſic authoritas diœceſani debet interuenire, facit c.unicum. de capel. mo.lib.6. no.in d.cle.1.de reſcr.qñq. non hñt eccleſias parochiales & ſui maiores habẽt eos deputare & inſtituere. ꝑter cõſenſum dioceſ. Et ſcd̃m Inn. in dignitate comparãtur inſtitorib.c. ꝙ quibuſdã. de fideiuſ. qa inſtant negotiis ſibi miſsis, uel etiã cõparantur uiſitatorib. ſiue uicariis miſsis a ſuperiorib. ad aliqua officia exercenda, & ſi q̃ritur quis debeat præferri in agendo pro eccleſia, inter templarium uel præceptorem deputatorẽ eius ſic eſt diſtinguẽdum aut agitur de ſubiectione eccleſiæ, & ſic ad maiorem pertinet defenſio, poteſt tñ inferior aſſiſtere iudicio. c. expoſuit. de dil, ubi per In.aut agitur de iurib. & bonis eccleſiæ, & hoc dupliciter aut eccleſia eſt ſubiecta quo ad bona & præceptorẽ niſi ſuperiori quo lib.põt inferiorẽ remouere, & ſic iterũ ſuperior præferendus eſt, aut non eſt ei ſubiecta quo ad prælatũ uidelicet qa perpetuus eſt, nec ad libidinem remouibilis. & ſic inferior in agẽdo præferẽdus eſt minori, qa commodũ ad ipſum principalr̃ ſpectat.ar.§.biduum. uer. palã aũ c. 2. q.7.l.2.§.in ꝓpria cã. ff. qñ ap. ſit. & hoc ſi inferior talis eſt idoneus ad defendendũ, alias ſuperior agit

c.licet

c. licet, & c. tranſmiſſa, de ſo. compe. hoc not. doct. in d.c.cum depu. tati. Et deſtructus fuit ille ordo tẽpore Clemen. Papæ 6. ad procurationem regis Franciæ, & Clemens ſic protulit ſniam. Si non per uiam iuſtitiæ poteſt deſtrui, deſtruatur tamen per uiam expedientiæ, ne ſcandalizetur carus noſter filius Rex Franciæ. Hoc recitat Albe. in ſuo dict. iu uerbo templarii.

TEMPORALIA ſunt recipere habere debitam curã colligendorũ fructuũ, & ſimil. c. auaritiæ. de el. ĩ 6. & ibi Arch. in uerbo temporali.

TEMPVS continuum eſt quod cõtinue currit dieb. feriatis & non feriatis ſiue in præſentia ſiue abſentia ſit copia iudicis, uel non. C. de præſcrip. long. temp. l. fin.

TEMPVS uero utile nõ currit diebus feriatis & abſentie, & diebus quib. nõ eſt agendi copia. Et illud eſt multiplex. ſ. continuum & utile quo ad ſui principium tñ non quo ad progreſ. &c. ut in glo. cle. uni. de in inte. reſt. ubi gl. remit. de conceſ. prin. c.2. & c. quia diuerſi. in fi. Vnde tempus datur ad eligendũ utile, quia non currit impeditis, de elec. ne pro defectu. de hoc uide Goff. in ſum. de elec. §. hoc tempus, ubi concor.

TENOR literarũ eſt idem quo ſententia literarum. Require ſupra ſententia literarum ſed tamen tenorem literarum dicimus recte tenorem textus, quamuis titulis ſcribatur. Vnde tenor dicitur ipſa ſententia literalis, licet rhetorice pluri ma ſcribantur.

TEPIDARIVM ẽ idẽ quod balneũ a tẽpore aquæ nomen trahens.

TERGIVERSATOR dr̃ q. in uniuerſum ab actione quaſi tergũ uertens, ut in c. ult. de colluſione deregen. in gl. 4. & ibi not. Et differunt tergiuerſator et præuaricator & calũniator, unde no. bonos uer. Tergiuer. deſiſtit præuaric. Verum occultat profert calũniam falſum.

TERGIVERSARI eſt totũ ab actione deſiſtere, & dorſum uertere. ff. de abol. & in gl. p̃ æal. in c. ult. de coll. deteg. Et hoc tum fit inordinate, nã ſi ordinate eſt abſque uitio primo: ſi in accuſatione proceſſum cognouit eſſe falſum, in quo accuſabat & ſic pari conſenſu ſe ab ſoluunt accuſator & reus, ſecundo ſi princeps ad quem pertinet cura boni cõmunis quod per accuſationem intẽditur, ea boleuerit.

TERGIVERSRTIO quandoq. eſt uerſutia uel calliditas qua quis inducit alium ut deſiſtat ab eius inquiſitione, & ſic capitur in c. ulti. in glo. præall. Quãdoque etiam eſt fruſtratio, deluſio uel colludium.

TERMINVS dicitur finis, uel limes diſtinguens confinia agrorũ. hinc Virg. 12. Ene. Limes erat poſitus litẽ ut diſcerneret agris. & c. forus, de uerb. ſign.

TERMINVS peremptorius obtinere debet tantum temporis quantũ tria edicta, niſi aliud exigeret iuſtitia. ut in c. dilecti. de dila. in glo.

TERMINOS proximi aliquis transgredi quinq. modis põt. Primo cũ parochia non alterius ad ſepulturam admittit. Scd̃o cum alterius ſubditum excommunicat interdicit. Tertio cnm alterius parochianũ ad penitentiam rec pit. Quarto cũ fidei contrarium prædicat. Quinto cum terminos poſſeſsionum euellit. c. 1. de ſepul. in gl.

TERRITORIVM eſt uniuerſitas agrorum iuxta (id eſt intra) fides cuiuſcunq. ciuitatis, ab eo dictum ꝙ magiſtratus eiuſdem loci intra eos fines terrendi id eſt amouendi, uel ſubmouendi ius habet. ff. de uerb. ſig. l. pupillus. §. territorium. Alibi ponitur pro diœceſi. 16. q. 2. c. I.

de conſti.c. 2. lib. 6. glo. in cle. ne Romani.de elec.

TESSERE frumentarie ſigna erāt frumentaria.quib.exhibitis frumentū a principe dabatur populo Roma. ut hodie quibuſdam in locis nūmi pliſbei uel erei, uel quod ſimile, quod pro ſymbolo fit.Ex quo factum eſt ut teſſera pro iure percipiendi frumentum ponitur. Vnde ff.de iudi.l. ſed & ſi ſuſceperit.ita legitur. Si liberis ſuis teſſeras frumentarias emi uoluerit.

THESAVRVS proprie dicitur pecunia abſcondita ſub terra cuius non eſt memoria l.theſaurus.ff.ad exhiben. & l. item labeo.ff.fa.erciſ.l.pe. §.cum ita.ff.de au.& arg.leg. Quandoque improprie dicitur,ut ff.de acqui.poſ.l.peregre.in 1. ff. ad exhib. l.theſaurus.

TESTES ſunt quos ante iudiciū q̄ſq. ſibi placitat & allegat ne poſsit librū aut diſsimulare aut ſubtrahere.ſe. Vñ ēt legati appellātur. Item teſtis eſt rei geſte ꝓbator. Sed teſtis cogendus eſt q̄ ad teſtimoniū faciendum cogit. Dñr ergo teſtes quia teſtimonium adhibere ſolent: ſicut ſignatores qui teſtm̄ ſignant ſcd̄m Iſi. li.6. Itē antiquitus ſuperſtites dicebantur eo ꝙ ſuper ſtatu cauſæ proferebantur,nunc parte nominis ablata p amphereſim teſtes dñr & conſiderantur conditione, natura,& uita,ut in c.forus,de uer. ſig. ad fi. Et eſt dignitas ferre teſtimoniū.32.q. 5. pceptum. Nā teſtis falſus trib.eſt obnoxius. deo mentiendo, iudici decipiendo, & demū innocenti quem falſo ledit teſtimonio.de cri.fal.c. 1. Et debent teſtes ſecreto & ſigillatim examinari, ut no.de teſti.c.in nomine dñi.& licet uniuerſis.De contrarietate teſtium eſt glo. bona.4.q.3. ſi teſtes. uer. ſi uero ex his quidā. Teſtes ēt continentur ſub noīe inſtrorum. c. puenit.de teſti.cog. Et teſtis familiaris non admittitur.c.in literis de teſt. Et qualiter teſtis examinetur uide capi. conſtitu'us. de fideiuſ. Nec teſtis pp hoc eſt infamis,cuius teſtimonium perhibetur, ut in l. lucius ff.de his qui no.infa Item teſtis in uiti detenti teſtim.nō u3. ff. qui teſta.fa.poſ.quam teſtimo §. ulti. & gl.c.ſacris.ſuper uerb.coactionā.de his qui ui metuſue cau.fiunt.

TESTIS qui moroſe rñdet,& cum difficultate, ſuſpectus habetur c. ponderet.l.diſt. traditur per Pan. in c. cum cauſam.col. 6. de teſti. per Felin.in proe Gregor.in prin.

TESTAMENTVM dr̄ iō ꝙ niſi teſtator mortuus fuerit, cōfirmari non pōt,nec ſciri quid in eo ſcriptū ſit clauſum & ſignatum. Et eſt teſtm̄ quia non uidetur niſi poſt teſtatoris monumentū,ſcd̄m Iſi.li. 5. & deſcribitur ſic.Teſtm̄ eſt uolūtatis noſtre iuſta ſnīa de eo quod quis poſt mortē ſuā fieri uult.ff.e.ti.l.1.Et additur cum inſtitutione hr̄dis. inſt. de le.§.ān hæredi.& hoc de uniuerſo patrimonio, ut excludatur ſingulare relictum & codicillus. Et dr̄ teſtm̄,quaſi teſtatio mentis, uel ultimum elogiū, ſeu ultima uoluntas,alia dictū, qua quis de reb. ſui. diſponit legatario legata aſsignando.Et diuiditur qa aliud eſt teſtm̄ nuncupatiuū,qd̄ cōſiſtit in ſola nūcupatione teſtatoris non in ſolēnitate ſcripturæ. tñ 7. teſtes neceſſarii ſunt, & hr̄dum noīatio.inſt.eo.ti. §.fin. Aliud eſt in ſcriptum conditum qd̄ ſimiliter exigit numerum ſubſcriptionis, & ſignacula ſeptem teſtium. Item teſta.aliam diuiſionem ponit.Iſid. lib. 5. ſ. teſtatorum aliud iuris ciuilis, aliud iuris p̄to.

TESTAMENTVM iuris ciu.eſt teſtm̄ ſeptem teſtium ſigillo ſignatum, ciues fit,& inde dicitur ciuile.

TESTAMEN.iuris p̄torii eſt ſeptē teſtium

ſtium ſignis ſignatū. Et dr̄ ſic quia ſit apud ꝑtoris ſecundum Iſi. ibid.

TESTAMEN. holographū eſt manu authoris totum conſcrip. & ſubſcrip. uñ & nomen accepit ab holū. i. totū, & graphos ſc. ſcriptura uł litera, quaſi tota litera ſcdm Iſid.

TESTm̄ irritum eſt ſi ille qui teſtatus eſt capite diminutus eſt, uł ca ꝑtiuitate detētus, aut ſi nō rite uel contra legem factum eſt ſcdm Iſi.

TESTm̄ ſurreptitium eſt qđ in fraudem hr̄dum ſeu legatariorum, & libertorum non palā prolatū ē qđ ſi non latet dictis perſonis, nō ꝑin de ſuppreſſum ur̄. Erāt aūt olim tres aliæ ſpēs q̄ hodie inuſu eſſe deſierunt. Quodam erat pacificum teſtm̄ & appellabatur calatiſcomitius a calos quod eſt bonum & comitius pax quia in bona pace fiebat, uel a calatis comitiis, hoc eſt bonis conuentib. a calos bonum, hoc comitia conuentiones ſapientium. Bone.n. conuentiones erant q̄ in pace fiebant, nā fiebant teſtā dieb. feriatis pp penuriam hoīm, quia aliis dieb. non feriatis erant hoīes diuerſis negotiis occupati, quare teſtes non poterāt inueniri. uel dr̄ a calo. i. uoco. quia perſonarum uocatio fiebant. Aliud erat bellicum, quod pꝛocīctū diceba- tur, eo ꝙ tpe ꝑliorum in prælium cum in ꝑlium exituri eſſent hoīs in procinctu facieban. Poſtea acceſſit tertia ſpecies. ſ. teſtm̄ per es & libram, quod per emancipationem. i. imaginariam quādam uenditionem ſub quinque teſtibus agebatur, & libripende. i. eſtimatorie qui libripendebat. i. eſtimabat familiam. i. hæreditatem & emptor qui erat loco hæredis ciuibus Romanis. i. liberis hominibus & puberibus præſentibus. Prima duo illorum teſtōrum penitus aboleuerunt. Tertium uero partim reman ſit in uſu. ſ. quo ad numerum teſtiū ualet ſeptenarium. Erant.n. quinque teſtes, libripens, & emptor. Et prædicta nomina teſtamentorū ad ius ciuile referebantur, quia ius ciuile inuenit illa.

TESTAMENTVM inofficio. ē quod fruſtra liberis exheredatis, ſine officio naturalis pietatis, in extraneas perſonas redactum eſt ſcdm Iſid. lib. 5. Item teſtm̄ ſic etiam deſcribitur. Eſt diſpoſitio uniuerſalis directa in tempus mortis ſolemnizata his quæ ponit & requirit lex ciuilis. ut in l. 1. pall. V. g. quis hæredem inſtituit uel legat ſub impoſſibili conditione, uidelicet diſpoſitio, & reiicitur impoſſibilis conditio. l. obtinuit. ff. de condi. & dem. & inſt. de hær. inſti. §. impoſſibilis. & ſumitur ſignificatum ex ul. uoluntate qua concluditur teſtatorem noluiſſe deridere, & per hoc illā conditionem per obliuionem uel alias non ex animo appoſuiſſe, et ex magna ſolēnitate teſtī qui in ipſo requiritur & ſignificat ꝙ teſtator nō uult loqui fruſtatorie. Sed ꝙ impoſſibilis conditio uitiet inſtitutionem filii patet in l. filius. & l. ſi. tertius. de cod. inſt. & l. cum hæres. §. 1. ff. de ſtatu lib. hoc ſignificatum capitur aliunde quo concluditur uitiari. Imo de cōi modo intelligendi idem eſt in omni impoſſibili teſtō & contractu, quia ſignificat deriſionem, & non eſſe animum diſponēdi. Item aliquis legat uina quæ ſunt in pena tua etiam uaſa uidetur legare, l. nam quod liquide. ff. de pe. leg. & ſumitur ſignificatum ex natura uini, quod per ſe ſubſiſtere non poteſt ſine dolio uel uaſe, etiā teſtamento, quia diſponens ſolet eſſe liberalis ex quod plus bonis ſuis non indigebat, ſecus ergo in contractu ſi quis donet uina quę ſunt

In penu ſua non .n. ueniunt uaſa, licet uenirent ſumpto ſignificato ex cõi mõ intelligendi ꝙ per ſe ui nũ eis ſubſiſtere non põt, nec commode ſolui, dum tñ uaſa non ſint maioris pretii. Itẽ qualiter ult. uoluntas teſtatoris eſt de ambulatoria, & an ultima tm̃ ſit ſeruãda, non obſtante iuramento de non mutando primã. c. cũ Matthe. de celeb. miſſ. de ſuc. ab inte. c. ult. & 14. q. 2. c. ult. nemo põt facere qu. ll. habeãt locum in teſtamento ſuo. C. de teſt. l. teſtandi. & ff de leg. 1. nemo poteſt ubi tex. opp. non obſtãte aũt de nup. §. diſpoſuit. ubi dr̃ ꝙ uoluntas teſtatoris habetur pro. l. ergo poteſt derogari legi communi, quia intelligit dum uoluntas teſtatoris ſit unita legib. & facta ſecundũ eas, alias facta contra eas nõ cenſet uice legis. Ideo ſi dicit teſtator nõ ſum peritus, uolo ergo ult. uoluntatẽ meam ualere licet non ſeruem ſolẽnitates iuris, non ualet diſpoſitio ut ſit teſtm̃ quamuis ualere poſsit iure codicillorũ ut in d. l. teſtãdi ubi gl. Item nota ꝙ de iure canonico in teſtamento uel relicto ad pias cauſas ſufficiũt duo teſtes. c. relactũ. de teſt. ſecũdũ Bar. et Bal. in l. 1. C. de ſa. ſan. ecc. Ius ciuile ſequit, & tenet idem in piis cauſis in terris imperii. Sed in terris eccleſię non in piis cauſis ſufficiunt duo teſtes cũ prętesbyterõ. c. cum eſſes. de teſt. non aũt in terris imperio ſubiectis ſufficiunt tres, ſed requiruntur ſeptem. & ſic non in piis cauſis leges non abſequuntur canonibus, ſed tenetur ad unguem. Item ſtatutum diſponit ꝙ teſtamenta non ualeant niſi ſint inſinuati poteſtati uel officiali ciuitatis intra 4. menſes a morte teſtatoris, certe teſtator non poteſt hoc ſtatutum tollere dicendo uolo ꝗ teſtamentum meum ualeat etiam ſi non inſinuetur intra quadrimeſtre officiali. Ratio, quia tali inſinuatio ſtatuta eſt ad euitandum falſitatem ſciendum ueritatẽ teſtamenti ſed teſtatur, non poteſt renunciare legibus datis ad inquirendum ueritatem facit l. iubemus. C. de teſt. l. ſi. C. de fidei. poteſt tñ teſtator tollere hypothecam & ne dñium tranſeat recta uia. quia & hoc introductum eſt ut ſua uoluntas celeriorem finem ſortiatur, & ſic commodo ſuo priua o poteſt renũciare. Item poteſt dare licentiam legatario intrandi poſſeſsionem & eam apprehendendi propria authoritate in legato, quia ſimiliter hoc reſpicit commodum priuatum ꝙ requiratur ordo iudiciarius cui teſtator renuntiare poteſt ut hęc oĩa no. ff. de lega. 1. l. nemo poteſt. ꝑ al. Item not. de his qui teſtari non poſſunt, & qui prohibentur a l. facere teſtamentũ, & ſunt impuberes. ſ. maſculus minor. 14. ann. & fœmina minor. 12. quia non habẽt animi iudiciũ. Item filius fa. non poteſt teſtari etiã ſi pr̃ conſentiat, niſi de peculio caſtrenſi, uel quaſi caſtrenſi de quibus ẽt pręter patris uoluntatem teſtari poteſt, ut in c. licet de ſepul. in 6. Item furioſus & mente captus ꝗ diu talis eſt. Item prodigus cui bonorũ adminiſtratio eſt interdicta. Item mutus & ſurdus naturaliter id eſt natiuitate, ſed ſi accidentaliter eſt mutus & ſurdus, & ſcit literas poteſt ſuũ ſcribere teſtamentũ & codicillos ſed ſi eſt tãtũ ſurdus bene poteſt facere teſtamentũ. Itẽ damnatus ad mortem. ſ. qui condẽnatus ẽ ut officiatur ſeruus pœnę ut l. 1. C. de hær. inſt. Item qui dubitat de ſta. ſuo. ſ. utrum ſit li. uel ſeruus, pater, an filius fa. Itẽ q dam natus ẽ ꝑ crimine famoſo, ſicut ẽ crimẽ cõtra naturã, uel aliud cri-

men

mẽ famoſum.Itẽ monacos, ſeu canonicus regularis.Itẽ qui commiſit crimen læſ.maie. Itẽ hæreticus. Itẽ cecus teſtari non põt niſi quodam adhibita ſolẽnitate ſpãli, quia ubi uerſatur maius periculũ debet adhiberi maius conſiliũ. De teſi ; Vero cedit quõ fiat, notatur in l.hac conſultisſima. C.qui teſta. fa.poſ. ubi hic modus receptus eſt debet .n.uocati ſeptem teſtes, & tabellarius, & cecus,corã eis exprimit ſe uelle teſtari ſine ſcriptis & dbet exprimere noĩa, inditia & dignitates heredũ quos inſtituit, ne ſola noium commemoratio quicq̃ ambiguitatis periat, & d ʒ legata deſignare,& hæc oĩa ſunt ſcribenda tabellario tunc corã teſtib.uel ſi eſſent ante ſcripta,coram teſtib.recitari debent, & cecus debet ꝓfiteri illud eſſe ſuũ teſtm̃,& ipſum eſſe diſpoſitum ex animi ſui ſnĩa,& in fine debet uniſquiſq. teſtiũ & etiã tabellarius ſe ſubſcribere, & teſtium & tabellarii ſignacula debent apponi,ꝙ ſi tabellarius inueniri non poterit,octauus teſtis debet adhiberi, ut per eum capiat effectũ qđ per tabellariũ debuit,& teſtm̃ dr̃ nuncupatiuũ, licet multã ſimilitudinẽ habeat cũ teſtõ in ſcriptis,& in quib. caſib. ecc. perſona de bonis ab eccle. proceſsit poſsit teſtari, habes no.gl.in c.pñti..de of. or. in uerbo obſeruari.lib.6.ubi bonà diſt.Item an clerici poſsint condere teſtm̃. 12.q.3.c.1.de teſt.& c. q̃a nos, & c.relatum.Et an clericus uel monachus poſſit in teſtõ poni tutor. 35.di. peruenit.21.q.4. Cyprianus. 16.q.1. gñaliter. Item teſtm̃ rumpitur natione poſthumi.quia ſi moritur uiuo teſtatore teſtamentum reconualeſcit,ut in l. poſthumus. ff. de iniu.rup.teſt.quid eſt uerum ſi teſtator uiuit ciuiliter & naturaliter,ſecus ſi naturaliter tantum uiuat & mortuus ſit ciuiliter tũc. n. non conualeſcit. caſus eſt ſingularis in l. uxorem.ff. de ſc. imp. off. qui non alleg.in materia, & eſt mirabilis caſus ille ẽ ſcdm̃ Lu.de Ro. Item teſtm̃ nouiſsimum immobile perſeuerat & teſtoris ob t u cõfirmatur.c.cum Matth.§.cæterum de cel. miſſ. Et teſtm̃ facere poteſt qui habeat annos.24. in auth. ut ſpon. largi.§ item alio modo.

TESTAMENTVM eſt lex diuina ſcripta noua uel uetus,& ſic dicimus biblia continere duo teſtã, uidelicet teſtm̃ uetus & nouũ.Et teſtamentũ uetus & nouũ eſt recipiẽdũ a nobis quanquam in paternis canonibus nullum eorum ex toto teneatur inſertum. Et inuenitur. c. inter canones ſancti Papæ Inno.cuius authoritate hoc docetur,ut habetur in c.ſi a romanorum.ff. item ſi ideo. 19. di. ubi ſubditur. Reſtat nimirum ꝙ decretales epiſtolæ Romanorum Pontificum ſunt recipiẽde,& ſi non ſunt canonum cõditi compaginate,per c.bea. Leon.s.25. q.1.omnia,quod etiam attribuitur Damaſo Papæ, ubi omnia cuſtodiri mandantur.

DE T ANTE I.

TIBIA, alias tilibia inſtrumẽtũ eſt ad abſcindendũ uitilia,uel aliter ut no.in l.hi quo.ff.ad l. cor. de ſi.

IMO thilibie legendum eſt.

TIGNVS iniunctus.Require.ſ. ac.

TIGVLI dicuntur foramina,quibus exit fumus.

TYMPANVM eſt inſtrumentum ad faciendum oleum.l.ſed addes.§. illud nobis.ff.loc.

TYRO eſt nouus miles,ut C. de tyro libro 12.

TERIACAM ſcribunt alii.

TITVBATIO eſt cum ego hincinde duo contraria ſcio,nec tñ alicui eorum (quia dubito) credulitatem meam applico Vnde titubare dicitur

citur qui quando ſuſpitionē habet ſuper eo de quo contēditur, ut c.in noſtra præſentia, de proc.in gl.iii. et rittubare ē defectuoſe loqui uel ignoranter, unde titubās pro ignorante habendus eſt. C. de cond.inde.l.ult.& ff.de libe ho.exhi.l. 3.§. is qui.arg c.dñs.de ſecund. nup.ubi gl.pro & contra.& c. propo.poſuit de coniu.ſer.in glo.

TITVLVS qñque ſignū dicitur,qñque cauſa acquirēdi dñii,quandoque ipſa eccleſia,ut titulus §. Pet. quandoq. clericatus,qñque canonicatus in aliqua eccleſia, unde dr quis intitulari,i.clericari,uel canonicari.Itē qñque capit pro cauſa mobilia ad dñii translationem,ut pro locatiōe ut c.eccleſia ſanc.ff.ut lit. pend. Itē titulus ē iuſta cā poſſidendi qd noſtrum eſt,& ſic exigitur iuſtus titulus in uſucapione ꝓ preſcriptione. c.ſi diligenti.de ꝑſcri.& gl.ſūme.18. q.3. Etiā titulus poſſeſſori tām tribuit præſcribēdi,ut c.i.de ꝑſc.lib.6. & eſt unū de pincipalib. requiſitis ad ꝑſcriptionem.Dicitur etiam titulus quil bet ordo eccleſiaſticus,quęlibet dignitas uel prælatio,& ſic dicitur quis intitulari in aliqua eccleſia. i. ordinari ſecundum Bart. in c. dudum.de elec.ſup uerbo. intitulatam.& ff.ſi cer.pet.in rub.

TITVLVS poſſeſsionis uel poſſidendi eſt initium poſſeſsionis, & cauſa quare quis poſſideat,ut emptio,uēditio,donatio,ꝑmutatio. qa p emptionem & ſim. incipimus poſſiderē.

DE T ANTE O.

TOCHI ſecundum Azo.dicuntur ſub ſtentatores pauperum.

PTOCHI ſcribendum eſt.

TOPIARIVS eſt qui prędium ornat,ſaltuarius qui cuſtodit,l.cum quærebatur.§.fi.ff.de leg.iii.

TOGATOS dicimus aduocatos,a. toga ueſte no iatos, quā habebant oli aduocati diuerſam a cæteris, ut per hoc cognoſcerentur.

TOTA.i.omnis.ff.de pac.l. ſi unus.§. pactus ubi idem dicimus.

TORNEAMENTA dicunt quedā nūdine, uel ſerie in quibus milites ex edicto conuenire ſolent,& ad oſtēſionē uirium ſuarum & audacie, te mere congregari,uel congredi,ut c. i.de tornea. Et cā prohibitionis eſt periculum animarū & mors hoiūm inde prouenniens,ut ibid.notatur.

TORMENTVM dicit quaſi torquēs mentē,a torqueo torques. Quæſtio uero eſt ueritatis indagatio ꝑ tormentum,ſeu torturam poteſt appel lari quæſtio a quærendo, quia iudex per tormentum inquirit ueritatem.Pan.in c.cum in contemplatione de reg.iur.

TORTVRA pōt quandoque fieri in domo non in iudicio quando tabulæ teſtamenti patris eorum filiorū quia familias interfectus dicebatur priuſquam quæſtio de ſeruis haberetur aperte & recitate ſunt, ut in. l.ſi ea quæſt.C. de his qui.ut indig. & ibi no.duct.circa glo. ii.

TONSVRA in clerico uide gl. in cle. quoniam.de uita & ho. cle.& xxiii. diſt.c. prohibet.c. cleri.c. ſi quis ex clericis.c.non liceat cuilibet. & xii. q.i.duo ſunt.

TORRENS eſt aqua in imbre cum impetu qui in æſtate torreſcit. i. areſcit,ſecundū gl. in cle. dudū de ſep. VIDE.ff.de flu.l.i.§.ii.& de aqua plu. arcen.l.in ſumma.§.pen.

DE T ANTE R.

TRABEA eſt ueſtis conſularis,ut C. de cōſul.l.i.lib.xii. qua ueſte ēt utebatur Imperator, ēt ſe cōſulem uocabat ut in auc. de cōſul. col.4.

TRactatorii,erant uiri qui tractabant & cōtractabāt.i.manib.contingebāt & palpabāt animalia publica, & equos ſacro uſui deputatos. Vel dicunt tractatoria litere īpetrare ꝓli cētia uehēdi aīalia uel lræ date licentiæ

cẽtiæ ad tractãdum & puniendũ cri minoſos ſcd̃m Acc.C.e. ti.in rub.

TRADDERE duplicẽ habet ſignatio nem uno mõ eſt rem ſuã in alterũ transferre. Corporalis.n. res tradi pt.& dño tradita alienatur.hoc pa tet p etymologiã dictionis.Dicitur .n.trado quaſi trãsfero dñiũ, & ſic bene dr̃ in inſtrumentis uenditio- nis,iure ꝓprio tradidit.i.trãferens tradidit ſeu dedit. Alio mõ tradeř capitur pro inducere in poſſesſio- nẽ ſiue pro ipſa corporali pſtatio- ne rei ut cum dicitur, poſſesſio- nem tradidit, uel ipſum equum per frenum aut librum inmanibus.

TRAHA, eſt inſtrumentum ruſticum quod equandis ceſpitibus uel fre- no colligendo aptatur.

TRAIICERE eſt mare tranſire, unde dicitur.Se pontonib. mare traiicia- tur.i.tranſeatur. Inde traiectum.eſt per mare tranſitus.Etiam alio mo- do eſt nomen ciuitatis.

TRAIECTITIA dr̃ pecunia q̃ locať uel pmittiť alicui p mare ad queni- cunq. locũ trãſuehenda uel repor- tanda,ff.de act. & ob. l. traiectitie.

TRANSACTIO eſt de re dubia & li- te incerta nondũ finita dato aliquo ꝓmiſſo uel retento nõ gratuita pa- ctio,ut in c.ſuper eo.de tranſ.Et eſt idẽ qđ cõpoſitio ĩter aduerſarios,li tẽ intelligo pñtem uel futurã,qa an te lit. cõi. põt fieri trãſactio, ut ff. de cõd. inde.l. eleganter. §. ſi quis poſt. Item litem ſubaudio iuſtã uel iniuſtã, ut C.eo. ti.l.2.& ſi quis qñ agit,credit ſe habere iuſtam cauſam alias contrariã,ut ff. de cõd. ind.in ſum.ut tñ inter inſiſtentem & reſi- ſtentẽ, ut ſi actor p calumniã inſi- ſtat, nulla fit trãſactio ſed ſi reus p calumniã reſiſtat ualeat tranſactio quãtũ ad eum.C. eo. ti.l. ſub ptex- tu licet p aliã uiam hoc eſt p actio nem de dolo uel replicatiõem doli cõſulatur actori,ut ibid. dr̃ qñ do- loſus induxit actorem ad tranſi- gendum. Et dr̃ in deſcriptione gra- tuita pacto iõ quia fieri non poteſt gratis.imo expedit ꝙ is cui fit trã- ſactio, aliqd det uel dare promittit trãſigenti, unde fieri debet aliquo dato retento uel ꝓmiſſo. alioquin trãſactio non procedit. Et in eo ꝙ dr̃ aliquo intelligitur, ẽt de modi- co, qa ſi qõ erat de re ualente cen- tũ põt fieri tranſactio ꝓ decem uel ꝓ minori, nec põt dicere tranſigẽs ſe deceptum, qa tranſigit ſuper in- certo. Item in eo ꝙ dr̃, re dubia & lite incerta,in trãſitiue ponit, ut ſit ſenſus,de re q̃ dubia, & incerta eſt lite.i. pp litem quia lis quandiu pẽ det, facit rem dubiam & incertam. Nam euentus litis & iudiciorum in certus eſt.l.ꝙ debet.ff.de pœn.unde ſuper eo ꝙ in qõne uertitur lite pẽ den.põt fieri tranſactio.& idem dr̃, lite nondum finita.Nam ſi iudicatũ eſſet nec appellari poſſet,nec aliquo remedio ſententia tractari,ita ꝙ de ſententia non dubitaretur, certe & tranſactio nõ ualeret,ut ſi quis cõ- demnatus ad decem dicat. Verum eſt me tibi cõdẽnatũ eſſe ad x.& ue rum eſt ꝙ debeo, ſed ſi uis eſſe con- tẽtus, quinq. dabo incontinẽti tũc trãſactio nulla eſſet,& ſi iudicatum negaret, adeo tñ liquida foret pro- batio,ut non ſufficeret negare, a l huc eſt idẽ,ut C. de pen.l.q. finam. Diciť. n. trãſactio quaſi actionis in amicitiã ſeu amicabilẽ compoſitio nem trãſitio, tranſeunt.n. a ſi & ab actiõe,q cõponunt inter ſe paciſcen tes, cum tñ gratis non remittitur actio ſecus ſi gratis remittiť,qđ ca- ſu non fit trãſactio, ſed ſimplex p donationem pacti, qui.n.tranſigit quaſi de re dubia,& lite incerta ne- que finita trãſigit.i. cõponit, ut in c.ſup eo.e.tit.in gl.3.& ſic is trãſiť ab actiõe q tranſigit, & is qui pro- prie agit, dr̃ tranſigere, ut C. eod. ti.ii.

ti.2.pal.reus āt īproprie.Itē in ſpūalib. non ualet trāſactio ꝓprio noīe dic.c.ſi quādo clerici.de of.dele.&c. ſuper eo. pal. & eſt tex.in c.conſtitutus & c.præterea. eo. ti. Rō, quia trāſactio in ſpūalib.cōtinet ſpem ſimoniæ. u. g. quo litigant ſuper aliquo beneficio eccleſiaſtico, puta eccleſia uel pbenda, & etiā ſuper iure pñtandi,talis trāſactio cū ſit ſuper re ſacra,nō ualet qñ dat alteri 10. uel 20. annuatim, ut ceſſat lite, & alter obtinet eccleſiā ſeu præbendā ſeu ius præſentandi, cū ſit annexū ſpūali,ergo ſpēs ſimoniæ ē ubi aliquid datur uel ꝓmittitur ſiue retinetur in talibus ut poſſideatur, alias procederat in ſpiritualib.nullo dato retentu uel promiſſo,ſed tunc proprie nō eſt tranſactio,ſed in ipſa lib.ualet tranſactio tali modo ſumpta. Sumitur autem aliter & largo modo tranſactio prout eſt amicabilis compoſitio, & ſic poteſt fieri in ſpirituali.ut in c.ſtatuimus de trāſ. arg.c.niſi eſſent de præb.& c.ult.de re.permu. Et hoc dum ex utraque parte datur ſpirituale, auctoritate tamen ſuperioris, ut ſi aliqui litigent ſuper eccleſiis, & tempus uel archiepiſcopus componat eos iure. Item non ualet tranſactio in ſubiectione ſpiritualib. c. præterea. 2.eo.titu. Subiectio.n.eſt ſpirituale quid, & ideo aliquo dato uel promiſſo ſiue retento remitti non poteſt.u.g. iſte ſubiectus eſt primo abbatię tali.ſ.eccleſię S.Pe.modo uult tranſigere idem dare 30. ſolidos uel aliud in certo ſenſu ut ſi exemptus ab abbatiæ ſubiectione,qui cenſus eſt,licet eſſet recognitio debite ſubiectionis. c. omnis anima de cenſu tamen non ualet talis tranſactio, propter ſubiectionem. Sed ſi gratis uellet quis, aliquam eccleſiam eximere ſubiectam bene poſſet ex ea annuatim aliquid accipere, nec eſſet ſimonia.c.conſtitutus.de relig.do.uel ſibi conſtituere ſoluendum cenſum in recognitione dñii, ut in c.omnis præal. uel ad iudicium percepte libertatis, ut in c.recipimus. de priuile. Item in matrimonio compoſitio uel tranſactio non uale c.fina.de tranſa.Et no.duas regulas. Prima eſt affirmatiua quod in omni cauſa criminali uel in omni crimine pro quo uenit imponenda pœna ſanguinis, licitum eſt tranſigere excepto crimine adulterii. Ratio huius regulę, quia unicuiq. licet redimere ſanguinem ſuum. Sed ratio exceptionis eſt frequentie criminis adulterii 32. q. 7. ꝙ eſt oib. grauius & de iud. c. at ſi clerici §. de adulte.. Scda regula negatiua eſt quod in aliis criminibus in quib.non uenit pęna ſanguinis nō eſt licitum tranſigere excepto crimine falſi in quo poteſt tranſigi, ratio regule eſt ne delicta maneāt impunita. Ratio uero exceptionis quia non poteſt maius crimen imponi,q̄ falſitatis,ꝙ adimit oēm honorem. Et hęc dicta procedunt de iure ciuili. Iure nanq. canoni.hic non habet tranſigere ſic, quia ibi non uenit pęna ſanguinis imponenda.Item tranſigi non poteſt ſuper alimentis, niſi auctore prętore.ff. de trāſa. l.cum hi in. ſum.Ego no. ꝙ q̄dam ſunt in quib.nec compoſitio nec diſpenſatio nec tranſactio locum habet.Quomō.n.poſſet fieri per amicabilem compoſitionem, uel diſpōnem uel per tranſactionē uir dimiſſa uxore aliā ſuperinducere, uel ut monachus talis exiſtēs proprium haberet de ſta.mo.cum ad monaſterium, uel ut ſubiectus in ſubiectione perdurans dño non obediret,ſed in licitis & honeſtis, in his ergo conſimilib. tranſactio locum non habet, ut in c.ſi.eo.tit.

Elle-

Effectus aũt trãſactionis eſt, ut oĩa inſtr a ad cãm ſpectantia ſup q̃ tranſactum eſt, & quicquid aliud eſt ꝙ opem partib. ferre poterat hoc ſic uacuũ, & omni uirtute caſſatum & ſola trãſactio ualidum perpetuum. que robur obtineat, ut in c.1.eod.titu.ſecũdũ Gof. in ſum.de tranſact.

TRANSFVGA dr̃ q trãſit ad hoſtes.

TRANSLATIO eſt de ſede ad ſedẽ facta commutatio, ut cũ eps, de una ſede ad aliã transfertur, unde ꝙ his appellatur trãslatio, alibi dr̃ mutatio ut 7.q.1.mutationes, uel ſic. Eſt ab una eccleſia ab aliam regulariter translatio. Põt.n.aliquis de minori eccleſia ad maiorem transferri, nam qui pronehitur, de minore ad minus prouehitur. 93.di legitimus in fi. & hoc maxime de translatio.epo rum. Vnde trãslationum due ſũt cãe prima utilitas, cum in ſua eccła infructuoſus eſt. Scđa neceſsitas, ut cum pſecutionẽ patitur & hoſtilitatẽ. Et ſunt tres cauſe tranſitus. Prima leuitas. Scđa cupiditas. Tertia humilitas. de hoc Gof. in ſum.e.ti.

TRANSMIGRARE eſt de loco ad ad locum tranſire.

TRAPEM ita.i.campſor uel mercator. 23.diſt. in nomine domini.

TREVGA eſt ſecuritas præſtita perſonis & rebus ad tẽpus diſcordia non dum finita, ut de treu.& pac.c.1.ſed pax require ſupra in litera P.

TREVGA ad tempus facta põt appellari pax c. nouit. uer poſtremo.& ibi ad hoc no.Pa.c. i c.pe.no.de iud.

TRICLINARIA ueſtimenta ſunt illa quibus utimur in cubiculo. l. apud aufidium.ff.de opti. leg.

TRIBVNAL ſecundum Goffr. eſt locus maiorum iudicum qui hñt merum imperium, ſecundum Azo. in ſum. C.de iud.om.iud. uel eſt locus ubi iudex pro tribunali ſedit qui alias forus uocatur extra de uer.ſi. forus, & eſt gl. i c.1.de re iudi.li.6.

TRIBVNVs plebis eſt plebeius magiſtratus ſic dictus, quia populus romanus olim erat diuiſus in tres partes & ex ſingulis ſinguli tribũ procreabantur, uel quia tribuni ſuffragio conſtituebantur.

TRIBVNVS quiritum.i.militum erat rege exacto, ante dictatores qui præfuit equitibus poſtquam partim ex plebe, & partim ex patrib. (alias par tibus) militum creati ſunt tribuni conſolari poteſtate.

TRIBVNI.i. primicerii.l. 2. & ibi gl. C.de of.primi.& qui dicantur tribuni, uide l.officium.ff. de re milita.

TRIBVTVM eſt cenſus qui pſtatur ratione ſolius proprii poſsidentib. dr̃ aũt tributũ iõ quia militib. tribuebatur, qui expeditioni publice uacabãt, unde & ſtipẽdium appellatur ut ff.de uer.ſi.l.ager.& ff.de pub.& & uect.l.1.§.hic ti.ſuper uer. impendant. in glo. Et in tributis non habet locum præſc.15. 1.q.3.§.põt.2. uer. adhuc.C.de præſc.ann.l.competit nec compenſatio.C. de compen. l.in ea.& l.præce.& ff. de iur. ſi l.aufertur. §. qui compenſationem ubi dicitur ꝙ in aliis duob. menſibus pronato debito ſit recompenſatio cum fiſco pręterquam ſi tributis & in ſtipendiis.

TRIBVTARII dicuntur a tributo quod a tributione deriuant.

TRIENS eſt tertia pars aſsis quatuor continens uncias.

TRIENNIVM eſt tempus trium anno. ut in cap.1. de præſcri. Et inde dr̃ trienniariis præſcriptio quę communiter currit in uſucapione.

TRICENNIVM eſt tempus 30.annorum inde triennalis præſcriptio, ut in c. uigilanti.eo.tit.

TRIPLICATIO eſt quæ duplicationem infirmat & adiuuat actorem. Et ſic deinceps quadruplicatio. Require ſupra duplicatio.

TRIpõdius eſt as triplicatus.ſ.36.unc.

TRIVM-

TRIVMVIRI capitales dicuntur qui carceris habebant cuſtodiam quorum interuentu animaduertendum erat in quouſq. homines facinoroſos quos etiam dicimus ſtratores aſtringēdo, quia in carcere cuſtodiēdos, & reos damnatos puniebant.

TRVLLA inſtrm eſt quod uernacule lingue alluſione ſatis intelligitur. Eo. n. liniendis muris & arenato gypſatoq. inducendis utuntur, & inde trulliſatio ex gipſo induĉtio & linitio. Sed apud iuriſ. ff. de au. & ar. leg. l. & ſi non ſunt. §. argēto facto, accipiē uel pro uaſe potorio, uel prouaſe in quo uētris onus excipiē, & alter apud Papi. ff. de ſun. inſtruc. l. taberne. cum inqt.

TRVLLE quæ circa cena ſolēt traiici.

DE T ANTE V.

TVBI p diminutionem tubuli ſunt canales fictiles per quos fumus ultra parietem conducitur, de quib. meminutis iuriſ. in l. quidā Tyberius. ff. de ſer. urb. præd. dū dicit non licere tubulos hēre admotos ad parietē communem, & idem dicuntur feneſtre quibus calor euaporat.

TVGVRIVM dr̄ eſſe tectum quod reb. urbanis uel ruſticis cuſtodiendis eſt deputatum, uel dicitur omne edificium quod magis competit ruſticis quam urbanis edictus, & dicitur quaſi tegurium eo quod tegat. ff. de uerbo ſign. l. domus.

TVRPIA uerba. i. diffamatoria, ſi sūt ſpālia, uitiant legatū uel inſtitutionem, ſed non exheredationem. Sed generalia turpia ſunt apta punitioni, ideo diſpoſitionem punientē non uitiant non autē ſunt apta honori, ideo diſpōnē honorantē uitiāt, niſi ubi uoluntatem diſponendi ſignificāt. v. g. teſtor dicitur ſic, Titio furi- homicidi uel adultero lego. 10. legatū non ualet ut l. turp. ff. de leg. l. qa his uerbis teſtator diffamat legatarium, & ſic ſenſus eſt ut magis eum uelit grauare diffamādo quam honorare, ſi uellet ualere legatum lex ciuils hanc uoluntatem non admittit in odium diffamātis, ut in l. turpil. præal. Sed ibi, teſtator dicit filius meus impiſsimus male de me- meritus hæres eſto, ualet inſt. l. his uerbis. §. 2. ff. de her. inſtit. quia ſiue ſit uerū. ſiue falſum ꝙ ſit impiiſſimus conſtat tm̄ de pſona, & rō diuerſitatis in hoc caſu & in pcedenti, quia primus caſus eſt in uerbis ſpecialib. ſecundus autem in generalib. Alii dicunt ꝙ in caſu pcedenti ualet legatū, ſicut in iſto, qa conſtat de pſona & de legato & facto, niſi aliud cōſtat teſtōrem uoluiſſe, uel niſi lex ciuilis ſic diſponat, ut ſupra dictum eſt. Itē ibi filiū meū latronē & gladiatorē exhæredo, ualet exhæredatio. l. & ſi perperit. in prin. ff. de lib. & poſth. Rō quare ualet exhæredatio, & ñ legatū uel inſtitutio ſic facta, quia uerba diffamatoria apta ſunt exhæredationi, cum ſint ad pęnam uel ad priuationē bonorū. Sed ſecus in lega. uel inſtit.

TVNC ſignãt extremitatem tpis. l. ſi is legatum §. ſed ſi ita ſcripſit. ff. de condi. & dem. hoc facit ad q. notandā. Si quis ita teſtat. Si impator non uenerit in Italiam intra qnquenniū hæres meus tunc decē det titio Imperator moritur primo anno. an titius pt petere decem? Solutio certe non niſi poſt qnquēniū, ad hoc ſemper allegatur tex. præalle. & hoc qñ tps apponitur in conditione poteſtatiua. Si uero in conditione caſuali apponitur, ſi deficiat non expectatur. l. hoc iure. ff. de uer. obli. Fallit niſi addatur dictio tunc, & hinc exceptum eſt. de electi. commiſſa. lib. 6. ubi de hoc.

TVTELA ſcdm Azo. in ſum. eſt uis & poteſtas in capite libero, ad tuēdū eū q pp etatem ſe tueri neqt. iur. ciui. data ac pmiſſa, ut īſt. de iu. §.

eſt autem. Vis autē dico de facto, & ptās de iure ut talis ſit tutor q̄ pro pria imbecillitate non impediatur, nec a iuriſdone repellatur, qua les ſunt pupillus furioſus, & q̄ perpetuo morbo laborant illi. n propter imbecillitatem corporis uel animi tutores eſſe non poſſunt. Sed fœminæ quamuis ſciant res adminiſtrare pupillares & ad id expediendum uires habeant, tñ a iure inſtit. non admittuntur.

TVTELA teſtamentaria eſt quādo pater dat filio tutorē in teſtamento.

TVTELA datiua eſt quando unus datus ē tutor filio ī teſtō, & unus ex tātibus cōſanguineis idoneis ad tutelā, iudex officio ſuo dat tutorē.

TVTELA legitima eſt q̄ defertur a lege ſecūdum quam nullus datus eſt.

TVTOR filio in teſtō qui primo loco deberet ei ſuccedere ab inteſtato tenetur ſuſcipere tutelam huius.

TVTELE actio directa & contraria. Require ſupra actio.

TVTOR eſt qui pupillum uel pupillam morte patris uel eman. ſui iuris fact. uel factam tuetur. Differt aūt a cur. quia tutor datur impuberi, curator uero puberi uel adulto. ſ. furioſo prodigo, ſurdo, muto, & ſimilib. qui reb. ſuis pe[n]ſe nō poſſunt. Itē tutor quādoq. datur a iudice quādoq. a teſtatore. Datur. n. a teſtōre, & cōfirmatur decreto iudicis uel præſidis. Etiā datur inuito. Sed curator non niſi uolenti p̄ter quam ad li. Itē tutor non datur certe rei uel cauſe, ſecus in curatore immo tutor principaliter datur perſone & ſecundario reb. Sed curator principaliter datur reb. & ſecundario perſone. Et no. q̄. quidam eſt tutor legitimus, q̄dā fiduciarius, q̄dā teſtārius quidam honorarius. Tutor fiduciarius eſt qui pupilli emancipati, cuius patrem qui eum emancipauit tutor erat: legitimus, pro patre mortuo tutelā accepit, cum mortis tpe erat in patris ptāte. v. g. titius duos filios habuit. ſ. Seium & Meuium. Seius fuit minor. ann. Meuius fuit pupil. Seium habuit in ptāte & meuium emanc. & ipſe tutor eius erat & mortuus eſt eo patre mortuo. Seius frater meuii pup. fiduciarius tut. eſt, emanc. n. petit ius agnationis, ne fratris ſui frater legitimus tut. eſſe poſſit tanquam proximus agnatus, ſed fiduciarius bene, & ſic tutor, fiduciarius eſt fra. fratris ſui eman. ut patet. ſed ſi pater emancipet unum de filiis ſuis ipuberē eiis ē legitimus tutor & mortuo patre filius alter maior fiduciarius tutor appellatur, & dicuntur tutores quaſi tuitores difenſores inſt. de tu. ele. §. tutores. & iſte tutor nō poteſt dari niſi libero licet ſit caſus ubi ſeruo datur tut. ut. ff. de tu. & cu. da. ab his. l. ſi impuberi. i. reſpōſ. tutores a quib. iudicib. dantur. uide gl. inſt. de cura. & magiſtr. Tutor legitimus eſt qui l. præcipiente pupilli naſcitur tutelam, quales ſunt proximi agnati & cognati. Regulariter. n. & traditum eſt in ſecundum ll. ut ad quem ſpectat emonumentum hæreditatis alicuius pupilli, ad eundē pertineat & onus tutele eius, niſi forte ſit mulier q̄ bene uocaī ad hæreditatē morientis nō tamē ad tutelā ſupſt itis, q̄a tutrix eē nō pōt.

TVTOR honorarius eſt qui datur pupillo ut ipſum defendat a uexationibus aliorum, uel datur nouitatis gratia, ut alios tutores inſtruat c. uenerabilem. de ele. in gl. ſuper uerbo aduocatus. Vel honorarius dicitur datus cauſa honoris non adminiſtrationis. Et tales non habent onus, ut reges principes, comites, barones quibus committuntur filii cā honoris. ideo illorū tutela uacationē non præſtat. inſti. de excuſa. tut. uel cura. §. item tria onera.

TVTOR

TVTOR teſtamẽtarius dr̄ qui ex teſtō tutor filio a patre pupilli da tur.ſ.qui in actu in teſtamento no minatur & aſsignatur.

TVTOR ſuſpectus ſecūdum Azo. in ſum.C.eo. ti. dr̄ ille q̧ morib. ta lis eſt ut ſuſpectus ſit, non. n.facul tas & paupertas ſed fraudulenta uel calida cōuerſatio in reb. ꝓpil. larib. ſuſpectum tutorē cōmendat. Itē in autoritate ꝑſtanda per tuto. rē, expediens eſt ut loquatur facit hi.§.pen. ff.de tute.& inſt.q̧ reſt. tu. dari poſ.in gl. i.& facit ad hoc ad ſubtilē. q. ſcd̄m Bar. Pone pupillo eſt delata hereditas extranei, qui ſciente & patiente ipſo tutore hita uit in domo cuiuſdā defūcti, a quo delata eſt ſibi hr̄ditas querit an per hoc probetur aditio hr̄dit. & utrū patientia & ſcīa tutoris autoritatē induxiſſe uideatur, & in autorita te ſit neceſſe ꝙ tutor loquatur. Et apparet. i.ꝙ ſic nam talis actus ha bitādi in domo defuncti in eo quo pōt per ſe adire hr̄ditatem induce. ret ꝑſumptionē additionis pro hoc facit l.gerit.ff.de acqu.hæ. Sed pu. pillo q̧ nō pōt adire ſine autorita te tutoris talis actus tutoris auto ritate aditionē non inducit ut in l. potuit.ff.de iu.delib.Sol. Dy. dicit ꝙ ſcīa aut patientia tutoris autori tatē non inducit & ſic ex illo actu non probātur aditio,niſi forte tu. tor qn̄q.mādaſſet pupillo ut aliq̄d faceret in illa domo,nā talis expreſ ſio mādati autoritatem inducit,uel niſi pupillus diu ſteriſſet in domo. ſcilicet per ſpacium.10.an.quia hoc probatur aditio quaſi omnia fuiſ. ſent ſolemniter acta aut. tui.

TIRANnica ptās eſt cū quoſdā fa. uoris gr̄a ſublimat, quoſdam odio uel inualida humilitat, & leuis ſu ſpitionis aura condēnat.15.q.7.c.i.

DE V ANTE A.

VACANTIA bona dicuntur ea quæ dn̄ium non hn̄t,uel q̄ fiſco dn̄io ali cuius applicantur.Quod contingit multis mod. Qn̄q. ſi q̧s inteſtatus decedit,uel q̧ teſtari nō pōt,uel fa. ciat propter quod hr̄s ſuus ſucce. dere non pōt.Vel ēt ubi alias de cō ſuet. bona alicuius dn̄io applican. tur tunc dicuntur uacare bona.

VACANS poſſeſſ.Regre ſupra poſ.

VACILLARE dicũtur qui dubitādo & tremendo loquitur & qui uarie loquitur.Card.Zaba.in c.prçter,ea. circa fi.de teſt.cog.

VAGABVNDVS eſt qui nō habet do miciliū, ſed hodie hic eſt cras ali. bi l.4.§.ꝑtor. ff.de dam. infec. Sed quaſi uagabundus eſt qui habet do micilium,ſeu raro moratur in eo, & uagatur hincinde. Quomodo cō ueniatur iſti habetur in c. fi. de fo. ro compe.in glo.i.& ibi no.

VALETVDO dr̄ infirmitas in uno ſi gnificato. ca.qm̄ frequenter. ut lit. non cont.per Inno.& Hoſt.c.fin.de teſti.l.2.§. ſi uero ualetudine. ff. ſi q̧s cau.& l.unic. C.qui mor.exc.

VALETudinarii dicuntur infirmi qui frequenter egrotant, uel qui labo. rant per lucida interualla, ut qui modo ſani ſunt poſt horā infirmi.

VALETudinarii, qui dicantur, uide Pan.in c.qm̄ frequēter in 8.co.uerſ. quarto quero.ut lit.non conte.

VARIcoſus dr̄ durus a uarice neruo cōtracto q̧a neruus ī ſenecte reddit hoiem uarticoſum & curuum, uel eſt qui mō huc, mō illuc uadit ut ſtultus.l.uaricoſ.ff.de edil.edi.

Variare dr̄ qui primo diem unum de. inde cōtrarium nulla aſsignata cau ſa uariationis. Contradicere uero, dr̄ qui ſimul dicit duo incompaſsi bilia,ut ſe interfuiſſe contractui, & ſe eadem die fuiſſe alibi in loco in. compaſsibili Car.zaba.in c. præte. rea.circa fi.de teſti.

Vaſſallagium ſecundum Spec. in tit. de feu.idem eſt quod homagium.

Quod

Quod enim in Francia dicit homagium in Italia dicitur uaſſallagium.

VASALLVS eſt feudatarius, & ſecundum uulgare prouincialiũ nobiles feudatarii uaſalli dicuntur, plebeius uero homo medius nũcupatur ſecũdum Spec. & uaſallus non poteſt uẽdere feudũ ſine uolũtate domini, & dũ uẽdit dẽt rogare dominũ ſu ꝙ ab eo recipiat, & alterum emptorẽ i ueſtiget & ſi dominus denegat, & eũ exorare nõ põt det emptori alia bona equiualẽtia tali fundo iniuſte uẽdito. de hoc uide in c. q̃ iꝑ eccľa. de conſt. & in uſi. feu. prio. Et uerũ niſi ille cui uaſallus feudum alienat uelit ſupportare oẽ grauamẽ, ut in l. murileguli. C. de muri. li. 11. facit l. 2. in prin. ff. ſo. ma. & ſic uaſallus poſſet alii in feudum dare ſuum feudum etiam inuito dño, ꝙ nř nõ eſſe uerum, & ꝯ caſum in c. 1. de duo. fr. Sed queritur a quo cognoſci debeat cauſa feudi. Pro quo no. quod ſecũdũ Ia. de Bel. (cui pre omnib. ſtatur i hoc) diſtinguitur, aut loquitur de uaſallis minorib. aut maiorib. ſi maioribus. ut ſunt duces, comites, marchiones capitanei qui ad immediate ab imperatore inueſtiuntur, tunc de cõtrouerſia imperator cognoſcit. c. 1. de l. corr. in uſi. feu. Item corã rege de ĩmedietate a rege infeudatis. Si de minorib. qui ab inferiore habent feuda, ut militibus aut nobilib. hæc tripliciter aut uertitur qõ inter duos uaſallos, aut inter duos, quorũ alter eſt uaſallus, & alter non eſt uaſallus, aut inter no. & uaſal. Si primum aut conſtat ambos eſſe uaſallos diſtinguant tñ de parte feudi uel finib. & ſic eſt conclusio quod coram do. cuius ſunt uaſalli debent cognoſci. ca. 1. apud quẽ uel quos cauſa feu. dei. Aut cõſtat de uno tñ non tñ de altero qui nihil habet niſi id de quo qõ uertĩ, & tunc ꝑ partes curie debet cã terminari d. c. ſ. apud quem, ut ſi quos ſtraui. Aut non conſtat de aliquo modum in incerto, quia ambo nihil habẽt nclu. niſi illud de quo qõ eſt & hoc dupľr, aut n. ꝑtendunt ſe impeditos ab eodẽ uľ a diuerſis do. Si ſcdm iudex competens erit ordinatus loci, uel delegatus. c. 1. de cora. in prin. in uſi. fe. Si primum, hoc dupľr aut uterq. dicitur feudum ſuũ ꝓpriũ. l. ſibi cõceſſum, & ſic iterum ordinarius erit iudex. d. cap. 1. aut uterq. dicit fuiſſe ſuorũ progenitorũ, & ſic do cũ curia ſua cog. non tñ ſolus præal. c. 1. Aut unus dicit feudũ nouũ. ſ. ipſum. inueſtitũ, alter antiquũ. ſ. ſuorũ ꝓgenitorum ab eodẽ tñ do. & tunc olim ordinarius competens erant iudex hodie per partes curie cognoſcitur, & ſic cõcluditur in 1. caſu prin ꝙ ſolũ uno caſu cognoſcat do. de cauſa feudi. ſ. qñ cõſtat ambos eſſe uaſallos, ſecundo caſu principali tenetur gl. in c. certum de iude. quã dicit in cã ordinarium loci in quo feudũ ſitũ eſt cognoſcere debere. Tertio caſu iterũ ꝑ partes curie ſi repiri poſſunt. ſiue eligantur alii, & tales erunt iudices ordinarii, qb. lex dat iuriſdõnẽ ordinariã, & iõ ſedebunt pro tribunali & ſeruabunt iuris ordinẽ. Si non hñt tribunal eligere poſſunt, & eo ipſo ꝙ do. iudicat etiã ſniam ꝓpriam executioni mãdare põt, qa feudum dř ſuum territorium, itẽ ſecũdũ gl. c. tom. de ad. li. 6. concludi tur, ſi ultra do. feu eſt alius proximus immediatus, ad hũc appellatur a ſnia do. feudi. Si talis non ſit tunc ad ordinariũ loci in quo res, ſituatur, ſpectat, quia, dos feudi eſt tali ſubiectus, ut. §. debet. pal. tamẽ in uſi. feu. tex. eſt ꝙ in tali caſu ad imperatorem appellandum ſit, & ſic ſentit Bal. tacite. Primum tamẽ magis placet doct. ut in d. c. cæterum, & Intelliguntur prædicta quãdo eſt

quæſtio

q6 de feudo. Sed ſecus eſt quando qō uertitur de cognitione feu .ſ. ad quem pertineat cognitio eius, talis .n. non pertinet ad dñm feudi ſiue ſit eccleſiaſticus ſiue ſecularis, alias eſſet iudex in ſua cauſa cōtra totū ti. C.ne quis in ſua cauſa qa ſit cognoſcens de cognitione feudi in caſu quo ſibi adiudicaret cognitionem talem deberi,conſequenter proprietatem feudi ſibi adiudicaretur.Debet ergo ſuperior ordinarius uel alter de hoc cognoſcere uel iudicare, uel partes arbitros eligere debent, q cognoſcāt ut no.in 5.uerū.;in gl.3.de fo.compe. & ibi gl. utrum & qñ ſecularis iudex poſsit. ſupplere negligentiā eccleſiaſtici in cognitione ali.

VATES modo ſacerdotē, modo prophetam, modo poetam ſignificat. 21.diſt.cleros poſt columnam.

DE V ANTE B

VBALDINI ſunt homines certi & ſignātur clerici uel canonici terre uel eccleſie alterius de quibus in l.1.C. de coll. illic. ubi dicitur ꝙ collegium ubaldinorum non poteſt conſtituere ſyndicum.

DE V ANTE E.

VECTIGAL eſt tributū quod præſtatur de rebus q̄ uehuntur, uel omnibus negotiis manuum a uehentis mercibus dictum. Idem eſt quod naulum, ut ff.de publ.& uectig.l.1.§.hic tit. & ſecūdum Azo. in ſum.C.eo.tit.uide ſupra.

VECTOR ē potior q uehit. Et vectores ſunt nō ſolū q uehunt,ſed ēt q uehuntur in naui,ſcdm Azo.in ſū. C.eo.tit.& ff ad l.rhod.de iac.

VECTORES poſſunt dici, ſiue habeant merces ſiue non, dum tamen operas ſuas magiſtro nauis exhibeat ad nauigandum. Et ſunt quinque nomina quæ præſtant actum & paſsionem ut hoſpes zelotypus &c.Require ſupra A.

VECTVRA.i. uectigal ſiue nauium.

VEHICVLVM ſcdm. l.12.tab. eſt uia in 7. pedes i porrectū, ex tranuerſo anfractu in 16. quod non eſt neceſſarium. in actu. Ius trahendi ligna lapides ut pmittitur habenti actum ſed non habenti uiam niſi ſpāliter conueniſſet, de hoc ſupra in actu,& infra in uer.uia.

VE ꝓ &,ponit īterdū ut in l. fundum ſub cōdōne.§. his uerbis.ff. de l.1.

VEL ēt ponit ꝓ & interdum, ut in l.ſepe.ff.de uer. ſi.& l.cum quidam. C.de uer. ſig. ēt ponitur alternatiue, ut in c.inter ceteras. de reſcri.

VENATIO qd ſit,habes ſcdm Gof.in ſum.ti. de cl.uena. & eſt triplex.ſ. oppreſsiua, arenaria & ſaltuoſa. Oppreſsiua ē hoim de qua dr. Cepit Nebroth eſſe robuſtius uenator coram dño. i.extinctor, & oppreſſor. Et uenator eſt hoim exactor & oppreſſor qui aliquem uenatu opprimit. Arenaria eſt q̄ ſit in arena.ut cum quis locat operas ſuas ut pugnet in arena cum aliqua beſtia dentata, hāc qui exerceat gratia uirium,ut de poſt.l.1. §.item ſenatus.& 1.q.7.tria.uerſic. infames. circa prin. & de hac loquitur.86. diſ. qui uenatoribus. cum duobus c.ſeq.Saltuoſa eſt quæ ſit in ſiluis & ſaltibus ad capiendas feras, & hæc eſt licita. Sed quō in clericis liceat in proprijs perſonis uena i deficiente familia & uendere,cum illud non ſit uagari, ſed neceſsitati et utilitati eccleſie ſubuenire ad quod tenentur cleri.7. q.1.præſentium.& gl.cle. ne in agro. de ſtat. mo.in uerbo perſonale. & ibi concor.ergo uenatio ſaltuoſa eſt illicita ex tpe & perſona . Ex tpe,ut in quadrageſima & ſabbatinis noctib.36.diſ.an putatis.Ex pſona ut in clerico,in quo tamen diſtinguendum eſt, quoniam epiſcopo ſemper eſt illicita.33. diſtin. quorundam.

Alias

Aliis uero clericis licita eſt cauſa neceſsitatis,utilitatis,& recreationis cum retibus laqueis & canib., dum ſit cum ſilentio & modeſtia, nam etiam monacho licet texere ligna pro piſcibus capiendo, ut de conſe.diſt.5. nunquam, uide Goſ. in ſum.de cle.ue.

VENDITIO eſt de re quæ habet cõmercium & ſolet poni in inſtrumẽtis quod promittit uenditor emptori rem uenditam legitime defendere, aut orizare & debrigare quæ uerba debent ſic intelligi quod ſi de re ipſa lis fuerit facta orta ſiue mota emptori, uenditor, teneatur rem in ipſa lite legitime,id eſt ſecũdum leges defendere, autorizare, id eſt autor litis fieri,ſiue per ſe litem agere uel debrigare.i. Item expeditam ab omni onere reddere. Itẽ nota quando uenditor eſt certus ꝙ rei uendite pars eſt ei propria,& pars condititia.i.alicui cõditioni uel alteri domino ſubiecta ignorat tamen quæ & quanta, tũc ponitur in inſtrumento uẽditionis ſic quod proprium in perpetuum, quod condititium domino ſubiectum hoc eſt dicere, quod eſt proprium in hac re habeas ut propriũ in perpetuum,ſed quod conditium habeas cum ea conditione ad quã pertinet. Item ſecundum Azo.in ſum.C.de peri. & commo. rei uen. & Goff.in ſum.de emp. & uẽ. traditur talis regula rotunda & quadrata.Cum uenditio ſit pure & ſine ſcriptis certe ſpecie quæ deguſtationem non recipit, omne periculum ſpectat ad emptorẽ,excepto caſu publicationis,niſi pactum,culpa mora calliditas, uel traditio interuenit,& quodlibet uerbum huius regulæ habet in ſe pondus de quo uide Goff.in ſum.ubi ſupra.

VELVM eſt quadruplex, ſcilicet conſecrationis,ordinationis, & ꝑlationis & profeſsionis.Profeſsionis ſuſcipitur a uirgine uel corrupta cũ ꝑſitetur de altari uel de manu, in 20.ann. ad minus.20.q.1.c.1.& ea.cau.q.2. puella conſecrationis imponitur,in 25.q. anno.ut ead.cau. q.1. placuit,& 77.diſt. placuit,poteſt autem conſecratio uirginum fieri in die Epiphaniarum in albis paſchalib. i. tota ſeptima paſchali in apoſtolorum natalibus niſi ſint graui languore detẽte, tunc enim aliis temporibus poſſunt immo ẽt aliis præcipuis feſtiuitatib. & diebus dominicis,ut in c.1. de tempo. & qua or. Viduas aũt nullus Pontificũ uelare ꝑſumat.20. q. 1.deuotis,in fi.ſed in ſemet uelum ſuſcipiant de altari.27.q.1.uiduas,quæ capitibus ſuis imponat.c. platum, de his quæ ui me.cau.fi. epiſcopus corrupte uelum impoſuiſſe uı̃, tñ ſolum ponere ſimulauit.Velũ autẽ religionis uel ueſtem religioſam de manu ꝑsbyteri ſumere poſſunt. 20.q.1. uidua. Secus de uelo conſecrationis quod ſolenniter a ſolo epiſcopo ſoli uirgini ſolennibus diebus imponitur. Tertium eſt uelum ordinationis quod olim dabatur diaconiſsis,in 40. ann. 20.q.1. ſanctimoniales. 27. q. 1. diaconiſſam.Quartum eſt uelum prælationis quod olim dabatur abbatiſsis in 40.ann.20.q.1.iuuenculas.

VENDITI actio.Require ſupra actio uenditi.

VENIA ætatis datur mulieri in 18. an.& uiro in 20.l.& l.omnes adoleſcentes.C.de his q uen. æta. imp. & tñ maior ætas requiritur in abbatiſſa quã in abbate. c.indemnitatib.de ele.lib.6. iunc.c.cum in cunctis.eo.ti.Ratio tñ in hoc põt eſſe quia mulier auarior eſt uiro, ar.l. ſed ſi ego,in fi.ff.ad uelle.ubi dicit

Senatus.n. obligare mulieri ſuccurrere uoluit, non donanti, hoc ideo, quia facilius ſe mulier obligat alicui quam donat & ideo gubernatio patrimonii cuius ſibi poteſt committi. de hoc per Card.in c.indemnitatibus præalleg. In ſecundo caſu ratio eſt fragilitas ſexus,& quia in ſpiritualibus gubernãdis non eſt mulier ita capax,& habitus ſicut uir, & minor etas requiritur in muliere in eligẽdo uel eligente ꝙ in uiro, ut in c.indemnitatibus, præal. & in cle.ut hi.de eta. & qualita. Et in minori etate poteſt regionem profiteri quã uir. Ratio, quia in utroq. caſu profeſſus eligit, & muliere citius profiteri poteſt quia citius pubes eſt & capax doli,ideo citius etiam poteſt ſe obligare.

VENIRE diem debiti eſt poſſeſſe pecuniam petere.

VENTER, require ſupra, Mittere in poſſeſsionem. noie uentris, & no. ꝙ uentris ingluuies ad luxuriam facile prouocat,et oẽ bonum opus diſſoluit. Vnde uenter & genitalia ſibi metipſis uicina ſunt ut.ex uicinitate membrorum confederatio intelligatur uitiorum.44.di. §.1. Non.n. pluſquam neceſſe eſt debemus corpori ſeruire, ſed ſolã eius infirmitatem reficere, ut ipſum ad uſum exercende uirtutis habeamus,ut c.eõuiuia. ea.di.Vnde Seneca. Non uiuo ut comedam ſed comedo ut uiuam.et ideo Bar. comedebat ad pondus, ut haberet intellectum pariter diſpoſitum,& nunquam alteratum. Sic & nos moderare comedamus, non nimia ciborum e geſtate corpus affligamus, ut in c.non mediocriter & c. non dico. cum ſi.de conſec. diſt.5.

VERBVM in larga ſignificatione ponitur in iure pro qualibet parte orationis a uerberando dictum,eo ꝙ aerem uerberat, ut dr in gl.ſuper ue.b. inſtitutio. ſuper uerb.uelociter, & ſuper uerbo infra &c. Non ergo capitur hic uerbum ſicut in Ioanne.c.1. In prin.erat uerbum, & ſicut in Donato. Verbum eſt pars orationis prout eſt diſtincta ab aliis partib.orationis,ſed ſignificat dictionem cuiuſcunq.partis orõnis. Ad hoc aũt ſunt uerba & eorum ſignificata impoſita, ut per ea ſignificetur mens uel uoluntas interior ipſius uerbum proferentis. Ne dum autem uerbis ſignificatur mens hoĩs, ſed ẽt factis ſignis & coniecturis licet inter modos ſignificandi uerba obtineant principatum. eo ꝙ clarius euidentius ſignificat. Vnde uoluntas ſeu mens proferentis dat ſignificatum uerbo, quia ſine mente uerbum nihil ſignificat ut ĩ furioſo, quia uerbum ab eo prælatum non habet mentum nec uoluntatem, ut in l. furioſus, ff.de re iud.& uſus communis imponit ſignificatum uerbo, patet per l. labeo.ff.de ſuppel. le q dicit, Verba accipienda ſunt ex uſu cõi.;& dicit ibi Bar. ꝙ uſus cõis eſt triplex. ſ.loquendi,intelligendi, & utendi, unde cõia uſus loquendi eſt ꝙ equus certe qualitatis uocetur caloſredus. Secundo in dictione heres ſingularis numeri ſignificatur pluralis numerus de uſu intelligendi, ut l.ulu.ff.de uerb. ſig. Et in uſu loquendi in uſus intelligendi. Tertio de uſu utendi ponit exemplum de ponderibus & menſuris, ut in l.exempto. cum ibi alleg.i. C.de loca. & condu. De hoc uocabulo uerbum uide plura in uocabulario cuiuſdam doc. legum Aurelian. ſecundum Io.de mat.et incipit, Verbum hic non recipitur. Ex quo opuſculo plu-

plures additiones exerpſi quas his expoſitionib. terminorum inſerui. Item uerba ſunt accipienda cũ eſſe ctu.ut c.clerum de cle.non reſi.pen. diſ.i.hæc autem.c. ulti.de ſpon. & l.1.§.hæc autem uerba.ff.quod q.ſ. iur.Et debent uerba deſeruire intẽtioni, non autem intentio uerbis, cum per uerba exprimatur intẽtio. 22.q.1.humane aures. & 1.q.1. machion.c.intelligentia. de uerbo.ſig. cum ſi.etiam uerba ſunt referenda ad communem intelligentiam, ut in c.ex literis de ſpon.& non aliter ff.de leg.3. & uerba generalia ſunt generaliter intelligenda. ut in l.1. §.generaliter, de lega. præſt. & c. quoniam de coniug.lepro. & c.maiores.uerſ.ad id autem in fide bap. Nec uerbis inanib.eſt utendum.l.ut uerborum.C.qui admi. ad bo.poſſ. ubi dicit. Vt uerborũ manuum excludimus captiones &c.Verba etiã commendatoria non obligant, ut l.ſi idem filiusfam. §. ſi adoleſcentes.in fi.C.ꝙ cum eo.facit c.cum ue niſſent.de inſti. ibi non ſolum de illo,ſed de omnibus redditib. ſuis faceret quod ſibi placeret. Sunt enim uerba dubia contra ſtipulatorem interpretanda, ut l.ſtipulatio iſta. §.in ſtipulationibus ff.de uerb.obl. & l.quicquid.eod. titu.ubi dicitur. Quod non eſt expreſſum cenſetur omiſſum.

VERBORVM eſt forma conſideranda,nec ab ea recedendum ſine certa cauſa,ut c. ex literis, de ſpon.& c. ad audientiam. de uer.ſign.In ultimis autem uoluntatibus uerbum indifferens,ut cum habuerit præteritum uel futurum, trahi debet ad futurum,quia ult. uolũtas ſemper de futuris eſt, alias a proprietate uerborum non eſt recedendum, niſi conſtet loquentem aliud uoluiſſe,uel etiam niſi res alter ſalua eſſe non poſſit,&ſic improprietates nõ ſunt ad conſequentiam trahende, ſed excuſande, ſecundum Bar.in c. præterea.de uer.ſig. Etiam dicit. in §.ſi is qui nauem.ff.de exer. act. ꝙ uerba ſunt intelligenda in proprio ſignificato, licet poſſint impropriari,conueniant materie ſubiecte. ff. lo.l.fi.2.reſpon.

VERBIS dr̃ obligatio contrahi,ut cõditio certi.ut ſupra de cond.

VERNA eſt ſeruus ex ancilla in domo natus. inde dicitur uernacoſus, & eſt paruus ſeruus, diminutiuum. ff.de lega.3.l.ſeruus. §. fin.ff.de rei uen.l.cum ſuper. Vero quandoque ſtat inceptiue quando non præcedit materia cui iungat ſequentem ut de el. ſuper eo uerbo. Quando quam aduerſatiue. de hoc in auth. de hære.& fal.in prin.colla.1.

VEPRES dicuntur ſpine quę ut præhendunt & lacerant carnes, & ueſtes,ſecundum Io.And.in cle.dudũ de ſepul.

VESANVS dicitur qui ſine ſanitate eſt,ſicut uecors ſine corde.ut ff.de uer.ſig.l.malum.

VESTIARII ſunt qui ueſtium exercent negotiationem.

VESTIBVLVM ſecundum Azo.eſt locus ante oſtiũ utriuſq. domus, uel primus aditus, ſeu introitus uel porticus &c.& tectum erat quo ut ueſtimento tegitur homo. uel dicitur ab aue.i.ſalutatione quæ fiebat ibidem ſtantibus.

VESTIMENTVM dicitur omne illud quod induimus.

VESTIMENTA interpellata dicũtur ueteres ueſtes iterum poſite.

VESTIS uirgata uel partita & de caligis ſchicatis habetur in cle. 2. de ui.& honeſt.cleri.

VIDETVR eſt uerbum fictionis, ut ff.de ui & ui ar. l.1.§.deieciſſe. & ꝑ Bar.in l.ſi is qui. ff. de uſuc.& glo.

in uerbo,habere uidetur,& non mi nus de immunita.eccle.

VETERANI ſunt milites emeriti.i. extra militiam propter ſua merita poſiti.C.de uete.in rub.Et in legen da Sancti Martini ubi dicitur impe rator præcepit quod ueteranorum filii ſcientiis militaribus implicarentur. Vetus & ueteranum quid intelligantur, uide extra de elec.c. generali.lib.6. & Alber. ſuper uer. nunc uideamus quanto. C.quæ ſit longa conſue.

VETVS ius.Require ſupra ius.

DE V ANTE I.

VIA eſt ius eundi,ambulandi, uehen di,uehiculum,& iumẽtum ducẽdi, ita ꝙ ille cui competit ius uie põt illa facere, & differt ab actu, quia plus continet uia quã actus. Nam uia inter actũ & ius in ſe continet itẽ eo contentus eſt actus, ut iumẽ tum agat quis, & ſi non uehiculũ. plus.n.uehiculum occupat quam iuramentũ,in uia neceſſariũ eſt utrũ que poſſe agere. Item uia habet ius trahendi lapides,ligna, uel tra bes,& ferendi erecte haſtam,ꝙ non habet actus niſi de hoc ſpecialiter conueniſſent, licet a tergo ducere uellet nõ in collo, quod potius ui detur rigoroſum ꝙ equum. Itẽ uie latitudo ad uehendum uehiculum ſi latior, uel anguſtior nõ deſigne tur per contrahentes. l.12.tab.diffinitur.ſ.actio pedum per rectum, ubi uia eſt recta, non tortuoſa, ſed in anfractu.16.pedum,id eſt,ubi re flexa eſt, quod in actu nõ oportet, uide ſupra uehiculum.

VICARIVS ſcdm Goff. eſt qui uices alicuius gerit ſiue in officio contentioſo,ſiue in non cõtentioſo, ut C.de off.eius qui ui.al.gerit. ꝑ tot. & de off.uica.per to. & de off. Arc. c.1.de off.Arch.c.1.in fi. Et ſciendũ ꝙ uicarii de quib.in ll.ſub illa rub. poſitis tractatur,ſunt non delegati ſed ſubdelegati,uel ordinarii iudices.Nam eligebantur incertum tẽpus quod ordinariis erat præfixũ, ut ipſi uices ordinariorum præſen tium & uiuentium supplerent.Erãt alii qui gerebant uices mortuorũ & abſentium, qui & ſuffraganei ap pellabantur, hi omnia poterant agere qui pertinebant ad iuriſditio nem præter ultimum ſupplicium, & membri abſciſsionem. ut C. de off.uic. l.2. & uicarius eccleſiæ eſt presbyter qui uice principalis recto ris deſeruit eccleſiæ. Et ſunt quatuor ſpecies uicariorum. Quidam ſunt perpetui ad parrochiales eccle ſias conſtituti. ut in c.G. perpetuus. de fid. inſtitut. & extirpande. de preb. Quidam non perpetui,ſed ad aliquos actus conſtituti,ut tem porales, de quibus, in cap.peruenit. de appellat. Et iſti dicuntur mercennarii.7.quæſt.1. nihil.[Quidam ſunt ſpeciales, non ad curam ſed ad certum locum articulum, uel actum conſtituti. de quib. cap. tua.de offic.uic.Quidam nec perpetui, nec ad curam, nec ad certum actum, ſed generaliter dantur ad omnia ut uicarius in curiis epiſco porum.de hoc gloſ.optima. in cle. quæ de eccleſiis. de offic.uica. & ui de in lectu.Innoc. Item uicarii dicuntur illi qui ut cuiuſcunque uicem compleant uel gerant ſunt cõ ſtituti, unde uicarius dicitur quaſi uicem gerens.

VICECOMES ſecundum Spe.eo. tit. dicitur ille cui dñs temporalis com mittit executionem iuriſditionis ſue aliquibus caſtris, & ſic talem uocant uulgariter lombardi & ali qui in patrimonio beati Petri.

VICE dñs ſcdm Spec.eo. tit. proprie ſecundum iura eſt qui preeſt rebus epiſcopalibus.70.diſt.colonus.

VIC.

VICTORES ſerui ſunt quos quis habet uinctos parendi gratia.

VICTVS noĩe intelligitur oẽ ille qđ neceſſe eſt homini ad uiuendum.

VESTIS uicem habet uictus.ff.de uer. ſigni.l.uictus.

VIDVA eſt nõ ſolum illa quæ deſiit eſſe nupta (ut in c.uidua. 34. di.ubi reſpectus hr̃ ad cõem uſum loquendi) uerũ & proprie eſt illa quæ nũquam fuit nupta, uel quæ non habuit uirum.ff.eo.l.manifeſtum. Et dr̃ uidua quaſi uiro priuata,uel ſine dualitate ut l.malum. §.uiduã. ff.de uerb.ſig. Dicitur etiã uidua q̃ maritum habet inutilem.i.damnatum ad perpetuos carceres,gl.ſolẽnis & ſing.in l.fi.in uerbo, orbitates.C.ad l Fal.de pla.per quam no. ibidem.Bal.quod priuilegia data uiduis dantur inutiliter nuptis. quod uerbum dicit do. Iaſ. in l. ſi is qui pro emptore.in 3.col.uer.adde. Io. de Ligna.ff.de uſuca. & confirmari poteſt ex text.c.2.§. ſed neq. illud extra de transla.epiſco. ubi pontifex dicit quod ſecundum communem uſum loquendi eccleſia dicitur eſſe uiduata ſponſo quę habet epiſcopum inutilem, & glo.ne in c. admonere.in 1.gloſſ. ubi dicitur. Si re priueris, nec nomen habere mereris. 33.q.2.

VILLE dñr edificia ruſtica,& uilla ponitur pro ciuitate, de cenſi. uen.

VILLICI dicuntur, uel ſunt qui ad uillam mittuntur, uel ſunt qui in uillis morantur. Item uillicus eſt gubernator uille, uel qui præeſt toti.rei ruſtice,ut inquit Paul.in l. ſi cum uillico.ff.de inſt.act.

VIDETVR interdum eſt ſignũ ueritatis, nõ fictionis l.ſeruum filii. §. ſi quis rem.ff.de leg. 1. Et quãdoq. uidetur ſignificare ſententiã diffinitiuam, ut c. præterea requiſiti. de app. & reſpondetur de iure per ipſum.ut c. 1.de iudi.lib.6.

VINVM abſythiatum eſt cum melle & abſynthio confectum.

VINVM picenum & tyriacum dicitur a locis 24.q.3.plerique.

VIVARIVM dicitur indago ubi ferę ſunt incluſe uel dicitur locus, in quo piſces ſeruantur,ut ibi uiuant, ſecundum Io.An.in cle.ne in agro. de ſta. mo. Et differunt uiuarium, ſaltus,foreſta,garena,inſula &c.

VILLA eſt locus ruralis,inde in uilla natus dicitur uillanus. l. is qui. ff.de uerb.ſig.& differt uilla a uico l.urbana prædia.ff.eo.tit.

VINARIA proprię ſunt torcularia ſ.u dolia uel certa uaſa uini, quæ etiam ad alium uſum transferri poſſunt, & tandiu uinaria dicuntur quandiu uinum habent, ut ff. de uerb.ſig.l.uinaria.

VINARII dicuntur ebrioſi. Etiam uinarius eſt ortus ubi creſcit uinũ. l.ediles. §. pedius.& l.uinaria.ff.de edil.edict.

VINITOR ruſticus uinearum cultor appellatur, & de eo loquitur Vlpia. in l.inſtrumenta fundi.ff.de fun.inſtru. licet aliqui mendoſe legant monitor.

VICINI ſecundũ Bar. in l. ſi tertius. ff.de aq.plu.arc.dicuntur quouſque uox hominis exclamantis audiri poteſt.l.1.§.eo.autem tect.ff.ad ſil. intelligitur de uoce cõi, non nimis gracilli,nec nimis tubali,ſicut uox tauri. Etiam dum clamans medio modo ſit, nec in tecto, nec in apice turris, nec cellario.

VINDICTA dicitur modus manumittendi, & dicitur a uindicte præcatoris uirga qua ipſe caput ſerui tangebat hæc uerba ſolennia, dicens. Aio te liberum more quiritum. Vnde Perſi. Vindicta poſt quã meus a prætore receſsi.

VINDICTA ſecundũ alios eſt ipſa li-

 bertas

bertas quæ apud iudicem datur
ſeruis a uindicio ſeruo uitelliorũ.
qui uendicauit ciuitatem Romanã,
coniurationem dominorum ſuorũ
contra rem pub. factam detegen-
do propter qđ apud cõſilium liber
tatem conſecutus eſt ſiue liberta-
te a populo donatus,& poſt modú
obtentum eſt ut oĩs illa libertas q̃
a populo dat̃ uel a magiſtratu q̃ ui
cem populi gerit dicatur uindicta.
Hæc Az.in ſum.C.de uid.li.& apud
conſi.manumisſione.

VIR & uxor illi dicuntur qui matri-
moniũ cõtraxerũt per uerba de præ
ſenti, de futuro ſponſalia. Require
ſupra ſponſalia.

VIR bonus dr̃ iudex.gl.no.ĩ c.potuit
in uer.celer.ad fi.de loc.l.cõtinuus.
§.cum ita.ff.de uerb.obliga.

VIRGINITAS eſt in carne corrupti-
bili ꝑpetua corruptionis euitatio.
Itẽ uirginitas corrupta reſtitui non
poteſt C.de ra.uir. l.uni.circa prin.
ibi maxime cum &c. & 33. q. 5.ſi
Paulus, ubi dicit Hierony. Audacter
dicam,cũ omnia posſit Deus,ſuſci-
tare uirginem non põt poſt ruinã.
Valet quidem liberare de pœna.ſed
non coronare corruptam. Et infra
ſubdit. Rectius fuerat hominem
(i.uirginẽ) ſubiſſe cõiugium & am-
bulaſſe per plana, q̃ altiora tenden
ti in inferni profundi cadere. Et ſi
dicatur. Deus poteſt exoculato re-
ſtituere uiſum, ergo corruptæ uir-
ginitatem. Reſpondetur quòd non
eſt ſimile, quia Deus non poteſt fa
cere quin illa corrupta ſit, quia fa-
ctum non põt eſſe non factum. Vel
dicitur ꝙ non refertur ad carnis
corruptæ reſtaurationem, ſed ad
uirginalis palmæ retributionem. &
ſic non poteſt.i. non congruit ei de
eius potentiæ, & eſt contra iuſti
tiam corrup.coronare aureo. Item
uirginitatis florem non ammittit

per uiolentiam ſtuprat ut c. ita ne.
& ſeq.22. q. 5.Etiam melior eſt uir
ginitas mentis q̃ carnis. c. tolerabi
lis ea.cau.q.1.Et pœna capitis puni
tur qui tm̃ attentare cum effectu
tamen auſus fuerit uirgines ſacra-
tisſimas etiam cauſa matrimonii iũ
gendi. ut C.de ep.& cle.l.ſi quis nõ
dicenda rapere.

VIRIOLE inter mulierum ornamen
ta enumerantur. in l. arg.§.mulie-
bri.ff. de ar.le.iuncta.l.fi.§.fin.eod.
tit.& eſt diminutiuum a ueriis quo
minores annulos quos uulgus cor
rupto uocabulo uergetas nũcupat
ſignificant.

VIRTVS ſcd̃m phi.2.ethi. eſt quæ ha
bentem ꝑficit, & opus eiũs bonum
reddit,& dicitur quaſi utrum tuẽs,
a uirus præſeruans,de penſ.di.2.il-
la aĩe. & c. ſe.& no.Io.An.in cle.1.
de ſum.tri.& fid. catho.

VIRTVTES theo.ſunt tres fides,ſpes
& chari.c.qa paſs'. de conſe.diſt.2.

VISITATIO quo & qñ fiat per ar-
chiepiſc. & quæ crimina punienda
ſint,& in quibus procuratio fiat.ui
de.c.de cenſi.lib.6.

VIOLATOR eccl. dr̃ quicunq. ipſam
eccleſiã frãgẽdo oſtia capiendo res
ſuas & inuadẽdo, priuilegia ſua ñ
cuſtodiendo uel corrũpẽdo,oſtẽdit.

VIS eſt rei maioris impetus qui re-
pelli nõ põt, uel cui reſiſti nõ põt
ſupple cõmede. ff. qđ ui me.ue cau.
fi.l.1. & 2.& quot modis ſumat̃,&
quot actiones interdicta introdu-
cat. no.in ca.ad audien.eo.ti.in gl.
2.Cuius gl.effectus infra patebit.eſt
gñalis qñq. unde ſcd̃m Gof.& Az.
eo.ti.Vis eſt qntuplex.ſ.impulſiua,
abbatiua,expulſiua,& turbatiua,&
inquietat ſua.Vide infra.

VIS compulſiua eſt per quam com-
pellitur quis ad faciẽdũ illud quod
non fecerit ſi eſſet liberi arbitrii.
nec compelleretur quæ imponit
neceſ-

neceſsitatem contrarium uoluntati ſpontanei,& ex hac ui oritur actio quod.me.cau.ff.eo·ti.l.in fi.

VIS expulſiua eſt quando quis eiicitur de poſſeſsione ſua,& ſecundum iſtam inducitur interdictum unde ui, & eſt tantum rerum immobiliū, uel de his quæ immobilibus cohe-rent.

VIS ablatiua eſt rerum immobilium & hæc inducit actiones ui bo. ra. in rebus mobilib. eſt. n. circa mobilia tantum,ut.ff.de ui & ui ar. l. 1.§. ſi fundus.§. 2.& inſt. ui bo.rap. §.ſed ne dum per illam.n.alicui bona ſua uel res ſuæ uiolenter rapiuntur.

VIS turbatiua eſt qñ quis turbatur in poſſeſsione ſua,quæ inducit interdictum uti poſsidetis in rebus ſoli. ſed in reb.immobilib.inducit interdictum utrobi, cum duo ſe poſsidere contendunt eandem rem.

VIS inquietatiua eſt quæ introducit interdictū ꝙ ui aut clā. Et dicitur inquietatiua,quia non ſunt uti alium re ſua quiete, ui, arare uel aliquid facere, uel qñ alter uult alio inuito aliquid edificare in ſuo ſolo uel forte iam edificauit. Nec diſtinguitur in hoc interdicto an iuſte uel in iuſte fecerit, ut ſi quis a me prohibitus uel putans ſe prohibendum quid in meo faciat, ſiue ius faciēdi habuerit ſiue non,ut.ff.quod ui aut clam. l. 1. Et dico ſecundū Azo. in rub. quod me. cau. ꝙ accipitur hic uis prout nullo modo poteſt ei reſiſti ſed in rub. de his quæ ui me. ue.cau. fi. accipitur prout pōt reſiſti,licet cum periculo,& eſt compulſiua,hæc ibi. Item eſt quædam uis publica q̃ fit cū armis, quædam priuata ſine armis, de ord. cogn. cum dilect. in glo. 7. Item uis maior dicitur impetus rei cui reſiſti non poteſt, ut ſupra dictum eſt de his quæ ui metusve cauſa fiunt ad audientiam.in glo. 2.

VIS negati, ē qñ res alicuius ingetaſ.

VIS publica eſt quæ fit cum armis,priuata quæ fit ſine armis.inſt.de pub. iud.circa fi.in.§. item lex Iul. de ui priuata,ut. Vis priuata reum deponit ab ordine rerū.i.mulctabit in tertia parte bonorum. Sed deportatur cum uis armata probatur, ut in gl. 1.c.2.de ord.cogni.

VIS ſine metu cadens in conſtantem utrum eſt metus pœnæ uel cruciatos ſiue amiſsionis omnium bonorum, & iſta excuſat, niſi poſtea conſenſerit, ut in cap.de illis. 2. de ſpon. Alia eſt uis uel metus non excuſans quæ non cadit in conſtantē uirum,ut in ca. ueniens,& cap.conſultationi. eo.titu. Et not.ꝙ poteſt quis uim ui repellere ut cap.ſignificaſti. 2. de ho. c. ſi uero.de ſen. excom. & diſt. in ius naturale. l. 1.§. uim ui.ff. de ui & ui ar. l. ſcientiam §. qui cum aliter. ff. ad l. aquil. Et hoc uerum ſi repulſio fiat incontinenti non ex interuallo ut l. idem eſt. §. cum igitur. ff. de ui & ui arma. Dicitur autem ſic fieri incontinenti quando fit in flagranti crimine, hoc eſt donec animus continuus durat, & non diuertit ad alios actus ui. §. uim ui præal. Secundo debet fieri cauſa defenſionis, non offenſionis uel uiciſcendi, ut. §. peuultim. in l. eſcam præallegat. Tertio debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ. C. unde ui l. prima capitulo ut fama. §. ultimo. de ſentent. excommunicatio. Et datur ibi talis concluſio,ꝙ iſta defenſio eſt uera & iuſta quæ fit tantum & tunc quantū & quādo eſt opportunum, ut in gl. l. prima. C. unde ui. præalleg. tamen ſi defendens modum excedat non ex propoſito non tenentur. 23. quæſtione tertia non inferenda. Alanus.

nus & Ioann. diſtinguunt, aut uis ſit perſone, aut rebus, de hoc uide gloſſ. in c. ſignificaſti prææalleg. & capitulo dilecto filio de ſen. exco. lib. 6. & in c. ſignificauit. de pe. & re. ubi conſideratis circunſtantiis imponitur pœnitentia arbitraria illi qui defendendo modum exceſſit. Quarto poteſt fieri quando ha bet iuſtum timore offenſe, puta per minas alicuius qui minus exequi ſolebat aut per occurſum, nō enim oportet expectare quouſque detur primus ictus quia talis poſſet eſſe letalis. Sed an quis excedens modum in defendendo, ſe ut cum poſſit euadere uulnerando occidit, puniatur de occiſo? Solu. ſi uoluit occidere, non tamen occidit, non tenetur, ſed ut culpabilis punietur ex arbitrio iudicis ut l. ſi adulterium cum inceſtu. ff. de adult. & Bal. ſingulariter. in c. 1. de pa. ten. in uſi. feudorum. Item ſi accuſatus de homicidio fecit articulum quod hominem occiditur, ſed fecit ad ſuam defenſionem. & probauit quę in articulo continentur, an debeat abſolui per regulam in l. ſententiā §. ſi cum aliter. ff. ad l. aquil. & l. 1. C. unde ui. §. ut uim. & in cle. ſi furioſus. de ho. Bal. ſingulariter dicit quòd non, ſed uenit potius puniendus. ut l. 1. C. de confeſſ. Ratio, quia etiam in defendendo debet ſeruari immoderamen. inculpatæ tutelæ. Debet ergo adiicere in probatione defenſionem neceſſariam, prout not. Ludoui. de Ro. in ſingularibus ſuis.

VIR non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, ut in c. quidam. de conuer. coniu. & 27. q. 2. ſunt qui dicunt. Nec poteſt niſi ob cauſam fornicationis uxorem ſuam dimittere, ſecundum interpretationem ſacri eloquii, hoc uerum de his quorum matrimonium carnali copula conſummatum eſt, ut c. ex publico in fi. de conuer. coniu. Nam uir & uxor & per copulā coniugalē effecti ſunt una caro, ut c. ad apoſtolicū. & c. cū ſis prædictus eo. ti. Etiam uitæ cogitare debet quomodo placer poſsit uxori ergo minus quæ Dei ſunt cogitare ualet, cum quaſi diuiſus in duo plenam ſui non ha bet poteſtatem, ut C. de diuerſis fallacis. de cleri. coniu. Et eſt caput mulieris 33. q. 5. cum caput 32. q. 7. non mechaberis. & cap. duo pueri. de deſp. impub. & glo. in c. 1. de clande. deſpon.

VIS maior quæ dicenda ſit, cuius memini Caius in l. ſi merces. §. uis ma pulchre. But. in l. ex conducto. §. ſed & ſi habes. ff. locati & conduct.

VITE hominis tempus longiſsimū eſt ſpatium. centum annorum l. fin. & ibi domi. Iaſo. in 7. not. C. de ſac. ſanct. eccle. Adde ꝙ homo poteſt uiuere centum & uiginti annis ut eſt text. in §. 1. & ibi nota. Angel. in auc. de mona. ponit do. Iaſ. in d. l. fi. in fi.

VIX quandoq. denotat affirmationē nam ꝙ uix fit, fieri tamē dubiū nō exiſtit ut c. 2. de cogu. ſpir. lib. 6. ff. de iu. l. uix certis ex cauſis. & 15. q. 1. merito quæritur. Quandoq. et ſignificat negationem. i. nullo modo. ut ff. de leg. 1. ſi ſeruus legatus §. qui quando q. Sic etiam dicitur. Vix bono peraguntur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio 71. diſt. miramur. & 1. q. 1. principatus & cum Paulus.

DE V ANTE L.

VVLGO concepti dnr qui patrem demonſtrare non poſſunt, nati ex meretrice qui plures admiſit. l. uulgo concepti. ff. de ſtatu homi.

VLTRA aliquādo ponitur temporaliter

liter.15.q.2.ſi paulus.ff.pro ſoc.l. cum duobus.§.idem reſpondit. Aliquando notat modicum tempus extra de dila. c. litere. Aliquando includit.C.de non nu.pe.l.cum ultra de uſur.l.eos.& l. tum allegas. de col.filiam.& de inof.teſt.l.2.Aliquando taxat. C. de iu. properandam, circa prin. Item adde quid ultra importet in teſtamento Bar. in l.celſus.ff.de uſur.

DE V ANTE N.

VNANIMITER, uide extra de cau. poſſ. cum eccleſia de ele. cum dilectus & c.in cauſis,& de conceſ.præ ben.poſt electionē & de poſtu.præl. c.ult. Item adde quod unanimiter factum dici poteſt quod factū eſt a maiori parte capituli ſeu collegii aliquibus contradicētibus ita colligit dominus Ant. in c. ad aures. extra quod met. cau. adde etiam Bar. poſt alios in c. cum eccle. ſutrina.de cau.poſſ.& proprie.

VNCIA eſt duodecima pars aſsis, ut nati ex concubinis in domo, ſic cedunt in duabus unciis ideſt in duabus partibus 12.partium aſsis, ſi alii legitimi nō ſuperſunt. Cætera noīa aſsis require ſupra. As.

VNCIAS ex octo dragmis conſtituitur,ut not.per glo.in l.1.C.de metal.& meta.lib.11.

VNDE agnati, & unde uir & uxor. Require ſupra bonorum poſſeſſ. Ex no.Lu.de Ro. ꝙ uiro ducenti duas uxores, uel mulieri nubentini duobus uiris,de iure ciuili, eſt pœna capitis l. eum qui duas C. de adulte. Sed de iure canoni.debent uxori inſcindi capilli & panni anteriores, & poſteriores 32. q.1. de beneficio ſecundum expoſitionem ueram & ibi approbatam.

VNIONES ideſt margaritæ l. ſi quid §.1.ff. de fur. & ibi not. & l. apud celſum.§.itē quæritur.ff.de do.ex-

VNIVERSITAS ſecundum Azon.iſ ſum ꝙ cuiuſcunque uniuer. nom. eſt plurium corporum inter ſe diſtātium uno nomine ſpecialiter eis deputato collatio. eſt etiam ſtudiū uniuerſale priuilegiatum. Sed quæritur ſi uniuerſitas congregatur, & aliquis beſtialis deridendo & rixando conturbat totam uniuerſitatem,qua pœna talis punietur? Reſpondetur quod excōmonicatione tridua, & electione de collegio. tex.ſing.eſt ſcdm Lu. de Ro.5.q.4. in loco benedictionis,quē dici non eſſe alibi. Itē uniuerſitas ſcholariū ubi præcipue per ſcholares igitur, diſponere poteſt quod aliquis equi non ſit de uniuerſitate det uocem, ut ſi ſcriptum. de ele.& 63. diſtin. abeuntibus cum ſimi. Sed nunquid ſi unus tantum in uniuerſitate contradicat ne ille admittatur, ualeat actus admiſsionis? dominus Lu.de Ro. dicit. Tu qui pauca ſcis ſicut ego, diceres hoc indubitatum, per regulam ꝙ maior.ff. ad mu. l. plane.ff.quod cuiuſque uniuer.nom.& ele.1.de his quæ fiunt a maio. parca.Sed contrarium eſt uerum.Nam hoc caſus unus quātuncunque minimus contradicens reddit actum nullum. hoc eſt dictum ſingulare. Compoſtella.quod refert & ſequitur Ioan.An.in c. ſcriptum. præal. nouella &c.

VNO contextu fieri aliquid eſt fieri nullo alieno actu interpoſito, niſi fiat ex neceſsitate & actu naturæ, ut ſuperflui ponderis depoſitio, uel medicinæ acceptio, uel breuis languor,ut C. de teſt. l. cum antiquitas.Hæc Azo.& Gof.eo.tit.

DE V ANTE O.

VOLVNTAS coacta etiam eſt uoluntas 15.q.1.merito quod met.cauſa l.ſi mulier.§. ſi dos. & §. ſi metu. Sed hoc intelligitur ſic, quod non

eſt

eſt libera uoluntas quæ requiritur in matrimónio, ut in c. gemma, de ſpon. cū l. ſi titia. ff. do uer. ob. Nam uoluntas & propoſitum diſtinguūt maleficia, ut. ff. de fur. l. qui iniuriæ. §. 1. & l. diuus. ff. de uerb. ſigni. & eſt glo. in l. fulcinius. §. quid ſit latita re, in uerb. animos. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. quæ dat quatuor modos probādi animū alicuius, & dicit lex. Voluntates hominum uarie ſunt, ut. ff. ad treb. l. quia poterat. 1. reſp. circa fi. unde hoc nomen uoluntas ſignificat generaliter, ſ. cum ratione uel ſine ratione, ut l. cum quidam ff. de le. 2. Et in hoc differt ab arbitrio quod ſignificat uelle cū ratione. Vbi autem actus ponitur in uoluntate, uoluntas ſignificatur per modū conditionis, quia ſenſus eſt actus ualet ſi uelit, ſicut cū petietur in arbitrio ſenſus eſt ſi arbitretur. Vnde actus pōt pontio uoluntate eius cui debet quæri & eſt conditionalis, & purificatur cōditio declarata ſua uoluntate ut l. ſi ita expreſſum. ff. de cond. & de. Sed in uoluntate obligandi non poteſt poni, quia obligatio ſua natura debet aſtringere neceſſario, ꝙ non facit actu poſito in uoluntate obligandi. In uoluntate alicuius tertii incerti nō poteſt contractus poni. Et partes non uidetur habere animum contrahendi, ſic nec eo poſito in arbitrio, immo multominus. l. ſi merces in prin. ff. de loca. & condu. In uoluntate uero tertii poteſt contractus poni, & ualet ſi uelit, & nō ualet ſi nō declarat ſe uelle, ut l. fi. ff. de contra. em. & uen. & ſi uelit ſtabitur eius dicto. ſiue uoluntati. Item quia non uidetur fieri iniuria diſponenti quia ſic diſponit. Itē quia fieret differentia inter arbitrium & uoluntatem. Vltima autem uoluntas non poteſt poni in uolūtate, puta hæredis inſtitutio uel legatum, ut l. illa inſtitutio. ff. de hær. inſti. l. nōnunquā de cōd. & de. Et hoc eſt poſitiuū, quia alias in ſimplici ratione poteſt poni, ſicut contractus. Ex hoc patet ꝙ quo ad omnia idem eſt in cōtractu & uolūtate ultima hoc exceptio quando ponitur in uoluntate tertii quia contractus ualet ut cōditionalis, ultima uero uoluntas non ualet q̄d eſt poſitum Io. Fab. dicit ꝙ hoc nomen uoluntas ex cōi uſu intelligendi ſignificat idem ꝙ arbitrium. Significat ergo finaliter uoluntas ut ſua impoſitio, perſōna cui iniungitur uel lex ciuilis ſignificatum dat, ſeu quod quouis modo mens proferētis, niſi lex ciuilis impediat, uoluntas prima derogatoria ſignificat prout uerba ſonant. u. g. teſtator dicit. Cui his legauero, ſemel dari uolo, poſtea titio legat bis, puta primo. Stichum poſtea Pāphilum, legatum tamen ſemel debetur, ut l. ſi quis, in princ. de lega. 3. quia clauſula derogatoria ſignificat conſenſum de eſſe legato eidem in ſecundo facto. Et proteſtatio procedens in facto ſequenti nocet, ut l. qui aliena in fi. ff. de acq. hære. legatum ergo ſm̄ factum q̄d alias deberetur, non debetur quia uoluntas teſtatoris in eo deeſt ex uoluntate prima derogatiua, ſi ergo teſtator idem ab eodem hærede in eadem ſcriptura allegat bis eandem quantitatem ſemel tantum debetur, etiam non præcedente uoluntate derogatoria. Si uero teſtator dicat, cui bis &c. ut ſupra, & addit non obſtante uoluntate præcedente derogatoria, uel ſic adiicit & nolo clauſulam derogatoriam hoc caſu locum habere, tunc ualet utrunque legatum, quid uerba addita tollunt ſignificatum clauſule derogatorie & faciunt uoluntatem adeſſe

adeſſe utrique legato. Item ibi teſta
tor in teſtō dicit ſic, nolo me poſſe
facere aliud teſtm̄ &c. uel ſic. No-
lo me poſſe immutare hoc teſtm̄
uel nolo me poſſe penitere ſi fece
ro aliud teſtm̄ uidelicet etiam non
expreſſa priore uoluntate deroga-
toria. Hæc Barto. ſi probat, licet per
prædicta uerba teſtator quātum in
ipſo eſt aufert ſibi liberam teſtī fa
ctionem, tñ hoc nō poteſt. l. ſtipula-
tio hoc modo. ff. de uer. ob. Et ſic
prædicta uerba nihil poſſunt ſigni-
ficare, quia talis uoluntas non ad-
mittitur iure. Ideo ſequens diſpoſi
tio uidelicet, ac ſi p̄dicta uerba non
prædiceret, ſed ſi teſtator diceret,
ſi fecero aliud teſtamentum, nolo
ualere, quia hic non diſponit cir-
ca poteſtatem teſtandi, ſed circa
uoluntatem ſuam quam dicit eſſe
in futuro facto tunc non ualet ſe-
cundum teſtamentum niſi reuoca-
ta clauſula derogatoria. Ratio q̄a
lege ciuili non poteſt dari uel adi
mi hæreditas in codicillis, l. 1. C. de
codicil.

VOLVNTAS teſtatoris eſt lex, ut in
auctem. de nup. §. diſponat. col. 4.

VOLO, hoc uerbum ſignificat prout
eius ſignificatum, uel quodlibet
addiunctum uel quelibet circun-
ſtantia ſignificare dictat. Nam quā
do ſimpliciter profertur ſignat mo
tum animi ad aliquid proſequen-
dum, & cum nihil adiungitur, ſed
non apparet id ad quod refertur
in iure nullus eſt effectus, etiā non
diſponit per Bar. in apoſtilla præ-
alleg. & etiam. C. de ſum. tri. & fid.
catho. l. Et not. in l. qui ſe patris.
C. unde liberi ꝙ uolo & nolo non
ſunt oppoſita, quia uolo ad omne
tempus refertur, ut dicendo uolo
adire hæreditatem, ſed nolo ad præ
ſens tempus tantum refertur, dicen
do uolo adire intelligitur nunc li
cet poſtea uelim, & ideo facit ora-
tionem ambiguam, de tua ambigui
tate de uerbo nolo not. do. And. de
But. in cap. literis. i. de ſpon. Sed ibi
ſi ille cui relicta eſt electio. dicit
uolo, eligere hanc rem ſignificatum
illorum uerborum eſt ambignum
quia pōt intelligi dupliciter. Vno
modo. l. primus motus meus fertur
in hanc rem non tñ deliberare. Se-
cundo modo pro ipſo actu acce-
ptionis. i. accepto hanc rem. Si er-
go quæris in quo iſtorum ſit reti-
nendum, reſpondetur ſi eſt traditus
terminus ad eligendum ſeu delibe
randum, & in fine termini reſpon-
des uolo eligere hanc rem, tūc ſigni
ficatur electio facit. l. ſed ſi alio. 2.
reſp. ff. ad treb. cum dicit poſt de-
liberationis tempus. Et ſic delibe-
rationis dat ſignificatum. facit. l.
ois qui. ff. eo. ti. Idem ſi ad interro-
gationem eius cuius inter eſt, eo-
dem modo reſpondens. ſ. uolo eli-
gere hanc rem, ſignificato ſumpto
ex uerbis pro certo maxime cum
dicis pro certo uolo eligere hanc
rem. Si autem non eſt aliud unde
recipiatur ſignificatum niſi ex ip-
ſis uerbis, tunc nō ſignificatur ele-
ctio, imo recipitur primo. i. pri-
mus motus finitur in hanc rem. Itē
ibi legatarius cui relicta eſt electio
dicit uolo hanc rem, ſignificatur
electio, ut l. 2. ff. de opt. leg. quia
motus cum ſignificatur per uerbum
uolo, refertur immediate ad rem p̄
quod ſignificatur acceptatio rei.
Et idem ſi hæres inſtitutus diceret
uolo hanc hæreditatem quia p̄ hoc
ſignificatur aditio, ſecus ſi diceret
uolo eligere, uolo adire, quia tunc
non ſignificaretur acceptatio, &
aditio, quia motus animi non fit,
immediate ad rem, ſed actū eligēdi,
uel adeundi. Item ibi inſtitutus di-
cit uolo eſſe heres. ſignificatur adi-
tio.

tio, ut l.nam dubitari. ff. de hære. inſti. Et ſic aliud eſt dicere, uolo adire, & uolo eſſe hæres quia per ſecunda uerba ſignificatur ſimpliciter aditio,ſed per prima non. Et idem eſt dicere,uolo eſſe hæres. & uolo hanc hæreditatem. Item ibi uolo relinquere ſignificat. i. relinquo, ut in l. pamphilo. §.propoſitum. ff. de le.3. Et ſumitur ſignificatum ex natura ultime uoluntatis,cuius eſt prouidere in futurum, etiam fauor eius ut ualeat diſpoſitio. Item dicendo, uolo per talem geri negotia mea ſignificatur mandatum. ff. manda.l.1.Item ſi uendens uolens dicit, uolo uendere pro decem, & emens dicit uolo emere pro decem ſignificatur emptio & uenditio, quia per uerbum præſenti.Secus dicendo,uellem uendere, & uellem emere.

VOTVM eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio uel deo facta pollicitatio 27.q.3.de uiduis. 2.Et dicitur boni,quia de malo nec etiam de re bona ſiue deliberatione non procedit obligatio, nam de malo quis non obligatur, quia in male promiſſo reſcinde fidem, & in turpi uoto muta decretum. 20. q. 4. in malis. Dicitur cum deliberatione, quia uotum quod faciliter animi potius quam arbitrio diſcretionis emittitur,nō eſt uſque quaque obligatiorium, ut c.ueniēs e.tit.Et eſt triplex uotum.Primum neceſſitatis, quod quis neceſſario in baptiſmate promittit, ut ab renunciare diabolo, & Pompis eius tenere fidē, ſeruare decalogum, de conſe.diſt.4.c.1.Secūdum eſt uoluntaris quod quis uoluntati emittit ſuper his ad que ante uotū non tenetur, ut continente abſtinentie &c. Tertium eſt uotum mixtū ex his duobus. ſ. partim neceſsitatis & partim uoluntatis. Sed uotū uoluntarium ſubdiuiditur in uotum ſolenne & ſimplex, unde ſimplex eſt cui nulla ſolemnitas adhibetur. Solum autē uotum continente ſolennizatur. Quæ autē uota redimi & cōmutari poſsit.uide Goffred.in ſum. eod.titu.Item uotum obligat quē deo cum dr̄, uouere & reddite ut c.& ſi Xp̄s.& cupit. debitores,de iure iuran. & c. magne. de uo.poſt prin.Sed quæritur, primo nunquid uotum ante ingreſſum religionis diſſoluitur per ingreſſum, de uoluntate abbatis?Et uī ꝙ non, quia abbas non uidetur poſſe tollere obligationem deo q̄ſitā,ſed contrariū eſt uerum per Goff. 20. q.4.monacho.Secundo q̄ritur an diſſoluatur per contractum matrimonii accedente conſenſu alterius coniugiū? Sol. per glo.23.q.5.uoluit. Tertio filiusfa.non obligatur ex uoto niſi de uoluntate patris ut l. ſi quis rem.§.uoto ff.de pollicita. An hoc ſit uerum de iure canonico. Sol. ꝙ non ꝑ glo. 30.q.2.mulier, cuius tres ſunt rōnes. Nā. filiuſ.delinquēdam ēt ſine uoluntate patris diabolo obligatur, ut c.1.de deli. puero ergo & deo obligatur.Secundo uouendo filiuſ.ducitur ſpū dei,& quę ſpū dei aguntur non ſunt ſub regula 19.q.2. due ſunt.& c.licet. de regula. Tertio quia uotum eſt quid ſpirituale & in ſpiritualibus p̄ris poteſtas non curatur, ut c.ſi.ne iudi. lib.6.& gl.in l.ait prætor ff. de mino.& in cap.ex parte de reſt.ſpo. Item non nouere ſanctius eſt quam uotum prout melius poteſt nō perficere.Grauius.n.puniuntur qui uouerunt & non perfecerunt, quam ſi ſine uoto mortui.ſunt ſimpliciter in fide 12.q.1.§. quicunque uel deſcribit ſic.Votū eſt animi conceptum cū deliberatione firmatum.

Vrbs

DE V ANTE R.

VRBS ſimpliciter prolata populi Ro.ciuitate ſignificat antonomatice inſt.de iur.na.§.ſed quoties.Vrbis autem appellatio muris aut cõtinentibus edificiis finitur, ut c.ſignificauit. de pe. & remi.ff.de uerbo.ſig. l.2. & appellatur ab urbo.i. aratro, quia aratrum in urbe condenda adhiberi ſolebat l.pupillus. §.urb.ff.eo.

VRBANA prædia omnia edificia accipimus, nõ ſolum ea, quæ ſunt in ciuitatibus uel oppidis conſtituta, ſed etiam in iure, niſi forte ſtabula ſint quia locus non facit prædia urbana,ſed mater in ff.de uer. ſig.l.1. uide ſupra prædium.

VREDO eſt morbus herbarum, frugum & arborum in uitibus, & alio nomine carbunculus appellari poteſt l.ex conducto.§.1. ff.loc. & de frigore procedit,nã & frigus urit. Verg. Aut boree penetrabile frigus adurat. Aliquãdo ponitur pro proritu,ut apud Plinium de urtica piſce. Tacta (inquit) uredinem immittit.

VREPHOTROPHIVM dictio greca eſt locum ſignificans ad infantes nutriẽdos paratum,urephon,enim græci infante dicunt l.illud.§.1.C. de ſacroſan.eccl. licet in aliquibus conſti.mendoſe legatur.

VRBANORVM prædiorum ſeruitutes.Require ſupra ſeruitutes.

DE V ANTE S.

VSVRARIVS eſt qui alicuius rei uſum habet,ut ſi tu qui es dñs huius ſerui conſenſeris ſiue conceſſeris mihi uti miniſterio eius ſalua proprietate & dominio, unde uſuiarii dici poſſunt clerici qui nõ poſſunt uendere uel teſtari ſiue donare de bonis eccle. ſed uictu tantum & ueſtitu debent eſſe contenti.x.q.2.epiſcopus habeat, & c.cum contſtet,de pig. ſecundum Bar. ſcđm aliquos uero clerici poſſunt uſufructuario comparari, ad quem pertinet oĩum fructuum perceptorum ius diuiden di.ſ.quãtum uſufructuarii in morte & in uita ſunt ſuorum dominii, & ex eis debita ex quacũque cauſa ſoluere poſſunt.Tamen fallit in p̃latis ſecularibus qui ex redditibus ſuis prouenientibus eis ratione prælationis ſoluere nõ poſſunt debita, niſi eſſent pro utilitate eccle.contracta. Competit ergo uſuario ius & uſus, ſe non poteſt uendere,locare uel alienare, ſed ſolum ad uſum ſuum & familie ſue poteſt uti ſeruitute tali,ut in ortis, fundis, & ſimilibus, ſi quis habeat in his ſeruitutem uſus.

VSVS eſt ius utendi rebus alienis ſalua rerum ſubſtantia proprietate & dominio, & quomodo accipiatur, uide Archi. de offi. dele. c. quamuis.lib.vi.

VSVFRVCTVARIVS eſt q̃ fruitur & utit̃ rebus alienis, uel q̃ res ſuas nemini furatur ff.uſuf.l.iure cõi.

VSVSFRVCTVS eſt ius utendi fruẽdi alienis rebus ſalua ſubſtantia rerum.ut ff.de uſufruc.l.prima & inſtitu.de uſufru.in princi. Et eſt ius corpore,quo ſublato & ipſum tolli neceſſe eſt, deſtructa.n.domo deſtruitur,& uſuf. qui habetur in ea, ut.ff.eod.titu.2. & nota. ſecundum Azo.in ſum.C.eo.tit.quod uſufru. formatis dicitur ius.i.ſeruitus, ſed uſuf.caſualis ſecundum quem aliquis habet cãm dñii, non dr̃ ſeruitus.Et ponitur hic fruendi, & non in diffinitione uſus, quia differunt ius utendi, & fruen. ut infra patebit,utendi dr̃ ad differentiã creditoris qui habet ius in pignore, nõ poteſt eo uti, imo furtum committit ſi eo utitur, ſed ſecundum ponitur drĩaui utilis dñi quod habet in re-

bus

bus alienis ſicut emphiteota & feudatarius habēt. Sed fruendi ſecūdū Accur.& Ber.dr̃ ad differentiā nudi uſus, quia minus eſt in uſu quā in fructu.Dr̃ in rebus alienis, quia ſua res nemini ſeruit. Salua rerum ſubſtantia dr̃ ad dn̄iam ſuperficiarii & emphiteote, qui nō tenentur reficere edes, ſed uſufructuarius tenetur,&etiā teneatur ad tributum, quia ad eum pertinet fructus, unde Ber.exponit ſalua rerum ſubſtātia id eſt ne pereat in tota ſubſtantia. Accur.exponit ſalua ſubſtantia,q̃a tamdium durat uſusfr.quandiu durat ſubſtantia.& no. differentiā inter eū qui habet ſeruitutē uſus, & eum qui habet ſeruitutē uſuf.q̃a is qui habet ſolū ſeruitutem nudi uiſus,ita utit ꝙ fructus nō ꝑcipit ſicut poſſum uti equā tua, ita ꝙ fructus inde non percipiā, ſic quod paratus non ſit meus,ſic ſimiliter qui habet uſum tantum alicuius fundi nō poteſt uti pomis,oleribus & ceteris fructibus ad uſum ſuum quotidianū,ille autē cui competit ſeruitus uſuf.pōt hęc omnia facere.

VSVCAPIO eſt acquiſitio dominii utilis directa rei aliene per continuationem poſſeſſionis tēporis lege diffinitiui.i.per ſpacium tpis a l. diffinitum.ff.eo.tit.l.3. u.g. Emi rē mobilem a non domino bona fide putans rē eſſe uendentis, & ꝑ continuum trienniū poſſideo ſine interruptiōe ipſo iure efficior dominus illius rei. Directū aūt dominiū hēt uerus & principalis dominus rei. Sed utile dominiū dr̃ quando quis in ueritate nō eſt dn̄s, ſed hēt utilitatē rei ac ſi eſſet dn̄s ut feudatarius,uaſallus,& ſimiles.Et dr̃ uſucapio, q̃a uſu quodā & conſuetudine poſſidēdi cepi, & acquiſiuit dn̄ium Secundo in rebus mobilibus uel ſe mouentibus, nam immobilia nō dicuntur uſucapi proprie,ſed potius præſcribi. In immobilib.n.præſcriptio locum habet. Tempus enim a l.diffinitum eſt triennium in uſucapione, ſed in præſcriptione ſtatuitur decennium inter præſentes, & uigenniū inter abſentes, ut inſti.de uſu.Et datur uſucapione dominio rerū ſint in incerto, ꝓ publico bono introducta, ut in l.1.ff.eo.ti.cōtra equitatē naturalē.ff.de neg.ge. l.1.in fi.& de condi.& de.l.nā natura.Nam locupletari non debet quis cū alterius dāno ſcd̄m regulā locupletari,de regu.iu.lib.6.& ſic aliud eſt equū,& aliud bonū ut C de pactis cōm.l.hac l.Et quia opponitur equitas ſcripta præfertur rigori ſcripto.Sol. uerū eſt dum utrunq; ſcriptum eſt in ſpecie, ſed in præal. l.nam natura equitas eſt ſcripta in genere, & hic rigor in ſpecie, ergo præfertur rigori. Etiā in uſucapione uel ꝑſcriptione uerſatur q̄dam eq̄tas naturalis quæ ſuadet ꝙ poſtquam quis iuſſo titulo bona fide certo tp̄is ſpatio rē tenuerit,dn̄ium acquirere debeat & imputetur dn̄o qui negligens eſt tanto tēpore rem ſuam quærere cuſtodire. Et ſic nemo debet locupletari &c. niſi ſubſit cauſa, ut hic propter cōmunem oīum utilitatē. & ut aliqn̄ ſit litiū finis.l.fi. ff. pro ſoc. ubi datur hæc rō,ideo exceptio præſcriptionis eſt exceptio litis finite & opponitur ſicut alie litis finite exceptiones.

VSQVE ſtat q̄nque incluſiue.ut ff.de ſen.l.fi.& in c.1.de ordi.ab epi. qui re.quandoque ēt excluſiue, ut c.cū dilectis.de fide inſtr. ubi dr̃ ꝙ uſq. ad diffinitiue ſententię calculū pōt utraque pars exhibere inſtrumēta, eſt ergo dictio uſque ſignificatiua ultimi termini ad quē ſicut dictio a uel ab primi termini a quo. item ibi, uendo uel dono hunc fundum

qui eſt meus uſque ad cemiterium uel uſque ad ecc̃lam, ſignificat excluſie. Ratio quia materia ſubiecta nō patitur ſenſum incluſioni, licet hoc ẽt ageretur per diſponentẽ. Sed ibi ab eccleſia uſque ad cemiterium eſt locus diuini iuris, uel religioſus, ſumitur ĩcluſiue, quia materia ſubiecta importat ſenſum incluſionis. Item excluſiue, ut ambulatoria eſt ult. uoluntas uſque ad mortem ut l. 3. ff. de adi. leg. ſed dicendo uſque ad uite exitum uerba ponuntur incluſiue. Itẽ incluſiue ibi, minori datur tutor uſq. ad pubertatem. Sed excluſiue ibi uendo tibi agrũ uſq. ad illum fundũ qui eſt uicini, quia nō diſponit q̃a de re aliena niſi habeat in mandatis. Itẽ incluſiue. ibi do tibi iter uſque ad calem. Martii, ſed excluſie ibi, promitto tibi. dare 10. quolibet die uſque ad Calend. Apri. Rō quia uoluntas diſponentis coniecturatur in 1. ex fauore dilationis & debitoris, facit. l. arrianus ff. de ac. & obl. Sed in 2. coniecturatur ex obli. que ſtricte c. Itã incluſiue ibi do tibi in penit. dicere 7. Sal. ſing. dieb. uſq. ad cal. Iul. ſed exc. ibi, ſnĩa lata a iudi. de ſol. quolibet die unũ flo. uſque a cal. Iul. Vſura ſicut cõmuniter dr̃ eſt q̃cq̃d preter uſum ſorti accidit, uel accedit ſcd̃m Go. 14. q. 3. pleriq. Et addit ipſe intẽtionẽ uel pacto ꝓcedẽte. Sola. n. ſpe uel expectatione uitiũ uſurariũ contrahit̃ ut c. 1. & c. conſuluit da uſu. & 14. q. 3. ſi feneraris. Et hoc cum principaliter habetur ſpes & expe. lucri alias ſi ob char. moueatur quis ad mutuandũ, & ſecundario ſperet de aliqua retributione, non putatur uitioſum. ar. ad hoc. 80. diſt. in ſin. 42. diſtin. quid proderit. ſecundum Gof. Item uſura eſt ubi plus recipitur quam datum eſt, & diffinitur ſecundum Azo. C. eo. tit. ſic uſura eſt quod propter uſum rei conceſſe datur. Conceſſe, i. date uel mutuate, unde uſura dr̃ ab uſus es erit quaſi uſura, i. uſus eris data. ſ. pecunia, cum nomine pecunie quicquid hoĩes habent contineatur. 1. q. 3. totum. & no. ꝙ omnis uſura ꝓſtatur ſuper facta dilationẽ ad annum, unde q̃dã uſura uocatur centeſima illa. ſ. quæ intra annũ equiparatur, ſorti q̃dã uocatur ſextupla (alias ſeſcupla) a ſex quod eſt totũ & plica. i. pars uel medietas, q̃ etiã alio nomine dicit̃ hemiolon, ab hemi ꝙ eſt medium & holon quod eſt totum & eſt illa uſura q̃ totum continet, & medietatem totius q̃dã uero eſt triens. ſ. q̃ preſtat̃ uſque ad tertiã partẽ centeſime uel ſortis, q̃dã ſemis, q̃ ꝓſtatur ad medietatẽ ſortis q̃dam bes q̃ præſtatur ad duas partes ſortis. Item q̃dã uſura eſt tenus ſortis, & quædam fœnus fœnoris. Nam uſura dicitur quæ ultra ſortem recipitor, ut c. fi. 14. q. 3. ſed ſenus dicitur lucrum de uſura ſumptum, uel uſura ubi ad mutum reſtituendum non fuit certum tp̃s determinatum. & fenus ubi determinatum. Eſt tñ diſtinguendũ inter uſuram & rẽ illã in qua uſura cõmittitur, nã quæ ab uſurario exigitur ꝓprie eſt lucrũ ꝙ ultra ſortem exigitur. ſ. lucrum reſtituẽdũ. Sed res in qua uſura cõmittitur eſt mutuũ de quo lucrum ꝓdictũ gignitur. Sed utrũ de uſuris conoſcat iudex ſecularis uel eccleſiaſticus not. plene per doc. in c. cum ſit de foro comp. & 11. q. 1. in ſum. c. ex literis. de iureiur. & eſt gl. no. q̃ incipit, cum repetuntur in cle. diſpendioſa de iud. & 14. q. 4. quid dicã. Sed breuiter niſi quæſtio uſurarii eſt quæſtio facit iudex ſecularis cognoſcet, ſi quæſtio

iuris

iuris ſolus iudex eccleſiaſticus cognoſcet. Et intra quantũ tẽpus exce. uſurarũ debeat probari Hoſtien. & Ioan. An. ſing. in nouel. dñt ꝙ intra octo dies a die propoſite exceptionis, ar. c. pia. de excep. lib. 6. Et pro certo eſt extranea inductio, ut dicit Lud. de Ro. nã ille tex. reuera loquitur exceptione excõmunicationis. Hoc ẽt confirmat Lapus Abbas in allegationib. ſuis alle. l. 5. ad fi. & ſubdit Lud. de Ro. ego Romæ decidi contrarium, uide pulchrã rationem ꝙ immo intra. 15. dies probari debeat, nam qui uſuram exigit raptor eſt & latro &, ſpoliator, ut c. ſi quis uſurã. 14. q. 4. Sed exceptio ſpoliationis ꝓbatur intra 15. dies, ut c. frequens, de reſt. ſpol. lib. 6. igitur &c. quod eſt menti tenendum.

VSVRARIVS manifeſtus qui dicatur, uide ca. 1. & 2. de uſu. lib. 6. ultra hoc dicit Matth. quod ſit ille ꝗ uſurarius ex libris ſuis conuincitur. alleg. 150. 1. de uſur. & c. ſince. 45. diſt. c. ſane. 24. q. 2. & l. 1. §. editiones. ff. de eden. Secundo ille qui cõfitetur corã ſacerdote ſe eſſe uſurarium, quia uſurarii iudex eſt ſacerdos, & ſic confeſſus corã ſuo iudice erit manifeſtus, ut c. quẽ penitet, de peu. diſt. 7. Ioã. An. dicit hoc uerum ſi adſint teſtes, ut c. quãquã de uſu. lib. 6. Item ſequitur. Ioã. de Lig. quia iudiciũ fori pænitentialis non inducit illos effectus quas iudicium fori contentioſi, quod ideo ſit manifeſtus, quia confitetur coram iudice animæ, niſi adſint teſtes. Tertio dicitur ille uſurarius manifeſtus qui habet altare paratũ. Sunt ergo uſurarii triplices. Primi notorii, ꝗ habẽt altare cõtinue paratũ ſemꝑ mutuãtes. Secũdi non notorii ſed manifeſti ꝗ nõ habent altare cõtinue paratũ, ſed interdũ mutuãtes. Tertii ꝑ famã tñ manifeſti ſunt.

VSVRPARE eſt aliquem contra rationem ius uſum uel conſuetudinem capere inuadere uel præſumere, uide Alb. de Roſa. in d. ſuo in uerb. uſurpatio ubi plene.

VSVRPATIO eſt interruptio uſucapio, ut in l. 2. & in ru. ff. de uſuc. & uſu & dicit ibi text. ꝙ oratores uſurpationẽ frequentẽ uſu uocant.

DE V ANTE T.

VT, hæc dictio modũ facit ſicut ſi condõnẽ, & cũ cãm facit C. de cõd. quæ ſub mo. l. 1. & ibi nota & uide ff. de manumi. l. cũm. §. fi. & de leg. 2. l. ſi ita relictum. & de contrahend. emp. l. cũ ab eo. & de man. teſt. l. mẽſa. Aliquando facit conditionẽ, ut l. cũ tale circ. fi. ff. de cond. & dem. Aliquando, exdonitur id eſt ſicut. C. de ſep. uiol. ſi quis. & ff. de acqui. re. do. l. in laqueum. fin. Aliquando ut id eſt ſecundum. C. de his qui pa ren. uel li. occi. l. 1. Aliquando ponitur cauſatiue & conſecutiue, ff. de do. cau. mor. l. ſenatus. Cauſatiue ponitur 47. diſt. ſicut ff. de le. 1. ſi quis, in prin. Conſecutiue ponitur. C. de obſe. pat. præſt. l. ſi manumiſſori. de epiſ. & cleric. in eccleſia ff. de ſeru. & aqua. l. 1. & 1. q. 1. cum liqueat. & c. uenditio. Aliquando ponitur aduerſatiue pro ſed. C. de appel. l. cum poſt aliquando eſt ad uerbium temporis, ut. i. poſtquam ff. de pign. l. 1. §. idem qoæſiit. Aliquando ponitur ut pro in authen. de reſt. §. ſi uero deducens, ibi non tamen per longum interuallum ui &c. Aliquando ut. i. tanquam. C. de leg. l. leges. Aliquando eſt aduerbium qualitatis, uel quantitatis ut id eſt quantum, uel optandi, ut pro urinam. Aliquando eſt exemplificatiuum ut cum dicitur nomen appellatiuum, ut homo, & not. ff. de interdi. l. 1. §. interdicta. de pac. l. iu.

l.iuriſgentium.§. quinimmo. Aliqñ i. quamuis de neg. ge. l. ſed an ultro. §. fi.C.de ſer. & aqua.in 1.Aliquando ut exponitur.i.quãdo ff.de ar.l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.Aliqñ abundat ff. ad l. pomp.de par.l.1. & ibi in gl.Aliqñ eſt aduerb.ordinis, ut l.poſtea.Aliqñ eſt coniunctio ad iunctiua ut uolo ut tu legas.Aliqñ cãlis,ut l.quia uñ uer. Qualiter & quãtum notat diſcernit & optat.Or dinat exemplat,ſimulat,utrũq. reqrit.Dat comitem,dat quoq.ſequens ſic dat duodena . Et de ſignificato ius dictionis,tu uide extra de priui. ex ore de confir.ut.uel inut.c.exanimata.& de uer.ſig.c.abba.Item de effectu huius dictionis, tu uide extra de condit.appo.uerum in cle.de ęta. & quali.c.1.

VTERQVE aliqñ ponit coniunctiue ff.de leg.2.l.ſi quis duob. & de leg. 3.l.titius.& ff.de cond.ind.l. ſi non ſorté.§.fi.de eui.l.ſi duos.Aliqñ ponit diuiſiue, ut ff.de rei uen. Pomp. cõia præ.l.binas,& de act.emp. l. ſi ea res.§. fi. Aliqñ dicitur de tribus ſcdm unam expoſi.gl.inſt. per quas perſo.no.acq.§.non ſolum.Item ad de qũo uterq. attribuit actum & in quo uerificet.Bar.in l.hoc arti.ff.de inſt . Item quæ ſit eius natura uide eundem Bar. in l.conquerebatur.de imp.& ali. ſubſt.

VTROQue iure.l. iure ſpũalib.& tpalibus.extra de priuil.qm. Aliquãdo ponitur ſimulatiue.ff.de pac.l.reſcripta. §. ſi pacto.& de re. dub. l. ſi is qui ducenta.§. utrum.

VTIFRVI differunt ſic , quia uti dr ille qui ita utitur re quo fructus non percipit , ſicut poſſum uti ad uſum quotidianum & miniſterium equa tua. ita ꝙ fructum non percipiam ꝙ.ſ. partuus non ſit meus,ſed is qui alicuius fundi uſum habet pomis & oleribus uti põt ad uſum quotidianum,non tñ donare uel uẽdere poteſt . Frui uero dr ille qui fructus percipit,& ſic uſurarius habet uſum rei ut cui dñs nemoris cõſtituit uſum nemoris ad neceſſitatẽ ſuam & familiæ ſuæ, ut accipiat ligna,o lera,poma.flores &c.q̃ naſcũtur in nemore ꝓ ſe & ſuis cõuiuis, non tamen uendere permittit ipm alias frueret, quare clerici dici poſſunt uſurarii , ut ſupra dictum eſt.

VTI poſſidetis eſt quoddam interdictum cũ poſſeſsio inquieratur a nõ po ſidẽte ut iudex ꝓ ipo det ſñiam. Si unus fuerit , tunc ꝓnuntiare habet in ſigulari numero,ut ita poſſideas ut poſſides. Si autem plures tunc debet pronuntiare plurali numero, at uti poſſidetis,ita poſſideatis.Hodie tñ honoris cauſa cum homines unĩ tm̃ loquuntur plurali ſermone utuntur dicentes,bene u eneritis tranſite bene. Et ceperunt iſte honorabiles uoces a Iulio Cæſ. unde & illud dr . Nos turbati ſumus.Hæc Azo.in ſum.eo.tit. & uide gl. antepe. in licet de prob.

VTIQVE .i.certe.ff.de rei uen.l.utiq. aliquando ponitur continuatiue, ff.de dam.infe.l.utiq. Aliquando id eſt ita demum. ff. de neg. geſt. l.diuortio. §.ſed nec. Aliquando id eſt ſicut ff. de act. empt. l. ſicut . Aliquando id eſt tm̃. ff.ad muni.l. non utique.Aliquando.i. uſq. adeo de capi. dimi. l.amiſsi. §.1.aliquando utique ſunt due partes.ſ. uti. id eſt ſicut,& ꝙ pro & ut no.ff.de edil. edic.l.ediles.

VTRO.i.altero.C.de agri.& cenſus.l. difinimus lib. 22.

VTROBI componitur ex utrũ.& ubi pro ad. q. d. apud quem eſt poſſeſſio , apud illum ſit not. d.Hoſt. extra de proba.c.licet.in fi.& uide C. & ff.in ti.de utrobi. & de inſti. de interdi.§.utrobi.

DE V ANTE V.

VVLVA ſcdm Arch. 14. q. 3.plerique qñq. illud eſt quod extra naſcitur, uel eſt uenter porci,uel uber, farcimen,uel ilia.ſ. ſalicia.

VVLGARIS perſona dr̃ minus honeſta.l.legitimos.ff.de legi.tuto.

VVLGARIS ſubſtituo dr̃ cũ q̃s loco inſtituti uel eius cui alia puta ab inteſt. eſt ius adeundi in caſu hæreditatis non adite apponitur ſeu ſubrogatur. unde conditio eſt ſemper, ſi hæreditas non adeatur. Et dr̃ uulgaris quia in hunc caſum ſeu euentum fieri poteſt a quolibet qui teſtari poteſt, & cuilibet qui ius adeundi.habet ex teſtamẽto uel ab inteſt. quia uoluntas talis diſponentis ſimpliciter admittitur iure ciuili,ſecus in pupillari & aliis ſubſti. ubi non ſimpliciter admittitur, imo reſtringitur & limitatur,& quandoq. penitus non admittitur iure ciuili ſcripto.Et not. quod conditio ibi appoſita ſi hęreditas non adeatur,poteſt dupliciter intelligi,ſecundum quod non adire dupliciter contingit. ſ. uel propter nolle adire,uel propter non poſſe.Et iſtud non poſſe multis modis poteſt contingere, uel quia euenit furor uel deportatio, uel q̃a bonorum acquiſitio interdicitur. Vulgaris. enim ſubſtitutio ſemper continet conditionẽ de euentu non adire hæreditatem licet iam. unum caſum uel plures uel omnes continere posſit. Cætera uide ſupra de ſub.

DE V ANTE X.

VXOR ſortitur forum mariti & participat priuilegiis ipſius, ut l.fœmin.ff.de ſen. Sed nõ ideo cõcubina ſequitur forum ſui concubinarii, ut l.de iure.in ſi.ff.ad muni.& eſt ratio quia caſtitas matrimonialis aliquid mereri debet ultra quam fornicatio, ſed d.l. de iur.non habet locũ in concubina clerici, quia talis ſequitur forum clerici. De hoc ſunt de no.gl.Vna 32.di.c.eos.Alias 11. q.1.clericus. Ratio quis non poteſt negari quin concubina clerici ſit de familia eius, ſed familia clerici ſequitur ipſius forum, ut c. iudicatum. 89. diſt. & in l. 2. C. de epi.& cle. in pro. ff. hæc Lu.de Ro.in ſingu.ſuis. Item uxor fugitiua reuerſa in breui,nõ diuertiſſe uidetur ut ff.de reg.iu.l.quicquid quia calore iracundie potius factum uidetur, ſcdm Accur.ibidem. Et talem uxorem fugitiuam, & per conſequens furtiuam licitum eſt inquirere in domo ſcholaris ſuſpecti, authoritate iudicis, ut glo.in l. 3. C. de epiſ. aud.;& l. ſi quis in hoc genus C. de epi.& cle.no.in l.2.C.de ſer.fug.ubi plenus per doct.de inquiſitione cuiuslibet rei furtiue.Et no.q̃ uxor de iure Romanorum nõ eſt in ptãte mariti niſi quo ad debitum carnis, ſed potius etiã in poteſtate patris,uerũ aliter de iure Lombardorum,ut inſti.de ſena.ter.§.1.

DE X ANTE E.

XENIA dicuntur monuſcula quædam quæ dantur eſculenta & poculenta quæ uulgo dicuntur appenſationes,cæterarum uero rerũ quæ uſum edulium excedunt, magis proprie domino munera, dicitur enim fieri xenium de pomis cum quis habet hoſpites ſecundum Archi. 14. q. 3. plerique in ſi.

XENODOCHEVS eſt qui xenomẽ alicuius ciuitatis procurat.

XENON eſt domus in qua egrotantes recipiuntur,curantur, & alimentis ſuſtentantur, ut C.de epiſ.& cler. per totum.

XENODOCHIVM eſt domus ad hoſpitum peregrinantium deputata ut quidam dicunt. Sed tamen xenon & xenodochium eadem domus dici poteſt

poteſt.ſ. in qua ualetudinarii & ſenes.i. infirmi recipiuntur, calũtur prædictã autem differentiã facientes zenon per z litera, & ſenodochium dicunt eſſe ſcribendũ per ſ. uide c.3. de reli.do. & uaria nomina talium locorum habes 24.q.6. ſancimus,ubi de hoc.et 1. q.2.ſi qs homi. ad fi. in auth. de ali. & emp. §.quando, in prin.col. 9. & de eccle.ti.§. fi. & eſt gl.i cl. per literas de præben.

Xp̃s eſt rex regum dominus dominantium ut in cle.paſtoralis.de re iudi.c. contra morem. in fi. c.di.& c.tua 2.de deci. & Apoc. 2. c.ultia medium. 1.Tim.6.

Xp̃i actio noſtra eſt inſtructio. demõſtratur. de elect. c.ſignificaſti.de ſepul.c.1. 2.q.1. exemplum domini accipite. facit 2.q.1. Deus omnipotens,et de conſe.diſt. 1.c. ſolennitates.2. Item Chriſti ad belial nulla eſt cõuentio, lucis ad tenebras nulla participatio, iuſtitie & iniquitatis nulla communicatio, nullus conſenſus templo dei cum idolis, de peni. diſt.1.c.ſi antequam in fi. & diſtin.2.ſi n.inquit a princi poſt mediam col. Item Chriſtus uenerant id uirginẽ poſt digeſtũ infort. gl.eſt in l.titia. §.teia.ff. de aur.& arg. leg.ubi dicitur.Ad hæredibus meis uolo iubeoq. ſignum dei gl. dicit,ut crucem. ſecundum Hugo. Item Chriſtus mortem elegit in cruce propter quatuor.Primum,ut in illa pendens in aere ſe inter Deum & hominem mediatorem oſtenderet.diſt. 10.c. quoniam. & 1.ad tit.2. Secundo ut damna obuenientia primis parentibus per lignum uetitum reſtauraret per lignum Crucis. Tertio ut diabolum qui uicit per lignum,ſuperaret per lignum. Quarto ut euidenter oſtenderet pro quib. reſtaurandis patiebatur.ſ. pro ſuperis angelorũ,ruinis reparãdis, pro iuſtis de limbo educendis, pro amicis colligendis, & amandis, pro inimicis reconciliandis, gl.eſt ſuper uerbo crucis, in cle. 1.de ſum.tri.& fi. cath. Item Chriſtus tres mortuos ſuſcitauit, ſ.puellam in domo per quam cogitatio intelligitur. Primum in porta ciuitas, per quem actus intelligitur. Et Lazarum in ſepul. per quem conſuetudo mala notatur. Vnde mens. Mala mors intus,malus actus mors foris uſus.Tumba puella puer Lazarus iſta notant. Hanc uerbo, hunc motu,lachrimãdo ſuſcitat illum Chriſtus in medio naſcitur eger homo.de pænit. diſt.2. ſi ſermo. et.§.tanquam.& c. ſicut tribus.

Xp̃e eleiſon.uide de conſec.diſt.1.hoc quoq.& diſt.2.c.re uera.

XISTICI athlete ſunt de quibus meminit iuriſcon.in l. athletas. ff. de his qui no.infa. licet ibidem corrupte legatur ſexuſtici, ſunt aũt illi qui pugnabant in porticu ampliſsima Sueto.Nec tñ eo minus xyſticorũ certationes aut gladiatorũ pugnas ſeueriſsime ſemp exegit Greci.n. xyſtum porticum uocãt ampla latitudine, in qua athlete per hyberna tp̃a exercetur has & paradronidas græci appellãt & a noſtris ambulationes dr̃. Vel ſecundum aliquos xyſtus habet originem a xyſtos quod haſtam, ſeu telum ſpiculum ue denotat.

Xp̃ianorum nomen primo ortum eſt apud Antiochiã, ubi Ignatius fuit epiſcopus. 8. q.1.mutationis.Nam primus omnes fideles dicti fuerunt diſcipuli, uel fratres. Sed poſtquam apoſtoli fecerunt cõcilium Anthiochenũ, tunc dicti ſunt chriſtiani, ut eſt gloſſ.22.diſtinct.i.ſacro ſancta. et ibi tex. Et ſi chriſtianus

nus factus eſt neceſsitate egritudinis non poteſt eſſe clericus niſi in duob. caſib. Primus eſt ſi deficiant clericis in ciuitate. Secundus, eſt ſi ciuitas ſuadet contrarium, puta per lapſum biennii, ut 55. diſtinct. ſi quis in egritudine. Item Chriſtiani facientes ſe iudeos qua pena puniãtur habes in l. iudei. C. de iud. in ti. de apoſt. & in ti. ne ſac. bap. rei ſecundum Lud. Rom.

CHRISTIANI mali deteriores ſunt quam iudei cum minus peccet qui uiã domini non agnoſcit, quam qui poſt agnitam retrocedit. c. quidam. de apoſt. c. ſi refugientes. de penitent. diſt. 4.

DE Y ANTE A.

YATVS, aliquando ſumitur pro puncto mortis, ſeu pro emisſione ſpiritus ultimi. de peni. di. 7. cap. nullus. Aliquando eſt apertio terre. cap. non differamus. 24. q. i. Imo uero hiatus ſcribendum eſt a uerb hio.

YCONOMVS dicitur ille cui res eccleſie gubernanda datur.. ſ. epalis, & proprie res canonicorum. Etiam qñq. eſt uicendo minus uel præpoſitus. i. q. 3. ſaluator, uide glo. in c. imperatorem. de iura cal. ubi concor. Vnde ſecundum Gof. differunt yconomus, ſyndicus, procurator, & actor. Nam yconomus adminiſtrat res eccleſie, & aliquãdo deten dit in cauſa, & qñq. in eccleſia uacante ad perficiendos peruentus, & ſeruando ad opus futurum prælati Syndicus aũt in reb. & negotiis cuiuslibet corporis uel collegii. Et ſcdm leges non differt a defenſore, & eſt uniuerſitatis. Sed procurator eſt priuate perſone ad unũ negotium uel plura. Actor aũt pro uno uel pro uniuerſitate ad unam cãm & præſentem & cum decreto conſtituitur in cõſtitutione yconomi non ẽſt ita oĩmodo neceſſarium decretum iudicis Ang. Are. et Io. Fab. inſti. de cura. §. ꝙ ſi. & idem in conſtitutione ſyndici dicẽ. Bartol. in l. nulli. ff. ꝙ cuiuſq. uniuer. no. nõ negotñ quĩ tutius ſit decretum adhiberi. gl. & Bar. in l. actor. ff. rẽ rat. hab. Spe. in ti. de ſynd. uer. item ꝙ conſtitutus minus ſolenniter.

IMO uero oeconomus ſcribendum eſt per œ diphtongum.

YDONEVS quis dicatur, & in quibus cõſiſtat idoneitas, uide c. cum in cũctis. de ele. & hæc idoneitas maxime ſpectat in ꝓuidendis ad regimẽ aĩarum quia illud eſt artium multo uerius quam garrula dialectica. c. cũ ſit de elec. quia tales debent cuſtodire & paſcere populum ſibi cõmiſſum. c. ſi in plebeius. 63. c. ecce. ego. 95. diſt.

YDROPHILATI dñr ad ydria, quod eſt uas quo aqua defertur, uel a ydor. i. aqua, & phylare cuſtodire, quaſi cuſtodes aquarum, ſecundum Io. And. in c. ſi iudex laicus de ſent. excom. lib. 6.

SCRIBENDVM eſt hydrophilaces, a græco noie hydor, quod eſt aqua, & phylatte in, qđ eſt cuſtodire uide. C. de aqued. l. decernimus.

YMO, hæc dictio ſignificat qñq. correctiue, ut teſtator dicit. Titius imo ſeruus heres eſto, ut l. ſi ita ſcriptum. ff. de hære. inſtit. ibi tex. dicit adiicientes, & detrahentes imo & mutantes. Ponitur ẽt copulatiue. C. de nouo. co. cõp. l. 1. §. quib. Et ſumitur ſignificatum ex copula ad iunctiua & eſſet idem dicere etiã. Sed ibi yconomus q hoc fecerit. imo fieri paſſus fuerit priuetur ponitur alternatiue, ut l. iubemus. §. yconomus. C. de ſa. ſan. ec. quia habet locum uel ipſo alienãte uel alienari patiente, poteſt etiam ibi accipi correctiue, quia eadem uel maior eſt ratio in alienante quã in patiente

tiente alienari, ꝙ puniatur. Itē quo ad deciſionem legis ponitur ibi copula. iue, quia pęna habet locum, et in alienante & in patiēte alienari.

CVM illatiuo ſcribendum eſt, & ut ꝗbuſdam placet cum ſimplici mino.

YPOCRISARIVS quandoq. ponitur pro ſyndico, qñque pro æconomo. ut no. Spe. in ti. de his qui ali. poſ. uel non. §. licet. Apocriſarii legitur extra de elec. c. ſignificaſti. ꝙ. 1. q. 7. conuenientibus.

YPOCRITA ſi quid acquirit ſub nomine boni chriſtiani, debet in pauperes erogare uel eccleſie reſtituere. Pan. in c. quia pleriq. in 12. col. in 12. q. de immu. eccle.

C V M aſpiratione ſcribendū eſt hyp.

YPOCOMVS dicitur ad ypo, quod eſt ſub & comos uilla. Inde ypocomi qui ſunt ſub uillanis, ſecundum Placen. Accur.

YPOSTASIS dicitur ab ypo quod eſt ſub & ſtaſis ſtatus, uel ſtans, quaſi ſubſtans, & utuntur græci ſicut nos pro perſona, quia habet ſubſtare omnibus accidentibus, & oīa accidētia ad recepit, a nullo informatur ſecundum Gui gl. eſt in cle. i. de ſum. trin. Aſpirantur, & hęc, hypocomus, hypoſtaſis.

YPOTECA eſt res immobilis pignori obligata, ut domus ager fundus. Pignus autem eſt res mobilis proprie pugno dictum quia pugno tradi poteſt. Et ſic hypoteca non eſt aliud quam obligatio uel pignoratio. Ius autem hypothecatum eſt illud quod competit creditori in bonis debitoris ſui ſibi obligatis pro debito tacite uel expreſſe, & dicitur ab ypo. i. ſub, & theca poſitio quaſi ſuppoſitio, nam debitor rem pignoratam creditori ſupponit. & in ipſa ſibi ius conſtituit. Quandoque ergo rei pignorate, uel obligate non tranſit poſſeſſio in creditorem. Et dicitur hypothecarie immobilis, ſicut pignus eſt rei mobilis, quę creditori datur. Et no. ꝙ hypoteca qñ i fundo extendiť ad domum poteſt in illo fundo ypothecato conſtringi per l. domo. ff. de pig. ac. leg. paulus. §. domus. ff. de pign. An autem creditor teneatus tunc in aliquo emptori ratione edificii quod conſtruit, uidebis Bar. poſt. gl. in l. cum poſtulaſſem. §. damni. ff. de dam. infe. Aduerte tñ quod ſi ſilua cedua ypothecetur nauis ex ea conſtructa non eſt ypothecata, cum res non ſit reducibilis ad primam formam Bart. in l. ſi fundus. §. ſi res. ff. de pign.

YPOTECARE eſt obligare, pignorare uel ſupponere, ut patet per rub. ff. de re. eo. qui ſub. tu. et cu. dū ſubditur. Sine decreto pignori non ſupponendis. Et legato facto ſuper rebus ypothecatis, non ſolum res ille intelliguntur ypothecate, ſed oīa bona teſtatoris, ut l. i. C. com. delega. uide ſupra in dictione ſup aſpirantur & hæ uoces ypotheca ypothecare.

YSOTHOMVS eſt terra inter duo maria. l. Lucius. ff. de ſer. ruſt. præ. di. Iſthmum puto intelligat.

YSTRIONES. i. ioculatores, ab hiſtria. c. clericus. de ui. & ho. cle. de conſe. diſt. 2. c. ſcenicis, atq. hiſtrionibus. c. pro dilectione. Cum in latino ſcribitur hiſtriones.

DE Z ANTE A.

ZABARELLA nomen eſt unius iuriſconſulti qui fecit utilem lecturam ſuper clemen. et tractatum de horis cano. pro funere ſuo fertur oraſſe Poggius Florētin. Sepultus eſt Cōſtantie apud minores.

DE Z ANTE E.

ZELOTYPIA eſt ſuſpitio uel furor, 2. q. 4. §. hoc autem ſub capit. conſului ſti.

ZELOTES idem eſt quod Zelans & ulſcicens ut in c.niſi cum pridem de rerum.§.perſonæ uero, ubi dicitur ego ſum (inquit Deus) zelotes i.requiſitor & exactor caſtraſtis. I.q.3.§.hæc ultra 23.q.i.§.i. uiſitās peccata patrum in filios uſque ad tertiam & quartam generationem in his qui oderunt me id eſt contra me paternū odium immitatur. Et ſunt uerba domini ad Moyſem. Exo.10.c.

ZELVS quandoque exponitur. i. inuidia.ut 24.quæſt.4.c.qui peccat. & ibi dicit text. Dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, ubi eſt connexum teſtimonium ſcripturæ dicentis zelus domus tuæ comedit me ibi gloſ. exponit zelus.i. amor quem habui ad templum comedit me.i.fuit mihi cauſa inuidiæ propter quam occiderunt me. Aliquando zelus exponitur.i.feruor dilectionis, extra de re.c.2.lib.6. per Ioan. Andr. In hoc ſignificato magiſtri noſtri dicuntur uiri zeloſi non zelotypi. Aliquando ſumitur in bona parte aliquando in mala pro odio.ut no. per Bar.extra de off.cuſtod. cap.2. Aliquando ponitur pro ira 24. q. legi. Aliquando pro ſeueritate.28. q.i.igitur.

ZENOTAPIVM quid ſi, uide ff.de re. di.In tātum.§. zenotaphium ſcribēdū ſi quod imaginarium ſepulchrū ſignificat, a græca uoce cenos. I. inanis,& traphos ſepul.

ZEVMA eſt figura grammaticalis, ff. de pet.hær. l. ſi quis libertatem in glo.zeumam.

ZELEVCVS eſt proprium nomē cuiuſdam iudicis quo (ut eſt apud Valet. lib. 6.hiſt. 12.) lata legere de adulteriis exoſculādis filium in adulterio repertum exoſculare parabat, ſed præcibus populi uictus filium uno, ſe altero priuauit,& ſic legi non contrauenit agens pium patrem & ſeuerum iudicem, quia in iudiciis (ut dicitur in re.iu. libr. 6.) non eſt habenda acceptio perſonarum, ut ibi per gloſ. & doct. & Deuter.16. Non ſis acceptor perſonarum.

DE Z ANTE I.

ZIZANIA eſt ſeges uel herba per uerſa.ſ.lolium.7.diſt. c.naſci.24.q. i.c.ꝙ militare,& quandoq. ponitur pro ſorde omnium ſegetum gl.bona in cle.dudum.de ſepul.& c.licet. de eccle.& ita ſaluator dicit ad uolentes eradicare zizaniam 11.qō.3. c.nolite.i.poſt prin.& 23.q.i.§.i. Math. 12. Sinite utranque creſcere uſq. ad meſſem.i.ad diem iudicii, ubi mali eradicabuntur, & in ignem proiicientur. Aqua eradicationes nos cuſtodiat qui ſine fine uiuit & regnat. Amen.

DE Z ANTE O.

ZONA zone uocabulum interpretatur tibi Cald.in hoc Mar. apophoreto. Longa ſatis nūc ſunt duci ſi pōdere uenter. Intumeat. fiant tunc tibi zona breuis.& clericus coniugatus deferen.zonam bi colorem prodit priuilegium clerical. Aufre.mad di.ad quæſt.tho.232. cum appellatione ueſtis contineatur zona.alle. l.ueſtis.de aur.& ar.le.Bar. in l.diuus.ff.de bo.dam.

ZOCONEMVS eſt proprium nomen uiri græci genere qui compoſuit. 9.lib.hiſto.eccleſiaſticæ, exordiens a conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum uſque ad tempora Theo. Iunioris.

Finis uocabularii utriuſque iuris.

Tracta-

TRACTATVS DE MODO ſtudendi in utroq. iure per decem documenta, cum nominibus omnium ſcribentium in iure tam canoniſtarum q̃ legiſtarum uſq. ad hæc tpa, editus per famoſiſsimum utriuſq. iuris doctо. dominum Ioannem Baptiſtam de Gazalupis de S.Seueri. tunc cathedram iur. ciuil. ordin arie de mane in alma uniuerſitate. Senē. regētē, nūc uero aduocatū cōſiſtorialē rote & palatii apoſtolici.

CVM expurgaueritis uetus fermētum, & iam ſitis noua conſperſio, (ut opinor) in azimis ſince itatis & ueritatis in quo ſtatu uos conſeruet. clementi ſſ. Deus, uiſus eſt mihi ſitiēti utilitatem uřam tp̄s eſſe conuentus quo ſtudioſis anxie diligentib. religionē iu.ci.rectum cal.oſt. quo greſſus eorū dirigā. & uia aperiam p ꝙ ambulēt, nō in tenebris, ſed in luce, ad illā legalē ſapientiam capeſcendam Dicā igr̄ q̃ ſentio, & pro utilitate ueſtra fideliter loquere, quaſi mihi ipſi conſilium dans.

Documentū primum principale. Quicunque cupit iuri operam dare, ſit circunſpectus in infraſcriptis. in primis bene & diligenter præparet animā ſuam confitendo peccata ſua integre, & ſatisfaciendo pro commiſsis ut ſic ſpiritusſanċti gratiam omnem habens uirtutem & omnem ſcientiam inueniat receptaculum mundum & tribuat plenam perfectamque ſcientiam, nam quicquid alibi quæritur, hic perfectius inuenitur 38.di. cap. legimus. §. ſed econ. in ſi. iſtud eſt potiſsimum & primū conſiliū quod dedit uenientibus ad ſtudium uenerabilis doc. Gui. de modo lau. in cle. 1. de magiſtris ſubdens ꝙ ſcholaſtici qui ad q̃uis ſcientiā approqatā trāſeunt & die noctuq. torquent, in uanū laborant. niſi D. gr. habeant ſecum coadiutricem, qa ut dr̄. Sap. 1. In maliuolum animam non introibit ſapientiam. Idem conſilium dedit recolendæ memoriæ doc. do. Simon de Burſiano. Cardinalis mediolanen. in proe. Clementinarum, dicens ꝙ ſcholaris non confidat in ingenii perſpicacia & capacitate, ſtudii aſsiduitate, & memoriæ tenacitate, ſed in eo ſpecie ponat qui ſcientiarum dominus eſt, in quo ſtans omnes theſauri ſapientiæ abſconditi. Nam ſcriptum eſt. Qui confidunt in domino intelligit ueritatem, ſuperbis autem Deus reſiſtit. Idem conſilium ſuum opere laudauit in d. cle. 1. de magiſtris, dominis Franciſ. de zaba. de Pandua olim Cardinalis Florentinus. Et inſignis doc. do. Gof. ga. in d. c. & Marti. de fano in epiſt. q̃ fecit de modo ſtudendi,, in 5. requiſito. Caueas etiam omni conatu a ſingulis peccatis, quia delinquens in uno, factus eſt omnium reus, ut in ca. deleat. extra de re iur. & p unum peccatum tota gratia euacuat̄ 32. q. 1. cum renunciatur, totum. n. hoiem nō dimidium ſaluat Deus, uerſus. Larga Dei pietas totū nō dimidiabit, aut nihil aut totū te lachrymā te da. Dicit ēt Guil. qđ ſpāliter caueat idē ſtudēs a uenere i quo uitio cōſueuerūt facile ſtudioſi inquinari, cum per tale uitiū rō & intellectus tanquā ſuperiores partes mentis, confundat̄, ſenſualitatē (quæ eſt inferior pars) attrahente & præ dominante 37. di. c. turbat. in c. 1. de ſacra unct. uer. in pectore. Simile in cāle, cuius ſpica p q̃ emittitur ſemē ſi permittatur luxuriari, cito creſcit, ſic eſt in ſcholari, ſi pinolū

i. ingenium permittat defluere uir tus ſupernæ rõnis & intellectus im pediunt, & corporis parat infirmi tas. Idem dñt pfati docto. in d. cle. ubi ſubdit Io. Car. flor. qđ ipſe habuit auditorem qui notorie obiit ex hoc & ego cognoui plures quæ doc. uitio dediti male uitam finie runt, uno contexti pdiderunt omnem uirtutem, oĩum honorem, & oĩum ſubſtantiã & inter cætera uidi quendã ſcholarẽ diuitẽ & ingenioſum, qui fuerat rector cuiuſdã ſtudii captũ mulieris amore (q̃ eſt rete diaboli, ut inquit Hiero.) tan dẽ pp illius meretricis amplexus uagabundum diſcurriſſe puincias, & tandẽ carceratũ p mulieris cõtracti p nutriẽda illa diabolica femina, iſte idem p rubore & uere cundia ne cognoſcerem eũ pno in terra uultu petiit a me eleemoſinã ad hoc uide 37. d. c. legimus uerſi. hinc etiam. & Hie. in epiſt. ad Damaſum. Caueat ab alea, quæ fames eſt & incendium oĩum malorum, ut plenius dixi anno ſupiori opuſ culo contra luſores, uelis oĩno ui dere, quia ipſius lectura cũ adiuto rio Dei reformabit te, ſi reforma tione indiges. Caueat a crapula & ebrietate, nam non uicina ſint uenter & genitalia, ex uicinitate membrorum reſultat quædam cõfedera tio malorũ. l. uitiorũ ſcđm Hie. & Greg. in mora. dicit qđ dñante gulæ uitio, oẽ qđ hoĩes fortit agerint perdunt & dũ uenter non reſtringit ſimul cunctæ uirtutes obruunt. Et hic eſt qđ pinguis uenter tenuem ſenſum non gignit. Ideo ſuadeo ut mutuas commeſſationes fugiatis nã eſcarum uſus eſt inſatiabilis, & origo uitiorum & eſt quid pernitioſum. & ſanitati inimicum, & qđ peius eſt inutilis conſumptio tpis quo nihil carius ſcđm Theophra. Audi Aug. in l. 2. de ordine contra accademicos c. 8. Adulescẽtulis ſtudioſis ſapientiæ ita utendũ eſt ut a uenereis reb. ab illecebris uentris & gutturis, ab ĩmodeſto corporis cultu & ornatu, ab inanibus nego ciis ludorum, a corpore ſomni atque pigritiæ, ab æmulatione obrectatione, inuidẽtia, ab honorum ptãtũq. ambitionib. ab ipſius ẽt ludis ĩmodica cupiditate ſe abſtineat. Amorẽ aũt pecuniæ totius ſuæ ſpei certiſsimum uenenũ eẽ credat. Nihil eẽ ruitur faciant, nihil audacter. Inimicitias uitet cautiſsime, ferãt eq̃ſsime, finiant citiſsime. In oĩ uerbo contractu couerſatione qđ cũ hoĩbus, ſatis ẽ ſeruare hoc unũ uulgare puerbium. Nemini faciunt qđ pati nolit adminiſtrare, niſi pfecti. Perficiant uel intra ſenatoriã ætatẽ feſtinent uel certe intra iuuẽtutem. Sed quiſquis ſero ad iſta ſe conuertit, non arbitretur nihil ſibi eſſe præceptum. Nam iſta utiq. facilius decocta etate ſeruauit. In oĩ aũt uita loco tpe, amicos aut ha beam aut habere inſtent. Obſequantur dignus ẽt non hoc expectantibus. Superbos minus curent minime ſint. Apte congruenter quæ ui uant Deum colant cogitent q̃rant ſpe, fide charitate ſubnixi. Optent tranquilitatem atque certum curſum ſtudiis ſuis oĩb. ſociorũ, & ſibi quiſq. poſcat mente bonam, pacatamq. uitam. Hæc Augu. Optimũ at ſalutare eſt remediũ ad prædicta concedenda, frequens oratio ad Deũ, de qua oratione pleniſsime loquitur. gl. i cle. dominum de reli. q̃ uene. ſctõrum ſuper uer. orationem & ſpecialiter hortatur quod quilibet ſtudioſus uelit ſingulis dieb. dicere officium beatæ Mariæ glorioſæ uirginis, quæ eſt inuentrix grã, genetrix uitæ, & mater ſalu.

ſalutis, in qua qui ſpem ponit nũquam uacuus abiit. Certum licet omnis quicunque adulte ætatis tenetur credere articulos fidei, ut habetur in ſymbolo. Credo in deum & athanaſi. Quicunq. uult ſaluus eſſe. qui. 38. di. c. 1. & 2. & licet laico ſimplici, & forte omnibus etiam literatis ſufficiat articulos fidei credere implicite. i. credere uerũ eſſe quicquid credit eccleſia cat. ut dicit In. 1. c. 1. de ſum. tri. & ſequit̃ magiſter Ber. compoſtel. ibid. illum tñ qui ingenioſus eſt hortatur idem compoſ. ut uellit illos arti. fidei ſcire magis diſtincte, & quam uis hoc ex dono ſcientiæ & ingenii ſibi a Deo dato, quaſi debito rationis, & ingratitudinis uitam de cauſa ſcire debeat, putant tñ ibid. ꝙ dicti laici etiam ingenioſi & literati non peccant mortaliter ſi dictos articulos fidei neſciant explicite uel non ſint ſolliciti de his ſciendis, quia eorum profeſsio ad hoc non eſt quæ uerba nota diligenter.

Scd̃m Documentum principale.

CONVENIT adoleſcenti ſtudioſo qui ſicut dictum eſt, uiuere inſtituerit, quærere doctorem ſibi & magiſtrum cuius auctoritas aperiat ſibi ianuam ſciendi neceſſaria magna & occulta, quam ianuam quiſq. ingreſſus ſine ulla dubitatione uitæ optimæ præcepta ſectat̃ q̃ cum docilis factus fuerit, tunc demum diſcet, & quanta ratione prædicta ſint ea ipſa q̃ ſecutus eſt ante rationem, & quid ſit ipſa ratio q̃ poſt auctoritas cunabula firmius, & idoneus iã ſequitur atq. comprehendit hæc Aug. ubi ſupra Pla. ſecundis. 2. lib. epiſtolar. epiſtola. 18. inter cætera cuidam marito. qui. n. conſuluerat de præceptore eligendo pro fratre, dicit hæc uerba. Cum omnes qui profitentur audiero quod de quocunque ſcentiam ſcribam. Nec ignoro ſuſcipiẽdas offenſas I eligendo præceptore ſed oportet me non mõ offenſas, uerum ẽt ſimultates ꝓ fratris tui liberis tam æquo aĩo ſubire q̃ parentis pro ſuis illuſtris doc. Mart. de fano in d. epiſt. q̃ fecit de modo ſtudendi, dicit primo q̃rendũ eſſe de doctore ſi quare ſi qualia doceri oportet doceat, ſi libenter ad interrogata reſpondeat ſi rñdẽdo, dubitationes de pectore q̃rentis euellat, ſi patitur rõnabiliter contradici, ſi cãm rationabilem ſuis dictis adiungit, ſi ur̃ qđ aſſerit, de fonte uel ſcripturæ uel eq̃tatis ubi iuſtitia deficit prouenire. Item q̃rendum an ſit ſatis ſufficiens, an uim habeat impreſsiuã, & ut exẽplis intelligibilib. inſtr. et qđ oñdit, nec ſit in ſua lectione põpoſus, ſed potius utilis & fidelis & plus ueritatis q̃ truffis & ornamento uerborum inherens, dicebat recolende memoriæ docto. & præce. meus dñs. Io. Petrucii de Peruſio ꝙ aliqua quę adulta in ætate ab Imperito & iẽpto præceptore erroneæ ſibi tradita didicerat, uix ſexagenarius factus didiſcere potuerit, unde ſuadebat in electione ꝓceptoris eſſe ꝓprie utilitati non alieno honori cõſulendum. hinc Hie. in epiſt. ad athleeam de inſtitutione paule modo & ꝙ ſi diſcimus in teneris annis q̃ dediſcende forẽt, q̃ difficilior eradicatur [illegible] rudes aĩ didicerunt. & ſubdit [illegible] narrat hiſtoria Alex. potentiſsimum regẽm orbiſq. dñatorem & in morib. & in ceſſu Leonide pedagogi ſui non potuiſſe carere uitiis quib. ad huc paruulus fuerat infectus. Hinc ſumat exemplum quiſq. ut illum emuletur & cum illo conuerſetur cuius mores ſunt probati, alias informabitur cohęrentia: Tu intelli

gis quod dicere uelim quorſum tē dent hæc dicta mea. Qui hab t audiendi audiat. Adde ꝙ Macedonum ſapientiſsimus rex Philippus Alexandrum filium Ariſt. in diſciplinam tradidit, extra atq. illius epiſtola ad Aul.Ge.lib.9. noc. act. his uerbis ponit. Diis pol habeo gratiā, non tam proinde. ꝙ natus eſt mihi filius, quam pro eo quòd eum naſci contingit temporibus uitæ tuæ ſpero & forte ut eruditus edoctuſque abs te dignus exiſtat & nobis & rerū iſtarum ſucceſsione. Hæc refert Leonardus Aretinus in quadam epiſtola. Item Plu. de li. edic. ſic ait Maximum omnium longeq. primarium dicturus accedo. Inquirendi ſunt præceptores filiis quorum uita nullis obnoxia criminib. irreprehenſi mores, & optimum ſit experimentum. Honeſtatis. n. forū ſimul ac radicem eſſe quot legitimam conſequi diſciplinam paulo qu e infra ſubdit. Illud certe ſtulticiæ extreme. Sunt quidā quælibet præceptorum ſcientiam cognouerint, idque præſenſerint, Illis tamē ſuos commendat pueros, nonnulli placidis ipſorum uicti blanditiis ſunt etiam qui rogantium amicorum gratiæ tribuant, qui in re ſimile quippiam factitāt, ut ſi quis egro to laborans corpore doctum ac ſaluciferum omittens medicū ut amici gratiam teneat imperitum hominem diligat, a quo fortaſſis in perniciem detur, de hoc ſatis apud Plutarchum.

Tertiū documentum principale.

CONVENIT adoloſcenti ſtudioſo poſtquam idoneum præceptorem elegerit, illum honorare, obſeruare, colere, amare, ut genitorē, & conari habere beniuolū. Ipſum interroget, ut ab eo inſtruatur, non aūt ut calumnieē, & ꝑ aliqua cauillationē aut fallaciā intercipiat eum hæc Mar. de fa. in d. epiſt. & Car. med. in d. proe. cle. non ſuperat ille diſcipulis cui aliqñ contigerit aliquid ſcire doctori ignotū, nam in hoc latiſsimo prato iuris ciui. bos herbam, canis leporem, ciconiaq. ſacertā inuenire poteſt, ut in ſimili dicit Sen. in epiſto. 108. Præterea oīa intelligere, oīm habere memoriam diuinitas eſt potius q̄ humanitatis. ut l. 2. ſi quid autem. C. de ue. iu. enu. Capiat unuſquiſque exemplum ab aug. dicente. Ego epiſcopus tot annorum ab anniculo paratus ſum doceri. 24. q. 3. ſi habes. Conetur præceptoris opiniones defendere quantum poteſt exēplo Caſsii Iuriſconſul. ut habere in leg. qualem. uer. Caſsius. ff. de arbi. cum ſi. Quando ſi non poteſt ex errore manifeſto ueritatem præponet & honorabit eam. nam ambobus exiſtētibus, amicis ſanctius eſt honorare ueritatem ut inquit Philoſophus. 1. ethi.

Quartū documentum principale.

CONVENIT ut oēm curam ſtudiū, & diligentiam adhibeat, deum & facultatem cui indulget, corde gerēs ut inqt Idem Mar. de fa. in d. c. epi. circa q̄ quicunq. uoluerit ad ſatietatem uidere, legas Pli. li. 1. epi. 3. 5. 6. 9. 14. 16. 19. 20. & 21. itē in li. 2. epi. 1. & 3. ſed ſuper oia legat, & memorie commēdet epi. 5. d. lib. 3. ad mariū qui incipit, ꝑ gratum, in qua deſcribit uitā & mores Plin. maioris auunculi ſui, q̄ literis aureis eſſet ſcribenda, non omiſſo, apice. Incitaret. n. aīum cuiuſcunq. ad diligentiam, & moueret pectora ē t duriſsima & ſaxea, quinimo ex ipſius lectione plerique qui ſe credunt diligentiſsimos, cognoſceret manifeſte ſe eē neglıgentes. Imitetur exemplum pōponii. iuriſ. diocentis

centis hæc uerba. Nā & ego diſcendi cupiditate (quam ſolam uiuendi rationem optimam in 8. & 70. annum etatis duxi) memor ſum eius ſnie quam diſſeſſerunt Iulianum. Nam & ſi alterum pedem in ſepulchro tenerem, adhuc tamen diſcere quidem uellem.ut hr̄ in l.apud Iulianum.ff.de fideic.lib. Subdit Mar. de fa.in d.epiſt. Nec tantum ſtudeatis, ꝙ triſtitia aut pectoris dolor uos affligat anxietib. recipiet requiem, & aium ad gaudium reuocate. hoc fuerit ſuperfluū monere tpib. noſtris. Nam libri ſcolarium regulariter ſunt pleni puluere, quotidie circum eunt plateas ut cum ſine an non immo luxurioſe induti uidit, & ſi uideantur. Peſtis efficaciſſima ſtudioſis luxurie ueſtigiū, propter quam tp̄s otioſe ꝑditur, & rote conuerſe ſunt ī ſcabella Scio, intelligis quod uelim monere per hec uerba. Hic Io. An. reprehendit ſcholares ueſtib. doct· r eis utentes, ut eſt gl. i. c. ad apoſtolice. de priui. li. 6. Hæc non ſunt intelligenda de nobili. & potentib. Vnde car. med. in d. proe. cle. dicit paupertatē eſſe una ex clauib. per quas intramus ianuam ſapīe, nam paupertas luxuriam compeſcit. & Sē. dicit ſi uīs addiſcere ſit paup aut ſimilis paupi, ſocratis thebani recipiens exemplum. 12. q. glo. uerſi. etatis. Hoc intellige cum temperamento, dummō neceſſaria ad ſint, ut inquit philoſo. x. Ethicorū. Quintum Documentum principale. Non curet ſcholaris in uſu multos libros habere, nam lectio multorum auctorum oīs gn̄is uoluminum hēt aliquid uagum & inſtabile. Certis ingeniis in morari oportet, ſi uelis aliquid trahere quod animo fideliter ſedeat. Nuſquā eſt qui ubique eſt. In peregrinatione exiſtentib. hoc euenit ut multa habeāt hoſpitia, nullas amicitias. Idē accidit his qui nullius ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properanter trāſmittūt. Nihil æque ſanitatem impedit quā re mediocrum crebra mutatio. Nec prodeſt cibus ſumptus qui ſtatim eiicitur. Non conualeſcit plāta quę ſæpe transfertur, diſtrahit librorū multitudo. Itaque cum legere non poſſis quantum habueris, ſatis eſt habere quantum legas. Sed mō hūc librum euoluere, modo illum, raro eſt fructuoſum. Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare, quæ ubi uaria ſunt & diuerſa, inquinant non alūt. Non refert quam multos ſed quam multos ſed quam bonos libros habeas. Lectio certa prodeſt, uaria delectat &c. hæc Se. in epiſt. 2. maiori parte. unde dn̄s car. ff. in d. l. cl. i. de magiſtris, dicit quod expedit ſcholari paucis libris uacare, ut poſſit commendare memorie, q̄ fuerit opportuna, ut puta ſcholari in iure ſtudenti conuenit memorie commendare tex. & gl. ſine q̄b. fruſtra laborat ad ſubtilitates quas nō poſſet iure probare. Doc. autem indigit multis libris & ſi fieri poſſet, oīum q̄ ſcripſerunt, ut ex multis poſſit elicere ueriora. Tu ſi uolueris plenius uidere an expediat habetur multos libros, uide eundem Sent. in li. de benefi. c. 2. & in libr. de uita & moribus philo. in 3. par. & Hie. in epiſtola. 40. & Ol. conſ. 85. Quod ſi omnino uoluerit illos habere, & cum perfectus fuerit illis uti notum ſibi facit quod primus qui cępit gl. tex. & leges fuit Guarnerius ſeu Irnerius dū ſtuduiſſet legibus ex ſeipſo legit. bon. unde tunc fuit maximi nominis & merito appellatus lucerna iuris, tanquam primus illuminator noſtre ſcientie ita dicit Od. in l. ius ciuile. ff. de

ff.de iu. Poſtea ſecuti ſunt Bulga. Mar. & placentinus Io. Acc.quorum gloſſe quæ authoritate facte fuerit non memini legiſſe, ſed circumſcripta licentia principis, an ĩpune licuerit gloſſare, uide glo. in leg.2.§.hoc autem.C.de ue.iu.enuc. Notabis tamen circa prædicta aliqua demulcentia aures auditorum. Primo notabis quòd prima ſumma quę fuit in iure noſtro fuit compoſita a Rug. vt dicit Odo. in rub.ff.ad l.iu.rep. Huius diſcipulus fuit Roſ.beneuentan.ut colligitur ex dictis Io. An. in addi.Spe.in ti. de fructibus & intereſſet, & in tit. de confeſſ. Sciendum eſt etiã quod dominus Placen. præclarus & famoſus iuriſperitus apud montem peſſalanum ſuper C. & inſtitutionibus ſummas laudabiles compoſuit, ut de Azon. in proemio ſue ſumme ſuper. C. & incipit dicta ſumma Placentini cum eſſem Mantue & iſta ſumma placentini erant tunc melior aliqua alia quæ publicata eſſet uſque ad illa tempora ut det Od.in l.i.ff.de pac. Poſt hæc Io. Baſia. Cremonen. fecit unam ſummam breuisſimam ſuper Pan. de quo Odo.in leg.i.in princip.ff.de eden.dicit quod erat uentoſa, & quod illam fecit ut Placentinum reprehenderet, & ꝙ aliquid boni eſt illa ſumma. Idem Io.fecit quædam lectura ſuper C. Iſte Io. fuit præceptor Azonis ut ſum. Azo.ſuper C. in tit.pro ſo.de quo in glo.fit ſępe mentio floruit an. domini. M.cc. Iſte fuit iuris lucerna & ſpeculum mundi, ut inquit Ange.de peru.in repet.l.falſis C. de furtis. Eodem tempore fuit Bulgarus ut habere in l.bene a zenone C. de quad.præſcri. Superuenit Azo qui primo fecit minorem apparatum ſuper C. & ff.deinde fecit ſummam quam habemus, & dicitur Azonis eſſe, licet quidam dixerint olim illam ſummam quæ attribuitur Azoni fuiſſe Io.Baſiani cremo. ſed male dixerunt, nam Io. tãtum fecit ſummam ſuper pandectis ut dixi.h.d. Odo. i.l. legem C. de pac. & illius ſumme Azonis Odoſ. fecit additiones quas in aliquibus ſummis incorporatas uidi, poſt hanc ſummam. Idem Azo fecit magnos apparatus ſuper.ff.uetus.optimus fuit, ut dicit Odo. in l.iu. ff.de condi. inde. Hunc Azo. Bal.in l.contractus. C. de fi.inſtr.& l.cum aliter C.de fideiuſ.dixit fuiſſe fontẽ legum, & uas electionis. Lotarius fuit contemporaneus Azon.ut per Bar.in l.ſancimus.C. de iu.Roſr. beneuentanus qui fecit utilisſimum opus libellorum in iure ciuili & cano. fuit diſcipulus Rogerii initio, ut prædixi.poſtea diſcipulus domini Azon. ut ipſemet ſæpius atteſtatur in dicto opuſculo libellorum. Succurrit deinde tenebris iuris Accurſius florentinus qui gloſſauit ff.C.inſtitutiones, librum autenticorum, & tres li.C.tempore Gre.9.pont.185.& Federici 24. in ordine Imp. tpe quo gloſſauit lib.authen.currebant anni domini 1326. ut ipſe notauit in authen.ut præpo. nomen imp. §.ſi que uero. ſuper uerbo. indictionis, & cõtra gloſſationẽ Accurſii uſque ad preſentẽ annũ concurrunt ann. 216. uel circa. iſte Accurſus fuit diſcipulus Azonis, ut ipſemet notauit in l.fin. ſuper uerb.poſ. ff.de condi.ob cau. Iac. Bald.fuit præceptor Odo.floruit an domini. 1170. de iſto ſæpe Od.in lec.ſuis facit mẽtionẽ. Inn.quartus, qui fuit Ianuẽſis de domo de fiſco, & de comitibus lauanie fecit apparatum ſolenne ſuper decretalibus, fuit magnus legiſta floruit an. dñi.1244. ut per Io.

Io.An.l. ad Spec.in tit. ne. ſede uacan. Dominus Ber. Compoſtellanus ſcripſit ſuper primo decreta liū uſque ad ti. de transla. prælat. fuit capellanus Inn. prædi.& edidit illud de mandato Inn. Odo.fecit lecturas ſuper C. & ff. floruit anni domini 1260. colligitur & dictis eius in l. imperium. ff.de iuriſ. om.Viuebat ēt tēpore Ioa. An.ut colligitur in addi. Spec. in titu.de Io. Hoſt.i. dominus Henricus cardina.Hoſt. qui fuit de ſeguſia ſecū dū Io. An. in addi. Spe. in tit.de re ſcrip.præſenti actione fuit præceptor ſpeculatoris ut dicit Io.An. in addi. Spe. in tit.de offi.iudi.fecit ſummam mirabilem & edidit lecturas ſuper decre. Spe. Gui.durandi fuit pronincialis, ut colligitur in pe. in titu. de feu. Tempore quo condidit librum ſpeculi. currebant anni dñi 1271. patet. in Spe. de inſtr. edi.§. 1. uerſic. item hodie Ia. de Bel. legit ſepius librum aut. & fecit optimam lecturam ſuper il lo.lib. & multas diſputationes & Bar.brix.qui fecit addi. ad gl. decreti fecit ēt quæſtiones dominicales & ueneriales. floruit tempore Grego. nonl. Garſias hiſpanus floruit anni dñi 1283. Guido de baiſio,arc. bono. floruit eodem tempore commentauit ſolemniter decretum & ſextum decretalium. Dy. mugelanus claruit ann. domini. 1297. tempore Bonifacii 7. ducenteſimi primi pontificis & adolfi imperatoris, ſcripſit ſubtiliſsime ſuper ff. & ſuper tit. inſtit.de act. fecit etiam mirabile commentum ſuper tit. de reg.iur.in 6. huic diſputando determinanti aliquam quæſtionem adeſſe uidebatur tota ſynodus legalis philoſophie, ut dicit Cyn. in l. unica C.de ſen.quæ pro eo quod intereſt. Reperiuntur etiam conſimilia eius elegantiſsima. Ia. de rau. prouincie lotoringie legum profeſſor in teologia magiſtra ac Verdunenſis ciuitatis in d. prouincia epiſcopus ſcripſit ſuper.ff.& C.& multa ſimpliciter tradita a maioribus, reduxit ad dialecticum arguendi modum, ut per Cy.in l. quicunque C. de ſer.fu.q. 6.Pet.de Bellaper. Burgundus doctor illuſtris ſcripſit ſuper ff. & C. & ſuper inſtitutionibus. Edidit etiam infinitas diſputationes ut a.liui nume. centum floruit ann. domini. M. ccc. colligitur ex dictis Cyn.& Bar. in l.1.C.de ſententiis quæ pro eo, quod inter.& fuit contemporaneus Dyni Iac. de Are. parmēſis, cuius opiniones ut plurimum ſunt de mente iuris. ut dicit Bartol. in ſua diſputatione quæ incipit, ſtatuo Lucane ciuitatis, ſcripſit breuiter, ſed utiliter ſuper C. & ff. & fecit multas diſpoſitiones. Mar. de ſilimano fuit contemporaneus Dyni, iſte fuit præceptor Ioanuis in libr. ut refert Ioann. andr. in addit. Specu. in titul. de arbitris Bart. de neap. fuit contemporaneus Dyni,ſecundum Ioann. Andr. in addi.Appel. in titulo de iur. cal. & in titul.de donn. Franciſc. Accur. fuit etiam contemporaneus Dyni, ſecundum docto. in l. unica C. de ſententiis quæ pro eo quod inter. & Cyn.in l.fi.C. de ſuſpectu & Bartol.in l. 1. ſuſpecti ff. ad iur. Alber. Odo. fuit contemporaneus Dyni, uidi conſilium ſubſcriptum ab utroque, de quo patebat publico inſtrumentum in archiuo Senenſi. Richen. de Petrunthus de Senis cart.unus ex cōpillatoribus ſexti autem,idem eſt ꝙ applicare, facit tex. & ibi not. in c. cum uenerabilis. uer. quis ibi eidē decretalium fuit

fuit de ſequacibus Franciſci Acc. ut refert Cy. in l.tutori. C.de neg. geſt.obiit Ianue anno do.1314.ut uidi patere publico inſtr. Guil.de tyn. do. ultramontanus qui legit longo tempore in ſtudio Aurelia. fecit breuem apparatum ſuper C. & ff. ueteri. fuit doctor illuſtris. Rich. malum.cremonenſ. qui legebat Padue tempore regis Roberti ſecundum Cyn. in l.ſi uiua matre C.de bone mater. fuit ualentis doctor Italie ſuo tpe, ut dicit Bal.in l. quicunq. C.de epiſ. & cleri. Iſte Rich. fuit condemnatus de hæreſi, ut in d.l. quocunque per Iac.But. & Bal. multa ſcripſit quorum copia rata.Floruit anno do.1300. d. Lampertinus de Rāponib. doctor profundiſsime & fundatiſsime ſcientie ſcripſit ſuper ff.& C.ſuorum ſcriptorum rata eſt copia hunc doctorem extollit uſque ad ſydera Io.An. in c.ſi pater.de teſt.in 6. nou.& in addi. Spe. in tit.de teſt. domi. Bar. de But.extollitur a Io. An.in addi. Spec.in ti. de accuſatione in tertia parte Io.And.fons & tuba iuris canonici fecit nouellas ſuper decretalib. gloſſauit & ſextum & clementinas fecit nouellā ſuam ſexto,& mercuriales opus digniſsimum , & ultimo loco fecit mirabilē , opus additionū ſpeculi, an.do. 1347. ut colligitur ex his, quæ ipſe ponit in addit. prædi.in tit. ne ſede uacan. & in titu.de fid. presby. Mortuus eſt anno domini 1348. tpe magne peſtis , ut ſcribit Io.cald. eius filius adop. in c.ueſtra de cohabi. cler. & mulie. De qualitate patris Io.An. & aliis ad notitiam ſui pertinentibus uide in dictis addi. & in ti. de fi. presb. & in tit. de eta. & quali. & in tit. de ſucceſ. ab inteſt. hunc uirum tibi propone patre ludi magiſtro te nuiſq. fortune homine natum,qui iſta moleſtiſsima utriuſq. iuris ſtudia & pertulit & didicit pelle urſina tectus citra lecti delitias neq. poſtea uxoris factus ſolitam diligentiā intermiſit,huic ad urbem uenienti (ut refert Nic. euerardi in locis ſuis legalib. loco ab autoritate) dixit pontifex. Bene uenerit qui lux mundi cognominatus eſt. Plura alia his ſimilia de iuris doctori referuntur in d. loco ab autoritate. Cy.de ſanctibaldis de piſtorio,florebat ann.do. 1314.quo anno in die ſancti. Bernabe apoſtoli finiuit lecturam ſuper C.quam inchoauerat anno præcedenti. Iſta lectura perfecit ingenium Bar.ut inquit Bal. in c.ſi uaſallus. in titu. ſi de feu.fuerit controuerſia inter dominū & uaſallis. Scripſit plane ſuper prima parte. ff.uet.uſq. ad ti. ſi ex noxali cauſa addatu incluſiue., & ſuper titu. de reb.cred.in 2. par.ſuper reliquis paruam additionē ſcripſit , fuit iſte Cy.amicus Io. An.ut atteſtatur Io. An.in addit. in tit. de loca. Fuit diſcipulus Dy. quem præceptorē ſuum reuendiſsimum fuiſſe profitetur in mil e locis.Oldr. de laude fuit contēporaneus Io.An. & Cy. fuit diſcipulus Dy. fuit aduocatus conſiſtorialis Edidit ſup iure ciuili plures lect. quarum rara copia reperitur,ſolēne opus conſiliorū fecit floruit anno. 1320. Vixit imperante Lud.4. Vidi eius cōpendioſam & utilem lec. ſuper feudis circunfertur hodie eius tractatus de legitimatione cum aliis qui ſunt multum utiles.Nico. de materel.doc. mutinenſis fuit contēporaneus matere. Io. An.ut colligitur in addit. a Spe. in tit. de confe. §. ſequitur.Edidit pulchras. lec. ſuper ff.& C.illarum copia rata. Io. Cal.Bon. adoptiuus Io.

Io. An. doc. magnæ ſcientiæ & uite ſanctæ floruit tempore.Io. Andr. & poſt commutauit decretales. & fecit pulchrum opus conſiliorum, Gaſp.de cald. floruit paulopoſt Io. Fab. doct. u'tramon.qui fuit aquiranicus ſcri. ſuper C. & inſt. Fere per eandem tempora Iac. de But. ſcri. ſuper ff. uet. & ſuper C. fecit duras lec.ueterem & nouam. Item commentauit tit. inſti.de act. Edidit etiam infinitas diſputationes. Fuit unus ex præceptorib Bar.floruit an.do. 1320. Rein. de forliuio alius præceptor Bar.qui commenta uit et ius noſtrũ obiit an.do.1358. ut refert. Nullus de ſancto Gemi. in parte ult. banniorum. q. 12.Fed. petrucius de ſenis fuit contempora neus. Io. An. Cy.Old. Nic. de mate. & aliorum de quibus pau. ſupra Floruit anno do. 1315.Edidit nota bile opus conſiliorum. Recuperius de ſancto miniare. & Io. pigliarenſis de ſenis fuere contemporanei Federici, & uiri. ſingulares Lapus de Caſtellione contemporaneus prædictorum fecit inter cętera opus notabile allegationum ſuarum Bar. de ſaxoferrato picenus ſpeculum pater & lucerna iuris ciuilis natus an. do. 1319. incipit ſtudere in iure ciuili anno.do.1330.obiit. anno.do.1340.ætatis ſue ann.46. fuit diſcipulus Cyn.Iaco. But. & Reinerii ut colligitur ex dictis eius. in l.ſi is qui pro emptore.ff.de uſu ca. & in l. quidam cum filium. ff. de uerbo.obli. ibi coniicere potes quibus parentibus natus ſit Barto. & in l. 1. C.de ſum.trin.& ex repetitio domini Nicolai Alexandri eius generi in l.& ſi filium. ff. de mune. & homo. Edidit mirabilia commenta in iura noſtro, quæ pro pter eorum celebritatem notoria ſunt Franciſcus tiguri de piſis floruit tempore Barto. fuit doctiſſimus, & ſanctæ uite. Franciſcus de Alberg. de Aretio ſolidus do. ut plurimum imitat Barto. floruit per eadem tempora Albe. de Roſa. Bergonienſis eximius commentator. floruit anno domi.1350. fuit contemporaneus Barto. Bartolus non uidit ipſius commentarios continet ſuper ff. & C. multa uolumina quorum copia frequens eſt in Lombardia albe. tamen uidit Barto. nam allegauit eum in ſuo tractatu, ſtatutorum parte. ii. quæſtio. 219. & pluribus ſequentibus. Signo. de homodeis de mediolano fuit contemporaneus Albe. ut col ligitur ex dictis Alber. Marraganus de arrogui, diis de Bononia floruit tempore iuuentutis Barto. obiit ætatis ſue anno. 25. fecit mul tas diſpoſitiones quas uidi, & illarum copia rara. de illo mentionem facit Bald. in l. a ſsiduis. C. qui po. in pig. hab. Petrus & Angelus magiſtri Franciſci de Vbaldis de Peruſio germani fratres utriuſque iuris eccellentisſimi doctores diſcipuli Bartol. Franciſci Tigrini & domini Ioan.papiliarem. in iure ciuili floruerunt longo tempore obiit Baldus, anno domini 1424. in April. Papie iacet ſepultus eſt in eccleſia fratrum minorum. hine aiunt ſcioli quidam & iuris eiuſque ſcientie ſtudioſos odio uatiniano proſequentes, inſcalatum fuiſſe, ꝙ neſcio quid in archetypo piſano immutaſſet. Alciatus in paradoxis,negat eos libros, archetypos inſipienterq. agere qui ab eorum inſpectionem feria omittunt.Inter aliam eademque innumera ingenii ſui monumenta ſcripſit Bald. diuinum conſilium de ſciſmate in fauorem pontificis Vrbani ſexti, & præiudicium Clemen-

tis

tis. 12. pſeudo pontificis a gallis creati ea ſpe, ut ro. curia in Gallia perſiſteret, & Vrbani cauſam defendit etiam Io. lignanus. Contra edis uedacti abbas idem a conſ. Regis Francie monumenti literarum Verbanum damnat Ang. deceſſit Florentie eodem anno. Ambo iſti uidelicet Bald. & Ang. illuſtrauerunt ius ciuile, Petrus illuminauit ius canonicum. de Bal. & eius doctoratu mentionem facit Bar. in l. quidam ſuo. ff. de cond. inſt. in fin. Ricardus de ſali, floruit tempore Bal. Bar. de ſaly. floruit eo. tempore & ambo commẽtauerunt ius ciuile. Pet. de Anch. Bono. fuit diſcipulus Bal. florui tempore. Sal. ſcripſit plene ſuper decretalib. 6. & cle. Edidit pulcherrima commenta ſuper reg. iur. in 9. & clementinis & pulchrum opus conſiliorum. Scripſit etiam ſuper. ff. ueteri. & ff. nouo hunc pontanus in ſuis conſiliis extollit uſq. ad ſydera. Ant. de Butr. & de Bononia uir excellens & ſancte uite commentauit decretales & clementinas, & fuit contemporaneus Pet. de Anch. doctor omni ueneratione dignus. Edidit etiam opus cõſiliorum, & duo pulchra repertoria, unum in iure canoni. & aliud in iure ciuili. Franc. de zaba. de Padua Card. Flo. floruit anno do. 1400. commentauit de. & cle. ſolenniter. Chriſt. de caſtel. de medi. floruit eo. tempore multa tentauit contra communem doctrinam quæ licet ingenia excitauerit confuſionem tamen fecerunt ſcholaribus hæbetis ingenii. Raph. fulg. de placentia Raph. cu. (uel melius diceretur commenſis) contemporanei & ſubtiles do. in iure ciuili clauerunt Padue. 1420. imitati ſunt mores do. Chriſtoph. eorum præceptoris Petr. Maurocenus Card. Venetiis flor. anno. do. 1424. ſcripſit ſuper ſexto decreta. ſolenniter Ioan. de imo. claruit eo. tempore commentauit primum ſecundum & tertium decre. item ſextum & clementinas præterea infor. & obiit anno domini 1436. 18. Feb Pau. de Caſt. clauius & utilis doctor ſcripſi ſuper ff. & C. Edidit etiam pulchrum opus conſiliorum, obiit paulo poſt Io. de Imo. cuius fuerat contemporaneus legit Florentie Senis & Padue Dominicus de ſancto Geminiano, floruit per ead. tempora, commentauit egregie ſextum decret. Ludo. ponta. origine, ſed incolatu Romanus doctor memorie ſingularis & quaſi ſtupendus, ſcripſit ſuper aliquibus partibus fforum. & C. copioſiſſime. Edidit conſilia ſolemnia & repetitiones aliquas fecit inter quos obtinet principatum repetitio auth. ſimiliter. C. ad l. falci. & ibi omnia ſpecialia pie cauſe collegit flor. ann. do. 1430. fuit diſcipulus do. Io. Petrucii. de quo infra tanta fuit huius Pontanis autoritas ob eximiam doctrinam in conci. Baſilien. ꝙ Eugenium condamnauerit damnatum rurſus partib. reconciliauerit. Nic. quondam moniacenſis abbas poſtea archiepiſc. Panor. origine de cathania inſula Sicilie iuxta montem ethnam flor. eo tẽpore cum Ludoui. põtano ambo clariſſimi facti ſunt in almo ſtudio Senen. & in d. conc. Baſilien. commentauit iſte Abbas modernus decre. ſolennibus clari, & ordinariis commẽtis, incepit commentare decretum. Edidit multas diſputationes, repetitiones, & conſilia. Eius fama (ut opinor) quotidie creſcit. Petr. de matheſila. de bon. Floruit eodem tempore. Iac. Aluar. de padua flor. per ead. tem-

pora

pora, commentauit egregium librum feudorum. Ioan. de Andr. tandem Archidia. Bon. floruit Bononiæ longo tempore commentauit decretales. Obiit an.d. 1455. uel circa Thomas doctius Senen. doc. uerus & clarus iuris interpres obiit an. d. 1460. Io. Petrucii de Peruſio, & Ang. de peri. de Peruſio præceptores mei primus de mane, alius de ſero florebant an.d. 1461. quo anno incepi ſtudere in iure ciuili. obiit.d. An. ann. 1460. a.d. uero Ioan. obiit an. 1462. quorum animæ requieſcant in pace, fuerunt illuſtres doc. ut. notum eſt. Multi alii fuerunt ueri. ſolennes in iure ciuili, ut And. de Yſern. commentator feudorum & conſtitutionum regni. Alb. galeotii parmen. qui fecit opuſculum quod dicitur margarita An. de Piſis qui ſcripſit ſuper ff. Argen. domini Reinerii de Forli. Benedict. de Plombi. qui commentauit aliques titulos in prima parte ff. noui incipiendo a titu. de manu. ff. fecit etiam ſolennes repe. & diſt. Bartolucius de præsbyteris de Bon. Barth. de capua comites de Peruſio Frã. de Rampo. de bono. Fed. de ſcalis de Bon. Flo. de S. Pet. de Bon. Gaud. i. Albert. de Gaudi. de Cremo. Guid. de Suzaria. Vgolinus de Fontana Parmenſis. Homo bonus Cremonenſis. Onof. Bartolo. de Peruſio. Iac. de Archizono de Verona commentato. feu. Iac. de yſolanis olim Cardina. Lanfr. de Luca. Marinus de Caramino de regno gl. conſtitutionum regni. Marſi. de Mantigelis de bon. illuſtris doc. cuius multæ diſputationes inueniuntur. Mat. de Matth. de Bon. cuius reperiuntur notabilia dicta quodam & clara opuſcula. Nico. Cremon. Nico. Furioſi qui gloſſauit librum feudorum. Nicolaus de Neap. maximus textualis. Nellus de Sanct. Gemi. qui edidit illuſtre opus bannitorũ Hoſpertus de Cremo. qui fuit primus doc. qui incipit legere Peruſii. Pet. de Cer. qui ſcripſit ſuper libris feu. Pet. de Boacteriis de Bo. Pet. Boemus. Tancr. de Corneto, cuius repetitur opuſculum quod dicitur compendioſa. Vber. de Bonacurſo. Vber. de Bobio, & alii plures. Item in iu. cano. prænotatus Abbas antiquus. Beren. gl. Parmenſis. Bonagui. Aretinus Ber. Hiſpanus qui ſcripſit ſuper cle. Baſianus Berengarius olim Cardinalis, qui inter cętera fecit pulchrũ repertorium ſuper ſpeculũ. Egid. bo. Fran. Vercellenſis Goff. Bene uentanus, cuius repetitur utilis ſumma. Gratianus Aret. Giud. de monte lau. ultramontanus. Guid. naſo. Gandul. Guil. de bonis conſiliis de bon. Henric. Boic. Io. glo. ſator decreti. Io. de deo Hiſpanus. Lauren. antiquus doct. Lamen. de pinu, qui ſcripſit ſuper clementi. Lauren. de rodulfis, de Florentia. cuius reperitur egregium comentũ ſuper uſuris inter cætera. Mattheus Roma. qui ſcripſi ſuper cle. Nepos de monte Albano. Pau. de Leaz. Pet. de Saxonia. Petr. manducator. Proſdocimus de Pauda. Simon de barſiano. Cardi. mediola. qui ſcripſit ſuper cle. Stepha. prouincialis, qui ſimiliter ſcripſit ſuper cle. Steph. trocheus et Pe. de Stagno qui ſimiliter ſcripſerunt ſuper cle. legentes apud montẽ peſſulanum. Cancr. glo. Luc. de penna doctor gallicus. Tho. de piperata. Raymun. de Pen. torti. Gincẽtius antiquius. doct Vguſio uercellenſis. Zenzelin. ultramon. Io. de blamaſco burgundus. Io. Florẽtinus. Io. de ſan. Geor. de bono.

Io.de Morío de Florentia . Io. de
fantuſis de bon. Iaſ. de May. doct.
celeberrimus,& profecto admirabi
bilis eſt ſuus in primis docendi mo
dus eruditia noua oīna atq. incre-
dibilis politiorum, in audita & la
cteo fonte exuberans facundia ſcri
pſit ſup.ff.& C. Edidit inſuper con-
ceſſa ſolēnia. Itē fecit additio. ad
Chriſtophorū porcū in inſt. Phil.
Dec.doct. memoriæ ſingularis ſcri-
pſit egregie in iur. ca. Iodoc. Lau-
uerinis utriuſque cenſure & do.ual
de ſubtilis alme uniuerſi. Thom.
edidit multas repeti ſuper l. ſtipu-
lationes,non diuiduntur. ff.de uer.
obli. & ſuper l. rem maioris pretii
de reſ.uen. C. & alium infiniti quo
eum tempora, patrias,celebritatem
& opere tu ipſe proſequaris.

Duorum ſolidiſsima ingenia in quo-
rum dictis rarius inuenitur error
tibi propono , ut illos eligas tanq̄
principatum tenentes inter com-
mentatores iuris. ſ. Io. An. in iur.
ca. & Bar. in iur. ciui. Illi ſunt tibi
colendi.ſup.ceteros. Io.An. in iur.
can.ceterie præferendum eſſe ordi
ne & emolumento exclamat Car.
Flo.in prohe.cle.dicit.n. ꝙ ſapien-
tiam canonicam adeo locupletauit
ſuis cōmentis , ut a centum annis
ſimul oēs commentatores relique
non equa commentauerint & me-
rito datur ei principatus , ut eius
cōmenta textui ſint apposita ſexti
& clementinarum Recolo etiam
ꝙ ipſe idem Io.And.in addi. Spe. in
tit. de fil. presby. dicit ſibi puero
fuiſſe reuelatum a quodam religio
ſo uiro ipſum illuminaturum ius
can. Bar. ēt in iure ciui.fuiſſe prin-
cipem quis negabit ? Huius dictis
ſemper ferre in eſſe cauſam uerita-
tis re ipſa patet . ut pōtanus excla
mat conſ. 417. Propterea in Hiſpa-
nia & luſitania decre.regio. & con
illarum partium eſt ſancitum cōſti
tutione.publica (ut alias audiui a
quibuſdam auditoribus meis illa
rum partium) ꝙ in caſibus in qui-
bus reperitur contradictio docto-
rum,opinio Bart. præualeat tanq̄
principalior , & ſecundum illam
iudicetur . Si Hiſpani tm̄ deferunt
Bar. nos Italici quid faciemus. In
trepidi ſua ſcripta curemus habe
re ſcire , imitari , quia Bartoliſta
optimus iuriſta cenſendus eſt.

Sextū documentum principale.

CONGRVIT utilitati ſcholaris, ut
doctorem & præceptorem ſine in-
termiſsione audiat , Vnde Lauren.
antiquus doc.in d.cle.i.de magi. &
Guil. de monte lau. & d. l. Cardi.
Flo.& d.Go.perreianus exclamant
contra ſcholares capitoſos , non
intrantes ſcholas,qui quadam ca
pitoſitate credunt plus addiſcere
quam ſi a docto. doceantur,quod
dicunt in uanum, cum ſenſus audi
tus aptior ſit ad percipiendum , &
memorie tradendum quod uerba-
li uoce traditur , q̄ in ſcriptis , uel
ſit nequam uiſus , uel alius ſenſus.
44. diſt. ſit recto. Zenzel.etiam di
cit ibidē , ꝙ requiritur inſtructio
a uoce magiſtra. Primo eſt tēpus
tacendi , poſtea loquendi. Eccleſia
ſtici 3.& ueritas prius addiſcitur a
magiſtris,poſtea docetur.16.di. §.
ecce.uer. hinc etiam Salomon,unde
Hie. ad ruſticum monachum dicit.
Non ingrediaris abſq.doctore uiā,
quam nunquam ingreſſus.16.q.1.c.
ſi clericatus.

Nec ſufficit ſcholarem moram tra-
here in ſtudio , niſi ſtudeat.16.q.1.
c.generaliter , & in c.cum ex lite
ris de in integ. reſt.nota. Hinc di-
cit Hoſt. in c. fi. de magi. & Io. de
Lign. in proe. cle. ꝙ ſcholares ha
bitu & non actu non ſunt appellan
di ſcholares,quinimo fortius dicit

Domi. de ſan. Ge. in proe. ſexti do. Ab. in c. 1. in fi. de iud. ꝙ ſcholares ſolo habitu poſſunt puniri tanq̄ mendaces, bene facit gl. 37. q. 5. cauer. & ꝙ doc. not. in l. qui ſub prætex. C. de ſa. ſan. ecc. uide circa hæc quæ dixi & q̄no. in l. 1. ſcrinia rios. C. de reſt. mi. do. Paul. de Caſt. etiam exclamat contra ſcholares intrantes cōtinue. in l. frater a fratre. ff. de cond. ind. Viua enim uox multum imprimit, quia habet neſcio qđ latentis energie ut inquit Gre. in proe. bibli. Pli. etiam in qua dā epiſtola primū nepotem exhortatur, ut audiat uocem magiſtri.

Ab iſtis excipiendi ſunt ſcolares prouecti & proximi cingēdi quia aliqñ ruminant in ſtudio camerario quæ didicerunt aut per ſe ſtudent quæ non leguntur in ſcholis.

Quiſquis ſibi proficiat prout ſibi no uerit eſſe conſultius. Caueat tñ ne decipiatur a pigritia uel alia cauſa.

Septimū documentū principale.

SCHOLARIS diligens & intrans in ſtituitur ut ſeruet hunc modū, ut cum audit doctorem non numeret regulas, non faciat caſtra in mar ut dicit glo. in l. 1. C. de ſtud. li. urbis rome. deinde ſcđm Mart. de fa. in d. epiſtola. hoc ſeruet, ut, caſum ad totam & ad quā licet partē litere concordet & non credat ſe intelligere ſi aliquam particulam non intelligat ad plenum & uideat ſi lex pertinet ad rubricam, deinde ipſius caſus, & quare ſic ſtatuta fuerit conſideret rationem, & ſoluere contraria cauſas ſolutionis diligenter attēdens de qua fonte procedant. Cur & ſibi ex ſe inuenire ſimilia, ex generalibus non inhereat multitudini, nam uel duas leges de generalibus quæ melius id exprimant memorie commendando, & illas quaſi unicas gemmas teneat & amplectatur. Tēpus non perdat in litera commendando memorie, ſed intellectui, & ubi & quare, ſub tali. ru. ſint poſite contemplando ſtudeat. Demum in cor ſuo concipiat ſi aliquem caſum au diuiſſet uel ſenſiſſet cui deciſio illius legis poſsit applicari, & illū caſum auditum quaſi præfigurationem illius legis habeat. Cæterum dum uigilat in lecto, ruminet in corde dicens tot leges & ſic incipientes habuimus ex quibus in effectu iſtud reportauimus. aduertat etiam dum legit legē, an ſuper illa poſsit formare aliquam quæſt. per quam poſsit legem ad incomueniens reuocare. Tandem quærat ueritatem & equitatis & iuſtitiæ ſit ſemper amator. hæc Mar. in epiſtola præal. Sed in præmiſsis aliqñ clarius loquar cum inualuerit iſte mos dandi in ſcriptis, & multiplicati ſunt infiniti cōmētatores uarie loquētes, quid fiendū? Dicet intra ſe diligens auditor, ſi recollectis inſtitero, ergo confundor, ſi non iſtādum in illis, ut quid perdimus illus tēpus? malo domi ſtudere cnm uno cōmentatore præcipuo puta Bar. uel cum intra uero; nolo ſcribere reſpōdeo. Super oīa conſultus eſt intran: pp impreſsionem uocis magiſtri, ut ſi. dixi in ſerto confi. Item ſi ſtas in ſcholis conſultius eſt ſcribere relectos. §. nullus enim liber eſt tam malus quin aliquid boni habeat, ut dicit Plin. lib. 3. epiſtolarum epiſto. 5. ipſa etiam ſcriptura facit te olfacere omne minimum uerbum. Præterea multo magis (ut uulgo dicitur) uiua uox afficit, non licet acriora ſint quæ legis, altius tamen in animo ſedent quæ pronunciatio uultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit, ut dicit Pli. ſecundum

In epiſtole. 3. ſecundi li. Cum ãt domum redieris, & uolueris ſtude lectionem nimis tex. legas & lectites ut imprimas, magis. n. firmũ & ſtabile eſt qđ repetita, probauit lectio, ut dicit tex. in conſt. cord. C. de emẽ. iuſt. codi. Caſum figurabis litere & intellectui doctorum congruentem, deinde iterum reſumatur tex. & notando ſingula uerba, & partes, poſtq̃ adaptaueris ad reb. & quæſieris rõnem dubitandi, & dedicendi colliges textualia, & notabilia q̃ docto. inde eliciunt, & conaris etiã tu ſcire euellere aliqđ ex illa litera. Et hoc potiſsimum & primatum in nouitio. Et cũ hoc feceris, ſurgas cum intellectu, & calcules tecum, dicens, ex iſta. l. in effectu habeo hoc non dignum, & illud cõmenda memorie non de uerbo ad uerbum ſed ſufficit in effectu & hoc ſufficeret nouitio, nec ultra ne ſi pergas ſentiat ſtomachum oneratũ, quia fragilis hoĩum memoria ſepe aliud nouũ q̃rit, aliud iã quæſitum amittit, ut dicere ſolebat Senec. Quod ſi intellectus tuus & memoria ſit capax ulterioris inquiſitionis, capias gl. illas & explica oppouendo uel q̃rendo ſcdm modum q̃ dat. Bar. in l. petens. C. de pac. & ibi dixi. & tandem calcula gl. ſi aliquid habeat non dignũ & illud aſſigna memorie, & ſemper habeas ante oculos monitiones Senece quas uidiſti ſupra. in 5. conſ. tibi dato. Circa recollectarum tuarũ uſum do tibi hoc conſil. ut recollectis q̃ non uerſatur circa legem tuam & intellectum & notabilia & neceſſariam declarationem legis & gloſ. licet extrauagantur cum floribus uariis ſingularium dictorum aliquando recollectorum & principaliter extra rem, non inhæreas, dũ es ſcholaris quouis mõ iſta ſint uaria, quæ licet delectent, inquinant. Et docto. qui iſta tradunt conſultius fecerunt, ſi comitterent, unde belliſsime exclamat Sal. in repeti. l. quod te. ff. ſi cert. peta. & l. quod nerua. ff. de poſ. contra illos qui negligunt regulas ſcire, & implet caput ſuum caſibus ſingularibus, & peregrinis, quæ doctrina eſt fallax & periculoſa.

Quando uero doctor tuus ordinaret tibi reccollectas claras pro intellectu legis in primis illud uideat oĩno nouitius & ſuper textuali intellectu uig l an præmat, oĩa pertentet reliquum qđ doctor ſubdit additione, uel cumulando q̃ões & dicta referuet aliud tp̃s poſtquam erit ſolidatus in reliquis, & terminis iuris, & hoc mõ recollecte ꝓſunt & non obſunt ſi clare traduntur & nõ impertinẽter, q̃n uero ĩpertinenter abſint oĩno a te tanquã uenenum.

Quod ſi diceres noĩe melius eſſet ſtudere cum Bart. tm̃? Confiteor ꝙ Bar. oĩ tempore oĩ perſone utilis & neceſſarius eſt, ſed aliq̃n breuis aliq̃n obſcurus, aliq̃n non legit legem aliq̃n non habetur. Itaq. impleas ſtomachum tuum bonis cibis & nutritiuis. i. bonis legibus, & reliquis & bonis doctri. cõibus. ſecundum capacitatem ingenii tui.

Laudo ꝙ tu qui es iam ſolidatus in regulis iur. & reali cognitione terminorum, & audiſti partes quæ ordinarie leguntur, uideas totum corpus iuris cum Bar. & toties facias ut Bar. doctrinas pro uiribus aſſequi coneris, & tenere illum in ſtudiis emulaberis, licet illius ingeniis adipiſci fecũditatẽ etiam ſperare nimium eſt, quod dari niſi a deo non poteſt, ſicut in ſimili de Cice. Dicit Plin. lib. 4. epiſto. epiſtola 8. eius tñ Bart. ueſtigia ſemper adorabis, ut de Virgi. dicit Statius

in fi.lib. Thebaidos ibi. Nec tu diuinam eneida tenta, ſed longe ſequere,& ueſtigia ſemper adora.

Dixi ꝙ emuleris Bar. nam ſtultiſsimum eſt ad imitandum non optima quæque præponere, ut inquit Pli. 2. 1. epiſtolarum epiſtola. 5.& lib.7.epiſt 9.

Cum Bart. bene uideris, legas alios dignos authores ex his quos ſupra memoraui, & ſemper notes & excerpas quæ digna inueneris ut facere conſueuerunt oēs illuſtres uiri, & tue memorie debilitatem artificio ſtili & pugillari iuuabis Ad id te inuitat epiſtola Plini.5.in lib. 3.quæ incipit per gratū Io.dico ꝙ uideas alios,quia quanto plures reſpicies tanto magis proficies, quia non eſt unus quamuis præſtat imitandus præcipuus & ſolus, quia nūquam par ſit imitator authori.hæc rei natura eſt, ſemper enim ueritate ſimilitudo minor eſt ut dicit Sene.in prologo declamationum ſuarum. Præterea ſicut terræ uariis mutatisq.ſeminibus.ita ingenia noſtra, nunc hanc nunc illac meditatione recoluntur, ut inquit Plin. lib.12. epiſtolarum epiſt.9. quæ incipit quæris.

Laudarem ꝙ nouitius memorie commendaret titulum de uerb. ſign. & titu.de re.iur. ff. id regulas iuris de quibus in ſexto ſingulis diebus aliquas nam & animum recreant ipſarum uarietate & plurimum conferunt. Sunt enim principales claues iuris quibus eſt in hæredum tā quam Bonon. Caroçio ut dicit gl. in l. omnis diffinitio. ff. de re. iur. quinimo illas ignorare lata culpa eſt. Deinde prouectus cum ruſticatus aut peregrinatur, poteſt ſecum conferre Dynum de reg. iur. quod non puto eſſe utilius opuſculum.2. magis uarium conſulat ſibi ipſi ut lum uideat authorem ad cuius cognitionem ingenium ardentius excitatur,& per cuius emulcationem credat melius legitimos aſſequi theſauros.

Tempore uacationum repetat quæ audierit,legerit, & commendet memorie ea quæ fuerūt notatu digna. Fœlix ille cuius memoria fuerit bone fidei,quæ in promptu reddit ſibi credita ut inquit Sene. in prologo declamationū ſuarum. Quod ſi memoria tua fuerit infidelis cuſtos cōmitas excerpta folio & quicquid dixerit audieris, egerit, in die ueſperi commemorabit, ut inquit Cin. in lib. de ſenectu. & ad hoc ſtudium in receſſu habendum uideas epiſtolam Plinii nonam. lib.7.quæ incipit quæris, quæ eſt elegans ad hoc.

Octauum documentum principale.

CONSVLO nouitio donec nouus Iuſti. appellatur, ideſt durante primo anno, ut nunquam curet ad oſtentationem arguere, curet ſcire potius quam apparerere, diſcat nō uideri doctus,ſed eſſe quærat, iuxta conſilium mortalis uiri Arb. cauſidici Brixienſis. pars. n. ſcientie eſt ſcire quod neſcias. De omnibus ſibi ignotis diligenter interroget, quorum poſſit eſſe capax. Nam ſi non purgauerit aliquid erroneum quo ipſum faciebat muſare illud inde de continuo tranſiret in habitum & faceret apoſtema. i. eſſet cauſa multorum errorum un de Martia. Diſcendi modus eſt dum te neſcire uidebis. Diſce ſed aſſidue,diſce ſed ut ſapias, ſumpta parum prodeſt que mox emitit eſca. Bos quibus eſt paſtus ruminat hæc eadem. Quinimo forraſſe meli-

us faceret ſi ſecundo anno quo edi-ctali uocatur, ab agumẽtatione oſtẽdi cauſa abſtineat ille ſolent eſſe fructuoſe cõtentiones quæ ſecreto fiũt inter collegiatos in collegiis ordinis literarii, ut in domo ſapientie ſenẽſis, & ſimilibus, quo ſecreto genere diſputandi nihil ſincerius aut ſimplicius aut melius. Aulus Gel. li. 1. c. 9. ꝙ cum quis exploratus a Pytagora idoneus inuentus fuerat recipi in diſciplinam ſtatim iubebat certum tempus tacere, ſi omnes idem, ſed alium aliud tempus pro æſtimato captu ſolertiæ, ſed non minus quiſq. tacuit quam biẽnium. Reperi etiam ꝙ Hyp. cũ diſcipulos ſuſcipiebat, antequam doceret iuramentum ab eis extorquebat inter cætera, ut ſilentium, ſermonem, inceſſum mãſuetudinem habituum morumque, ſeruarent.

Tertio anno qđ papinianiſta, uocabitur, audacter. incipiat diſputationis genus ad utilitatem frequenter non ad põpã. Diſputationis. n. multiplex & mira eſt utilitas, ut luculentisſime oſtẽdit eloquentisſime uir Leo. Ae. in opuſculo quod edidit ad utilitatẽ diſputationis.

Quarto anno græco uocabulo ab antiquitate uocabatur hircos in proe. ff. §. ſed quia ſolitum, quod glo. ibi exponit quaſi ſubtiliter uidens quod opinor dictum, quia hircus eſt oculorum angulus, ſecundum ſeruium grammaticum, hinc apud Virgilium. Tranſuerſa tuentib. hircis. i. oculis in hircos, hoc eſt maulos retortis. Vnde ſcholaris qui ſtuduit tribus annis, & inchoauit ſtudere quarto, fortaſſe ideo hircus dicitur, quia ſit conueniens ut oculus habet fixos & ſpeculationi diu intentos, & eundem in locum directos, hoc enim facere ſolem cogitabundi, ut ſupra in domo recolẽdæ memoriæ domini Angeli do. pig. gl. de peruſio de quo ſupra uel ideo hircus, quia ſanguis hirci frangit adamantem lapidem durisſimum, ſic ſcholaris qui iam tres annos ſtuduit, omnem duram & per difficilem materiam iam tractare poteſt. Eſt enim tempus ſpeculandi & penſitandi. Sic igitur continuatione & colluctatione legali ut cum opus fuerit in corona denique hominum acri magnoque iudicio ab origine cauſiſque primis repetat, diſcernat, expendat, ponderet, colligat, concludat, & omnẽ hæſitationem dubitationem quæ redundatem reſoluat, & audientium animis aculeum relinquat, quo fiet ut in diſputando per uſum qui eſt magiſter egregius fiat in compræhenſibilis lubricus, & ianuam famæ patefaciat per illas actiones. Radices diſciplinæ ſunt amaræ, fructus dulces, ſecundum philoſophum. Patienter igitur ferat omnem laborem, quia labor improb. omnia uincit.

Quinto anno celorite uocantur, ut in dicto proæmio digeſtorum de his nominibus habetur Iac. enim ſciunt colorare uerba cognitis legitimis arcanis eis reſeratis, ſciunt uti legum inductionibus congruenter, quod eſt potisſimum, ut l. non ſolum. §. qui pilum. de excuſa tuto. ibi recte adaptans omnibus ſimilibus, & iſte inducendi modus imitatione amarum potisſime habetur, & diſputationis uſu coaleſcit, Audi Leonardum in præall. opuſculo de utilitate diſputationis. dum dicit. Nam quid eſt, per deos immortales, quod ad res ſubtiles cognoſcendas atque diſcutiendas plus ualere poſsit quam diſputatio? ubi rẽ in medio poſitam uelut oculi plures undique ſpeculentur, ut

ut in ea nihil ſit quod ſubterfugere nihil quod latere, nihil quod ualeat omnium fruſtrari intuitu. Quid eſt quod animum feſſum atque labefactatum ex nimia longitudine otii aſſiduitate lectionis plerunq. faſtidiente magis reparet atque redintegret quam ſermones in corona cetuque agitati. Vel gloria ſi alios ſuperaueris, uel pudore ſi ſuperatus fueris, ad legẽdum atque per diſcendum uehemẽter intenderis. Quid eſt quod ingenium magis acuat, quod illud callidius uerſutiuſq. reddat quam diſputatio, cum ibi neceſſe ſit ut momento temporis ad rem ſe applicet, uiq. uerborum reflectat, colligit concludat, ut faciliter intelligi poſſit hac exercitatione exercitatum, ad cætera diſcernenda fieri ueirciorem. Paulo infra ſubdit. Itaque ego qui ueſtre utilitatis ſum auidus, quiuq. uos quam maxime florentes in ſtudiis ueſtris uidere cupiam, non iniuria uobis iraſcor, ſi quidem hunc diſputandi uſum ex quo tot emanant utilitates negligitis. Et enim abſurdum eſt, intra parietes atque inſolitudine ſecum loqui, multaq. agitare ſi in oculis hominum atq. in cetu ueluti nihil ſapias obmuteſcis. Et quæ unam aliquam utilitatem in ſe habeant ea magno labore proſequi, diſputationem uero ex qua per multæ utilitates proficiſcuntur ſumma cum iocunditate, nolle attingere. Nam ueluti agricola improbandus eſt qui cum licere ei fundum uniuerſum ex colere ſolitus quoſdam ſteriles erat partem uero quampiam eius fundi pinguiſſimam atque uberrimam relinquit inicultam, ſic reprehendendus eſt is qui cum omnia, ſtudiorum numera adimplere poſſit, cetera quanuis leuiora accuratiſſime obiit, diſputandi uero exercitationem, aſpernatur & negligit, ex qua tot fructus colliguntur uberrimi, ut per eum ibi latius. Et hoc eſt quod dicere uoluit iuriſconſul. in l. numerum. §. mixta. ff. de mun. & ho. ibi Herennius modeſtinus ex notando & diſputãdo bene & optima ratione decreuit.

Nonum documẽtum principale.

TIBI coſulo ut ſi diſputaturus in corona fueris nunquam temerarie illud onus ſuſcipias reſpondendi de ſingulis, de quibus fueris interrogatus. Licet enim Valerius lib. 8. c. antepe. comedet Gorgiam Leontinum ſtudiis literarum ætatis ſuæ cunctos præſtantem, eo quod primus in conuentu auſus ſit poſcere qua de re quiſquam audire uellet, & ideo ei) ut idem dicit) uniuerſa græcia in templo delphici Apollinis ſolido ex auro ſtatuam poſuit, cum cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet, beatus tamen Hieronymus in opuſculo contra Ioannem epiſcopum Hieroſolymitanum, Origenis. ſ. aſſertorem ſic inquit Gorgiam Leontinum cuncti philoſophi & oratores laterent, quod auſus ſit publice cella poſita pollicere reſponſurum ſe de qua quiſque te interrogare uoluiſſet. Sed de nouiſsimus agamus. Tempore quo illuſtris do. Bal. de Peru. legebat Papiæ. quidam do. Philippus de Rogio qui fuerat doctor omniũ fere illorum doctorum Pariſienſium, & apud eos erat maxime autoritatis cum multis annis poſtea legeſſet Paduæ rediens Papiam, in principio ſui aduentus publice pollicitos eſt ſe uelle reſpondere de quolibet in materia ultimarum uoluntatum. Dominus. Bal. in præ-

ſens interrogauit eum dicens. Vbi habemus nos ſubſtitutio uulgaris facta in legato ꝙ non cõprehendat niſi caſum ſi uoluerit & facta in hæreditate comprehendit caſum ſi noluerit uel non potuerit uti. l. cum proponas. C. de hæt inſtit. Breuiter ille dominus Philippus obmutuit. & Bal. tunc aperuit librum, & legit tex. legis, pater ſeuerinam, ff. de condi. & demon. ubi erat caſus ſecundum unam lect. unde illi cathedranti reſultauit magna confuſio. Hoc refert dominus Paulus de Caſtro in dicta l. pater ſeuerinam, dicens. Caueas a talibus actibus præſumptuoſis, quia ſolus Deus nouit omnia.

Decimũ documentum Principale.

CONSVLO ſcholari quod in diſputando ſolis textuum allegationibus inhæreat, non ut quidam inexperti faciunt, aut qui arguendo glo. allegant & doctores abſq. iurium allegatione, illo enim nihil apud doctos ineptius, contra iſtos exclamat. Gloſ. in l. 1. ſed licet. ff. de offic. præſidis ſi uolueris apte arguere in forma legiſtis, congruente utaris argumentandi modis quos edidit ſubtilis docto. Iacob. de Butr. uel illis quos edidit Albericus de Roſare uel illis quos Bal. inſeruit in conuenticulam. C. de epiſco. & cleri. Si uero fueris reſponſalis, tunc ut facile declines omnia argumenta tibi facta uideas Odofredum in proemio digeſtorum. in princi. & ibi Bald. qui mira quadam dexteritate inſtruit omnem argumentandi uim altero de tribus modis poſſe repelli & declinari, ſcilicet per aliter & aliter, per aliud, & aliud & per ſecundum quid non ſimpliciter quod qualiter intelligatur & practice adaptandum ſit belliſſime explicat ibi Bald. quem omnino uideas. Hæc ſi ſeruaueris optima quoque iudiciorum tam athleta quam gubernator euades in omni euo locoq. felix, ut dicit tex. in d. proe. ffſorum §. diſcipuli. faciliuſq. continget. ſi patriam propriam fueris egreſſus gratia ſtudiorum, nam in propria patria multa fuerunt, ut dicit dominus Simon de Bulſiano Cardina. Mediol. in procem. clemen. & ſi egredi decreueris, & eligas locum ubi ſint celebres doctores, & ubi ſit numeroſa multititudo ſcholarium, prout erat Bononiæ tempore domini Azo. quo tempore ibi erant decem millia ſcholarium, ut Azonis refert Odof. in authen. habita. C. ne filius pro patre, refert quod ſemel propter multitudinem magnam orta contentione inter ſcholares Lombardos & Thuſcos ciuitas fuit in magno periculo, nemo enim poterat coercere illos, & ut facilius coerceri poſſent in futurum de concordia, tunc renunciarunt priuilegio iudicum, de quibus eſt dicta authentica, & in criminalibus ſe ſubmiſerunt iuriſditionẽ poteſtatis.

Facio igitur finem, Quo præmiſſo, licet prædicta parua ſint & talia quæ auribus & ingeniis ueſtris cultiſſimis tanquam puerilia) non dubio) & diminuta uidebuntur, aut fortaſſe non carentia rubore, & cum ego ipſe alterius conſilio in prædictis & aliis indubitanter indigeam, ſed tamen ſincere loquutus ſum quaſi mecum loquens. uos diligentiam ueſtram omnem ſinceritatem & ineptitudinem emendabitis & melius reformabitis potiſſime cum omnia prædicata abſque diligenti præmeditatione ediderim.

Compilatio iuris ciuilis.

VERVM quia ſupra in 3.conſilio dato dictum fuit quod diſcipuli dicunt amare præceptores ut habetur etiam apud Quintil. lib. 2. inſtitutiones oratoriæ ubi dicit.diſcipulos moneo ut præceptores ſuos non minus quam ipſa ſtudia amēt, eoſque parentes exiſtiment non quidem corporum ſed mentium plurimum hæc pietas diſcipulis, proderit, nam ita & libenter audien.& dictis credent & ſimiles fieri concupiſcent. ſicut leti & alacres in conuentu aliorum emendati.non iraſcantur laudati gaudenti,nam ut illorum officium eſt docere,ſi horum prebere ſe dociles. Doctrina enim coaleſcere nequit niſi ſociata tradentis atque accipiē tis concordia.

Cum ſim utilitatis ueſtræ auidus, & optem quod per uos facta ſint bona fundamenta, & ab origine cauſiſque primis intelligatis ut dicitur.in l.1.ff.de iuſt. & iu.uiſum eſt in ſignum mei in uos animi aliqua præmittere acuentia ingenium quę non reperieris alibi tradita. & paucis ſunt nota, & quæ ignorare eſt lata culpa, ſcire plurimum affert decoris, ne illotis manibus templum ſacratisſimum iuſtitiæ opus C. & ff.ingrediamini, ut in l. 1.ff. de orig.iur iuncta l.1.§.has itaque. C.de ue.iur.enucl. Videamus ergo quæ ſit cauſa efficiens, materialis, & finalis libri.C.& ff. in hac ſcientia legali.

Quidam(ut Azo.) dixere quod cauſa efficiens libri. C. eum Iuſtinianus Imperator.Alii dixerunt quod fuit ipſe Deus, cuius miniſter fuit Iuſtinianus,& hoc not.in authen. de bere, & fa. in rubri. hoc probari uidetur ex eo, quia lex eſt inuentio & donum Dei .l.2. ff. de legib. Item leges fuere per ora principum diuinitus promulgate.ut l.2. C.de ue.iu.enuc. & l.fi. C.de præſon.temp. & hoc tenebat antiquus doct. Iac. de Ranignei. Lotoringus gloſſator ueſter Accur. breuiter,ſe expediuit, dicens una cum Azo.quod cauſa efficiens fuit imperator. Iuſtinianus ut no. in ru. ff.de iureiur. Tertii quidam nituntur conciliare, dicens quod cauſa efficiens poteſt conſiderari tripliciter.ſ. prima,remota, magis remota. Cauſa efficiens proxima primi uoluminis.C.Iuſtiniani fuerunt illi decem illuſtres compillatores qui numerantur in prima & ſecunda cōſtitutione Codicis.ſ. Ioannes Leontius.Phocas,Baſilides, Thomas,Tribunianus. Conſtantinus. Theophilus,Dioſcorus, & præſentibus.Iſti commisſione domini Iuſtiniani compillauerunt primum. Iuſtinianum. commisſio eis data patet in prima conſtitutione.C.Confirmatio uero dicti.C.ad illis compilati patet in ſecunda conſtitutione illius uoluminis.

Cauſa uero efficiens. proxima. C. emendati.i.codicis repelite præle- ctionis quem hodie habemus, fuerunt quinque illuſtres uiri ab eodē Iuſtiniano electi ſcilicet Tribunianus, Dorotheus, Mena, Conſtantinus,& Ioannes, ut patet in conſtitutione quæ incipit cordi.C.de emē iuſt.codic.

Cauſa efficiens remota fuit Iuſtinianus Imperator, cuius autoritate compillatio facta fuit, & qui poſt compilationem confirmauit. ut patet in dict i.conſti.& 2.& 3 & in l.2 omnia enim C.de uet.iur.enucl.Iſte Iuſtinianus Imperator fuit. 14. in Oriente.

Cucurrerūt ab urbe condita uſque ad tempora ſui Imperii, ſecundum

dum computationem quem puto ueriorem mille & quadrigenti pene anni,ut exprimitur in l.i.§.cum quæ hæc materia.& 2.in prin. uer. erat enim mirabile. C. de uete. iu. enuc. Ab urbe uero condita uſque ad aduentum Chriſti currerunt anni ſeptingenti quinquaginta ut patet in chronicis quas ueriores puto. Ab aduentu uero Chriſti uſque ad tempora Imperii Iuſtiniani prædicti cucurrerunt annos ſex centi quadraginta ſeptem uel circa aſſumpſit Imperium præfatus Iuſtini.die.i. Aprilis anno domini noſtri Ieſu Chriſti.647.indictio. 5. ut probatur in auth. ut præponatur nomen Imperatoris. §. ſi qua uero,& ibi notatur iuncta data de qua in 2.3.conſtitutio. C.& leg.2. de uete.iur. enuc.ſi recte inſpiciantur.Imperaui autem annis.xxxxix. fuit,iſte Iuſtinianus poſitus in cathalogo ſanctorum,ut refert.Bart. in i.rubr. C.& in proemio. ff.ueru. ſuper prima rubr.Cæterum inſignis docto. dominus Ioan. Fabri aquitanicus ſuper rubr. proemii inſtitutio. dicit ſe uidiſſe nomen Iuſti. ſcriptum in cathalogo ſanctorum calendis Augu. Gennadinus etiam qui proſequutus fuit libellum. Hieronymus de uiris illuſtribus ecclesiaſticis ponit Iuſtinianum inter illos. Quod ad ſacras.ll.attinet notandum quod Inſti. Imperator in primordio ſui Imperii commiſit præfatis x.illuſtribus uiris,ut uiſis antiquis codicibus Gregoriano,Hermogeniano , & Theodoſiano , multis conſtitutionibus extrauagantibus a Theodoſio Imperatore & ſucceſſoribus factis nouum codicem Iuſtinianum ederent & hoc patet in prima conſtitu. C. ſed rub. de nouo co, facien. & colligitur ex conſtitutione 3. quæ incipit cordi ibi, primordio noſtro. Supradicti.x. illuſtres compilatores.C. Inſtitu. ediderunt illum anno 3. Imperii domini Iuſtiniani, tempore conſulatus Decii , anno domini noſtri Ieſu Chriſti 649. indictione . 7. Et eodem anno . 5. idus Aprilis,i.nona die . Aprilis dominus Iuſtinia. illum codicem confirmauit, ut probatur in titul. C.de iuſt.codi. confir.in fi.conſtitutioni ibi poſito,iunctis his quæ præmiſſa ſunt.

Poſt hæc Iuſtinianus Imperator uertens animum ad enucleanda infinita , & immenſa prudentia ueteris uolumnia , commiſit ſex illuſtribus uiris , uidelicet Tribuniano,Conſtantino , Theophilo,Dorotheo,Anatholio,& Cratino , ut una cum aliis. 11. doctiſsimis uiris excellentiſsimis cauſarum patronis apud partes Orientales , uidelicet Stephano,Menna , Prodocio , Entalino , Timotheo,Leonide,Leontino,Platone,Iacobo,Conſtantino , & Ioanne legerent immenſa prudentie ueteris uolumina , & ſub compendio redigerent in unum codicem diſtinguendum in quinquaginta libros , communem Romanam ſanctionem continentes quæ ab urbe condita, & abromuleis deſcendit temporibus, iam confuſam per tanti temporis lapſum ,& tot uentorum diſperſa uolumina uno codice indica oſtenderent,fuitque his data a Iuſtiniano amplisſima authoritas corrigē di,ac diminuendi , ut probatur in l.i.C.de iu.an. Tandem iſte tribunianus magiſter huius operis legitimi,una cum aliis.16.prætenominatis compillarunt enuclearunt ex immenſis petrum uolum inib. pādectas & digeſta,uidelicet.50. libros ſſorum,quos hennus , quod opus

uelut ſacratisſimum templum conſecrauit dominus Iuſtin. approbauit & confirmauit anno. 8. ſui imperii.& 3. conſultatus fuit anno domini. 654. indictione .12. tertio calend.Ianuarii, id eſt pen. die Decembris,ut ipſe Iuſtinianus atteſtatur In l.per C.de uet.iur.enu. c. ult.§.leges autem.

Hic notandum ꝙ ideo ſemper tribunianus præfuit ut magiſter legitimo operi prædicto tum quid ultra legum peritiam,experientia rerum decoratus erat, tum quia antique ſapiente librorum copiam ipſe maxime præbuit,in quibus multi fuerunt etiam ipſis eruditisſimis hominibus incogniti,ut dicit tex.in d. §. 3.præſenti autem.

Eſtque ſingulariter aduertendum ad unum quod dicta antiquitas commentatorum iuris noſtri ignorauit quod cōtinebant dicta ueterum immenſa uolumina pene tricies centena milia uerſum. & duo milia librorum.ut d.lge.2.& in proem.inſtit.& ff. ueter. Digeſta noua quæ hodie habemus iuris enucleati,continēt.pene.150. milia uerſuum, & l.libros,ut d.l. 2. & in aliis locis præal. Vellent ſcire quidam hoc dictum.Accurſus gloſſator qui omne uerbum fforum gloſſauit illud exponit uerſuum. i. legum ſeu paragraphorum aut rñſorum,quaſi ſenſerit quod hodie digeſta quæ habemus contineant. 160. milia legum uel paragraphorum uel rñſorum.

Aduerte quia Accur. noſter qui affirmauit ſe ſuccurriſſe tenebris iuris ciuilis,ut dicit in leg.facta.de a trebel. in hoc paſſu adduxit tenebras hoc tibi demōſtrabo ad oculum, uoluit alias numerare omnes leges fforum quæ habemus uidelicet.ff.ueter is, fortiati, & ff. non Comperique in ff.ueteri ſunt duo milllia non ingenta decem & octo. In infortiato ſunt duo millia ducēte triginta quatuor.In ff nouo duo millia noningente octoginta tres. Et in ſumma leges digeſtorum. uidelicet omnium quinquaginta librorum ſunt. 8.1125. Vnde patet manifeſtisſime, quo Accu. noſter in hoc dormitauit, puto non aduertens, & incaute gloſſam ſuper hoc faciens.

Cogitabam alias quod exponi debuiſſet uerſuum.i.lineatum fecit periculum & numerum literarum ff. ueteris in fortiati.& ff. noui reperi hoc eſſe uerisſimum,nam ſecundum cōputum meorum textuum repe.ff.uetus conſtare ex quinquaginta milibus uerſuum.i.lineatur. infortiatū conſtare.ex 39.milibus, & quingentis uiginti liñeis.ff.uero nouum ex 44. milibus linearum. unde ipſum omnes quinquaginta fforum.libro. conſtan.ſecūdum uolumina mea ex 139.milib.uerſuum,id eſt linearum & quingentis uiginti.

Opinor quod ſi quis computaret numerum linearum pandectarum,quę ſunt Florentię,quod facile fieri per numerationem quinternorum etnumerum chartarum, & per lineas unius lateris inueniret illa conſtaret ex.ol.pene miliſi. uerſuum. i.linearum ad hoc neminem reperi ante hac aduertiſſe. Sed accuratius inueſtigando quæro a te quid uult dicere te.dum dicit quod olim erat tricies centena milia uerſuum, hodie uero centum quinquaginta. Diceres fortaſſe quod olim erāt tercētena.i.trecenta milia uerſuum, hodie uero cl.Cogita quid dicas nam cum olim eſſet duo milia librorum hodie uero 50. libri. & ſic fit quadrageſima pars reſpectiue ad coputū librorū ergo reſpectiue ad numerum uerſuū erit dimidia pars,& ideo

ideo expone tricies. i. trigenties ſicut uicies.i.uiginties,nam ſciendum ꝙ omnia quæ ſunt ſupra cum centum ſyncopantur, ut terceni.i. tercentum ducenti.i. ducenti, quadrigeni.i. quadringenti intra centum uero non ſyncopantur ut quinquies,ſepties,decies,centies, ducenties,trecenties,millies, decies millies, uicies millies, & ita deinceps cæterum ita reperi expoſita illa uerba tricies & uicies a Priſciano in opuſculo de numeris. Similiter exponit eloquentiſsimus uir Laurentius Valen.Roman. in lib. 3. de eleg.lingue latine, ſub rub. de numeris. Olí ergo erant tricies centena milia uerſuum,hodie centum quinquaginta milia, & conſequenter ex.20.partibus una eſt compendium digeſto. quæ habemus quo ad linearum numerum quod ſingulariter notabis,quia non reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſta de quo plurimum minor.

His incidenter intermixtis quæ non ſunt extra rem ſed ex re, ut no.in l.i.ſuper uerbo bene. ff.ſi cer.pet. Reſpondeo ad rem,& dico quod Iuſtinianus cum edidiſſet codicem Iuſtiniani & deinde digeſta, ut prędixi, componi fecit inſtituitiones quas habemus a tribuniano, Theophilo,& dorotheo, ex inſtitutionibus ueterum, & commiſit inſeri in illo libro inſtitutionum ea quæ per conſtitutiones Iuſtiniani emẽdata eſſent,& ita factum eſt, Fuit autem conſumata dicta ordinatio Romani iuris tribus annis. ut dict. l.2. omnia igitur. Poſt hæc ad unum aduertens Iuſtinianus ꝙ an.3.ſui imperii ediderat codicẽ, & demu dig. ſta & inſtitutiones ann.8. ſui imperii.ut predictum eſt,eundẽ codicẽ quẽ fecerat primo componi a decem illuſtribus uiris prænominatis, fecit relegi, & iterum edidi propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſsit inſeri. Et hanc ſecundam editionem. C.quæ dicitur repetita prælectio, commiſit quinque illuſtribus uiris, uidelicet Tribuniano, Dorotheo. Menne, Conſtantino, & Ioanni, & facta fuit dicta ſecunda editio. i. codex emendatus domini Iuſtinian.repetite prædictionis quem habemus. Item confirmatus a Iuſti. prædicto imperii ſui anno x. & tempore ſui quarti conſulatus, & quam paulini, anno domini 656. indictione 14.4.Cal. Iannarii id eſt 28. die decembris ut probatur. C. de emendando Iuſtinia.cod. in conſtitutione cordi.iunctis præmiſsis.Et hunc C.iuſsit appellari C.domini. Iuſtiniani,repetite prælectione ut in dicta conſtitutione cordi. Et ita dicta eſt prima rubrica. Ideo autem dicitur codex repetite prælectionis,nam apud ueteres quando poſt primam editionem fiebat ſecunda editio, appellabatur a ueteribus repetita prelectio, ut colligitur ex libris Vlpiani ad ſabinum, & exprimitur in dicta conſtitutione cord. uer.in antiquis etenim. Et ideo dicitur repetite prælectionis. i.ſecunde editionis,quia præcedens lectio,id eſt prima editio fuit repetita. Proteſtatus etiam fuit iuſtinianus quod ſi poſt ea nouas conſtitutiones ipſum facere contigeret,illas congregabit in libros quã appellabitur liber nouellarum conſtitutionum,ut patet in eadem conſtitutione uet.hoc etenim. Suadente poſtea uaria rerum natura Iuſtinianus multas conſtitutiones nouas fecit, numero centum uel circa, quas hodie inſertas habemus in li.auth. quæ facte fuerunt ab eo

(ut

(ut opinor) anno 11. ſui imperii anno domini 657. ind 15. ut colligitur ex text. in auth. ut præpo. nomen impera. §. ſi quæ uero iunctis aliis præmiſsis. Hoc notandum quod ex eo quod imperator (ut paulo ante dicebatur) dixerat quod appellaret librum nouellarum conſti. ſ. quem poſtea ederet ꝙ Irnerius dicebat librum auten. quem habemus non fuiſſe iuſti.qa non appellatur nouellarum,ſed auten. adducebat Irnerius rationes quas ponit glo. in d. conſtit.cordi ſuper uerbo congregationes & idẽ dicebat Placentinus , ut refert Bal. in l. humanum c. de leg. Io. uero antiquus glo. dicebat contrarium per tex. in d conſtitutio. ne cord. ſcilicet quòd liber autenticorum fuit Iuſtiniani ,& cum hoc tranſire uidetur gl. ibi. & in d. l. humanum.C. de legi. & Bal. in d. l.cor. & Cy. & Bal. in d.l. humanum. Et ita tenendo procludubio patet ex ſupra ſcriptionibus cuiuſque tituli,& ex data in multis titulis, & nomina ipſius in tit. ut præponatur nomen imperatoris..& in ti.ut iudices ſine quoquo ſuffragio,& ĩ tit.iuſiuran. ꝙ præſtatur ab his & miror ꝙ de hoc aliquis unquã dubitauerit. Ratio tñ dubitandi potuit oriri ex eo quia fertur reperiri quendam librum qui dicit liber nouellarum , quem dicunt continere eaſdem conſtitutiones quas continet li. authen. licet in aliquibus ſit uarians de quo li. nouellarum mentionem facit gloſ.in in aut.hoc amplius C. de fideic.& doc.in aut. res quę C. communia de leg. unde egregius commenta. Albericus de roſate bergomenſis quẽ refert dominus Raph.. ful. in auten.hoc amplius C.de fideicom. dicit quod liber aut. quem habemus excerptus ſit ex libro nouellarum,ut compẽdioſior fieret . Vnde dicit ꝙ liber nouellarum erat multum prolixus dicit dominus Rapha.ſe nunquam uidiſſe dictum librum nouellarum, dominus Pau. de Caſt. in d.auten. hoc amplius,dicit ꝙ liber nouellarum fuit extractus de li. auc. per breuiora uerba & magis apta.Item dominus Pa.in d. auten.res qui dicit non eſſe ſtandum illi textui nouellarum q̃ textui auten. contradicit, quia de fide illius operis dubitatur. Bal. ẽt in d.auten.hoc amplius dicit ꝙ p̃uelet ti.aut. & quod ille liber nouellarum non legitur in ſcholis . Sed ibi reliquit nos in certos, quis liber corrigat aliũ uel liber nouel. uel liber auten. Ego ſemper credidi & ſemper credam (donec conſtat de contrario)quod liber nouel.tãquã de cuius fide dubitatur, & qui per ſtudia uniuerſalia non uerſatur, ſit reſpuendus,& quod li.aut. ſit liber conſtitutionũ a Iuſtin. edtus, & ideo illum gloſſauit Accur. & etiã ſuper illo fecit ſummam Ioã. Baſianus Cremonen. & Azo. & illũ ſtudia receperunt , & plerique illuſtres commentatores commentauerunt, ut La.de Bel uiſio.Bart. & Aug. nec obſtat l.humanum. C.de le.nam illa l.fuit imperatoris Valentini , non Iuſtiniani ut patet ex ſupra ſcriptione , ideo gloſſ.ibi ſomniant. Nec curandum de uarietate ſtili, ꝙ non ipſe, ſed illi quibus cõmittebat componebant , qui erant alii ab ipſis præmiſsis cõpoſitoribus codicis. Adde prædictis ꝙ egregius Docto. Odoſ.in aut.caſſa. C. de ſac.eccle. ſic ait. : Vnum ſcias ꝙ autenticum quod fuit compoſitũ a Iuſtiniano habet nouem collationes . Poſtea quando uenit Federicus minor, miſit alias conſtitutiones ad ciuitatẽ

iſtam

iſtā .ſ. Bon.ut doc. legū adaptarent eas ſingulis legibus ſub congruentib.ti. Doc. conuenerūt in S. Petro & aptauerunt. Poſt ea quid fecerūt dominus Vgo poſt nonam collatio nem poſuit librum feudorum & omnes conſt. Federici antiqui & minoris, & aliquas leges Corra di imperatoris, & uocatur decima collatio, ſed pauci ſunt qui habeant ita ordinatum in libris ſuis Odo. hæc refert, & eum ſequitur Bal. in præludis. feud. in uerſi.por ro aduertant ignorantes, & moderant ſibi labia reprehenſores ueritatis,quia ego uidi Odo. ita dicē tem.Aduertat etiam nouitius quod ante autenticas que ſunt inſerte C.ſolet eſſe ſcriptum conſtitut.no. ideſt conſtitutio noua.Patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus li.aur. & qualiter fuerit factus a Iuſtiniano. Item auten.quæ ſunt in C. fuerunt inſerte de māda to Federici ſecundi qui regnabat anno dñi.1215. tpe honorii tertii itē & tpe Gregorii noni, qui Grego.9.deceſsit. an. dñi 1212. de menſe Iulii & deinde, regnauit ipſe In no.4. qui fuit aſſumptus ann.domi ni.1244.die.1.menſis Iulii, & atteſtatur Rofre. in libel. iuris canon. in tit. ne ſede uac.& Io. an. eo. tit. in addi.Iſte Inn.4.Federi. eccleſiam perſequentem depoſuit, & imperiali dignitate priuauit an.d.1244 in concilio Lugdonenſi, de qua di ſpoſitione habetur in c. ad apoſtolice.de re iud.lib.6.

Eſt etiam notandum quod cum multa bella fuiſſent inter imperium & quaſdam ciuitates Lombardie tpe Henrici 6. & deinde Federi. ſecundi minoris, iſte Federic. ſecundus fecit pacē cum dictis Lōbard.s in ciuitate Conſtantie, quæ pacis capitula habentur pro lege & allegantur a doct. in l. imperium.ff.de iure om. iudi. & Alibi Bald. ſuper dicta pace in uerſi. uolumus dicit ipſam per lege allegari & conſueuit allegari hoc modo,ut in extra uagant de pace conſtantie. quam gloſſauit & commentauit de Odo. deinde Bal. etiam ſolenniter commentauit reperto in archiuo Bononienſi apparere dictam pacem regiſtratam & dicitur concluſam, anno do.1274. in di.1.an.d.22 ſeui imperii, regni uero ann. 32.7. cal. Iulii, Hæc ideo fecit te ſcribere, qa Bal.in fi.dicti commenti dicit iſtam pacem fuiſſe factam poſt depoſitio nem Federici, & tñ concludit pro l.debere ſeruari, ut ibi uidēdum. Iſta pax deberet eſſe ſi data in fili. ſeu poſt alias cōſtitutiones eiuſdē Fede. ſecūdi in illo li. inſertas.

Vidiſti quod li.auten. eſt diuiſus ma giſtraliter in ix. collationes, & poſtea ſuperuenit lib. feud. quem decimam collationem uocamus ut ſupra dicebant Odofre. & Bart. ponit Bar. ſuper tu.extrauagantis ad reprimendum Deinde facte fuerūt conſtitutiones ad reprimendum, & conſtitutiones, quoniam nuper ab imperatore Henrico. 7. ann.do.1308. quas Bar. ſuper rub. appellat undecimam col.& gloſſa ut illas tempore Caroli.4.ſeu Lu douici cum fuiſſet donatus pluribus inſignibus & priuilegiis a præfato Hērico, & dicta Bar.ſuper dictis extrauagātibus puto maioris auctoritatis aliquibus aliis dictis eiuſdem alibi, quia magi digeſte edidit tanquam g o.

Sed dicit aliquis, quomodo tibi conſtat de tempore approbationis.C. digeſtorum inſtitutionum & compilationis autenticorum, & aliorū prædictorum, quo anno domini, quo anno imperii dom. Iuſtinani

hæc

hæc acta ſunt.quo conſulatu, & qa in dictione? Reſpondeo ꝙ hæc collegi ex numeratione annorum ab urbe condita ad tempora imperii Iuſtiniani. Item ab urbe condita ad aduentum Chriſti. Item ab aduentu Chriſti ad tempora Iuſtiniani. Item ex data quæ ponitur in ſecunda conſtitutione, & in tertia conſtitutione uoluminis C. & in l. ii.C.de ue.iur. enu. & ex tempore aperte poſito in aut. ut p æponatur & ex computatione chronicarum. Item dicet aliquis. Tu notas tempora conſulatus domini Iuſtiniani imperatoris. Si imperator quomodo conſul. ſi cõſul quomodo imperator? Reſpondeo quod imperator aliquando aſſumebat ſibi conſulatum ut quidam extraneos, & hoc erat quando ſibi placebat, ut eſt text.in aut. de conſulibus §. ſi.ibi, aduenit autem cum ipſe annuerit. & no.glo.in proemio.ff.in fin.glo. Iterum dicet aliquis, tu dicis quod Romana ſanctio fuit triennio conſumata,ut dicto.§. omnimo uidetur ꝙ quinque anni ſunt lapſi, nam codex primus fuit factus tertio anno imperii,domini Iuſtiniani. liber uero, fforum anno, 8. ut ſupra eſt dictum. Glo. aduertens ad hæc in ſecunda conſtitutione.C. §. fina. ſuper uerbo optime dicit qđ aliqui opinantur quòd duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationē. fforũ. Alii uero opinantur quod immediate poſt compoſitionem C. fuerit inchoata compoſitione. fforum eſt cum triennio conſummata eſſet biennio fuit ſuper feſtum antequã publicaretur. Huius rei non habetur certitudo. Credo ergo quod uoluminis cauſa magis remota fuit ipſe deus a quo lex & omnis ſcientia ut ſupra dicebatur.

Sequeretur uidere quæ fuerit cauſa materialis legalis ſapientiæ. Azo. ſuper hoc in ſumma C. in princi. multa uerba dicit aditer obſcure loquens, ad cuius dicta in hoc oēs refugiunt, uerum quia aliqui mordēt dicta Azonis ſi uolueritis iſta, uidere uidete per Bar. in proemio ff. præſertim in lecturis antiqnis. quæ dicuntur lecture Paduane. Videte etiam Baldum ibidem, & in l.1.ff. de iuſt. & iur.& per Io.Fab. in proemio inſtitutionum.

Tertio uidendum eſſet quæ ſit cauſa formalis librorum iuris ciuilis Doctores conſueuerunt dicere qđ duplex eſt cauſa formalis, nam ex parte tractatus eſt diuiſi operis in libros librorum in titu.titulorum in lib. legum.in. §.§.§. orũ in uerſiculo opus enim conſtitutionum imperialium,de quibus ſupra dictum eſt in duodecim libros digeſtum eſt, & concluſum, ut dicit tex.in l. 2. in 2. col. uerſic. omnia C.de ue. iur. enu. Horum duodecim librorum nouem ſunt inſerti uolumine codicis quem habemus tres uero reliqui ſunt inſerti in libro qui appellatur uolumen.

Conſtat autem totum ius conſtitutionum & deciſionum imperialium eſſe diſtinctum in dictos duodecim libros in rubr. 248. leges quatuormillia quingentas ſexaginta duas, Codex uero quem habemus, habet rubr. 3332. leges uero tria milla & ſexcentas.8. Illi uero tres libri codicis de quibus in uolumine habent 227. rubr. leges uero nongentas. 54.ff. uetus habet rubr.152. leges uero duo millia nongentas 28. Inforciatum habet rubr. cap. primo leges uero duo millia ducentas triginta quatuor. Digeſtũ nouum habet tu. 172.leges uero

ro duo milia nongentas octoginta tres. Summa ro.ff.484. leges.ff.octo milia centumtriginta quinq. rubr. inſt.99. non computato proemio. rub.autem.99. rub. feudorum quæ habentur 132.

Summa legum. ff. octo millia centum quinquaginta quinque, legum uero C. 12. librorum quatuormilia quingentas ſexagintaduas.

Summa omnium legum.ff. & C.& uolum nis ponendo quemlibet titulum inſtitutionem & autent. pro uea lego. 13. milia. 27. & iſtud eſt mare per qdod nauigas.

Cauſa formalis ex parte tractandi idem eſt quod modus agendi qui multiplex eſt diuiſionis, ordinis & exemplorum poſitionis, & regularum traditionis, ut per Azo.loco præalleg.

Quarto loco eſſet uidendum quæ ſit cauſa finalis,& ſuper hoc dicas, ut per Azonem loco præal. & docto. in dicto proemio.ff. ueteris.

Quinto loco eſſet uidendum cui parti philoſophiæ ſupponatur iuris ſcientia, & dicendum eſt quod ethice, ideſt morali philoſophie. Tractat enim de moribus, ut dicit textus in l.i.ff.de iuſt.& iur.

Reliqua conſiderate per uos. & ſtudio inuigileris, ut tandem conſequamini quod communiter optamus, quod uobis concedat altisſimus Deus. Amen.

FINIS.

X e. 21

Alluſio quaſi cōmaritio ſeu de...
uatio uocabulorum

obrepere eſt per mendacium impetraré ...
... hec tacres in verb. obreptum ...
et per tec.

... libertatem ... de uerit...

X.c.21.

Venisti itaq̄ sub

Studi

Molesté Mihi te esse persone itaq

Redimptores sunt qui dom

conduct

cond

memoriæ

suppers

com de lega

in natali

ſcientia

est